This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

RBS

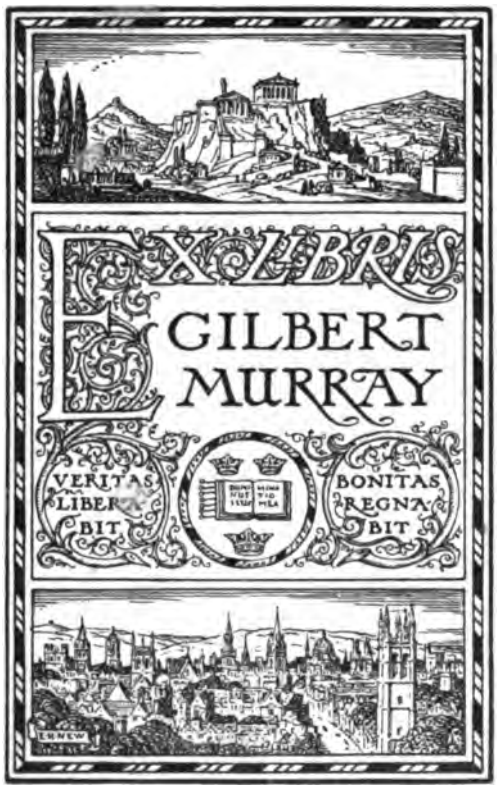
EX LIBRIS
GILBERT
MURRAY
VERITAS
LIBER
BIT
BONITAS
REGNA
BIT

Gilbert Murray.

N
RBS
09t

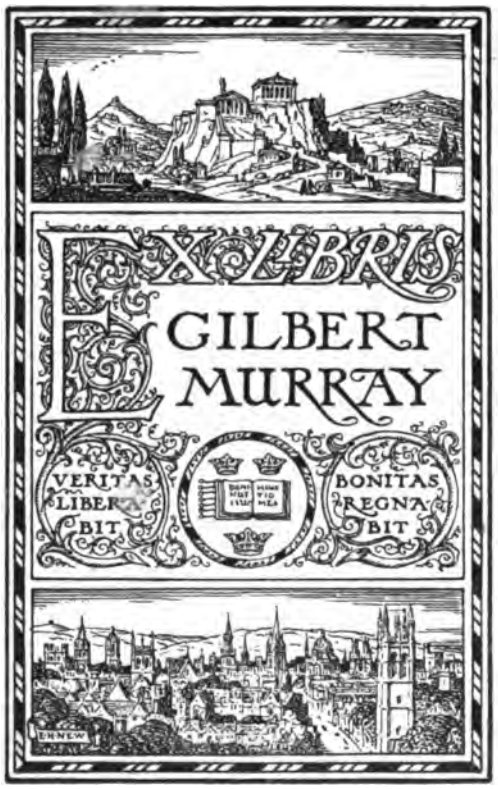
EX LIBRIS
GILBERT
MURRAY
VERITAS
LIBER
BIT
BONITAS
REGNA
BIT

Gilbert Murray.

B. Baron jn. et fecit.

GULIELMUS AUGUSTUS GEORGII WALLIÆ PRINCIPIS F

PUBLII TERENTII AFRI

COMOEDIAE,

PHAEDRI

FABULAE AESOPIAE,

PUBLII SYRI

ET ALIORUM VETERUM

SENTENTIAE,

EX RECENSIONE ET CUM NOTIS

RICHARDI BENTLEII.

CANTABRIGIAE

Apud CORNELIUM CROWNFIELD.

MDCCXXVI.

Veneunt & LONDINI apud JACOBUM KNAPTON, ROBERTUM KNAPLOCK, PAULUM VAILLANT Bibliopolas.

PUBLII TERENTII AFRI

COMOEDIAE.

RECENSUIT, NOTASQUE SUAS ET
GABRIELIS FAERNI ADDIDIT

RICHARDUS BENTLEIUS.

CANTABRIGIAE
TYPIS ACADEMICIS,
Impensis CORNELII CROWNFIELD,
MDCCXXVI.

Ca. Boit pinx.

Geo. Vertue Sculp. 17[illegible]

SERENISSIMO PRINCIPI

FREDERICO LUDOVICO,

GEORGII WALLIAE PRINCIPIS

FILIO MAJORI;

GEORGII

BRITANNIARUM FRAN. ET HIB. REGIS

NEPOTI;

PRINCIPI JUVENTUTIS;

MAGNO MAGNORUM ATAVORUM INCREMENTO;

POTENTIAE AVITAE PATERNAEQUE

CERTISSIMO HEREDI;

QUOD PIETAS TAMEN PUBLICA, QUOD ET IPSE VOVET,

SERO SUCCESSORI;

OMNIBUS CORPORIS ANIMIQUE VIRTUTIBUS

ORNATISSIMO;

TANTAEQUE, IN QUAM NATUS EST ET ADOLESCIT,

FORTUNAE CAPACI;

NOVAM HANC TERENTII EDITIONEM

OMNI CULTU AC VENERATIONE

DAT DICAT DEDICAT

RICHARDUS BENTLEIUS.

RICHARDUS BENTLEIUS

LECTORI SALUTEM.

DOCTISSIMI viri *Gabrielis Faerni* Notas, quamvis ſaepius jam recuſas, ideo Meis integras interſerui; quod, niſi id feciſſem, ſingulis pagellis ad partes vocandae eſſent, majore meo labore, tuoque commodo minore. Quippe ille Romae vetuſtiſſimos omnium qui hodie ſuperſunt Terentii Codices nactus, luculentiſſimam Editionem, *Petro Victorio* procurandam, moriens reliquit; ſine cujus vel auxilio vel ſaltem uſu quicquam hic noui adtentare, foret hominis de opera ſua & exiſtimatione ludentis. Eae tamen Notae, niſi multum fallor, ſic Meis inſertae, majore cum fructu ac voluptate quam uſquam alias legentur. De ſingulis enim judicium meum interpono; & illius Codices Scriptos cum meis ubique comparo: qui a Faernianis proximam Vetuſtatis gloriam & dignitatem facile tutantur. Plurimos autem ad illius Editionem ipſe meis oculis accurate contuli & exegi; qui vel in Bibliothecis Cantabrigiae vel Regia & Amicorum Londini habentur: eoſque in Notis, ubi reconditae quid Lectionis & in paucis Membranis viſae profertur, nominatim appello. Orthographiam autem Faerni, quam & vetuſtiores noſtri ſervabant, ſecutus ſum: Textum autem mille, opinor, locis immutavi; nuſquam tamen, niſi cum in Nota modum mutationis cauſamque retulerim. De Metris, deque Accentuum (quod novum in Editione hac Repertum eſt) intervallis nihil hic te morabor: cum in ſequente Schediaſmate quod ſatis viſum eſt dixerim. Quare hoc quicquid eſt munuſculi, jam olim tibi deſtinato, ſed feſtinatius nunc, ut evénit, celerique opera deproperato, fruere ac vale.

DE

DE METRIS TERENTIANIS

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ.

Θέσις & Ἄρσις. IAMBICUS versus senorum pedum Latinis veteribus *Senarius* vocabatur, a Pedum & Ictuum numero. Horatius Art. Poet. 251.

Syllaba longa brevi subjecta vocatur Iambus,
Pes citus: unde etiam Trimetris accrescere jussit
Nomen iambeis, cum Senos redderet ictus
Primus ad extremum similis sibi.

Sex, inquit, habet ictus versus Senarius; & tamen Trimetrus sive *Ternarius* Graecis vocatur; quasi tres tantem Ictus redderet, ob pedis celeritatem, praesertim cum totus Iambis puris decurrit. Latini igitur per μονοποδίαν, *singulos pedes*, hos versus dividebant; Διποδία. Graeci per διποδίαν, seu *geminatos*. Inde qui Graecis est *Tetrametrus*, Varroni a pedum numero est *Octonarius*. Juba rex apud Rufinum de Metris p. 2712. *Quod autem binis pedibus, & non singulis, scandatur Iambicus; vetus institutum est.* Et mox, *Unde apparet Heroicum singulis pedibus scandi etiam apud veteres solitum, Iambum autem binis.* Marius Victorinus p. 2497. *Per Monopodiam sola Dactylica scanduntur; per Dipodiam vero cetera.* Nescivit hic Bacchiacos & Creticos, quos etiam Monopodia dimetitur. Diomedes p. 503. *Feritur Senarius Iambicus combinatis pedibus ter.* Terentianus Maurus p. 2432.

Iambus ipse sex *enim locis manet,*
Et inde nomen inditum est Senario:
Sed ter *feritur, hinc* Trimetrus *dicitur;*
Scandendo binos quod pedes conjungimus.

Ictus, Percussio dicitur; quia Tibicen, dum rythmum & tempus moderabatur, ter in Trimetro, quater in Tetrametro, solum pede feriebat: Ἄρσις autem sive *Elevatio* appellatur; quod in iisdem syllabis, quibus Tibicen *pedem* accommodabat, Actor *vocem* acuebat ac tollebat. In *Thesi* autem sunt ceterae syllabae, quae Ictu destitutae

tutae minus idcirco audiuntur. Hos Ictus ſive Ἄρσεις, magno diſcentium commodo, nos primi in hac Editione per Accentus acutos expreſſimus, tres in Trimetris, quattuor in Tetrametris:

Poéta cum primum ánimum ad ſcribendum áppulit,
Id ſibi negoti crédidit ſolúm dari.
Enimvéro, Dave, níl loci eſt ſegnítiae neque ſocórdiae,
Quantum íntellexi módo ſenis ſenténtiam de núptiis.

Etſi revera, quod Romani voluerunt, ſeni in quoque Trimetro ſint Ictus; qui ſic exprimi poſſint,

Poéta cúm primum ánimum ad ſcríbendum áppulít,
Id ſíbi negóti crédidít ſolúm darí.

Verum quia in paribus locis, 2, 4, 6, minus plerumque elevantur & feriuntur, quam in imparibus, 1, 3, 5, idcirco eos more Graecorum hic placuit omittere. Horum autem accentuum ductu (ſi vox in illis ſyllabis acuatur, & par temporis menſura, quae pedis Ditrochaei vel Ἐπιτέτου διτέρου ſpatio ſemper finitur, inter ſingulos accentus ſervetur) verſus univerſos eodem modo Lector efferet, quo olim ab Actore in Scaena ad tibiam pronuntiabantur. Hoc quoque commodi in his Accentibus Lector inveniet; quod ſtatim & ictu oculi Trochaicos ab Iambicis, qui in eadem ſcena interdum locum habent, poſſit diſtinguere: ſi Accentus ſcilicet in prima verſus ſyllaba eſt, Trochaici ſunt; ſin minus, Iambici.

OMNE verſuum genus ſuam habet *Caeſuram* ſive Inciſionem; qua verbum terminatur, & vox in decurſu paulum interquieſcit. Illa fere Caeſura Romanis placuit; quae in priore tertii pedis ſyllaba fit: ut in Heroico: Caeſura.

Arma virumque cano | Trojae qui primus ab oris
Italiam fato | profugus Lavinaque venit
Litora, multum ille & | terris jactatus & alto
Vi ſuperum, ſaevae | memorem Junonis ob iram.

Varro quidem apud Gellium XVIII, 15. *ſcribit obſervaſſe ſe in verſu Hexametro, quod omnimodo quintus ſemipes* (id eſt, prior pedis tertii ſyllaba) *verbum finiret.* Mirum, quod *Omnimodo* dixerit, cum Lucretius jam tum variaverit,

Reddenda in ratio | ne vocare, & ſemina rerum.

& Catullus,

Omnia fanda nefan | da malo permiſſa furore.

Poſtea ſaepius Virgilius,

Lyrneſſi domus al | ta, ſolo Laurente ſepulcrum.

Homerus autem olim ſaepiſſime,

Οὐλομένω ἣ μύ | ρι' ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκεν.

Non *Omnimodo* igitur dictum oportuit; ſed *Plerumque*.

In Sapphico ſimiliter Romani quinto fere ſemipede:

Pindarum quiſquis | ſtudet aemulari,
Jule, ceratis | ope Daedalea
Nititur pennis | vitreo daturus
Nomina ponto.

In Alcaico: *Doctrina ſed vim | promovet inſitam,*
Rectique cultus | pectora roborant.

In Phalaecio: *Multis ille bonis | flebilis occidit:*
Nulli flebilior | quam tibi, Virgili.

Sic & in Iambo Trimetro:

Jam jam efficaci | do manus ſcientiae:
Supplex & oro | regna per Proſerpinae,
Per & Dianae | non movenda numina,
Per atque libros | carminum valentium
Refixa caelo | devocare ſidera.

Hanc Caeſurae ſedem plerumque in Trimetris ſervant Poetae Comici: ut Noſter;

Ne cuí ſit veſtrum | mírum, cur partés ſeni
Poéta dederit | quaé ſunt adoleſcéntium:
Id prímum dicam | deínde quod veni éloquar.

& itidem Graeci:

Οι γάρ βλεπόντες | τοῖς τυφλοις ηγέμεθα,
Ουτός δ' ακολυθει | κάμε παροδιάζεται.

In Iambicis Trochaiciſque Tetrametris Caeſura plerumque fit poſt ditrochaeum ſecundum:

Demiſſis lumineris eſſe vincto | pectore ut gracilaé ſient.
Vídeo ſentum ſqualidum aegrum | pannis anniſque obſitum.

Illud autem in primis notandum; cum Graeci Magiſtri per διποδίαν Trimetros Iambos ſcandere juberent, ſemper eos intellexiſſe διποδίαν ἰαμβικὴν; adeo ut ſic divideretur ex eorum ratione verſiculus:

Ne cuí ſit ve | ſtrum mírum, cur partés ſeni
Poéta dede | rit quaé ſunt adoleſcéntium:
Id prímum di | cam, deínde quod veni éloquar.

Oi-

Οι γάρ βλεπον | τες τοίς τυφλοις ηγούμεθα,
Ουτός δ' ακολυ | θει κάμε προσβιάζεται.

ubi vides primam Dipodiam in mediis verborum syllabis desinere, totamque Caesurae virtutem ac gratiam misere perire. Quare ego jam ab ipsa adolescentia in omnibus Iambicis praeter Tetrametrum Catalecticum, de quo postea dicam, aliam mihi Scansionis rationem institui, per διποδίαν scilicet τροχαϊκὴν, hoc modo,

Po | éta dederit | quaé sunt adolescéntium:

primo semipede quasi subducto & abciso, versu autem in Dactylum vel Creticum exeunte. Siquidem ista διποδία ex Trochaeis duobus, vel uno & Spondeo sive Epitrito secundo constans, *Commodare, Commodavi,* & cum Caesurae indole convenit; & verum Iambei rythmum auribus insinuat; & Poetae, dum versus hos fabricatur, praecipue mentem occupat; &, quod maximum est, in omni fere Comicorum metrorum genere principatum obtinet; veramque causam, cur in una Comoedia tot versuum species adhibeantur, sola demonstrat.

QUINTILIANUS Institut. Orat. X, 1. *In Comoedia maxime claudicamus, — licet* TERENTII *scripta ad Scipionem Africanum referantur: quae tamen in hoc genere sunt elegantissima; & plus adhuc habitura gratiae, si intra versus Trimetros stetissent.* Mirificum sane magni Rhetoris judicium! Optabat scilicet, ut Fabulae Terentianae, quae in primo cujusque Actu & Scaena a Trimetris inchoantur, eodem metro ac tenore per omnes Actus Scaenasque decucurrissent. Crederes profecto hominem numquam Scaenam vidisse, numquam Comoedum partes suas agentem spectavisse. Quid voluit? quod nec Menander nec ullus Graecorum fecit, Terentius ut faceret? ut ira, metus, exultatio, dolor, gaudium; & quietae res & turbatae, eodem metro lente agerentur? ut Tibicen paribus tonis perpetuoque cantico spectantium aures vel delassaret vel offenderet? Tantum abest, ut eo pacto *plus gratiae habitura esset fabula,* ut quantumvis bene morata, quantumvis belle scripta, gratiam prorsus omnem perdidisset. Id primi Artis repertores pulchre videbant; delectabant ergo varietate ipsa, diversaque ἤθη καὶ πάθη diverso carmine repraesentabant. Marius Victorinus p. 2500; *Nam & Menander in Comoediis frequenter a continuatis Iambicis versibus ad Trochaicos transit, & rursum ad Iambicos redit.* Non ita tamen agebant veteres, ut ab uno in aliud plane contrarium repente exilirent; ab Iambicis in Dactylicos;

Varietas Metrorum. Iambici. Trochaïci.

licos; ſed in propinquos Trochaicos, ipſo tranſitu paene fallente. Quod ut clarius conſpiciatur; omnem Terentianam copiam hic ſiſtam, unoque & eodem pede Ditrochaeo univerſam fere emetiar.

ILLUD tamen prius admonendum; ut a Trimetris ſuas Fabulas, rebus ſedatioribus, noſtrum inchoaſſe; ita ſemper Tetrametris finiſſe; quod fabulae Cataſtrophe, cum res turbulentae paulatim & aegre conſileſcerent, hoc carminis genus poſtularet, magno ſpiritu effundendum. Prae omnibus tamen, Trochaici pleni firmum Actoris latus requirebant; qui numquam ſcilicet niſi in maximo affectuum tumore veniunt; efferendi, non ut quidam autumant, *tarde lenteſque*, ſed *Clamore ſummo, cum labore maxumo.*

Unde factum, ut cum alias in διποδίᾳ Spondei vel Anapaeſti placuerint; in his Trochaei vel Dactyli ſtudio quaerantur,

Crédo equidem illum jam ádfuturum, ut íllam a me eripiát: ſine veniat:
'Atqui ſi illam dígito attigerit, óculi illi illico éffodientur.

qui verſus, niſi toto pulmone exhauſto, pronuntiari apte non poſſunt: in Trimetris vero clamoſa haec πάθη inareſcerent prorſus & obmuteſcerent.

Ditrochaeis igitur ſic conſtituitur Iambus Trimetrus:

Id | ſíbi negoti | crédidit ſo | lúm dari.
Vi | cómmodavi | cómmodavi | cómmoda.

Iambicus Tetrametrus plenus:

Dum | témpus ad eam | rém tulit ſivi | ánimum ut exple | rét ſuum.
Vi | cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi | cómmoda.

Trochaicus Tetrametrus plenus ſive ἀκατάληκτος,

'Adéon' hominem eſſe | invenuſtum aut | infelicem | quémquam ut ego ſum.
Cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi.

Trochaicus Tetrametus ſyllabâ deficiens, ſive καταληκτικός,

Quót modis con | témptus ſpretus? | fácta, tranſacta | omnia. hem.
Cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi | cómmoda.

Pentametrus καταληκτικὸς; qui ſemel iterumve adhibetur.

Sánus es? Domum | íre pergam: ibi | plúrimum eſt. Revo | cémus hominem. | Sta ílico.
Cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi | cómmoda.

in his omnibus; commodius eſt, meo judicio, διποδίαν τροχαϊκὴν Caeſurae accommodatam & congruam, quam ἰαμβικῇ ab ea decerrantem, in metiendo verſu adſciſcere.

SUPEREST tamen unus Iambici generis, Tetrametrus καταληκτικὸς; in

in quo διποδία veterum Magistrorum ἰαμβικὴ sine controversia tenenda est; ob ipsam, a qua in aliis discedit, Caesurae concinnitatem:

Nam sí remit | tent quíppiam | Philúmenam | dolóres.
Ανδρές φιλοι | και δήμοται | και τὸ πονειν | εράσται.
Δημόσθενης | Δημόσθενυς | Παιάνιευς | εγράψε.
Vi cómmoda | vi, cómmoda | vi, cómmoda | vi, cómmo.

Sed & in his διποδία τροχαϊκὴ tempus quidem & spatium exacte servat, in Incisionibus tamen peccat. Ceterum utram velit rationem Lector sequatur: Accentus in hujus Editionis Textu ambabus aeque conveniunt: at in nupera quadam, universi hujus generis, quorum ingens copia est, versus prava Caesurae distinctione jugulantur;

Concurrunt laeti mi obviam cup | pedinarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, far | tores, piscatores.

Cum sic Caesura ponenda esset,

Concurrunt laeti mi obviam | cuppediarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, | fartores, piscatores.

Illud quoque in hoc genere observandum, pedem illum ante Caesuram *Mi obviam* & *I coqui* semper, ut hic, Creticum vel ei ἰσόχρονον media brevi esse oportere: nullum hic apud Nostrum Licentiae locum esse; non magis quam in fine Senarii. Haec versum horum indoles & sola gratia est: quam in hac Editione incolumem habent; in prioribus vero ante nos innumeris mendis strangulatam & sepultam.

PORRO, super hos Iambicos Trochaïcosque, etiam Creticis, Bacchiacis, Choriambicisque versibus, sed semel tantum singulis, utitur Terentius; eisque in Monodia duntaxat, numquam in Diverbio: hi, ringente licet invidia, nobis se apud Nostrum debent. Cretici, Bacchiaci, Choriambici.

Creticus: *Tánta ve | córdia in | náta cuiquam | út siet.*
Cástitas | cástitas | cástitas | cástitas.

Bacchianus: *Adhúc Ar | chylís quae ad | solént quaeque | opórtet.*
Honéstas | honéstas | honestas | honéstas.

Choriambicus: *'Obstipuit | péctore con | sístere nil | cónsili quit.*
Cóntremui | cóntremui | cóntremui | cóntremisco.

Hi tamen, more Graeco, novissimum sibi versum alterius generis adsumunt, ut pro Rythmi ratione cum strepitu ac canore finiantur.

DE:

Clauſulae. De *Clauſulis* ſic Varro apud Rufinum p. 2707. *Clauſulas primum appellatas dicunt, quod clauderent ſententiam: ut apud Accium*;

An haéc jam obliti ſúnt Phryges?

Nonnumquam ab his initium fit; ut apud Caecilium,

Di boni, quid hoc?

apud Terentium, Diſcrucior animi.

Huic ultimae adde aliam ex Noſtro:

Occidi.

Ceterum de *Clauſulis* hoc uno verbo dixiſſe ſufficiat: *Si ab eis initium fit*; liberae ſunt & nullius metri legibus adſtrictae: *Si ſententiam claudunt*, a praecedentibus legem accipiunt. Scilicet poſt Iambicos Tetrametros, vel Trochaicos Catalecticos, ab Iambo incipiunt; ut illa Accii,

An haéc jam obliti ſúnt Phryges?

& illae Noſtri,

Praeſcíſſe me ante? nónne prius commúnicatum opórtuit?
Miſerám me, quod verbum aúdio?
Múnus noſtrum ornáto verbis, quód poteris; & iſtum aémulum
Quod póteris ab ea péllito.

Ita ſemper in ceteris: & ratio eſt, quod Διποδία τροχαϊκὴ quaſi uno verſu continuetur,

Commúnicatum opórtuit: miſerám me quod verbum aúdio?

Unde in Trochaico pleno, quo Διποδία conſummata eſt, a Trochaeo incipit:

Próin tu ſollicitúdinem iſtam fálſam, quae te excrúciat, mittas.
Quícum loquitur fílius?
'Et illud rus nulla ália cauſa tám male odi, níſi quia prope eſt:
Quód ſi abeſſet lóngius.

Hanc ſibi legem fixerunt, ſancientibus aure ac rythmo, primi artis inventores: ſed in hac tamen ante nos Editiones peccant. Illud porro notandum; in Tetrametris ſolis apud Noſtrum, numquam in Trimetris, Clauſulis locum eſſe. Neque id omittendum has & reliquas omnes apud Noſtrum Clauſulas in Cretico terminari, *Audio, Pellito, Filius, Longius*; una tantum excepta, Hec. V, 1, quae in Spondeum exit.

Aut né quid faciam plús, quod poſt me mínus feciſſe ſátius ſit.
Adgrédiar. Bacchis, ſálve.

Id tamen judicio, non caſu, a Poëta factum: quippe poſt hanc ſolam

ſolam ex omnibus Clauſulam a Tetrametris plenis in Catalecticos Scaena tranſit, qui Spondeo finiuntur;

Salvé, Lache. Edepol crédo te non níl mirari, Bácchis.

De Licentia veterum Romanorum, Tragicorum Comicorumque, paulo inclementius loquitur Horatius, Arte Poet. 255. Iambicus, inquit, verſus, Licentia Terentiana, qua deflectit a Graecis Comicis.

Tardior ut paulo graviorque veniret ad aures,
Spondeos ſtabiles in jura paterna recepit
Commodus & patiens; non ut de ſede ſecunda
Cederet aut quarta ſocialiter. hic & in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus & Enni.
In ſcaenam miſſus cum magno pondere verſus
Aut operae celeris nimium curaque carentis,
Aut ignoratae premit artis crimine turpi.
Non quivis videt immodulata poëmata judex:
Et data Romanis venia eſt indigna poëtis.
Idcircone vager, ſcribamque licenter? ut omnes
Viſuros peccata putem mea, tutus & intra
Spem veniae cautus? vitavi denique culpam,
Non laudem merui. vos exemplaria Graeca
Nocturna verſate manu, verſate diurna.
At veſtri proavi Plautinos & numeros &
Laudavere ſales: nimium patienter utrumque,
Ne dicam ſtulte mirati; ſi modo ego & vos
Scimus inurbanum lepido ſeponere dicto,
Legitimumque ſonum digitis callemus & aure.

Candide magis de iis judicat, venuſtiſſimus in tenui materia ſcriptor, Terentianus Maurus, p. 2443.

Culpatur autem verſus in Tragoediis,
Et rarus intrat ex Iambis omnibus:
Ut ille contra, qui ſecundo & talibus
Spondeon aut quem comparem receperit.
Sed qui pedeſtres fabulas Socco *premunt,*
Ut quae loquuntur ſumpta de vita putes,
Vitiant Iambon tractibus Spondaïcis,
Et in ſecundo & ceteris aeque locis:
Fidemque fictis dum procurant fabulis,

In

In metra peccant, arte, non inſcitia:
Ne ſint ſonora verba conſuetudinis,
Paulumque rurſus a ſolutis differant.
Magis illa Noſtri: nam fere Graecis tenax
Cura eſt Iambi, vel Novellis comicis,
Vel qui Vetuſta praecluent comoedia.

Ceterum quod in utriſque vituperat Flaccus, & in Comicis excuſat Maurus, hoc eſt: Quod in ſedibus paribus, ſecunda & quarta (nempe uterque per dipodiam Iambicam dimetitur: in ratione noſtra erunt prima & tertia, pedes ſcilicet ditrochaeorum priores) non volubiles pedes Iambum aut Tribrachyn, ex rythmi lege ac Graecorum exemplo; ſed tardos Spondeos ſive alios eis ἰσοχρόνους intulerint. Totum hoc, uno exemplo, & ſenſu & memoria facile tenebis. Graeci ad hanc formam in Iambicis;

Vi cómmodavi | cómmodavi, cómmoda.

Latini ad iſtam, non ſemper, ſed quotieſcumque vellent;

Vi cómmendavi | cómmendavi | cómmoda.

Vides *menda* ſpondeum bis poſitum pro Iambo *moda:* poſtremam ſedem violare numquam ſunt auſi. Idem & in Trochaicis obtinet.

Graeci: *Commodavi | commodavi | commodavi | commoda.*
Latini: *Commendavi | commendavi | commendavi | commoda.*

In his pedibus, excepto ultimo, pro brevibus longae ſyllabae adſumuntur; quod tamen, opinor, celeri pronunciatione juvabat & occultabat Actor, ne ipſe a Tibicine rythmum Graecum ſervante diſcreparet.

Quod ad Crimen autem hoc attinet; Tragicis quidem veteribus minor eſt excuſatio, cur non ad artis regulas verſus ſuos exegerint; cum toto ſtilo & colore a communi ſermone diſcreti, nova verba ac ſeſquipedalia pro lubitu finxerint. Fugiebant ſcilicet limae laborem; certi ſe in re ante inexperta & apud aures tum indoctas veniam impetraturos. Melius vero ac mitius de Comicis eſt ſentiendum. Profecto Terentius noſter, ſi quiſquam alius, in artis leges arte peccavit; ſtudio, non ignorantia; neceſſitate vel ſaltem commoditate inductus; & qualecumque illud delicti eſt, magnis virtutibus redempturus. Sermo enim ea de cauſa propius apud Noſtrum ad conſuetudinem accedit, quam apud Menandrum: oratio apud unum de medio ſumpta deque vita honeſtiorum civium;

civium; verſus minime cavi ſed verbis ſenſibuſque ſpiſſi: apud alterum, dum metro ſervire coactus eſt, ſtilus paulo elatior, & ſententiae dilutiores. Adde huc, conſonantes in Lingua Latina pro vocalium numero frequentiores eſſe, quam in Attica: adde omnia apud Latinos vocabula, monoſyllabis duntaxat exceptis, eſſe Barytona; de qua re mox plura dicam; & facile pronunties, minoris eſſe operae atque artis, ad Menandri normam Graece ſcribere, quam Latine ad Terentii.

De Metris in lingua noſtra uſitatis.

ENIMVERO par & aequum eſt, ut eandem veniam veteribus Latinis demus, quam hodiernis qui Anglice ſcribunt poëtis concedimus: quorum nemo eſt, cui non indulgemus, ut ſyllabis interdum longis contra indolem rythmi loco brevium utatur. Nam ut Latini omnia metrorum genera de Graecis acceperunt; ita Noſtrates ſua de Latinis. Quo magis eſt dolendum atque indignandum, jam a literis renatis pueros ingenuos ad Dactylica, quod genus patria lingua non recipit, ediſcenda, ferula ſcuticaque cogi: Terentiana vero metra, quae domi tamen & in triviis inſcientes ipſi cantitant, Magiſtrorum culpa penitus ignorare. Trochaicus Tetrametrus Catalecticus, ut Terentio, ita Noſtratibus frequentiſſimus eſt:

'Ego ille agreſtis, | ſaévus, triſtis, | párcus, truculen | tús, tenax.
Háppy is the | Coúntry life bleſt | with content good | heálth an' eaſe.

Qui Trochaicus, unius ſyllabae acceſſione, fiet Iambicus Tetrametrus plenus.

Thrice háppy is | the Coúntry life | bleſt with content | good heálth an' eaſe.

Quin & Iambicus ille χαλκπικὸς, Terentio multum & merito amatus, apud Noſtros quoque in magna gratia eſt;

Nam ſi remit | tent quíppiam | Philúmenam | dolóres.
He's décently | run throúgh the lungs, | and théré's an end | o' Búlly.

Neque vero Bacchiacus Terentii Noſtris intactus eſt:

Adhúc Ar | chylís quae ad | ſolént quaeque | opórtet.
All jóy to | great Caéſar | long life, love | and pleáſure.

Creticum ejus quoque lingua noſtra facillime admittit;

Tánta ve | córdia in | náta cui | quam út ſiet.
'O the ſweet | Coúntry life | bléſt with health | peáce an' eaſe.

Denique & illud metrum, quod in Epicis & Heroicis jam diu apud Noſtrates regnum obtinet, ab Iambico Veterum Senario profluxit,

fluxit; neceſſitate linguae noſtrae, quae tota monoſyllabis ſcatens caeſuram Senarii raro admittit, Quinarius factus:

Though deép, yet clear | ; though géntle, yet not dúll.

Huic in fine ſextum Iambum appone; & extemplo habebis Senarium Terentianum:

Though deép, yet clear though | géntle, yet not dully ſlow.

Rurſus, ſi ab hoc Euripidis Senario, qui primus omnium in Oreſta venit,

Ηκώ πεκραν κευθμώνα και σκοτού πυλας,

pedem noviſſimum auferas; Quinarium jam habebis, perfectiſſimum hodierni noſtri Epici exemplar:

Ηκώ πεκραν | κευθμώνα χ' σκοτού.

Though deep, yet cleár, | though gentle, yet not dull.

In Anglico tamen hoc notes velim, tres ſyllabas poſitione longas loco brevium poni. Eas tu poſtea, & quam *Denhamo* veniam concedis, Terentio neges. *Perfectiſſimum* autem *exemplar* ideo appello; ut Poetis noſtratibus, ingenii ſane venaeque felicibus, ſed eruditionis interdum modicis, quid hodierni Epici, quo numeris omnibus abſolutus fiat, rythmus geniuſque ſibi poſcat, obiter oſtendam: in verſibus nempe ſingulis tres ſyllabas breves. Hoc ſane confitendum eſt; Avorum tempore, ſcabros aſperoſque verſus, magno longarum pondere onuſtos, plerumque exiiſſe: hodiernos autem poëtas longe eos teretiores tornatioreſque dare; ſed Aure fortaſſis magiſtra, non Arte: quae tamen Ars principio judicibus Auribus debebatur. Habent itaque, quod in longo ſane opere fruſtra expectandum, in Epigrammate vel Elegiola facile obtinendum, verſus Epici *exemplar*; quo & numerus Brevium & ſedes oſtenduntur. Quamquam in Noſtris eſt & Varietati locus, ut in his:

Though deép, yet clear; though géntle, yet not dull;
Stróng without rage, without oreflowing full.

Ictus in hoc poſteriore, qui in ſecunda ſyllaba fieri ſolet, in prima fit; & venuſte quidem, modo raro fiat, ac Brevis ſequatur. Et neſcio equidem, an in Terentio quoque, cum Trimetrum aliquoties inchoet ab *Hicíne*, *Hocíne*, *Sicíne*, *Libéra*, non in primam retrahendus ſit accentus *Líbera* &c. etiam in Iambico; ob τὸ ἰσόχρονον ſcilicet & ἰσόῤῥυθμον; cum Rythmus, Hephaeſtione teſte, ſit Metro potentior. Tale illud Plauti Rudent. II, 6, 29.

Piſcibus in alto credo praebent pabulum.

ubi

ubi *Piſcibus* libentius efferrem, quam *Piſcíbus*.

Licentia Terentiana, qua deflectit a Latinis Epicis.

SED ut redeam, unde digreſſus ſum. Ut a Graecis Comicis deſciverunt Latini pro brevibus ſyllabis tardas infulciendo; ita vitio prorſus contrario peccarunt, corripiendo ſcilicet ejuſmodi ſyllabas, quae in Latino ſermone erant longae. Hujus autem Licentiae modum ac fines non cujuſvis eſt reperiſſe; cum ex Interpretibus, hi qui laxiſſime & ultra terminos Licentiam hanc expandunt, monſtra nonnumquam & portenta pro veris Lectionibus tuentur; alii contra qui nimis arctis eam finibus claudunt, ſyllabaſque omnes ad Epicorum poetarum normam exigunt, ſingulos fere verſus miſeris modis, addendo, mutilando, invertendo, contra Codicum fidem, jugulant & trucidant. Illud in univerſum animadvertas velim, nullas eos ſyllabas, quae natura & vocalis ſono longae ſunt, corripuiſſe; ſed eas tantum quae per vocalem quidem breves erant, poſitione tamen & conſonantium concurſu factae ſunt longae. Hae vero voces & numero paucae ſunt, monoſyllabae fere vel diſyllabae, vel cum praepoſitionibus compoſitae; & ex ipſa ſede ſituque commodo veniam merentur. Cum autem in ipſo hujus Editionis textu ſingula haec in verſibus ſingulis per Accentuum intervallum ſponte ſe oſtendant; non opus eſt, ut ſingillatim hic enumerentur. Illud tantum monebo, quod ante me opinor nemo; In primo fere verſuum pede, & parcius alias, Licentiam hanc exercuiſſe Noſtrum: idque rectiſſimo judicio; cum Actor, in fine prioris verſus anima recepta, plenum rapidumque ſpiritum poſſet effundere.

Sed id grátum fuiſſe—
Sine invídia laudem.
Sine omní periclo.
Propter hóſpitai.
Hic eſt ille non te.
Studet pár referre,
Ob hanc ínimicitias.
Ob décem mnas ínquit.
Inde ſúmam uxori.
Soror dícta eſt cupio.
Símul conſílium cum re.
Color vérus, corpus.
Néque Antipho ália.
Sed hoc míhi moleſtum eſt.
Bonum ingénium narras.
Sed hic Pámphilus quid.
Is hinc béllum fugiens.
Nempe Phórmionem.
In hanc nóſtram plateam.
Supelléctile opus eſt.
Sed ecca ípſa egreditur.
Ego exclúdor ille.
Négat quis! négo ait, aio.
Enimvéro, Dave, nil loci eſt.
Habent déſpicatu.
Dolet dictum imprudenti.

Adeſt óptime ipſe. *Quid ignáve periculo.*
Solent éſſe id non fit. *Sed eſtne ille noſter.*
Quid huic hic negotiſt. *Tamen vix humane.*
Student fácere. *Tacet cur non ludo.*
Séd oſtium concrepuit. *Jubet fráter? ubi is eſt.*
Némini plúra acerba. *Omnia ómnes ubi reſciſcunt.*

Hoc, ut vides, Terentii judicium erat; ut in primo fere pede verſus, ubi paratior venia eſt, Licentia illa uteretur: idcirco excuſatior, quod non ipſe eam primus intulerit; ſed a Plauto, Caecilio, ceteriſque tum in ſcena regnantibus acceptam retinuerit. Licentia certe erat; & *indigna* forte, cui Romuli nepotes indulgerent. Nam qui hodie non Comicos veteres excuſatum, ſed defenſum eunt; qui fontem rei cauſamque & originem deprendiſſe ſe gloriantur; popularem ſcilicet tunc temporis pronuntiandi morem: ut neceſſe fuerit Comicis, quae verba communi civium ſermone ſpretis Conſonantibus rapide efferebantur, ea verba in ſuis Fabulis, quae audiebantur ſcilicet, non legebantur, corripere: nae illi operoſo conatu nihil dicunt, pollicentes magna nihil extricant. Quid enim? ſi uſus tum civium communis,

Quem penes arbitrium eſt & jus & norma loquendi,

ſyllabas de quibus agitur raptim pronuntiabant; jam non Comicorum vel licentia vel crimen eſt, qui mori obtemperantes eas corripiebant; ſed Epicorum, qui uſu improbante producebant. Mutantur tantum Rei; Crimen ipſum non eluitur: aut hi aut illi ſunt culpae damnandi. Quibus autem culpa haereat, ſcitu facillimum eſt. Priorem in *Ille* & *Eſſe* conſtanter producebant Epici; Noſter interdum corripit, ſaepius producit: quod ſi recte & ex uſu corripit; tanto ſaepius, dum ſaepius producit, peccat. *Propter* apud Epicos ſemper priore longa eſt: Noſter ſemel corripit, And. II, 6, 8.

Propter hóſpitai hujuſce conſuetudinem.

Si hoc ex conſuetudine vulgi; cur intra decimum verſum, & ubique alias, producit?

Nil própter hanc: ſed eſt quod ſuſcenſet tibi.

Eadem reliquorum ratio eſt: quibus venia quidem, praeſertim hodie, lingua jamdudum emortua, facile conceditur: niſi culpam quis defendendo fecerit majorem.

CETERUM *Abi, domi, redi, dari, roga, jube, tace, vide,* & ſiqua id

id genus alia quae ultimam brevem habent, vix eſt ut Licenter dicas, ſed Legitime corripi; cum veteres Epici idem jus uſurpaverint.

SIMILITER de Craſi cenſeas; qua duae vocales, quarum una brevis, in unam contrahuntur: ut *Diu, Deum, deorum, meum, tuum, ſuum, meorum* &c. *fuit, fuiſſe:* haec & ſiqua hujuſmodi, jure quoties vellent contrahebant Comici; quia idem Epicis jus erat. Durius quidem Noſtratibus ſonant *Hujus, cujus, ejus, nouo, leui* in unam ſyllabam contracta: verum id eo evenit, quod nos hodie male pronuntiemus. Notum enim eſt eruditis, conſonantes *I* & *U* apud Latinos eodem fuiſſe ſono & poteſtate, quo hodie *Y* & *W.* Pronuncies igitur *Cuyus, nowo, lewi,* & mollior fiet Craſis. Ita Noſter *Twa, ſwa, grandyuſcula, ſtellyonino*; plane ut Virgilius *Stellyo, abyete* &c. Eadem ratione, cum *Iam* efferrent, ut nos hodie *Yam*; in duas ſyllabas pro lubitu diſſolvebant, *Nunc ïam.* Ceterum in hac Editione ubi *ïam* diſyllabon eſt, notatur diaereſis; & *Cuíus, huíus, eíus,* ubi monoſyllaba ſunt, ſuper *I* habent accentum; ubi diſyllaba, ſuper *U* & *E, Cúius, húius, éius.*

EII, *reii, ſpeii,* priore per Ectaſin producta, non indigent venia; cum Lucretius aliique olim Epici idem fecerint. In hac Editione, cum producuntur, duplice I ſcribuntur.

NEQUE illud inter Licentias numeres, cum comici *S.* finale in ſyllaba brevi, ſequente tamen conſonante, nonnumquam abjiciunt, ut *Triſtĭ, famelicŭ:* ſiquidem idem facit paſſim Lucretius. Ceterum quod nos quidam docent, & in ſyllaba longa hoc ſolere fieri, & ſequente vocali, & totam etiam ſyllabam cum *S* ſape reſecari, falluntur & fallunt. In *Conſimiliſt,* a priore nihil, ſed ab *Eſt* vocalis reſecatur; ut in *Palamſt, Neceſſumſt. Multimodis* apud Noſtrum non diviſim effertur *Multĭ modis*; ſed vox una eſt ut *Omnimodis:* & Lucretius utraque utitur.

QUIN & ubi Synaloephae vis ceſſat, & vel vocalis quaepiam vel *M* finales non eliduntur, altera vocali eas excipiente; ne hoc quidem in Licentiis ponas: qualia iſta & plura apud Noſtrum. *Omnes quí amant, Mé & aetate, Né ubi acceperim, Quaé erat mortua, Una ire cúm amica, Dúm id efficias, Quicum uno rém habebam.* Quippe & Epici, Lucretius, Virgilius, Horatius eodem modo in Hexametris: *Sed dúm abeſt quod avemus, Credimus an quí amant, Si mé amas inquit, Cocto núm adeſt honor idem.* In his autem aliiſque ſimilibus Tria ſunt obſervanda; Numquam hoc fieri niſi in verbo Monoſyllabo; quod verbum ſi in vocalem exit, oportet Syllabam eſſe Longam;

Ictum

Ictum denique habere in prima ſyllaba Anapaeſti. Harum vero conditionum ignorantia quot nuper peperit errores? dum & in polyſyllabis verbis, & in ſyllabis brevibus, & in aliena ſede, poſſe fieri hoc exiſtimabant.

Atque hactenus De Licentia Terentiana, deque ejus limitibus, modicis ſane illis neque incommodis: qualem hodie in Poëtis noſtratibus patriaque lingua patienter ferimus. Quin & auſim polliceri ſponſorque fore, Quemvis adoleſcentem, vulgaris modo Proſodiae & Syllabarum quantitatis callentem, lecta una alteraque Editionis hujus Scaena, ſuo Marte ac ſine Magiſtro totum hoc quod quaeritur percepturum. Quo magis mirum, quoſdam cetera doctiſſimos, ſed in his rebus paulo ὀψιμαθεῖς, tam immodica verborum pompa ſe & operam ſuam efferre: quaſi tantae molis eſſet Romanam nunc Licentiam, quantae olim erat Gentem condidiſſe. Neque tamen, ſi ipſi audiendi ſunt, immerito gloriantur: cum ex eorum ſententia nihil non veteribus Comicis & licuerit & libuerit: ut tam vagae Licentiae limites ullos poſuiſſe, perinde ſit ac Sarmatas & Gelonos intra campos ſuos coercuiſſe. Nimirum hi non ipſos Poëtas, non artem & rythmi genium, ſed Librarios ſibi duces ſumunt; & tot fere Licentiarum ſpecies ſibi fingunt, quot in toto Plauto Terentioque vitioſae Lectiones nunc reſtant; unique loco, qui emendandus erat, ex altero aeque mendoſo patrocinium quaerunt. Quid mirum igitur; ſi quo major iis tam falſae Metricae notitia accrevit, eo indies, ut queruntur, magis decreverit emendationum ſuarum numerus? Illud, ſi dubitas, exemplo ſit; ubi Plauti auctoritate pedes Creticos in Trimetris adſciſcunt. Locus elegantiſſimus eſt, Trinummo I, 2 in *Urbanos* quos vocat *Scurras*,

Qui omnía ſe ſimulant ſcíre, nec quicquám ſciunt:
Quod quíſque in animo hábet aut habiturúſt, ſciunt:
Sciúnt, quod in aurem réx reginae díxerit:
Sciúnt, quod Juno fábulataſt cúm Jove:
Quae neque fu | tura neque | facta ſunt | *tamen illi ſciunt.*

Duos illic Creticos agnoſcunt & accipiunt, Dactylorum ſcilicet Vicarios: neque hoc contenti, *innumera* hujuſmodi portenta Plauto ſuo aſſignant, *pauca* etiam Terentio. Nos Pauca illa jam ejuravimus; de Innumeris olim fortaſſe curabitur. Interea, quid hic Plauti locus ſibi poſtulet, videamus;

Quae néque futura nec facta ſunt, *tamen illí ſciunt.*

Hic

Hic duae Longae corripiuntur; duo Cretici veniunt, quo ne Dactylis quidem, ſi aurem habemus, venire fas eſt. Hoſne *numeros ut laudaverint* Piſonum proavi? quis Comoedus Actor, neipſe quidem *Pellio*, vel pretio voluerit emere; vel blaterare haec ad tibiam in Scaena auſus fuerit? non ſuas potius ſibi res Poetam talem habere juſſerit? Si Licentiarii noſtri de Emendatione deſperarunt; humanius tamen erat, de mendo potius confiteri, quam Poëtam ipſum proſcribere. Vide tamen, quam facilis ea ne quaerentibus quidem ſe offerat. Tolle illud *Facta*; & Trimetrum, quales hic ceteri ſunt, rotundiſſimum habes;

Quae néque futura, néque ſunt, tamen illí ſciunt.

Quin & hoc ſenſus ipſe, non metrum ſolum, efflagitat: nam *Quae futura*, & *Quae ſunt*, in eodem genere ſunt oppoſita: non *Futura* & *Facta*. Si illud *Facta ſunt* a Poëta eſſet; dixiſſet utique, Quae neque *fient* neque *facta ſunt*; atque inſuper de duobus peccatis unum lucratus eſſet.

RESTAT jam, ut de Arte Terentiana, quae tantopere olim celebrata eſt, pauca delibemus. Horatius Epiſt. II, 1. Ars Terentiana.

Ambigitur quotiens uter utro ſit prior, auſert
Pacuvius docti famam ſenis, Accius alti:
Dicitur Afrani toga convenisſe Menandro:
Plautus ad exemplum Siculi properare Epicharmi:
Vincere Caecilius gravitate, TERENTIUS ARTE.

Ubi dubium eſt, artemne Metricam velit, an Comicam: Utramque opinor: nam in utraque laude Noſter, tam verſuum concinnitatis, quam lucidae rerum diſpoſitionis, primas tenebat.

ILLUD ſane in Lingua Latina notabile, ne unum quidem verbum praeter Monoſyllaba Tonum in ultima habuiſſe. *Déum* igitur, *Vírum*, *Méum*, *Túum* priore licet brevi pronuntiabant, numquam niſi in Verſu *Deúm*, *Virúm*, *Meúm*, *Tuúm*. Quintilianus Inſtit. I, 5. *Eſt autem in omni voce utique acuta ſyllaba, nec ultima unquam: ideoque in diſyllabis prior.* Priſcianus p. 1287. *Acutus accentus apud Latinos duo loca habet, penultimum & antepenultimum: apud Graecos autem & ultimum.* Et paulo poſt; *Apud Latinos in ultima ſyllaba, niſi diſcretionis cauſa, poni non ſolet accentus.* Donatus p. 1740. *Tonus acutus, cum in Graecis dictionibus tria loca teneat, ultimum penultimum & antepenultimum; tenet apud Latinos penultimum & antepenultimum; ultimum numquam.* Maximus Victorinus p. 1942; *Acutus, cum*

cum apud Graecos tria loca teneat, apud nos duobus tantum poni poteſt; aut in penultima ut Praelegíſtis, *aut ea quae a fine eſt tertia ut* Praelégimus. Olympiodorus in Ariſtotelis Meteora p. 27. Τότε μὲν Γραικοὶ ἐκλήθησαν, νῦν δὲ Ἕλληνες. τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα οἱ μὲν Ρωμαῖοι παροξύνουσι, Γραῖκοι λέγοντες. ἡ δὲ κοινὴ διάλεκτος ὀξύνει. Καθόλου δὲ οἱ Ρωμαῖοι πᾶν ὄνομα παροξύνουσι διὰ τὸν κόμπον· ὅθεν ὑπερηφανίζοντες ἐκλήθησαν παρὰ τῶν ποιητῶν. Hoc eſt, *Qui olim* Γραικοὶ *dicti, nunc appellantur* Ἕλληνες. *Illius autem verbi penultimam Romani acuunt, dicentes* Γραῖκοι; *ſed communis ſermo acuit ultimam* Γραικοί. *Et univerſim Romani in quacumque voce penultimam vel antepenultimam acuunt, propter Faſtum & Grandiloquentiam: unde a Poëtis dicuntur* Ὑπερηφανίζοντες, *feroces & ſuperbi.* Ceterum quod hic Faſtui tribuit, id dialecto Aeolicae, unde Lingua Latina partem maximam profluxit, rectius imputatur. Aeolenſes enim, ut notum eſt, Βαρύτονοι erant; & Θέος, Ἄνηρ pronuntiabant, cum alii Θεός, Ἀνήρ.

JAM vero id Latinis Comicis, qui Fabulas ſuas populo placere cuperent, magnopere cavendum erat; ne contra Linguae genium Ictus ſeu Accentus in quoque verſu ſyllabas verborum ultimas occuparent. Id in omni metro, quoad licuit, obſervabatur; ut in his,

'Arma virúmque cáno, Trójae qui prímus ab óris
Itáliam fáto profugus Lavínaque vénit
Lítora; multum ille & térris jactátus & álto
Vi ſúperum, ſaévae mémorem Junónis ob íram.

Qui perite & modulate hos verſus leget, ſic eos, ut hic accentibus notantur, pronuntiabit; non, ut pueri in Scholis, ad ſingulorum pedum initia, *'Italiám fató profugús Lavínaque vénit,* ſed ad rythmum totius verſus. Ubi nulla vox, ut vides, accentum in ultima habet, praeter unicam illam *Virúm:* idque recte ob ſequens Encliticon *Que:* quod hic, ſemel dictum, in Terentio paſſim fieri animadvertes. Idem efficiunt ME, TE, SE: *Miſerám me, quod verbum audio?* quippe haec Latinis, ut etiam *Rem*, Enclitica ſunt, ut Graecis ΜΕ, ΣΕ. Eadem eſt & Interrogationis vis; ſive cum *Ne* Enclitico, ſive abſque *Ne*. In hac igitur concinnitatis laude palmam omnibus praeripuit Terentius; eamque ut conſequi poſſit, ut & vetitos Ictus effugeret, & vocabula tamen ſignificantiora ſemper ſub Ictu poneret; non minore ſtudio judicioque verba diſpoſuit, & a proſae orationis ordine decenter invertit, quam mirificus in hac materie artifex ipſe Virgilius.

PRI-

PRISCIANUS De verſibus comicis narrat, *Fuiſſe quoſdam qui abnegarent ulla eſſe in Terentii Comoediis metra; vel ea, quaſi arcana quaedam & ab omnibus doctis ſemota, ſibi ſolis eſſe cognita confirmarent.* Ibidem ait, *Omnes quidem Comicos, crebris Synaloephis & Epiſynaloephis & Colliſionibus & Abjectionibus S literae, fuiſſe uſos ſcandendo verſus ſuos*; TERENTIUM AUTEM PLUS OMNIBUS. Verum profecto hoc eſt; & cauſa unica, cur Magiſtelli iſti vel negarent metra eſſe apud Noſtrum, vel ut arcana quaedam venditarent. Quod vero hic queritur & criminatur magnus Grammaticus, non vitium eſt, ſed virtus Terentii prima: qui Synaloephas illas data opera conſectatus eſt; quo ſyllabae ultimae liqueſcerent coaleſcerentque cum ſequentibus; eoque vetiti ac vitioſi in ultimis Ictus artificioſe effugerentur. Hae vero Synaloephae, quae tenebras olim Magiſtris offuderunt, jam in hac Editione, Percuſſionum intervallis diſtincta, ne pueris quidem negotium faceſſent.

TOTUM autem hoc, quod de Ictu in ultimis ſyllabis cautum fuiſſe diximus, de ſecunda tantum Trimetri διποδίᾳ capiendum; nam in prima & tertia ſemper licuit; ſiquidem iſta ſine venia conclamatum actumque erat de Comoedia Tragoediaque Latina. Cum igitur hunc verſum ſimileſque apud Noſtrum videris,

Malúm quod iſti di deaeque omnés duint:

cave vitio id poëtae verteris; etſi *Malúm* illud & *Omnés* ſi in communi quis ſermone ſic acuiſſet, deridiculo fuiſſet. Nimirum aures vel invitae patienter id ferebant, ſine quo ne una quidem in Fabula Scaena poterat edolari. Quin & Graecos ipſos eadem tenuit neceſſitas, eadem paſſa eſt indulgentia. Cum Ariſtophanes dixit,

Δουλόν γενεσθαι πάρεφρονισθος δέσποτυ.

Cum Euripides,

Ηκώ νεκρων κευθμώνα και σκοτεί πυλας,

idem admiſerunt in Δουλόν & Ηκώ, quod Noſter in *Malúm* & *Omnés*: ipſi enim alibi priorem acuunt, Δούλον & Ἦκω.

IN ſecunda igitur Trimetri διποδίᾳ hoc de quo agimus non licebat. Gellius XVIII, 15. *In Senariis verſibus animadverterunt Metrici duos primos pedes, item extremos duos, habere poſſe ſingulos integras partes orationis, medios haud umquam poſſe: ſed conſtare eos ſemper ex verbis aut diviſis aut mixtis atque confuſis.* Quotus quiſque hoc vel intelligat? nedum ut Senarios per ſingulos pedes ſcandendo tempus in hac obſervatione conterat? At in hac Editione vel aliud agentibus in oculos incurrit; ſimulque ratio, quam Metrici iſti tacent,

plane apparet. Hoc illi voluerunt; in his & ſimilibus Senariis,

Venit Chremes *poſtridie ad me clamitans.*
Manſuetique animi officia, quid multis moror.

duos primos duoſque poſtremos pedes ſingulis verbis claudi, & recte: at pedem tertium quartumve non poſſe recte. Cur hoc? quia tum neceſſe eſt, ut Ictus in ultimas ſyllabas cadant; quod, ut dixi, in prima ultimaque ἀναπαίστῳ ſolet fieri; in media nec ſolet & vix umquam licet. Rariſſime igitur, ſemel atque iterum, ſed magno ſententiae lucro, admiſit hoc in Trimetris Terentius:

Perſuáſit nox amór, *vinum, adoleſcentia.*
Sceléſta ovém lupó *commiſi. diſpudet.*

Nam illud, *Noſſe ómnia haec* ſalús *eſt adoleſcentibus,*

in hac Editione *Saluti* eſt. Notandum quoque in *Amór* & *Lupó* priorem brevem eſſe & ex Muſicae rationibus ita oportere; ut apud Horatium,

Jam jam efficaci do manús *ſcientiae.*
Ad pervicacis heu pedés *Achillei.*

Et ſimiliter in verbo triſyllabo duos Ictus recipiente, ſi id ἀναπαίστου trochaicam inchoat, media erit ex arte brevis,

Níſi pol filiúm multimodis éxpeto, ut redeát domum.

Ita recte hic editum, non *Expecto*; ut & alia plurima, quae ante nos vitioſa ferebantur, in omni verſuum genere hic corriguntur.

ERRATA in TEXTU.

P. 14, v. 3	*iám in*	*iam ín*	93, 4	*réliqua*	*réliqua*, & ſic ter, quater.
15, 5	*mé aut*	*me aút*			
16, 8	*túm hanc*	*tum hánc*	123, 7	*nám exulo*	*nam éxulo*
25, 1	*Facile*	C. *Facile*	260, 3	*Ubi éſt illo*	*Ubi eſt illo*
40, 10	*Quis ígitur*	*Quís igitur*	360, 3	*mihi*	*mi*
46, 13	*Ibo*	S. *Ibo*	368, 5	*'At ego*	*At égo*
56, 13	*dúm exeo*	*dum éxeo*	376, 20	*ex adverſo ílico*	*exadverſum eſt loco*
66, 7	*adloqui.*	*adloquí*	413, 5	*érus ut his*	*erus ut hís*
88, 13	*nuncubi*	*num tibi*	16	*ei*	*eii*
89, 7	*fieri poſſe*	*póſſe fieri*			

De METRIS. V, 11 lenteſque lenteque VI, 30 Bacchianus Bacchiacus.

In NOTIS.

P. 63. col. 1, 24	parare	parere	2, 14	PH.	CH.
82, 2, 1	qui	quia	160, 1, 26	turba	turbae
93, 1, 5	producat	producat vel quadriſyllabum ſit.	166, 2, 10	cotide	cotidie
			183, 2, 13	ſemper	plerumque
95, 2, 33	quippe quae	quippe quod	22	perpetuum	paene perpetuum
113, 1, 2	extinxi	extinxti	216, 1, 19	unius	unius margine
129, 2, 13	& Donati	quam Donati	354, 1, 21	illum	illum tibi
159, 1, 7	tu	tuo	397, 2, 9	crederim	crediderim

F I N I S.

RICHARDI BENTLEII,

CUM SEPTEM IN THEOLOGIA DOCTORES CREARET,

ORATIUNCULA;

CANTABRIGIAE IN COMITIIS HABITA,

JULII VI, MDCCXXV.

D^nus^ Procurator: VENERANDE PATER, AD CREATIONEM.

AD Creationem vocas? Ego vero, digniſſime Procurator, volens obtempero: eo minus gravate hoc Creandi munus obiturus, quod tot & tales hos Filios meos almae Matri Academiae ſiſto. Nam ſuperioribus quidem temporibus, prope ſumma votorum Deceſſori meo erat, ut ſingulis apud vos annis jus Trium liberorum obtinere poſſet: Mihi vero felicitas illa perpetua obtingit, ut ſeptem pluribuſve liberis quotannis fiam auctior.

UNDE vero & qui factum eſt; ut antiqua Parens noſtra, quam non ita pridem quaſi ſenio defectam & effoetam moerentes adſpeximus, jam vetere ſua fecunditate denuo revireſcat? Quid tandem eſt, quod hanc nobis alumnorum frequentiam, hanc Matri

noſtrae vim & juventam redintegrat? quod non modo Tironum catervas inſolita multitudine huc allicit, ſed & Veteranos noſtros accendit ad ampliſſimam apud nos dignitatem capeſſendam?

ENIMVERO, Academici, Sapientiſſimi Regis GEORGII, clementiae quidem & bonitati erga omnes, voluntati vero in vos & munificentiae ſingulari totum hoc acceptum refertur. ILLE hujus, quicquid & quantumcumque eſt, auctor, inceptor, perfector: ILLE pridem Bibliothecam veſtram infinita librorum copia linguiſque emortuis locupletavit; nunc autem, quod unum vobis defuit, ad viventium ſpirantiumque linguarum ſtudia, certiſſima praemiorum ſpe adoleſcentes invitat: ILLE & devictis perduellibus veniam, & capite damnatis vitam, & extorribus patriam, & rerum omnium egenis patrimonia conceſſit: ILLE omnem diſcordiarum & delictorum memoriam, perpetuo Edicto ſepultam, oblivione delevit: ILLE & foris potentiae gloriaeque Britannorum, & domi opulentiae ſecuritatique proſpicit.

QUOQUE magis haec nobis Bona perpetua propriaque fore ſperemus; ILLE etiam FILIUM Imperio largitur, olim & matura aetate ſibi ſucceſſurum, ſolique jam nunc Patri ſecundum; innato ſibi Honeſto Britannis amabilem, noſtraeque invicem Gentis amantiſſimum: Vigorem animi in vultu atque oculis, Civilitatem non fictam in toto habitu geſtuque praeferentem.

NEQUE Filium modo Rex beatiſſimus, ſed & NURUM; omnibus animi ingeniique dotibus inſtructam: quodque in illo Faſtigio rariſſimum eſt, nulla non doctrina excultam: quae, quod ex animo Deum colat, etiam Miniſtros ejus & Sacerdotes honore proſequitur: quam, quicquid agit, quodcumque loquitur, quoquo incedit, Decor & Suadela Majeſtaſque comitantur.

ILLE denique, quo non praeſenti modo aetati ſed & venienti conſultum, NEPOTES quoque NEPTESque Britanniae impertit: mirificae omnes laetiſſimaeque indolis: quos ipſe Genius, quas ipſae Gratiae, ad ſumma omnia quaſi manibus finxiſſe ac formaviſſe videantur.

Hoc

Hoc Liberorum Virtutumque comitatu cinctus Rex Auguſtiſſimus, quid mirum ſi Matri noſtrae Academiae felicia tempora candidoſque ſoles reſtituit? Jam Pax & Otium & Honos; jam ingenuae juvenum artes, ac fortiora demum & virilia ſtudia, Domicilium hoc ſibi olim notum & aſſuetum reviſunt. His auſpiciis reverendi hi Viri, hac blanda tempeſtate inducti, jam ſpretis inferioribus ſubſelliis ad ſupremum in Theologia gradum ſtrenue enituntur.

Vos vero, Filii dilectiſſimi, macti iſta virtute atque ingenio eſtote. Vos Academia lubens in hunc Doctorum ordinem cooptat; ac Purpuratorum ſuorum decus renaſci ſibi & refloreſcere laeta contemplatur. Quae vero vobis Bona dividat Mater amantiſſima? quibuſve demum muneribus ſuos filios proſequatur? Non certe pecunia, non reditibus & fundis: hos voſmet a Rege Optimo, hos ab Optimatibus, hos a Praeſulibus, veſtro merito quandoque conſequemini. Ipſa, quod probe ſcitis, in rebus iſtis paupercula eſt. Quod vero habet, melius id profecto ac majus, jamdudum vobis dedit & inſevit; bonam mentem, eloquentiam, doctrinam, humanitatem. Ne tamen vos & hodie prorſus indonatos dimittat; his ſuis Inſignibus de more veteri deductis cohoneſtat: quae vos non pretio quaſi venalia, ſed ſuo pondere & ex priſca dignitate metiemini.

Ac primo quidem vos *Pileo* donat, Libertatis quondam ſymbolo: quo vos, opinor, hunc Gradum ſemel aſſecutos, poſt ab omnibus apud ſe Scholaſticis exercitiis liberos & immunes conſtituit. Nec tamen vos deinceps otioſos ac deſides fore arbitratur. Quippe, ut olim qui nudo capite domi ac in urbe verſabantur, ad iter tamen accincti Pileo ſibi caput aut Petaſo vel Galero muniebant: ita vos hoc ſuo pignore commonitos eſſe cupit; ut jam Pileo inſtructi, continuo magis arduum iter ac laborioſum inceptetis. Non jam amplius vobis, in hac umbra Scholarum, ſed in ſole ac pulvere, in vera juſtaque acie ſub dio eſt militandum: jam cum hoſtibus Eccleſiae undecumque incurſantibus, qua concionibus habendis, qua libris edendis, acerrime confligendum. Quin & illud vobis inculcat: ſicut in Nummis veteribus Ulixei & Mercurii ac Vulcani effigies, Pileatae plerumque vel Petaſatae ſpectantur; ita vos in ſermonibus ſcriptiſque veſtris

&

& Ulixei facundiam, & Mercurii acumen, & Vulcani artificem operam exprimere oportere *.

Sed & altero vos dono beat Mater Academia, potiore cunctis Perſarum Arabumve divitiis. Videtis hunc *Codicem Sacrum*, melioris vitae ducem & magiſtrum, immortalitatis obſidem, ſalutis ſponſorem. Hoc vos libro impertit, & primo quidem *Clauſo*: quo velut ſigno vobis indicat, arcana dei myſteria cunctoſque ſapientiae theſauros hic haberi reconditos; non illotis, quod aiunt, manibus tractandos, non indocto cuivis & profano temere committendos †. Vobis vero, quos cum eruditione, tum moribus agnoſcit idoneos, etiam *Apertum* concredit: unde & vobiſmet ipſi lucidum veri fontem vivoſque latices hauriatis, & auditorum veſtrorum animos puro ac ſalubri rore caeleſtis doctrinae irrigetis ‡.

Neque vero vel hic clauditur munificae Matris liberalitas. Nam & *Anulo* vos dignatur, & eo quidem *Aureo*; tam libertatis jam veſtrae quam auctoritatis indicio. Quippe ut olim jus Anuli Aurei Senatoribus primum ſolis, mox autem & Equitibus, poſtremo (labante publica diſciplina) cuivis Ingenuo Liberove, numquam vero Servis conceſſum eſt; ita vos hodie ſuo Mater hoc pignore, ſi minus in Senatoriam dignitatem (hanc ſolius Regis beneficio ſuo quiſque tempore nanciſcamini) at in Ingenuitatem certe Libertatemque aſſerit. Jam manum ferulae ſubducitis: jam magiſtrorum dictata tuto negligitis: non diutius veſtrum eſt, ſtantes diſcere, ſed ex cathedra docere. Quin & aliis nominibus hoc ſuum munuſculum ornat & commendat. Hic vobis Anulus more veteri *Natalitius* habeatur: hodie enim Doctores naſcimini. Hic dies vobis deinceps quaſi Natalis numerabitur; tanto illi alteri honore anteponendus, quanto majus eſt Doctores, quam Infantes naſci. Porro idem hic Anulus etiam *Pronubus* vobis eſto. Quippe hoc velut arrabone, jam Mater Academia filiarum ſuarum natu maximam Theologiam in matrimonium vobis collocat: quam ſive dote exigua, ſeu (quod auguror atque opto) luculente dotatam inveneritis; numquam cum illa facietis divortium: uxorem

* *Hic ſingulis Pileus imponitur.*
† *Hic ſingulis Clauſus datur liber.*
‡ *Hic Apertus.*

cam

eam vobis, matronam, dominam, caſte ſemper & honorifice habebitis. Quin & ipſe Ego, more majorum, cum anulum meum vobis trado; *Heredem* hujus Cathedrae meae de vobis aliquem, ſi non dedignamini, libens inſtituo *.

Sed quid ego de Me, tamquam olim de vobis quempiam Heredem *Cathedrae* relicturo? Ipſa Mater Academia jubet & inſtituit, ut jam nunc in iſta ſede vos ſingulos collocem. Videtis, ut prima ſpecie adblandiatur? ut ſeſſorem callide ſubdoleque invitet? mollicula pluma tumens, & opere textili ſuperbiens. Ea vero, ſi expertis creditis, quovis ſcamno durior eſt ac moleſtior; quovis ſtadio & curriculo exercitatior. Atque hoc vos ſymbolo Mater admonet; ne nunc, quaſi ſtudiis omnibus curiſque defuncti, *ceſſatum* aliquo vel *ſeſſitatum* abeatis: ſed ut quam primum in hac Sella pauliſper conſederitis, ad labores novos experiendos alacriores ſurgatis: atque eo quidem omine, ut tandem aliquando vel hanc ipſam, me decedente, Cathedram occupetis; vel quod lautius eſt & optabilius, Decanalem aliquam aut Epiſcopalem; vel, ſi ne hic quidem conſiſtitis, Archiepiſcopalem denique, jam non Cathedram ſed Thronum, aſcendatis †.

Numquid aliud eſt quod reſtat, an jam valere vobis dictura eſt Academia? Immo vero, quo nulla non gratia ſuos Filios demereatur, etiam *Oſculo* vos per me excipit; non Suavio quod voluptatis eſt, ſed Oſculo quod religionis; Oſculo caritatis, Oſculo ſancto, Oſculo in Domino Jeſu: quale priſco Eccleſiae ritu, cum ſuper Cenam Dominicam, tum die Paſchatis feſto, tum in Ordinationibus Sacris, pie olim & pudice dabatur ac reddebatur. Hoc vobis oſculo bona Mater *impetratae veniae* fidem facit, ſiquid olim in Statuta ſua juniores & rerum imperiti forte peccaviſtis. Hoc itidem oſculum *Benevolentiae* ſuae pignus, hoc & *Cognationis* teſſeram vobiſcum auferetis: ut, ubicumque terrarum gentiumve fueritis, hanc Matrem veſtram ſemper caram, ſemper honoratam habeatis; & ab Ipſa viciſſim, quando-

* *Hic minimo ſingulorum digito Anulus imponitur.*
† *Hic ſinguli in Cathedra collocantur.*

cumque

cumque in rem veſtram fuerit, conſilium, auxilium jure veſtro efflagitetis *.

JAMQUE, niſi animi fallor, Viri Academici, rite facta ac tranſacta ſunt omnia. Vos vero, Filii cariſſimi, ſollemnibus jam verbis compello: & *Auctoritate mihi commiſſa, creo, ſaluto, pronuntio vos omnes, Profeſſores, Doctores in Sacra Theologia.*

* *Hic ſinguli Oſculo excipiuntur.*

ANDRIA TERENTI.

Fabulæ interlocutores.

SIMO ſenex.
SOSIA libertus.
DAVUS ſervus.
MYSIS ancilla.
PAMPHILUS aduleſcens.
CHARINUS aduleſcens.
BYRRIA ſervus.
LESBIA obſtetrix.
GLYCERIUM aduleſcentula.
CHREMES ſenex.
CRITO hoſpes.
DROMO lorarius.

ACTA LUDIS MEGALENSIB. M. FULVIO ET M'. GLABRIONE ÆDILIB. CURULIB. EGERUNT L. AMBIVIUS TURPIO L. ATILIUS PRAENESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDI TIBIIS PARIB. DEXTRIS ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRÆCA. EDITA M. MARCELLO CN. SULPICIO COSS.

ANDRIAE

PROLOGUS.

POETA cum primum ánimum ad ſcribendum ádpulit,
Id ſibi negoti crédidit ſolúm dari,
Populo út placerent, quás feciſſet fábulas.
Verum áliter euenire multo intéllegit:
Nam in prólogis ſcribúndis operam abútitur,
Non qui árgumentum nárret, ſed qui máleuoli
Veteris poetae máledictis reſpóndeat.
Nunc, quám rem uitio dént, quaeſo animum aduórtite.
Menánder fecit Andriam & Perínthiam.

Qui utrámuis recte nórit, ambas nóuerit.
Non íta dissimili súnt argumento, ét tamen
Dissímili oratióne sunt factae ác stilo.
Quae cónuenere, in Ándriam ex Perínthia hic
Fatétur transtulísse, atque usum pró suis.
Id istí uituperant fáctum; atque in eo dísputant,
Contáminari nón decere fábulas.
Faciúntne intellegéndo, ut nihil intéllegant?
Qui cum húnc accusant; Naéuium, Plautum, Énnium

11 *Non íta dissimili súnt argumento, séd tamen.* Ex *argumento* eliditur *u*, per syncopam, ut sit *argmento*, sicut ex *tegumen* sit *tegmen*, ex *tegumentum tegmentum*, ex *salsamentum salmentum*. FAERNUS.

De *Salmento* nihil inaudivi. *Tegumen* & *Tegumentum*, quia secundam syllabam brevem habent, idcirco elidunt *u*. Sed *Argumentum* producit secundam, ut vel ex Virgilio notum, *Argumentum ingens* —— Falluntur ergo, qui hic trisyllabum ex eo faciunt: praecipue iste qui exempla (ut putat) ex Plauto adducit; Amphit. Prol. 57. & 96.

Post árgmentum hújus éloquar tragoédiae.
Dum hújus árgmentum éloquar comoédiae.

Quippe aliter pronuntiandi sunt illi versus:

Post arguméntum huius éloquar tragoédiae.
Dum hujúsce argúmentum éloquar comoédiae.

Ubi secundam acuit, ut in Asinariae prologo. v. 8. & saepe alias, [*ve est.*

Nam quód ad argúmentum áttinet, sané bre-

Pro SET igitur repono ET;

Non íta dissimili súnt argúmento, ét tamen.

Quam postea lectionem apud Eugraphium reperi. *Et tamen*, praeterquam quod versui medetur, elegantiae hic plus habet. Infra v. 32.

Horum ille nihil egregie praeter cetera
Studebat: & tamen omnia haec mediocriter,

IV, 1, 9.

Et timent: et tamen res premit denegare.

Non íta dissimili: vides ictum esse in *Ita:* proinde recte Donatus, *Ita*, inquit, *pro valde: non ita dissimili*, non valde dissimili. Addit: *Sed tamen*, ἀνακόλουθον *est: non enim supra posuit Quidem.* Nempe hoc voluit: si *sed tamen*, ut ipse legebat, legitur; tum dici oportere, *Non dissimili* quidem *argumento, sed tamen dissimili stilo.* Et sic sane res se habet. Cicero: *Misera est illa quidem consolatio, sed tamen necessaria.* Ovidius:

Mira quidem, sed tamen acta loquor.

Cum igitur non praecesserit *Quidem*, addo nec *Etsi*, consequens est, ut *& tamen* sit vera lectio: *Non multum dissimili argumento; et tamen dissimili oratione.* Mittimus ergo tres ex nostris recentiores codices, qui sic habent,

Non íta sunt dissimili árgumento: sét tamen.

Ubi metrum quidem commode habet: sed praeter ea quae diximus, illud incommodum est; quod in priore versu pronuncies *Dissimili*, in sequente *Dissímili*.

Quae cónvenere, in Ándriam ex Perínthia 13
Fatétur transtulísse] Quis fatetur? an Menander? Is enim Nominativus in proximo est. Adde igitur in fine versus, *Ex Perinthia* HIC. *Hic*, auctor, Terentius. Ita in aliis Prologis, Heaut. 19. & 23. *Dum facit*

Paucas Latinas: id esse factum hic *non negat.*
Repente ad studium se applicasse hunc *musicum.*

Adelph. 10. *Eum* hic *locum sumsit sibi.* Et 18. *Eam laudem* hic *ducit maxumam.* Phorm. 20. Hic *respondere voluit, non lacessere.* Unde ibi versu 4. corrigendum.

Qui ita dictitat, quas ante hic *fecit fabulas.* non, ut nunc fertur, *Antehac.* sic Eunuch. v. 31. inserendum est HIC; *Eas se hic non negat*

Personas transtulisse.

Id isti vituperant factum, atque in eo disputant] Vel abjecto *d*, ex *id*, ea syllaba per synaloephen eliditur; vel ex *isti*, *s*, eliso, prior ejus dictionis syllaba brevis fit: ut primus pes sit anapaestus: vel *vituperant* fit trisyllabum eliso *e*, per syncopen: quod aliqui malunt. FAERNUS. 15

Qui malunt *vituprant* pronunciari, nihil in his rebus sapiunt. In *Id* non potest abjici

D, neque

Accúſant: quos hic nóſter auctorés habet:
Quorum aémulari exóptat neclegéntiam,
Potiús quam iſtorum obſcúram diligéntiam.
Dehinc, út quieſcant pórro, moneo, et déſinant
Maledícere; malefácta ne noſcánt ſua.
Fauéte, adeſte aequo ánimo, & rem cognóſcite,
Ut pérnoſcatis, écquid ſpei ſit rélliquum:
Poſthác quas faciet dé integro comoédias,
Spectándae an exigéndae ſint uobís prius.

n. neque quicquam ejuſmodi. In *Iſti* prior ſyllaba corripitur; quoniam natura brevis eſt, poſitione tantum longa. Hoc ſingulis Scenis experiendo diſcetur.

17 *Faciunt nae intellegendo ut nihil intellegant.* Haec particula, *nae*, ubicumque apud auctores invenitur, pro *valde*, vel pro *o quam*, non fere in ullo libro nec antiquo nec recenti per diphthongum ſcripta invenietur, ſed per *e* purum, itaque etiam legiſſe & ſcripſiſſe videtur Donatus, dicens, *Hanc particulam ne, hic & correpte cum interrogatione pronuntiari, & producte accipi poſſe, pro* valde: ubi nulla de diphthongo mentio eſt, ſed tantummodo de correptione & productione ſyllabae. quod ſi quis contendat, hanc particulam Graecam eſſe, & idcirco Graeco more ſcribendam, negaverim ego mihi liquere an Graeca ſit: cum praeſertim in Latino ſermone diverſam a Graeca ſignificationem obtineat. poſtremo & Donati auctoritatem & omnium librorum fidem opponam. Ceterum quod Donato melius videtur, *ne*, pro *valde* accipi, conſideſcant obſervatores linguae Latinae, an ea particula in hac ipſa ſignificatione uſurpari poſſit ſine alicujus adjunctione pronominis. nam & in exemplis ab Donato adductis, & in iis, quae nos obſervavimus, haec particula poſt ſe aliquod habet pronomen: ut, *Ne iſti vehementer errant.* Et, *Ne iſte haud mecum ſentit.* nec quemquam fallat exemplum Lucilii infra ab Donato adductum, *Ne in arce bovem diſcerpſo magnifice, inquit.* Nam *Ne quem in arce* ex libris ſcriptis legendum eſt. FAERNUS.

Quod Faernus hic dicit, NE productum apud auctores inveniri pro *Valde* vel *O quam*, id non ita eſt. Semper ſignificat id quod *Certe, Profecto*. Deceptus eſt a Donato, cujus haec ſunt verba: *Faciunt ne*] NE *quidam corripiunt, & cum interrogatione pronuntiant; quidam producunt: quorum alii* NE *pro* Non *accipiunt, alii pro* Valde. *Et hoc melius.* Immo utrique prave; & qui ſic accipiunt, *Faciunt ne intellegendo*; hoc eſt, valde intellegendo, ut nihil intellegant: (argute hoc quidem, ſed non Latine dicitur) & qui ſic interpretantur, *Faciunt non intellegendo, ut nihil intellegant*: nec enim ſermoni neque ſenſui ſatisfaciunt. Reſtat itaque, ut cum interrogatione proferatur, *Faciúntne?* Et profecto, cum *Faciunt* habeat ultimam in Arſi, & *Ne* ſit in Theſi; non aliter pronuntiari poteſt, quam ut *Ne* ſit Encliticum. Atque errat ὁ Δῶνα, qui NE etiam pronomini poſtpoſitum *aſſeverandi* vim habere exiſtimat. Exempla ab ipſo prolata plane aliud narrant.

Et quid ſpei ſit relliquum] Sic Faernus. 25
Eſt calca ſcriptura, *& quid* pro *ecquid*: ita tamen, ut *ecquid* pro uno verbo veniat, & *quid* ſit encliticum. Semel monemus, nos ubique *Ecquid, Ecquem &c.* daturos eſſe. Eádem monitum velim; me ubique, ubi *Nihil* monoſyllabon eſt, *Nil* editurum; ubi *Mihi* monoſyllabon, *Mi*: ut in aliis Poëtis praeter Comicos omnibus numquam non factum eſt: idque veterrimorum codicum auctoritate. Cur enim major adoleſcentibus hic creetur, quam alibi, moleſtia? Satis per ſe, ut nunc eſt, difficultatis haec habent. quam tamen hac mea opera poſthac aut modicam aut omnino nullam fore cum ſpero, tum praeſagio. Fiat, bono omine, periculum.

ACTUS I. SCAENA I.

SIMO senex, SOSIA libertus.

SI. *UOS ístaec intro auférte: abite. Sósia*
Adéſdum: paucis té volo. SO. *dictúm puta:*
Nempe út curentur récte haec. SI. *immo aliúd.* SO. *quid eſt,*
Quod tíbi mea ars efficere hoc poſſit ámplius?
SI. *Nihil íſtac opus eſt árte ad hanc rem, quám paro;*
Set íis, quas ſemper ín te intellexí ſitas,
Fide ét taciturnitáte. SO. *exſpecto quíd velis.*
SI. *Ego póſtquam te emi, a párvulo ut ſempér tibi*
Apút me juſta et clémens fuerit ſéruitus,
Scis. féci ex ſeruo ut éſſes libertús mihi,
Proptérea quod ſeruíbas liberáliter.
Quod hábui ſummum, prétium perſoluí tibi.
SO. *In mémoria habeo.* SI. *haut múto.* SO. *factum gaúdeo,*
Si tíbi quid feci aut fácio quod placeát, Simo;

11 *Propterea quod ſerviebas liberaliter. Serviebas* triſyllabon eſt; & ſcriptum & pronunciatum olim *Servibas*; quod cum veteres Grammatici doceant; & in Horatii Virgiliique codicibus jam ſemper obtineat; atque in Terentii ſcriptis exemplaribus interdum fiat; equidem & hic & ubique alias, cum metrum poſtulet, E expungam. *Servibas, Aibas*; non *Serviebas, Aiebas.*

13 *In memoria habeo.* SI. *Haut muto factum.* SO. *Gaudeo.* Olim monuit Palmerius, nemine tamen ei auſcultante, ſic diſtinguendum eſſe;

In memoria habeo. SI. *Haut muto.* SO. *Factum gaudeo.*

Muto, abſolute: *Haut muto:* non me poenitet; non alio nunc erga te animo ſum atque olim: Plautus Rud. III, 6, 27.

Equidem tibi hodie dixeram praeſto fore
Apud Veneris fanum: numquid muto? ſtúmne ibi?

Idem Pſeud. I, 5, 142, & 153. *Non demutabo.* & Mil. IV, 3, 37.

Numquid videtur demutare?

Siquid *feci* aut *facio* quod placeat, *factum* gaudeo. Iterum Plautus Moſtell. V, 3, 26.

Me ludificatuſt. Bene hercle factum, & factum gaudeo.

Noſter Hecyra IV, 4, 20.

Bene, ita me di ament, nuntias; & gaudeo
Natum *illum & tibi illam* ſalvam.

17 *Quaſi exprobratio eſt immemoris beneficii.* Donatus: *Sunt qui ad* beneficium *referunt* immemor: *ut*, Memorem Junonis ob iram: *ut ſit ſenſus*, Immemoris beneficii, *id eſt, cujus nemo meminerit.* Hem tibi ſollertiam Magiſtrorum veterum: *Immemor*, aiunt, beneficium, ut apud Virgilium, *Memor ira.* Atqui ut paria loca ſint, ſic exponendum eſt: *Memor ira*, quae ſemper offenſae meminit; Immemor beneficium, quod benefactoris nunquam meminit: non, ut iſti, *cujus nemo meminerit.* Has turbellas dedit lectio vitioſa: non dubium eſt enim, quin *Immemoris beneficii* non conjungenda ſint, ſed ſeparanda Plaut. Merc. V, 4. 36.

Hunc ſenem para clientem: memorem dices
Lege hic igitur, [beneficii.

Quaſi exprobratio eſt inmemori *beneficii.* Exprobratio *mihi*, non *mei.* Ceterum Faernus pro *Beneficii* dedit *Beneficii*; de quo & omnibus ejuſcemodi, Vide nos ad *And.* II, 1, 20.

25 *Liberius vivendi fuit poteſtas: nam antea.* Sunt qui dictionem *vivendi*, eliſo ex ea, *u* medio,

Et id grátum fuiſſe aduórſum te habeo grátiam.
Set hoc míhi moleſtumſt: nám iſtaec commemorátio
Quaſi éxprobratio éſt immemori béneficí.
Quin tu úno uerbo díc, quid eſt quod mé velis.
SI. *Ita fáciam. hoc primum in hác re praedicó tibi:*
Quas crédis eſſe has, nón ſunt uerae núptiae.
SO. *Cur ſímulas igitur?* SI. *rém omnem a principio aúdies:*
Eo pácto & gnati uítam & conſiliúm meum
Cognóſces: & quid fácere in hac re té velim.
Nam is póſtquam exceſſit éx ephebis, Sóſia, ac
Líbera uiuendi fúit poteſtas, (nám antea
Qui ſcíre poſſes, aút ingenium nóſcere,
Dum eum aétas, metus, magíſter cohibebánt? SO. *ita eſt.)*
SI. *Quod plérique omnes fáciunt aduleſcéntuli,*
Ut ánimum ad aliquod ſtúdium adjungant, aút equos
Alere, aút canes ad uénandum, aut ad philoſophos:
Horum ille nihil egrégie praeter cétera

medio, in duas ſyllabas contrahunt: quod per ſynizeſin fieri poſſe ſupra diximus. nos etiam ita ſuſtentari verſum putamus, ſi vel ex *poteſtas*, *s* medium abjiciatur; vel ex *liberius* eliſo *e*, per ſyncopam fiat *librius:* ſicut ex *aſperius*, faceremus *aſprius:* ex *dexterius*, *dextrius*. ita *librius*, erit dactylus abjecta *s*, more veterum: dictio autem *fuit*, una ſit ſyllaba per ſynizeſin, ut ſaepe. FAERNUS.

Omnes immodulate; & qui *Viendi* diſſyllabon; & qui *Potetas*, ſecunda brevi; & qui *Librius*, ut dactylus ſit; vel, ut quidam, *Liberyus*, quo pacto Creticus fiet locô Anapaeſti. Ceterum illud *Liberius* non minus ſententiae, quam metro officit. Quippe ſi nunc *Liberius* vivendi poteſtas erat; etiam, dum ephebus eſſet, *Libere* vivendi poteſtatem habebat. Atqui hoc falſum; dum in *metu* agebat & ſub *magiſtro*. Hoc & Donatus ſenſit, qui hac vi coactus negat *Liberius eſſe gradum comparativum*. Neget idem ſolem meridie lucere. Sed ſcripſit, opinor, poëta,

Libera vivendi fuit poteſtas: nam antea.

Cicero Orat. Antequam iret in exilium: *Libera facta eſt mihi poteſtas loquendi.* Suetonius Tiberio: *Principem, quem vos tanta & tam libera poteſtate inſtruxiſtis.* Ceterum cum a Dactylo Senarius incipit; Ictus a ſecunda ſyllaba in primam retrahitur; quod ſaepe apud noſtrum tibi occurret. Cicero de Inventione I, 23. *Liberius vivendi* habet, ſi Editionibus fides: ſed illud ibi addititium eſſe omnes membranae indicant.

Dum aetás, metús, magiſter prohibebant, ita eſt. Scitum ſane *magiſtrum* ſeu paedagogum! qui *prohibebat* patrem noſcere filii ingenium. Nempe data credo opera & de induſtria celabat Simonem, quae prave ageret filius. Hancine lectionem tam diu ferri? Repono: *Dum* eum *aetas, metus, magiſter* cohibebant *ita eſt. Cohibebant*, retinebant: oppoſitum *Liberae* vivendi poteſtati. Noſter Adel. I, 1, 33. 27

Pudore & liberalitate liberos
Retinere *ſatius eſſe credo, quam* metu.

Dum eum cohibebant: Heaut. V, 1, 46.

Non tu te cohibes? *non te reſpicis?*

Plautus Merc. I, 1, 65.

Non, ut ego, amori neque deſidiae in otio
Operam dediſſe; neque poteſtatem *ſibi*
Fuiſſe: adeo arctè cohibitum eſſe ſe *a patre.*

Ceterum *Eum* abſorptum eſt a praecedente *Dum*; metrum vero numeroſius fit, & ictus fiunt commodiſſime:

Dum eum aétas, métus, magiſter cohibebant. ita eſt.

Prorſus

Studébat, & tamen ómnia haec mediócriter.
Gaudébam. SO. *non injúria: nam id ego árbitror*
Adprime in vita ésse útile, ut ne quíd nimis.
SI. *Sic uíta erat: facile ómnes perferre ác pati:*
Cum quíbus erat cumque úna, iis sése dédere:
Eórum studiis óbsequi: [aduorsus nemini:
Numquam praeponens se illis] ita facíllume
Sine inuídia laudem inuénias, & amicós pares.
SO. *Sapiénter uitam instítuit: namque hoc témpore*
Obséquium amicos, uéritas odíum parit.
SI. *Interea mulier quaédam abhinc triénnium*
Ex Andro commigrávit huc uicíniae,
Inópia & cognatórum neglegéntia
Coácta, egregia fórma atque aetate íntegra.
SO. *Ei, uéreor ne quid Andria adportét mali.*

Prorſus, ut Eun. IV, 4, 21.

Hic eſt viétus, vétus, veternoſus, ſenex.

Quale vero eſt, quod Simo tamquam ignotum quid memorat, Filio ſuo, cum ex ephebis exceſſiſſet, liberam fuiſſe vivendi copiam. Hoccine ut Sofia, vel tacente ſene, ignoraret, quod more civitatis publico factum? Immo vero hiat totus hic locus, ſic addita particula coagmentandus:

Nam poſtquam excеſſit ex ephebis, Soſia, AC
Libera vivendi fuit poteſtas,
Horum ille nihil egregie praeter cetera Studebat.

Quae media interveniunt, per Parentheſin dicuntur.

33 *Non injuriá: nam id árbitror.* Lege. *Nam id* ego *urbitror.* Vitatur, quantum poteſt, in hac ſtatione Trochaeus. Neque debet *Nam* fine eliſione pronunciari; cum extra ictum ſit.

35 *Sic vita erat. facile omnes perferre ac pati,*
Cum quibus erat cumque una: iis ſeſe dedere. Laborat a mala diſtinctione ſententia; quam ſic reſtituas:

Sic vita erat; facile omnes perferre ac pati:
Cum quibus erat cumque una, iis ſeſe dedere;
Eorum ſtudiis obſequi.

Omnes perferre ac pati, etiam ignotos: at *ſodalibus* ſuis dedere ſe, & obſequi eorum ſtudiis.

37 *Eorum obſequi ſtudiis: adverſus nemini:*
Nunquam praeponens ſe illis: ita facíllume.

Non difficile eſt, internoſcere hic interpolatorem, qui Terentii purpurae pannum de ſuo adſuit. Primo, bis vitioſe ponitur Arſis, *Eorum obſequi ſtudiis.* Hoc in medio verſu non feciſſet Terentius; qui, ut ait Flaccus, *arte vincebat.* Deinde bis idem dicitur; aut quod pejus, in poſteriore loco minus dicitur, ſententia decreſcente. Qui enim *omnes facile perfert*; quid miri, ſi *nemini adverſus* & infeſtus eſt? Qui *aliis obſequitur & dedit ſeſe*, fine dubio non *ſe praeponit.* Porro & vitioſe hic dicitur, *Praeponens Illis.* Cum enim prius univerſe locutus ſit *Nemini*; dicendum utique erat *Aliis*, non *Illis.* Denique vitioſe tranſit oratio ab Infinitivis ad Adjectiva: *Sic vita erat; aduerſus nemini.* Qui loqui ſcit, hoc modo diceret, *Adverſari* nemini, ſe non *praeponere.* Quod ſi Adjectiva mallet, ſaltem diceret *eſſe adverſum nemini*; caſu accuſativo: quo tamen pacto *eſſe praeponentem* barbarum prorſus foret. Quid jam videtur? Specta autem, ſublato hoc panno, quam rotunde & caſtigate exeat ſententia, & numeroſe currat verſus:

Eórum ſtudiis óbsequi. ita facíllume
Sine invidia laudem invenias & amicos pares.

Pares, nempe *obſequendo:* cui appoſite jam reſpondet Sofia;

Sapienter vitam inſtituit: namque hoc tempore
Obſequium *amicos, veritas odium parit.*

Satine apparet, illud *Obſequi* adhuc in aure Sofiae ſonuiſſe? neque iſtis interjectis exſtinguendum nunc eſſe? Neque tamen Interpolatio

SI. *Primum haéc pudice uítam parce ac dúriter*
Agébat, lana ac téla uictum quaéritans:
Set póſtquam amans accéſſit, pretium póllicens,
Unús & item alter; íta ut ingenium eſt ómnium
Hominum áb labore préclíue ad lubídinem,
Accépit conditiónem, dein quaeſtum óccipit.
Qui tum íllam amabant, fórte, ita ut fit, fílium
Perdúxere illuc, ſécum ut una eſſét, meum.
Egomét continuo mécum: Certe cáptus eſt:
Habet. óbſeruabam máne illorum ſéruolos
Veniéntis aut abeúntis: rogitabam, Heús puer,
Dic ſódes, quis heri Chryſidem habuit? nám Andriae
Illi íd erat nomen. SO. *téneo.* SI. *Phaedrum aut Clíniam aut*
Nicératum dicébant: nam hi tres túm ſimul
Amábant. Eho, quid Pámphilus? Quid? ſýmbolam

latio haec valde, ut opinor, vetuſta eſt: cum Donatus, qui in hac Scena ſingula fere verba expendit, nihil ex hoc additamento profert: neque item Eugraphius. Ceterum *Invidia* primam hic corripit; utpote poſitione tantum longam: ſono literae l hic exili. adde quod in primo verſus pede major conceſſa ſit licentia. Sic *Ingenium* primam corripit, III, 1, 8.

Bonum ingénium narras ádulescentis.

Priſcianus p. 546. *Apud Latinos quoque hoc idem* u *invenitur pro nihilo in metris, & maxime apud vetuſtiſſimos Comicorum: ut Ter. And.*

Sine invidia laudem invenias, & amicos pares.

Eſt enim Iambicum trimetrum: quod niſi ſine inui *pro Tribracho accipiatur, ſtare verſus non poteſt.* Haec magnus Magiſter: in eo tamen errat; cum literam *u* elidere mavult, quam ſyllabam *in* corripere.

43 *Huc viciniae*] Noſtri Codices univerſi, *Huic vicinae*. Vetuſtus admodum hic error eſt. Nonius Marcellus p. 499. *Dativus pro Accuſativo: Terentius in Andria:*

Ex Andro commigravit huic viciniae.

Nempe *huic viciniae* dictum hic exiſtimavit pro *In hanc viciniam*. Sed hujus hominis minor habenda eſt ratio. Quid princeps Grammaticorum Priſcianus? Is p. 1101. *Caſus*, inquit, *pro Caſibus figurate ponuntur. Terentius in Andria:*

Ex Andro commigravit huic viciniae.

Pro *in hanc viciniam*. Rectius ſapuit *Donatus* ad loçum: *Huc viciniae*] *Viciniae* παρέλκον: *huc loci, vel huc locorum: Legitur & Huic viciniae*. Ex Celſo fortaſſis habuit, vetere ad Noſtrum Commentatore. Nam Charisius p. 197. de Adverbiis: VICINIAE. *Huc viciniae: Terentius in Hecyra:* (lege *Andria*) *ubi Celſus; Adverbialiter, inquit, ut. Domi militiaeque. Plautus Bacchidibus* (II, 2, 27.) *Proxumae viciniae habitat.* Vides, ut magnos olim magiſtros exercebant, quae pueris jam noſtris facillima ſunt.

v. *Phaedrum, aut Cliniam Dicébant, aut* 59
Nicératum: nam hi tres tum ſimul Amabant] Vides *ceratum* Anapaeſti locum hic ſuſtinere. Atqui Graece non dicitur Νικήρατος, ſed Νικήρατος: vide Menandri Reliquias, & Plutarchum Περὶ εὐφυΐας. Egregie igitur Codex Regius, Chartaceus is quidem ſed ex optimo exemplari tranſcriptus.

Illi íd erat nomen. Téneo. Phaedrum aut Clíniam aut
Nicératum dicébant: nam hi tres túm ſimul.

Ceterum cum *Aut, Aut* dicit Simo: diffidit ſcilicet memoriae ſuae: neque enim ipſi ſervuli ita reſponſum variabant. Quippe ſemel tantum rogaverat adhuc Senex: ut conſtat ex v. 62. *Item alio die quaerebam.*

Symbolum dedit.] *Symbolam* lego ex libr. 61
Vaticano & Baſilicano & aliquibus aliis. ita & Plautus in Curculione: *Symbolarum collatores*

Dedit, cenauit. gaúdebam. item alió die
Quaerébam: comperiébam nihil ad Pámphilum
Quicquam ádtinere. enimuéro ſpectatúm ſatis
Putábam, & magnum exémplum continéntiae:
Nam quí cum ingeniis cónflictatur eíuſmodi,
Neque cómmouetur ánimus in ea ré tamen,
Scias póſſe jam habere ípſum ſuae uitaé modum.
Cum id mihi placebat; tum úno ore omnes ómnia
Bona dícere, & laudáre fortunás meas,
Qui gnátum haberem táli ingenio praéditum.
Quid uérbis opus eſt? fáma hac impulſús Chremes,
Ultro ád me venit, únicam gnatám ſuam
Cum dóte ſumma fílio uxorem út daret.
Placuít: deſpondi: hic núptiis dictúſt dies.
Quid ígitur obſtat, cúr non fiant? *aúdies.*
Fere ín diebus paúcis, quibus haec ácta ſunt,

latores apud forum piſcarium. [illegible] in Epidico: *Sine meo ſumptu paratae jam ſunt ſcapulis ſymbolae.* & in Sticho: *Eadem ſymbolam Dabo: & jubebo ad Sagarinum cenam coqui.* FAERNUS. Recte hoc: vix unus tamen aut alter ex noſtris libris, *Symbolam.*

68 *Scias poſſe habere jam ipſum*] Lege ex codice Academico; ut *Iam* in ictu ſit:
Scias poſſe iám habere ipſum ſuae vitae modum.

72 *Quid vérbis opus eſt? hác fama impulſús Chremes*] *Hac* in elevatione eſt; *Fama*, quod praecipuam emphaſin habere debuit, in depreſſione vix auditur. Quanto igitur melius eſt, & in pronuntiatione luculentius?
Quid vérbis opus eſt? fáma hac impulſús Chremes.

76 *Quid obſtat cur non verae fiant?* In omnibus libris poſt *quid* eſt dictio *igitur*, praeterquam in Vaticano & Baſilicano, qui eam in contextu non habent, quorum auctoritatem ſequor, maxime propter verſum. FAERNUS.

Omnes noſtri *Igitur*, hoc ordine:
Quid igitur obſtat cur non verae fiant? Audies.
ubi pes integer ſupra numerum excurrit. Priſcianus de metris Comicis: *Miror*, inquit, *quoſdam vel abnegare, eſſe in Terentii comoediis metra; vel ea quaſi arcana quaedam & ab omnibus doctis ſemota ſibi ſolis eſſe cognita, confirmare.* De priore hominum genere ſatis conſtat, ex tot Codicibus vetuſtis, mille circiter annorum; qui Terentium ſic exhibent ut Ciceronem aut Livium, non ulla verſuum diſtinctione pro poëta agnoſcendum. Ex ſecundo genere videntur illi, qui Codices Faerni aliquot primi deſcripſerunt. Cum enim Metrorum aliquantum periti eſſent; ubi verſus conturbatos eſſe videbant, ſtatim correctionem aggrediebantur, immutando, addendo, delendo; recte quidem plerumque, ſed interdum perverſe: ſicut in hoc ipſo verſiculo perperam ejiciebant *Igitur*; cum alia vox exulare deberet, ſcilicet *Verae*:
Quid ígitur obſtat, cúr non fiant? Aúdies.
Verſu quidem xx habuimus:
Quas credis eſſe has, non ſunt verae nuptiae.
Sed aliud eſt *Eſſe veras*, aut *Credere veras*; aliud *Fieri veras*. Hoc poſtremum inepte prorſus & inſulſe dicitur: cum ipſum *Fieri* per ſe ſatis oſtendat, non poſſe *eſſe* niſi *veras*. Ita III, 2, 48. [*nuptias.*
Quando alias malim quam hodie, has fieri III, 3, 11.
Atque ita uti nuptiae Fuerant futurae, fiant.
Sic paſſim noſter; neque umquam aliter loquitur.

Beaſti: metui a Chryſide. Vis quaedam & Venus ſententiae accedet, ex Lectione trium 79

Codium

Chrysis uicina haec móritur. SO. *o factúm bene:*
Beásti: ei metui a Chrysíde. SI. *ibi tum filius*
Cum illís, qui amarant Chrysidem, una aderát frequens:
Curábat una fúnus: triſtis ínterim,
Nonnúmquam conlacrumábat. placuit tum íd mihi.
Sic cógitabam: Hic páruae conſuetúdinis
Cauſa húius mortem tám fert familiáriter:
Quid ſi ípſe amaſſet? quíd mihi hic faciét patri?
Haec égo putabam eſſe ómnia humani íngeni
Manſuétique animi offícia. quid multís moror?
Egomét quoque eius cauſsa in fúnus pródeo,
Nihil ſúſpicans etiám mali. SO. *hem quid id éſt?* SI. *ſcies.*
Effértur. imus. ínterea inter múlieres,
Quae ibi áderant, forte unam áſpicio adoleſcéntulam,
Formá bona. SO. *fortáſſe.* SI. *& woltu, Sóſia,*
Adeó modeſto, adeó uerecúndo, ut níl ſupra.

Codicum ex noſtris, & Donato manuſcripto: *Beaſti*: ei metui *a Chryſide.*

Ut ſupra 46. *Ei vereor, nequid Andria adportet mali.* Firmat hanc lectionem Priſcianus p. 796. *Verba*, ait, *Timeo & Metuo abſoluta ſunt; cum non junguntur caſui accuſativo, ſed dativo: ut Terentius in Andria* (I, 3, 5.) Ejus vitae timeo: *idem in eadem:* Ei metui a Chryſide. Sic MS. Cantabrigienſis notae optimae: Editiones, *Heu metui a Chryſide:* plane adverſus Priſciani ſententiam; qui *ei* hic legit, non pro *hei* ſed pro caſu dativo ab *is:* in quo tamen fruſtratus ſe eſt magnus Magiſter.

80 *Cum illis, qui amabant Chryſidem, una aderat frequens.* Quid hoc ſodes *Amabant?* Acerrimos vero amatores, qui adhuc amabant meretricem mortuam. Repone ocius, *Amarant*; ſcilicet, dum ea in vivis erat. Supra de iiſdem v. 60. *Nam hi tres tum ſimul amabant. Hi qui tum amabant*, ideo *nunc* funus mortuae comitantur, quod eam antea *amarant*. Infra de Pamphilo: *Quid ſi ipſe amaſſet?* Recte: non, *Quid ſi ipſe amaret.*

85 *Quid ſi ípſe amaſſet? quíd hic mihi faciét patri?* Sicut *Ipſe* in Arſi eſt, ita *Hic* eſſe debebat. Lego igitur, fide priſcarum aliquot Editionum, [*patri?*

Quid ſi ípſe amaſſet? quíd mihi hic faciét

Nam quod quidam autumat, perituram eſſe omnem hic gratiam, niſi *Mihi* fignabter efferatur: parcat id metuere; cum *Patri*, quod in Arſi eſt & eſſe debet, ſatis ſuperque eam gratiam tuetur.

89 *Nihil ſúſpicans etiám mali. Hem, quid éſt? Scies. Hem quid.* Jam dixi in hac ſtatione non libenter recipi Trochaeum. Recte ergo tres ex noſtris codices.

Nihil ſúſpicans etiám mali. Hem, quid id *éſt? Scies.*

Quid id mali *eſt, Quid id eſt*, ſaepe occurrunt. Hic a praecedente ſyllaba *Id* devorabatur.

92 *Forma.* SO. *Bona fortaſſe.* SI. *Et voltu, Soſia.* Sic quidem diſtinguunt & Scripti & Editi: nec male quidem. Pace tamen illorum, ſic potius diſtinxero: (quamvis probe ſciam, rem eſſe aleae plenam, ex ſententia ſic ſatis bona meliorem ſuſcitatum ire.)

Forma bona. SO. *Fortaſſe.* SI. *Et voltu, Soſia.* Quod in recepta lectione minus placet: hoc eſt: Soſia hic, ignarus quorſum iret quidve dicturus eſſet Simo; cur de *bona* forma potius, quam de *mediocri* hariolaretur, neſcio. Contra, in noſtra diſtinctione nihil eſt quod deſideres. *Forma bona*, ut II. 5, 16. *Virginem forma bona Memini videre. Fortaſſe* autem abſolute poſitum, eſt conſentientis quidem, ſed dubitanter & tepide. In qua re Ethos hic

Quae cúm mihi lamentári praeter céteras
Visa ést, et quia erat fórma praeter céteras
Honésta et liberáli, accedo ad pédisequas:
Quae sít, rogo. sorórem esse aiunt Chrýsidis.
Percússit ilico ánimum. atat hoc íllud est,
Haec íllae lacrumae, haec íllast misericórdia.
Quam tímeo, quorsum euádas. SI. *funus ínterim*
Procédit: sequimur: ád sepulcrum uénimus:
In ígnem inpositast: flétur. interea haéc soror,
Quam díxi, ad flammam accéssit inprudéntius.
Satis cúm periclo. ibi tum éxanimatus Pámphilus
Bene díssimulatum amórem et celatum índicat:

pulchre servatur: fere enim servi & liberti in talibus rebus judicandis inducuntur suis dominis severiores & difficiliores. *Fortasse*, inquit, *bona:* paucae enim sunt vere bona: quae ita videntur, cultui magis quam naturae id ferunt acceptum. Heaut. IV, 5, 30.

CH *Nam prorsus nihil intellego.* SY. *Vah tardus es.*

CH. Fortasse. SY. *Argentum dabitur eii ad nuptias.*

Plaut. Asin. II, 4, 86.

Neque est alter hodie quisquam,
Cui credi recte aequo putant. ME. Fortasse.
Sed tamen me.

& ibidem 92. *Nec potest peculium enumerari.*

ME. Fortasse. LE. *Etiam nunc dico*, &c.

94 *Quia tum mihi lamentari praeter ceteras*
Visa est, & quia erat forma praeter ceteras.

Nescio, quorsum pertineat illud TUM. Quando enim alias *lamentari videretur* Simoni, quae tunc primum a Simone visa est? Unde autem illud QUIA *tum?* Nostri codices summo consensu, & Editiones priscae QUAE *tum.* Unde in promtu est veram lectionem revocare;

Quae cum *mihi lamentari praeter ceteras* &c.

Nihil certius, sic in Prologo supra.

Qui cum *hunc accusant; Naevium, Plautum* &c.

98 *Attat hoc illud est.* Haec vox *atat*, priore syllaba & producta & correpta invenitur: quod ex eo factum reor, quia cum antiqui hanc dictionem per duo *t*, in medio scriberent, ea syllaba positione longa erat: subtracto vero altero *t*, per parellipsin, brevis fiebat. Sed hoc loco quanta sit prior syllaba nihil refert: ex posteriore videtur versus laborare, cum *t*, in fine corripiat syllabam: sed sustentatur ex veterum licentia, quibus etiam producebat. Livius Andronicus in Odyssea:

Cum socios nostros mandisset impius Cyclops.

Ennius

It eques, & plausu cava concutit ungula terram. Idem:

Omnis cura viris uter esset induperator.

Item:

Insit, O cives quae me fortuna fero sic
Contudit indigno bello, confecit acerbo.

FAERNUS.

Male Nostro patrocinatur Faernus; cum ex cascorum illorum licentia T in fine recte produci postulat. Et nihilo melius ille alter, qui sequentem literam H, *atat Hoc*, vim consonantis habere putat, & ea vi posteriorem brevem in *Attat* productam facere: quod ex eburna porta somnium saepe ei illusit. Adhuc vero deterius; cum versa sententia, sic digitis versiculum hunc metitur:

Percússit íllico ánimum. áttat hoc íllud est:

ita ut *Animum* non elidat syllabam ultimam. Fuse ostendi in Prolegomenis, numquam elisionem cessare; nisi syllaba in Ictu sit, hoc est, prima sit ex tribus in Tribracho vel Anapaesto. Hujus rei ignoratione, quoties in fraudem se induit? Quod ad *Attat* attinet, sic se res habet: Interjectiones ejusmodi, quae affectum animi sono exprimunt, variare accentum solere pro arbitrio loquentis. Sic *Ha ha hé* nonnumquam ut Anapaestus profertur: alias ut Creticus *Há ha he.* Sic Graecorum Ἀττάταί, unde Latinum defluxit, alias est Ἀτάτταί vel

Ἀτάττα-

Adcúrrit: mediam múlierem compléctitur:
Mea Glýcerium, inquit, quíd agis? cur te is pérditum?
Tum illa, út consuetum fácile amorem cérneres,
Reiécit se in eum flens quam familiáriter.
80. *Quid ais?* 81. *redeo inde irátus, atque aegré ferens,*
Nec sátis ad obiurgándum causae, díceret,
Quid féci? quid commérui aut peccaui, pater?
Quae sése in ignem iniícere uoluit, prohibui:
Seruáui: honesta orátio est. 80. *recté putas:*
Nam si illum obiurges, uitae qui auxilium tulit;
Quid fácias illi, déderit qui damnum aút malum?
81. *Venit Chremes postridie ad me, clámitans:*

Atatatae. Eodem modo Comici Latini. Naevius in Tarentilla apud Charisium p. 213.

Atátatae, cavé cadas amábo.

Idem in Corollaria:

Quid sálve atattatátatae
Rivális, salve. quid istud atatae ádvertisti tám cito.

Ergo *Atat* pro poetae libitu variat suum tonum; nunc *átat*, nunc *atátat*, nunc *atát*: quod postremum hoc loco placet.

99 *Hoc illud est, Hinc illae lacrumae, haec illa est misericordia. Hinc illae lacrumae*, in proverbii locum cessit; hodieque omnibus visitur apud Ciceronem & Horatium; ut paene impudentis esse videatur, de hac apud nostrum lectione controversiam facere: faciendum tamen periculum est. Haec nominativo plurali pro HAE saepe apud Plautum & Nostrum usurpari, jam vel pueris notum. And. IV, 1, 32.

Hae nuptiae non apparabantur mihi.

Ubi Donatus: *Legitur* & Haec nuptiae: *Sic enim veteres dixerunt.* Eun. III, 5, 34.

Novitiae puellae: continuo haec *adornant ut lavet.*

Ita plane tres libri ex nostris: neque ipse versus aliter sustentari potest. Iterum Donatus: Haec *pluraliter pro* Hae; *ut in Phormione: Haec illae erant itiones.* Locus, quem ex Phormione citat, extat ibi V, 8, 23.

Haec illae erant itiones crebrae & mansiones distinctae
Lemni? haecine erat ea, quae nostros minuit fructus vilitas?

Ubi hodie male legitur, *Haecine erant itiones.* Ad hanc faciem fic huac, de quo agitur, locum refingo: *Atát hoc illud est,*

Haec *illae lacrumae, haec illaſt misericordia.* Tu jam dijudica; aneon elegantius fit, *Hoc illud, Haec illae, Haec illa*, eodem tenore dicere; quem alienum illud *Hinc* in morlium intrudere? Neque enim hic Proverbii vicem est; sed ideo *Haec Pamphili lacrumae*, quia supra v. 82. *Nonnumquam conlacrumabas.* Postea vero, cum hoc pro proverbio obtinuisset, & obsoleviſſet plurale femininum *Haec*; illius locum occupavit *Hinc:* quod postea Magistri in ipsum Terentium induxerant.

In ignem posita est: fletur. Nostri codices 102
plerique omnes;

In ignem inposita est: fletur.

Recte, & ex poetae more. Quippe amat, quantum fieri potest, elidere postremam syllabam, ut liquescat & misceatur sequenti. Hoc magnum Terentianae artis arcanum etiam veteribus animadversum erat; quo & sibi cavebat ab accentu in syllabis ultimis, contra indolem linguae Latinae; & versus suos solidiores succique pleniores reddidit. *Priscianus* p. 1322. *Omnes Comici crebris synaloephis & elisionibus & abjectionibus literae* S *sunt usi, Terentius autem plus omnibus.*

Quae sese volvit in ignem injicere prohibui. 113
Et Donatus, & omnes libri scripti Terentii ita collocant: *quae sese in ignem injicere volvit, prohibui.* FAERNUS. Sic & nostri.

Qui dederit damnum aut malum. Lege, 116
Dederit qui damnum aut malum. Dederit qui ut *Vitae qui:* ne Ictus in ultima sit.

Indígnum facinus: cómperisse, Pámphilum
Pro uxóre habere hanc péregrinam. ego illud sédulo
Negáre factum. ille ínstat factum. dénique
Ita túm discedo ab íllo, ut qui se fíliam
Negét daturum. SO. *nón tu ibi gnatum?* SI. *né haec quidem*
Satis uéhemens causa ad óbiurgandum. SO. *quí credo?*
SI. *Tute ípse his rebus fínem praescripsti, pater.*
Prope adést, cum alieno móre uiuendúmst mihi:
Sine núnc meo me uíuere intereá modo.
SO. *Qui igitúr relictus ést obiurgandí locus?*
SI. *Si propter amorem uxórem nolet dúcere,*
Ea prímum ab illo animáduertenda iniúriast.
Et núnc id operam dó, ut per falsas núptias
Vera óbiurgandi caúsa sit, si déneget:
Simúl sceleratus Dáuos siquid cónsili
Habet, út consumat núnc, cum nihil obsint dolí:
Quem ego crédo manibus, pédibus, obnixe ómnia
Factúrum: magis id ádeo, mihi ut incómmodet,
Quam ut óbsequatur gnáto. SO. *quapropter?* SI. *rogas?*
Mala méns, malus animus. quém quidem ego si sénsero.
Set quíd opust uerbis? sín eueniat, quód uolo,
In Pámphilo ut nil sít morae; restát Chremes,
Qui mi éxorandus ést: et spero cónfore.
Nunc tuúmst officium, has béne ut adsimules núptias:

127 *Quis igitur relictus est objurgandi locus.* In nostris fere universis *Qui igitur.* Codex veterrimus Vaticanus, teste ad Phaedrum Gudio, *Relicuus.* Legebat igitur:

Quis igitur reliquus est objurgandi locus?

Ego mallem,

Qui igitur reliquus est objurgandi locus.

ut Eun. V, 6, 26.

Reliquom: Tantum est. Cesso hunc interrumpere?

Et apud Plautum Cist. II, 1, 29.

Quód dudi datúm non vellem: quód reliquom est, non dabo.

Sed omnino retinenda est recepta lectio, adscito huc ex codicibus *Qui.* Infra III, 4, 22.

Nihil est preci loci relictum: *jam perturbavi omnia.*

Et, nequis forte & hic quoque *reliquom* substituat, adde Phorm. III, 3, 24.

Ni insligemus etiam, ut nullus locus relinquatur *preci.*

128 *Si propter amorem uxorem nolit ducere.* Engraphius: NON VULT *ducere.* Donatus: *Legitur &* NOLLET. Et apud ipsum & apud Terentium, repone NOLET.

133 *Nunc cum nihil obsint dolí.* Videtur legendum, *obsunt*, non tamen muto: omnes enim libri habent, *obsint.* FAERNUS. Nostri quoque universi, OBSINT. Nec, quid interfit, video.

134 *Quem ego credo manibus pedibusque obnixe omnia.* Vehementior & melior oratio est, sublato isto QUE.

Quem ego credo manibus, pedibus, obnixe omnia.

ut IV, 1, 53.

Canari manibus, pedibus, noctesque & dies.

Curabo.

Pertérrefacias Dáuom: obſernes filium,
Quid agát, quid cum illo cónſili captét. SO. *ſat eſt:*
Curábo: eamus núnc iam intro. SI. *i prae, ſequar.*

ACTUS I. SCAENA II.

SIMO ſenex. DAUUS ſeruus.

SI. *NON dúbiumſt, quin uxórem nolit filius:*
Ita Dáuom modo timére ſenſi, ubi núptias
Futúras eſſe audíuit. ſet ipſe exít foras.
D. *Mirábar hoc ſi ſíc abiret: ét eri ſemper lénitas*
Verébar quorſum euáderet:
Qui póſtquam audierat nón datum iri fílio uxorém ſuo,
Númquam cuiquam nóſtrum uerbum fécit, neque id aegré tulit.
SI. *At nunc faciet; néque, ut opinor, ſine tuo magnó malo.*
D. *Id uóluit, nos ſic néc opinantis dúci falſo gaúdio,*
Speránti iam amotó metu, interea óſcitantis ópprimi,
Ut ne éſſet ſpatium cógitandi ad díſturbandas núptias:
Aſtúte. SI. *carnuféx, quae loquitur?* D. *érus eſt, neque prouíderam.*
SI. *Daue.* D. *hém, quid eſt?* SI. *ehodum ád me.* D. *quid hic uolt?* SI. *quíd aïs?* D. *qua de ré?* SI. *rogas?*
Meum gnátum rumor éſt amare. D. *id pópulus curat ſcílicet.*
SI. *Hocíne agis, an non?* D. *égo uero iſtuc.* SI. *ſét nunc ea me exquírere,*
Iníqui patris eſt. nám, quod antehac fécit, nihil ad me ádtinet.

144 *Curabo. eamus jam nunc intro: I prae, ſequar.* Victorianus liber, *ſequor* quod magis videtur conſuetudini ſermonis accommodatum. FAERNUS.

Meliores ex noſtris:

Curábo, eamus núnc iam *intro. I práe, ſequar.* quo pacto mollius decurrit verſus. SEQUAR etiam omnes, non SEQUOR. Neque audiendus eſt codex Victorianus. In Eunucho quidem eſt, V, 2, 69.

Id ipſum. Id ipſum? virgo vero. I prae, SEQUOR. Sed obſervandum eſt; Thaidem illic ſtatim & ſine mora ſequi praeeuntem Chaeream: & ſemper ita fieri, ubi SEQUOR ponitur. Hic vero SEQUAR magis convenit: quia Simo non continuo Soſiam ſequitur; ſed in Scena aliquamdiu ſubſiſtit.

10 *Speranti jam amoto metu, inter oſcitantis opprimi.* Meliores quique ex noſtris, INTEREA *oſcitantis.* Et ſane vel furca abigendum eſt illud, *Inter oſcitantis.* Quinam ſodes ſunt illi alii, praeter Davum & Pamphilum, qui tum oſcitabant? Tota vero via errat, qui ideo *Inter* praetulit, quod metro magis commodum arbitraretur. Immo nocet potius metro, quam proficit.

Ne eſſet ſpatium. Ne Trochaicus inter Iambicos veniat, corrige, *Ut ne eſſet ſpatium,* Sic Eunuch. V, 4, 20. 11

Ulſciſcar, ut ne impune in nos inluſeris. Et paſſim. *Ne,* cum hic extra ictum ſit, non poteſt non elidi; quod quidam opinatus eſt.

Erus eſt, neque praevideram. Omnes fere libri *provideram:* licet aliter Donatus. provideram autem pro porro videram. Plautus in Aſinaria: *Non hercle te prouidebam.* FAERNUS. 12

Dum témpus ad eam rém tulit, ſibi ánimum ut explerét ſuom:
Nunc hic dies aliam aítam defert, álios mores póſtulat.
Dehinc póſtulo, ſive aéquumſt, te oro, Dáue, ut redeat iám in viam.
D. *Hoc quíd ſit? SI. omnes, qui amant, grauiter ſibi dari uxorém ferunt.*
D. *Ita aíunt. SI. tum ſíquis magiſtrum cépit ad eam rém improbum,*
Ipſum ánimum aegrotum ad déteriorem pártem plerumque ádplicat.
D. *Non hércle intellegó. SI. non? hem. D. non: Dáuos ſum, non Oédipus.*
SI. *Nempe érgo aperte uís quae reſtant mé loqui. D. ſanè quidem.*
SI. *Si ſénſero hodie quícquam in his te núptiis*
Fallácíae conári, quo fiánt minus;
Aut uélle in ea re oſténdi, quam ſis cállidus:
Verbéribus caeſum té in piſtrinum, Dáue, dedam úſque ád necem,
Ea lége atque omine, út, ſi te inde exémerim, ego pro té molam.
Quid, hoc intellextin? án nondum etiam me hóc quidem? D. immo cálliде:
Ita apérte ipſam rem módo locutus, níl circum itione úſus es.
SI. *Ubi uís facilius páſſus ſim, quam in hác re, me delúdier.*

NUS. Noſtri, uno excepto, omnes *Prouideram.*

28 *Nunc haec dies aliám vitam ádfert, álios mores póſtulat.* *Hic dies* habent omnes libri ſcripti, & Donatus. FAERNUS.

Noſtri quoque omnes *Hic dies.* Sed vide, ut incommode haec diuiſa ſunt Arſi & Theſi. *Aliám* acuitur in ſyllaba ultima; *Vitam* in Theſi cubat, ut vix exaudiatur; denique primo *aliám*, mox *álios:* cum conſuetudo & ratio poſtulent, ut verba quae repetuntur, eodem accentu pronuntientur. Haec omnia incommoda tollit lectio; quae apud Ciceronem exſtat, Epiſt. Fam. XII, 25. ‘Accipio, *inquit*, excuſationem tuam de Sempronio. neque enim ſtatuti quid in tanta perturbatione habere potuiſti:

‘ *Nunc hic dies áliam vitam défert, álios mores póſtulat.*

‘ ut ait Terentius. Conſulantur nunc aures; & quantum interſit, ipſae teſtabuntur. *Hic* corripitur, ſequente licet conſonante; ut paſſim III, 1, 4.

Sed hic Pámphilus. Quid dícit? Firmauít fidem. vel *Dies* monoſyllabon eſt. Neſciunt Terentium, ſiqui ſuſpicabuntur commodius haec diſponi a Cicerone, quam ab ipſo potuiſſe.

27 *Aut velle in ea re oſtendere quam ſis callidus.* Plerique libri & in iis omnes antiqui, *oſtendi quam ſis callidus.* FAERNUS. Unus tantum ex noſtris *Oſtendere:* ceteri *Oſtendi.*

28 *Verbéribus caeſum té, Dave, in piſtrinum dedam úſque ád necem.* Miror, qui hoc intactum reliquerit Faernus. *Dave* hic in depreſſione totum latitat. Quanto melius & numeroſius, quod in Noſtris omnibus habetur?

Verbéribus caeſum té in piſtrinum, Dáue, dedam úſque ád necem.

Idem, quem dedi, verborum ordo eſt apud Nonium v. Caedere; Servium ad Aeneid. I, 144.

31 *Nil circuitione úſus es.* Fallitur & fallit ὁ διῶν, cum Diphthongos & Conſonantes hic praedicat, ut pronuntietur *Circuitjone. Circumire* ſemper Plautus & Neſſer, non *Circuire:* neque elidunt M; Phormio IV, 3, 10. *Sic circumiri:* & ſic Horatius, *Circumagi.* Quin & hic nonnulli codd. *Circumitione.* Ergo hic duo verba ſunt *Circum itione.* Iterum Phorm. V, 8, 23.

Haéc illae erant itiones *crebrae & manſiones diutinae.*

33 *Bona verba, quaeſo. Inrides? nihil me fallis. Sed dico tibi.* Veteres noſtri codices *Inrides* ſine nota interrogationis. Recte. Illud autem, *Sed dico tibi*, nimis tepide in re tam gravi. Repono: *Nil me fallis. edico tibi,*

Ne

D. *Bona uérba, quaeso. SI. inrídes: nil me fállis. edicó tibi,*
Ne témere facias. néque tu haut dices tíbi non praedictúm. caue.

ACTUS I. SCAENA III.

DAUUS seruus.

ENIMUÉRO, Daue, níl locist segnítiae neque socórdiae,
Quantum íntellexi módo senis senténtiam de núptiis:
Quae sí non astu próuidentur, mé aut erum pessúm dabunt.
Nec quíd agam certumst: Pámphilumne adjútem, an auscultém seni.
Si illúm relinquo, eius uítae timeo: sín opitulor, huíus minas;
Cui uérba dare difficilest: primum iám de amore hoc cómperit:
Me inténsus seruat, né quam faciam in núptiis falláciam.
Si sénserit, perii, aút quam lubitum fúerit causam céperit,
Qua iúre qua me iniúria praecípitem in pistrinúm dabit.
Ad haéc mala hoc mi accédit etiam: haec Andria,

Ne temere facias.
Edico, denuntio. Simo ipse de eadem hac re loquens, III, 2, 15.

Edixin' *tibi, Interminatus sum, ne faceres?* ubi Donatus; *Edixin tibi*, Hic illud reddit, *Edico tibi, ne temere facias.* Vides Donatum ipsum sic olim legisse, ut nos nunc legendum admonemus. Nonius tamen v. Dicere, *Sed dico* legebat, quod exponit Denuncio. Vides mendi vetustatem.

34 *Ne temere facias: neque tu haut dicas tibi non praedictum. Cave.* O. l. 2. *neque tu hoc dicas.* Vaticanus, *hoc dices*, quod idem est: nam antiqui *dices* pro dicas efferebant; solus Donatus legit, *haut dicas*, quem & sequimur. FAERNUS.

Vera sine dubio & vetusta illa lectio est, *Neque haut*, non *Neque hoc*: Sic Plautus ter quaterque, Noster III, 3, 31.

At ego non posse arbitror,
Neque *illum hanc perpetuo habere*, neque *me perpeti.*

Sic alii *Neque non* negative; etiam ipse Virgilius. Recte quoque Vaticanus codex *Dices*, cui accedunt tres meliores ex nostris: quod non idem est ac *Dicas*: sed futurum indicativum. Non enim *Edicit* Simo, ne Davus *dicat* sibi non praedictum: ipse Davus jam praemonitus non hoc *dicet*, nec dicere audebit.

Ne quam faciam nuptiis fallaciam. Duo ex nostris, & editiones pleraeque veteres, *Faciam* IN *nuptiis.* Plane ut supra I, 2, 25. 7

Si sensero hodie quicquam in his *te* nuptiis
Fallaciae *conari, quo fiant minus.*

Atque insuper hoc commodi est, quod eo pacto ultima in *Faciam* liquescat; & evitetur ingratum Homoeoteleuton, *Faciam, Fallaciam.*

Si senserit, perii: aut si lubitum fuerit, causam ceperit. Nec verba, nec sententiam expediunt interpretes. *Perii* quasi Interjectionis vim hic habet; ut, *Perii, quid ego egi?* Deinde pro *Si* reponendum est *Quam.* Sententia est: *Si senserit, immo* (quod minus est) *quamlibet causam ceperit, in pistrinum me dabit.* Hec. IV, 1, 25. 8

Quamvis causam *hunc suspicari, quam ipsam veram, mavolo.*

Quo jure quaque injuria praecipitem me in pistrinum dabit. Sic Codices nostri, & editiones priscae: nec Faernus quicquam ad locum. Atqui syllaba hic abundat; nisi *Injuria* in trisyllabum redigas, quod quidam inepte faciunt. Sed & aliud animadvertendum est; *Quo jure, quaque injuria* (quod & nostri omnes habent) nullo modo hic posse subsistere. Sententia quidem apparet; sed verbis destituitur: quippe *Qua* omnino hic requiritur, 9

Si ísta uxor síue amícast, grauida e Pámphilo est.
Audíreque eorum est óperae pretium audáciam:
Nam incéptiost amentium, haut amantium:
Quicquíd peperísset, décreuerunt tóllere:
Et fingunt quandam intér se nunc fallácíam, 15
Ciuem Atticam esse hanc. Fúit olim hinc quidám senex,
Mercátor: unum is frégit aput Andrum ínsulam:
Is óbiit mortem. ibi túm hanc eiectam Chrysídis
Patrém recepísse órbam, paruam. fábulae.
Mí quidem non fit uérisimile; at ípsis commentúm placet. 20
Set My'sis ab ea egréditur. at ego hinc mé ad forum, ut
Conuéniam Pamphilúm, ne de hac re páter inprudentem ópprimat.

tur, non *Quo:* ut non unus ante nos vidit. Nondum tamen locus expurgatus est, quem sic sibi restituo:

Qua júre, qua me injúria praecípitem in pístrinúm dabit.

Numquam in ista distributione Latine dicitur *Qua-quaque*, sed *Qua qua*. Plautus Milite, IV, 4, 20.

Qui consectare qua mares, qua feminas.

Trinummo IV, 3, 37.

Rapere properant qua sacrum, qua publicum.

Cicero. *Qua dominus, qua advocati.* Livius: *Qua paterna injuria, qua sua.* Sic ubique reperies. Cum autem conjunctio *Que* de sua sede *Me* expulisset, necesse erat *Me* alicubi locum habere, licet versus ipsius injuria.

11 *Sive ista uxor, sive amica est, gravida e Pamphilo est.* Etiam hic quoque syllaba versui superest: quam frustra quidam in metrum concludere laborat, nunc hoc nunc illud arripiendo. Qui natura pes Creticus est, nulla licentia vel in dactylum vel in anapaestum redigetur. Recte olim hoc expedivit Janus Gulielmius,

Si *ista uxor sive amica est, gravida e Pámphile est.*

Si hic eandem prorsus sententiam efficit, quam *Sive:* ne aliquod sensus dispendium hic cuiquam metuatur. Plaut. Curc. I, 1, 4.

Si *media nox est*, sive *est prima vespera.*

Pseud. I, 5, 129. [*inivimus.*

Si *summus compacti*, sive *consilium umquam* Quin & *Si-si* perinde est ac *Sive-sive.* Captiv. I, 2, 5.

Sinite ambulare, si foris, si intus volent.

Civem Atticam esse hanc. Fuit olim quidém 16
senex. Non satis venuste illud *olim*, cum Ictu in syllaba posteriore. Neque vero si *quidam mercator* in Andro obiit, &c. id ullo modo demonstrat civem *Atticam* esse Glycerium; nisi & ille quoque mercator fuerit Atticus. Utrique vitio medicinam facies, si sic legeris,

Civem Atticam esse hanc. Fuit olim hinc *quidam senex.*

Hinc id est Athenis, ubi fabula agitur. Infra V, 1, 14.

Illam hinc *civem esse aiunt.* & V, 3, 21.
Adducti, qui illam civem hinc *dicant. viceris.*

Mihi quidem hercle nón sit verisímile; atque 20
ipsis commentum placet. Ita in omnibus fere libris invenitur ordinatus hic versus, itaque impressit Robertus Stephanus; est autem versus tetrameter trochaicus hypercatalecticus. FAERNUS.

Atqui ejusmodi versus hypercatalecticus nusquam reperitur; nec mirum, cum absonus plane sit & ἄμουσος. Tolle vero illud *Hercle* quod & versum & sententiam onerat. Cur enim adjuret hic & tantopere affirmaret Davus? hic inquam, ubi dubitat tantummodo & suspicatur.

Mi quidem non sit vérisimile: at ípsis commentúm placet.

Quidem correptum, ut passim. Adelph. III, 4, 16.
Prius nólo. Haecine flagitia. Mi quidem non placent.

At ípsis. lege cum Guyeto. Post *Quidem* de more

ACTUS I. SCAENA. IV.

MYSIS ancilla.

AUDIO, Archylis, iamdudum: Lésbiam adduci iubes.
Sáne pol illa témulentaſt múlier et temerária,
Néc ſatis digna, cuí committas primo partu múlierem:
Támen eam adduci? ínportunitátem ſpectate ániculae:
Quía compotrix éius eſt. Di, dáte facultatem óbſecro
Huíc pariundi, atque illi in aliis pótius peccandí locum.
Set quídnam Pamphilum éxanimatum uídeo? uereor quíd ſiet.
Oppériar, ut ſciám numquidnam haec túrbae triſtitia ádferat.

more ſequitur, *At*, *Sed*, *Tamen*; non *Atque*.

1 *Audivi, Archilis, jamdudum: Lesbiam adduci jubes.* Per unum l. in omnibus l. s. eſt: &, per *i*, in penultima. FAERNUS.

Sic & noſtri Codices *Archilis*: reponendum tamen *Archylis* cum *y*: Graece enim eſt Ἀρχύλις: qualia plura eadem terminatione, *Thebſylis*, *Xyſtylis*, *Phidylis*, *Erotylis*. Illud vero *Audivi* parum eſt pro Terentii elegantia. Anicula intus ſaepe Lesbiam nominaverat, credens Myſin non audiiſſe, quia nihil reſponderet. Cui Myſis ſubirata,

Audio, *Archylis, jamdudum: Lesbiam adduci jubes.*

Audie te ſaepe vociferantem; non *audivi*, quaſi ſemel tantum. Hec. III, 2, 1.

Neſcio quid jamdudum aúdio *hic tumúltuari* Phorm. II, 1, 59. [*miſera.*

Jamdudum te omnes nos accuſare audio.

& ita alias ſaepe.

2 *Sane pol illa temulenta eſt mulier, & temeraria.* Verſus eſt Trochaicus, in quo *pol illa*, tribrachus eſt, eliſo uno *l.* ex *illa*, *pol* autem corripitur exemplo Ennii:

Nec pol homo quiſquam faciet impune animatus. FAERNUS.

4 *Tamen eam adducam: inportunitatem ſpectate aniculae.* Illud *Adducam* nec cum prioribus, nec cum ſequentibus verbis bene convenit. Si anicula *inportuna* & crudelis, quod Lesbiam accerſi jubeat; ſi ipſa Lesbia *temulenta & temeraria*; cur culpae ſe participem hic facit Myſis? *Tamen eam adducam*; etſi indigna ſit, cui puerpera committatur. Difficultatem hanc ſentiens Guyetus, Archylidi haec verba tribuit, intus loquenti. Sed nec is mos eſt in comoediis, illis quae foris ſunt clamare de domo: nec ulla tam inhumana, tam ſtolida, ut ſic palam loqueretur. Dixerat prius Myſis, *Lesbiam* ADDUCI *jubes:* repetit poſtea ſecum cum indignatione; *Tamen eam* ADDUCI? tam ebrioſam, tam inconſultam? ob eam ſolum cauſam, quia compotrix eſt? Et nota, quod in repetitionibus fit, utrobique eodem accentu dici, *ádduci.*

8 *Opperiar, ut ſciam nunc, quidnam haec turba triſtitiae adferat.* Donatus pro *Nunc, quidnam*, ut codices hodie exhibent, legebat *Numquidnam*; & ita ſane unus ex noſtris a primo habuit, poſtea interpolatus. *Numquidnam* rurſus habes, II. 1, 25. Sine dubio praeſtantior haec lectio eſt: quid enim ad ſententiam confert illud *Nunc?* Totus verſus ſic legendus eſt:

Opperiar, ut ſciam numquidnam haec turbae triſtitia adferat.

Num triſtitia, inquit, turbam, non turba triſtitiam afferat. Nondum enim turbam ullam viderat Myſis. Pamphilum conſpexerat ambulantem ſolum, nihil dum loquentem; ſed ex vultu & inceſſu triſtem & exanimatum eſſe facile conjectabat. Ergo ſcire expetit, *numnam* haec Pamphili triſtitia turbae *quid* praenuntiet, II, 3, 5.

Sed ſi tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet;

Tum illae turbae fient.

ACTUS I. SCAENA V.

PAMPHILUS adulescens. MYSIS ancilla.

P. *HOCINEST factu humánum aut inceptu? hócineſt officium patris?*
M. *Quíd illud eſt?* P. *pro deúm fidem, quíd eſt, ſi hóc non contumélia eſt?*
Uxórem decrerát dare ſeſe mi hódie: nonne opórtuit
Praeſcíſſe me ante? nónne prius commúnicatum opórtuit?
M. *Miſerám me, quod verbum audío?* 3
P. *Quíd Chremes? qui dénegarat ſé commiſſurúm mihi*
Gnatám ſuam uxorem: ís mutauit, quia me immutatúm uidet.
Ita óbſtinato dát operam, ut me a Glýcerio miſerum ábſtrahat:

1 *Hoccine eſt humanum factum, aut inceptum? hoccine officium patris?* O. l. s. & Donatus geminat verbum *eſt*, hoc modo, *hoccine* eſt *officium patris?* Vetuſtiora vero exemplaria & hic, & ubique, *hocine* per unum *c*, habent: ita nulla dubitatio eſt quin *hocine* in caſu recto & accuſativo primam corripiat, ſicut pronomen *hoc*, unde *hocine* compoſitum eſt, teſte Probo, corripit, quemadmodum uſurpavit & Virgilius, ſive ille Ovidius ſit, in luſibus Priapeis:

Et vos hoc ipſum quod minamur, invitat.

& Plautus in Aulularia:

Nunc hoc ubi abſtrudam cogito ſolum locum.

Erit ergo hic verſus Terentii octonarius. FAERNUS.

Hocinéſt humanum factum aut inceptum? hócineſt officium patris?

Vides in repetitione accentum variari; *Hocinéſt, hócineſt.* Quod cavere ſolebant artis periti. Lege ergo.

Hócineſt factum humánum aut inceptum?
hócineſt officium patris?

Unius tamen apicis diſpendio, creſcet elegantia:

Hocine eſt factu *humanum, aut* inceptu.

Sic Heaut. IV, 3, 26. *Rem* factu *facilem.* Phorm. II, 4, 16. *Turpe* inceptu *eſt.* Quid quod poſtea vidi apud Donatum: *Factum aut inceptum; in aliis, Factu aut inceptu, fuit.* Bene, quod doctiſſimus Magiſter vetuſtam lectionem indicavit. Hoc intereſt; Si *Factum* legis, ad ſingulare quid reſpicis; ſi *Factu*, ad omnia, circa nuptias & praeterita & futura.

2 *Quid illud eſt? Pro deum atque hominum fidem quid eſt, ſi non haec contumelia eſt?* Poteſt hic eſſe monometer, aut praecedenti applicatus facere cum pentametrum Iambicum. Sed, quia haec genera inuſitata Terentio ſunt, poteſt eſſe octonarii Iambici initium elliſione *i*, & *d*, ex *illud*, item *d*, ex *quid eſt*, quod mox ſequitur. Porro omnes fere libri etiam antiqui, cum Donato, ita collocant, *ſi haec non contumelia eſt.* FAERNUS.

Miſeret me hic optimi Faerni, qui in metiendis verſibus digitos ſaepenumero non aurem conſulit. Illud *Atque hominum* a codice primariae notae abeſt, & in codicibus aliis non certum locum habet. Recte quidem abeſt. Non enim ubicumque *deos* teſtantur, adjiciunt & *homines*. Vide Phorm. II, 3, 4.

Jam ego hunc agitabo: pro deum immortalium,
Negat Phaniam eſſe hanc ſibi cognatam Demiphonis?

Sic igitur verſum conſtitue:

Quid illud eſt? Pro deum fidem, *quid eſt, ſi hoc non contumelia eſt?*

ut Eun. V, 5, 1.

Pró deum fidem, *facinus foedum: o infélicem adoleſcéntulum!*

Adelph. IV, 7, 28. pro divom fidem,

Meretrix & materfamilias una in domo?

Atque hoc pacto elegantius veniet, v. mox 11. *Pro deum atque hominum fidem.* Principio enim deorum tantum fidem appellat, poſtea & deorum & hominum. Porro *Hoc* habet codex Collegii Corporis Chriſti; & Donatus, qui recte adnotat, Hoc, *cum ſtomacho dictum. Hoc*, quod fecit pater.

Uxorem decrerat dare ſeſe mihi hodie. Ita liber Victorianus. alii fere omnes, & Donatus, *decreverat*, 3

Quod ſi fit, pereo fúnditus.
'Adeon' hominem eſſe ínuenuſtum aut ínfelicem quémquam, ut ego ſum?
Pró deum atque homínúm fidem!
Núllon' ego Chremétis pacto adfínitatem effúgere potero?
Quót modis contémptus, ſpretus? fácta, tranſacta ómnia. hem,
Répudiatus répetor: quamobrem? níſi ſi id eſt, quod ſúſpicor:
'Aliquid monſtri alúnt: ea quoniam némini obtrudí poteſt,
'Itur ad me. M. orátio haec me míſeram exanimauit metu.
P. *Nam quíd ego dicam dé patre? ah*
Tántam rem tam néclegenter ágere? praeteritus modo
Mí aput forum, uxor tíbi ducendaſt, Ámphile, hódie, inquit, para:
'Abi domum. id mi níſuſt dícere, ábi cito, et ſuſpénde te.

decreverat, pauciſſimi *decrevit*, atque hi recentiſſimi. FAERNUS. Duo tantum ex noſtris *Decrevit*: alii magno numero *Decreverat*.

7 *Gnatam ſuam uxorem: id mutavit, quoniam me immutatum videt.* Multi libri, inter quos Victorianus, pro *quoniam*, *quia* habent; quod malim; ut verſus ſit trochaicus ut praecedens. FAERNUS.

Unus ex noſtris *Quia*: ſed univerſi *Id mutavit*: Fallor tamen aut ſcripſit Auctor *Is mutavit*. *Mutavit* abſolute, ut ſupra I, 1, 13. *Haut muto*: Vide vero, quam venuſte oppoſitio fiat. *Is* mutat; quia *ego* non muto; quia videt *me immutatum*. At in vulgata lectione hinc opponitur *res*, illinc *perſona*.

8 *Itane obſtinate operam dat, ut me a Glycerio miſerum abſtrahat?* Si tollas interrogationem, melius procedet ſententia, ſeu priora reſpicias, ſeu ſequentia. Lege igitur, ITA *obſtinate dat operam*. ut Heaut. I, 1, 14.

Ita *attente tute illorum officia fungere.*

Is mutavit: ita obſtinate dat operam. Tum & illud, *Quod ſi fit, ut abſtrahar*, oſtendit priora affirmative poni, non dubitanter & interrogative.

11 *Pro deum atque hominum fidem! nullon' ego.* Haec verba *pro deum atque hominum fidem*, in multis l. s. recentibus inveniuntur ſuperius ſita, & hi verſus ordinati ut infra.

Itane obſtinate operam dat, ut me a Glycerio miſerum abſtrahat?
Pro deum atque hominum fidem: quod ſi fit, pereo funditus.
Adeon' hominem eſſe invenuſtum aut infelicem quemquam ut ego ſum?
Nullon' ego Chremetis pacto adfinitatem effugere potero?
Quot modis contemptus, ſpretus, facta, tranſacta omnia. hem.

qua ordinatione verſuum primi duo & ultimus eſſent trochaici catalectici, tertius, & quartus acatalectici: nobis tamen probatur collocatio verborum vulgata, quae eadem invenitur in omnibus antiquis libris: ita ut, *Quod ſi fit, pereo funditus*, ſit trimeter Iambicus: *Pro Deum atque hominum fidem*, dimeter trochaicus. FAERNUS. Antiqui libri hic audiendi ſunt: novitios nihil moramur.

Nam quid ego nunc dicam de patre? ah. 17 Verſus eſt dimeter Iambicus, ſi ex *quid*, *d*, elidatur. FAERNUS.

Immo delendum eſt *Nunc*, cum Miſtorum auctoritate, tum verſus ipſius cauſa. *Quid* enim neque elidi neque in Theſi eſſe; ſed ſub ictu ſtare debet.

Tantamne rem tam neclegenter agere? Si 18 illud *Ne* hic admittis, Iambicus fiet verſus? cum ſex ſeptem & hinc & inde Trochaici ſint. Lege igitur cum codice Regio, qui *Ne* inter lineas habet:

Tantam rem tam neclegenter agere?

Jam vero aurium judicium fiat, annon bis tanta res evadat, vel hac ipſa pronuntiatione.

Obſtipui: cenſén' me uerbum pótuiſſe ullum próloqui? aut
Ullam cauſam, ſáltem ineptam, fálſam, iniquam? ommútui.
Quód ſi ego ſciſſem id príus, quid facerem, ſí quis nunc me intérroget;
Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. ſéd nunc quid primum éxſequar?
Tót me inpediunt cúrae, quae meum ánimum diuorſáe trahunt;
Amor, míſericordia húius, nuptiárum ſollicitátio,
Tum pátris pudor, qui mé tam leni páſſus animo eſt úſque adhuc,
Quae meó cumque animo lúbitumſt, facere. eine égo ut aduorſer? eí mihi,
Incértumſt, quid agam. M. *míſera timeo, incértum hoc quorſus éccidat.*
Séd nunc peropuſt, aút hunc cum ipſá, aut de illa me aduorſum húnc loqui.
Dum in dúbio eſt animus, paúlo momento húc uel illuc impéllitur,
P. *Quis hic lóquitur? Myſis? ſálue.* M. *o ſalue, Pámphile.* P. *quid agis?*
M. *rogas?*
Labórat e dolóre; atque ex hoc míſera ſollicita éſt, diem
Quia ólim in hunc ſunt cónſtitutae núptiae. tum autem hóc timet,

21 *Obſtupui. cenſen' ullum me verbum potuiſſe proloqui.* O. l. s. Ita collocant:

Obſtupui. cenſen' me verbum potuiſſe ullum proloqui?

qua ratione verſus eſt Trochaicus, ut ceteri atque is quoque qui proxime ſequitur, ſi ejus prima ſyllaba praecedenti applicetur. Vaticanus, & Decurtatus *obſtipui* habent, quemadmodum & alibi Bembinus; & apud Virgilium antiquiſſimus liber Romanus. FAERNUS. Non omnes noſtri ita collocant, ut Faerniani; ſed eorum plerique.

22 *Ullam cauſam, ineptam ſaltem, falſam, iniquam: ommutui.* Rotundiores fluunt numeri, fide codicis Petrenſis:

Ullam cauſam | ſáltem ineptam |, falſam, iniquam |

Saltem non ſemper poſtponitur; etſi plerumque ita ſolet; quae cauſa interpolationis erat. Vide And. II, 1, 28, III, 2, 14. & Adel. II, 2, 41.

23 *Quód ſi ego réſciſſem id prius; quid facerem, ſiquis nunc mé roget.* Sic edidit Faernus. & ita habent codices vetuſti. Vides tamen, ut inconcinne ſe habeant Arſes & Theſes. Repone:

Quod ſi ego ſciſſem id prius, quid facerem, ſiquis nunc me interroget.

Si ſciſſem, ut infra IV, 5, 13. *Nam pol ſi id ſciſſem*, & Hec. II, 1, 25. *Quod ſi ſciſſem.* Ceterum *Interroget* pro *Roget*, etiam Eugraphius habet.

27 *Tum pátris pudor, qui mé tam leni páſſus éſt animo úſque adhuc.* Vides totum illud *Animo* in Theſi latere; plane contra artem. Sed nullo negotio, revocatur vera lectio:

Tum patris pudor, qui me tam leni páſſus ánimo eſt úſque adhuc.

29 *Incertumſt, quid agam. Miſera timeo hoc incertum quorſum accidat.* O. fere libri hunc ordinem verborum habent, *incertum hoc*; quae melior compoſitio eſt: verſus eſt Trochaicus, aut etiam octonarius Iambicus, ut proximi, ſi in *quorſum accidat* non fiat Synaloepha. FAERNUS.

Omnes codices *Incertum hoc*. Interpolatoris eſt *Hoc incertum*; Verſus nempe gratia, quem digitis metiebatur. Atqui hoc pacto, prius *Incértum*, poſterius *Incertum* pronuntiatur; quod minime ferendum. Faernus in *Quorſum* ſynaloepham prohibet, alius in *Timeo*, Neſcias, uter in artem magis peccet; niſi quod hic etiam accentum variet in *Incertum*. Quum in promtu eſt, quod reponendum erat, *Quorſus*. *Quorſum*, *Quorſus* eodem ſenſu: ut Prorſum, prorſus; Rurſum, rurſus; Suſum, ſurſus; Adverſum, adverſus.

30 *Sed núnc peropúſt, aut hunc cum ipſa, aut de aliquid de illa ádverſum hunc loqui.* Cernis, opinor, verſus ſcabritiem. Syllabae finales acuuntur; *Ipſa*, *Illa*, quae in emphaſi eſſe debebant, in Theſi occultantur. Hujuſmodi verſus

Ne déſeras ſe. P. *hem, egone iſtuc conarí queam?*
Egon' própter me illam décipi miſerám ſinam?
Quae mihi ſuum animum atque ómnem uitam crédidit?
Quam ego ánimo egregie cáram pro uxore hábuerim?
Bene ét pudice eius dóctum atque eductúm ſinam,
Coáctum egeſtate íngenium immutárier?
Non fáciam. M. *haut uereor, ſí in te ſit ſoló ſitum:*
Set ut uím queas ferre. P. *adeóne me ignauóm putas?*
Adeóne porro ingrátum, inhumanúm, ferum?
Ut néque me conſuetúdo, neque amor, néque pudor
Commóueat, neque commóneat, ut ſeruém fidem?
M. *Unum hóc ſcio, eſſe méritam, ut memor eſſés ſui.*
P. *Memor éſſem? o Myſis Mýſis, etiam núnc mihi*
Scripta illa ſunt in ánimo dicta Chrýſidis
De Glýcerio. iam férme moriens mé uocat:

ſus non pro arte Terentii, tam nobilitata. Eſt qui ſic legat, *De illa* ejecto,

Séd nunc péropuſt, aút hunc cum ípſa, aut me áliquid adverſum húnc loqui.

Sed dum metro proſpicit, ſententiae parum cavit. *De illa* profecto hic neceſſarium eſt: niſi enim *de Glycerio* loqueretur, quid ad rem? quid ad confirmandum aut accendendum Pamphilum? de aliis rebus loqui, plane garrire eſſet. Nimirum alia medicina tentanda eſt; quae quidem ſponte ſe offert. Pro *me aliquid de illa*, noſtri omnes alio ordine; *Aliquid de illa me*. Tolle, *Aliquid*, quod tam incertae ſedis eſt.

Séd nunc péropuſt aut hunc cum ípſa, aut de illa me adverſum húnc loqui.

Tolle inquam illud *Aliquid*: id enim hic minus nihilo eſt. *Aliquid loqui?* Immo omnia, quae ex arte meretricia blande loqui didicerat.

31 *Huc illuc inpellitur.* Omnes libri antiquiores. & Donatus, *huc vel illuc.* FAERNUS.

36 *Ego propter me.* Omnes noſtri codices *Egon' propter.* Recte: ut verſu praecedente *Egone.*

41 *Haut vereor, ſi in te ſolo ſit ſitum.* Plerique ex noſtris *Verear.* Duo inſuper, *In te ſit ſolo.* Lege igitur, quod magis ex arte eſt,

Non fáciam. Haut verear, ſi in te ſit ſoló ſitum.

putas? Vides illa *Vim* & *Ferre*, in quibus ſolis vis hic atque emphaſis eſt, in Theſi vix poſſe exaudiri; Scripſit poeta ſine dubio,

Sed ut vim queas ferre. Adeóne me ignavóm putas?

Queas una ſyllaba; ut paſſim.

'Adeon' me ignavom putas? 43
Adeón' porro ingratum aút inhumanum aút ferum? Primum in his vitium eſt, quod in repetitione varietur accentus; *adeón'*, & *adeón'*: Alterum eſt, in illis particulis *Aut-aut*. Quaſi vero *Inhumanus* tam ſollicite diſtinguendus eſſet a *Fero?* In tanta animi commotione, devolvenda haec erant rapidiſſime per Aſyndeta, ut in Adelphis, [*lentús, tenax.*

Ego ille agreſtis, ſaévus, triſtis, párcus, trucu-

Quin & illud *Porro* in Theſi totum deliteſcit, ſpondeo tibi, ſic a poetae manu profectum eſſe: *Adeóne me ignavóm putas?*

Adeóne pórro ingrátum, inhúmanúm, ferum?

Unum hóc ſcio, hánc meritam éſſe, ut mémor 46
eſſés ſui. Meritam, in quo ſententiae vis eſt, in depreſſione occultatur: quod ut clare exaudiri poſſit, ſic verba colloca, ut in Donato Muſto Oxonienſi ea vidi:

Unum hóc ſcio, eſſe méritam, ut memor eſſés ſui.

Hanc abeſt a meliore parte codicum: nec ancillae de domina loquenti convenit.

42 *Set vim ut queas ferre. Adeón' me ignavóm* *Scripta illa dicta ſunt in animo Chryſidis.* 48

Ambi-

Accéssi: uos sémotae: nos soli: incépit:
Mi Pámphile, huius fórmam atque aetatém uides:
Nec clám te est, quam illi utraéque res nunc útiles
Et ád pudicitiam ét ad rem tutandám sient.
Quod te égo per dextram hanc óro, et per genium tuum,
Per tuám fidem, perque húius solitúdinem,
Te obtéstor, ne abs te hanc ségreges, neu déseras:
Si te ín germani frátris dilexí loco,

Ambiguum nullo modo tolerabile. Quis enim, ut primum haec audit, non sic accipiat *In Chrysidis animo?* non, ut Poeta vult *Pamphili.* Ne dubites, quin is sic dederit,

Scripta illa sunt in ánimo dicta Chrysidis.

52 *Nec clam te est, quam illi utraeque res inutiles.* Omnes fere l. s. *quam illi* nunc *utraque res inutiles.* Duo tantum, scilicet Vaticanus, & Basilicanus itemque Donatus & Eugraphius haec habent sine dictione, *res:* quod & placet. *utraeque* enim, refertur & ad *formam,* & ad *aetatem:* itaque legendum, *quam illi nunc utraeque inutiles:* ita stat versus, qui aliter admissa dictione *nunc,* impeditus est. FAERNUS.

Nostri omnes, uno excepto, agnoscunt illud *Res,* quod versum quidem jugulat. Accesserunt igitur olim correctores, & stilo id confoderunt. Atqui minime expungendum erat; cum adeo Terentianum sit, ut nihil supra. Mos enim ei est; quamvis ipsa nomina supra posita sint, *Rem* tamen subinferre. Phorm. II, 1, 40.

Si est, patruae culpam *ut Antipho in se admiserit,*
Ex qua re minus rei foret aut famae temperans.

Ubi Donatus: EX QUA RE, *Haud venuste insertum* RE, *cum praeposuisset* Culpam. Sic hodie editum. Itane vero, bone Magister? Tun' quicquam in Terentio arguas dictum *invenuste?* Sed injuria hic facta est Donato. Editiones veteres non habent *Haud:* lege igitur, VENUSTE *insertum* RE. Jam, opinor, sentis, retinendum esse *Res,* non ejiciendum. Porro Donatus ad locum: INUTILES. *Legitur & Utiles.* Unde sic versus est constituendus,

Non clám te est, quam illi utraeque res nunc utiles.

Quam utiles, hoc est, quam parum utiles: more aliter & ex consuetudine dictum: quod cum olim Magistelli non caperent, locum interpolarunt. Ceterum & codex Regius hoc ordine ponit,

Non clám te est, quam illi utraeque res nunc inutiles.

Repone *Utiles;* & rem conficis. Rivius quoque vir doctissimus sic, ut nos nunc, olim legebat; firmabatque ex And. IV, 5, 16.

Nunc me hospitem
Lites sequi, quam *id mihi sit facile atque* utile.

Et ad pudicitiam & ad rem tutandam sient. 53
O. l. s. & Donatus ita collocant, *& ad rem tutandam.* FAERNUS.

Sic & Nostri omnes collocant. Atque hoc pacto, ita versus erit efferendus:

Et ad pudicitiam ét ad rem tutandam sient.

Est tamen, qui sic versum modulatus est:

Et ád pudicitiam & ád rem tutandám sient.

Quid audio? an *pudicitia* secundam corripit; tamquam si veniret a *Púdicus?* Apage a Terentio talem maculam. Unum tamen errorem altero cumulat & defendit; Plautum quoque in partes advocans, Epid. III, 3, 23.

Nam nimis potest
Pudicitiam quisquam suae servare filiae.

Pudeat in loco tam facili haesisse. Corrigendum,

Num nimis potest
Pudicitiam quis suae servare filiae?

Quod ego per hanc te dextram oro & genium tuum. 54
O. l. s. & Donatus ita collocant, *quod ego te per hanc dextram oro & genium,* in omnibus libris, itemque Donato, & Eugraphio est, *& ingenium,* quod & versui magis convenit, exponemus autem *ingenium,* id est *naturam;* quam cum laude intelligendo, tanto magis quadrabit, ut sit *per tuam stabilem constantiamque naturam, per tuum probum & amabile ingenium:* ut & infra de Pamphilo, *Quandoquidem ipse est ingenio*

Sive haéc te ſolum ſémper fecit máxumi,
Seu tíbi morigera fúit in rebus ómnibus.
Te iſtí uirum do, amícum, tutorém, patrem. 60
Bona nóſtra haec tibi permítto, et tuae mandó fidei.
Hanc mi ín manum dat: mórs continuo ipſam occupat.
Accépi: acceptam ſéruabo. M. *ita ſperó quidem.*
P. *Set cúr tu abis ab illa?* M. *óbſtetricem adcérſo.* P. *propera, atque audín?*
Verbum únum caue de núptiis; ne ad mórbum hoc etiam. M. *téneo.* 65

genio bono. elideretur autem in ſcanſione, *d*, ex *quod*: ut *quod ego te* ſit anapaeſtus. FAERNUS.

D. in *Quod* elidi non poteſt. Senſit hoc ὁ λῶα, & ſic verſum ſcandit,

Quod égo te pán hanc dextram óro.

Neque animum adverſit, *Hanc dextram*, in quo ſumma emphaſis eſt, (tunc enim Pamphili dextram dextra ſua prehendit) in Theſi hoc pacto obmutescere. Plautus Capt. II. 3. 82.

Haec per dexteram tuam te dextera retinens [*manu, Obſecro.*

Lege ergo:

Quod te égo per dextram hanc óro & per genium tuum.

Quod te, notiſſima obteſtandi formula; & item *Per genium*: ut Horat. Ep. I, 7, 94.

Quod te per genium dextramque deoſque penates.

Plautus tamen Captiv. V. 2, 24. [*notes.*

Philocrates, per tuum te ingenium *obſecro, exi: te volo.*

Ubi tamen duo Codices Palatini *Genium*: quod & ſententia ipſa flagitat. Ceterum *Per* neceſſario hic continuatur: *Per dextram, per genium, per fidem, per ſolitudinem.* Si unum ex his tollis, de elegantia tollis: aut tria tollenda ſunt, aut ne unum quidem.

58 *Sive haec te ſolum ſemper fecit maxumi.* Aliqui libri, inter quos Vaticanus & Baſilicanus: item Donatus & Priſcianus ſic collocant, *ſive te haec ſolum.* & ſtat verſus, ſi in *te haec* non fiat ſynaloepha: erit enim *ſive te*, dactylus. Quod vero ſequitur, *ſemper fecit maximi*, omnes recentes libri habent, *fecit maximum*, & ita etiam Priſcianus citat. infra quoque in eiſdem recentibus legitur, *maximum feci Chremem.* ſed utrobique in antiquis, *maximi.* FAERNUS.

Immo & Donatus Manuſcriptus, & Priſcianus p. 1143. *Sive haec te*: non ut editiones modo, ſed ut codex veterrimus in Bibliotheca hic publica. Sic & duo codices Terentii, Regius & Academicus. Ignoratae artis crimen habent tam Faernus quam alius; cum ſic efferunt, *Sivé te haec. Te* enim, cum in lctu non ſit, non poteſt non elidi. Adde, quod *Haec* omnino in lctu hic eſſe debet.

Sed cur tu abis ab illa? M. *obſtetricem adcerſo.* 64
P. *propera.* Verſus eſt trimeter Iambicus. ſed ex *abis* elidendum eſt, *s*, & in quinta ſede dactylus collocandus. FAERNUS.

Ne ad morbum hoc etiam. M. *teneo.* Verſus 65
eſt iambicus dimeter cataleCticus. nam quod alii hunc ſupplent ex inſequenti ſcena, ut, *quid ais Byrria*, perficiat ſenarium, primum haec ordinatio verſuum in nullo libro invenitur. deinde verſus qui ſequuntur, impediti remanent, ut non facile certum eis genus poſſit aſſignari. FAERNUS.

In Faerni editione ſic verſus conſtituuntur,

Sed cur tu abis ab illa? Obſtetricem adcerſo.
Propera.
Atque audin. verbum unum cave de nuptiis;
Ne ad morbum hoc etiam. Teneo.

Ubi nihil facilius erat, quam vulgatiſſimum metri genus Tetrametros Cataleſticos deprehendere, ſine ulla ordinis literulaeve mutatione, quod & alii ante nos viderunt.

Sed cur tu abis ab illa? Obſtetricem adcerſo.
Propera; atque audin?
Verbum unum cave de nuptiis: ne ad morbum
hoc etiam. Teneo.

ACTUS II. SCAENA I.

CHARINUS. BYRRIA. PAMPHILUS.

C. *QUID ais Byrriá? daturne illa Pámphilo hodie núptum?* B. *ſic eſt.*
C. *Quí ſcis?* B. *aput fórum modo e Davo audíui.* C. *uae miſeró mihi.*
Ut ánimus in ſpe atque ín timore uſque ántehac adtentús fuit,
Ita póſtquam adempta ſpés eſt, laſſus cúra confectús ſtupet.
B. *Quaéſo edepol, Charíne, quando nón poteſt id fíeri quod vis,* 5
Id velis quod póſſit. C. *nil uolo áliud niſi Philúmenam,* B. *ah,*
Quánto ſatiuſt te íd dare operam, qui íſtum amorem ex córde eiícias;
Quam íd loqui, quo mágis lubido frúſtra incendatúr tua.

1 *Quid ais Byrria? daturne illa hodie Pamphilo nuptum?* O. l. s. hanc collocationem habent, *daturne illa Pamphilo hodie.* & infra, *modo e Davo*, ut etiam Donatus legit, non *de Davo.* quae vero paulo infra ſequuntur, ita & apud Donatum, & apud Priſcianum citantem hunc locum libro XVIII. & in omnibus Terentii l. s. collocata ſunt, *Quoniam non poteſt id fieri quod vis, id velis quod poſſit.* Qua collocatione conſtituta, verſus ita ordinamus:

CH. *Quid ais Byrria? daturne illa Pamphilo hodie nuptum?* B. *ſic eſt.*
CH. *Qui ſcis?* B. *aput forum modo e Davo audivi.* CH. *vae miſero mihi,*
Ut animus in ſpe, atque in timore, uſque antehac attentus fuit,
Ita poſtquam adempta ſpes eſt, laſſus, cura confectus ſtupet.
B. *Quaeſo edepol Charine; quoniam non poteſt id fieri quod vis,*
Id velis quod poſſit. CH. *nihil volo aliud niſi Philumenam.*

Ut primus & quintus hujus ſcenae verſus, ſint trochaici tetrametri acatalectici, ſextus catalecticus, ſecundus octonarius iambicus, contracto *audivi* in duas ſyllabas. item tertius & quartus. FAERNUS.

5 *Quaeſo edepol Charine quoniam non poteſt id fieri quod vis, Id velis, quod poſſit.* Codex Regius pro *Quoniam* habet *Quando*; & ſic citat Donatus ad Aen. V, 704.

Quando id non poteſt fieri quod vis.

Sine dubio magis convenit ſententiae *Quando*: ut infra IV, 5, 10.

Ut quimus, aiunt, quando ut volumus, non licet.

Crediderim tamen ab auctore fuiſſe,

Quando id non poteſt confieri quod vis.

Virgil. Aen. IV, 116.

Nunc qua ratione quod inſtat Confieri poſſit,

ſic Lucretius; Caeſar, alii.

B. *Ah quanto ſatius eſt te id dare operam,* 7
Qui iſtum amorem ex animo amoveas tuo.

Hos duos verſus unum tantum trochaicum acatalecticum putamus eſſe, rejecta prima ejus ſyllaba in finem praecedentis verſus, detractoque in ſcanſione pronomine *tuo.* quod ſubditicium putamus, & tamen ob reverenciam omnium librorum, in impreſſione retinemus. aliter hi duo verſus adeo impediti, ſunt, ut non facile cujus ſint generis, agnoſcatur. FAERNUS.

Quanto ſatiuſt te id dare operam, qui iſtum amorem ex animo amoveas tuo. Omnino ſubditicium eſt illud *Tuo:* nec major reverentia Librariis habenda eſt, quam auctori atque arti. Monet autem Donatus, pro *Animo amoveas* v. 7. legi etiam *Cordo ejicias.* Sane perplacet haec lectio. *Ejicere* majus eſt quam *Amovere*, & *Corde* aptius quam *Animo.* Eun. II. 2. 16.

Ejiciunda *hercle haec eſt mollities animi.*

Hec. III, 2, 12. *Et cura* ex corde *exceſſit.*

Ceterum eſt qui illud *Tuo* non ejicit, ſed ſequenti verſui apponit, hoc modo:

Qui iſtum amorem ex animo amoveas Tuo, quam id loqui quo magis lubido fruſtra incendatur tua.

Et ob hoc ſe magnifice effert, quaſi primus dederit lectionem dehinc ab omnibus tenendam.

Facile ómnes, cum ualémus, recta cónsilia aegrotís damus.
Tu si híc sis, aliter cénseas. B. *age age, út lubet.* C. *set Pámphilum*
Video. ómnia experíri certumst príus quam pereo. B. *quid hic agit?*
C. *Ipsum húnc orabo: huic súpplicabo: amórem huic narrabó meum:*
Credo ímpetrabo, ut áliquot saltem núptiis prodát dies,
Intérea fiet áliquid, spero. B. *id áliquid nihil est.* C. *Býrria,*
Quid tíbi uidetur? ádeon' ad eum? B. *quíd ni? nihil ut ímpetres,*
Ut te árbitretur síbi paratum moéchum, si illam dúxerit?
C. *'Abin hinc in malám rem cum suspícione istác, scelus?*
P. *Charínum uideo. sálue.* C. *o salue. Pámphile,*
'Ad te aduenio, spém, salutem, cónsilium, auxilium éxpetens.
P. *Néque pol consilí locum habeo, néque ad auxilium cópiam.*

dam. Haud vidi magis. Haec praeclara istius correctio octonario pleno Iambicum subjicit, prorsus contra artem &, si aurem quis consulat, ipsius Rythmi & Musicae rationes, Octonarios semper excipit Trochaicus, numquam Iambicus.

10 *Tu si hic sis, aliter sentias.* Non *Hic δεικτικῶς Ego*; sed adverbialiter, *Meo loco.* Lege autem *Aliter censeas*; hoc est Putes, existimes; non *Sentias* quod est Percipias, intellegas. Sic Adelp. V, 8, 5. *Haut aliter censeo.*

15 *Quid ni? si nihil impetres.* Unus ex nostris, *Quid nisi? ut nihil impetres:* duo, *Quid nisi? nihil ut impetres*, ubi *Ut* est *Etsi*, *Quamvis*, ut passim; *Quid nisi* idem ac *Quidni.* Festus; Quid nisi *usurpavisse antiquos testis est Afranius in Epistula:*

A. *Me auctore, mater, abstinebis?* B. *Quid nisi?*

Afranius Terentio nostro erat natu minor. Hic tamen numerosius *Quidni.*

17 *Abi hinc in malam crucem cum suspicione istac scelus.* Libri Vaticanus & Victorianus, *Abin hinc*, licet deinde ex *abin*, abrasum utrobique sit, n. praeterea hi duo, & alii omnes fere l. s. *in malam rem* habent. qua lectione admissa versus, qui aliter stare non potest, est trochaicus catalecticus. FAERNUS. Ex nostris quattuor tantum *Abi:* nullus vero *Crucem.*

18 *Charinum video: salve.* C. *o salve, Pamphile.* Alia vis & virtus orationis erit, si sic distinxeris; *O salve. Pamphile, Ad te advenio.* Elata voce pronuntiandum est, *Pamphile.*

'Ad te venio, spém, salutem, auxilium, consilium éxpetens. Aliqui libri scripti, & in iis antiqui, & Priscianus, *Ad te advenio.* FAERNUS. 19

Quanto melius ordine paulum immutato,

'Ad te advenio, spem, salutem, cónsilium, aúxilium expetens.

Ut spes minus est salute, ita consilium auxilio. Deinde commotius pronuntiatur. Postremo idem ordo est in responsione, versu sequente.

Neque pol consiliis locum habeo. O. l. s. & Donatus & Eugraphius *consilii.* & ita Robertus Stephanus impressit. FAERNUS. 20

Néque pol consilii locum habeo, néque auxílii cópiam.

Muretus, ut evitetur hiatus iste in *Neque*, sic legendum censuit, mutato ordine;

Neque pol auxilii locum habeo, neque consilii copiam.

Sed codices universi contra obnituntur. Majore nimirum morbo laborat hic versus, cui medicinam mox faciam; ubi rem huic opinor saeculo novam narravero. Utcumque verba disponas; vel *Auxilii* vel *Consilii* quattuor syllabis constabit. Atqui veteres in nominibus substantivis, exeuntibus in *ius* vel *ium*, semper Genitivos casus *i* simplici efferebant; numquam *Auxilii, Consilii, Imperii, Negotii*; sed *Auxili, Consili, Imperi, Negoti.* Ego vero a puero diu credidi, ut didiceram, hujusmodi Genitivos per contractionem fieri; & idcirco tali apice signatos vidi, *Imperî, Consilî.* Postea suspicio mihi incidit, rem aliter se habuisse. Diutina autem observatione facta, de plano affirmare ausim, neminem ex

Sét istuc quidnamst? C. *hódie uxorem dúcis?* P. *aiunt.* C. *Pámphile,*
Si íd facis, hodié postremum mé uides. P. *quid ita?* C. *eí mihi,*
Véreor dicere: huic dic quaeso Býrria. B. *ego dícam.* P. *quid est?*
B. *Spónsam hic tuam amat.* P. *né iste haut mecum séntit. ehodum díc mihi:*
Númquidnam ampliús tibi cum illa fuit Charíne? C. *ah, Pámphile,*
Níl. P. *quam uellem.* C. *núnc te per amicítiam et per amorem óbsecro,*
Príncipio ut ne dúcas. P. *dabo equidem óperam.* C. *set si id nón potest,*
Aút tibi nuptiae haéc sunt cordi. P. *córdi?* C. *saltem aliquót dies*
Prófer, dum proficíscor aliquo, né uideam. P. *audi núnc iam:*
'Ego Charine neútiquam officium líberi esse hominís puto,
Cum ís nil mereat, póstulare id grátiae adponí sibi.
Núptias effúgere ego ístas málo, quam tu adipíscier.
C. *Rédduxti animum.* P. *núnc si quid potes aút tute, aut hic Býrria,*

veteribus duplicem *i* in Genitivis illis usurpasse: non Virgilium, non Horatium, non priorum Poetarum quemquam; ne semel quidem: si quid aliter nunc feratur, mendosum esse; sicut Ennii illud apud Ciceronem de Senectute,

O Tite, siquid ego adjuro curamve levasso,
Ecquid erit pretii.

Codices quippe alii *praemi* habent; quae vera lectio est. Primus ex Poetis qui hodie extant Propertius bis vel ter, Ovidius saepissime, & post eum alii omnes geminum *i* usurpant. Sub Augusti scilicet senescentis aetate mutatio ista facta est. Egomet ergo fallebar, cum in Horatii Serm. I, 4, 70. ederem,

Non ego sim Caprii *neque Sulci?*

Nunc reponi velim *Capri:* tum enim hoc, quod nunc alios docco, ipse nesciebam. Quod si in Poetis ubique hoc obtinuit; quis dubitet quin idem obtinuerit in oratione soluta? Cicero itaque sic semper locutus est: quod maxime attendendum est eis, qui numeros oratorios cupiunt intellegere. Nigidius Figulus, Romanorum a Varrone doctissimus, apud Gellium XIII, 24. *Voculatio,* inquit, *qui poterit servari? si non scimus in nominibus, ut* Valeri, *interrogandi sint an vocandi. Nam interrogandi secunda syllaba superiore tono est quam prima; deinde novissima dejicitur. At in casu vocandi summo tono est prima, deinde gradatim descendunt.* Explicante ibidem Gellio, *Voculatio* apud Nigidium est, quem Accentum nos dicimus; *Casus interrogandi,* quem nos Genitivum. Ergo Nigidii aetate, qui post Augustum natum vixit, a Nominibus in *ius* nulla erat distinctio Vocativi & Genitivi, nisi solo accentu: A recto *Valerius,* Vocativus *Váleri,* Genitivus *Valéri* pronuntiabatur. Ad hanc faciem ubique Terentius *Gaudi, fili, viti, preti* genitivos facit. Quid igitur de versu hoc fiet? Duo ex codicibus mihi visis, Petrensis & Regius sic habent,

neque ad auxiliandum *copiam.*

at Eugraphius sic:

neque ad auxilium copiae.

Lege igitur sine controversia,

Néque pol consílí locum habeo, neque ad auxilium cópiam.

Sed si id non potes. Quid sodes id, quod non potes? *non potes non ducere.* Hocine placet? Veteres quaedam Editiones *Potest.* Donatus: *Deest* Fieri: *& hoc ad patrem retulit.* Apparet hunc legisse *Potest:* alioqui non deest *Fieri,* sed *Facere.* Recte: passim enim apud Nostrum & Plautum *Potest* perinde venit ac *Possibile est:* & saepe hic Librarii peccarunt, *Quantum potes,* pro *potest.* 27

Aut tibi nuptiae haec sunt cordi. Maluit, opinor, noster hic, ut alibi, *Nuptiae haec;* ut vitetur Homoeoteleuton. Sic IV, 1, 32. 28

Haec nuptiae non apparabantur mihi.

Officium esse liberi puto. Deest dictio *hominis,* quae in omnibus est l. s. & in plerisque ita collocata, *Officium liberi esse hominis puto.* quo modo etiam melius procedit trochaicus. liberi autem hominis intelligendum non ejus- 30

modo

Fácite, fingite, inuenite, efficite qui detúr tibi:
Ego id agam, qui mihi ne detur. C. *ſát habeo.* P. *Dauom óptume* 35
Video: cuius conſílio fretus ſum. C. *át tu hercle haut quicquám mihi;*
Níſi ea, quae nil ópus ſunt ſciri. fúgin hinc. B. *ego uero ác lubens.*

ACTUS II. SCAENA II.

DAUUS. CHARINUS. PAMPHILUS.

D. *DI' boni, boné quid porto? ſét ubi inueniam Pámphilum,*
Ut metum quo in núnc eſt adimam, atque éxpleam animum gaúdio?
C. *Laétus eſt neſcío quid.* P. *nihil eſt: nóndum haec reſciuít mala.*
D. *Quem égo nunc credo, ſí iam audierit ſíbi paratas núptias,*
C. *Aúdin tu illum?* D. *tóto me oppido éxanimatum quaérere.* 5

modo qui non eſt ſervus, ſed & qui nobilitate & bona exiſtimatione inter ſuos cives cenſetur. Juvenalis:

Tu tibi liber homo: & regis conviva videris,
Captum te nidore ſuae putat ille culinae.

Cicero libro primo officiorum: *Nihil eſt agricultura melius, nihil uberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius.* FAERNUS. Ita noſtri univerſi.

91 *Cum is níl promereat póſtulare id grátiae adponí ſibi.* Iambicus hic inter tot Trochaicos non ſatis belle incedit. Lege,

Cum is nil mereat, poſtulare &c.

Donatus: Mereri *eſt aliquid mercedis pro labore ſumere; ut cum dicimus, Nihil meretur.* Satis hinc apparet Donatum *Mereat* hic legiſſe. Servius ad Aeneid. VI, 664.

Quique ſui memores alios fecere merendo,

hunc Terentii locum citat: unde & hunc quoque ſic legiſſe conſtat; licet Editiones ibi *Promerunt.*

93 *Réddidiſti ánimum: Nunc ſi quid potes aút tu aut hic Byrria.* Duplex hic erratum eſt. Primo *Tu* non poteſt non elidi; cum extra ictum ſubſidat. Deinde *Reddidiſti* perperam incipit a pede Cretico. Pro *Reddidiſti* codex noſter Petrenſis *Reddixti*: unde naſcitur certa emendatio:

Rédduxti animum. Núnc ſi quid potes aút
tute *aut hic Byrria.*

Reduxiſti animum; plane ut Hec. III, 2, 18.

Iſtoc verbo animus mihi redit, & cura ex corde exceſſit.

& And. III, 3, 27. [*diam.*

Redducunt animum aegrotum ad miſericor-

Plautus Epid. IV, 1, 42.

Remigrat animus nunc demum mihi.

Horatius quidem Carm. I, 16.

Fias recantatis amica
Opprobriis, animumque reddas.

& I, 19. *Finitis* animum reddere *amoribus:* Sed longe alio ſenſu. *Reddere animum* eſt In gratiam redire: quod ad hunc Noſtri locum nihil facit. *Redduco* ſemper apud Terentium prima longa, *d* geminato.

Efficite qui detur tibi; 36
Ego id agam, mihi qui ne detur. Quanto melius, ut *Mihi* ſub Ictum veniat? *Ego id agam, qui mihi ne detur.*

Niſi ea quae nihil opus ſunt ſcire. Unus 37
ex noſtris, *Opus* EST. Certe alterutrum legendum eſt, aut *opus eſt ſcire*, aut *opus ſunt ſciri.* Poſterius placet.

Ut metum in quo núnc eſt ádimam. Sic 2
omnes Scripti, & bis ad Virgilium Servius. Vides tamen, ut *Metum* in Theſi totum ſubſidat, ut exaudiri vix queat. Repone,

Ut metúm quo in nunc eſt adimam.

Quo in pro *in quo*: & ſimilia veteribus familiariſſima. Plautus Curc. IV, 1, 6.

Commonſtrabo. quo in *quamque hominem facile inveniatis loco.*

In Plauto haec manent: in Terentio puerorum gratia Magiſtri immutabant.

Sét ubi quaeram? quó nunc primum inténdam, C. *ceſſas ádloqui?*
D. *Hábeo.* P. *Daue: adés. reſiſte.* D. *quís homoſt, qui me? o Pámphile,*
Te ipſum quaero. eugé Charine: ambo opportune: uós uolo.
P. *Dáue, perii.* D. *quíin tu hoc audi.* P. *intérii.* D. *quid timeás ſcio.*
C. *Méa quidem hercle cérte in dubio uítaſt.* D. *et quid tú, ſcio.*
P. *Núptiae mi.* D. *etſí ſcio?* P. *hodie.* D. *optúndis, tametſi intélligo?*
'Id paues, ne dúcas tu illam: tu aútem, ut ducas. C. *rém tenes.*
P. *'Iſtuc ipſum.* D. *atque iſtuc ipſum níl pericli eſt: mé uide.*
P. *'Obſecro te, quám primum hoc me líbera miſerúm metu.* D. *hem,*
Libero: tibi uxórem non dat iám Chremes. P. *qui ſcís?* D. *ſcies.*
Túus pater me móda prehendit: áit tibi uxorém dari

6 *Sed ubi quaeram? aut quo nunc primum intendam? Ceſſas adloqui? Abeo.* Donatus ad locum: *Habeo*, inveni: legitur & *Abeo*. Noſtri quidem codices *Abeo:* ſed illud alterum praetulerim, *Habeo*. Porro Sex ex noſtris meliores non agnoſcunt illud *Aut*. Lego igitur & diſtinguo:

Set ubi quaeram? quo nunc primum intendam, C. *Ceſſas adloqui?* D. *Habeo.*

Continuatur oratio, *Quo nunc primum intendam, habeo:* quam Charinus interloquendo mediam interſecat.

8 *Te ipſum quaero, euge o Charine ambo opportune vos volo.* Nec Donatus, nec l. s. habent *o*, interjectionem, & ſtat verſus omittendo facere ſynaloepham, in *teipſum*, vel diſſolvendo diphthongum in *quaero*. FAERNUS.

Noſtri quoque omnes. *Euge Charine* ſine *o*. Sed taedet ineptiarum iſtarum: *Te ipſum* ſine Synoloepha, *Quaero* triſyllabum. Huc redactus eſt Faernus, quia *Euge* poſteriorem corripere putabat. Graece quidem Εὖγε: ſed Latinis *Euge* ambiguum, ut *Atat*, & alia ejuſmodi pro lubitu pronuntiantis. Plaut. Merc. III, 4, 41. [Eugé *papae.*

Di ſciunt culpám meam iſtanc nón eſſe ullam.

& Afin. III, 2, 9.

Vi pugnando perjúriis noſtris eugé *potiti.*

Ceterum Charifius p. 96. & Servius ad Aen. XII, 342. in exemplis & hoc adducunt: *Ambo opportune vos volo:* unde probent *Ambo* aeque ac *Ambos* accuſativi eſſe caſus. En tibi acumen Grammaticum? Immo caſu hic recto: *ambo opportune*, i. e. adeſtis; ut recte hic Donatus. Quo enim ſenſu dicas, ut iſti voluerunt, *opportune volo?*

P. *Dave perii.* P. *interii.* Haec verba Charino Donatus adſcribit: & bene. FAERNUS. 9

Itane vero? *Bene* hoc Donatus, te judice? Atqui omnes codices Pamphilo tribuunt, non Charino. Quippe abſurdum fuerit, Priores vel in amore vel metu partes Charino dare: abſurdum quoque, Davum prius Charinum compellare *Quid timeas ſcio*, quam herilem filium Pamphilum. Nam quod Nugator ille, (ſine dubio non hic Donatus) philoſophatur, ſi dis placet; Pamphilum plus feciſſe, *perisse rum ſe eſſe* dicendo, quam Charinum *ſe interiiſſe*; Pamphilum jusjurandum addidiſſe, *Hercle certe*; quo innuit illud Charini *Interii* falſum eſſe: dignus profecto eſt, qui ſua ſibi ferula vapulet, & inter cathedras diſcipulorum perpetuo ploret.

Mea quidem hercle. Donatus his addit adverbium, *certe*, & tres libri vetuſtiores. *Et tu quid ſcio.*] Iidem libri, *& quid tu.* FAERNUS. *Certe* etiam meliores ex noſtris; item *Quid tu.* 10

Et id ſcio. Affirmat Donatus etiam legi *& ſi ſcio*, & ita habent omnes vetuſtiores libri. FAERNUS. 11

Noſtri partim *Et id ſcio*, partim *Etſi ſcio.* Sed memorare hoc non ſatis erat; quid interſit, dictum oportebat. Neceſſario hic legendum, *Etſi ſcio.* Dixerat Davus, *Quid timeas, ſcio*; Nuptias ſcilicet. Si idem, Pamphilo dicente, *Nuptiae mihi*, reſpondeat *Et id ſcio*; ſequetur, ut praeter nuptias aliquid aliud timuerit Pamphilus: quod falſum.

Uxorem tibi jam non dat. Iidem libri vetuſtiores & aliqui alii, & Donatus ita collocant. 15

Hódie; item alia múlta, quae nunc nón eſt narrandi locus.
Cóntinuo ad te próperans percurro ád forum, ut dicám tibi haec.
'Ubi te non inuénio, eſcendo in quéndam ibi excelſúm locum.
Circumſpicio. núſquam es: ibi forte húius uideo Byrriam;
Rógo: negat uidiſſe. mihi moléſtum. quid agam, cógito.
Rédeunti interea éx ipſa re mi íncidit ſuſpício: hem,
Paúlulum obſoni: ípſus triſtis: de ímprouiſo núptiae:
Nón cohaerent. P. *quórſumnam iſtuc?* D. *égo me continuo ád Chremem.*
Cum íllo aduenio: ſólitudo ante óſtium: iam id gaúdeo.
C. *Récte dicis.* P. *pérge.* D. *maneo: intérea introire néminem,*
Vídeo, exire néminem: matrónam nullam in aédibus,

cant, *tibi non dat jam.* FAERNUS.

Ita & noſtri; niſi quod unus ex Regiis numeroſius, *Libere: tibi uxorem non dat jam Chremes.* Porro in iſtis, *Qui ſcis? Scio. Tuus pater modo.* Nonne inutile eſt iſtud *ſcio?* non enim reſpondet interrogationi; quae non eſt *An ſciret*, ſed *Quomodo ſciret?* Codex Collegii Corp. Chriſti *ſcio* in textu quidem habet, ſed pro varia lectione *Scies.* Egregie & vere. Scies, qui ego ſciam. Quin & ſic Donatus, ut ex nota ejus conſtabit. *Scio. Praeparatio eſt auditorii ad narrationem.* Atqui *ſcio* non promittit narrationem: ſed *Scies.* ſupra I, 1, 89. *Quid id eſt? Scies.*

16 *Tuus pater modo me prehendit: ait tibi uxorem dare ſe.* O. l. s. *dare ſeſe.* ita erit trochaicus acatalecticus. FAERNUS.

In uno Noſtro locum mutat *ſeſe, Uxorem ſeſe dare:* in altero primariae notae codice non comparet illud *Seſe:* quod ſane in verſu redundat. Praeterea duo codices rotundius, *Tuus pater me modo prehendit.* Verſum integrum ſic conſtitue:

Tuus pater me modo prehendit: ait tibi uxorem dari.

ut ſupra I, 2, 20.

Omnes qui amant, graviter ſibi dari uxorem *ferunt.*

19 *'Ubi te non inuénio, ibi áſcendo in quendam éxcelſúm locum.* A duobus noſtris abeſt *ibi.* At ſentis, opinor, quanto cum pondere, quanto molimine hic verſus ſe inferat, *áſcendo ín quendam éxcelſum.* Auget hoc *ὁ δῖνα*, qui tolli cupit *ibi*, & in *Invenio* ſynaloepham omitti: *Ubi te non invénio, áſcendo.* Non jam dico hoc Artis non eſſe: ſed ipſe ſenties, ſi illi ponderi hic hiatus accedat, minoris pene operae eſſe locum excelſum aſcendere, quam hunc verſum pronuntiare. An forte dices captaſſe hoc Poetam? haud exiſtimo. Non enim Mons aliquis in foro eſſe potuit, ſed mollis quidam Clivus. Vide vero, an pondus iſtud ſic commode amoliar:

'Ubi te non invénio, eſcendo in quéndam ibi excelſúm locum.

Eſcendo codex vetus Gayeto viſus: magis ex vetere conſuetudine.

Circumſpicio: nuſquam: forte ibi hujus video Byrriam. Donatus: *Nuſquam, deeſt Vidi.* Immo & plus deeſt; *quem* enim vidit? Pro *Forte Ibi* tres ex noſtris *Ibi forte.* Spondeo, ſic ab auctoris manu eſſe,

Circumſpicio; nuſquam es: ibi forte *hujus video Byrriam.*

Nuſquam es; ut infra IV, 4, 4.

Nuſquam eſt: vae miſerae mihi,
Reliquit me homo, atque abiit.

Eun. III, 4, 5. *Homo ipſe nuſquam eſt.*

Cum illo advenio. O. l. s. Donatus, *cum illoc.* FAERNUS.

Atqui *Illo* priſcae editiones mihi viſae. Et ſic veterrimus Plauti codex paſſim, ut Amph. II, 1, 56.

Quid igitur? Prius múlto ante aedes ſtábam, quam illo advéneram.

Video exire neminem, matronam nullam. in aedibus Nihil ornati. Ita Faernus, & quantum ſcio omnes alii diſtinguunt. Atqui, cum prius dixerit *neminem* omnino introire vel exire, fruſtra additur, *matronam nullam* introire:

Nil ornati, nil tumulti. accéssi: intro aspexi. P. *scio.*
Magnum signum. D. *núm uidentur cónuenire haec núptiis?*
P. *Nón, opinor, Dáue.* D. *opinor, nárras? non recte áccipis.*
Cérta res est. étiam puerum inde ábiens conspexí Chremi
'Olera et piscículos minutos férre in cenam oboló seni.
C. *Liberatus sum hódie, Daue, túa opera.* D. *ac nullús quidem.*
C. *Quíd ita? nempe huic prórsus illam nón dat.* D. *ridiculúm caput,*
Quási necesse sit, si huic non dat, té illam uxorem dúcere:
Nísi uides, nisi sénis amicos óras, ambis. C. *béne mones.*
'Ibo: etsi hercle saépe iam me spés haec frustrátast. male.

ACTUS II. SCAENA III.

PAMPHILUS. DAUUS.

P. *QUI'D ìgitur sibi uólt pater? cur símulat?* D. *ego dicám tibi.*
Si íd suscenseát nunc, quia non dét tibi uxorém Chremes,
'Ipsus sibi esse iniúrius uideátur: neque id iniúria:
Prius, quam tuum, ut sese hábeat, animum ad núptias perspéxerit.
Sét si tu negáris ducere, ibi culpam in te tránsferet:
Tum illae turbae fient. P. *quiduis pátiar.* D. *pater est, Pámphile.*

troire. Non opinor dicent, *Neminem* de viris dici: si meminerint III. 2, 26.

Hoc ego scio unum, neminem peperisse hic.

Distinguent spero posthac in hunc modum.

Video exire neminem. matronam nullam in aedibus,
Nihil ornati, nihil tumulti.

Nulla erat ibi ex vicinis & cognatis matrona, quae sponsam ornaret: sola domi sedebat cum ancillis virgo Philumena.

31 *Puerum inde abiens conveni Chremis.* Donatus: *Sic Chremi, ut Ulixi, & Achilli.* Contra Valerius Probus p. 1465. *Chremes, Chremis, vel Chremetis: Terentius: Puerum conveni Chremis.* Et eadem rursus habet p. 1468. Consentius quoque p. 2050. *Quaedam duplici modo declinantur, ut Jubeo Chremetem: & postea, etiam puerum inde abiens conveni Chremis.* Cuinam ex his magistris auscultabimus? Donato, opinor. Sic enim Noster Heaut. V, 5, 21. *Archonidi hujus filiam.* Ubi Codices omnes, ut hic *Chremis*, ita illic, excepto Bembino, *Archonidis.* Sed mirum profecto est, & Magistros illos & codices nostros *Conveni* hic agnoscere. Quod, quaeso, Sermonis genus est, *Conveni puerum ferre olera?* Et tamen solus, quod sciam, Guyetus hoc animadvertit: qui tamen pro solita temeritate & audacia sequentem versum jugulat, ut huic versui medicetur. Atqui levi manu facile & certo sanatur locus:

[spexi *Chremi.*
Certa res est. etiam puerum inde abiens con-
Conspexi puerum ferre; ut Hec. III, 2, 17.
Sed eccum, video ipsum egredi.

'Olera ac piscículos minutos férre obolo in ce- 32
nám seni. Obolo, quod hic emphasin habere debet, totum in Thesi latitat. Erigetur, si ordinem sic mutaveris:

'Olera ac piscículos minutos férre in cénam
oboló seni.

Si hoc, ut est, melius vulgato est; ne dubites, quin sic dederit Auctor, artificum omnium summus.

Liberatus sum Dave, hodie, tua opera. At 33
nullus quidem. O. l. s. *hodie Dave:* non *Dave hodie.* Et *Ac* non *At.* FAERNUS.

Tres ex nostris *Dave hodie*; omnes *Ac nullus.* Priscianus quoque utrumque habet, p. 1015.

Difficileſt. tum haec ſólaſt mulier. dictum ac factum inuénerit
Aliquam cauſam, quámobrem eam oppido eíciat. P. *eiciat?* D. *ác cito.*
P. *Cédo igitur quid fáciam, Dave?* D. *dic te ducturum.* P. *hém.* D. *quid eſt?*
P. *Egon' dícam?* D. *cur non?* P. *númquam faciam.* D. *né nega.*
P. *Suadére noli.* D. *ex eá re quid fiát, vide.*
P. *Ut ab ílla excludar, húc concludar.* D. *nón itaſt.*
Nempe hóc ſic eſſe opínor: dicturúm patrem,
Ducás volo hodie uxórem: tu, ducam, inquies:
Cedo quíd iurgabit técum? hic reddes ómnia,
Quae núnc ſunt certa ei cónſilia, incerta út ſient,
Sine omní periclo: nam hóc haut dubiumſt, quín Chremes
Tibi nón det gnatam. néc tu ea cauſa mínueris
Haec quaé facis, ne is nútet ſuam ſenténtiam.
Patrí dic velle: ut, cúm uelit, tibi íure iraſci nón queat.
Nam quód tu ſperes, própulſabo fácile; Uxórem his móribus
Dabit némo. inueniet inopem potius, quám te corrumpí ſinat.
Set ſí te aequo animo férre accipiet, néclegentem féceris:
Aliam ótioſus quáeret: interea áliquid acciderít boni.
P. *Itan crédis?* D. *haut dubium íd quidemſt.* P. *uide quó me inducas.* D. *quín taces?*
P. *Dicém. puerum autem né reſciſcat mí eſſe ex illa, cáutio eſt:*

1015. ubi hoc exemplum dat, *Nullus* dici pro *Minime*. Putſchius quidem edidit *At*; ſed ſcripti, quos vidi, *Ac*. Ceterum iſta cujuſdam conjectura, quae in tanta laetitia jocante Davo *Ab* pro *Ac* ſubſtituit, nec rebus nec tempori convenit: prorſus eſt ἀπεχθάνεσθαι.

2 *Quia non det tibi uxorem Chremes.* Complures libri, *dat*. FAERNUS. Noſtri omnes *Det*: & ad ſententiam rectius eſt.

3 *Aliquam cauſam, quamobrem eiciat oppido. Eiciat? Cito.* Sic a Faerno eſt; & ſic codices *Eicias*. Si, ut quidam facit, utrobique ſcribis *Ejiciat*; prius acuet ſecundam ſyllabam *Ejíciat*, poſterius primam *Ejiciat*: atqui in repetitione numquam mutatur accentus. Repono igitur,

Aliquam cauſam, quamobrem eam oppido eíciat. Eíciat? Ac cito.

Eiciat triſyllabon, ut Virgilius, *A flumine reice capellas*. *Ac cito*, ut Heaut. IV, 5, 15.

Puciam boni tibi aliquid pro iſta re, ac lubens. Eun. V, 9, 55. *Recipimus. Ac libenter.* V, 3, 6. *Cognoſcitne? Ac memoriter.* Plautus Epid. I. 1, 28.

Pol illa ad hoſtis tranſfugerunt. Armin'? *Atque quidem cito.*

Eam abſorptum a praecedente *em*, *Ac* ab *at*.

Sine omni periculo. Niſi legas *periclo*, & 17
ex *omni m* elidas, impeditus eſt verſus. FAERNUS.

Nam quod tu ſperas. Liber Vaticanus & 21
Donatus, *ſperes*. FAERNUS. Ita & ex noſtris veterrimus.

Dabit nemo. inveniet inopem potius quam te 22
corrumpi ſinat. Ex *dabit* elidetur ut ſit anapaeſtus in prima. ſi quis tamen contrahere velit, τὸ *potius* in pyrrichium, non repugno. FAERNUS. Apage Pyrrichium iſtum *Potius*: *Dabit* ex more ultimam corripit, in verſus initio.

Aliam otioſus quaeret. O. l. s. & Donatus *alia*. 24
FAERNUS. Noſtri quoque omnes *Alia*. Rectum tamen eſt *Aliam*; cum dote ſcilicet; non ut v. 22. *Inopem inveniet*.

Puerum autem ne reſciſcat mihi eſſe ab illa 26
cautio eſt. Mihi magis placet *ex illa*, quod in.

Nam póllicitus ſum ſúſcepturum. D. *o fácinus audax.* P. *hánc fidem*
Sibi me óbſecrauit, quí ſe ſciret nón deſertum iri, út darem.
D. *Curábitur. ſet páter adeſt. caue, té eſſe triſtem ſéntiat.*

ACTUS II. SCAENA IV.

SIMO. DAUUS. PAMPHILUS.

S. *REUI'SO quid agánt, quídue captent cónſili.*
D. *Hic núnc non dubitat, quín te ducturúm neges.*
Venít meditatus álicunde ex ſoló loco:
Orátionem ſpérat inueníſſe ſe,
Qui différat te: proín tu fac aput té ut ſies. 5
P. *Modo ut póſſim, Daue.* D. *créde inquam hoc mihi, Pámphile,*
Numquam hódie tecum cómmutaturúm patrem
Unum éſſe uerbum, ſí te dices dúcere.

ACTUS II. SCAENA V.

BYRRIA. SIMO. DAUUS. PAMPHILUS.

ERUS mé relictis rébus iuſſit Pámphilum

in multis libris, praeſertim antiquioribus, legitur. FAERNUS. Sane omnes noſtri *Ex illa.*

2 *Qui ſe ſciret non deſerturum.* Recte vetus Mureti codex *Deſertum iri.* Alioqui ſententiae deeſt *Me: ſciret me non deſerturum ſe.* Plautus Caſ. III, 5. 56.

Ni féſe ſciát villico non datum íri.

2 *Reviſo quíd agant, aút quid táptent cónſili.* Attende ſodes, ut prius *Quid* in Arſi ſit, ut oportet: alterum vero in Theſi: Scripſit Auctor.

Reviſo quíd agant, quídve captent conſili. Eun. II, 3, 12.

Quid tu es triſtis? quídve es alacris?
adtulit? Infra IV, 4, 9.
Eho, Myſis, puer hic unde eſt? quiſve hunc

5 *Qua differat te.* Libri Baſilicanus & Decurtatus, *qui differat.* & ita etiam in Victoriano & Vaticano emendatum. FAERNUS. Duo tantum e noſtris *Qua:* ceteri *Qui.*

6 *Modo ut poſſim.* Hic verſus ita legi debet addita dictione *Daue,* ex o. l. s. & Donato,

Modo ut poſſim Daue. D. *crede inquam hoc*
mihi Pamphile.

Eliditur, *t* ex *ut.* FAERNUS. T. nec eliditur, nec elidi poteſt: tota vero ſyllaba corripitur, ſequente licet conſonante.

Scirem, ut propterea nunc hunc venientem ſe- 3
quor. Unus ex noſtris *Huc*; & mihi quidem pro certo eſt auctorem hujus verſus dediſſe *Huc.* Sed totum a mala manu ſuppoſitum eſſe, ſtatim evincam. Dicit Byrria, ſe Pamphilum ſequi *huc* (id eſt, in Scenam) venientem. Atqui Pamphilus, ex quo Byrria *fugere* juſſus eſt II, 1, 37. nuſquam pedem ex Scena moverat. Nunc & cauſam Interpolationis indicabo. Priores duo verſus ſic in omnibus libris feruntur:

Herus me relictis rebus juſſit Pamphilum
Hodie obſervare, ut quid ageret de nuptiis.

In hac lectione ſententia, ut vides, mutila & manca eſt: quam idcirco de ſuo aliquis, ut nunc habetur, integrabat. Atqui, non additione, verum correctione opus erat: quam hic praeſto.

Hodie obſervarem, *quid ageret de nuptiis.*

Apparet ex *m* natum eſſe *ut:* quia *juſſit facere* vulgatius eſt quam *juſſit facerem.* Eun. IV, 4, 25.

Hódie obſeruarem, quíd ageret de núptiis.
[Scirem: id propterea nunc hunc uenientem ſequor.]
Ipſum ádeo praeſto uídeo cum Dauo: hóc agam.
S. *Utrúmque adeſſe uídeo.* D. *hem, ſerua.* S. *Pámphile.*
D. *Quaſi de ínprouiſo réſpice ad eum.* P. *ehém pater.*
D. *Probe.* S. *hódie uxorem dúcas, ut dixí, uolo.*
B. *Nunc nóſtrae timeo párti quid hic reſpóndeat.*
P. *Neque iſtíc, neque alibi tibi erit uſquam in mé mora.* B. *hem.*
D. *Ommútuit.* B. *quid díxit?* S. *facis ut té decet,*
Cum iſtúc quod poſtulo ímpetro cum grátia.
D. *Sum uérus?* B. *erus, quantum aúdio, uxore éxcidit.*
S. *I núnc iam intro; ne ín mora, cum opus ſít, ſies.*
P. *Eó.* B. *nullane in ré eſſe cuiquam hominí fidem?*
Verum illud uerbumſt, uólgo quod dicí ſolet,
Omnís ſibi eſſe béne mauelle, quam álteri,
Ego, cum illam uidi, uírginem formá bona
Meminí uidere: quo aéquior ſum Pámphilo,
Si ſé illam in ſomnis, quam íllum, amplecti máluit.
Renúntiabo, ut pro hóc malo mihi dét malum.

IV, 4. 23. *jube mi denuo reſpondeat.* And. I, 1, 148. Obſerves *filium*, Quid agat, *quid cum illo conſili capiet. Obſerves quid agat*; non *Obſervet*, ut ſcias *quid agat.* Videſne jam verſum hunc ſpurium non re modo peccare, ſed oratione ſupervacua & inerti?

8 *Nunc noſtrae parti timeo.* O. fere l. s. ita collocant, *nunc noſtrae timeo parti.* FAERNUS. Sic & noſtri plerique omnes.

9 *Tibi uſquam erit.* Neſcio, qui hoc intactum praeterierit Faernus: cum omnes fere noſtri rotunde legent. *Tibi erit uſquam:* illud autem alterum metri legem violet.

14 *Eó. Nullane in ré eſſe hominí cuiquam fidem.* Sentiſne lectum in ultimam *hominí* peream incidere, quippe in medio verſu? Veteres quaedam Editiones *Cuiquam hominum.* Codex Petrenſis, *Cuiquam homini.* Placet. Plautus enim & Noſter ſaepe habent, *Homo quiſquam* & *Quiſquam homo.*

16 *Omnes ſibi melius malle eſſe quam alteri.* Nullum fere librum invenias hac collocatione verborum, ſed pleroſque ea quae infra ſcripta eſt, *Omnes ſibi eſſe melius malle, quam alteri.* Vaticanus & Baſilicanus,
Omnes ſibi malle melius eſſe quam alteri,
numero etiam meliore. FAERNUS.
Plerique codices cum Editionibus priſcis;
Omnes ſibi eſſe melius malle quam alteri.
Sed ſuſpicor, immo plane credo, correctores hic olim graſſatos eſſe. *Malle melius eſſe* quaſi duplex Comparativus eſt: neque *Melius eſſe* hoc ſenſu dicitur ſed *Bene eſſe.* Repono:
Omnís ſibi eſſe béne mauelle *quam álteri.*
Mauellem, Mauelim &c. Plautus paſſim; & Noſter Hec. IV, 1, 25. *Mauelo:* Cum autem Diſcipulorum cauſa *Malle* dediſſent Magiſtri: reſtabat, ut verſus cauſa *Melius* ſubſtitueretur, Noſter Adel. I, 1, 9.
Et tibi bene eſſe *ſoli, ſibi cum ſis mále.*
Plautus Pſeud. 4, 7, 36.
Qui neque tibi bene eſſe *patere, & illis quibus eſt invidere.*
Trin. II, 2, 71.
Quandoquidem nec tibi bene eſſe *potes pati*
& Truc. IV, 2, 31. [*nec alteri.*
Nam invidere alii bene eſſe, *tibi male eſſe, miſeria 'ſt.*

Ego illam vidi virginem: forma bona Memini 17

ACTUS II. SCAENA VI.

DAUUS. SIMO.

D. *HIC núnc me credit áliquam sibi fallácíam*
Portáre, et ea me hic réstitisse grátia.
S. *Quid, Dáue, narrat?* D. *aéque quicquam nunc quidem.*
S. *Nilne? hém.* D. *nil prorsus.* S. *átqui expectabám quidem.*
D. *Praetér spem euenit: séntio: hoc male habét nimum.*
S. *Potin és mihi uerum dícere?* D. *ego? nil fácilius.*
S. *Num illí molestae quíppiam haec sunt núptiae,*
Propter hóspitaï hujúsce consuetúdinem?
D. *Nihil hércle: aut, si núdeo, bídui est aut tríduí*

videre. Distinguatur post *Vidi*, ut, *virginem* ad insequentia referatur, hoc modo. *ego illam vidi:* deinde subdatur, *virginem forma bona memini videre.* FAERNUS. Immo lege,

Ego, cum *illam vidi, virginem forma bona*
Memini videre.

Tum de distinctione non laborandum erit.

3 *Quid Davus narrat? Aeque quicquam nunc quidem.* Sic omnes codices, & diu inolevit mendum. Lego,

Quid, Dave, *narrat? Aeque quicquam nunc quidem.*

Hoc est, *Quid narrat* Pamphilus? Priore Scena v. 15. Domum ibat Pamphilus, comitante Davo: qui tamen extra ostium restitit, Pamphilo introeunte: constat hoc ex istis, *Et ea me hic restitisse gratia.* Jam sequitur v. 4. *Nihilne* narrat? *aequi expectabam quidem.* Quid eodex expectabat? Pamphilum, dum cum Davo iret, locuturum fuisse aliquid de Nuptiis. Atqui in recepta lectione; ut expectaverit Simo, Davum, dum ad ostium staret, solum secum garriturum fuisse, putidissimum est. Heaut. I, 2, 18.

Quid narrat? Quid ille? se miserum esse.

6 *Potin és mihi verum dícere?* D. *nihil fácilius.* Prima, ut vides, Anapaesti syllaba Simonis est, duae alterae Davi. satis invenuste. Ne dubites, quin Poeta sic dederit;

Potin es mihi verum dicere? D. *ego? nil fa-*
ut Eun. I, 2, 21. [*cilius.*

Hoc primum, potin est his tacere? P. *ego-*
na? optume.

Num illi molestae quippiam hae sunt nuptiae. 7 Codex unus ex Regiis, *Haec.* Vetuste & vere. Vide infra IV, 1, 32. & supra I, 1, 99.

Propter hospitae hujusce consuetudinem. O. l. s. quos vidimus, & Donatus, habent hanc collocationem, 8

Propter hújusce hospitae consuetudinem.

Utroque modo scanditur versus elisione *r*, ex *propter*, & dissolutione diphthongi in voce *hospitae*. FAERNUS.

Rectior tamen est alter ille verborum ordo.

Propter hóspitaï hujúsce consuetúdinem.

Hujúsce; non ut in recepto ordine *Hújusce*: quippe illa *ce* Paragoge accentum eo trahit. Phorm. V, 4, 8.

Hujúsce habendae: sed ubinam Getam invo-
Hec. I, 2, 97. [*nire possum?*

Horúnce: ea ad hos vadebat lege heredes.

Ceterum *Hospitaï* edidimus; prout optimi codices apud Virgilium aliosque exhibent, *Aquaï, Aurai, Terraï frugiferaï.* Nostri hic *Hospitae.*

Bidui aut tridui est. O. l. s. & Donatus, 9 *bidui est aut tridui.* ita & melius versus procedit. FAERNUS.

Etenim eam secum rem recta reputavit via. 11 Non ita habent l. s. sed hoc modo,

Etenim ipsus secum eam rem recta reputa-
vit via:

sed senarius impeditus est, quem nos expedimus delendo dictionem, *recta:* quae nec est in libro Vaticano; nec ponitur a Donato, qui

via.

Haec ſóllicitudo: nóſti? deinde déſinet.
Etenim ípſus eam rem récta reputauít uia.
S. *Laudó.* D. *dum licitum eſt eíi, dumque aetás tulit,*
Amáuit: tum id clam: cáuit, ne umquam infámiae
Ea rés ſibi eſſet, út uirum fortém decet:
Nunc úxore opus eſt: ánimum ad uxorem ádpulit.
S. *Subtríſtis uiſuſt éſſe aliquantillúm mihi.*
D. *Nil própter hanc: ſet éſt, quod ſuſcenſét tibi.*
S. *Quidnámſt?* D. *puerileſt.* S. *quíd id eſt?* D. *nil.* S. *quin díc quid eſt.*
D. *Ait nímium parce fácere ſumptum.* S. *méne?* D. *te.*
Uix, ínquit, drachmis éſt obſonatúm decem:
Num fílio uidétur uxorém dare?
Quem, inquít, uocabo ad cénam meorum aequálium

via, exponit conſilio, ratione. Nec ab Eugraphio, cujus haec verba ſunt. *Via*, id eſt *ratione:* ut Virg. *Inveni germana viam*, haec ille. Ita & M. Tullius libro de claris oratoribus, *Via*, inquit, *& arte dicere.* & ad Atticum: *Utor via.* item libro ſecundo de natura deorum: *Vim participem rationis atque ordinis, tanquam via progredientem.* FAERNUS.

Etenim ipſus ſecum *eam rem reputavit via.* Sic Faernus ex Vaticano ſuo; cui conſentit unus ex noſtris vetuſtiſſimus. Sed vereor, ne hoc Correctorum olim facinus fuerit, ut verſui conſuleret. Unus ex noſtris:

Etenim ſecum *ipſe eam rem recta reputavit via,*
alter ſic.
Etenim ipſus eam rem ſecum *recta reputavit via.*

Nos hinc tollimus illud *ſecum*, quod, ut vides, toties locum mutat; magnum ſuppoſitionis ſignum: & praeterea ſententiae officit. Quippe *ipſe ſecum, Egomet mecum, Tute tecum*, notant quempiam ſolum ſine conſcio aut participe aliquid facere. Unde igitur Davus reſcivit, ſi ſolus ſecum hoc Pamphilus? Immo ſocium ſe & auctorem conſilii praedicat v. 38. *Quis igitur eum ab illa abſtraxit, niſi ego?* Jam vero *Recta via* paſſim apud Noſtrum ac Plautum: *Via* abſolute nuſquam. Et quod Donatus hic interpretetur *Via*; *Conſilio, Ratione*, id nihil refert; ſic enim exponat, etiam qui *Recta via*, hic legit. Ceterum, qui ex *Ipſus ſe* Anapaeſtum pedem facere aggreſſus eſt, non ſenſit ſe grave & plumbeum ſolum ſocco Comico ſuppegiſſe.

Subtriſtis viſus eſt eſſe aliquantulum mihi. 16
Aliqui libri & Donatus, *viſus eſt aliquantulum.* FAERNUS. Pro *Aliquantulum*, ut trochaeus ibi evitetur, lego,

Subtriſtis viſuſt eſſe aliquantillum mihi.
Plaut. Cap. I. 2, 34.
Foris aliquantillum etiam quod guſto, id beat.

Sed eſt quod ſuccenſet tibi. Antiquiſſimi libri hoc verbum *ſuccenſeo*, non per duo *c*, ſed per *s* & *c* habent. FAERNUS. 17
Nihil própter hanc rem: ſéd eſt quod ſuſcenſét tibi.
Atqui illud quod ſuccenſet, *Nimis parce facere ſumptum*, eſt *propter hanc rem*; utpote ejus pars. Lege igitur,
Nil propter hanc: ſed eſt quod ſuſcenſet tibi.
hoc eſt, propter hanc hoſpitam, hanc amicam, Glycerium. Nempe Simo id a principio interrogaverat v. 7; an hae nuptiae moleſtae eſſent Pamphilo.
Propter hoſpitaï hujuſce conſuetudinem.
III. 2, 17.
Credon tibi hoc nunc, peperiſſe hanc e Pamphilo?

Quidnámſt? Puerileſt. Quid eſt? Nihil. 18
Quin díc quid eſt. Non ſatis venuſte hic verſus pulpita percurrit. Codex Regius, *Quid eſt? Puerile eſt. Quidnam eſt.* Commode ad verſum. ſed repone, *Quid id eſt?*

Obſonatus eſt decem. Vaticanus & nonnulli alii, *eſt obſonatus.* FAERNUS. 20
Vix, inquit, drachmis eſt obſonatus decem.

Potíſſimum nunc? ét, quod dicendum híc ſiet,
Tu quóque per parce nimium. non laudó. S. *tace.*
D. *Commóui.* S. *ego iſtaec réctе ut fiant uídero.*
Quid hóc eſt reii? quíd hic uolt ueteratór ſibi?
Nam ſi híc maliſt quicquam, hem illic eſt huic reí caput.

ACTUS III. SCAENA I.

MYSIS. SIMO. DAUUS. LESBIA. GLYCERIUM.

M. *ITA pól quidem res eſt, út dixiſti, Lésbia:*
Fidélem haut ferme múlieri inueniás uirum.
S. *Ab Andriaſt ancilla haec.* D. *quid narrás?* S. *itaſt.*
M. *Set hic Pámphilus.* S. *quid dícit?* M. *firmauít fidem.* S. *hem.*
D. *Utinam aút hic ſurdus, aút haec muta fáctа ſit.*
M. *Nam quód peperiſſet, iúſſit tolli.* S. *o Iúppiter!*
Quid ego aúdio? actumſt, ſíquidem haec uera praédicat.
L. *Bonum ingénium narras ádoleſcentis.* M. *óptumum.*
Set ſéquere me intro, ne ín mora illi ſís. L. *ſequor.*
D. *Quod rémedium nunc huíc malo inueniám?* S. *quid hoc?*
Adeóne eſt demens? éx peregrina? iám ſcio, ala

Duo ex noſtris libris primarii, *Eſt obſonatum.* Recte: Plaut. Bacc. I, 2, 35.
An hoc ad eas res obſonatumſt, obſecro?

24 *Tu quoque perparce nimium. non laudo. Tace.* Lege, *Per parce nimium*, hoc eſt, *Pernimium parce.* Quod ſupra v. 19. *Nimium parce* dixerat, nunc amplificat: ut Adelph. III, 4, 29.
Nimium inter vos, Demea, ac
Non quia ades praeſens dico hoc, pernimium in- [tereſt.
Sic & infra.
Per ecaſtor ſcitus puer eſt natus Pamphilo.
Priſcianus v. 1070. Terentius in Andria *Poſt deinde* (III, 2, 3.) abundat *Poſt*. Idem in eadem: *Pernimium. non laudo.* Per ſupervacuum eſſe videtur: quamvis amplioris ſignificantiae cauſa poteſt eſſe. Vide & p. 1020.

26 *Quidnam hic volt veterator ſibi?* O. l. s. & Donatus, *quid hic volt.* FAERNUS.
Quid hoc rei eſt? quid hic volt veterator ſibi? Libri noſtri omnes & Eugraphius, *Hoc eſt rei.* Lege,
Quid hoc eſt reii? quid hic volt veterator ſibi.

Nam ſi híc mali eſt quicquam, hem illic eſt huic reí caput. Lege *Maliſt*; ne *Mali* totum in Theſi obſcuretur. Priſcianus p. 948. *Illicce*: unde *Illic*, quaſi Apocopa facta, in fine ſervat accentum: Terentius in Andria: *Illic eſt huic rei caput.* Sed fallitur ſummus Magiſter: *Illic* enim in hoc verſu non in fine, ſed in priore ſyllaba habet accentum. Atque ita apud Plautum; ut Aſin. II, 2, 6.
Illic homo aedes compilavit, more ſi fecit ſuo. Cap. IV, 3, 1. [barium.
Illic hinc abiit, mihi rem ſummam credidit ei-
Neque uſquam aliter: non igitur venit ab *Illicce* per Apocopam.

Ita pól quidem res éſt, ut dixti, Lésbia. Donatus ad locum: *Et Dixti & Dixiſti* legitur. Duo tantum ex noſtris codicibus, *Dixiſti*: quae vera lectio eſt:
Ita pól quidem réſ eſt, út dixiſti, Lésbia.
Concinnius *Res* in Arſi. hic ponitur, quam illic in Theſi.

31 *Ab Andria eſt ancilla haec. quid narras?* D. *itaſt.* Ita omnes ſcripti editique. Ego vero,

Vix tándem ſenſi ſtólidus. D. *quid hic ſenſiſſe ait?*
S. *Haec prímum adfertur iám mihi ab hoc fallácia:*
Hanc ſímulant parere, quó Chremetem abſtérreant.
G. *Immó Lucina fér opem, ſerua me, óbſecro.*
S. *Hui, tám cito? ridículum: poſtquam ante óſtium*
Me audíuit ſtare, adpróperat. non ſat cómmode
Diuíſa ſunt tempóribus tibi, Daue, haéc. D. *mihin?*
S. *Num inmémores diſcipuli?* D. *égo quid narres néſcio.*
S. *Hícine me ſi inparátum in ueris núptiis*
Adórtus eſſet, quós me ludos rédderet?
Nunc huíus periclo fít, ego in portu náuigo.

ACTUS III. SCAENA II.

LESBIA obſtetrix. SIMO. DAUUS.

L. *ADHUC, Archylís, quae adſolént quaeque opórtet*
Signa éſſe ad ſalútem, omnia huíc eſſe uídeo.
Nunc prímum fac íſtaec lauét: poſt deínde,
Quod iúſſi ei darí bibere, et quántum imperáui,
Date: móx ego huc reuértor.

vero ſic verba diſtribuo. [*ras?* SI. *itaſt.* SI. *Ab Andria eſt ancilla haec.* DA. *quid nar-*
Quid narras Davi verba ſunt, non interro- [*gas?*
gantis, ſed admirantis & quaſi negantis, vel gravate concedentis: ut Phorm. V, 7, 42.
DE. *Ut filius*
Cum illa habitet apud te, hoc veſtrum conſi-
PH. *Quaeſo, quid narras?* [*lium fuit.*
Et ſic alibi non raro. *Haſt* Simonis ſunt, rem confirmantis.

19 *Num immemores diſcipuli?* Sic lege cum Donato: *Diſcipuli Myſis, Lesbia, Pamphilus, omnes per quos agitur fallacia.* Altera lectio, quam ponit Donatus, & expreſſit Faernus, *Inmemores diſcipuli*, ſcil. Pamphili, prorſus inepta eſt.

21 *Quos mihi ludos redderet.* Lege, *Quos* ME *ludos reddiret?* ut Plautus ſaepe, *Ludos me facitis.* Reddere autem eſt facere. Adel. IV, 2, 18. *Tam placidum, quam ovis eſt reddo.* Sed *Reddere mihi ludos* ne Latine quidem dici exiſtimo.

1 *Adhuc, Archilis.* Apud Plautum quoque Truc. II, 5, 25. *Archilis.* Sed a Graeco Ἀρχυλίς, ſcribendum *Archylis*; ut a Γλυκέρειον, *Glycerium.* Vide ſupra I, 4, 1.

Signa ad ſalutem eſſe. O. l. s. & Donatus: 2
ſigna eſſe ad ſalutem. FAERNUS. Ita & noſtri omnes.

Jam primum |*fac iſtaec ut* |*lavet: poſt* |*deinde.* 3
Olim cum ad Tuſculanas Ciceronis Bacchiacos hos primus detexi, legebam *Fac iſtaec* |*lavet:* deleto *Ut*, ut pedem Creticum ſervarem. *Fac lavet*; ut *Fac tradas, Fac promiſſa appareant*; nihil vulgatius. Si qui *Ut* retinere malit, legat cum veterrimo Noſtro, *Fac iſta ut.*

Quod jussi ei dare Bibere. Invenio emen- 4
datum *date bibere*, quemadmodum & Donatus legit. alii habent *dari bibere*: ut Vaticanus & Decurtatus. in aliis quoque antiquis ita emendatum eſt. FAERNUS.
Quod duo iſti Faerniani omnium principes habent, *Dari bibere*; id ipſum reperi in Septem ex Noſtris: & ſic ad Ciceronem edidi, et Bacchiacorum lex & modi poſtulant.

Mox ego huc revertar. Aliqui libri, & Do- 5
natus,

Per ecáſtor ſcitus púer eſt natus Pámphilo.
Deos quaéſo, ut ſit ſupérſtes, quandoquidem ipſe ſit ingeniò bono.
Cumque huíc eſt ueritus óptumae aduleſcénti facere iniúriam.
S. *Vel hoc quís non credat, qui te norit, ábs te eſſe ortum?* D. *quidnam id eſt?*
S. *Non ímperabat córam, quid opus fácto eſſet puérperae:*
Set póſtquam egreſſaſt, illis quae ſunt íntus clamat dé uia.
O Dáue, itan contémnor abs te? aut ítane tandem idóneus
Tibi uídeor eſſe, quém tam aperte fállere incipiás dolis?
Saltem áccurate: ut métui uidear cérte ſi reſciuerim.
D. *Certe hércle nunc hic ſe ípſus fallit, haút ego.* S. *edixí tibi,*
Intérminatus ſúm, ne faceres; núm ueritu's? quid rétulit?
Credón tibi hoc nunc, péperiſſe hanc e Pámphilo?

natus, *revertor*. FAERNUS. Ita & Noſtrorum pars major & melior.

6 *Peracaſtor ſcitus puer natus eſt Pamphilo.* Priſcianus lib. IV. ita citat:
Percaſtor ſcitus puer eſt natus Pamphilo.
Et in hunc modum omnes fere Terentii, l. s. habent, & aliqui Donati, Vaticanus tamen & alii antiqui habent *Perecaſtor*, ſine diphthongo, ut & *Edepol.* quam lectionem ſequimur conſtituendo anapaeſtum in prima hujus verſus: correpta antepaenultima in *Per ecaſtor*. FAERNUS.
Omnes praeter unum Noſtri, *Perecaſtor*. Quin & Priſcianus p. 987. loco a Faerno laudato, non *Percaſter*, ut editum eſt, ſed in duobus manu ſcriptis *Perecaſtor*. Sic & Nonius in *Scitum*; tam a Mercero editus, quam in veterrimo Codice Academiae. Ordo, etiam veteribus adnotatus, *Ecaſtor perſcitus*. Alcuinus p. 1138. *Terentius: Perſcitus puer, id eſt valde ſcitus.*

8 *Cumque huic veritus eſt optumae aduleſcenti facere injuriam.* Sic Faernus, & codices plerique omnes: ſed immodulate. Lege ex codice Petrenſi, *Cumque huic eſt véritus.*

9 *Vel hoc quís non credat, qui nórit te, ábs te.* Unde hoc Faernus acceperit, neſcio: Noſtri omnes & vett. Edd. *Qui te norit.* Recte. *Te* in altera lectione non poteſt non ſynaloepham pati; cum extra lictum ſit. Donatus & *Ortum* & *Natum* hic legi adnotat. Si *norit te* adſciveris, lege etiam *Natum*. Sed prior lectio numeroſior.

13 *Tibi videor quem tam aperte.* Ex omnibus fere l. s. legendum eſt, *tibi videor eſſe*. aliter non ſtaret octonarius. FAERNUS. Sic & omnes noſtri.

Edixin tibi. Lege, *Edixi tibi*; & tolle notam interrogandi. 15

Num veritus? quid retulit? Ex accentu intellegas, *Veritus* hic eſſe *Veritus es*, ut *veritus* id quod *veritus eſt*. 16

Credon tibi hoc, nunc peperiſſe hanc e Pamphilo? Decepit virum optimum Faernum mala diſtinctio. Tu ſic interpunge, 17
Credon tibi hoc nunc, peperiſſe hanc e Pamphilo?

Teneo quid errat, quid ego agam habeo. s. quid taces. O. l. s. & Donatus, *& quid agam habeo*. FAERNUS. Noſtri quoque univerſi, *Et quid agam habeo.* 18

Quid credas? quaſi non tibi renunciata ſint haec ſic fore. Attende ad orationem: *Haec renuntiata ſint, ſic fore.* Ergo fuerunt haec, priuſquam forent. Immo dedit Auctor: 19
Quid credas? quaſi non tibi ſiet renuntiatum haec ſic fore.
ut mox v. 21. *Renuntiatumſt*; non *Renuntiata ſunt:* quod tamen oportebat; ſi ſupra ita diciſſet.

S. *Mihin quiſquam?* DA. *eho, an tute intellexti hoc aſſimulari?* S. *invideor.* Plerique libri ſcripti inter quos antiqui, habent *aſſimularier*. & ſtabit octonarius, ſi *mihin*, in unam ſyllabam contrahatur. item *eho*, quod per ſynaloephen elidatur. FAERNUS. 20
Mihin quiſquam?] Quanto melius aptiuſque, *Mihin'* QUICQUAM; ſupple, renuntiatum eſt?

Vide

D. *Teneó, quid erret: ét quid agam habeo.* S. *quíd taces?*
D. *Quid crédas? quaſi non tíbi ſiet renúnciatum haec ſíc fore:*
S. *Min quícquam?* D. *eho an tute intellexti hoc ádſimulari?* S. *inrídeor.*
D. *Renúntiatumſt: nám qui tibi iſthaec incidit ſuſpício?*
S. *Qui? quía te noram.* D. *quáſi tu dicas, fáctum id conſiliò meo.*
D. *Certe énim ſcio.* D. *non ſátis pernoſti me étiam, qualis ſim, Simo.*
S. *Ego nón te?* D. *ſet, ſi quíd narrare occoépi, continuó dari*
Tibi uérba cenſes fálſo: itaque hercle níl iam muttire áudeo.
S. *Hoc égo ſcio unum, néminem peperíſſe hic.* D. *intellexti.*
Set níhilo ſeciús mox puerum huc déferent ante óſtium.
Id égo iam nunc tibi, ére, renuntió futurum, ut ſcís ſciens.
Ne tu hóc poſterius dícas Dawi fáctum conſilio aút dolis.

Vide vero, ut Faernus verſum metiatur.

Min' quiſquam? Eho an tute intéllexti hoc adſimularier. Inrídeor.

Scilicet ubique eum digitos conſuluiſſe, de aure ſecurum. Recipiamus illud *Adſimulari*; & valeat prava haec erga codices ſuperſtitio.

21 *Tibi incidit ſuſpectio.* O. l. s. etiam vetuſtiſſimi *ſuſpicio* ſcriptum habent per *c* tantum. nec timendum verſui, antepenultima enim hujus vocis longa eſt. Martialis:

Obliuitur minimae ſi qua eſt ſuſpicio rimae.

FAERNUS. [*ſuſpicio.*

Renuntiatumſt. nam qui iſthaec tibi incidit Suſpicio. Noſtri omnes, & res nunc vel pueris nota eſt. Ceterum pro *Iſthaec tibi*, repone *Tibi iſthaec*; nonnullo & verſus & ſententiae commodo. Priſcianus quoque p. 1011. *Tibi iſtaec*; non in Editione modo, ſed in duobus, quibus utor, ſcriptis.

23 *Non ſátis me pérnoſti etiam qualis ſim, Simo.* Rotundius & verius ſic:

Non ſátis pernóſti me etiam, qualis ſim, Simo.

24 *Ego ne te? Sed ſi quid narrare occoepi, continuo dari.* Ubi vel pronuntiandum *Egóne te?* vel *Ego né te?* quorum utrumque eſt pravum. Repone: *Ego nón te?* quod & ſententia poſtulat: Dixerat Davus: Non *ſatis pernoſti me:* convenit, ut Simo reſpondeat, *Ego non te?* ſcilicet *Pernovi.* Male igitur Noſtri codices, *ſi quid* tibi *narrare:* quo admiſſo, legendum fuerit, *Egon te?* Et recte Faerniani, qui non agnoſcunt hic *Tibi:* ſiquidem iners plane & ſupervacuum eſt. Cum enim ſtatim ſequatur, *Tibi verbà dari*, illud *Narrare* per ſe ſatis indicat, *Simoni* id narrari.

Continuo dari Tibi verba cenſes. s. *Falſo.* 25
D. *Itaque hercle nihil jam muttire audeo.* Omnes, quantum novi, ſcripti editique illud *Falſo* Simoni tribuunt: ut & Donatus ipſe, qui hoc dicit: 'Poteſt & ἐμφατικῶς pronuntiari: poteſt' & *Falſo loqueris* dici. Non tanti erat; ut Simo vir, ut Ethos indicat, naris emunctae hoc tam nihil interponeret. Davi totum hoc eſt; *Continuo dari*

Tibi verba cenſes falſo: itaque hercle nil jam muttire audeo.

Falſo cenſes, ut *falſo credere, falſo queri, falſo ſuſpicari.* Heaut. II, 2, 27.

Quod malim, quam me hoc falſo ſuſpicarier.
Hec. V, 2, 11. *mulieres ſuſpectas fuiſſe falſo.*

Sed nihilo ſeciús mox deferént puerum huc ante óſtium. Videſne ut *Puerum*, verbum hic ἐμφατικὸν, totum in Theſi abſorbeatur? Quin & Trochaeus iſte *Deſe* in ſede incommoda eſt. Codices noſtri omnes *Puerum deferens huc.* Legendum ſine dubio eſt: 27

Sed nihilo ſeciús mox púerum huc déferens ante óſtium.

Id égo jam nunc tibi renuntio, ére, futurum, ut ſis ſciens. Non ſatis pro elegantia Terentii eſt ut *Tibi* nulla cum Emphaſi ultimam producat & acuat. Noſtri omnes & vett. Edd. alio ordine: 28
[*ut ſis ſciens.*

Id égo jam nunc tibi, ére, renuntió futurum,

Melius profecto, quam illud prius. Auctor tamen adhuc melius fortaſſe,

Id égo jam nunc tibi, ére, renuntió eſſe futurum, ut ſis ſciens.

Ita III, 5, 15. *An non dixi eſſe futurum?*

Ne tu hoc poſterius dicas. O. l. s. quot 29
quot.

Prórſus a me opinionem hanc tuam éſſe ego amotám volo.
S. *Unde id ſcis?* D. *audíui, et credo: múlta concurrúnt ſimul,*
Quí coniecturam hánc nunc facio. iám primum haec ſe e Pámphilo
Gráuidam dixit éſſe: inuentum eſt fálſum. nunc, poſtquám uidet
Núptias domi ápparari, míſſaſt ancillae ílico
Obſtetricem accérſitum ad eam, et púerum ut adferrét ſimul.
Hóc ni fit, tu púerum ut uideas, níl mouentur núptiae:
S. *Quid aís? ubi intellexéras*
Id conſilium cápere, cur non díxti extemplo Pámphilo?
D. *Quis ígitur eum ab ílla abſtraxit, níſi ego? nam omnes nós quidem,*
Scímus, hanc quam míſere amarit. núnc ſibi uxorem éxpetit.
Póſtremo id da míhi negoti: tú tamen idem has núptias

quot ſunt, habent *ne tu hoc mihi poſterius dicas. mihi* autem non utique Davo intelligendum eſt, ſed ea vox ex conſuetudine ſermonis eſt addita. ut in Phormione. *Qui mihi ubi ad uxores ventum eſt, tum ſiunt ſenes.* verſus eſt trochaicus ut ceteri, ſed hypercatalecticus. FAERNUS.

Ne tu hoc mihi poſterius dicas, Davi factum conſilio aut dolis.

Faernus de verſu nihil proſpicit. Alius fatetur quidem verſum hunc uno pede longiorem eſſe juſto, alios tamen eſſe apud Noſtrum hujus ſimiles; more ſuo loca vitioſa pro exemplis conſtituens. Tres ex noſtris codices, *Ne tu mihi hoc.* Tolle illud *Mihi*, utpote laris incerti; & repone:

Ne tu hóc poſterius dícas Davi fáctum conſilio aut dolis.

ubi ordo eſt, *Ne tu poſterius dicas hoc factum eſſe.* Nulla diſtinctio hic ponenda eſt, & ſane cum *Davi* dicit, qui poteſt dicere *Mihi?*

30 *Prorſus a me opinionem hanc tuam ego eſſe amotam volo.* In l. 5. etiam antiquis melior collocatio, & elegantior compoſitio eſt; *eſſe ego amotam volo.* ſtabit autem Trochaicus, ſi *tuam* una ſit ſyllaba, quae per ſynaloepham abjiciatur. FAERNUS. Sic & noſtri univerſi.

36 *Hóc niſi ſit, puerum út tu videas.* Codex C. C. C. *puerum ut videas*, ſine *Tu.* Legendum: *Hóc ni fit, tu puérum ut videas.*

37 *Quid ais? cum intellexeras?* Diameter trochaicus catalecticus. FAERNUS.

Atqui debet eſſe Dimeter Iambicus Acatalectus, ut doceo in Prolegomenis: Lege igitur; *Quid ais?* ubi *intellexeras.*

Id conſilii capere. Terentii aevo & diu poſt *Conſili* ſemper dicebant, numquam *Conſilii.* Vide nos ad II, 1, 20. Recte igitur Noſtri praeter unum omnes: *Id conſilium capere.* 38

Scímus, quám míſere hánc amárit. Lege, ordine meliore: *Scímus, hanc quam míſere amárit.* Heaut. I, 2, 16. *Eam míſere amat:* Adelp. IV, 5, 33. *An illam míſere nunc amat.* 40

Poſtremo íd mihi dá negoti. Lege: *Póſtremo id da míhi negoti:* ut Prol. v. 2. *Id ſibi negoti.* 41

Et id ſpero adjuturos deos. In antiquis libris eſt, *adjuturos:* in recentibus habent *adjutores.* FAERNUS. Unus tantum *Ex* Noſtris, *Adjutores.* 42

Conveniam: orabo gnato uxorem: ſi impétro. Alia diſtinctio eſt in codice noſtro vetuſto; *Conveniam: orabo: gnato uxorem ſi impetro.* ut Scena proxima de hac ipſa re v. 12. *Quaſi hoc te orando a me impetrare oporteat.* Placet tamen Priſciani lectio: in *ſi impetro.* p. 1143. ſic ibi quattuor codices ſcripti. 48

Quid alias malim quam hodie has fieri nuptias? Donatus ad locum: *Quid, cur. Alias, alio tempore.* Chariſius p. 175. '*Alias* pro *Aliter.* Te'rent. in Andr. *Quid alias malim quam hodie* 'has fieri nuptias. Ubi Flavius Caper de Lati'nitate, Non auſim affirmare *Alias* pro *Aliter* 'dici. 49

Pérge facere ita, út facis: et id ſpéro adiuturós deos.
S. *Immo abi intro: ibi me ópperire, et quód parato opus éſt para.*
Non ínpulit me, haec núnc omnino ut créderem:
Atque haút ſcio, an quae díxit ſint uera ómnia:
Set párui pendo: illúd mì multo máxumumſt,
Quod míhi pollicituſt ípſe gnatus. núnc Chremen
Conuéniam: orabo gnáto uxorem: id ſi ímpetro,
Quando álias malim quam hódie has fieri núptias?
Nam gnátus quod pollícituſt, haut dubiúmſt mihi,
Si nólit, quin eum mérito poſſim cógere.
Atque ádeo in ipſo témpore eccum ipſúm Chremen.

dici. Nam neque Pronomen eſt, neque Adverbium temporis eſt: ſed proximum vero eſt, ut pro eo quod eſt *Aliter* dictum eſſe fateamur. Vides hunc verſiculum veteribus Magiſtris negotium creaviſſe. Neuter tamen rem expedit. Quale enim eſt, *Cur* alio tempore malim quam hodie? Non ſane deliberandum hoc, ſed optandum. Quale vero illud, Quid *aliter* malim quam hodie? Nihil aliter; niſi velit nuptias non eſſe futuras. Controverſiam hanc dirimet Horatii Scholiaſtes Acron ad Serm. I, 4, 63.

Hactenus haec; alias juſtum ſit necne poema.
Alias, inquit, alio loco, tempore: Terentius:

QUANDO *alias malim quam hodie has fieri nuptias?*

Rectiſſime: etſi Priſcianus loco dicto *Quid* habeat, & Codices ibi firment. Quo alio tempore malim, quam hodie; ut ſimulatum fuit? Hec. I, 2, 5.

Alias ut uti poſſim cauſa hac integra.

ubi Donatus recte: *Alias*, alio tempore: *Aliàs*, aliter, aut per alia.

52 *Atque adeo in ipſo tempore eccum ipſum obviam.* Numerus & ſenſus pulchre conſtat hoc modo: utique enim, per hoc pronomen, *ipſum*, intelligimus Chremetem: quem jam Simo convenire velle ſe dixit: nec ab eo qui ſecum loquitur, exigi debet, ut omnia voce exprimat; ſed aliquid tacito ſenſui ſuo relinquat. Donatus tamen videtur addere *Chremen*, in fine hujus verſus. quae dictio & in aliquibus libris Terentii eſt. mihi tamen magis probantur exemplaria, quae eam non habent. FAERNUS.

Recte ſuſpicatur Faernus, Donatum addidiſſe huic verſui *Chremem*; licet in editis ſit *Chremetem*. Verba Donati ſunt: *Eccum ipſum obviam Chremetem*] *Continuo mutavit Declinationem, ut Jubeo Chremetem.* Nempe verſu ſequente. Si enim utrobique *Chremetem* ponas, quomodo *mutatur* declinatio? Si *Chremem* a ſexto abhinc verſu arceſſis, quomodo *continuo* mutatur? Quid quod *aliqui etiam libri*, Faerno teſte, & Rivii codex, *Chremem* adjiciunt. Repono:

Atque adeo in ipſo tempore eccum ipſum Chremen.

Nam primo, niſi Chremetis nomen hic ponas, neceſſe eſt ut illud *Ipſum* de Pamphilo accipiatur, non de Chremete: lege modo duos verſus praecedentes. Deinde *eccum Chremen*, abſolute: ut *Eccum Parmenonem, Eccum Dromonem cum Syro, Eccum ſceleratum Syrum, Sed eccum ipſum*, & ſimilia. Nuſquam alibi apud noſtrum *Eccum obviam*. Quid quod obviam reciprocum eſt: atqui adhuc in Scena ſtabat Simo, nec dum Chremen conventum ierat.

ACTUS III. SCAENA III.

SIMO. CHREMES, senex.

S. *IUBEO' Chremetem.* CH. *o, te ipsum quaerebam.* S. *et ego te.* CH. *optato aduenis.*
Aliquót me adierunt, éx te auditum qui aíbant, hodie fíliam
Meam núbere tuo gnáto: id uíso, tún an illi insániant.
S. *Auscúlta: paucis ét quid te ego uelim ét quod tu quaerís scies.*
CH. *Auscúlto: loquere quíd uelis.*
S. *Per te égo deos oro, et nóstram amicitiám, Chreme,*
Quae incépta a paruis cum aétate adcreuít simul,
Perque únicam gnatám tuam, et gnatúm meum,
Cuius tíbi potestas súmma seruandí datur,
Ut me ádiuues in hác re: atque ita uti núptiae
Fueránt futurae, fíant. CH. *ah ne me óbsecra:*
Quasi hóc te orando a me impetrare opórteat.

2 *Aliquot me adiere, ex te auditum qui aiebant, hodie filiam.* Unde vero hoc Faernus? Omnes, quos vidi, codices cum vett. Edd. *Adierunt*: recte, ut *Stéterúntque comae.* Si *Adiere* huc adsciscas, claudicabit versus: neque enim sine synaloepha hiatum hic facies, contra artem. Nonius quoque v. Aditus: *Terentius in Andria: Aliquot me adierunt, ex te auditum.* Sic Merceri Editio, & codex Academicus 900 annorum. Sic etiam Eugraphius.

3 *Tu ne an illi insaniant.* In antiquis libris est, *tun an illi in s.* FAERNUS. Sic & in Nostris.

4 *Auscúlta: paucis, ét quid ego te vélim, & tu quód quaeris, scies.* Laxo neque satis adstricto socco hic versus incedit. Cui ut opem ferrent veteres Magistri; *Pauca* substituerunt pro *Paucis*. Donatus: *Et Paucis & Pauca legitur.* Priscianus p. 1167. *Terentius in Andria:* Ausculta pauca: & quid ego te velim & tu quod quaeris, scies: *nec enim aliter fiat Iambus qui est quaternarius: quod etiam Donati commentum approbat.* Idem p. 1186. *Auscultо cum accusativo. Terentius Andria.* Auscultа pauca: & quid ego te velim, & tu quod quaeris, scies. *Sic enim habent antiqui codices, teste Donato commentatore ejus.* Vides idcirco eum *Pauca* praetulisse, quod aliter non staret versus. Nos tamen cum omnibus, qui nunc supersunt, codicibus *Paucis* legimus ob sententiam: de versu alia via videbimus. Quid enim promptius occurrat, quam *Et quid te ego*, pro *Et quid ego te?* totumque versum sic constituendum;

Auscúlta: paucis ét quid te égo velim ét quod tú quaerís scies.

Ubi vides Terentianae artis specimen; *Et, Et* utrumque in Arsi; atque itidem *Ego* ac *Tu*: quod in Antithetis recte & venuste fieri, ἄμωμον plane est qui non sentiat.

6 *Per ego te deos oro.* Pronomen *ego*, non fere est in antiquis libris: nec ponitur a Donato, qua dictione sublata bene procedit senarius, alias impeditus, nisi quis ex *per r* elidat FAERNUS.

Nullis tormentis *per* istud potest elidi: Quinque ex Nostris, *Per ego te deos.* Repone:

Per te égo deos oro, & nóstram amicitiam, Chreme.

Vim & affectum orationi addit illud *Ego*; ut supra I, 5, 54.

Quod te égo per dextram hanc oro & per genium tuum. & V, 1, 15.

Per ego te deos oro, ut ne illis animum indu-
Dido apud Virgilium: [*cas credere.*

Ma-

Alium ésse censes núnc me atque olim cúm dabam?
Si in rémst utrique ut fíant, accersí iube.
Set si éx ea re plús maliſt quam cómmodi
Utríque, id oro te, ín commune ut cónsulas,
Quaſi illa tua ſit, Pámphilique ego ſim pater.
S. *Immo íta uolo itaque póſtulo ut fiát, Chreme:*
Neque póſtulem abs te, ni ípſa res moneát. CH. *quid eſt?*
S. *Iraé ſunt inter Glýcerium et gnatum.* CH. *aúdio.*
S. *Ita mágnae, ut ſperem póſſe auelli.* CH. *fábulae.*
S. *Profécto ſic eſt.* CH. *ſíc hercle, ut dicám tibi:*
Amántium irae, amóris integrátio. S. *hem,*
Id te óro, ut ante eámus. dum tempús datur,
Dumque eíus lubido occlúſaſt contuméliis,
Prius quam hárum ſcelera et lácrumae confictaé dolis
Reddúcunt animum aegrótum ad miſericórdiam,
Uxórem demus. ſpéro conſuetúdine et
Coniúgio liberáli deuinctúm, Chreme,

Mene fugis? per ego has lacrimas dextramque tuam te.
Livius XXIII, 8. *Per ego te, fili, quaecumque jura, &c.*

10 *Atque íta ut nuptiae.* Haeſit haec labes Editioni Faerni a veteribus accepta. Lege cum MSto Regio: *Atque ita uti*; ut paſſim.

14 *Si in rem eſt utrique, ut fiant, accerſi jube.* Ita antiqui libri ut in vulgata. nonnulli vero, & cum iis Donatus, *in re:* ſane & apud auctores, ubi in impreſſis eſt *in rem*, fere reperias in ſcriptis, *in re.* FAERNUS.

Unus tantum e noſtris *Re.* Elegans vero lectio apud Eugraphium habetur;

Si in rem eſt utrique, fiant, accerſi jube.

quae neſcio quomodo ſuavior videtur, quam recepta.

16 *Utrique, id oro te in commune ut conſulas.* O. l. s. *id te oro*, habent. in *oro* autem non fiet ſynaloepha. quod vero ſequitur, Donatus legit, *in commune conſule:* quod parvi refert utro modo dicatur. FAERNUS.

Atqui apud Noſtrum, in Arte metrica principem, nuſquam ſuſpenditur ſynaloepha. Recte igitur, *Id oro te*; atque ita Codex Petrenſis.

17 *Pamphilique ego ſim pater.* Codex Academicus: *Pamphiloque*; neſcio an verius.

Neque póſtulem abs te, niſi ipſa res moneat. 19
Quid eſt? Quis tulerit illud *Niſi ipſa*, cum tam in propinquo ſit auxilium, *Ni ipſa?* ut ex Noſtris quinque codices habent. In Membranis veteribus vix differant *Niſi* & *Ni:* hoc integre ſcribitur, *ni*, illud compendioſe $\overset{i}{n}$; *i* ſuper *n*.

Audio. *Audio* hic ut ſaepe alias eſt negantis & aſpernantis: ut mox, *Fabulae.* 20

Amoris reintegratio'ſt. Antiqui libri & aliquot alii, & Donatus habent *integratio.* 23
FAERNUS.

Servius ad Virg. Eclog. II, 14. & Acron ad Horat. Carm. III, 9. *Redintegratio eſt.* Charisius p. 98. *Reintegratio eſt.* Noſtri codices *Integratio eſt.* Equidem ſic verſum conſtituo.

Amantium irae amoris integratio. s. hem,
Id te oro.

Quippe ipſe animadvertes: *Hem, Hui, Ah,* & ſimilia, fere ſemper in verſus fine poni. Et venuſtius erit, ſiquid video, ſi *eſt* hinc abſit.

Reducant animum. Iidem antiqui libri *reducunt.* 27
FAERNUS. Noſtri quoque omnes *Reducunt.*

Et conjugio liberali devictum. Antiqua lectio 29
devinctum. FAERNUS. Non aliter in Noſtris.

Dein fácile ex illis ſéſe emerſurúm malis.
CH. *Tibi ita hóc uidetur: át ego non poſſe árbitror*
Neque illum hánc perpetuo habére, neque me pérpeti.
S. *Qui ſciás ergo iſtuc, níſi periclum féceris;*
CH. *At iſtúc periclum in fília fierí, graue eſt.*
S. *Nempe incommoditas dénique huc omnís redit,*
Si euéniat, quod Di próhibeant, diſcéſſio.
At ſí corrigitur, quót commoditatés uide:
Princípio amico fílium reſtítueris:
Tibi génerum firmum, et fíliae inueniás uirum.
CH. *Quid iſtíc? ſi ita iſtuc ánimum induxti eſſe útile,*
Nolo tibi ullum cómmodum interclúdier.
S. *Meritò te ſemper máxumi fecí, Chreme.*
CH. *Set quíd ais:* S. *quid?* CH. *qui ſcís eos nunc díſcordare intér ſe?*
S. *Ipſús mihi Dauos, qui íntumuſt eorúm conſíliis, díxit:*

30 *Dehinc facile.* Aliquot libri, inter quos Vaticanus, *Dein.* FAERNUS. Noſtri quoque, & Rivii unus *Dein.*

31 *Tibi ita videtur. Tibi ita hoc uidetur,* eſt in o. l. s. FAERNUS. Sic & noſtri plerique omnes.

33 *Qui ſcis ergo iſtuc, niſi periclum feceris.* Non procedit oratio, *Qui ſcis, niſi feceris:* immo, *Qui* ſcias *niſi feceris. Scias* ſaepe monoſyllabon apud Plautum & Noſtrum.

34 *At iſtuc periclum in filia fieri grave'ſt.* Ita ut poſuimus ordinandus eſt hic verſus ex l. s. eliditur autem *s*, ex *iſtuc:* ut, *at iſtuc,* fit anapaeſtus. FAERNUS.

37 *At ſi corrigitur.* Sic vetuſtiores: aliis *Corrigatur,* vel *Corrigetur:* ſi hoc arridet, tum lege, *Sin corrigatur, quot commoditates vide.*

39 *Et filio invenies virum.* Vetuſtiores noſtri *Invenias.* Recte, ut prius *Reſtitueris.*

40 *Quid iſtuc? ſi iſtuc animum induxti eſſe utile.* Ex libris antiquis, & Donato, lego *quid iſtic?* deinde in iiſdem libris & omnibus aliis ſequitur. *ſi ita iſtuc.* FAERNUS. Ita noſtri omnes.

41 *Nolo tibi ullum commodum in me claudier.* Sententia ſatis conſtat: ſed qua dictum ratione ſit *In me claudier,* nemo adhuc oſtendit, ſimilis fertur locus Eun. I, 2, 84.

Nuncubi meam
Benignitatem ſenſiſti in te claudier.

Quo ſane exemplo etiam hic dictum oportuit *In te claudier,* non *In me.* Lego utrobique *Intercludier.* Vide nos ad Eunuchum.

Tute adeo jam ejus audies verba. In libro ſcripto invenī ita ut ſequitur collocatum: qua collocatione, & Robertus Stephanus impreſſit, *Tute adeo jam ejus verba audies.* ita verſus aliter impeditus procedet, & quidem cum Iambo in quarta ſede, ſi tamen vox *ejus* monoſyllaba fiat. FAERNUS. 47

Recte. tametſi omnes noſtri habeant *Audies verba:* quod verſus reſpuit; niſi pro *Evocate* legeris *Vocate.*

Sed eccum video ipſum foras. O. l. s. & Donatus, *atque eccum.* FAERNUS. Pariter & Noſtri. 48

D. *Ad te ibam.* S. *quidnam eſt?* 1
D. *Cur uxor non accerſitur? jam adveſperaſcit.* S. *audin tu illum?*
Ego dudum nonnihil veritus ſum Dave abs te, ne faceres idem. Donatum ſuper hoc loco conſideranti, apertiſſime liquet legiſſe eum ſine illis verbis, *ne faceres idem:* ſic enim ait, *Nonnihil veritus ſum Dave abs te. Breviter, pro, Veritus ne quid abs te fieret. ſicut ſupra.*

Et ís mihi ſuadet, núptias quantúm queam ut matúrem.
Num cénſes faceret, fílium niſi ſcíret eadem haec uélle?
Tute ádeo iam eius uerba aúdies. heus, éuocate huc Dáuom.
Atque éccum: uideo ipſúm foras exíre.

ACTUS III. SCAENA IV.

DAUUS. SIMO. CHREMES.

D. *AD te ibam.* S. *quídnam eſt?*
D. *Cur úxor non adcérſitur? iam aduéſperaſcit.* S. *aúdin?*
Ego dúdum non nil uéritus ſum abs te, Dáue, ne facerés idem,
Quod uólgus ſeruorúm ſolet, dolís ut me delúderes:
Proptérea quod amat fílius. D. *egon íſtuc facerem?* S. *crédidi:*
Idque ádeo metuens uós celaui, quód nunc dicam. D. *quíd?* S. *ſcies:*
Nam própemodum habeo iám fidem. D. *tandém cognoſti quí ſiem?*

Ei metui a Chryſide. haec Donatus. ſed verbis illis demptis quomodo verſus ordinari poſſint, neſcio. quare quemadmodum in impreſſis eſt, relinquemus; ita ut hemiſtichium compleat imperfectum verſum praecedentis ſcenae: ut ſit tetrameter catalecticus. qui vero ſequitur hypercatalecticus, & qui poſt hunc eſt acatalecticus, omnes Iambici. FAERNUS.

Cur uxor non acerſitur? jam adveſperaſcit. Audin tu illum?

Hic verſus diu vexavit Interpretes, jam ab Eraſmi aetate, nec minus ab ipſis vexatus eſt. Spondeo tamen poſthac quietum fore. Tolle additicium illud *Tu illum*, & Iambicum Tetrametrum habebis, quales ſex priores:

Atque eccum video ipſum foras exire. Ad te ibam. Quidnam eſt?
Cur uxor non adcerſitur? jam adveſperaſcit. Audin?

Audin abſolute; ut ſupra I, 5, 66. *Atque audin? verbum unum cave de nuptiis.* V, 2, 24. *Atque audin? quadrupedem conſtringito.* Atque ita ſemper. Dixerat ad Chremen Simo, *Tute adeo jam ejus verba audies:* nunc ad eundem ait, *Audin?* ſcilicet *ejus verba*, quod ſubauditur. Porro nuſquam Octonarius plenus, ut hic vulgo eſt, Iambicus eſt, ſed Trochaicus: neque verſus qui plenum ſubſequitur, Iambicus eſt, ut hic ſequens, ſed Trochaicus. Utriuſque igitur verſus cauſa, ejiciendum eſt illud, quod ex notula in textum irrepſit, *Tu illum.*

Veritus ſum Dave abs te. *Dave* in Theſi 3
pene mutum eſt: ut exaudiatur, lege cum uno ex noſtris.

Ego dúdum non nil véritus ſum abs te, Dáve ne f. idem.

Donatus: *Veritus ſum abs te: Breviter, pro Veritus ſum ne quid abs te fieret: ſicut ſupra, Hei metui a Chryſide.* Quae ſit iſta *brevitas*, ſatis aperte liquet; nempe quia lucratus eſt tria verba, *ne quid fieret.* Inepta tamen haec Magiſtri notatio eſt; cum ſtatim ſequatur, quod eodem redit, *ne faceres.* Ceterum miſeret me illius, qui *Tu illum* e priore verſu in hunc concludit; & nunc Iambicum inficetum format, nunc Hypermetrum, qualis nullus eſt nec fuit: quem tamen, ut ſolet, cum alio aeque mendoſo comparat, erroremque unum alio tutatur.

D. *Ego iſtuc facerem?* Omnes fere l. s. ha- 5
bent *egon':* ita etiam melius procedit octonarius. FAERNUS.

Habeo jam fidem. Dictionem *tibi*, quae 7
intercideral, ex fide o. l. s. reſtitue hoc modo, *habeo tibi jam fidem.* FAERNUS.

Nam propemodum habeo tibi jam fidem. Tandem cognoſti qui ſiem.

Dormi-

Non fúerant nuptiaé futurae. D. *quíd? non?* S. *set ea grátia*
Simuláui, uos ut pértemptarem. D. *quíd ais?* S. *sic res ést.* D. *uide,*
Numquam ístuc ego quiui íntellegere. uáh consilium cállidum.
S. *Hoc aúdi. ut hinc te introíre iussi, oppórtune hic fit mi óbuiam.* D. *hem,*
Numnám periimus? S. *nárro huic, quae tu dúdum narrastí mihi.*
D. *Quidnam aúdiam?* S. *gnatam út det oro, uíxque id exoro.* D. *óccidi.* S. *hem,*
Quid díxisti? D. *optume ínquam factum.* S. *núnc per hunc nullást mora.*
CH. *Domúm modo ibo: ut ápparetur, dícam: atque huc renúntio.*
S. *Nunc te óro, Daue, quóniam solus mi éffecisti has núptias,*
D. *Ego uéro solus.* S. *córrigere mi gnátum porro enítere.*
D. *Faciam hércle seduló.* S. *potes nunc, dum ánimus inritátus est.*
D. *Quiéscas.* S. *age igitúr, ubi nunc est ípsus?* D. *mirum, ní domi est.*
Ibo ád eum: atque eadem haec tíbi quae dixi, dícam itidem illi. D. *núllus sum.*
Quid caúsae est, quin hinc ín pistrinum récta proficiscár uia?
Nihil ést preci locí relictum; iám perturbaui ómnia:

Dormitabat hic bonus Faernus, cum illud *Tibi*, quod versum adeo deformat, ex libris suis evocavit: Abeat vero, unde malo pede exiit: nam ex nostris veterrimus non agnoscit. *Habeo fidem*; absque illo *Tibi*. ut Eun. I. 2, 59. *Si fidem habeat, se praepositum iri.* Ceterum lege cum interrogatione: *Tandém cognosti qui sicm?* nam idcirco *Tandém* habet Ictum in secunda.

9 *Sic est res.* Antiqui libri & aliqui alii, & Donatus, *sic res est.* FAERNUS. Sic & omnes Nostri.

10 *Nunquam quivi ego istuc intelligere.* O. l. s. ita collocant haec verba: *Numquam istuc quivi ego intelligere.* numero & compositione meliore. FAERNUS.

Ità & nostri: nisi quod duo, *Numquam ego istuc quivi.* Alter: *Numquam istuc égo quivi íntellegere.* Quae vera lectio est, ut Ictus sit in *Ego*.

11 *Ut hinc te jussi introire.* O. l. s. *introire jussi.* FAERNUS. Eodem ordine & Nostri.

12 D. *Hem, num nam periimus?* Antiqui libri, & Donatus, *perimus.* more Terentii: qui hoc verbum in praeterito per unum, *i*, scribebat, teste Probo. *Narro quae tu dudum narrasti mihi.* Post *narro*, adde pronomen *huic*, quod in omnibus est l. s. FAERNUS.

Hem numnam perimus? Ita dedit Faernus: quippe in veterrimis suis membranis quae vocales raro geminant, sic scriptum invenerat. Repone, *Periimus:* Quod tamen cave cum quodam ut Dactylum pronunties; sed illud *Hem* priori versui appone: & statim, quae antea deformia erant, fient pulcherrima. Jam dixi *Hem, Hui* in fine versus plerumque poni: idque hoc certo indicio; quia ubicumque fere hodie *Hem* versum inchoat, prior versus vel vocali vel consonante *m* terminatur: quod casu accidisse non potest.

Quidnam audio. Gnatam ut det oro. Donatus ad locum. *Quidnam audio? Legitur & Audiam. Menander enim sic ait,* Τιδήποτ' ἀκούσω. Unica haec & vera lectio est; futuro tempore, non praesenti. Dixerat Simo, *Narro Chremi, quae tu dudum narrasti mihi,* hoc est, *Iras esse inter Glycerium & filium.* Nondum exanimatus est Davus, licet hoc *audiverit*; poterat enim Chremes fidem non habuisse: sed id metuit, quidnam *auditurus sit*, nempe exoratum fuisse Chremen. 13

Hem. Quid dixti? Optume. Unus ex nostris primariae notae. *Dixisti.* Lege, *Quid dixisti*, & *Hem* priori versui appone. 14

Domum modo ibo: ut apparentur, dicam. Apparentur scilicet *Nuptiae:* atqui eae apparandae erant, in domo Simonis, non Chremis. Repone: *Ut apparetur, dicam:* Impersonaliter dictum; ut Eun. III, 5, 35. *Adhortor, properent.* 15

Erúm fefellī: in núptias coniéci erilem fílium;
Feci hódie ut fierent, ínſperante hoc, átque inuito Pámphilo. hem
Aſtútias: quod ſí quieſſem, níhil euenifſét mali.
Set éccum uideo ipſum: óccidi.
Utinám mihi eſſet áliquid hic, quo mé nunc praecipitém darem.

ACTUS III. SCAENA V.

PAMPHILUS. DAUUS.

P. *'UBI illic eſt? ſcelús, qui me hodie. périi. atque hoc confíteor iure*
Mi óbtigiſſe; quándoquidem tam inérs, tam nulli cónſili ſum:
Séruon fortunás meas me cómmiſiſſe fútili?
Ego prétium ob ſtultitiám fero: ſet inúltum id nunquam a me aúferet.
D. *Poſthác incolumem ſát ſcio fore me, núnc ſi hoc deuitá malum.*
P. *Nam quíd ego nunc dicám patri? negábon uelle mé, modo*

rent. dum apparatur, virgo in conclavi ſedet. Et Adel. V, 7, 2. *In apparando conſumunt diem.*

20 *Atque eadem haec quaé tibi dixi.* Unus ex noſtris, *Quae dixi tibi.* Lege, *Tibi quae dixi, dicam itidem illi. Tibi* & *Illi* utrumque in lctu.

1 P. *Ubi illic ſcelus eſt qui me perdidit?* D. *perii.* P. *atque hoc confiteor.* Multi l. s. & Donatus, *ubi illic eſt ſcelus:* eſt autem verſus trochaicus catalecticus contracto per ſynizeſin, *confiteor,* in dactylum. *Iure obtigiſſe*] Interpone pronomen *mihi,* ex omnibus l. s. ut ſit, *iure mihi obtigiſſe,* quod & ſenſus exigit & ratio verſus, qui eſt trochaicus hypercatalecticus, vel forte acatalecticus, ſi ex *quidem m.* elidatur, ut in quinta ſede ſit anapaeſtus. FAERNUS.

Ubi illic eſt ſcelus, qui me perdidit? D. *perii.*
P. *atque hoc confiteor*
Iure mihi obtigiſſe quandoquidem tam iners
tam nulli conſilii

Sum. ſervon fortunas meas me commiſiſſe futili? Sic verſus conſtituit Faernus, quem ſecuti ſunt plerique omnes. Sed male rem hic geſſit vir optimus, cum ex *Confiteor* dactylum facit; nec melius alius, qui ex *Perdidit* anapaeſtum. Si ſic agatur, actum eſt de Terentio. Vide, ſi nos quid melius afferamus. Multi codices tam noſtri quam aliorum, *Ubi illic eſt ſcelus, qui me hodie perdidit.* Quae cum ultra metrum excurrerent; acceſſerunt veteres illi, quos ſupra indicavi, Correctores: & verbum innocens ejecerunt, noxium retinuerunt. Sic enim conſtituendus erat hic verſus, & ſequens:

'Ubi illic eſt? ſcelús, qui me hodie. périi.
atque hoc confiteor jure
Mí obtigiſſe; quándoquidem tam inérs, tam
nulli cónſili ſum:
Sérvon fortunás meas me cómmiſiſſe fútili?

Multo iracundius venit, *Qui me hodie;* quam ſi addas; *Perdidit:* ut *Quem quidem ego ſi ſenſero.*

Quos ego. ſed motes praeſtat componere fluctus. *Perii* autem, cave Davo tribuas cum libris ſcriptis: totum Pamphili eſt: ut Chaerea, Eun. II, 3, 34. *Quid hoc eſt ſceleris? perii.* & paſſim. Animadverte autem, ut *Scélus* in lctu nunc fit, elata voce pronuntiandum: at ſi *Perdidit* legis, in Theſi ita ſtrangulatur, ut aurem effugiat.

Ergo pretium ob ſtultitiam fero: ſed inultum 4
id numquam auferet. Sic dedit Faernus; ſed lege ex vett. Edd. & uno Regio,

Ego prétium ob ſtultitiám feró; ſed inultum
id núnquam a me aúferet.

A me a ſyllaba praecedente *Am* abſorptum, a plerisque exemplaribus abeſt.

Nunc ſi devito hoc malum. Concinnius 5
duo ex noſtris: *Nunc ſi hoc devito malum.*

Sed quid ego nunc dicam patri? Donatus 6
& aliqui libri, inter quos antiqui, *nam quid ego.* FAERNUS. Ita & omnes noſtri.

Nec

Qui ſúm pollicitus dúcere? qua fidúcia id facere aúdeam?
Nec, quíd me nunc faciám, ſcio. D. *nec quíd me, atque id ago ſédulo:*
Dicam áliquid me inuentúrum, ut huic malo áliquam producám moram.
P. *Oh.* D. *uíſus ſum.* P. *ehodum bóne uir, quid agis? uíden me conſiliís tuis*
Miſerum ínpeditum eſſe? D. *át iam expediam.* P. *expédies?* D. *certe*
Pámphile. 11
P. *Nempe út modo.* D. *immo mélius ſpero.* P. *oh, tíbi ego ut credam, fúrcifer?*
Tu rem ínpeditam et pérditam reſtítuas? hem quo frétus ſim,
Qui me hódie ex tranquilliſſima re cónieciſti in núptias.
'Annon dixi eſſe hóc futurum? D. *díxti.* P. *quid meritú's?* D. *crucem.* 15
Sét ſine paululum ád me redeam: iam áliquid diſpiciam. P. *éi mihi,*
Cúm non habeo ſpátium, ut de te ſúmam ſupplicium, út uolo:
Námque hoc tempus, práecauere míhi me, haut te ulciſci, monet.

8 DA. *Nec quidem me.* Lege, *Nec quid me.* Venuſtas a repetitione tota eſt.

9 *Dicam aliquid jam inventurum.* In aliquibus libris eſt, *jam me*, in aliquibus & inter hos, Vaticano, & Baſilicano, ſolummodo eſt, *me*. FAERNUS.

Dicam aliquid jam inventurum. Ut duo ex Faernianis primarii *Me* pro *Jam*; itidem & duo ex noſtris veterrimi. Ceteri non *Jam me* ſed *Me jam*: Lege vero,

Dicam aliquid me *inventurum.*

10 P. *Oh.* D. *viſus ſum.* P. *ehodum bone vir, quid ais? viden me tuis conſiliis.* Et Vaticanus & omnes alii libri quos vidi, non *oh* ſed *ohe*, habent: pro quo tamen libenter legerim, *oho:* quae interjectio eſt exclamantis irati. ut & in Adelphis, *Oho, ſcis & pateris?* Sed ſive *ohe* ſive *oho* legas, eſt haec dictio neceſſaria ſuſtentando octonario: ita ut *ohe*, ſit ſpondeus: ex *quid* vero *d* abjiciatur, ut in quinta ſede ſit tribrachus; *tuis* una ſyllaba ſit; *conſiliis* creticus; utrumque per ſynizeſin. FAERNUS.

Ohe. Viſus ſum: Ehodum bone vir, quid ais? viden me tuis conſiliis.

Miſeris modis haec contorquet Faernus, ut verſum efficiat. Tu ſic conſtitue.

Oh. Viſus ſum. Ehodum bone vir, quid agis? viden me conſiliis tuis.

Si mavis *Ohe*, ut plerique ſcripti; tamen Monoſyllabon erit: *Agis* autem ex noſtris duo, non *Ais*. Recte. Ut *Bone vir* per Ironiam ita *Quid agis?* Noſtrates, *How do you do?* Ita paſſim, *Quid agitur*, eodem ſenſu. Supra I, 5, 32. *O ſalve, Pamphile. Quid agit? Rogas? Laborat e dolore.*

Hem quo fretus ſiem. Verſus, & ſermo exigit *ſum*, ut & alicubi ſcriptum invenimus. FAERNUS. 13

Quo fretus ſiem. Verſus & ſermo exigit *Sim* non *Sum*. Non enim hoc vult, *Hem cui confido:* jam enim minime confidit: ſed *Hem cui confidam, cui confidere debeam.*

Quid meritus es? Aliqui libri & in his antiquiores, non habent verbum *es*, quod nec a Donato quidem ponitur. FAERNUS. 15

Etiam in Noſtris melioribus deeſt *Es*. *Meritu's* autem ſcribendum, ut *Es* cum eo coaleſcat; ut *Merituſt* pro *Meritus eſt*. Noſtri autem plerique omnes, *Annon dixi* eſſe hoc *futurum*, melius quam *Hoc eſſe futurum.*

Sed paululum ſine ad me ut redeam. O. l. s. & Donatus, *ſed ſine paululum.* quod vero ſequitur in libris antiquioribus & pleriſque aliis eſt ſine particula *ut*; eſt autem verſus trochaicus, ut ceteri qui ſequuntur. FAERNUS. Non aliter Noſtri. 16

Ei mihi, cur non habeo tempus. Omnes antiqui libri habent, *cum non habeo*: cum enim, etiam indicativo temporis praeſentis jungitur, ut & in Phormione, *Peccandi cum ipſe de ſe finem non facit.* FAERNUS. Unus tantum ex noſtris recentior *Cur.* 17

Namque hoc tempus. Et hic quoque o. l. s. & 18

ACTUS IV. SCAENA. I.

CHARINUS. PAMPHILUS. DAUUS.

C. *HOCCINE crédibile, aút memorábile;*
Tánta uecórdia innáta cuiquam út siet,
'Ut malis gaúdeant, átque ex incómmodis
'Alteriús sua ut cómparent cómmoda? ah
'Idne est uerum? ímmo id est génus hominum péssumum, in
Dénegandó modo quís pudor paúlum adest:
Póst ubi témpus promíssa iam pérfici,
Túm coacti necessário se áperiunt:
'Et timent: ét tamen rés premit dénegare:

& Donatus *hoc tempus* habent. ut & exigit ratio trochaici. FAERNUS.

Hoc tempus omnes noſtri quoque; & *ulciſci ſinit.* Sed quale, quaeſo, illud eſt? *Hoc tempus* ſinit *me mihi praecavere.* Itane vero *ſinit*, permittit, copiam facit? Cur ergo tam dolenter & tam acerbe fers; ſi poteſtas tibi eſt praecavendi? Hocine diutius feremus, quia codices nihil adjuvant? Immo valeant Codices & quicquid uſquam fuit Librariorum, potius quam ipſi Terentio talem maculam inuramus. Lege audacter, ut Poeta ſcripſit;

Namque hoc tempus, praecavere mihi me,
haut te ulciſci, monet.

ut alibi, *Res monet. Res ipſa monet.* Salluſtius Jug. XXII. *Quoniam alio properare tempus monet:* & alii paſſim.

1 *Hocine credibile eſt.* O. l. s. & Donatus, *hocine eſt credibile.* FAERNUS.

Noſtri quoque libri *Hocine eſt:* ſed perperam: Totus enim verſus e Dactylis conſtat.

Hóccine crédibile aút memorábile.

Bonum tibi ſponſorem dabo Priſcianum p. 948. 'Huncce, *Hocce:* unde *Hocc*, quaſi duabus conſonantibus *cc* ſequentibus, ſolent poetae producere: ut Virgilius, *Hocc erat, alma parens:* & ſic in antiquiſſimis codicibus invenitur bis e ſcriptum: quomodo & apud Terentium in Andria. *Hoccine credibile aut memorabile.* Sic ibi codex Academicus 900 annorum: *eſt* enim inter lineas habet. In editione quidem Putſchii *Hoccne eſt*, mendoſe. Res enim ipſa clamat; ſi *Hoccine* primam longam habet, *Eſt* abeſſe oportere: ne pro Dactylo Creticus fiat.

Ut malis gaudeat. Vaticanus liber & Baſilicanus, & Donatus, *gaudeant.* FAERNUS.

Alterius, ſua comparet ut commoda? Particulam, *ut*, poſt *ſua*, ex o. l. s. collocamus. *comparent* autem ſcribimus ex Donato & duobus antiquis libris paulo ante adductis. FAERNUS. 4

Unus tantum e noſtris, *Gaudeant, Comparent,* ſed ita habent Lactantius ad Statii Theb. II. p. 64. & Nonius v. Comparare.

Imimo id genus hominum eſt peſſimum, in. Ita legendum, *immo id eſt genus hominum peſſimum.* Ita Donatus & o. l. s. in quibus tamen extremorum verborum alia collocatio eſt, quam in Donato: particulam autem *in*, non huic verſui, ſed ſequenti attribuunt. FAERNUS. 5

Noſtri, *Genus hominum peſſimum*; niſi quod duo recentiores, *Peſſimum hominum genus.*

In denegando modo quis pudor eſt paululum. Scripſimus ex Donato, & o. l. s. *pudor paulum adeſt.* FAERNUS. 6

Paululum adeſt. Codex Petrenſis *Paulum adeſt*; ut Creticus fiat.

'*Promiſſa eſt jam perfici.* Antiqui libri, & aliqui alii non habent verbum *eſt*; cum quibus & Donatus concordat. FAERNUS. 7

Tum neceſſario. Interponimus verbum *coacti* ex o, l. s. & Donato. FAERNUS. 8

Et tamen res cogit denegare. In nullo l. s. praeter- 9

'Ibi tum eorum impudentíſſima orátio eſt,
Quís tu homo es? quís mihi es? cúr ego meám tibi? heus,
Próxumus ſúm egomet mí. attamen ubí fides
Sí roges, níl pudent híc, ubi opuſt: illic ubi
Níl opuſt, ibí uerentur.
Sét quid agam? adeamne ád eum, et cum eo inícíam hanc expóſtulam?
'Ingeram mala múlta? atque aliquis dícat, Nil proméueris:
Nil? moleſtus cérte ei fuero: atque ánimo merem géſſero.
P. *Charíne, et me et te imprúdens, niſi quid Dí reſpiciunt, pérdidi.*
C. *'Itane imprudens? tándem inuentaſt cauſa. ſoluiſtí fidem.*
P. *Quíd ita tandem?* C. *etiám me dictis dúcere iſtes póſtulas?*
P. *Quíd iſtuc eſt?* C. *poſtquám me amare díxi, complacitáſt tibi.*
Héu me miſerum, quí tuum animum ex ánimo ſpectaui meo.

praeterquam in Victoriano, hanc lectionem invenio, ſed ita, *& tamen eos res premit denegare:* ſic & apud Donatum, licet alia collocatione: antiqui ſane libri non habent pronomen, *eos.* FAERNUS.

10 *Ibi tum impudentiſſima eorum oratio'ſt.* O l. s. ita collocant: *eorum impudentiſſima.* FAERNUS. Sic in his quattuor verſibus codices quoque Noſtri.

12 *Attamen ubi fides eſt.* In pleriſque l. s. etiam antiquis non habetur verbum *eſt*, itaque id delevimus. FAERNUS.

Quis tu es? quis mihi es, cur meam tibi?
Heus proximus ſum egomet mihi. attamen
ubi fides
Si roges, nil pudet. hic ubi opus eſt
Non verentur: illic ubi nihil opus eſt, ibi verentur.

Ita Faernus, & codices noſtri; niſi quod in noſtro omnium veterrimo, & MS. Regio apud Lindenbrogium deeſt illud *non verentur*, ut etiam Eugraphio. Egregie: unde Creticos ſic conſtituere in promtu erat:

Quís tu homo *es? quís mihi es? cúr* ego
meám tibi? heus,
Próximus ſúm egomet mí. attamen, ubí fides.
Sí roges; níl pudent, hic ubi opuſt: illic ubi
Níl opuſt, ibí uerentur.

Quis tu homo 's, ut Plaut. Curc. III. 42,
Ut hás tabellas ád eum ferrem. Quís tu ho- & Mil. II, 5, 15. *mo's?*
Quicúm, niſi tecum? Quís tu homo's? aut
mécum quid eſt negótii?

Cicero quidem Epiſt. Fam. VII, 16. *Cui tamen dixi, cum me aliquoties invitaret, ero te, quis tu es?* Verum, ſi ita apud noſtrum legeris, *Tu* cum in Ictu non ſit, neceſſario elidetur; ut haec Plauti loca demonſtrant. Deinde ut *Homo* hic adſcivimus, ita mox *Ego*; *Cur ego meam tibi?* Ubi Guyetus mavult *Meum* genere neutro, τὸ ἐμόν. Sed Priſcianus p. 1091. *Terentius Andr. Cur meam tibi? ſubauditur Conjugem vel Sponſam.* Porro, *Nil pudent hic*, oppoſitum ei quod ſequitur *Ibi* verentur: ut jam facile careamus illo *Non verentur*; quod verſum conturbat, ſententiam autem fruſtra onerat. *Pudent*, vetuſte: ut Adel. IV, 7. 36. *Non te haec pudent?* Plaut. Caſ. V, 2, 3. *Ita nunc pudeo, atque ita nunc pavo.* Denique ejuſmodi Colon, *Ibi verentur*, clauſula eſſe ſolet tam Creticorum quam Bacchiacorum; *Ibi verentur, Ego huc revertor*, HI, 2. 5. Plautus, *Velim ſepultam, Capit quadrantal, Te delicatam.* Eſt qui multum hic laborat, ut probet horum verſuum rationem Eraſmo & Bergio cuidam fuiſſe perſpectam, ante meam ad Tuſculanas operam. Mirum igitur, qui factum ut iſti neminem poſt ſe Interpretem eandem docuerint: mirum, qui hic ipſe, non αὐτοψ, ut de ſe narrat, ab illis eam non didicerit; cum ultra ea quae in Tuſculanis ego digeſſeram, ne pedem quidem unum hic promoveat, quin labatur & cadat.

Multum. moleſtus certe ei fuero. Donatus: 17
Subauditur, Promovero. Sed non ſubjunxit, quo modo Multum. Quomodo ſodes id ſubjunge-

rit?

P. *Fálsus es.* C. *non ſatís tibi eſſe hoc ſólidum uiſumſt gaúdium;*
Niſi me lactaſſés amantem, et fálſa ſpe produceres.
Hábeas. P. *habeam? ah néſcis quantis ín malis uerſér miſer;*
Quantáſque hic ſuis conſíliis mihi confécit ſollicitúdines
Dirus cárnufex. C. *quid iſtúc tam mirum, dé te ſi exemplúm capit?*
P. *Haut iſtuc dicas, ſi cognoris uél me uel amorém meum.*
C. *Scio: cúm patre altercáſti dudum: et ís nunc propterea tibi*
Suſcénſet: nec te quíuit hodie cógere, illam ut dúceres.
P. *Immo étiam, quo tu mínus ſcis aerumnás meas,*
Haec núptiae non ádparabantúr mihi:
Nec póſtulabat núnc quiſquam uxorém dare.
C. *Scio: tú coactus tuá uoluntate és.* P. *mane:*
Nondum étiam ſcis. C. *ſcio équidem ductúrum éſſe te.*

ret? cum ea quae ſubjungit *Moleſtus certe*, clare indicent ſe parum promotnrum. Praeſtaret, ut opinor, ſine diſtinctione legere, *Multum moleſtus:* vel ut unus ex noſtris *Multum ei moleſtus certe fuero:* niſi quod nulla de cauſa Trochaicos duos Iambicus excipiat: Ut hoc evitetur, & quam verſui tam ſententiae conſulatur, ſic lego:

Atque aliquis dicat, Nil promoveris.
Nil? moleſtus cérte ei fuero, atque ánimo merem géſſero.

Plane, ut Phaedria Eun. IV, 2, 10.

Hem, biduum hic
Mansendum eſt ſoli ſine illa? quid tum poſtea?
Nil eſt. quid? Nil? ſi non tangendi copia eſt.

20 P. *Quid tandem?* C. *etiam nunc me ſubducere iſtis dictis poſtulas?* L. s. recentes *ſeducere* habent: antiqui vero, *ducere.* quod & placet. ita verſus eſt trochaicus ut praecedens, & ſequentes: *ducere* autem, *falſa ſpe*, ſubaudiendum, ut in Phormione: *Ut phaleratis dictis ducas me.* FAERNUS.

Quid tandem? etiam nunc me ducere iſtis dictis poſtulas?

Dixerat Charinus: *Tándem inventa eſt cauſa:* Pamphilus jam in repetitione accentum mutat, *Quid tandem?* ut *Tandem* in Theſi lateat. Ne dubites igitur mendum ſubeſſe, quod ſic tollo.

Quíd ita Tándem? Etiám me dictis dúcere iſtis póſtulas?

Quid ita Tandem; ut Eunuc. V, 5, 17. *Qua audacia Tantum facinus audet? Quid ita Tantum? Etiam* autem pro *Etiam nunc* paſſim. Acuitur in fine propter interrogationem. *Ita* abſorptum eſt a ſyllaba ſequenti.

Heus me miſerum, qui *tuum animum.* Donatus: *Legitur & Cum tuum.* Neſcio an recte. ſic III, 5, 17. 22

Hei mihi, cum non habeo ſpatium.

Fálſus es. Nónne tibí ſatis eſſe hoc viſum ſolidumſt gaudium. Verſus impeditus & inconcinnus. Duo ex noſtris cum vett. Edd. & Donato; *ſolidum eſt viſum.* Tolle interrogationem & lege. 23

Fálſus es. Non ſátis tibi eſſe hoc ſolidum viſumſt gaudium.

Confecit ſollicitudines. Donatus: Legitur & *Conflavit.* Qui hodie ſuperſunt libri omnes *Confecit.* 26

Quid iſtuc tam mirumſt. Tolle *eſt*, quod etiam neſcit Eugraphius. Virgilius: 27

Quid tam egregium, ſi femina forti Fidis aequo?

Horatius: *Quid tam magnum? inquit.*

Haec nuptiae. Donatus: *Legitur & Haec nuptiae: ſic enim veteres dixerunt.* Recte: exempla jam ſupra habuimus, & habebimus verſum. 32

Scio, coactus tua voluntate es. Poſt *ſcio* interponimus pronomen *te*, ex o. b s. & Donato. FAERNUS. 34

Nondum ſcis. Scio equidem illam ductúrum eſſe te. Nondúm ſcis: illud ſub Ictu, hoc in Theſi; 35

P. *Cur me énicas? hoc aúdi. numquam déſtitit*
Inſtáre, ut dicerém me ductúrum patri;
Suadére, orare, uſque ádeo donec pérpulit.
C. *Quis homo iſtuc?* P. *Dauos.* C. *Dáuos? quamobrem?* P. *néſcio:*
Niſi míhi deos fuiſſe irátos, qui auſcultáuerim.
C. *Factum éſt hoc, Daue?* D. *fáctum eſt.* C. *hem, quid ais ſcelus?*
At tíbi Di dignum fáctis exitiúm duint.
Eho, díc mihi, ſi omnes húnc coniectum in núptias
Inimíci uellent; quídni hoc conſiliúm darent?
D. *Decéptus ſum, at non défetigatús.* C. *ſcio.*
D. *Hac nón ſucceſſit, ália adgrediemúr uia.*
Niſi ſi íd putas, quia primo proceſſit parum,

non ſatis pro cetera Noſtri elegantia. Codex Palatinus, hoc eſt, Romanus apud Georg. Fabricium, *Nondum etiam ſcis.* Unde certiſſime eſt corrigendum.

Nondum étiam ſcís. Scio equidem ductúrum eſſe te.

Illum melius abeſſe ſcias ex verſu abhinc altero.

32 *Inſtare ut dicerem eſſe ductúrum patri.* Omnes quidem libri habent *me eſſe ductúrum*, ſed impedita eſt ratio ſcandendi, niſi aut ex *dicerem*, *m*, abjicias, aut legas ſine verbo, *eſſe*, ut Donatus. FAERNUS.

Nunquam déſtitit Inſtáre, ut dicerem me eſſe ductúrum patri.

Reſpicit ad illa Davi II, 3, 9. *Dic te ductúrum*, & II, 4, 8. *Si te dices ducere.* Verſus tamen hic juſto longior eſt. Sunt qui ejiciant *Me*; Ego illud retineo, & *eſſe* rejicio:

Inſtare, ut dicerem me ductúrum patri.

ut ſupra, *Dic te ductúrum*; abſque illo *Eſſe*. *Dicerem* acuit ſyllabam ultimam, propter *Me* encliticum.

39 *Quis homo iſtuc?* P. *Davos.* C. *Davos.* P. *interturbat.* C. *quamobrem.* P. *neſcio:*
Niſi mihi deos ſatis ſcio fuiſſe irates, qui auſcultaverim.

Sic dedit Faernus. Sed vide jam facinus veterum correctorum ſcripſerat olim aliquis in libri ſui margine, *Davos interturbat omnia*; quod poſtea in textum irrepſit, & nunc extat in pleriſque codicibus. Videbant tum qui metri peritiores erant, haec ultra verſus terminos excurrere. Ergo illud *Omnia* ejecerunt, ceteris retentis; & poſteriorem quoque verſum interpolarunt, ſic ut duo fierent Tetrametri. Quorſum vero *Interturbat*, tempore praeſenti? quod tamen agnoſcit & explicat ipſe Donatus; ut errati vetuſtatem vel inde colligas. Dixiſſet utique Pamphilus *Interturbavit*. Sed ecce tibi ipſum illud, quod dederat Terentius:

Quis homo iſtuc? P. *Davos.* C. *Davos? quamobrem?* P. *neſcio,*
Niſi mihi deos fuiſſe irates, qui auſcultaverim.

Certe tres ex noſtris Codices, quorum duo veterrimi, non habent *Scio*. Tolle *ſatis ſcio*, quod elegantius abeſt. *Neſcio niſi*. Heaut. III, 2, 31. *Neſcio;*
Niſi mihi quidem addit animum, quo lubeat magis.
Adelph. IV, 5, 64. *Neſcio;*
Niſi tam miſere hoc eſſe cupio verum, eo vereor magis.
Phorm. III, 1, 11. *Neſcio;*
Niſi Phaedria haud ceſſavit pro te eniti.
& V, 8, 6. *Neſcio;*
Niſi me diziſſe nemini: id certo ſcio.
Plaut. Pſeud. I, 1, 105. & I, 1, 155. *Neſcio. Niſi quia futurumſt.*
Rud. IV, 3, 85. [*ſcio;*
Neſcio, neque ego iſtas veſtras leges urbanas
Niſi quia hunc meum eſſe dico.

Factum eſt hoc Dave? D. *Factum.* C. *Hem* 41
quid ais ſcelus? Omnes libri antiquiores, *Factum hoc eſt Dave?* FAERNUS.

Factum hoc eſt, Dave? Factum. Hem quid ais ſcelus?

Atqui ex noſtris antiquiores omnes, *Factum eſt hoc.* & mox pro *Factum*, Petrenſis *Factum eſt*. Lege ergo

Factum.

Non iam ád ſalutem póſſe conuertí hoc malum.
P. *Immo étiam: nam ſatis crédo, ſi aduigiláueris,*
Ex únis geminas míhi conficies núptias.
D. *Ego Pámphile, hoc tibi pró ſeruitio débeo,*
Conári manibus, pédibus, noctéſque ét dies:
Capitís periclum adíre, dum proſím tibi:
Tuumſt, ſí quid praeter ſpem éuenit, mi ignóſcere.
Parúm ſuccedit quód ago: at facio ſédulo.
Vel mélius tute réperi, me miſſúm face.
P. *Cupió: reſtitue quem á me accepiſtí locum.*
D. *Faciam.* P. *át iam hoc opus eſt.* D. *ſét concrepuit hínc a Glycerio óſtium.*

Factum eſt hoc, Dave? Factum eſt. Hem quid ais, ſcelus?
Factum enim ante *Hem*, non poteſt non elidere ultimam.

44 *Quód, niſi hoc, cónſilium darent?* Quod conſilium, niſi hoc? Immo alia via eodem pervenire poterant. Vides quoque verſum duriter incedere: Lege, minima mutatione, duorum ſcilicet in MStis apicum;
Inimici vellent, quidni hoc conſilium darent?

46 *Alia aggrediemur.* Donatus: *Legitur & Adoriemur.* Codices nunc ſuperſtites, omnes *Aggrediemur.*

47 *Niſi id putas.* Lege, *Niſi ſi id putas.*

48 *Non poſſe jam ad ſalutem converti hoc malum.* Lege numeroſe magis;
Non jam ad ſalutem poſſe converti hoc malum.

54 *Tuum eſt ſiquid praeter ſpem evenit ignoſcere.* Ex l. s. interpone poſt *evenit*, pronomen *mihi*. & ſtat ſenarius, ſi *tuum* & *mihi* monoſyllaba fiant. FAERNUS.
Etiam noſtri omnes *Mihi*. Sed audiamus Donatum: *Evénit productum, magis quia hoc perpetuo non vult Pamphilo, accidere. Ergo* Evénit: *non autem* 'Evenit *media correpta?* Vide Magiſtrorum acumen. Nam & metri ratio *'Evenit*, non *Evénit*, efflagitat: & ſententia ipſa: quippe *'Evenit*, ut *Succedit.*

55 *Parum ſucceſſit quod ago.* Victorianus & aliqui alii libri etiam antiqui & Donatus, *parum ſuccedit.* FAERNUS. Sic & noſtri *ſuccedit.*

Vel melius tu aliud reperi. Non fere invenias librum ſcriptum in quo non legatur *vel tute*: vox vero *aliud* non eſt in aliquibus libris, inter quos Victoriano. ut & verſus expoſcit. FAERNUS. Noſtri *Tute*: ſed plerique etiam *Aliud.* 56

Reſtitue in quem me accepiſti locum. Omnes antiqui libri, *reſtitue quem a me accepiſti locum.* ita legit & Eugraphius. ita videtur legiſſe & Donatus. nam quamvis aliter verba Terentii citet, tamen in expoſitione ſic dicit: *omnia mihi integra & ſalva redde, qualia tibi tradidi conſulturo.* quae verba Donati optime quadrant cum *reſtitue mihi locum.* FAERNUS. 57
Sic & noſtri vetuſtiores, *Reſtitue quem*, non *In quem.* Phorm. Prol. 34.
Quem actoris virtus nobis reſtituit locum.
Plautus Mil. III, 1, 108.
Si iſtam ſemel amiſeris
Libertatem, haut facile te in eundem rurſus reſtitues locum.
Idem, qui hic, error eſt: corrigendum enim ex metri ratione:
Libertatem, haut fácile eundem rúrſus reſtitues locum.

D. *Faciam.* P. *at iam hoc opus eſt.* D. *hem. ſet mane. concrepuit a Glycerio oſtium.* Poſt. *hem* nullam videtur habere ſignificationem, dictio *ſed* quare licet reclamantibus omnibus libris accedimus ſententiae Mureti legentis *ſt.* quae nota ſilentii eſt. ita etiam optime procedente octonario Iambico. FAERNUS. 58
Neque *Hem*, neque *St* mihi videtur ſignificationem hic habere. Muretus, quem hic ſequitur

P. *Nihil ád te.* D. *quaero.* P. *hem, núncne demum?* D. *at iam hóc tibi inuentúm dabo.*

ACTUS IV. SCAENA II.

MYSIS. PAMPHILUS. CHARINUS. DAUUS.

M. *IAM, úbi ubi erit, inuentúm tibi curábo, et mecum addúctum*
Tuum Pámphilum: modo tu, ánime mi, nolí te maceráre.
P. *Mysís.* M. *quis eſt? ehem Pámphile, opportúne te mihi óffers..*
Oráre iuſſit, ſí ſe ames, era, iám ut ad ſeſe vénias:
Vidére ais te cúpere. P. *Vah, perii: hóc malum integráſcit.* 5
Sicíne me atque illam operá tua nunc miſeros ſollicitári?
Nam idcírco adcerſor, núptias quod mi ádparari ſénſit.

ſequitur Faernus, *Hem, St*, quaſi unam ſyllabam ponit, ubi omnes ubique Codices *Hem ſed*. At illud *St*, ubi recte venit, per ſe ſyllabam ſemper facit. Velius Longus p. 2213. 'Inventi ſunt tamen, qui & ſine vocali pu-'tent poſſe ſyllabam fieri. Nam animadverti-'mus apud Comicos *S* & *T* pariter ſcriptas 'literas: ut apud Terentium in Phormione. '*Nam is obſecro eſt Quem ſemper te eſſe dicti-'taſti? St. quid has metuis fores?* Hoc S & T 'pariter renuntiat ſilentium. Vides ex his veteris Magiſtri verbis, ex *St* ſyllabam fieri. Hieronymus Epiſtola ad Damaſum: (Tom. 'IV. p. 148.) Sicut nos in Lingua Latina ha-'bemus interjectiones quaſdam: ut inſultando 'dicimus *Vah*, & in admirando *Papae*, & in 'dolendo *Heu*: & quando ſilentium volumus 'imponere, ſtrictis dentibus ſpatium coarta-'mus; & agimus tantum ſibilum, inſonando '*Sith*. Sic ex uno codice edidit Martianaeus; narrat tamen alios codices habere *Si*. Lege *St*; Ex his, & ex ipſa re patet, *St* ſyllabam per ſe facere; neque cum praecedente vocali, vel cum *Hem* poſſe coaleſcere. Quid igitur fiet? Videamus, an ex recepta librorum lectione aliquid excudi poteſt auctore ſuo dignum. Tolle iſta *Hem & Mane*; & eorum vice ſubſtitue *Hinc*.

Faciam. P. *át jam hoc ópus eſt.* D. *ſet concrépuit hinc a Gly'cerio óſtium.*

Illud autem *Sed*, quod ſpreverunt Muretus & Faernus, tam apte & appoſite venit, ut nihil ſupra. Eun, V, 8, 3. *Sed fores crepuerunt ab ea.* Hoc. IV, 1, 6. *Sed oſtium concrepuit.* Phorm. V, 5, 12. *Sed oſtium concrepuit abs te.* Heaut. I, 1, 122. *Sed quid crepuerunt fores?*

Hinc a me? quiſnam egreditur? hunc conceſſero. Ubi nota *Hinc a me*, ut hic *Hinc a Glycerio*: & vix, opinor, de hac emendatione dubitabis. Omnes fores, quae in fabulis memorantur, intra Scenam erant, & eam verſus aperiebantur.

Hem nuncine demum. Codex e noſtris in- 59
ſignis, *Hem nuncne demum.*

Tuum Pamphilum. Tu modo, anime mi, noli 2
te macerare. Ride eos, qui vel ſpondaeum hinc *Pamphilum*, vel Anapaeſtum *Paphilum* faciunt. Muta modo ordinem, & nihil opus erit ejuſmodi portentis.

Tuum Pamphilum. modo tu, anime mi, noli te macerare.

Modo ſententiam inchoat, ut *Modo ut poſſim*; *Modo ut tacere poſſis.*

P. *Myſis.* M. *quid eſt.* Haec verba omnia in 3
Vaticano & aliquibus aliis perſonae Pamphili aſcribuntur. quod vero ſequitur, *mihi te offers*, ita collocatum legitur, *te mihi offers*. eſt autem utroque modo Iambicus tetrameter catalecticus, ſi *quid* per dialyſin, diſſyllabum fiat. FAERNUS.

Myſis quid eſt? M. *Hem, Pamphile, optume te mihi offers.* P. *quid eſt?*

Apage illud *Quid* diſſyllabum per dialyſin, *Quid*. Repono:

P. *Myſis.* M. *quis eſt? ehem Pamphile, opportune te mihi offers:*

Orare

C. *Quibus quidem quam facile pósuerat quiéſci, ſi hic quiéſſet.*
D. *Age, ſi hic non inſanit ſatis ſua ſponte, inſtiga.* M. *atque édepol*
Ea rés eſt: proptereáque nunc miſera ín moerore eſt. P. *Miſſis,*
Per ómnis adiuró deos, numquam eám me deſertúrum;
Non, ſi capiundos míhi ſciam eſſe inimícos omnis hómines.
Hanc mi éxpetiui, céntigit: conuéniunt mores: náleant,
Qui intér nos diſcidiúm uolunt: hanc, niſi mors, mi adimet némo.
M. *Reſipíſco.* P. *non Apóllinis magis vérum atque hoc reſpónſum eſt.*
Si póterit fieri, ut mé pater per mé ſtetiſſe crédat,
Quo mínus hae fierent núptiae, uolá. ſet ſi id non póterit,
Id fáciam, in proclíui quod eſt, per mé ſtetiſſe ut crédat.
Quis uídeor? C. *miſer, aeque átque ego.* D. *conſílium quaero.* C. *fórtis.*
Si quíd conere. D. *hoc égo tibi profécto effectum réddam.*

Orare juſſit, ſi ſe amet, era; jam ut ad ſeſe venias.

Quis eſt? ita unus ex noſtris, & pro varia lectione alter. Sic & ſupra II, 2, 7. *Quis homo eſt, qui me? o Pamphile:* & alibi: *Ehem* autem monoſyllabon in hujuſmodi locis: non *Hem*, quod indignantis vel conturbati eſt. *Opportune te mihi offers*; ut Adel. III, 2, 24. *Opportune te abeuliſti mi obviam. Optume & oportune* non ſemel permutantur, tam apud Noſtrum, quam Plautum: quippe in ſcriptis vix differunt, *optune*, & *optume*. Ceterum illud *Quid eſt* olim a Correctoribus venit ad ſupplendum verſum; poſtquam *Optume* coeptum eſt legi pro *Opportune*.

6 *Sic miſeros ſollicitarier?* Lege, ut verſus, poſtulat *ſollicitari*. At, inquiunt, in dimetiendo verſu *er* omittendum. Quae malum, haec ſuperſtitio eſt; praeter communem loquendi morem apponere Paragogen, quam tamen non pronuntries?

8 *Quibus quidem quam facile poterat.* Antiqui libri *potuerat*. FAERNUS. Sic & Noſtri, ipſo verſu poſtulante.

11 *Per omnis tibi adjuro deos, numquam eam me deſerturum. Tibi* redundat; niſi primam vel in *Omnis*, vel in *Adjuro* corripueris: quorum neutrum neceſſe eſt, Duo ex noſtris, *Te adjuro*: unus, *Tibi juro*. Deleatur *Tibi*. Plaut. Bacch. IV, 6, 8.

Tuas? per omnis deos adjuro, ni meum.

Mem. IV, 2, 52.

Per Jovem deoſque omnis adjuro, uxor, ſatin hoc eſt tibi?

Qui inter nos diſſidium volunt. Antiquiſſimi libri *diſcidium* per *s* & *c* ſcriptum habent; unde conjicimus a *diſcindo* venire *diſcidium*, ſicut ab *excindo excidium*, quod ita eſſe ipſa vocabuli hujus ſignificatio oſtendit. uſurpatur enim & hic & alibi apud auctores non pro diſcordia, in quem ſenſum neceſſe eſſet hoc nomen accipi, ſi a diſſideo veniret, ſed pro ſeparatione violenta, & abruptione duorum inter ſe conjunctorum. quod & hic ipſe locus probat, & ille in Hecyra: *Neque mea culpa hoc eveniſſe diſcidium, id teſtor deos.* & Ciceronis ad Atticum libro quarto: *Acerbiſſime diſcidium noſtrum tuliſſe.* FAERNUS. Recte hoc: & ſic ex noſtris vetuſtiores.

CH. *Reſipiſco.* Sic codices & Faernus. Atqui hoc Myſis loquitur, non Charinus: ut locum contemplanti ſtatim patebit. Ceterum Codex C. C. *Reſpiro*. Utrumvis recte &, eodem ſenſu. Heaut. II, 2, 12. *Timeo. Reſpira.*

Quis videor? C. *Miſer aeque atque ego.* D. *Conſilium quaero.* C. *Fortis,* P. *Scio quid conere.* Tan. Faber, *At fortis:* nempe a Charino hoc dictum putavit: quo poſito, ſane meliuſcule erit: quam vulgata lectio. Sed aliud me & melius ſpero allaturum. Charinus non Pamphilo hoc dicit, ſed Davo, qui dixerat, *Conſilium.*

P. *Iam hoc opus eſt.* D. *quin iam habeó.* C. *quid eſt?* D. *huic, non tibi habeo, né erres.*
C. *Sat hábeo.* P. *quid faciés? cedo.* D. *dies mí hic ut ſatis ſit uéreor*
Ad agéndum: ne uacuum éſſe me nunc ád narrandum crédas:
Proinde hínc uos amolímini: nam mi ímpedimento éſtis.
P. *Ego hanc uíſam.* D. *quid tu? quó hinc te agis?* C. *uerúm uis dicam?*
D. *immo étiam* 25
Narrátionis íncipit mi inítium. C. *quid me fíet?*
D. *Eho tu ínpudens, non ſátis habes, quod tíbi dieculam ádde,*
Quantum húic promoueo núptias? C. *Daue, át tamen.* D. *quid érgo?*
C. *Ut dúcam.* D. *ridiculum.* C. *húc face ad me uénias, ſi quid póteris.*
D. *Quid uéniam? nil habeo.* C. *át tamen ſiquíd.* D. *age, ueniam.*
C. *ſí quid;* 30
Domi eró. D. *tu, Myſis, dúm exeo, parúmper opperíre hic.*
M. *Quaprópter?* D. *ita facto éſt opus.* M. *matúra.* D. *iam inquam hic ádero.*

ſilium quaero. Lege & diſtingue: CH. *Fortis; Si quid conere.* poſterius Colon in vulgatis Pamphilo aſſignatur. Perperam: Pamphilus enim adhuc ita ſuccenſet Davo; ut nondum quicquam ei blandius dicat. Quin & Donatus hoc a Pamphilo abjudicat, & Charino adſignat; & ſic unus codex ex Noſtris. *Fortis; ſi quid conere:* hoc eſt, optimum conſilium extunde, ſi modo nervos intendas. ut ſupra IV, 1, 49. *Si advigilaveris.* Eun. V, 9, 26.

GN. *Difficile eſt.* TH. *Si quid conlibuit, novi te.* Illud vero, *Scio quid conere* plane abſurdum. Quomodo enim vel Charinus vel Pamphilus praeſcire id poſſet? Cur etiam & poſtea alter interrogat *Quid eſt?* alter, *Quid facies? cedo:* ſi jam reſciſcerent? Ex pronuntiatione ſciebant, *Forti's, ut Triſti's, veritu's, meritu's* coalitum eſſe ex *Fortis es.*

22 C. *Sat habeo.* P *quid facies cedo.* D. *dies hic mihi ut ſit ſatis vereor.* Ita haec colloca ex l. s. *dies mihi hic ut ſatis ſit vereor.* & verſus procedit, qui eſt ejuſdem generis cum ſuperiore aliter impeditus eſt. FAERNUS.

Noſtri omnes, *Dies hic mi,* non *Dies mi hic.* Non flocci intereſt.

28 *Huc face ad me ut venias.* Duo ex noſtris vetuſtiſſimi *Ad me venias,* Concinnius.

31 *Dum exeo, parumper opperire me hic.* Peccat hoc in metri leges: ac licet vetuſtiores quoque noſtri ſic ordinent: vix crediderim a Faerno ſic datum. Unus ex noſtris, *Me parumper opperire hic.* Tres *Parumper me opperire hic.* Hoc certe verſui ſatisfacit. Ejice tamen potius *Me,* quod ſedem adeo incertam habet: neque eo hic opus eſt, cum dicat Exeo. Sic And. I, 4, 8. *Opperiar ut ſciam,* & alibi: abſolute, non ſequente accuſativo.

Ita facto opus eſt. Lege ex ratione verſus 32
& libro ſcripto, *ita facto eſt opus.* FAERNUS.

Noſtri quidem omnes, *Facto opus eſt;* cui lectioni eſt qui faveat contra Faernum; ſed ut verſui, inquit, conſulatur, inſerendum *At.*

Qua propter ita facto opus eſt. M. *At matura.* Sane optime verſui conſultum eſt: ſi conſulere eſt jugulare. Quid? an *opus eſt at* corripiet *eſt* in ea ſede? ut fiat Paeon quartus, quomodo ſupra v. 8. *Potuerat;* infra, *Digitulo, Philoſophor'?* Non, opinor, hoc dicere ſuſtinebit: Sed *Matura,* ait, nude poſitum languet frigetque. At ex cujus contagione friget? Non certe in Epidico friget V, 1, 27.

Opperire dum effero ad te argentum. DA. *Matura.* EP. *Domiſt.*

Summum bonum eſſe herae putavi hunc Pam- 2
philum. Quinque ex noſtris cum Edd. vett. *Putabam.* Recte. Sic enim loquimur, cum poſtea

ACTUS IV. SCAENA III.

MYSIS. DAUUS.

M. *NILNE éſſe proprium cuíquam? Di uoſtrám fidem:*
Summúm bonum eſſe erae dépútabam hunc Pámphilum,
Amícum, tutorém, uirum in quouís loco
Parátum: uerum ex eó nunc miſera quém capit
Labórem? facile hic plús mali eſt, quam illíc boni.
Set Dáuos exit. mí homo, quid iſtuc óbſecroſt?
Quo pórtas puerum? D. *Myſis, nunc opus éſt tua*
Mihi ad hánc rem exprompta málitia, atque aſtútia.
M. *Quid nam íncepturu's?* D. *áccipe a me hunc ócius,*
Atque ánte noſtram iánuam adpone. M. *óbſecro,*
Humíne? D. *ex ara hínc ſúme uerbenás tibi,*
Atque eás ſubſterne. M. *quámobrem tute id nón facis?*
D. *Quia ſí forte opus ſit ád erum iurató mihi*

ſtea nos deceptos eſſe intelleximus. Praeterea pes tertius integro verbo *Erae* conſtat, contra veterum Metricorum effatum. Repone.

Summum bonum eſſe erae deputabam hunc Pamphilum,

Eſſe erae anapaeſtus eſt. Hec. IV, 1, 9.

Tun virum me aut hominem deputas adeo eſſe?

3 *Amicum, amatorem, virum in quovis loco Paratum.* Non placet illud *Amatorem*; quod minus eſt quam *Amicum*: Et ſi hic eſt *Amator*, Glycerium erit *meretrix*; prorſus contra fabulae argumentum. Lege ergo vel Terentii cauſa, velint nolint Librarii,

Amicum, tutorem, *virum in quovis loco*,

ut ſupra de re eadem, I. 5, 6.

Te iſti virum do, amicum, tutorem, patrem.

Infra IV. 5, 18.

Aliquem eſſe amicum & defenſorem ei.

Amator in quovis loco paratus obſcoene accipi poſſit.

5 *Quem capit dolorem?* Multi libri ſcripti, etiam antiqui, habent, *quem capit laborem?* ita legit & Donatus, licet variare videatur; ita & Eugraphius, qui hic *laborem* accipi dicit pro *dolore*, ſic ut *periculum* pro *tentamento*. FAERNUS. Etiam ex noſtris plures & meliores *Laborem*.

6 *Memoria atque aſtutia.* Liber Vaticanus & Baſilicanus, pro *memoria* habent *malitia*, & aliqui alii. ita legit & Eugraphius. in aliquibus corrupte legitur *militia*. FAERNUS. Donatus *Memoria*. Noſtri codices, partim hoc, partim *Malitia*: quae verior lectio eſt, *Malitia*, calliditas, vafrities.

12 *Quamobrem id tute non facis?* Lege ob numeros meliores,

Quamobrem tute id non facis?

13 *Quia ſi forte opus ad erum jurandum mihi.* Poſt *opus*, deeſt verbum *ſit*, quod in omnibus ſcriptis eſt, & videtur neceſſarium. FAERNUS.

Donatus ad locum: *Sic locutus eſt, ut explicari atque intelligi non poſſit; aut enim deeſt Jus, ut ſit Jurandum pro jusjurandum, aut ut vulgo dicitur Juramentum.* Ex his apparet, nullam alibi locutionis hujus exemplum Donato occurriſſe: neque ſane crediderim vel Noſtrum vel quemquam hominum ſic locutum. Ratio enim & ſenſus communis non patitur, ut *Jurandum* valeat *Jusjurandum*; non magis quam ut *Familias* ſit *Paterfamilias*. Hodie tamen ex Plauto auctoritatem ſed falſo, petunt. Ciſtell. II, 1, 25. [*ſidi.*

*Abi quaerere ubi tuo jurando tuo ſatis ſit ſubl*ta codex omnium veterrimus: unde ſic locum extra aleam conſtituo:

Non ádpoſuiſſe, ut líquido poſſim. M. *intéllego:*
Noua núnc religio te íſtaec inceſſit cedo? 15
D. *Moue ócius te, ut quíd agam porro, intéllegas.*
Pro Iúppiter. M. *quid eſt?* D. *ſpónſae pater intéruenit.*
Repúdio quod conſílium primum inténderam.
M. *Neſcío quid narres:* D. *égo quoque hinc ab déxtera*
Uenire me adſimulábo: tu, ut ſubſéruias 20
Orátioni, utcúmque opuſt, uerbís uide.
M. *Ego quíd agas nihil intéllego: ſet, ſí quid eſt,*
Quod méa opera opus ſit uóbis, ut tu plús uides,
Manébo, ne quod uóſtrum remorer cómmodum.

ACTUS IV. SCAENA IV.

CHREMES. MYSIS. DAUUS.

CH. *REVÉRTOR, poſtquam quae ópus fuere ad núptias*

'Alibi quaere, ubi tuó jurando júri ſatis ſit ſúbſidi;
His apud nos, Alcéſimarcho, cónfregiſti téſſeram.
Jurando juri, hoc eſt, *jurijurando*: ut Pſeud. I, 2, 63.
Lanios qui item ut nos jurando jure malo quaerunt rem audi.
ita ſcripti veteres: ubi corrigendum:
Lánios, qui item ut nós jurando júre malo quaerúnt rem, adi.
Jurando jure pro *Jure jurando*. Deſinant igitur poſthac huic *Jurando* ex Plauto patrocinari. Sane apud Terentium omnes, quos vidi codices, verſu licet invito, habent,
Ut ſi forte opus ſit ad horum jusjurandum mihi.
praeter unum Academicum, qui *Jure jurando*; quod egregie verſui medebitur; ſi tollas hinc *Ad. horum*:
Ut ſi forte opus ſit jure jurando mihi
Non adpoſuiſſe: ut liquido poſſim.
Sed aliam viam & meliorem, immo rectiſſimam, inſiſtemus: ſic enim dedit Auctor.
Ut ſi forte opus ſit ad horum jurato *mihi.*
Opus ſit mihi jurato, ut *opus eſt tibi tranſcurſo.* Hec. III, 4, 17.
In arcem tranſcurſo opus eſt. Cui homini? Tibi. Phorm. V, 8, 14. [*opuſt.*
Non opus eſt dicto. Tibi quidem, at ſcito huic Sic alibi *opus prolato, parato, tacito* &c. Plaut. Aſin. I, 1, 8.
Per Dium Fidium quaeris: jurato mihi
Video neceſſe eſſe *eloqui, quicquid reges*, Amph. I, 1, 280.
Nam injurato ſcio plus credet mihi, quam ju- Perſ. III, 3, 11. [*rato tibi.*
Qui niſi jurato mihi nil anſu's credere.

Nova nunc religio in te iſthaec inceſſit. cedo. 15 Turpe mendum in omnibus libris inolevit: *In te inceſſit*, quaſi praeteritum eſſet ab *Incedo*. At praeſens tempus eſt ab *Inceſſo*: Lege
Nova nunc religio te iſtaec inceſſit cedo?
Inceſſit te *metus, timor, religio &c.* non *in te.*

Pro Juppiter. M. *quid?* Addatur verbum 17
eſt, ex o. l. s. ita ex *quid d* eliſo, factaque ſynaloepha, verſus procedet. FARRNUS. Ita & noſtri, *Quid eſt?*

Repudio conſilium quod primum intenderam. 18 Antiqui libri ita collocant,
Repudio quod conſilium p. i. FARRNUS. Ita & noſtri, praeter tres recentiores.

Utcúmque opus ſit. Opus in Theſi to- 21
tum occultatur. Lege, *Opuſt.* Vide ad Heaut. III, 3, 17.

Aut tu plus vides. Lege cum Guyeto, *Ut* 23
tu plus vides. Certum quippe erat, non, cum *Aut*, dubium, Davum Myſide longe callidiorem eſſe.

Puer hercle eſt. mulier, tun adpoſuiſti hunc? 3
Ubi illic eſt? Verſus juſto longior eſt vel ſyllaba vel toto pede: unde plerique ex noſtris,
Tun

Gnatae paraui, ut iúbeam accerſi. ſét quid hoc?
Puer hércleſt. mulier, tu ádpoſuiſti hunc? M. *úbi illic eſt?*
CH. *Non mihi reſpondes?* M. *núſquam eſt. uae miſeraé mihi,*
Relíquit me homo, atque ábiit. D. *Di uoſtrám fidem,*
Quid túrbae aput forumſt? quíd illic hominum lítigant?
Tum annóna caraſt. quíd dicam aliud, néſcio.
M. *Cur tu óbſecro hic me ſólam?* D. *hem! quae haec eſt fábula?*
Eho Myſis, puer hic únde eſt? quiſue huc áttulit?
M. *Satin ſánu's, me qui id rógites.* D. *quem igitúr rogem?*
Qui hic néminem alium uídeam. CH. *miror, únde ſit.*
D. *Dictúra es quod rogo?* M. *aú.* D. *concede ad déxteram.*
M. *Delíras: non tute ipſe?* D. *uerbum unúm mihi,*
Praetéreaquam quod té rogo, faxís caue.
Quin dícis undeſt cláre. M. *a nobis.* D. *áttate:*

Tun' poſuiſti hunc? Sed hoc a correctoribus minus peritis. Lege,

Puer hércle eſt, mulier, tun' adpoſuiſti? Ubi illic eſt?

Dele *Hunc*; quod, cum *Puer eſt* dixerit, facile abeſſe poteſt. vel etiam lege: *Tu adpoſuiſti hunc?* ut editiones veteres habent. *Adpoſuiſti*, ad Januam ſcil. (non abſolute *Poſuiſti*,) ut ſupra IV, 3, 10 & 14. & in hac Scena 24 & 34. Ceterum Iambicorum, qui inter Senarios pedibus ſeptem incedant, cum ex corruptis Plauti locis creati ſint, gratiam facimus eorum repertori.

6 *Quid turbae eſt aput forum? quid illic hominum litigant?* Etiam hic verſus ultra menſuram excurrit. Eſt qui refingat *eſt ad forum*, melius, opinor, Guyetus:

Quid turbae apud forumſt? quid illic hominum litigant?

vel, *Quid illud hominum?* ut Plautus Rud. I, 2, 60.

Quid illud eſt, Scapharnio, Hominum ſecundum littus?

8 *Cur tu obſecro, hic me ſolam?* D. *Quae eſt haec fabula?* Plures & meliores e Noſtris, concinnius:

Cur tu, obſecro, hic me ſolam? D. *Hem, quae haec eſt fabula?*

10 *Quem igitur rogem.* Poſt *quem*, o. l. s. habent pronomen *ego:* quod in ſcanſione in unam ſyllabam contrahendum, & per ſynaloepham abjiciendum eſt. FAERNUS.

Satin ſanus es, qui me id rogites? Quem ego igitur rogem?

Ita codices cum Faerni, tum noſtri. Repone:

Satin ſánu's mé qui id rógites? Quém igitúr rogem?

Vel Ictus ipſi ſatis hoc probant.

Qui hic neminem alium video? Ita & Donatus; ſed o. l. s. Terentii, *videam*. FAERNUS. *Videam* noſtri quoque omnes. 11

D. *Dicturan quod rogo?* Liber Victorianus, *dicturan es:* alii omnes, *dicturane es*, itaque Priſcianus citat libro XV. verſus autem ſuſtentatur vel abjectione *s* ex *es*, vel *d* ex *quod*. primo modo, ſecundus pes erit anapaeſtus, tertius Iambus; altero, ſecundus erit Iambus, tertius anapaeſtus. FAERNUS. 12

Dicturan es quod rogo? Unus ex Noſtris: *Dicturas' quod rogo*, Lege, *Dictura es.*

Verbum ſi mihi Unum, praeterquam quod te rogo, faxis cave. Quinam, quaeſo, hic ſermo eſt, *Cave ſi faxis?* pro *Cave faxis*. Deinde omnes fere Noſtri, *Praetereaquam*, non *Praeterquam*. Unde facilis eſt loci reſtitutio: 13

Verbum unum mihi,
Praetereaquam quod te rogo, faxis cave.

Praetereaquam, praeterquam; ut *Poſteaquam*, poſtquam. Mutarunt hoc, ut alia, Magiſtelli; ne diſcipuli vetuſte loqui diſcerent.

D. *Unde eſt? dic clare.* M. *a vobis.* Non fere 15

Mirúm uero, inpudénter mulier ſi facit
Meretríx. CH. *ab Andria éſt haec, quantum intéllego.*
D. *Adeón uidemur uóbis eſſe idónei,*
In quíbus ſic inludátis? CH. *ueni in témpore.*
D. *Propera ádeo puerum téllere hinc ab iánua:*
Mané: caue quoquam ex íſtoc exceſſís loco.
M. *Di te éradicent: íta me miſeram térritas.*
D. *Tibi díco ego, annon?* M. *quíd uis?* D. *at etiám rogas?*
Cedo, cúium puerum hic ádpoſuiſti? díc mihi.
M. *Tu néſcis?* D. *mitte id, quód ſcio: dic, quód rogo.*
M. *Veſtrí.* D. *cuius noſtri?* M. *Pámphili.* D. *hem, quid? Pámphili?*
M. *Eho, annón eſt?* CH. *recte ego némpe has fugi núptias.*
D. *O fácinus animaduértendum.* M. *quid clámitas?*
D. *Quemne égo heri uidi ad uós adferri uéſperi?*
M. *O hóminem audacem.* D. *uérum. uidi Cántharam*
Suffárcinatam. M. *Dís pol habeo grátiam.*

fere invenias librum ullum ſcriptum, qui non habeat, *a nobis*: quemadmodum etiam Donatus legit, ita dicens, *Quia a nobis, parum intelligebatur, hic addidit morem meretricis. ut vel ſic intelligas ſenex.* haec Donatus. Ceterum qui *a vobis* legunt, ex eo falſi ſunt, quod *unde eſt*, acceperunt pro, *cujus eſt*. quod ſi ita intelligeretur, jam illud quod infra dicitur, *cedo, cuium puerum hic adpoſuiſti?* ut geminatum, ſupervacaneum eſſet. Duo ergo Davum interrogare dicendum eſt, unum *unde ſit puer*, id eſt ex cujus domo exportatus, ad quod Myſis reſpondet, *a nobis*, id eſt ex domo noſtra: ut re vera erat: alterum, *cujum puerum adpoſuerit* ante aedes Simonis: ad quod illa reſpondet, *Pamphili*: quod vero Davus Myſidem, cum reſpondiſſet, *a nobis*, impudentiae inſimulat, ad id reſpicit, quod infra dicturus erat. *Quemne ego heri vidi ad vos adferri veſperi?* in eo enim videri vult eam accuſare, quod puerum ut ipſe vult credi ſuppoſitum Glycerio, adpoſuerit ante aedes Simonis, tanquam ſillum Pamphili. FAERNUS. [*ah eh.*

Male dicis. Undeſt? dic clare. A nobis. Ah Vides, opinor, cum *Nobis* ultimam producat, *Ah ah eh* non Triſyllabon, ſed Diſyllabon eſſe. Reponere poſſis:

Male dixti. Undéſt? dic clárе. A nóbis.

Male dixti eſt querentis & indignantis, ut *Bene dixti, Beneſeciſti*, gratias agentis. Eun. III, 1, 61.

Bene dixti: ac mi iſtuc non in mentem venerat.

& III, 2, 10.

Iturane, Thais, quopiam es? Ehem Parmeno; Bene ſeciſti: hodie itura.

Atque hoc pacto verſui quidem conſules; ſententiae vero parum proſpicies: cui nec *Maledicis* neque *Maledixti* ſatis apte reſpondet. Donatum vide, qui hic haeſitat, nec expedire ſe poteſt. Fuit, opinor, ab Auctore:

Verbum unum mihi,
Praetereaquam quod te rogo, faxis cave.
Quin dicis undeſt clare. MY. *a nobis.* DA. *attate.*

Rogaverat Davus v. 9. *Eho Myſis, puer hic undeſt?* Illa bis tergiverſata eſt, nec dum certum & clarum reſponſum dederat: ergo hic denuo ei praecipit, *Quin dicis undeſt clare.* Porro meliores ex noſtris *Ahahe*: non ut in riſu ſolet *Ha ha he.* Neque ſane ullus hic ridendi locus eſt; ſi modo bene ſuas partes agat Davus. Lege *Attate*, quae interjectio eſt admirantis & conterriti & ob rem ſubitam conturbati. Plaut. Epid. III, 4, 21.

Meam amicam audivi te eſſe mercatum. Attate.

(& alibi non ſemel.) Merc. II, 3, 31. *Attate: Meus pater hic quidem eſt.*

Mirum vero inpudenter mulier ſi facit meretrix.
Ab Andria eſt ancilla haec, quantum intellego.

Prior

Cum in páriundo aliquot ádfuerunt líberae.
D. *Ne illa íllum haut nouit, cúius cauſa haec íncipit.*
Chremés, ſi adpoſitum púerum ante aedis úiderit,
Suam gnátam non dabít: tanto hercle mágis dabit.
CH. *Non hércle faciet.* D. *núnc adeo, ut tu ſís ſciens,*
Niſi púerum tollis, iám ego hunc in mediám uiam
Proróluam: teque ibídem peruoluam ín luto.
M. *Tu pól homo non es ſóbrius.* D. *fallácia*
Alia áliam trudit. iám ſuſurrari aúdio,
Ciuem Atticam eſſe hanc. CH. *hém.* D. *coactus légibus*
Eam uxórem ducet. M. *eho, óbſecro, an non cíuis eſt?*
CH. *Ioculárium in malum ínſciens paene íncidi.*
D. *Quis hic lóquitur? o Chremé, per tempus áduenis.*
Auſcúlta. C. *audiui iam ómnia.* D. *anne haec tu ómnia?*
CH. *Audíui, inquam, a princípio.* D. *audiſtin, óbſecro? hem*
Scelera, hánc iam oportet ín cruciatum hinc ábripi.

Prior verſus toto pede ultra terminum vagatur. Repone:

Mirum vero inpudenter mulier ſi facit
Meretrix. Ab Andria eſt haec, quantum intellego,

Mulier meretrix; Plautus aliquoties: ut Merc. IV, 1, 19.

Quid, mulier? Mulier meretrix. Veron ſerio.

Turpilius apud Nonium v. Quaeſti:

Mulier meretrix, quae me quaeſti cauſa cognouit ſui.

Ancilla autem nihil confert ſententiae: cum id ex veſtitu conſtaret.

21 *Mané. cave quoquam ex iſtoc exceſſis loco.* Eſt qui corrigit: *Mane, cáve tu quoquam:* quia ſenſus, inquit, exigit, ut *Mane* raptim pronuntietur. Immo ſenſus exigit potius, ut mora fiat in *Mane:* quia jubet, ut Myſis in eodem loco moretur.

23 *Tibi ego dico annon?* Venuſtius. Edd. vett. *Tibi dico ego annon?*

27 *Eho annon eſt? Recte ego ſemper fugi has nuptias.* Quomodo *ſemper* fugit, qui I, 1, 73. ultro ad Simonem venit, ut cum ſumma dote filiam Pamphilo uxorem daret: & poſtea III, 3. conſenſit ut hodie fierent nuptiae? Codex ex Noſtris unus *Semper has fugi*; duo cum editione vetere *Has ſemper fugi*. Repone:

Eho annon eſt? Recte ego nempe has fugi nuptias.

Dis pol habeo gratias. Duo ex noſtris *Gratiam.* Recte & ex more. Eunuch. I, 2, bis, *Eſt dis gratia.* Hec. III, 2, 11. *Dis gratiam habeo.* 32

Chremes, ſi poſitum puerum ante aedis viderit. Noſtri aliquot cum Edd. vett. *puerum poſitum.* Lege, ut antea bis, ter: 34

Chremes, ſi adpoſitum puerum ante aedis viderit.

Ni puerum tollis. O. l. s. *Niſi.* FAERNUS. Noſtri etiam *Niſi.* 37

Eho obſecro. Donatus legit *an*, dicens eſſe interjectionem perturbatae mulieris. FAERNUS. Omnes noſtri, *Eho:* & recte. 42

Audivi omnia. Omnes fere libri & in his plerique antiquiorum, *audivi jam omnia.* verſu etiam id poſtulante. FAERNUS. 45

In omnibus noſtris deeſt *Jam.* Ceterum pro *Ah ne tu omnia.* Plures & meliores noſtri *An haec tu omnia:* Donatus: 'Aut *ne* pro *non* legitur, aut *Ne tu omnia*, ut *Ne* producatur, & accipiatur pro *Non*. Atqui *Ne* productum nullum hic locum habet. Lego, *Anne haec tu omnia?*

Obſecro. Hem ſcelera. Hem ut ſupra monui, in fine verſus fere ſemper ſedem habet: ut 48

Hic eſt ille: non te crédas Dauom lúdere.
M. *Me miſeram: nil pol fálſi dixi, mí ſenex.*
CH. *Noui ómnem rem. eſt Simo íntus?* D. *eſt* M. *ne me áttigas* 50
Sceléſte. ſi pol Gly'cerio non ómnia haec.
D. *Eho inépta, neſcis quíd ſit actum?* M. *quí ſciam?*
D. *Hic ſócer eſt. alio páćto haut poterat fíeri,*
Ut ſcíret haec, quae uóluimus. M. *praedíceres.*
D. *Hilum intereſſe cénſes, ex animo ómnia,* 55
Ut fért natura, fácias, an de indúſtria?

ACTUS IV. SCAENA V.

CRITO hoſpes. MYSIS. DAUUS.

CR. *IN hác habitaſſe plátea dictumſt Chry'ſidem,*

ut & hic legendum: *Obſecro. hem Scelera, hanc jam oportet.* Viderunt jam alii.

48 *Hic illic eſt.* Libri omnes & Donatus, *hic eſt ille,* & τὸ *hic* praecedenti verſui in ſcanſione attribuitur. FAERNUS. Plerique etiam Noſtri *Hic eſt ille,* & Priſcianus p. 1114. tam editus quam Manu ſcriptus.

50 *Novi rem omnem, ſed eſt Simo intus?* D. *eſt.* L. s. o. *novi omnem rem:* particula vero *ſed,* non eſt in antiquis libris: verſus autem eſt dimeter Iambicus. FAERNUS.

Ita hos verſus ordinavit Faernus:

Novi omnem rem. Eſt Simo intus? Eſt.
Ne me attingas, ſceleſte. ſi pol Glycerio non omnia haec.

ubi inter Senarios male Dimeter & Tetrameter locum occupant. Sed jam dudum correxerunt Guyetus aliique. *Attigas* Plautinam quoque eſt Epid. V, 2, 58.

Ne attigas. aſtundo vero. Nolo. Non aequum facis. Porro hinc intelligitur, Davum Myſidi oſculum obtuliſſe.

52 *Quid ſciam.* O. l. s. *qui ſcium.* FAERNUS. Unus tantum & alter ex noſtris *Quid.*

54 *Ut ſciret haec quae volumus.* M. *praediceres.* Hunc verſum ſuſtentamus diſſolutione ex diphthongis, alterius quae in hoc verſu ſunt. FAERNUS.

Ut ſciret haec quae volumus. Praediceres. Faernus libris ſuis ſemper addictus, ex *Quaë* vel *Praë* diſyllabon facit. Deſpueretur Terentius, ſi hoc & plura ejuſmodi vera eſſent. Codex 900 annorum, nunc inter Academicos, *Voluimus.* Recte; quod & alii ex conjectura dederunt.

Paulum intereſſe cenſes, ex animo omnia,
Ut fert natura, facias, an de induſtria? 55

Donatus ad locum: Paulum *intereſſe; nove pro* Multum: *& eſt Τερεντιανὴ χάρις.* Sane & nove & mire; ſi *Paulum* idem ſignificare queat ac *Multum:* praeſertim ubi nullus ſit Ironiae locus. Et tamen verum eſt, quod Magiſter hic ex cathedra pronuntiat: aut in hac lectione *Paulum* perinde eſt ac *Multum;* aut ſenſu caſſa eſt tota ſententia. Pone enim, *Multum intereſſe cenſes?* & ille ipſe ſenſus recte naſcitur, quem prave accipiunt, qui legunt *Paulum.* Hoc tamen praetereunt, & conſulto, opinor, diſſimulant, omnes, in quos incidi, Interpretes. Nos, ſi poſſumus, etiam hic ſuppetias Terentio feremus. Donatus iterum: *Ex animo omnia, ut fert natura, facias. Figura ἐπεξήγησις. nam quid eſt ex animo, niſi ut fert natura? Et haec ſententia a Terentio ἐρωτηματικῶς prolata eſt, quam Menander ἀποφαντικῶς poſuit.* Fallit primo Magiſter; cum *ex animo* dicit idem eſſe quod *ut fert natura.* Immo *ex animo* eſt proſpere, ex animi ſententia: *ut fert natura:* eſt ſponte, forte, temere, oppoſitum τῷ *de induſtria.* Quod ſequitur apud Donatum, Terentium quidem per Interrogationem, Menandrum autem per Affirmationem ſententiam hanc protuliſſe; uterque affirmative dixerit, ſi ſic legas:

Paulum intereſſe cenſeo, *ex animo omnia.*

Ut

Quae ſibi inhoneſte optáuit parere hic diuítias,
Potiús quam honeſte in pátria pauper uíueret:
Eius mórte ea ad me lége redierúnt bona.
Set quós perconter uídeo. ſaluete. M. *obſecro,*
Quem uídeo? eſtne hic Critó ſobrinus Chryſídis?
Is éſt. CR. *o Myſis, ſálue.* M. *ſalnos ſís Crito.*
CR. *Itan Chryſis? hem.* M. *nos pól quidem miſeras pérdidit.*
CR. *Quid uós, quo pacto hic? ſátine recte?* M. *nóſne? ſic*
Ut químus, aiunt; quándo, ut uolumus, nón licet.
CR. *Quid Glycerium? iam hic ſuós parentes répperit?*
M. *Utinam.* CR. *án nondum etiam? haut aúſpicato huc me ádtuli:*
Nam pól, ſi id ſciſſem, núnquam huc tetuliſſém pedem:
Semper ei dicta eſt éſſe haec atque habita éſt ſoror:

Ut fert natura, facias, an de induſtria. Sed vera lectio eſt, *Hilum intereſſe cenſes? Hilum intereſſe, hilum differre.* Lucret. III, 881. *Neque hilum Differre, an nullo fuerit jam tempore natus.*

2 *Quae ſe inhoneſte optavit parare hic divitias.* Ex o. l. s. & Donato geminamus pronomen *ſe*; pro *parare* autem, *parere* habent omnes libri antiquiores & aliqui alii, tam Terentii, quam Priſciani hunc locum citantis. atque ita ratio verſus requirit. *divitias* autem, per ſynizeſin cocuntibus vel duabus primis ſyllabis vel duabus extremis, contrahitur in creticum. ita remanet Iambus in fine. atque hoc modo ſaepe ab Terentio & Plauto uſurpatur haec dictio. FAERNUS.

3 *Potinſquam in patria honeſte.* Ita & Donatus, & antiquiores libri Terentii, ſed omnes alii, *potinſquam honeſte in patria.* FAERNUS.

Duo quoque ex noſtris recentiores *Honeſte in patria.* & ſic Priſcianus p. 647, & 1030. etiam ſcriptus. Ita quoque Val. Probus 1457. Suaviores ſic ſunt numeri. Sed aliud quid ſedes, vide. *Quae optavit ſeſe parare divitias, potius quam (ſeſe) vivere pauper.* Fateris jam, in hac lectione *pauperem* dictum oportuiſſe, caſu accuſandi. Codex ex Regiis Chartaceus, ſed e vetuſto tranſcriptus.

Quae ſibi *inhoneſte optavit parere hic divitias.* Hoc quidem poſito, recte erit Pauper. *Sibi parere divitias*, ut Eun. V, 2, 32.

Ut ſolidum parerem hoc mi beneficium, Chaerea.

Codices duo Bodleiani, qui *ſeſe* agnoſcunt, alia tamen via Syntaxi cavent,

Potius quam honeſte in patria pauper viveret. Et hoc etiam recte: ut Adel. I, 2, 28. *Et tu illum tuum ſineres nunc* facere, potius quam faceret *alieniore aetate.* Utrumque nos amplectimur & *ſibi* & *viveret.*

Nos quidem pol miſeras perdidit. Lege, *nos pol quidem*, ut III, 1, 1. *Ita pol quidem res eſt.* 8

CR. *Quid vos, quo pacto hic? ſatin recte?* M. *nos ne? ſic.* Ratio verſus exigit ut *ſatine* legatur. quae vox non minus quam *ſatin* Terentio eſt familiaris; aut in *pacto* non fiet ſynalocepha. ex *ſatin* vero, *n*, elidetur. quae omnes licentiae ceſſarent, ſi legeretur, *ſatine.* FAERNUS. Sine dubio legendum *ſatine*; ſeu aiant ſeu negent Librarii. 9

Haut auſpicato huc me adpuli. Sic Faernus dedit; & quaſi omnes codices congruerent, nihil adnotavit. Unus ex Noſtris bonae notae *Adtuli.* Priſcianus p. 1009. *Auſpicato: Terentius in Andria: Haut auſpicato huc me adpuli.* Ita quidem Putſchius dedit: ſed noſtri ibi Codices *Adtuli*; ut & illi quos Geor. & Fran. Fabricii conſuluerunt. Plaut. Amph. III, 4, 6. 12

Ego ſum Jovi dicto audiens, ejus juſſu nunc
huc me adfero.
Ubi non poteſt ſubſtitui, *Adpello.*

Semper enim ejus dicta eſt haec atque habita eſt ſoror. Hic verſus varie legitur. Vaticanus & Baſilicanus ſic: 14

Semper

Quae illíus fuerunt, póſſidet: nunc me hóſpitem
Litès ſequi, quam id míhi ſit facile atque útile,
Aliórum exempla cómmonent: ſimul árbitror,
Iam eſſe áliquem amicum et défenſorem ei: nám fere
Grandiúſcula iam profectaſt illinc. clámitent,
Me ſýcophantam: heréditatem pérſequi,
Mendícum: tum ipſam déſpoliare nón lubet.

M. *O óptume hoſpes, pol Crito antiquum óbtines.*

CR. *Duc me ád eam: quando huc uéni, ut uideam.* M. *máxume.*

D. *Sequar hós: nolo me in témpore hoc uideát ſenex.*

ACTUS V. SCAENA I.

CHREMES. SIMO.

CH. *SÁTIS iam ſatis, Simó, ſpectata ergá te amicitiáſt mea:*
Sátis pericli incépi adire: orándi iam finém face.
Dúm ſtudeo obſequí tibi, paene inlúſi uitam fíliae.

Semper enim dicta eſt eſſe haec, atque habita eſt ſoror.

Alii omnes: *Semper ejus*, &c. Donatus vero quem & ſequimur:

Semper enim dicta eſt ejus haec atque habita eſt ſoror.

Verſus autem ſtat contracto *ejus*, in unam ſyllabam longam. FAERNUS.

Eadem in noſtris lectionis inconſtantia eſt. Pro *enim* lege *ei*:

Semper ei dicta eſt eſſe haec atque habita eſt ſoror.

ut Heaut. II. 3, 29. *Anus.*

Quae eſt dicta mater eſſe ei *antehac, non fuit.*

Senſus quoque eſt gravior per aſyndeta, ſublato *Enim*.

16 *Quam hic mihi ſit facile atque utile.* Quattuor ex noſtris, ex quibus tres omnium veterrimi, *Quam* Id *mihi*: non *Hic*. Si *hic* legis; convitium erit Athenienſibus ſolis, quaſi inſignite erga hoſpites injuriis: Sin *Id* mavis; generaliter dictum erit, in quavis civitate hoſpites vix poſſe ſuum jus conſequi. Atque hoc rectius: cum enim *aliorum exempla* dicit, domi in Andro vel alibi intellegit; utique non Athenis, ubi (V, 4, 4.) *inſolens* & rarus fuit. Quid quod Menander Atticus noluiſſet civitatem ſuam inutili dicto lacerare.

18 *Jam aliquem eſſe amicum.* Quattuor ex noſtris cum Edit. vetere; *Jam eſſe aliquem amicum.* Concinnius.

Me ſycophantam hereditatem perſequi. Invidioſius eſt *hereditates*; ut apud Donatum legitur ſcena quarta actus quinti. FAERNUS.

Omnes Noſtri, &, ut ex nota ejus ſcire eſt, Faerni codices *Hereditatem*. At, inquit, Donatus ad V, 4, 4. legit *Hereditates:* in codice quodam ſcripto fortaſſe; nam editi ibi *Hereditatem*. At *invidioſius eſt Hereditates*. Atqui Invidiae minime quaerendus hic locus eſt, cum non in alium hoc ſed in ſe dicat. Quare recte Codices *Hereditatem*, hanc ſcil. Chryſidis. Et recte Donatus: *Sycophantam ſubdiſtingue, & ſic infer ſequentia.* Lege igitur,

Clamitent
Me ſycophantam: hereditatem perſequi,
Mendicum: tum ipſam deſpoliare non lubet.

Ita duo ex noſtris veterrimi; & totidem apud Rivium, non, ut Faernus, *licet*. Neque aliter Donatus legit, qui hoc exponit *Ab Honeſto*; ut ſuperiora *A Poſſibili & Utili*. Hoc vult: Si cupiam hereditatem hanc acquirere; cum peregrinus hic ſim, non poſſim: immo ſi poſſim, non cupiam; cum eo pacto deſpolianda ſit Glycerium. Hoc viri honeſti eſt; cum non libeat inhoneſte rem quaerere; etiamſi legibus liceret.

Optume

S. *'Immo enim nunc cum máxume abs te póſtulo atque oró, Chreme,*
'Ut beneficium uérbis initum dúdum, nunc re cómprobes.
CH. *Uíde quam iniquus ſís prae ſtudio: dúm id efficias quód cupis,*
Néque modum benignitatis, néque quid me ores, cógitas:
Nám ſi cogitéſ, remittas iám me onerare iniúriis.
S. *Quibus?* CH. *at rogitas? pérpuliſti me, hómini ut adoleſcéntulo,*
'In alio occupáto amore, abhórrenti ab re uxória,
Fíliam darem ín ſeditionem, átque in incertas núptias;
Eíus labore atque eíus dolore gnáto ut medicarér tuo:
'Impetraſti: incépi: dum res tétulit. nunc non fért: feras.
'Illam hinc ciuem eſſe aíunt: puer eſt nátus: nos miſſós face.
S. *Pér ego te deos óro, ut ne illis ánimum inducas crédere,*
Quíbus id maxume útileſt, illum éſſe quam detérrimum.
Núptiarum grátia haec ſunt fácta atque incepta ómnia.
'Ubi ea cauſa, quámobrem haec faciunt, érit adempta his; déſinent.
CH. *'Erras: cum Dauo égomet uidi ancíllam iurgantém.* S. *ſcio.*

22 *Optume hoſpes, pol Crito ántiquum obtines.* Duo ex noſtris O *optume*, ut olim ex conjectura dederat Muretus.

2 *Satis pericli coepi adire.* Omnes Noſtri cum Edd. vett. *Satis pericli incepi adire.* Recte: *Incepi* plus eſt quam *Coepi:* & ſuavior per elisionem fit verſus. Infra, v. 13. *Impetraſti: incepi, dum res tetulit.*

4 *Immo enim quam maxime abs te poſtulo, atque oro, Chreme.* O. l. s. *Immo enim nunc quam maxime.* Donatus vero. *nunc cum maxime.* ita & Eugraphius. & ita legendum eſt. ſupereſt ut verſui conſulatur: quod ita fiet, ſi vel in *immo*, priore correpta per parellipſin, primus pes ſit anapaeſtus: vel ex *enim* abjecto *m*, dactylus. FAERNUS. Recte *Cum maxime:* licet omnes noſtri *Quam.*

6 *Dum efficias id quod cupis:* O. l. s Donatus, *dum id efficias.* FAERNUS.

Vide quam iniquus ſis prae ſtudio, dum id efficias quod cupis:

Prava hic diſtinctio invaluit, ſententiae detrimento. Tu ſic interpunge,

Vide quam iniquus ſis prae ſtudio: dum id efficias quod cupis,
Neque modum benignitatis &c.

Quibus? Ah rogitas? perpuliſti me, ut homini adoleſcentulo. Omnes noſtri *At rogitas?* ut Hec. IV, 1, 11. & alibi. Legendum etiam, *Hómini ut*, non *út homini.* 9

Filiam darem in ſeditionem atque incertas nuptias. O. l. s. & Donatus, *filiam ut darem.* quod ſi recipimus, particula *ut*, vel hic, vel ſupra, ſuperfluit. & tantum ad majorem expreſſionem poſita eſt. praeterea omnes fere l. s. & maxime antiqui habent, *atque in incertas.* qua lectione admiſſa, *in* abjiciendum in ſcanſione eſt. ut in Eunucho: *In hanc noſtram plateam.* FAERNUS. 11

Filiam ut darem. Valeant libri omnes, potius quam ut Terentius prae oblivione bis dederit *Ut.* Lege, *Filiam darem*, ut Edd. plerae-que habent.

Ficta atque incepta omnia. Chartaceus noſter *Facta*; & a prima manu duo alii; poſtea interpolatum *Ficta.* Vera lectio eſt *Facta*; ut v. ſequente, *Ubi ea cauſa, quamobrem id faciunt*; non *Quamobrem id fingunt.* Videre hoc, vel ex conjectura, alii. 17

Erras: cum Dauo egomet vidi jurgantem ancillam. Scio. Lege numeroſius: *Vidi ancillam jurgantem.* Ita ſolet Noſter, *Ancilla*, accentu in ſyllaba media. 19

CH. *Uéro uoltu; cum ibi me adeſſe néuter tum praeſénſerat.* 20
S. *Crédo; et id futúrum Dauos dúdum praedixít mihi:*
'Et neſcio qui tíbi ſum oblitus hódie, ut uolui, dícere.

ACTUS V. SCAENA II.

DAUUS. CHREMES. SIMO. DROMO.

D. *'ANIMO nunc ïam ótioſo eſſe ímpero.* CH. *hem Dauóm tibi.*
S. *'Unde egreditur?* D. *meó praeſidio atque hóſpitis.* S. *quid illúd mali eſt?*
D. *'Ego commodiorem hóminem, aduentum, témpus, non uidí.* S. *ſcelus,*
Quémnam hic laudat? D. *ómnis res eſt iam ín uado.* S. *ceſſo ádloqui.*
D. *'Erus eſt: quid agam?* S. *o, ſálue bone uir.* D. *éhem Simo, o noſtér Chreme,* 5
'Omnia adparáta iam ſunt íntus. S. *curaſtí probe.*
D. *'Ubi uoles, adcérſe.* S. *bene ſane: íd enimuero hinc núnc abeſt.*
'Etiam tu hoc reſpónde, quid ïſtic tíbi negotiſt? D. *míhin?* S. *ita.*
D. *Míhi?* S. *tibi ergo.* D. *módo ego introiui.* S. *quáſi ego quam dudúm rogem.*
D. *Cúm tuo gnato una.* S. *ánne eſt intus Pámphilus? cruciór miſer.* 10

20 CH. *At vero voltu, cum ibi me adeſſe neuter tum praeſenſerat.* Hic verſus in libro Bembino incipit a dictione *at:* ceterum in ſcanſione ea particula in finem praecedentis verſus rejicitur. quod vero ſequitur *neuter tum*, conjicit Lolgius legendum *neuter dum*, quod nobis maxime placet: hoc tamen addimus videri nobis legendum eſſe, *perſenſerat*. FAERNUS.

Tolle illud *At:* obeſt enim potius quam prodeſt. Lolgius *neuter dum*, id eſt, *neuter adhuc*. Atqui Codicum omnium lectio, *Tum*, eodem prorſus ſenſu eſt. *Tum, cum*, paſſim: & nonnumquam *Cum, tum*. Ovid. Triſt. III, 3, 53.

Cum patriam amiſi, tum me periiſſe putato.

Ergo recte *Tum*: quaſi dixerit, *Tum, cum neuter praeſenſerat ibi me adeſſe.*

21 *Credo, & id facturas Davos dudum praedixit mihi.* Quid, obſecro, *facturas?* Praeceſſit, *Se vidiſſe ancillam cum Davo jurgantem.* Anne hoc praedixit Davus? aut, ſi feciſſet, *Facturas* hic ullam Syntaxin habet? Supra v. 18. habuimus, *Quamobrem* haec *faciunt*: nunc ex multis unum fit, *Id facturas*. Repone,

Credo, & id futurum *Davos dudum praedixit mihi.*

Nempe *puerum delatum iri ante oſtium*: III, 2, 27.

Sed nihilo ſcius mox puerum huc deferent ante oſtium:

Id ego jam nunc tibi, ere, renuntio futurum, ut ſis ſcius.

Vide haec, *Id futurum renuntio; Id futurum praedixit*. Non verbum addam.

Et neſcio quid tibi ſum oblitus hodie, ac volui, dicere. Lege, *Et neſcio qui:* Neſcio quomodo oblitus ſum tibi dicere, id quod Davus mihi praedixerat. *Ac volui*, Donatus explicat *Contra quam volui*. Mira vero Magiſtrorum auctoritas: *Paulum*, cum ipſis placet, erit idem quod *Multum: Ac* idem quod *Contra quam*. Nimirum retulit hoc ad *Oblitus; Oblitus ſum, ac volui*; ſive *Contra quam volui*. Tu vero ad *Dicere* refer; & ſic verſum conſtitue, 22

Et neſcio qui tibi ſum oblitus hodie, ut volui, dicere.

Dicere, ut volui: ut mecum conſtitui tibi dicere. Supra,

Ut quimus, aiunt, quando, ut volumus, *non licet.* Phorm. V, 1, 32.

Quicum volebam, atque, ut volebam, *filiam locatam.*

Animo jam nunc otioſo, Nunc jam o. l. s. & Donatus, & ſtat verſus diviſa voce *jam* in duas ſyllabas. FAERNUS. 1

Bene ſane, id enimvero hic nunc abeſt. Omnes fere l. s. & Donatus habent *hinc nunc abeſt:* 7

'Eho, non tu dixti ésse inter eos ínimicitias, cárnufex?
D. *Súnt.* S. *cur igitur híc est?* CH. *quid illum cénses? cum illa lítigat.*
D. *'Immo uero indignúm, Chreme, iam fácinus faxo ex me aúdies.*
Néscio qui senéx modo uenit: éllum, confidéns, catus:
Cúm faciem uideás, uidetur ésse quantiuis preti:
Tristis seueritás inest in wóltu, atque in uerbís fides.
S. *Quídnam adportas?* D. *níl equidem, nisi quód illum audiui dícere.*
S. *Quíd ait tandem?* D. *Gly'cerium se scíre ciuem esse 'Atticam.* S. *hem, Dromó, Dromo.* DR. *quid ést?* S. *Dromo.* D. *audi.* S. *uérbum si addideris. Dromo.*
D. *Audi ébsecro.* DR. *quid uís?* S. *sublimem hunc íntro rape, quantúm potes.*
DR. *Quem?* S. *Dáuom.* D. *quamobrem?* S. *quía lubet. rape ínquam.* D. *quid feci?* S. *rape.*
D. *Si quícquam inuenies mé mentitum, occídito.* S. *nihil aúdio.*
'Ego iam te commótum reddam. D. *támen etsi hoc uerum ést?* S. *tamen.*
Cura ádseruandum uínctum. atque audin? quádrupedem constríngito.
Age núnc iam: ego pol hódie, si uiuó, tibi

abest: item Eugraphius, qui hoc ita exponit. *Id enimvero.* s. solum. *hinc nunc abest*, id est puella. FAERNUS.

Tres ex nostris, *Is enimvero*: unus *Hic nunc.* Frustra. Plaut. Stich. V. 4, 29.

Modo nostra hoc amica accedat: id abest: aliud nihil abest.

8 *Etiam tu hoc respondes?* Donatus: *Etiam tu hoc respondes? Deest Anon.* Qui hoc adnotavit, legit *Respondes.* Sequitur: *Etiam aut adhortatio est aut conjunctio.* Qui hoc, legit *Responde*, ut nostri codices praeter unum universi. Servius ad Aen. XI, 373.

Etiam tu, siqua tibi vis
Si patrii quid Martis habes, illum aspice contra.

Nunc, ait, *Etiam hortantis adverbium est, ut Eia: Terentius: Etiam responde.* Vides ut *Aspice*, ita & *Responde.*

9 *Modo introii.* Codex C. C. C. *Introivi.* Lege, *Mihi? Tibi ergo. Modo ego introivi.* Apud Nostrum *Introire* semper in medio Synaloepham facit; tamquam bina fuerint verba, *Intro ire.*

13 *Immo vero indignum, Chremes, jam facinus faxo ex me audias.* Lege *Chreme* cum uno ex nostris; & cum quattuor *Audits.* ut *Faxo insolebis, Jam faxo scies* &c.

Nescio quis senex. In antiquo Decurtato est *nescio qui.* FAERNUS. Unus quoque e nostris, *Nescio qui*: & Nonius v. Confidens. 14

Glycerium se scire esse civem Atticam. Ex vetustioribus libris, & Donato, versusque ratione lege, *civem esse.* FAERNUS. Ita & nostri omnes. 18

Hem, Drómo, Drome. Ut saepe antea, appone *Hem* ad finem prioris versus, *Atticam.* s. *hem,* *Dromó, Drome.* 19

Si quicquam mentitum inuenies occidito. Antiqui libri, 22

Si quicquam invenies me mentitum occidito.

alii eandem collocationem verborum habent, sine pronomine *me*; alii, & cum iis Donatus,

Si quicquam invenies mentitum me.

FAERNUS. Nostri omnes, *Me mentitum.*

s. *Ego jam te commotum reddam.* D. *Tametsi hoc verum est.* s. *tu tamen.* Omnes fere l. s. & in his antiquiores, *tamen & si.* quod vero sequitur, *tu tamen*, omnes libri habent *tamen tu.* Solus Vaticanus non habet vocem *tu*, quae etiam versui incommodat. Itaque delenda est, & distinguendum est post *tamen.* ut ad eam interrogationem Davi, *tamen & si hoc verum est?* respondeat Simo, *tamen.* 23

Oſténdam, quid erum ſit pericli fállere,
Et illí patrem. CH. *ah ne ſaéui tantopere.* S. *ó Chreme,*
Pietátem gnati. nónne te miſerét mei?
Tantúm laborem cápere ob talem fílium?
Age Pámphile: exi Pámphile: ecquid té pudet?

ACTUS V. SCAENA III.

PAMPHILUS. SIMO. CHREMES.

P. *QUIS mé uolt? perii, páter eſt.* S. *quid ais, ómnium?* CH. *ah,*
Rem pótius ipſam díc, ac mitte mále loqui.
S. *Quaſi quícquam in hunc iam gráuius dici póſſiet.*
Ain tándem, ciuis Glycerium ſt? P. *ita praédicant.*
S. *Ita práedicant? o ingéntem confidéntiam:*
Num cógitat quid dícat? num facti piget?
Numnam eius color pudóris ſignum uſquam índicat?
Adeo ínpotenti eſſe ánimo, ut praeter cíuium
Morem átque legem, et ſuí uoluntatém patris,
Tamen hánc habere ſtúdeat cum ſummó probro?
P. *Me míſerum.* S. *hem, modone id démum ſenſti, Pámphile?*
Olim iſtuc, olim, cum íta animum induxti tuum.

Deinde ſubdat ad Dromonem, *cura adſervandum vinctum.* FAERNUS. Veterrimus noſter *Tamen.* neque agnoſcit *Tu.*

25 *Oſtendam, erum quid ſit pericli fallere.* Lege commodiore ordine:
Oſtendam, quid erum ſit pericli fallere.

27 CH. *Ah ne ſaevi tantopere, s. Chreme,* Omnes fere l. s. *o Chreme.* & ſane majorem emphaſin habet adjecta ea interjectio. FAERNUS. Ita omnes noſtri, duobus exceptis.

2 *Vide num ejus color.* Donatus legit ſine dictione *Vide.* FAERNUS.
Num eiús color pudoris ſignum uſquam indicat? Omnes ubique codices: *Vide num.* Nempe viderunt aliquid verſui deeſſe. Lego:
Numnam eius color pudóris ſignum uſquam indicat?
ut paſſim: *Numnam periimus? Numnam illa quaeſo parturit?*

3 *Adeo impotente.* O. l. s. *adeon,* quam tamen dictionem oportebit per ſynizeſin contrahere in pyrrichium. FAERNUS.
Apage Synizeſin iſtam *Adeon* & alteram quam neſcio quis ſomniat in Eun. IV, 6, 3. *Uſque* ado ego *illius.* Legendum hic: *Adeo impotenti;* & illic, *Uſque adeo illius.*

5 *s. Modone id demum ſenſti Pamphile?* O. l. s. quotquot vidi, poſt aſcriptam Simonis perſonam habent, *hem.* FAERNUS. Sic & Noſtri omnes.

Sed quid ego? cur me excrucio? cur me macero? Codex Academicus:
Sed quid egò me autem? cur excrucio? cur me macero?
Lege, vocula *cur* ejecta,
Sed quid ego me autem excrucio? cur me macero?
Virg. Aen. II, 101.
Sed quid ego haec autem nequicquam ingrata revolvo?

CH. *Attamen Simo audi.* s. *ego audiam? quid ego audiam Chreme.* CH. *attamen dicat ſine,* Liber Bembinus, qui hic fere incipit poſſe legi

Quod cúperes, aliquo pácto efficiundúm tibi:
Eodém die iſtuc uérbum uere in te áccidit.
Set quíd ego me autem excrúcio? cur me mácero?
Cur meám ſenectutem huius ſollicito améntia?
An ut pro huíus peccatis égo ſupplicium ſúfferam?
Immo hábeat, ualeat, uíuat cum illa. P. *mí pater.*
S. *Quid mí pater? quaſi tu húius indigeás patris.*
Domus, úxor, liberi ínuenti inuitó patre.
Addúcti qui illam cíuem hinc dicant: úiceris.
P. *Patér, licetne páuca?* S. *quid dicés mihi?*
CH. *Tamén, Simo, audi.* S. *egon aúdiam? quid ego aúdiam,*
Chreme? CH. *át tamen dicát ſine.* S. *age dicát: ſino.*
P. *'Ego me amare hanc fáteor. ſi id peccáre eſt, fateor íd quoque.*
Tibi, pater, me dédo. quiduis óneris inpone: ímpera:
Uís me uxorem dúcere? hanc uis míttere? ut poteró, feram.
Hóc modo te obſecro, út ne credas á me adlegatum húnc ſenem:
Síne me expurgem, atque íllum huc coram addúcam. S. *adducas?*
P. *ſíne, pater.*
CH. *Aéquum poſtulát: da ueniam.* P. *ſíne te hoc exorém.* S. *ſino.*
Quíduis cupio, dúm ne ab hoc me fálli comperiár, Chreme.
CH. *Pró peccato mágno paulum ſúpplici ſatis éſt patri.*

legi, nam reliquum Andriae vetuſtate corroſum eſt, habet *Tamen Simo audi:* ut & Baſilicanus, quod numero magis ſervit, habet etiam idem liber Bembinus, *quid audiam Chremes?* ſine geminatione pronominis, *ego*, ut & Victorianus: & pro *attamen dicat*, hic & Vaticanus, & nonnulli alii praeſertim antiqui. *attandem dicat.* verbum vero *ſine*, Bembinus liber non habet, niſi ſupperadditum.

CH. *Tamen Simo audi.* S. *ego audiam? quid audiam*
Chremes? CH. *at tandem dicat.* S. *age dicat, ſino.* FAERNUS.
Tamen Simo audi. Ego audiam? quid audiam, Chreme. At tandem dicat ſine. Age dicat; ſino. Sic dedit Faernus *Tamen Simo*, Noſtri omnes; &, uno excepto, *Quid ego audiam:* Tres ex vetuſtioribus *At tandem.* Lege,

Tamen, Simo, audi. Egon audiam? quid ego audiam,
Chreme? At tamen dicat, ſine. Age dicat, ſino. Quid ego audiam? ne ante dactylum finalem trochaeus ſit; quod cavent, quantum poſſunt Poetae. *'Attandém* duplici Ictu plane invenuſtum. *Tamen Simo, At tamen dicat*; ut ſupra IV, 2, 28. *Dave at tamen*, & 31. *Attamen ſi quid.*

Hanc uis amittere? Ex *vis* elidendum eſt, 277
s, ut ſit trochaicus. expeditius tamen mihi videretur ſi legeretur, *mittere.* FAERNUS.

Recte Faernus ex conjectura *Mittere:* ut Phorm. IV, 3, 70.

Si illam dant, hanc ut mittam: ne incertus ſiem. & V, 3, 29. *Hanc igitur mittimus.* At alius retinet illud *Amittere* & innocentem voculam *Vis* e textu relegat.

Vis me uxorem ducere, hanc amittere?
Perperam omnino: quippe *Amittitur* uxor, jam domum ducta. *Mittitur*, quae nondum ducta eſt. Ergo hic, *Mitto* vis Glycerium, non *Amittere.*

Paululum ſupplicii. Aliqui recentes libri 32
habent *paulum*, ut & exigit verſus. omnes tamen antiqui & Donatus *paululum.* Item

Eugra-

ACTUS V. SCAENA IV.

CRITO. CHREMES. SIMO. PAMPHILUS.

CR. *MI' TTE orare. una hárum quaeuis caúſa me ut faciám monet,*
Uél tu, uel quod uérum eſt, uel quod ípſi cupio Gly'cerio.
CH. *'Andrium ego Critónem uideo? is cérte eſt.* CR. *ſaluos ſis, Chreme.*
CH. *Quíd tu Athenas ínſolens?* CR. *euénit. ſet hicinéſt Simo?*
CH. *Hic.* CR. *Simo, men quaéris?* S. *eho, tu Gly'cerium hinc ciuem éſſe ais?*
CR. *Tú negas?* S. *itane húc paratus áduenis?* CR. *qua ré?* S. *rogas?*
Túne inpune haec fácias? tune hic hómines adoleſcéntulos
'Inperitos rérum, eductos líbere, in fraudem ínlicis
Sóllicitando, et póllicitando eorum ánimos lactas? CR. *ſánum es?*
S. *'Ac meretriciós amores núptiis conglútinas?*
P. *Périi: metuo, ut ſúbſtet hoſpes.* CH. *ſí, Simo, hunc morís ſatis,*

Eugraphius, qui ſuper hoc loco ita dicit; *Adverbia frequenter fiunt nomina cum pro caſu accipiuntur; ut paululum, & ſatis.* Horatius, *Jam ſatis nivis miſit pater.* FAERNUS.

Quae tanta indoctorum Librariorum reverentia eſt? Si *Paulum*, ut ſpondeus, pronuntietur, cur ſcribamus *Paululum?*

3 *Certe is eſt.* Lege, *Is certe eſt.*

5 CH. *Hic.* S. *men quaeris? eho tu Glycerium hinc civem eſſe ais?* Ita in omnibus vetuſtioribus libris & aliquot recentibus. ſed huic trochaico dimetiendo neceſſe eſt diphthongum diſſolvere in *quaeris.* in *Glycerium* vero non facere ultimae ſyllabae colliſionem. FAERNUS.

Cuinam hoc & hujuſmodi alia perſuaſerit Faernus? *Quaëris* triſyllabon? Codices ſcripti ita fere habent. *Hic,* SIMO. *men' quaeris?* At duo ex melioribus. *Hic.* SIM. *Simo men' quaeris.* unde facilis emendatio eſt.

CH. *Hic.* CR. *Simo, men quaeris?* SI. *Eho, tu Glycerium hinc civem eſſe ais?*

Critonis verba ſunt; cui Pamphilus ſcilicet dixerat, a Simone eum quaeri.

6 CR. *Quare.* S. *rogas?* O l. S. *qua de re:* & ſic quoque ſtat trochaicus. FAERNUS.

Tu negas? Itan huc paratus advenis? Qua de re? Rogas?

Fallit Faernus, cum & ſic quoque ſtare Trochaicum dicit. Neque enim *Advenis* primam corripit, neque *s* in ultima elidi poteſt, cum ſyllaba natura ſit longa. Lege igitur cum duobus Noſtris, *Qua re.*

Tu ne impune hoc facias? Antiqui libri *haec facias?* quod & invidioſius eſt. FAERNUS. Sic & noſtri; & in expoſitione Donatus. 7

In fraudem inlicis, Sollicitando, & pollicitando. eorum animos lactans. Sic dedit Faernus, *Lactans* pro *Lactas*, ut codices omnes habent & Eutyches p. 2185. Erratum, ut credo, Typographi eſt: quod tamen virum eruditum in fraudem illexit. Ceterum Diſtinctio prava eſt, quae ſic corrigetur; *In fraudem inlicis Sollicitando, & pollicitando eorum animos lactas?* Divide iſta, non conjunge. Porro *ſanum es?* edidimus; non literis ſupervacuis, *Sanus ne es?* 9

Bonus hic eſt vir. O. l. S. *bonus eſt hic vir,* & Donatus. FAERNUS. Sic & noſtri omnes. 12

Itane adtemperate venit hodie in ipſis nuptiis,
Ut veniret antehac numquam? 13

Lege, & diſtingue,

Itane adtemperate evenit, hodie in ipſis nuptiis
Ut veniret, antehac numquam? eſt vere hunc credendum, Chreme,

Evenit, plurimi ex noſtris: & refer ad illud Critonis v. 4.

Quid

Nón ita arbitrére: bonus eſt híc uir. S. *hic uir ſít bonus?*
'Itane adtemperáte euenit, hódie in ipſis núptiis
'Ut ueniret, ántehac numquam? eſt uéro huic credendúm, Chreme.
P. *Ní metuam patrem, hábeo pro illa re íllum quod moneám probe.*
S. *Sy'cophanta.* CR. *hem.* CH. *ſíc, Crito, eſt hic: mítte.* CR. *uideat quí ſiet.*
Sí mihi perget quaé uolt dicere, éa quae non uolt aúdiet.
'Ego iſtacc moueo aut cúro? non tu tuúm malum aequo animó feres?
Nam égo quae dico, uéra an falſa audíerim, iam ſcíri poteſt.
'Atticus quidam ólim naui frácta ad Andrum eiéctus eſt,
'Et iſtacc una párua uirgo. tum ílle egens forte ádplicat
Prímum ad Chryſidís patrem ſe. S. *fábulam inceptát.* CH. *ſine.*
CR. *'Itane uero obtúrbat?* CH. *perge tu.* CR. *ís mihi cognatús fuit,*
Qui eúm recepit. ibi ego audiui ex íllo ſeſe eſſe 'Atticum.
'Is ibi mortuus éſt. CH. *eius nomen?* CR. *nómen tam cito?* P. *Phánia.* CH. *hem,*
Perií. CR. *uerum hercle opínor fuiſſe Phániam: hoc certó ſcio.*

Quid tu Athenas inſolens? CR. *Evenit.* Hoc Simo, ut irati ſolent, repetit: Ceterum noli cum Faerno per interrogationem efferre, *Eſt vero huic credendum?* Longe melius eſt per Ironiam.

17 *Si mihi pergit quae volt dicere, ea quae non volt audiet.* Omnes praeter unum Noſtri *Perget*; & ſic Edd. vett: Recte. *Perget*, ut *Audiet.* Enn. Prol. 18.

Quae proferentur poſt, ſi perget laedere.

Neque aliter, credo, ipſe Faernus; ſed eo deventum eſt, ut vel menda Typographica pro Bembinis theſauris accipiantur.

19 *Nam ego quae dixi vera an falſa audieris jam ſciri poteſt.* Liber Bembinus habet, *nam ego quae dico*, quod etiam magis quadrat: nam ſi utique jam dixiſſet, quid opus erat iterum dicere, ea quae jam dixiſſet? iccirco in praeſens tempus ait, *nam ego quae dico*; in futurum autem *vera an falſa audieris*: ſane in libro Bembino erat *audierim*, quod forte malum ſenſum non habet. FAERNUS.

Nam ego quae dico, vera an falſa audieris, jam ſciri poteſt.

Dico, apud ſolum Bembinum eſt; *Audierim*, etiam Collegii C. C. codex: quod poſtea interpolatum *Audieris*. Atqui recte habuit a manu prima. *Audierim*, ex Phania ſcilicet. Sic v. 28. de re eadem:

Multi alii in Andro audivere.

Apud Andrum ejectus eſt. Liber Bembinus 20 *ad Andrum.* FAERNUS.

Noſtri omnes *Apud Andrum.* Sed recte Bembinus: *Ad* in ſignificatione motus. Cicero, *Ejectus in exilium*, Seneca, *Ejectus in deſertum litus.*

CH. *Perge.* CR. *tum is mihi cognatus fuit.* In- 23 epte prorſus, *Tum cognatus.* Si enim *Tum*, utique nunc & ſemper. Corrige,

CH. *Perge tu.* CR. *Is mihi cognatus fuit.*

Is ibi mortuus eſt. Idem liber, cum quo 25 omnes alii fere concordant, ita ordinatos habet hos verſus:

Is ibi mortuus eſt. CH. *ejus nomen?* CR. *nomen tam cito tibi? Phania.*
CH. *Hem perii.* CR. *verum hercle opinor fuiſſe Phaniam. hoc certo ſcio,*
Rhamnuſium ſe aiebat eſſe. CH. *o Juppiter.*
CR. *eadem haec Chreme*
Multi alii in Andro tum audivere. CH. *utinam id ſit, quod ſpero: eho dic mihi*
Quid eam tum? ſuam ne eſſe aiebat? CR. *non.*
DH. *cujam igitur.* CR. *fratris filiam.*

Iambici octonarii ſunt quorum in primo, *ejus* monoſyllabum eſt. ſecundi prima ſyllaba fini praecedentis adjungitur. in quarto *audivere*, triſyllabum eſt. in quinto, ex *quid d* abjicitur. *eam*, vero monoſyllabum eſt. FAERNUS.

Quae hic peccavit Faernus, ad ſingulos ver-

ſus

Rhamnúſium ſeſe áibat eſſe. CH. *o Iúppiter.* CR. *eadem hæc, Chreme,*
Multi álii in Andro audíuere. CH. *utinam id ſít, quod ſpero. eho, díc mihi,*
Quid eám tum? ſuamne eſſe áibat? CR. *non.* CH. *cuiam ígitur?* CR. *fratris fíliam.*
CH. *Certé meaſt.* CR. *quid aïs?* S. *quid tu aïs?* P. *árrige auris, Pámphile.*
S. *Qui crédis?* CH. *Phania íllic frater meús fuit.* S. *noram ét ſcio.*
CH. *Is hinc, béllum fugiens méque in Aſiam pérſequens, proficíſcitur;*
Tum illam híc relinquere uéritus eſt. poſtílla nunc primum aúdio
Quid illó ſit factum. P. *uíx ſum apud me: ita ánimus commotúſt metu,*
Spe, gáudio, mirándo hoc tanto tám repentinó bono.
S. *Ne iſtám multimodis cíuem inuentam gaúdeo.* P. *credó, pater.*
CH. *At mi únus ſcrupulus étiam reſtat, quí me male habet.* P. *dígnus es*
Cum tuá religione, ódium. nodum in ſcírpo quaeris. CR. *quíd iſtuc eſt?*

ſus notabimus. Ceterum male hic rem geſſit ὁ Νέος, qui a Faerno deſciſcens, & Mureto obſecutus, quattuor totos verſus miſeris modis luxavit: & multis verbis nihil dixit.

25 *Nomen tam cito tibi? Phania.* Donatus: *Phania: Hoc ita dixit Crito, ut nemo audiret: ſcilicet adhuc dubitans, an ipſe ſit.* Falſum hoc: quippe, ſi *nemo audiebat*; qui factum eſt, ut ſtatim ſubinferret *Hem* & *Perii?* Donatus iterum: *Hem: ſunt qui putant Simonem Hem dicere, iraſcentem filio Critonem ſubmonenti.* Hinc patet, olim fuiſſe qui illud *Phania* Pamphilo tribuerent, non Critoni. Recte; unde ſic legendum:

CR. *Is ibi mortuus eſt.* CH. *Ejus nomen?* CR. *Nomen tam cito?* PA. *Phania.* CH. *Hem.*

Ejecimus *Tibi*, quod abeſt a Regio & C. C. C: & in altero 900 annorum a manu ſecunda eſt poſt raſuram; ut jure quis ſuſpicetur PAM fuiſſe eraſum, & interpolatum *Tibi.*

27 *Rhamnuſium ſe aiebat eſſe.* Lege, *Rhamnuſium ſeſe aibat eſſe.*

28 *Multi alii in Andro tum audivere.* Triſyllabon eſſe putat Faernus *Audivere.* Quo pacto? *Audire* an *Audere?* Quis ita pronuntiantem ferat? Immo ejice illud *Tum*, quod nihil confert ſententiae, nec in Codice Petrenſi eſt. In ſequente verſu *d* ex *Quid* abjici vult Faernus. Qui fieri poteſt, ut *Quid* ſit *Qui?* ſuccurrendum erat alia via, *Aibat* ſcilicet pro *Aiebat*; ut paſſim.

Tum illam hic relinquere eſt veritus. Nullus eſt liber, qui ita collocet; ſed omnes in hunc modum: 33

Tum illam relinquere hic eſt veritus. poſt illa nunc primum audio.

Sed verſus impeditus eſt, niſi *poſt illa* in duas dictiones dividas, ita ut *illa* ſit pyrrichius. FAERNUS.

Male Faernus & eum ſecutus vir doctus dactylum faciunt ex *Poſtilla*, quod tribus conſtat longis: ut Heaut. III, 1, 38. & ſemper,

Poſtilla coepit victum vulgo quaerere.

Lege, ordine paululum immutato:

Tum illam hic relinquere veritus eſt: poſtilla nunc primum audio.

Ne iſtam multis tuam inveniri gaudeo. O. 36 libri antiqui & Donatus, *multis modis*, habent. Sed Bembinus, *multimodis.* quod & ad verſum optime quadrat, qui eſt octonarius, ut ceteri. FAERNUS.

SI. *Nae iſtam multimodis tuam inveniri gaudeo.* PA. *credo, pater.*

Turpe mendum jam diu hic inſedit: vide apud Donatum, quas turbas Magiſtris olim dederit. *Tuam inveniri*, hoc eſt, *Tuam, o Chreme, filiam inveniri.* Cur hoc dicenti Simoni non Chremes reſpondet, ſed Pamphilus? Repone:

SI. *Nae iſtam multimodis* civem inventam *gaudeo.* PA. *credo, pater.*

Hoc dixit Simo, non Chremetem, ſed Pamphilum intuens: ideo recte ei Pamphilus reſpondit: poſtea autem v. 43. Chremetem alloquitur,

Nomén non conuenít. CR. *fuit hercle huic áliud paruae.* CH. *quód, Crito?*
Numquíd meminíſti? CR. *id quáero.* P. *egon huius mémoriam patiár meae*
Uoluptáti obſtare, cum égomet poſſim in hác re medicarí mihi?
Non pátiar. heus, Chremé, quod quaeris, Páſibula. CH. *ipſáſt.* CR. *eaſt.*
P. *Ex ipſa miliés audiui.* S. *omnís nos gaudere hóc, Chreme,*
Te crédo credere. CH. *íta me Di ament, crédo.* P. *quid reſtát, pater?*
S. *Iam dúdum res reddúxit me ipſa in grátiam.* P. *o lepidúm patrem.*
De uxóre, ita ut poſſédi, nil mutát Chremes. CH. *cauſa óptumaſt:*
Niſi ſíquid pater ait áliud. P. *nempe id.* S. *ſcílicet.* CH. *dos, Pámphile, eſt*
Decém talenta. P. *accípio.* CH. *propero ad fíliam. eho mecúm, Crito:*
Nam illám me credo haut nóſſe. S. *cur non íllam huc transferrí iubes?*
P. *Recte ádmones. Dauo égo iſtuc dedam iám negoti.* S. *nón poteſt.*
P. *Qui?* S. *quía habet aliud mágis ex ſeſe et máius.* P. *quidnam?* S. *uínctus eſt.*
P. *Patér, non recte uínctuſt.* S. *at ita iúſſi.* P. *iube ſolui óbſecro.*

loquitur, *Omnes nos gaudere hoc, Chreme, Te credo credere.* Ceterum *civem inventam gaudeo*, ut Eun. V, 5, 10.

Scis eam hinc civem eſſe? Atqui ſic inventa eſt.

& V, 9, 6.

Scis Pamphilam meam inventam civem?

Hec. IV, 4, 21.

Gaudeo Natum illum, & tibi illam ſalvam.

38 *Cum tua religione odio.* *Odium* habet liber Bembinus & Vaticanus, quemadmodum & Donatus legit. FAERNUS.

Noſter quoque veterrimus *Odium*: & ſic Nonius v. Religio, & Cledonius p. 1901.

41 *Cúm ego poſſim.* Tres ex noſtris cum vett. Edd. *Cum égomet poſſim.* Recte, & tum Ego*met* acuetur.

42 *Paſibula.* Per unum *s*, & in Bembino & Vaticano, & in multis aliis eſt libris. FAERNUS.

Non patiar. heus, Chreme, quod quaeris, Paſibulaſt. Ipſaſt. Eaſt.

Teterrimum mendum: an *Paſibulaſt* hic legemus, tertia brevi, cum Graece ſit Πασιβύλη? Immo lege, *Pásibíla. Ipſaſt. Eaſt.* Ceterum nihil opus eſt aut T. Fabri acumine, qui hic correctum vult, *Heus*, Crito, *quod quaeris*; aut viri docti, qui *Heus, Chreme, quod* quaerit. Cur ſodes utrumvis? Nempe, quia verſu abhinc altero, Crito dixerit, *Id quaero:* & ideo hic dicendum ſit, vel *Crito, quod quaeris*; vel *Chreme, quod quaerit*, Crito ſcilicet. Quid aliud eſt, ſi hoc non eſt, nodum in ſcirpo? Crito quidem quaerebat, cogitabat, haeſitabat: at qui quaerebat, ſciſcitabatur, percontabatur, Chremes erat. Non ergo hoc Pamphilus retulit ad Critonis memoriam, ſed ad Chremetis ſollicitudinem.

Niſi quid pater aliud ait. Bembinus & multi alii, *ait aliud.* item *dos Pamphile eſt.* FAERNUS. 47

Niſi quid patér ait aliud. P. *Nempe.* S. *Id ſcilicet.* CH. *dos, Pamphile, eſt.*

Pamphile, etiam noſtri omnes. Lege, & diſtingue.

Niſi ſíquid páter ait aliud. Nempe id. Scilicet. Dos, Pamphile, eſt.

Propero ad filiam. eho mecum Crito. Codex Academicus paulo aliter. *Propere ad filiam eho mecum Crito.* Sic V, 6, 15. *Propere adcerſe:* ubi antea, *Propera.* 48

Nam illam me haud noſſe credo. Antiqua exemplaria, *nam illam me credo haut noſſe.* FAERNUS. Sic & Noſtri, duobus exceptis. Quod mox ſequitur, *Magis ex ſeſe*, eſt *Magis ex re ſua*; ita ut hoc curare non poſſit. 49

Dauo iſtuc dedam jam negotii. Omnes fere libri, & in iis vetuſti, poſt *Dauo*, habent pronomen *ego*. & ſtat verſus, ſi ex *iſtuc s*, elidatur. FAERNUS. Sic & omnes Noſtri. 50

Pater, non recte vinctuſt, s. Haut ita juſſi. P. *Jube ſolvi, obſecro.* Quid eſt, *Haut ita juſſit* 52

S. *Age fiat.* P. *at matúre.* S. *eo intro.* P. *o fauſtum et felicém diem.*

ACTUS V. SCAENA V.

CHARINUS. PAMPHILUS. DAUUS.

C. *PROUI'SO quid agat Pámphilus: atque eccum.* P. *áliquis forſan mé putet*
Nón putare hoc uérum: at mihi nunc ſíc eſſe hoc uerúm liquet.
'Ego Deorum uítam eapropter ſémpiternam eſſe árbitror,
Quód uoluptates eórum propriae ſúnt: nam mi immortálitas
Pártaſt, ſi nulla aégritudo huic gaúdio intercéſſerit. 5
Sét quem ego mihi potíſſimum optem, cuí nunc haec narrém, dari?
C. *Quid illud gaudi eſt?* P. *Dáuom uideo. némoſt, quem malłem óminium:*
Nam húnc ſcio mea ſólide ſolum gáuiſurum gaúdia.

Nihil extricare poſſis. Recte codex Academicus: *At ita juſſi.* hoc eſt, ut recte vinciretur. Jocatur ſenex ex ambiguo verbi *Recte*. Donatus hic egregie (qui, ut nos, legebat *At*; Etſi hodie ejus exemplaria *Haut* habeant) 'Non 'recte: id eſt, *Non juſte:* ſed hic ad Cauſam 'retulit *Non recte*, ſenex vero ad Rem. *Ita juſſi:* 'quia quadrupedem conſtringi juſſerat, quaſi 'Recte ac Diligenter. Et hoc ipſum non va- 'cat. Nam jam joculariter loqui, & minus 'iraſcentis eſt & placabilis animi.

3 *O fauſtum & felicem hunc diem.* In Bembino, & aliquibus aliis libris non eſt pronomen *hunc*, quod & conſuetudini dicendi accommodatius eſt. FAERNUS.

Etiam ex noſtris pars major non agnoſcit *Hunc:* nec Nonius v. Fauſtum. Ceterum verum eſt, quod T. Faber conjecit, *Matura*; non *Matura*. Eun. II, 1, 2. *Faciem. At diligenter. Fiet. At mature. Fiet.* Plane, ut hic: & fruſtra cavillatur vir doctus. Certe propius eſt, ut *Fiat* ſubintellegatur, quam *Facere.*

2 *Aliquis forſan me putet*
Non putare hoc verum: at mihi nunc ſic eſſe
hoc verum lubet.

Quid hic facit *Lubet?* An quod ei lubet, verum erit? an ex ejus libidine verum eſt mutabile? Codex Academicus, *Licet.* Repone.

At mihi nunc ſic eſſe hoc verum liquet.

Liquet mihi, conſtat, patet, certum, compertum eſt, Eun. II, 3, 38.

Illum, liquet mihi dejerare, his menſibus.

Ego vitam deorum. Ita Bembinus & Baſilicanus libri, ſed omnes alii, & Donatus, *ego deorum vitam.* FAERNUS. 3

Ego deorum vitam propterea ſempiternam eſſe arbitror.

Sic dedit Faernus: at noſtri omnes: *Ego vitám deorúm propterea.* Vides, ut inconcinne fiant lictus in ſyllabis poſtremis. Neque hilo melius, *Ego deorúm vitám propterea. Deorum vitam* Nonius habet v. Proprium; & Servius ad Virgil. Eclog. VII, 31. Vir eruditus ſolita ſibi felicitate, *Ego deûm vitam propterea:* Sed locus erat ex Servio reſtituendus, qui ſic citat,

Ego deorum vitam eapropter ſempiternam eſſe arbitror.

Sed quem ego potiſſimum. Bembinus liber & multi alii haec verba ſic collocata habent, 6

Sed quem ego mihi potiſſimum exoptem nunc, cui haec narrem, dari?

Ita trochaicus, aliter impeditus, procedit. Ceterum liber Bembinus pro *exoptem*, habet *optem.* FAERNUS. Faernus ſic dedit,

Sed quem ego mihi potiſſimum optem nunc, cui haec narrem, dari?

Sed verſus laborat: *Cui* enim, cum extra Ictum ſit, non poteſt ſynaloepham evadere. Succurrunt duo ex noſtris codices, qui recte habent, *Cui nunc haec narrem, dari?* Et ex iis alter *Optem* cum Bembino: ceteri omnes *Exoptem.*

ACTUS V. SCAENA VI.

DAUUS. PAMPHILUS. CHARINUS.

D. *P'AMPHILUS ubinamſt?* P. *hic eſt, Daue.* D. *quís homoſt?* P. *ego ſum Pámphilus:*
Néſcis quid mi obtígerit. D. *certe: ſét quid mi obtigerít ſcio.*
P. *'Et quidem ego.* D. *more hóminum euenit, út quod ſim ego nactús mali*
Príus reſciſcerés tu, quam ego tíbi quod euenít boni.
P. *Míra Glycerium ſuós parentes répperit.* D. *factúm bene.* C. *hem.*
P. *Páter amicus ſúmmus nobis.* D. *quís?* P. *Chremes.* D. *narrás probe.*
P. *Néc mora ulla eſt, quín iam uxorem dúcam.* C. *num ille ſómniat*
'Ea, quae vigilans uóluit? P. *tum de púero, Daue?* D. *ah déſine:*
Sólus es quem díligunt Di. C. *fáluus ſum, ſi haec uéra ſunt.*
Cónloquar. P. *quis homóſt? Charine, in témpore ipſo mi áduenis.*

1 D. *Quiſnam homo eſt.* Antiqui libri *quis homoſt*, ut verſus expoſcit: qui trochaicus eſſe debet ut ceteri. FAERNUS.

Etiam noſtri omnes. *Quis homo eſt.* Sed locus a Faerno ſic datus eſt:

Pamphilus ubinam hic eſt? P. *Dave.* D. *quis homoſt?* P. *ego ſum.* D. *o Pamphile.*
P. *Neſcit quid mi obtigerit?* D. *Certe.*

Duo ex noſtris *Ubinam eſt*: quorum alter *Pamphile* ſine *o*: at codex Academicus, *Ego ſum Pamphilus.* Lege & diſtingue:

Pámphilus ubinamſt? P. *Hic eſt, Dave.* D. *Quís homoſt?* P. *Ego ſum Pámphilus:*
Néſcis quid mi obtigerit. D. *Certe.*

Inepta prorſus eſt iſta exclamatio, *o Pamphile*: cum nihil aliud addatur. At ex more, *Ego ſum Pamphilus*: ut Eun. III, 3, 25. *Ego ſum Chremes*: & Adel. IV, 4, 24. *Aeſchinus ego ſum.* Antea reſpondebat, tertia perſona *Hic eſt*; ut Eun. V, 8. 20. *Sed ubi eſt frater? Praeſto adeſt.* Cererum illud, *Neſcis quid mi obtigerit*, ſine interrogatione pronuntia.

4 *Quam ego quod tibi evenit boni.* O. l. s. poſt *ego* habent pronomen *illud*, ſtat trochaicus abjecto uno *l* ex *illud*. FAERNUS.

Noſtri item omnes *Illud* ſed male: ut ex oppoſitione conſtat, *Quod mali mihi, Quod boni tibi*, Porro pro *Ut quod ſim nactus mali* repone, *Ut quod ſim ego nactus mali*, & pro *Quód tibi*, repone *Tibi quod*: & ſtatim accentuum vim & venuſtatem agnoſces. Codex Palatinus Fabricii non habet *Illud*.

5 O *factum bene.* Bembinus, & aliqui alii libri non habent interjectionem *o*, ſicut hic ipſe antiquiſſimus liber, nec in Eunucho eam habet, niſi ſuperadditum, in eo verſu, *quid ni habeam? factum bene.* FAERNUS. Omnes noſtri praeter unum agnoſcunt O.

7 *Nec mora ulla eſt, quin eam uxorem ducam.* Duo ex noſtris veterrimi, *Quin jam uxorem.* Recte: ut Adel. IV, 5, 66.

Quid? jam uxorem? Jam. Jam? Jam quantum poteſt.

9 *Solus eſt quem diligunt dii.* Scripſimus, *diligant*, ex antiquis libris. FAERNUS.

Duo ex noſtris cum vett. Edd. *ſolus es*, quod & viro erudito jure placuit: non tamen ideo, quia eſt Phorm. V, 6, 15.

Nam ſine controverſia ab dis ſolus diligere, Antipho.

Sed quia non tam infanti, hoc convenit, quam patri, cui omnia bona tam repentino contigerunt. Hoc tamen ex Phormionis loco ſcire licet, *Diligunt*, quod ex noſtris aliquot habent, non *Diligant* legendum. Ut enim illic *Diligere*, ita hic *Diligunt*: ut & in Graeco proverbio: Ὃν οἱ θεοὶ φιλοῦσιν, ἀποθνήσκει νέος.

10 *Conloquar.* P. *quis homo eſt? Charine in tempore.* Omnes quot quot ſunt l. s. habent, *o Charine*; & ſtat verſus, ſi vel ex *conloquar r*, vel ex *quis s*, elidatur. FAERNUS.

Apage iſtas eliſiones: velint, nolint Libra-

C. *Béne factum.* P. *audiſti?* C. *ómnia. age, me in tuis ſecundis réſpice.*
Túus eſt nunc Chremés: facturum quaé uoles ſcio eſſe ómnia.
P. *Mémini: atque adeo lóngumſt nos illum éxpectare dum éxeat.*
Séquere hac me. intus ápud Glycerium núnc eſt. tu, Dáue, ábi domum:
Própere adcerſe, hinc qui aúferant eam. quíd ſtas? quid ceſſás? D. *eo.*
Ne éxſpectetis dum éxeant huc: íntus deſpondébitur:
Intus tranſigétur ſi quid éſt quod reſtet. Plaúdite.

rii, ejiciendum eſt *o*, ut in verſu ſequente *u*, *Audiſti* non *Audiſtin*. Ludit enim operam vir doctus, cum ex eo, quod plurimi codices habeant, *Adibo & conloquar. Quis homoſt*, mavult ejici *Et conloquar:* & in textum recipi, *Adibo. Quis homoſt? o Charine:* ſic ut hic verſus Iambicus fiat, qualis & ſequens. Immo neuter Iambicus eſt, quippe in mediis Trochaicis ſiti. Jam autem quod addit, *Adibo* per ſe ſtare poſſe; *Conloquar*, niſi *Adibo* praecedat, minime; id nihil eſt. Phorm. V. 1, 12.

Eaſt ipſa:
Conloquar. Quis hic loquitur? Sophrona. Et meum nomen nominat?

21 *Hem audiſtin'?* Aliqui libri, inter quos Bembinus, non habent interjectionem *hem*.
Me in ſecundis reſpice. Libri vetuſti, *me in tuis ſecundis.* Donatus; *tuis ſecundis rebus.* quod tamen dicit eſſe ex iis, quae abſolute dicuntur; ex quo apparet eum legere, *ex tuis ſecundis.* nam ſi adderetur *rebus*, non eſſet abſolutum. Sane verſus hic eſt octonarius Iambicus; ſi vero legeretur, *audiſti?* eſſet trochaicus, ut ceteri. quod & placet. FAERNUS. Plures quoque ex noſtris non habent *Hem*.

14 *Sequere hac me intus. apud Glycerium eſt nunc.* Liber Bembinus ita habet.
Sequere hac me intus ad Glycerium nunc. Donatus ſic:
Sequere me intus apud Glycerium. FAERNUS.
Pro *Nunc*, noſtri omnes *Nunc eſt*, quod verſus ipſe poſtulat; ut & vidit vir eruditus.

15 *Propera. adcerſe.* Meliores & plures libri *Propere adcerſe.* Sine dubio haec melior lectio.

17 *Plaudite.* Hic ante verbum *Plaudite*, in omnibus vero aliis fabulis ante ea verba *Vos valete*, Bembinus liber & omnes alii antiqui hanc notam habent Ω: ſuper quo loco ita Eugraphius: Verba ſunt recitatoris, qui dum fabulam terminaret, elevabat aulaea ſcenae: & dicebat ad populum: *Vos valete & plaudite.* FAERNUS.
Nota illa in Libris veteribus non eſt Ω ſed *o*: de qua, praeter Eugraphii ſententiam, tres alias longa commentatione producit vir doctus: quarum tamen nulli adſentitur, nec ſuam addit. Nos novam, & aut veram aut certe vero proximam, tribus verbis adferemus. Horat. Art. Poet. 154.
Si fautoris eges aulaea manentis, & uſque
Seſſuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat.
Nota illud *Plaudite* a Cantore dici ſolere. Alius eſt Actor, alius Cantor. Actores in hac Andria Primarum & Secundarum partium *Ambivius* & *Atilius* erant. Tertiarum partium actor, utpote ignobilis, nuſquam memoratur. Cantor autem *Flaccus Claudii filius*, qui tibiis paribus canebat, dextris & ſiniſtris. Ergo cum Actores omnes ex Scena exirent; Cantoris erat, depoſitis ex ore tibiis, *Plaudite* inſonare. Ut igitur in veteribus libris perſonae aliae notantur, PAM. DAV. CHREM; ita hic olim CA. pro Cantore ſcilicet: quae nota, cum non intellecta eſſet, paulatim & compendii cauſa in proximam ei formam *u* degeneravit.

EUNUCHUS TERENTI.

Fabulæ interlocutores.

PHAEDRIA adulescens.
PARMENO seruus.
THAIS meretrix.
GNATHO parasitus.
CHAEREA adulescens.
THRASO miles.
PYTHIAS ancilla.
CHREMES adulescens.
ANTIPHO adulescens.
DORIAS ancilla.
DORUS eunuchus.
SANGA coquus.
SOPHRONA nutrix.
LACHES senex.

ACTA LUDIS MEGALENSIB. L. POSTUMIO ALBINO L. CORNELIO MERULA AEDILIB. CURULIB. EGERE L. AMBIUIUS TURPIO L. ATILIUS PRAENESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDI TIBIIS DUABUS DEXTRIS. GRAECA MENANDRU. ACTA II. M. VALERIO C. FANNIO COSS.

EUNUCHUS.

PROLOGUS.

SI quíſquam eſt, qui placére ſe ſtudeánt bonis
Quam plúrimis, et mínime multos laédere,

1 *Bonis quam plurimis.* Super his verbis ita Eugraphius: *Bonis quam plurimis, quidam intelligunt, quam plurimis bonis. nos intelligamus extrinſecus plurimos, nihil aliud poſuiſſe niſi malos. boni enim admodum pauci ſunt. ita quod dixit in numero plurimis, qualitatem potius declaravit.* FAERNUS.

Ex Eugraphii ſententia ſic locus accipiendus eſt, Placere Bonis potius quam Plurimis ſive Malis, quoniam οἱ πλέονες κακοί. Tu ride has Grammaticorum ineptias; & junctim accipe, *Quamplurimis bonis*, ut *Minime multos bonos*. Sed aliud & majus adhuc reſtat: Legendum inquam,

Si

In his poëta hic nomen profitetur suum.
Tum siquis est, qui dictum in se inclementius
Existimarit esse, sic existimet,
Responsum, non dictum esse, quia laesit prior:
Qui bene uertendo, et eadem scribendo male, ex
Graecis bonis Latinas fecit non bonas:

Si quisquam est qui placere se studeant bonis. Nisi enim *studeant* legeris, inepte infertur, *In his. Quisquam qui studeant*, plane ut And. IV, 1, 3. *Cuiquam, ut gaudeant.* Ubi Donatus: *Cum dixisset Cuiquam, intulit numerum pluralem: ut alibi;*

Si quisquam est, qui placere se studeat bonis.

Ita quidem hodie editum est: sed luce clarius est Donatum hic legisse *studeant*. Priscianus p. 1099. *Construuntur*, inquit, *diversi numeri: Terentius in Eunucho, Si quisquam est qui placere se studeant bonis* &c. *Quisquam enim ad multos intellegitur: quomodo in Adelphis, Aperite aliquis actutum.* Ubi Putschius quidem *Studeas* dedit, plane contra loci sententiam. At testor ego me in quattuor Prisciani exemplaribus *Studeant* repperisse.

5 *Existimet esse, sic existimet.* Donatus videtur legisse *existimat*, pro *existimavit*. sed non stat versus, liber vero Bembinus & Eugraphius in hunc modum habent, *existimavit esse, sic existimet*, ita & alii fere o. l. s. sed eo amplius, post *existimet*, in aliquibus est *praesumat*, in aliquibus vero, *sciat praesumat*. ut facile appareat ea verba inculcata ex glossemate alicujus interpretantis verbum *existimet*. FAERNUS.

Plures ex nostris *Existimavit*; unus *Existimabit*. Sane sententia ipsa Futurum postulat; *Si quid in hoc prologo dicturus est inclementius.* Legendum tamen,

Existimarit esse sic existimet.

Siquis existimaverit, ut v. 1. *Siquis studeat*: Donatus ad locum: *Existimat, pro Existimavit*: Corrige, *Existimarit, pro Existimaverit.*

6 *Quia laesit prius. Prior*, quod est in Bembino, & Vaticano, mihi magis probatur. FAERNUS. Nostri libri *Prius*: Eugraphius *Prior*.

7 *Qui bene vertendo & eas describendo male.* Lego ex libro Bembino, *& eadem scribendo male*; ut sit sensus: elegit ille quidem bonas quas verteret, sed easdem male scripsit. quem sensum confirmat insequens versus: *Ex Graecis bonis, Latinas fecit non bonas.* est & haec lectio in libro Victoriano, licet is pro *scribendo*, habeat *conscribendo*. ita legit & Eugraphius sic dicens: *bene vertit, de Graeco in Latinum: male scribit, male verba componit.* FAERNUS.

Duo ex nostris optimi, *Eadem scribendo*. Recte. Quid autem sit *Bene vertere & eadem male scribere*, quot Interpretes, tot fere sententiae. Vir doctus multis hic verbis declamavit, sed nihil expedivit. *Bene vertere*, est Fideliter vertere, verbum verbo reddere ex Graecorum id ipsum *Bene vertere*, est *Male scribere Latine*. Diversa enim est indoles utriusque sermonis. Terentius itaque ita libere vertebat, ut poëmata sua nativum Latinitatis colorem praestarent; neque tam ex Graecia petita, quam in Latio nata viderentur. Contra Lavinius Luscus: dum nimis fidum interpretem agit; id quod necesse erat, ex Graecis bona malas Latinas fecit. Notum est Horatii praeceptum.

Nec verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres.

Boethius in Porphyrium: *In quo quidem vereor, ne subierim fidi interpretis culpam; cum verbum verbo expressum comparatumque reddiderim.*

Ex Graecis bonis. Sic Faernus: sed *Ex* priori potius versui apponendum: ut infra V, 2, 20. *Quin involem in Capillum.* Neque enim cum viro docto tam facile corripuerim syllabam, cum positione, tum natura longam. 8

Idem Menandri Phasma nunc vuper dedit. Donatus: *Apparet pronuntiatum, quasi hoc ipso admonuerit spectatorem, quam turpiter & imperite haec fabula scripta sit.* Iterum: *Phasma; hanc fabulam totam damnat, ut apparet, silentio; Thesaurum vero non totum, sed ex uno loco.* Recte quidem haec: sed tamen, ut 9

nunc

Item út Menandri Phásma nunc nuptér dedit:
Atque ín Thesauro scripsit, causam dícere
Prius únde petitur, aúrum quare sit suum,
Quam illíc qui petit, unde ís sit thesaurús sibi:
Aut únde in patrium mónumentum perunérit.
Dehinc, né frustretur ípse se, aut sic cógitet,

nunc fertur, totus hic versus arena sine calce est: nec cum prioribus nec cum sequentibus cohaeret. Equidem in Donato manu scripto hoc legi, quod in editis non reperitur: *Item, id est, Similiter.* Unde sic legendum constat,

Qui bene vertendo & eadem scribendo male, ex Graecis bonis Latinos fecit non bonos:
Item ut Menandri Phasma nunc nuper dedit.

Item ut, Similiter ac Phasma dedit, ex bona Graeca Latinam non bonam. De *Item ut* vide II, 2, 33. Heaut. 3, 1, 8.

12 *Quam illum qui petit.* Liber Bembinus ac Vaticanus & Donatus, *quam ille qui* habent. qua lectione stante illae tres dictiones anapaestum faciunt, correpta priore syllaba in *ille*; *petit* vero Iambus est, posteriore item producta more veterum. FAERNUS.

Quam ille qui petit, unde is sit thesaurus sibi. Tres ex nostris *Ille*, multi *Illi*, unus *Illum*. Audiamus Donatum: *Quam ille qui petit: esset recta locutio, si diceret* Quam petitorem, *aut* Quam illum qui petit. *Sed* Quam ille *maluit, ut subaudiamus* Causam dicat. Verum hoc est; Syntaxis enim simplex postulat *Illum*, non *Ille*. Concedimus sane auctoritati Magistri, qui Nominativum hic positum testatur: ita tamen ut non *Ille*, quod (quicquid dicat Faernus) a versu ipso respuitur, sed *Illic* adsciscamus ex tribus codicibus Rivii, G. Fabricii, & Lindenbrogii.

Ceterum de Phasmate & Thesauro, vetus Scholiastes sive is Donatus hic sit, sive quis eo antiquior, ea nos docet & lectissimis quidem verbis, quae & hic quoque digna sunt quae legantur. Phasma, ait, nomen est fabulae Menandri: in qua Noverca superducta Adolescenti, Virginem quam ex vicino quodam conceperat furtim eductam, cum apud vicinum proximum haberet in latebris, hoc modo secum habebat assidue nullo conscio: Parietem, qui medius inter domum mariti ac vicini fuerat, ita perfodit, ut in ipso transitu sacrum locum esse simularet. Cumque transitum intenderet sertis & fronde felici, rem divinam saepe faciens evocabat ad se virginem. Quod cum animadvertisset Adolescens, primo aspectu pulchrae virginis, velut numinis visu, perculsus exhorruit: unde Phasma nomen Fabulae. Deinde paulatim re cognita, exarsit in amorem puellae: ita ut remedium tantae cupiditatis, nisi ex nuptiis, non reperiretur. Ita ex commodo matris ac virginis, & ex voto amatoris consensuque patris, nuptiarum celebratione finem accipit Fabula.

In Thesauro autem hujusmodi est Luscii argumentum. Adolescens, qui rem familiarem nequitia prodegerat, Servum mittit ad patris Monumentum, quod senex sibi vivus magnis opibus apparaverat, ut id aperiret; illaturus Epulas quas pater post annum decimum caverat sibi inferri. Sed cum agrum, in quo Monumentum erat, Senex quidam avarus ab adolescente emerat. Servus ad aperiendum Monumentum auxilio usus senis, Thesaurum cum Epistola ibidem reperit. Senex Thesaurum, tamquam a se per tumultum hostilem defossum, retinet & sibi vindicat. Adolescens judicem capit: apud quem prior Senex, qui aurum retinet, causam suam sic agit:

Athenienses; bellum cum Rhodiensibus
Quod fuerit, quid ego praedicem?

& cetera, quae contra naturam jurisque consuetudinem posita arguit & notat Terentius: quod ille ordo potior erat, ut Adolescens prior proponeret Causam, qui petitor inducitur.

Vides argumenta duarum fabularum toto caelo inter se distantia. Scholiastam autem, quicumque sit, vetustissimum fuisse vel ex Luscii versibus certo scias; quos inter reliqua latitantes primus, quod sciam, versus esse deprehendi. Ceterum quis dubitet, quin haec vera retulerit Scholiastes? Quod si constat, quis eos ferat, qui Thesaurum Luscii non fabulam integram; sed Phasmatis fuisse partem volunt? Quin addunt, Eunuchum partem fuisse

Defúnctus iam sum, nihil est quod dicát mihi:
Is ne érret, moneo, et désinat lacéssere.
Habeoália multa, núnc quae condonábitur;
Quae próferentur póst, si perget laédere;
Ita ut fácere instituit. quám nunc acturí sumus
Menándri Eunuchum, póstquam Aediles émerunt;
Perfécit, sibi ut inspíciundi esset cópia.
Magistrátus cum ibi adéssent, occeptást agi.
Exclámat, furem, nón poëtam, fábulam
Dedísse, et nil dedísse uerborúm tamen:
Colacem ésse nempe, Pláuti ueterem fábulam:
Parasíti personam índe ablatam et mílitis.
Si id ést peccatum, péccatum inprudéntiast
Poétae: non quo fúrtum facere stúduerit.
Id ita ésse, uos iam iúdicare póteritis.

isse Andriae; Aululariam, partem Amphitryonis? Quae in nulla una re conveniunt, ut in eandem fabulam contrudantur? Et jure mireris, virum eruditum tam prava in sententia esse potuisse.

17 *Habeo alia multa, quae nunc condonabitur, Quae proferentur póst.*
Egregie Codex C. C. *núnc quae condonabitur.* Sic enim & *Nunc* & *Post*, quae opponuntur, in Ictu ambo sunt; & *Quae* non inchoat utrumque Colon, parum venuste.

19 *Nunc quam acturi sumus.* O. l. s. *quam nunc*, qua collocatione admissa, primam hujus versus syllabam praecedenti versui in scansione applicabimus. FAERNUS.
Nostri etiam omnes *Quam nunc.* Nec tamen syllabam priori versui applicabimus, sed *Ut*, quod passim fit, corripiemus.

22 *Magistratus cum ibi adesset, occepta est agi.* Magistratus hic sunt Aediles. Ergo recte tres ex nostris antiquissimi *Adessent.* Phorm. II, 3, 56.
At tu, qui sapiens es, magistratus adi.

23 *Fabulam Dedisse, & nil dedisse verborum tamen.* Est Luscii jocus in Terentium, paulo obscurior. Donatus: 'Aut, Neminem fefellisse '(dare enim verba, decipere est) aut Nihil apposuisse de suo, Nihil addidisse de stilo suo: Posterius illud *De suo* vir doctus amplectitur. Neutrum verum est, sed prius illud est vero propius. Sententia est. *Fabulam dedisse*, quod ipsum est quodammodo *verba dare*, fallere: & *verba tamen non dedisse*, nempe Luscio; quo minus deprehenderet furtum factum ex Colace Plauti.

Colacem esse Naevi & Plauti veterem fabulam. Colax Plauti a Nonio Marcello citatur; Naevii Colax nusquam memoratur: nam quae superiore saeculo apud Nonium & Priscianum ferebantur, tamquam ex Naevii Colace; ea jam ex vetustioribus Codicibus Novio tribuuntur. Mira vero locutio est, *Esse Colacem Naevi, & veterem fabulam Plauti:* Veterem modo fabulam? an nullum ei nomen erat? & cur *veterem* de Plautinis, cum Naevianae essent illis veteriores? Denique, si haec vera lectio est; in eo quo accusat Luscius Terentium, etiam excusat. Quippe si noster furatus sit personam Parasiti & Militis & a Plauto & a Naevio; etiam Plautus suam a Naevio sit furatus. Exemplo igitur ipso accusatio diffiatur. Si haec displicent; de correctione cogitandum erit. Codex bonus C. C. C. *Naevi Plauti*, sine conjunctione *Et*. Fallor, an sic dedit Terentius:
Colacem esse nempe, *Plauti veterem fabulam: Parasiti personam inde ablatam & militis.*

25

Non qui furtum facere studuerit. Antiquissimi 28

Colax Menandri est: in ea est parasitus Colax,
Et miles gloriosus: eas se hic non negat
Personas transtulisse in Eunuchum suam
Ex Graeca: set eas fabulas factas prius
Latinas scisse sese, id uero pernegat.
Quod si personis isdem uti aliis non licet:
Qui magis licet currentis seruos scribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Parasitum edacem, glorioſum militem,
Puerum supponi, falli per seruum senem,
Amare, odisse, suspicari? denique
Nullum est iam dictum, quod non dictum sit prius.
Quare aequum est uos cognoscere atque ignoscere,
Quae ueteres factitarunt, si faciunt noui.
Date operam, et cum silentio animum attendite

simi libri *quo* habent, non *qui*. *quo* autem pro *quod* exponendum. FAERNUS. Etiam unus noster & vetustissimus. *Quo*.

31 *Eas se non negat.* Lege, *Eas se hic non negat.* Vide supra ad And. Prol. v. 13. Mox v. 33. *Eas fabulas* intellege Menandri Colacem & Eunuchum.

34 *Latinas sciisse sese.* Haec lectio placet mihi propter versum. quamvis o. l. s. non habeant nisi unum *se*; & in Bembino, ubi geminatum erat, posterius sit deletum. FAERNUS.

Male factum, quod ex Bembino deleverunt *Se*. Fallitur enim vir doctus, cum versum stare posse opinetur unico *Se*. At, inquit, *Me, te, se*, sequente vocali saepius produci solent, neglecta Synaloepha. Ita quidem, sed (quod sero nunc discet) in initio Anapaesti vel Tribrachi; nusquam Iambi. Sed exemplum adducit, Hec. I, 1, 11.

Quin ita paret se, abs te ut blanditiis suis. Hic quidem Iambus est: sed incommode, ut semper fere, affert Erratum pro Exemplo. omnes Faerni praeter Bembinum & Nostri universi ibi *Sese* habent.

35 *Quod si personis iisdem uti aliis non licet.* In Bembino est, *iisdem huic uti non licet*. quarum lectionum utra melior sit statuere nescio. interim vulgatam tenebimus. FAERNUS. Atqui facile erat, utra melior esset, statuere. Recte *Aliis*, qui multi tum una florebant Poetae: non *Huic*, quasi hic solus tum scriberet.

Qui magis licet currentes servos scribere. 36 Ego potiorem arbitror lectionem, quam continet liber Bembinus, *currentem servum*; ut & in Heautontim. *Ne semper servus currens.* FAERNUS.

Immo *Currentes servos* cum omnibus aliis exemplaribus lege. *Servos*, ut postea *Matronas, Meretrices*. In loco, quem citat, Heaut. Prol. v. 37. alia ratio est: nam ibi singularis sunt numeri etiam cetera, *Servus, Senex, Parasitus, Sycophanta, Leno*. Quid quod etiam vir doctus, Faerno licet addictus, *Currentes servos* recte hic praefert?

Nullum est jam dictum, quod non dictum sit 41 *prius.* Quinque ex nostris, *Non sit dictum.* Credo poetam sic dedisse:

Nullum est jam dictum, dictum quod non sit [*prius.*

ut supra v. 27.

Si id est peccatum, peccatum imprudentia est. In utroque loco, prius Nomen est, posterius Participium.

Date operam & cum silentio animadvertite. 44 Ab antiquis libris abest copula &; sed hoc amplius Bembinus & Basilicanus habent, *animum attendite*. eandem lectionem continet

Ut pérnoſcatis, quíd ſibi Eunuchús uelit. 45

ACTUS I. SCAENA. I.

PHAEDRIA aduleſcens. PARMENO ſeruus.

PH. *QUID ígitur faciam? nón eam, ne núnc quidem*
Cum adcérſor ultro? an pótius ita me cómparem,
Non pérpeti meretrícum contumélias?
Exclúſit: reuocat: rédeam? non, ſi me óbſecret.
PA. *Siquidem hércle poſſis, níl prius neque fórtius:* 5
Uerúm ſi incipies, néque pertendes náuiter,
Atque úbi pati non póteris, cum nemo éxpetet,
Infécta pace, ultro ád eam uenies; índicans
Te amáre, et ferre nón poſſe: actumſt. ílicet.
Períſti. eludet, úbi te uíctum ſénſerit. 10
Proin tú, dum eſt tempus, étiam atque etiam hoc cógita,
Ere, Quaé res in ſe néque conſilium néque modum

& Donatus, licet aliqua ex parte corruptus: ita enim dicit: *Nos dicimus Attendite, quod veteres plene Animadvertite.* ubi pro *animadvertite* legendum *animum attendite.* lectionem vero Donati, quae impreſſa eſt, in nullo l. s. ejus inveni. eſt autem locutio Terentiana, ut in Phormione: *Nunc quid velim animum attendite.* FAERNUS. Tres etiam ex noſtris, *Animum attendite.*

5 *Siquidem hercle poſſis, nil prius neque fortius.* Donatus: *Siquidem hercle poſſis:* διαλογισμὸς, quaſi ad alterum: ut

Neſcis heu perdita, necdum
Laomedonteae ſentis perjuria Trojae.

Ergo ſecundum hunc Magiſtrum Phaedria haec ſecum loquitur; & ab hoc, credo, inductus Faernus, contra omnes quos viderim Codices, Phaedriae omnia tribuit, uſque ad v. 12. *Here, quae res in ſe* &c. in quo judicium ejus deſidero. Quippe ab hoc v. 5. uſque ad 25. *indignum facinus*; perpetua Parmenonis oratio eſt, ut recte olim vidit Muretus. Vir tamen eruditus, *re*, ut loquitur, *altius perpenſa* a Faerno ſuo ſtat, multis ſcilicet rationibus inductus. *Clariſſime*, ait, *liquet, Here quae res*, eſſe hominis orationem tum incipientis. Quo argumento? quave ſua luce hoc liquet? Nego omnino liquere. An id credo voluit; quia quicunque herum alloquitur, a verbo *Here* incipit? Quale igitur hoc Davi? And. III, 2, 26. *Intellexti*
Sed nihilo ſecius mox puerum hoc deferent
ante oſtium:
Id ego jam nunc tibi, here, renuntio futurum, ut ſis ſciens.
Qui minus hoc in medio ſermone potuit Parmeno, quam Davus? praeſertim ubi gravior ceteris ſententia in medio naſcitur & exſurgit. Pergit autem: Si ab hoc verſu incipit Parmeno, tum prior verſus eſt Phaedriae. Hoc quidem certum; ſi modo inceperit: ſed non hinc primum incipit Parmeno. Pergit porro: Si prior iſte Phaedriae eſt; tum & ei proximus eſt ejuſdem: donec paulatim ad primum perveniat. Haec omnia, utpote πρώτῳ ψεύδει & invalido talo nitentia ſponte ſua per ſe cadunt. Sed, ait, diverſas eſſe perſonas diverſi hic ſenſus aperte docent. Immo vero tota oratio & eandem perſonam & eandem ſententiam prae ſe fert. Phaedria iratus deliberat, an vel ultro invitatus recuſet accedere: Parmeno, ut accedat, conſulit; neque fruſtra cum victrice contendat. Si quidem, inquit, poſſis pertendere, laudo & hortor. Sed eum hoc non poſſis, ne incipias quidem velim. Amore devinctus es; & repugnando in ſtrictiores

Habet íllum, eam rem consílio regere nón potes.
In amóre haec omnia ínsunt uitia: iniúriae,
Suspíciones, ínimicitiae, indútiae,
Bellúm, pax rursum: incérta haec si tu póstules,
Ratióne certa fácere, nihilo plús agas,
Quam sí des operam, ut cúm ratione insánias.
Et quód nunc tute técum iratus cógitas,
Egone íllam? quae illum? quáe me? quae non? síne modo,
Morí me malim; séntiet qui súr siem:
Haec uérba una mehércle falsa lácrimula,
Quam oculós terendo mísera uix ui exprésserit,
Restínguet: et te ultro áccusabit: ét dabis
Ultro eí supplicium. PH. *o indígnum facinus: núnc ego*
Et illám scelestam esse, ét me miserum séntio:
Et taédet: et amore árdeo: et prudéns sciens,
Uiuús uidensque péreo: nec quid agám scio.
PA. *Quid agás? nisi ut te rédimas captum quám queas*

strictiores laqueos te indues. Proin, dum tempus est, hoc tecum cogita: Non magis cum ratione ames, quam cum ratione insanias. Cede igitur necessitati: & captum te redime, quam minimo queas. Sed Horatius, ait, ab O *here* servi verba incipit. At non ad finem usque persequitur. Quid miri igitur, si insigniora seligens, vel e medio incipiat? At Cicero dicit Phaedriam *subtiliter* hic *disputare*. Et recte quidem. Nam in primis quatuor versibus, quos & nos Phaedriae damus, singula verba sunt totidem hinc inde argumenta: adde huc quae Phaedria dicit a versu 25.

6 *Verum si incipies neque perficies naviter. Pertendes naviter*, videtur antiquius: quod in Bembino & nonnullis aliis antiquis libris est. FAERNUS. Nostri quidem *Perficies:* sed Charisius p. 185. & Servius ad Aen. I, 41. *Pertendes.*

11 *Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita. Here, quae res.* Lego & distinguo:
Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam hoc cogita,
Here, Quae res in se. ut infra IV, 6, 21.
Immo hoc cogitato; quicum res tibi est, peregrinus est.

13 *Eam consilio regere non potes.* Lege *Eam rem.* Vetuste. Hoc pacto ex laxo densior fit versus & solidior.

Incerta haec si tu postules Ratione certa facere. Certa hic est Accusativus pluralis. Horat. Serm. II, 3, 270. dum hunc locum tractat, 17
Haec siquis tempestatis prope ritu
Mobilia & caeca fluitantia sorte laborat
Reddere certa *sibi.*

Quam oculos terendo misero vix vi expresserit. 23 Lege *Misera*, non *Misere*. Qui hoc non probet, parum in Terentio profecit. Quamvis Servius ad Aen. II, 196. *Misere*; & Charis. p. 184. *Misere* hic exponat, *Male.*

Et te ultro accusabis. Si hoc dicere voluisset, rectum erat ut diceret, *& te ipse accusabis:* quare melior mihi videtur ea lectio, quae est in Bembino & tribus aliis antiquis libris, & omnibus fere aliis: *& te ultro accusabit:* ut sit *ultro* pro *insuper:* ut non modo Thais minas Phaedriae una lacrimula restinctura, sed insuper eum accusatura dicatur. FAERNUS. 24
Accusabit nostri etiam omnes. Ceterum pro,
Accusabit, & dabis ei
Ultro supplicium,
tu sic verba dispone,
Accusabit, & dabis
Ultro ei supplicium.

Minimó: si nequeas paúlulo, at quantí queas:
Et né te adflictes. PH. *ítane suades?* PA. *sí sapis.*
Neque, praéterquam quas ípse amor moléstias
Habet, áddas: et illas, quás habet, recté feras.
Set ecca ípsa egreditur, nóstri fundi cálamitas:
Nam quód nos capere opórtet, haec intércipit.

ACTUS I. SCAENA II.

THAIS meretrix. PHAEDRIA. PARMENO.

TH. *MISER'AM me, uereor ne íllud grauius Phaédria*
Tulerít, neue aliorsum átque ego feci accéperit,
Quod heri íntromissus nón est. PH. *totus, Pármeno,*
Tremo hórreoque, póstquam aspexi hanc. PA. *bóno animo es:*
Accéde ad ignem hunc, iám calesces plús satis.
TH. *Quis hic lóquitur? ehem, tun híc eras, mi Phaédria?*
Quid hic stábas? cur non récta introibas? PA. *céterum*
De exclúsione uérbum nullum. TH. *quíd taces?*
PH. *Sané, quia uero hae míhi patent sempér fores,*
Aut quía sum aput te prímus. TH. *missa istaéc face.*

34 *Sed ipsa egreditur.* Nullum librum vidi, in quo non ita legatur, *Set ecca ipsa egreditur.* ratio carminis constat, si ex *set*, elidas *t*. FAERNUS. Eadem chorda semper oberrat: noli *t* elidere, sed *Ec* corripere.

6 *Tun' eras hic mi Phaedria?* O. l. s. hanc collocationem habent, *tun' hic eras mi Phaedria?* qui ordo verborum versum reddit expeditiorem. FAERNUS. Sic & Nostri omnes.

12 *Ac pariter fieret, ut.* In libro Bembino particula *ut* subsequenti versui adjungitur. ita *fieret* primam producit. FAERNUS.

14 *Nihili penderem.* Codex Academicus, *Vili penderem.*

15 *Anime mi Phaedria.* Sic Faernus, errato opinor Typographi. Recte alii, *Anime mi, mi Phaedria.*

18 *Credo, ut sit, misera prae amore exclusit hunc foras.* Ita ut supra habent omnes antiqui libri. at omnes recentes & Donatus ac Priscianus *exclusisti*. ego *exclusti* legendum arbitror, ordine tantum duarum litterarum ex antiqua lectione immutato. ita conveniet cum verbis Donati dicentis Parmenonem hoc intulisse παρὰ προσδοκίαν, intuendo puellam, & ei Phaedriam ostendendo; quae in *exclusit* locum habere non possunt. FAERNUS.

Recte Faernus *Exclusti*. Duo ex nostris *Exclusisti*. Ceteri *Exclusit*: ut & Priscianus p. 997. etiam in Scriptis; non ut Faernus citat, *Exclusisti*.

Sicine ais? Quinque antiqui libri, *sicine agis?* 19
ut sit sensus: hocine modo me tractas? FAERNUS. Nostri omnes *Agis*, duobus exceptis.

Sin falsum aut vanum aut fictumst, continuo 24
palamst. Qua sodes subtilitate distingues tria ista *Falsum Vanum Fictum*, ut, quod conjunctio *Aut* postulat, diversa sint. Quattuor hoc modis aggreditur Donatus; & de verbis servuli mirifice philosophatur. Tu eum, si sapis, sibi sapere jubeto: & de emendatione cogita. Pro *Aut vanum*. unus ex nostris Academicus *Aut varium*.

PH. *Quid míssa? o Thais, Thais, utinam essét mihi*
Pars aéqua amoris técum, ac pariter fieret,
Ut aút hoc tibi doléret itidem, ut mihi dolet;
Aut égo istuc abs te fáctum nihili pénderem.
TH. *Ne crúcia te obsecro, ánime mi, mi Phaédria.*
Non pól, quo quemquam plús amem aut plus díligam,
Eo féci: set ita erát res, faciundúm fuit.
PA. *Credo, út fit, misera praé amore exclusti húnc foras.*
TH. *Sicíne agis, Parmeno? áge: set huc qua grátia*
Te accérsi iussi, auscúlta. PH. *fiat.* TH. *díc mihi*
Hoc prímum, potin est hic tacere? PA. *egone? óptume.*
Uerum heús tu, hac lege tibi meam adstringó fidem:
Quae uéra audiui, táceo et contineo óptume:
Sin fálsum audierim ac fictum, continuó palamst:
Plenús rimarum sum, hác atque illac pérpluo.
Proin tú, taceri sí uis, uera dícito.
TH. *Samiá mihi mater fúit: ea habitabát Rhodi.*
PA. *Potést taceri hoc.* TH. *ibi tum matri párvolam*
Puéllam dono quídam mercatór dedit,
Ex 'Attica hinc abréptam. PH. *ciuemne?* TH. *árbitror:*

varium, alter Regius *Aut vacuum*. Certe in isto *Aut vanum* mendum latitat. Lego,

Quae vera audivi, taceo & contineo optume:
Sin falsum audierim ac *fictum*, *continuo palamst.*

Vides ut ex illo *Audierim*, facta sint *Aut varium*, *Aut vacuum*, *Aut vanum*. Ceterum *Ac* lege, non *Aut*; quae duo passim permutantur. Thais ipsa infra v. 120.

Me miseram, forsan parvam hic habeat mihi fidem.
Ego pol, quae mihi sum conscia, hoc certo scio:
Neque me finxisse falsi quicquam.

Nota sodes illud, *Finxisse falsi*: ita ut falsum ac fictum prorsum idem sit; tantum abest, ut tria ista distingui debeant aut possint. Priscianus p. 999. *Falsum aut fictum*: omisso *aut vanum*: sed p. 1143. omnia tria habet etiam in scriptis exemplaribus.

25 *Plenus rimarum sum, hac atque illac perfluo.* Donatus ad locum: *Vilis atque abjecta translatio: & apta apud meretricem loquenti: translata autem est ab aquario vase fictili.* Bona verba quaeso, Magistrorum optime. Tune metaphoram Terentio placitam, *vilem atque abjectam* dixeris? Sed injuria tibi a Librariis facta est. tu fic dedisti: *Vernilis atque faceta translatio.* Recte: nisi enim ejusmodi esset; non esset *apta apud meretricem loquenti.* Sed in ipso hic Terentio, non minus quam in Donato, mendum jam diu latuit: Lego.

Plenus rimarum sum, hac atque illac perpluo:

Non, ut omnes ubique codices & Priscianus p. 1143. *Perfluo*: quippe liquor in vase *perfluit*, vas ipsum sive domus *perpluit*. Lucret. III, 950.

Et non omnia pertusum *congesta quasi* in vas
Commoda perfluxere, *atque ingrata interiere.*

Quintil. Instit. VI, 3. *Galba penulam roganti,* Non possum, *ait*, commodare, domi maneo: *cum cenaculum ejus perpluere.* Plaut. Trin. II, 2, 41.

Benefacta benefactis aliis pertegito, ne perpluant:

Most. I, 2, 30.

Venit imber, lavit parietes, perpluunt tigna.

Ibi tum matri parvolam. Omnes nostri unanimi 28

Certúm non ſcimus: mátris nomen ét patris
Dicébat ipſa: pátriam et ſigna cétera
Neque ſcíbat, neque per aétatem etiam pótis erat.
Mercátor hoc addébat: e praedónibus,
Unde émerat, ſe audíſſe abreptam e Súnio.
Matér ubi accepit, cœpit ſtudioſe ómnia
Docére, educere, íta uti ſi eſſet fília.
Sorórem plerique éſſe credebánt meam.
Ego cum íllo, quicum tum úno rem habebam hóſpite,
Abii húc: qui mihi reliquit haec, quae habeo, ómnia.
PA. *Utrúmque hoc falſumſt: éffluet.* TH. *qui iſtúc?* PA. *quia*
Neque tu úno eras coménta, neque ſolús dedit:
Nam hic quóque bonam magnámque partem ad te áttulit.
TH. *Itáſt: ſet ſine me pérvenire quó volo.*
Intérea miles, quí me amare occéperat,
In Cáriam eſt profectus: te intereá loci
Cognóui. tute ſcís poſtilla quam íntumum
Habeám te: et mea conſília ut tibi credam ómnia.
PH. *Neque hóc tacebit Pármeno.* PA. *oh, dubiúmne id eſt?*
TH. *Hoc ágite, amabo. máter mea illic mórtuaſt*

animi conſenſu, & editiones veteres *Tum ibi.* Utrumvis probe.

33 *Neque ſciebat, neque per aetatem etiam potuerat.* Corrige.
Neque ſcibat, neque per aetatem etiam potis erat. Nam *Potuerat* peccat tempore: *Scibat, poterat, Potis erat* neutro genere, ut ſemper, accipe: neque *Poſſibile erat* eam ſcire per aetatem.

37 *Docere, educere ita ut ſi eſſet filia.* Videtur haec lectio inde ſumpta, quod infra dicitur, *eduxit mater pro ſua.* Sed nullus liber eſt in quo ſit, *educere.* Sed in omnibus *educare:* quam lectionem ſi admittere voluerimus, non oportebit ſynaloepham facere in, *ita ut.* FAERNUS.

Noſtri quoque omnes, *Educare ita ut.* Sed vide ſuperſtitio quid facit. Maluit ignoratae artis crimen Auctori impingere: quam ab ignaris Librariis vel literam diſcedere. Lege ut jam a centum annis editiones meliores:
Docere, educere, ita uti ſi eſſet filia.
Vir doctus recte hic *Educere*; ſed cum *Ita ut*, gemente verſu, retinebat, corrupit beneficium.

Quo cum uno rem habebam tum hoſpite. 39 Repoſuimus ex o. l. s. & Donato hanc collocationem verborum, *Quo cum tum uno rem habebam hoſpite.* & ſtat verſus, ſi in *rem* coliſionem non facias. FAERNUS.

Sic & noſtri. Sed porro legendum *Quicum*; ne toties illud *o* aurem vulneret. Infra IV, 4, 31. *Quicum? Cum Parmenone.* & IV, 6, 21. *Quicum res tibi eſt.* Neque aliter ſolet Plautus.

Ne hoc quidem tacebit Parmeno. Aut ex *quidem* 49 elidendum quamvis ſequente conſonante: aut legendum ut in Vaticano. *Neque hoc tacebit Parmeno*, quod minus placet. FAERNUS.

Ne hoc quidem tacebit Parmeno. O dubiumne id eſt?
Dem in *quidem* facile corripitur: ſed quod Faerno *minus placet*; id mihi unice placet.
Neque hoc tacebit Parmeno. Oh, dubiumne id eſt Ob codices noſtri: & ſententia ipſa rogat, ut *Hoc* ſit in Ictu.

Is ubi hanc forma videt honeſta virginem, 52
Et fidibus ſcire. Laborat verſus, utcumque exiſtimet

Nupér: eius frater áliquantum ad rem eſt áuidior.
Is, úbi eſſe hanc forma uídet honeſta uírginem
Et fídibus ſcire, prétium ſperans ílico
Producit: uendit. fórte fortuna ádfuit
Hic méus amicus: émit eam donó mihi,
Inprúdens harum rérum ignaruſque ómnium.
Is uénit: poſtquam ſénſit me tecúm quoque
Rem habére, fingit cauſas ne det ſédulo:
Ait, ſí fidem habeat ſe íri praepoſitúm tibi
Apút me; ac non id métuat, ne, ubi accéperim,
Seſé relinquam; uélle ſe illam míhi dare:
Uerum íd uereri. ſét ego quantum ſúſpicor,
Ad uírginem animum adiécit. PH. *etiamne ámplius?*
TH. *Nil: nám quaeſiui. núnc ego eam, mi Phaédria,*
Multaé ſunt cauſae, quámobrem cupiam abdúcere:
Primúm quod ſoror eſt dícta: praeterea út ſuis
Reſtítuam ac reddam. ſóla ſum: habeo hic néminem,
Neque nótum neque cognátum. quamobrem, Phaédria,
Cupio áliquos parere amícos benefició meo.
Id amábo adiuta mé, quo id fiat fácilius.

existimet vir doctus: neque enim *Ubi hanc* Anapaestum facere potest. Tria vetant; quorum unum quodvis satis est ad vetandum; quod *Ubi* non monosyllabon est, quod *Bi* non natura longum est, quod non in ictu est. Lege igitur:

Is, ibi esse hanc formam videt honestam virginem.

Esse plane requiritur, ob id quod sequitur, *Et fidibus scire.* Esse & scire: alioqui supervacuum foret *Et.* Andria I, 1, 95.

Et quia erat *formâ praeter ceteras Honestâ.*
Eun. II, 3, 69. Estne, *ut fertur, formâ.*

65 *Multae sunt causae quamobrem cupio abducere.* Liber Bembinus & alii antiqui, *cupiam.* quamvis recentes & Donatus, *cupio.* FAERNUS. Omnes nostri, uno excepto. *Cupiam.*

68 *Neque amicum neque cognatum.* Atqui versu proximo rursus. *Cupio aliquos parere amicos,* Satis invenuste. Thais peregrina erat, & recens e Rhodo advena. Lego igitur:

Neque notum neque cognatum.

ut Phorm. I, 2, 48. *Neque illi benevolens,*
Neque notus, neque cognatus.

Cupio aliquos parare amicos beneficio meo. 69
Scio & Donatum & o. l. s. consentire in hanc lectionem, sed video versum impeditum, nisi legatur ut in Bembino, *cupio aliquos parere amicos.* ut & supra legitur in Andria, *parere hic divitias.* ita enim versus stat, & sensus idem est. FAERNUS.

Recte Bembinus *Parere.* Nostri, ut supra *Educare* pro *Educere*, ita hic *Parare* pro *Parere.* Infra V. 2, 32.

Ut solidum parerem hoc mi beneficium, Chaerea.
Ubi itidem plerique codices *Pararem.* Ceterum *Beneficio meo* spondei & dactyli spatium metiuntur. Sic Plaut. Trin. IV, 3, 45.

Cúm repetas, inimícum amicum béneficio in- [*veniás tuo.*
Asin. III, 3, 83.

Redime ístoc benefició te ab hoc, & tibi eme hunc ísto argénto.
Poen. III, 3, 22.

Maló siquid benefácias, beneficium ínterit.
Rud. IV, 7, 21.

Ne cónscii sint ipsi malefíciis suis.

In his omnibus, quattuor breves duarum longarum tempus & vicem habent.

NIL.

Sine illúm priores pártes hosce aliquót dies
Apút me habere. níl respondes? PH. *péssuma,*
Egon quícquam cum istis fáctis tibi respóndeam?
PA. *Eu nóster, laudo: tándem perdoluít: uir es.*
PH. *At égo nescibam, quórsum tu ires: páruola*
Hinc ést abrepta: edúxit mater pró sua:
Soror díctast: cupio abdúcere, ut reddám suis:
Nempe ómnia haec nunc uérba huc redeunt dénique,
Ego exclúdor: ille récipitur. qua grátia?
Nisi si íllum plus quam mé amas; et istam núnc times,
Quae aduéctast, ne illum tálem praeripiát tibi.
TH. *Ego id tímeo?* PH. *quid te ergo áliud sollicitát? cedo.*
Num sólus ille dóna dat? nuncúbi meam
Benígnitatem sénsisti interclúdier?
Nonne, úbi mi dixti cúpere te ex Aethíopia
Ancíllulam, relíctis rebus ómnibus

72 *Nihil respondes?* Ita quidem omnes antiqui libri, sed alii omnes & Donatus inter haec duo verba habent pronomen *mihi.* quod etiam ita a Donato consideratur: *Satis blande mihi dixit, tanquam cui debeas amoris vicem.* FAERNUS. Versus respuit *Mihi:* nec Editiones Donati agnoscunt. Duo tantum ex Nostris *Mihi.*

74 *Heu noster, laudo:* Bembinus & nonnulli alii antiqui libri *Eu* sine aspiratione habent. FAERNUS. Duo quoque ex Nostris, *Eu.*

75 *At ego nesciebam quorsum tu ires.* Tres antiquissimi libri habent, *aut ego.* alii omnes, *haut ego;* quod & placet, id est, non eram nescius. FAERNUS.

Illud quod Faerno placet, *Haut,* vix locum suum tenebit. Qui enim certo praescire poterát, quo tenderet Thais; qui haec nunc primum audivit? Melius tres nostri cum Edd. vett. *At ego.* Prius, inquit, in tam longa narratione nesciebam quorsum ires: nunc demum ex his novissimis tandem intellego. Infra IV, 5, 10.

Eho nonne id sat erat. At nescibam id dicere illam. Heaut. II, 2, 68.

Ita timui. At ego nil esse scibam, Clinia.

Quintil. Inst. IX, 2. Ἠθοποιΐα sive μίμησις in dictis, quale est apud Terentium. *At ego nesciebam —— ut reddam suis.*

Soror dicta est: Liber Bembinus cum quo hic consentiunt omnes fere libri recentes, habet *soror dicta est.* nec versus repugnat, si abjicias *r* ex *soror,* ut primus pes sit anapaestus, sicut & supra in *nuper ejus frater.* at alii antiqui libri *soror est dicta.* FAERNUS. Omnes nostri *Dicta est.* Et *Soror* in initio versus, ut *Color, Habent,* ultimam corripere, sollemne est. 77

Nisi illum plus amas quam me, & istam nunc times. Versus satis inconcinnus. Adjuvant alii codices, qui *Nisi si illum:* sed aliud restat. Lege, 80

Nisi si illum plus quam me amas, & istam nunc times.

Me omnino in Ictu esse oportet.

Egon id timeo? Quid te ergo aliud sollicitat, cedo. Versus syllaba hypermeter, sed facilis emendatio est. Unus ex nostris *Ego;* quod viam complanat. Vir doctus vitium sensit; sed mavult tollere *Id,* quam reponere *Ego.* Nempe quia Phorm. V, 9, 10. 82

CH. *Egon timeo?* PH. *Recte sane, quando nil times.*

In quo judicium ejus, non metri peritiam desideres. Quippe in Phormione Chremes *timet*

Quaesíui? porro eunúchum dixti uélle te,
Quia sólae utuntur hís reginae: répperi.
Heri minas pro ambóbus uigintí dedi.
Tamén contemptus ábs te haec habui in mémoria:
Ob haéc facta abs te spérnor. TH. *quid istic, Phaédria?*
Quamquam íllam cupio abdúcere, atque hac re árbitror
Id fieri posse máxume: uerúmtamen,
Potiús quam te inimicum hábeam, faciam ut iússeris.
PH. *Utinam ístuc uerbum ex ánimo ac uere díceres;*
Potiús quam te inimicum hábeam: si istuc créderem
Sincére dici, quíduis possem pérpeti.
PA. *Labáscit, uictust, úno uerbo, quám citó!*
TH. *Ego nón ex animo mísera dico? quám ioco*
Rem uóluisti a me tándem, quin perféceris?
Ego ímpetrare néqueo hoc abs te, bíduum
Saltem út concedas sólum. PH. *siquidem bíduum.*

timet absolute; *totus friget, delirat prae timore*: Ergo recte ille interrogando negat, *Egon timeo?* Thais vero id solum timere hic dicitur, *Ne virgo recens advecta Thrasonem sibi praeripiat.* Non igitur haec, *Egon timeo?* dicit; sed *Ego id timeo?*

83 *Nuncubi meam benignitatem.* Liber Bembinus & aliqui ex antiquis, & omnes fere recentes, *num ubi.* ita & Donatus.

In te claudier. Ita Bembinus, & omnes recentes libri ac Donatus. at ex antiquis alii *intercludier*, alii *interclaudier*. FAERNUS.

Num solus ille dona dat? num ubi meam
Benignitatem sensisti in te claudier.

Par huic locus est Andr. III, 3, 41, & idcirco huc adducendus.

Nolo tibi ullum commodum in me claudier. In Andriae loco nulla in Libris variatio est: in hac plures codices *Nuncubi*, Donatus: *Num ubi, Numquid alicubi: aut si Nuncubi legimus, erit adverbium temporis, ut Sicubi: quo in loco, qua in re.* Illud tamen *Nuncubi* nusquam, opinor, alibi nunc invenitur: *Num ubi* versus ipse repudiat. Porro pro *In te claudier* veterrimi nostri *Interclaudier*; plane ut ex Faernianis quotquot antiqui erant. Equidem ut in Andria legebam,

Nolo tibi ullum commodum intercludier:

ita hic lego, *Num tibi meam*

Benignitatem sensisti intercludier?

Ita par utriusque loci Syntaxis erit. *Intercludi*, cohiberi, coerceri, quo minus ad te perveniret. Virgil. Aen. II, 110.

Saepe illos aspera ponti Intercluſit hiems.

Cic. ad Att. VII, 20. *Non ut manum conserat, sed ut fugam intercludat.* Ibid. VIII, 11. *Non modo iter meum intercluſum, sed me ipſum plane exceptum putabam.*

Eunuchum porro. O. l. s. & Donatus, *porro eunuchum.* FAERNUS. Sic & Nostri. 87

Heri minas viginti pro ambobus dedi. 89
Magis magnificum sonat, quod Codex C. C. habet,

Heri minas pro ambobus viginti dedi.

& amat Terentius in fede quinta hoc *Viginti* ponere.

Id fieri posse. Suavius hoc modo, *Id posse fieri.* ut infra IV, 7, 9. 93

Sine sanguine hoc non posse fieri: qui abſter-
And. IV, 4, 53. [*gerem vulnera.*
Alio pacto haut poterat fieri.

Labascit victus uno verbo quam cito. Melius, opinor, sic: 98

Labascit, victust, uno verbo, quam cito.

Plaut. Trin. I, 2, 123.

Pro di immortales! verbis paucis quam cito
Alium feciſti me, alius ad te veneram.

Uerúm ne fiant ísti uigintí dies.
TH. *Profécto non plus bíduum aut.* PH. *aut? níl moror.*
TH. *Non fíet: hoc modo síne te exorem.* PH. *scílicet*
Faciúndumst quod uis. TH. *mérito te amo, béne facis.*
PH. *Rus íbo: ibi hoc me mácerabo bíduum:*
Ita fácere certumst: más gerunduſt Thaídi.
Tu, Pármeno, huc fac illi ádducantur. P. *máxume.*
PH. *In hoc bíduum Thaís uale.* TH. *mi Phaédria,*
Et tú: numquid uis áliud? PH. *egone quíd uelim?*
Cum mílite iſto praéſens, abſens ut ſies:
Noctés dieſque mé ames: me deſíderes:
Me ſómnies: me exſpéctes: de me cógites:
Me ſpéres: me te obléctes: mecum tóta ſis:
Meus fác ſis poſtremo ánimus, quando ego ſúm tuus.
TH. *Me míseram, forſan páruam hic habeat míhi fidem,*
Atque éx aliarum ingéniis nunc me iúdicet.
Ego pól, quae mihi ſum cónſcia, hoc certó ſcio,
Neque mé finxiſſe fálſi quicquam, néque meo
Cordi éſſe quemquam cáriorem hoc Phaédria:
Et quícquid huius féci, cauſa uírginis
Feci: nam me eius ſpéro fratrem própemodum

106 TH. *Merito te amo.* PH. *bene facis.* Quod vetus codex G. Fabricii id duo ex noſtris veterrimi firmant: Totum hoc a Thaide dici & jam dudum res nota eſt.

113 *Dies noctesque.* Mutato ordine, numeri meliores fiunt, *Noctes dieſque.* Atque hoc frequentius. Vide V, 9, 49. & And. IV, 1, 53.

117 *Me miseram, forſitan hic mihi paruam habeat fidem.* Veteres Editiones:
Forſitan hic parvam habeat mihi fidem.
Lege, [*hi fidem.*
Me miseram, forſan parvam hic habeat mi-
Plaut. Bacch. III, 6, 41.
Si pergis parvam mihi fidem arbitrarier.

125 *Et is hodie venturum ad me conſtituit domum.* Tres ex noſtris cum vett. Edd. *venturum ſe ad me.* Lege.
Et iſe hodie venturum ad me conſtituit domum.
Hec. I, 2, 120. *Conſtitui cum quodam hoſpite*
Me eſſe illum conventuram. & III, 4, 23.
Conſtitui me *hodie conventurum eum.*

Ne iſtuc tam iniquo patiare animo. P. *minime, & quin.* Hunc verſum ita ordinamus:
Ne iſtuc tam iniquo patiare animo. P. *minime, quin effectum dabo.*
Sed nunquid aliud imperas?
Quorum prior non faciendo colliſionem in *tam iniquo*, eſt trochaicus tetrameter hypercataléctícus: poſterior dimeter Iambicus. duos vero verſus, qui hos ſequuntur, ita ordinamus:
Munus veſtrum ornato verbis quod poteris;
& iſtum aemulum,
Quod poteris, ab ea pellito.
FAERNUS.
Ne iſtuc tam iniquo patiare animo. Minime quin effectum dabo.
Recte quidem verſus hos ordinavit Faernus; & ſine dubio ex libris ſuis: in eo tantum deceptus, quod *Trochaicum tetrametrum hypercatalecticum*, qualis, nuſquam gentium fuit, hunc eſſe ſomniat. Nec felicius rem gerit alius qui *ſubtimide*, ut ait, correctionem hanc offert, *Men'*: pro *Minime*:

Ne

Iam répperiſſe, aduléſcentem adeo nóbilem:
Et is ſe hódie uenturum ád me conſtituít domum.
Concédam hinc intro, atque éxſpectabo, dúm uenit.

ACTUS II. SCAENA I.

PHAEDRIA. PARMENO.

PH. *F'AC, ita ut iuſſi, déducantur iſti.* PA. *faciam.* PH. *at díligenter.*
PA. *Fíet.* PH. *at matúre.* PA. *fiet.* PH. *ſátine hoc mandatúmſt tibi?* PA. *ah*
Rogitáre, quaſi difficile ſit.
'Utinam tam aliquid inuenire fácile poſſis, Phaédria,
Quam hóc peribit. PH. *égo quoque una péreo, quod mi eſt cárius:*
Ne íſtuc tam iniquo pátiare animo. PA. *mínime: quin factúm dabo.*
Set númquid aliud ímperas?
PH. *Múnus noſtrum ornáto uerbis, quód poteris: et iſtum aémulum,*
Quod póteris, ab ea péllito. PA. *ah,*
Mémini, tametſi núllus moneas. PH. *égo rus ibo, atque ibi manebo.*
PA. *Cénſeo.* PH. *ſet heús tu.* PA. *quid uis?* PH. *cénſen poſſe me óffirmare et*
Pérpeti, ne rédeam interea? PA. *téne? non hercle árbitror:*
Nam aut iám reuertere; aút mox noctu te ádiget horſum inſómnia.
PH. *Opus fáciam, ut defetíger uſque, ingrátiis ut dórmiam.*

Ne iſtuc tam iniquo patiare animo. PA. Men? *quin effectum dabo.*
Bene ſane & pudenter: quod *Subtimide* hoc: dum enim metro cavere ſtudet, Syntaxin violat; quae *Egen* ſic poſtularet, *Men* omnino abnegat. Sed quid verbis opus? Trochaicus eſt, ut circa ſe alii, levi brachio corrigendus:
Ne iſtuc tam iniquo pátiare animo. Mínime, quin factúm *dabo.*
Plaut. Caſina II, 8, 3.
Ita fieri oportet. Factum *& curatum* dabo.

9 *Pellito.* PA. *Memini.* In omnibus Noſtris & Edd. vett. *An* memini. Lege,
Quod poteris ab ea pellito. PA. *ah,*
Memini, tametſi nullus moneas.

11 *Cenſeo.* Notent adoleſcentes. *Cenſeo* ironice hic eſſe negantis ſe cenſere. ut *Audio* & ſimilia.

12 *Cenſen poſſe me obfirmare Et perpeti.* Sic verſus hos conſtitue, *Poſſe me obfirmare et Perpeti.* Nam Trochaicum octonarium plenum Trochaicus ubique excipit, Iambicus nuſquam.

Te adigent horſum inſomnia. Donatus affirmat legi etiam *adiget* in ſingulari; quam lectionem in uno tantum libro Terentii inveni. FAERNUS. 13

Bene ſit iſti libro, qui *Adiget:* noſtri enim omnes *Adigent.* Jamdudum de vera lectione conſtitit: Donatus: *Legitur & Adiget; ut ſit Inſomnia numeri ſingularis.* Senſus & reſponſum Phaedri hoc poſtulant; *Ingratiis ut dormiam:* cui mox Parmeno: *Vigilabis laſſus. Inſomniam*, feminino genere, uſurparunt Ennius, Pacuvius, Caecilius, Salluſtius, Suetonius, Gellius.

PH. *Opus faciam ut defatigor uſque ingratus ut dormiam.* Donatus & liber Bembinus habent *ingratis*, utroque modo impedita ſcanſione octonarii. Ubaldinus Bandinellus legebat, *ingratiis:* quod & mihi probatur. nam & verſus ſtat & uſitata eſt ea dictio Terentio, 14

PA. *Vigilábis lassus: hóc plus facies.* PH. *áh, nil dicis, Pármeno.*
Ejíciunda hercle est haéc mollities ánimi: nimis me indúlgeo.
Tandém non ego illa cáream, si sit ópus, uel totum tríduum? PA. *hui,*
Uniuorsum tríduum? uide quíd agas. PH. *stat sententia.*
PA. *Dí boni, quid hoc mórbi est? adeon hóminem immutárier*
Ex amore, ut nón cognoscas eúndem esse? hoc nemó fuit
Mínus ineptus, mágis seuerus quísquam, nec magis cóntinens.
Sét quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidem est parasítus Gnatho
Mílitis: ducit secum una uírginem dono huíc: papae,
Fácie honesta. mírum, ni ego me túrpiter hodie hic dabo
Cúm meo decrepito hóc eunucho. haec súperat ipsam Thaídem.

ACTUS II. SCAENA II.

GNATHO parasitus. PARMENO.

GN. *DI immortales, hómini homo quid praéstat? stulto intéllegens.*
Quíd interest? hoc ádeo ex hac re uénit in mentém mihi:
Cónueni hodie aduéniens quendam meí loci hinc atque órdinis.
Hóminem haut inpurum, ítidem patria qui ábligurrierát bona:
Uídeo sentum, squálidum, aegrum, pánnis annísque óbsitum.

tio, & Plauto. praeterea antiqui libri habent, *defetiger*. FAERNUS. Noſtri *Ingratus*. In promptu erat corrigere *Ingratiis*.

15 *Ejiciunda hercle haec éſt mollities*. Melius unus e Regiis,
Ejiciunda hercle eſt haéc mollities.

17 *Tandem ego non illa caream*. Ex o. l. s. & Donato, ita colloca haec verba, *tandem non ego illa*. ſtabit autem verſus, ſi ex *illa*, unum *l* abjicias. & ex libro Bembino, ſcribe *univerſum*. FAERNUS. *Ego illa* Anapaeſtus. Nihil frequentius.

22 *Attat, hic quidem eſt paraſitus Gnatho*. Niſi vox *quidem* in unam ſyllabam contrahatur, quocunque id modo fieri poſſit, trochaicus mihi impeditus videtur. FAERNUS.
Non in unam ſyllabam contrahitur *Quidem*; ſed *Hic* corripitur, ut Anapaeſtus ibi ſit.

23 *Virginem huic dono*. O. l. s. *dono huic*. ita & in Bembino emendatum. FAERNUS. Sic & noſtri codices cum Edd. vett.

9 *Quid iſtuc inquam ornatiſt? quoniam miſer. quod habui, perdidi*. Ex *quid* eliſo *d*, item ex *miſer r*, ſtat trochaicus. FAERNUS.
Non ex *Quid* eliſo *d*: ſed in *Iſtuc* priore correpta, ut paſſim. Porro pro *Hem* Codex C. C. C. ſingularis notae *En*. Enimvero legendum eſt, *En quo redactus ſum!* vel unius Virgilii auctoritate, Ecl. I, 72.
En quo diſcordia civis Produxit miſeros!

Itane paraſti te ut ſpes nulla reliqua in te ſiet tibi?
Simul conſilium cum re amiſti? viden me ex eadem ortum loca?

O. fere l. s. & Donatus pro *itane*, *itan*, pro *ſiet*, *ſit*, habent. ſolus Bembinus *eſſet*; quam lectionem recipimus, ut & antiquiorem & elegantiorem. verſus tamen impediti remanent, maximeque poſterior. aliqui, *vè ſimul* in priorem verſum rejecerunt: ejuſque verſus primam ſyllabam praecedenti applicarunt nos ordinationem verſuum vulgatam retinentes, quae eadem eſt in o. l. s. ex *ſimul l*, ex *viden n*, elidimus: ut ene dictiones pyrrichii vim in verſu habeant, & ſit hic trochaicus catalecticus, ut ceteri. FAERNUS.

Proba-

Quíd istuc, inquam, ornáti est? quoniam míser, quod habui, pérdidi: en
Quó redactus sum! ómnes noti me átque amici déserunt.
Híc ego illum contémpsi prae me; quíd homo, inquam, ignauíssime?
'Itan parasti te, út spes nulla rélliqua in te sít tibi?
Símul consilium cúm re amisti? uíden me ex eodem ortúm loco?
Quí color, qui nítor uestitus; quaé habitudo est córporis?
'Omnia habeo, néque quicquam habeo: níl cum est, nil defít tamen.
'At ego infelix néque ridiculus ésse neque plagás pati
Póssum. quid? tu his rébus credis fíeri? tota errás uia.
'Olim isti fuit géneri quondam quaéstus aput saeclúm prius:
Hóc nouum est aucúpium: ego adeo hanc prímus inuení uiam.
'Est genus hominum, qui ésse primos se ómnium rerúm uolunt,
Néc sunt; hos conséctor: hisce ego nón paro me ut rídeant,
Sét eis ultro adrídeo, et eorum íngenia admirór simul:
Quícquid dicunt, laúdo: id rursum sí negant, laudo íd quoque:
Négat quis? nego: ait? aío: postremo ímperaui egomét mihi
'Omnia adsentári. is quaestus núnc est multo ubérrimus.
PA. *Scítum hercle hominem; hic hómines prorsum ex stúltis insanós facit.*
GN. *Dum haec lóquimur, intereá loci ad macéllum ubi aduenímus;*
Concúrrunt laeti mi óbuiam cuppédiarii ómnes:

Probo *Sit*, non *Esset*: cum verba sint de praesenti tempore. *Siet*, quod tribus exceptis nostri habent, nihili facio. Quippe cum *Relliqua* semper apud Nostrum primam producat, ipsum *Siet* pronuntiandum erit *Sit*: atque adeo cur non & scribendum? Ceterum quod *Simul* hic secundam corripiat, sequente licet consonante, id post nostram operam vel pueris notum erit.

11 *Qui color, nitor, vestitus, quae habitudo est corporis?* Distingue & lege hoc modo:
Quí color, qui nitor vestitus; quaé habitudo est córporis?
Nitor ultimam corripit, ut v. 6. *Miser*. *Color* & *nitor* ad vestitum pertinent. Parasiti enim in scenam inducebantur ἐσθῆτι μελαίνῃ ἢ φαιᾷ, veste atra vel pulla (vide Julium Pollucem IV, 18.) ut statim a spectatoribus colore vestis agnoscerentur. Gloriatur Gnatho, se nitide & pulchre vestitum; cum ille alter sordido esset pallio & obsoleto. *Habitudo corporis* corpulentia est: infra II, 3, 23. *Siqua est habitior paulo*. Ceterum quam inficite vulgo accipiunt, *Color* de corpore, mox *nitor* de vestitu, & rursus de corpore *habitudo?*.

Quid tu his rebus credis fieri? Distingue: 14
Quid? tu his rebus credis fieri?

Set his ultro arrideo. Lege *Set eis ultro*. 19
Frustra enim est & nil promovet vir doctus, cum reponit *Iis*; quod, ut *Diis*, semper monosyllabon est aeque ac *His*. Cum disyllabon volunt, *Eis* pronuntiant scribuntque, ut *Deis*.

Dum haec loquimur, interea loci ad macellum ubi venimus. 24
Versus, qui est Iambicus tetrameter catalecticus, ut ceteri qui sequuntur, constat, si *venimus* praesentis sit temporis, vel certe legatur *adventamus*, ut in Bembino est. & nonnullis aliis libris, attestante Io. Rivio. sane in antiquis aliis libris est *advenimus*; quod non ita multum distat ab *adventamus*. FAERNUS.

Vera lectio est *Advenimus* praesentis temporis, ut praeter antiquos Faerni quinque ex nostris habent. Sic noster passim, *Advenire*, nusquam *Adventare*.

Concurrunt laeti mi obviam cuppedinarii, cetarii, 25
Lanii, coqui, fartores, piscatores, aucupes.
O. fere l. s. post *cuppedinarii*. habent dictionem.

Cetárii, lanii, coqui, fartóres, piscatóres,
Quibus ét re salua et pérdita profúerant et prosum saépe:
Salútant: ad cenám uocant: aduéntum gratulántur.
Ille úbi miser famélicus uidet me ésse tanto honóre, et
Tam fácile uictum quaérere; ibi homo coépit me obsecráre, 30
Ut sibi liceret díscere id de mé: sectari iússi,

nem *omnes*; vocem vero *aucupes*, nec Donatus habet, nec liber Bembinus, nec M. Tullius, hunc versum citans libro primo officiorum, qua dictione detracta, digeruntur hi versus in Iambicos tetrametros catalecticos, ut & praecedentes sunt, & sequentes; hoc modo:

Concurrunt laeti mi obviam cuppedinarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, fartores, piscatores.

FAERNUS.

Libri quidem hic *Cuppedinarii*; sed cum hoc a *Cuppediis* denominetur, ex Analogia non dubites, quin *Cuppediarii* scribendum sit. De adscititio isto *Aucupes* jam olim res conclamata est.

29 *Ille ubi miser famelicus videt me esse in tantum honorem.* Ex omnibus libris nullus est in quo haec vulgata lectio reperiatur, praeterquam in Bembino. sed ex emendatione & extra contextum: nam in eo prius erat, *videt mihi esse tantum honorem.* alii antiqui libri in hoc cum eo concordant, quod praepositionem *in*, nec ipsi habent. omnem autem hunc locum ita, *videt me esse tanto honore:* in omnibus vero aliis cum praepositione sic legitur, *videt me esse in tanto honore.* alicubi tamen haec lectio est sine verbo *esse:* quemadmodum & Donatus legit. quam lectionem, detracta tamen praepositione *in*, quae, ut diximus, ab omnibus antiquis libris abest, omnium commodissimam & locutioni & sensui judicamus, ac versui quoque: nam & Iambus erit in quarta, quod in hoc versuum genere prope solemne est, & non erit necesse ullam licentiam admittere. FAERNUS.

Ille ubi miser famelicus videt me tanto honore. Esse, quod ut versui (sic enim putabat) incommodum ejecit Faernus, agnoscunt Nostri omnes cum Edd. vett. Et recte.

Ille ubi miser famelicus videt me esse tanto honore, &.

Nec tamen, ut quidam facit, corripies secundam in *Videt*; ut *eus videt* sit dactylus: sed *eu' videt* Anapaestus est, *s* ejecto; ut passim Lucretius & alii veteres.

Si pote tanquam philosophorum habent disciplinae ex ipsis Vocabula. Si potis est corrigo ex o. l. s. versumque sustento, contrahendo per syncopam *philosopherum* in *philosophum.* ita erit in quarta sede pyrrichius: praeterea testatum relinquimus in contextu libri Bembini pro *disciplinae* esse *disciplinam.* quemadmodum & Donatus legit, dicens hoc inconsequens esse, nisi exponatur, disciplinam pro discipulis: quam & veram esse lectionem putamus. FAERNUS. 32

Si potis est, tanquam philosophorum habent disciplinam ex ipsis.

Sic dedit Faernus, Bembino codici plus nimio addictus. Quis enim sensus est, *Vocabula philosopherum habent disciplinam ex ipsis?* Frustra autem Donatum ad partes vocat; qui cum dicit *Nisi forte Disciplinam pro Discipulis posuerit*, casum accusativum orationi suae accommodat; non ut in Textu sic positus sit. *Disciplinae* legebat Donatus, ut codices plerique: sed duo Regii, alter in contextu, alter pro varia lectione,

Si pótis est, tanquam philosophorum habént discipuli *ex ipsis.*

Quid pote planius aut certius? Viri viris opponuntur, hinc *Discipuli*, illinc *Parasiti.*

Parasiti itidem ut Gnathonici uocantur. Sic o. l. praeter Bembinum & impressum ab Aldo, in quibus pro *itidem* est dictio *ita.* pro qua ego *item* legendum puto, atque eo magis, quod in aliquo libro legitur *idem*, quod fere est *item.* haec autem lectio quam nos probamus, & perinde ad versum quadrat, ut *ita:* facit enim Iambum in quarta; & sensui servit, ut *itidem:* consuevere enim antiqui *item ut*, pro *similiter ut*, ponere. ut in Adelphis, 33

Ille ut item contra me habeat facio sedulo.

& in Heautontim.

Item ut filium meum amico atque aequali suo.

FAERNUS.

Viden etium & cibus quid faciat alienus? Donatus etiam *facit*, legi affirmat; & ita habent plerique antiqui libri: ut & ratio ver- 34

sus

Si pótis eſt, tanquam philoſophorum habént diſcipuli ex ipſis
Uocábula, paraſíti item ut Gnathónici uocéntur.
PA. *Uiden ótium et cibus quíd facit aliénus.* GN. *ſet ego céſſo*
Ad Thaídem hanc dedúcere, et rogáre ad cenam ut uéniat? 35
Set Pármenonem ante óſtium opperíri triſtem uídeo
Rivális ſeruum: ſálua res. nimírum hice homines frígent.

ſus expoſcit, Iambum vel pyrrichium in quarta exigentis. ceterum quod aliquibus viſum eſt in libro Bembino pro *otium oſſum* ſcriptum eſſe, qui diligentius obſervarunt eum librum, adnotarunt ſigna impreſſa calamo vocis *otium*, detrito vetuſtate atramento. *oſſum* vero ut videatur aliquibus eſſe ſcriptum, effecit macula quaedam, quae ſequenti paginae haerebat, ex cujus conglutinatione ſuperinductum ex huic dictioni inſtar duorum *s*, loco *t* & *i*; ſed & omnes alii libri ſcripti quot quot ſunt & antiqui & recentes vulgatam lectionem continent. praeterea & Donatus, & Eugraphius, qui in hunc locum dicit, duo hic poſita eſſe ad vituperationem Gnathonis, otium, & cibum alienum. Quin & Dionyſius Romanus Pontifex, & Martyr ante annos mille trecentos, apertiſſime hanc lectionem tenet, ita ſcribens ad Severum: *Vos otioſi comedere vultis alienum cibum, videte ne in vos illud conveniat: Vide quid faciat otium, & alienus cibus.* haec ille. adde huc rationem verſus qui cum *otium* optime ſtat: cum *oſſum* peſſime. de cetera abſurditate ejus lectionis *oſſum* plura diceremus, niſi haec ſufficere exiſtimaremus. FAERNUS.

Noſtri omnes *Otium*; & item, duobus exceptis, *Facit*. Utrumque ſine controverſia vere.

35 *Et rogitare ad cenam ut veniat. Rogitare* videtur legiſſe Donatus: o. l. s. Terentii *rogare* habent. quod parvi refert, FAERNUS. Omnes noſtri *Rogare*.

36 *Sed Parmenonem ante oſtium Thaidis triſtem video!* Sunt qui verſui conſulere volentes, ne ſit trocheus in quinta, quem pedem hoc genus carminis non admittit, legant *Thaeidis*. quod ego, quamvis in ſcriptis exemplaribus non inveniam, tamen non improbo: cum praeſertim Donatus hoc nomen varie hic legi affirmet. FAERNUS.

Claudicare hunc verſum omnes ſentiunt. De medendi via certatur. *Thaidis* plane inſulſum eſt. Muretus pro *Thaidis* vult *Meretricis*; ſed hoc nimis inclementer dici viſum eſt, nec placuit. Alii *Ego* inferciunt: *Thaidis ego triſtem video*: imperite: tum enim *Thaidis* primam corriperet. Vir eruditus, qui *toties ait, tantumque de hoc loco reſtituendo cogitavit, ut pudeat fateri*, quid tandem profert? Immutat ordinem, & ſic verſum conſtituit; [*deo.*

Set Parmenonem Thaidis ante oſtium triſtem video.

Bene ſane: ſi poſt tam diutinam cogitationem ex una geminas mendas confecit. Nam & ultimam in *Thaidis* producit, & *Oſtium* ut *Oſtium* pronuntiat: quorum neutrum ei licebit. Idem tamen in curis ſecundis alio ſe vertit, & pro Mureti *Meretricis* reponit *Mulieris*, *Ante oſtium mulieris triſtem video, quod nemini non facile ſe probaturum opinatur.* Neſcio alios· mihi quidem non ita facile: quiſciam nuſquam Terentium pronuntiare *Mulieris mulierem* (ut nos hodie) ſed ſemper accentu in prima *Múlieris*, *Múlierem*; ut Andr. I, 1, 90, & 106.

Effertur. imus interea inter múlieres.
Accurrit mediam múlierem complectitur.

Quid igitur de verſu hoc fiet? Dicam, quid mihi non ita diu cogitanti venerit in mentem; quod an omnibus ſe probaturum ſit neſcio; a nemine improbari poſſe certo ſcio: Lego igitur, [*video.*

Sed Parmenonem ante oſtium opperiri *triſtem* Eun. V, 2, 56.

Domi opperiamur, potius quam hic ante oſtium. & V, 6, 5.

Quem praeſtolare, Parmeno, hic ante oſtium?

Uterque locus de hoc Thaidis oſtio agit: nec tamen dominae nomen additur: quippe quae in conſpectu erat intra Scenam. Et putidum plane fuiſſet, *Thaidis* vel *Meretricis* vel *Mulieris* hic repetere, cum priore jam verſu *Thaidem* nominaſſet. Plaut. Moſt. III, 3, 13.

Senex ipſe te ante oſtium, éccum, opperitur.

Nota quoque in verſu, clauſulam primi commatis *Oſtium op.* coaleſcere cum ſyllaba ſequente, ut ſaepe alias: mox v. 44.

Quam hoc munus gratum Thaidi arbitrare eſſe? Hoc nunc dicis.

Nimirum hic homines frigent. Ab omnibus 37
antiquis.

Nebulónem hunc certumſt lúdere. PA. *hice hoc múnere arbitrántur*
Suam Thaídem eſſe. GN. *plúrima ſalúte Parmenónem*
Summúm ſuum impertít Gnatho. quid ágitur? PA. *ſtatur.* GN. *uídeo.*
Numquídnam hic quod nolís uides? PA. *te.* GN. *crédo: at numquid áliud?*
PA. *Quidúm?* GN. *quia triſtis.* PA. *níl quidem.* GN. *ne ſís: ſet quid uidétur*
Hoc tíbi mancupium? PA. *nón malum hercle.* GN. *uro hóminem.* PA. *ut falſus ánimi es.*
GN. *Quam hoc múnus gratum Thaídi arbitráre eſſe?* PA. *hoc nunc dícis,*
Eiéctos hinc nos; ómnium rerum heús uicíſſitúdo eſt.
GN. *Sex égo te totos, Pármeno, hos menſés quietum réddam;*
Ne ſúrſum deorſum cúrſites; neue úſque ad lucem uígiles:

antiquis libris abeſt dictio *hic*; quae & verſum impedit, & ſenſui non eſt neceſſaria. FAERNUS.

Rivalis ſervum, ſalva res eſt. nimirum homines frigent.

Quod Faernus dicit *Hic* verſum impedire; fallor an id cauſae fuit, cur a correctoribus olim ejiceretur. Atqui duo ex noſtris habent *Hic*; cum Edd. vett. & Servius ad Georg. IV, 104. & rurſus Aen. I, 440. Si autem ſuſtuleris *Hic* ex verſu; pronuntiandum erit *Nimirum*; cum tamen Noſter & Plautus ſemper alias efferant *Nimirum*, accentu in media: & cum in prima iis opus eſt *Mirum ni* dicant. Repone.

Rivalis ſervum. ſalva res. nimirum hice homines frigent.

Salva res. ut II, 3, 69.

At nihil ad noſtram hanc. Alia res.

ubi noſtri omnes, ut hic, *Eſt* perperam addunt. Plaut. Capt. III, 1, 28. [*una res.*

Pergo ad alios, venio ad alios, deinde ad alios: Rud. I, 2, 83.

Surrexit. horſum ſe capeſſit. Salva res.

Hice autem lego; id eſt *Hi* homines; ut mox verſu ſequente.

38 *Hice hoc munere arbitrantur.* Omnes fere antiqui libri & in his Bembinus, ſed & Donatus, habent *hiſce*. FAERNUS.

Donatus in Edd. vetuſtis ita: *Iſce hoc munere arbitratur; Iſce pro Is, vetuſte.* Hic ergo teſtis, citatus nil reſpondet. At Priſcianus clare, p. 948. *Nominativus* pluralis *Hiſce*, ut *Hiſce hoc munere arbitrantur; in quo videntur Euphoniae cauſa S interpoſuiſſe.* Sane ſaepicule apud Plautum ſic fertur *Hiſce* in codice vetuſtiſſimo, rarius *Hice*, vel *Hic*. Nos tamen ex tribus codicibus *Hice* & Analogiam potius ſequemur, quam iſtam neſcio quam Euphoniam. Plaut. Rud. II, 1, 5.

Hiſce hámi atque hae arundines ſunt nobis quaeſtu & cultu.

Sic vet. Cod. Lego,

Hice hami atque haec arundines.

ubi pronuntia, ut veteres, *hike, haek*; & dic utrum *S* euphoniam an cacophoniam addat.

Impartis Gnatho, Impertit antiqui libri. 40 FAERNUS. Noſtri omnes *Impertit*. Et Priſcianus p. 801.

Num quidnam hic quod nolis videt? Liber 41 Bembinus non habet vocem *hic*. quae & abeſſe poteſt ſine detrimento ſenſus, & verſus. FAERNUS.

Num quidnam quod nolis vides? Sic dedit Faernus prava erga Bembinum codicem reverentia. Noſtri omnes, uno excepto, cum Edd. vett. Numquidnam *hic:* nec abeſſe poteſt ſine ſenſus diſpendio. Tam conſtat hoc; ut ſi a ceteris omnibus afuiſſet *Hic*, & in ſolo Bembino extitiſſet; in textum recepiſſet Faernus.

Quidum? Quia triſtis es. Nil equidem. Pro 42 *Equidem* omnes noſtri uno excepto *Quidem*; quod ipſe verſus efflagitat. Porro *Triſtis* pronuntia & ſcribe; ſicut And. IV, 2, 19. *Fortis.*

Uro

Ecquid beo te? PA. *mén? papae.* GN. *ſic ſóleo amicos.* PA. *laúdo.*
GN. *Detíneo te: fortáſſe tu proféctus alio fúeras.*
PA. *Nuſquám.* GN. *tum tu igitur paúlulum da mi óperae: fac ut admíttar*
Ad illam. PA. *age modo nunc tibi patet foris haéc, quia iſtam dúcis.*
GN. *Numquem éuocari hinc uís foras?* PA. *ſine bíduum hoc praetéreat:*
Qui mihi nunc uno dígitulo forem áperis fortunátus,
Ne tu iſtanc faxo cálcibus ſaepe inſultabis frúſtra.
GN. *Etiámme tu hic ſtas, Pármeno? eho numnam híc relictus cúſtos,*
Nequís forte internúntius clam a mílite ad iſtam cúrſet?
PA. *Facéte dictum: míra uero míliti quae pláceant.*
Set uídeo erilem fílium minórem huc aduenire.
Mirór, quid ex Piraeo ábierit: nam ibi cúſtos publice éſt nunc.
Non témere eſt: et properáns uenit: neſcío quid circumſpéctat.

43 *Uro hominem. Ut falſus animi eſt!* Donatus: *Illud* ſibi *dicit Gnatho; & hoc ſimiliter Parmeno* ſecum. Non accedo: quippe ſi id Gnatho averſus dixiſſet, ut ne audiret Parmeno: qui potuit Parmeno ei dicto, quod non audierat, reſpondere? Ergo uterque recto vultu, ut audiretur. & egregie tres ex noſtris codices, *falſus es.* Tum omnes habent *Animo.* Illud *animi* Donato debetur.

44 *Hoc nunc dices ejectos hinc nos. Dicis* legitur in libro Bembino & aliquibus aliis, & eſt ſenſus, ita dicendo, hoc dicis, ejectos hinc nos. id eſt, hoc ſignificare, hoc innuere vis. FAERNUS. Noſtri omnes *Dices*; minus recte.

50 *Tum tu igitur paulum da mihi operae. Paululum* legendum ex o. fere l. s. & maxime antiquiſſimis, verſuſque ratione: ut in quarta ſede ſit Iambus. FAERNUS. Noſtri quoque omnes *Paululum.*

51 *Nunc tibi patent fores hae, quia iſtam ducis.* Pendet animi vir eruditus, utrum pronuntiet *forés hae* an *fores haé.* Poſthac animo otioſo eſſe poſſit; neutrum enim. Repono:
Ad illam. Age modo, nunc tibi patet foris haec, *quia iſtam ducis.*
Ubique apud Noſtrum pro *Foris Forem* numero ſingulari reponebant olim Magiſtri *Fores* plurali: praeterquam Adel. II, 3. 11. ubi verſus plane repugnabat: ſcilicet ne pueri ſub ferula obſolete loqui dicerent. Quaſi vero non Horatius ſic locutus ſit, Serm. I. 2, 67.
Excluſus fore, cum Longarenus foret intus.
At apud Plautum, qui pueris non praelegebatur, manet integrum *Foris* num. ſing. plus decies, idque in Codice qui Terentio illi Bembino aetate non cedit.

Fores aperis fortunatus. Rurſus ſingularem numerum huc revoca, verſu ipſo te obſecrante, 53
Qui mihi nunc uno digitulo forem aperis fortunatus.
& verſu ſequente, *Ne tu iſtanc faxo calcibus*; non *Iſtas.*

Etiam tu hic ſtas Parmeno? eho numnam tu hic relictus cuſtos. Multi l. s. & in his antiqui omnes, praeter Bembinum, neutrobi habent *tu*, ſed pro priore adverbium *nunc*; quod & locutioni & verſui eſt aptius. in Bembino non eſt nec *tu*, nec *nunc.* FAERNUS. 55
Etiam nunc hic ſtas, Parmeno. Unus ex noſtris cum Edd. vett. *Etiam tu hic ſtas.* Repone, *Etiamne tu hic ſtas, Parmeno?*
Ex *ne* factum *nc*; id eſt, *nunc.* Hec. III, 4, 16. *Here, etiam tu hic ſtas?*

Clam a mílite ad iſtam curſitet. Corrige *curſet*, ex eodem libro, ut verſus ſit Iambicus tetrameter catalecticus, quemadmodum ceteri. FAERNUS. Noſtri omnes, *Curſitet.* 56

ACTUS II. SCAENA III.

CHAEREA adulescens. PARMENO.

CH. *OCCIDI.*
Neque uírgo eſt uſquam: néque ego, qui illam e cónſpectu amiſi meo.
Ubi quaéram, ubi inueſtígem, quem percónter, qua inſiſtám uia,
Incértus ſum. una haec ſpés eſt; ubi ubi eſt, diú celari nón poteſt.
O fáciem pulchram: déleo omnis dehínc ex animo múlieres: 5
Taedét cotidiánarum harum fórmarum. PA. *ecce autem álterum,*
Néſcio quid de amóre loquitur: o infortunatúm ſenem!
Hic uéro eſt, qui ſi occéperit,

1 *Occidi.* Licet o. l. s. aliter habeant, neceſſe eſt hanc dictionem, & a praecedentis ſcenae ultimo & ab hujus primo verſu ſeparare, & monometrum trochaicum catalecticum per ſe conſtituere. ſunt autem Iambici tetrametri, praecedens quidem catalecticus; ſequens vero acatalecticus. FAERNUS.

3 *Ubi quaeram? ubi inveſtigem? quem perconter? quam inſiſtam viam? Incertus ſum.* Donatus: & *Qua via* legitur: Et ſic duo codices ex noſtris cum Edd. vett. Rectius, vel ob hoc, quod non habeamus *Am* ter repetitam. Phor. I, 4, 15. *Qua quaerere inſiſtam via?* Ceterum tolle iſtas interrogationis notas; & ſic accipe, *Incertus ſum, ubi quaeram* &c.

6 *Taedet harum cotidianarum formarum.* Ex libris ſcriptis & Donato haec verba ſic colloca: *cotidianarum harum.* ut & exigit verſus. FAERNUS. Ita noſtri ſimiliter omnes.

8 *Hic vero eſt qui ſi amare occeperit, ludum jocumque*
Dices fuiſſe illum alterum praeut hujus rabies quae dabit.
Priſcianus libro XIIII hunc locum citans, non ponit verbum *amare:* quod ne in Bembino quidem libro eſt, in quo etiam pro *dices, dicet* legitur: ut ad ſenem referatur; quod & placet: praemiſit enim, *o infortunatum ſenem.* ſane hos verſus ita ordinamus:
Hic vero eſt qui ſi occeperit, ludum, jocumque dicet
Fuiſſe illum alterum, praeut hujus rabies quae dabit.
Ut ſint Iambici tetrametri, prior quidem catalecticus, poſterior acatalecticus, nulla in eo facta colliſione. putarim tamen legendum *illunc,* ne duo hiatus in uno verſu interveniant. FAERNUS.

Prior verſus, quem dedit Faernus; quantum ad numeros bene habet: alter cum hiatibus iſtis nullo modo ferendus. Senſit hoc vir doctus; & a Faerno ſuo deſciſcens ſic verſus conſtituit, in ipſo etiam textu:
Hic vero eſt, qui ſi occeperit, ludum jocumque, [*ſat ſcio*]
Dicet fuiſſe illum alterum, praeut hujus rabies quae dabit.
Nihil, inquit, *certius eſt, quam verſum ſecundum a* dicet *incipiendum eſſe.* Unde vero hoc ſibi ſumit? ne hiſcit quidem, quam ob cauſam hoc certum ſit: niſi ſi id vigilans vult, quod antea ſomniavit. Ubi vero ſemel hoc pro comperto aſſumſit; *Lacunam,* inquit, *verbis hiſce,* Sat ſcio, *ſupplere nullus dubito.* Atqui melius erat dubitaſſe: quam lacunam, quae nulla eſt, verbis, quae nihili ſunt, ſuppleviſſe. Porro & *Dicet* ideo hic probat, quia Parmeno hic neminem alloquatur. Pari omnia felicitate. Vide, an nobis fortunatius cadat alea: [*tum ſenem!*
Néſcio quid de amóre loquitur. o infortuna-
Hic véro eſt, qui ſi occéperit,
Ludúm jocumque dícas fuiſſe illum álterum,
Praeut hújus rabies quaé dabit.
Nihil dempſi, nihil addidi: notiſſimos Terentio Iambicos ſtatui, duos dimetros, unum trimetrum: & ubi reſpirat oratio, verſus finiuntur ſinguli: quod non nihil eſt venuſtatis. Ceterum vel Priſciani auctoritas, qui p. 997. hos ipſos verſus adducit, ut hodie feruntur, deter-

Ludóm iocumque dícas fuísse illum álterum,
Praeut húius rabies quaé dabit.
CH. *Ut illúm di deaeque omnes sénium perdant, qui hódie me remorátus sit;*
Meque ádeo qui reſtíterim; tum autem qui íllum flocci fécerim.
Sét eccum Parmenónem. salue. PA. *quíd tu es triſtis? quídue es alacris?*
Unde is? CH. *egone? néſcio hercle, neque únde eam, neque quórſum eam:*
Ita prórſum oblítus ſúm mei.
PA. *Qui quaéſo?* CH. *amo.* PA. *hem.* CH. *nunc, Pármeno, te oſténderis, qui vír ſies.*
Scis té mihi ſaepe pollícitum eſſe: Chaérea, aliquid ínueni
Modo quód ames: utilitátem in ea re fáciam ut cognoſcás meam:
Cum in céllulam ad te pátris penum omnem cóngerebam clánculum.

deterrere debuit virum doctum, ne *Sat ſcio* hic intruderet, ubi ipſe nihil ſciebat. *Dices* Priſciani codices, noſtrique omnes: & Bembinum illud *Dicet* eo ipſo ineptum eſt, quod ad ſenem ſolum referat, quod quivis alius aeque dixerit: Repone, *Dicas*, hoc eſt, Dicat aliquis, Dicat quiſquam; etiam tum cum neminem alloquimur; Virgil.

Pelago credas innare reuulſas Cycladas.

Noſter infra, III, 2, 7. ut nunc ſertur,

Hem alterum:
Ex homine hunc natum dicas.

11 *Ut illum di deaeque ſenium perdant, qui me hodie remoratus eſt, Senium* a Donato eſt: *Senem*, noſtri omnes, &, ut credo, Faerniani: ſed diſſimulat ille, ne Bembini codicis fides minuatur. Noſtri etiam univerſi cum Edd. vett. *omnes* habent, vel ante vel poſt *Senem*. Academicus etiam *dii deae omnes* abſque illo *Que*: Regius autem, *Qui hodie me*. Repone,

Ut illum di deae omnes ſenium perdant, qui hódie me remoratus ſit:

Sit non *Eſt*, ut mox *Reſtiterim*, *Fecerim*. Phorm. IV, 4, 6.

Ut te quidem omnes di, deae, ſuperi, inferi
Malis exemplis perdant.

Heaut. IV, 6, 6.

Ut te quidem omnes di, deae, quantum eſt, Syre,
Cum tuo iſto inuento, cumque incepto perduint.

In utroque loco codices *deaeque*, verſu invito.

13 *Sed eccum Parmenonem. ſalue.* PAR. *quid tu es triſtis? quidue es alacris?* Verſus eſt trochaicus acatalectus. cliſo *d* ex *ſed*. FAERNUS.

Unde is? CH. *ego neſcio hercle.* Bembinus liber ita habet, *egone? neſcio hercle.* ita optime verſus procedit. in quo animadvertendum, *hercle*, poſteriorem corripere, ut in quarta ſede ſit dactylus. nam & *Hercule*, quod integrum eſt, ultimam corripit. Perſius: *Nemo hercule nemo.* FAERNUS. Noſtri vitioſe *Ego*. Tu vero 14

Neque únde eam, neque quórſum eam.

Sic pronuntia; ut tam *Unde* quam *Quórſum* in ictu ſit; praeſertim cum interrogatio, *Unde is*, eodem ſit accentu.

Nunc te Parmeno oſtendes. Non ſtat octonarius niſi legas ut in Bembino, Baſilicano, & aliis: *nunc Parmeno te oſtendes.* hic autem non fiet colliſio. FAERNUS. 16

Nunc, Parmenó, te óſtendes, qui vir ſies.

Geminum hic vitium eſt: & quod *Te* non celatur; & quod *óſtendés* duplicem ictum ſuſtineat, media longa: quod, vel aure judice, eſt abſonum. Lege,

Nunc, Parmeno, te oſtenderis, qui vir ſies.

Botoris etiam, *oſtende ſis*; ſed illud melius, *oſtenderis* modo potentiali, hoc eſt; poſſis oſtendere.

Modo quod ames, in ea re utilitatem ego fa- 18
ciam ut cognoſcas meam. Lege cum Donato MSto, vett Edd. & tribus noſtris codicibus.

Modo quod ames: utilitatem in ea re faciam
ut cognoſcas meam.

Tantum *Ego*, quod illi habent, ut ſupervacuum tollo.

Penum omnem. Sic in libro Bembino & 19
Vaticano, & ſic etiam legi Donatus teſtatur:

PA. *Age inépte.* CH. *hoc hercle fáctumſt. fac ſis núnc promiſſa appáreant:*
Siue ádeo digna rés eſt, ubi tu néruos intendás tuos.
Haut ſímilis uirgoſt uírginum noſtrárum; quas matrés ſtudent
Demíſſis humeris éſſe, uincto péctore, ut graciláe ſient.
Siqua éſt habitior paúlo, pugilem eſſe aiunt: deducúnt cibum:
Tamenétſi bona natúra eſt, reddunt cúratura iúnceas:
Itaque érgo amantur. PA. *quíd tua iſtaec?* CH. *nóua figura erís.*
PA. *papae.*
CH. *Color uérus, corpus ſólidum et ſucci plénum.* PA. *anni?* CH. *anni? ſédecim.*
[PA. *Flos ipſe.* CH.] *Hanc tú mihi uel ui, uél clam, uel precário.*

& ita etiam Priſcianus citat libro quinto. FAERNUS. Tres tantum ex noſtris *Omne*. Priſcianus bis locum laudat p. 654, & 1017. ubi MSti quoque *omnem*.

20 *Faxis nunc promiſſa appareant.* Ita & in libro Bembino. ſed Vaticanus & alii, *fac ſis*. quin & in Bembino eſt gloſſema indicans dictum eſſe *faxis* pro *fac ſis*. FAERNUS.

Unus quoque ex noſtris *Faxis:* inepte. Clodonius tamen, magiſter vetus, p. 1916. *Faxo faxis*, Terent. *Faxis, nunc promiſſa appareant*. Ceterum male poſt *Appareant* plenam diſtinctionem hodie ponunt. Nam, ut recte Donatus, *Sis* perinde eſt ac *Si vis:* ergo ordo & connexio eſt, Fac *ſi vis*, quia promiſiſti; *ſive* adeo quia ſine promiſſo digna res eſt, in qua operam naves.

21 *Sive adeo digna res eſt.* Haec verba ex auctoritate Donati, Chaereae attribuimus. FAERNUS. Noſtri male dant Parmenoni.

23 *Ut graciles ſient.* Donatus legit *gracilae*, dicens a ſingulari *gracila* venire hanc declinationem. Sic & in Vaticano erat, ſed ſuperaddito *s* factum *graciles*. contra in Baſilicano ex voce *gracilea s* expunctum. FAERNUS.

At editiones Donati, tam veteres, quam recentiores *Graciles a Gracilis*. Male tamen, ut exiſtimo. Sed accedat certior teſtis Val. Probus p. 1466. *Hic & haec gracilis, hic & haec imbecillis. ſed Terentius nove*, Ut gracilae ſient. *Nominativo ſingulari, haec gracila, haec imbecilla*. Eugraphius: Legitur & *Gracilae; ut declinaverit Terentius, Haec gracila*. Puerorum olim cauſa factum hic *Gracilis*.

25 *Tametſi bona eſt natura, red. c. junceas.* Lindenbrogii codices, & ex noſtris veterrimus unus, *Tamenetſi*. Lege, ut *Bona* ſub Ictu collocetur:

Tametſi bóna natura eſt, r. c. junceas.

Color verus. *Ex color r*, elidendum, ut in prima ſede ſit anapaeſtus. FAERNUS. Hoc in primo praeſertim pede fieri jam notiſſimum eſt. 27

Flos ipſe. CH. *hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel precario.* Videtur hic Iambicus ſeptenarius eſſe, inuſitatum genus. ego puto legendum *hance:* & in *ipſa* non faciendam ſynaloepham. FAERNUS. 28

Miſera ſane medendi ratio. *Ipſe* fine ſynaloepha, & *Hance*, ut octonarius fiat. Cautior vir doctus; qui ex recepta lectione pro Senario Septenarium fore videbat; qualis, ait, verſus quam maxime poteſt evitandus eſt; etſi uno alterove loco neceſſario admittendus videatur. Bono animo eſſe jubeo, ne ſemel quidem admittetur. Ipſe igitur illud *Flos ipſe*, extra verſum poſuit: ut Clauſula fit, qualis Ocridi in hac Scena, & in Heaut. *Diſcrucior animi*. Laudandus eſt, quod aliqua tenus prodierit; tametſi non ad terminum ipſum. Equidem non ut Clauſulam extra numerum ponis ſed omnino excludi & ejici velim. Excutiamus enim ſententiam. *Anni ſedecim: Flos ipſe. Florem* quidem *aetatis* de adoleſcentia & juventute ſaepe uſurpant Latini; ſed nuſquam id ſolum commendatio eſt formae. Nonne plurimae tum Atticae virgines erant aeque annorum ſedecim? Quot, putas, ex illis quas contemnit junceis, eadem tum aetate erant? Eadem erat ipſe Chaerea: infra IV, 4, 26.

At ille alter venit, annos natus ſedecim. Ergo & Chaerea tam *flos ipſe*, quam Pamphila. Quamobrem, cum nec in verſum intromitti queat,

Fac trádas: mea nihil réfert, dum potiár modo.
PA. *Quid, uírgo cuiaſt?* CH. *néſcio hercle.* PA. *undéſt?* CH. *tantundem.*
PA. *ubi hábitat?*
CH. *Ne id quídem.* PA. *ubi uidiſti?* CH. *ín uia.* PA. *qua rátione illam amíſti?*
CH. *Id équidem aduenienſ mécum ſtomachabár modo:*
Neque quémquam ego hominem eſſe árbitror, cui mágis bonae
Felícitates ómnes auerſaé ſient.
Quid hóc eſt ſceleris? périi. PA. *quid factúmſt?* CH. *rogas?*
Patrís cognatum atque aéqualem Archidémidem
Noſtine? PA. *quidni?* CH. *is, dum hánc ſequor, ſit mi óbuiam.*

queat, nec, ut clauſula fiat, dignum ſit; abeat hinc exulatum.

31 *Qua ratione amiſti?* Donatus quidem ita legit: ſed ratio verſus, qui eſt Iambicus tetrameter catalecticus ut praecedens, exigit *amiſiſti*: ut & in Bembino & in omnibus aliis fere libris eſt. qui vero ſequuntur verſus ſenarii ſunt: itaque in eo libro cum hoc, quem ſupra diximus, verſu ordinantur:

CH. *Ne id quidem.* P. *ubi vidiſti?* CH. *in via.*
P. *qua ratione amiſiſti?*
CH. *Id equidem adveniens mecum ſtomachabar modo.*
Nec quemquam eſſe hominem arbitror, cui magis bonae. FAERNUS.

Quod Donatus legebat *Amiſti* per ſyncopen pro *Amiſiſti*, confirmant praeter unum & alterum recentiorem tres noſtri vetuſtiſſimi. Videtur olim fuiſſe, *Qua ratione illam amiſti?* ut ſupra: *Qui illam e conſpectu amiſi meo.* Vir doctus. *Qua r. autem amiſti?*

32 *Nec quemquam eſſe ego hominem arbitror.* Sic dedit Faernus: Noſtri plerique:

Neque ego quemquam hominem eſſe: unus;
Neque quemquam ego eſſe hominem.
vett. Edd.

Neque quemquam hominem eſſe ego arbitror.
Repone, ſic ut in utramque verbum cadat accentus,
Neque quémquam ego hóminem eſſe árbitror.
Sic Adelph. I, 1, 13.
Quémquamne hóminem in animo inſtituere?
Eodem ordine ponit vir eruditus.

33 *Cui magis bonae Felicitates omnes adverſae ſient.* Primus, opinor, moneo, mendum hic ſubeſſe. Quomodo enim *bonae* Felicitates poſſunt eſſe *adverſae*? Donatus laborat ut explicet: *Felicitas*, inquit, *adverſa eſt; cum ex proſperitate, quod laedat naſcitur.* Atqui infelicitas ſic fiet, non felicitas. Lego,

Felicitates omnes averſae ſient.

Averſos deos paſſim habes. Ideo *averſae*; quia me fugiunt, numquam ad me veniunt: ſed ſi *adverſae* fiant, deſinent eſſe id quod ſunt: naturam ſuam mutabunt.

PA. *Quid hoc eſt ſceleris?* CH. *perii.* PA. *quid factumſt?* CH. *rogas?* 35 Male codices, qui nunc ſuperſunt, Parmenoni illud tribuunt: *Quid hoc eſt ſceleris?* Plane, contra Ethos & Terentii morem: Parmeno enim totam hanc fratrvidi adoleſcentis orationem tepidus & lentus audit. Omnia ſunt Chaereae: *Averſae ſient.*

Quid hoc eſt ſceleris? perii. PA. *quid factumſt?*
CH. *rogas?*

Et ſic olim Donatus: *Quid hoc eſt ſceleris? Propter hoc quod patior, inquit. Nunc enim ſcelus dicit a ſe commiſſum.* Lege, *Propter quod hoc patior.* Si Parmenoni hoc adſignaſſet; non *Patior* dixiſſet, ſed *Pateris.* Errat tamen Magiſter: *Scelus* enim hic eſt Infortunium. Plautus, plane ut Noſter, Capt. III, 5, 104. ubi Pater infelix ſic queritur,

Perdidi unum filium.
Puerum quadrimum, quem mihi ſervus ſurpuit:
Major petitust hostium. quod hoc eſt ſcelus?
Quaſi in orbitatem liberos produxerim.

Noſtin? PA. *quidni?* CH. *is, dum ſequor hanc,* 37 *ſit mihi óbviam:* L. o. hanc collocationem verborum habent. *dum hanc ſequor.* ſed, ut verſus conſtet, vel legendum eſt *noviſtin*, ut in libro Bembino eſt, vel ex *quidni*, nihil elidetur. *mihi* autem in unam ſyllabam contrahendum. FAERNUS.

Patris

PA. *Incómmode hercle.* CH. *immo énimuero infelíciter:*
Nam incómmoda alia súnt dicenda, Pármeno.
Illúm liquet mi déierare, his ménsibus
Sex séptem prorsus nón uidisse próxumis;
Nisi núnc, cum minime uéllem, minimeque ópus fuit.
Eho nónne hoc monstri símilest? quid ais? PA. *máxume.*
CH. *Contínuo adcurrit ád me, quam longé quidem,*
Incúruus, tremulus, lábiis demissís, gemens:
Heus heús, tibi dico, Cháerea, inquit. réstiti.
Scin quíd ego te uolébam? dic. cras ést mihi
Iudícium. quid tum? ut díligenter núnties
Patri, áduocatus máne mi esse ut méminerit.
Dum haec lóquitur, abiit hóra. rogo num quíd uelit.
Recte, ínquit. abeo. cum húc respicio ad uírginem,

Patris cognatum atque aequalem Archidemidem
Novistin? Quidni? Is, dum hanc sequor, sit mi obviam.

Novistin quod in Bembino est, versus gratia videtur interpolatum. Ceteri omnes *Nostin*. Quod retinet vir eruditus; modo ut *Dum* ne elidatur. Atqui in ista sede ut elidatur est necesse. Miserum est unius reculae ignoratione centies in eandem errorem prolabi. Poteris legere, *Nostine? Quidni?* ut Horatius.

Novistine locum potiorem rure beato.

Noster infra IV, 4, 45.

Verum? Vidistine fratrem Chaereum?

& III, 5, 15.

Nostine hanc quam amat frater?

Et Phorm. I, 2, 14. *Nostine? Quidni?*

41 *Sex septem prorsum.* Quinque nostri cum vett. Edd. & Prisc. p. 1200. *Prorsus.* Concinnius hoc: quia praecedens vox *m* terminatur.

50 *Dum haec dicit, abiit hora.* Sic dedit Faernus, & sic Edd. vett. Sed nostri omnes, excepto uno satis recenti, *Dum haec loquitur*, ut supra II, 2, 24. *Dum haec loquimur, interea loci.*

53 *In hanc nostram plateam.* P. *mirum ni hanc dicit modo.* Versus potest sustentari elidendo ex *in n.* FAERNUS.

54 *Huic quae datást dono. Húc cum.* Dono totum in Thesi occultatur. Repone, *Huic quaé data dóno est.*

Comites secuti scilicet sunt virginem? Tolle interrogationis notam. Non interrogat, quod Donatus vult, sed conjectat. Ideo Chaerea respondet, *Verum.* 55

Ipsust: ilicet: Desine: jam conclamatumst. 56 *Scilicet*, nostri Codices & Editiones vetustae. Tacet Faernus: Sed ita Bembi codex, notante G. Fabricio. Eugraphius ad locum: *Ipsa est: ilicet. Quoties causa ab oratoribus finiebatur, & a judice sententia ferri coeperat, semper conclamabatur* Ilicet, *hoc est Iro licet. Signum ergo finis & cognitionis plenae.* Miror igitur virum doctum, qui illud *Scilicet* verius putat. Inter *Ilicet* & *Conclamatumst* invenuste, ait, inseri videtur *Desine.* Si Quare roges, nesciat: illud tamen scire poterat, Invenuste hic repeti *Scilicet*; cum in versu fuerit praecedente.

Istuc ago equidem. Ita & in libro Bembino. 58 FAERNUS.

Unus ex Nostris, *Ago equidem:* ceteri *Equidem ago. Nostin quae sit? dic mihi aut Vidistin?* Codex Collegii Corporis Christi egregie, *Nostin quaeso dic mihi aut Vidistin? Quaeso* passim in interogatione locum habet. Et respondet Parmeno, *Vidi, novi:* absolute; non *quae sit.*

O Parmeno mi nostin? P. *novi.* CH *scis ubi siet?* 60
P. *Huc deducta est ad Thaidem meretricem, ei dono datast.*

O. l. s.

Illa séſe interea cómmodum huc aduórterat
In hanc nóſtram plateam. PA. *mírum ni hanc dicít, modo*
Huic quáe data domoſt. CH. *húc cum advenio, núlla erat.*
PA. *Comités ſecuti ſcílicet ſunt uírginem.*
CH. *Uerúm; paraſitus cum áncilla.* PA. *ipſaſt: ílicet:*
Deſine: iam conclamátumſt. CH. *alias rés agis.*
PA. *Iſtúc ago equidem.* CH. *nóſtin quaeſo díc mihi, aut*
Uidíſtin? PA. *uidi, nóui: ſcio, quo abdúcta ſit.*
CH. *Eho Pármeno mi, nóſtin, et ſcis úbi ſiet?*
PA. *Húc deductaſt ád meretricem Thaídem: ei donó dataſt.*
CH. *Quís is eſt tam poténs, cum tanto múnere hoc?* PA. *milés Thraſo*
Phaédriae riuális. CH. *duras frátris partis praédicas.*
PA. *Immo enim ſi ſciás quod donum dóno huic contra cómparet,*
Mágis id dicas. CH. *quódnam quaeſo hercle?* PA. *eúnuchum.* CH. *illum-*
ne obſecro

O. l. s. *eho Parmeno* habent: item hi & Donatus, *ad meretricem Thaidem.* aliqui vero, inter quos Bembinus, *& ſcis*; omneſque fere antiqui praeter eum, in quo eſt, *& dono data'ſt*, habent, *ei dono data eſt.* itaque ſic legemus:

CH. *Eho Parmeno mi noſtin?* P. *novi.* CH. *& ſcis ubi ſiet?*
P. *Huc deducta'ſt ad meretricem Thaidem, ei dono data'ſt.*

Quorum verſuum prior ſenarius Iambicus eſt, ut praecedentes: poſterior trochaicus, ut ſequentes. FAERNUS.

Eho Parmeno mi, noſtin? PA. *novi.* CH. *& ſcis ubi ſiet?*

Syllaba ultra metrum redundat: niſi *Parmeno* dactylum facis, quod non licet. Tolle iſtud *Novi*; & totum da Chremeti:

Eho Parmeno mi, noſtin, & ſcis ubi ſiet?

Sic habet Donatus Lindenbrogii; & viro docto idem viſum eſt.

64 *Immo ſi ſcias quod donum huic dono contra comparet.* Codices noſtri duobus modo exceptis, *Immo enim*: & ſic veteres Editiones. And. V, 1, 4. *Immo enim nunc cum maxume.* Phorm. II, 2, 24. *Immo enim nemo ſatis pro merito.* Repone:

Immo enim *ſi ſcias quod donum* dono huic *contra comparet.*

Donum dono, omnia omnes & ſimilia, inter vitiosas Terentianas numera.

Tum magis id dicas. Pronomen *id*, varie collocatur. antiqui enim libri & Donatus verbo praeponunt; omnes alii poſtponunt. ego hanc vocem *id* cum videam certam ſedem non habere, & verſui incommodare, ne ſit trochaicus catalecticus, ut ceteri, ſubditicium arbitror, & ab aliquo adjectum, putante non ſatis intelligi, *tum magis dicas*, pro *tum magis id dicas*: quod tamen Latine, & antique dicitur. Plautus in Milite glorioſo: 65

Ei mihi. Magis dicas ſi ſcias quod ego ſcio.
FAERNUS.

Omnes noſtri *Tum magis id dicas.* Nec cum viro docto Faerno accedam, qui *Id* ſubditicium putat; Ego contra *Tum* ſubditivum exiſtimo; & ſic verſum conſtituo,

'Immo enim ſi ſciás quod donum dono huic
contra comparet,
Mágis id dicas.

Omnino melius eſt, ut in Ictu ſit *Mágis*, quam et in Theſi latitet. Par locus eſt Heaut. V, 1, 16.

Vénit in mentem. Veterator! Mágis, ſi mágis
'Ita rem eſſe: [*noris, putes*

Ubi *Ita rem eſſe* perinde eſt, ac hoc loco *Id.* Plaut. Bacch. IV, 4, 27.

Pol tu, quam nunc, med accuſes mágis, ſi
magis rem noveris.

Locus Plauti a Faerno citatus, eſt Mil V, 36.

Jamdudum. P. *Hei mihi.* S. *Magis dicas, ſi*
ſcias quod ego ſcio.

Ubi tam verſus quam ſententiae cauſa corrigo.

Jamdu-

'Inhoneſtum hominem, quém mercatus éſt heri, ſenem múlierem?
PA. *'Iſtunc ipſum.* CH. *homó quatietur cérte cum donó foras.*
Sét iſtam Thaidém non ſciui nóbis uicinam. PA. *haút diuſt.*
CH. *Périi, numquamne étiam me illam uídiſſe? ehodum díc mihi:*
'Eſtne, ut fertur, fórma? PA. *ſane.* CH. *at níhil ad noſtram hanc.*
PA. *ália res.* 70
CH. *'Obſecro hercle, Pármeno, fac ut pótiar.* PA. *faciam ſédulo,*
Dábo operam, adiutábo: numquid me áliud? CH. *quo nunc ís?* PA. *domum,*
'Ut mancipia haec, íta uti iuſſit fráter, ducam ad Thaídem.
CH. *'O fortùnatum íſtum eunuchum; quí quidem in hanc detúr domum!*
PA. *Quíd ita?* CH. *rogitas? ſúmma forma ſémper conſeruám domi* 75
Uidébit, conloquétur: aderit úna in unis aédibus:
Cibúm nonnumquam cápiet cum ea: intérdum propter dórmiet.

Jámdudum. Hei mi. Mágis id dicas, ſi ſcias quod ego ſcio.
Id. ſcio, animadvertes, in omnibus his locis illud *Tum* locum nullum habere.

66 *Quem mercatus eſt hero.* O. l. a. *heri.* quae tamen vox ſic quoque poſteriorem corripit. FAERNUS.

Et noſtri quoque *Heri.* Donatus ad locum: Senem mulierem: *Non communi genere dixit* Senem; *quippe qui alibi ſeparaverit, dicendo,* Senex atque anus (Hec. IV, 3, 15.) *ſed ſubdiſtinguendum eſt, ut ſit duplex vituperatio; una ab aetate; quod ait* Senem; *altera a membrorum mollitie, quod ait* Mulierem. Haec magnus Magiſter: cavendum nempe erat, ne adoleſcentes obſolete *Senem* de muliere dicerent. Pace tamen ejus, non ſubdiſtinguo, ſed conjungo,

'Inhoneſtum hominem, quém mercatus éſt heri, ſenem múlierem.

Heri hic longam habet ſecundam; ut I. 2, 89.
Heri minas pro ambobus viginti dedi.

& *Senem* in Theſi latet, quaſi monoſyllabon eſſet *Snem.* Atque vel ea cauſa non ſubdiſtinguo *Senem,* quia tum in Arſi eſſe oportebat. *Senex mulier,* quod noſtrates *An old Wife.* Si ſubdiſtinguas, primo *ſenem* de viro, dein *Mulierem* de ſexu toto: etiam juvenculas includis, & minor fit contemptio & contumelia, quam ſi junctim & mulierem & vetulam dicas. Varro de Ling. Lat. VI. *Pomponii Epigrammation quod in adoleſcentem fecerat Caſtam* (hoc eſt, *Veterem*)

Ridiculum eſt, cum te Caſcam tua dicit amica,
Fili Petroni, ſeſquiſenex puerum.
Dic tu illam puſam: ſic fiet Mutua muli.
Nam vere puſus tu, tua amica ſenex.
Sic & Catullus Tibulluſque *Senem* de muliere. *Senex* autem *mulier,* ut *Mulier meretrix.*

Alia res eſt. Liber Bembinus non habet verbum *eſt,* ita verſus eſt trochaicus catalecticus ut ceteri: niſi quis eum vellet acatalecticum facere retento *eſt.* quod non placet mihi. FAERNUS. Vide nos ad II, 2, 37. 70

Faciam ſedulo, ac Dabo operam, adjuvabo. Lego, *Faciam ſedulo, Dabo operam, adjutabo.* *Ac* deleo, ut per Aſyndeta fortius incedat oratio. *Adjutabo*; quia ita ſolet Noſter; & quia ſpondeus in hac ſede Trochaeo eſt melior. 71

Numquid me aliud vis? Vis, non eſt in libri Bembini contextu, nec in aliis antiquis. itaque eam dictionem delevimus, quae & impedit verſum, nec adjuvat ſenſum. utique enim ſubauditur *vis.* FAERNUS. Duo tantum ex noſtris *Vis* habent. 72

Ut mancipia haec, ita ut juſſit frater, deducam ad Thaidem. Liber Bembinus & aliquot alii ex antiquis habent *ducam,* quod probo. & verſus conſtabit, ſi vel in *ita ut* non facias ſynaloepham: vel legas *ita uti.* FAERNUS. 73

Ita ut, quod & in Noſtris eſt, non poteſt eſſe Anapaeſtus. Recte illud alterum Faerni *Ita uti:* quod vir doctus adſciviſſe debuit.

Ducam

PA. *Quid ſi nunc tute fortunatus fias?* CH. *qua re, Parmeno?*
Reſpónde. PA. *capias tu illius ueſtem.* CH. *uéſtem? quid tum póſtea?*
PA. *Pro illó te deducam.* CH. *aúdio.* PA. *te eſſe illum dicam.* CH. *intéllego.* 80
PA. *Tu illis fruare cómmodis, quibus illum dicebás modo:*
Cibum úna capias, ádſis, tangas, lúdas, propter dórmias:
Quandóquidem illarum néque te quiſquam nóuit, neque ſcit quí ſies.
Praetérea forma et aétate ipſe es, fácile ut pro eunuchó probes.
CH. *Dixti pulchre: númquam uidi mélius conſilium dari.* 85
Age eámus intro núnc iam: orna me, ábduc, duc, quantúm poteſt.
PA. *Quid agís? iocabar équidem.* CH. *garris.* PA. *périi, quid ego egí miſer?*
Quo trúdis? perculeris iam tu me. tibi equidem dicó, mane.
CH. *Eámus.* PA. *pergin?* CH. *cértumſt.* PA. *uide ne nímium calidum hoc*
ſit modo.

Ducam noſtri, duobus exceptis, omnes, non *Deducam.*

80 *Pro illo te ducam. Audio. Te eſſe illum dicam. Intellego.* Vir doctus, ultima, ait, in *Ducam* non eliditur, ob Diphthongum ſequentem. De illa Diphthongi vi mera hallucinatio eſt. Idem tamen malit *Deducam,* ſi per codices liceret. Sane licet; nam omnes noſtri, demtis duobus, *Deducam:* quibus etiam nolentibus ſic corrigi neceſſe eſt. Porro omnes noſtri cum Edd. vett. *Te illum eſſe;* Sed *Illum* in Arſi eſſe debet.

81 *Quibus tu illum dicebas.* Melius abſque *Tu* cum codice Petrenſi.

83 *Neque quiſquam te novit.* In l. o. eſt, *neque te quiſquam.* FAERNUS. Sic & omnes noſtri; accentu id poſtulante.

84 *Praeterea forma, aetas.* O. fere libri, & in iis antiqui, & Donatus, *forma & aetas:* quod ſi recipimus, verſus eſt Iambicus tetrameter acatalecticus: ſin aliter, trochaicus. FAERNUS.
Praeterea forma & aetas ipſa eſt, facile ut pro eunuchо probes.
Donatus: *Forma & aetas ipſa eſt: Deeſt. In te.* Recte hoc: nam cum *Illarum quiſquam* proxime dixerit; cujus *aetas & forma* ſit, in ambiguo eſt. Atqui etſi ſententia *In te* ſubintelligi poſtulet, in ſermone hoc ſubintelligi non conceditur. Codex C. C. *Praeterea forma & aetas ipſa es;* *Es,* inquam, non *Eſt.* Vide, an ex veſtigio tam tenui verum ſubodoratus ſim:
Praeterea forma & aetate ipſe es, facile ut pro eunuchо probes.
Es forma, ut And. I, 1, 95. *Erat forma honeſta & liberali.*

Age eamus intro: nunc jam orna me, abduc, duc, quantum potes. Lege & diſtingue: 86
Age eamus intro nunc iam: orna me, abduc, duc, quantum poteſt.
Sic Adel. II, 1, 14. *I intro nunc iam.* And. I, 1, 144. *Eamus nunc iam intro. Quantum poteſt,* veteres G. Fabricii, & codex Bembinus, Bembo ipſo teſte. Ita noſter paſſim.

Vide ne nimium callidum hoc ſit modo. Donatus & *callidum,* & *calidum* legi affirmat: ſed *callidum* videtur magis probare, nulla quidem ratione: cum potius Parmeno, praeceps & inconſultum hoc conſilium aſſerat quam verſutum: & dictionem, *callidum,* quae primam habet productam, verſus ratio non admittat, niſi forte ex magna licentia, demendo in ſcanſione unum *l.* Mihi libros ſcriptos Donati conſideranti, videtur omnis expoſitio hujus loci eſſe corrupta; omninoque legendum *calidum* per unum *l,* & ex ſenſu & ex verſu, ut & aliqui l. s. habent, & Robertus Stephanus impreſſit. FAERNUS. *Calidum,* quod & verſus & ſenſus poſtulant, unus tantum ex noſtris. *Calidum conſilium.* Plautus, Livius &c. 89

CH. *Non éſt profecto: ſine.* PA. *at enim iſtaec ín me cudétur faba.*
CH. *ah!*
PA. *Flagítium facimus.* CH. *án id flagitiumſt, ſi ín domum meretrícium*
Dedúcar, et illis crúcibus quae nos nóſtramque adoleſcéntiam
Habent déſpicatu, et quáe nos ſemper ómnibus cruciánt modis,
Nunc réferam gratiam: átque eas itidem fállam, ut ab illis fállimur?
An pótius par atque aéquum eſt, patar ut á me ludatúr dolis?
Quod quí reſcierint, cúlpent; illud mérito factum ómnés putent.
PA. *Quid iſtíc? ſi certumſt fácere, facias: mérum ne poſt cónferas*
Culpam ín me. CH. *non faciám.* PA. *iubeſne?* CH. *iúbeo, cogo, atque ímpero;*
Numquám defugiam auctóritatem. PA. *ſéquere: di uortánt bene.*

90 P. *At enim iſthaec in me cudetur faba. ah flagitium facimus.* In libro Bembino, & Victoriano, interjectio *ah*, Chaereae aſcribitur, reliqua Parmenoni. FAERNUS.

93 *Habent deſpicatam.* Sic Donatus & omnes antiqui libri praeter Bembinum, & ſtat verſus rejecta prima ejus ſyllaba in finem praecedentis. omnes alii libri recentes, *deſpectam* habent, ut Bembinus. FAERNUS.

Correctores, non Librarii, *Deſpectam* primi dederunt: neſciebant ſcilicet *Habent* in initio verſus corripi ſolere. Sed aliud eſt: nam ſeu *Deſpicatam* ſive *Deſpectam* velis, ad unum tantum nomen refertur, cum ad utrumque debeat, *Nos & noſtram adoleſcentiam.* Praeſtabo tibi veram Poetae manum,

Habent deſpicatu:

Deſpicatu vetuſte, pro *Deſpicatui*. ut Heaut. II, 3, 116. [*mihi.*

Quapropter haec res ne utiquam neglectu eſt
Habent deſpicatui; ut Poen. III, 3, 13. *Habere quaeſtui.* Menaec. IV, 3, 19.

Quando tu me bene merentem tibi habes deſpicatui;
Aliam poſthac invenito, quám habeas fruſtratui.

Unde & in Caſ. II, 2, 15.

Vir me habet peſſimis deſpicatam modis:

libenter legerim, *Deſpicatu.*

95 *An potius haec pati? aequum eſt fieri ut a me ludatur dolis,*
Quod qui reſcierint culpent, illud merito factum omnes putent.

Libri Bembinus & omnes alii antiqui pro *pati* habent *patri*. ac Donatus quoque, licet aliqua ex parte corruptus: nam quamvis citando hanc verba dicat *pati*, tamen in expoſitionis progreſſu legit *patri*, & ſine *pati* nullum habet ſenſum; *patri* autem ſi leges, ſenſus eſt: cur non has meretrices debeam fallere? an potius aequum eſt, haec a me fieri adverſus patrem, ut eam ludam dolis, pecuniam ſcilicet ab eo per fallacias auferendo, quam in amores & voluptates meas inſumam? cum liceat, fallendo has meretrices, cupiditatem meam, ſine ullo ſumptu aut diſpendio explere. illud enim ſi facerem, id eſt, ſi patrem dolis luderem, qui hoc reſcierint, culpent; hoc autem, id eſt, a me deceptam eſſe meretricem, merito factum omnes putent. atque hunc eſſe germanum ſenſum poetae, omnia fere argumenta comica oſtendunt, ubi plerumque inducuntur adoleſcentes amatores patribus ſtruere fallacias, ad pecuniam auferendam, quam meretricibus aut lenonibus dent. huc etiam ſpectant & ea quae ſupra dixit, *o infortunatum ſenem*; & ea quae infra, *Eam confeci, ſine moleſtia, ſine ſumptu, ſine diſpendio*; nam ſi ſumptus interveniſſet, utique eum a patre oportuiſſet auferri. FAERNUS.

De ſententia loci ſatis conſtat: de verbis diſpiciendum eſt. *Haec pati* noſtri omnes; niſi quod unus vetuſtus a manu prima *Patri* & poſtea *Pati* factum. Unde iſtud *Pati* proceſſit? ſuberat aliquod mendum: Si enim a principio *Patri* ibi fuiſſet, vix umquam in *Pati* degeneraſſet. Praeterea, quaenam iſta ſunt *Haec?*

nempe

ACTUS III. SCAENA I.

THRASO miles. GNATHO. PARMENO.

T. *MAGN'AS uero agere grátias Thaís mihi?*
G. *Ingéntis.* T. *ain tu, laétaſt?* G. *non tam ipſó quidem*
Donó, quam abs te datum éſſe: id uero ſério
Triúmphat. P. *huc prouíſo ut ubi tempús ſiet,*
Deducam. ſet eccum militem. T. *eſt iſtúc datum*
Profécto, ut grata míhi ſint quae fácio ómnia.
G. *Aduórti hercle animum.* T. *uél rex ſemper máxumas*
Mihi agébat quicquid féceram; aliís nón item.
G. *Labóre alieno mágno partam glóriam*
Uerbís ſaepe in ſe tránſmouet, qui ſál habet,

nempe *in domum meretriciam deduci, cruciibus illis gratiam referre.* An *haec patri fieri* poſſunt? Haeret hic aqua: & ſapuit T. Faber, qui *Hoc* corrigebat; & ad ſequentia retulit, *Ut a me ludatur dolis:* quem fruſtra ob id fugillat vir eruditus. Sed, ut dixi, altius aliquod latet ulcus, unde illud *Pati* profluxit. Vide an recte ſanaverim: abſit modo ut infundas ſuccum loliginis:

An potius par atque aequum eſt, patèr ut a me ludatur dolis?

Illud obſervabis; *Patèr*, ut par eſt in Arſi hic eſſe; cum in recepta lectione *Patri* vix audiatur.

98 *Jubeſne? Jubeo, cogo, atque impero.* Sic dedit Faernus: Sic & Nonius citat. v. Cogere; non editus modo, ſed in codice noſtro veterrimo. Noſtri omnes hic cum Edd. vett. *Jubeo immo cogo.* Unde facile fuit refingere:

Juben? CH. Jubeo? immo cogo atque impero.

Niſi poſt *Jubeo* interrogationem ponas, putidum eſt *Immo*: ſed vel ſic, longe melius abeſt. Vir vero eruditus, qui libentius, ut ait, ſic legat:

Culpam in me. Non faciam. Juben? Immo jubeo cogo, atque impero,

ut *Juben*, quod praecipuam emphaſin habere debuit, in Theſi ſupprimatur, alio mentem alio aurem diviſerat.

99 P. *Numquam defugiam auctoritatem. ſequere.* CH. *di vortant bene.* Accedo eorum ſententiae, qui putant has perſonas male eſſe inſcriptas; & prora quidem in perſona Chaereae continuanda, poſteriora Parmenoni tribuenda. ut *numquam defugiam auctoritatem*, in ore Chaereae ſit, perinde ac ſi dixiſſet. numquam negabo me tibi auctorem hujus rei fuiſſe. FAERNUS. Recte hoc: & aberrarunt omnes librarii, praeeunte Donato.

Profecto mihi ut grata ſint quae facio omnia. 6
Alia verborum collocatio in o. l. s. & Donato invenitur, hoc modo,

Profecto ut grata mihi ſint quae facio omnia.

grata autem mihi, non jocunda mihi exponendum eſt, ſed talia, ut pro iis mihi gratia habeatur; ut & in Heautontim. *tum cum gratum mihi eſſe potuit, nolui*, id eſt, tum cum mihi potuit haberi gratia. FAERNUS. Etiam hoc recte: & eodem ordine Noſtri.

Verbis ſaepe in ſe tranſmouet, qui habet ſalem, 10
Quod in te eſt. Veterrimi quique codices & veteres Grammatici *Quod*: bene factum, & hoc veram nobis lectionem conſervavit, quam a multis jam ſaeculis diſcipulorum gratia corruperant Magiſtri. Lego enim.

Verbis ſaepe in ſe tranſmouet, qui ſal habet
Quod in te eſt.

Certe *Qui habet ſalem* non bene metro ſatisfacit: neque enim *Quabet* legi poterit per ſynaloepham; ut *Qui* non audiatur, & in quinta ſede Trochaeus ſit; neque *Qui* evitare ſynaloepham, cum in Arſi non locetur. *Sal* olim genere neutro erat. Varro apud Nonium v. Salis. *Et poſtea id ſal virgines veſtales ferra ferrea ſecant.* Idem apud Charitium. p. 82.

Quod in té eſt. T. *habes.* G. *rex te érgo in oculis.* T. *ſcílicet.*
G. *Geſtáre.* T. *uerum: crédere omnem exércitum,*
Conſília. G. *mirum.* T. *túm ſicubi eum ſátietas*
Hominum, aút negoti ſíquando odium céperat,
Requiéſcere ubi uolébat, quaſi: noſtín? G. *ſcio.*
Quaſi ubi íllam expueret míſeriam ex animó. T. *tenes.*
Tum mé conuiuam ſólum abducebát ſibi. G. *hui,*
Regem élegantem nárras. T. *immo ſíc homoſt:*
Perpaúcorum hominumſt. G. *ímmo nullorum, árbitror,*
Si técum uiuit. T. *ínuidere omnés mihi,*
Mordére clanculum: égo non flocci péndere:
Illi ínuidere míſere: uerum unús tamen
Inpénſe, elephantis quem Indicis praefécerat:

Nunc vides in conviviis ita poni & ſal & mel. Quod Genus, addit Charifius, *etiam Verrio placuit.* Fabianus apud eundem: *Cur ſal aliud perlucidius, aliud inquinatius aut nigrius? quia ſal ex arido congelatum eſt.* Priſcianus p. 664. *Salem* gen. maſc. ex hoc loco citat, *Qui habet ſalem, quod in te eſt:* & addit, *Inveniuntur tamen quidam vetuſtiſſimi etiam neutro genere hoc protuliſſe.* Cur autem vetuſtiſſimi? qui Terentio poſteriores multo ſunt. Idem paulo poſt p. 659. *Afranius in Compitalibus: Ut quicquid loquitur, ſal merum eſt.* Huic conſentit Lucretius,

Parvula pumilio, χαλκοῦν in, tota merum ſal.

Satis opinor de Neutro genere. Jam vero *Sal* ſyllabam productam eſſe teſtis Beda de metris p. 2359. *In monoſyllabis producuntur, Ut ut Fur, Al ut Sal:* & mox: *Pes, ſicut & Sal & Par, cum monoſyllaba eſt, longa eſt.* Auſonius Epigr. 86.

Sal, oleum, panis, mel, piper, herba, nivem.

12 *Geſtare.* Omnes libri quotquot ſunt, & antiqui & recentes, tum Terentii, tum Donati, habent *geſtire.* quam lectionem admittentes, exponemus, laetum eſſe, & gaudere ex convictu, ſcilicet tuo: quod vero ſupra dictum eſt, *Rex te ergo in oculis,* hic ſubaudiemus vel habere, vel ferre. FAERNUS.

Codex tamen Bembinus, Bembo narrante, *Geſtare:* atque ita duo ex noſtris veterrimi. Miror, qui Faernus de hac lectione dubitare potuerit.

THR. *Verum credere omnem exercitum.* Pro *verum,* liber Bembinus habet, *vero:* quae vox eſt aſſeverantis, & in principio orationis ponitur ab reſpondente: ut in Adelphis, *An quicquam eſt etiam amplius? Vero amplius.* FAERNUS. Ib.

Noſtri omnes *Verum.* & recte. Par locus ſupra II, 3, 35.

PA. *Comites ſecuti ſcilicet ſunt virginem.*
CH. *Verum: paraſitus cum ancilla.*

Immo ſic homoſt Perpaucorum hominum. Immo nullorum arbitror. In hac lectione *Hominum* non elidit ultimam: quod etſi Plautus ſibi indulgeat in Caeſura, numquam id facit Terentius. Lege itaque & diſtingue, *Immo ſic homoſt: Perpaucorum hominumſt. Sic homoſt,* abſolute, ut Adel. I, 2, 63. *Nam ita eſt homo.* Andr. V, 4, 16. *Sic Crito, eſt hic: mitte. Perpaucorum hominumſt,* abſolute, ut Horat. Serm. I, 9, 44. *Maecenas quomodo tecum. Hinc repetit, paucorum hominum, & mentis bene ſanae?* 18

Numquid tibi dixi? Liber Bembinus & omnes alii antiqui, *numquam;* quod magis videtur quadrare: nam ſi per *numquid,* interrogatus eſſet, ſuffeciſſet reſpondere, non: nunc per *numquam* interrogatus, appoſite per *numquam* reſpondet. FAERNUS. Quin & noſtri omnes, tribus exceptis. *Numquam.* 31

Plus milies jam audivi. Nec in libro Bembino, nec in Donato eſt dictio *jam,* itaque

Is ubi moleſtus mágis eſt, Quaeſo, inquám, Strato,
Eone és ferox, quia habés imperium in béluas?
G. *Pulchré mehercle dictum et ſapientér. papae,*
Iugulâras hominem. quíd ille? T. *mutus ílico.*
G. *Quidni éſſet?* P. *dî noſtrám fidem! hominem pérditum*
Miſerúmque: et illum ſácrilegum. T. *quid illúd, Gnatho,*
Quo pácto Rhodium tétigerim in conuiuio,
Numquám tibi dixi? G. *númquam: ſed narra óbſecro.*
Plus mílies iam audíui. T. *una in conuíuio*
Erat híc, quem dico, Rhódius aduleſcéntulus:
Forte hábui ſcortum: coépit ad id adlúdere,
Et me ínritare. quíd agis, homini inquam, ínpudens?
Lepus túte es, et pulméntum quaeris? G. *há ha hae.*

eam delevimus. FAERNUS.

Atqui noſtri omnes cum Edd. vett. agnoſcunt *Jam:* quod cur unius Bembini cauſa ejiciatur, nullus videō. Phorm. III, 2, 2.

Audi quod dicam. At enim taedet jam audire eadem milies.

34 *Forte habui ſcortum: coepit ad id adludere, Et me inridere. Adludere,* eſt adblandiri, oſculari, manum in ſcorti ſinum inſerere. Quo pertinet igitur *Me inridere?* aut cur hoc ultro narraret Thraſo? Praeter tamen Codices, Priſcianus clare agnoſcit p. 1187, & 1201. Donatus quoque *Inridere* legebat: *Vide,* inquit, *quemadmodum miles, dum multa ad dictum ſuum pervenire fateatur, interim quam contemptus ſit atque deriſus.* Ubi legendum, *Dum vult ad dictum ſuum pervenire, fateatur interim.* Pace tamen utriuſque, dico a manu Terentii fuiſſe; *Et me inritare.* Inritat ſine dubio amantem, qui eo praeſente amicam ejus contrectat. Heaut. III, 3, 4. in re ſimili.

Facis adeo indigne injuriam illi, qui non abſtineas manum:
Novi ego amantium animum; advertunt graviter quae non cenſeas.

Recte igitur *Inritare*; & inritatus miles ſe dicto illo, quod memorat, ulciſcitur.

35 *Quid ais, inquam, homo impudens?* Ita omnes antiqui libri: ſed recentiores *quid agis*; quod non diſplicet; nam miles facta, non verba caſtigat. ſane Bembinus pro *homo, homini,* in contextu habet. ut ſit impudens, abſolute: ut & apud Plautum, *quid ais impudens?* FAERNUS.

Quid ais, inquam, homo impudens? Repone, *Quid agis, homini inquam, impudens?* Tres ex Noſtris, *Quid agis?* id eſt, quo manum inſeris? Illud *Ais* tum natum eſt, poſtquam *Inridere* ſe ingeſſit, pro *Inritare.* Recte autem Bembinus, *Homini inquam:* quo & Noſtri ſpectant, qui uno excepto, omnes habent *Homo inquam,* non *Inquam homo. Quid agis, inpudens.* Plaut. Men. V, 1, 10.

Etiamne, inpudens, Mutire, unum verbum audes? Noſter infra V, 2, 17.
Paulum quid. Ebo paulum, inpudens?

Lepus túte es, & pulpámentum quaeris. Ha ha hae. 36 Vides ut invenuſte accentus cadant. Vir eruditus, ut hoc effugiat, ex *Tute es* eſ dactylum facit: ſed *Es* apud veteres Comicos producte, opinor, ſemper. Repono.

Lepus túte es: & pulméntum quaeris? Ha ha hae.

Pulmentum id ipſum eſt quod *Pulpamentum*; & facile inter ſe permutantur. Plaut. Curcul. I, 1, 90.

Vultiſne olivas, aut pulpamentum, aut capparim?

ubi *Pulmentum* reponi verſus ipſe poſtulat; Scaligero olim corrigente, & nuper rurſus viro erudito. Poteris etiam hoc modo;

Lepus tute es: & pulpámen quaeris? Ha ha hae.

vel

Lepus tute, pulpamentum quaeris? Ha ha hae.

Quocumque modo conſtituas, omnino melius eſt.

T. *Quid éſt?* G. *facete, lépide, laute, níl ſupra.*
Tuum óbſecro ne hoc dictum erat? uetus crédidi.
T. *Audíeras?* G. *ſaepe: et fértur in primís.* T. *meumſt.*
G. *Dolet dictum imprudenti ádoleſcenti, et líbero.*
P. *At té di perdant.* G. *quíd ille quaeſo?* T. *pérditus.*
Riſu ómnes qui aderant, émoriri: dénique
Metuébant omnes iám me. G. *non iniúria.*
T. *Set heús tu, purgon égo me de iſtac Thaídi,*
Quod eám me amare ſúſpicataſt? G. *níl minus.*
Immo aúge magis ſuſpícionem. T. *cúr?* G. *rogas?*
Scin, ſíquando illa méntionem Phaédriae
Facit, aút ſi laudat, te út male urat? T. *ſéntio.*
G. *Id út ne fiat, haéc res ſolaſt rémedio.*
Ubi nóminabit Phaédriam, tu Pámphilam

eſt, ut per interrogationem proferatur. Vopiſcus in Numeriano c. 13. *Ipſi denique Comici plerumque ſic milites inducunt, ut eos faciant vetera dicta uſurpantes; Nam & Lepus tute es & pulpamentum quaeris Livii Andronici dictum eſt, multaque alia quae Plautus Caeciliuſque poſuerunt.*

38 *Tuum obſecro ne hoc dictum erat?* O. l. s. & Donatus, *tuumne obſecro.* & hoc amplius, antiqui libri habent, *te:* ut ſit *obſecro te.* FAERNUS.

Tres ex noſtris *Te*, ceteri *Tuum ne obſecro.* Placet veterum Editionum lectio, *Tuum obſecro ne hoc dictum erat?* id. eſt per Tmeſin *Tuumne obſecro.* Sic Eun. IV, 4, 53. *Utrum praedicem ne an taceam.* & Adel. III, 4, 19. *Utrum ſtudio ne id ſibi habet?* hoc eſt, *Utrumne.* Plaut. Truc. II, 7, 42.

Num obſecro nam áriolus, qui ípſus ſe vérberat?
id eſt, *Numnam obſecro.*

40 *Dolet dictum imprudenti adoleſcenti & libero.* *Imprudens* hic in laude ponitur, ut And. V, 4, 8. *Adoleſcentulos, imperitos rerum, eductos libere.* Gnathonis verba ſunt, ex intimo adulatoriae artis penu petita. Egregie Donatus: 'Addidit paraſitus, quo gravius ſit Thraſonis dictum, 'commiſerationem ejus in quem dictum eſt: 'ſcit enim homines ſtultos malos videri velle. Quid igitur cum illo facias, qui melius putat, ut Thraſoni hic verſus tribuatur? Idne ut Thraſoni doleat dictum, quod dictum eſſe hic gloriatur? At ſic, ait, melius Thraſonem excipit Gnatho, *Quid ille quaeſo?* Itane melius? at quemnam tum Parmeno excipiet, *At te di perdant?* Thraſonem ſcilicet perdant, non quem voluit Gnathonem.

Quod eam me amare ſuſpicatur? O. l. s. & Donatus, *ſuſpicata eſt?* FAERNUS. Ita & noſtri plerique omnes. 45

Immo magis auge ſuſpicionem. O. l. s. *Immo auge magis.* FAERNUS. Sic & noſtri univerſi. 46

Intromittamus; commeſſatum: Vaticanus & Baſilicanus *commiſſatum*, habet: itemque Bembinus, ſed is per duo *s*, & in ejus margine aſcriptum eſt, *Commiſſatio eſt proprie convivium meretricum & adoleſcentulorum.* FAERNUS. 52

Siquando illa dicet, Phaedriam
Intromittamus, commiſſatum: tu Pamphilam
Cantatum provocemus.

Ubi illud *Tu* ultra metrum excurrit. Cui vitio ut occurratur, vir eruditus poſt alios *In* praecedenti verſui apponit, ut ſic legatur,

Phaedriam in-
Tromittamus commiſſatum: tu Pámphilam.

Nonne belle cadunt accentus? Quanti eſt, ex Horatii praecepto non digitis modo, ſed & aure legitimum ſonum callere? Noſtri fere omnes cum Edd. vett. non agnoſcunt illud

Tu

Contínuo. ſiquando ílla dicet, Phaédriam
Intrómittamus cómiſſatum: Pámphilam
Cantúm, tu, provocémus. ſi laudábit haec
Illíus formam: tu húius contra. dénique
Par tú pari referto, quod eam mórdeat. 55
T. *Siquidém me amaret, tum íſtuc prodeſſét, Gnatho.*
G. *Quando íllud quod tu dás, exſpectat átque amat,*
Iam dúdum te amat: iámdudum illi fácile fit,
Quod dóleat: metuit ſemper, quem ipſa nunc capit
Fructúm, ne quando irátus tu alio cónferas. 60
T. *Bene díxti: ac mihi íſtuc non in mentem uénerat.*
G. *Ridículum: non enim cógitaras: céterum*
Idem hóc aut melius túte inueníſſés, Thraſo.

Tu. Recte. Sic ergo locus conſtituendus eſt; minima mutatione:

Siquando illa dicet, Phaedriam
Intromittamus commiſſatum: Pamphilam
Cantum, tu, provocemus.

Cantum a Canere, non *Cantatum.* Pamphila haec (I, 2, 5.) *fidibus ſciebat.* Atqui in hac re proprium eſt *Canere.* Cicero Tuſc. I, 2. *Epaminondas fidibus praeclare ceciniſſe dicitur.* Quintil. Inſtit. I, 10. *Duces maximos & fidibus & tibiis ceciniſſe traditum. Comiſſatum,* non *commiſſatum*; prima ſcilicet producta a Graeco Κωμάζειν. Apud Cic. Ep. Fam. I, 1x. hi ſex verſus adducuntur, ubi editum eſt, *Tu Pamphilam Cantatum provocemus:* Excutiant, quibus copia eſt, veteres ibi codices.

55 *Par pro pari referto, quod eam mordeat.* Ita eſt in antiquis libris. quod teſtatum relinquere voluimus, ne quis amplius hanc lectionem in dubium vocet. FAERNUS.

A quattuor noſtris *Pro* abeſt. Apud Ciceronem quoque in diverſa abeunt Codices, quos Interpretes ibi conſuluerunt; ita tamen ut plures habeant *Par pari referto*; quomodo & Servius citat ad Aen. I, 265. Noſter Phorm. I, 4, 35.

Hem iſtuc ſerva: & verbum verbo, par pari
ut reſpondeas.

Ep. Attic. XV 1, 7. *Provide, ſi cui quid debetur, ut ſit, unde par pari reſpondeatur.* Sane fruſtra quaeritur aliud locutionis hujus exemplum.

Par pro pari referto. Cur igitur in ipſorum codicum diſſidio non liceat reponere,

Denique
Par tu pari refarto, quod eam mordeat.

Tu & ſententiae adprime convenit, quater repetitum; & facile excidere potuit; deinde ad verſum fulciendum *Pro* ſubditum.

Jam dudum amat te: Ex o. l. s. ita collocа, *jamdudum te amat.* verſum autem ſuſtenta, non faciendo collifionem. FAERNUS. 58

Recte hoc: collifio non fit, quia in Ictu eſt *Te*, & prima ſyllaba Anapaeſti. Omnes noſtri in hac lectione conſentiunt.

Metuet ſemper quem ipſa nunc capit. Liber Bembinus & aliqui alii, *metuit.* utrumque ſtare poteſt. FAERNUS. 59

Noſtri omnes *Metuet.* Utrumvis ſe ſatis probat; tamen *Metuit* malo; quia jam diu locum in Textu obtinuit.

Idem hoc tute melius quanto inveniſſes, Thraſo! 63
Si *Idem* eſt, quomodo *melius?* Repono,

Idem hoc aut melius tute inveniſſes, Thraſo.

And. IV, 1, 57.

Parum ſuccedit quod ago: at facio ſedulo:
Vel melius *tute* reperi, *me miſſum face.*

Phor. I, 4, 50.

Nunc ipſaſt opus ea aut, *ſiquid poteſt,*
Meliore & callidiore.

ACTUS III. SCAENA II.

THAIS. THRASO. PARMENO. GNATHO. PYTHIAS ancilla.

TH. *AUDÍRE uocem uísa sum modo mílitis.*
Atque éccum. salue, mí Thraso. T. *o Thaís mea,*
Meum suáuium, quid ágitur? ecquid nós amas
De fídicina istac? P. *quám uenuste: quód dedit*
Princípium adueniens. TH. *plúrimum meritó tuo.*
G. *Eámus ergo ad cénam: quid stas?* P. *hem álterum:*
Abdómini hunc natum dícas. T. *ubi uis, nón moror.*
P. *Adíbo, atque adsímulábo quasi nunc éxeam.*
Itúran, Thais, quópiam es? TH. *ehem, Pármeno,*
Bene féciſti: hodie itúra. P. *quo?* TH. *quid, hunc nón uides?*
P. *Uideo, ét me taedet. úbi uis dona adsínt tibi*
A Phaédria. THR. *quid stámus? cur non ímus hinc?*
P. *Quaeso hércle ut liceat, páce quod fiát tua,*
Dare húic quae uolumus, cónuenire et cónloqui.
THR. *Perpúlchra credo dóna, aut noſtris símilia.*
P. *Res índicabit. heús iubete istós foras*

7 *Ex homine hunc natum dicas.* Quicquid hoc fit, ſine dubio oprobrii loco eſt; *Dicas Gnathonem ex homine natum eſſe.* Quo homine? Thraſone ſcilicet: ita ſunt ſtultitia pares. Sic explicant, qui ſimplicius agunt: nam plerique caute & verſute, quaſi ſcopulum, hunc locum praetereunt. Ergo Gnatho, provecta ſatis aetate, quippe qui patria bona jam abligurrierat, dicatur natus eſſe ex Thraſone juvene? Si hoc placet & fautores invenit; omnia protinus ſint alba. Parmeno inducitur, ut homo *callidus & diſertus*, & a principio ad finem uſque eas partes tutatur: Cum miles beneficium ſuum amicae oggerit & quaſi exprobrat; caſtigat hoc Parmeno, *Quod dedit principium adveniens?* Cum edax Paraſitus, ventri deditus, ejuſque ſolius memor, ex illo principium det, *Eamus ergo ad caenam: quid ſtas:* nihilne Parmeno appoſite & πρὸς τὸν χαιρὸν? nihil, niſi id frigidum, Qualis herus, talis ſervus: Qualis rex & praebitor, talis paraſitus? Immo, vel Terentii cauſa, melius quid ſuggeremus:

GN. *Eamus ergo ad cenam: quid ſtas?*
PA. *hem alterum:*
Abdomini hunc natum dicas.

Recte de Paraſito, qui de ventre ſolo cogitaret. Cicero in Piſonem c. 17. *Ille gurges atque helluo; natus abdomini ſuo, non laudi atque gloriae.* Trebellius Gallieno c. 16. *Natus abdomini & voluptatibus, dies ac nocles vino & ſtupris perdidit orbem terrarum.* Ceterum, cum *Hunc* & *Hanc* paſſim corripiant Comici, inde factum ut qui per ſe Creticus eſſet *domini*; addito *Hunc*, *domini hunc*, dactylus fiat; & additione plurium conſonantium brevior evadat: ut v. mox decimo, *Quo? quid hunc* pro dactylo eſt. Vel potius *Abdomini* pronuntiatur, quaſi eſſet *Abdomni*, ut Hec. III, 1, 1: *Nemini* quaſi *Nemni*.

Quid hunc vides? Legitur in o. l. s. & apud Donatum, *quid, hunc non vides?* itaque & Robertus Stephanus impreſſit. ſtat autem verſus eliſo *d* ex *quid*. FAERNUS.

Benefeciſti hodie itura. Omnes omnino noſtri cum Edd. vett. *Bene pol feciſti.* Fieri poteſt, ut vetuſte dederit noſter.

Bene pol feciſti, hodie itura.

ut

Exíre, quos iuſſi, ócius. procéde tu huc.
Ex Aéthiopia eſt úſque haec. T. *hic ſunt trés minae.*
G. *Uix.* P. *úbi tu es, Dore? accéde huc. hem eunuchúm tibi,*
Quam líberali fácie? quam aetate íntegra?
TH. *Ita mé di ament, honéſtus eſt.* P. *quid tu aís, Gnatho?*
Numquíd habes quod contémnas? quid tu autém, Thraſo?
Tacént: ſatis laudant. fác periclum in líteris,
Fac ín palaeſtra, in múſicis: quae líberum
Scire aéquom eſt aduleſcéntem, ſollertém dabo.
T. *Ego íllum eunuchum, ſi ópus ſiet, uel ſóbrius.*
P. *Atque háec qui miſit, nón ſibi ſoli póſtulat*
Te uíuere, et ſua cáuſa excludi céteros;
Neque púgnas narrat, néque cicatrícés ſuas
Oſténtat; neque tibi óbſtat, quod quidám facit:
Uerum úbi moleſtum nón erit, ubi tú uoles,
Ubi témpus tibi erit, ſát habet, tum ſi récipitur.
T. *Appáret ſeruum hunc éſſe domini paúperis*
Miſeríque. G. *nam hercle némo poſſet, ſát ſcio,*
Qui habéret qui paráret alium, hunc pérpeti.
PA. *Tace tú: quem ego infra eſſe ínfimos omnís puto*
Hominés: nam qui huic adſéntari animum indúxeris,

ut *Duxti, dixti, ſcripſti, diſceſti, emunxti, extimxi, geſti, amiſti, occluſti & alia*, Plautus & Noſter; quin & partim Virgilius atque Horatius. *Hunc non vides*, Noſtri univerſi.

15 *Haud noſtris ſimilia. Aut*, melius mihi videtur, ut perſeveret eironia per particulam disjunctivam. FAERNUS.

Perpulchra, credo, dona, aut noſtris ſimilia. Ita recte dedit Faernus; dum ejus, credo, Codices, ut noſtri omnes, haberent *Haut*; & plauſores ſibi multos repperit. Viro tamen docto frigidum videtur *Aut*, & a magiſtro ſuo deſciſcens in textum adſcivit *Haut*. Atqui ſita Thraſo dona pulchra eſſe arbitratus eſt: hoc certum. Ergo ex iſta ſententia ſic locutus eſt miles:

Perpulchra credo dona, haut pulchris ſimilia.
Satine placet? Nonne hoc percepiſſe, Si ab Ironia incipiat ſententia, in eadem neceſſe eſſe ut definat? Atqui Codices, ait, & Priſcianus p. 983. *Haut*. Ita eſt, & id norat Faernus: ſed fragmenta ejuſmodi mendoſiſſime feruntur, praeterquam in iſto verbo, cujus gratia citantur. In iſto Priſciani loco ut *Haut* pro *Aut*, ita *Munera* pro *Dona* etiam in ſcriptis exemplaribus. Num ſic quoque hic legemus? At alibi p. 1041. eundem locum laudans *Dona* habet; & ibi duo Codices Collegii Caienſis *Aut* plane, non *Haut*.

Si ſit opus vel ſobrius. Liber Bembinus, 26
ſi opus ſit; ſed hic non fiet ſynaloepha: quam licentiam vitaremus, ſi legeremus, *ſi opus ſiet*, ut omnes alii l. s. & Donatus. FAERNUS. Ita & Noſtri. Mox pro *Sat habet ſi tum recipitur* dedit Auctor, *Sat habet tùm ſi recipitur.*

Quem ego eſſe puto infra omnes infimos. 36
Hic quoque magna facta eſt tranſpoſitio, contra omnium librorum fidem ſic habentium, *quem ego eſſe infra infimos omnis puto.* & Donati quoque, niſi quod habet, *infra eſſe.* FAERNUS. Et noſtri etiam *Eſſe infra*; ſed Donati lectio *Infra eſſe* veriſſima eſt, ut *Infra* ſub Ictum veniat: Etſi Priſcianus p. 992. *Eſſe infra*, etiam MStus.

Nam qui huic animum adſentari induxeris. 37

E flámma petere té cibum posse árbitror.
T. *Iamne ímus?* TH. *hos prius íntroducam, et quáe uolo*
Simul ímperabo: póstea continuo éxeo.
T. *Ego hinc ábeo. tu istanc ópperire.* P. *haut cónuenit*
Una íre cum amica ímperatorem ín uia.
T. *Quid tíbi ego multa dícam? domini símia es.*
G. *Ha ha háe.* T. *quid rides?* G. *ístud quod dixtí modo:*
Et illúd de Rhodio díctum in mentem cúm uenit.
Set Tháis exit. T. *ábi prae: cura ut sínt domi*
Paráta. G. *fiat.* TH. *díligenter, Pýthias,*
Fac cúres, si forte húc Chremes aduénerit,
Ut óres, primum ut rédeat: si id non cómmodumst,
Ut máneat: si id non póterit, ad me addúcito.
PY. *Ita fáciam.* TH. *quid? quid áliud uolui dícere?*
Ehem cúrate istam díligenter uírginem:
Domi ut sítis, facite. T. *eámus.* TH. *uos me séquimini.*

In hac lectione *Animum* in Thesi totum occultatur. Lege cum duobus ex nostris & Edd. vett.

Homines: nam qui huic adsentari animum induxeris.

38 *E flamma te petere cibum posse arbitror.* Victorianus liber & alii plerique, ac Donatus,

E flamma petere te cibum p. a.

qui melior est numerus. FAERNUS. Recte: etsi ex Nostris tres tantum sic habeant.

40 *Postea continuo exeo.* Liber Bembinus, *post.* sed & Donatus ita etiam legi affirmat. sustentatur autem versus non faciendo synaloepham in *continuo exeo.* FAERNUS.

Donatus & *Postea* & *Post* legi dicit: prius recte habent nostri codices. In *Continuo* non potest non fieri synaloepha.

41 *Ego hinc abeo, tu istam opperire.* O. l. s. *istanc*; sed ut versus stet, prima hujus versus syllaba praecedenti attribuetur, vel ab eo in pyrrichium contrahetur. FAERNUS.

Tres ex Nostris *Istanc. Hinc* & similia in versus initio corripi, frequentissimum.

42 *Una ire amica cum imperatorem in via. Cum amica* lege ex Donato, & o. l. s. nec versui timendum, si in *cum* non fiat elisio. sane liber Bembinus habet *in viam.* FAERNUS. Nostri omnes cum Edd. vett. *Cum amica: Cum* in Ictu non eliditur.

Quid tibi ego multa dicam? domini similis es. 43 Magnum vero opprobrium! quasi non laudandum optandumque sit in famulo, ut domino similis sit, servus libero & ingenuo. Priscianus tamen clare agnoscit *Similis*, p. 1125, & 1192. Non fatuum, opinor, dictum Thrasoni daret Poëta, sed militare potius & inurbanum. Scripsit fortasse, Terentius:

Quid tibi ego multa dicam? domini culcita es. Plane ut apud Plautum *Heri culcitella.* Most. IV, 2, 56. *Novit herus me.* TH. *suam quidem pol ipse culcitellam oportet.* Sic Dolabella, apud Sueton. Caes. 49. *Spondam* eum *interiorem regiae lecticae* appellabat. Atque inde est, quod hoc audito Gnatho cachinnum tollit, atque hoc *modo dictum* & illud prius *de Rhodio* una jungit, ut in eodem genere salsa & faceta. Sed aliud succurrit castius honestiusque. & receptae lectioni propius; *Domini simia es.* Hoc est, Domini es imitator & adulator; utrumque enim notat Πιθηκίζειν. Plinius Epist. I, 5. *Adeo ut librum recitaret publicaretque, in quo Rusticum insectatur, atque etiam* Stoicorum simiam *appellat.* Praeterea facie turpi es, quali est simia. Plaut. Most. IV, 2, 4.

Vide ut fastidit simia.

Et illud de Rhodio dictum in mentem venit. 45 Liber.

ACTUS III. SCAENA III.

CHREMES. PYTHIAS ancilla.

CH. *PROFECTO quanto mágis magíſque cógito,*
Nimírum dabit haec Tháis mihi magnúm malum:
Ita me áb ea aſtute uídeo labefactárier,
Iam túm cum primum iúſſit me ad ſe adcérſier.
Rogét quis, quid tibi cúm ea; ne norám quidem.
Ubi uéni, cauſam, ut íbi manerem, répperit:
Ait rém diuinam féciſſe, et rem ſériam
Uelle ágere mecum. iám erat tum ſuſpício,
Doló malo haec fieri ómnia. ipſa accúmbere
Mecúm; mihi ſeſe dáre: ſermonem quaérere.
Ubi fríget, huc euáſit, quam pridém pater
Mi et máter mortui éſſent. dico, iám diu.
Rus Súnio ecquod hábeam, et quam longe á mari.

Liber Bembinus & Victorianus poſt vocem *dictum*, habet adverbium *cum*. & ſubaudiendum eſt, rideo: nec verſus repugnat. FAERNUS.

Lege ergo, *Dictum in mentem cum venit*; non ut Faernus in textu, *Dictum cum in mentem venit*. Noſtri omnino neſciunt illud *Cum*.

46 *Ut ſint domi parata omnia.* Vox *omnia*, nec in ullo l. a. legitur, nec in Donato: ſine qua dictione verſus optime ſtat. FAERNUS.

Abi, praecurre, ut ſint domi Parata

Diſtingue & lege,

Abi prae: cura ut ſint domi Parata.

Cura Palmerii correctio eſt, & quidem egregia. Adel. II, 1, 13.

Abi prae ſtrenue, ac forem aperi.

Omnia nuſquam comparet in libris noſtris.

48 *Si Chremes huc forte advenerit.* Liber Bembinus *hoc*, pro *huc*, ut Virgilius: *Hoc tunc ignipotens*, pro *huc*. FAERNUS. Melius duo Noſtri cum Edd. vett. & Donato.

Fac cures: ſi forte huc Chremes advenerit.

49 *Ut eres, primum ut maneat: ſi id non commodumſt,*
Ut redeat: ſi id non poterit, ad me adducito.

Sic codices ubique omnes. Sed inverſo ordine repone: *Primum ut* redeat, *ſi id non commodumſt, ut* maneat. Id Pythias ipſa tibi approbabit Scena ſequente:

Thais maxumo
Te orabat opere, ut cras redires.

(Hic, primum *Redeat* habes) *Non poſſum, inquam: At tu aput nos hic mane* (en tibi, *Ut maneat*.) Poſtremo,

Amabo ut illuc tranſeas, ubi illaſt.

Domi adſitis facite. Lege, *Domi ut ſitis, facite.* V, 2, 2. *Domi erant.* And. IV, 2, 3. *Domi ero.* 58

Ita me video ab ea aſtute labefactarier. 3
Quinque modis ordo horum verborum in codicibus variatur: qui omnes metro ſatisfaciunt, ſi ad digitos exigas. Sed qui auri plus placet hic eſt, qui & codicum eſt plurium.

Ita me ab ea aſtute video labefactarier.

Roget quis, quid tibi cum illa; ne noram quidem. Omnes noſtri, uno dempto, *cum ea*. Anapaeſtus eſt, abſque ſynaloepha. 5

Jam tum erat ſuſpicio. Erige hoc per accentus: *Jám erat tum ſuſpicio.* 8

Rus Sunii ecquod habeam. Libri antiqui fere omnes, *& quod haberem*: quod magis conſequens & praecedentibus, & ſequentibus verbis eſt. FAERNUS. 13

Atqui illud *Haberem* a Correctoribus eſt:

Credo eî placere hoc, ſpérat ſe a me auéllere.
Poſtrémo, ecqua inde párua periiſſét ſoror;
Ecquís cum ea una; ecquíd habuiſſet cúm perît,
Ecquís eam poſſet nóſcere. haec cur quaéritet?
Niſi ſi ílla forte, quae ólim periit páruola,
Eam ſéſe intendit éſſe, ut eſt audácia.
Uerum éa ſi uiuit, ánnos nataſt ſédecim:
Non máior: Thais, quám ego ſum, maiúſculaſt.
Miſít porro orare, út uenirem, ſério.
Aut dícat quid uolt, aút moleſta né ſiet.
Non hércle ueniam tértio. heus heus, écquis hic?
Ego ſúm Chremes. PY. *o cápitulum lepidíſſimum.*
CH. *Dico égo mi inſidias fíeri?* PY. *Thais máxumo*
Te orábat opere, ut crás redires. CH. *rús eo.*
PY. *Fac amábo.* CH. *non poſſum, ínquam.* PY. *at tu aput nos híc mane,*
Dum rédeat ipſa. CH. *níl minus.* PY. *cur mí Chremes?*
CH. *Malám rem hinc ibis?* PY. *ſi íſtuc ita certúmſt tibi,*

Noſtri univerſi *Habeam*; & recte. Illa ſane tempore praeterito, quia abierant, perierant, nuſquam erant: Hoc vero praeſenti, *Habeam*, quia & rus & dominus adhuc ſuperſunt. Porro *Sunio*, non *Sunii*; non enim oppidum hic ſed regionem notat.

16 *Quid habuiſſet.* Lege, ut cetera, *Ecquid habuiſſet.*

18 *Niſi illa forte.* Liber Bembinus, *niſi ſe illa forte.* FAERNUS. Sic & noſtri fere omnes.

19 *Soror: hanc ſe intendit eſſe, ut eſt audacia.* Eugraphius hunc verſum ſic citat,
Eam ſeſe intendit eſſe, ut eſt audacia.
Egregie: & dele *Soror*, quod tertio abhinc verſu jam venerat, & putide hic repetitur.

21 *Ego quam ſum maiuſcula eſt.* O. l. s. *quam ego ſum.* & ſuſtentatur verſus, non facta colliſione in *quam ego*. FAERNUS.
Ita noſtri quoque univerſi; & Priſc. p. 609. *id eſt, parvo major quam ego.*

23 *Aut dicat quod volt.* Quattuor noſtri cum Edd. vett. *quid velt.* Recte. And. II, 6, 18. *Quin dic quid eſt.* Si *Quod*, tum praecedere debet *Quid.* And. I, 1, 18.
Quin tu uno verbo, dic quid eſt quod me velis,

Heus heus. PY. *hic quid eſt?* CH. *ego ſum Chremes.* Apparet Donatum omnia haec uni Chremetis perſonae attribuere: praeterea o. l. s, recentes habent, *quis hic eſt?* vetuſti vero & Donatus, *ecquis hic eſt?* in Bembino tamen adjectum fuit alia manu verbum, *eſt*: quo nos propter verſum detracto, eam lectionem tenemus. FAERNUS.
Recte haec omnia. Plaut. Amphit. IV, 1, 12. & Bacc. IV, 1, 10.
Heus ecquis hic eſt? ecquis hoc aperiet oſtium?

At apud nos hic mane. O. l. s. poſt *at*, habent pronomen *tu*. verſus autem ſtat ſi ex *apud*, *d* elidas. FAERNUS. Sic noſtri omnes.

Malam rem hinc ibis. Liber Bembinus & omnes fere libri recentes, *hinc abis*. ita & Donatus, niſi quod non habet vocem *hinc*. ſuſtentatur verſus non faciendo colliſionem. FAERNUS.
Malam rem hinc abis. Sic dedit Faernus; dum codici Bembino in ſervitutem ſe addicit. Noſtri plerique omnes *Ibis*: nec alites verſus ſuſtentatur.

Deduce. Noſtri omnes cum Edd. vett. *Dedue.* ut alibi *Abduc.*

Coimus

Amábo, ut illuc tránſeas ubi illáſt. CH. *eo.*
PY. *Abi, Dórias, cito húnc deduc ad mílitem.*

ACTUS III. SCAENA IV.

ANTIPHO adulescens.

A. *HERI áliquot aduleſcéntuli coiimus in Piraéo,*
In húnc diem ut de ſýmbolis eſſémus. Chaeream eí reī
Praefécimus: dati ánuli: locus, témpus conſtitútumſt.
Praetériit tempus, quo ín loco dictúmſt, parati níhil eſt.
Homo ípſe nuſquamſt: néque ſcio quid dícam, aut quid coniéctem.
Nunc mi hóc negoti céteri dedére, ut illum quaéram.
Idque ádeo uiſam, ſí domiſt. ſet quiſnam a Thaide éxit?
Is éſt, an non eſt? ípſus eſt. quid hoc hóminis? quid hoc ornátiſt?
Quid illúd mali eſt? nequeó ſatis mirári neque coniícere.
Niſi quícquid eſt, procul húnc lubet prius quíd ſit ſciſcitári.

1 *Coimus in Piraeo.* Tres ex noſtris meliores *Coiimus*, ut III, 5, 45. *Iit, lavit, rediit.* Omnes autem *Piraeo*, non ut nunc legitur apud Cic. ad Att. VII, 3. *Piraeum.* Recte: non enim ex urbe in Piraeum, ſed in Piraeo ubi cuſtodes erant publice (II, 2, 59.) *Coieruni, convenerunt, conſenſerunt, popigerunt.*

6 *Dedere illum ut quaeram.* O. l. s. numero meliore ſic habent, *dedere ut illum quaerem.* FAERNUS. Sic noſtri omnes & Edd. vett.

7 *Idque adeo viſam, ſi domiſt.* Sic dedit Faernus; ſed nihil ad locum annotavit. Noſtri omnes cum Edd. vett. *Ibo ad eum*; quod in contextum recepit vir eruditus, *Idque adeo* ejecto. Temere factum; & nolim imitari. Codex enim Bembinus, ipſo Bembo teſte, *Idque adeo.* Equidem, ſi *Ibo ad eum* adſciſcerem, poſt *Ibo* ſubdiſtinguerem, hoc modo:

Ibo, ad eum viſam ſi domi eſt.

ut Hec. I. 2, 114. *Iit viſere ad eam.* II, 1, 40. *Viſentem ad eam.* III, 2, 4. *Nunc ad eam viſam.* Plaut. Menaec. I, 1, 32. *Nunc ad eum inviſo.* Bacch. III, 5, 4.

Ibo & viſam huc ad eum, ſi forte eſt domi. Certe, ſi *ibo ad eum*, & mox, *viſam ſi domi eſt* dicas; bis idem dixeris, ut ex Phormione patet, V, 8, 5.

PH. *Demiphonem,* ſi domi eſt,
Viſam, *ut quod* DE. *At nos* ad te ibamus,
Phormio.

Idque adeo viſam, perinde ac *Itaque adeo*, ſatis ſe vetuſtate ſua & elegantia commendat: Phorm. V, 8, 13.

Idque *ad vos venio nuntiatum, Demipho,*
Paratum me eſſe. Heaut. I, 1, 122.

Ibo adeo *hinc intro*: ſet *quid crepuerunt fores?* Ubi illud *Set* in memoriam mihi redigit, alterum quoque hujus verſus colon mendoſe ferri:

Idque adeo viſam ſi domiſt: quiſnam hinc ab
Thaide exit.

Omnes noſtri cum vett. Edd. *Set quiſnam*: ſyllaba ſupervacua. Faernus *Set* ejecit: ego cum codice in Bibliotheca publica *Hinc* ejicio: *Set* enim huic loco aptiſſimum. Vide ad And. IV, 1, 59.

Quid hoc hominis? qui hic ornatuſt. Aliquot ex noſtris, *Quid hoc ornatiſt?* Recte, ut ſupra II, 2, 6. *Quid iſtuc, inquam, ornatiſt?* Ubi recte Donatus: 'Scire nos convenit, 'cum recto caſu profertur interrogatio, non 'eſſe contumelioſum, ut ſi dicas *Quis hic* 'homo eſt? Si autem in obliquo contemptum 'ſignificari, ut *Quid hoc eſt hominis? Quid* 'mulieris? *Quid ornatiſt?* &

ACTUS III. SCAENA V.

CHAEREA. ANTIPHO.

CH. *NU' MQUIS hic eſt? némo eſt. numquis hínc me ſequitur? némo homoſt.*
Iámne rumpere hóc mihi licet? pró ſupreme Iúppiter!
Nunc éſt profecto intérfici, cum pérpeti me póſſum,
Ne hoc gáudium conáminet uita ægritudine áliqua.
Sed néminemne cúrioſum intéruenire núnc mihi,
Qui mé ſequatur quóquo eam; rogitándo obtundat, énicet:

2 *Jamne erumpere hoc licet mihi gaudium? pro Juppiter.* Nota *Hoc gaudium*; & mox verſu hinc altero, *Ne hoc gaudium.* Placetne tam frigida repetitio, tam balba linguae infantia? Repono,

Jamne rumpere hoc mihi licet? Pro ſupreme Juppiter!

Hoc ſecretum, quod premo. Adelph. II, 1, 42. *Pro ſupreme Juppiter! Minime mirer.* Plaut. Paen. V, 3, 3.

Nam quem ego adſpicio? Pro ſupreme Juppiter!

Sic, *Juppiter ſupreme, ſerva.* Capt. 4, 1, 1. V, 2, 23. Menaec. V, 9, 55. Ceterum Nonius v. Rumpere. Sic locum hunc legit,

Jamne rumpere hoc mihi licet gaudium?

Ita tam editus, quam ſcriptus manu veterrima. Atque ſic recte explicat, *Rumpere, retentum proferre, diu tacita dicere.* Sic Virgilius *Rumpere ſilentia, voces, quaeſtus.* Porro *Mihi licet* etiam Bembinus, teſte Bembo; & Codex C. C. & ex Meadianis alter. Praeſtat certe, ut *Mihi* ſit in Arſi. Cum autem inter lineas ſuper *Hoc* ſcripſiſſet aliquis *Gaudium*; id poſtea in Textum receperunt, & deinde ejecerunt *ſupreme*: idem factum II, 11, 36. *ante oſtium*; quod ſuperne adſcriptum eſt *Thaidis*, ejecit genuinum illud *Opperiri.* Hoc ſaepenumero eveniſſe norunt eruditi.

5 *Sed neminemne curioſum.* Teſtatum relinquimus ita eſſe in libro Bembino: ne quis unquam revocet in dubium. FAERNUS. Sic & G. Fabricii codex, & ex noſtris vetuſtiſſimus: ceteri male, *Neminem hic cur.*

6 *Qui me ſequatur quoquo eam; rogitando obtundat, enicet:* Illud *Quoquo eam* ex Bembino codice eſt, Bembo teſte; & ex Eugraphio. Noſtri *Quique jam*; ſed veterrimus, paulo propius *Quoque eam.* Hoc ſcilicet voluit, *Rogitandoque quo eam:* ſed minus recte, quia mox idem recurreret, *Quo pergam.*

Quidve ſibi hic veſtitus quaerit. Disjunctionem aliqui libri nullam habent, aliqui vero hoc modo, *aut quid ſibi.* in nullo eſt, *quidve:* ut in impreſſis. FAERNUS. Etiam noſtri plerique disjunctione *Ve* vel *Aut* carent; neque aliter ſtat verſus. 10

Quid eſt quod laetus ſis. Lege, *Quid eſt quod laetus es?* ut verſu ſuperiore, *Quid eſt quod ſic geſtis?* 11

Quid taces? O feſtus dies hominis: amice ſalve. Quid cum hoc verſu faciemus? ex fine conſtat Tetrametrum eſſe Catalecticum: ſed initio claudicat illud *Taces.* Donatus: *Quid me adſpectas? quid taces? His duabus interrogatiunculis deſcripſit vultum dicturi.* Quicumque hoc annotavit, profecto non legebat *Taces.* Quomodo enim *Quid taces* deſcribit vultum locuturi? Sed & aliud hic majus eſt, *Feſtus dies hominis!* quam magno emerim hodie, ut ſenſum aliquem hinc aliquis extundat? Donatus: *Feſtus dies hominis pro Homo feſti diei.* Quanto melius fuerat tacuiſſe, quam hoc dixiſſe? Bene igitur Eugraphius, *Quid eſt,* inquit, *Feſtus dies hominis?* Ignorantiam hic ſuam candide profitetur. Vide an ego veterrimam & teterrimam labem feliciter hinc ſuſtulerim; 12

Quid dices? o feſtus dies? o meus amicus! ſalve. Feſtus dies eſt blandientis dictum; & in his formulis nominativo utebantur, aeque ac vocativo. Plautus Caſ. I, 1, 49.

Cum mi illa dicet, mi animule, mi Olympio:
Sine amabo tete amari, meus feſtus dies,

Meus

Quid géstiam, aut quid laétus sim, quo pérgam, unde emergam, úbi siem
Uestítum hunc nactus, quíd mihi quaeram, sánus sim anne insániam?
A. *Adibo, atque ab eo grátiam hanc, quam uideo uelle, inibo.*
Chaérea, quid est quód sic gestis? quíd sibi hic uestítus quaerit?
Quíd est, quod laetus és? quid tibi uis? sátine sanu's? quíd me adspectas?
Quid díces? CH. *o festús dies! o méus amicus! sálue:*
Nemo ómniumst, quem ego núnc magis uidére cuperem, quám te.
A. *Narra ístuc quaeso quíd sit.* CH. *immo ego te óbsecro hercle ut aúdias.*
Nostíne hanc, quam amat fráter? A. *noui; némpe, opinor, Thaídem.*
CH. *Istam ípsam.* A. *sic commémineram.* CH. *hodie quaédam est ei doné data*

Meus pullus passer, *mea columba, mi lepus.* Asin. III, 3, 74.

Da, meus ocellus, *mea rosa, mi animule, mea voluptas.*

O *meus* degeneravit in *omnis* sive *hominis.* Jam vero *Amicus* ultimam hic corripere, ejecto (ut passim in Lucretio) *s*, vix dignum est quod admoneatur. Ceterum vir eruditus memorabile hic facinus fecit, verba, ut versui consuleret, sic in ipso textu trajiciens;

Quid est quod laetus sis? quid tibi vis? quid me adspectas? quid taces?
Satin' sanus? O festus dies hominis: amice salve:

nescius interea, se ordine sic immutato sententiam totam corrumpere: Primo enim omnia, quae Chaerea se rogari volebat, *Quid mihi quaerum? sanus sim anne insaniam?* interroganda erant: quae rite & ordine exequitur Antipho, *Quid tibi vis? satine sanus's:* postea de suo rogat, *Quid me adspectas? Quid dicas?* Minime igitur miscenda erant haec. nec ἄνω κάτω confundenda.

13 *Nemo est quem ego magis nunc cuperem.* Post vocem *est*, aliqui l. s. & Donatus habent, *omnium*; sed multo plures, *hominum:* quod & versui magis servit, & Terentianum est, ut infra, *Nemo'st hominum qui vivat minus.* collocatio vero verborum haec in omnibus est, *quem ego nunc magis cuperem.* sane in libro Bembino & compluribus aliis scriptis, hic versus & duo praecedentes ita ordinantur:

Quid est quod laetus sis? quid tibi vis? satin' sanus? quid me aspectas?
Quid taces? o festus dies hominis. amice salve.
Nemo est hominum quem ego nunc magis cuperem videre quam te.

Sunt autem Iambici tetrametri catalectici; si tamen, *quid*, in primo elidatur, in secundo per dialysin in duas syllabas distractum, sit pyrrichius. ita ut *d*, elisio, haec dictio, & prima syllaba insequentis, faciat tribrachum in prima sede. FAERNUS.

Nemost hominum, quem ego nunc magis cuperém videre quam te.

Videsne accentus in finales syllabas indecore cadere, *Hominúm, Cuperém.* Praeter Donatum septem ex nostris Codices *Nemost omnium*; unde sic versum constituo:

Nemo ómniumst, quem ego nunc magis vidére cúperem quam te.

Nam quod vir doctus hic malit *Hominum*; quia infra habemus IV, 6, 19.

Egon formidulosus? nemost hominum qui vivat, minus:

quantum interesset, parum animadvertit. *Nemo hominum, nemo usquam gentium, minus quam ego formidulosus.* Hoc recte: quia Timiditas & Audacia per omne genus humanum pertranseunt. Cum vero dicas, *Quem magis cuperem videre, nemo est*; tum *Omnium* dixeris: Amicorum scilicet & Notorum; non *Hominum* universim. Quid enim? an Colcho aut Assyrio cuperes rem tuam narrare? And. V, 5, 6.

Sed quem ego mihi potissimum optem, cui nunc haec narrem, dari?

Davum video: nemost, *quem mallem,* omnium.

14 *Quid siet.* Vett. Edd. & codex ex nostris unus, *Quid sit.* Recte.

15 *Nostin hanc.* Lege *Nostine hanc.* Vide supra II, 3, 36. *Nostin* secundam corripit.

16 *Sic commemineram. Quaedam hodie est ei dono data.* Codices omnes nostri & Edd. Vett., melioribus numeris: *Hodie quaedam est ei dono data.* Sensit hoc & vir eruditus.

Virgo.

Virgo: éius quid ego tíbi nunc faciem praédicem aut laudem, 'Antipho:
Cum me ípse noris quam élegans formárum ſpectatór ſiem?
In hác commotus ſum. A. *aín tu?* CH. *primam díces, ſcio, ſi uíderis.*
Quid múlta uerba? amáre coepi. fórte fortuná domi
Erat quídam eunuchus, quém mercatus fráter fuerat Thaídi:
Neque ís deductus étiam tum ad eam. ſúmmonuit me Pármeno
Ibi ſéruus, quod ego arrípui. A. *quid id eſt?* CH. *tácitus citius aúdies;*
Ut uéſtem cum illo mútem, et pro illo iúbeam me illoc dúcier.
A. *Pro eunúchon?* CH. *ſic eſt.* A. *quíd ut ex ea re tándem caperes cómmodi?*
CH. *Rogás? uiderem, audírem, eſſem una quícum cupiebam, 'Antipho.*
Num párua cauſa, aut práua ratioſt? tráditus ſum múlieri.
Illa ílico ubi me accépit, laeta uéro ad ſe abducít domum:
Conméndat uirginém. A. *cui? tibine?* CH. *míhi.* A. *ſatis tutó tamen.*
CH. *Edícit ne uir quíſquam ad eam adeat: ét mi ne abſcedam, ímperat.*

17 *Virgo. quid ego ejus.* MSti noſtri, praeter unum omnes *Quid ejus:* Utrobique *Quid* in Theſi latitat. Lego, *Virgo: ejus quid ego.*

18 *Cum ipſum me noris.* Noſtri omnes cum Edd. Vett. *Cum me ipſum noris.* Scripſit auctor, *Cum me ipſe noris.*

21 *Quem mercatus fuerat frater Thaidi.* Ex noſtris plures atque ii meliores,
Quem mercatus frater fuerat Thaidi.
Magis ex more Terentii, quem adoleſcentes notabunt.

22 *Neque is deductus etiam tum ad eam.* Liber Bembinus, *etiamdum.* FAERNUS.
Sic ex codice Bembino dedit Faernus. Non accedo quippe *Etiamdum* de re praeſenti dicitur, de praeterita *Etiam tum.* Plaut. Pſeud. IV, 2, 2.
Nam nil etiamdum harpagavit, praeter cyathum & cantharum.
Rud. V. 3, 25. [*annos natus.*
Ni etiamdum haut ſiem Quinque & viginti
At noſter Hec. I, 2, 70.
Narratque ut virgo abſe integra etiam tum ſiet.

24 *Et pro illo jubeam me ducier.* Omnes praeter Bembinum, libri ſcripti, & Donatus, *me illoc deducier*, quod & verſui quadrat. FAERNUS.
Immo verſui non quadrat: etſi, ut ad digitos ſic ſatis quadraret, ſuſpicio eſt illud *Cum eo* a Faerno interpolatum. Omnes etiam noſtri & vett. *Cum illo.* Recte, & lege *Ducier.*

Quid ex ea re tandem ut caperes commodi? 25
A vett. Edd. & novem ex codicibus noſtris abeſt *Ut:* ergo aliam ſedem olim habuit.
Quid ut ex ea re tandem caperes commodi?

Quacum cupiebam. Lege *Quicum.* Vide Adel. IV, 7, 33. Phor. V, 1, 32. 26

Num parva cauſa aut parva ratioſt? Lege, ut recte olim Palmerius, 27
Num parva cauſa aut prava ratioſt?

Ibi inerat pictura haec. Vett. Edd. & ex noſtris libris octo, *Ubi ineras.* Quod melius. 36

Atque per alienas tegulas veniſſe clanculum 40
per impluvium fucum factum mulieri. Ex libro Bembino & Victoriano lego, *atque in alienas*, ut ſit ordo, & ſenſus, ad faciendum fucum mulieri per impluvium, verſus autem, qui eſt octonarius Iambicus, ſtat, ſi ex *per* elidas *r*, ut ſaepe. FAERNUS.
Deum ſeſe in hominem convertiſſe, atque in alienas tegulas
Veniſſe clanculum per impluvium fucum factum mulieri.
Multa hic annotari poſſent. Ego quam breviſſime poſſum rem exequar. Notum eſt ex fabula ipſa, non in *Hominem* ſe convertiſſe Jovem, ſed in aurum: ut Horat. Carm. III, 16. *Converſo in pretium deo.* Et totum ineptum eſt, cum vel in caelo Juppiter humana ſecundum veteres fuerit forma. Scripſit opinor, auctor vel *Deum ſeſe in aurum*, vel *Deum ſe*
in

In interiore párte ut maneam ſólus cum ſola: ádnuo
Terram íntuens modéſte. A. *miſer.* CH. *ego, ínquit, ad cenam híne eo:*
Abdúcit ſecum ancíllas: paucae, quaé circum illam eſſént, manent
Nouíciae, puéllae. continuo haéc adornant út lauet.
Adhórtor properent. dum ápparatur, uirgo in conclauí ſedet
Suſpéctans tabulam quándam pictam; ubi ínerat pictura háec, Iouem
Quo pácto Danaae míſiſſe aiunt quóndam in gremium imbrem aúreum.
Egomét quoque id ſpectáre coepi: et quía conſimilem lúſerat
Iam olim ílle ludum, inpéndio magis ánimus gaudebát mihi;
Deum ſéſe in pretium cónuertiſſe, et pér alienas tégulas
Ueníſſe clanculúm: per pluuiam fúcum factum múlieri.
At quém deum? qui témpla caeli ſúmma ſonitu cóncutit.
Ego homúncio hoc non fécerim? ego uero íllud fecerim ác lubens.
Dum haec mécum reputo, adcérſitur lauátum interea uírgo:

in metallum, vel ut Flaccus, *in pretium*. Porro duo libri Faerni cum Donato, *Atque in alienas tegulas*: Noſtri vero *Et per alienas tegulas*. Omnino melius. Quid enim Impluvium? locus intra aedes cavus, a ſolo ad caelum uſque patulus, ut lucem admitteret, & aqua de tecto collecta in eum implueret. Quale ergo eſt *In tegulas per impluvium?* Immo ſi quid ſuperne decidat, de tegulis in impluvium veniat neceſſe eſt: contra ſiquid ſurſum efferendum; per impluvium in tegulas. Gellius x, 15. *Vinctum hominem, ſi aedes flaminis dialis introierit, ſolvi neceſſum eſt: & vincula per impluvium in tegulas ſubduci, atque inde foras in viam demitti.* Si ergo vel *per* impluvium vel *in* impluvium ad ſolum uſque deciderit Juppiter; non propior fuerit Danaae cubiculo, quam ſi foris in via eſſet. Locum totum ſic conſtituo:

Deum ſeſe in pretium convertiſſe, & per alienas tegulas
Veniſſe clanculum: per pluviam fucum factum mulieri.

Per tegulas veniſſe pluviae ſpecie & forma. Scilicet cubiculum virginis perfluebat, & imber aureus per tegulas eo perfluebat: *per pluviam* igitur fucus ei factus eſt. Illud quoque in recepta lectione incommodi eſt; quod *impluvium* primam corripit: cum quater apud Plautum producat. Fallitur enim quidam, qui exemplo hoc tutari ſtudet ex Phor. IV, 4, 26.

Anguis per impluvium decidit de tegulis,

Quippe ibi legendum, *Anguis in impluvium*: quod & Guyetus vidit: Plaut. Amph. V, 1, 56.

Decidunt angues jubati deorſum in impluvium duo.

At quem deum, qui templa caeli ſumma ſonitu 42
concutit. Non muto. Lucretius enim VI, 386.

Quod ſi Juppiter atque alii fulgentia divi
Terrifico quatiunt ſonitu caeleſtia templa.

Tamen cum de Majeſtate Jovis hic agatur; *Quem deum*, qui ſummus deorum eſt; vide annon elegantius ſic dediſſet,

At quem deum, qui templa caeli ſumma nutu.

Virgilius bis, de Jove: [*concutit.*

Annuit, & totum nutu tremefecit olympum.

Homerus:

Η καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων,
μέγαν δ' ἐλέλιξεν ἄλυμπον.

Clarius, opinor, potentiam Jovis indicat; ſi *nutu* ſolo, quam ſi quantovis *ſtrepitu, crepitu, ſonitu, tonitru* caelum concutiat.

Ego homuncio hoc non facerem? ego illud vero 43
ita feci ac lubens. Illud *Feci* ineptum eſt, ut & T. Faber vidit. Nihil enim tum fecerat, ſed facturum ſe eſſe reputabat: quin & verſus claudicat, ſi *Feci* legis. Faber itaque, *Ita faciam*, vir eruditus *Ita fecerim*: neuter tamen alia hic menda ſubodoratus eſt. *Illud ita fecerim*: Quo quaeſo pertinet *Ita?* an, ut per tegulas defluereet Jovis exemplo? Nimirum, ubi primum *Feci* in textum irrepſit, *Ita* in verſus ſubſidium addiderunt; quod tamen a Petrenſi abeſt. Sex ex noſtris codices *Ego*

Iit, láuit, rediit; deínde eam in léctum íllae cónlocárunt.
Sto exſpéctans, ſi quid mi ímperent. uenit úna, heus tu, inquit, Dóre,
Cape hóc flabellum, et uéntulum huic ſic fácito, dum laúámur:
Ubi nós lauerimus, ſí uoles, lauáto. accipio tríſtis.
A. *Tum equidem íſtuc os tuum ínpudens uidére nimium uéllem,*
Qui eſſét ſtatus, flabéllulum tenére te aſinum tántum.
CH. *Uix élocutaſt hóc, foras ſimul ómnes prorúmpunt ſe;*
Abeúnt lauatum, pérſtrepunt; ita út fit, domini ubi ábſunt.
Intérea ſomnus uírginem obprimít. ego limis ſpécto
Sic pér flabellum clánculum: ſimul ália circumſpécto
Satine éxplorata ſint. uideo eſſe. péſſulum oſtio óbdo.

vero illud, non *Ego illud vero*. Repono:
Ego homuncio hoc non fecerim? ego vero illud fecerim ac lubens.
Miror equidem nec Fabrum nec virum doctum attendiſſe, tam *Facerem* quam *Feci* praeterita reſpicere, nec in conſultando & ſecum reputando locum habere.

45 *Is, lavit, redit; deinde illam in lecto illae collocant.* O. l. s. & Donatus pro *illam, eam* habent: libri vero antiqui omnes fere, & cum iis Donatus, *conlocarunt*. Sunt & aliquot libri, inter quos Vaticanus, & duo alii antiqui, qui *in lectum* habent, & cum iis Donatus; Bembinus pro *lecto illae, lectulo*, habet. quo tamen modo non poteſt verſus procedere; qui admiſſa dictione *conlocarunt* Iambicus eſt tetrameter catalecticus cum Iambo in quarta ſede, ut ceteri; prima tamen ejus ſyllaba in praecedentem verſum rejecta. nos omnibus conſideratis neque *in lecto*, neque *in lectum*, ſed *in lectu*, antiqua declinatione legi poſſe arbitramur. teſte enim Priſciano, etiam hujus lectus, antiquiſſimi protulerunt. Cornificius in primo de Cenis deorum: *Ipſis vero Cereris memoriae novandae gratia lectus ſternuntur.* Plautus in Amphit. *Prius abis quam lectus, ubi cubuiſti, concaluit locus.* nos tamen legemus *in lectum*, ne ab antiqua lectione diſcedamus:
Is, lavit, redit, deinde eam in lectum illae conlocarunt. FAERNUS.
Recte haec: niſi quod verſum male diſponat, notante etiam viro docto; *Virgo: it, Lavit, redit, deinde eam.*
Lege, ut noſtri qui vetuſtiores ſunt ſcribunt, *lit*, una tamen ſyllaba:
Iit, lavit, rediit, deinde eam in lectum illae conlocarunt.

Et ventulum huic. Conjunctio & non eſt in antiquis libris, Bembino & Victoriano; quae & majore gratia abeſt. FAERNUS. 47

Dum lavamur: Ita Donatus & iidemmet antiqui libri. FAERNUS. Ib.

Immo retine *Et* cum noſtris omnibus & Edd. vett. Nulla certe gratia eſt bis in *Lum* verba contigua exire.

Quis eſſet ſtatus, flabellum tenere te aſinum tantum. Hic verſus nulla ratione ſtare poteſt, niſi legas *flabellulum*. ſane liber Bembinus & Baſilicanus habent, *qui eſſet*. FAERNUS. 50
Flabellum. Sic dedit Faernus, credo, typographi incuria: etſi codices Noſtri, *Flabellum*. Guyetus in Scripto invenit *Flabellulum*, ut exigit verſus.

Ego limis aſpecto. Ex libro Bembino & aliis antiquis ac ratione verſus, *ſpecto* legendum. FAERNUS. Media fere pars Noſtrorum, *Specto*. 53

Et ſimul alia circumſpecto. Copula & non eſt in libro Bembino, nec Baſilicano, quae adeo non neceſſaria eſt, ut & cum gratia abſit. FAERNUS. Vix unus & alter ex noſtris *Et* habent. 54

Quid tum fatue. Antiqui libri bis habent *quid*; quae particula geminata neceſſaria & verſui videtur & ſenſui: interrogat enim Chaerea Antiphonem, cur *quid tum* interrogarit. 56

A. *Quid túm?* CH. *quid tum? quid? fátue.* A. *fateor.* CH. *án ego occaſiónem*
Mi oſténtam, tantam, tám breuem, tam optátam, tam inſperátam
Amítterem? tum pól ego is eſſem uéro, qui adſimulábar.
A. *Sane hércle ut dicis. ſét interim de ſýmbolis quid áctumſt?*
CH. *Parátumſt.* A. *frugi es: úbi? domin'?* CH. *immo áput libertum Díſcum.* 60
A. *Perlóngeſt.* CH. *ſet tanto ócius properémus.* A. *muta uéſtem.*
CH *Ubi mútem? perii: nám exulo domó nunc: metuo frátrem,*
Ne intús ſit: porro autém patrem, ne rúre redierit iam.
A. *Eámus ad me, ibi próxumumſt ubi mútes.* CH. *recte dícis.*
Eámus: et de iſtác ſimul quo páćto porro póſſim 65
Potíri, conſiliúm uolo capere úna tecum. A. *fíat.*

garit, qui per ſe ipſe poterat quid ſecutum eſſet conjicere. lege ergo hoc modo: *Quid, quid tum? fatuo.* quaſi dicat, quid ſibi vult tuum iſtud, quid tum? FAERNUS.

Et noſtri plerique omnes, *Quid, quid-tum?* ſed corrigendum, *Quid tum? quid?* Repetitio hoc poſtulat.

57 *Mihi oſtentatam, tam brevem.* Poſt *oſtentatam* Donatus & omnes l. s. praeter Bembinum habent *tantam*, verſus autem ſtat ſi legas *oſtentam*, ut & in aliquibus libris eſt. atque haec dictio etiam in Phormione reperitur. vox autem *mihi* in ſcanſione monoſyllaba erit. legendum ergo eſt; *mihi oſtentam, tantam, tam brevem.* FAERNUS.

Melior pars Noſtrorum *Tantam*: quae vera lectio eſt. Sic *magna, ampla, occaſio.* Plin. Hiſt. XVIII, 28. *Tanta literarum occaſio eſt.* Servius ad Georg. I, 248. *Et obtenta denſantur nocte tenebrae.* 'Ab Oſtendor veteres participum Oſtentus, non Oſtenſus dicebant. 'Terentius in Eun. *An ego occaſionem Mihi 'oſtentatam tam brevem.* Similiter & illud in 'Phorm. (V, 4, 7.) *Neque me domum hinc reci- 'perem, niſi me eſſet ſpes oſtentata Hujuſce hal- 'bendae.* Sic hodie fertur: ſed ex te ipſa apparet Servium ipſum legiſſe *Oſtentum* & *Oſtenta.*

58 *Is eſſem vero.* Non mihi diſplicet haec lectio. ea tamen videtur antiquior, quae eſt in libro Bembino, *is eſſem vero:* ut & in Heautontim. *mihi illaec vero ad noſtros res redit.* FAERNUS.

Qui aſſimulabar. Aliqui libri, *qui ſimulabar:* antiquiſſimi Bembinus & Victorianus, *qui ſimulabar.* FAERNUS. Ib.

Ex duobus illis Faernus edidit *Qui ſimulabar.* Unus tantum ex noſtris ſic habet: Tres *Cui adſimulabar:* cetori *Qui adſimulabar.* Hoc placet; amant enim hoc verbum Noſter & Plautus. Mil. II, 1, 74.

Haec duarum hodie vicem
Et hinc & illinc mulier feret imaginem:
Atque eadem erit; verum alia eſſe adſimulabitur.

62 *Ubi mutem? perii: nam domo exulo nunc: metuo fratrem*
Ne intus ſit; porro autem pater ne rure redierit jam.

Domo, quod emphaſin hic habet, in Theſi premitur. Male autem *Pater*, cum dixerat *Fratrem*: Repone:

Ubi mutem? perii: nam exulo domo nunc: metuo fratrem,
Ne intus ſit: porro autem patrem, ne rure re-
Heaut. I, 2, 15. *[dierit jam.*
Timet omnia, patris iram, atque animum amicae, ſe erga ut ſit, ſuae.

ACTUS IV. SCAENA I.

DORIAS ancilla.

'ITA me di ament, quántum ego illum uídi, non nil tímeo miſera,
Né quam ille hodie inſánus turbam fáciat, aut uim Thaídi.
Nám poſtquam iſte aduénerat aduléſcens, frater úirginis,
Mílitem rogat út illum admitti iúbeat: ille contínuo iraſci,
Néque negare audére: Thais pórro inſtare ut hóminem inuitet.
'Id faciebat rétinendi illius caúſa: quia illa, quaé cupiebat
Dé ſorore eius índicare, ad eám rem tempus nón erat.
'Inuitatuſt. mánſit. ibi illa cum íllo ſermonem óccipit.
Míles uero, ſíbi putans addúctum ante oculos aémulum,
Uóluit facere cóntra huic aegre: heus, ínquit, puer, i, Pámphilam
'Adcerſe, ut deléctet hic nos. ílla exclamat, mínime gentium:
'In conuiuium íllam? miles téndere inde ad iúrgium.
'Interea aurum ſíbi clam mulier démit, dat mihi ut aúferam:
Hóc eſt ſigni: ubi prímum poterit, ſe íllinc ſubducét ſcio.

Ita me dii bene ament. In contextu libri Bembini & in aliis pleriſque l. s. Terentii, & Donati, non eſt dictio *bene*. utroque modo verſus eſt trochaicus acatalecticus, ſequens vero catalecticus: tertius eſt octonarius Iambicus: quartus trochaicus tetrameter acatalecticus, correpta priore ſyllaba in dictione *illum*, & *ille*, per eliſionem unius *l*: quintus, & ſextus generis ejuſdem: reliqui trochaici catalectici. FAERNUS. Tres ex Noſtris cum Edd. vett. non habent *Bene*.

3 *Nam póſtquam iſte advenit Chremes aduléſcens frater virginis.* Iambicus hic venit inter vicinos Trochaicos. Codex Academicus & ex Meadianis alter non habent *Chremes*. Et ſane in textum ex interpretatione irrepſit. Satis enim deſcribit hominem, abſente nomine: praeſente vero nimium: Infra, V, 1, 8.

Quis fuit igitur? PY. *iſte Chaerea.*
TH. *Qui Chaerea?* PY. *iſte ephebus frater Phaedriae.*

Nec Chaerea Thaidem viderat, nec Thais ejus nomen audierat. Et notabis in Arſi eſſe *Iſte, Iſte*; ut par eſt, cum demonſtratur aliquis: at hic, ſi Iambicum facis, in Theſi eſt *Iſte*. Repone.

Nám poſtquam iſte advénerat aduléſcens frater virginis. Phorm. V, 8, 16.
Poſtquam tantopere id vos velle animum adverteram.

Invitat triſtis manſit ibi. illa cum illo ſermonem ilico. 8 Omnes libri praeter Bembinum habent *ſermonem incipit*. Donatus vero, *ſermonem occipit*. itaque Robertus Stephanus impreſſit. ego ita legendum, itaque diſtinguendum puto,
Invitat triſtis: manſit. ibi illa cum illo ſermonem occipit.
ſtat autem verſus correpta priore in dictione *illa*, eliſione alterius *l*. FAERNUS.

Unus tantum ex Noſtris cum Donat. & Edd. vett. *Occipit*; ceteri *Incipit*. Utrumvis probe, nec hilum intereſt. Sed vides, Iambicum rurſus inter Trochaicos compareres:
Invitat triſtis: mánſit: ibi illa cum íllo ſermonem óccipit.
Sed & praeterea in dictione vitium eſt: *Invitat triſtis*; ſcilicet Thraſo: *Manſit*: quis? an iterum Thraſo? immo Chremes. Hoc plane contra rectum loquendi morem: neque Terentio condonabitur. Spondeo me tibi veram ejus manum reſtituturum:
'Invitatuſt: mánſit. ibi illa cum íllo ſermonem óccipit.

Vide

ACTUS IV. SCAENA II.

PHAEDRIA.

DUM rús eo, coepi égomet mecum intér uias,
Ita út fit, ubi quid in animo eſt moléſtiae,
Aliám rem ex alia cógitare, et ea ómnia
Peiórem in partem. quíd opuſt uerbis? dum haéc puto,
Praetérii inprudens uíllam. longe iam ábieram,
Cum ſénſi: redeo rúrſum, male me uéro habens:
Ubi ad ípſum uenio déuerticulum, cónſtiti:
Occépi mecum cógitare, Hem, bíduum hic
Manéndumſt ſoli ſíne illa? quid tum póſtea?
Nil éſt. quid? nil? ſi nón tangendi cópia eſt,
Eho né uidendi quídem erit? ſi illud nón licet,
Saltem hóc licebit. cérte extrema línea
Amáre, haut nihil eſt. uíllam praetereó ſciens.
Set quíd hoc, quod timida ſúbito egreditur Pythias?

Vide literarum ductus: *invitatuſt, invitatſt'*: ſic enim, *i* ſupra *t* poſito, compendioſe olim ſcribebant. Heaut. I, 2, 11.

Quam vellem Menedemum invitatum, ut nobiſcum eſſet amplius.

9 *Miles vero ſibi putare adductum ante oculos aemulum:*
Vóluit facere cóntra huic aegre: heús, inquít, puer, Pamphilam

Adcerſe. Poſterior verſus miſeris modis claudicat; In *Aegre* nulla eliſio fit; *Inquit* in fine acuitur, *Puer*, qui in primis in Arſi eſſe debuit, ut ſe vocari ſentiret, in Theſi latitat. Fruſtra vir doctus ex Plauto ſuo haec excuſatum ibat. Sed & aliud adhuc eſt: *Miles putare*; & deinde, *Voluit* facere. Certe, ſi *putare*; conſequens eſt *Velle* vel *Voluiſſe*. Utrumque verſum ſic refinge; [*los aemulum,*

Miles vero, ſibi putans adductum ante oculos aemulum,
Vóluit facere cóntra huic aegre: heus, inquit, púer, i Pamphilam
Adcerſe, ut delectet hic nos.

I, adcerſe, ut infra V, 2, 53.
Nutricem adcerſitum ii.

11 *Adcerſe.* *Hic verſus*, inquit vir eruditus, *una ſyllaba excurrit ultra Trochaicum Acatalectum, quales ſunt And. III, 2, 29. Heaut. IV, 3, 37. V, 3, 12. Adel. IV, 2, 1.* Atqui neque hic verſus excurrit, neque ulla talis excurrendi libertas eſt: & quattuor quae citat loca, non exempla ſunt, ſed errata. *Gentium* ſyllabam ſuam ultimam ſequenti verſui commodat a vocali incipienti; ut noti iſti apud Virgilium verſus, — *Decoquit humorem,* — *Vivaque ſulfura,* — *Arbutus horrida,* ſingulas ſyllabas ſequentibus tranſmittunt.

Et ea omnia in Pejorem partem. Magis ex conſuetudine Terentii eſt, ſi ſic refingis: 3
Et ea omnia Pejorem in partem.

Male vero me habens. Melius ex Regiis unus, 6
Male me vero habens.

Ubi ad ipſum veni diverticulum. Tres anti- 7
quiſſimi libri, *deverticulum.* FAERNUS.
Ubi ad ipſum veni diverticulum, conſtiti. Codex Academicus *Venio*, ut prius *Redeo*. Et verſus fit ſuavior. Supra III, 3, 18.
Ubi friget, huc evaſi.

Sed quid hoc eſt quod timida ſubito egreditur 14
Pythias? Deleto verbo *eſt*, qui non eſt in libro Bembino, ſenarius procedit; ſi tamen ex *quid* elidas *d*. FAERNUS.

Ubi

ACTUS IV. SCAENA III.

PYTHIAS. DORIAS. PHAEDRIA.

'UBI ego illum scelerósum misera atque ínpium inueniam? aút ubi quaeram?
Hócine tam audax fácinus facere esse aúsum? perii. PH. *hoc quíd sit uereor.*
PY. *Quín etiam insupér scelus, postquam lúdificatust uírginem,*
Uestem ómnem miserae díscidit, tum ipsám capillo cónscidit.
PH. *Hem.* PY. *quí nunc si detúr mihi*
Ut ego únguibus facile ílli in oculos ínuolem uenéfico?
PH. *Néscio quid proféćto absente nóbis turbatúmst domi.*
Adíbo. quid istuc? quíd festinas? aút quem quaeris, Pýthias?
PY. *Ehem Pháedria, ego quem quaéram? in' hinc quo dígnu's cum donís tuis*
Tam lépidis. PH. *quid istuc ést rei?*
PY. *Rógan? eunuchum, quém dedisti nóbis, quas turbás dedit?*
Uírginem, quam erae déderat dono míles, uitiauít. PH. *quid ais?*
PY. *Périi.* PH. *temulénta es.* PY. *utinam síc sint, mihi qui mále uolunt.*
DO. *Au óbsecro, mea Pýthias, quod ístuc nam monstrúm fuit?*

1 *Ubi ego illum scelerosum misera.* Hic & subsequens versus trochaicus est, tetrameter acatalecticus. FAERNUS.

2 PH. *perii, hoc quid sit vereor.* Immo cum libris fere omnibus & Edd. vett. *Perii* Pythiae donandum est. Vide And. III, 5, 1.

9 *Egon quem quaeram? abi hinc quo dignus es.* In libro Bembino haec antiqua est lectio, ut pro *égon, ego* legatur, ut & in aliquot aliis libris: pro *abi hinc, in hinc:* quem lectionem liber quoque Vaticanus, licet abraso *n*, ex *in*, confirmat. item Victorianus, in quo est, *ii nunc:* in aliquibus aliis est *i hinc:* est autem hic, haec particula *in*, ex duobus concreta, *is* & *ne*, ut *abin*, ex *abis* & *ne*, qua dictione & intra utitur, *in intro nunc jam*, pro *isne intro*. sane in libro Bembino non est verbum *es*, quo dempto versus hos sic ordinamus:

Hem Phaedria ego quem quaeram? in hinc quo dignus cum donis tuis
Tam lepidis? PH. *quid istuc est?*

prior versus est octonarius, posterior dimeter, uterque Iambicus. FAERNUS.

Meliores nostri *I hinc*; unus *Ii hinc*; ceteri cum Edd. vett. *abi hinc*. Et pro *Lepidis* perperam *Inlepidis*.

11 *Rogas me? eunuchum.* Codex Petrensis *Rogasne.* Repone, *Rógan? eunuchum.* ut Trochaicus sit, pariter ac duo sequentes: & acrior fit increpatio, celeritate ipsa.

12 *Virginem, quam erae dederat dono miles, vitiavit.* PH. *quid ais? Dono dederat*, est in libro Bembino, & Basilicano; versus autem est trochaicus tetrameter acatalecticus. FAERNUS.

Atqui quod Edd. vett. & ex nostris unus &, ut videtur, plerique Faerni habent *Dederat dono* magis placet. Sono ipso rem amplificat.

13 *Utinam sic sint qui mihi male volunt.* Rectius legas: *Utinam sic sint, mihi qui male volunt.*

14 *Quid istuc nam monstri fuit?* Antiquissima lectio ex libro Bembino, *quod istuc nam monstrum fuit?* habet & Basilicanus, *quod istuc.* FAERNUS. Duo quoque ex nostris veterrimi *Quod.* Ceteri *Quid monstri.*

16 *Ego illum nescio*
Qui fuerit: hoc quod fecit, res ipsa indicat.
Sic editi ac scripti. Sic tamen repono:

Insanis,

PH. *Insánis: qui istuc fácere eunuchus pótuit?* PY. *ego illum néscio: hoc*
Quod fécit, res ipsa índicat:
Virgo ipsa lacrumat, néque cum rogites, quíd sit audet dícere.
Ille áutem bonus vir núsquam apparet. étiam hoc misera súspicor,
Aliquíd domo abeuntem ábstuliſſe. PH. *néqueo mirari sátis,*
Quo hinc ille abire ignáuos poſſit lóngius: niſi ſi domum
Forte ád nos rediit. PY. *uíſe amabo, núm ſit.* PH. *iam faxó ſcies.*
D. *Perii, óbſecro tam infándum facinus, méa tu, ne audiuí quidem.*
PY. *At pól ego amatorés audieram múlierum eſſe eos máxumos,*
Set níl poteſſe: uérum miserae nón in mentem uénerat:
Nam illum áliquo concluſíſſem, neque illi cómmiſiſſem uírginem.

ACTUS IV. SCAENA IV.

PHAEDRIA. DORUS. PYTHIAS. DORIAS.

PH. *EXI' foras ſceléſte: at etiam réſtitas*
Fugitíue? prodi mále conciliate. DO. *óbſecro.* PH. *oh,*
Illuc vide, os ut ſíbi diſtorſit cármufex.
Quid huc tíbi reditioſt? uéſtis quid mutátioſt?

Insanis, qui istuc facere eunuchus potuit?
PY. *ego illum nescio: hoc*
Quod fecit, res ipsa indicat.
Ut versus sit Dimetrus Iambicus, plane ut supra 5, & 10. Heaut. II, 4, 16.
Nescio alias: me quidem semper. & V, 4, 15.
Deos nescio: ego quod potero cauitar sedulo.

20 *Quo ille abire.* Lege, versus causa, *Quo hinc ille abiret.*

21 *Forte ad nos redierit.* PY. *vise amabo, num ibi sit.* PH. *jam faxo scies.* In omnibus quotquot sunt libris, pro *redierit* est *rediit*: & pro *num ibi sit, num sit*: solus Bembinus recenti manu superadditum habet, *ibi*: quae dictio nec necessaria est, nec a Donato ponitur, ita hunc locum exponente, *num sit*, domi *subaudiendum est; aut num sit quod dicis.* FAERNUS. Nostri, uno excepto, omnes *Rediit. Redierit* versum corrumpit.

23 PY. *At pol amatores audieram esse mulierum eos maximos.* Varie collocantur haec verba in libris scriptis: sed elegantius in libro Bembino:
At pol ego amatores mulierum esse audieram eos maximos. FAERNUS.

At pol ego amatores mulierum esse audieram eos maximos. Sic dedit Faernus ex Bembino suo. Duo tamen hic peccata sunt; quod *Mulierum* secundam acuit, quod *Audieram* tertiam. Repone ex vett. Edd. & Nostris omnibus:
At pol ego amatores audieram mulierum esse eos maximos.

Sed nihil posse. Priscianus legit *potesse*, ut 24
& in plerisque antiquis libris est. in omnibus vero l. s. Donati est *potuisse*; corrupte quidem, sed tamen unde appareat, eum non 1
posse legisse, sed *potesse*: quo quidem modo melius procedit octonarius; contracta tamen dictione *nihil*, in unam syllabam. FAERNUS. Nostri omnes *Potesse*.

Nam illum aliquo conclusissem. In omnibus 25
libris legitur *concluſiſſem*. nec sane hic necessaria est syncope, cum versus stet eliso uno *l* ex *illi*. FAERNUS. Recte hoc: & nostri quoque omnes *Concluſiſſem*.

Illud vide. Lege ex uno Nostro, *Illuc vide.* 3
Vide ad Adel. II, 2, 20.

Quid huc reditio. Interponendum post *huc*, 4
pronomen.

Quid nárras? paulum sí cessassem, Pýthias,
Domi nón offendissem, íta iam adornarát fugam.
PY. *Haben hóminem, amabo?* PH. *quídni habeam?* PY. *o factúm bene.*
D. *Istúc pol uero béne.* PY. *ubi est?* PH. *rogitas? nón uides?*
PY. *Uideam, óbsecro, quem?* PH. *hunc scílicet.* PY. *quis hic ést homo?*
PH. *Qui ad uós deductus hódiest.* PY. *hunc oculís suis*
Nostrárum numquam quísquam uidit, Phaédria.
PH. *Non uídit?* PY. *an tu hunc crédidisti esse, óbsecro,*
Ad nós deductum? PH. *námque alium habui néminem.* PY. *au,*
Ne cómparandus híc quidem ad illumst. ílle erat

pronomen *tibi*, ut in Donato, & libro Bembino est: *Quid huc tibi reditio'st*, & versus stabit eliso *d* ex *quid*. Quod vero sequitur, *quid vestis mutatio est*, ab omnibus antiquis exemplaribus, praeter Bembinum, abest verbum *est*. quod nec necessarium est. nam a superiore repetitur. FAERNUS.

Sic & codices nostri: sed lego,
Quid huc tibi reditiost? vestis quid mutatiost?

6 *Ita jam ornabat fugam.* Omnes alii libri & Donatus, *adornabat*. solus Bembinus, quem ut antiquissimum sequimur, *ornarat*. Basilicanus *adornarat*, praeterea in eodem Bembino legitur, *factum bene*, sine interjectione *o*. FAERNUS. Lego tamen, ut nostri plerique *Adornarat*; ut *Ita* fit in Arsi & *Domi* corripiatur.

7 *Habesne hominem amabo? Quidni habeam? Factum bene.* Sic dedit Faernus: sed ex metri ratione legendum est, *Haben'*: & quod omnes nostri cum vett. Edd. habent, O *factum bene*, suavius est, ut eliquescat ultima in *Habeam*. Utrumque vidit vir eruditus.

11 *Nostrarum numquam quisquam vidit, Phaedria.* Apud Priscianum 960. *Nostrarum quisquam*: deest *Numquam* etiam in Scriptis. At Cledonius p. 1907. *Nemo*, inquit, *feminino genere lectum est apud Terentium; ut Illum nemo nostrarum quisquam vidit.* Apparet, quosdam olim legisse *Nemo quisquam*; at hodie Codices omnes, *Numquam quisquam*. Utrumvis probe.

13 *Namque alium habui neminem.* Solus Bembinus liber habet *namque*; omnes alii quotquot sunt, item Donatus, *nam-quem*, quam & veram lectionem puto: ita ut interrogative distinguatur post, *nam quem?* & subaudiatur *deductum credam*: deinde affirmative subdatur, *alium habui neminem*. FAERNUS.

Praeter Bembinum, etiam ex nostris veterrimus *Namque*. Recte, ut & vidit vir doctus.

Ne comparandus hic quidem. Aliqui libri, 14
inter quos Bembinus, pro *ne*, *nec* habent. quod magis videtur negare. FAERNUS.

Male Faernus *Nec* edidit: Nostri omnes *Ne*. *Ne quidem* passim apud omnes Scriptores; & plus centies ibi editum est *Nec*, cum codices habeant *Ne*. *Ne* etiam Nonius & Priscianus hic habent. Ceterum Priscianus p. 1012. falsus memoria est, cum *Au* explicans, hinc citat, *Ne conferendus hic quidem cum illo est*; sic enim ibi Scripti quoque. Sed Nonius ipso verbo *Comparare*, ut nulla fraus a librariis esse possit, *Ne comparandus* habet. Vir doctus negat *Comparare* hoc sensu apud Nostrum alibi inveniri. Quid itaque illud supra? II, 3, 63.

Immo si scias quod donum dono huic contra comparet.

Nunc eo tibi videtur foedus. Non potest 17
hic versus stare, nisi dempta particula *eo*, quae nec in libro Bembino est. FAERNUS.

Eo tibi Codices plerique omnes. *Eo* ejecit Faernus, fide codicis Bembini, atque ita citat Nonius v. Foedus; & sic ibi codex veterrimus. Contra Servius ad Aen. III, 216. *Nunc heu videtur foedus*: ubi legendum est *Eo* pro *Heu*. Sic & duo Terentii codices ex nostris vetustissimi, *Nunc eo videtur*; ejecto illo *Tibi*. Placet hoc: non enim Pythiadi soli, sed cuivis alii foedus videbatur.

Colore mustelino. Audiamus Donatum: 22
'Erravit, *ait*, Terentius, non intellegens Me-
'nandricum illud, Αὐτός ἐστι γαλεώτης γέρων.
'Ait autem *Stellionem*, animal quod Lacertae
'non dissimile est, maculoso corio: namque
'ad id genus coloris facies exprimitur Eunu-
'chorum,

Honéſta facie et líberali. PH. *ita uíſus eſt*
Dudúm, quia uaria uéſte exornatús fuit:
Nunc eó uidetur foédus, quia illam nón habet.
PY. *Tace óbſecro: quaſi uéro paulum intérſiet.*
Ad nós deductus hódie eſt aduleſcéntulus,
Quem tú uidere uéro uelles, Phaédria.
Hic éſt uietus, uétus, uetermoſús ſenex,
Colóre ſtellionino. PH. *hem, quae haec eſt fábula?*
Eo rédiges me, ut, quid émerim egomet, néſciam?
Eho tu, émin ego te? D. *emíſti.* PY. *iube mi dénuo*

chorum, quia plerique lentiginoſi ſunt. Hinc ergo erravit, quia Γαλῆ *Muſtela* dicitur, Γαλεώτης *Stellio*. Ego Aedeſionem ſequor, qui recte intellexit, Terentium ſcientem *Muſtelino colore* eunuchum dixiſſe coloratum, velut ſublivido: quia fere eunuchi aut ex candidis lentiginoſi fiunt, ut ex Gallis & hujuſmodi Occidentalibus; aut ex fuſcis ſublividi, ut ex Armeniis & aliis Orientalibus. Haec Magiſter: a quo diſcimus Menandrum hic dixiſſe *Stellionem*: Terentium vero ſive errantem ſive prudentem ſcientem dixiſſe *Muſtelam*: hanc Graece γαλῆν dici, illum γαλεώτην. Bene fit illi quidem, quod Menandreum illud nobis ſervavit; cujus ductu & indicio Terentianos codices a graviſſimo errato jam liberabimus. Nego enim Noſtrum dixiſſe *Colore muſtelino*: nego ullum alium ſic dixiſſe aut dicere potuiſſe; non magis quam *Colore equino, Colore canino*. Cur hoc? quia ut Equo aut Cani non unus & proprius eſt color; ita neque Muſtelae. Muſtela, teſtibus Geſnero & Agricola, plerumque eſt in dorſo & lateribus rutila, raro ſubfulva: in gutture ſemper candida, quin nonnumquam tota candida reperitur, quamquam rarius. Quid igitur? ſi color quiſquam *Muſtelinus* dictus eſt, a qua corporis parte dictus eſt. dorſo an gutture? Si ab hoc, *Candidus* eſt, ſi ab illo, *Rutilus*. Quis igitur tale nomen indiderit, tam incerti & ambigui ſenſus? ſi Aedeſionem audis, ſublividus color eſt; ſi Eugraphium, niger: ſi me audis, nullus umquam eo nomine ſignatus eſt. Aliud ergo inveſtigemus. Menander, cum Eunuchum hunc γαλεώτην *Stellionem* vocavit, id voluit, facie eum fuiſſe maculoſa, lentiginoſa; talis enim *Stellioni* color eſt. Ovid. Met. V, 460. de Stellione:

aptumque colori
Nomen habet, variis ſtellatus corpora guttis.

Ergo & rem ipſam & auctorem ſecutus Terentius ſic dederat:

Hic eſt vietus, vetus, veternoſus ſenex,
Colore ſtellionino. PH. *hem, quae haec eſt fabula?*

Ut a leone *Leoninus*, a pavone *Paoninus*; ita a ſtellione *Stellioninus*: cujus tres priores ſyllabae Creticum quidem pedem faciunt; ſed hic, quia pronuncias *i* ut *y*, in ſpondeum condenſantur: ut And. IV. 5, 19. *Grandjuſcula*; Horatius *Vindemjator*. Sed quid alibi quaeras, quod in ipſo eodem vocabulo habes, *Stellio*. Virgil. Geor. IV, 243.

Stellio & lucifugis congeſta cubilia blattis

Ceterum quae vir eruditus multis verbis ad hunc locum contexuit, piget excutere. In Menandro ſcribit γαλεώδης γέρων, hoc eſt, γαλεοειδὴς a piſce γαλῇ *muſtela*: & hoc pacto ſe putat Terentium *ab omni errore liberare*. Immo & Terentium & Menandrum ipſum errore cumulat; ſi eunuchum hunc *Piſci* comparaverint: quanam obſecro ſimilitudine? Piſce mutior eſſe mallem, quam talia loqui.

Quem tu vero videre. Muta verborum ordinem, ut eſt in o. l. s. & Donato, *Quem tu videre vero*, ut & in ſequenti verſu, *vietus, vetus*. FAERNUS. Ita noſtri omnes; *Videre vero*; & *Vietus, vetus*. 20

Eo redigis me, ut quid egerim, egomet neſciam. In libro Bembino eſt, *rediges*. at in Donato pro *egerim*, eſt *emerim*. FAERNUS. 23

Retinuit vulgatum Faernus. Sed recte habet tam Bembini illud *Rediges*, & Donati *Emerim*: ſcribe autem per interrogationem, & diſtingue,

Eo rediges me, ut, quid emerim egomet, neſciam?

Nempe Eunuchum & Aethiopiſſam heri emerat,

Respóndeat. PH. *roga.* PY. *uénisti hodie ad nós? negat.*
At ille álter uenit nátus annos sédecim:
Quem sécum adduxit Pármeno. PH. *agedum hoc mi éxpedi*
Primum: ístam, quam habes, únde habes uestém? taces?
Monstrum hóminis, non dictúru's? D. *uenit Chaérea.*
PH. *Meus fráterne?* D. *ita.* PH. *quando?* D. *hódie.* PH. *quam dudúm?* D. *modo.*
PH. *Quicúm?* D. *cum Parmenóne.* PH. *norasne eúm prius?*
D. *Non.* PH. *únde fratrem méum esse scibas?* D. *Pármeno*
Dicébat eum esse, is mi hánc dedit uestem. PH. *óccidi.*
D. *Meam ipse índuit: post úna ambo abierúnt foras.*
PY. *Iám satis credis sóbriam esse me, ét nil mentitám tibi?*
Iám satis certumst uírginem uitiátam esse? PH. *age nunc, bélua,*

rat minis viginti. Cicero ad Att. I, 19. *Metellus est Consul sane bonus & nos admodum diligit: ille alter ita nihil est, ut plane quid emerit nesciat.*

25 *Respondeat.* PH. *roga.* PY. *venistin hodie ad nos? negat.* Sunt qui septenarium Iambicum hunc faciant. nos etiam senarium ut ceteros esse posse arbitramur; contracto per synizesin, *respondeat*, in tres syllabas: at in *roga*, posteriore correpta: ut Martialis: *In solio puta te Marce lavare caput.* FAERNUS.

Roga posteriorem facile corripit; at *Respondeat* in tres syllabas comprimi non potest: Lege, ut tres ex nostris habent,

Respondeat. Roga. Venisti hodie ad nos? negat.

26 *At ille alter venit annos natus sedecim.* Tres Nostri melioribus numeris,

At ille alter venit natus annos sedecim.

30 *Fraterne? Ita. Quando? Hodie. Quam dudum? Modo.* Ita citat & Priscianus p. 1184. Sed in hac lectione, & responsum *Ita* in Thesi non exauditur, & *Quando* sine synaloepha est, contra Terentii morem. Lego,

Meus fráterne? íta.

ut mox v. 32. *fratrem meum.*

32 DO. *Non.* PH. *unde igitur fratrem meum esse sciebas?* DO. *Parmeno.* Loco hujus unici versus, omnes alii, praeter Bembinum & Basilicanum, binos habent, hoc modo:

DO. *Non. nec quis esset, unquam audieram dicier.*
PH. *Unde igitur fratrem meum esse sciebas?*
DO. *Parmeno*

Et sane unicus ille versus est impeditus. sed rursum non videntur haec mihi Doro, homini minime verboso. utpote novicio, convenire. quare, utcunque se habeat versus, lectionem vulgatam, quae eadem antiquissima est, praetulerim. versum tamen sustentare possemus, si *meum* una sit syllaba: *esse* vero per parellipsin priorem corripiat: in *sciebas* vero duae primae syllabae in unam contrahantur. FAERNUS.

Unus ex nostris Academicus cum Bembino consentit; ceteri omnes duos versus constituunt. Utrum ex his verius sit, hodie nescias. Nam quod aiunt Doro, *homini minime verboso*, haec non convenire; ludunt nos: cum ei, per ipsos qui verba haec ejiciunt, verboso esse non licet. Ceterum vir doctus *Non* extra versum posuit, hoc est, ex monosyllabo versum integrum fecit, sive clausulam. Quo tamen exemplo? Quanto facilius erat illud *Igitur* cum codice C. C. ejecisse?

Non. Unde fratrem meum esse scibas? Parmeno.

Dicebat eum esse, is dedit hanc mihi vestem. 33 Dictionem *vestem*, aliqui l. s. non habent, inter quos Bembinus. hanc vero collocationem verborum in nullo invenio, sed in plerisque eam quae sequitur, *is dedit mihi hanc.* versus procedet contrahendo in unam syllabam *mihi*, & non faciendo collisionem in *eum esse*, vel in *mihi hanc.* FAERNUS.

Dicebat eum esse: is dedit mihi hanc. PH. *occidi.* Unus tantum ex nostris, qui in Bibliotheca publica est, cum Bembino facit; ceteri universi, *Is dedit mihi hanc vestem.* Recte, opinor; quinque enim versus intervenerunt, postquam de veste interrogatum est: ut melius sit

Crédis huic quod dícat? PY. *quid ísti crédam? res ipſa índicat.*
PH. *Cóncede iſtuc paúlulum. audin? étiam nunc paulúm: ſat eſt.*
Díc dum hoc rurſum, Chaérea tuam uéſtem detraxít tibi?
D. *Fáctum.* PH. *et eam eſt indútus?* D. *factum.* PH. *et pró te huc deductúſt?*
D. *ita.*
PH. *Iúppiter magne, o ſceleſtum atque audácem hominem.* PY. *uaé mihi:*
'Etiam nunc credés indignis nós eſſe inriſás modis?
PH. *Mírum ni tu crédis quod iſte dícat. quid agam néſcio.*
Heús negato rúrſus. poſſumne hódie ego ex te exſcúlpere
Uérum? uidiſtíne fratrem Chaéream? D. *non.* PH. *nón poteſt*
Síne malo fatéri, uideo: ſéquere hac: modo ait, módo negat.
'Ora me. D. *obſecró te uero, Phaédria.* PH. *i intro?* D. *eoí ei.*

ſit proferri quam ſubintelligi. Sane in *Eum eſſe*, non poteſt non fieri colliſio, & fruſtra eſt Faernus. Répone, [*cidi.*
Dicébat eum eſſe; is mi hánc dedit veſtem. '*Oc-*
'Eum eſſe, Tibrachus, ut antea, *Méum eſſe.*

35 *Jam ſatis credis me ſobriam eſſe, & nihil mentitam tibi?* Ratio verſus, qui eſt trochaicus ut ceteri qui ſequuntur, hanc collocationem verborum, quae eſt in omnibus fere l. s. & Donato, exigit,
Jam ſatis credis ſobriam eſſe me, & nihil mentitam tibi?
Primus pes eſt dactylus, abjecta ex *ſatis s:* quintus ſpondeus, contracto *nihil* in unam ſyllabam. FAERNUS. Sic & Noſtri *Sobriam eſſe me:* niſi quod Petrenſis, *Sobriam me eſſe:* quod & ipſum bene habet.

38 *Etiam nunc paululum: ſat eſt.* Faernus & Codices omnes *Paululum:* ſed verſui ſyllaba ſupereſt. Vir doctus in textum recepit *Paulum.* Hoc probe.

39 *Dic dum hoc rurſum, Chaeream tuam veſtem.* Et in libro Bembino & in aliis antiquis eſt *Chaerea.* ita in tertia ſede erit trocheus, in quarta anapaeſtus. FAERNUS. Noſtri quoque omnes *Chaerea.*

40 *Et ea eſt indutus.* Priſcianus p. 1185. *Indutus veſtem & veſte:* accuſativi exempla ex Virgilio petit; ablativi ex hoc loco, *Et ea eſt indutus.* Lego tamen cum Noſtris, uno dempto, omnibus, & cum Edd. vett. *Et eam eſt indutus.* Nempe hoc intereſt: *Indutus eſt eam*, perinde eſt ac Ipſe ſe ea induit: at *Indutus eſt ea* perinde ac alius eum veſte induit tamquam mancum aut mortuum.

Etiam nunc non credis indignis nos eſſe inriſas 42
modis? Cave facias cum viro erudito primam in *Indignis* brevem. In duobus noſtris deeſt *Nunc*, in uno, *Non.* Repone,
Etiam nunc credes indignis.
Credes poſteriorem acuit ob interrogationem.

Mirum ni tu credas quod iſte dicat. Liber 43
Bembinus in contextu non habet pronomen *tu*, nec hic nec in ſequenti verſu. in quo quidem verſu nec ulli alii ſcripti eam vocem habent, ſed poſt *poſſumne* ſequitur in omnibus *ego*; qua lectione admiſſa, hi trochaici optime conſtant; poteſt tamen etiam ſtare in ſuperiori verſu *tu:* eliſo *d* ex *quod.* FAERNUS.
Mirum ni tu credas. Lege ex duobus noſtris & uno G. Fabricii, *Mirum ni tu credis.* Ita noſter cum Indicativo ſemper. *Mirum ni domi eſt. Mirum ni dabo. Mirum ni illa ſalva eſt & ego perii.*

Poſſumne égo hodie. In duobus noſtris, & 44
Edd. vett. deeſt *Ego.* Lege tamen,
Poſſumne hódie ego ex te exſculpere.
& *Rurſus* malo, quam *Rurſum.*

Verum? vidiſtin fratrem Chaeream? DO. *non.* 45
PH. *non poteſt ſine.* In libro Bembino eſt *vidiſtine*, & dictio *ſine* ſequenti verſui adſcribitur. quod placet mihi, ut ſint trochaici, quemadmodum ceteri. FAERNUS. Sic & Noſtri plerique.

PH. *I intro.* DO. *hoi, hei.* Liber Bembinus, 47

PH. *'Alio pacto honéste quomodo hinc abscedam néscio:*
'Actumst siquidem. tú me hic etiam, vébulo, ludificábere?
PY. *Pármenonis tám scio esse hanc téchnam, quam me uíuere.*
DO. *Sic est.*" PY. *inueniám pol hodie, párem ubi referam grátiam.*
Sét nunc quid faciéndum censes, Dórias? D. *de istác rogas*
Uírgine? PY. *ita, utrum praédicemne an táceam?* D. *tu pol, sí sapis,*
Quód scis nescis, néque de eunucho, néque de uitio uírginis.
Hác re et te omni túrba euolues, ét illi gratum féceris.
'Id modo dic, abísse Dorum. PY. *ita fáciam.* D. *set uidén Chremen?*
Thais iam aderit. PY. *quíd ita?* D. *quia, cum inde ábeo, iam tum incéperat*
Túrba inter eos. PY. *aúfer aurum hoc: égo scibo ex hoc, quíd siet.*

In intro nunc jam? DO. *oi, ei.* quae ut antiquissima, ita vera est lectio & versui congruens. *in* autem, pro *ine*, ut & supra, *in hinc quo dignus.* FAERNUS.

Ora me. Obsecro te vero, Phaedria. In intro nunc jam. Oi ei.
Alio pacto honeste quomodo hinc abeam, nescio.

Soli Bembino debetur illud *Nunc jam*; ceteri omnes abnegant. Nimirum a Correctore est, metri aliquantum perito. Nos absque illo emblemate sic locum constituimus:

Ora me. Obsecro te vero, Phaedria. I intro.
Eoi ei.
Alio pacto honeste quomodo hinc abscedam, nescio.

I intro cum Edd. vett. nostri omnes. *Oi ei* plerique habent; unus notae optimae, nunc Academicus, *Eoiei*; unus ex Regiis *Eoei hei.* Heaut. I, 1, 31.

Quaeso, quid de te tantum meruisti? Eheu.

ubi vett. Edd. *Heu hoi*; unus ex Meadianis *Eheu*, alter *Heoi*. Lege, *Oiei*. Plaut. Mil. V, 13.

Oh! hei! satis sum verberatus, obsecro. Quam mox seco!

Sic editum est: sed membranae, Pareo teste, *Olei satis sum.* Lege *Oiei.* Idem Capt. I, 2, 49.

Nunc habe bonum animum. Eheu. Huic illud dolet.

Versui una syllaba deficit. Lege,

Nunc habe bonum animum. Eoi ei. Huic illud dolet.

Priscianus p. 1012. de Interjectionibus agens, *Terentius in Eunucho Hoi hei.* Sic edidit Putschius; sed codex veterrimus *Oi ei.* Porro in versu altero pro *Abeam*, repono *Abscedam*; quod apprime convenit. Heaut. IV, 2, 5.

Nihil est. triumpho, si licet me latere tecto abscedere.

DO. *Sic est.* PH. *inveniam hodie parem ubi pol referam gratiam.* In Bembino & omnibus fere l. s. *pol* ante *hodie* collocatum est. qua collocatione trochaicus, alioqui claudicans, sustentatur. FAERNUS. Nostri quoque omnes *Pol hodie.* 51

Set nunc quid faciendum censes. Sic vett. Edd. & ex nostris unus. Ceteri omnes *Suades.* Utrum vis probe. Plaut. Men. IV, 3, 26. 52

Ibo & consulam hanc rem amicos, quid faciundum censeant.

Virgine. PY. *ita, utrum taceamne, an praedicem.* DO. *tu pol, si sapis.* Omnis hujus versus difficultas est in verbo *praedicem.* nam si id deducimus a praedico praedicas, versus non stat, qui trochaicus est, Iambum non admittens: si a praedico praedicis, ut sit praedicem, pro praedicam (antiqui enim dicem efferebant in futuro, pro eo quod nos dicam) stat quidem versus, sed verbum praedicere videndum est ut sensui congruat. Vaticanus, qui aliqua saepe meliora habet, quam Bembinus & quam omnes alii, hic non *praedicem*, sed *praedicam* habet: quamvis deinde addito *e*, & dispuncto *a*, mutatum fuerit in *praedicem.* at Decurtatus, qui & ipse quoque ex eadem bibliotheca est, sanam & integram habet vocem *praedicam*, sed ut dixi sensum requiro in *praedicem*, vel *praedicem*, penultima producta. FAERNUS. 53

Vides, quae vir honestus Faernus hic contulerit: si *Praedicem*, versus laborat, si *Praedicam*,

ACTUS IV. SCAENA V.

CHREMES. PYTHIAS.

CH. *ATT'AT data hercle uérba mihi ſunt: uícit uinum quód bibi.*
Ac dum áccubabam, quám uidebar míhi eſſe pulchre ſóbrius!
Poſtquám ſurrexi, néque pes neque mens ſátis ſuum officiúm facit.
PY. *Chremé.* CH. *quis eſt? ehem Pýthias: uah, quánto nunc formóſior*
Uidére mihi quam dúdum? PY. *certe tú quidem pol multo hílarior.*
CH. *Uerbum hércle hoc uerum erít, Sine Cerere et Líbero frigét Uenus.*
Set Tháis multo me ánteuenit? PY. *ánne abiit iam a mílite?*
CH. *Iamdúdum: aetatem. lítes factae ſúnt inter eos máxumae.*
PY. *Nil díxit, tu ut ſequerére ſeſe?* CH. *níl, niſi abiens mi ínnuit.*

dicam, ſententia. At vir eruditus, ignoratam licentiarum rationem exprobrans, curva omnia ſuo modo corrigit:

Virgine | Ita u | trum taceamne, an praedicem.
Tu pol ſi ſapis.

Nonne belle jam verſus procedit, *Ita u* anapaeſtus, & *Praedicem* dactylus? Quam in promtu erat ſuam Terentio manum reddidiſſe?

Virgine. Ita utrum praedicemne an taceam?
Tu pol ſi ſapis.

Mutatur tantum ordo, & bona cauſa eſt. Nam in deliberatione conſilium melius poſterius fere ponitur: ut Heaut. III, 2, 38.

Patiamurne an narremus cuipiam?

Judicatum eſt ibi, ut narrent; quemadmodum hic, ut taceant.

55 *Hac re & omni te turba evolves.* O. fere l. s. & Donatus ita collocant, *& te omni.* ita ſtat trochaicus. FAERNUS. Sic & noſtri omnes.

4 *Chremes.* Codices plerique *Chreme.*

5 *Certe tu quidem pol.* Liber Bembinus *certe*, quod antiquius videtur. FAERNUS. Omnes noſtri *Certe*; quod rectum eſt.

6 *Verbum hercle hoc verum eſt, ſine Cerere & Libero friget Venus.* Idem liber, itemque Decurtatus pro *eſt* habent *erit*, quomodo & prius habebat Victorianus, ut adhuc litura demonſtrat. Hoc autem verbo *erit*, antiqui etiam praeſentia & praeterita aſſeverabant. Plautus in Perſa: *Haec erit bono genere nata, nihil ſcit niſi verum loqui.* Terentius in Heautontim. *ſubditum ſe ſuſpicatur. ſubditum? ain tu? certe ſic erit.* Item in Phormione: *Cognatam comperi eſſe nobis. quid? deliras. ſic erit.* Lucanus in primo: *Non tu Pyrrhe ferox, nec tantis cladibus auctor Poenus erit.* quod Priſcianus libro decimo octavo de conſtructione exponit, pro cognoſcetur. ſtat autem verſus, admiſſo in quartam ſedem proceleuſmatico. FAERNUS.

Noſtri omnes *Eſt*, ut And. II, 5, 15. *Verum illud verbum eſt.* Plaut. Truc. IV, 4, 32.

Verumſt verbum, quod memoratur, ubi amici, eſſe ibidem opus.

Si *Eſt* placet, pro *Sine* lege *Abſque*. Poteris etiam *Erat*, ut Theocritus, Ἦν ἄρ' ἀληθὲς τοῦτο, θυώνιχε. Sed *Erit* non eſt ſollicitandum. Plaut. Pſeud. II, 3, 11. *Sed profecto hoc ſic erit:*

Centum doctûm hominum conſilia ſola haec devincit dea.

PY. *anne abiit jam a milite?* Particula *ne* non eſt in libro Bembino: in alio quoque libro vetuſto deletam eam inveni: & certe non eſt neceſſaria. FAERNUS. 7

Anne abiit ſcripti plerique. *Abiit* hic diſyllabon eſt. Porro pro *Multo ante venit* lege. *Multo me antevenit.*

Jam dudum; aetatem. lites ſunt inter eos factae maximae. Ita colloca haec verba ex o. l. s. *lites factae ſunt inter eos maximae.* FAERNUS. Sic vett. Edd. & major noſtrorum pars. 8

Nihil dixit tum ut ſequerere ſeſe? Aliqui libri & Donatus, non habent *tum*; & pro ea dictione, in libro Bembino eſt *tu*. mihi utrumque 9

PY. *Eho, nónne id ſat erat?* CH. *át neſcibam id dícere illam, níſi quia* 10
Corréxit miles, quód intellexi mínus: nam me extruſit foras.
Set eccam ipſam: miror úbi ego huic anteuórterim.

ACTUS IV. SCAENA VI.

THAIS. CHREMES. PYTHIAS.

TH. *CREDO equidem illum iam ádfuturum, ut íllam a me eripiát; ſine veniat.*
'Atqui ſi illam dígito attigerit, óculi illi ilico éffodientur.
'Uſque adeo illius férre poſſum inéptiam et magnífica verba,
Uérba dum ſint: uérum ſi ad rem cónferentur, nápulabit.
CH. *Thái, ego iam dúdum hic adſum.* TH. *o mí Chremes, te ipſum éxpeto.* 5

que & *tu* & *tum* otioſum videtur: & geminatis adjacentibus literis, factum. FAERNUS. Immo illud *Tu* ſuam hic emphaſin habet, & a Faerno perperam ejectum eſt: Duo ex noſtris veterrimi *Tu*; ceteri *Tum*.

1 *Credo equidem illum jam adſuturum ut illam a me eripiat. ſine.* Hunc verſum ita in aliquibus li. s. ordinatum invenio, ut comprendat etiam verbum *veniat*, quod in impreſſis ſequenti verſui attribuitur. ita erit trochaicus tetrameter acatalecticus, correpta priore in *illum*, ceterum quod ſequitur, *qui ſi illam*, ita ſolus liber Bembinus habet. alii omnes, aut *atqui*, ut &c. Donatus, aut *atque*. quarum vocum alterutra admiſſa, is verſus qui ſecundus eſt, ejuſdem eſt generis, cujus primus: ejuſdem & tertius, ita ut in prima ſede ſit dactylus, qui caplat primam ſyllabam dictionis *ego*, ſecundus pariter dactylus; tertius & quartus trochaei. quintus vel anapaeſtus abjecto *p* ex *inepiam*, vel trochaeus aut eliſo *s*, ex ea voce, aut legendo *inepiam*, ut eſt in libro Bembino, & fuiſſe in Victoriano & Decurtato ex raſura ultimae litterae apparet. quartus item verſus ejuſdemmet eſt generis, ita ut dactylum in tertia ſede habeat, eliſo *m* ex *enim*, quamvis ſequente conſonante. Item quintus, ſextus, ſeptimus, octavus, & decimus; nonus vero trochaicus dimeter catalecticus, vel etiam Iambicus dimeter acatalecticus, ſi tamen in *meo bene* non fiat colliſio. undecimus trochaicus tetrameter catalecticus. FAERNUS.

Adſuturum eſſe. Dele *Eſſe* cum vett. Edd. Eo pacto *illam* in Arſi habebis; alioquin in Theſi.

Atqui ſi illam digito attigerit uno, oculi ilico 2
effodientur. *Oculi*, quod praecipue acuendum erat, totum in Theſi demergitur: Quare ſic lego;

Atqui ſi illam dígito attigerit, óculi illi
ilico éffodientur.

Uno non hic neceſſe eſt; Plaut. Poen. V, 5, 29.

Quid tibi illam digito tactioſi? Quia mihi lubet.

Illi abſorptum erat a vicinis literis; & poſtea ad verſum ſuſtentandum *Uno* addiderunt. Supra IV, 3, 6.

Ut ego unguibus facile illi in oculos involem venefico.

Uſque adeo ego illius. Noli cum viro erudito 3
Adeo diſyllabon facere. Ejice illud *Ego*, quod a Donato abeſt in Edd. vett.

Verum enim ſi ad rem. Donatus & MStus 4
& in Edd, vett. *Verum ſi ad rem* Certe *Enim* fruſtra verſum gravat. Supra I, 1, 6.

Verum ſi inepties neque perpendes meliter.

Thais, ego jamdudum hic adſum. O mi Chremes, 5
te ipſum exſpectabam. Vereor ut ex ullo codice illud *Exſpectabam* Faernus protulerit, Noſtri univerſi *Exſpecto*. Undeliquido legendum,

Thais, ego jamdudum hic adſum. O mi Chremes, te ipſum exſpecto.

Nempe ante & poſt in Tetrametris plenis debacchatur Thais; at in hoc verſu dum Chremen ſalutat, deſervet paulum ira; & Catalectico utitur.

Scín tu turbam hanc própter te eſſe fáctam? et adeo ad te ádtinere hanc
'Omnem rem? CH. *ad me? quí quaeſo iſtuc?* TH. *quía, dum tibi ſorórem ſtudeo*
Réddere ac reſtítuere, haec atque huiúſmodi ſum múlta paſſa.
CH. *'Ubi eaſt?* TH. *domi aput me.* CH. *hém.* TH. *quid eſt?*
'Educta ita uti téque illaque dignumſt. CH. *quid ais?* TH. *id quod res eſt.*
Hánc tibi dono dó, neque repeto pró illa quicquam abs té preti.
CH. *Et habétur et referétur, Thais, íta uti merita es, grátia.*
TH. *'At enim caue, ne príus, quam hanc a me accípias, amittás, Chremes:*
Nam haéc eaſt, quam miles a me ui nunc ereptúm uenit.
Abi tú, ciſtellam, Pýthias, domo éffer cum monuméntis.
CH. *Uiden tu illum, Thais?* PY. *úbi ſitaſt?* TH. *in ríſco. odioſa céſſas?*
CH. *Mélitem ſecum ád te quantas cópias addúcere?*

utitur. Si tamen malit quis Tetrametrum plenum; praeſto erit ei forma verbi vetuſta,

O mi Chreme, te ipſum expeteſſo.

Ita Plautus ſaepe; ut Mil. IV, 6, 14.

Ut ejus mihi ſit copia, quem amo, quemque expeteſſo.

Ceterum non ſemel illud *Exſpecto* ſe pro *Expeto* ſubornavit. Plaut. Caſ. III, 5, 36.

Iſtúc expetó ſcire quíd dixit? Áudi.

Sic MS. Regius bonae notae, & ex Parei Palatinis unus: ceteri *Expecto*. Sed verſus ipſe, qui Creticus eſt, quid verum ſit, oſtendit. Noſter Hec. II, 3, 7.

Niſi pol filium multimodis expeto, ut redeat domum.

Sic legendum, ubi codices *Exſpecto*. Plaut. Truc. I, 2, 100.

Cuius nunc illa adventum expetit: immo ab eo ut nuntiatumſt.

Adel. III, 2, 24. *Te ipſam quaerito:*
Te expeto: oppido opportune te obtuliſti me obviam.

Sic codex Academicus: non, ut nunc fertur, *Te exſpecto*: quod cum verſus admittere gravatur, tum ſenſus indignatur. Quomodo enim *Exſpectat*, qui ipſe *quaeritat*? Et quomodo Thais Chremen hic exſpectabat, quem apud Thraſonem ipſa diſcedens reliquerat?

7 *Qui? quaſi iſtuc?* Quocumque te vertas, nihil hinc exſculpes, auctore dignum: Repone,

Qui quaeſo iſtuc?

Sic plane Codex Regius Chartaceus, de optimo quodam tranſcriptus; & a manu ſecunda Academicus. Sua ſit igitur laus viro docto, qui ex conjectura hoc idem invenit.

Ubi eaſt? Domi aput me. Hem. Quid eſt? 9 Vir eruditus, Iambicum hunc eſſe arbitratus, *Me* ſine ſynaloepha poſuit, extra Ictum: Poſthac, opinor, id diſcet, Tetrametris plenis ſemper Trochaicum ſuccedere, nunquam Iambicum. Ergo ſic pronuntia:

'Ubi eaſt? Dómi aput me. Hém. Quid eſt?

Et habetur & refertur a me Thais tibi, ita 12 *ut merita es, gratia.* In hoc verſu pro *refertur, referetur* legendum eſt ex Bembino & aliis antiquis libris, & ex ſenſu. referre enim gratiam, utique re & factis intelligendum eſt, quod hic locum habere nondum poterat. non ergo indicat ſe referre: ſed pollicetur relaturum. duae vero hae dictiones *a me* nec in Bembino aut Victoriano ſunt, nec apud Donatum, aut Priſcianum hunc locum citantem libro XVIII. praeterea pronomen *tibi* in nullo alio libro, praeterquam Bembino, fere invenias, unus id habet ſuperſcriptum in gloſſematis modum; & ſane ſine eo ſtet ſermo, & pulchre intelligitur, & antiqua locutio eſt *habeo gratiam*, pro *habeo tibi gratiam*, ut in Andria: *& non neglexiſſe habeo gratiam*. idem & de *refero*: ut ſupra in Eunucho. *Inveniam pol hodie parem ubi referam gratiam*. ita verſus erit octonarius Iambicus expeditiſſimus, ut ſequens, qui tamen, ſi in *cave* poſteriorem corripias, poteſt eſſe trochaicus catalecticus cujuſmodi eſt, qui eum ſequitur. FAERNUS.

Ea:

'Attat, TH. *num formídulóſus óbſecro es, mi homo?* CH. *ápageſis.*
'Egon formidulóſus? nemoſt hóminum qui uiuát, minus.
TH. *'Atque ita opuſt.* CH. *ah, métuo qualem tú me eſſe hominem exíſtumes.*
TH. *'Immo hoc cogitáto: quicum rés tibi eſt, peregrínus eſt:*
Mínus potens quam tú, minus notus, mínus amicorum híc habens.
CH. *Scío iſtuc. ſet tu quód cauere póſſis, ſtultum admíttereſt.*
Málo ego nos proſpícere, quam hunc ulcíſci accepta iniúria.
Tú abi: atque obſera óſtium intus, dúm ego hinc tranſcurro ád forum:
Uólo ego adeſſe hic áduocatos nóbis in turba hác. TH. *mane.*
CH. *Mélius eſt.* TH. *mane.* CH. *omítte, iam adero.* TH. *níl opus eſt iſtís, Chreme.*
Hóc modo dic, ſorórem eſſe illam tuam: ét te paruam uírginem
'Amiſiſſe: núnc cognoſſe. ſígna oſtende. PY. *adſúnt.* TH. *cape.*
Sí uim faciet, ín ius ducito hóminem: intellextín? CH. *probe.*
TH. *Fác animo haec praeſénti ut dicas.* CH. *fáciam.* TH. *attolle pállium.*
Périi, huic ipſi eſt ópus patrono, quém defenſorém paro.

ACTUS IV. SCAENA VII.

THRASO. GNATHO. SANGA. CHREMES. THAIS.

THR. *HA NCI'NE ego ut contuméliam tam inſígnem in me accipiám Gnatho?*
Morí me ſatiuſt. Símalio, Donáx, Syriſce, ſéquimini.

Et habetur & referetur, Thais, ita uti merita es, gratia.
Recte hunc verſum conſtituit Faernus: *Ita uti,* etiam ſupra v. 10. & paſſim. *Tibi* pauci qui habent codices in ſede incerta locant, *Tibi Thais, Et tibi habetur.* Ergo fruſtra vir eruditus, *Tibi uti,* pro *Ita uti.*

19 *Ego formidoloſus?* O. l. s. *egon,* ſequentis vero dictionis *formidoloſus* antepenultimam Bembinus liber & aliqui alii antiqui libri per *u,* non per *o,* habent. FAERNUS. Omnes noſtri, uno excepto, *Egon.*

20 CH. *hau, metuo qualem tu me.* Omnes fere l. s. inter quos Bembinus, non *hau,* ſed *ah* habent. quod magis placet. FAERNUS. Noſtri omnes *Au* vel *Hau.*

22 *Amicorum hic habens minus.* Ea quae in libris omnibus eſt collocatio, vehementiorem videtur reddere orationem: *minus amicorum hic habens.* quod ex toto verſu melius videri poteſt,

Minus potens quam tu, minus notus, minus amicorum hic habens. FAERNUS.
Eodem ordine noſtri omnes.

Tu abi: atque oſtium obſera intus, ego dum 25
hinc tranſcurro ad forum. Collocatio in libro Bembino & aliquibus aliis, & Donato haec eſt: *Obſera oſtium.* in omnibus vero quot quot ſunt itemque Donato, *Dum ego hinc.* verſus trochaicus eſt, & bene conſtat, ſi ex *dum* nihil abjiciatur. FAERNUS. Noſtri quoque *Dum ego hinc.* Recte, quia *Dum* hic in ictu eſt.

Hoc dic modo. O. l. s. & Donatus, *hoc* 28
modo dic. FAERNUS. Noſtri quoque *Hoc modo dic:* & praeterea, *Sororem eſſe illam tuam,* magno conſenſu: Recte nam *Illám tuam eſſe* male acuit ultimam.

Fac animo haec praeſenti dicas. Omnes no- 31
ſtri, *Ut praeſenti.* Lege cum Edd. vett.
Fac animo haec praeſenti ut dicas.

Quid

Primum aédis expugnábo. GN. *recte.* THR. *uírginem eripiám.* GN. *probe.*
THR. *Male múlcabo ipſam.* GN. *púlchre.* THR. *in medium huc ágmen cum uecti, Donax;*
Tu, Símalio, in ſiníſtrum cornu; tú, Syriſce, in déxterum.
Cedo álios: ubi centúrioſt Sanga, et mánipulus furum? SA. *éccum adeſt.*
THR. *Quid ignáue? peniculón pugnare, quí iſtum huc portes, cógitas?*
SA. *Egone? ímperatoris uirtutem nóueram, et uim mílitum:*
Sine ſánguine hoc non póſſe fieri: qui ábſtergerem uólnera?
THR. *Ubi álii?* SA. *qui, malum, álii? ſolus Sánnio ſeruát domi.*
THR. *Tu hoſce ínſtrue: ego ero póſt principia: inde ómnibus ſignúm dabo.*
GN. *Illúc eſt ſapere: ut hóſce inſtruxit, ípſus ſibi cauít loco.*
THR. *Idem hóc iam Pyrrhus fáctitauit.* CH. *uíden tu, Thais, quam híc rem agit?*
Nimírum conſilium íllud rectumſt de óccludendis aédibus.
TH. *Sané, qui tibi nunc uír uidetur éſſe, hic nebulo mágnus eſt:*
Ne métuas. THR. *quid uidétur?* GN. *fundam tíbi nunc nimis uellém dari,*
Ut tu íllos procul hinc éx occulto caéderes: facerént fugam.
THR. *Sét eccam Thaidem ípſam uideo.* GN. *quám mox inruimús?* THR. *mane:*
Omnia prius éxperiri, quam árma, ſapientém decet.
Quí ſcis an quae iúbeam ſine ui fáciat? GN. *di uoſtrám fidem,*
Quánti eſt ſapere? númquam accedo quín abs te abeam dóctior.
THR. *Thais, primum hoc míhi reſponde: cúm tibi do iſtam uírginem,*

7 *Quid ignave, peniculon pugnare, qui iſtuc huc portes, cogitas?* Ex *quid* elidendum eſt *d*, ex *iſtuc s*, ut octonarius conſtet. FAERNUS. Nullus ex noſtris, *Iſtuc huc:* plerique *Iſtunc huc.* Petrenſis *Iſtum huc.* Recte, quod & vir doctus vidit. Feſtus: *Peniculi, ſpongiae longae propter ſimilitudinem caudarum appellatae.*

9 *Sine ſanguine hoc fieri non poſſe.* Noſtri omnes cum Edd. vett. & Priſciano p. 870, longe numeroſius *Sine ſanguine hoc non poſſe fieri.* Vide ſupra I, 2, 93.

Ib. *Abſtergerem vulnera. Volnera* eſt in libro Bembino & Victoriano. octonarius autem ſtat producta penultima in *abſtergerem.* Priſcianus libro VIIII. FAERNUS.

11 *Tu hoſce inſtrue: hic ego ero poſt principia.* Dele *Hic* cum codice Petrenſi: quod fruſtra verſum onerat atque impedit.

13 THR. *Idem hocce Pyrrhus factitavit.* CH. *Viden tu Thais quam hic rem agit?* Liber Bembinus & Baſilicanus ac Donatus, *idem hoc jam*; alii ſcripti alia quidem collocatione, omnes tamen *jam* habent; quo recepto, verſus ſtat, ſi ex *viden* elidas *n*. FAERNUS.

Hoc jam etiam noſtri. Vir doctus malit *Idem hoc etiam Pyrrhus:* poterat meliore numero, *& Pyrrhus.* Ceterum omittunt hinc plerique ſcripti nomen Thraſonis; ut totum hoc Gnathonis ſit; qui mirus artifex, palam haec eloquendo, & irrideat ſimul & aduletur. Sed aliter Donatus ad V, 8, 3.

15 *Sane quod tibi nunc vir videatur eſſe hic, nebulo magnus eſt.* Repone ex vett. Edd. & Donato etiam MSto, & ſex noſtris codicibus,
Sane qui tibi nunc vir videtur eſſe, hic nebulo magnus eſt.
Hic omnia clara ſunt & perſpicua: lectio altera tenebras fruſtra offundit.

19 *Omnia prius experiri, quam armis, ſapientem decet.* Nonius bis *Armis* v. Manere & v. Experiri: & ſic utroque loco codex noſter vetus.

Díxtin hoſce míhi dies ſoli dáre te? TH. *quid tum póſtea?*
THR. *Rógitas? quae mi ante óculos coram amátorem adduxtí tuum:*
Quíd cum illoc agás? et cum eo clám te ſubduxtí mihi.
TH. *Lúbuit.* THR. *Pamphilam érgo huc redde, níſi ſi mauis éripi.*
CH. *Tíbi illam reddat, aút tu eam tangas? ómnium.* GN. *ah quid agís? tace.*
THR. *Quíd tu tibi uis? égo non tangam meám?* CH. *tuam autem, fúrcifer?*
GN. *Cáue ſis: neſcis cuí maledicas núnc uiro.* CH. *non tu hínc abis?*
Scín tu ut tibi res ſe hábeat? ſi quicquam hódie hic turbae coéperis,
Fáciam ut huius locí dieique meíque ſemper mémineris.
GN. *Míſeret tui me, qui húnc tantum hominem fácias inimicúm tibi.*
CH. *Díminuam ego capút tuum hodie, níſi abis.* GN. *ain ueró canis?*
Sícine agis? THR. *quis tú homo es? quid tibi uís? quid cum illa reí tibi eſt?*

Donatus: *Quam armis: Αντὶ τοῦ Quam arma: aut Ἔλλειψις eſt, ſi ſubaudiamus Agere.* Immo habeat ſibi ſuas Figuras, quibus nihil hic opus. Quid enim promptius, quam magno & ſententiae & verſus commodo id ipſum, quod Magiſter poſtulat, reponere?

Omnia prius experiri, quam arma, ſapientem decet.

Sane codex egregius 900 annorum, nunc in Bibliotheca publica, *Armas ſapientem:* poſtea per *a* literam *i* trajecta eſt, *s* adhaeſit ex ſequente. *Experiri arma*; ſic paſſim *Jus, Vim, Gratiam experiri.* Statius Theb. XI, 338.

Me miſeram, vinces: prius haec tamen arma
Experiare domi. [*neceſſe eſt*

23 *Dixtin mihi hos dies ſoli dare te?* Ex libro Bembino ita facta collocatione verborum, *Dixtin hos mihi*, item ex eo libro & omnibus aliis, ac Donato, *coram amatorem*, ita hos verſus ordinamus:

Dixtin hos mihi dies ſoli dare te? TH. *quid tum poſtea?*
THR. *Rogitas? quae mihi ante oculos coram amatorem adduxti tuum?*

In priore verſu *mihi* diſſyllabum eſt; ita ut *hos mi* ſit trocheus, ſequens pes dactylus: in poſteriore monoſyllabum *mihi* eliditur. FAERNUS.

Atqui omnes noſtri cum Edd. vett.

Dixtin hos dies mihi ſoli.

Et ſane quod in Bembino ſolo eſt, *Dixtin hos mi | hi dies*, invenuſte dividit *Mihi* in pedes geminos. Lego, [*poſtea?*

Dixtin hoſce mihi dies ſoli dare te. Quid tum.

Sic enim Thais ipſa I, 2, 70.

Sine illum priores partes, hoſce aliquot dies
Aput me habere.

Dies autem hic, ut paſſim, monoſyllabon eſt.

TH. *Quid cum illo agas?* THR. *& cum eo clam* 25
ſubduxti te mihi. Hunc ordinem verborum habent omnes fere l. s. & Donatus, ut pronomen *te* ſit antepenultima dictio hujus verſus. Ceterum in aliquibus & quidem antiquis exemplaribus eſt *cum illoc.* ita melius conſtat trochaicus, non facta tamen in *cum eo* ſynaloepha. FAERNUS.

Etiam ex noſtris bene multi *Quid cum illoc agas?* non *illo.* Sed mirum eſt omnes codices hoc Thaidi tribuere; cum hi duo verſus Thraſonis ambo ſint, *Quid cum illoc agas?* quid niſi, quod meretricis eſt, caput cum illo limes.

Pamphilam ergo huc redde; niſi vi mauis 26
eripi. Meliores codices habent, *Niſi ſi vi:* quorum alterum cum ſupervacuum ſit, ejecerunt *Si:* ego vero *Vi* ejicio, *Niſi ſi mauis eripi.* Viro docto plus placet *Vi:* quia ita ſupra IV, 6, 14.

Nam haec eaſt, quam miles a me vi nunc
ereptum venit.

Ob iſtuc vero ipſum mihi diſplicet: inde enim huc intruſerunt; nec poeta bis idem tam prope diceret. Ibi recte *Vi* & in Arſi eſt; hic, quod nothum eſſe indicat, in Theſi. Denique in ipſo *Eripi*, praeſentibus militibus, *Vis* ſatis intellegitur.

Tibi illam reddat? aut tu eam tangas? 27

Omnes

CH. *Scíbis: principio éam esse díco líberam.* THR. *hem.* CH. *ciuem Atticam.*
THR. *hui.*
CH. *Meám sororem.* THR. *os dúrum.* CH. *miles, núnc adeo edícó tibi,*
Né uim facias úllam in illam. Tháis, ego eo ad Sóphronam
Nútricem, ut eam addúcam, et signa osténdam haec. THR. *tun me próhibeas*
Meám ne tangam? CH. *próhibebo inquam.* GN. *audín tu? hic furti se ádligat:*
Sátis tibi est? THR. *idem hoc tú ais, Thais?* TH. *quaére qui respóndeat.*
THR. *Quíd nunc agimus?* GN. *quín redimus: iam haéc tibi aderit súpplicans*
Ultro. THR. *credin?* GN. *immo certe: nóui ingenium múlierum:*
Nólunt ubi uelís: ubi nolis cúpiunt ultro: THR. *béne putas.*
GN. *Iám dimitto exércitum?* THR. *ubi uis.* GN. *Sánga, ita ut fortís decet*
Mílites, domí focique fáe uicissim ut mémineris.

Omnes fere libri & in iis antiquissimi, & Donatus, *aut tu illam tangas.* Sed esset octonarius Iambicus inter tot trochaicos, nisi quis hanc vocem *illam*, postremo loco positam, elisione alterius *l*, & *m*, quamvis sequente consonante, Pyrrichium faciat. FAERNUS.

Tibi illam reddat, aut tu illam tangas? Inter istos, opinor, libros Bembinus erat; idcirco ei nimium addictus Faernus *Tu illam* admisit, etiam cum versus dispendio. Ex *Aut tu illam* ille Dactylum efficit, vir doctus Anapaestum: & *Hinc clare*, ait, *liquet* Aut *posse corripi*. Inne clare? non vidi magis. Sed remittit nos ad And. I, 3, 5.

Quae si non astu providentur, me aut horum pessum dabunt.

Immo sane hae licentiarum sordes pessum Terentium dabunt. Quasi vero hic loci *Me aut* per synalocphan in unam syllabam non coalescant? Quid multa? Ex tot nostris codicibus unus tantum *Illam*; ceteri omnes cum vett. Edd. *Tu eam*, quod, ut pessum, in unam syllabam compingitur.

Ib. *Ah quid ais?* O. l. s. etiam antiquissimi, *ah quid agis?* & eo amplius solus Bembinus *aha*, quod & placet. quae vero sequuntur verba *quid tu tibi vis*, ex Thrasoni, ut videtur, & recte, Donatus & liber Bembinus attribuunt. FAERNUS. *Agis*, plurimi ex nostris: sed omnes *Quid tu tibi vis* Chremeti male assignant.

39 *Prohibeo inquam.* Omnes antiqui libri in futuro habent *prohibebo*. FAERNUS.

Tres ex nostris vetustissimi *Prohibebo*; ceteri *Prohibeo*. Utrumvis probe.

Satin hoc est tibi. Non temere in ullo invenias l. s. hanc lectionem: sed in omnibus & Donato, *satis hoc tibi est*, quae verba militi, & recte, Donatus attribuit. Gnatho enim, cui rixa displicebat, persuadere vult militi, sufficere ei furti actionem contra Chremetem, qui professus erat se prohibiturum ne miles suam tangeret. sed ut trochaicus constet, vel *tibi* erit una syllaba, vel ex *est s* elidetur. FAERNUS.

Immo nullo modo constabit Trochaicus. Vir doctus refingit, *Sat hoc tibi est*. Ego malim per interrogationem, & *Hoc* ejecto,

Sátis tibi ést? Idem hoc tú ais, Thais.

ut Phorm. V, 9, 58.

Satis tibi est, Chreme? Immo vero.

Quid nunc agimus? Quin redeamus. Ita quidem Codices, uno ex nostris Academico excepto, qui a manu prima *Redimus* habuit; postea factum *Redeamus*. Quanto illud venustius!

Quid nunc agimus? Quin redimus.

Semper, ubi *Quin* sententiam inchoat, Indicativo utitur noster: *Quin taces? Quin accipis? Quin abeo.* Plaut. Men. II, 1, 22.

In scirpo nodum quaeris. quin nos hinc domum Redimus; nisi si historiam scripturi sumus.

Milites domique focique. Unam tantum copulam continet liber Bembinus, & alii antiqui, ac Donatus, *domi focique*. quod & meliorem

SA. *Iámdudum animus éſt in patinis,* GN. *frúgi es.* THR. *uos me hac ſéquimini.*

ACTUS V. SCAENA I.

THAIS. PYTHIAS.

TH. *PERGI' N, ſceleſta, mécum perplexé loqui?*
Scio, néſcio, abiit, aúdiui, ego non ádfui.
Non tu íſtuc mihi dictúra aperte es, quícquid eſt?
Uirgó conſciſſa uéſte lacrumans ópticet;
Eunúchus abiit: quámobrem? quid factúmſt? taces?
PY. *Quid tíbi ego dicam míſera? illum eunuchúm negant*
Fuíſſe. TH. *quis fuit ígitur?* PY. *iſte Chaérea.*
TH. *Qui Chaérea?* PY. *iſte ephébus frater Phaédriae.*
TH. *Quid aís uenefica?* PY. *átqui certo cómperi.*

orem habet numerum. FAERNUS. Sic & noſtri omnes *Domi focique* & Priſcianus p. 719.

46 *Iamdudum eſt animus.* Donatus & omnes libri ſcripti Terentii, praeter Bembinum, habent hanc collocationem, *iamdudum animus eſt*, quae & verſui commodior eſt. FAERNUS. Noſtri quoque omnes, *Animus eſt.*

lb. THR. *Vos me hac ſequimini.* Noſtri omnes, tribus demptis, Sangae hoc tribuunt. Male, opinor: nam & Thraſo exit, & par eſt eum praecedere.

10 *Quid is obſecro ad nos, aut quamobrem adductus eſt?* PY. *neſcio.* Senarius hic impeditus, optime procedit, quemadmodum legitur in libro Bembino,

Quid is obſecro ad nos quamobrem adductu'ſt.
PY. *neſcio.*

ita & Victorianus; niſi quod habet *adductus* ſine verbo *eſt.* FAERNUS.

Quid is obſecro ad nos: quamobrem adductuſt. Neſcio.

Aut in omnibus noſtris eſt, uno excepto. Certe elegantiam ſuam hic habet: ut Phor. II, 3, 71. *At nos unde, aut quamobrem?* Hec. IV, 4, 75.

Reduc uxorem; aut quamobrem non opus ſit, cedo.

Et verſus cauſa olim ejecit Bembinus Librarius. Vir doctus ex *Obſecro ad* paratus eſt dactylum facere. Non eſt opus tam aſpera medicina. Lege,

Quid is obſecro ad me, aut quamobrem adductuſt. Neſcio.

Thais ſola aedium domina eſt; ideo recte *Ad me:* ut paſſim.

Siquidem tu iſta vera. O. l. s. *iſtaec vera.* 12 FAERNUS. Noſtri quoque omnes *Iſtaec.*

Sceleſta, ovem lupo commiſiſti. diſpudet. Qui 16 *commiſti* legunt, facile ſe ex hujus verſus difficultate explicant. ſed & Donatus, & o. l. *commiſiſti*, habent. quam lectionem tenendo neceſſe eſt ex *ovem m* elidere, quamvis ſequente conſonante. FAERNUS.

Nonius v. Committere. *Terentius Eun. Ovem commiſiſti lupo.* Sic & MS vetus. Acron ad Horat. Carm. I, 3. *Commiſit: Credidit. Terent. Ovem lupo commiſiſti.* Codices quoque univerſi *Commiſiſti*, verſu tamen indignante ex *vem lupo* pedem fieri ſeu Dactylum ſeu Anapaeſtum. At eſt qui ex culpa ipſa fiduciam ſumat; & quia admiſſa hic eſt, inde colligat familiarem & cotidianam fuiſſe. Magna demum iſto pacto erit licentiarum ſeges. Repono.

Sceleſta ovem lupo commiſi: diſpudet.

Nimirum Thais commiſit jubendo, aeque ac Pythias juſſum faciendo. Inde quod ſequitur. Sic *Mihi* data eſſe verba, non *Tibi*. *Sceleſtam* ſe vocat, more & conſuetudine: Heaut. V, 2, 17.

Sceleſtus quantas turbas concivi inſciens.

Pompeii uxor, Lucan. VIII, 639.

Ego te ſcelerata peremi.

Ovém lupó; utrumque in Arſi; & ſic in pronuntiatione

TH. *Quid is óbſecro ad me, aut quámobrem adductuſt?* PY. *néſcio:*
Niſi amáſſe credo Pámphilam. TH. *hem, miſera óccidi,*
Infélix, ſi quidem tu iſtaec uera praédicas.
Num id lácrumat uirgo? PY. *id opínor.* TH. *quid ais, ſácrilega?*
Iſtúcine interminata ſum hinc abiéns tibi?
PY. *Quid fácerem? ita ut tu iúſti, ſoli créditaſt.*
TH. *Sceléſta, ouem lupó commiſi. díſpudet,*
Sic míhi data eſſe uérba. quid illuc hóminis eſt?
PY. *Era méa tace, tace óbſecro, ſaluaé ſumus:*
Habémus hominem ipſum. TH. *úbi is eſt?* PY. *hem ad ſiniſteram.*
Uiden? TH. *uídeo.* PY. *comprehéndi iube, quantúm poteſt.*
TH. *Quid illó faciemus, ſtúlta?* PY. *quid faciás, rogas?*
Uide amábo, ſi non, cum áſpicias, os ínpudens
Uidétur. TH. *non.* PY. *tum quaé eius confidéntiaſt?*

nuntiatione fit mora, ut oportet. Venia tamen indiget Terentius, qui in pede tertio finalem acuit.

17 *Quid hominis illic eſt?* Non fere in ullo libro invenias hanc collocationem, ſed eam quae ſequitur, *quid illic hominis eſt?* ita & Donatus: Bembinus vero hoc amplius pro *illic illuc* habet. Victorianus prius quidem *illuc* habebat, ſed poſtea in *illic* mutatum eſt. eademque manu in margine aſcriptum *illud*. quae mihi lectio, id eſt, vel *illuc*, vel *illud* magis placet, quam *illic*. FAERNUS.

19 *Habemus hominem ipſum.* Hunc verſum & ſequentem alii aliter ordinant. nos ſic ex libro Bembino:

Habemus hominem ipſum. TH. *ubi is eſt?*
PY. *hem ad ſiniſtram.*
Videſne? TH. *video.* PY. *comprendi jube, quantum poteſt.*

Ut ambo ſint trimetri Iambici; prior quidem catalecticus, ſequens acatalecticus, id eſt ſenarius, in quo ſit proceleuſmaticus in ſecunda & in quarta dactylus, correpta in *jube* poſteriore ſyllaba. FAERNUS.

Libri noſtri fere omnes *Viden*, & *Comprehendi*. Ergo hi duo verſus ſic refingendi; ut & vir doctus acute vidit:

Habemus hominem ipſum. Ubi is eſt? Hem
ad ſiniſteram.
Viden? Video. Comprehendi jube quantum poteſt.

TH. *Quid illi faciemus ſtulta?* PY. *quid faciam rogas?* 21 Donatus & liber Bembinus pro *illi illo*; pro *faciam fasias* habent. & hoc poſterius habent aliqui alii l. s. etiam ex antiquis. FAERNUS.

Duo ex noſtris *Facias*: *Illo* unus veterrimus & Priſcianus p. 1101. Ceteri *Illi* neſcio an rectius: ut mox v. 10. ipſe Chaerea:

Quid faciam? quid mea autem? quid faciet
mihi?

Os impudens videtur. TH. *non eſt.* PY. *tum* 22
quae ejus confidentia eſt? Haec omnia ſine interpoſitione perſonae Thaidis in libris antiquis leguntur. quin & Donatus quoque haec ipſa omnia perſonae Pythiae attribuit, ſic dicens, *Vide amabo, ſi non cum aſpicias, os impudens videtur. mire ab eo quod reſpondere coeperat ad aliud tranſit, mirata confidentiam Chaereae: non eſt impudens, inquit: non eſt viſo ſimilis impudenti.* Haec Donatus. ergo haec ita intelligenda ſunt: vide amabo, ſi non os impudens quidem videtur, non autem eſt. FAERNUS.

Atqui plurimi apud me Codices *Non eſt* Thaidi tribuunt. Lege:

Vide amabo ſi non, cum aſpicias, os impudens
Videtur. TH. *Non.* PY. *Tum quae ejus confidentiaſt?*

Omnino illud *Quae* acuendum eſt, quod in recepta lectione latet. Sic *Qui color — quae habitudo eſt corporis*. *Non* autem, id eſt, non videtur. Thais, cum primum eum vidit, *Ita*

me

ACTUS V. SCAENA II.

CHAEREA. THAIS. PYTHIAS.

CH. *APUT Antiphonem mérque, mater ét pater,*
Quaſi dédita opera, dómi erant, ut nullo modo
Introíre poſſem, quin uiderent me. interim
Dum ante óſtium ſto, nótus mihi quidam óbuiam
Uenít. ubi uidi, ego me ín pedes quantúm queo
In ángiportum quóddam deſertum; índe item
In áliud, inde in áliud: ita miſérrimus
Fuí fugitando, né quis me cognóſceret.
Set éſtne haec Thais, quám uideo? ipſaſt. haéreo.
Quid fáciam? quid mea aútem? quid faciét mihi?
TH. *Adeámus. bone uir Dóre ſalue: díc mihi,*
Aufúgiſtin? CH. *era, fáctum.* TH. *ſatin id tíbi placet?*
CH. *Non.* TH. *crédin te inpune hábiturum?* CH. *unam hanc nóxiam*
Amítte: ſi aliam admíſero umquam, occídito.

me dii ament, honeſtus eſt: Pythias, tum non irata, *Ille erat honeſta facie & liberali.* Et hoc clemens Thaidis reſponſum praeparatio eſt ad Scenam ſequentem, ubi reconciliatio fit, & familiaritas naſcitur.

5 *Ego me in pedes quantum queo.* Omnes antiqui libri *egomet*; cujus vocis extremam litteram conjicit Lolgius eſſe debere *d*, & legendum *Egomed in pedes.* verſum ſuſtentando elisione *n* ex *in.* ut ſaepe alibi. FAERNUS.
Noſtri quoque omnes *Egomet:* vitioſe pro *Ego me.* Remittimus enim Lolgio Plautinam ſuam & opicam lectionem *Ego med, med* pro *me.* Nullus enim hic hiatus eſt,
Venit. ubi vidi, ego me in pedes quantum queo.

10 *Ah quid faciam?* Non fere invenias *ah* in ullo l. s. ſine quo ſtat optime verſus, & nihil ſenſui deperit. FAERNUS. Nec in noſtris reperitur *Ah.*

12 *Aufugiſtin.* Quid hic quaerat vir doctus, cui numeri ſaniſſimi ſuaviſſimique hic diſplicent, neſcio. Ejus vero correctionem ſcio nemini placituram,
Dore ſalve, dic mihi.
CH. *Era.* TH. *Aufugiſtin?* CH. *Factum.*
Nempe, ait, Chaerea pavidus & officii plenus, ſingultim haec profert; uſque dum animam recipiat. Quale vero nobis ſomnium narrat? Illene pavidus? confidentiſſimus juvenum, qui haec joco & ludibrio loquitur? Illumne anima deficit? qui decem verſus continuos jam modo pronunciaverat.

13 *Credin te impune abiturum?* In aliquot antiquis exemplaribus, inter quae eſt & Bembinum, legitur *habiturum* cum aſpiratione. quae minime dubia eſt lectio; dicimus enim *impune habere* ut & infra: *Siquidem iſtuc impune habueris.* & Virgilius: *Non impune feres.* FAERNUS. Noſtri plerique *Habiturum.*

14 *Mitte, ſi aliam unquam admiſero ullam, occidito.* Hanc lectionem in nullo l. s. invenio. Sed hanc quae ſequitur in pleriſque,
Amitte, ſi aliam admiſero unquam, occidito,
quae & elegans eſt compoſitio & verſui optime ſerviens. FAERNUS. Noſtri quoque *Amitte.*

15 TH. *Num meam ſaevitiam veritus es?* CH. *non.* TH. *quid igitur?* Aliquot antiqui libri, & in iis Bembinus, item Donatus non habent verbum *es.* quo dempto ſtat verſus, vel diſſolvendo *quid* in duas ſyllabas, ut in quinta ſede ſit tribrachus, vel in *ſaevitiam* dividendo diphthongum. praeterea in libro ſcripto Donati

TH. *Num meám ſaeuitiam uéritu's?* CH. *non.* TH. *non? quíd igitur?*
CH. *Hanc métui, ne me críminaretúr tibi.*
TH. *Quid féceras?* CH. *paulúm quid.* PY. *eho paulum ínpudens.*
An paúlum hoc eſſe tíbi uidetur, uírginem
Uitiáre ciuem? CH. *meám conſeruam crédidi.*
PY. *Conſéruam? uix me cóntineo quin ínuolem in*
Capíllum. monſtrum; etiam últro deriſum áduenit.
TH. *Abin hínc inſana?* PY. *quíd ita? uero débeam*
Credo íſti quicquam fúrcifero, ſi id fécerim:
Praeſértim cum ſe ſéruum fateatúr tuum?
TH. *Miſſa haéc faciamus. nón te dignum, Cháerea,*
Feciſti: nam ſi ego dígna hac contumélia
Sum máxume, at tu indígnus qui facerés tamen.
Neque édepol, quid nunc cónſili capiám, ſcio
De uírgine iſtac: íta conturbaſtí mihi
Ratiónes omnis, út eam ne poſſim ſuis,
Ita ut aéquum fuerat ítaque ut ſtudui, trádere:

nati legitur *ſaevitiem*, quod magis antiquum videtur. FAERNUS.

Etiam a noſtris pleriſque abeſt *Es*. Sed quid verſui fiet? Nam Faerni illa *Quid* vel *Saeua* diſſoluta nauſeam excitant. Vir doctus in textum recipit *Es*. Tu hanc corrigendi viam inſiſte;

Num meam ſaevitiam veritu's? Non. Non? quid igitur.

Hoc pacto reſponſum Chaereae in ictu exauditur.

17 TH. *Quid feceras?* CH. *paululum quiddam.* PY. *eho paululum impudens?* Et utrobique in hoc verſu, & in ſequenti legendum *paulum* ex libro Bembino, verſuſque ratione. FAERNUS.

Recte *Paulum*; & ſic unus ex noſtris. Praeterea pro *Quiddam*, Chartaceus codex *Quidem*. Repone, [*inpudens?*

Quid féceras? paulúm quid. Eho paulum,

Et jam vides, cur *Paulum* acuat ultimam, nempe ob Encliticum *Quid*; ut Graece Μικρόν *n*. Heaut. II, 3, 75.

Ubi ſi paululum modo quid te fugerit, ego perierim.

19 *Vitiáre civem? Cónſervam eſſe crédidi. Conſérvam?* Vides *Conſérvam* in repetitione variare accentum: quod nuſquam apud Noſtrum fieri ſolet. Repono igitur:

Vitiáre civem? Meám conſérvam credidi.

Plaut. Caſ. I, 1, 20.

Bellam & tenellam Caſinam; conſervam tuam.

Sic Amph. Prol. 129. *Conſervum ſuum.* Mil. II, 1, 67. *Meus conſervus.* & II, 2, 88. Cum *Eſſe* hic inſereretur: *Meam* ob verſum poſtea ejectum eſt.

TH. *Abi hinc inſana.* PY. *quid ita vero? debeam* 22
Credo iſti quicquam furcifero ſi id fecerim.

Liber Bembinus, pro *abi, abin*, pro *fecerim, fecero* habet. Ceterum quod Donatus in expoſitione horum verborum *debeam Credo iſti quicquam furcifero* dicit ſubaudiri debere *vero*, non video cur eam dictionem deſideret, quae mutata tantum diſtinctione praeſto eſt; ſi enim poſt *quid ita* diſtinguas, remanet vox *vero* ſubſequentibus applicata, hoc modo, *quid ita? vero debeam Credo iſti quicquam furcifero*. FAERNUS.

Unus ex noſtris veterrimus *Abin, n* nunc eraſo: omnes *Fecerim*; quod equidem praetulerim; quia *Furcifero Fecero* ingratum quiddam ſonant.

Ut eam non poſſim ſuis 30
Ita ut aequum fuerat, atque ſtudui tradere.

Sex e noſtris Codices, & in iis vetuſtiſſimi, *Ne poſſim*: unus etiam antiquus *Neque ut ſtudui.*

Ut ſólidum parerem hoc mí beneficium, Chaérea.
CH. *At núnc dehinc ſpero aetérnam inter nos grátiam*
Fore, Tháis. ſaepe ex húiuſmodi re quápiam et
Malo éx principio mágna familiáritas
Conflátaſt. quid ſi hoc quiſpiam uoluít deus?
TH. *Equidém pol in eam pártem accipioque ét uolo.*
CH. *Immo íta quaeſo. unum hoc ſcíto; contuméliae*
Non mé feciſſe caúſa, ſet amoris. TH. *ſcio.*
Et pól propterea mágis nunc ignoſcó tibi.
Non ádeo inhumano égo ſum ingenio, Cháerea,
Neque ita ínperita, ut quíd amor ualeat, néſciam.
CH. *Te quóque iam, Thais, íta me di bene amént, amo.*
PY. *Tum pól ab iſtoc tibi, éra, cauendum intéllego.*
CH. *Non aúſim.* PY. *nil tibi quícquam credo.* TH. *déſinas.*
CH. *Nunc égo te in hac re mi óro ut adiutríx ſies,*
Ego mé tuae comméndo et committó fidei:
Te mihi patronam cápio, Thais: te obſecro:
Emóriar, ſi non hánc uxorem dúxero.
TH. *Tamen ſí pater quid.* CH. *áh uolet, certó ſcio:*
Ciuís modo haec ſit. TH. *paúlulum opperírier*
Si uís, iam frater ípſe hic aderit uírginis:
Nutrícem adcerſitum iít, quae illam aluit páruolam:

ſtudui. Repone. *Ut eam ne poſſim ſuis,*
Ita ut aequum fuerat, itaque ut ſtudui, tradere.
Ut ne paſſim. *Aliquid facerem, ut hoc ne facerem.*
Ita itaque ſaepius. And. III, 3, 18.
Immo ita volo, itaque poſtulo, ut fiat, Chreme.

35 *Malo ex principio.* Praepoſitio *ex* abeſt ab omnibus antiquis libris. in reliquis collocata eſt ante dictionem *malo*, ubi ſtare propter verſum non poteſt. quare ſubditiciam rati ſumus. FAERNUS.
Sex e noſtris *Ex malo principio*; & recte fecit qui primus *Malo ex principio* edidit. Amat noſter, ut liqueſcant vocales ultimae: praeſertim cum eaedem geminantur.

41 *Non adeo inhumano ingenio ſum, Chaerea.* Noſtri plerique omnes *Sum ingenio.* unde reponendum:
Non ádeo inhumano égo ſum ingenio, Cháerea.

42 *Neque tam imperita.* Omnes fere antiqui libri, & in iis Bembinus. *Neque ita imperita.* FAERNUS. Noſtri quoque omnes *Ita.*

Tum pol tibi ab iſto. Plerique l. s. etiam antiqui & Donatus *ab iſtoc* habent. quo quidem modo melius ſtat ſenarius: aut legendum ut in Bembino *cavendum eſſe.* FAERNUS. Tres ex noſtris veterrimi, paulo melius. 44
Tum pol ab iſtoc tibi, era, cavendum intellego.

Ego me tuae commendo. Hujus verſus & ſequentis ordinem ex l. s. o. commutamus, ut qui nunc prior eſt, ſit poſterior. FAERNUS. Sic & noſtri & Edd. vett. 47

Te mihi patronam cupio. Omnes quotquot ſunt l. s. *capio* habent. idque in aliquibus etiam Donati libris eſt: in aliquibus *cupio.* FAERNUS. Noſtri etiam omnes cum Edd. vett. *capio.* 48

TH. *Tamen ſi pater.* CH. *quid? ah volet, certo ſcio.* Ut ſenarius ſuſtentetur, elide *r* ex *pater*, vel *n* ex *tamen.* FAERNUS. 50

Diſtin-

In cógnoſcendo túte ipſe aderis, Chaérea.
CH. *Ego uéro maneo.* TH. *uíſne interea, dúm uenit,*
Domi ópperiamur pótius, quam hic ante óſtium?
CH. *Immó percupio.* PY. *quám tu rem actura óbſecro es?*
TH. *Nam quíd ita?* PY. *rogitas? húnc tu in aedis cógitas*
Recípere poſthac? TH. *cúr non?* PY. *crede hoc meaé fidei,*
Dabit hic pugnam aliquam dénuo. TH. *au, tace óbſecro.*
PY. *Parúm perſpexe eius mihi uidere audáciam.*
CH. *Non fáciam, Pythias.* PY. *nón pol credo, Chaérea,*
Niſi ſí commiſſum nón erit. CH. *quin, Pýthias,*
Tu mé ſeruato. PY. *néque pol ſeruandúm tibi*
Quicquám dare auſim, néque te ſeruare: ápage te.
TH. *Adeſt óptume ipſe fráter.* CH. *perii hercle: óbſecro*
Abeámus intro, Thais: nolo me ín uia
Cum hac uéſte uideat. TH. *quámobrem tandem? an quía pudet?*
CH. *Id ípſum.* PY. *id ipſum? uírgo uero.* TH. *i prae, ſequor.*
Tu iſtíc mane, ut Chremem introducas, Pýthias.

ACTUS V. SCAENA. III.

PYTHIAS. CHREMES. SOPHRONA nutrix.

P. *QUID, quíd uenire in méntem nunc poſſit mihi?*

Diſtingue hoc modo;
Tamen ſi pater quid. CH. *Ah volet, certo ſcio.*
ut Andr. V, 4, 47.
Cauſa optumaſt: Niſi ſi quid pater ait aliud.
Vides *Patér* ultimam acuere; ob ſequens Encliticon *Quid.*

55 *Viſne interea dum is venit.* Ita aliqui libri habent. aliqui vero *dum venit is*, quae variatio facit ut eam dictionem ſubditiciam putem: eo magis quod nec in libro Bembino eſt, ubi ita legitur, *vin interea dum venit.* FAERNUS. Noſtri *Viſne*, quod melius.

61 *Parum perſpexiſſe ejus videre audaciam.* Mutarunt olim Magiſtri; ne Noſter vetuſte loquens diſcipulis diſpliceret. Revoca ipſius manum.
Parum perſpexe ejus mihi videre audaciam. Plaut. Mil. I, 6, 72.
Et me deſpexe ad te per impluvium tuum. ita *Reſpexis* bis, ter.

Non faciam, Pythias. Non pol credo, Chaerea. 62 Dictio *pol* non eſt in libro Bembino, niſi recenti manu addita. quae & impedit verſum: non tamen adeo ut non poſſit aliquo modo ſuſtentari. FAERNUS.

Vir doctus, vel *Pythias*, ait, dactylus, vel *Pythjas* ſpondeus. Quid frequentius eſt, vel Lucilio & Lucretio, quam *s* brevem ante conſonantem ejicere: *Dulcedini' fructum?* Sic hic *Pythia' non. Famelicu' videt.*

Virgo vero. Donatus non per interrogationem, ſed affirmative legit, ut, *Egregiam vero laudem.* dicente enim Chaerea ſe nolle in via videri cum veſte Eunuchi, ſubjicit Pythias: *virgo vero.* quaſi diceret, en qui ſit virginalis pudoris. FAERNUS. 69

I prae, ſequar. Antiqui libri, & Donatus, *ſequor.* FAERNUS. Ib.
Plerique noſtri quoque, *Sequor.* Recte: una enim cum eo egreditur e Scena.

Quidnám qui referam ſácrilego illi grátiam,
Qui hunc ſúppoſuit nóbis? CH. *móue uero ócius*
Te, nútrix. SO. *moueo.* CH. *uídeo, ſet nil prómoues.*
PY. *Iamne óſtendiſti ſígna nutrici?* CH. *ómnia.*
PY. *Amábo, quid ait? cógnoſcitne?* CH. *ac mémoriter.*
PY. *Bene édepol narras: namílli faueo uírgini.*
Ite íntro; iamdudum éra uos exſpectát domi.
Uirúm bonum eccum Pármenonem incédere
Uideó: uide ut otióſus it, ſi dís placet.
Speró me habere, qui húnc excruciem meó modo.
Ibo íntro de cognítione ut certúm ſciam:
Poſt éxeo, atque hunc pérterrebo ſácrilegum.

ACTUS

2 *Illi ſacrilego gratiam.* O. l. s. *ſacrilego illi.* FAERNUS. Sic & noſtri plerique omnes.

3 *Qui hunc ſuppoſuit nobis.* CH. *move vero ocius.* *Qui hunc* non poteſt Iambum efficere; cum extra Ictum neceſſario ſynaloepham patiatur. Repone,
Qui hunc ſúppoſivit nóbis. Move vero ócius.
Et hoc magiſtri immutarunt. Plautus ſaepius *Expoſivit, Depoſivit:* quod nec Catullus refugit XXXV. *Depoſivit olivam.*

10 *Ut otioſus ſit.* Liber Bembinus *it.* quamvis hoc verbum per *d* ſcriptum ſit. FAERNUS. Noſtri omnes mendoſe *Sit* habent: Eugraphius: *Attende ut ſecurus Parmeno* ambulat & *otioſus.*

11 *Spero me habere qui hunc meo excruciem modo.* Apud Priſcianum p. 1143. Codex veterrimus habet, *Hunc excruciem meo modo.* Recte, ut in Ictu acuatur *Meo.* Sic Heaut. II, 4, 21.
Hoccine me miſerum non licere meó modo ingenium frui. And. I, 1, 126.
Sine nunc meó me vivere interea modo.

13 *Poſt exibo atque hunc perterrebo ſacrilegum.* *Ibo intro—Poſt exibo.* Non ſatis venuſte. Repone,
Poſt exeo, atque hunc perterrebo ſacrilegum.
Supra III, 2, 40.
Simul imperabo. poſtea continuo exeo.

Nam ut omittam. Bembinus *mittam.* FAERNUS.
Nam ut mittam, quod ei amorem difficillimum & Cariſſimum ab meretrice avara, virginem
Quam amabat, eam confeci ſine moleſtia.
Duo quoque ex noſtris vetuſtiſſimi *Mittam.* Sed quid quaeſo eſt *Virginem confeci?* Donatus: 'Cum dicere deberet, *Quod ei amorem difficillimum & cariſſimum confeci:* oblitus dicti 'ſuperioris tranſit ad *Virginem.* Quod ſi dixiſſet *Amorem confeci;* poſſet intelligi *Confeci,* 'expedivi, perfeci. At vero *Virginem confeci,* 'quid intelligemus, niſi hoc unum Virginem 'a Chaerea confectam atque devictam. Vides, quantam veteribus Magiſtris moleſtiam haec dederint: nec immerito; non enim aliter explicabis, niſi prius emendaveris. Ecce tibi rem confectam: [*mum &*
Nam ut mittam, quod ei amorem difficilli-
Cariſſimum, a meretrice avara virginem
Quo amabat, eum *confeci ſine moleſtia.*
Ubi id habes, quod poſtulavit Donatus: *Confeci,* expedivi amorem difficillimum & cariſſimum, quo amabat virginem ab meretrice avara. *Amare a meretrice virginem,* hoc eſt,
in

ACTUS V. SCAENA IV.

PARMENO. PYTHIAS.

PA. *REUI'SO, quidnam Chaérea hic rerúm gerat.*
Quod ſi áſtu rem tractáuit, di uoſtrám fidem,
Quantam ét quam ueram laúdem capiet Pármeno?
Nam ut míttam, quod ei amórem difficíllimum et
Caríſſimum, a meretríce auara úirginem
Quo amábat, eum conféci ſine moléſtia,
Sine ſúmptu, ſine diſpéndio: tum hoc álterum,
Id utroſt quod ego míhi puto palmárium
Me répperiſſe, quó modo aduleſcéntulus
Meretrícum ingenia et móres poſſet nóſcere,
Matúre ut cum cognórit, perpetuo óderit.
Quae dúm foris ſunt, níl uidetur múndius,
Nec mágis compoſitum quícquam, nec magis élegans:
[*Quae, cúm amatore cúm cenant, ligúrriunt.*]

in domo & familia meretricis. Sic *Amare a lenone.* Adel. III, 2, 30. ex Palmerii diſtinctione:

Perii, quare? Amare occepit aliam. Vae miſerae mihi.
Neque id occulte fert: a lenone: *ipſus eripuit palam.*

Plaut. Pſeud. I, 2, 69. *Ubi ſunt qui amant a lenone?* Poen. V, 2, 132.

Amas a lenone hic. Facere ſapienter puto.

A meretrice omnes noſtri, non *Ab.* Eugraphius ad locum: *Gloriatur, quod amorem ei difficillimum explicaverit, cujus partes enumerat: quod* eum *confecit ſine moleſtia* &c.

14 *Quae cum amatore ſuo cum cenant, liguriunt.* Tres antiquiſſimi libri *ligurriunt* per duo *r* ſcribunt. poſſet ergo hic verſus ſuſtentari eliſo per parellipſin altero ex eis: melius tamen eſt detrahere dictionem *ſuo*; quae nec in libro Victoriano eſt niſi ſuperaddita. nec ſane ſenſui eſt neceſſaria. ita pulchre procedet ſenarius, habens dactylum in prima, non facta colliſione in *cum.* FAERNUS.

Quae cum amatore cum cenant, ligurriunt. Libri ferè omnes *cum amatore ſuo*; quod vir eruditus in textum admiſit, & *Liguriunt* ſcribit ſecunda brevi. Sed laterem profecto lavant, quicumque huic verſui medicari cupiunt: quem certis jam argumentis cum ex verbis tum ex ſententia ſpurium eſſe convincam. Principio *Ligurrire* ſemper ſecundam producit. Horat. Serm I, 3, 81.

Semeſos piſcis tepidumque ligurrierit jus.

& II, 4, 79.

Tractavit calicem manibus dum furta ligurrit.

Ennius apud Donatum Phorm. II, 2, 25.

Mox cum alterius abligúrrias bona.

Catullus: *De meo ligurrire libido eſt.*

Auſonius Ep. 128.

Eunus Syriſcus inguinum ligurritor.

Plaut. Capt. I, 1, 16.

Dum ruri rurant homines, quos ligurriant.

Nuſquam aliter reperias: & fruſtra ſe tutatur vir doctus inepto iſto Donati Etymo: *Ligurio ἀπὸ τῆ λιγυρῆ, quod ſecundum Graecos ſuave intelligitur.* Graeci enim λιγυρὸν de ſuavi tantum ſono dicunt, numquam de ſapore. Deinde & ſenſu abhorret: ſi enim *Cum amatore ligurriunt*; tum & foris quoque edaces ſunt & cibi avidae, prorſus contra ſententiam. Donatus quidem ſic exponit: *Ligurire dicitur, qui eleganter & more ſenum multo faſtidio ſuaviora quaeque deguſtat.* Atqui falſum hoc, & ad hujus ipſius loci explicationem confictum. Refutant loca jam ſupra a me citata. Si ita eſſet; ne nata quidem ex eo eſſent compoſita illa, *Abligurrio, Obligurrio*; hoc eſt, devoro, heluor, conſumo. Gloſſae veteres;

Harúm uidere inlúuiem, ſordes, ínopiam;
Quam inhonéſtae ſolae ſínt domi atque auidae cibi;
Quo páćto ex iure heſtérno panem atrúm uorent;
Noſſe ómnia haec ſalúti eſt adoleſcéntulis.
PY. *Ego pól te pro iſtis dictis et factís, ſcelus,*
Ulciſcar; ut ne inpúne nos inlúſeris.
Pró deum fidem, fácinus foedum! o infélicem adoleſcéntulum!
'O ſceleſtum Pármenonem, qui iſtum huc adduxít! PA. *quid eſt?*
PY. *Míſeret me: itaque ut né uiderem, míſera huc effugí foras,*
Quaé futura exémpla dicunt ín eum indigna. P. *o Iúppiter.*
Quaé illaec turbaſt? númnam ego perii? adíbo. quid iſtuc, Pýthias?
Quíd ais? in quem exémpla fient? PY. *rógitas, audaciſſime?*

teres; *Ligurio*, λίχνος, λίμβος. Λίχνος, *gulóſus, catillo, ganeo. Glutto*, λίμβος, λαίμαργος. Quid jam videtur? Adde, quod *Cenánt* invenuſte acuat ultimam: adde, quod *Amatore ſuo* ſtulte dictum pro *Amatoribus ſuis:* Illud enim de una dicitur, non de pluribus. Plaut. Pſeud. I, 1, 39. *Phoenicium Callidoro amatori ſuo.* & Mil. II, 2, 84.

Dicam hanc Athenis adveniſſe cum amatore aliquo ſuo. & 90.

Cum amatore ſuo amplexantem atque oſculantem.

Hoc ſenſit Librarius apud Lindenbrogium qui ſic dedit,

Quae, cum amatores ſuos vocant, ligurriunt.

Atqui ſi *vocant*, o bone: *domi* ſunt, non *foris*; & ſententia ſecum pugnat. Adde, quod nihil dicat hic verſiculus, quod non ante & melius dictum ſit: atque hoc dempto, locus plenus ſit & perfectus. Ex Lindenbrogii codice id colligas, Annotatiunculam olim inter lineas factam, in textum poſtea irrepſiſſe; & pro vario Librariorum captu in ſenarii numeros redactam.

25 *Harum videre ingluviem, ſordes, inopiam.* Pauciſſimos libros ſcripros invenias, in quibus pro *ingluviem* non legitur *illuviem*, vel *inluviem*, ut in omnibus antiquis. & ſane ita legendum eſſe etiam ipſa oppoſitorum ratio ordoque oſtendit. duo attulit ſupra, quae in meretricibus decora videantur; munditiem, & in capiendo cibo modeſtiam: illam quidem ubi dixit, *nihil videtur mundius, nec magis compoſitum quicquam, nec magis elegans*; hanc vero ibi: *Quae cum amatore cum cenant ligurriunt.* ad quae nunc eodem ipſo ordine quo propoſita ſunt, reſpondet: mundiciei quidem, inluviem, ſordes, inopiam opponens; modeſtiae vero in cibo capiendo, inhoneſtam voracitatem, quam duobus verſibus his deſcribit: *Quam inhoneſtae ſolae ſint domi atque avidae cibi. Quo pacto ex jure heſterno panem atrum vorent.* eſſe autem oppoſita mundiciem & inluviem ex eo liquet, quod per inluviem, immundus quis dicitur. Terentius in Heautont. *Nelecta immunda inluvie.* Virgilius: *Foeda illuvies.* quod ſi *ingluviem* legas, praeterquam quod oppoſitorum ordo non ſervaretur, etiam in hoc poeta peccaret, quod nec in electo quidem ab ſe ordine permaneret: ſed tranſeundo ab *ingluvie* ad ſordes, & inopiam, deinde rurſus ad *ingluviem* revertendo, confuſione indecora, diverſa inter ſe rerum genera permiſceret. FAERNUS. Etiam ex noſtris plerique *Inluviem:* & ſententia id flagitat.

Noſſe ómnia haec ſalús eſt adoleſcentulis. 18 Sentitne auris tua ingratum illud *Salús eſt?* Si minus; at certe hoc concedes, vix bene Latine ſic dici. Repono,

Noſſe omnia haec ſaluti eſt adoleſcentulis.

Sic Heaut. II, 3, 93.

An ea quoque dicetur hujus, ſi una haec dedecori eſt parum.

Plaut. Merc. II, 2, 32.

Sin ſaluti quod tibi eſſe cenſeo, id conſuadeo.

Moſt. II, 1, 4.

Nec ſalus nobis ſaluti jam eſſe, ſi cupiat, poteſt.

Suetonius Aug. XIV. *Saluti fuit, quod qui deſiderabatur, repente apparuit incolumis.*

Ulciſcar;

Pérdidiſti iſtúm quem adduxti pro éunucho aduleſcéntulum,
Dúm ſtudes dare uérba nobis. PA. *quíd ita? aut quid factúmſt? cedo.*
PY. *Dícam: uirginem íſtam, Thaidi hódie quae donó dataſt,*
Scís eam ciuem hinc éſſe? et fratrem eii éſſe adprime nóbilem?
PA. *Néſcio.* PY. *atqui ſíc inuentaſt: éam iſte uitiauit miſer.*
'Ille ubi id reſcíuit factum fráter uiolentíſſimus
PA. *Quídnam fecit?* PY. *cónligauit prímum eum miſeris modis.*
PA. *Cónligauit?* PY. *ét quidem orante, út ne id faceret, Thaíde.*
PA. *Quíd ais?* PY. *nunc minátur porro ſéſe id quod moechís ſolet:*
Quód ego numquam uídi fieri, néque uelim. PA. *qua audácia*
Tántum facinus aúdet? PY. *quid ita tántum?* PA. *an non hoc máxumumſt?*
Quís homo umquam pro moécho uidit ín domo meretrícia

20 *Ulciſcar*; *ut ne inpune in nos inluſeris.* Melius ex Regiis unus, & ex Meadianis alter, *Inpune nos illuſeris.* Sic Heaut. IV, 4, 19. *Dignam me putas, quam inludas:* & Phorm. V, 8, 22. *Satis ſuperbe inluditis me.*

21 *Pro fidem deum.* Solus liber Bembinus habet hanc collocationem verborum: quamvis deinde eadem fere manu, eorum inverſio ſit notata ab indicante legendum *pro deum fidem*, ut habent omnes alii libri & Donatus. quod ſi recipimus, oportebit in ſecunda ſede trochaici dactylum collocare, eliſo *m* ex *fidem*, quamvis ſequente conſonante. ſane in antiquiſſimis libris haec ſuperioribus junguntur, in unam eandemque ſcenam. FAERNUS.

Servius ad Aen. II, 502. ſic citat:
Pro deum atque hominum fidem.
Fortaſſe an vera lectio eſt,
Pro deum atque hominum, facinus foedum.

29 *Hodie quae dono data'ſt.* Liber Bembinus, *quae hodie.* FAERNUS. Atqui omnes noſtri, *Thaidi, hodie quae:* Recte; & gratior it verſus; quod & vir doctus ſenſit.

30 *Scis eam hinc civem eſſe?* Atqui hoc pacto *Civem* in Theſi totum occultatur. Omnes fere noſtri. *Scis eam civem hinc eſſe?*

Ib. *Et ejus fratrem adprime nobilem?* O. l. s. ita collocant, *fratrem ejus*; & Donatus quoque. ac praeterea is ipſe & libri ſcripti Terentii fere omnes, poſt *ejus*, habent verbum *eſſe*. quod & verſui neceſſarium eſt, & ſermoni, quamvis geminatum videatur, non incommodum. FAERNUS.

Omnes etiam noſtri, *Fratrem ejus eſſe*: ſed lege, *Fratrem eii eſſe.* Nunc indicat, fratrem virgini eſſe; non ſumit ut Parmenoni notum. Qui enim potuit hoc ſcire, qui ne ipſam quidem quae eſſet ſciret?

Ille ubi id reſcivit factum. Bembinus liber 32
non habet particulam *id*, niſi ſuperadditam: qua dempta, *factum* nomen erit, & perinde erit ac ſi diceret, ubi reſcivit rem, quod elegantius ſine pronomine dici videtur. FAERNUS.

Ille ubi reſcivit factum. Sic ex Bembino Faernus; & ſic ex Regiis unus. Ceteri omnes, *Ille ubi id reſcivit factum.* Adel. I, 1, 45. *Dum id reſcitum iri credit.* Hec. III, 1, 7. *Priuſquam id reſcitumſt.* Andr. Prol. v. 15. *Id iſti vituperant factum.* Eunuc. I, 2, 14. *Aut ego iſtuc abs te factum nihili penderem.*

Quidnam fecit? PY. *conligavit primum eum* 33
miſeris modis. PA. *hem.* Liber Bembinus, particulam *hem* in ſequentem verſum rejicit. qui hoc modo eſſet octonarius, cum alii ſint trochaici. ſed melius eſt eam interjectionem delere ex fide aliorum vetuſtorum librorum, verſuumque ratione: ita enim erunt omnes trochaici. FAERNUS.

Neque noſtri agnoſcunt *Hem.* Et praeterea illud *Atque equidem*, quod libri conſtanter retinent, ſuo ſe indicio prodit. Lege, *Et quidem* orante. *Equidem* in priſcis ſcriptoribus ſemper perſonae primae eſt, & *Atque equi* Dactylus non commode in ea ſede locatur.

Quis homo pró moecho umquam vidit. Vides 38
Pró acui, & *Moecho* in Theſi deprimi. Non

ita

Préndi quemquam? PY. *néſcio.* PA. *at ne hoc néſciatis, Pythias;*
Díco, edico uóbis, noſtrum eſſe íllum erilem fílium. PY. *hem,*
Obſecro an is eſt? PA. *né quam in illum Tháis uim fierí ſinat.*
Atque adeo autem cúr non egomet íntro eo? PY. *uide, Pármeno,*
Quíd agas, ne nequeílli proſis, ét tu pereas: nam hóc putant,
Quícquid factumſt, á te eſſe ortum. PA. *quíd igitur faciám miſer?*
Quídue incipiam? ecce aútem uideo rúre redeuntém ſenem:
Dícam huic, an non dícam? dicam hercle: étſi mihi magnúm malum
Scío paratum: ſét neceſſe eſt: húic ut ſubueniát. PY. *ſapis.*
Ego abeo intro: tu ísti narra omne órdine, ut factúm ſiet.

ACTUS V. SCAENA V.

LACHES. PARMENO.

L. *EX meó propinquo rúre hoc capio cómmodi:*
Neque agrí neque urbis ódium me umquam pércipit.
Ubi ſátias coepit fieri, commutó locum.
Set eſtne ílle noſter Pármeno? et certe ípſus eſt.
Quem praéſtolare, Pármeno, hic ante óſtium?
PA. *Quis homóſt? ehem, ſaluom te áduenisſe gaúdeo.*

ita Scena proxima v. 22. *Hunc pro moécho poſtea.* Lege hic ergo.

Quis homo umquam pro moécho vidit.

Ita voces ſingulae recte feriuntur.

39 *Deprehendi quemquam?* Hic verſus eſt octonarius Iambicus, cum alii hujus ſcenae ſint trochaici catalectici; ſed in dictione *deprehendi* variant l. s. alii enim *deprendi*, alii *apprehendi*; Bembinus & Vaticanus, *prehendi*. quae mihi lectio probatur, ex qua facio *prendi*; duas in unam priores ſyllabas contrahendo: praeſertim cum aliquot libri eam partem ita contractam habeant in *deprendi*. ita verſus eſt trochaicus catalecticus. FAERNUS.

Duobus exceptis omnes noſtri *Prehendi*, hoc eſt, ut Faernus, *Prendi*.

44 *Ex te eſſe ortum.* Noſtri fere omnes *A te eſſe*: Sic And. III, 2, 9. *Abs te eſſe ortum.* & II, 1, 35.

Tamen tibi a me nulla eſt orta injuria.

46 *Dicam huic, an non? dicam hercle: etſi mihi magnum malum.* Hic verſus, qui ut ceteri Tetrameter eſſe debuit, toto pede brevior eſt. Sed praeſto adeſt vir doctus, qui nulla neque in *Dicam* neque in *Hercle* eliſione facta pedem, ſed ligneum, ſuppeditat. Quo vero exemplo nulla hic fiet eliſio? Plauto, ait, hoc frequens. Miſeret me profecto Plauti, qui omnibus erratis patronus accerſitur. Tu mecum lege:

Dicam huic, an non dicam? dicam hercle, etſi mihi magnum malum.

48 *Ego abeo intro: tu iſti narrato omnem rem ordine ut factum ſiet.* In magnam difficultatem incidit & hic verſus. ſed cum liber Victorianus & Bembinus non *narrato* habeant, ſed *narra*: cumque & ab his libris, & ab omnibus aliis abſit dictio *rem*: ita enim in omnibus legitur, *omnem ordinem, ut factum ſiet*, unus etiam pro *omnem*, *omne* habeat; crediderim & verſui commode & ſermoni legendum: [*factum ſiet.*

Ego abeo intro: tu iſti narra omne ordine, ut quod autem *omne* abſolute dici poſſit, oſtendit Plautus in Amphitryone,

Ordine omne ut quicque d'actum eſt, dum apud hoſtes ſedimus, Ediſſerauit. FAERNUS.

Mire

L. *Quem praéſtolare?* P. *périi: lingua haerét metu.* L. *hem,*
Quid eſt quód tu trepidas? ſátine ſalue? díc mihi.
P. *Ere, prímum te arbitrári id quod res éſt uelim:*
Quicquíd huius factumſt, cúlpa non factúmſt mea.
L. *Quid?* P. *récte ſane intérrogaſti. opórtuit*
Rem praénarraſſe me. émit quendam Phaédria
Eunúchum, quem dono huíc daret. L. *cui?* P. *Tháidi.*
L. *Emít? perii hercle. quánti?* P. *uiginti minis.*
L. *Actúmſt.* P. *tum quandam fídicinam amat hinc Chárea.* L. *hem,*
Quid? ámat? an iam ſcit ílle quid meretrix ſiet?
An in áſtu uenit? áliud ex alió malum.
P. *Ere né me ſpectes: me ínpulſore haec nón facit.*
L. *Omítte de te dícere. ego te, fúrcifer,*
Si uíuo. ſet iſtuc quícquid eſt, primum éxpedi.
P. *Is pro íllo eunucho ad Tháidem huc dedúctus eſt.*
L. *Pro eunúchon?* P. *ſic eſt. húnc pro moecho póſtea*
Comprehéndere intus, ét conſtrinxere. L. *óccidi.*
P. *Audáciam meretrícum ſpecta.* L. *númquid eſt*
Aliúd mali damníue quod non díxeris
Relíquom? P. *tantum eſt.* L. *céſſo huc introrúmpere?*

Mire hic variant codices noſtri. Recte Faernus. Sed in loco Plautino Amph. II, 1, 52. pro *Ut quicque d' actumſt*, lege, *Uti quicque actumſt.*

6 *Quis homoſt? Ehem, ſalvom te advenire, ere, gaudeo.* Omnes noſtri, uno excepto, *Adveniſſe* cum Edd. vett. Praeterea duo veterrimi & tertius bonae notae non habent *Ere.* Lege,
Salvom te adveniſſe gaudeo.
Mox tertio abhinc verſu *Ere* habes: quod putide repeteretur.

8 *Hem, quid eſt quod trepidas?* Appone *Hem* verſui priori: & in ſequenti lege,
Quid eſt, quod tu trepidas?
Tu habent noſtri plerique omnes.

9 *Ere primum te arbitrari, quod res eſt, velim.* Plerique ex noſtris, *Id quod res eſt.* Supra IV, 6, 10. *Quid ais? Id quod res eſt.*

15 *Tum quandam fidicinam amat hic Chaerea.* Repone, *Amat hinc Chaerea:* id eſt, eadem Thaidis domo. Sic *Amat a meretrice, a lenone.* Vide ad V, 4, 4.

Hem, quid? amat? án ſcit jam ille quid meretrix ſiet? Vides *Amas*, quod praeſertim in repetitione acui debebat, in Theſi latere. Ergo *Hem* priori verſui appone, & lege, 16
Quid? ámat? an jám ſcit ille quid meretrix ſiet?
Infra V, 6, 15. *Quid? jam ſcis te periſſe?* Priſcianus p. 1012. *Hem, quid? amat? an ſcis ille:* omiſſo *Jam:* ſic ibi & vetus codex.

Ad Thaidem hanc. Pronomen *hanc* non eſt in libro Bembino, & certe ſuperfluit, cum jam ſupra dixerit, *huic Thaidi.* FAERNUS. 21
Noſtri omnes, uno excepto, *Hanc:* & ſane amat Terentius ſyllabas ultimas liquefacere. Lege vero,
Is pro illo Eunucho ad Thaidem huc deductus eſt.
Supra II, 3, 60. ipſe dicit Parmeno:
Huc deductaſt ad meretricem Thaidem: ei dono dataſt.
Et nota, eum tam hic quam illic ante oſtium Thaidis ſtetiſſe.

Reliquom. PA. *tantum eſt.* LA. *ceſſo huc intro irrumpere?* Liber Bembinus & Victorianus & aliqui 26

P. *Non dúbium eſt quin mi mágnum ex hac re ſít malum.*
Niſi quía neceſſum fúit hoc facere, id gaúdeo
Proptér me hiſce aliquid éſſe euenturúm mali:
Nam iámdiu aliquam cauſam quaerebát ſenex, 30
Quamobrem áliquid aegre fáceret iis: nunc répperit.

ACTUS V. SCAENA VI.

PYTHIAS. PARMENO.

PY. *NUMQUAM édepol quicquam iámdiu quod mágis uellem euenire*
Mi euénit, quam quod módo ſenex intro ád nos uenit érrans.
Mihi ſólae ridiculó fuit, quae quíd timeret ſcíbam.
PA. *Quid hoc aútemſt.* PY. *nunc id pródeo, ut conuéniam Parmenónem.*
Set ubi óbſecro eſt? P. *me quaérit haec.* PY. *atque éccum uideo: adíbo.* 5
PA. *Quid éſt, inepta? quíd tibi eſt? quid rides? pergin?* PY. *périi:*
Deféſſa iam ſum míſera te ridéndo. PA. *quid ita?* PY. *rógitas?*

aliqui alii, *introrumpere*. Plautus in Rudente, *Introrumpam jam huc in Veneris fanum.* utroque modo verſus ſtat, ſi in *ceſſo huc* ſynaloepha non fiat. FAERNUS.

Non in *Ceſſo huc* ceſſat Synaloepha: ſed *Reliquum* eſt quadriſyllabon; ut alibi non raro. *Introrumpere* autem etiam Nonius hic legit v. Rumpere. Vide Plaut. Amph. IV, 3, 15. & Mil. II, 5, 50.

28 *Niſi quia neceſſe fuit.* In libro Bembino ſcriptum eſt *neceſſus*, quod & Donatus admittit. FAERNUS.

Sane ſyllaba longa hic verſum adjuvat. Sed *Neceſſum* hic malim ut ſaepe apud Plautum. Donatus quidem agnoſcit *Neceſſus* ſed genere maſculino ut *Neceſſis*.

31 *Quamobrem inſigne aliquid faceret iis: nunc repperit.* Unus tantum ex noſtris hoc ordine: duo cum vett. Edd. *Inſigne faceret aliquid*; plerique, *Aliquid inſigne faceret*. Repone certiſſime: [*repperit.*

Quamobrem aliquid aegre faceret iis; nunc Supra IV, 1, 10. *Volui facere contra huic aegre.* Plaut. Caſ. III. 4, 17. *Quin cupio tibi, Quin aliquid aegre facere, quin faciam lubens. Aliquid mali inſigne* ne Latinum quidem eſt. In altero quoque ordine legere poteris, *Quamobrem aegre faceret aliquid iis.*

3 *Mihi ſolae ridiculo fuit. Solae* omnes codices, & Priſcianus p. 678. *Hujus & huic Solae*, ex hoc ipſo loco Et tamen Eun. III. 2, 27. *Sibi ſoli.* IV, 2, 9. *Manendumſt ſoli.* IV, 7, 23. *Mihi ſoli.* V, 1, 15. *Soli creditaſt.* Adel. I, 1, 9. *Tibi ſoli.* Hec. III, 2, 15. *Sola ſoli.* III, 3, 50. *Soli credidi.* Phorm. II, 3, 58. *Soli licet.* Sed haec omnia ſunt maſculino genere. Hinc igitur colligas *Solae* dixiſſe non tamen *Solo*; *Alterae* (Heaut. II, 3, 30.) non *Altero*.

PAR. *men quaerit haec.* In antiquis libris legitur affirmative, *me quaerit haec.* item, *numquam pol.* FAERNUS. Sic & noſtri. 5

Quid eſt inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin? Perii. Claudicat verſus: Nam loco *Quid tibi vis*, Creticus eſſe debet. Lege, *Quid eſt inepta? quid tibi eſt?* 6

Non poſſum ſatis narrare quos ludos praebueris intus. Lege ordine paulum immutato: 9

Non poſſum ſatis narrare quos praebueris ludos intus.

Sed unde illud petitum eſt, *Non poſſum ſatis narrare?* Siquidem noſtri univerſi, *Non ſatis poteſt narrari quos.* Quarum lectionum, non (ut vir doctus opinatur) utraque commoda eſt: haec enim poſterior verſum trucidat. Hec. I, 2, 15. *Non dici poteſt, Quam cupida eram huc redeundi.* III, 4, 2. *Non hercle verbis, Parmeno, dici poteſt.* Phorm. II, 3, 5. *Cujus de ſtultitia dici, ut dignumſt, non poteſt.* Plaut.

Numquám pol hominem ſtúltiorem uídi, nec uidébo. ah.
Non póſſum ſatis narráre quos praebúeris ludos íntus.
At étiam primo cállidum ac diſértum credidi hóminem.
Quid? ílicone crédere ea quae díxi, opertuít te?
An poénitebat flágiti, te auctóre quod feciſſet
Aduléſcens, ni miſerum ínſuper etiám patri indicáres?
Nam quíd illi credis túm animi fuíſſe, ubi ueſtem uídit
Illam éſſe eum indutúm pater? quid? iám ſcis te períſſe?
PA. *Hem quíd dixiſti, péſſuma? an mentíta es? etiam rides?*
Itan lépidum tibi uiſum éſt, ſcelus, nos ínridere? PY. *nímium.*
PA. *Siquidem íſtuc inpune hábueris.* PY. *uerúm.* PA. *reddam hercle.* PY. *crédo.*
Set ín diem iſtuc, Pármeno, eſt fortáſſe, quod mináre.
Tu iám pendebis, ſtúlte, qui aduleſcéntulum nobílitas
Flagítiis, et patri índicas: utérque exempla in te édent.
PA. *Nullús ſum.* PY. *hic pro illo múnere tibi honós eſt habitus: ábeo.*

Plaut. Moſt. II, 2, 27. *Non poteſt*
Dici, quam indignum facinus feciſti & malum.
Quod ſi hanc loquendi formam praetuleris, ſic verſui mederi poſſis:
Non ſatis poteſt narrarier, ques dederis ludos intus.
Sed prior illa lectio ſatis ſe commendat. Sic Hec. IV, 4, 24. *Nequeo ſatis,*
Quam hoc mihi videtur factum prave, proloqui.

10 *Callidum & diſertum.* Noſtri magno numero *Ac*, & Edd. vett.

11 PAR. *Quid?* PY. *ilicone credere.* In antiquis libris & omnibus fere aliis etiam dictio *quid* Pythiae tribuitur. FAERNUS. Ita etiam noſtri.

14 *Nam quid illi credis animi tum fuiſſe.* Iterum jugulatur verſus: Repone.
Nam quíd illi credis túm animi.

15 *Quid eſt? jam ſcis te periſſe?* Lege *Quid? jam ſcis.* ut v. 11. *Quid? Ilicone.*

16 *Hem quid dixti peſſuma?* Non poteſt hic verſus ullo modo ſtare, niſi *dixiſti* legas; ut & in aliquibus libris ſcriptis Terentii & Donati invenio. FAERNUS.
Duo ex noſtris *Dixiſti:* ceteri *Dixti.* Et fortaſſe *Hem* priori verſui apponendum; & tum legas,
Quid dixti, peſſuma? an mihi mentita es? ut IV, 4, 35. [*etiam rides?*
Sobriam eſſe me, & nil mentitam tibi.

Fortaſſe quod minitare. Antiqui libri *minaxe.* 19 FAERNUS. Et plerique noſtri *Minare.*

Tu jam pendebis qui ſtultum aduleſcentulum 20
nobilitas
Flagitiis, & eundem indicas: uterque in te
exempla edent. In altero ex his numeri male ſe habent, in utroque ſententia. Repone:
Tu jam pendebis, ſtulte, qui aduleſcentulum
nobilitas
Flagitiis, & patri indicas: uterque exempla
in te edent.
Cur Chaeream ſtultum vocet, nulla ratio eſt; quem intus ipſa noverat feliciter rem gerere. At Parmeno ſtultus, ut hic v. 8.
Numquam pol hominem ſtultiorem vidi nec
videbo.
Porro duo codices Regius & Academicus, *Et eundem patri indicas:* unde, ut fit, vox advena domeſticam expulit. Niſi enim *Patri* retineas; quid hic faciet *Uterque*, & filius & pater, cum unus tantum nominetur? Denique noſtri univerſi cum vett. Edd. *Exempla in te edent.*

Hic pro illo munere tibi honos eſt habitus. 22
Guyeto verſus hic ſubditicius videtur: credo, quia parum intellexit. *Pro illo munere*, pro

PA. *Egomét meo indício míser, quasi ſórex, hodie périi.*

ACTUS V. SCAENA VII.

GNATHO. THRASO.

G. *QUI'D nunc? qua ſpe, aut quó conſilio huc ímus? quid coeptás, Thraſo?*

TH. *'Egone? ut Thaidí me dedam, et fáciam quod iubeát.* G. *quid ais?*

TH. *Quí minus quam Herculés ſeruiuit 'Omphalae?* GN. *exemplúm placet. 'Utinam tibi commítigari uídeam ſandalió caput. Sét fores crepuérunt ab ea.* T. *périi. quid hoc autémſt mali?* 5. *Húnc ego numquam uíderam etiam: quídnam hic properans práſilit?*

ACTUS V. SCAENA VIII.

CHAEREA. PARMENO. PHAEDRIA. GNATHO. THRASO.

CH. *'O populares, écquis me hodie uínit fortunátior?*

Eunucho. ſupra II, 1, 8. *Munus noſtrum ornato verbis.* Donatus: *Pro munere: Et bones rumigerulis haberi ſolet.* Quid hic faciunt *Rumigeruli?* Corrige, *Munerigeruli*, ut apud Plaut. Pſeud. I, 2, 48.

Homos habetur, cum ei qui munus dat, tum & ei qui portat.

2. *Quid eſt?* Malim, *Quid ais?* nam eſt admirantis: *Ais* monoſyllabon, ut paſſim.

5. *Sed fores crepuere ab ea. perii.* TUM *quid autem hoc eſt mali?* O. l. s. *crepuerunt* legitur. & verbum *perii* Thraſoni attribuitur. quemadmodum & apud Donatum eſt. verba autem quae ſequuntur ita collocantur, *quid hoc autem'ſt. m.* Ita verſus qui trochaicus eſt, optime conſtat, eliſo ex *quid, d.* FAERNUS. Sic & noſtri Libri.

6. *Et jam hic quidnam properans proſilit.* Antiqui libri, *& jam quidnam hic properans proſilit.* FAERNUS.

Hunc ego numquam videram: & jam quidnam hic properans proſilit.

In antiquis libris *Etiam* ab *Et jam* diſtingui nequit. Melius alii hic interpungunt, *Hunc ego numquam videram etiam:* i. e. *adhuc:* ut infra V, 8, 6a. *Numquam etiam fui uſquam.* Servius ad Aen. XI, 352. *Etiam pro Adhuc: ut Terent. Hunc ego numquam videram etiam.* Porro pro *Hic properans* alii *Hinc* malunt, ut tres habent ex noſtris Codices; vir doctus ex conjectura *Huc.* Nodum in ſcirpo quaerunt: *Hic* pronomen eſt non adverbium. ſic Phor. I, 4, 6. *Quidnam ille commotus venit?*

1. *O populares, écquis me vivit hódie fortunatior.* Lege cum codicibus noſtris praeter duos universis; & verſui opitulare.

O populares, écquis me hodie vívit fortunatior?

3. *Omnem oſtendere, cui tam ſubito tot congruerint commoda.* Sic dedit Faernus, nec quicquam adnotat. Abeat in malam rem iſtud *Congruerint:* Codices quantum eſt ubique *Contigerint* vel *Contigerunt.* Hec. V, 3, 35.

Haec tot me propter gaudia illi contigiſſe lentor.

Lege vero *Contigerint*, hoc eſt, contingere poſſent: Si enim *Contigerunt*; nulla poteſtas Deorum, ſed Fortunae tantum offendetur.

7. GN. *audin tu illum quid ait?* Lege ex c. l. s. & Donato, *audin tu hic quid ait?* FAERNUS. Sic & noſtri quoque.

8. *Amorem eſſe omnem in tranquillo:* In nullo libro hanc collocationem invenio, ſed in omnibus fere & Donato, hanc quae ſequitur: *eſſe*

Nemo hércle quiſquam: nam ín me plane dí poteſtatém ſuam
Omnem óſtendere: cuí tam ſubito tót contigerint cómmoda.
PA. *Quid hic laétus eſt?* C. *o Pármeno mi, o meárum uoluptatum ómnium*
Inuéntor, inceptór, perfector, ſcín me in quibus ſim gaúdiis?
Scis Pámphilam meam inuéntam ciuem? PA. *audíui.* CH. *ſcis ſponſám mihi?*
PA. *Bene, íta me di ament, fáctum.* GN. *audin tu, hic quíd ait?* CH. *tum autem Phaédriae*
Meo frátri gaudeo éſſe amorem omnem ín tranquillo: unáſt domus.
Thaís ſe patri cómmendauit: ín clientelam ét fidem
Nobís dedit ſe. PA. *frátris igitur Thái totaſt.* CH. *ſcílicet.*
PA. *Iam hoc áliud eſt, quod gaúdeamus: míles pelletúr foras.*
CH. *Tu fráter ubi ubi eſt fác quamprimum haec aúdiat.* PA. *uiſám domum.*
TH. *Numquíd, Gnatho, tu dúbitas quin ego núnc perpetuo périerim?*
GN. *Sine dúbio opinor.* CH. *quíd commemorem prímum, aut laudem máxume?*
Illúmne qui mi dédit conſilium ut fácerem; an me qui id aúſus ſum
Incípere; an fortunám conlaudem, quaé gubernatrix fuit;

eſſe amorem omnem &c. FAERNUS. Sic & in Noſtris.

9 *Thais patri ſe commendauit in clientelam & Nobis dedit ſe.* [*fidem*] Sic Faernus. Sed omnes noſtri, uno excepto, *Thais ſe pátri commendauit:* ut uel ipſo accentu perſonae dignitas intellegatur. Porro diſtinctio mutanda eſt:

Thais ſe patri commendauit: in clientelam & Nobis dedit ſe. [*fidem*]

Dedit ſe in clientelam: quid enim eſt *Dare ſe* abſolute?

11 *Iam hoc aliud eſt, quod gaudeamus: miles pellitur foras.* Quatuor ex noſtris *Pellitur:* ceteri omnes *Pellatur.* Concinnius hoc, & ad ſenſum & ad numeros. Trochaeum enim in in illa ſede, quantum poteſt, noſter euitat.

12 CH. *Frater ubi ubi eſt:* In principio huius uerſus adde dictionem *tu* ex libro Bembino. alii libri habent *tum tu:* quod ſtare non poteſt. FAERNUS. Noſtri omnes mendoſe, *Tum tu.*

13 THR. *Numquid Gnatho dubitas quin ego perpetuo perierim?* GN. *ſine*
Dubio opinor. CH. *quid commemorem primum? aut quem laudem maxime?*

Alia lectio eſt in libro Bembino: nam is ſolus poſt *Gnatho*, habet *tu*; Item poſt *ego*, *nunc*, licet deſectum. pronomen vero *quem* non habet. atque in his duobus poſtremis o. l. s. conſentiant, id eſt, ut dictionem *nunc* habeant, *quem* vero non habeant: ſed in Bembino ita ordinati ſunt, hi duo verſus:

THR. *Numquid Gnatho tu dubitas quin ego*
nunc perpetua perierim?
GN. *Sine dubio opinor.* CH. *quid commemorem*
primum aut laudem maxime? FAERNUS.

Noſtri *Quem* non habent, *Nunc* habent: utrumque recte: ſed illud male, quod careant *Tu.*

Illum qui mihi dedit conſilium. Liber Bembinus *illumne*; quod expeditiorem reddit verſum. qui tamen, & juxta vulgatam lectionem utrunque ſuſtentari poteſt. FAERNUS. 15

Illumne qui mihi dedit conſilium ut facerem;
an me qui auſus ſim.

Sic Faernus ex Bembino: ſed non attendit ad verſum hiantem, *Qui auſus ſim:* ubi ſynaloepha ceſſat, plane contra artem. Et quidem in promtu eſt, *Qui auſus ſiem* reponere: ſed ſi antea recte *Dedit*, & poſtea *Gubernatrix fuit*; tum hic neceſſe eſt *Auſus ſum*: ut altera ex Meadianis habet. Repone igitur.

An me qui id auſus ſum.

Quae tót res, tantas, tam ópportune in únum concluſít diem?
An meí patris feſtíuitatem et fácilitatem? o Iúppiter,
Serua óbſecro haec bona nóbis. PH. *di uoſtrám fidem, incredíbilia*
Pármeno modo quaé narrauit. ſét ubi eſt frater? CH. *praéſto adeſt.*
PH. *Gaúdeo.* CH. *ſatis crédo. nihil eſt Thaíde hac, fratér, tua*
Dígnius quod amétur: ita noſtrae ómni eſt fautrix fámiliae. PH. *hui,*
Mihi illam laudas? T. *périi, quanto mínus ſpei eſt, tanto mágis amo.*
Obſecro, Gnatho, ín te ſpes eſt. GN. *quíd uis faciam?* T. *pérfice hoc,*
Précibus, pretio, ut haéream in parte áliqua tandem aput Thaídem.
GN. *Difficile eſt.* T. *ſi quíd conlibitumſt, nóui te. hoc ſi effeceris,*
Quóduis donum praémium a me optáto, id optatúm feres.
GN. *Itane?* T. *ſic erít.* GN. *ſi efficio hoc, póſtulo ut tua mihi domus*

19 *Serua obſecro haec nobis bona.* O. l. s. *haec bona nobis.* FAERNUS. Sic & noſtri.

1 *Nihil eſt Thaide tua diguius.* Deſunt hic poſt dictionem *Thaide* duo verba, quae in o. l. s. ſunt, *hac frater*, & in ſequenti verſu Bembinus habet, *ita noſtrae omnis eſt fautrix f.* & recte: dicemus enim, ſum fautor tui, quod in caſu dandi non temere reperias. verſus autem ita in trochaicos ordinamus:

PH. *Gaudeo.* CH. *ſatis credo. nihil eſt Thaide hac frater tua*
Dignius quod ametur, ita noſtrae omni'ſt fautrix familiae.
PH. *Mihi illam laudas?* TH. *perii, quanto minus ſpei eſt, tanto magis amo.*

FAERNUS.

Noſtri omnes *Hac frater* habent; unus tantum *Omnis* cum Bembino. Vide vero ſuperſtitio quid facit. Ut faveat Bembino Faernus, negat *Sum fautor tibi* bene Latine dici. Quid ergo illud eſt, Hec. H. Prol. v. 40.

Facite ut veſtra auctoritas
Mene auctoritati fautrix adjutrixque ſit.

Ceterum poſt *Familiae*, ex omnibus fere libris & Edd. vett. pone. *Hui, Mihi illam laudas?* Quod egregie juvat ſententiam.

26 *Difficile eſt. Si quid conlibuit, novi te: hoc ſi effeceris.* Hic optimi Faerni diligentiam deſidero. Codex enim Bembinus, ipſo Bembo teſte, non *Conlibuit*, ut Noſtri, ſed *Conlibitum* habet. Donatus, tam in Edd. vett. quam codice Scripto: *Siquid tibi collibitum eſt, Ellipſis: pro Siquid collibitum eſt, efficis.* Repone ergo,

Difficile eſt. Siquid conlibitumſt, novi te: hoc Plaut. Ciſtell. I, 2, 10. [*ſi effeceris.*

Magis libera uti lingua conlibitumſt mihi. Merc. II, 1, 34.

Conlibitumſt illuc mihi neſcio qui viſere.

Et hoc quoque mutarunt Magiſtri, palpum pueris obtrudentes.

Si hoc efficio. L. s. & Donatus. *ſi efficio hoc.* FAERNUS. Ita noſtri quoque omnes *Efficio hoc*; & bona eorum pars, *Tua mihi domus.* Concinnius, ut *Mihi* in Arſi ſit. 28

Do fidem ita futurum. Delevimus dictionem *ita*, quae in Bembino & aliquot aliis libris non eſt. ſine qua & verſus & ſenſus optime conſtant. FAERNUS. 30

Neque in noſtris eſt *Ita. Do fidem futurum:* ut in *Fidem* elevatio & mora fiat. *Do fidem ita futurum*; vix audis hic *Fidem*, ſine quo cetera nihili ſunt.

PH. *quem hic ego audio?* O. l. s. quot quot ſunt, *quem ego hic audio?* nec verſus repugnat, ſi in dictione *quem* non fiat colliſio. FAERNUS. Sic & Noſtri: non fit hic colliſio, quia *Quem* in lictu eſt, in principio Anapaeſti. Ib.

O *Thraſo.* TH. *ſalueto.* PH. *tu fortaſſe quae facta hic ſint neſcis.* 31

TH. *ſcio.* PH. *cur ergo in his ego te conſpicor regionibus?*

Hi verſus in libro tantum Bembino juxta vulgatam lectionem leguntur, niſi quod pro *conſpicor*, habet *conſpicior*. Alii antiqui libri habent *conſpicor* cum Donato. & in ſuperioribus, *quae facta hic ſient.* praeterea & antiqui & recentes omnes libri & Donatus ita ferme verba collocata, verſuſque ordinatos habent:

O *Thra-*

Té praesénte absénte pateat; ínuocato ut sít locus
Sémper. TH. *do fidém futurum.* GN. *accíngar.* PH. *quem ego hic aúdio?*
'O Thraso. T. *saluéte.* PH. *tu fortásse quae facta híc sient*
Néscis. T. *scio.* PH. *cur te érgo in his egó cónspicor regiónibus?*
TH. *Uóbis fretus.* P. *scín quam fretus? míles, edicó tibi,*
Sí te in platea offéndero hac post úmquam, quod dicás mihi
'Alium quaerebam, íter hac habui: périisti. GN. *heia, haut síc decet.*
PH. *Dictumst.* GN. *non cognósco uestrum tám superbum.* PH. *síc erit.*
GN. *Príus audite paúcis: quod cum díxero, si plácuerit,*
Fácitote. PH. *audiámus.* GN. *tu concéde paulum istúc, Thraso.*
Príncipio ego uos crédere ambos hóc mi uehementér uolo,

O *Thraso.* TH. *salvete.* PH. *tu fortasse quae facta hic sient.*
Nescis. TH. *scio.* PH. *cur te ergo in his ego conspicor regionibus.* FAERNUS.

33 *Scis quam fretus.* Repone ex omnibus Libris & Edd. vett. *Scin quam fretus.* Et fortasse legendum est.
Vobis fretum. Scin quam fretum.
Nisi cum Donato soloecismum dicas, stulto & militi convenientem.

34 *Si in platea hac te offendero post unquam, nihil dicas mihi*
Alium quaerebam, iter hac habui, periisti.
O. h. q. quotquot sunt, ita habent: *Si te in platea offendero hac, post unquam nihil est quod dicas mihi,* ita versus esset trochaicus hypercatalecticus, cujusmodi & alibi apud Terentium inveniuntur. quare si quis hinc detrahere quid velit, ut versum faciat catalecticum, negabo ex sola ratione versus, id facere licere, nisi testimonium librorum scriptorum afferat. nos ergo ex libri Bembini auctoritate hunc locum emendamus, detrahendo has duas dictiones, *nihil est.* quam lectionem & Donatus hic & supra scena VII. actus quarti, si bene consideretur in libris scriptis, licet ex parte corruptis, tenet. Puto ego illa duo verba *nihil est* ab aliquo inculcata, qui non intellexerit Terentii modum loquendi. hic enim adverbium *quod* significat id quod vulgo dicimus, quantum ad id. ac si dixisset, quantum ad id quod dicas mihi, alium quaerebam, iter hac habui, periisti. ut sit sensus: omnia haec, quibus praetexere poteris adventum huc tuum, nihil proderunt tibi, quin statim pereas, eundem modum loquendi & in Adelphis poeta usurpavit, *ut id ostenderem, quod te isti facilem & festivum putant, id non fieri ex vera vita.* item scena supra dicta actus quarti septimae *Sane quod tibi nunc vir videatur esse hic, nebulo magnus est.* Ita versus est trochaicus expeditissimus: pariter & sequens. in quo tamen in *peristi* paenultimum *i* in scansione geminandum est. FAERNUS.

Omnes nostri *Nihil est quod.* Perperam. Elegans hic est usus particulae *Quod.* Plaut. Asin. IV, 1, 16.
Aut quod illa dicat, peregre adlatam Epistulam.
& 51. [*fluxe.*
Quod illa autem simulet, quasi gravedo pre-
Mil. II, 2, 7.
Quemquem a milite hic videritis hominem in nostris tegulis,
Quod ille gallinam aut columbam so sectari aut simiam
Dicat, disperistis, ni usque ad mortem male mulcassitis.
Hic locus tam Terentii loco similis est, quam ovum ovo.

Non cognosco vestrum tam superbum. Locu- 36
tio annotanda, inquit Donatus. Sensus hic est; *Non solebatis esse tam superbi:* hoc tam superbum, non vestrum est, non vestri moris. Plaut. Trin. II, 4, 44.
Sententia eademst, & volo. LE. *Haut nosco tuum.*
Bonis tuis rebus meas res invides malas.

Paululum istuc. Lege, *Paulum istuc.* 38

Principio ego vos credere ambos. Antiqui li- 39
bri & Donatus, ita collocant, *vos ambos credere.* FAERNUS.

Duo

Me húius quicquid fáciam, id facere máxume causá mea:
Uérum si idem uóbis prodest, uós non facere inscítiast.
PH. *Quíd id est?* GN. *militem égo riualem récipiundum cénseo.* PH. *hem.*
CH. *Récipiundum?* GN. *cógita modo. tu hércle cum illa, Phaédria,*
'Ut libenter uíuis (et enim béne libenter uíctitas)
Quód des paulumst, ét necesse est múltum accipere Tháidem:
'Ut tuo amori súppeditare póssint sine sumptú tuo
'Omnia haec; magis ópportunus, néc magis ex usú tuo,
Némo est. principio ét habet quod det: ét dat nemo lárgius.

Duo tantum ex nostris *Credere ambos:* quod tamen vel sine illis versus sibi vindicaret. Porro omnes habent *Volo*, non *Velim*. Et sic Edd. vett.

40 *Quicquid facio.* Libri omnes cum Edd. vett. *Faciam.*

41 *Verum id si vobis prodest.* O. l. s. & Donatus, *verum si idem*, nec versus repugnat, si synaloepha non fiat. FAERNUS.

42 *Militem rivalem ego recipiendum.* Donatus & o. l. s. praeter Bembinum, *militem ego rivalem*, meliore numero & compositione. FAERNUS. Nostri omnes. *Ego rivalem.* Et pro *Quid est* quinque cum Edd. vett. *Quid id est?*

43 PH. *Hem, Recipiundum?* Hoc Chaereae tribue: *Hem* solum Phaedriae; qui prae indignatione nihil respondet. sed vultu consilium spernit. Ceterum ad *Tu hercle* vir doctus annotat, Primam in *Hercle* posse corripi, idque multis apud Plautum exemplis constare. Cras credimus. Sed quid istis exemplis opus? *Hercle* hic prima longa est, *Tu* per synaloepham collisa, ut vel pueri norunt.

Ib. *Tu hercle cum illa, Phaedria,*
Et libenter vivis, etenim bene libenter victitas,
Quod des paululum est, necesse est multum accipere Thaidem.

Etenim bene libenter victitas. Dictio *etenim* in multis libris est in duas divisa. & sane ratio sermonis exigit, ut postquam *&* praecessit, aliud *&* sequatur: nam illud *&*, quod sequitur in principio sequentis versus,

Et quod des paululum, & necesse est multum accipere Thaidem,

omnes antiqui libri & multi alii ex recentibus non habent. omnes vero quot quot sunt post *paululum*, habent verbum *est*, & post id in contextu Bembini non est conjunctio *&*; qua dempta, versui commodius est. FAERNUS. Omnes nostri cum vett. Edd. habent *Et necesse*, tres autem *Paulum* pro *Paululum*: *Quod des paulum est, & necesse est.* Pro *Et libenter vivis*, unus ex Regiis *Ut libenter.* Lege & distingue,

Tu hercle cum illa, Phaedria,
Ut libenter vivis (& enim bene libenter victitas)
Quod des paulumst, & necesse est multum accipere Thaidem.

Ut vivis, hoc est, *Prout vivis.* Ut tu laute, sumptuose, cum ea vivis cotidie; necesse est, ut illa multum accipiat; tibi vero paulum est quod des. Heaut. I, 1, 116.

Sed, ut diei tempus est,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam.

& IV, 8, 29. [*obsaturabere.*

Nae tu propediem, ut istam rem video, istius

Plaut. Cas. II, 5, 4.

Salvos sum, salva spes est, ut verba audio.

Ut tu libenter vivis: nam sane victitas, cotidie vivis, bene libenter. Quid jam difficultatis est? Sed exoritur vir eruditus, qui omnia hic conturbet: neget *Libenter vivere* pro *Laute, Hilariter* hic dici, sed *Libenter cum illa*; neget *Bene libenter* una jungi, sed *Libenter* subdistingui, Libens, Volens, *bene victitas.* Quid ergo illud prisci Catonis c. CLVI. *Si voles in convivio multum bibere, cenareque libenter?* Quid quod Cicero De Finibus II, 8, de Laelio & Gallonio? Hunc nempe Gurgitem *Libenter cenasse* fateri omnes; *Bene* cenasse, Laelium & omnes qui recte sapiunt negare. Sed piget in his morari; nec ejus hariolationem *Et etiam* pro *Et enim*, nec trajectionem *Hercle* in versum sequentem vacat excutere. Febriculosae hae correctiunculae, quasi herbae solstitiales, paulisper fuere.

Ut tuo amori suppeditare possit sine sumptu tuo, 46

Ad

Fátuus eſt, inſúlſus, bardus, ſtértit noctes ét dies:
Néque iſtum metuas né amet mulier: fácile pellas úbi uelis.
CH. *Quíd agimus?* GN. *praetérea hoc etiam, quód ego uel primúm puto,*
Accipit homo némo melius prórſum neque prolíxius.
CH. *Mírum ni illoc hómine quoquo páćto opuſt.* PH. *idem ego árbitror.*
GN. *Récte facitis. únum etiam uos óro, ut me in ueſtrúm gregem*
Récipiatis: ſátis diu iam hoc ſáxum uoluo. PH. *récipimus.*
CH. *Ac libenter.* G. *át ego pro iſto, Phaédria, et tu, Chaérea,*
Hánc comedendum et ébibendum uóbis propíno. CH. *placet.*

Ad omnia haec magis opportunus, nec magis ex Nemo eſt. [*uſu tuo*
Haec omnium Librorum lectio eſt: qua tamen verſus poſterior ex Trochaico Iambicus fit. Spondeo tibi, me veram Poetae manum reduxiſſe:
Ut tu amori ſuppeditare poſſint ſine ſumptu tuo
Omnia haec; magis opportunus.
Suppeditare, intranſitive, eſt Suppetere, Sufficere. Exempla ſunt obvia. Siquis tamen malit, legat hic *Suppeditari*, ut ex noſtris duo.

49 *Noctuſque & dies.* Bembinus & nonnulli alii, mihi probati libri, non habent copulam *que*. FAERNUS.
Fatuus eſt, inſulſus, tardus, ſtertit noctuſque & dies. Noctes &, fine *que*, omnes noſtri, duobus exceptis. Sed illud etiam vide, ut decreſcat ſententia; *Tardus* quippe minoris contumeliae eſt, quam aut *Fatuus* aut *Inſulſus*. Senſerunt hoc veteres Magiſtri; itaque exponunt *Tardus in venerem, qui non facile explicet venerem; quae res meretricibus odioſa eſt*. Apage hoc; & repone.
Fatuus eſt, inſulſus, bardus, ſtertit noctes & dies. Feſtus: *Bardus, ſtultus: Caecilius, Nimis audacem nimiſque bardum barbarum.* Plaut. Epid. III. 3, 39. *Me autem adſimulabam, quaſi ſtolidum, cum bardum me faciebam.* Bacch. V, 1, 2.
Stulti, ſtolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones.
Utitur hoc verbo etiam Cicero. Gloſſae veteres: *Bardus, ἀναίσθητος, βραδύς, ἄφρων, ἀφρὼν, βλάξ*. Nonius tamen v. *Tardus* hunc locum citat; & ſic habetur apud Aſconium p. 69.

51 PH. *Quid agimus?* Omnino hoc Chaereae tribuendum; qui cum ſponſam haberet Pamphilam, nec Thaidis amore teneretur, prior ad conſentiendum erat, quam frater.

52 *Accipit hominem nemo melius.* In tribus antiquis libris legitur *homo nemo*. ita *accipit* abſolute intelligendum eſt. & ſic quoque hic verſus, aſſignando primae ſedi trochaeum. FAERNUS.
Recte *Homo nemo*; ut ex noſtris aliquot; etſi novem fere in diverſas partes abeant. Nonius v. Accipere, habet *Accipit hominem*. Sed ibi codex ſcriptus 900 annorum, *Homo*. Servius quoque *Homo* ad Aen. III, 353. *Prorſum* non *Prorſus* plerique omnes: quod certe inter *Melius* & *Prolixius* ideo concinnius eſt, quod ingratus iſte ſibilus evitetur.

PH. *Mirum ni illoc homine quoquo pacto opuſt.* 53
PH. *idem ego arbitror.* Muta perſonarum vicem, & prius da Chaereae, poſterius Phaedriae; qui ut Thaidis amator ad conſenſum tardior eſſe debet. Neque aliter Donatus: *Facete*, ait, *hoc adoleſcens, rei parcus & qui putet amorem ſine damno eſſe oportere, quique fefellerit meretricem.* Ergo Chaeream intellexit.

Unum etiam hoc vos oro. Ab omnibus noſtris & Edd. vett. abeſt *Hoc*. Recte: & ſic citat locum Servius ad Aen. XII, 352. 54

Satis diu hoc jam ſaxum volvo. MSti noſtri 55
prorſus omnes cum Edd. vett. *Satis diu jam hoc ſaxum volvo*. Concinnius *Satis diu jam*; ut *Diu* in Arſi & in mora ſit. Sed illud, quod dedit Faernus, unde venit? Unus ex noſtris Petrenſis *Verſo*, ceteri *Volvo*. Praetulit illud fortaſſe quis, ex Cicerone Tuſc. I, 4.
Illud quod Siſyphus verſat
Saxum ſudans nitendo, neque proficit hilum.
Quaſi non a Virgilio major auctoritas, VI, 616.
Saxum ingens volvunt alii, radiſque rotarum
Deſtricti pendent.

Hunc comedendum & deridendum vobis propino. 57
Recentiſſimus quiſque, & peſſimus liber, *praebeo:* Bembinus vero & omnes alii antiqui *propino* habent, ut in lectione vulgata. ita & Donatus,

PH. *Dignus eſt.* G. *Thraſo, ubi uis accede.* T. *obſecro te quid agimus?*
G. *Quid? iſti te ignorabant: poſtquam eis mores oſtendi tuos:*
'Et conlaudaui ſecundum facta et uirtutes tuas, 60
'Impetraui. T. *bene feciſtis. gratiam habeo maxumam.*
Numquam etiam fui uſquam, quin me omnes amarint plurimum.
G. *Dixin ego in hoc eſſe uobis 'Atticam elegantiam?*
PH. *Nil praeter promiſſum eſt. ite hac. uos ualete, et plaudite.*

Donatus, qui dicit Gnathonem facete ſic dixiſſe, ut parasitum, & ut qui de convivio loqueretur. atqui ſi dixiſſet, *deridendum praebeo*, quid faceti eſſet in dicto? nec verſui propterea timendum, quod *propino* primam corripiat; nam & eandem producit. Martialis in I. *Cenat, propinat, poſcit, negat, innuit, una eſt.* item in VIII. *Hac propinavit Bitiae pulcherrima Dide.* Item in XII. *Hoc quoque nonnihil eſt, quod propinabis in iſtis.* Item in tertio, *Cryſtalliniſque myrrhiniſque propinat.* FAERNUS.

Pudet me noſtrorum codicum, qui *Praebebo* vel *Praebeo* habent, uno tantum alterove excepto. *Propino* ſine dubio recte, ſed aliud eſt quod miror tot ſagaces Interpretes praeteriiſſe? Quid enim hoc? *Propino comedendum & deridendum?* Qualis vero *Propinatio*, ubi nulla potus mentio eſt? Qualis porro utilitas in ſtulto homine *Deridendo?* taedium hoc magis, quam aut lucrum aut voluptas eſſet. Non patiar tam deforme mendum diutius hic inoleſcere. Lego enim, [*pino. Placet.*

Hunc comedendum & ebibendum vobis pro-
Jam habet Gnatho, quod eis propinet. Vide hoc Heaut. II, 3, 14. [*capient, ſcio.*

Di boni quid turba eſt? aedes noſtrae vix
Quid comedent? quid ebibent? quid ſeno erit
& III, 1, 48. [*noſtro miſerius?*

Nam ut alia omittam, pytiſſando modo mihi
Quid vini abſumſit?
Relevi dolia omnia, omnes ſerias.

Nimirum res prodigi nepotis non minus exhauritur vino praebendo, quam cibo: aeque ebibitur homo ejuſmodi, ac comeditur: aeque exſugitur quis & exſorbetur, quam devoratur. Plaut. Trin. II, 1, 20.

Non ſat eſt mali, ni amplius etiam,
Quod ebibit, quod comeſt, quod facit ſumpti.

Quid, quod *Deridere* non eſt vitae parasiticae: aut ipſi deridentur, aut aliis arridenti. Nonius v. Propinare: *Terentius Eunucho: Hunc vobis comedendum & bibendum & deridendum propino.* Vides verſum ultra terminos excurrere: & veri admodum ſimile eſt, duplicem hujus loci lectionem ab homine minime malo eſſe poſitam, tam veterem *Et ebibendum*, quam novitiam *Et deridendum.*

Bene feciſti: gratiam habeo maxumam. Repone, *Bene feciſtis.* Phaedriae nempe Chaereaeque gratias agit, non coram ipſis Gnathoni. 61

Quin me amarent plurimum. Omnes fere noſtri cum vett. Edd. *Quin me amarint.* Recte, *Quin me amaverint.* 62

Atticam eloquentiam? Ita omnes recentes libri, cum Donato: ſed antiqui, *elegantiam.* quod magis videtur huic loco, & perſonae militis convenire, ſi Atticam elegantiam intelligas, pro lepore ſermonis Attici. FAERNUS. Noſtri omnes *Eloquentiam* cum Edd. vett. 63

PH. *Nihil praetermiſſum eſt. ite hac omnes. vos valete & plaudite.* Nullus omnino liber ſcriptus habet dictionem *omnes*; qua dempta, non ſtat verſus. antiqui omnes hanc continent lectionem, 64

Nihil praeter promiſſum eſt. ite hac. vos valete & plaudite.

quo quidem modo verſus contracta dictione *nihil* in unam ſyllabam, optimus eſt trochaicus. nunc qui ſit horum verborum ſenſus, videndum eſt: & puto hunc eſſe, ut interroganti Gnathoni, *dixin ego in hoc eſſe vobis aticam elegantiam*, plus reſpondeat Phaedria, dicendo, *nihil praeter promiſſum eſt*, quam ſi reſponderet, *dixiſti.* dicendo enim *nihil praeter promiſſum eſt*, & Gnathonem promiſiſſe, & Thraſonem praeſtare ſignificat. ſi enim nihil praeter promiſſum eſt, ergo omnia ſunt ut promiſſa ſunt. ſane in libro Victoriano antiquum gloſſema in margine aſcriptum eſt in hunc modum, *Omnia promiſſo tuo reſpondent, & nihil extra illud eſt.* FAERNUS. Veterrimi ex Noſtris etiam, *Nihil praeter promiſſum eſt.*

HEAU-

HEAUTON TIMORUMENOS TERENTI.

Fabulæ interlocutores.

CHREMES ſenex.
MENEDEMUS ſenex.
CLITIPHO aduleſcens.
CLINIA aduleſcens.
SYRUS ſeruus.
DROMO ſeruus.
BACCHIS meretrix.
ANTIPHILA virgo.
SOSTRATA matrona.
NUTRIX.
PHRYGIA ancilla.

GRAECA EST MENANDRV. ACTA LUDIS MEGALENSIB. L. CORNELIO LENTULO L. VALERIO FLACCO AEDILIB. CURULIB. EGIT AMBIVIUS TURPIO. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDI. ACTA PRIMUM TIBIIS IMPARIBUS. DEINDE DUABUS DEXTRIS. ACTAST III. M. JUVENTIO TI. SEMPRONIO COSS.

HEAUTON TIMORUMENOS.

PROLOGUS.

NE cui ſit ueſtrum mirum, cur partis ſeni

Ne cui ſit veſtrum. Incommode profecto huic Fabulae evenit, quod nihil ad eam ſcripſerit Donatus, vel ſiquid ſcripſit, perierit. Saepe apud illum Lectionem veterem habemus, quam poſtea Magiſtelli immutarunt. In hac nullum, niſi ex Codicibus, auxiliũm eſt: & in ipſo ſtatim Prologo quot mendae quantaeque tenebrae! Adelph. Prol. v. 22.

Dehinc ne exſpectetis argumentum fabulae,
Senes qui primi venient, hi partim aperient.
In agendo partim oſtendent.

Plautus Trin. Prol. v. 18.

Poéta dederit, quaé ſunt aduleſcéntium:
Id prímum dícam: deínde quod ueni éloquar.
Ex íntegra Graéca íntegram cómoédiam
Hodié ſum acturus Heaúton timorúmenon:
Simpléx quae ex argumento facta eſt duplici.
Nouam éſſe oſtendi, et quaé eſſet: nunc qui ſcripſerit,
Et cúia Graeca ſit, ni partem máxumam
Exíſtimarem ſcíre uoſtrum, id díceremus.

Sed de argumento ne exſpectetis fabulae,
Senes qui huc veniunt, hi rem vobis aperient.
Ex his locis id colliges, Prologos ab aliis quibuſdam pronunciari ſolitos, non ab Actoribus, qui primi in Scenam veniunt, quive primas partes agunt. Hoc igitur contra morem fecit Terentius, cum Prologi partes Ambivio ipſi totius gregis domino & jam ſeni dedit.

3 *Id primum dicam: deinde quod veni, eloquar.* Viri ſagaciſſimi, ſed audacia ſaepe praecipites, Palmerius & Guyetus, inverſo ordine legunt,
Id dicam deinde: primum quod veni, eloquar.
Nam continuo, aiunt, quid venerit, eloquitur: poſt demum eo accedit, cur ſenum atque adoleſcentium vices mutaverit. Sane, qui id, quod ſe *Elocuturum* dicit, in Prologo quaerunt, vix aliter cenſere poſſunt. Sed in magno errore verſantur, qui ſic intellegunt. Tu ex locis ſuperius allatis id animadvertes, Qui prologos iſtos pronunciarunt, ſtatim e Scena diſceſſiſſe, ut locum darent ſenibus venientibus & fabulam inceptúris. Contra hic & Prologi partes agit, & eo peracto, ſtatim in primo Actu Chremetis partes acturus eſt, neque uſquam pedem de Scena. Ergo hoc vult Ambivius, *Id primum dicam*, cur poëta me potius quam juvenem quempiam actorem, elegerit, qui prologum dicerem; id vero per totum prologum facit: *nempe ut vetus hiſtrio & populo notus atque gratus cauſam poetae ageret contra malevolos: Deinde quod veni eloquar*, hoc eſt, Fabulam ipſam peragam, ad quam agendam huc veni. Continuo enim, ut Prologum eſt executus; ingrediente altero actore, qui Menedemi perſonam ferret, illud magno ore orditur,

Quamquam haec inter nos nuper notitia admodumſt.

4 *Ex integra Graeca.* In libro Bembino, ut per omnes alias comoedias, antiquiſſima manu gloſſemata ex Donato in margine aſcripta ſunt, ad locorum quae incidunt expoſitionem, ita in hanc ipſam Heautontimorumenon multa viſuntur quae Donati ſimiliter phamus eſſe, cujus in hanc fabulam commentarii intercidérunt. Sed ſive Donati ſint, ſive cujuſpiam alius, optima certe & eruditiſſima ſunt quorum aliqua ponere non gravabimur, ut in hunc locum, *Ex integra Graeca, A nullo tacta.* FAERNUS.

Duplex quae ex argumento facta eſt ſimplici. 6
Duplici prius erat in libro Bembino, poſtea mutatum in *ſimplici*. ſed ſi *duplici* legas, hic erit ſenſus: duo adoleſcentes in hac fabula introducti, cum ſua uterque amica, patre, ſervo, argumentum duplex efficiunt, atque ita duplicem comoediam, ut ſunt omnes Terentianae, excepta Hecyra. Eugraphius tamen legit *ſimplici*, cujus haec expoſitio eſt, in totum hunc locum: *Ex integra Graeca. Quoniam Andria ex duabus comoediis videtur eſſe conſtata, quippe Andria & Perinthia, quod quidem Terentio adverſarius crimini dederat; ideo hic ex integra, inquit, comoedia integram comoediam acturus ſum, ne videatur ab altero facta, aut ipſe alteram tetigiſſe. Sed unam comoediam ex integra ad Latinum ſermonem interpretatione mutaſſe. denique ideo adjecit, duplex quae ex argumento facta eſt ſimplici; ut ſimplex argumentum ſit, duplex comoedia: unum & Latina eadem & Graeca eſt. novam eſſe oſtendi: propterea quod Graece tantum acta eſt, Latine autem nunc primum in ſcenam procedit. idcirco dicitur nova.* FAERNUS.

Id Codice Bembino a prima manu erat; *Duplex quae ex argumento facta eſt duplici.* Poſtea repoſuerunt *Simplici*; ut ceteri ubique Codices. Quomodo vero *Duplex fabula ex argumento ſimplici?* An, ut Julius Scaliger, *quia acta eſt Ludis Megalenſibus; dimidium ejus veſperi: nox autem tranſacta ludis: alterum dimidium*

Nunc, quámobrem has partis dídicerim, paucís dabo.
Orátorem esse uóluit me, non prólogum:
Uostrúm iudicium fécit: me actorém dedit:
Si hic áctor tantum póterit a facúndia,
Quantum ílle potuit cógitare cómmode
Qui óratiónem hanc scrípsit, quam dictúrus sum.
Nam quód rumores dístulerunt máleuoli
Multás contamináße Graecas, dúm facit

dimidium reliquum sub lucem: una igitur quasi duae? Scilicet, quia in Fabulae argumento nox intercedit; ideo in agendo quoque? Commentum tanto viro indignum; & hoc solum tamen verum esse alii Docto persuasissimum est. Quid? an primo diluculo jejunus & semisomnus populus ad alterum dimidium redibat? Singuli qui heri spectabant, cras mane; ne alius priorem, alius posteriorem partem? Ubi demum vivimus? Sed missis istis ad rem ipsam redeamus: Cum *Simplici* pro *Duplici* substituerunt; error in verbo obrepsit: sic enim oportuit,

Simplex quae ex argumento facta'st duplici.

hoc est, una fabula, sed argumentum duplex; senes duo, adolescentes duo, amicae duae: varii prorsus affectus, varii eventus: qui tamen arte Poëtae sic copulantur & contexuntur, ut in unam & simplicem fabulam coalescant. Atque hoc etiam T. Fabrum vidisse jam video: sibi ergo habeat, siqua inde gloria est. Porro id notatum velim; sic hoc pronuntiatum esse,

Hodie sum acturus Heauton timorumenon.

ut Graeci αὑτὸν aeque ac ἑαυτόν.

7 *Nunc qui scripserit. Et cuja Graeca sit.* Nescio an hoc recte vulgo accipiatur: Hoc vult, *Qui scripserit*, Latine scilicet, Terentius: *Cuja Graeca*, Menandri. Nam etiam Latini scriptoris nomen in Prologo interdum dicebant; quem alioqui pars magna spectatorum ignoraverit. Plaut. Prol. Trinummi:

Huic nomen Graece est Thesauro fabulae.
Philemo scripsit, Plautus vertit barbare.

& sic alibi.

13 *Sed hic actor tantum poterit a facundia,*
Quantum ille potuit cogitare commode,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum.

Hoc est, Tantum actor a facundia potest, quantum poeta ab inventione. Placetne hoc? Guyeto jactantiae & vanitatis plenum visum est, & ab officio Prologi abhorrens: at viro docto verecunde dictum videtur, *Tantum, nihil amplius.* Eja vero! sic omnia protinus fient alba. Tu loco istius *Sed*, repone *Si*:

Vostrum judicium fecit, me actorem dedit:
Si hic actor tantum poterit a facundia,
Quantum ille potuit cogitare commode,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum.

Hic sane verecunde: me actorem suae Fabulae dedit; si tamen hic actor tantum poterit a facundia, hoc est, a voce, pronuntiatione, gestu, quantum ipse auctor ab inventione & arte: Si actoris opera aequare poterit Poëtae virtutem & industriam. Saepe enim egregiam fabulam malus actor depressit; saepe pravam aut mediocrem bonus actor plausibilem fecit. Noster Phorm. Prol. v. 10.

Quod si intellegeret, olim cum stetit nova,
Actoris opera magis stetisse quam sua.

Plaut. Bacch. II, 2, 36.

Etiam Epidicum, quam ego fabulam aeque ac me ipsum amo,
Nullam aeque invitus specto, si agit Pellio.

Porro illud quod sequitur,

Qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum,

Pessime vulgo accipiunt; illam scilicet orationem, quae in Prologo reliqua est. Itane tandem? Ut tam putide Ambivius se laudaverit? Siquidem totum hunc Prologum non a Poëta emendicasse videri vult, sed de suo protulisse. Tu sic interpretare: Si modo ego tam bene agere potero, quam Poëta cogitare potuit, qui hanc scripsit orationem, quam mox primo actu in Chremetis persona dicturus sum. Praesensit histrio naris emunctae primum Actum ingentes plausus excitaturum; quippe ita conceptum, limatum, perfectum ut nihil supra nec par. Et sane, teste S. Augustino, cum iste versus *Homo sum, humani* in theatro primum recitaretur, totus populus exclamavit.

Paucás Latinas: íd eſſe factum hic nón negat,
Neque ſé pigere, et deínde factum iri aútumat.
Habét bonorum exémplum: quo exemplo ſibi
Licére id facere, quód illi fecerúnt, putat.
Tum quód maleuolus uétus poeta dícitat;
Repénte ad ſtudium ſe ápplicaſſe hunc múſicum,
Amícûm ingenio frétum, haut naturâ ſua:
Arbítrium ueſtrum, uéſtra exiſtumátio
Ualébit. quare omnís uos oratós uolo,
Ne plús iniquûm póſſit quam aequûm orátio.
Facite aéqui ſitis: dáte creſcendi cópiam,
Nouárum qui ſpectándi faciunt cópiam;
Sine uítiis: ne ille pró ſe dictum exíſtumet,
Qui núper fecit ſérvo currenti ín uia
Decéſſe populum: cúr inſano ſéruiat?
De illíus peccatis plúra dicet, cúm dabit
Aliás nouas; niſi fínem maledictís facit.
Adéſte aequo animo: dáte poteſtatém mihi.

18 *Paucas Latinas: factum hic eſſe id non negat.* Lege cum omnibus noſtris & Edd. vett. *Id eſſe factum hic non negat.*

19 *Neque ſe id pigere.* Liber Bembinus non habet dictionem *id.* FAERNUS.

Neque ſe pigere, & deinde factum iri autumat. Recte ſolius Bembini fide ejecit *Id* Faernus: quippe in priore commate eſt, *Id eſſe factum.* Quam inſicete autem, *Id eſſe factum, neque id pigere?* Sed aliud praeterea muta:

Id eſſe factum non negat;
Neque ſe pigere, & deinde factum iri autumat.

Et *eſſe factum*, & *factum iri.* Saepe in his erratum eſt, *Deſerturum* pro *Deſertum iri*, *Daturum* pro *Datum iri.*

24 *Repente ad ſtudium hunc ſe applicaſſe muſicum.* Lege cum Noſtris fere omnibus & Edd. vett. *Repente ad ſtudium ſe applicaſſe hunc muſicum.*

26 *Quamobrem omnes vos oratos volo.* In Bembino eſt *quare:* in Victoriano autem aſcriptum in modum variae lectionis, *vel quare.* FAERNUS. Veteſtiores noſtri omnes *Quare*, non *Quamobrem.*

Qui nuper fecit ſervo currenti in via
Deceſſe populum: cur inſano ſerviat. 31

Quodnam quaeſo id *Vitium* erat; facere populum currenti ſervo de via decedere? Saepe ſervi & paraſiti malum minitantur, ſi qui currentibus ſibi & properantibus obſiſtant. Notus in Amphitrione locus eſt III, 4. Mercurio ſervum agente:

Comedite, atque abſcedite omnes de via decedite:
Nam mihi quidem hercle qui minus licuit deo
minitarier
Populo, ni decedat mihi, quam ſeruolo in co- [*moediis.*

Paraſitus Capt. IV, 2, 11.

Eminor, interminor, nequis mi obſtiterit obuiam:
Miſſo qui ſatis diu uixiſſe ſeſe homo arbitrabitur.

& alia ibi plura; ut domi ſe quiſque contineat, nec in platea ſibi feſtinanti occurrat. Sine dubio poſt tot minas cavebat ſibi populus, ne in ore ſuo pugnos ejus haberet. Quodnam ergo *Vitium*, ſi populus via ceſſerit? Quid, quod viae iſtae extra ſcenam ſunt: in ſcena ſervus minatur, ultra ſcenam curſurus: ideoque, utrum populus via deceſſerit necne, ſpectatores videre non poterant. Joco haec dicuntur & aguntur, non re ipſa. Si enim ſervus, praeterquam in comoediis, ſic ageret; quid ei obtingeret, ex Plauti Poenulo ſcias III, 1.

Libenter

Statáriam agere ut líceat per ſiléntium;
Ne ſémper ſeruos cúrrens, iratús ſenex,
Edáx paraſitus, ſycophanta autem ímpudens,
Auárus leno, aédſídue agendi ſint mihi
Clamóre ſummo, cúm labore máxumo.
Mea caúſa cauſam hanc iúſtam eſſe animum indúcite,
Ut áliqua pars labóris minuatúr mihi.
Nam núnc nouas qui ſcríbunt, nil parcúnt ſeni:
Siquaé laboriósa eſt, ad me cúrritur:
Si lénis eſt, ad álium defertúr gregem.
In hác eſt pura orátio. experímini,
In utrámque partem ingénium quid poſſit meum.
Si núnquam auare prétium ſtatui artí meae,
Et eum éſſe quaeſtum in ánimum induxi máxumum,
Quam máxume ſeruíre uoſtris cómmodis:
Exémplum ſtatuite ín me, ut aduleſcéntuli
Uobís placere ſtúdeant potius quám ſibi.

Liberos homines per urbem modico magis par eſt gradu
Ire; ſervile eſſe duco, feſtinantem currere.
Ne tu opinere: haut quiſquam hodie noſtrum curret per vias:
Neque nos populus pro corruptis infectabit lapidibus.

Quid igitur cum loco hoc faciemus? Turbat quoque, & magis quidem, quod ſequitur, *Cur inſano ſerviat?* Quid hoc eſt, aut quo nexu prioribus adhaeret? Vir eruditus poſt alios ſic accipit, Cur Terentius poetae malevoli, hominis inſulſi & inſani, commodis ſerviat? cur, cum a theatro *Creſcendi copiam poetis* petat, de Luſcio inter eos cogitet? Atqui cum *Servum currentem* dixerit, *Servire inſano* neceſſe eſt proprie accipi, non figurate. Firmat hoc Plautus Curc. I, 3, 46. ubi ſervus ad herum amore delirantem;

Cedo mihi contra aurichalco, cui ego ſano ſervi- [viam:

& Ariſtophanes Pluto:

Ὡς ἀργαλέον πρᾶγμ' ἐστὶν, ὦ ζεῦ καὶ θεοὶ,
Δοῦλον γενέσθαι σωφρονοῦντος δεσπότου;

Haeret ergo haec tota res; & vide an ſic recte expediverim.

Qui nuper fecit ſervo currenti in via
Dixiſſe populum, Cur inſano ſervias?

Dixiſſe pro *Deceſſe.* Hoc, inquam, Lavinio *Vatio* vertitur; quod Populum in Scenam induxerit, cum ſervo loquentem. Etſi enim in Comoediis ſervus populum alloquatur, aut actor ſpectatores: nihil tamen ab illis reſponſi ferunt. Plaut. Capt. Prol. v. 10.

Jam hoc tenetis? optimumſt.
Negat mehercle ille ultimus: diſcedite:
Si non ubi ſedeas, locus eſt: eſt, ubi ambules.
Ego me tua cauſa, ne orres, non ruperus ſum.

Si Plautus ſubornaſſet aliquem, qui hiſtrioni haec dicenti de cavea reſpondiſſet, in eadem fuiſſet culpa, qua hic Luſcius Lavinius.

Siquae laboriosa eſt, ad me curritur. In 44. libro Bembino eſt *ſiquae*, ut exigit verſus. FAERNUS. Noſtri *Siqua.*

Sin lenis. Bembinus & plerique alii libri, 45 *ſi lenis.* FAERNUS. Plures ex noſtris *Sin.*

ACTUS I. SCAENA I.

CHREMES, MENEDEMUS, Senes.

QUAMQUAM haéc inter nos núper notitia áccessit:
Inde ádeo quod agrum in próximo hic mercátus es.
Nec reí fére sane ámplius quicquám fuit:
Tamén uel uirtus túa me, uel uicínitas,
Quod ego ésse in aliqua párte amicitiné puto,
Facit út te audacter móneam et familiáriter;
Quod míhi uidere praéter aetatém tuam
Facere, ét praeter quam rés te adhortatúr tua.

5 *Quod ego in propinqua parte amicitiae puto.* Quid sodes est *Pars propinqua amicitiae?* sive *Amicitiae* casu genitivo sive dativo accipias, numquam effeceris ut locus sanus videri possit. Sic dedit Poeta:

Quod ego esse in aliqua parte amicitiae puto.

Vide literarum ductus, ut in scriptis habentur, *ppiqua, aliqua*; & ideo placuit *ppiqua*; quia praeiit *Vicinitas*. *Esse* postea versus gratia rejectum. Eugraphius: *Vicinitas agrorum & domorum quasi quaedam pars amicitiae est.* Cum diceret *Quaedam pars*; nonne legebat *Aliquam?* Enn. V, 9, 25.

Ut haeream in parte aliqua tandem apud Thaidem.

Apud Servium tamen *Propinqua* legitur ad Eclog. III, 53.

9 *Quid uis tibi, aut quid quaeris?* Disjunctio *aut* a duobus antiquissimis libris abest, Bembino & Victorino. FAERNUS. Abest item a vetustioribus nostris.

11 *Aut plus uo, ut conjicio.* Dolo *Eo* & lege, *Aut plus, ut conjicio.*

13 *Seruos complures.* Vide filum orationis: *Nemo habet agrum meliorem, seruos complures.* An *Complures* idem quod *Plures*, gradu comparativo? Nusquam id lectum. Repone vel cum Guyeto. *Servi complures.* Subintellige, *Sunt sibi*: vel mecum, *Seruos non plures*: Servius ad Aen. II, 247. 'Duae negativae apud 'Latinos faciunt unam confirmativam. Etsi 'Terentius Graeco more dixerit: *Agrum in his regionibus meliorem neque preti majoris nemo habet.* Ergo ut *Neque* dixit, ita & *Non* more Graeco.

14 *Ita tute attente.* Omnes nostri cum Edd. vett. *Ita tute attente tute.*

17 *Fodere aut arare aut aliquid ferre denique.* *Ferre* hic perinde foret ac *Portare, Gestare*: Quis veso sic loquentem ferat? Lege cum Edd. vett. & uno ex nostris, *Facere*: alius utrumque habet, *Facere, ferre.* Eugraphius: *Hic est labor ille plurimus, quo cotida aut fodere invenitur aut aliquid facere.* Donatus ad Phorm. I, 2, 71. *Quid sit denique? More suo Terentius* Denique *posuit in fine sensus. Sic in Heaut. Fodere aut arare aut aliquid facere denique.* Ita Cicero De finibus I, 1, locum hunc citans *Denique* prioribus apponit; licet ibi editum sit ferre. Atqui si *Ferre* legeris, necessario illud *Denique* sequentibus apponetur. *Aliquid facere*: sic And. I, 5, 24. *Aliquid facerem, ut hoc ne facerem.*

19 *Haec non voluptati esse satis certo scio.* In o. l. s. antiquis, recentibus, post *voluptati*, est pronomen *tibi*: quod & sensui necessarium videtur. superest ut versui consulatur, qui ita stabit, si ex *voluptati p* elidas: ita ut antepenultima correpta remaneat: & in *esse* priorem syllabam corripias, ultimo *s* abjecto, aut *tibi* monosyllabum efficiatur. FAERNUS. Sic & nostri omnes *Tibi*. Et Recte: *Voluptatis* & *Esse* saepe corripiuntur.

20 *At enim dices, me hic quantum operis fiat, poenitet.* In libro Bembino & Donato in Eunuchum

Nam prō deum atque hominūm fidem, quid uīs tibi?
Quid quaéris? annos ſéxaginta nátus es,
Aut plús, ut coniicio. ágrum in his regiónibus
Meliórem neque pretí maioris némo habet;
Seruós non pluris: proínde quaſi nemó ſiet,
Ita túte adtente illórum officia fúngere.
Numquám tam mane egrédior, neque tam uéſperi
Domúm reuortor, quín te in fundo cónſpicer
Fodere, aút arare, aut áliquid facere dénique.
Nullúm remittis témpus; neque te réſpicis.
Haec nón uoluptati tíbi eſſe, ſatis certó ſcio.
At ením me quantum hic óperis fiat, poénitet.

nuchum actus v. ſcaena VII. non eſt dictio *me*. & praeterea, non *hic quantum*, ſed *quantum hic* ſcriptum eſt. utroque modo neceſſe eſt *fiat* in unam ſyllabam contrahi. FAERNUS.

At enim dices, quantum hic operis fiat, poenitet. Sic dedit Faernus: Noſtri omnes *Quantum hic*, & omnes etiam *Me* habent. Sed media fere pars *At enim dices*, altera *At dices enim*, Tu vero illud *Dices*, quod, ut vides, incerti laris eſt, jube hinc abire;

At enim me, quantum hic operis fiat, poenitet. Ut recte olim Muretus, alioquin in Terentio emendando parum felix. *Poenitet me, quantum operis fiat*; Dolet mihi, tam parum operis fieri: dum tute aras, fodis, onus portas, ſervi tui ceſſant: plus proficias, ſi tute vacuus illos exerceas: ergo ut tibi parcas, vel res tua te adhortatur. Servius ad Eclog. II, 34. *Poenitet; parum videtur; ut Terentius: At enim quantum hic operis fiat poenitet, hoc eſt, parum videtur*, illud *Dices* nuſquam ibi comparet. Idem repetit ad Aen. I, 552. Noſter Eun. V, 7, 12. *An poenitebat flagitii?* hoc eſt, an parum flagitii feciſſe videbaris? Ita frequenter Plautus. Cum autem haec certa ſit lectio, & jam olim conſtituta; miſeret me profecto viri eruditi, qui in longiſſima hic annotatione multum laboravit, ſed nihil operis fecit. *Dices*, inquit, *ſine incommodo hinc abeſſe non poteſt.* Quo vero incommodo? Immo ſi hic maneat, & incommodo eſt & perniciei. Quippe Chremes quidem hoc dixerit, Menedemus minime omnium. Si ipſe fateatur poenitere ſe quantum operis fiat; cur non ipſe ceſſans ſervos urget, ut plus fiat? cur prave & inutiliter ſtulto ſuo labori inſudat? ſed mitto hoc; Quid illud hariolationis eſt, qua ſic legendum arbitratur?

At enim dices me quantum hic ab operis fiat, poenitet.

Ab operis. hoc erit, *a Servis.* Quo pacto & verſus & ſententiae pejor nunc quam ante conditio eſt. *Quantum fiat?* cujus Quantum? Lucri & emolumenti, an ſumptus & damni? Sed eſto id quod malit: Si Menedemus dicat, Poenitere tam parum *a Servis* ſolis fieri, tanto ſtultior eſt, quam ante, cum poeniteret & a ſe & a ſervis parum fieri. At, inquit vir acutus, quo referes *Illis exercendis:* nihil hic legas *Ab operis?* eo refero, quo & verſu XIV, *Illorum officia, nempe ſervorum.* Sed *hac*, ait, *emendatione admiſſa* (quod eſſet, culpam & noxiam admittere) Tetrameter Trochaicus Iambicis Trimetris immiſcetur. Quid ergo? nonne flagitium eſt ſic eum immiſcere? Immo, ait, exempla aliquot apud Plautum extant, ex quibus tria producit, decem fere alia promiſſae, credo, Editioni reſervat. Equidem vel ipſius Plauti cauſa tria iſta demoliar; ne diutius mera errata pro exemplis ſe inferant. Aul. II, 8, 23.

Nimirum occidor, niſi ego intro huc prōpere propero currere.

Prōpere a pluribus Codd. abeſt, ut a Regio 800 annorum. Lege,

Nimirum occidor, ni intro huc propero currere.

Poen. V, 3, 36.

Ego quidem meōs amores mecum confidō fore.

Dele modo *Quidem* & lege;

Ego meōs amores mecum confidō fore.

Rud. IV, 1, 14.

Jām meas oppilābit aures fūa vaniloquentia.

Atqui

Quod in ópere faciundo óperae conſumís tunc,
Si ſúmas in illis éxercendis, plús agas.
M. *Chremé, tantumne ab ré tuaſt otí tibi,*
Aliéna ut cures; éa quae nihil ad te ádtinent?
CH. *Homó ſum: humani níhil a me alienúm puto.*
Uel mé monere hoc uél percontarí puta:
Rectúmſt? ego ut faciam. nón eſt? te ut detérream.
M. *Mihi ſíc eſt uſus: tíbi ut opus factóſt, face.*
CH. *An cuíquam eſt uſus hómini, ſe ut cruciét?* M. *mihi.*
CH. *Si quíd laboris, nóllem: ſet quid iſtúc mali eſt?*
Quaeſó, quid de te tántum meruiſti? M. *oíei.*
CH. *Ne lácruma: atque iſtuc, quícquid eſt, fac me út ſciam.*
Ne rétice: ne uerére: crede inquám mihi.
Aut cónſolando aut cónſilio aut re iúuero.

Atqui hic Trochaicus non eſt: *Sua* enim pro ſpondeo hic ſtat. MSti *Oppiebit.* Lege certiſſime.

Jam meás opplebit aúres ſua loquéntia.

ut illud Saluſtii: *Satis loquentiae, ſapientiae parum.* Quid de decem aliis, quae adhuc premit, fiat, vir doctus ſecum ipſe cogitabit.

23 *Chreme tantumne eſt ab re tua.* In Bembino & aliquibus aliis libris, ita haec verba ſunt collocata: *Chremne tantumne ab re tua'ſt.* & ita etiam a Cicerone citantur libro XII, ad Atticum. FAERNUS. Duo ex noſtris, *Ab re tua eſt:* ceteri *Eſt ab re tua.*

24 *Eaque, nihil quae ad te adtinent.* Tacet Faernus: & tamen omnes noſtri cum Edd. vett. *Ea quae nihil ad te adtinent.*

25 *A me nihil alienum puto.* O. l. s. *nihil a me.* FAERNUS. Duo item ex noſtris, *Nihil a me*, ut Cicero Off. I, 9. Leg. I, 12. Seneca Ep. 95. Ceteri perperam, *A me nihil.*

27 *Non ut deterream.* Lege *non eſt, te ut deterream.* Hunc locum, praeterquam quod duarum dictionum defectus in omnibus impreſſis corruperat, etiam obſcurabat confuſa diſtinctio: ſic enim diſtinguendum eſt;

Uel me monere hoc, uel percontari puta:
Rectum eſt, ego ut faciam: non eſt, te ut deterream.

ita autem pronuntianda ſunt ea verba *rectum eſt, & non eſt,* ac ſi diceremus, ſi rectum eſt, & ſi non eſt. ut ſit ſenſus: puta me vel percontari hoc, vel monere: percontari quidem, ut ſi rectum eſt quod tu facis, cum tantum laboras, ego quoque cum id cognovero rectum eſſe, idem faciam: monere vero, ut ſi non eſt rectum, te ab ea re deterream. Hujus loci intelligentiam Hieronymo Suritae, doctiſſimo Hiſpano, debemus: emendationem vero omnibus l. s. FAERNUS.

Rectumſt, ego ut faciam; non eſt, te ut deterream. Sic dedit Faernus: ſed per interrogationem pronuntia; [*terream.*

Rectumſt? ego ut faciam. non eſt? te ut de-

Hoc enim eſt, quod *Percontari* dicit.

Tibi ut opus eſt facto, face. Liber Bembinus & Victorianus, *tibi ut opus facto ſt, face.* & infra, *an quoiquam.* & in eodem verſu, in omnibus ferme libris, *mihi* legitur ſine verbo *eſt.* FAERNUS. 28

Si quid laboris eſt, nollem: ſed quid iſtuc mali eſt? Sic Codices omnes, verſu ipſo fruſtra reclamante. Tu ei ſuppetias vel ſic ferto, 30

Si quid labori eſt, nollem: ſed quid iſtuc mali eſt

Si quid tibi dolori, aegritudini eſt. Sic Andr. IV, 3, 5.

Verum ex eo nunc miſera quem capit Laborem?

Plaut. Rud. I, 3, 7. eadem ſententia.

Nam hóc mihi haut labóri 'ſt, labórem hunc potíri
Si érga parentem aut deós me impiávi.

vel

M. *Scire hóc uis?* CH. *hac quidem caúſa, qua dixí tibi.*
M. *Dicétur.* CH. *at iſtos ráſtros intereá tamen*
Adpóne, ne labóra. M. *minime.* CH. *quám rem agis?*
M. *Sine mé, uacuom témpus ne quod dém mihi*
Labóris. CH. *non ſinam, inquam.* M. *ah, non aequóm facis.*
CH. *Hui, tám grauis hos quaéſo?* M. *ſic meritúmſt meum.*
CH. *Nunc lóquere.* M. *filium únicum adulеſcéntulum*
Habeo. áh, quid dixi? habére me? immo habuí, Chreme:
Nunc hábeam necne incértumſt. CH. *quid ita iſtúc?* M. *ſcies.*
Eſt é Corintho hic áduena anus paupércula:
Eius fíliam ille amáre coepit úirginem,
Prope iam út pro uxore habéret: haec clam me ómnia.
Ubi rém reſciui; coépi non humánitus,
Neque ut ánimum decuit aégrotum adulеſcéntuli,

vel ſic potius, *Si quid laboris, nollem:* Ejecto *Eſt*. Genitivus ideo placet; quia ſequitur, *Quid mali.* Trin. V, 2, 57.

Si quid *tibi, pater,* laboris. *Nihil evenit, ne time. Bene re geſta ſalvos redeo.*

Eat nunc Guyetus; & ut ſpurium Terentioque indignum expungat.

31 *Quaeſó quid de te tántum meruiſti? Eheu.* Guyetus, ut hianti verſui ſuccurrat, *Meruiſtid? Eheu.* Vir eruditus, *Meruiſti,* inquit, *non elidis ultimam.* Facilis ſane curandi ratio: ſed ex arte neceſſe eſt, ut elidat. Aliud adhuc tentat, *Meruiſti? Eheu heu.* Sane *Eheu,* ſi *Eheu heu* pro bono Dactylo veniet. Tu corrige. *Oiei;* & vide nos ad Eun. IV, 4, 47.

33 *Crede inquam mihi, Aut conſolando.* Prava hic interpunctio eſt, ex falſa interpretatione nata. Repone:

Ne retice: ne verere: crede inquam mihi, Aut conſolando.

Crede mihi, committe mihi id ſecretum, quod retices.

35 M. *Scire hoc vis?* CH. *hac cauſa equidem qua dixi tibi.* O. l. p. *hac quidem cauſa,* ſed ut verſus ſtet, ex *quidem* abjicietur. FAERNUS. Etiam noſtri omnes *Hac quidem cauſa:* Corripi autem *Quidem* frequentiſſimum eſt.

36 CH. *Iſtos raſtros interea tamen depone.* Ex o. l. s. lege *at iſtos.* ex Bembino vero & pleriſque aliis, maxime antiquis, *adpone,* quod idem eſt quod *depone.* Terentius in Andria: *ante noſtram januam adpone.* Plautus in Poenulo: *At urget onus. at tu appone, & reſpice ad me.* (IV, 2, 35.) FAERNUS. Noſtri omnes *At iſtos;* & ex eis meliores *Adpone.*

Sine me vacuum tempus ne quod dem mihi. 38 Verſus hic nullo modo, ut quidem nunc legitur, ſuſtentari poteſt: mendum eſt in dictione *vacuum,* cujus loco Bembinus habuit *vecivom,* quod poſtea emendatum eſt in *vacivom,* quod idem eſt quod *vacuum,* quae dictio a Plauto uſurpatur in Pſeudolo: *Fac ſis vacivas Pſeudolae aedis aurium.* FAERNUS. Bene hic Bembinus, *Vacivom.* Noſtri omnes *Vacuum.* Mutarunt, ut cetera, Magiſtri. Plaut. Bacch. I, 2, 46.

Valeas adflictes me vacivom virium.

Ejus filiam ille amare coepit perdite. Sic 45 aliquot ex Noſtris, *Perdite:* alii, *Virginem:* nonnulli utrumque *Perdite virginem,* alii *Virginem perdite.* Ex his duabus; quae deterior erit lectio,

Dede neci: melior vacua ſine regnet in aula.

Equidem *Virginem* retinebo; quippe quae mox invepietur Chremetis filia: & nisi hoc addat, meretricem hic potius intelleges, utpote peregrinam & advenam. At iſto *Perdite* nihil eſt opus; quippe id ſatis exprimunt quae ſequuntur, *Prope jam ut pro uxore haberet.*

Ubi rem reſcivi. Noſtri plerique *Ubi id re-* 47 *ſcivi.* Neſcias utrum melius ſit, aut verius.

Tractáre, set ui et uiá peruolgatá patrum:
Cotídie accusábam: hem tibine haec díutius
Licére speras fácere me uiuó patre,
Amícam ut habeas própe iam in uxorís loco?
Errás, si id credis, ét me ignoras, Clínia.
Ego té meum esse díci tantispér uolo,
Dum quód te dignumst, fácies: set si id nón facis,
Ego, quód me in te sit fácere dignum, inuénero.
Nulla ádeo ex re istuc fít, nisi nimio ex ótio.
Ego istúc aetatis, nón amori operám dabam,
Set in 'Asiam hinc abii própter pauperiem, átque ibi
Simúl rem et gloriam ármis belli répperi.
Postrémo adeo res rédiit, adulescéntulus
Saepe éadem et grauiter aúdiendo, uíctus est:
Putáuit me et aetáte et beneuoléntia
Plus scíre et prouidere, quam se ipsúm sibi:
In 'Asiam ad regem mílitatum abiít, Chreme.

49 *Sed ui & uia peruolgata patrum.* *Uia* hic monosyllabon est, idem & sensu & sono, quod nostrum *Way*. *U* enim apud antiquos ut nostrum *W* pronuntiabatur. Sic & Hec. I, 1, 16.

Aut quá uia captent te ólli, eadem ipsós capi.

52 *Prope jam uxoris in loco?* Liber Bembinus & alii antiqui, *prope jam in uxoris loco?* FAERNUS. Ita & Nostri.

57 *Nisi éx nimio ótio.* *Nimio* quod praecipuam emphasin habere oportuit, in Thesi occultatur. Repone, & collocatio quoque melior fiet,

Nulla adeo ex re istuc fit, nisi nimio ex otio.

60 *Simúl rem & gloriam.* Apud Eugraphium sic nunc fertur, *Simul & rem & gloriam*; quod vir doctus Multo ait concinnius esse, seu Latinitatem seu numeros spectes. De numeris videre est ex And. I, 1, 132.

Simúl sceleratus Davos si quid consili.

De Latinitate quod solum affert ex Hec. V, 2, 31.

Scit sibi nobilitatem ex eo & rem *natam* & gloriam *esse*;

in mendo foedissimo cubat; sic enim legendum est,

Scit sé nobilitatem éx ea re náctam & gloriam ésse.

Putavit me aetate & benevolentia. Aliquot libri ita habent, *& aetate*: quod & elegantiae conducit, & versui: non enim habebit tantum hiatum. quamvis & sic quoque non oportebit facere synaloepham in *me &*: ut in secunda sede sit dactylus. vel certe dissolvenda erit diphthongus. FAERNUS. 63

Et aetate & benevolentia. Nostri fere omnes, *Et aetate*. Ceterum si Bembo ipsi fides est; codex suus habuit, *Et aetate & sapientia*. Sed Faernus, qui codici illi nimium favebat, hoc tacuit. Recte, ut omnes, *Benevolentia*. Hoc refer ad *Providere*; *Aetate* ad *Plus scire*.

Clam me profectus menses tres abest. Sic dedit Faernus: Sed nostri universi cum Edd. vett. *Clam me est profectus: menses tres abest.* Certe si haec disjungas; paternum animum & affectum magis expresseris. 66

Qui ei fuere conscii. Nostri omnes, *Qui fuere ei conscii.* Recte. Quippe Trochaeus in ista sede ne Graecis quidem ipsis placet. 69

Domum revertor maestus atque animo fere
Perturbato atque incerto prae aegritudine. 70

Sic a vett. Edd. & a Faerno est. Sed nostri, uno excepto, omnes *Conturbato*; quod certe plus est quam *Perturbato*. Sed & aliud est.

Quo-

CH. *Quid ais?* M. *clam me est profectus: mensis tris abest.*
CH. *Ambo accusandi: etsi illud inceptum tamen*
Animi est pudentis signum et non instrenui.
M. *Ubi comperi ex iis, qui fuere ei conscii,*
Domum reuortor maestus, atque animo fere
Conturbato, atque incerto prae aegritudine.
Adsido: adcurrunt serui: soccos detrahunt:
Inde alii festinare, lectos sternere,
Cenam apparare: pro se quisque sedulo
Faciebant, quo illam mihi lenirent miseriam.
Ubi uideo, haec coepi cogitare: hem, tot mea
Solius solliciti sint causa, ut me unum expleant?
Ancillae tot me uestiant? sumptus domi
Tantos ego solus faciam, qui gnatum unicum,
Quem pariter uti his decuit aut etiam amplius,
Quod illa aetas magis ad haec utenda idonea est,
Eum ego hinc eieci miserum iniustitia mea?

Quomodo enim *Incerto* animo, qui aegritudine obrutus est. Incertus est animi, incertus consilii, qui adhuc dubitat, quid faciat: utrum aegritudini se dedat, an irae potius ac vindictae. Quomodo igitur incertus *Prae aegritudine?* Codex Academicus quo annorum *Inerti* habet; Codex e Collegio C. C. a manu prima *Inerti*. Ante igitur legendum,

Conturbate atque inerti prae aegritudine.

Inerti, omnis consilii experti. Stupebat pater infelix re tam inexspectata; nihil erat quod ageret, quod inciperet. Andr. II, 1, 3.

Vae misero mihi.
Ut animus in spe atque in timore usque antehac attentus fuit;
Ita postquam adempta spes est, lassus, cura confectus stupet.

Vides, quid interfit inter animum spe ac timore *Incertum* & attentum; & eundem spe adempta lassum, stupentem, *Inertem*.

73 *Video alios festinare.* Si jam *Videt*, cur versus abhinc tertio narrat, *Ubi video?* Hoc non est venae Terentianae, praesertim in Diverbio tam elaborato. Repone,
Inde alii festinare, lectos sternere.
Hoc Lectoris indoli relinquam; nec, quod in promptu est, exemplis firmabo.

Faciebat, quo illam mihi lenirent miseriam. 75
Sic boni viri Librarii, *Quisque faciebat:* ut Syntaxeos scilicet ratio obtineret. At iidem mox *Lenirent:* ergo & hic *Faciebant. Quisque faciebant*; constructio vel pueris hodie nota, & a G. hic Fabricio olim annotata.

Ubi videó haec, coepi cogitare. Distingue, 76
Ubi video, haec coepi cógitare.

Solius solliciti sint causa. Ex sequentibus, 77
Vestiant, Faciam, apparet hic legendum *Solliciti sint.* Vidit hoc T. Faber, & recte vir eruditus ei accessit.

Tantos ego solus faciam? set gnatum unicum. 79
Repone ex ipsius orationis tenore & filo:
Tantos ego solus faciam; qui gnatum unicum.
Nisi hoc feceris, pro *Ejeci*, legas *Ejiciam* aut *Ejexim.* Sed illud melius. Cum enim dicit v. 84. *Si id faciam*, ad *Sumptus* tantum refert: filius enim jam ejectus erat; nec de ea re locus erat consilii.

Eum ego ejeci hinc. Melior numerus est 82
in libro Bembino & aliquibus aliis, *Eum ego hinc ejeci.* FABERUS. Unus tantum ex Nostris *Ejici hinc*; ceteri recte, *Hinc ejeci.*

Maló quidem me dígnum quouis députem,
Si id fáciam. nam uſque dum ílle uitam illám colet
Inopém, carens patria ób meas iniúrias,
Intérea uſque illi dé me ſuppliciúm dabo,
Labórans, quaerens, párcens, illi ſéruiens.
Ita fácio prorſus: níl relinquo in aédibus,
Nec uás, nec ueſtiméntum: conraſi ómnia.
Ancíllas, ſeruos, níſi eos qui opere rúſtico
Faciúndo facile ſúmptum exſercirént ſuum,
Omnís produxi ac uéndidi. inſcripſi ílico
Aedís mercede. quáſi talenta ad quíndecim
Coégi: agrum hunc mercátus ſum: hic me exérceo.
Decréui tantiſpér me minus iniúriae,
Chremé, meo gnato fácere, dum fiám miſer:

84 *Vitam illam incolit.* Liber Bembinus *colit*; Vaticanus & Victorianus *colet*, quod & placet. FAERNUS. Meliores noſtri *Colet*, ut Nonius v. *Colere*: ceteri *Incolet*.

85 *Inopem, carens patria ob meas injurias.* Animadvertis, credo, illud *Patria* ſine ullo accentu, ut nullius ſignificationis, tranſmitti. Ne hoc ſic abeat, reponere poſſis,

Inopém, carentem pátria ob meas injúrias.

Vitam patria carentem; ut Horat. Carm. I, 31.

Nec turpem ſenectam
Degere, nec citharae carentem.

Nonius tamen v. Colere *Carens* habet; & ſic ibi codex noſter veterrimus. Forte ab Auctore erat, *Inops carenſque* patria.

87 *Laborans, quaerens, parcens, illi ſerviens.* Sic Edd. vett. & ex codicibus noſtris unus: ceteri *Parcens, quaerens*. Si ſuffragia ineunda ſunt, hi numero vincent. Sed prius natura eſt *Quaerere*; deinde *Parcere*. Adel. V, 3, 27.

Conſerva, quaere, parce, fac quamplurimum.

At hic quoque prius eſt *Quaerere*, quam *Conſervare*. Quamobrem in his, quae irati aut commoti dicunt, ad ordinem parum attenditur.

91 *Sumptum exerceant ſuum. Exercerent*, quod & elegantius & numeroſius eſt, habent tres antiquiſſimi libri. FAERNUS.

Qui opere ruſtico
Faciundo facile ſumptum exercerent ſuum.

Exercere ſuum ſumptum: nemo quid ſit expliçaverit; quantumvis in ea re laboret vir primarius Frid. Gronovius Obſerv. Eccleſiaſt. Cap. I. Reponendum hic *Exſercirent*, ut primus, opinor, vidit Janus Palmerius, acutiſſimo vir ingenio. Atque eſto, ut S. Ambroſius ter quaterque ea phraſi uſus ſit, *Sumtum ſuum exercere*: nempe ante ejus aetatem jam hunc Terentii locum interpolaverant Magiſtri; ne verbo obſoleto diſcipulos male loqui docerent. *Exſercire* ſive *Exſarcire ſumptum ſuum*, eſt tantum lucri domino referre, quantum ille ſumptus in eis aleudis impendit: opere ſuo impenſas domini penſare & reſarcire. Sic *Damnum ſarcire*, *reſarcire* Caeſar aliique. Colonienſis codex apud Palmerium a prima manu, *Sumptum exercirent ſuum*: alter apud eundem, *Sumptum exerciint ſuum*. Codex Bembinus, teſte ipſo Bembo, hoc in margine adſcriptum habuit, *Exercerent, reſarcirent*. Atqui qui ſic primus interpretatus eſt, proculdubio legebat *Exercirent*. Paulus in Epitoma Feſti: *Exercirent, ſarcirent*. Unde hoc niſi ex hoc Terentii loco? & vix dubites, quin apud Feſtum ipſum locus totus adductus fuerit. Quid moltis opus? Omnes ſervos, ancillas vendidit Menedemus, praeterquam qui operi ruſtico faciundo apti nati eſſent, & laboris ſui fructu alimenta ſua exſercirent & compenſarent, quive operis ſuis alio locatis mercedem hero referrent. Robuſtos, viragines, corpore valido, forma mala, ſibi ſervavit: ceteros ceteraſque, quos ſua ſpecies aut manus artifex commendabat, domo abdidit & diſtra-

xit:

Nec fás eſſe, ulla mé uoluptate híc frui,
Niſi ubi ille huc ſaluos rédierit meus párticeps.
CH. *Ingénio te eſſe in líberos lení puto,*
Et illum óbſequentem, ſíquis recte aut cómmode
Tractáret. uerum néque illum tu ſatis nóueras,
Nec te ille; hoc quod fit, úbi non uere uíuitur.
Tu illúm numquam oſtendíſti quanti pénderes,
Nec tibi illeſt credere aúſus quae eſt aequóm patri.
Quod ſi éſſet factum, haec númquam euenisſént tibi.
M. *Ita rés eſt, fateor: péccatum a me máxumumſt.*
CH. *Menedéme, at porro récte ſpero, et illúm tibi*
Saluom ádfuturum eſſe hic confido própediem.
M. *Utinam íta di faxint.* CH. *fácient. nunc ſi eſt cómmodum,*
Dionyſia hic ſunt hódie: aput me ſís uolo.

xit: qualis illa erat apud Plautum Paſicompſa Merc. III, 1, 10. [*bajulare.*

Namque edepol equidem, mi ſenex, non didici
Nec pecua ruri paſcere, nec pueros nutricare.

93 *Inſcripſi ilico Aedis mercede.* Recte Eugraphius: *Hoc eſt, Aedes meas locavi.* Nempe non emendas aedes inſcripſit, ſed mercede conducendas, ut ſi redierit filius, ipſe in urbem redire poſſet. Vide Digeſt. XIX, 2. Locati & conducti.

101 *Verum nec tu illum ſatis noveras, Nec te ille.* Codices noſtri magno numero *Neque tu illum:* Repone:

Verum neque illum tú ſatis noveras, Nec te ílle.

Et *Ille* & *Tu* accentu elevari debent.

112 *Hoc ibi fit, ubi non vere vivitur.* In aliquibus eſt *hoc qui fit*, in Bembino, *hocque fit.* FAERNUS.

Nec te ille: hoceque fit. ubi non vere vivitur.

Sic a Faerno eſt: ſed verſus miſere claudicat: ut vel Librarii ſenſerunt: quorum alii *Hoc ibi fit*, alii *Hoc qui fit*; Bembinus ſolus, *Hocque fit.* Repone:

Nec te ille; hoc quod fit, ubi non vere vivitur.

id eſt, *id quod fieri ſolet*, ubi non vere, recte, & ratione vivitur. Adel. V, 9, 31.

Id non fieri ex vera vita neque adeo ex aequo & bono.

106 *Peccatum a me maximum eſt.* Ita liber Bembinus & Vaticanus. Victorianus vero, *maxime.* priore modo *peccatum* nomen eſt; ut ſit ſenſus: a me, id eſt, a parte mea maximum peccatum invenitur. poſteriore participium. FAERNUS. Noſtri fere omnes *Maxumum.*

108 *Recte ſpero illum tibi ſalvum adfuturum.* Poſt *ſpero*, o. l. s. habent conjunctionem &: ita poſt *ſpero* diſtinguendum, neque id verbum ad ſequentia referendum, ſed abſolutum relinquendum, hoc modo:

Menedeme at porro recte ſpero: & illum tibi
Salvum ad futurum eſſe hic confido propediem.

FAERNUS.

109 *Utinam di ita faxint.* Bembinus liber & Victorianus, *Utinam ita di faxint*, meliore collocatione, nec verſu repugnante, ſi vel in primam ſedem proceleuſmaticus admittatur, vel primam hujus verſus ſyllabam finis praecedentis abſumat. FAERNUS. Sic & Noſtri, *Utinam ita di faxint:* & quattuor *Faciant.*

Nunc ſi commodumſt. Omnes fere noſtri, Ib. *Nunc ſi eſt commodum:* magis ex more auctoris.

110 *Dionyſia hic ſunt: hodie aput me ſis volo.* Prava haec diſtinctio eſt, quam ſic refinge:

Dionyſia hic ſunt hodie: aput me ſis volo.

Eugraphius ad locum: *Quia dicit, Hodie Dionyſia ſunt, quae ſunt ſacra Liberi Patris apud Athenas.* Plaut. Poen. V, 3, 14.

Aphrodiſia hodie, venerio eſt feſtus dies,

&c.

M. *Non póſſum.* CH. *cur non? quaéſo tandem aliquántulum*
Tibi párce: idem abſens fácere te hoc uolt filius.
M. *Non cónuenit, qui illum ád laborem hinc pépulerim,*
Nunc me ípſum fugere. CH. *ſícine eſt ſenténtia?*
M. *Sic.* CH. *béne uale.* M. *et tu.* CH. *lácrumas exeuſſit mihi,* 115
Miſerétque me eius: ſét ut diei témpus eſt,
Monére oportet me hunc uicinum Phániam,
Ad cénam ut ueniat: ibo, uiſam ſí domi eſt.
Nihil ópus fuit monitóre: iam dudúm domi
Praeſto apút me eſſe aiunt: égomet conuiuás moror. 120
Ibo ádeo hinc intro. ſét quid crepuerúnt fores
Hinc á me? quiſnam egréditur? huc concéſſero.

ACTUS

& I, 1, 63. *Aphrodiſia hodie ſunt.* & I, 2, 42. *Dignum Veneri pol, cui ſunt Aphrodiſia hodie,* Pſeud. I, 1, 57.

Dies praeſtitutaſt, Proxima Dionyſia.
Cras ea quidem ſunt.

113 *Non conuenit qui illum ad laborem impulerim.* Verſum hunc eſſe impeditum omnes vident. mendum eſt in verbo *impulerim*; quo ſtante, aut deeſt una ſyllaba ſenario, aut eſt trochaeus in quinta, qui pes in hunc verſum non cadit: quae difficultates vitantur ex antiqua lectione libri Vaticani, in quo erat *impellerim*; ſed deinde abraſis mediis litteris mutatum in *impulerim*; ſic tamen ut prior lectio conjici poſſit. idem factum & in Victoriano, niſi quod hic habebat *impelerim* per unum l. Quod autem verbum impello, facere potuerit in praeterito, non modo impuli ſecundum uſum, ſed & impelli ſecundum analogiam, indicio ſunt multa verba, quae praeteritum apud antiquos utroque modo habent, ut haurio hauſi & haurivi vel haurii. Varro ad Ciceronem, *Quum deinde hauſerunt.* Neglego neglexi & neglogi, Aemilius Macer. XVI. annalium, *Omnium noſtrum neglegerint auctoritatem.* Soleo ſolitus ſum, & ſolui. Saluſtius, II. hiſtoriarum: *Neque ſubſidiis, uti ſoluerat, compoſitis.* pellicio pellexi & pellicui. Varro belli Sequanici libro II. *Deinde ubi pellicuit dulcis lenis unda ſaporis.* nemo ergo miretur ſi & impello, impelli in praeterito potuit facere, ſecundum analogiam. FAERNUS.

Non conuenit qui illum ad laborem impellerim. Sic dedit Faernus: noſtri omnes *Impulerim*: quo verſus quidem claudicat. Abſit tamen, ut tam deformem medicinam admittamus, ut noſter qui alias ſemper *Compulit, impulit, perpulit, impuliſti, perpuliſti* dixerit, hic dicat *Impellerim.* Tu repone:

Non conuenit, qui illum ad laborem hinc pepu-
Nunc me ipſum fugare. [*lerim,*

Hinc, quia ſine illo verſus integer eſt, excidebat: poſtea ſenſus gratia factum eſt *Impulerim.*

Set ut diei tempus eſt. 117
Manere oportet me hunc vicinum Phaniam. Quod teſtatus eſt Lindenbrogius, τὸ *oportet in omnibus veteribus Libris deeſſe*; idem ego de Noſtris teſtor, ab omnibus id abeſſe, praeterquam duobus ex recentiſſimis, qui *Monere me oportet* habent? Unde hoc evenisſe dicas? Niſi quod olim verbum aliquod hinc exciderit; quod nunc ſuae ſedi reſtituo:

Set ut diei tempus eſt,
Tempuſt manere me hunc vicinum Phaniam.

Tempus eſt monere: ut Hec. IV, 2, 21. *Tempus eſt cenandere.* Ex verbis duobus continuis alterutrum excidere, ſollemne eſt.

Ibo. ut viſam ſi domi eſt. Ex fide omnium 118
l. s. deleo particulam *ut*. FAERNUS.

Noſtri tamen, demtis quatuor, omnes *Ut* habent; niſi quod ex Meadianis alter *Ibo & viſam*. prorſus ut Plaut. Bacch. III, 5, 4.

Ibo & viſam huc ad eum, ſi forte eſt domi.
Aiunt

ACTUS I. SCAENA II.

CLITIPHO adulescens. CHREMES.

NIHIL adhuc est, quód uereare, Clínia: haut quaquam étiam cessant:
Et illam símul cum núntio tibi húnc futuram hodié scio.
Proín tu sollicitúdinem istam fálsam, quae te excrúciat, mittas.
CH. *Quínam loquitur fílius?*
CL. *Páter adest, quem vólui: adibo. páter, opportune áduenis.*
CH. *Quid id est?* CL. *hunc Menedémum nostin nóstrum vicínum?* CH. *probe.*
CL. *Huíc fílium scis ésse?* CH. *audívi esse: in Asia.* CL. *non est, pater:*
Aput nós est. CH. *quid ais?* CL. *ádvenientem, e návi egredientem, filíum*
Abdúxi ad cenam: nám mihi cum eo iam inde úsque a púeritia
Fuit sémper familiáritas. CH. *voluptátem magnam núntias.*

120 *Aiunt praesto apud me esse.* O. l. s. ita collocant, *Praesto apud me esse aiunt.* enit autem in prima sede dactylus, abjecto *d* ex *apud.* FAERNUS. Sic & nostri omnes.

1 *Nihil adhuc est quod vereare Clinia: haud quaquam etiam cessant.* Versus est trochaicus tetrameter acatalecticus. FAERNUS.

2 *Et illam simul cum nuntio tibi hic ego adfuturam hodie scio.* Versus hic novem pedum est: qui, si ex eo demas pronomen *ego*, quod neque in libro Bembino est, neque in plerisque aliis, adhuc tamen remanet impeditus, nisi *tibi* in unam syllabam contrahas, & quod frequentius est, in dictione *illam* prima corripiatur elisо uno l: hoc modo versus erit octonarius Iambicus. FAERNUS. *Hic* abest a codice Regio Chartaceo: & a vetere Lindenbrogii utrumque abest *Hic ego*. Recte.

3 *Proin tu sollicitudinem istam falsam, quae te excrucias, omittas.* Plerique l. s. inter quos Bembinus, habent *mittas*; ita versus est trochaicus tetramerer acatalecticus, ut primus hujus scenae. FAERNUS. Nostri universi. *Mittas.*

4 *Quinam loquitur filius?* Versus trochaicus dimeter catalecticus. FAERNUS.

5 *Quid est?* Plerique fere o. l. s. habent *quid id est*, ut exacto versus requirit. ita enim ordinandus est versus, qui est trochaicus, quemadmodum in libro Bembino est, ut dictio *probe* cum finiat hoc modo:

CH. *Quid id est? CL. hunc Menedemum nostin nostrum vicinum? CH. probe.* FAERNUS.

Meliores nostri & plures, *Quid id est?*

CH. *Audivi in Asia.* Hic deest verbum *esse*, 7
quod o. l. s. habent post dictionem *Asia*, praeter Bembinum, qui post *audivi*; quod numero magis quadrat. FAERNUS.

Nostri pene omnes cum Bembino *Audivi esse.* & post subdistingue,

Huic filium scis esse? Audivi esse: in Asia. Non est pater.

CL. *Venientem e navi.* O. l. s. *advenientem*; 8
nec versus repugnat, si ex *apud* d abjicias. FAERNUS.

Adduxi ad cenam: Liber Bembinus & 9
plerique alii *abduxi*: prima autem hujus versus syllaba pertinet ad praecedentem, ut hic fit octonarius Iambicus, ut ceteri. FAERNUS.

Abduxi ad cenam: nam mihi magna cum eo jam inde usque a pueritia.

Sic dedit Faernus, versu relictante. Quatuor ex vetustioribus nostris non habent *Magna.* Recte: sic enim versus rotunde erit,

Abduxi ad cenam: nam mihi cum eo jam inde usque a pueritia.

& sententia sibi sufficit, sine illo *Magna.*

Semper fuit familiaritas, cum voluptatem magnam nuntias. O. l. s. *fuit semper*, quod parvi refert:

Quam uéllem Menedemum inuitatum, ut nóbiſcum eſſet ámplius:
Ut hánc laetitiam néc opinanti prímus obiiterem eí domi.
Atque étiam nunc ſatis témpori eſt. CL. *caue fáxis; non eſt ópus, pater.*
CH. *Quaprópter?* CL. *quia enim incértumſt etiam, quíd ſe faciat. módo uenit.*
Timet ómnia, patris íram, et animum amícae ſe erga ut ſít ſuae.
Eam míſere amat: proptér eam haec turba atque ábitio euenit. CH. *ſcio.*
CL. *Nunc ſéruolum ad eam in úrbem miſit, ét ego noſtrum uná Syrum.*
CH. *Quid nárrat?* CL. *quid ille? míſerum ſe eſſe.* CH. *míſerum? quem minus crédereſt?*
Quid réliquiſt, quin hábeat quae quidem in hómine dicuntúr bona?
Paréntis, patriam incólumem, amicos, génus, cognatos, diuítias:
Atque haéc perinde ſúnt ut illius ánimus, qui ea póſſidet:
Qui utí ſcit, ei bona; illi, qui non útitur rectě, mala.
CL. *Immo ille fuit ſenex importunus ſémper; et nunc níl magis*

refert: octonarius ſtat eliſo *p* ex *voluptatem*. ut & ſupra, *haec non voluptati tibi eſſe*. FAERNUS. Noſtri quoque omnes, *Fuit ſemper*, Nec in metro difficultas ulla eſt.

11 *Eſſet hodie amplius. Hodie* diſſyllabum faciendum eſt, ut ſtet octonarius. FAERNUS. *Hodie* ſit triſyllabon per hunc locum licet: cum meliores quique ex noſtris hic id non agnoſcant: neque Nonius v. Invitare.

12 *Primus ei objicerem.* O. l. s. ita habent, *primus objicerem ei domi*, praeter Bembinum, in quo omnino non erat dictio *ei*, ſed deinde ſuperaddita eſt, quae tamen mihi non placet. FAERNUS. At nos reponimus *Ei*; cum noſtri omnes id habent & in eadem ſede.

13 *Atque etiam nunc tempus eſt.* CLIT. *cave faxis, non eſt opus pater.* Ex o. l. s. ita tranſpone haec verba, *non opus eſt*, & ut octonarius ſtet, non facies ſynaloepham in *atque etiam*; aut ſi facis, erit trochaicus inter octonarios Iambicos. FAERNUS.

Atque etiam nunc tempus eſt. Cave faxis, non opus eſt, pater.

Sic & noſtri. Sed nec *Atque etiam* ſine ſynaloepha eſſe poteſt; nec Trochaico inter Iambicos eſt locus. Vir doctus velit *Hodie* huc adſciſci aut *Pater*. Sed alia via inſiſtendum erat. Cum *Tempus eſt* dicunt, ut Hec. IV, 2, 21. *Tempus eſt concedere*, & Horat. Ep. II, 2, 215. *Tempus abire tibi eſt*, perinde eſt ac *Satis fere:* atqui hic perinde erit ac *Satis cito:* quod nuſquam legas. Tu repone:

Atque etiam nunc ſatis temporiſt. Cave faxis, non eſt opus, pater.

Satis *Tempori*, ſat tempeſtive, mature. Plaut. Capt. I, 2, 80 & 88.

Sed ſi venturu's; tempori. Hem, vel jam otiumſt. Numquid vis? Venias tempori. Memorem mones.

Ceterum unus ex Noſtris, *Non eſt ópus, pater*. Recte, ut *Opus* in Ictu ſtet.

Quid narrat? Quid ille? ſe miſerum éſſe. 18
Miſerum? quem minus credere eſt?

In ſermone lex & mos eſt, ut verbum repetitum eodem, quo prius, accentu proferatur. Recte igitur Codices quos vidi univerſi.

Miſerum ſe eſſe. Miſerum.

CH. *Immo ille ſenex fuit importunus ſemper* 23
& nunc nihil magis. Ita quidem optime ſtat octonarius, contracto *nihil* in unam ſyllabam: ſed nullus eſt liber ſcriptus, qui ita habeat, ſed ad unum omnes. *Immo ille fuit ſenex importunus ſemper*. mellore collocatione, & numero non repugnante, ſi vel ex *ſemper r* abjicias, vel τὸ *ſenex* in unam ſyllabam contrahas. FAERNUS.

CLIT. *Quid tu tecum?* Liber Bembinus & 26
aliquot alii: *quid tute tecum?* itaque octonarius exigit. FAERNUS. Sic omnes noſtri.

Fortaſſe

Uereór, quam ne quid in íllum iratus plús ſatis faxít, pater.
CH. *Illéne? ſet repprimám me: nam in metu éſſe hunc, illi eſt útile.*
CL. *Quid túte tecum?* CH. *dícam. ut ut erat, mánſum tamen opórtuit.*
Fortáſſe aliquantum iníquior erat praéter eius lubídinem:
Paterétur: nam quem férret, ſi paréntem non ferrét ſuum?
Huncíne erat aequom ex íllius more, an íllum ex huius uíuere?
Et quód illum inſimulant dúrum, id non eſt. nám parentum iniúriae
Uniuſmodi ſunt férme; paulo qui éſt homo tolerábilis.
Scortári crebro nólunt; nolunt crébro conuiuárier:
Praebént exigue ſúmptum: atque haec ſunt támen ad uirtutem ómnia.
Uerum ánimus ubi ſemél ſe cupiditáte deuinxít mala,
Necéſſe eſt, Clitiphó, conſilia cónſequi conſímilia. hoc
Scitúmſt, periclum ex áliis facere, tíbi quid ex uſú ſiet.
CL. *Ita crédo.* CH. *ego ibo hinc íntro, ut uideam nóbis cenae quíd ſiet.*
Tu, ut témpus eſt diéi, uide ſis né quo hinc abeas lóngius.

27 *Fortaſſe aliquanto iniquior.* Liber Bembinus, *aliquantum.* FAERNUS.
Noſtri omnes, *Aliquanto* vel *Aliquando.* Sed recte *Aliquantum iniquior*; ut Eun. I, 2, 51. *Nuper. Ejus frater aliquantum ad rem eſt avidior.*
Ratio eſt; quia in hujuſmodi formula Comparativus non auget, ſed minuit.

30 *Et quod inſimulat durum.* Bembi codex, ſi ipſi fides, *Inſimulant* habuit. Recte. Non enim Clinia ſolus, ſed Clitipho v. 23. Ergo *Inſimulant*, homines ſcilicet, adoleſcentes.

31 *Paulo qui eſt homo tolerabilis.* In libro Bembino haec interpretatio aſcripta eſt, *Aut ei ſubauditur, aut eum: ſi ei, ſic intelligimus, uniuſmodi ſunt ei, qui eſt homo tolerabilis. aut eum ſcortari crebro nolunt, ut ſis, filium, qui ſit tolerabilis. aut ſingularem numerum pro plurali poſuit, id eſt qui ſunt tolerabiles.* FAERNUS. Poſtrema ex his Interpretationibus vera eſt.

33 *Et ea ſunt tamen ad virtutem omnia.* Bembinus liber, ſine conjunctione habet dictionem *haec*, alii cum conjunctione *atque*. quod & placet. FAERNUS. Noſtri omnes, *Atque haec ſunt.*

Verum úbi animús. Sic editiones veteres: & ut alia multa, neglexit Faernus. Atqui Codices ſcripti magno conſenſu: 34
Verum ánimus ubi. Quod multo venuſtius.

Scitumſt, periclum ex aliis facere, tibi quod ex uſu ſiet. Verum eſt, quod unus ex Regiis hic habet, & ſcena ſequente v. 9. duo, 36
Tibi quid ex uſu ſiet.
Non parum intereſt: *Quod* ad ipſum illud periclum modo reſpicit, *Quid* ad alia ſimilia atque etiam contraria.

Ut videam nobis quid cenae ſiet. Nullus l. s. hanc habet collocationem, ſed omnes ita, *ut videam cenae quid nobis ſit*; vel *ſiet.* Solus Bembinus, *quid in cen ſiet.* deinde deleto *in*, poſt *cen* ſuperadditum eſt *e*, ut fierer *cene.* ego legendum puto, *quid in cenam ſiet:* ut & in Andria, *ferre obolo in cenam ſeni.* nec verſus repugnat, ſi ex *quid*, elidas *d.* FAERNUS. 37

Nobis quid cenae ſiet. Noſtri univerſi, *Nobis cenae quid ſiet:* ubi *Cenae* caſus dativi eſt. Plaut. Truc. III, 1, 2.
Ut bubus glandem prandio depromerem.
Si *Quid cenae* legas, caſus erit genitivi.

ACTUS II. SCAENA I.

CLITIPHO.

QUAM iníqui ſunt patrés in omnis áduleſcentis iúdices?
Qui aequom éſſe cenſent nós iam a pueris ílico naſcí ſenes;
Neque illárum adfines éſſe rerum, quás fert aduleſcéntia.
Ex ſuá libidiné moderantur, núnc quae eſt, non quae olím fuit.
Mihi ſi úmquam filiús erit, ne ille fácili me utetúr patre:
Nam et cógnoſcendi et ígnoſcendi dábitur peccatí locus:
Non út meus, qui míhi per alium oſténdit ſuam ſenténtiam.
Perii: ís mi, ubi adbibit plus paulo, ſúa quae narrat fácinora?
Nunc aít: periclum ex áliis facito, tíbi quid ex uſú ſiet.
Aſtútus: ne ille haut ſcít, quam mihi nunc ſúrdo narret fábulam.

2 *Nos jam a pueris.* Nec liber Bembinus, nec plerique alii habent particulam *jam.* FAERNUS. Atqui omnes noſtri cum vett. Edd. habent *Jam:* nec abeſſe poteſt ſine detrimento. Ita ſupra, *Jam inde uſque a pueritia:* & alibi, *Jam inde ab adoleſcentia, Jam inde a puero.*

3 *Neque illarum affines rerum eſſe.* O. l. s. *eſſe rerum,* verſu non repugnante, ſi in *illam* abjecto *l* primam corripias, ut ſaepe in hoc poeta. FAERNUS. Ita noſtri quoque omnes.

4 *Ex ſua libidine moderantur, quae eſt nunc.* O. l. s. *nunc quae eſt.* FAERNUS. Conſentiunt noſtri omnes.

6 *Peccati locus.* Noſtri plerique *Peccatis.* Recte *Peccati:* Plaut. Amph. I, 1, 100.
Ignoſcamus peccatum ſuum.

8 *Nunc ait, periculum ex aliis facito. Periclum* exigit ratio octonarii, ut & in libro Bembino eſt. FAERNUS. *Tibi quod ex uſu ſiet.* Repone *Quid,* ut ſupra I, 2, 36.

12 *Cui quid reſpondeam nihil habeo.* Aliquot ex Noſtris: *Cui quod reſpondeam.* Sine dubio recte.

13 *Nam Clinia hic, etſi is ſuarum rerum.* O. l. s. *nam hic Clinia, etſi is quoque ſuarum.* utroque modo conſtante octonario. FAERNUS.
Nam hic Clinia, etſi is quoque ſuarum rerum ſatagit, attamen
Habet bene & pudice eductam.
Sic Faernus, & ſic Libri, opinor, qui nunc ſuperſunt, omnes. Elegans tamen & antiquae monetae lectio eſt apud Chariſium p. 193. etſi non tam diverſa eſt, quam eadem: ſiquidem olim cum nec ſpatium nec interpunctiones inter verba eſſent, neſcires utra fuerit. 'Satis, inquit, pro *Intente:* Cato dierum dictarum de conſulatu ſuo: *Jam apud vallum noſtri ſatis agebant.* Terentius in Heautontimorumeno: *Etſi ſuarum rerum ſatis agitat, tamen Habet bene & pudice eductam.* Vides hic pro *Satagit attamen* quondam lectum fuiſſe *Sat agitat tamen.* Rectiſſime. Plaut. Bacch. IV, 3, 23. *Nunc agitas ſat tute tuarum rerum. Agito* eſt Frequentativum ab *Ago.* Nec tamen ideo hoc praefero; (quippe idem Merc. II, 1, 4. *In ſomnis egi ſatis.*) ſed quia poſt *Etſi* inferre ſoleant *Tamen,* non *Attamen.* Hec. II, 2, 1.
Etſi ſcio, Philumena, meum jus eſſe, ut te cogam
Quae ego imperem facere, ego tamen *patrio animo victus faciam.*
Ita paſſim apud quoſvis ſcriptores: at *Attamen* ſic poni vix credo reperies; niſi praeceſſerit *Sed etſi.*

14 *Habet bene & pudice eductam ignaram artis meretriciae.* Vix ferre poſſum *Artis* poſteriorem hic acuere, cum prior longa ſit. Quare inducor ut ab auctore fuiſſe credam, *Ignaram rei meretriciae.* Sic And. V, 1, 10. *Abhorrenti ab*

Magis núnc me amicae dícta ſtimulant, Dá mihi, atque adfér mihi:
Cui quód reſpondeám nil habeo: néque me quiſquam eſt míſerior.
Nam hic Clínia, etſi is quóque ſuarum rérum ſat agitát, tamen
Habét bene et pudíce eductam, ignáram artis meretríciae.
Meáſt petax, procáx, magnifica, ſúmptuoſa, nóbilis. 15
Tum quód dem ei, rectéſt: nám nihil eſſe míhi religioſt dícere.
Hoc égo mali non prídem inueni: néque etiamdum ſcít pater.

ACTUS II. SCAENA II.

CLINIA. CLITIPHO.

SI mihi ſecundae rés de amore meo éſſent, iam dudúm ſcio
Uenísſet: ſet uereór, ne mulier me ábſente hic corrúpta ſit.
Coucúrrunt multa, opínionem hanc quaé mihi animo exaúgeant:

ab re uxoria. Res *meretricia* omnes earum artes intra ſe comprehendit.

15 *Meaſt potens, procax, magnifica, ſumptuoſa, nobilis.* Quid *Procax* ſit Feſtus tibi dicet, *Procari, poſcere: unde procaces meretrices ab aſſidue poſcendo, & Proci uxorem poſcentes in matrimonium.* Cur ergo *Potens* a *Magnifica* & *Nobili* ſeparatur, & *Procax* alienae ſignificationis intervenit? Quid quod haec non Lais Corinthia eſt, ſed Attica meretricula, quae nullo jure dicatur *Potens?* Repone certiſſime:

Meaſt petax, procax, magnifica, ſumptuoſa, nobilis.

Petacum eſſe ſcias ex v. 18. [*Petacum* eſſe ſcias ex v. 18.

Magis nunc me amicae dicta ſtimulant, Da mihi atque adfer mihi.

Hec. I, 2, 84. de alia meretrice huic cognomine,

Maligna multo & magis procax facta ilico eſt.

ubi Donatus: *Procax, deſpoliatrix & petax.* Illud *Petax* ex hoc ipſo ſumpſit. Fulgentius Mythol. II, 1. *Vita ornatus petax, habendi inſatiata:* & 3, *Omnis vita potentiae petax. Petax, procax:* placuerunt ſibi in his & ſimilibus Comici: Plaut. Perſ. III, 3, 6. de Lenone.

Pecuniaï accipiter, avide atque invide,
Procax, rapax, trahax.

& mox de ſervo: *Lurco, edax, furax, fugax.* Apud Nonium tamen v. nobile, *Potens* legitur, etiam in vetere noſtro Codice.

2 *Ne me abſente mulier corrupta ſit.* L. s. alii alia collocatione; omnes tamen habent adverbium *hic.* Bembinus vero & Baſilicanus & nonnulli alii, hoc modo, *ne mulier me abſente hic corrupta ſit.* FAERNUS. Pro *Veniſſent* repone *Veniſſet:* ut infra v. 9, *Adeſſet.*

3 *Quae mi animum exaugeant. Mihi* exigit octonarius, & ita habent o. l. s. eſt autem in libro Bembino ad haec verba aſcripta interpretatio, *Quae mihi animum exaugeant, quae me terreant. animum autem dicit, quam illi praeſens efficit metus ſollicitam cogitationem.* FAERNUS.

Concurrunt multae opiniones, quae mihi animum exaugeant.

Diu eſt, cum Palmerius, Acidalius, Guyetus ex conjectura propoſuerint *Exangeant;* quippe *Exaugere animum, ἀὐξειν*, non aegritudini, ſed gaudio convenire. Quaerebatur vero, quis *Angeo* dixerit pro *Ango?* Hoc alia conjectura ex Plauto conficere conati ſunt, Stich. I, 1, 54.

Scio atque in cogitando moerore augeor.

Ubi pro *Augeor* ſubſtituere volunt *Angeor:* infelici ſane eventu. Quippe Plautus (qui ignarus praecepti Horatiani *Si vis me flere, dolendum eſt Primum ipſi tibi,* ſemper riſum & jocum captat, etiam ubi flendum erat & dolendum) ſuo more hic dixit, *Moerore augeor;* cum alias dicerent homines *Laetitia augeor.* Cicero De Fin. II, 4. ex poëta vetere,

Tanta laetitia auctus ſum, ut mihi non conſtem.

Simili joco Syrus infra IV, 1, 15.

Sic eſt factum: minor ergo herus damno auctus eſt.

Occáſio, locus, aétas, mater, cuíus ſub imperióſt, mala:
Cui níl iam praeter prétium dulceſt. CLIT. *Clínia.* CLIN. *ei miſeró mihi.*
CLIT. *Etiám caues, ne uideat forte hic te á patre aliquis éxiens?*
CLIN. *Faciám: ſet neſcio quíd profecto mi ánimus praeſagít mali.*
CLIT. *Pergín iſtuc prius diiúdicare, quám ſcias quid rei ſiet?*
CLIN. *Si níl mali eſſet, iam hic adeſſet.* CLIT. *iam áderit.* CLIN. *quando iſtúc iam erit?*
CLIT. *Non cógitas hinc lóngule eſſe? et nóſti mores múlierum:*
Dum móliuntur, dúm conantur, ánnus eſt. CLIN. *o Clítipho,*
Timeó. CLIT. *reſpira: eccúm Dromonem cúm Syro una: adſúnt tibi.*

ACTUS

Damno auctus eſt, facete dixit; cum alias diceret *Commodis, honoribus, augeri*. Ergo de iſto *Exangeant* actum, opinor, & conclamatum eſt. Quid vero ad hunc locum vir eruditus? *Sic indubie legendum*, ait, *Exangeant, non Exangeant; ut Plautus Moerore angeor*: & extemplo in Textum ipſum recipit, idem fortaſſis in Plauto ſuo facturus. Ergo pro unius hujus peccatis uterque poeta paenas dabit. Mendum hic vetuſtiſſimum eſt, & altius abſconditum, quam ut vel Lynceum ejus acumen eo poſſet penetrare:

Concurrunt multae opiniones, quae mihi animum exangeant,
Occaſio, locus, aetas, mater cujus ſub imperioſt mala.

Quaenam quaeſo ſunt *Multae illae opiniones?* Anne occaſio, locus, aetas, mala mater, *Opiniones* ſunt? Una erat opinio; unum *Verebatur*, ne eo abſente amicá corrupta fuerit: ad eam opinionem confirmandam multa ſimul accedebant, *Occaſio, locus* & cetera. Quid pluribus opus? Tu audacter repone,

Concurrunt multa, opinionem hanc quae mihi animo exangeant;
Occaſio, locus, aetas &c.

Andr. III, 1, 31. [*currunt ſimul,*
Unde id ſcis? Audivi & credo: multa con-
Qui conjecturam hanc nunc facio.

Adel. IV, 4, 18.
Id ipſum metuo, ut credant: tot concurrunt veri ſimilia:
Egomet rapui, ipſe egomet ſolvi argentum, ad me abductaſt domum.

Recte vero *Exangere opinionem*, ſive ſuſpicionem. Eun. III, 1, 46.
Immo auge magis ſuſpicionem.

Locus, occaſio, aetas, mater, ſub imperio cujus eſt, mala. Ex o. l. s. ita colloca, *occaſio, locus.* item ex libro Bembino & Baſilicano, & nonnullis aliis, teſte Joanne Rivio, *cujus ſub imperio eſt, mala.* aliter nullo modo ſtat octonarius. ita legit & Eugraphius, qui etiam ita ſenſum ordinat, ut ſit mater mala ſub cujus imperio eſt. FAERNUS. Noſtri quoque omnes, *Cujus ſub imperio.* 4

Hinc a patre. Omnes Libri & Edd. vett. *Hic.* Recte. Nam *A patre* non eſt *A* meo, ſed tuo, Menedemo. 6

Pergin iſtuc prius dijudicare. Ex *iſtuc s* elidendum: ut in prima ſede hujus octonarii ſit dactylus. FAERNUS. 8
Pergin iſtuc prius dijudicare, quam ſcis quid veri ſiet?

Omnes fere noſtri cum vett. Edd. *Scias* pro *Scis*. Unde promptum eſt emendare,
Pergin iſtuc prius dijúdicare, quám ſcias quid rei ſiet?
Quid rei eſt? paſſim. Infra, IV, 7. 2. *Quid rei eſſet dixti huic?* Etiam Guyetus recte vidit *Rei*; licet in reliquis verſum corruperit.

Si nil mali eſſet, jam hic adeſſent. Jam adsunt. 9

ACTUS II. SCAENA III.

SYRUS, DROMO, ſerui. CLINIA. CLITIPHO.

AI'N tu? DR. *ſic eſt: uérum interea dúm ſermones caédimus,*
'Illae ſunt relíctae. CLIT. *mulier tíbi adeſt; audin, Clínia?*
CLIN. *'Ego uero audió nunc demum et uíuo et ualeo, Clítipho.*
SY. *Mínime mirum: adeo ínpeditate ſúnt: ancillarúm gregem*
Dúcunt ſecum. CLIN. *périi, unde illi ſúnt ancillae?* CLIT. *mén rogas?*
SY. *Nón oportuít relictas: pórtant quid rerum?* CLIN. *eí mihi.*
SY. *Aúrum, ueſtem: et uéſperaſcit, ét non nouerúnt uiam.*
Fáctum a nobis ſtúlte eſt. abi dum tú, Dromo, illis óbuiam:
Própere: quid ſtas? CLIN. *uaé miſero mi, quánta de ſpe décidi.*
CLIT. *Quí iſtuc? quae res té ſollicitat aútem?* CLIN. *rogitas quíd ſiet?*
Uíden tu? ancillas, aúrum, ueſtem, quám ego cum una ancíllula

erunt. Quando iſtuc erit? Lege ex noſtris pene omnibus cum Edd. vett. *Adeſſet, Aderit.* De amica enim ſola ſollicitus eſt, non de ſervulis qui accerſitum eam miſſi ſunt. Corrige quoque *Quando iſtuc jam erit?*

10 *Non cogitas hinc longius abeſſe?* Liber Bembinus, *hinc longule eſſe*, id eſt, aliquantum longe. Plautus in Menaechmis: *Ingreſſum fluvium rapidum ab urbe haut longule.* hoc modo optime ſtat octonarius, aliter impeditus. FAERNUS. Noſtri univerſi *Longius abeſſe.* Mutarunt Magiſtri, ne diſcipuli obſoleto tum *Longule* uterentur.

11 *Dum moliuntur, dum comuntur.* Pro *comuntur* omnes fere l. s. habent *conantur:* & in his Bembinus, Baſilicanus, Victorianus. alii, ſed pauci, *comantur*, nullus, quem viderim, *comuntur.* quare *conantur* repono, quod ſynonymum eſt verbi *moliuntur.* FAERNUS.

Plerique etiam noſtri *Conantur.* Eleganter dictum: Dum iturae ſunt, & non eunt; dum movent, ſed nil promovent. Phorm. I, 2, 2. *At ego obviam conabar tibi, Dave.* Virg. Aen. IV, 133. *Reginam Thalamo cunctantem:* ubi Servius; *Cunctantem, morantem,* ut Terentius: *Dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt.* An ille legit, aut legendum hic eſt, *Dum cunctantur?* Non puto.

12 *Una adſunt tibi.* Diſtingue poſt *Una. Una: adſunt tibi.*

Ego vero audio nunc demum, & video & valeo, Clitipho. Sic libri omnes: Nondum tamen *Videt* Antiphilam, quae pone relicta erat; ut ex ipſo loco videre eſt. Repone: *Vivo & valeo, Clitipho.* Plaut. Bacch. II, 2, 14. 3

Quia ſi illa inventaſt quam amat, vivit & valet:
Si non inventaſt, minus valet, moribundus eſt.
Animaſt amanti amica: ſi abeſt: nullus eſt.

Vivo & valeo paſſim conjunguntur. Vide infra III, 1, 20. Bacch. II, 3, 12. Stich. I, 1, 31, Trin. III, 3, 43. IV, 3, 68.

SYR. *Minime mirum.* Haec Dromoni tribuenda eſſe poſt Glareanum & Guyetum vidit vir eruditus. Aut hoc verum eſt; aut v. primo totum illud Dromonis eſt, *Sic eſt: verum interea* &c. quod verius cenſeo. 4

Propere. quid ſtas? Ubaldinus Bandinellus legebat *propera*, quod & nos in aliquibus libris invenimus, inter quos Victoriano, licet deinde abraſo *a*, ſubſtitutum fuerit *e*. & ſane *propera* majoris inſtantiae eſt. FAERNUS. 9

Abi dum tu Dromo illis obviam: Propera: quid ſtas. Noſtri plerique omnes, *Propere:* quod rectius eſt.

Quid iſtuc. Lege *Qui iſtuc?* Eun. IV, 6, 7. *Qui quaeſo iſtuc?* & alibi ſaepe. 10

Viden tu ancillas, aurum, veſtem, quam ego cum una ancillula 12

Hic reliqui; unde ea eſſe cenſes? Liber Bembinus & Baſilicanus non habent dictionem *ea*

in

Hic reliqui: unde éſſe cenſes? CLIT. *uáh, nunc demum intéllego.*
SY. *Dí boni quid túrbaeſt? aedes nóſtrae uix capiént, ſcio.*
Quíd comedent? quid ébibent? quid ſéne erit noſtro míſerius?
Sét eccos uideo quós uolebam. CLIN. *o Iúppiter, ubinam éſt fides?*
Dum ego própter te erraus pátria careo demens, tu intereá loci
Conlócupletaſti, Antíphila, te, et me in his deſeruiſtí malis;
Proptér quam in ſumma infámia ſum, et meó patri minus ſum óbſequens.
Cuius núnc pudet me et míſeret, qui harum móres cantabát mihi,
Monuíſſe fruſtra, néque eum potuiſſe úmquam ab hac me aſpéllere:
Quod támen nunc faciam: túm, cum gratum mi éſſe potuit, nólui.
Nemo éſt miſerior me. SY. *hic de noſtris uérbis errat uídelicet,*

in Victoriano ſic erat, *unde eſſe ea cenſes?* ſed deinde verbum *ea* deletum eſt, quod & in aliis libris varie collocatum eſt, quo ſublato ſic diſtinguemus.

Viden tu? ancillas, aurum, veſtem, quam ego cum una ancillula
Hic reliqui, unde eſſe cenſes? Et ſubaudiendum eſt ei, ut ſit ei, quam ego reliqui. ut autem ſtet trochaicus, vel in *viden*, fiat dialyſis, ut ſit anapaeſtus in prima, vel ex ea dictione *n* abjicietur: & erit pariter anapaeſtus in prima, ſed in *quam ego*, ſynaloepha non fiet. FAERNUS. Etiam noſtri plerique, *Unde eſſe cenſes?*

14 *Quid ſeni erit noſtro miſerius?* O. l. s. *ſene.* FAERNUS. Noſtri univerſi *Sene.*

15 *Set video eccos quos volebam.* Lege ordine inverſo, *Set eccos video quos volebam.* ut *Set eccum video Parmenonem. Set eccum Thaidem ipſam video.* & alibi ſaepe.

16 *Tu interea loci.* In libro Bembino hic aſcriptum eſt: *Loci* parhelcon: nam *loci* omni ſignificationi addi ſolet. Ennius: *Flamma loci poſtquam coaluſſet turbine ſaevo.* FAERNUS.

17 *Conlocupletaſti te Antiphila, & me. Antiphila* male in prima ſyllaba acuitur. Lege ex omnibus fere noſtris:

Conlocupletaſti, Antíphila, te & me.

ut infra ſemper. *Edepol te, mea Antíphila, laudo.*

18 *Propter quam in ſumma infamia ſum, & meo patri minus ſum obſequens.*

Sic recte dedit Faernus, nihil tamen adnotans. Noſtri omnes ſine *Sum* habent. *Minus obſequens.* Johannes Rivius, vir egregius, cum libris Scriptis tum Donati loco fidens ejecit, quod in Edito quodam repererat, *Sum:* & poſtea Guyetus ex Faerno rurſus ejecit. Donatus ad Phorm. II, 3, 61.

Potius quam lites ſector, aut quam te audiam:

'Bis, inquit, poſuit *Quam:* ut in Heaut.

' *Propter quam in ſumma infamia ſum, &*
' *meo patri minus obſequens:* &
' *Cepi rationem ut neque tu egeres neque haec*
' *poſſes perdere.*

Ita & olim & poſtea editi: qui bonum Rivium deceperunt. Correxiſſe oportuit *Minus ſum obſequens,* & *Neque ut haec.* Hoc enim voluit Donatus; in Phor. bis poſitum *Quam;* ut in Heaut. bis poſitum *Sum,* bis *Ut.*

Neque potuiſſe unquam. Poſt *potuiſſe* omnes fere l. s. habent pronomen *eum;* quod & placet, maxime propter verſum. FAERNUS.

Dormitabat hic bonus Faernus: volebat, credo, Ante, non Poſt *Potuiſſe:* nam ita noſtri omnes: & in ita fiet, verſus non juvatur, ſed jugulatur. Sed quid ſodes illud eſt? *Expellere me ab hac?* Expellere e loco, domo, urbe, finibus, paſſim habes: Expellere ab amica nuſquam. Credas potius ab auctore eſſe, *Ab hac me avellere.* Sed & hoc Magiſtrorum facinus eſt, qui verba omnia antiquae indolis e Terentio ejecta cupiebant. Tu repone:

Monuiſſe fruſtra: neque eum potuiſſe umquam
ab hac me aſpellere.

Aſpellere, abigere, arcere. Plaut. Trin. III, 2, 46.

Cum inopiaſt, cupias; quando ejus copiaſt,
tum non velis:

Ille

Quae hic ſúmus locuti. Clínia, aliter túum amorem, atque eſt, áccipis:
Nam et uítaſt eadem, et ánimus te erga idem ác fuit;
Quantum éx ipſa re cóniecturam fécimus.
IN. *Quid eſt óbſecro? nam míhi nunc nil rerum ómniumſt*
Quod málim, quam me hoc fálſo ſuſpicárier.
SY. *Hoc prímum, ut ne quid húius rerum ignorés: anus,*
Quae eſt dícta mater éſſe ei antehac, nón fuit:
Ea óbiit mortem: ex ípſa in itere hoc, álterae
Dum nárrat, forte audíui. CLIT. *quaenamſt áltera?*
SY. *Mane: hóc quod coepi, prímum enarrem, Clítipho:*

Ille qui aſpellit, is compellit; ille qui conſuadet, vetat. Merc. I, 2, 5.
Simul aútem pleniſſime eos qui adverſum eunt, Detrude, deturba in viam. [*aſpellito,*
Ubi verſus laborat, & quid pro *Pleniſſime* reponendum ſit, vir doctus nos mature docebit. Amphit. III, 4, 17.
Atque illuc ſurſum eſcendero: inde optume Capt. III, 3, 4. [*aſpellam virum.*
Neque aúxilium mi eſt, neque adeo ſpes, quae mi hunc aſpellat metum.
Poeta apud Ciceronem, ipſe opinor, Tuſc. II, 9.
Sed longe a leto, numine aſpellor Jovis.
In aliquot Plauti locis *Ciſpellat*, verbum nihili, dederunt Editores. Error inde ortus; quod in vetuſtis Membranis *ci* & *a* ſimillima ſint. Gloſſarium vetus *Aſpellit, ἀκούει.*

25 *Quantum ex ipſa re conjecturam fecimus.* Solus liber Bembinus *fecimus*; omnes alii quotquot ſunt, *cepimus*. quam & veram lectionem arbitror: licet & illa altera ſtare poſſit. FAERNUS.

Deſerit hic Bembinum ſuum Faernus: Ego vero ex illo *Fecimus* adſciſco; quamvis noſtri etiam omnes *Cepimus*. Nuſquam aliter noſter. Infra III, 3, 13. *De me ego facio conjecturam.* And. III, 2, 32. *Qui conjecturam hanc nunc facio.* Adel. V, 3, 36. *Ex quibus conjectura facile ſit. Eſt* a Facio, non Capitur. Plautus plus quinquies *Conjecturam facio*, numquam *Capio*.

30 *Hoc ipſa in itinere alterae Dum narrat, forte audivi.* Sic habet & Priſcianus p. 678. Tamen haec a Magiſtris interpolata eſſe vehemens ſuſpicio eſt. Bis tantum *Iter* in caſu obliquo noſter uſurpat, hic & in Phormione. Hic, & codex C. C. & ex Regiis unus, *Ea ipſa* habent: praeterea Regius *Hoc* inter lineas. Repono:
Ea obiit mortem: ex ipſa in itere hoc, alterae Dum narrat, forte audivi.
Phorm. III, 3, 63. Sic nunc habent codices:
Quá via iſtuc facies? Dícam in itínere: modo te hinc amóve.
Vides accentum habere *Itínere* in ſecunda. Vel eam ob cauſam corrigo;
Quá via iſtuc facies? Dicam in ítere modo te hinc amove.
Quippe quadriſyllaba iſta brevia ſemper apud antiquos primam acuunt; *Múlieres, Própemodum, Périerim, Inopiam, Itinera.* Plautus Trin. IV, 2, 40.
Et meum nomen, ét mea fácta, & ítinera ego Capt. IV, 2, 14. [*faxo ſcies.*
Fácere certumſt: proínde ut omnes ítinera in Caſin. Prol. v. 66. [*fiſtant ſua.*
Pontem interrupit, qui erat eis in ítinere.
Hoc apud Comicos perpetuum eſt; & certe operae pretium eſt id ſaeculo huic indicaſſe, ut quomodo Romani pronunciaverint ſciamus. Cave enim credas Poetas Comicos a principium tum virorum pronuntiatione diſceſſiſſe. Jam vero cum *Iter iteris*, tum *Itiner itineris* Terentii aevo & poſt apud primarios viros viguiſſe vel ſolus Nonius ſatis tibi fidem faciet. Praeter Naevium & Accium, Varro (in verſu Galliambo)
Tua templa ad alta fani properans citus itere.
Pacuvius quoque *Iteris* dixit, teſte Chariſio p. 109. & Julius Hyginus, *Iteris minuendi cauſa*. Ergo ſi, ut Grammatici veteres ſaepe docent, ab *Iter* ea aetate *Iteris*, ab *Itener* dictum eſt *Itineris*: nuſquam *Itineris* dixit Noſter.

Poſt íſtuc ueniam. CLIT. *própera.* SY. *iam primum ómnium,*
Ubi uéntum ad aedis éſt, Dromo pultát fores:
Anus quaédam prodit: haéc ubi aperit óſtium,
Contínuo hic ſe intro cóniicit, ego cónſequor:
Anus fóribus obdit péſſulum, ad lanám redit.
Hic ſcíri potuit, aút nuſquam alibi, Clínia,
Quo ſtúdio uitam ſuám te abſente exégerit;
Ubi de ínprouiſo eſt ínteruentum múlieri:
Nam ea túm res dedit exíſtumandi copiam
Cotídianae uítae conſuetúdinem;
Quae, cuíuſque ingenium ut ſít, declarat máxume.
Texéntem telam ſtúdioſe ipſam offéndimus;
Mediócriter ueſtítam ueſte lúgubri,

ſter, quia ubique dixit caſu recto *Iter*. Ceterum *Ex ipſa audivi*, ut *Indignum facinus faxo ex me audies*; & alibi paſſim.

36 *Continuo hic ſe conjecit intro: ego conſequor.* Sic quidem libri: Tu tamen repone:
Continuo hic ſe intro conjicit: ego conſequor.
ut mox v. 64. *Mulier telam deſerit Continuo.* Priore etiam verſu pro *Aperuit* lege *Aperit*, ſuavioribus numeris & accentu legitimo.

38 *Hinc ſciri potuit.* Liber Bembinus & nonnulli alii, *hic*. quod & magis placet: nam quod ſequitur, *aut nuſquam alibi*, requirit, *hic* praeceſſiſſe, non autem *hinc*. FAERNUS. Pro *Aut nuſquam*, quod unus tantum ex noſtris habet, duo *Haut nuſquam*; ceteri magno numero *Haut uſquam*.

41 *Nam ea res dedit tum exiſtumandi copiam.* Unus ex Regiis numeris melioribus,
Nam ea tum res dédit exiſtumandi copiam.
Ceterum tolle diſtinctionem poſt *Copiam*. *Exiſtumandi conſuetudinem*, ut Hec. I, 2, 88. *Exiſtumans mores.*

47 *Sine auro tum ornatam, uti quae ornantur ſibi.* O. l. s. praeter Bembinum, praeponunt dictionem *ita*. quomodo etiam melius habet ſenarius. Sed ſi Bembinum ſequamur, non erit facienda colliſio in *ornatam, uti*. FAERNUS. Omnes noſtri, uno dempto, *Ita uti:* & indignor unius Bembini cauſa verſum a Faerno contrucidatum.

Nulla mala re expolitam muliebri. Libri 48
omnes, quotquot ſunt, poſt vocem *re*, habent verbum *eſſe*. in reliquis Bembinus liber cum vulgata lectione conſentit. alii vero omnes pro *mala*, habent *malam*, cum expoſitione addita, *id eſt, maxillam*. quod quam ineptum ſit omnes vident. quod ſi cui tamen haec recens lectio placeat, nos antiquam ſequemur. FAERNUS.
Nulla mala re eſſe expolitam muliebri.
Sex ex vetuſtioribus noſtris *Malam:* Duo cum Edd. vett. non habent *Eſſe:* Unus ordine inverſo *Expolitam eſſe*. Etiam hic verſus Magiſtrorum ungues paſſus eſt. Guyetus ſuo more, cum non caperet, ineptum & ſpurium pronuntiat. Quid ſi poetae manum reſtituimus? Ecquid erit praemi? Principio, illud *Eſſe* abſurde hic poſitum eſt, ad verſum ſuſtentandum: ſeries enim orationis haec eſt: *Offendimus ipſam texentem, veſtitam, ornatam, expolitam. Eſſe* nullum hic locum habet. Repone id, quod Magiſtri ejecerunt:
Nulla mala re interpolatam muliebri.
Mala res muliebris, ceruſſa ſcilicet, ſtibium, purpuriſſum, & mille alia: Ovid. Rem. Amoris 351.
Tum quoque cum poſitis ſua collinet ora venenis,
Ad dominae vultus (nec pudor obſtet) eas:
Pyxidas invenies, & rerum mille colores:
Et fluere in tepidos oeſypa lapſa ſinus:
Illa tuas redolent, Phinen, medicamina menſas:
Non ſemel hinc ſtomacho nauſea facta meo.
Lucret. IV, 1168.
Et miſeram tetris ſuffit odoribus ipſa,

Quam

Eius ánuis causa opínor quae erat mórtua,
Sine aúro: tum ornatam, íta uti quae ornantúr sibi;
Nullá mala re intérpolatam múliebri:
Capíllus sparsus, prómissus, circúm caput
Reiéctus neclegénter, pax. CLIN. *Syre mi, óbsecro,*
Ne me ín laetitiam frústra coniiciás. SY. *anus*
Subtémen nebat: praéterea una ancíllula
Erat; éa texebat úna, pannis óbsita,
Necléćta, inmunda inlúuie. CLIT. *si haec sunt, Clínia,*
Uera, íta uti credo, quís te est fortunátior?
Scin hánc, quam dicit sórdidatam et sórdidam?
Magnum hóc quoque signumst, dóminam esse extra nóxiam;
Cum tám neclegitur éius internúntia.

Quam famulae longe fugitant furtimque cachinnant.
Satin' apparet, cur *Mala res* pigmenta illa dicantur. Plaut. Trin. II, 4, 153.

Quamvis malam rem quaerens, illic reperias.
Jam vero *Interpolatam* ita apposite, ut nihil magis. Nonius: *Interpolare, est novam formam e vetere fingere: ut Plautus Amphitruono* (I, 1, 161.) [*denuo.*

Illic homo me interpolabit, meumque os finget
Hactenus Nonius. Sed & alibi apud Plautum, Most. I, 3, 105. negat ancilla dominae abblandiens, opus esse ut faciem *purpurisso interpolet.*

Tum tu igitur cedo purpurissum. Non do: scita es tu quidem:
Nova pictura interpolare vis opus lepidissimum.
& mox 116.

Quapropter? Quia ecastor mulier recte olet, ubi nihil olet.
Nam istae veteres quae se unguentis unctitant interpoles,
Itidem olent, quasi cum una multa jura confudit coquus.

50 *Rejectus neglegenter, pax.* Dictioni *pax*, haec verba in libri Bembini margine ascripta sunt; *Tranquillantis, admirantis & sollicitudinem adimentis.* sic infra, *unus est dies, dum argentum erit: pax. nihil amplius.* FAERNUS.

Capillus passus, prolixus, circum caput
Rejectus neglegenter pax. Pax non est *Tranquillantis*; sed silentium imponentis: Graece quoque Πάξ. Ceterum pro *Capillus passus*; tres ex nostris pro varia lectione, at in ipso textu duo *Sparsus.* Accedat Ausonii auctoritas, in fine Idyll. XII.

Totum opus hoc sparsum, crinis velut Antiphilae: Pax.
Hinc certum est, legisse eum *Capillus sparsus.* Propert. II, 1.

Seu vidi ad frontem sparsos errare capillos.
Porro illud *Prolixus* non placet. Repone *Promissus:* ubique fere *Prolixus* substituerunt. Virg. Eclog. 8, 34.

Hirsutumque supercilium promissaque barba.
Ovid. Trist. IV, 2, 34.

Squallida promissis qui tegit ora comis.
Utrobique vulgares libri *Prolixa.* Vide Festum in *Promissus Capillus*, & Nonium v. Promittere.

Subtegmen nebat: Libri antiqui, inter quos 52
Bembinus, *subtemen.* & huic dictioni, in eo libro haec ascripta sunt: *Subtemen dictum ab eo quod subeat stamen.* FAERNUS. Etiam nostri plerique *Subtemen.*

Praeterea una ancilla erat, Ea texebat una Ib.
pannis obsita. Ancillula legendum ex iisdem antiquis: praetèrea ex libro Bembino, ita hi versus sunt ordinandi, ut *erat* pertineat ad inferiorem versum: aliter non stat ille senarius. FAERNUS. Nostri quoque *Ancillula.*

Cum ejus tam negleguntur internuntii. Hic 58
item ascriptum in libro Bembino: *Internuntios pro servis posuit, sed sententia haec ita est, qui non neglegerentur, si essent internuntii.* FAERNUS.

Nostri omnes; uno recentiore excepto, hoc ordine,

Nam díſciplina eſt iíſdem, munerárier —
Ancíllas primum, ad dóminas qui adfectánt uiam.
CLIN. *Perge, óbſecro te, et cáue ne falſam grátiam*
Studeás inire. quíd ait, ubi me nóminas?
SY. *Ubi dícimus rediíſſe te, et rogáre uti*
Ueníret ad te, múlier telam déſinit
Contínuo, et lacrumis ópplet os totúm ſibi:
Ut fácile ſcias deſíderio id fierí tuo.
CLIN. *Prae gaúdio, ita me dí ament, ubi ſim néſcio:*
Ita timui. CLIT. *at ego nil éſſe ſcibam, Clínia.*
Agedúm uiciſſim, Sýre, dic quae illaſt áltera.
SY. *Addúcimus tuam Bácchidem.* CLIT. *hem, quid? Bácchidem?*
'Eho ſceleſte quó illam ducis? SY. *quó ego illam? ad nos ſcílicet.*

Cum tam neclegunter ejus internuntii.
Unde certam emendationem haurio;
Cum tam neclegitur ejus internuntia.
De ancillula hoc dictum: ſervos autem nullos domina habuit, ut internuntii eſſe poſſent. Plaut. Mil. IV, 1, 39. [*nuntia.*
Haec celox illius eſt, quae hinc egreditur inter-
Quae haec celox? Ancillula illius eſt: hinc egreditur foras.

49 *Nam diſciplina eſt iisdem.* Quaerunt & dubitant Interpretes de *Iiſdem.* Quid ſi legendum ſit, *Nam diſciplina eſt ſectae.* Gellius XX, 1. *Scies enim me pro diſciplina ſectae quam eolo, inquirere potius, quam decernere.* Sic & alii.

64 *Mulier telam deſerit.* Non diſplicet mihi *deſerit*, ſed quod eſt in libro Bembino magis antiquum videtur, *telam deſinit.* ut dicimus, deſinere artem. FAERNUS.
Noſtri omnes *Deſerit:* & ſic Faernus in Textu. Placet tamen *Deſinit telam*; plane ut *Ordiri telam.* Plin. XI, 28. *Orditur telas araneus.* Plaut. Bacc. II, 3, 116.
Exorſa haec tela non male omnino mihi eſt.
Deſerere telam, eſſet abire, aufugere a tela: at *Deſinere* eſt intermittere, ut recte Guyetus.

66 *Ut facile ſcires deſiderio id fieri tuo.* Syllaba huic verſui ſupereſt: unde vir eruditus ſic in contextu edidit, *Opplet os totum ſibi, ut*
Facile ſcires [*deſiderio id* [*fieri tuo.*
cui, inquit, quoad numeros ſimilis eſt iſte Eun. III, 1, 51.
Tremittamus [*comiſſatum* [*tu Pamphilam.*
In his, inquit, ſemipedes *Fa* & *Tro* ditrochaeos ſubſequuntur; quae alias praecedere ſolent. Hoc opinor vult; hos duos verſus Tibicini & Theatro obtrudi, quaſi hujuſmodi eſſent,
Cile ſcires deſiderio id ſie fa ri tuo.
Mittamus comiſſatum tu tro Pamphilam.
Quo vero auctore hoc portenti didicit vir cetera egregius? Dolet errata nobis pro exemplis toties obtrudi. Ut illud Eunuchi ſuo loco correximus; ita & hoc facile corrigemus:
Ut facile ſcias deſiderio id fieri tuo.
Scias hic, ut paſſim, monoſyllabon. Nec verſus modo, ſed & ſententia hoc poſtulat: nunc *Scias* poſtquam tibi narravi: at ſi de praeterito loqueretur; diceret utique *Sciemus*, Ego ſcilicet & Dromo.

CLIT. *At ego nihil eſſe ſciebam Clinia.* Verbo 68
ſciebam haec in eo libro interpretatio adjecta eſt, *Quod timebas.* FAERNUS.

Adducimus tuam Bacchidem. Donatus in 70
Adelphis ſcena IIII, actus IIII, legit *abducimus:* quod magis proprium dicit eſſe, quam *adducimus:* abduci enim quod alienum eſt. FAERNUS. Noſtri omnes *Adducimus:* nec audimus hic Donatum. Nonius *Adducimus*, ut nos hodie. v. Adducere.

Quo illam adducis? In libro Bembino & 71
aliquot aliis eſt, *ducis.* FAERNUS. Noſtri univerſi *Ducis.*

Heus non ſit ſine periclo facinus magnum, & 73
memorabile. In eodem libro, dictio *heus* prae-

CLIT. *Ad patremne? SY. ad eum ipſum.* CLIT. *o hominis impudentem audáciam.* SY. *heus tu,*
Nón ſit ſine períclo facinus mágnum et commemorábile.
CLIT. *Hóc uide: in mea uíta tu tibi laúdem is quaeſitúm, ſcelus?*
Ubi ſi paululúm modo quid te fúgerit, ego périerim.
Quíd illa facias? SY. *át enim.* CLIT. *quid enim?* SY. *ſí finis dicó.*
CLIN. *ſine.*
CLIT. *Síno.* SY. *ita res eſt haéc nunc, quaſi cum.* CLIT. *quás, malum, ambagés mihi*
Nárrare occipít? CLIN. *Syre, uerum hic dícit: mitte. ad rém dedi.*
SY. *Enimuero retícére nequeo: múltimodis iniúriu's,*
Clítipho, neque férri potis es. CLIN. *aúdiundum hercle éſt, tace.*
SY. *Uís amare: uís potíri: uís quod des illi, éffici:*

praecedenti verſui aſcribitur: *memorabile* vero, non cum conjunctione &, ſed cum negatione *nec*, poſitum eſt: hoc modo, *nec memorabile*. ita conjicio & in Victoriano fuiſſe; ſed deinde *nec* mutatum eſt in &. FAERNUS.

Non magnum, nec memorabile. Sic Adel. V, 4, 7. *Re ipſa repperi*
Facilitate nihil eſſe homini melius neque clementia.

Noſtri tamen omnes cum Eugraphio *Et* habent: ut opinor, rectius. Magnum enim & memorabile adeo ſenſu cognata & germana ſunt, ut jungi ea potius quam diſtingui hic oporteat. Virgilius: *Magnum & memorabile nomen.* Plaut. Pſeud. I, 5, 97.

Si abſtuleris, mirum & magnum facinus feceris. Menander, Μέγα καὶ μνημόνευτον ἔργον. Corrector, credo, Bembini Codicis *Nec* poſuit, ut verſum lacerum reſarciret. Alio modo Guyetus hoc procurat; [*rabile.*

Non ſit ſine periclo magnum facinus & memo-

Ego vero hanc viam inſiſto:

Non ſit ſine periclo facinus magnum & commemorabile.

Com & *Con* in priſcis exemplaribus una literula, *C* nempe inverſa ↄ ſcribi ſolet, ut facile hinc exciderit. *Commemoro* frequentiſſimum eſt apud Noſtrum & Plautum. Andr. I, 1, 16. *Iſtaec commemoratio.* Pſeud. I. 5, 111.

Priuſquam iſtum pugnam pugnabo: ego etiam prius [*tem.*

Dabo alium pugnam claram & commemorabi-

Prorſus ut hic, *Pugnam claram & commemorabilem*, ita illic *Facinus magnum & commemorabile.*

Porro autem noſtri omnes cum Edd. vett. *Heus tu*; non tantum *Heus*, ut Faernus. Recte, ut verſus Quadratus & plenus ſit.

Ad patremne? Ad eum ipſum. O hominis impudentem audaciam. Heus tu!
Non ſit &c.

Convenit iſte verſus, in tanta animi commotione.

Laudem is quaeſitum, ſcelus. Scribe *Scelus?* per interrogationem. 74

Quid illa facias? De Syro hoc accipiunt: & tum ad Cliniam converſus hoc loquitur Clitipho. Cur vero ab eo avertat ſe, quem cum maxime ardentibus oculis iratus intuetur? Repono: *Quid illa facias?* hoc eſt, Bacchide. Quid cum meretrice agas in domo patris? Sic mox v. 92. 76

Tuam amicam hujus eſſe. Pulchre: cedo quid hic faciet ſua?

Eun. V, 1, 21. Thais de Chaerea loquens,

Quid illo faciemus, ſtulta. Quid facias, rogas?

Si ſinas, dicam. Sino. Codex C. C. & ex Regiis unus, *Dico*, unde locum ſic refingo: Ib.

Si ſinis, dico. Sine.

Hoc certo paratiorem eum ad dicendum eſſe oſtendit, quam illud akerum.

Multis modis injurius. Ex ratione verſus legendum *multimodis*: ut in Andria emendavimus, ex fide libri Bembini. FAERNUS. 79

Clitipho eſt, neque ferri potis eſt. Liber Bem- 80

Túum eſſe in potiundó periclum nón uis: haut ſtulté ſapis:
Síquidem id ſapereſt, uélle te id quod nón poteſt contingere.
Aút haec cum illis ſúnt habenda, aut illa cum his mitténda ſunt.
Hárum duarum cónditionum núnc utram malís, uide:
'Etſi conſilium hóc, quod cepi, réctum eſſe et tutúm ſcio.
Nam áput patrem tua amica tecum ſine metu ut ſit, cópiaſt:
Túm quod illi argentum és pollicitus, eádem hac inueniám uia:
Quód ut efficerem, erándo ſurdas iam aúris reddiderás mihi.
Quíd alid tibi uis? CLIT. *ſiquidem hoc fiet.* SY. *ſiquidem, experiundó ſcies.*
CLIT. *'Age age, cedo iſtuc tuúm conſilium: quíd id eſt?* SY. *adſimulábimus,*
Túam amicam huius éſſe. CLIT. *pulchre: cédo quid hic faciét ſua?*
'An ea quoque dicétur huius, ſi úna haec dedecori éſt parum?
SY. *'Immo ad tuam matrem déducetur.* CLIT. *quíd eo?* SY. *longumſt, Clítipho,*

Bembinus, *Clitipho es, neque ferri potes.* ſed *potis es* exigit ratio trochaici. FAERNUS.

Noſtri perperam *Eſt. Eſt.* Ceterum poſt *Tace* noſtri omnes addunt, CLIT. *Quid eſt?* niſi quod ex Regiis unus id habeat, loco *tũ Tace.* Apparet olim varie lectum eſſe, ab his *Tace,* ab illis *Quid eſt?* Ceterum Clinia ex vultu Clitiphonis interpellaturum eum videns, ſilentium praeberi jubet.

84 *Aut illa cum his amittenda ſunt. Mittenda,* verſus expoſcit, & ita etiam habet liber Bembinus. FAERNUS. Noſtri, *Amittenda.*

86 *Etſi conſiliúm quod cepi.* Noſtri omnes, *Etſi hoc conſilium.* Repone,
Etſi conſilium hoc quod cepi.
Ut *Conſilium* ſyllaba ultima cum *Hoc* coaleſcat.

88 *Tum illi quod argentum es pollicitus.* O. l. s. *tum quod illi:* & ſtat trochaicus, ſi vel ex *quod d,* vel ex *illi* unum *l,* elidas. FAERNUS. Ita & noſtri omnes.

90 *Quíd alid tibi vís. Siquidem hóc fit. Síquidem experiundo ſcies.* Vides *Siquidem* in repetitione diverſo accentu proferri: quod maxime cavebant. Quin & in priore verſus colo non ſatis commode locantur Ictus. Repono:
Quíd alid tibi vis?; Síquidem hoc fiet. Siquidem experiundo ſcies.
Alis pro *Alius* vetuſte dictum veteres Grammatici omnes teſtantur. *Alis* jam in *Catullo* extat. *Alid* pro *Aliud* ſaepe in Lucretio. Jam autem *Fiet* quanto vel ſenſui convenientius quam *Fit?* Non enim in praeſentia inveniſſe ſe argentum, ſed inventurum eſſe dicit. Sed interpolarunt olim Magiſtri; quamlibet injuriam Terentio facturi, ne *Alid* cum ſuae aetatis hominibus dixiſſe videretur.

92 *Tuam amicam huius eſſe amicam.* Aliqui libri non habent dictionem *amicam,* niſi ſemel in principio: quae geminata & ſuperfluit ſenſui, & impedit verſum. FAERNUS. Abeſt ab uno ex noſtris & ab Edd. vett.

94 *Immo ad tuam matrem deducetur.* Liber Bembinus *abducetur.* & trochaicus optime conſtat. FAERNUS.

Agnoſco in codice Bembino manum Correctoris, aliquantum metrorum periti: ſed corrigendo verſum corrupit. Lege, ut ceteri omnes habent,
'Immo ad tuam mátrem déducetur.
Immo ad tuam Anapaeſtus eſt; ut ſimiliter ſaepe alibi. Nunc autem in Ictu eſt *Mátrem;* quod Bembinus in Theſin rejicit.

97 *Máne, habeo aliud, ſi iſtuc metuis, quód ambo cónfiteamini.* Vides ex *Quod ambo* Anapaeſtum fieri, indignante longa ſyllaba. Vir eruditus, Prima, inquit, in *Ambo* non alias apud Terentium corripitur, ſed apud Plautum ſemel atque iterum. Loca non indicat. Quanto autem ſatius erat mendum corrigere, quam portenta omnia ad Plautum referre? Dixerat Clitipho,

Sí tibi narrem, quámobrem id faciam: uéra causa eſt. CLIT. *fábulae:*
Nil ſatis firmi uídeo, quamobrem accípere hunc mi expediát metum.
SY. *Máne, habeo aliud, ſi iſte eſt metus, quod ámbo confiteámini*
Sine periclo eſſe. CLIT. *huiuſmodi obſecro áliquid reperi.* SY. *máxume:*
Ibo óbuiam huic; dicam, ut reuortatúr domum. CLIT. *hem,*
Quid díxti? SY. *ademptum tibi iam faxo omnem metum:*
In aúrem utramuis ótioſe ut dórmias.
CLIT. *Quid ágo nunc?* CLIN. *tune? quód boni.* — CLIT. *Syre, díc modo*
Uerum. SY. *ágе modo: hodie ſéro ac nequicquám uoles.*
CLIN. *Di dánt, fruare, dúm licet: nam neſcias —*
CLIT. *Syre ínquam.* SY. *perge pórro, tamen iſtúc ago.*
CLIN. *Eius ſít poteſtas poſthac an numquám tibi.*
CLIT. *Uerum hércle iſtuc eſt: Sýre, Syre, inquam, heus heús, Syre.*

Clitipho, *Non expedit mihi accipere hunc metum*: reſpondet Syrus, *ſi iſtuc metuis.* Quodnam quaeſo eſt *Iſtuc? Metuis accipere iſtum metum.* Satiſne puk hre? Tu repone.

Máne, habeo aliud, ſi iſte eſt métus, quod ámbo confiteamini.

Ad *Hunc metum* recte reſpondetur, *Si iſte eſt metus.* Phorm. III, 1, 18.

Quantus metus eſt mihi, venire huc ſalvum nunc patrunum, Geta!

Plaut. Moſt. II, 1, 40.

Périi. Habé bonum animum: ego iſtum lepide medicabor metum.

99 *Ibo obviam huic; dicam ut revertantur domum.* *Hinc* ineptum hic eſt; unde in uno ex noſtris, & in Edd. vett. eſt *His.* Sed adhuc magis ineptum illud *Revertantur.* Quid, an *Antiphila* etiam una revertatur? Quam ob rem; cum ſciente Chremete Act. I. Sc. II. accerſita ſit a Dromone & Syro? An *ambo*, etiam Clinia, *hoc ſine periclo eſſe confiteantur?* An Clinia tam lentus & patiens hoc audiat, ut ne muttiat quidem? Repone.

Ibo obviam huic; dicam ut revortatur domum.

Huic id eſt, Bacchidi. Atque hoc jam dudum correxeram; nunc autem in altero ex Meadianis clare & ſine litura ſic ſcriptum reperio.

104 *Datur modo.* Delemus dictionem *modo*, quam in nullo l. s. invenimus. FAERNUS.

Nullus ex noſtris habet *Modo.* Sed totus hic locus ponendus eſt:

1 CLIT. *Quid ago nunc?* CLIN. *Tune? quod boni eſt.* CL. *Syre dic modo*
2 *Verum.* SY. *age modo; hodie ſero ac nequicquam voles.*
3 CLIN. *Datur: fruare dum licet: nam neſcias*
4 *Ejus ſit poteſtas poſthac, an numquam, tibi.*
5 CLIT. *Syre, inquam.* SY. *perge porro, tamen iſtuc ago.*
6 CLIT. *Verum hercle iſtuc eſt. Syre, Syre, inquam, heus heus Syre.*

Sic dedit Faernus, & ſic habent, qui ſuperſunt, codices. Primus vidit Muretus. *Eſt* hic delendum eſſe; & Cliniae ſermonem, *Quod boni datur, fruare dum licet*, interrumpi; dum Clitipho cum Syro ſuam rem agit. Partem veri vidit; partem reliquam nunc abſolvo. Bis enim Cliniae oratio praeciditur. Eugraphius ad locum; 'Tune? Quod boni. Praeciſa haec oratio ordine tali: Tune? Quod 'boni eſt fruare dum licet. Rurſus alia praeciſa, 'Nam neſcias: cujus ordo eſt, *Ejus ſit poteſtas* 'poſthac, an numquam. Ergo & hujus auctoritate, & ipſius ſententiae ductu, ſic verſus hos conſtituo:

1 *Quid ago nunc? Tune? quod boni. — Syre, dic modo*
2 *Verum. Age modo: hodie ſero ac nequicquam voles.*
3 CLIN. *Di dant, fruare dum licet: nam neſcias —*
5 *Syre, inquam. Perge porro, tamen iſtuc ago.*
4 CLIN. *Ejus ſit poteſtas poſthac an numquam tibi.*
6 *Verum hercle iſtuc eſt. Syre, Syre, inquam, heus heus Syre.*

Hanc

SY. *Concáluit: quid uis?* CLIT. *rédi, redi.* SY. *adsum, díc quid est?*
Iam hoc quóque negábis tíbi placere. CLIT. *immó, Syre,*
Et mé et meum amorem et fámam permittó tibi.
Tu es ínlex: nequid áccusandus sís, uide.
SY. *Ridículum est te istuc me ádmonere, Clítipho:*
Quasi ístic mea res mínor agatur, quám tua.
Hic síquid nobis fórte aduersi euénerit,
Tibi erúnt parata uérba, huic homini uérbera.
Quaprópter haec res neútiquam neglectu ést mihi:
Set istúnc exora, ut suam ésse adsimulet. CLIN. *scílicet*
Factúrum me esse: in eúm res rediit iám locum,
Ut sít necessum. CLIT. *mérito te amo, Clínia.*

Hanc addidi notam —, ut verba interrumpi indicarem, totamque ejus orationem sic oportere continuari: *Quod boni di dant, fruare dum licet: nam nescias, ejus sit potestas posthac an numquam tibi.* Ceterum, quod versus qui in scriptis Editisque quartus est, nunc a me quintus sit; non jam Eugraphium appello, sed rem ipsam. Cum enim Clitipho, qui aures inter Syrum & Cliniam diviserat, nunc dicat *Verum hercle istuc est*; quid quaeso verum esse dicit, nisi *Nescias, an numquam tibi ejus sit potestas postea?* Hoc tandem eum perpulit, ut Syrum revocaret. Ceterum aliud restat, Pro *Datur*, quod codices habent, reposui *Di dant*. Nempe in Exemplaribus *Datur* & *Dant* apicis tantum situ differunt: *Dant* scribitur *Dat*, cum apice super *a*: *Datur* etiam *Dat* scribitur, cum apice super *t*: deinde in Personis notandis *cli* pro Clinia ponunt, quod vix dignoscas a *di*. Ergo *di dant* hic praetuli, prae eo *cli*: *datur*. Infra III, 3, 31. *Nisi eum quantum tibi opis di dant. Di dant boni, Di danunt boni.* apud Plautum passim. Bacch. V, 2, 69. in re simili:

Quod di dant boni, cave culpa tua amissis.

Rud. IV, 7, 3.

Si sapias, sapias: habeas quod di dant boni.

Men. III, 3, 34.

Ut haec quae bona dant Di mihi, ex me jam sciat.

111 *Tu es judex: nequid accusandus sis, vide.* Sic omnes Codices: & sic quasi Terentianum & ideo rectum accipimus. Quomodo vero Syrus est *Iudex?* aut cur *Videat, ne accusandus sit*; quis enim accusare solet judicem suum? Repone;

Tu es inlex: nequid accusandus sis, vide.

Tu inlex es; tu me in hoc periculum illicis; cave ne accusandus sis, neve quid praeter exspectatum eveniat: ut Parmeno ad Davum And. II, 3, 25. *Vide quo me inducas.* Plaut. Poen. III, 4, 35.

Operite capita: ne nos leno viderit,
Qui illi malae rèii ante fuimus inlices.

Asin. I, 3, 68.

Esca est meretrix, lectus inlex est, amatores aves.

Istic quasi minor. O. l. s. *quasi istic minor.* 113
stat autem senarius, si ex *istic s* elidas. FAERNUS.

Quasi istic minór mea rés agatur quam tua. Vett. Edd. *Minus res mea*: unus ex Regiis, *Minor res mea.* Repone;

Quasi istic méa res minor agatur, quam tua. Seneca De Clementia I, 20. *Ut non minorem agi rem periclitantis, quam judicis, sciat.* Plautus Rud. I, 4, 19.

Socia sum, nec minor pars meast, quam tua.

Quapropter neútiquam haec res. In o. l. s. 116
haec verba hunc ordinem habent; *quapropter haec res neutiquam*: in *neutiquam* autem fit dialysis, & remanet anapaestus. FAERNUS. Eodem ordine omnes nostri.

Sed istum exora. Liber Bembinus, Basilicanus & multi alii, *sed istunc.* versus sustentatur rationibus totiens repetitis. FAERNUS. Nostri quoque omnes *Istunc.* 117

Facturum

CLIN. *Uerum illa nequid títubet.* SY. *perdoctáſt probe.*
CLIT. *At hóc demiror, quí tam facile pótueris*
Perſuádere illi, quaé ſolet quos ſpérnere.
SY. *In témpore ad eam uéni, quod rerum ómniumſt*
Primúm: nam miſerum quéndam offendi ibi mílitem
Eius nóctem orantem: haec árte tractabát uirum,
Ut íllius animum cúpidum inopia incénderet:
Eadémque ut eſſet áput te hoc quam gratíſſimum.
Set heús tu, uíde ſis, néquid inprudéns ruas.
Patrém nouiſti, ad hás res quam ſit pérſpicax:
Ego te aútem noui, quam éſſe ſoleas ínpotens:
Inuérſa uerba, euérſas ceruíces tuas.

118 *Facturum me eſſe: in eum jam res rediit locum.* Vett. Edd, & ex noſtris duo *Jam res:* ceteri *Res jam*, excepto uno, qui, ut praeviderat legendum, recte habuit,

Facturum me eſſe: in eum res rediit jam locum.

119 *Ut ſit neceſſe.* Liber Bembinus & hic & alibi habet *neceſſus*, pro *neceſſe.* FAERNUS.

Noſtri *Neceſſe:* Cum tamen Bembinus *Neceſſus* ut Eun. V, 5, 28, repono hic, ut illic, *Neceſſum:* quia in illa ſede ſpondeus trochaeo potior eſt.

124 *Nam miſere quendam offendi militem.* Magis placet collocatio, quae eſt in libro Bembino, *nam quendam miſere.* & erit ordo, miſere orantem. hic quoque in eo libro aſcriptum gloſſema eſt, *Miſere, nimis: quia omne nimium non bonum: alibi. Eam miſere amat.* FAERNUS.

Nam quendam miſere offendi militem. *Miſere offendi* ut juncta veniant, non placet: vel ob ipſum Ambiguum. Sed noſtri omnes ſic habent,

Nam miſerum quendam offendi militem

Recte: *Miſerum*, id eſt, parcum, tenacem: ut infra III, 2, 15.

Sed habes patrem quendam avidum miſerum atque aridum.

Certe *Miſerum*, parcum, vel ſententia poſtulat. Niſi enim parcus eſſet, cur *Arte* virum tractaret? Si prodigus, damnoſus fuiſſet nummis praeſentibus; ſtatim ei noctem dediſſet. Praeterea plerique habent *Offendi ibi militem*, atque ita citat Servius ad Aen. I, 661.

Eademque ut eſſet aput te ob hoc quam gratiſſima. Varie legitur hic locus in l. s. ſed optime judicio meo, in Bembino: 127

Eademque ut eſſet apud te hoc quam gratiſſimum. *Eadem* vero adverbialiter ſumendum, quemadmodum & in antiquo gloſſemate hujus libri exponitur, ſic habente: *Eademque antique poſuit pro una.* haec ibi. Scaurus apud Chariſium negans *obiter* Latinum eſſe, addit veteres conſuevisſe dicere, *eadem*, non addentes *via*, ut Plautus inquit: *Eadem bibes, eadem tibi dedero ſavium.* Nos quoque apud eundem Plautum multa hujus veris in hac ſignificatione reperimus exempla, quorum hic aliqua ſubjiciamus. In Menachmis:

Hercle qui tu recte dicis; eadem ignorabitur,
Ne uxor cognoſcat te habere, ſi in via conſpexerit.

In Captivis:

Ad fratrem modo captivos alios invito meos:
Eadem percontabor, ecquis hinc adoleſcentem
noverit.

In Milite glorioſo: *Eadem inſidias dabo.*
Quam mox ad ſtabulum junix recipiat ſe pabulo. FAERNUS.

Egregie hic Bembinus: noſtri enim omnes *Gratiſſima.*

Inverſa verba, everſas ceruices tuas. Hic aſcriptum, *Inverſa, ambigua, figurata. Everſas, dejectas.* at Eugraphius ita exponit, *Inverſa verba quod adoleſcentuli faciunt, ut ſyllabarum ordinem mutent, & intellectum confundant. everſas cervices, jactantia & ſuperbia eſt.* FAERNUS. 131

Geminus,

Gemitus, ſcreatus, tuſſis, riſus ábſtine.
CLIT. *Laudábis.* SY. *uide ſis.* CLIT. *tútemet mirábere.*
SY. *Set quám cito ſunt cónſecutae múlieres?*
CLIT. *Ubi ſúnt? cur retines?* SY. *iám nunc haec non éſt tua.* 135
CLIT. *Scio, áput patrem: at nunc ínterim.* SY. *nihiló magis.*
CLIT. *Sine.* SY. *nón ſinam inquam.* CLIT. *quaéſo pauliſpér.* SY. *ueto.*
CLIT. *Saltém ſalutare.* SY. *ábeas ſi ſapiás.* CLIT. *eo.*
Quid iſtíc? SY. *manebit.* CLIT. *o hóminem félicem.* SY. *ámbula.*

ACTUS II. SCAENA IV.

BACCHIS. ANTIPHILA. CLINIA. SYRUS.

BA. *EDEPOL te, mea Antíphila, laudo et fórtunatam iúdico,*
Id cum ſtuduiſti, iſti formae ut móres conſimilés forent.
Mínimeque, ita me dí ament, miror ſí te ſibi quiſque éxpetit.
Nám mihi quale ingénium haberes, fúit indicio crátio.

132 *Gemitus, ſcreatus, tuſſis.* Haec adoleſcentuli faciunt quotieſcunque amicum ſuam videre & ab ea videri volunt; ut per haec ſigna, quae res neceſſitatis ſunt, impleant voluntatem. haec ex Eugraphio. FAERNUS.

138 *Abeas ſi ſapis.* In duobus antiquiſſimis libris, Bembino, & Vaticano eſt *ſapias*, quod & verſui convenit. FAERNUS. Noſtri omnes mendoſe *Sapis*.

2 *Mores ut conſimiles foret.* O. l. s. *ut mores.* ita melius habet trochaicus. FAERNUS. Omnes noſtri *Ut mores.*

8 *Nam expedit vobis eſſe bonas.* In o. l. s. ita eſt, *bonas eſſe vobis.* & ſtabit trochaicus, ſi ex *bonas* eliſo *s*, ſynaloepha ſequatur. FAERNUS. Sic & noſtri plerique *Bonas eſſe vobis*; & ſic Nonius v. Expedire. Nihilo tamen minus repone,

Nam expedit bonis eſſe vobis.

Conſtructio jam notiſſima. Phorm. V, 2, 1.

Noſtrapte culpa facimus, ut malis expediat eſſe.

Sic veterrimi noſtri *Malis*: hodie *Malos* editur. Plaut. Ciſtell. II, 3, 82.

Nunc mihi bonae neceſſumſt eſſe ingratiis.

10 *Haec ubi immutata eſt.* Liber Bembinus *imminuta*; quod & aptius videtur. nam immutari quid & in melius poteſt. FAERNUS. Immo placet *Immutata*, ut ceteri omnes habent: In ea ſede ſpondeus Trochaeo melior eſt. Et ſi forma, ut hic, bona *Immutari* dicatur; facile intellegitur non in melius, ſed in pejus. Plaut. Moſt. I, 3, 44.

Atque uni geſſi morem.
Qui pol me, ubi aetate hoc caput colorem com-
Reliquit, deſernitque me. [*mutavit,*

11 *Niſi proſpectum interea aliquid nobis eſt, deſertae vivimus.* Legendo *niſi ſi*, ut in libro Bembino, & dictionem *nobis* delendo, quae nec in eo libro, nec in Victoriano & Decurtato eſt, ſtat trochaicus, nec quicquam ſenſui deperit; procul dubio enim intelligitur, proſpectum nobis. FAERNUS.

Niſi ſi proſpectum interea aliquid eſt, deſertae

Noſtri omnes hoc modo: [*vivimus.*

Niſi proſpectum interea aliquid nobis eſt, deſertae vivimus.

Verſu ultra terminum excurrente. Quod olim videntes Bembini illi Correctores *Si* addiderunt, *Nobis* ejecerunt. Atqui hoc erat κακὸν κακῷ. Tu ſic repone:

Niſi proſpectum interea a nobis eſt, deſertae vivimus.

Quorſum enim *Aliquid*? quaſi quidvis ſatis eſſet: immo bene & ſufficienter, quantum poteſt. Omnino illud *Aliquid* quod ab *a* ortum habuit,

'Et cum egomet nunc mécum in animo uítam tuam consídero,
'Omniumque adeó uostrarum, uólgus quae ab se ségregant;
'Et uos esse istiúsmodi, et nos nón esse, haut mirábilest:
Nam éxpedit bonís esse uobis; nós, quibuscum est res, nón sinunt:
Quippe forma inpúlsi nostra nós amatorés colunt:
Haéc ubi inmutáta est, illi súum animum alio cónferunt,
Nísi prospectum intérea a nobis ést, desertae uiuimus.
Uóbis cum uno sémel ubi aetatem ágere decretúmst uiro;
Cuíus mos maxumést consímilis uóstrum, hi se ad uos ádplicant.
Hóc beneficio utríque ab utrisque uéro deuincímini;
'Ut numquam ulla amóri uestro incídere possit cálamitas.
A. *Néscio alias: mé quidem semper scío fecisse sédulo,*
'Ut ex illius cómmodo meum cómpararem cómmodum. CL. *ah.*
Ergó, mea Antiphila, tú nunc sola réducem me in patriám facis:
Nam dum ábs te absum, omnes míhi labores fuére quos cepí leues,
Praetérquam tui caréndum quod erat. SY. *crédo.* CL. *Syre, uix súffero.*

habuit, ineptum est. Infra IV, 1, 25.
Quam bene vero a te prospectumst: quid vo- & V, 2, 8. [*luisti, cogita.*
Quicquid ego hujus feci, tibi prospexi & stultitiae tuae.
Ita passim absolute, absque illo *Aliquid.*

12 *Vobis cum uno simul ubi aetatem agere decretum est viro.* Pro *simul*, scribimus *semel*, ex libro Bembino; ut sit ordo, *semel decretum est.* FAERNUS. Nostri omnes *Simul.*
Vobis cum uno semel ubi aetatem agere decretumst viro,
Cujus mos maxime est consimilis vestrum; hi se ad vos adplicant.
Et prava hic distinctio est, & sententiae ipsius vitium. Tu vero noli cum vulgo sic accipere: *Cum uno viro cujus mos est consimilis:* quasi virgines innuptae viros pro lubitu sibi eligere possent: sed sic accipe: Ubi decreviſtis in matrimonio vos victuras, non in quaestu meretricio: hi se ad vos applicant, cujus (sive quorum) mos consimilis. Mutatio est numeri; ut Eun. Prolog. *Si quisquam est — In his:* notante & ibi hoc citante Donato.

16 *Nescio alias: me scio quidem semper feciſſe sedulo ut.* Aliqui libri, inter quos Bembinus & Basilicanus ita collocant: *me quidem semper scio.* quo modo oportebit ex *quidem* elidere: quamvis sequente consonante. vel forte *me quidem* erit, *me equidem*, elisa *e* ex *me*, quod & in scriptura, non solum in scansione fiebat antiquitus. dictionem vero *ut* libri Bembinus & Victorianus sequenti versui attribuunt. qui hoc modo fit octonarius ut sequentes. FAERNUS. Nostri quoque *Me quidem semper:* & in scansione nulla est difficultas.

CLIN. *Vah.* In libro Bembino est, *ah.* ut 17
& exigit versus. FAERNUS. Nostri omnes mendose *Vah.*

SY. *Credo.* CLIN. *Syre, vix suffero.* 20
Hoccine me miserum non licere meo modo ingenium frui? Tan. Faber non Cliniae hoc tribuit, sed Clitiphoni; qui in Postscenio scilicet auscultans, introrumpit in Scenam, osculaturus Bacchidem. Nihil quicquam vidi absurdius: ut equidem suspicer hominem flore Liberi uvidum hoc scripsisse. Applaudit tamen huic vir eruditus; & *acute admodum* animadversum hoc autumat. Itane vero acute? idque admodum? Dixerat Antiphila, *se semper id egisse, ut suum commodum ex Cliniae commodo compararet:* Hoc dicto, tam pio, tam pudico, exaudito, erumpit in eas voces Clinia: *Vix suffero, Syre: hoccine ingenium frui non posse me? Ingenium,* ut Pamphilus de Glycerio:

Hocíne me miſerum nón licere meó modo ingeníum frui?
SY. *Immo, út patrem tuum uídi, partes díu etiam durás dabit.*
B. *Quiſnam híc adulescens éſt, qui intuitur nós?* A. *ah, retine me, óbſecro.*
B. *Amábo quid tibi éſt?* A. *diſperii, périi miſera.* B. *quíd ſtupes,*
Antíphila? A. *uideon Clíniam, an non?* B. *quém uides?* CL. *ſalue ánime mi.*
A. *O mi éxſpectate Clínia, ſalue.* CL. *út uales?* 26.
A. *Saluum áduenisſe gaúdeo.* CL. *teneóne te,*
Antíphila, maxume ánimo exoptatám meo?
SY. *Ite íntro: nam uos iámdudum exſpectát ſenex.*

ACTUS

Bene & pudice ejus doctum & eductum ſinam
Coactum egeſtate ingenium immutarier?

Quale vero Bacchidis ingenium fuerit, ipſe Clitipho quamvis amator teſtabitur;

Meaſt petax, procax, magnifica, ſumptuoſa, nobilis.

Satin hinc conſtat Clitiphonem, non Ingenio, ſed Forma Bacchidis percuſſum fuiſſe? Quod ipſa meretrix male conſcia confitetur,

Quippe forma impulſi noſtra nos amatores colunt.

Etiam quod Syrus reſpondet, *Ut vidi patrem tuum eſſe habitum*, de Menedemo, non Chremete dicitur; & proinde haec ad Cliniam, non Clitiphonem pertinent. Sed quid pluribus exagito tam inficetum commentum?

21 *Ingenio frui.* Bembinus liber *ingenium*. & erit ordo, *hocine ingenium me frui non licere*, fruor enim, ut & alia verba uſum ſignificantia, amabant antiqui etiam accuſativo jungere, Terentius in Phormione: *ut mihi tamdiu liceat quod amo frui.* Plautus in Aſinaria: *Ut ſinas ſeſe alternas cum illo noctes hanc frui.* FAERNUS. Codex C. C. *Ingenium:* ceteri perperam *Ingenio.*

22 *Vidi eſſe habitum, diu etiam duras dabit.* Hic in libri Bembini margine aſcripta haec interpretatio, *Hoc eſt, durum ſe praebebit, vel abſolute, duras, ut dicitur bonas ei dedit, vel dabit poenas.* Cicero: *Quam primum adveniens dediſti.* & in Verrinis: *Verum illa eſt prae.* * FAERNUS.

Habitum, ſi ſanus locus eſt, intellige *Valentem, diu victurum*; unde *Habitior* noſtro & Plauto, id eſt, corpulentior: & Maſſurio apud Gellium IV, 20. *Equum nimis ſtrigoſum & male habitum, ſed equitem ejus uberrimum & habitiſſimum.* Sed non convenit, ut Menedemus, qui labore & moerore ſe adeo macerarat, bene habitus & corpulentus viſus fuerit. Quid autem eſt *Duras dabit?* etiam hic aqua omnibus interpretibus haeret. Palmerius, *Paras dabit:* id eſt, noctes; quod vel furca abigendum eſt. Guyetus ſuo more totum verſum ſperium eſſe & delendum pronuntiat. Prius tamen quam deleatur; vide an nos melius quid afferamus.

Immo út patrem tuum uídi, partes díu etiam durás dabit.

Cum neſcirent olim Magiſtri abſolute hoc poni; addiderunt, quod ſubintelligi credebant, *Eſſe habitum:* id poſtea in textum irrepens vicinum *Partes* ex verſu exegit. *Ut vidi*; nempe ut idem Syrus infra, III, 2, 15. *avidum, miſerum, atque aridum.* Hoc ſcilicet adhuc credebant & Syrus & filius ipſe. At pater Menedemus, cum III, 1, 26. Chremes ei nuntiaſſet rediiſſe filium ſalvum; timere autem, ne antiqua ejus duritia adaucta ſit, quid reſpondet?

Non tu ei dixiſti, ut eſſem. Non. Quamobrem Chreme?

Nota ſodes iſtuc, *Ut eſſem*: prorſus eodem modo quo ſupra, *Ut vidi patrem tuum:* illic tamen duram & aſperam intellege, hic lenem & facilem & prorſus a vetere illo mutatum. Eun. IV, 1, 1.

Ita me di ament, quantum ego illum vidi, non nil timeo miſera.

Heaut. IV, 8, 28. *Ne tu propedíem*
Ut iſtam rem video, iſtius obſaturabere.

Jam.

ACTUS III. SCAENA I.

CHREMES. MENEDEMUS.

CH. *LUCI'SCIT hoc iam. céſſo pultare óſtium*
Vicíni? primum ex me út ſciat ſibi fílium
Rediſſe: etſi aduleſcéntem hoc nolle intéllego.
Uerúm, cum uideam míſerum hunc tam excruciárier
Eius ábitu, celem tam ínſperatum gaúdium;
Cum illí pericli níhil ex indició ſiet?
Haut fáciam: nam quod pótero adiutabó ſenem.
Item ut fílium meum amíco atque aequalí ſuo

Jam vero *Partes duras dabit*, plane ut Eun. II, 3, 62. *Duras fratris partes praedicas.*

28 *Antiphila maxime animo exoptata meo?* Optime ſtaret ſenarius, ſi *exoptatam* legeretur. & ita ſcripſiſſe Terentium exiſtimo, quod ut facilius credam, facit alibi quoque perverſus mos, errorque librariorum a nobis obſervatus, qui finiente priorem dictionem una littera, a qua poſterior dictio inciperet, alteram earum litterarum ſaepe omittebant. idque etiam in ſyllabis, atque aliquando in integris dictionibus factum eſt. FAERNUS.

Recte Faernus *Exoptatam:* noſtri licet omnes *Exoptata* vel *Exſpectata*; ſed in ceteris male rem geſſit. Sic ab eo hi verſus conſtituti ſunt:

Amabo quid tibi eſt. A. *diſperii.* B. *perii miſera: quid ſtupes*
Antiphila? A. *videon Cliniam an non?*
B. *quem vides?*
CL. *Salve anime mi.* A. *o mi Clinia, ſalve.*
CL. *ut vales?*
AN. *Salvum veniſſe gaudeo.* CL. *teneone te,*
Antiphila, maxume animo exoptata meo?

Ubi in verſu primo *Perii miſera* male adſignatur Bacchidi. Noſtri omnes, A. *diſperii miſera.* B. *quid ſtupes.* Recte quidem additum *Perii*, verſu ipſo poſtulante; ſed tum totum illud, *Diſperii perii miſera* Antiphilae eſt. Plaut. Merc. IV, 1, 15.

Diſperii, perii miſera, vae miſeras mihi.

Verſu tertio pro O *mi Clinia* Codices noſtri omnes O *mi exſpectate Clinia:* quod nullo modo repudiandum fuit. In quarto noſtri omnes *Adveniſſe*, quod melius. Ceterum ut verſus a me ordinentur, textus ipſe ſatis docet.

1 *Luciſcit hoc jam.* Hemiſtichium Plautinum in Amphitruone, ubi *hoc* abſolute pro coelo ponitur. ut & in Gurgulione: [*cobit.*

Nam hoc quidem edepol haut multo poſt luce lu-

& apud Lucretium libro quinto:

Denique jam tuero hoc, circum ſupraque, quod
Continet amplexu terram. [*omnem*

putamus tamen ex geſtu motuque dicentis addi aliquam demonſtrationem: ut manus elatione, in coelumque ſuſpectu. FAERNUS. Unus ex noſtris 900 annorum *Luciſcit*; ceteri *Luceſcit.*

2 *Primum ex me ut ſciat.* Liber Bembinus *e me.* FAERNUS. Atqui noſtri omnes *Ex me:* & recte. Supra Eun. IV, 4, 58. *Ego ſcibo ex hoc, quid ſiet.* & ſaepe alibi.

5 *Cum ei nihil periculi ex indicio ſiet.* Miror, unde hoc habuerit Faernus: Noſtri omnes melius, tam ad verſum quam ſententiam:

Cum illi pericli nihil ex indicio ſiet.

Illi hic neceſſarium eſt: nam Cliniam intellegit; non Menedemum.

7 *Nam quam potero adjutabo ſenem.* In libris Bembino & Victoriano & Baſilicano, & praeterea nonnullis aliis, atteſtante Io. Rivio, legitur, *quod potero. quod* autem accipitur pro quantum, itaque exponitur in margine libri Bembini. FAERNUS. Noſtri etiam *Quod potero.*

8 *Ita ut filium meum amico atque aequali ſuo.* In iiſdem duobus antiquiſſimis libris eſt *item*

Uideo inſeruire, et ſócium eſſe in negótiis;
Nos quóque ſenes eſt aéquum ſenibus óbſequi.
M. *Aut égo profecto ingénio egregio ad míſeriam*
Natús ſum; aut illud fálſumſt, quod uolgo aúdio
Dicí, diem adimere aégritudinem hóminibus:
Nam míhi quidem cotídie augeſcít magis
De fílio aegritúdo; et quanto díutius
Abéſt, magis cupio tánto, et magis deſídero.
CH. *Set ipſúm foras egréſſum uideo; ibo, ádloquar.*
Menedéme, ſalue: núntium adportó tibi,
Cuius máxume te fíeri participém cupis.
M. *Num quídnam de gnato meo audíſtí, Chreme?*
CH. *Ualet átque uiuit.* M. *úbinamſt quaeſo?* CH. *aput me híc domi.*
M. *Meus gnátus?* CH. *ſic eſt.* M. *uénit?* CH. *certe.* M. *Clínia*

ut. utroque modo prima hujus verſus ſyllaba ad praecedentem pertinet verſum. FAERNUS. *Item ut filium.* Noſtri univerſi *Ita ut.*

11 *Ingenio egregie ad miſeriam.* Perſpicue mihi melior videtur lectio libri Bembini, *egregio ad miſerias.* quae dictio *miſerias* etiam in libro Decurtato eſt. FAERNUS.

Noſtri omnes uno recentiore excepto, *Miſeriam*; & plerique *Egregie.* Equidem *Miſeriam* hic praetulerim; quippe ſenex intellegit Moerorem, Aegritudinem. Quod ſi *Miſerias* legis, etiam Egeſtatem, Morbos, & alias calamitates una comprehendis.

13 *Dicí, diem ádimere aegritudinem hominibus.* Equidem vix crediderim admiſiſſe Terentium, ut *Diem*, quod in Emphaſi eſſe debuit, ſine accentu quaſi mutum tranſmiſerit. Fortaſſe olim correctorias manus paſſus eſt hic locus. Vide an ſic melius exierit:

Aut ego profecto ingenio egregio ad miſeriam
Sum, aut illud falſumſt, vulgo quod dici audio,
Diem tandem adimere aegritudinem omnibus.

Ingenio ſum, ut Phorm. I, 3, 20.

Ita plerique ingenio ſumus omnes, noſtri noſmet poenitet.

Vulgo quod dici audio, ut And. II, 5, 15.

Verum illud verbum eſt, vulgo quod dici ſolet.

17 *Adibo, adloquar.* Liber Bembinus & Baſilicanus *ibo*; quod magis verſui ſervit. eoque magis id recepimus, quod particula *ad* mox ſequitur in *adloquar.* ut infra,

Syrus eſt prendendus, atque adhortandus mihi.

cui loco aſcriptum in libro Bembino gloſſema, quia ad hanc rem facit hic ponere libuit: *Prehendendus, deeſt ad: ſed ideo praetermiſit, quia dicturus erat, adhortandus.* FAERNUS. Noſtri quoque, *Ibo adloquar.*

ME. *Quaeſo ubinam?* CH. *apud me domi.* 21
O. l. 2. quot quot ſunt, ita habent, *ubinam eſt quaeſo?* ſed ut ſenarius ſtet, elidemus *d*, ex *apud.* FAERNUS. Noſtri omnes, *Ibi aput me domi.* Repone: *Aput me hic domi.*

Conſpectum fugitat propter peccatum: hoc timet. 25
Corrige pravam diſtinctionem, hoc modo.

Conſpectum fugitat: propter peccatum hoc timet,

Nempe, quod clam te in Aſiam abierit. Sic infra V, 2, 37.

An tu ob peccatum hoc eſſe illum iratum putas?

Ne tua duritia illa antiqua. Liber Bembinus & Victorianus *antiqua illa.* quae elegantior videtur collocatio. FAERNUS. Noſtri 26
omnes *Illa antiqua.* Neſcias utrum malis.

In te atque illum. O. l. 2. *in te atque in* 28
illum. eliditur autem unum *l* ex *illum*, ut ſit dactylus in quarta ſede ſenarii. FAERNUS. Noſtri quoque *In illum.*

Et vicio eſſe animo. O. l. 2. *& vicio animo* 29
eſſe. FAERNUS. *Et vicio animo eſſe. Animo.*

Meus uénit? CH. *dixi.* M. *eámus, duc me ad eum, obsecro.*
CH. *Non uólt te scire sé redisse etiam: ét tuum*
Conspéctum fugitat: própter peccatum hóc timet,
Ne túa duritia antiqua illa etiam adaúcta sit.
M. *Non tu eí dixisti, ut éssem?* CH. *non.* M. *quamobrém, Chreme?*
CH. *Quia péssume istuc ín te atque in illum cónsulis,*
Si té tam leni et uícto esse animo osténderis.
M. *Non póssum: satis iam, sátis pater durús fui.* CH. *ah,*
Uehemens utramque in pártem, Menedeme, és nimis,
Aut lárgitate nimia aut parsimónia.
In eándem fraudem ex hác re atque ex illa íncides.
Primum ólim potius quám paterere fílium
Commétare ad mulierculam, quae paúlulo
Tum erát contenta, cuíque erant grata ómnia;

mo, quod minime oportuit, in theſi deliteſcit. Ergo recte habet, *Et victo eſſe ánimo.*

31 *Vehemens in utramque partem.* Lege, ut meliores fiant numeri,
Vehemens utramque in partem.

35 *Commetare ad mulierculam quae paululo.* Hic verſus ſtat, contractis in unam duabus mediis ſyllabis verbi *commetare*; ultima vero per ſynaloepheu non eliſa. aut forte ſenarius eſt generis confuſi, admittens in principio trochaeos, in fine Iambos. FAERNUS.

Glareanus & Guyetus, inverſo ordine,
Primum olim potius commetare filium
Quam paterere ad mulierculam.
Quomodo numeri quidem meliores, ſed ſententia impeditior fit. Nos aliam emendandi viam inſtitimus, ad Horat. Serm. II, 5, 79.

Commetare ad mulierculam, quae paululo. *Commeto*, a *Commeo*, frequentativum: quod Magiſtri, vel verſus diſpendio, ejecerunt ut nimis vetuſtum. Plautus Capt. I, 2, 82.
Nam meus ſcrupoſam victus commetat viam.
Nonius Marcellus: *Commetare, commeare: Afranius Virgine:*
Quo tu commetas? ubi defixus deſides?
Novius Bubulco Cordone:
Cum ad lupam noſtram tam multi crebro commetant lupi.
Vides & Afranium & Novium, de eadem, qua noſter, re verba facere: illi *Ad meretriculam* intelligunt, noſter *Ad mulierculam* dicit. & quidem putabam me emendationem certam protuliſſe, neque cuiquam metrorum perito vel dubitandam. Sed viro erudito non *uſquequaque ſatisfacit.* Primo ait Chremetem, ut Cliniae fautorem & patronum, abſtinere debuiſſe a voce frequentativa, ne peccatum ejus augeret. Atqui ob id ipſum *Commetare* hic commodius venit, quia frequentativum eſt. Quid? num ſemel tantum ad eam viſebat? non crebro, non cotidie ibat, non defixus ibi deſidebat, ut eam (I, 1, 46.) *Prope pro uxore haberet?* Quomodo autem Chremes *Cliniae patronus*; qui patrem *Largitate nimia peccaturum*, & omnia ei concedere paratum reprimit & coercet? Sed hoc, inquit, *fortaſſe levius*; alterum igitur videamus, gravius nimirum & efficacius, *Commetare* ſibi videri Terentii noſtri aetate in deſuetudinem abiiſſe. Quid audio? Annon Novius & Afranius, qui eo verbo utebantur, Terentio poſteriores erant? Quid Plautus? etſi paulo prior cujus vel *neglegentiam aemulari* noſter exoptat; cujus *ſermone Muſas ipſas uſuras fuiſſe, ſi Latine loqui vellent*, diu poſt mortuum Terentium dictum eſt. Sed eſto hoc, inquit, ut Terentii aetate ſic alii locuti ſint: at Terentius, *mire & feliciſſime ſagax* praeſenſit quae verba, licet tum uſitata, ferre aetatem nequirent. Hocine dicit, qui vetuſtum & obſoletum illud *Aſtigas* in textum ipſum recepit, Andr. IV, 4, 51. cum Faernus ſuus dediſſet *Aſtingas*? Felicem ſane naris & olfactus Terentium! qui verba eaduca & poſt annos ducentos interitura.

Protérruisti hinc. éa coacta ingrátiis
Post ílla coepit uíctum uolgo quaérere.
Nunc cúm sine magno intértrimento nón potest
Habéri, quiduis dáre cupis. nam, ut tú scias,
Quam ea núnc instructa púlchre ad perniciém siet;
Primúm iam ancillas sécum adduxit plús decem,
Onerátas ueste atque auro: satrapa sí siet
Amátor, numquam súfferre eius sumptús queat:
Nedúm tu possis. M. *éstne ea intus?* CH. *sít rogas?*
Sensí: nam unam eii cénam atque eius cómitibus
Dedí: quod si iterum mihi sit danda, actúm siet.
Nam, ut ália omittam, pytísando módo mihi
Quid uíni absumpsit? Sic hoc, dicens; 'Asperum
Pater hóc est; aliud lénius sodés uide:

teritura tam diu ante ex odore ipso dignosceret. Non Terentio hoc, sed Magistris debetur, qui discipulorum gratia verba fere omnia antiqui coloris novis & tum receptis interpolarunt. Atqui, addit, *etiam numeri minus placent, Commétare*, accentu in syllaba secunda, qui in tertiam debebat cadere, *Commetáre*. Qualia igitur sunt ista, *Pótare* Adel. I, 1, 8. *Péccare*, I, 2, 44. *Clámare* III, 4, 44. *Sérvare* Hec. III, 3, 42. *Acúsare* Phorm. II, 1, 5. *Exórare* III, 2, 27. & alia hoc genus innumera?

39 *Nunc sine magno intertrimento, non potest.* Hic ascriptum est in libro Bembino: *Inter & De tantundem significant ad augmentum ostendendum. hinc dicitur, interfectus.* FAERNUS.

43 *Satrapes si siet.* Codex noster 900 annorum: *Satrapas si siet:* idem qui Eun. IV, 7. 19. *Armas sapientem decet.* Nempe ut ibi *Arma*, ita hic *Satrapa* legendum. *s* ex sequente litera male adhaesit. Ut a Ποιητής, *poeta* & alia ejusmodi, ita a Σατράπης *Satrapa*. Glossarium vetus Cyrilli: Σατράπης, *Satrapa*.

45 *Sensi: nam ei unum cenam.* O. l. s. *nam unam ei cenum.* & hic in libro adjectum est vetustissimum glossema: *Sensi, cum gemitu pronuntia*, versus autem stat si spondeus sit in *ei*, quemadmodum a Lucretio ponitur. FAERNUS. Nostri quoque *Nam unam ei.* Scribe *eii.*

48 *Pitissando.* In libro Bembino *pytisando* scriptum est per *y* in prima syllaba, & per unicum *s*; licet deinde alterum adjectum sit. & ad hoc verbum haec adnotata: *Expressis labris sputndo, dum saporem vini probat.* Victorianus & Decurtatus *pytissando* per duo *s* habent; item Vaticanus & Basilicanus, sed hi duo cum aspiratione post *s*. FAERNUS. Ut Bembinus, ita codex noster 900 annorum *Pytisando:* quod recipimus: versus certe eo pacto ad Graecorum numeros accedit.

Sic hoc dicens; asperum pater hoc est. aliud lenius, Dictioni *pater* haec ascripta sunt, *Et hoc ei displicet, quod eum meretrix patrem appellet.* Ceterum ordo horum verborum hic est, *dicens*, scilicet Bacchis, *sic hoc*, subaudi *est*. ut sit, sic hoc est, quod dicere solemus, cum quid vel improbamus vel mediocre esse ostendimus. FAERNUS.

Recte haec. Et aliud agebat qui pro *Aliud lenius*, maluit *Illud lenius*. Omnia dolia relinuntur, dum *Aliud* quaerit: at si *Illud*; jam habet, quod placet; nec plura dolia sollicitantur. Ut Syrus Adel. III, 3, 71. *Illud recte:* quod habet nempe, non quod absens desiderat. Ceterum pro *Vide* Nonius v. Asperum *Para* habet. Non accedo. *Vide*, ex tua cella; *Para*, ex taberna pete.

Omnis sollicites habui: atque haec unus mx. Ita libri nunc omnes: sed & versus & sententiae ipsius causa repone;

Omnis sollicites habuit; atque haec unus mx. Bacchis scilicet omnes, & me & totam familiam,

Relévi dolia ómnia, omnis férias:
Omnís sollicitos hábuit: atque haec úna nox.
Quid té futurum cénses, quem adsídue éxedent?
Sic mé di amabunt, út me tuarum míseritumst,
Menedéme, fortunárum. M. *faciat quód lubet:*
Sumát, consumat, pérdat, decretúmst pati,
Dum illúm modo habeam mécum. CH. *si certúmst tibi*
Sic fácere, illud permágni referre árbitror,
Ut né scientem séntiat te id sibi dare.
M. *Quid fáciam?* CH. *quiduis pótius quam quod cógitas:*
Per álium quemuis út des: falli té sinas
Technís per seruulum: étsi subsensi íd quoque
Illós ibi esse, id ágere inter se clánculum.
Syrus cum illo uestro cónsusurrant, cónferunt

miliam, faſtidio ſuo & elegantia ſollicitos & & exercitos habuit. Plautus Mil. IV, 2, 95.
Ita me mea forma habet ſollicitum.
Menaech. IV, 2, 20. [*habuit.*
Sicut me hodie nimis ſollicitum elicus quidam
Nonius: *Habere, facere: Varro: Habent homines ſollicitos.*

54 *Ita me di amabunt, ut tuarum miſeritum eſt.* Non *ita*, ſed *ſic* eſt in o. l. s. & poſt *ut*, additur *me*. verbum autem *amabunt*, in libro Bembino exponitur pro *ament*. FAERNUS. Sic & noſtri. Guyetus pro *Amabunt* reponit *Amaſſint*: recte quidem; ſi aut codices juberent, aut poſtularet ſermo. Sed Plaut. Poen. I, 3, 30. *Ita me di amabunt.* & IV, 2, 47. *Dieſpiter me ſic amabit.*

58 *Sic facere id permagni referre arbitror.* Pro *id*, *illud* legitur in libro Bembino, Baſilicano, Victoriano, & multis aliis, ut & ratio verſus requirit. FAERNUS. Sic & noſtri.

59 *Ut neſcientem ſentiat te id ſibi dare.* Palmerius, Guyetus, Boeclerus, Vir doctus; recte omnes, *Ut ne ſcientem.* Nimirum vel, ut illi, *Ne ſcientem ſentiat*; vel, ut aeque bene, *Neſcientem conſeat.* Certe utrumque, & *Neſcientem* & *Sentiat* ſtare una vix poſſunt.

63 *Illos ibi eſſe, & id agere inter ſe clanculum.* Aliquot libri, inter quos Bembinus, Baſilicanus, Victorianus haec habent ſine conjunctione. quod & elegantiae & verſui ſervit. FAERNUS. Etiam a noſtris abeſt *Et*; & tamen in textu Faerni ſubſiſtit. Nos noſtro jure exulatum mittimus.

Syrus cum illo veſtro conſuſurrat: Omnes fere antiqui libri *conſuſurrant*. quod vero ſequitur, *conferunt conſilia aduleſcentes*, in Bembino eſt, *ad aduleſcentes*. ut & verſus exposcit; & eſt ſenſus, conſilia quae ceperint ſervi, ad aduleſcentes deferunt. vel *ad*, pro *apud* exponendum, & *conferunt*, pro communicant. vel forte legendum eſt, ut conjicit Lolgius, *conſiliad aduleſcentes*. ut *d*, interponatur hiatus vitandi cauſa, ſicut in *mod ergo*. FAERNUS. 64

Illud Lolgii neſcio cujus *Conſiliad* ad morboniam relegandum eſt. Lege ex Bembino:
Syrus cum illo veſtro conſuſurrant, conferunt
Conſilia ad aduleſcentis.
Conſuſurrant; nam quod vir doctus mavult *Conſuſurrat*, & veretur, *ne plurale parum Latine dicatur*; feſtinantius, ſat ſcio, hoc ſcripſit: doctior enim eſt, quam ut ſic ſentiat, ſi cogitaverit. Quid enim illud Ovidii,
Ilia cum Lauſo de Numitore ſati?
& plura ejus formae a Grammaticis jam collecta. Vel illud compoſitum *Conſuſurro* ſatis hoc oſtendit: Si enim *Syrus* dividas a ſequentibus; tum dicas, Syrus *ſuſurrat* cum illo veſtro: at ſi junctim accipias *Syrus cum illo veſtro*, hoc eſt, *Syrus & ille veſter*, tum recte dicas *Conſuſurrant*. Porro *Conferunt ad adoleſcentes*, hoc eſt, *Una ferunt, referunt ad adoleſcentes*. Pharm. V, 1, 1.

Quid

Consília ad adulescéntes: et tibi pérdere
Taléntum hoc pacto sátius est, quam illó minam.
Non núnc pecunia ágitur, set illud quó modo
Minimó periclo id démus adulescéntulo.
Nam sí semel tuum ánimum ille intelléxerit,
Prius próditurum té tuam uitam, ét prius
Pecúniam omnem, quam ábs te amittas fílium: hui,
Quantam eíi feneſtram ad néquitiem pateféceris?
Tibi aútem porro ut nón sit suaue uíuere:
Nam déteriores ómnes sumus licéntia.
[*Quodcumque inciderit in mentem, uolet: neque id*
Putabit prauom an rectum sit, quod petet.]
Tu rém perire, et ipsum non poteris pati.
Dare dénegaris: íbit ad illud ílico,
Quo máxume aput te sé ualere séntiet,

Quid agam? quem mi amicum miſera inveniam, quo conſilia haec referam?
Aut unde mi auxilium petam.
Ubi *Quo* perinde eſt ac *Ad quem*, ut *Unde* eſt *A quo*.

69 *Is intellexerit.* O. l. s. *ille intellexerit.* FAERNUS. Noſtri quoque omnes, *Ille.*

70 *Prius prediturum te tuam vitam, & prius pecuniam omnem.* In libro Bembino ſcitiſſime atque appoſitiſſime aſcriptum eſt, *Minor eſt pecunia quam vita; ſed in oratione potiora nobis ſunt, de quibus agitur.* FAERNUS.

72 *Quantam feneſtram ad nequitiem patefeceris?* Cui ſodes patefecerit? deeſt Pronomen caſus dativi. Repono:
Quantam eii feneſtram ad nequitiem patefeceris.
Nec verſui timendum eſt; etſi ejus cauſa Correctores olim *Eii* ejecerunt. Nimirum antiqui *Feneſtra*, prioribus duabus brevibus pronuntiarunt, vel contracte *Feſtra*. Feſtus: *Feſtram antiqui dixerunt, quam nos Feneſtram.* Certe Plautus nuſquam non effert, ſecunda brevi: Mil. II, 4, 26.
Neque féneſtra niſi clathráta: nam certe égo Caſin. I, 1, 44. [*te hic intus vidi.*
Quid fácies? Cóncludére in féneſtram fórtiter. Rud. I, 1, 6.
Inlúſtriores fécit, féneſtraſque índidit.
Vides *Feneſtra* hic ubique ſecundam corripere. Pone, ex Feſti ſententia, *Feſtra*; & verſus omnes id admittent. Quid dubites, quin & ſic pronuntiaverit Terentius?

Putabit pravum an rectum, quod petet, fiet. 76 Omnes fere l. s.
Putabit pravum an rectum ſit, quod petet. aliqui, *an rectum fiet.* quod tamen non adjuvat verſum. in uno tantum libro eſt, *pravumne an rectum.* quo quidem modo ſtat optime ſenarius. aliter oportebit abſtinere ab eliſione poſterioris ſyllabae in *pravum.* FAERNUS.
In his duobus verſibus magna variarum lectionum eſt ſeges; ut in nothis & ſubditiciis ſolet evenire. Veteres plerique noſtri:
Quod cuique cumque inciderit in mentem volet;
Neque id putavit, pravum an rectum ſit petet.
Alii *Quod cuicumque*; alii *Sit quod petet.* Tolle totum hoc panni vulgaris adſumentum. Ex notula aliqua olim in textum irrepſit ſententiola generalis. Nam illud *Cuique* ſatis declarat ad ſolum Cliniam, ut oportuit, hoc non pertinere. Poſtea pro captu ſuo ſinguli in verſus redigere laborarunt. Miror equidem Guyetum, qui tot bonos verſus ejecerit, hos inſulſos tam patienter tuliſſe: ſed miſeror Virum eruditum, qui id multis verbis agit, ut ex malis pejores faciat.

Dare denegabis. Multi l. s. inter quos Bembinus & alii antiqui, *denegaris.* FAERNUS. Noſtri fere omnes, *Denegaris.* 78

Mina-

Abitúrum ſe abs te eſſe ílico minitábitur.
M. *Uidére uerum, atque íta uti res eſt, dícere.*
CH. *Somnum hércle ego hac nocte óculis non uidí meis,*
Dum id quaéro, tibi qui fílium reſtítuerem.
M. *Cedo déxtram: porro te óro idem ut faciás, Chreme.*
CH. *Parátus ſum.* M. *ſcin, quíd nunc facere té uolo?*
CH. *Dic.* M. *quód ſenſiſti illós me incipere fállere,*
Id út maturent fácere: cupio illí dare,
Quod uólt; cupio ipſum iám uidere. CH. *operám dabo.*
Paulum hóc negoti mi óbſtat: Simus ét Crito
Uicíni noſtri hic ámbigunt de fínibus:
Me cépere arbitrum: íbo ac dicam ut díxeram
Operám daturum me, hódie non poſſe iís dare.
Contínuo hic adſum. M. *ita quaéſo. di uoſtrám fidem!*
Ita cónparatam eſſe hóminum naturam ómnium,

80 *Minabitur.* Noſtri omnes *Minitabitur*; melius verſui conſulentes.

81 *Videre verum.* Liber Bembinus, *vera.* & expoſitionem habet aſcriptam; *Vera, utilia: Saluſtius.* Verba Saluſtii antiquitate detrita ſunt. FAERNUS. Noſtri omnes *Verum:* quod placet: neque mutavit Faernus.

84 *Cedo dexteram: porro te idem oro ut facias Chreme.* Liber Bembinus, *dextram.* ita ſtat verſus, ſi tamen in *te idem* non fiat eliſio. FAERNUS. Noſtri omnes meliore ordine, *Porro te oro idem ut.*

85 *Scin quid nunc te facere volo?* Varie collocantur haec verba, ſed haec mihi collocatio omnium, quas inveni, commodiſſima videtur, ob numerum, *Scin quid nunc facere te volo?* ita plerique libri ſcripti habent, & in iis aliquot ex antiquis, ut Baſilicanus. FAERNUS. Omnes quidem noſtri, *Scin quid nunc facere te volo.*

88 *Operam dabo.* Tres qui ſequebantur verſus, ad finem hujus ſcenae appoſui: & eo loco mutationis ratio reddetur.

89 *Paulum negoti mi obſtat.* Lege ex noſtris omnibus & Edd. vett. *Paulum hoc negoti.* Vides, ut commode verſus conjungantur, tribus illis hinc amotis. *Operam dabo: Paulum* modo *hoc negoti mi obſtat.* Recte *Hoc*; quia ſtatim narrat, quod ſit.

Continuo hic adero. Ita quaeſo. di veſtram fidem. Prorſus illud *Adero ita*, pes proſeleuſmaticus, Noſtro inſolens eſt: praeſertim ut inter duos colloquentes dividatur. Quo minus hic toleretur, facilitas emendationis facit. Lege enim, *Continuo hic adſum:* ut alibi *Poſt continuo huc exeo.* 93

Itan comparatam eſſe hominum naturam omnium. Aliqui l. s. inter quos Bembinus, non *itan*, ſed *ita* habent. Sed Bembinus eo amplius, quod *comparatum* habet; ex quo tamen poſtea effectum eſt *comparatam*, *a* littera ſuperſcripta, & *naturam* quidem habuit, ſed *m*, deinde delero, remanſit *natura.* quod ſi recipiatur ſimul cum voce *comparatum*, erit ordo: Ita comparatum eſſe natura omnium hominum; ut natura, ſit ablativus caſus. quae quidem locutio bonis auctoribus uſurpata eſt. Columella libro XII. *Maritale conjugium ſic comparatum eſſe natura.* Livius libro tertio ab urbe condita: *Natura hoc ita comparatum eſt, ut qui apud multitudinem ſua cauſa loquitur, gratior eo ſit, cujus mens nihil praeter publicum commodum videt.* Quod tamen, diligentius totum animadverſum, non placet. FAERNUS. Noſtri, ut editum. 94

Aliéna ut melius uídeant et diiúdicent, 95
Quam súa? an eo fit, quía re in noſtra aut gaúdio
Sumus praépediti nímio aut aegritúdine?
Hic mihi nunc quanto plús ſapit, quam egomét mihi?
CH. *Diſſólui me, otióſus operam ut tibi darem.*
Syrus éſt prehendendus átque adhortandús mihi. 100
A mé neſcio quis éxit: concede hínc domum,
Ne nós inter nos cónſentire ſéntiant.

ACTUS

95 *Aliena melius ut videant & judicent.* Ex o. l. s. ita collocamus haec verba, *aliena ut melius.* & praeterea ex Bembino legimus *dijudicent.* quo quidem modo ſtat optime verſus. FAERNUS. Verſu ſequente, pro *In re noſtra* lege *Re in noſtra.*

98 *Hic mihi quanto nunc.* O. l. s. *nunc quanto.* FAERNUS. Sic & noſtri univerſi *Nunc quanto,* meliore accentu; haeſit tamen in textu Faerni *Quanto nunc.*

99 *Diſſolvi me, ocius operam ut tibi darem.* Tres antiquiſſimi libri, & aliqui alii, pro *ocius* habent *otioſus.* qua lectione & verſus ſtat, & ſenſus eſt optimus. diſtinguendum autem eſt poſt *me.* FAERNUS.

Diſſolvi me, otioſus operam ut tibi darem. Quattuor modo ex tot noſtris *Otioſus*; ceteri perperam *Ocius.* Sed hic alia res agenda eſt, non otioſe. Nota illud, *Operam ut tibi darem:* ergo Menedemus adhuc in ſcena reſtitit. Cur autem reſtitit, qui (ut ante nos ordo inveteraverat) *Domum hinc concedere juſſus erat*; priuſquam Chremes ad Simum & Critonem abierat? Hoc primum. Deinde illud vide; quomodo ſibi conſtet Chremes, qui primo jubet Menedemum *Domum concedere:* deinde ſui oblitus, manere eum & expectare jubet dum redeat ipſe: id enim ſibi vult, *Continuo hic adero. Ita quaeſo.* Porro & aliud vide, *At me,* inquit Chremes, *neſcio quis exit:* is erat Syrus, qui tum forem aperiebat. Cur ergo mutus in ſcena ſtat Syrus; toto illo tempore quo Chremes abiens redienſque aberat? Denique, cum Chremes hic dicat, *Operam ut tibi darem:* cur Menedemus ſtatim abit, injuſſus a Chremete, a ſe nihil cauſae dicens? Haec non ſunt moris Terentiani: quod & ſenſit vir egregius Boeclerus; qui idcirco correctum voluit.

Diſſolvi me, otioſus operam ut huic darem: ut hoc dicatur, jam egreſſo e ſcena Menedemo. Non male; ſed tamen uni tantum vitio, non omnibus medetur; & nos opinor felicius, retractis huc tribus verſibus, qui tam commode hic ſedem capiunt, quam illic habuerunt incommodiſſime:

Diſſolvi me, otioſus operam ut tibi darem:
Syrus eſt prehendendus atque adhortandus mihi.
A me neſcio quis exit: concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere ſentiant.

Nota illud, *A me neſcio quis exit.* Ubicumque hoc aut ſimile occurrit, Scena ſtatim finitur. Sic III, 2. *Quiſnam a nobis egreditur foras?* III, 3. *Quid eſt quod tam a nobis graviter crepuerunt fores.* Et ſic ubique.

Ne nos inter nos congruere ſentiant. Niſi 102
congruere penultimam producat. ut quod forte ſit ſecundae declinationis, deducaturque a *congruco congrues,* non ſtat verſus, & neceſſe eſt aliquid deeſſe. FAERNUS.

Apage illud *Congruco.* Quidam ſic verſui opitulatum eunt,

Ne illi nos inter nos congruere ſentiant.

Vir eruditus hoc modo,

Ne noſmet inter nos congruere ſentiant.

Ego vero non magis de verſu, quam de ſententia ſollicitus ſum. Quid enim mali, metus ſuſpicionis

ACTUS III. SCAENA II.

SYRUS. CHREMES.

SY. *HAC illac circumcúrſa: inueniendum és tamen,*
Argéntum; intendenda ín ſenem eſt fallácia.
CH. *Num mé fefellit hóſce id ſtruere? uídelicet*
Ille Clíniaï ſéruos tardiúſculuſt,
Idcírco huic noſtro tráditaſt prouíncia.
SY. *Quis hic lóquitur? perii. númnam haec audiuít?* CH. *Syre.* SY. *hem.*
CH. *Quid tu íſtic?* SY. *recte. equidém te demirór, Chreme,*
Tam máne, qui heri tántum biberis. CH. *níl nimis.*
SY. *Nil, nárras? uiſa uéroſt, quod dicí ſolet,*

ſuſpicionis eſſet, ſi ſenſiſſent duos ſenes vicinos inter ſe congruere, hoc eſt, concorditer vivere? Plaut. Curc. II, 2, 14.

Item alios deos facturos ſcilicet.
Sane illi inter ſe congruunt concorditer.

Dederat, opinor, auctor,

Ne nos inter nos conſentire ſentiant.

Ubi *Sentire* a ſequenti abſorptum; & a *Conſentiant* poſtea factum *Congruere ſentiant. Conſentire*, ex conſenſu & compacto agere & dicere. Plautus Pſeud. I, 5, 125.

Quid ſi hice inter ſe conſenſerunt, Calliphо,
Aut de compacto faciunt conſutis dolis.

Caſin. Prol. v. 59.

Propterea ea una conſentit cum filio.

8 *Hac illac circumcurſa: inveniundum eſt tamen*
Argentum: intendenda in ſenem eſt fallacia.

Circumcurſa quorſum hic? Se ipſum, inquiunt, Syrus alloquitur. Eſto: ſed profecto non circumcurſando, ſed ſedendo, ſtando, cogitando, quaerendum erat argentum. Deinde quid eſt *Tamen?* an pro *Tandem*, ut olim Goveanus? an legendum *Enim*, cum Guyeto? Haeret ſane ſententia, neque eſt coloris ſani & Terentiani. Repone,

Hac illac circumcurſa: inveniundum es tamen,
Argentum.

Argentum ipſum Syrus compellat, veraili facetia. Quacumque aufugias, O *argentum; tamen inveniendum es.* Emendationis hujus ſponſorem & praedem tibi fiſtam Syrum ipſum IV, 2, 1.

Retraham hercle opinor ad me idem illud fugitivum argentum tamen.

Argentum *Fugitivum*, illud ſcilicet ipſum, quod *Circumcurſat:* & nota *Tamen* eodem modo quo hic poni.

Eſt ille Cliniae ſervus tardiuſculus. Omnes 4
quot quot ſunt l. s. verbum *eſt*, habent poſt *tardiuſculus*, nos tamen ſcribimus *tardiuſculuſt*, ut verſus ſtet, diphthongo in verbo *Cliniae* diſſoluta, & ex *ille*, uno *l* eliſo. FAERNUS. Recte hoc: & ſic omnes Noſtri. *Cliniaï* dividit diphthongum, ut alibi *Hoſpitáli, Phaedriáï.*

SY. *Recte equidem te demiror Chreme.* Aliter 7
habetur in libro Bembino, *recte equidem, ſed te miror Chreme:* ut non poſt *recte*, ſed poſt *equidem* diſtinguatur, quae lectio non dubito quin vera ſit. FAERNUS.

Quid tu iſtic? Recte equidem: ſed te miror, Chreme. Sic Faernus ex Bembino dedit: Noſtri omnes, *Recte quidem te demiror, Chreme:* niſi quod duo ex veterrimis *Equidem.* Lege & diſtingue:

Quid tu iſtic? Recte. equidem te demiror, Chreme, Tam mane.

Quid tu iſtic agis? *Recte*, hoc eſt, *Nihil.* Eun. II, 3, 50. *Rogo numquid velit. Recte, inquit, abeo.* Ubi Donatus: *Recte pro eo quod eſt Nihil; & moraliter τῷ ἀπλικῶμῷ. Lege, ἀστείωμῷ.* Hec. III, 2, 20.

Quid tu igitur lacrimas? aut quid es tam triſtis? Recte, mater.

ubi iterum Donatus: *Recte, dicimus; cum ſine injuria interroganti aliquid reticemus.* Nihil poteſt dici melius.

Aquilaé ſenectus. CH. *heía.* SY. *mulier cómmoda et*
Facéta haec meretrix. CH. *ſáne idem uiſa éſt mihi.*
SY. *Et quidem hércle forma lúculenta.* CH. *ſíc ſatis.*
SY. *Ita nón ut olim, ſét uti nunc, ſané bona:*
Miniméque miror, Clínia hanc ſi déperit:
Set habét patrem quendam áuidum, miſerum, atque áridum,
Uicínum hunc: noſtin? át quaſi is non diúitiis
Abúndet, gnatus éius profugit ínopia.
Scis éſſe factum ut dico? CH. *quid ego ní ſciam?*
Hominém piſtrino dignum. SY. *quem?* CH. *iſtunc ſéruolum*
Dico ádulescentis. SY. *Sýre, tibi timuí male.*
CH. *Qui páſſus eſt id fíeri.* SY. *quid facerét?* CH. *rogas?*
Aliquíd reperiret, fíngeret fallácias,
Unde éſſet adulescénti amicae quód daret,
Atque húnc difficilem inuítum ſeruarét ſenem.
SY. *Garrís.* CH. *haec facta ab íllo oportebát, Syre.*
SY. *Eho quaéſo laudas, quí eros fallunt?* CH. *ín loco*
Ego uéro laudo. SY. *récte ſane.* CH. *quippe qui*
Magnárum ſaepe id rémedium aegritúdinum eſt:
Huic iám manſiſſet únicus gnatús domi.
SY. *Iocón an ſerio ille haec dicat néſcio,*

11 CHR. *Sane idem viſa eſt mihi.* SY. *& quidem hercle forma luculenta.* In libro Bembino pro *mihi*, legitur *tibi:* ſed perſonae, aliter ibi notatae, id quadrare faciunt, quod alioqui videtur abſurdum. CHR. *ſane.* SY. *idem viſa eſt tibi. & quidem hercle*, &c. FAERNUS.

Faernus dedit *Tibi*: ſed omnes noſtri *Mihi*, ſenſu ſaniſſimo & planiſſimo. Nos non colemus Bembinum tam ſuperſtitioſe.

13 *Ita non ut olim.* Palpatur ſeni, temporis acti laudatori, quaſi illo juvene formoſiores eſſent homines, quam nunc ſunt.

18 *Scin eſſe factum ut dico?* Liber Bembinus, Baſilicanus, & Victorianus, & aliqui alii *ſcis*, alii *ſciſne*. FAERNUS.

Noſtri quoque meliores & plures, *Scis*. Sed vide verſum integrum: *Scis eſſe factum, ut dico? Quid ego neſciam?* Quorſum illud *Neſciam?* quale reſponſum? nec ſententia nec ſermo ſanus eſt. Lege certiſſime, ut olim Palmerius, nemine adhuc auſcultante, *Quid ego ni ſciam.* Hoc eſt, *Quidni ego ſciam.* Noſter Adel. IV, 5, 28. *Quid illam ni abducat?* Plaut. Mil. IV, 3, 27. *Quid ego ni ita cenſeam?* Pſeud. II, 2, 57. *Quid ego ni teneam?*

19 *Iſtum ſeruulum.* Liber Bembinus *iſtunc ſeruolum*. FAERNUS. Aliquot etiam noſtri *Iſtunc*. Melius, quia vitatur homoeoteleuton.

27 *Quippe quia.* In libris antiquis eſt *quippe qui*; & huic dictioni haec aſcripta ſunt in Bembino: *Parelcon: abundat qui.* nos vero eam dictionem etiam alibi invenimus, idem ſignificantem quod *quippe*. Plautus in Aulularia:

Horum tibi iſtic nihil eveniet, quippe qui ubi quod ſurripias nihil eſt. FAERNUS.

Meliores noſtri item *Quippe qui*.

28 *Magnarum ſaepe remedium aegritudinum eſt.* O. l. s. *id remedium.* FAERNUS.

29 *Jam huic manſiſſet.* Non conſtat verſus, niſi aut *Jam*, aut *Huic* in diſyllabon diſſolvas: quorum

Niſi mihi quidem addit ánimum, quo lubeát magis.
CH. *Et núnc quid exſpectát, Syre? an dum hinc dénuo*
Abigát, cum tolerare íllius ſumptus nón queat?
Nonne ád ſenem aliquam fábricam fingit? SY. *ſtólidus eſt.*
CH. *At te ádiutare opórtet adoleſcéntuli*
Cauſá. SY. *facile equidem fácere poſſum, ſi iubes:*
Etenim quo pacto id fieri ſoleat, cálleo.
CH. *Tanto hércle melior.* SY. *nón eſt mentirí meum.*
CH. *Fac érgo.* SY. *at heus tu, fácitodum eadem haec méminerís,*
Siquíd huius ſimile fórte aliquando euénerit,
Ut ſúnt humana, túus ut faciat fílius.
CH. *Non úſus ueniet, ſpéro.* SY. *ſpero hercle égo quoque:*
Neque eó nunc dico, quó quicquam illum ſénſerim:
Set ſí quid, nequid; quaé ſit eius aetás, uides:
Et ne égo te, ſi uſus uéniat, magnificé, Chreme,
Tractáre poſſim. CH. *de íſtoc, cum uſus uénerit,*
Uidébimus quod ópus ſit: nunc iſtúc age.
SY. *Numquám commodius úmquam erum audiuí loqui,*
Nec cúm malefacere créderem mi inpúnius
Licére. quiſnam a nóbis egreditúr foras?

quorum neutrum placet. Repono:
Huic jam manſiſſet unicus gnatus domi.
Andr. IV, 4, 47. *Hanc jam oportet.*

30 *Illaec dicat.* Lege cum duobus noſtris *Ille haec dicat.*

32 *At nunc quid exſpectat?* Liber Bembinus, & alii antiqui habent *& nunc:* quod magis conſequens videtur. FAERNUS. Noſtri quoque omnes *Et nunc.*

33 *An dum hinc denuo Abeat, cum tolerare hujus ſumptus non queat. Hujus*, inquiunt, Clinia amicae, Bacchidis. Ita quidem neceſſe eſt, ſi retinetur haec lectio. Sed codices noſtri univerſi *Illius*, non *Hujus*. Latet altius vitium. Repone:
Et nunc quid exſpectat, Syre? an dum hinc denuo
Abigat, cum tolerare illius ſumptus non queat.
An Dromo exſpectat & ceſſat; dum Herus denuo filium hinc abigat? Nam ſic de ſe ipſo Menedemus, I, 1, 82.
Eum hinc ejeci miſerum injuſtitia mea.
& Chremes id redarguit, III, 1, 37. *Filium proterruiſti hinc.* Atqui id ipſum eſt *Abigere.* Adel. III, 4, 38. *Abigam hunc rus.*

Neque eo nunc dico quod quicquam illum ſenſerim. Liber Bembinus, *quo quicquam.* FAERNUS. Noſtri omnes mendoſe *Quod.* 43

Videbimus quid opus ſit. Meliores noſtri melius, *Quod opus ſit.* 47

Malefacerem. Sic dedit Faernus; ſic habent Codices noſtri. Sed certa eſt Mureti emendatio, *Malefacere.* Ceterum, ubi Chremes diciſſet, *Iſtuc age*, continuo domum ibat: Tres ſequentes verſus per ſe Scenam conſtituunt. Nam dum Syrus ſolus ſecum eos pronuntiat; Chremes interim filium cum Bacchide deprehendit, & iratus in ſcenam redit, filio quoque evocato. 49

CH. *Quid*

ACTUS III. SCAENA III.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

CH. *QUI' D iſtuc quaeſo? quí iſtic mos eſt, Clítipho? itane fíeri oportet?*
CL. *Quíd ego feci?* CH. *uídin ego te módo manum in ſinum huíc meretrici*
'Inſerere? SY. *acta haec rés eſt. perii.* CL. *méne?* CH. *hiſce oculis, né nega.*
Facis ádeo indigne iniúriam illi, quí non abſtineás manum:
Nam iſtaéc quidem contumélia eſt: 5
Hóminem amicum récipere ad te, atque éius amicam ſúbigitare.
Uél heri in uino quám immodeſtus fuíſti! SY. *factum.* CH. *quám moleſtus!*
'Ut equidem, ita me di ament, metui, quíd futurum démique eſſet!
Nóui ego amantis: ánimum aduertunt gráuiter, quae non cénſeas.

1 CH. *Quid iſtuc quaeſo?* Duo primi verſus hujus ſcenae ſunt trochaici tetrametri acatalectici; item ſextus, ſeptimus, octavus, undecimus, tertius decimus, decimus nonus, & vigeſimus primus. quintus vero dimeter Iambicus, eliſo ex *quidem m*, quamvis ſequente conſonante. ceteri his intermixti, trochaici catalectici. ſequentes vero, partim Iambici octonarii, & unus dimeter: partim trochaici catalectici. ut quidem hi omnes verſus in libro Bembino, & aliis ordinati ſunt, nam hucuſque in impreſſis aliter habent. FAERNUS.

3 *Mánum in ſínum huic meretrici inſérere?* Liber Bembinus *ingerere*, quod mihi aeque placet. FAERNUS.

Omnes noſtri *Inſerere*, quae vera lectio eſt. Certa fides a Naſone eſt; qui *Inſeruiſſe manum* habet, verſu ipſo non patiente, ut *Ingeſſiſſe* ſubſtituas: Amor. II, 1.5.

Et laeuam tunicis inſeruiſſe manum.

6 *Subagitare.* Sic dedit Faernus: ſed veterrimi quique noſtri *Subigitare*; ut & codices Plautini habent. *Subigitare*, nihil hic amplius eſt, quam laſcivius contrectare.

7 *Vel heri in convivio.* Omnes fere l. s. inter quos Bembinus, non *in convivio* habent, ſed in *vino*. in quo etiam libro verſus finit, non in *factum*; ſed in *quam moleſtus*; hoc modo: *Uel heri in vino quam immodeſtus fuiſti? SY. factum. CH. quam moleſtus?* FAERNUS. Noſtri univerſi *In vino.*

Ut equidem, ita me di ament, metui. Guyetus hic corrigit, *Ut metuerim*, hoc eſt, *Adeo ut* metuerim: atque hoc arripuit & tranſtulit vir eruditus. Magno conatu nihil agitur. *Ut* hic inceptivum eſt, ut paſſim. 8

Ut praeter ſpem evenit!
O fortuna, ut numquam perpetuo ec bona!, Plaut. Epid. I, 1, 54.
Di immortales, ut ego interii baſilice!

Novi ego amantium animos. O. l. s. *animum.* ita procedit optime trochaicus. FAERNUS. 9

Omnes noſtri *Animum*. Hoc recte: ſed aliud reſtat:

Novi ego amantium animum, advertunt graviter quae non ſentias.

Novi animum, recte ſane: ut Adel. II, 2, 15.
Ago novi tuum animum. Et Plaut. Mil. III, 1.44.
Nam niſi qui ipſe amavit, aegre amantis ingenium inſpicit.

Sed ambigui vitium hic turbat; cum enim *Animum advertere* paſſim apud Hunc & Plautum dicatur, *Advertere* per ſe eo ſenſu nuſquam; ſi diſtinguas poſt *Animum*, plane contra morem egeris. Nimirum certa eſt Palmerii emendatio:

Novi ego amantis: animum advertunt.

Amantis, terminatione priſca, hoc eſt, *Amantes*. Quod cum Magiſtri *Amantis* gen. ſing. acciperent, neceſſe erat ut ſupponerent *Amantium*. *Novi amantes*, novi quales, quali animo ſint. Sic And. IV, 4, 33. *Nae illa* illum *haut novit*. V, 4, 11. *Si, Simo*, hunc *noris ſatis*. Alibi, *Novi ego* noſtros.

At

CL. *At fides mi aput húnc eſt, nil me iſtíus facturúm, pater.*
CH. *Eſto; at certe ut hínc concedas áliquo ab ore eorum áliquantiſper.*
Múlta fert libído: ea prohibet fácere tua praeſéntia.
Dé me ego facio cóniecturam. némoſt meorum amícorum hodie,
Apút quem expromere ómnia mea occúlta, Clitipho, aúdeam.
Aput álium prohibet dígnitas; aput álium ipſius facti pudet;
Ne inéptus, ne protéruos uidear: quód illum facere crédito.
Set nóſtrum eſt intellégere; atque utcumque, úbicumque opus eſt, óbſequi.
SY. *Quíd iſtic narrat?* CL. *périi.* SY. *Clitipho, haéc ego praecipió tibi?*
Hóminis frugi et témperantis fúnctu's officium. CL. *tace ſodes.*
SY. *Récte ſane.* CH. *Sy're, pudet me.* SY. *crédo: neque id iniúria: quin*
Mihi moleſtumſt. CL. *pérgin?* SY. *hercle uérum dico, quód uidetur.*
CL. *Nónne accedam ad íllos?* CH. *eho quaeſo úna accedundí uia eſt?*

10 *At mihi fides.* Lege cum uno ex Regiis, ut Trochaicus ſit aeque ac ceteri,
At fides mi aput hunc eſt.

11 *Eſto: at certe concedas aliquo ab eorum ore aliquantiſper.* Liber Bembinus & alii antiqui, ita collocant, *ab ore eorum.* Ceterum Victorianus & Decurtatus habent *concedas hinc,* qua particula addita melius verſus procedit, qui eſt trochaicus acatalecticus. FAERNUS.
Eſto: at certe cóncedás hinc aliquo ab ore eorum aliquantiſper.
Sic dedit Faernus, *Cóncedás* duplici accentu non ſatis venuſte. *Hinc* nulli ex noſtris: ſed tres vetorrimi, *Certe ut concedas.* Repone:
Eſto: at certe ut hinc concedas aliquo.
Ut, ea forma & ſenſu, paſſim.

12 *Ea prohibet facere.* Liber Bembinus *facere prohibet.* FAERNUS. Ex Bembino ſolo Faernus dedit *Facere prohibet*; cum & ceteri ejus & Noſtri univerſi habeant, *Prohibet facere*; numeris melioribus, & minore licentia.

13 *Ego de me facio conjecturam.* Vir eruditus Iambicum tetrametrum Hypercatalectum hic ſtatuit; quales tres vel quattuor alios exiſtimat. Et ſic ſane eſt, ſi recepta lectio admittatur. Sed cum nullus ejuſmodi extet; nec Muſicae rationes id patiantur, pro erratis paucos iſtos habebimus & levi opera corrigemus. Hic repono, *De me ego facio conjecturam.* Poteris etiam; *'Ego ex me fácio:* ut ſupra II, 3, 25. Adel. V, 3, 36. Sed Plautus etiam *De me conjecturam.* Caſ II, 3, 8. Ciſt. II, 1, 2.

Ipſius facti piget. In libro Bembino, & aliquot aliis antiquis *pudet.* quod magis videtur convenire. FAERNUS. Noſtri omnes *Piget,* uno Regio excepto. 15

Set noſtrum eſt intellegere; utcúmque atque úbicumque opus ſit obſequi. Sic codices omnes: ſed hiat & ſine cemento eſt ſententia. Quanto venuſtius eſt, quod a me jam habebis: 17
Set noſtrum eſt intellegere. atque úcumque úbicumque opus eſt obſequi.
Nota modo iſtam accentus venerem, *'Utcumque úbicumque*; quae in recepta lectione nulla eſt. *Ut* ad modum & rationem ſpectat, *Ubi* ad tempus & locum, Andr. IV, 3, 21.
Ut ſubſervias
Orationi, utcumque opuſt, verbis vide.
Eſt autem reponimus pro *Sit.* Plaut. Ep. I, 1, 47.
Utcumque in alto ventus eſt. Et Poen. III, 5, 9.
Utcumque eſt ventus, exin velum vertitur.

Quin mihi moleſtumſt. CLIT. *pergin hercle.* 21
In libro Bembino eſt pro *pergin, perdis.* ego *pergis* lego affirmative; quod cum *hercle* magis congruit. ut & in Phormione:
Pergis hercle. numquam tu odio tuo me vinces.
FAERNUS.
Noſtri omnes *Pergin?* & recte, modo *Hercle.* Syro tribuas hoc modo:
Neque id injuria: quin
Mihi moleſtumſt. Pergin? Hercle verum dico
quod videtur.
Quin praecedenti verſui appono: quod poſteriori dedit Faernus.

Nonne accedam ad illos? Libri aliquot, intec- 22

SY. *Actumst: hic prius se indicarit quám ego argentum effécero.*
Chremé, uin tu homini stúlto mi auscultáre? CH. quid faciám?
SY. *iube hunc*
Abíre hinc aliquo. CL. *quó ego hinc abeam?* SY. *quó lubet: da illís locum:*
Abi deámbulatum. CL. *deámbulatum, quó?* SY. *uah, quasi desít locus.*
Abi sáne istac, istórsum, quouis. CH. *récte dicis, cénseo.*
CL. *Di te éradicent, qui ístinc me extrudás, Syre.*
SY. *At tú tibi istas pósthac comprimitó manus.*
Cénsen uero? quíd illum porro crédis facturúm, Chreme?
Níst eum, quantum tíbi opis di dant, séruas, castigás, mónes.
CH. *Ego istuc curabo.* SY. *átqui nunc, ere, híc tibi adseruándus est.*
CH. *Fiet.* SY. *si sapiás: nam mihi iam mínus minusque obtémperat.*

ter quos Bembinus, *non accedam.* FAERNUS. Noſtri omnes *Nonne:* quod placet.

23 *Actum eſt; hic prius ſe indicarit quam ego argentum effero. Chreme.* Liber Bembinus pro *effero* habet *effecero.* quod quanto melius ſit, neminem arbitror non videre. nam *effero* nullo modo quadrat, cum nec dum argentum eſſet in promptu, ut poſſet efferri. *effecero* autem exponendum, confectum reddidero. praeterea idem liber Bembinus & aliquot alii ita digerunt hos verſus:

Actum'ſt: hic prius ſe indicarit, quam ego
argentum effecero.
Chreme vin tu homini ſtulto mihi auſcultare?
CH. *quid faciam?* SY. *jube hunc.*

Sed in *quam ego,* non fiet eliſio: & in *Chreme,* poſterior ſyllaba corripietur. *mihi* vero, monoſyllabum erit. FAERNUS.

Noſtri omnes mendoſe, *Effero.* Recte Faernus: niſi quod *Chreme* poſteriorem corripere putet: immo producit, & Iambicus eſt, ut ſequentes.

28 *Qui me iſtinc extrudis.* Ex ratione verſus, & fide libri Bembini, & aliquot aliorum, lego *hinc extrudis.* verſus eſt trochaicus tetrameter acatalecticus: at qui ſequitur, & ipſe trochaicus dimeter catalecticus. FAERNUS.

Di te eradicent, Syre, qui me hinc extrudis,
at tu pol tibi iſtas
Poſthac comprimito manus.

Sic verſus conſtituit: ſed prior hypermeter eſt, qualis nullus extat, niſi mendoſus; ut dixi ad verſum hic 13. Illud *Pol* neſcio unde venerit. Nec ex noſtris ullus, nec vett. Edd. id agnoſcunt: & univerſi habent *Iſtinc* non *Hinc* Repone:

Di te eradicent, qui iſtinc me extrudas, Syre,
At tu tibi iſtas poſthac comprimito manus.

Extrudas cum in veterrimo noſtro eſt, tum in egregio illo Palatino G. Fabricii.

Quantum di dant tibi opis. Melior videtur 31
compoſitio, quae eſt in libro Bembino, & aliis antiquis, *quantum tibi opis di dant.* FAERNUS. Noſtri omnes; *Tibi opis;* ſed iidem *Dent* non *Dant.* Plaut. Ciſt. V, 2, 1. *Niſi quid mihi opis di dant, diſperii.*

De fallacia dicis? hem inveni nuper quandam. 36
In nullo l. s. invenio dictionem *hem,* quae & alioqui hic inepta eſt, & nullum ſenſum habet. aliqui loco ejus nihil prorſus habent: aliqui has duas voces *inventa eſt,* quod ſtare non poteſt: in Bembino & aliis antiquis legitur *eſt.* quod cum hic nullo modo cohaereat, ſine dubio corruptum putamus: & pro *eſt,* legendum *ſt,* quae nota eſt indicentis ſilentium. quaſi nolit Syrus fallaciam ab ſe inventam enuntiari foras, ne qua forte ad Menedemum permanet. FAERNUS.

Tres hos verſus ſic dedit Faernus:

Quid tu? ecquid de illo quod dudum tecum
egi, egiſti, Syre? aut
Repperiſti tibi quod placeat, an nondum etiam?
De fallacia
Dicis? ſt. inveni nuper quandam. Frugi es:
cedo quid eſt.

Ubi verſus medius toto pede excurrit: Si a *Riſti* incipis, bene ſe habent numeri: In ultimo verſu *St* quod Faernus ex conjectura poſuit.

CH. *Quíd tu? ecquid de illó, quod dudum técum egi, egísti, Syre?*
Aút eſt tibi, quod pláceat, an nondum étiam? SY. *de fallácia*
Dícis? eſt: inuéni nuper quándam. CH. *frugi es. cédo quid eſt?*
SY. *Dícam: uerum, ut áliud ex alio íncidit.* CH. *quidnám, Syre?*
SY. *Péſſuma haec eſt méretrix.* CH. *ita uidétur.* SY. *immo ſí ſcias.*
Uáh, uide quod inceptet facinus. Fuít quaedam anus Corínthia
Híc; huic drachumárum argenti haec mílle dederat mútuum.
CH. *Quíd tum?* SY. *ea mortuáſt: reliquit fíliam aduleſcéntulam.*
Ea relicta huic árraboni eſt pro íllo argento. CH. *intéllego.*
SY. *Hánc ſecum huc addúxit, eam quae eſt núnc aput uxorém tuam.*
CH. *Quíd tum?* SY. *Cliniam órat, ſibi ut id núnc det: illa illí tamen*
Póſt datum iri mílle numum praés ſit. CH. *et praes ſít quidem?* SY. *hui,*

ſuit, prorſus ineptum eſt. Quorſum enim ſilentio opus, cum ſoli in ſcena ſint? Meliores quique codices habent, *Eſt*; quo indicio, & iſtum & priorem quoque verſum certo reſtitui:

Quid tu? ecquid de illo quod dudum tecum egi, egiſti, Syre?
Aut eſt tibi, quod placeat, an nondum etiam? De fallacia
Dicis? eſt. inveni nuper.

Eſt tibi? hoc eſt, *Habes?* cui reſpondet Syrus *Eſt*, id eſt, *Habeo*. Vides vero jam, unde venerit illud *Repperiſti*, quod cum primo interpretatio fuerit τῦ *Eſt*; poſtea in textum ſe inſinuavit, & alterum inde expulit. And. IV, 4, 30.

Novi omnem rem. eſt Simo intus? Eſt. *Ne me* Adel IV, 2, 3. [*attigas.*
Cliens, amicus, hoſpes nemo eſt vobis? Sunt. Heaut. V, 4, 6. [*quid poſtea?*
Ne in animum inducas tuum Alienum eſſe te. Sum.

Ib. *Cedo quid id eſt?* Liber Bembinus & nonnulli alii non habent particulam *id:* ſed utroque modo ſtat verſus. FAERNUS. Unus tantum ex optumis noſtris, *Quid eſt?*

39 *Immo ſi ſcias, Vah, vide quod inceptet facinus.* Sic ex ſuis Faernus: ſed nihil adnotat. Edd. vett. & plerique noſtri *Hoc vide.* Petrenſis tamen *Vah vide*, ut Faernus. Atque id placet. Plerique noſtri *Inceptet*, non *Inceptat*. Utrumvis probe.

40 *Hic: huic drachmarum haec argenti mille dederat mutuum.* Sic Faernus: ſed noſtri univerſi cum Edd. vett. *Argenti haec.* Nimirum ab auctore venit antiquae illud monetae:

Hic: huic drachumarum argenti haec mille dederat mutuum.

Plaut. Trin. II, 4, 23.

Trapezitae mille drachumarum Olympicum.

Ea quae eſt nunc ad uxorem tuam. Libri 43 Bembinus, Victorianus, & Decurtatus, *apud uxorem.* Baſilicanus & alii *ad*, quod magis placet. FAERNUS. Plures ex noſtris *Ad:* ſed placet *Apud*. Et deinde pro *Ea quae eſt*. Repone, *Eam quae eſt.*

CH. *Quid tum?* SY. *Clinia orat ſibi uti nunc* 44 *det illam: illi tamen*
Poſt daturum mille numum poſcit. Qui praecedentia bene conſiderarit, id eſt, *peſſima haec eſt meretrix:* & *vide quod inceptet facinus*; cum poſtea viderit eam nihil moliri, nihil omnino agere, neque mali, neque boni, nimirum exiſtimabit locum eſſe corruptum; quem nos ex auctoritate librorum antiquiſſimorum, Vaticani & Bembini, ita emendamus, ut pro *Clinia Cliniam*, pro *daturum daturam*, legamus: quod poſterius etiam in libro Victoriano eſt, & eo amplius ex Vaticano & Baſilicano & nonnullis aliis pro, *uti nunc, uti id nunc.* itaque diſtinguemus.

CH. *Quid tum?* SY. *Cliniam orat, ſibi uti id nunc det: illam illi tamen*
Poſt daturam mille numum poſcit.

ut ſit ſenſus. haec meretrix Cliniam orat, ut ſibi nunc det id argentum, quod ipſa mutuum dederat anui illi Corinthiae; illam enim puellam, quae relicta eſt arraboni, poſt daturam illi, id eſt Cliniae, mille numum. Quid

Dúbium id eſt? ego ſíc putaui. CH. *quíd nunc facere cógitas?*
SY. *'Egone? ad Menedemum íbo: dicam hanc éſſe captam ex Cária,*
Ditem et nobilém: ſi redimat, mágnum eſſe in ea ré lucrum.
CH. *'Erras.* SY. *quid ita?* CH. *pró Menedemo núnc tibi ego reſpóndeo.*
Nón emo. SY. *quid áis? optata lóquere.* CH. *atqui non éſt opus.*
SY. *Nón eſt opus?* CH. *non hércle uero.* SY. *quí iſtuc, miror.* CH. *iám ſcies.*
SY. *Máne, mane, quid eſt, quód tam a nobis gráuiter crepuerúnt fores?*

ACTUS

vero hic ſignificet verbum *poſcit*, non ſane ex grammaticis liquet. ratio tamen ſenſuſque cogit, id intellegi, pro *pollicetur*, aut *offert*. FAERNUS.

Hos verſus ſic dedit Faernus.

Quid tum. SY. *Cliniam erat; ſibi uti id nunc*
det: illam illi tamen
Poſt daturam mille numum poſcit. CH. *Et*
poſcit quidem? SY. *Hui,*
Dubium id eſt? CH *Ego ſic putavi. quid nunc*
facere cogitas?

Et profecto primus ille ſententiam ſubodoratus eſt: verba praeſtare non auſus. Senſus poſtulat, ut *Poſcit* ſit *Pollicetur* aut *Offert* vel ſimile quid; uſus & ſermonis ratio non id concedit. Ego vero cum omnes hujus fallaciae, technae, fabricae partes conſiderarem & inter ſe conferrem; ſtatim & recta via in veram hujus loci lectionem deveni: ſententia enim ſemel reperta, verba ſponte ſequebantur. Fingit Syrus, Antiphilam arraboni Bacchidi relictam eſſe pro mille Drachmis: Bacchidem, quae hic Cliniae amica fingitur, eam ſummam a Clinia praeſente pecunia petere: Syrum, ut a Menedemo hanc ſummam auferret, porro fictúrum eſſe, captam eſſe a Caria Antiphilam, ditem in ſua patria & nobilem; ſi Menedemus pro captiva eam mille drachmis emere velit; magnum fore mox lucrum, cum a parentibus vel cognatis redimeretur: eas mille drachmas Bacchidi dandas eſſe: & Antiphilam in domo Menedemi futuram: ubi filius familias Clinia facile & tuto eum ea conſueſcere poſſet. Haec fallaciae hujus ſumma eſt: ad quam tamen obtinendam neceſſe erat, ut Bacchis Antiphilam a ſe abalienaret, & Menedemo traderet. Id quoque non omiſſum a Syro erat, ſed mendoſa lectio jam a multis ſaeculis rem obſcuravit. Revocabo tibi ſepultam illam ſcripturam:

Quid tum? SY. *Cliniam erat, ſibi ut id nunc*
det: illa illi tamen
Poſt datum iri mille numum praes ſit. CH. *Et*
praes ſit quidem? SY. *Hui,*
Dubium id eſt? ego ſic putavi. CH. *Quid*
nunc facere cogitas?

Illa, id eſt Antiphila, *Praes ſit* ſive arraboni ſit, oppignoretur, *Id mille numum* ſive iſtas mille drachmas, *Poſt datum iri illi*, id eſt Cliniae ſive ejus patri. *Datum iri* reponimus pro *Daturam* vel ut noſtri omnes uno excepto *Daturum*. Sic in Andria *Deſerturum* erat pro *Deſertum iri*, & alibi non ſemel eodem modo peccatum eſt. A *Praes ſit*, hoc eſt, compendioſe *pſit*, virgula ſuperne ducta, factum eſt *Poſcit*. Quid *Praes* ſit, jam notiſſimum eſt: Auſonius in Technopaegnio:

Quis ſubit in poenam capitali judicio? Vas.
Quid ſi lis fuerit nummaria, quis dabitur?
Praes.

Ergo pro iſta pecunia, iſto milli numum, praes dabitur Antiphila. *Mille* hic ſingularis numeri eſt. Vide Gellium I, 16. *Ego ſic putavi* ſunt Syri verba, ut recte codex Bembinus. Ego putavi eam praedem fore. Sic IV, 5, 37. Idem Syrus de alia ſua techna:

Credebam. Minime. Scite poterat fieri.

Porro *Praes ſit.* CH. *Et praes ſit quidem?* ut Plaut. Bacc. II, 2, 44. [*quidem?*

A. *Nam jam huc adveniet miles.* B. *Et miles*

CH. *Et poſcit quidem.* Alii *poſcet* legunt. Ita Scd

ACTUS IV. SCAENA I.

SOSTRATA. CHREMES. NUTRIX. SYRUS.

SO. *NISI me ánimus fallit, híc profecto eſt ánulus, quem ego ſúſpicor,*
Is, quícum expoſita eſt gnáta. CH. *quid uolt ſibi, Syre, haec orátio?*
SO. *Quid eſt? íſne tibi uidétur?* NU. *dixi equidem, úbi mi oſtendiſti, ílico,*
Eum éſſe. SO. *at ſatis ut cóntemplata módo ſis, mea nutríx.* NU. *ſatis.*
SO. *Abi núnc ïam intro; atque ílla ſi iam láuerit, mihi núntia.*
Hic égo uirum interea ópperibor. SY. *té uolt: uideas quíd uelit:*
Neſcío quid triſtis éſt: non temereſt: métuo quid ſit. CH. *quíd ſiet?*

Sed utroque modo hoc mihi non ſatis clarum. FAERNUS.

46 *Dubiumne id eſt?* Liber Bembinus non habet particulam *ne*, ſine qua melius procedit trochaicus, & perſonam Chremetis annotat poſt *putavi*. FAERNUS.

48 *Si redimat, magnum ineſſe in ea lucrum.* Sic dedit Faernus, quod a correctoribus veniſſe ſuſpicio eſt. Quippe noſtri codices univerſi cum Edd. vett. *Magnum in ea eſſe lucrum.* Repono:

Si redimat, magnum eſſe in ea re lucrum.

In ea re, hoc eſt, in redemptione; non in ipſa Antiphila. Plautus Epid. II, 2, 117. in fallacia plane ſimili:

Miles Rhodius, hic emet illam de te, & dabit aurum lubens:
Tace modo. eſt lucrum hic tibi amplum.

Hic prorſus, ut noſter *In ea re*.

50 *Non emo. quid ais?* Aliqui libri *quid agis?* inter quos Bembinus, & Baſilicanus. FAERNUS.

Non emo: quid agis? SY. *optata loquere.*

Sic dedit Faernus: & ſic quidem plerique noſtri. Sed duo, & vett. Edd. *Ais*. Recte: modo perſonam mutes:

CH. *Non emo.* SY. *Quid ais? optata loquere.*

Quid ais? non eſt Interrogantis, ſed (ut paſſim) exclamantis & re inopinata percuſſi.

51 CH *Atqui non opus eſt.* O. l. s. *non eſt opus.* liber vero Bembinus, hic ſic notatas perſonas habet: CH *qui.* SY. *non eſt opus.* CH. *non opus eſt.* SY. *non hercle vero.* CH. *quid iſtuc? miror.* SY. *jam ſcies. Mane mane* &c. haec adnotare placuit, ſi quis forte clariorem aliquem ſenſum poſſit elicere, quam ex impreſſa diſtinctione. FAERNUS. *Non opus eſt?* Lege ex aliquot noſtris, *Non eſt opus?* & pro *Quid iſtuc miror*, lege ex pleriſque noſtris, *Qui iſtuc, miror.*

Mane mane. quid eſt quod tam a nobis graviter crepuere fores? O. l. s. *crepuerunt*. ita optime ſtat trochaicus, correpta priore ſyllaba verbi *mane*, ut ſaepe alibi: vel ex *quid d* eliſo. FAERNUS. Noſtri quoque omnes *Crepuerunt*. Sed haec Syro tribuenda ſunt; qui Chremen dicturum interpellat. Et ideo *A nobis*; non ut dominus aedium diceret *A me*. 52

Quid eſt? iſne tibi videtur? N. *dixi equidem ubi mihi oſtendiſti ilico.* Verſus hic hoc modo ſtat, ut, *mihi* in unam ſyllabam contracto, & per ſynaloephen eliſo; item eliſo *s* ex prima ſyllaba dictionis *oſtendiſti*, in ſexta ſede ſit anapaeſtus. FAERNUS. Immo *Oſtendiſti* primam hic habet longam. 3

At út ſatis cóntemplata. Repone: *At ſátis ut cont.* 4

Abi jam nunc intro. O. l. s. *abi nunc jam intro.* ita *abi* erit Iambus, qui aliter eſſet pyrrichius. FAERNUS. Noſtri quoque libri, *Abi nunc iam:* ſed & ſic *Abi* erit Pyrrichius. *Jam* ut ſolet in diſyllabon reſoluto. 5

Metuo quid ſiet. O. l. s. *quid ſit:* ita bene verſus procedit. ſed hoc amplius Bembinus & Victorianus pro *metuo*, *timeo* habent. FAERNUS. Noſtri omnes *Metuo*, & *Sit*. 7

Ne iſta hércle magno iám conatu mágnas nugas díxerit.

SO. *Ehem mí uir.* CH. *ehem mea úxor.* SO. *te ipſum quaéro.* CH. *loquere quíd uelis.*

SO. *Prímum hoc te oro, né quid credas me áduerſum edictúm tuum*
Fácere eſſe auſam. CH. *uín me iſtuc tibi, etſi incredibileſt, crédere?*
Crédo. SY. *neſcio quíd peccati pórtat haec purgátio.*

SO. *Méminiſtin me gráuidam, et mihi te máxumo opere edícere,*
Sí puellam párerem, nolle tólli? CH. *ſcio quid féceris.*
Súſtuliſti. SY. *ſíc eſt factum: mínor ergo erus damno aúctus eſt.*

SO. *Mínime: ſet erat híc Corinthia ánus haut inpura: eí dedi*
'Exponendam. CH. *o Iúppiter, tantam éſſe in animo inſcítiam?*

SO. *Périi. quid ego féci?* CH. *'at rogitas?* SO. *ſí peccaui, mí Chreme,*
'Inſciens feci. CH. *íd quidem ego, ſi tú neges, certá ſcio,*

Etſi incredibile eſt. Liber Bembinus, & *incredibile eſt.* quod ſi admittimus, per parentheſin legetur. ita trochaicus optime conſtat. aliter *tibi* in unam ſyllabam contrahendum: vel ex *etſi t* elidendum. FAERNUS. Noſtri omnes *Etſi*; nec Trochaico metuendum eſt.

Portet haec purgatio. Omnes fere l. s. inter quos Bembinus, & alii antiqui, *portat.* FAERNUS. Noſtri quoque *Portat.*

Meminiſti me eſſe gravidam, & mihi te magnopere interminatum. Omnes quotquot ſunt l. s. *maximopere interminatum.* Soli Bembinus, & Victorianus, *maxumo opere dicere*; quam antiquam & veram eſſe lectionem puto: hanc enim & ſenſus admittit, & ratio verſus: qui trochaicus eſt, ut ceteri: habens proceleuſmaticum in paenultima ſede. FAERNUS.

Lege, ejecto *Eſſe*, & ex *Dicere*, quod & Eugraphius habet, facto *Edicere*;

Méminiſtin me gravidam & mihi te maxumo opere edicere.

Interminatum quod libri noſtri habent, ex interpretatione venit. *Meminiſtin ediçere*; ut & Guyetus vidit. Sic And. II, 5, 18. *Memini videre.* Ibidem III, 2, 15. *Edixin tibi, Interminatus ſum ne faceres?* Ideo Eſſe ejicitur; ne Iambicus inter Trochaicos irrepat.

Suſtuliſti. SY. *Sic eſt factum, domina.* Liber Bembinus poſt *ſuſtuliſti*, ita notatas habet perſonas. SO. *ſic eſt factum.* SY. *domina ergo erus damno auctus eſt.* ſed haec lectio non videtur procedere, quum infra Soſtrata dicat, *minime.* hoc enim dicendo aut negat ſe ſuſtuliſſe, quod cum praecedentibus pugnat; aut negat Chremetem damno auctum; quod probabile non videtur, ea dicere, cum ipſa de damno nullam infra mentionem faciat. omnes alii libri, & antiqui, & recentes, haec omnia verba Syro attribuunt. FAERNUS.

CH. *Suſtuliſti.* SY. *ſic eſt factum, domina. ergo erus damno auctus eſt.*

Sic Faernus, & libri noſtri. Sed locum hunc non carere mendo recte ſuſpicatus eſt Vir doctus: quid tamen iſta ejus conjectura ſibi velit, *Dominae ergo herus damno auctus eſt*, equidem non intellego: nec de ea plura dicam; cum neſciam utrum velit, *Dominae herus*, an *Dominae damno?* Acidalius ad Paterculum ſic corrigebat:

Sic eſt factum: domina ego, herus damno auctus eſt.

Ingenioſe, hoc confitendum eſt: & ideo Guyetum plauſorem ſibi invenit. Syrus nova domina, Chremes damno, novae ſcilicet dotis, auctus eſt. Quamquam autem juvenili jactantia Acidalius *edicat omnibus ſic eſſe ſcribendum*: liceat tamen mihi novam aleam periclitari. Repono igitur:

Suſtuliſti: Sic eſt factum: minor ergo herus damno auctus eſt.

Ex *Domina* facio *Minor*. Herus minor eſt Clitipho, qui profecto ſorore inventa mactabatur dotis ejus damno. Sic olim legebat Eugraphius. ut ex verbis ejus colligas: *Nova dixit,*

Te ínſcientem atque ínprudentem dícere ac facere ómnia:
Tót peccata in hác re oſtendis. nám iam primum, ſí meum
'Imperium exſequí uoluiſſes, íntereméptam opórtuit:
Nón ſimulare mórtem uerbis, reípſa ſpem uitaé dare.
'At id omitto: míſericordia, ánimus maternús: ſino.
Quám bene uero abs té proſpectum eſt: quíd uoluiſti? cógita:
Némpe illi anui ródita abs te fília eſt planíſſume,
Pér te uel uti quaéſtum faceret, uél uti uenirét palam.
Crédo, id cogitáſti, Quiduis ſátis eſt, dúm uiuát modo.
Quíd cum illíſce agás, qui neque ius néque bonum atque aequóm ſciunt?
Mélius, peius, próſit, obſit, níl uident, niſi quód lubet?
Mí Chreme, peccáui, fateor: uíncor. nunc hoc te óbſecro;
Quánto tu me es ánnis grauior, tánto es ignoſcéntior:

dixit, Auſtus damno, quod ei coheres puella venerit. Ergo de Clitiphone hoc intellexit. Plaut. Aſin. II, 2, 63. *Ubinam eſt herus? Major apud forumſt, minor hic eſt intus.* Merc. I, 2, 2. *Herus ut minor opera tua ſervetur, agedum Acanthio.* Sic alibi aliquoties. Herus minor eſt filius herilis.

16 *Minime. ſed hic erat annus Corinthia haud impura: ei dedi*
Exponendam. CH. *o Juppiter tantam eſſe in animo inſcitiam.* O. l. s. *tantamne,* habent; ſed nos Bembinum ſequimur, in quo eſt vulgata lectio. in ceteris omnes in hanc lectionem conſentiunt, quae & optime verſibus ſervit, qui aliter impediti ſunt:
Minime. ſed erat hic Corinthia annus haud impura: ei dedi
Exponendam. CH. *o Juppiter, tantam eſſe in animo inſcitiam.* FAERNUS.
Noſtri omnes *Tantamne.*

18 *Rogitas.* Codices plerique omnes, *At rogitas?* quod majoris eſt indignationis.

19 *Id equidem ego, etiamſi tu neges.* Liber Bembinus non habet vocem *etiam*, quae & verſum impedit, & ſenſui non eſt neceſſaria. alii omnes libri habent, *etſi tu neges.* quod & ipſum ſtare poteſt. praeterea ſolus Bembinus *equidem*, alii omnes *quidem* habent. FAERNUS. Noſtri omnes *Id quidem ego.* Quippe *Equidem* per ſe valet *Ego quidem:* unde cum verbo perſonae primae ſemper jungebatur, ante Neronis aetatem.

Nempe anui illi. Lege, *Nempe illi ánui.* & v. 29. *Quid cum illiſce agas?* non *Illis.* 26

Quidvis ſatius eſt. O. l. s. *ſatis eſt.* ut & exigit verſus. FAERNUS. Et noſtri omnes *Satis.* 28

Nunc te obſecro. Poſt *nunc*, aliqui libri, inter quos Bembinus, habent pronomen *hoc*, ita etiam verſu expoſcente. FAERNUS. 31

Quanto tuus eſt animus natu gravior, ignoſcentior. Hic verſus crucem fixit omnibus interpretibus: Guyetus male ſe ultus crucem ei figit, & pro ſpurio hinc ablegat. Quid enim eſt *Animus natu gravior?* quis unquam mortalium ſic loqui vellet? ſed eſto, ut *Animus* ſit ipſe homo, *Natu gravior* idem ac aetate gravior: quid per ſe, ſine comparativo *Tanto*, facit hic *Ignoſcentior?* Anne qui major natu eſt, ideo natura & ſponte fit ignoſcentior, ſine cultu & diſciplina? Qui fit ergo, ut ſenes plerumque ſint iracundi, moroſi, difficiles? Omnino *Tanto* hic neceſſarium eſt, quod libri aliquot habent; nonnulli *Tanto ſit*, *Tanto eſto.* Tu repone: 32

Quanto tu me es annis gravior, tanto es ignoſcentior.

Ubi *Animus* hoc eſt, ſcriptura vetere *anus*, pro *anis* ſemel ſubrepſit; cetera ſtatim ſubſecuta ſunt. *Annis gravior*, aetate provectior: ut Horat. Serm. I, 1.

O fortunati mercatores, gravis annis Miles ait.

Poſterius.

'Ut meae ſtultitiaé iuſtitia túa ſit aliquid praéſidi.
CH. *Scílicet equidem íſtuc factum ignóſcam: uerum, Sóſtrata,*
Mále docet te méa facilitas múlta. ſet iſtuc quícquid eſt,
Quá hoc occeptumſt caúſa, eloquere. S. *ut ſtúltae et miſerae omnés ſumus*
Réligioſae; cum éxponendam dó illi, de digito ánulum
Détraho: et eum díco ut una cúm puella expóneret;
Sí moreretur, ne éxpers partis éſſet de noſtris bonis.
CH. *'Iſtuc recte: cónſeruaſti té atque illam.* SO. *hic is eſt ánulus.*
CH. *'Unde habes?* SO. *quam Bácchis ſecum addúxit aduleſcéntulam:* SY. *hem.*
CH. *Quíd ea narrat?* SO. *éa, lauatum dum ít, ſeruandum míhi dedit.*
'Animum non aduórti primum: ſét poſtquam aſpexi, ílico
Cógnoui, ad te exílui. CH. *quid nunc ſúſpicare aut ínuenis*
De ílla? SO. *neſció; niſi ex ipſa quaéras, unde hunc hábuerit,*
Sí potis eſt reperíri. SY. *interii: plús ſpei uideo quám uolo:*
Noſtra eſt, ſi ita eſt. CH. *uíuitne illa, cuí tu dederas?* SO. *néſcio.*
CH. *Quíd renuntiáuit olim?* SO. *féciſſe id quod iúſſeram.*
CH. *Nomen mulierí tedo quod ſit, út quaeratur.* SO. *Philtere.*

Poſterius *Es* modi imperativi eſt. Servius ad Aen. IX, 201. ex Ter. Heaut. citat, *Natu grauior ignoſcentior:* unde mendi antiquitatem videas.

33 *Ut meae ſtultitiae juſtitia tua ſit aliquid praeſidii.* Liber Bembinus praepoſitionem *in* addit poſt *ſtultitiae.* quae lectio quanto melior ſit, omnes vident. ita etiam habebant Victorianus, & Baſilicanus, ſed nunc *in* abraſum eſt. FAERNUS.

Noſtri univerſi *Juſtitia tua* caſu recto: & recte, ut Tacitus *Sibi quiſque praeſidio,* & alii paſſim. *In juſtitia,* quod Bembinus exhibet vel ideo rejiciendum quod in ambiguum cadat, nec ab *Injuſtitia* ſono diſtingui poſſit.

36 *Cauſa loquere.* Lege ex codice Regio *Eloquere:* hoc eſt, Perge quod reſtat loqui. Et pro *Stultae & miſere* lege ex duobus noſtris veterrimis, *Ut ſtultae & miſerae omnes ſumus Religioſae.* Miſera tum erat Soſtrata, quod a duro marito juſſa erat filiam neci dare: & vulgare dictum eſt, ſtultos omnes & miſeros eſſe ſuperſtitioſos.

40 *Hic eſt anulus.* O. l. s. *hic is eſt.* Bembinus & Victorianus, quos & ſequimur, *is hic eſt.* FAERNUS. Noſtri *Hic is eſt,* accentu meliore.

Quid illa narrat? Noſtri univerſi cum vett. Edd. *Quid ea.* 42

Anulum non adverti primo: ſed poſtquam aſpexi ilico. Libri Bembinus, & Vaticanus pro *anulum* habent *animum,* ut ſit, non adverti animum. ita optime procedit trochaicus, aliter impeditus. ſane pro *primo,* Bembinus liber habet *primum.* FAERNUS. Duo ex melioribus noſtris *Animum,* & itidem *Primum.* 43

Niſi ut ex ipſa quaeras. In libro Bembino non eſt particula *ut,* qua ſublata verſus nihilominus ſtat, & ſenſus eſt optimus, exponendo *niſi,* pro *ſed;* ut ſaepe in hoc auctore. FAERNUS. Noſtri omnes: *Niſi ut ex ipſa.* 45

Quid renuntiavit olim? Poſt haec verba adnotata eſt in libro Bembino perſona Soſtratae, recentiori tamen manu. ita prius erat & in Victoriano, ſed deinde ut in vulgata lectione, mutatum eſt. FAERNUS. 48

Nomen mulieris cedo quod ſit. Lege *Mulieri.* 49

Sequere me intro hac. In libro Bembino non eſt dictio *hac,* qua ſublata verſus ſtabit, non faciendo ſynaloepham in *me intro.* eo magis quia 51

SY. *Ipſa eſt. mirum ní illa ſalua eſt, ét ego perii.* CH. *Sóſtrata,*
Séquere me intro hac. SO. *út praeter ſpem euénit. quam timuí male,*
Né nunc animo ita éſſes duro, ut ólim in tollendó, Chreme.
CH. *Nón licet hominem éſſe ſaepe ita út uolt, ſi res nón ſinit.*
Núnc ita tempus fért, mi ut cupiam fíliam; olim níl minus.

ACTUS IV. SCAENA II.

SYRUS.

NISI me ánimus fallit, haút permultum a me áberit infortúnium:
Ita hác re in anguſtum óppido nunc meaé coguntur cópiae:
Niſi áliqua uideo, ne éſſe amicam hanc gnáti reſciſcát ſenex.
Nam quód de argento ſpérem aut poſſe póſtulem me fállere,
Nihil éſt: triumpho, ſi licet me látere tecto abſcédere.
Cruciór bolum mihi tántum ereptum tám deſubito e faúcibus.
Quid agam? áut quid comminíſcar? ratio de íntegro ineundáſt mihi.
Nil tám difficileſt, quín quaerendo inuéſtigari póſſiet.

quia antiqui dicebant *med intro*. FAERNUS. Omnes noſtri *Intro hac*. Neque aliter ſtabit verſus.

52 *Ut olim in tollendo*. Liber Bembinus *tollendo*. quod & melius videtur. FAERNUS.

54 *Nunc ita tempus eſt mihi, ut cupiam filiam; olim nihil minus*. Lege & diſtingue.
Nunc ita tempus fert, mi ut cupiam.
Sic Adel. V, 3, 5.
Scilicet ita tempus fert, faciundumſt.
And. I, 2, 17.
Dum tempus ad eam rem tulit, ſivi animum
Hec. IV, 2, 18. [*ut expleret ſuum.*
Dum aetatis tempus tulit, perfuncta ſatis ſum.

1 *Niſi me animus fallit, haut multum a me aberit infortunium*. Syllaba verſui deficit, niſi ſynaloepha, quod non oportet, hic neglegatur deinde & *Multum* ſine accentu eſt. Lege, *Haut permultum a me aberit*. Plautus Baceh. II, 3, 86. *Ego neſcio*
Quantillum adtulerit verum haut permul-
& V, 2, 76. [*tum adtulit.*
Jam pol id quidem eſſe haut perlonginquum.
Eugraphius ad locum: *Non longe*, hoc eſt, *Haut multum*. Ex hoc jure colligas *Non longe* hoc in loco priſcam fuiſſe lectionem; & *Haut multum* ex interpretatione natam. Sane alibi Terentius, V, 2, 32. *Non aberit longius*. Plaut. Bacch. IV, 2, 13.
Nae tibi hercle haut longe eſt os ab infortunio.
Pſeud. I, 5, 87.
Quia illud malum aderat; iſtuc aberat longius.
Tamen quia Latini *Multum abeſt* aeque dicant ac *Longe abeſt*; ſine libris nihil mutabo. Si cui tamen Eugraphii auctoritas tanti eſt, legat hic *Haut perlonge*; ut noſter Eun. III, 5, 61. *Perlonge eſt*.

2 *Niſi aliquid video, ne eſſe*. Lege. *Aliqui video* vel *Aliqua*, hoc eſt aliqua via, ratione *Video, ne*. Sic IV, 3, 11, & 16. *Videndum eſt, ut amici quoque res in tuto collocetur*. Non *Aliquid videndum*. *Aliqui & aliqua* ſaepe Plautus.

4 *Nam quod ſperem de argento*. Liber Bembinus, Victorianus, & Baſilicanus,
Nam quod de argento ſperem, aut poſſe poſtulem.
FAERNUS. Sic & noſtri omnes.

6 *Crucior bolum tantum mihi ereptum*. Lege ex duobus noſtris,
Crucior bolum mihi tantum ereptum.

8 *Nihil tam difficile*. Adde verbum, *eſt*. ex o. l. a. FAERNUS.

Quid

Quid, ſi hóc nunc ſíc incípiam? nihil eſt. quíd, ſi ſíc? tantúmdem ago.
At ſíc opinor. nón poteſt. immo óptume. euge habeo óptumam.
Retraham hércle opinor ád me idem illud fúgitiuum argentúm tamen.

ACTUS IV. SCAENA III.

CLINIA. SYRUS.

NULL'A mihi res poſthác poteſt iam intéruenire tánta,
Quae mi aégritudinem ádferat: tanta haéc laetitia obórta eſt.
Dedó patri me núnc iam, ut frugálior ſim quám uolt.
SY. *Nil mé fefellit: cógnita eſt, quantum aúdio huius uérba.*
Iſtúc tibi ex ſententia tua óbtigiſſe laétor.
CL. *O mí Syre, audiſti óbſecro?* SY. *quidní? qui uſque una adfúerim.*
CL. *Cuiquam aéque audiſti cómmode quicquam éueniſſe?* SY. *núlli.*
CL. *Atque íta me di ament, út ego nunc non tám meapte cauſa*
Laetór quam illius: quam égo ſcio eſſe honóre quouis dignam.
SY. *Ita crédo: ſed nunc, Clínia, age, da té mihi uicíſſim:*
Nam amíci quoque res, éſt uidendum, in túto ut conlocétur:

9 *Quid ſi hoc ſic incipiam nunc?* Aliqui libri, recentes tamen, non habent dictionem *nunc*. qua ſublata procedit octonarius. aliter eſt trochaicus hypercatalecticus. Bembinus ita collocat, *quid ſi hoc nunc ſic incipiam?* ita & Baſilicanus, & Victorianus, in quo tamen *nunc* expunctum eſt, FAERNUS.

Quid ſi hoc nunc ſic incipiam? nihil eſt. quid ſi ſic? tantundem egero.

At ſic opinor. Ita Faernus & codices plerique. Ex *Quid ſi ſic*, inquiunt, vel *Quid* vel *Si* delendum eſt. Immo neutrum, nam ſine dubio *Sic* debet ter eſſe in Ictu. Repone igitur,

Quid ſi hoc nunc ſic incipiam? nihil eſt. quid ſi ſic? tantundem ago.

Ago praeſenti tempore, ut cetera *Eſt*, *Poteſt*. *Ago* & *Egero* una modo litera in ſcriptis differunt.

10 *Euge optimam habeo.* Liber Bembinus *habeo optumam*. ita & Victorianus & Baſilicanus: quae collocatio numeroſior eſt. FAERNUS. Sic & noſtri libri.

11 *Illud idem fugitiuum argentum tamen.* Omnes fere l. s. *idem illud*. FAERNUS. Itidem & noſtri.

3 *Dedo patri me nunc: jam ut.* Sic Faernus: ſed diſtingue,

Dedo patri me nunc iam, ut.

6 *O mi Syre, audiſtin obſecro?* Liber Bembinus, *audiſti*. ita erit Iambus in quarta. FAERNUS.

7 *Cui aeque audiſti commodi quicquam eveniſſe?* s. *nulli*. Liber Bembinus & Victorianus *commode*: quod magis placet: ut ſit, quicquam magis eveniſſe, aeque commode. FAERNUS. Recte hoc *Aeque commode*: noſtri mendoſe *Commodi*. Sed verſus adhuc laborat: Lege, *Cuiquam aeque. Cuiquam quicquam: Numquam cuiquam*: in his placent ſibi Comici.

11 *In tuto ut collocetur.* Liber Bembinus *in tutum ut conlocetur*, licet infra, *in tuto*. FAERNUS.

Nam amici quoque res eſt videnda, in tuto ut [*conlocetur.*

Lege & diſtingue.

Nam amici quoque res, eſt videndum, in tuto ut conlocetur.

ut infra v, 17. omnes noſtri *In tuto*.

13 *Sicine mihi insorloquere.* Plerique libri *Sicine me.*

15 *Deorum vitam adepti ſumus.* Liber Bembinus pro *adepti* habet, *apti*, a verbo *apiſcor*. quod idem eſt cum adipiſcor. ita optime procedit octonarius Iambicus catalecticus ſine ulla licentia. quod ſi quis maluerit *adepti*, ſic quoque ſtare verſus poteſt, ſi ea dictio *p* eliſo, fiat anapaeſtus. quod vero ſequitur.

Fruſtra

Nequíd de amica núnc ſenex. CL. *o Iúppiter.* SY. *quiéſce.*
CL. *Antíphila mea nubét mihi.* SY. *ſicíne mi interloquére?*
CL. *Quid fáciam? Syre mi, gaúdeo: fer mé.* SY. *fero hercle uéro.*
CL. *Deórum uitam aptí ſumus.* SY. *fruſtra óperam opinor ſúmo.*
CL. *Loquere, aúdio.* SY. *at iam hoc nón ages.* CL. *agám.* SY. *uidendum eſt, únquam,*
Amíci quoque res, Clínia, tui in túto ut conlocétur.
Nam ſí nunc a nobís abis, et Bácchidem hic relínquis;
Noſtér reſciſcet ílico eſſe amícam hanc Clitiphónis:
Si abdúxeris; celábitur, itidem út celata adhúc eſt.
CL. *At enim íſtoc nihil eſt mágis, Syre, meis núptiis aduórſum:*
Nam quo óre appellabó patrem? tenés, quid dicam? SY. *quídni?*
CL. *Quid dícam? quam cauſam ádferam?* SY. *quin nólo mentiáre:*
Apérte, ita ut res ſéſe habet, narráre CL. *quid ais?* SY. *iúbeo:*
Illám te amare, et uélle uxorem: hanc éſſe Clitiphónis.
CL. *Bonam átque iuſtam rem óppido imperás, et factu fácilem.*
Et ſcílicet iam me hóc uoles patrem éxorare, ut célet
Senem noſtrum. SY. *immo ut rectá uia rem nárret ordine ómnem.* CL. *hem,*

Fruſtra operam hanc opinor ſumo. Ab libro Baſilicano, & omnibus fere recentibus abeſt dictio *hanc*, & in Victoriano deleta eſt, ut & nos delemus: numerosiore ob hoc verſu; ſic enim Iambum in quarta habet. Bembinus & alii antiqui eam vocem habent, ſed ita collocatam, ut verſus ſtare non poſſit. FAERNUS. Recte hoc. Noſtri perperam *Adepti*. Ab omnibus vero abeſt *Hanc*.

19 *Noſter reſciſcet ilico.* Liber Bembinus, *ſenex reſciſcet il.* FAERNUS. Ex Bembino ſuo Faernus *Senex* edidit: Alii omnes ubique *Noſter*; Recte: & *Senex* ejus interpretamentum eſt.

21 *At enim iſtoc nihil eſt magis, Syre, meis.* Vir eruditus, *numerorum*, inquit, *gratia* lubens legerem, *Magis meis, Syre*: ſed ſaepe oſtendit horum ſe numerorum parum ſcientem eſſe. Velius Longus p. 2236. *Antiqui dixerunt* Miis *per i, non* Meis *per e; ut Terentius;*
At enim iſtoc nihil eſt magis, Syre, miis nuptiis adverſum. Eodem verborum ordine.

23 *Quid dicam? quam cauſam adferam.* Concinnius fuerit:
Quid dicam? quid cauſae adferam?

24 *Aperte, ita ut res ſeſe habet, narrato. Quid ais?* SY. *jubeo* *Illam te amare.* Sic codicum quicquid ubique eſt. Sed vide quanto concinnius eſt, quod daturus ſum.
Aperte, ita ut res ſeſe habet, narrare. Quid ais? Jubeo:
Narrare. Dicturus erat Syrus *Jubeo:* ſed Clinia admiratione perculſus interpellavit, dicendo *Quid ais?*

25 *Illam te amare & velle uxorem: hanc eſſe Clitiphonis.* *Uxorem* ipſius lege verſus, primam hic corripit: indigna ſane venia. Vide an fortaſſe ſcripſerit,
Illanc amare & velle te uxorem: eſſe hanc Clitiphonis.

27 *Patrem exorare ut celet.* Liber Bembinus, *orare.* quod magis videtur convenire: non enim tanta res erat ut magna mole precum impetranda eſſet. ſed *orare*, verſus ratio non admittit, niſi legas *orare patrem.* quae collocatio etiam ex libro ſcripto eſt. FAERNUS. Si *orare* adſciſcis; etiam hoc modo poteris,
Et ſcilicet jam me voles, hoc patrem orare ut celet.
Sed omnes noſtri *Exorare*.

28 *Senem voſtrum.* SY. *immo ut recta via rem narret ordine.* CLIN. *hem.* O. l. s. praeter Bembinum, habent, *rem narret ordine omnem*, quemadmodum exigit verſus, qui eſt Iambicus tetrameter catalecticus, ut ceteri, ſi ex *ſenem*

Satin ſánus es, aut ſóbrius? tu quídem illum plane pródis:
Nam quí ille poterit éſſe in tuto, díc mihi.
SY. *Huíc equidem conſílio palmam do: híc me magnífice écfero,*
Quí uim tantam in me ét poteſtatem hábeam tantae aſtútiae,
Uéra dicendo út eos ambos fállam; ut cum narrét ſenex
Uéſter noſtro, eſſe íſtam amicam gnáti, non credát tamen.
CL. *At enim ſpem iſtoc pácto rurſum núptiarum omnem éripis.*
Nám dum amicam hanc méam eſſe credet, nón committet fílium.
Tú fors quid me fiat parui péndis, dum illi cónſulas.
SY. *Quíd, malum, me aetátem cenſes uélle id adſimulárier?*
Unus eſt diés dum argentum erípio: pax: nihil ámplius.
CL. *Tántum ſat habes? quíd tum quaeſo, ſi hóc pater reſciuerit?*
SY. *Quíd ſi redeo ad illos qui aiunt, quíd ſi nunc caelum ruat?*
CL. *Métuo, quid agam.* SY. *métuis? quaſi non éa poteſtas ſit tua,*
Quó uelis in témpore ut te exſóluas, rem facíás putam.
CL. *Age, age, traducátur Bacchis.* SY. *optume, ipſa exít foras.*

ACTUS

m-elidatur, quamvis ſequente conſonante; aut utique ea dictio in unam ſyllabam contrahatur. poteſt & aliis rationibus verſus hic ſuſtentari. FAERNUS. Sic & noſtri omnes: nec verſui ullum eſt periculum.

29 *Satin ſanus es, & ſobrius? tu quidem illum plane prodis.* Liber Bembinus pro *prodis*, habet *perdis*: quod magis videtur convenire cum eo, quod mox ſequitur. *nam qui ille poterit eſſe in tuto.* FAERNUS.

Noſtri omnes *Prodis*: quod multo melius. Sic ſupra III, 1, 70.

Prius proditurum te tuam vitam. Hec. IV, 4, 58.
Eho an non alemus, Pamphile? Prodimus
quaeſo potius?

30 *Nam qui ille poterit eſſe in tuto, dic mihi.* Senarius hic intervenit, quia ſtatim ad aliud verſuum genus tranſiturus erat Syrus. Vir igitur eruditus, qui hinc forte excidiſſe putat *Hoc ſi fecero*, ut hic verſus par fiat ſequentibus, tota via erravit.

32 *Et poteſtatem habeam tantae aſtutiae.* Neſcio an auctor dederit, *Tantam aſtutiae*. Vim tantam & poteſtatem tantam.

Iſtam eſſe amicam gnati. In libro Bembino venuſtior collocatio eſt, *eſſe iſtam amicam gnati*. FAERNUS. Nos omnes *Iſtam eſſe*: ſed melius eſt, ut *Iſtam* in accentu ſit. 34

Tu fortaſſe quid me fiat parvi pendis, dum illi conſulis. Verſus trochaicus hypercatalecticus, vel etiam catalecticus, ut ceteri, ſi ex *quid d* eliſo: eaque ſyllaba brevi remanente, fit dactylus in ſecunda. *fiat* vero in unam ſyllabam contrahatur. ſane in Bembino & omnibus fere antiquis eſt, *parvipendis*; in recentibus, *parvi curas*. FAERNUS. 37

Apage tales verſus Hypermetros: cum tam recta & proclivis ſit ad emendationem via:

Tu fors quid me fiat parvi pendis, dum illi conſulas.

Fors id ipſum quod *Fortaſſe*. Virg. Aen. V, 232.

Et fors aequatis cepiſſent praemia roſtris.

Quod & apud Guyetum jam video.

Noli poſt *Induxerunt* pleniorem diſtinctionem ponere. *Decem minas quas*: hoc eſt, *decem minae quas*. Sic And. Prol. v. 3. 1

Populo ut placerent quas feciſſet fabulas.

Supra IV, 1, 41.

Unde habes? Quam Bacchis ſecum adduxit adoleſcentulam.

Pro-

ACTUS IV. SCAENA. IV.

BACCHIS. CLINIA. SYRUS. DROMO. PHRYGIA, ancilla.

B. *SATIS pól proterue mé Syri promíſſa huc induxérunt,*
Decém minas quas míhi dare eſt pollícitus. quod ſi is núnc me
Deceperit, ſaepe óbſecrans me, ut uéniam, fruſtra uéniet:
Aut cúm uenturam díxero et conſtítuero, cum ès cérto
Renúntiabit, Clítipho cum in ſpé pendebit ánimi;
Decípiam, ac non ueniám. Syrus mihi térgo poenas péndet.
CL. *Satis ſcíte promittít tibi.* SY. *atqui tu hánc iocari crédis?*
Faciét viſ caueo. B. *dórmiunt. ego pól iſtos commouébo.*
Mea Phrygia, audiſtin, módo iſte homo quam uíllam demonſtráuit
Charíni? BH. *audiui.* B. *próxumam eſſe huic fúndo ad dextram?* PH. *méminí.*
B. *Currículo percurre: áput eum milés Dionyſia ágitat.*
SY. *Quid haec coéptat?* B. *dic me hic óppido eſſe inuítam atque adſeruári:*
Uerum áliquo pacto uérba me his datúram eſſe et uentúram.

Pro *Aduleſcentula*; ut & quinque ex noſtris libris illic habent.

2 *Decem minas quas mihi dare pollicitus eſt. quod ſi is nunc me.* Repone ob verſum, *Dare eſt pollicitus.* Vir doctus ex recepta lectione colligit ſyllabam in hujus metri caeſura communem eſſe; quia nempe Terentio, ſi ita viſum eſſet, facile fuit hic ponere vel *Dare mihi eſt*, vel *Mihi dare eſt*. Quid eſt, ſi hoc non eſt ſic fruſtrari? Ideo extatum pro vero obtrudendum eſſe, quod ei facile mederi poſſis? idipſum fuerit, de quo diſputatur.

3 *Me deceperit, ſaepe obſecrans.* Et ratio verſus requirit, ut dictio *me* praecedenti verſui aſcribatur, & in eum modum eam habent o. l. s. FAERNUS.

4 *Cum is certo Renuntiarit.* Lege cum Goveano & Guyeto, *Certo*, non *Certe*. Lege etiam *Renuntiabit*, ut *Pendebit*.

5 *Clitipho cum ſpe pendebit animi.* Plenior videtur lectio libri Bembini, *cum in ſpe*, ut ſit ordo, Cum Clitipho pendebit animi in ſpe. Plautus in Mercatore:

Obſecro diſſolve iam me: nimis diu animi pendeo.

FAERNUS. Recte hoc: noſtri perperam *Cum ſpe*. And. II. 1, 3.

Ut animus in ſpe atque in timore uſque antehac attentus fuit.

Mea Phrygia audiſtin, homo iſte modo quam villam demonſtrauit. O. l. s. hanc collocationem habent, *audiſtin modo homo iſte quam*: at Bembinus, Victorianus, & Decurtatus hanc; *audiſtin modo iſte homo quam*. ita verſui optime conſulitur, ut etiam Iambum habeat in quarta, eliſo tamen *s* ex *iſte*, ut ſit in tertia dactylus. ſane Bembinus habet *audiſti*. FAERNUS. Omnes noſtri *Audiſtin*, & *Homo iſte*. Recte tamen Faerniani,

Mea Phrygia audiſtin, modo iſte homo.

iſte primam hic corripit. 9

Quid inceptat. Omnes noſtri; *Quid haec inceptat*. Repone: *Quid haec coeptat?* Ita Phorm. IV, 3, 21. 12

Quid hic coeptat? aut quo uendet hodie?

ubi non pauci ex noſtris Codices itidem habent *Inceptat*.

Atque ſeruari. Omnes fere l. s. *atque aſſeruari*, ut verſus expoſcit. FAERNUS. Noſtri etiam omnes *Adſeruari*. Ib.

Verba his me daturam. O. l. s. *verba me his daturam.* quae collocatio Iambum conſtituit in quarta. FAERNUS. Sic & omnes noſtri. 13

SY. *Perii hércle. Bacchis, máne, mane: quo míttis istanc quaéso?*
Iube máneat. B. *i.* SY. *quin ést paratum argéntum.* B. *quin ego máneo.*
SY. *Atquí iam dabitur.* B. *út lubet, num ego ínsto?* SY. *at scin quid sódes?*
B. *Quid?* SY. *tránseundum núnc tibi ad Menedémum est, et tua pómpa*
Eo tráducenda est. B. *quám rem agis, scelus?* SY. *égon? argentum cúdo,*
Quod tíbi dem. B. *dignam mé putas, quam inlúdas?* SY. *non est témere.*
B. *Etiámne tecum hic rés mihi est?* SY. *minimé: tuum tibi réddo.*
B. *Eátur.* SY. *sequere hac: héus, Dromo.* DR. *quis mé uolt?* SY. *Syrus.*
DR. *quid ést rei?*
SY. *Ancíllas omnis Bácchidis tradúce huc ad uos própere.*
DR. *Quamobrém?* SY. *ne quaeras: écferant, quae sécum huc attulérunt.*
Sperábit sumptum síbi senex leuátum esse harunc ábitu,
Ne ille haút scit, hoc paulúm lucri quantum eíi damni appórtet.
Tu néscis, id quod scís, Dromo, si sápies. DR. *mutum díces.*

ACTUS IV. SCAENA V.

CHREMES. SYRUS.

ITA mé di amabunt, út nunc Menedemí uicem

15 *Jube maneat.* BAC. *abi.* Liber Bembinus, *i*, quo quidem modo melius habet versus. FAERNUS. Nostri omnes *Abi*: quod corripere solet ultimam. Iidem habent, *Quin ego hic maneo*: quo etiam modo stabit versus.

16 *At scin quid sodes?* Frustra vir doctus *Scin?* BAC. *Quid sodes?* Quia, inquit, istanc interrogandi formulam non satis intelligo. *Scin quid sodes*, subaudi *Facias*, ut libri bene multi hic in textu addunt; vel *Facere te velim*. Sic Phor. I, 2, 61. *Scin quam? quo evadat vide*: subaudi *Amare*. Alibi plene protulit, ut Hec. V, 1, 27. *Lepida es. sed scin quod volo potius sodes facias. Quid? cedo.*

17 *Quid?* SY. *transeundum est nunc tibi ad Menedemum.* O. l. s. praeter Bembinum, non post *transeundum*, sed post *Menedemum* habent verbum *est*, etiam ex ratione versus. FAERNUS. Sic & nostri habent.

18 SY. *Egon? argentum cudo.* Liber Bembinus, *ego*. & melior est numerus. FAERNUS. Immo deterior accentus *Scelús*. *Ego? ar.* quam *Scelus*. *Egon? ar.* Nostri omnes *Egon?*

20 *Etiamne tecum hic res mihi est? Minime. tuum tibi redde. Eatur. Etiamne*, quod non adverterunt Interpretes, est Adhuc, amplius, diutius. Non igitur indignatur, quod cum servo sibi res sit; sed quod tam diu & frustra; cum promissa ejus decem minae, non appareant. Respondet Syrus: *Minime*, diutius: Reddo tibi *tuum*, hoc est, quod tibi pollicitus sum. Adel. II, 2, 41. *Meum mihi reddatur.*

23 SY. *Ne quaeras: & ferant.* Idem liber, *ne quaeras: efferant.* quod ita, id est, sine conjunctione, venustius videtur. FAERNUS. Vir eruditus miratur, cur Faerno minus placuerit, *Et ferant*, quod omnes praeter Bembinum codices habent. Jure hoc Faernus; quia quae intro adtulerant, *Efferenda* erant; non solum ferenda. Quod ceteri *Et ferant* habeant, inde factum est: quia antiqui *Ecferant* scribebant; ut nunc in veterrimo Plauti codice semper est scriptum; & Terent. hic IV, 3, 31. *Ecfere.*

24 *Levatum esse harum abitu.* Ex libro Bembino & aliis antiquis, versusque ratione, scribe *harunc*. FAERNUS. Etiam unus ex nostris omnium verterrimus *Harunc*.

25 *Tu nescis quod scis Dromo.* Hic quoque ex versus ratione, & ex o. fere. l. s. post *nescis*, adde

Miserét me; tantum dédenisse ad éum mali.
Illáncine mulierem álere cum illa fámilia?
Etsí scio, hosce aliquót dies non séntiet:
[*Ita magno desiderio fuit ei filius.*]
Uerum úbi uidebit tántos sibi sumptús domi
Cotídiano fieri, nec fierí modum,
Optábit rursum ut ábeat ab se fílius.
Syrum óptume eccum. SY. *césso hunc adoriri?* CH. *Syre.* SY. *hem.*
CH. *Quid ést?* SY. *te mi ipsum iámdudum exoptó dari.*
CH. *Uidére egisse iám nescio quid cúm sene.*
SY. *De illó quod dudum? dictum ac factum réddidi.*
CH. *Bonán fide?* SY. *bona.* CH. *hércle non possúm pati,*
Quin tíbi caput demúlceam: accede húc, Syre:
Faciám boni tibi áliquid pro ista re, ác lubens.
SY. *At sí scias quam scíte in mentem uénerit.*
CH. *Uah, glóriare euénisse ex sententia?*
SY. *Non hércle uero, uérum dico.* CH. *díc quid est?*
SY. *Tui Clítiphonis ésse amicam hanc Bácchidem*

adde dictionem *id.* FAERNUS. Noſtri quoque omnes *Id.*

5 *Ita magno deſiderio fuit ei filius.* Hic verſus ab uno ex Regiis abeſt. Certe ſpurius eſt, & ex nota marginali huc irrepſit. Cur enim *Fuit?* cur non praeſenti tempore *Eſt?* Ille ſcilicet, quem nondum a reditu viderit; & cujus deſiderium tantum abeſt ut *Fuerit:* ut in horas jam creſcat. Adde, quod verſu abhinc tertio rurſus veniat *Filius,* & in fine iidem; nimis invenuſte.

7 *Cotidianos fieri.* Etiam hoc Magiſtrorum facinus eſt, qui nihil priſci ſaporis volebant relictum. *Tantos cotidianos ſumptus* non placet: immo, Tantos ſumptus *cotidie* fieri. Hoc & dictu communius eſt, & plus in ſe habet. Atque hoc ipſum dixit auctor; modo ut veram lectionem revocemus.

Verum ubi videbis tantos ſibi ſumptus domi
Cotidiano fieri, nec fieri modum.

Cotidiano adverbium, idem quod *Cotidie.* Plaut. Capt. III, 5, 66.

Ibi cum alii octonos lapides effodiunt, niſi
Cotidiano ſeſquiopus confeceris.

Chariſius in Adverbiis p. 177. *Cotidiano* numerat ex Afranio & Frontone. Cicero in Verrem IV, 8. *Res illum divinas apud eos deos fecisse in ſuo ſacrario prope cotidiano facere vidiſti.* Sic ibi codices vetuſti, non *Cotidie.* Plinius Hiſt. XI, 56. *Palpebrae in genis homini utrimque: mulieribus vero etiam infectae quotidiano.* Cor. Nepos Dione: *Quibus bonis, cum quotidiani maximi fierent ſumptus, pecunia deeſſe coepit.* Etiam hic legendum, *Quotidiano* jam alii viderunt.

Optabit rurſum. Hos verſus ita ordina ex 8
libro Bembino, & aliquibus aliis:

Optabit rurſum ut abeat ab ſe filius:
Syrum optume eccum. SY. *ceſſo hunc adoriri.*
CH. *Syre.* SY. *hem.* FAERNUS.

Te mihi ipſum dudum exoptabam dari. Li- 10
ber Bembinus, & aliquot alii habent *jamdudum optabam*; & hunc verſum ita ordina ex l. s.

CH. *Quid eſt?* SY. *te mihi ipſum jamdudum optabam dari.* FAERNUS.

Optabam ab antiquis correctoribus eſt. Noſtri codices *Exoptabam.* Lege;

Quid eſt? te mi ipſum jamdudum exopto dari.

Vide ad And. I, 4, 1.

Bonan fide? SY. *Bona hercle.* CH. *Non poſſum pati.* 13
Immo ſic diſtingue,

Bonan fide? SY. *Bona.* CH. *Hercle non poſſum pati.*

Secum

Menedémo dixit Clínia; et ea grátia
Se eam tráduxisse, né tu id persentísceres.
CH. *Probé.* SY. *dic sodes.* CH. *nímium, inquam.* SY. *immo sic satis.*
Set pórro auscultа, quíd super fallácіae est.
Se deínde dicit tuám uidisse fíliam:
Eius sibi complacitam fórmam, postquam aspéxerit:
Hanc cúpere uxorem. CH. *módone quae inuenta ést?* SY. *eam:*
Et quídem iubebat pósci. CH. *quamobrem istúc, Syre?*
Nam prórsus nihil intéllego. SY. *uah, tárdus es.*
CH. *Fortásse.* SY. *argentum dábitur eii ad núptias,*
Aurum átque uestem quí, teneśne? CH. *cómparet?*
SY. *Id ípsum.* CH. *at ego illi néque do neque despóndeo.*
SY. *Nam quámobrem?* CH. *quamobrem? né rogas? homini?* SY. *út lubet.*
Non égo dicebam sério, ut illam illí dares:
Uerum út simulares. CH. *nón uerumst simulátio:*
Ita tu ístaec tua miscéto, ne me admíscеas.

21 *Secum adduxisse.* Deest *Se*; cum prius non *Se* sed *Bacchidem* dixerit. Lege,
Se eam traduxisse. ut IV, 3, 44.
Age, age, traducatur Bacchis. & IV, 4, 22.
Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad ves propere. & 18. *Tua pompa Eo traducendast.*

22 *Immo sic satis.* Liber Bembinus, & Vaticanus, *si scias*, & infra, *sese ipse dicit*, non *dicet*. FAERNUS.
Ex duobus istis Faernus dedit *Si scias*: nollem factum: id enim habuimus v. 16. Nostri omnes *Immo sic satis*. Recte. Cum laudaret fallaciam Chremes *Probe, Nimium*; Syrus ficta modestia respondet, *Sic satis*; mediocriter.

23 *Set porro auscultа quod supereſt fallaciae.* Codex vetus Lindenbrogii *Quod super fallaciae est.* Repone;
Set porro auscultа, quid super fallaciae est.
Quattuor ex Nostris *Quid*, non *Quod*.

24 *Sese ipse dicit tuam vidisse filiam.* Duo optimi Faerniani (ut ad v. 22.) *Dicit*; & sic ex Regiis unus. Sed quid quaeso sibi vult *Sese ipse?* Putidum hoc & insulsum. Quis enim alius hoc diceret? Repone:
Se deinde dicit tuam vidisse filiam.
Habes supra v. 20. *Menedemo dixit Clinia, Bacchidem Clitiphonis esse: deinde se dicit* vidisse tuam filiam, & eam uxorem cupere. Sic IV, 6, 24. *Dicam: quid deinde:* Heaut. Prol. v. 3.
Id primum dicam: deinde quod vevi eloquar.

26 *Hanc se cupere uxorem, modo quae inventa'st?* SY. *eam.* Numerosior est hic versus in libris Bembino, & Victoriano:
Hanc cupere uxorem. CH. modone quae inventa'st? SY. eam.
Videtur & Basilicanus habuisse *modone*, sed pars ultima ejus dictionis abrasa est. FAERNUS.

28 *Nam prorsus nihil intellego.* Parvi hoc refert, liber tamen Bembinus habet, *prorsum*. FAERNUS. Omnes nostri *Prorsus*: quod melius est. Nam *Prorsus* abjecta *s* trochaeus est, ad Graeci metri morem.

31 SY. *Id ipsum.* CH. *at illi ego neque do, nec spondeo.* O. L. a. *at ego illi*; qua collocatione id quod sequitur hujus versus stare non potest, nisi legas *despondeo*, ut in Victoriano, Vaticano, Basilicano, & omnibus aliis fere, tam antiquis, quam recentibus libris est. nec me ab hoc dimovet distinctio Donati dicentis, *spondere patrem puellae, despondere patrem adulescentis*: perspicue enim apparet poetam hanc distinctionem negligere: cum infra in persona ejusdemmet Chremetis, patris puellae dicat:
Ego

Ego, cui daturus nón ſum, ut ei deſpóndeam?
SY. *Credébam.* CH. *minime.* SY. *ſcíte poterat fíeri:*
Et ego hóc, quia dudum tú tantopere iúſſeras,
Eo coépi. CH. *credo.* SY. *céterum equidem iſtúc, Chreme,*
Aequí bonique fácio. CH. *atqui cum máxume*
Uolo té dare operam ut fíat, uerum aliá uia.
SY. *Fiát: quaeratur áliud, ſet illud quód tibi*
Dixí de argento, quód iſta debet Bácchidi,
Id núnc reddendumſtílli: neque tu ſcílicet
Eo núnc confugies, quíd mea? num míhi datumſt?
Num iúſſi? num illa oppígnerare fíliam
Meám me inuito pótuit? uere illúd, Chreme,
Dicúnt, ius ſummum ſaépe ſumma eſt málitia.
CH. *Haut fáciam.* SY. *immo alíis ſi licet, tibi nón licet.*
Omnés te in lauta eſſe ét bene aucta ré putant.
CH. *Quin égomet iam ad eam déferam.* SY. *immo fílium*

Ego, cui daturus non ſim ut ei deſpondeam? in quo verſu legimus, *non ſum*, ex libro Bembino, & multis aliis, cum in Baſilicano, & aliquibus aliis ſit, *non ſim*. utraque lectione verſus ſtat, vel abjiciendo *n* ex *egon*, vel *eam* dictionem in *eam* ſyllabam contrahendo. FAERNUS. Sic & noſtri.

32 *Non? quamobrem?* Lege, *Nam quamobrem?* Eun. V, 2, 58. *Nam quid ita? Rogitas?*

33 *Non ego in perpetuum dicebam ut illam illi dares.* Liber Bembinus.
Non ego dicebam, in perpetuum ut illam illi daret. FAERNUS.
Noſtri omnes *Perpetuo*: ut And. III, 3, 32. de ſua, quam Pamphilo jam deſponderat,
At ego non poſſe arbitrer
Neque illam hunc perpetuo habere, neque me perferi.
Perpetuo habere eſt ſine diſcidio & repudio. Nota illud *Poſſe*. Habere quidem potuit, dante patre: ſed *Perpetuo* habere non potuit; quia mores & animus diſcrepabant. Minime igitur hic convenit. Repone,
Non ego dicebam ſerio, ut illam illi dares,
Verum ut ſimulares. Non meumſt ſimulatio,
Non ſerio dicebam, ut dares; ſed ſimulares te daturum; dum ego argentum aufero. Supra III, 2, 30.

Jocone an ſerio ille haec dicat, neſcio. Meum eſt; (non ut vulgo *Mea*) mei moris, ingenii, officii. ut *Non eſt mentiri meum*. In vetere ſcriptura, *pptuo*, *ſerio* ſatis propinqua ſunt.

Atqui tum maxime. Liber Bembinus, *quam maxime*, ego lego *cum maxume*, uſitatiſſimo antiquis dicendi modo: ut & habet Vaticanus liber, & habebat Victorianus. FAERNUS. Etiam ex noſtris veterrimus *Cum maxume*. 40

Verum illud, Chreme, Dicunt. Repone *Vere* Adel. I, 1, 3. *Profecto hoc vere dicunt*. Et V, 8, 32. *Dictumſt vere; & re ipſa fieri oportet.* 47
Si *verum* retines, tum lege *Dictumſt* pro *Dicunt*. *Dictum*, nomen, non participium.

Saepe ſumma malitia eſt. *Eſt malitia*, libet Bembinus numero meliore: nam in trimetris non fere inveniás tribrachium in quinta. FAERNUS. Sic & unus e Regiis. 48

Omnes te in lauta & bene acta parte putant. Verſus impeditus. FAERNUS. 50
Omnes te in lauta & bene acta parte putant. Sic dedit Faernus; ſed de verſu recte conſtituendo deſperavit. At vir eruditus ex novo ſuo Licentiarum penu curva omnia jubet recta eſſe: *Parti* pro *Parte* a Rivio ſumit: & deinde *Aucta* legens pro Faerni *Acta*, ex *Bene*

Iube pótius. CH. *quamobrem?* SY. *quía enim in hunc ſuſpícioſt*
Tranſláta amoris. CH. *quíd tum?* SY. *quia uidébitur*
Magis uériſimile id éſſe, cum hic illí dabit:
Et ſímul conficiam fácilius ego, quód uolo. 55
Ipſe ádeo adeſt: abi: éffer argentum. CH. *éffero.*

ACTUS IV. SCAENA VI.

CLITIPHO. SYRUS.

CL. *NULLA éſt tam facilis rés, quin difficilís ſiet,*
Quam inuítus facias. uél me haec deambulátio,
Quam nón laboriósa ad languorém dedit:
Nec quícquam magis nunc métuo, quam ne dénuo
Miſer áliquo extrudar hínc, ne accedam ad Bácchidem. 5

aut legitimum Anapaeſtum facit, ob poteſtatem illam Diphthongi ſibi tantum cognitam. Plura conatur, quae piget examinare. Tu Repone,

Omnes te in lauta eſſe & bene aucta re putant,
Eſſe, hoc eſt, *Ee* cum virgula ſuperne, abſorptum ab *Et:* ex *re* factum eſt *pte:* ſic enim cum virgula ſcribi ſolitum eſt *Parte. Bene aucta re,* hoc eſt, ex paupere aut mediocri divitem te factum eſſe. Sic enim res erat, ut conſtat ex IV. 1, 54. *Olim nihil minus,* quam ut cuperem mihi filiam; nimirum ob rem curtam. *Aucta re,* non *Parte.* Horat. Epiſt. I, 16, 68.

Semper in augenda *feſtinat & obruitur re.*
Ep. I, 7, 51. *Nunc i, rem ſtrenuus auge.*
Serm. I, 4, 32. *Aut ampliet ut rem.* Te eſſe *in re* lauta & bene aucta; Idem Ep. XX, 20.

Me libertino natum patre & in tenui re.
Ceterum ex noſtris unus Regius, alter Academicus *Aucta*; ceteri *Acta.*

52 *In eum ſuſpicioſt.* Meliores noſtri magno numero *In hunc.*

56 *Ut te omnes equidem.* Plerique l. s. inter quos Bembinus, *ut te quidem omnes,* pauci, *ut te omnes quidem*; nullus vero liber, ubi legatur, *ut te omnes equidem.* quod vero ſequitur, *Di deaeque quantum eſt Syre:* in ſcanſione impeditum eſt. aliqui ut verſui conſulerent, conjunctionem *que* ſuſtulerunt. quod contra omnium librorum fidem eſt, quos quidem nos viderimus. FAERNUS.

Ut te quidem omnes di deaeque quantumſt, Syre. Verſum in ſcanſione impeditum eſſe & Faernus fatetur. At vir eruditus, cui nihil extra eſt in nuce duri, *Quantum* triſyllabon eſſe vult, & ex *Que quiam* anapaeſtum facit. Poſtea hujus eum poenitet, & *Que* vi caeſurae produci, rectius fore exiſtimat. Hoc eſt, alio digitos, alio aures diviſiſſe. Si has conſuluiſſet; ut *Di deaqué, Deae* mutum in Theſi, & *Qué* in Arſi elevatum, iis inſonuerit; ſtatim averſarentur, niſi ſorde collecta obſurduerint. Recte, qui apud Faernum *Que* ſuſtulerunt:

Ut té quidem omnes di deaé, quantumſt, Syre.
Vide nos ſupra ad Eun. II, 3, 10.

Cum iſtoc invento cumque incepto perduint. 7
Sic dedit Faernus; dubito an ex libris: Noſtri enim omnes *Tuo* addunt, *Cum tuo iſtoc.* Lege ex vetuſtiſſimo noſtro,

Cum tuo iſto invento cumque incepto perduint.
Tuo magnam hic elegantiae partem facit. Adel IV, 6, 1. *Ut, Syre, te cum tua*
Monſtratione magnus perdat Juppiter.
And. V, 4, 38.
Dignus es Cum tua religione, odium.

SY. *I tu hic quo dignus es.* Magis antiqua videtur lectio libri Victoriani, *In hinc*; & ſic quoque verſus ſtat. Bembinus habet, *is hinc.* FAERNUS. 9
Ubi me excarnifices. In hinc quo dignus es.

Sic

Ut té quidem omnes dí deae quantúmst, Syre,
Cum túo iſto inuento cúmque incepto pérduint.
Huiúſmodi mihi res ſémper comminíſcere,
Ubi me éxcarnufices. SY. *íbin hinc quo dígnus es?*
Quam paéne tua me pérdidit protéruitas.
CL. *Uellem hércle factum, ita méritu's.* SY. *meritus? quómodo?*
Ne me íſtuc prius ex te aúdiuiſſe gaúdeo,
Quam argéntum haberes, quód daturus iám fui.
CL. *Quid ígitur tibi uis dícam? adiſti míhi manum:*
Amícam adduxti, quám non liceat tángere.
SY. *Iam nón ſum iratus. ſét ſcin ubi nunc ſít tibi*
Tua Bácchis? CL. *aput nos.* SY. *nón.* CL. *ubi ergo?* SY. *aput Clíniam.*
CL. *Perií.* SY. *bono animo es: tum árgentum ad eam déferes,*
Quod ei és pollicitus. CL. *gárris. unde?* SY. *a tuó patre.*

Sic dedit Faernus; verſu una ſyllaba juſto breviore. Repone,

Ubi me excarnufices. Ibin hinc quo dignus es?

ut Eun. III, 3, 30. *Malam rem hinc ibis?* At vir doctus aliud ſuſpicatus eſt, *I, ſis, hinc quo dignus es. Sis*, ut notum, perinde eſt ac *Si vis*. Fruſtra ea conditione malum imprecatur, *i in malam rem, ſi vis*; ſi volens lubenſque eas.

12 *Audiſſe gaudeo.* O. l. s. *audiviſſe*; & ſuſtentatur verſus contractione hujus verbi in antibacchium. FAERNUS.

Ride iſtum Antibacchium. Pone, inquit, *Audiviſſe*, ſed contrahatur in *Audiſſe*. Cur non itaque & ſic ſcribatur?

Ne me iſtuc ex te prius audiſſe gaudeo.

Sed cum omnes ubique codices *Audiviſſe* habeant; lege cum codice Petrenſi,

Ne me iſtuc prius ex te audiviſſe gaudeo.

& melior ſane conſtructio eſt. Infra, V, 4, 8. *Cave iſtuc verbum ex te audiam*; & alibi. Vir doctus, ſi *Me* deleatur, numeros fore meliores putat. Immo deteriores: tum enim *Prius* in Theſi deliteſcet, contra morem pronuntiandi.

14 *Quid igitur dicam tibi vis? abiſti, mihi*
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.

Sic a Faerno eſt; qui nihil adnotat. Quid hic vir eruditus? In textum adſcivit, *Abiiſti*, verſu ait poſtulante; & confectum dedit negotium. Ego vero ſententiam hic, non numeros deſidero. Quorſum enim illud *Abiſti?* Syrus nuſquam abierat, domi vel in ſcena permanſerat: Clitipho eſt qui *abiit* & invitus *deambulatum*. Si hoc, ut eſt, verum eſt: fine dubio latet altius mendum. Sane noſtri *Abiſti*, ut & Faerniani. Praeterea univerſi ſic verba diſponunt: *Quid igitur tibi vis dicam?* Ex his veſtigiis veram lectionem indagavi; quae ſic ſe habet:

Quid igitur tibi vis dicam? adiſti mihi manum:
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.

Adire manum alicui, eſt fallere, decipere, fruſtrari, os ſublinere: porrecta manu aliquid, quaſi daturus ſis, oſtentare; & cum is acceptaturum ſe putat, retro trahere. Adiſti mihi manum, me inludificatus es: Pro beneficio oſtentaſti, te Bacchidem huc adducturum; quam adductam tangere non licet. Unde Syrus, ſibi conſcius hoc vere dici, *Jam non ſum*, inquit, *iratus*. Plautus Aul. II, 8, 8.

Ita illis impuris omnibus adii manum.

Caſ. V, 2, 45.

Quid nunc ſatin lepide adita eſt vobis manus?

Poen. II, 1, 11.

Eo pacto avarae Veneri pulchre adii manum.

Magiſtri veteres, cum hoc aut non intelligerent, aut ut nimis antiquum ſpernerent, locum ſuis diſcipulis cum magno ſententiae damno interpolabant.

CLIT. *Ubi igitur?* Omnes fere l. s. *ubi ergo?* 17
quod expeditiorem verſum facit. FAERNUS. Sic & noſtri omnes.

CL. *Garris. unde id?* Particula *id*, non eſt in 19

CL. *Ludís fortaſſe me.* SY. *ípſa re experíbere.*
CL. *Ne ego fórtunatus hómo ſum. deamo té, Syre.*
SY. *Set páter egreditur. cáue quicquam admirátus ſis,*
Qua caúſa id fiat: óbſecundato ín loco:
Quod ímperabit fácito: loquitor paúcula.

ACTUS IV. SCAENA VII.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

CH. *UBI Clítipho nunc?* SY. *éccum me, inquc.* CL. *eccum híc tibi.*
CH. *Quid reí eſſet dixti huic?* SY. *díxi pleraque ómnia.*
CH. *Cape hóc argentum, ac défer.* SY. *i. quid ſtás, lapis?*
Quin áccipis? CL. *cedo ſáne.* SY. *ſequere hac me écius:*
Tu hic nós, dum eximus, ínterea opperíbere:

libro Bembino, ut & exigit verſus. FAERNUS. Sic & unus ex noſtris. Ceterum plerique omnes recte addunt *Es: Quod ei es pollicitus.*

23 *Cave quicquam admiratus ſies.* Omnes quidem libri ita, ſed ratio verſus exigit *ſis*, ut ſit Iambus in fine ſenarii, eliſo ex *admiratus s.* FAERNUS.

SY. *Qua cauſa id fiat, obſecundato in loco.*
Set pater egreditur. cave quicquam admiratus ſis.
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

Certiſſima eſt Mureti emendatio; quae verſum hic ſecundum ante primum tranſponit. Si hoc non fit: bis ſine ullo ſenſu haeret ſententia. *Qua cauſa id fiat*, quorſum pertinebit? *Cave quicquam admiratus ſis*, abſolute ſic poſitum, quo conſilio praecipit Syrus? an philoſophatur ut ille alter; *Nil admirari prope res eſt una*, Clitipho, *Solaque quae poſſit facere & ſervare beatum?* Rem hoc loco ſtultam & putidam. Verſibus vero tranſpoſitis, plana ſunt omnia: *Cave quicquam admiratus ſis, qua cauſa id fiat:* id ſcilicet, quod pater tibi decem minas det ad Bacchidem deferendas.

2 *Ubi Clitipho nunc eſt?* Scribe, *Ubi Clitipho nunc?* ut deleatur *Eſt. Clitipho* enim nequit ultimam corripere. Eun. IV, 7, 10. *Ubi alii? Qui malum alii?* Poſſis etiam, *Ubi Clitipho eſt nunc?* vel cum uno ex Regiis? *Ubi nunc jam eſt Clitipho?*

Hei, quid ſtas lapis? Liber Bembinus, pro *hei, ii* habet, quam lectionem per unicum tamen *i*, recipio. FAERNUS. Noſtri meliores *Es*: ceteri *Hei.* 3

Quas pro alimentis. Liber Vaticanus, *quas hortamentis*, ita & Baſilicanus, ſed ſine aſpiratione. Victorianus & Decurtatus, *Quas pro ornamentis.* Bembinus *quas ornamentis*; recentiores omnes, *quas pro alimentis.* ego ſuſpicor aliquid ineſſe mendi. FAERNUS. 8

Eadem eſt & in noſtris lectionis varietas. Unus ex melioribus *Hortamentis:* quod Eugraphius agnoſcit, & interpretatur *Nutrimentis: Hortatores enim dicuntur*, inquit, *qui equos nutriunt.* Idem vocabulum in Plautum quoque irrepſit, Capt. III, 4, 82.

Hortamenta abſunt: Ajacem, hunc cum vides, ipſum vides.

Sic ibi habent plerique codices: & in uniuſhoc adſcriptum eſt. *Hortamenta, flagella, quibus aurigae utuntur, cum equos hortantur: Ajax maſtigophorus.* Vide Grammaticorum nugas: ſi illum audis, *Hortator* eſt, qui eos *Nutrit*; ſi hunc, qui *Flagellat.* Vetus codex Camerarii *Ornamenta* ibi legit; ut & hic legendum. *Ornamenta* ſunt veſtimenta. Ceterum in venditione & emptione mancipiorum, ſeparatim olim agebatur; tantum dabis pro nudo corpore, tantum pro veſtimentis ſive ornamentis: ut hodie in equo vendendo Phalerae & Ephippia ſeparatim aeſtimantur. Inde Parafitus apud Plaut. Saich. II, 1, 18.

Nunc

Nam níhil eſt, illíc quód moremur díutius.
CH. *Minás quidem iam décem habet a me fília,*
Quas pró alimentis éſſe nunc ducó datas;
Haſce órnamentis cónſequentur álterae;
Porro haéc talenta dótis adpoſcét duo.
Quam múlta, iuſta iniúſta, fiunt móribus?
Mihi núnc, relictis rébus, inueniúndus eſt
Aliquís, labore inuénta mea cui dém bona.

ACTUS IV. SCAENA VIII.

MENEDEMUS. CHREMES.

M. *MULTO ómnium me núnc fortunatíſſimum*
Factúm puto eſſe, gnáte; cum te intéllego

Nunc ſi ridiculum quaeret hominem quiſpiam,
Venalis ego ſum cum ornamentis omnibus.
Quia & apud Comicos, minae, ut hic, decem ſtatum pro veſtimentis pretium erat. Plaut. Curc. II, 3, 65. *Quia de eo emi virginem,*
Triginta minis: veſtem, aurum: & pro his
decem accedent minae.
Perſ. IV, 4. 119. [*nis:*
Tuo periclo haec ſexaginta dabitur argenti mi-
Heus tu, etiam pro veſtimentis, his decem ac-
cedant minae.
Recte ergo opinatur Chremes, alteras decem minas pro ornamentis ſive veſtimentis Bacchidi (quod non adverterunt interpretes) adhuc ſibi ſolvendas eſſe.

10 *Porro haec talenta dotis appoſcunt duo.* Liber Bembinus, *appoſcunt*. quod & placet: magis enim convenire hic videtur praeſens tempus, nubili jam puella. FAERNUS.
Porro haec talenta dotis adpoſcunt duo.
Sic Faernus ex Bembino; noſtri omnes *Adpoſcent*. Sive autem *Adpoſcunt*, ſive *Adpoſcunt* legeris; quaero, quaenam ſint iſta *Haec*, quae haec adpoſcant? Guyetus *Has* legit, & *Minas* intellegit (& ſic ſane Codex C.C.) cui accedit vir doctus, qui *Haec* feminino genere accipit, ut Eun. III, 5. 34, & alibi. Quomodo vero *Has* minae viginti, quae Bacchidi darentur, adpoſcant duo talenta dotis, quae marito genero darentur? Quid commercii eſt inter Bacchidis minas, & generi talenta, ut haec iſta adpoſcant? Enimvero reponendum eſt,

Porro haec talenta dotis adpoſcet duo.
Haec, mea filia jam reperta; hoc dotis adpoſcet. Plaut. Ciſt. II, 3, 19.
Ubi tu locare in luculentam familiam,
Unde tibi talenta magna viginti pater
Det dotis.

Quam multa injuſta ac prava fiunt moribus? 11
Sic dedit Faernus, ſic omnes noſtri. Lege tamen & diſtingue.
Quam multa, juſta injuſta, fiunt moribus.
Sic plane Eugraphius: & ſic G. Fabricius ex conjectura dedit, probante Guyeto. Adel. V, 9, 33.
Quia non juſta injuſta prorſus omnia omnino obſequor.
Sic digna indigna &c. Hoc eſt, ſive juſta ſive injuſta ſint, moribus fiunt, & in communi vita dominantur.

Mihi nunc relictis omnibus. O. l. s. *relictis* 12
rebus. FAERNUS. Sic & noſtri omnes.

Labore inventa mea cui dem bona. Unus 13
ex noſtris *Meo*; quod vir eruditus neſcit an verius ſit; ut Adel. V, 4, 21. *Eos meo labore eductos.* Non accedo: ſic enim *Labore* abſolute, infra V, 4, 17. *Ut ſerves, quod labore invenerit.* & V, 5, 6. *Mea bona ut dem Bacchidi dono ſciens.*

Multo omnium nunc me. Noſtri omnes, 1
uno recentiore excepto, cum vett. Edd.
Multo omnium me nunc. *Nunc* in Arſi eſſe debet; *Nunc*, cum te mutatum video.

Reſipíſſe, CH. *ut errat.* M. *té ipſum quaerebám, Chreme:*
Seruá, quod in te eſt, fílium et me et fámiliam.
CH. *Cedo quíd uis faciam?* M. *inuéniſti hodie fíliam.*
CH. *Quid tum?* M. *hánc uxorem ſíbi dari uolt Clínia.*
CH. *Quaeſó, quid hominis és.* M. *quid?* CH. *iamne oblítus es,*
Intér nos quid ſit dictum de fallácia,
Ut eá uia abs te argéntum auferretúr? M. *ſcio.*
CH. *Ea rés nunc agitur ípſa.* M. *quid narrás, Chreme?*
Immo haéc quidem quae apút me eſt, Clitiphónis eſt
Amíca. CH. *ita aiunt: ét tu credis ómnia:*
Et illam áiunt uelle uxórem, ut cum deſpónderim,
Des, qui aúrum ac ueſtem atqueália quae opus ſunt cómparet.
M. *Id éſt profecto: id amícae dabitur.* CH. *ſcílicet*
Datum íri, M. *ah, fruſtra ſum ígitur gauiſús miſer.*
Quiduís tamen iam málo, quam hunc amíttere.

6 *Hanc ſibi uxorem.* Omnes noſtri, *Hanc uxorem ſibi dari.*

7 CH. *Quaeſo quid tu hominis es?* ME. *quid?* Plenior videtur lectio libri Bembini. M. *quid eſt?* nec verſus repugnat, eliſo ex verbo *es*, *s* littera. FAERNUS.

Quaeſo, quid tu hominis es? Quid eſt? Iamne oblitus es?

Fruſtra oneratur verſus. Noſtri univerſi rotundius:

Quaeſo, quid hominis es? Quid? Iamne oblitus es?

10 ME. *Quid dixti Chreme.* Liber Bembinus, *quid narras.* Sed hoc non magni refert. illud majoris momenti eſt ex verſu, qui ſequitur: *Erravi ſic res acta eſt. quanta ſpe decidi.* in contextu libri Vaticani non eſſe niſi primam dictionem *erravi*. in Bembino vero illum verſum omnino non eſſe, & ſane eum eſſe ſubditicium ex inſequentibus patet, ubi Menedemus tum denique errorem ſuum agnoſcens, in haec verba prorumpit, *id eſt profecto: id amicae dabitur.* & interpoſito Chremetis aſſenſu, *vah, fruſtra igitur gaviſus miſer.* ita liquido apparet, quicquid ante haec eſt, diſſenſionem eſſe Menedemi & Chremetis, hoc contendente, Bacchidem amicam eſſe Cliniae: illo Clitiphonis. quid ergo opus fuit Menedemum hic dicere *erravi*, & cetera quae ſequuntur, paulo poſt eadem illa dicturum? quare eum verſum omnino delendum arbitramur. quae vero ſequuntur ea ex libro Bembino perſonae Menedemi attribuimus:

Ea res nunc agitur ipſa. ME. *quid narras Chreme?*
Immo haec quidem, quae apud me eſt, Clitiphonis eſt
Amica. ita aiunt. CH. *& tu credis?* ME. *omnia.*
CH. *Et illam aiunt velle uxorem, ut cum deſponderis,*
Des qui aurum, ac veſtem, & alia quae opus ſunt, comparet.

ME. *Id eſt profecto.* Hic primo negat Menedemus, id quod aſſerit Chremes, ſcilicet per ſpeciem deſiderii nuptiarum fallaciam in ſe a Clinia filio intendi, ad extorquendum argentum, quod Bacchidi detur: non enim hanc ejus amicam eſſe, ſed Clitiphonis. contra aſſeverante Chremete id eſſe compoſitum inter aduleſcentes, ut Bacchis, amica Clitiphonis eſſe dicatur, atque ut Clinia uxorem velle ſe fingat, ut per ſpeciem uxoris ornandae, & nuptiarum apparandarum, argentum a patre accipiat, quod det Bacchidi. tandem Menedemus in opinionem Chremetis inducitur; actum demum dicit, *id eſt profecto*, & quae ſequuntur. FAERNUS.

Noſtri omnes *Dixti*. Soli Bembino debemus, quod ſpurius verſus hinc ejiciatur; qui fictus eſt ex II, 3, 9. *Vae miſero mihi, quanta deſpe decidi.* Et inde etiam habemus, *Immo haec quidem quae apud*

Quid núnc renuntiem ábs te reſponſúm, Chreme?
Ne ſéntiat me ſénſiſſe, atque aegré ferat.
CH. *Aegré? nimium illi, Ménedeme, indulgés.* M. *ſine:*
Incéptumſt: perfice hóc mi perpetuó, Chreme.
CH. *Dic cómueniſſe, egíſſe te de núptiis.*
M. *Dicám. quid deinde?* CH. *mé facturum eſſe ómnia,*
Generúm placere; póſtremo etiam, ſí uoles,
Deſpónſam quoque eſſe dícito. M. *em, iſtuc uólueram.*
CH. *Tanto ócius te ut póſcat, et tu id quód cupis,*
Quam ocíſſime ut des. M. *cúpio.* CH. *ne tu própediem,*
Ut iſtám rem uideo, iſtíus obſaturábere.
Set haéc ut ut ſunt, caútim et paulatím dabis,
Si ſápies. M. *faciam.* CH. *abi íntro: uide, quid póſtulet.*
Ego dómi ero, ſiquid mé uoles. M. *ſané uolo:*
Nam té ſcientem fáciam, quicquid égero.

apud me eſt: cum noſtri perperam habeant. *Et quidem haec quae apud te eſt.* Tamen ex noſtris omnibus *Deſponderim* legimus, non *Deſponderis*. Et, *Ita aiunt: & tu credis omnia:* ſoli Chremeti tribuimus.

13 *Et illum aiunt velle uxorem.* Lege *Illam.* Supra IV, 3, 25.
Illam te amare & velle uxorem.

16 *Fruſtra igitur gaviſus miſer.* In omnibus libris eſt verbum *ſum*; in Bembino quidem, poſt *fruſtra:* in aliis poſt *igitur*. ſed antiquiorem lectionem admittendo, verſum ita expedimus, ut vox *fruſtra* hic ultimam corripiat, quod exemplo non caret: ex *igitur* vero *r* elidatur. FAERNUS.
Leve hoc eſt, & facilem curam admittit. Lege pro *Vah*, quod doleati magis convenit *Ah*. Sed aliud eſt, & paulo majus, Dixerat Menedemus, *Id amicae dabitur*; cui reſpondet Chremes *Scilicet daturum*. Quem? ſi ad *Dabitur*, diſerte reſpondes, dic (quae vera lectio eſt) *Scilicet datum iri*. *Scilicet* cum Infinitivo jungi, praeter haec exempla, etiam Magiſtri veteres docent.

Deſponſam quoque eſſe dicito. Ex *eſſe*, unum *e*, elidendum, vel ex *deſponſam*, *m*. FAERNUS. 25

Sed haec ita ut ſunt. Ubaldinus Bandinellus legebat, *ſed haec ut ut ſunt*; & eſt in libro Vaticano, at in Bembino, *ſed haec uti ſunt*: quae placet lectio. FAERNUS. 29
Meliores tres ex noſtris, *Sed ut uti iſtaec ſunt*: Alter, *Sed haec uti ut ſunt*. Vel lege, *Haec ut ut ſunt*, vel *Ut ut iſtaec ſunt*. Nec. hilum intereſt.

Abi intro, vide quid poſtulent. Liber Bembinus, & Victorianus *poſtulet*, & Clinia ſubauditur; de quo jam dictum eſt, *tanto ocius te ut poſcat*. FAERNUS. Sic ex noſtris duo. 30

Nam te ſciente faciam. Aliqui libri, inter quos Bembinus, *te ſcientem faciam*, id eſt, tibi renuntiabo. ita habebat & Victorianus: ſed poſtea ex *ſcientem m* abraſum eſt. FAERNUS. Duo ex noſtris *Scientem*; ſed ex antiquiore *m* abraſum eſt. Recte tamen *Scientem*; non quod illud alterum non ſat bene ſe habeat, ſed quod hoc melius. Plaut. Aſin. I, 1, 33. 32
Propterea quod me non ſcientem feceris.

ACTUS V. SCAENA I.

MENEDEMUS. CHREMES.

M. *'EGO me non tam astútum neque ita pérspicacem esse íd scio:*
Sét hic adiutor méus et monitor ét praemonstrátor Chremes
Hóc mihi praestat: ín me quidquis hárum rerum cónuenit,
Quaé sunt dictae in stúltum, caudex, stípes, asinus, plúmbeus:
'In illum nil potést: exsuperat éius stultitia haec ómnia.
CH. *'Obe, iam desíne deos uxor grátulando obtúndere,*
Túam esse inuentam gnátam: nisi illos éx tuo ingenio iúdicas,
'Ut nil credas íntellegere, níst idem dictumst cénties.
Sét interim quid illíc iamdudum gnátus cessat cúm Syro?
M. *Quós ais homines céssare?* CH. *ehem, per témpus, Menedeme, ádvenis?*
Díc mihi, Cliniaé quae dixi núntiastin? M. *ómnia.*
CH. *Quíd ait?* M. *gaudere ádeo occepit, quási qui cupiunt núptias.*
CH. *Há ha hae.* M. *quid rísisti?* CH. *sérui uénere in mentém Syri*
Cálliditates. M. *ítane?* CH. *uoltus quóque hominum fingít scelus.*
M. *Gnátus quod se adsímulat lastum, id dícis?* CH. *id.* M. *idem istéc mihi*
Uénit in mentém. CH. *ueterator.* M. *mágis, si magis norís, putes*
'Ita rem esse. CH. *ain tu?* M. *quín tu ausculta.* CH. *mánedum hoc prius*
scire éxpeto,

4 *Quae sunt dicta in stultum.* Nota constructionem, *Harum rerum quae sunt dicta.* Guyetus correctum voluit *Horum.* Immo repone ex duobus nostris, uno 900 annorum, altero Regio. *Quae sunt dictae.*

5 *In illum nil potest: nam exsuperat ejus stultitia haec omnia.* Pro *nil* o. l. s. habent *nihil:* quae tamen dictio in scansione est contrahenda. Bembinus vero aduerbium *nam* in contextu non habet. sine quo sermo consuetudini accommodatior videtur. ut vero versus fit trochaicus, ut ceteri, elifo ex *illum l,* prior syllaba corripienda; dictio vero *ejus* monosyllaba facienda. FAERNUS.

9 *Sed quid interim illic.* O. l. s. *sed interim quid illic.* & versus constat rationibus saepe repetitis. FAERNUS. Sic & nostri.

10 *Quos ais homines, Chremes, cessare? Ehem, Menedeme, aduenis?* Ex uno Academico abest *Chremes:* in altero Regio additum est *Per tempus.* Repone,

Quos ais homines cessare? Ehem, per tempus, Menedeme, advenis.

Andr. IV, 4, 44.

O *Chreme, per tempus advenis.*

12 *Gaudere adeo coepit.* Veterrimi ex nostris, *Adeo occepit.*

17 *Mane hoc prius scire expeto.* Lege, *Manedum:* alioqui claudicat versus. Saepe occurrit apud Plautum.

20 *Sponsae vestem, aurum, ancillas.* Liber Bembinus, & alii antiqui fere omnes, *atque ancillas:* ita etiam versu requirente. FAERNUS.

Sponsae véstem, aurum, átque ancillas opus esse, argentum ut dares.

Unus tantum e nostris, et is recentior, habet *Atque.* Nempe a Correctoribus venit, ad versum sustentandum: sententiae enim nocet, quae

Quíd perdideris. nam úbi deſponſam núntiaſti fílio;
Continuo iniecíſſe uerba tíbi Dromonem ſcílicet,
Spónſaë aurum, uéſtem, ancillas, ópus eſſe: argentum út dares.
M. *Nón.* CH. *qui non?* M. *non ínquam.* CH. *neque ipſe gnátus?* M. *nil prorſúm, Chreme.*
Mágis unum etiam inſtáre, ut hodie cónficerentur núptiae.
CH. *Míra narras. quíd Syrus meus? ne ís quidem quicquám?* M. *nihil.*
CH. *Quámobrem, neſcio.* M. *équidem miror, qui ália tam plané ſcias.*
Sét ille tuum quoqué Syrus idem míre finxit fílium,
'Ut ne paululúm quidem ſubolat éſſe animam hanc Clíniae.
CH. *Quíd ais?* M. *mitto iam ófculari atque amplexari: id níl puto.*
CH. *Quíd eſt quod ampliús ſimuletur?* M. *váh.* CH. *quid eſt?* M. *audí modo:*
'Eſt mihi ultimís conclaue in aédibus quoddám retro,
Húc eſt intro látus lectus: uéſtimentis ſtrátus eſt.
CH. *Quíd poſtquam hoc eſt fáctum?* M. *dictum fáctum huc abiit Clítipho.*
CH. *Sólus?* M. *ſolus.* CH. *tímeo.* M. *Bacchis cónſecutaſt ílico.*
CH. *Sóla?* M. *ſola.* CH. *périi.* M. *ubi abiere íntro, operuere óſtium.* CH. *hem, Clínia haec fieri uidebat?* M. *quídni? mecum uná ſimul.*
CH. *Fili éſt amica Bácchis, Menedeme: óccidi.*
M. *Quamobrém?* CH. *decem diérum uix mi eſt fámilia.*
M. *Quid? iſtúc times quod ílla óperam amico dát ſuo?*
CH. *Immó quod amicae.* M. *ſí dat.* CH. *an dubium íd tibi eſt?*

quae melius per Aſyndeta decurrit. Illud quoque invenuſtum prorſus; quod *Aurum* ſine accentu ſit, *Atque* in lectu. Inverſo ordine ſcripſit Auctor:

Sponſaë aurum, veſtem, ancillas opus eſſe, ac-
Ita ſupra H, 3, 7. [*gentum ut daret.*
Aurum, veſtem; & veſperaſcit. & 11.
Viden tu ancillas, aurum, veſtem: quam ego cum una ancillula.

Sponſae pronuntiandum eſt, quaſi eſſet *Sponſai*.

21 *Non? quid non?* Lege, *Qui non?*

24 *Quamobrem.* M. *Neſcio equidem.* Prava hîc diſtinctio eſt, quae omnem ſententiae venerem extinguit. Repone,

Quamobrem, neſcio. M. *Equidem miror; qui alia tam plane ſcias.*

Miror te hoc neſcire, qui &c.

25 *Sed ille tuus quoque Syrus idem mire finxit filium.* Liber Bembinus, & Victorianus, *ſed ille tuum*, ut ſit, tuum filium. FAERNUS. Tres ex noſtris *Tuum*.

Ut ne paululum quidem ſubolat. Hujus verſus ſecundus pes eſt trochaeus, tertius anapaeſtus, eliſo *m* ex *paululum*, quamvis ſequente conſonante. FAERNUS. Etiam veterrimus noſter *Subolat*. Alter *Subolet*. Ceteri omnes *Suboleat*. 26

Eſt mihi ultimis conclave in aedibus. Liber Bembinus, & omnes fere alii, etiam ex antiquis, ita collocant, *Eſt mihi in ultimis.* procedet verſus, vel vitando ſynaloepham, vel disjungendo diphthongum in voce *aedibus*. FAERNUS. Atqui ea lecto ſola vera eſt, *Eſt mihi ultimis*. Neque enim ſynaloepha omitti, nec diſſolvi diphthongus iſte poteſt. 29

Immo amicae. L. 3. fere o. *Immo quod amicae*, quae particula explendo & ſermoni & verſui neceſſaria eſt. FAERNUS. Sic & noſtri omnes. 38

Quem-

Quemquámne tam animo cómi esse et lení putas,
Qui sé uidente amícam patiatúr suam?
M. *Quidní? quo uerba fácilius dentúr mihi.*
CH. *Derídes? merito. Ut míhi nunc ego suscénseo.*
Quot rés dedere, ubi pósſem persentíscere,
Nisi si éssem lapis? quae uídi? uae miseró mihi.
At né illud haut inúltum, si uiuó, ferent:
Nam iám. M. *non tu te cóhibes? non te réspicis?*
Non tíbi ego exempli sátis sum? CH. *prae iracúndia,*
Menedéme, non sum apút me. M. *tene istúc loqui?*
Nonne íd flagitiumst, te áliis consíliúm dare,
Foris sápere, tibi non pósse te auxiliárier?
CH. *Quid fáciam?* M. *id quod tu mé feciſſe aibás parum:*
Fac té esse patrem ut séntiat: fac ut aúdeat

39 *Quemquam animo tam communi esse, aut leni putas.* Et hic quoque o. fere l. s. inter quos Bembinus & omnes fere antiqui, praeter Basilicanum, habent, *quemquamne:* aliqui vero pro *communi, comi*; quod mihi maxime placet. Sed multo maxima pars ita scriptum, ut & pro *communi* & pro *comi* accipi possit, hoc modo *cõi*. Movet me ut *comi* malim, non modo ratio versus, qui, si *communi* legas, stare non potest; sed etiam quod non fere vocabulum *communis* invenias in hac significatione, qua hic ponitur, nisi (& id quidem judicio nostro mendose) apud Suetonium, in vita Claudii, de quo in notationibus emendationum ejus auctoris fusius disseremus. Sane & in quibusdam libris impressis *comi* legi testatur Io. Rivius, ut sciatur non nos hoc primum advertisse, nec publicasse. certis tamen de causis lectionem vulgatam retinebimus. FAERNUS.

Pro *Aut*, nostri fere omnes *Et*. Repone,
Quemquamne tam animo comi esse & leni putas.

41 ME. *Ah ah eh.* Haec non sunt in libro Bembino, & certe risus non videtur habere hic locum. Sed nec versus haec recipit. FAERNUS. Nec agnoscunt plerique nostri.

42 *Derides? merito mihi nunc ego suscenseo.* Lege & distingue.
Derides? merito. Ut mihi nunc ego suscenseo. sic V, 4, 20.
Eheu, quam nunc totus displiceo mihi.

Nisi essem lapis? L. o. s. *ni essem lapis?* 44 FAERNUS. *Ni essem lapis.* Videt, quam incommode accentus fiant. Decem e nostris habent *Nisi*. Lege igitur,
Nisi si essem lapis. quae vidi? uae misero mihi.

Non posse auxiliarier. Syllaba deest, quam typographi culpa excidisse credo. Siquidem codices nostri universi, *Non posse te auxiliarier.* Taceant itaque, qui synaloepham hic omitti propter sequentem diphthongum volunt. 50

Quid faciam? Id quod me feciſſe aiebas parum. 51 Codex Regius, *Quid vis faciam?* An legendum?
Quid vis faciam? Id quod me feciſſe aibas parum.
Sed recte unus ex Meadianis; *Quod tu me.* Repone.
Quid faciam? Id quod tu mé feciſſe aibas parum. Nusquam, si memini, aliter noster, quam *Aibam, Aibas, Aibat*, per disyllabon.

Fac te esse patrem sentiat. Antiqua collocatio, *Fac te patrem esse.* FAERNUS. 52
Esse patrem Codex Academicus & Edd. vett. Praeterea veterrimus noster; *Ut sentiat.* Repone:
Fac te esse pátrem ut sentiat; fac ut audeat.
Ut sentiat, ut audeat. Patrem jam in lectu habes: quod in recepta lectione obmutescit.

Immo abeat potius multo quovis gentium. 55 Nostri omnes
Immo abeat multo malo quovis gentium.
ut Hec. I, 2, 35.

Quasi

Tibi crédere omnia, âbs te petere et póscere:
Ne quam áliam quaerat cópiam, ac te déserat.
CH. *Immo ábeat potius málo quouis géntium,*
Quam híc per flagitium ad ínopiam redigát patrem:
Nam si íllius pergo súppeditare súmptibus,
Menedéme, mihi illic uére ad rastros rés redit.
M. *Quod incómmodi tibi in hác re accipies, níſi caues?*
Difficilem ostendes té esse, et ignoscés tamen
Post, ét id ingratum. CH. *ah néscis, quam doleam.* M. *út lubet.*
Quid hoc quód uolo, ut illa núbat nostro? níſi quid est
Quod máuis. CH. *immo et géner et adfínes placent.*
M. *Quid dótis dicam té dixisse fíliae?*
Quid ópticuisti? CH. *dótis?* M. *ita dico.* CH. *áh.* M. *Chreme,*
Ne quid uereare, sí minus: nil nos dós mouet.

Quasi non tu multo malis narrare hoc mihi. & Plautus, *Multo mavelim.* Praetulerim tamen alteram lectionem:
Immo abeat potius malo quovis gentium.
Satis enim est patri, se *Malle* dicere: se *Multo malle* durius & inclementius est. *Potius malo*, ut Adel. II, 2, 14.
Quin quicquid possem, mallem auferre potius Plaut. Stich. I, 2, 13. [*in praesentia.*
Si manere hic seso malint potius, quam alio nubere.

57 *Nam si illi pergam.* Liber Bembinus *pergo*. ita habuit & Victorianus. FAERNUS.
Recte *Pergo:* nostri tamen omnes *Pergam.* Porro ex eis duo *Illius.* Repone,
Nam si illius pergo suppeditare sumptibus.
Sic *Ejus sumptus* III, 1, 44.

58 *Mihi illaec vere.* *Vere*, liber Bembinus. FAERNUS.
Menedeme, mihi illaec vere ad rastros res redit. Sic ex Bembino Faernus; perperam. Nostri omnes *Vere:* quae vera lectio est. *Vere*, necessario, prae egestate: non ut tibi, voluntario, prae animi aegritudine. Sed & aliud restat: *Illaec res* sine dubio mendose. Absolute enim dici solet *Res redit;* numquam cum pronomine vel adjectivo. Phorm. IV, 4, 5.
Ad rastrum mi quidem res redit planissume.
Bene ergo codex Regius a prima manu. *Illic:* quod postea *Illaec* factum.
Menedeme, mihi illic vere ad rastros res redit.

Quot incommoditates in hac re accipies, nisi caves? 59 Hic versus vix mihi videtur sustentari posse, nisi forte elidendo ex *quot s:* quae dictio in libro Bembino per *d* scripta est; neque id errore aliquo, sed perpetuo more ejus librarii, & abjiciendo per synaloepham ultimam syllabam dictionis *incommoditates:* elisо prius *s.* Ceterum o. l. s. praeter Bembinum, ita habent hunc versum eodem sensu, sed numero meliore.
Quot incommoda tibi in hac re capies nisi caves?
FAERNUS.
Bene est, quod monuit Faernus in Bembino fuisse *Quod.* Unus ex Medianis *Quod incommodi tibi.* Repone: [*ves?*
Quod incommodi tibi in hac re accipies, nisi ca-
id est, *Quantum incommodi:* non enim nisi unum nominat, *Difficilem te esse ostendes, postea tamen ignoscas; & id ingratum.*

Difficilem ostendis. Aliqui libri, inter quos 60
Bembinus, & Victorianus, habent *ostendes:* ut referatur ad id tempus, quo venia petetur per Clitiphonem a Chremete, FAERNUS. Unus ex nostris *Ostendes;* reliqui omnes *Ostendis.*

Quid hoc quod rogo, ut illa nubat nostro. 62
Lege ex nostris universis,
Quid hoc quod volo.

Nihil dos nos movet. O. l. s. *nihil nos dos* 66
movet. FAERNUS.

CH. *Dúo talenta pró re noſtra ego éſſe decreui ſatis:*
Sét ita dictu eſt ópus, ſi me uis ſáluom eſſe et rem et fílium,
Mé mea omniá bona doti díxiſſe illi. M. *quám rem agis?*
CH. *'Id mirari té ſimulato, et íllum hoc regitató ſimul.*
Quámobrem id faciam. M. *quín ego uero, quámobrem id facias, néſcio.*
CH. *'Egone? ut eius ánimum, qui nunc lúxuria et laſcíuia*
Diffluit, retúndam: redigam ut quó ſe uertat, néſciat.
M. *Quíd agis?* CH. *mitte ac ſíne me in hac re gérere mihi morém.* M. *ſino:*
'Itane uis? CH. *ita.* M. *fíat.* CH. *ac iam, uxórem ut accerſát, paret.*
Híc ita, ut liberós eſt aequom, dictis confutábitur.
Sét Syrum. M. *quid eum?* CH. *égo, ſi uiuo, cum ádeo exornatúm dabo.*
'Adeo pexum, uſque út dum uiuat, ménminerit ſempér mei:
Qui ſibi me pro déridiculo ac délectamentó putat.
Nón, ita me di amént, auderet fácere haec uiduae múlieri,
Quae ín me fecit ——

ACTUS V. SCAENA II.

CLITIPHO. MENEDEMUS. CHREMES. SYRUS.

CL. ——*'ITANE tandem quaéſo eſt, Menedeme, út pater*

68 *Set ita dictu opus eſt.* Lege meliore numero, *Set ita dictu eſt opus.*

70 *Et illum rogitato ſimul.* Liber Bembinus, *& illum hoc rogitato ſimul.* FAERNUS.

74 *Quid agis? mitte ac ſine.* In libro Bembino aſyndeton eſt, *mitte, ſine.* quod concitate loquenti aptius. FAERNUS. Omnes noſtri, *Mitte ac ſine:* quo verſus numeroſior fit.

75 CH. *Age jam ut uxorem accerſat, paret.* Liber Bembinus, *ac jam.* omnes vero quotquot ſunt l. s. ita collocant: *Uxorem ut accerſat.* FAERNUS. Noſtri omnes *Age jam.*

77 *Set Syrum. Quid eum? Egone? ſi vivo, adeo.* *Egone* ſemper reſpondet verbo ſecundae perſonae: ut paulo ante v. 72. *Quamobrem id facias, noſcio. Egone?* Phor. I, 2, 7. *Sed quid tu es triſtis? Egone?* Huic igitur loco non convenit: etſi Nonius bis legat *Egone*, v. Depexum & Exornare. Praeterea illud non ſatis bellus, quod *Vivo* hic in Theſi lateat, quod alias in *Si. vivo* ſemper in Loco eſt. Repone,

Sed Syrúm. Quid eum? 'Ego, ſi vívo, cum ádeo exornatúm dabo.

Adeo dépexum, ut dum vivas, meminerit 78
ſemper mei. Sic dedit Faernus; & ſic exſtat apud Nonium. Sed tres ex noſtris notae optimae:

Adeo depexum, uſque ut dum uivat, meminerit ſemper mei.

Plurimi, *Uſque dum vivas:* uni tantum recentiſſimo deeſt *Uſque.* Repone,

Adeo péxum, uſque út dum vivas méminerit ſempér mei.

Cum viderent olim correctores, verſum ultra terminum excurrere, vel *Uſque* ejecerunt: cum in mendo cubaret *Depexum. Depexum* accentum hic habet in *De:* cum vis verbi in *Pexum* ſita ſit; id vero ut mutum tranſmittitur. Illud in primis notandum eſt, *Depectere* nuſquam alias apud Noſtrum, nuſquam omnino apud Plautum haberi. Deinde & illud: *Pexam* hominem dici, ut Perſius I, 15. *Pexuſque togaque recenti*; Quintil. Inſt. I, 5. *Ille pexus pinguiſque doctor: Depexum* vero neminem: nihil praeter *Comam, jubam, ſolia, depexum* dici. Ergo in eadem

Tam ín breui ſpacio ómnem de me eiécerit animúm patris?
Quódnam ob facinus? quíd ego tantum ſcéleris admiſí miſer?
Uólgo faciunt. M. *ſcío tibi eſſe hoc gráuius multo ac dúrius*
Cuí fit: uerum ego haút minus aegre pátior. id qui, néſcio
Néc rationem cápio, niſi quod tíbi bene ex animó uolo.
CL. *Híc patrem aſtare áibas?* M. *eccum.* CH. *quíd me incuſas, Clítipho?*
Quícquid ego huius féci, tibi proſpéxi et ſtultitiaé tuae.
'Ubi te uidi animo éſſe omiſſo, et ſuáuia in praeſéntia
Quaé eſſent, prima habére, neque conſúlere in longitúdinem:
Cépi rationem, út neque egeres, néque ut haec poſſes pérdere.
'Ubi cui decuit prímo, tibi non lícuit per te míhi dare;
'Abii ad proxumós, tibi qui erant: eís commiſi et crédidi.
'Ibi tuae ſtultítiae ſemper erít praeſidium, Clítipho,
Uíctus, ueſtitús, quo in tectum té receptes. CL. *eí mihi.*
CH. *Sátius eſt, quam te ípſo herede haec póſſidere Bácchidem.*
SY. *Díſperii. ſceléſtus quantas túrbas conciui ínſciens?*
CL. *'Emori cupió.* CH. *prius quaeſo díſce, quid ſit uíuere.*
'Ubi ſcies, ſi díſplicebit uíta, tum iſtoc útitor.
SY. *'Ere, licetne?* CH. *lóquere.* SY. *at tuto.* CH. *lóquere.* SY. *quae iſtaec práuitas,*
Quaéue amentia éſt, quod peccaui égo, id obeſſe huic? CH. *ílicet.*

eadem Ironia perſiſtit, *Adeo exornatum, adeo pexum.* Nam quod Nonius *Depexum* hic interpretatur *Laceratum*, id pro ſolito ſuo ſtupore facit. Phor. V, 9, 41.

Habet haec eii quod, dum vivat uſque, in narem oggannat.

79 *Qui ſibi me pro ridiculo ac delectamento putat.* Lege ex veterrimis noſtris, *Pro deridiculo:* quod & verſus expoſcit, & Plautus Tacituſque uſurparunt.

80 *Haec facere viduae mulieri.* Omnes fere l. s. *facere haec.* quae collocatio rationi trochaici ſervit. FAERNUS. Sic & noſtri univerſi.

1 *Itane tandem quaeſo.* His addebat Ubaldinus verbum *eſt.* quod & in aliquibus libris legitur, praeſertimque in omnibus antiquis, praeter Bembinum. FAERNUS. Omnes etiam noſtri, *Quaeſo eſt, Menedeme.* Recte. *Itane eſt, ut:* Non, *Itane, ut.*

4 *Volgo id faciunt.* Nullus l. s. habet dictionem *id*, praeter Victorianum. FAERNUS. Nec ullus ex noſtris.

Verum ego haut minus aegre patior, id qui neſcio. 5
Diſtingue:
Verum ego haut minus aegre patior. Id qui, neſcio
Nec rationem capio.
Id qui, id eſt, cur, quamobrem, faciat, neſcio. Memor ejus eſt Menedemus, quod praeceperat ei Chremes, V, 1, 70.
Id mirari te ſimulato, & illum hoc rogitato ſimul.
Quamobrem id faciam.

Hic patrem aſtare aiebas? In libro Bembino 7
pro *aſtare* legitur *eſſe*; & verſus expeditus eſt. quamquam & illo modo ſtare utrumque poſſit. FAERNUS. Apparet hic in Bembino manus Correctoris. Cum omnes codices *Adſtare*; iſte ſolus habet *Eſſe*; quia *Aiebat* triſyllabon accepit. At ubique noſter *Aibas, Aibant.*

Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut haec 11
poſſes perdere. Nonius hoc citat v. Capere: ubi codex ſcriptus, 900 annorum *Egeris* & *Poſſis.* Fortaſſe legendum eſt:
Cepi rationem, ut neque egeas, neque ut haec poſſis perdere.

Quaeve amentia. O. l. s. hic addunt ver- 21
bum

Né te admiſce: némo accuſat, Syre, te; nec tu arám tibi,
Néc precatorém pararis. SY. *quid agis?* CH. *nil ſuſcénſeo,*
Néc tibi, nec tibi: nec uos eſt aéquom, quod faciò mihi.
SY. *Abiit? rogaſſe uéllem.* CL. *quid, Syre?* SY. *únde mi peterém cibum:*
Ita nós abalienáuit. tibi iam eſſe ád ſororem intéllego.
CL. *Adeón rem rediiſſe, út periclum etiam á fame mihi ſit, Syre?*
SY. *Modo líceat uiuere, éſt ſpes* CL. *quae?* SY. *nos éſuriturós ſatis.*
CL. *Inrides in re tánta, neque me quicquam conſilio ádiuuas?*
SY. *Immo ét ibi nunc ſum, et úſque id egi dúdum, dum loquitúr pater.*
Et quántum ego intellégere poſſum. CL. *quíd?* SY. *non aberit lóngius.*
CL. *Quid id érgo?* SY. *ſic eſt, nón eſſe horum te árbitror.* CL. *qui iſtúc, Syre?*

bum *eſt.* FAERNUS. Noſtri omnes, uno excepto, *Amentia eſt.* Unde tamen legendum erit, *Quae iſtaec prauitas?* non *Quae iſtaſt.*

24 *Nec tibi nec tibi.* Noſtri univerſi, *Nec tibi, nec huic:* Faernus & eo prior Eraſmus; *Nec tibi, nec tibi*; neſcio, ex libriſne an ex conjectura. Videtur tamen verum: nempe vultu & nutu haec aguntur; primo Syrum, dein filium intuetur: ut Plaut. Capt. II, 3, 87.

Et tua & tua huc ornatus reueniam ex ſententia.

25 SY. *Abiit, & rogaſſe vellem. Quid? Unde.* Aliqui libri pro *&*, *ah*; aliqui *hei*: antiquiſſimi *vah* habent, quod & placet. FAERNUS.

Tres modo ex noſtris *Va*: reliqui nihil habent. Repone:

Abiit? rogaſſe vellem. CL. *Quid, Syre?* SY. *Unde mi peterem cibum?*

Syre abſorptum eſt a literis SYR; quae Perſonas diſtinguunt. Et Nota, poſtquam Chremes abierat, tum ſtatim a Trochaicis ad Iambicos itum eſt.

26 *Ita nos abalienauit.* Multi l. s. inter quos Bembinus, Vaticanus, & Baſilicanus, habent, *alienauit.* ita eſt trochaicus, ut ceteri. FAERNUS.

Illud *Alienauit* a correctoribus eſt, qui ſuperiore verſui *Ah, Hei,* vel *Vah* addiderunt. Scilicet Trochaicos eſſe exiſtimabant, cum ſint Iambici. Noſtri omnes quattuor demptis, *Ita nós abalienauit*; verbo apud Plautum frequenti.

27 *Adeon rem rediſſe ut periculum etiam fame mihi ſit Syre?* Hic trochaicus ita ſuſtentandus eſt, ut prima ſyllaba in praecedentem verſum rejiciatur; & *periculum* in *periclum* contrahatur. ut primus pes ſit ſpondeus: ſecundus anapaeſtus: nam *rediſſe* ſcribebat Terentius, quod nos *rediiſſe:* tertius Iambus, quartus dactylus. FAERNUS.

Errat Faernus, qui Trochaicum hunc verſum putavit. Pro *Etiam fame* Codex noſter veterrimus *Etiam a fame.* Recte: vel *Periclum fame,* Genitivo vetuſto, ut *Periclum mortis* &c. *A fame,* ut Hec. V, 1, 10.

Si vera dicis, nil tibi eſt a me pericli mulier.

Modo liceat vivere eſt ſpes. Hic verſus octonarius Iambicus eſt, ponendo in prima ſede proceleuſmaticum, & diphthongum diſſolvendo in *quae*, ut ſit ſpondeus. FAERNUS. Apage iſtum ſpondeum *Quaë*: putavit vir optimus *Eſuriturus* tertiam corripere debere: cum longam eſſe oſtendat illud Catulli: 28

Aureli pater eſuritionum.

Quid iſtuc, Syre? Lege, *Qui iſtuc:* ut ſaepe alias. *Cur, quamobrem iſtuc?* Et ſic codex egregius G. Fabricii. 32

Ego dicam quod mihi in mentem: tu. O. l. s. *in mente eſt, tu.* praeter Vaticanum, puto vulgatam veram eſſe, & ſubaudiendum, *venit.* FAERNUS. Unus ex noſtris recentior *In mentem:* plures *In mente eſt*; quinque ex melioribus *In mentem eſt.* Recte: Ita ſaepe Plautus. Noſter iterum Adel. IV, 1, 12. *Nihil in mentem eſt?* Vide Gellium I, 7. 33

Poſtquam eſt inuenta vera, inuenta eſt cauſa 36

qua

Satin ſánus es? SY. *ego dícam, quod mi in méntem eſt: tu dimídica.*
Dum iſtís fuiſti ſólus, dum nulla ália delectátio,
Quae própior eſſet, te índulgebant; tíbi dabant: nunc fília
Poſtquam éſt inuenta, inuénta uero eſt caúſa quae te expéllerent.
CL. *Eſt uériſimile.* SY. *an tu ób peccatum hoc tám eſſe illum iratúm putas?*
CL. *Non árbitror.* SY. *nunc áliud ſpecta: mátres omnes fíliis*
In péccato adiutríces, auxilio ín paterna iniúria
Solent éſſe: id non fit. CL. *uérum dicis: quid érgo nunc faciám, Syre?*
SY. *Suſpícionem iſtánc ex illis quaére: rem profér palam: aut,*
Si nón eſt uerum, ad míſericordiam ámbos adducés cito;
Aut ſcíbis cuius ſis. CL. *récte ſuades: fáciam.* ST. *ſat recte hóc mihi*
In méntem uenit: námque aduleſcens quam ín minima ſpe ſítus erit,

qua te expellerent. Sic dedit Faernus. A duobus noſtris abeſt *Vera*: in aliis ſedem mutat. In uno deeſt *Inuenta*. Cur autem *Filia vera*; cum falſam numquam ſuſtulerint? Repone:

Poſtquam eſt inuenta, inuenta vero eſt cauſa, qua te expellerent.

Vero hic eleganter, ut Eun. III, 5, 28.

Illa ilico ubi me accepit, laeta vero ad ſe abducit domum.

Amat autem Terentius verba ſic duplicare. Heaut. I, 2, 32.

Scortari crebro nolunt, nolunt crebro convi-

Hec. II, 1, 45. [*varier.*

Ubi duxere impulſu veſtro, veſtro impulſu eaſdem exigunt.

37 *An tu ob peccatum hoc eſſe illum iratum putas?* Lege, *Tám eſſe illum iratum putas?*

40 CL. *Verum dicis: quid ergo nunc faciam Syre.* Difficilis octonarius, niſi legas, *quid ego.* quam lectionem in aliquibus l. s. inveni. FAERNUS. Omnes noſtri *Ergo*: nec difficilis eſt octonarius. Neque enim *Ergo* hic primam corripit; ſed, *Dicis* pro more ſollemni ejicit s. *Verum dici': quid ergo nunc.*

41 *Suſpicionem iſtam.* In libro Bembino eſt *iſtanc*, ut & Priſcianus citat, & ratio verſus exigit. FAERNUS.

42 *Palam. Si non eſt verum,* —— *Aut ſcibis cujus ſis.* Excidit ex fine verſus conjunctio *Aut*. Repone igitur: *Rem profer palam: aut.*

Si non eſt verum, ad miſericordiam ambos adduces cito;
Aut ſcibis cujus ſis. hoc eſt, ſi eſt verum

Sat recte mihi. O. l. s: poſt *recte*, habent 43 *hoc.* FAERNUS.

In mentem venit: namque aduleſcens quam 44 *maxime in ſpe ſitus erit.* Hunc verſum habet contextus libri Bembini ſine dictione *quam*; quae tamen ut ſenſui neceſſaria, deinde ſuperaddita eſt. ego & ex libro ſcripto ſatis antique, & ex ratione verſus, pro *namque*, *nam quam* lego. particulam vero *in*, ita expoſcente ſenſu, detraho, ut ſit, *nam quam aduleſcens maxume ſpe ſitus erit. ſitus autem ſpe*; expone, derelictus, ſive demiſſus a ſpe: *ſine* enim & pro dimitto accipitur, ut & ſupra in Heautontim. *ſine me vacivom tempus ne quod dem mihi laboris.* item in Adelphis: *quiſquis es ſine me.* & in Phormione, *imprudens timuit aduleſcens, ſino.* quae duo extrema etiam a Donato citantur in Hecyra, probare volente idem eſſe fino, ac mitto. ſane hanc lectionem non habebat a principio liber Bembinus: ſed aliam quandam, ut ex veſtigiis ejus abraſae conjicere licet, longe & ab hac, & ab ea quae eſt in aliis libris, diverſam. nos tamen hanc, quam ſupra poſuimus, quae illi abraſae ſubſtituta fuit, ut ceteris antiquiorem, & ab Aldo jam receptam, ſecuti ſumus, detracto ut ſupra diximus, *in*, propter ſenſum. FAERNUS.

In mentem venit: nam quam aduleſcens maxime ſpe ſitus erit,
Tam facillume patris pacem in lege conficiet ſua.
Etiam haut ſcio, an uxorem ducat, ac Syro nil gratiae.

Sic

Tam difficillumé patris pacem in léges conficiét suas. 45
Etiam haút scio, anne uxórem ducat: ác Syro nil grátiae.
Quid hoc aútem? senex exít foras: ego fúgio. adhuc quod fáctumst
Mirór, non iusse me ábripi hinc: nunc ád Menedemum hunc pérgam.
Eum míhi precatorém paro: séni nóstro nil fidei hábeo.

ACTUS V. SCAENA III.

SOSTRATA. CHREMES.

50. *PROFE'CTO nisi caués tu homo, aliquid gnáto conficiés mali:*

Sic dedit Faernus; sed versum priorem sic habent nostri universi

In mentem venit: namque adulescens quam in minima spe situs erit.

In verbis magnae sunt tenebrae, in sententia majores. Paulatim ex illis erependum nobis est. *Spe situs*, quod Faerno placuit, pro *Derelictus*, sine exemplo est, & non placet. Nec ferendum est illud Guyeti, *Spe citus*, id est, motus, dejectus, depulsus. Quis sic locutus est? *In spe situs* est *positus*, collocatus. Ut enim *In potestate vestra situm est*, & *In vobis potestas sita est* sensu eodem dicitur; ita & *Nulla spes in te sita est*, & *In nulla spe tu situs es* aeque dicatur. *In leges suas* quid sit ex Plauto discas Asin. I, 3, 81.

Hábeo unde istuc tibi quod póscis, dem: sed in leges meas
Dabo, uti scire possis, perpetuum annum hunc mihi uti serviat.

In leges meas, id est, meis conditionibus. Ergo haec oritur loci sententia. Quanto in minore spe erit Clitipho, tanto facilius patris veniam impetrabit, suis ipse conditionibus. Hocine vero credibile est? Immo, si spe destitutus est; nullas sibi conditiones feret, omnia faciet, quae pater imperabit. Vide porro, quod Syrus subjungit, *Etiam haud scio an uxorem ducat.* Clitipho, implicatus alio amore, ab re uxoria abhorrebat; si igitur ut patris pacem obtineat, etiam uxorem ducat: profecto non *In leges suas*, sed patris, non *Facillume*, sed durissimis conditionibus pacem conficit. Ergo illud *Facillume* sine dubio mendosum est; quod & versus ipse indicat; nam in mediis Iambicis nulla causa, nullo more, Trochaicus intervenit. Repono: *Sat recte hoc mihi*

In méntem venit: namque adulescens quam in minima spe situs erit,
Tam difficillume patris pacem in leges conficiet suas.
Etiam haút scio anne uxorem ducat: ac Syro nil gratiae.

Callidissimus servus, qui hoc consilio non minus rem suam, quam Clitiphonis agit, *Sat recte*, inquit, hoc excogitavi; spem bonam adolescenti injeci se facile ex hoc malo emersurum; ne si animo plane dejecto sit, quidvis imperatum faciat: ille uxorem inveniat, ego crucem. Si enim nunc perterrefactus uxorem capit; ille pacem sibi impetrat, ego poenae relinquor. *Anne* habent nostri universi, non *An*: quo pacto Iambicus fit; & idcirco, ut prior quoque Iambicus sit, necesse est. Ergo recte: *Tam difficillume.*

Tam facillime boni patris pacem. Dictionem *boni*, auctoritate omnium librorum delevimus. FAERNUS. Etiam nostri consentiunt. 45

Etiam haud scio anne uxorem ducat. Aliquot libri, inter quos Bembinus, non habent particulam *ne*, sine qua versus est trochaicus, ut ceteri. FAERNUS. Atqui omnes nostri *Anne*: & recte. 46

Quid autem hoc? O. l. e. *quid hoc autem?* versus est trochaicus tetrameter acatalecticus, ut sequentes. FAERNUS. Sic & nostri, *Quid hoc autem.* Sed quos Trochaicos hic Faernus putat, Iambici sunt. 47

Miror non jussisse me adripi; ad Menedemum hinc pergam. Omnes fere recentes libri, & cum his Basilicanus, ita habent; 48

Miror non jussisse ilico arripi me, hinc nunc ad Menedemum pergam.

Victorianus, & Decurtatus priorem partem hujus versus, similiter ac recentes habent: posteriorem

Idque ádeo miror, quómodo
Tam inéptum quicquam tíbi uenire in méntem, mi uir, pótuerit.
CH. *Oh, pérgin mulier éſſe? nullamne égo rem umquam in uitá mea*
Uolui, quin tu in eá re mi aduorſátrix fueris, Sóſtrata? 5
At ſí iam rogitem, quíd eſt quod peccem; aut quámobrem id facias; néſcias
In quá re nunc tam cónfidenter réſtas ſtulta. SO. *ego néſcio?*
CH. *Immó ſcis potius. quám quidem redit ad íntegrum eadem orátio.*
SO. *oh,*

fteriorem hoc modo, *arripi me; ad Menedemum hinc pergam.* Bembinus &c.
Miror continuo non juſſe me adripi: ad Menedemum hunc pergam.
qui verſus eſt trochaicus acatalecticus, ut ceteri. FAERNUS.
Miror continuo non juſſe me adripi: ad Menedemum hunc pergam.
Sic dedit Faernus: Noſtri omnes, *Miror non juſſiſſe ilico arripi me: hinc nunc ad Menedemum pergam.* Tam hoc *Ilico*, quam illud *Continuo* a mala manu profecta ſunt. Lege certiſſime:
Miror non juſſe me abripi hinc: nunc ad Menedemum hunc pergam.
Abripi hinc: ut Adel. IV, 4, 47.
Hanc jam oportet in cruciatum hinc abripi.

49 *Eum precatorem mihi paro.* O. l. s. *eum mihi precatorem paro.* FAERNUS.
Eum mihi precatorem paro: ſeni noſtro fidei nihil habeo.
Lege ex codice Regio: *ſeni noſtro nil fidei habeo.*

2 *Idque adeo miror, quomodo.* Hunc verſum dimetrum Iambicum ab ceteris ſeparamus: reliqua ut in libro Bembino, in quo eſt, *pergin mulier odioſa eſſe?* in hos verſus octonarios Iambicos ordinamus, ſervata etiam collocatione illorum verborum, quae eſt in antiquis libris, *mihi fueris advorſatrix.*
CH. *Pergin mulier odioſa eſſe? nullamne ego rem umquam in vita mea*
Volui, quin tu in ea re mihi fueris advorſatrix. Soſtrata? FAERNUS.

4 *Pergin mulier odioſa eſſe? nullamne ego rem umquam in vita mea*
Volui, quin tu in ea re mihi fueris advorſatrix, Soſtrata.

Male hic rem geſſit Faernus, dum Bembino codici ſo mancipio addicit. Repone ex noſtris pleriſque omnibus:
Oh, pergin mulier eſſe? nullamne ego rem umquam in vita mea
Volui, quin tú in ea re mi aduerſatrix fueris, Soſtrata?
Quanto acerbius eſt hoc, *Mulier eſſe*, quam ſi addas *Odioſa?*

At ſi rogitem jam. Lege, *At ſi jam rógitem.* 6
Et praeterea, tolle plenam diſtinctionem poſt *Neſcias:* & noli ſequentem verſum per interrogationem efferre. *Neſcias in qua re tam confidenter reſtas.* Hoc pacto recte reſpondet, *Ego neſcio?* altero, minime. Porro pro *Hoc faciam*, plerique omnes *Id*, duo vero ex melioribus, quorum unus quo eorum eſt, *Id facias.* Lege & diſtingue:
At ſi jam rogitem, quid eſt quod peccem; aut quamobrem id facias; neſcias
In qua re &c.
Id facias, id eſt, mihi in hac re adverſeris. Cur enim ab uxore rationem petat, quamobrem ipſe hoc faciat?

Haec eadem oratio. Nullus eſt liber, praeter Bembinum, qui habeat pronomen *haec*; quo dempto (neque enim multum ad ſenſum facit) verſus melius habebit. ſenſum autem hunc puto eſſe horum verborum, ut Soſtrata per interrogationem dicente, ego neſcio; ipſe fateatur eam ſcire potius quam ampliùs ſuper hac re contendendum ſit, & eadem oratio utrinque repetenda. FAERNUS. 8
Immo ſcis, potius quam quidem redeat ad integrum haec eadem oratio.
Nec metrum, nec ſententia huic verſui conſtat. *Haec* in nullo ex noſtris eſt. Repone:
Immo ſcis potius. quam quidem redit ad integrum eadem oratio?

Scias

Iníquos es, qui mé tacere dé re tanta póſtules.
CH. *Non póſtulo: iam lóquere: nihilo mínus ego hoc faciám tamen.*
SO. *Fácies?* CH. *uerum.* SO. *nón uides quantúm mali ex ea re éxcites?*
Súbditum ſe ſúſpicatur. CH. *áin tu?* SO. *certe ſíc erit.*
CH. *Cónfitere.* SO. *au óbſecro, iſtuc nóſtris inimicís ſiet.*
'Egon confitear meúm non eſſe fílium, qui ſít meus?
CH. *Quid? métuis ne non, cúm uelis, conuíncas eſſe illúm tuum?*
SO. *Quod fília eſt inuénta?* CH. *non: ſet quó magis credundúm ſiet,*
Quod éſt conſimilis móribus,
Conuínces facile ex té eſſe natum: nám tui ſimilis éſt probe:
Nam ílli níl uiti éſt relictum, quín id itidem ſít tibi.
Túm praeterea tálem, niſi tu, núlla pareret fílium.

Scias an Neſcias, perinde eſt. Ad integrum redit eadem oratio; ſive ſcire te hoc dicam, ſive neſcire. Una eademque oratio eſt in re tua, *Scire & Neſcire.*

9 *Oh, Iniquos es.* ~~Illud~~ *Oh* praecedenti verſui appone. *Oratio.* SO. *Oh, Iniquos es.*

12 *Subditum ſe ſuſpicatur.* CH. *ſubditum. ain tu?* SO. *certe inquam mi vir.*
CH. *Confitere tuum non eſſe.* SO. *ah obſecro te, iſtuc inimicis ſiet.*

In libro Bembino legitur, *certe ſic erit.* & pro *ah, au.* eae vero tres dictiones. *tuum non eſſe,* penitus in eo libro non ſunt. quam nos lectionem ut vetuſtiſſimam & ſenſui, ac verſibus, qui aliter ſtare non poſſunt, accommodam reponimus. Sunt autem tetrametri trochaici; prior quidem hypercatalecticus, poſterior catalecticus. mallem tamen (ſi demere liceret ex reſponſione Chremetis dictionem *ſubditum*) quod fieri poſſet nullo detrimento ſenſus, etiam ſuperiorem eſſe catalecticum. ſed quia ſic quoque ſtare poteſt, ſic relinquemus. itaque legemus:

Subditum ſe ſuſpicatur. CH. *ſubditum? ain tu?* SO. *certe ſic erit,*
Mi vir. CH. *confitere.* SO. *au, obſecro te, iſtuc inimicis ſiet.*

Quod autem in futuro dicit, *certe ſic erit,* confirmando id quod jam in praeſenti dixit, *ſubditum ſe ſuſpicatur,* hujus locutionis multa jam exempla veterum adduximus in Eunucho, ſuper eo verſu: *Verbum hercle hoc verum erit.* FAERNUS.

Subditum ſe ſuſpicatur. CH. *ſubditum? ain tu?* SO. *certe ſic erit.*
Mi vir. CH. *confitere.* SO. *au obſecro te, iſtuc inimicis ſiet.*

Vidit Faernus illud *Subditum* in reſponſo Chremetis ſubditicium eſſe: ſed non auſus eſt ejicere. Unus ex veterrimis noſtris *Obſecro* abſque *Te:* univerſi autem *Iſtuc noſtris inimicis:* unde facillima ſurgit emendatio:

SO. *Subditum ſe ſuſpicatur.* CH. *Ain tu?* SO. *Certe ſic erit;*
CH. *Confitere.* SO. *An obſecro, iſtuc noſtris inimicis ſiet.*

An obſecro; ut Eun. IV, 3, 14. *An obſecro, mea Pythias.* Phor. V, 3, 20. *An obſecro, vide ne in cognatam pecces.* Ceterum T. Faber *graviſſimi* hic *peccati* Terentium arguit: Unde enim, inquit, reſciſcere potuit Soſtrata, Clitiphonem ſuſpicari ſe eſſe ſubditum? Nondum enim, ex quo id conſilii dederat Syrus, vel Syrum vel filium viderat. Naeniae merae: & tamen nactus eſt eos, qui hac ſpecie inducti *Suſpicetur* hic ſubſtituant, pro *Suſpicatur:* ne Terentius ſcilicet peccati iſtius reus peragatur. Atqui, o boni, ubi ſupra v. 43. Clitipho dicit, *Recte ſuades, faciam,* ſtatim domum proficiſcitur, cujus foris intra Scenam erat, & matri hoc narrat in Gynaeceo, patre in alia parte aedium agente, dum Syrus ſolus ſecum ſex ſequentes verſus loquitur. Sic & Scen. V, 1. cum Menedemus & Chremes de Dote ſimulanda agerent; ſtatim V, 2. profilit Clitipho, *Itane tandem* &c. Nimirum Menedemum domum ſuam introiſſe ſpectatores viderant; & de Dote Clitiphoni indicatum fuiſſe ex ipſa re intelligebant. At, inquiunt, ſequente

Sét ipse egreditur, quám seuerus: rém cum uideas, cénseas.

ACTUS V. SCAENA IV.

CLITIPHO. SOSTRATA. CHREMES.

CL. *SI úmquam ullum fuit témpus, mater, cum égo uoluptatí tibi*
Fúerim, dictus fílius tuus tuá uoluntate, óbsecro,
Eíus ut meminerís, atque inopis núnc te miserescát mei;
Quód peto et uoló, parentis meós ut commonstrés mihi.
SO. *'Obsecro, mi gnáte, ne istuc ín animum inducás tuum,*
'Alienum esse té. CL. *sum.* SO. *miseram me, hócine quaesisti óbsecro?*
'Ita mihi atque huic sís superstes, ut éx me atque ex hoc nátus es:

sequente Scena V, 4. tum primum matri Clitipho suspicionem suam profert. Primum quidem in Scena; sed domi prius rem aperuerat: atque ideo mater non ut in re nova consternata est, & exclamat; sed lente respondet, *Obsecro, mi gnate.* Denique ne illud quidem vidisse hos sagaces correctores, qui *Suspicetur* nobis obtrudunt; si Sostrata nemine indicante, suspicetur filium id suspicaturum; vel eo ipso subditum re vera fuisse pene eam confiteri; vel omnium sagarum & divinarum anuum principem & magistram esse. Ceterum pro *Certe sic erit*; Nostri omnes perperam, *Certe inquam mi vir.*

15 *Quid metuis? nonne cum velis, convincas illum esse tuum?* Omnes fere l. s. & in his Bembinus, ita collocant:
Quid? metuis, ne non cum velis, convincas esse illum tuum?
versu & compositione meliore. FAERNUS.

16 *Set quod magis credendum siet,*
Id quod est consimilis moribus. Nostri omnes *Quo magis.* Recte. Deinde tolle *Id.*
Sed quo magis credendum siet,
Quod est consimilis moribus.
Dixerat illa, *Quod filia est inventa?* Ille regerit, *Quod est consimilis moribus.* Pone hic *Id:* & elegantiam responsi extinguis.

19 *Quin id itidem sit tibi.* In nullo libro scripto est dictio *id*; qua dempta versus stare non potest. nos Bembinum sequemur, in quo est, *quin sit & idem tibi.* versumque sustentamus producendo dictionem *&*. FAERNUS.

Nostri universi, *Quin itidem sit tibi.* Recte ergo, qui primi emendarunt. *Quin id itidem sit tibi*; Ceterum pro *Relictum,* lubens scriberem *Innatum.* Quid enim *Relictum* hic sit, non intelligo. Noster And. IV, 1, 2.
Tanta vecordia innata cuiquam ut siet.
Hec. IV, 1, 28. *Nam id omnibus innatum est.*
Plaut. Mil. IV, 2, 71.
Non mihi avaritia umquam innata est.
Poen. I, 2, 87.
Invidia in me numquam innatast, neque malitia.

Tum praeterea talem, nisi tu, nulla pareret 20
filium. Nostri universi cum Edd. vett. *Nulla, nisi tu.* Forte olim erat, [*filium.*
Tum praeterea nulla talem, nisi tu, pareret
Sed recepta lectio satis placet.

Rem cum videas, censeas. Cum hominem 21
intus noveris, censeas severum esse. Sarcasmus. Plaut. Bacc. IV, 6, 14.
Ego sum sacer, scelestus, specta rem modo.
Miror hominem judicii sui & acuminis, qui hoc Sostratae tributum voluit.

Dictus filius tuus tua voluntate. Liber Bem- 2
binus, *vestra voluntate.* quod & placet; ut consensum in hoc utriusque parentis ostendat. non tamen muto. FAERNUS. Nostri omnes *Tua.*

Parentes. Scribe *Parentis,* ut alibi: citante 4
ob id ipsum Prisciano, v. 772.

Ita mihi atque huic sis superstes, ut ex me 7
atque hoc natus es. Versus claudicat. Repone ex codice Academico, & ex Meadianis altero,

Et caue posthac, si me amas, umquam istuc uerbum ex te audiam.
CH. *At ego, si me métuis, mores cáue in te esse istos séntiam.*
CL. *Quós?* CH. *si scire uís, ego dicam: gérro, iners, fraus, bélluo,*
Gáneo, damnósus: crede, et nóstrum te esse crédito.
CL. *Nón sunt haec paréntis dicta.* CH. *nón, si ex capite sís meo*
Nátus, item ut aiúnt Mineruam esse éx Ioue, ea causá magis
Pátiar, Clitiphó, flagitiis tuís me infamem fieri.
Dí istaec prohibeánt. CH. *deos nescio: égo quod potero, sédulo.*
Quaéris id quod habés, parentes: quód abest, non quaerís, patri
Quó modo obsequáre: et serues quód labore inuénerit.
Tén mi per fallácias addúcere ante oculós? pudet
Dícere hac praeséntе uerbum túrpe: at te id nullo modo
Fácere puduit. CL. *éheu, quam ego nunc tótus displiceó mihi,*
Quám pudet: neque quód principium incípiam ad placandúm, scio.

ACTUS

Ut ex me atque ex hoc natus es. Sic Adel: I, 1, 15.
Atque ex me hic non natus, sed ex fratre. & V, 4, 8.
Ex me atque ex fratre cuivis facile est noscere. *Superstes* ultimam corripit, ut *Miles, Eques, Pedes.*

10 *Fraus, bellus.* In libro Bembino & aliis antiquis *bellus*, per duo *l*, scriptum est. FAERNUS.

11 *Credo, & nostrum te esse credito.* Crede, quod *Scire volebas*, te talem esse (nam pars est sanitatis, morbum sentire; & *sapientia prima est Stultitia caruisse*) & simul crede te nostrum esse. Quid cum illo facias, qui in re tam perspicua *Caue sis* & nescio quas alias correctiunculas muginatur?

12 *Non sunt haec jam parentis dicta.* *Jam* non est in ullo l. s. quod & ratio trochaici respuit. FAERNUS. Nec in ullo Nostrorum.

13 *Deos nescio, ego quod potero enitar sedulo.* Ex auctoritate libri Bembini dempto *enitar*, trochaicum hunc sanamus, nec vero sensui quicquam deest: subaudiendum est enim *prohibebo*, ab eo quod dictum est supra, *Di istaec prohibeant.* FAERNUS. Gratia hic Bembino habenda est: Nostri omnes *Enitar.*

Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pu- 18
Dicere hac praesente verbum turpe. [*det*
Contemplare modo istud, *Non mihi adducere*: & videbis sententiam corrumpi. Illud *Non* ex eo natum est; quod olim sine distinctione legebat aliquis, *Non adducere pudet.* Repone:
Ten mi per fallacias adducere ante oculos? pudet.
Supra V, 1, 48. *Téne istuc loqui?* Phor. II, 2, 25. *Téne symbolum venire?* Persius: *Ten cirratorum centum dictata fuisse?*

At te illud nullo modo facere piguit. ea. *eheu* 20
quam ego nunc. Bembinus & aliquot alii libri, ita habent: *At te id nullo modo facere puduit*: ita optime stat trochaicus. quae vero sequuntur in Bembino, sunt sine pronomine *ego*. FAERNUS. Tres ex nostris, *Puduit facere*: ceteri *Piguit facere.* Ceterum *Ego* omnes habent; nec abesse potest, nisi dolente sententia.

Neque

ACTUS V. SCAENA V.

MENEDEMUS. CHREMES. CLITIPHO. SOSTRATA.

M. *'ENIMUERO Chremés nimis grauiter crúciat aduleſcéntulum,*
Nímiſque inhumane. éxeo ergo ut pácem conciliem. óptume
'Ipſos uideo. CH. *ehém, Menedeme, cúr non accerſí iubes*
Fíliam, et quod dótis dixi, fírmas? SO. *mi uir, te óbſecro*
Né facias. CL. *pater, óbſecro mi ignóſcas.* M. *da ueniám, Chreme:*
Síne te exorent. CH. *méa bona ut dem Bácchidi donó ſciens?*
Nón faciam. M. *at nos nón ſinemus.* CL. *ſí me uiuom uís, pater,*
'Ignoſce. SO. *age, Chremés mi.* M. *age quaeſo, né tam affirma té, Chreme.*
CH. *Quíd iſtic? uideo nón licere, ut coéperam, hoc perténdere.*
M. *Fácis, ut te decét.* CH. *ea lege hoc ádeo faciam: ſi íd facit*
Quód ego hunc aequom cénſeo. CL. *pater, ómnia faciam: ímpera.*
CH. *'Uxorem ut ducás.* CL. *pater.* CH. *nihil áudio.* M. *ad me récipio;*
Fáciet. CH. *nil etiam aúdio ipſum.* CL. *périi.* SO. *an dubitas, Clítipho?*
CH. *'Immo utrum uolt.* M. *fáciet omnia.* SO. *haéc dum incipias, gráuia ſunt:*
Dúmque ignores: úbi cognoris, fácilia. CL. *faciám, pater.*
SO. *Gnáte mi, ego pol tíbi dabo illam lépidam, quam tu fácile ames,*

21 *Neque quod principium incipiam.* Ita in Bembino: at in Vaticano & Baſilicano, *principium incapiam.* ex quo conjeci legendum forte, *principium capiam,* ſicut & in Eunucho: *quod dedit principium.* FAERNUS.

Unus quoque noſter ex veterrimis *Incapiam:* unde legerim, non *Capiam,* ſed *Captem:* ut *Captare occaſionem, tempus* & alia.

4 *Et quod dixi dotis.* O. l. s. *Et quod dotis dixi.* FAERNUS. Sic & noſtri omnes.

6 *Sine te exorem.* In libro Bembino ſcriptum fuerat *exorent;* poſtea deleto *n,* remanſit *exoret;* quod & placet. nam cum eo quadrat, quod dictum eſt: *Da veniam.* FAERNUS.

Sine te exoret. CH. *Egon mea bona ut dem Bacchidi dono ſciens?*

Recte Bembinus cum duobus noſtris vetuſtiſſimis *Exorent,* Uxor ſcilicet & Filius: quo accedunt & alii, qui *Exorem* habent. Ceterum verſus juſto longior eſt. Eſt qui *Dono* hinc abjicere velit *Bacchidi ſciens;* ſed in iſta ſede trochaeum, quantum poteſt, evitant. Sed *Dono dat,* inquit, homini concitate loquenti taedio eſt & moram facit. Jube hominem ſibi taedio eſſe; & repone:

Sine te exorent. CH. *Mea bona ut dem Bacchidi dono ſciens?*

Tolle illud *Egone.* Continuat Chremes Menedemi orationem: *Exorentne, ut mea bona.* Phorm. III, 2, 4. *Nequeo te exorare, ut maneas triduum hoc:* atque ita paſſim.

7 *At id nos non ſinemus.* Vetuſtiſſimus noſter, & alius e Regiis cum optimo codice G. Fabricii non agnoſcunt *Id: At nos non ſinemus.*

8 *Age Chremes.* Bembinus liber his addit dictionem *mi.* ita conjicio fuiſſe ſcriptum & in Victoriano, in quo vacat locus hujuſmodi particulae abraſae. FAERNUS. Duo quoque ex noſtris *Mi.*

10 *Si faciat.* Idem liber. *ſi facit;* ut exigit verſus. FAERNUS. Omnes noſtri, *Si id faciat.* Lege igitur, *Si id facit.*

16 *Ego pol tibi dabo puellam lepidam.* Ex eodem libro lego *illam lepidam:* ita ſtat trochaicus.

Fíliam Phanócratae noſtri. CL. *rúſamne illam úirginem,*
Caéſiam, ſparſo óre, adunco náſo? non poſſúm, pater.
CH. *Heía, ut elegáns eſt: credas ánimum ibi eſſe.* SO. *aliám dabo.*
CL. *Immo, quandoquidém ducenda eſt, égomet habeo própemodum*
Quám uolo. SO. *nunc laúdo, gnate.* CL. *Archónidi huius fíliam.*
SO. *Pérplacet.* CL. *pater, hóc nunc reſtat.* CH. *quíd?* CL. *Syro ignoſcás uolo,*
Quaé mea cauſa fécit. CH. *fiat. Uós ualete, et plaúdite.*

chaicus. aliter eſſet octonarius Iambicus, inter trochaicos. FAERNUS. Recte *Illam*, noſtri mendoſe *Puellam*.

20 CLIT. *Quid iſtic?* Liber Bembinus *immo*. FAERNUS.

Noſtri omnes *Quid iſtic?* ſed ſupra v. 9. id habuimus, etiam initio verſus. Placet igitur, quod Bembinus dat, *Immo*. Non enim *Quid iſtic*, quod conſentientis eſt, locum hic habet: cum jam ante conſenſerit v. 15. *Faciam pater*.

Archonidis filiam. Idem liber *Archonidi huius filiam*. nec aliter ſtat trochaicus, & ita etiam citat Priſcianus libro ſexto. FAERNUS. 12

Priſcianus p. 706. citat *Archonidi filiam*: ſed non habet *Hujus*: hoc Bembino debemus. Noſtri *Archonidis filiam*. Plaut. Trin. II. 2. 78. *Leſbonico huic adoleſcenti Charmidae hujus filio*.

ADELPHI TERENTI.

Fabulæ interlocutores.

MICIO ſenex.
DEMEA ſenex.
SANNIO leno.
AESCHINUS aduleſcens.
PARMENO ſeruus.
SYRUS ſeruus.
CTESIPHO aduleſcens.
SOSTRATA matrona.
CANTHARA nutrix.
GETA ſeruus.
HEGIO ſenex.
DROMO ſeruus.

ACTA LUDIS FUNEBRIB. AEMILI PAULLI QUOS FECERE Q. FABIUS MAXIMUS. P. CORNELIUS AFRICANUS. EGERE L. ATILIUS PRAENESTINUS. MINUTIUS PROTHIMUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDI. TIBIIS SARRANIS. FACTA E GRAECA MENANDRU L. ANICIO. M. CORNELIO COSS.

ADELPHI.

PROLOGUS.

POSTQU'AM poeta ſénſit ſcripturám ſuam
Ab iníquis obſeruári, et aduerſários
Rapere ín peiorem pártem, quam actúrí ſumus:
Indício de ſe ipſe érit: uos eritis iúdices,
Laudín an uítio dúci factum id opórteat:
Synápothneſcontes Díphili comoédiaſt;

4 *Indicio de ſe ipſe erit.* Commodum videtur huic verſui ſuſtentando ex *ipſe* vel *p.* vel *s*, elidere: vel ex *erit t.* FAERNUS. *Erit* corripitur. Vel etiam ſic poteris. *Indicia de ſeſe ipſe erit, vos judices.*

Duci factum oporteat. Interpone pronomen *id* poſt *factum*, ex libro Bembino & Victoriano. FAERNUS. Sic in duobus Regiis.

Qui

Eam Cómmorientes Plaútus fecit fábulam.
In Graéca aduleſcens éſt, qui lenoni éripit
Meretrícem in prima fábula: eum Plautús locum
Relíquit integrum. eum híc locum ſumpſít ſibi
In Adélphos, uerbum dé uerbo expreſſum éxtulit.
Eam nós acturi ſúmus nouam: pernóſcite
Furtúmne factum exíſtumetis, án locum
Reprehénſum, qui praetéritus neclegéntiaſt.
Nam quód iſti dicunt máleuoli, homines nóbilis
Eum ádiutare, adſíducque una ſcríbere,
Quod illí maledictum uéhemens eſſe exíſtumant,
Eam laúdem hic ducit máxumam; cum illís placet,
Qui uóbis uniuérſis et populó placent:
Quorum ópera in bello, in ótio, in negótio,
Suo quíſque tempore úſuſt ſine ſupérbia.
Dehinc ne éxſpectetis árgumentum fábulae:
Sanés qui primi uénient, hi partim áperient;
In agéndo partim oſténdent. facite aequánimitas,
Poétae ad ſcribendum aúgeat indúſtriam.

3 *Qui lenoni eripuit.* Omnes fere l. s. & Donatus *eripit:* quod & verſum juvat, & convenire alioqui magis videtur loquenti de argumento fabulae, uti praeſenti quam praeterito. ut in prologo Eunuchi. *In ea eſt paraſitus Colax.* FAERNUS. Ita duo ex noſtris vetuſtiſſimi *Eripit.*

7 *Quod illi maledictum vehemens exiſtimant.* Poſt *vehemens,* interpone verbum *eſſe,* ex o. l. s. FAERNUS. Sic in noſtris omnibus.

13 *Hi partem aperient, In agendo partem oſtendent.* Sic codices; ſed legendum:
Hi partim aperient, In agendo partim oſtendent.
Partim aperient argumentum. Hec. Prol. v. 6.
In his quas primum Caecili didici novas,
Partim ſum earum exactus; partim vix ſteti.

15 *Facite, aequanimitas*
Poetae ad ſcribendum augeat induſtriam.
Deeſt veſtra, inquit Donatus: at quo jure deeſſe poteſt? qua conſuetudine ſubintelligi? In recepta lectione conſtructio erit *Aequanimitas poëtae.* Mihi quidem non *Veſtra,* ſed verſus integer deeſſe videtur; quem vide an forte invenerim; *Facite, aequanimitas*
Bonitaſque veſtra adjutrix noſtrae induſtriae
Poëtae ad ſcribendum augeant induſtriam.
Sic Phorm. Prol. v. 35.
Bonitaſque veſtra adjutans atque aequanimitas.
& Hec. Prol. v. 24. *Veſtra intellegentia*
Sedabit, ſi erit adjutrix noſtrae induſtriae.
Notum eſt, in Prologis ſcribendis ſe ipſum ſuppilaſſe Terentium: tres verſus continui in Prologo Heaut. repetuntur in Prologo Hecyrae. Jamque vides, cur verſus exciderit: nempe quia eodem verbo duo terminabantur, *Induſtriae, Induſtriam;* id, ut ſaepe fit, Librarii oculos fefellit. Denique jam recte habet *Augeant:* nam ut *Augeat* producat ultimam, nullum in toto Terentio exemplum. Eſt quidem, qui ſic verſum interpolat,
Poetae ad ſcribendum augeat veſtra induſtriam.
Sed bis in eo peccat: nam & verborum collocationem pravam inducit; & *Augeat* in diſyllabon contrahit, prorſus contra artem.

ACTUS I. SCAENA I.

MICIO.

STOR'AX. non rediit hác nocte a cena Aéſchinus:
Neque ſéruolorum quíſquam, qui aduorſum íerant.
Profécto hoc uere dícunt: ſi abſis úſpiam,
Aut úbi ſi ceſſes; éuenire ea ſátius eſt,
Quae in te úxor dicit ét quae in animo cógitat
Iráta, quam illa quaé parentes própitii.
Uxór, ſi ceſſes, aút te amare cógitat,
Aut téte amari, aut pótare atque animo óbſequi,
Et tíbi bene eſſe ſóli, ſibi cum ſit male.
Ego quía non rediit fílius, quae cógito?
Quibus núnc ſollicitor rébus? ne aut ille álſerit,
Aut úſpiam cecíderit, aut praefrégerit
Aliquíd. uah, quemquamne hóminem in animo inſtítuere, aut
Paráre, quod ſit cárius, quam ipſe éſt ſibi?
Atque éx me hic natus nón eſt, ſet ex fratre. ís adeo
Diſſímilis ſtudio eſt. iam índe ab aduleſcéntia,

1 *Storax. non rediit.* Tolle notas Interrogationis. Storax vocatus non reſpondit: inde ſcit Micio neminem adhuc rediiſſe. Nemo domi manebat cum ſene praeter ancillas.

4 *Aut ubi ſi ceſſes.* Omnes antiqui libri, *aut ibi*, ita & Donatus, qui in hunc locum haec dicit: *Aut ibi, uſpiam: ſignificat enim ſcilicet uſpiam in loco, & ad locum.* FAERNUS. Quattuor tamen ex noſtris. *Aut ubi ſi.* Recte: hoc eſt, *Siubi ceſſes.* Et ſic citat Servius ad Aen. III, 430.

8 *Aut te amari.* Liber Bembinus Baſilicanus & Donatus: *aut tete amari*, ut & verſus exposcit. Victorianus habet, *aut de te amari.* FAERNUS. Et ex noſtris nonnulli *Tete.*

8b. *Aut animo obſequi.* Iidem libri vetuſti: *atque animo obſequi.* Donatus, *aut.* FAERNUS. Noſtri omnes *Atque.*

9 *Tibi bene eſſe.* Antiqui libri omnes habent, *& tibi.* Sicut & infra, *& quibus nunc ſollicitor rebus:* ſed hic &, tranſit in ſcanſione in praecedentem verſum. FAERNUS.
Etiam noſtri plerique *Et tibi.* Sed accentus cauſa etiam corrigendum, *Sibi cum ſit male*; non ut libri, *Cúm ſibi ſit male.* Porro *Et quibus nunc*, illud *Et* a tribus noſtris abeſt. Recte: in Aſyndetis concitatior affectus eſt. Licet Servius ad Aen. IV. 380. habeat *Et.*

12 *Aut perfregerit.* Omnes fere antiqui libri, *praefregerit.* FAERNUS. Sic & noſtri.

15 *Atqui ex me hic non natus eſt.* In libro Bembino & aliis antiquis pro *Atqui*, eſt *atque*, particula inceptiva. quod vero ſequitur in o. l. s. ita collocatum eſt, *hic natus non eſt.* FAERNUS.
Similiter noſtri plerique *Atque.* 'Charisius 'p. 204. *Atque pro Et.* Terentius in Adelphis: '*Atque ex me hic natus non eſt, ſed ex fratre.* 'Ubi Acron; Argute, inquit, nam per con-'junctionem tranſitum fecit ad narrationem.

16 *Diſſimili ſtudio eſt.* Tres ex noſtris, quorum unus 900 annorum, *Diſſimilis ſtudio eſt.* Recte. Salluſt. Jug. 89. *Nobilitas, diſſimilis moribus, nos illorum aemulos contemnit.* Noſter Heaut. V, 3, 17. *Quod eſt conſimilis moribus.* Plin. Hiſt. VI, 31. *Et curſu & colore diſſimilis.*

Ego

Ego hánc clementem uítam urbanam, atque ótium
Secútus ſum: et quod fórtunatum iſtí putant,
Uxórem numquam habui. ille, contra haec ómnia,
Ruri ágere uitam: ſémper parce ac dúriter
Se habére: uxorem dúxit: nati fílii
Duo: índe ego hunc maiórem adopraví mihi:
Edúxi a paruolo, hábui, amaui pró meo:
In eó me oblecto: ſólum id eſt carúm mihi.
Ille út item contra, me hábeat, facio ſédulo:
Do, praétermitto; nón neceſſe habeo ómnia
Pro meó iure agere: póſtremo alii clánculum
Patrés quae faciunt, quaé fert adoleſcéntia,
Ea né me celet, cónſuefeci fílium.
Nam quí mentiri aut fállere, ita uti fít, patrem
Audébit, tanto mágis audebit céteros.
Pudóre et liberálitate líberos
Retinére ſatius éſſe credo quám metu.
Haec frátri mecum nón conueniunt, néque placent.
Uenit ád me ſaepe clámans, Quid agis, Mício?
Cur pérdis adoleſcéntem nobis? cúr amat?

17 *Ego hanc clementem vitam urbanam atque otium.* Vide an legendum ſit,

Ego hanc clementem vitam urbanumque otium.

Cic. Epiſt. Fam. XII, 1. *Ut ego quidem & urbi & otio diffiderem urbano.*

18 *Et quod fortunatum iſti putant, Uxorem numquam habui.* Magnum hic pulverem excitant Interpretes; cum ſententia clara ſit, ſi animum attendas. *Iſti*, ut recte Donatus, *hi qui a me diſſentiunt.* Ita ſemper noſter. And. Prol. v. 15.

Id iſti vituperant factum, atque in eo diſputant. & 21.

Potius quam iſtorum obſtiuam diligentiam. Adel. Prol. v. 15.

Nam quod iſti dicunt malevoli.

Ex hoc indicio ſententia facile eluceſcit. *Uxorem numquam habui*, quod (ſcilicet *Uxorem habere*) iſti fortunatum putant: iſti qui mei diſſimiles ſtudio & moribus ſunt, qui uxorem ducunt cum magna dote, qui liberis dant operam, qui poſteritati inſerviunt.

Ille contra, haec omnia: Ruri agere vitam. 20
Diſtingue:

Ille, contrà haec omnia, Ruri agere vitam.

Vide Phor. III, 2, 36.

Nam qui mentiri aut fallere inſuerit patrem, 30
Aut audebit, tanto magis audebit ceteros.

Pro *Inſuerit*, alii codices *Inſueverit:* apud Martianum Capellam p. 160. *Inſtituerit.* Sed utcumque ſit, qualis quaeſo locutio eſt, *Inſuerit aut audebit:* Certe aut *Inſueſcet* & *Audebit*; aut *Inſuerit* & *Auſus fuerit.* Qualis porro ſententia? poſt *Inſuerit*, quorſum infertur *Audebit?* quaſi non ſaepe ac diu auſus ſit, priuſquam poſſet inſueſcere? Varia hic moliuntur Interpretes; ſed rem ipſam puto me repperiſſe:

Nam qui mentiri aut fallere, ita uti ſit, patrem
Audebit, tanto magis audebit ceteros.

Ita uti ſit; ut mos & conſuetudo eſt. Vide Andr. I, 1, 53. Eun. IV, 2, 2. De more fallendi patrem. Plautus Pſeud. I, 5, 15.

Nam iſtaec quae tibi renuntiantur, ſilium
Te velle amantem argento circumducere:
Fors ſit an ea tibi dicta ſunt mendacia.

Sed

Cur pótui? cur tu his rébus ſumptum ſúggeris?
Ueſtítu nimio indúlges: nimium ineptus es.
Nimium ipſe eſt durus praéter aequumque ét bonum:
Et érrat longe, meá quidem ſenténtia,
Qui impérium credat gráuius eſſe aut ſtábilius,
Ui quód fit, quam illud quód amicitia adiúngitur.
Mea ſíc eſt ratio, et ſíc animum inducó meum:
Maló coactus quí ſuum officiúm facit,
Dum id réſcitum iri crédit, tantiſpér cauet:
Si ſpérat fore clam, rúrſum ad ingeniúm redit.
Ille quém beneficio adiúngas, ex animó facit:
Studet pár referre; praéſens abſenſque ídem erit.
Hoc pátrium eſt, potius cónſuefacere fílium
Sua ſpónte recte fácere, quam alienó metu:
Hoc páter ac dominus íntereſt: hoc quí nequit,
Fateátur neſcire ímperare líberis.
Set éſtne hic ipſus, dé quo agebam? et cérte is eſt.
Neſcío quid triſtem uídeo: credo iam, út ſolet,
Iurgábit. ſaluom te áduenire, Demea,
Gaudémus. ——

Sed ſi ea vera ſunt, ut mos eſt, maxume:
Quid mirum fecit? quid novum? adoleſcens
Si amat, ſi amicam liberat. [homo

Noſter Heaut. V, 2, 4.

Quid ego tantum ſceleris admiſi miſer?
Volgo faciunt. & III, 2, 40.
Si quid hujus ſimile forte aliquando obvenerit,
Ut ſunt humana, tuus ut faciat filius.

32 *Venit ſaepe ad me clamitans.* Et Donatus & liber Bembinus & Baſilicanus, & Victorianus, & multi alii, ita collocant, *Venit ad me.* FAERNUS. Noſtri quoque *Venit ad me; Clamitans*; quod tamen verſus reſpuit. Repone, *Clamans.* And. quidem I, 1, 117.

Venit Chremes poſtridie ad me, clamitans.

Sed hic infra IV, 7, 9. *Non clamas? non inſanis?*

37 *Sumptus ſuggeris?* Aliqui libri, inter quos Bembinus, item Donatus: *ſumptum ſuggeris?* FAERNUS. Noſtri omnes *Sumptus.*

39 *Nimium ipſe durus eſt praeter aequumque & bonum.* Bembinus liber commodius verſui collocat, *eſt durus.* FAERNUS.

Noſtri omnes, *Durus eſt.* Poteris & hoc modo, *Nimium ipſe duruſt.* Ceterum hunc verſum & quattuor praecedentes citat Cicero De Invent. I, 19. ubi *Clamitans* & *Sumptum* & *Durus eſt*, hodie feruntur.

Mea eſt ſic ratio. O. l. s. & Donatus, *Mea ſic eſt ratio.* FAERNUS. Sic & noſtri. 43

Rurſum ad ingenium. Antiqui libri, praeter Baſilicanum, & omnes fere alii, & Donatus, *rurſus.* Immo Bembinus prius habebat *rurſum:* ut & habet Baſilicanus. FAERNUS. Noſtri fere omnes *Rurſum*, quod verſui commodius eſt; & hic reponendum. 46

Studet par referre. Vel ex *ſtudet t* elidetur: quod inſolens, vel ex *par r.* FAERNUS. *Studet* in primo pede ultimam corripit, quod non eſt inſolens. 48

ACTUS I. SCAENA II.

DEMEA. MICIO.

D. —— *EHEM, opportúne: te ipſum quaérito.*
M. *Quid tríſtis es? D. rogás me, ubi nobis Aéſchinus*
Siét, quid triſtis égo ſim? M. dixin hóc fore?
Quid fécit? D. quid ille fécerit? quem néque pudet
Quicquám: nec metuit quémquam: neque legém putat
Tenére ſe ullam. nam illa, quae antehac fácta ſunt,
Omítto: modo quid déſignauit? M. quídnam id eſt?
D. *Forés effregit, átque in aedis inruit*
Aliénas: ipſum dóminum atque omnem fámilium
Mulcáuit uſque ad mórtem: eripuit múlierem
Quam amábat. clamant ómnes indigníſſume
Factum éſſe: hoc adueniénti quot mihi, Mício,
Dixére? in oreſt ómni populo. dénique,
Si cónferendum exémplum eſt, non fratrém uidet
Rei óperam dare, ruri éſſe parcum ac ſóbrium?
Nullum húius factum ſímile. haec cum illi, Mício,
Dicó, tibi dico. tú illum corrumpí ſinis.
M. *Homine ínperito núnquam quicquam iniúſtiuſt,*
Qui, níſi quod ipſe fécit, nil rectúm putat.
D. *Quorſum iſtuc? M. quia tu, Démea, haec male iúdicas.*
Non éſt flagitium, míhi crede, aduleſcéntulum

1 *Hem, opportune.* Aliqui libri, inter quos Bembinus, & Baſilicanus, *ohem:* quod magis convenit actibus repentinis, ut eſt ſubitus ejus, quem quis quaerit, aſpectus. FAERNUS. Ita noſtri omnes.

2 *Rogitas me?* Liber Bembinus & Victorianus, & multi alii, *rogas me?* FAERNUS. Et ita ſex ex noſtris.

4 *Quid is fecit?* Dictionem *is* delemus ex auctoritate libri Bembini & Baſilicani: quae nec alioqui neceſſaria videtur: de Aeſchino enim ſermo eſt, & de eo utique intelligitur. FAERNUS. Sic noſter veterrimus. Ceteri *Quid is fecit.* Utrumvis recte.

5 *Neque metuit quemquam:* Omnes fere l. s. *nec.* FAERNUS. Sic & noſtri plerique.

Multauit. Omnes antiqui libri, *mulcauit.* FAERNUS. Sic duo ex noſtris veterrimi.

Rei dare operám, ruri eſſe parcum ac ſobrium. Vetuſtiores noſtri magno numero, *Rei óperam dáre.*

Nullum hujus ſimile factum. Noſtri univerſi cum Edd. vett. *Nullum hujus factum ſimile:* melioribus numeris.

Injuſtius. Codices noſtri omnes *Injuſtius eſt:* ſcribe igitur *Injuſtiuſt.*

Non ſiuit egeſtas. Liber Bembinus *non ſit.* FAERNUS. Noſtri omnes *Siuit;* verſu *Siit* malente.

Tu nunc tibi. Hoc per interrogationem efferendum. Unus autem ex Regiis *Duces,* non *Ducis.* Etiam bene.

Facere

Scortári, neque potáre: non eſt: néque fores
Effríngere. haec ſi néque ego, neque tu fécimus,
Non ſiit egeſtas fácere nos. tu núnc tibi
Id laúdi duces, quód tum feciſti ínopia?
Iniúriumſt: nam ſi éſſet unde id fieret,
Facerémus: et illum tú tuum, ſi eſſés homo,
Sinerés nunc facere, dúm per aetatém licet;
Potiús quam, ubi te exſpectátum eieciſſét foras,
Aliéniore aetáte poſt facerét tamen.
D. *Pro Iúppiter, tu homo ádigis me ad inſániam.*
Non éſt flagitium, fácere haec aduleſcéntulum? M. *ah,*
Auſcúlta, ne me optúndas de hac re ſaépius.
Tuum fílium dediſti adoptandúm mihi:
Is méus eſt factus: ſí quid peccat, Démea,
Mihi péccat: ego illi méxumam partém feram.
Obſónat, potat, ólet unguenta; dé meo:
Amat; dábitur a me argéntum, dum erit cómmodum:
Ubi nón erit, fortáſſe excludetúr foras.
Forés effregit, réſtituentur: díſcidit
Ueſtém, reſarciétur. eſt, dis grátia,
Et únde haec fiant, ét adhuc non moléſta ſunt.
Poſtrémo aut deſine, áut cedo quemuis árbitrum:
Te plúra in hac re péccare oſtendam. D. *eí mihi,*
Pater éſſe diſce ab illis, qui ueri ſient.
M. *Natúra tu illi páter es, conſiliis ego.*

27 *Facieremus: & tu illum tuum.* Lege: *Et illum tú tuum.* Sic infra III, 4, 32. *Sineres vero illum tu tuum Facere haec?*

28 *Dum per aetatem licet.* Sic noſtri omnes: ſed duo Jani Gulielmii; quos antiquiſſimos habuit, *Decet*, non *Licet*. Tibullus I, 1, 85.

Jam ſubrepet iners aetas, nec amare decebit.

ubi aliquot libri, ut hic, *Licebit*. Vide ipſum ad Plauti Militem Cap. VI, & nos ad Horatium II Epiſt. II, 216.

30 *Alieniori aetate.* Libri antiqui & Donatus, *alienare*. FAERNUS. Sic & noſtri plerique omnes.

31 *Pro Iuppiter, tu homo adiges me ad inſaniam.* Liber Vaticanus, Baſilicanus, & Donatus, *rediges*. idem Donatus in ſequenti ſcaena ſuper eis verbis, *qui inſanire incipiunt ex injuria*, citans hunc locum, legit *redigis*, quod lectionem Bembini, Victoriani & Decurtati ex parte confirmat, in quibus *adigis* legitur; quod probamus. FAERNUS. Noſtri *Rediges, vel Redigis*; niſi quod codex ex veterrimis pro varia lectione habet *Adigis*. Et ſic citat Charisius p. 214.

37 *Obſonat, potat, olet unguenta de meo.* Varro De Ling. Lat. l. VI. *Apud Terentium: Scortatur, potat, olet unguentum de meo. Scortari, oſi ſaepius meretriculam ducere, quae dicta a pelle.* Hoc Varro, falſus memoriae: quippe omnes hodie libri *Obſonat*.

45 *Pater eſſe diſce ab aliis qui vere ſciunt. Ab aliis* Donatus citat: nos tamen malumus *ab illiis*

D. *Tun cónſulis quicquam?* M. *áh, ſi pergis, ábiero.*
D. *Sicíne agis?* M. *an ego tátiens de eadem re núdiam?*
D. *Curae éſt mihi.* M. *et mihi cúrae eſt. uerum, Démea,*
Curémus aequam utérque partem; tu álterum,
Ego item álterum. nam cúrare ambos, própemodum
Repóſcere illum eſt quém dediſti. D. *ah, Micio.*
M. *Mihi ſíc uidetur.* D. *quíd iſtic? ſi iſtuc tíbi placet,*
Profúndat, perdat, péreat, nihil ad me áttinet.
Iam ſí uerbum ullum póſthac. M. *rurſum, Démea,*
Iráſcere? D. *an non crédis? repeton quém dedi?*
Aegréſt: alienus nón ſum: ſi obſto: em, déſino.
Unúm uis curem, cúro. et eſt dis grátia,
Cum ita út uolo eſt; iſté tuus ipſe ſéntiet
Poſtérius: nolo in íllum grauius dícere.
M. *Nec níl, neque omnia haéc ſunt, quae dicít; tamen*
Non níl moleſta haec ſúnt mihi: ſet oſténdere,
Me aegré pati illi nólui: nam itáſt homo:
Cum pláco, aduorſor ſédulo et detérreo;
Tamen uíx humane pátitur: uerum ſi aúgeam,
Aut étiam adiutor ſím eius iracúndiae,
Inſániam profécto cum illo. etſi Aéſchinus

illis, ut & in antiquis libris eſt, & multis aliis. FAERNUS.

Noſtri omnes *Ab illis.* Sed aliud reſtat:

Pater eſſe diſce ab illis, qui vere ſciunt.

Quid hic facit *Sciunt?* Palmerius, probante Guyeto, *Sient.* Recte; modo & *Veri* pro *Vere* addas:

Pater eſſe ab illis diſce, qui veri ſient.

Ovid. Met. IX, 24.

Iuppiter aut falſus pater eſt, aut crimine verus.

50 *Num ambós curare propemodum.* Et male accentus in fine eſt, & Trochaeus male in ſede penultima. Lege,

Nam curare ambos, propemodum.

52 *Ah Micio.* Liber Bembinus *a* ſine aſpiratione habet: Victorianus & Baſilicanus *aha*; Decurtatus & aliquis liber Donati *ha*, ſupra etiam per exclamationem dixit, *ah, ſi pergis.* FAERNUS. Noſtri *Ah.*

53 *Quid iſtuc? tibi ſi iſtuc placet.* Liber Bembinus & Victorianus, *Quid iſtic?* & Donatus quoque, ſi bene conſideretur, ita legit: exponens enim haec duo verba ſic dicit, *Quid iſtuc? deeſt loquor. aut reſiſto*, haec ille. Certum eſt autem non dici, reſiſto iſtuc, ſed iſtic. quae vero ſequuntur verba, ita in omnibus libris ſcriptis collocata ſunt, *ſi tibi iſtuc placet.* verſus autem ſtat, eliſo, ex *quid. d.* & ex *tibi iſtuc, s.* FAERNUS. Noſtri etiam meliores *Quid iſtic?* Et praeterea unus ex Regiis, *& iſtuc tibi placet.* Recte, vel propter accentum.

55 *Iam ſi verbum unum poſthac.* Et veteres noſtri, & multo plures, *Verbum ullum.* Sic And. I, 5, 21. *Ceuſin me verbum potuiſſe ullum proloqui?* Eun. I, 2, 8. *Ceterum de excluſione verbum nullum.*

65 *Tamen vix humane patitur.* Ex *tamen* u eliditur ut ſtet verſus: alii modico negotio ſe explicuerunt, legendo *vix tamen*: quam nos collocationem non admittimus, quia in nullo eam libro ſcripto invenimus. FAERNUS.

Ut

Non núllam in hac re nóbis facit iniúriam.
Quam hic nón amauit méretricem? aut cui nón dedit
Aliquíd? poſtremo, núper (credo iam ómnium
Taedébat) dixit uélle uxorem dúcere.
Sperábam iam deféruiſſe aduleſcéntiam:
Gaudébam. ecce autem de íntegro: niſi quícquid eſt
Uolo ſcíre; atque hominem cónuenire, ſi áput forum eſt.

ACTUS II. SCAENA I.

SANNIO leno. AESCHINUS. PARMENO.

SA. *'OBSECRO populáres ferte míſero atque innocénti auxilium:*
Súbuenite inopi. AE. *ótioſe, núnc iam ilico híc conſiſte:*
Quíd reſpectas? níl periclíſt: númquam, dum ego adero, híc te tanget.
SA. *'Ego iſtam inuitis ómnibus.*
AE. *Quamquam éſt ſceleſtus, nón committet hódie umquam, iterum ut uápulet.*
SA. *Aéſchine, audi, né te ignarum fuíſſe dicas meórum morum,* 6
Léno ego ſum. AE. *ſcio.* SA. *át ita, ut uſquam fuít fide quiſquam óptuma.*
Tú quod te poſtérius purges, hánc iniuriám mihi nolle
Fáctam eſſe, huius non fáciam. crede hoc, égo meum ius pérſequar:
Néque tu uerbis ſólues umquam, quód mi re maleféceris. 10
Nóui ego ueſtra haec, Nóllem factum, iúsiurandum dábitur, te eſſe in-

Ut in primo pede *Tamen* corripiatur, ſolens eſt.

1 Ne cui forte, putanti Demeam in ſuperiore ſcaena Micioni narraſſe ea, quae inducuntur hic fieri, ordo rerum praepoſterus eſſe videatur, animadverti debet, bis Aeſchinum cum lenone eſſe rixatum: prius quidem, cum ex domo lenonis fidicinam abduxit, cujus rei ſparſo ſtatim per urbem rumore, ad Demeamque delato, mox ad id Micioni nuntiandum, Demeam cucurriſſe. Interim Aeſchinum fidicinam deducentem inſequente eum lenone, domum ſuam, id eſt Micionis, perveniſſe. quo cum introducere eam vellet, tum lenone id prohibente, ſecundam rixam extitiſſe. Haec ita eſſe clariſſime oſtenditur, cum de priore quidem rixa dictum ſit, *Fores effregit:* nimirum lenonis: & *abduxit mulierem, quam amabat.* in poſteriore autem, ſervo quidem dicatur, *Abi praeſtrenue, ac fores aperi:* fores ſcilicet aedium Micionis patris Aeſchini: ipſi vero fidicinae, *i intro nunc jam.* FAERNUS.

2 *Obſecro populares.* Tres primi verſus hujus ſcaenae, item ſextus, octavus, & undecimus ſunt trochaici tetrametri acatalectici: reliquorum verſuum, qui ſunt in principio hujus ſcaenae, quartus Iambicus dimeter eſt: quintus, qui videtur Iambicus tetrameter acatalecticus, ſi tamen in eo in *ſceleſtus* paenultimam corripias, abjecto *s* erit ſimul cum ſeptimo, nono, decimo, duodecimo, tertiodecimo, quartodecimo, quintodecimo, & ſextodecimo, trochaicus catalecticus. item tertius decimus, abjecto *s*, ex *fores:* factaque ſynaloepha. reliqui verſus, partim trochaici catalectici ſunt, partim octonarii Iambici. FAERNUS. Quartus non Iambicus, ut ille voluit, ſed Trochaicus eſt.

8 *Tu quod te poſterius purges.* Sic libri omnes & Charifius p. 191. Fruſtra igitur eſt, qui interpolatum velit, *Tum quod te.*

9 *Te eſſe Indignum injuria hac.* Sic verſus diſpone: *Te eſſe in-Dignum injuria hac.* Octonarium plenum ſemper excipit Trochaicus.

Abi

dignum iniuria hác; indignis cum égomet sim acceptús modis.
AE. *Abi prae strenue; ác forem aperi.* SA. *céterum hoc nihíl facis.*
AE. *I intro nunc iam.* SA, *át enim non sinam.* AE. *áccede illuc, Pármeno:*
Nímium istoc abísti: hic propter húnc adsiste: em, sic uolo.
Cáue nunc iam oculos á meis oculis quóquam demoueás tuos:
Ne móra sit, si innuerím, quin pugnus cóntinuo in mala haéreat.
SA. *Istúc uolo ergo ipsum éxperiri.* AE. *em, sérua.* PAR. *omitte múlierem.*
SA. *O fácinus miserandúm!* AE. *geminabit níst caues.* SA. *hei míseriam!*
AE. *Non innueram: uerum ín istam partem pótius peccató tamen.*
I núnc iam. SA. *quid hoc reii est? regnumne, Aéschine, hic tu póssides?*
AE. *Si póssiderem, ornátus esses éx tuis uirtútibus.*
SA. *Quid tíbi rei mecumst?* AE. *níl.* SA. *quid? nostin quí sim?* AE. *non*
desídero.
SA. *Tetigín tui quicquam?* AE. *si áttigisses, férres infortúnium.*
SA. *Qui tíbi meam magis lícet habere, pró qua ego argentúm dedi?*
Respónde. AE. *ante aedis nón feciss erit mélius hic conuícium:*
Nam si molestus pérgis esse, iam intro abripiere; átque ibi
Usque ád necem opperiére loris. SA. *lóris liber?* AE. *sic erit.*
SA. *O hóminem impurum: hicíne libertatem áiunt aequam esse ómnibus?*

13 *Abi praestrenue, ac fores aperi.* Lege ex nostris aliquot, *Abi prae strenue:* ut *I prae*; saepe. Et sic apud Nonium est v. Apertum. Quamquam autem & iste etiam *Fores* habeat, legendum *Forem:* de qua voce jam supra egimus.

15 SA. *hem, sic volo.* AE. *cave nunc.* Ex auctoritate libri Bembini personae his verbis ascriptae deleantur: sunt enim omnia verba Aeschini. FAERNUS. Sic & nostri meliores.

16 *Quoquam dimoveas tuos.* Liber Bembinus & alii antiqui, *demoveas.* FAERNUS. Tres boni ex nostris, *Demoveas.*

17 *Ne mora sit, si innuerim. Innuero* est in omnibus recentibus: nos tamen lectionem antiquam sequemur: ita est octonarius Iambicus, ut praecedens, & duo sequentes. FAERNUS. Antiquiores nostri, *Innuerim.*

19 *O facinus indignum! Geminabit, nisi caves. Hei misero mihi.* Sic dedit Faernus, nescio unde. Versus justo longior est; & a Libris scriptis nimium quantum abscedit. Nostri *O miserum facinus*, vel *Facinus miserum*, & *Hei miseriam.* Repone:

O fácinus miserandum! Geminabit, nisi caves. Hei miseriam!

Sic Phor. V, 9, 19. [*Ium.*
Pro di immortales, facinus miserandum & ma-
And. IV, 4, 28.
O facinus animadvértendum! Quid clamitas?

Qui tibi magis licet meam habere. Lege, 25
Qui tibi meam magis licet habere.

Jam intro arripiere. Liber Bembinus & Decurtatus, *abripiere.* FAERNUS. Etiam duo ex nostris optimi, *Abripiere.* 27

Aequam esse omnibus? O. l. s. *esse aequum.* 29
FAERNUS. Sic & nostri codices. Recte tamen Edd. vett. *Aiunt aequam esse omnibus:* ut *Aequam* sub lictu sit.

Si satis jam debacchatus és, leno. Atqui hoc 30
pacto. *Leno* in Thesi occultatur. Recte quinque ex vetustioribus nostris,
Si satis jam debacchatus, leno, es.

Egon debacchatus sum in te, an tu in me? 31
Variant hic libri scripti: nos antiquissimos seque-

AE. *Si sátis iam debacchátus, leno, es; núdi si uis núnc iam.*
SA. *Egon débacchatus sum aútem, an tu in me?* AE. *mítte ista, atque ad rém redi.*
SA. *Quam rém? quo redeam?* AE. *iámne me uis dícere id quod ad te áttinet?*
SA. *Cupio, aéqui modo aliquíd.* AE. *uah, leno iníqua me non uólt loqui.*
SA. *Lenó sum, fateor, pérnicies commúnis adulescéntium,*
Periúrus, pestis: támen tibi a me núlla est orta iniúria.
AE. *Nam hercle étiam hoc réstat.* SA. *illuc quaeso rédi, quo coepisti, Aéschine.*
AE. *Minís uiginti tu illam emísti, quaé res tibi uortát male.*
Argénti tantum dábitur. SA. *quid si ego tibi illam nolo uéndere?*
Cogés me? AE. *minume.* SA. *námque id metui.* AE. *néque uendundam cénseo,*
Quae líberast: nam ego líberali illam ádsero causá manu.
Nunc uíde utrum uis; argéntum accipere, an causam meditarí tuam.
Delíbera hoc, dum ego rédeo, leno. SA. *pró supreme Iúppiter.*
Mínime miror, qui insanire occípiunt ex iniúria.
Dómo me eripuit, uérberauit: me ínuito abduxít meam:
Hómini misero plús quingentos cólaphos infregít mihi.
Ob malefacta haec tántidem emptam, póstulat sibi trádier.
Uérum enim quando béne promeruit, fiat: suum ius póstulat.

sequemur, in quibus omnibus ita est:
Egon debacchatus sum autem, an tu in me? cum enim non dixerit Aeschinus lenonem in se debacchatum, sed tantummodo debacchatum, leno quoque id simpliciter negat, subdens eum potius in se debacchatum, sane prima hujus versus syllaba pertinet ad praecedentem. FAERNUS. Sic & codices nostri vetustiores.

Ib. *Omitte ista.* O. l. s. & Donatus, *mitte ista.* FAERNUS. Omnes nostri, *Mitte.*

32 *Quod ad te attinet?* Liber Bembinus, Basilicanus, Victorianus, & multo maxima pars aliorum, his praeponit pronomen *id.* & stat versus abjiciendo *d*, ex *quod.* FAERNUS. Nostri omnes *Id quod.*

33 *Cupio, modo aequi aliquid.* Et Bembinus & Victorianus, & omnes fere alii l. s. *cupio: aequi modo aliquid.* FAERNUS. Sic & nostri meliores.

35 *Nulla orta est injuria.* Vides *Orta* in Thesi delitescere. Recte duo ex veterrimis nostris, *Nullaß orta injuria.*

Nam hercle etiam id restat. Liber Bembinus. *hoc restat.* FAERNUS. Nostri omnes *Id.* Nihil interest. 36

Argenti tantum tibi dabitur. Idem liber & Basilicanus, & Victorianus & multi alii non habent dictionem *tibi*, ut & exigit versus, qui est octonarius, attributa tamen prima ejus syllaba versui praecedenti. FAERNUS. Neque nostri libri *Tibi* habent. Non tamen prima versus syllaba priori est tribuenda. 38

Nam ego illam liberali assero causa manu, Donatus & o. l. s. *nam ego liberali illam a. c. m.* FAERNUS. Unus ex Regiis aeque commode: *Nam liberali ego illam.* 40

Versus hi duo locum inter se commutarunt: Repone. 45
Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.
Ob malefacta haec tantidem emptam postulat sibi tradier.
Res apparet, & alii ante nos viderunt.

Verum enim, quando bene promeruit, fiat. Sic dedit Faernus: sed nostri universi, *Fiat.* Recte. 47

'Age, iam cupio, módo si argentum réddat. set ego hoc háriolor.
'Ubi me dixeró dare tanti, téstis faciet ílico,
Uéndidisse mé, de argento sómnium. mox: crás redi.
'Id quoque possum férre, modo si réddat; quamquam iniúriumst.
Uérum cogito íd quod res est; quándo eum quaestum occéperis,
'Accipiunda et mússitanda iniúria adulescéntiumst.
Sét nemo dabit: frústra has egomet mécum rationés puto.

ACTUS II. SCAENA II.

SYRUS. SANNIO.

SY. *TACE, égomet conueniam ípsum: cupide accípiat iam faxo: átque etiam*
Bene dícat secum esse áctum. quid istuc, Sánniost, quod te aúdio
Nescío quid concertásse cum ero? SA. *númquam vidi iníquius*
Certátionem cómparatam, quam hódie quae inter nós fuit:
Ego uápulando, ille uérberando, usque ámbo defessí sumus.

Recte. Id enim, notante alibi Donato, est consentientis, *Fiet* vero obedientis.

48 *Age jam cupio; si modo argentum reddat. sed ego hoc hariolor.* Ex *sed d* eliso, & τὸ *hoc* correpto, dactylus erit in sexta sede trochaici. FAERNUS. Absurde hic Faernus; dum digitis sine ullo auris judicio versum dimetitur. Melius erat, ex *Si modo ar* dactylum fecisse. Sed nihil est opus, lege hic & v. 51. *Modo si reddat:* ut I, 1, 4. *Ubi si cesses:* pro *Sicubi.*

54 *Frustra egomet mecum has rationes deputo.* Duo antiquissimi libri Bembinus & Victorianus *puto:* & sic quoque stat versus: immo etiam numerosior est. FAERNUS.

Sed nemo dabit: frustra égomet mecum has rationes puto.

Sic Faernus ex suis libris: at nostri hoc modo:

Sed nemo dabit: frustra égo mecum has rationes deputo.

Ubi notabis *Ego* pro *Egomet;* & *Deputo* pro *Puto:* & inde colliges utrumque a correctoribus esse; quod uterque scansioni respondeat. Repone tamen, quod ipse auctor dedit:

Sed nemó dabit: frústra has égomet mecum rationes puto.

Plaut. Cas. III, 2. 25.

Vérum autem altrovérsus cum eam mécum rationem puto.

Ex nostra lectione *Frustra* in Arsi, quod in alteris male deprimitur. Id quoque monendum, unum ex Regiis *Hanc rationem* habere.

Tace: egomet. Versus hic trochaicus tetrameter acatalecticus. FAERNUS. 1

Táce, egomet convéniam jam ipsum, cúpide accipiat fáxo atque etiam.

Non potest esse Trochaicus acatalectus; quia nulla hic animi commotio est; tum & Iambicus eum subsequitur, prorsus contra morem Terentii & ipsius rythmi indolem. Nostri universi cum Edd. vett. alio ordine verba collocant, quo Iambicus est tetrameter, ut sequentes:

Tace, égomet conveniam ípsum, cupide accípiat jam faxo, átque etiam.

Atque etiam est Proseleusmaticus; *At,* ut saepe, correpta.

Quam quae hodie inter nos fuit. In libro Bembino & Victor. est *quam haec hodie:* ut & versus exposcit. FAERNUS. 4

Certationem comparatam, quam haec hodie inter nos fuit.

Sic dedit Faernus: sed ex nostris plerique. *Haec quae hodie.* Repono:

Certationem comparatam, quam hodie quae inter nos fuit.

Quid agerem? Duo antiqui libri, inter quos est Bembinus, *quid facerem?* utroque modo 6

SY. *Tua cúlpa.* SA. *quid facerem?* SY. *áduleſcenti mórem geſtum oportuit.*
SA. *Qui pótui melius, qui hódie ei uſque os praébui?* SY. *age, ſcis quid loquar?*
Pecúniam in locó neglegere, máxumum interdúmſt lucrum. hui:
Metuiſti, ſi nunc dé tuo iure cónceſſiſſes paúlulum; atque
Aduléſcenti eſſes mórigeratus, hóminum homo ſtultíſſime,
Ne nón tibi iſtuc faéneraret. SA. *égo ſpem pretio nón emo.*
SY. *Numquám rem facies: ábi, non ſcis inéſcare homines, Sánnio.*
SA. *Credo iſtuc melius éſſe: uerum ego númquam adeo aſtutús fui,*
Quin quícquid poſſem, mállem auferre pótius in praeſéntia.
SY. *Age nóui tuum animúm: quaſi iam uſquam tíbi ſint uiginti minae,*
Dum huic óbſequare. praéterea autem te áiunt proficiſcí Cyprum. SA. *hem.*
SY. *Coemíſſe hinc quae illuc uéheres multa; náuem conductam: hóc ſcio,*
Animús tibi pendet. úbi illinc ſpero rédieris tamen, hóc ages.
SA. *Nuſquám pedem: perii hércle: hac illi ſpe hóc inceperúnt.* SY. *timet:*
Inféci ſcrupulum hómini. SA. *o ſcelera. illúd uide,*
Ut in ípſo articulo oppréſſit. emptae múlieres

modo proceleuſmaticus eſt in tertia ſede octonarii Iambici. FAERNUS.

Omnes noſtri, duobus mediocribus exceptis, *Quid agerem.* Nihil intereſt; niſi quod hoc magis ad Graecum metrum accedat.

7 *Qui hodie uſque os praebui.* Lege, *Qui hodie ei uſque os.*

9 SA. *Hui.* SY. *metuiſti ſi nunc.* Haec omnia in iiſdem libris & Baſilicano, Syro aſcribuntur. FAERNUS. Sic & noſtri meliores.

12 *'Abi, neſcis ineſcare.* Lege, *Abi, non ſcis.*

15 *Quaſi jam úſquam tibi ſint viginti minae.* De ſententia convenit, *Quaſi numero in aliquo ducas, aut in aliqua aeſtimatione conſtituas viginti minas,* interprete Donato. De verbis quaeritur: Qui fieri poſſit ut *Uſquam eſſe* perinde ſit ac *Ullius aeſtimationis eſſe?* Plautus Pſeud. IV, 7, 47.

Cui libella nuſquam eſt, niſi quod leno hic ſubvenit tibi.

Ad hanc formam, *Quaſi uſquam tibi ſint* XX *minae,* nihil aliud ſignificet, quam *Quaſi tu in loculis tuis* XX *minas habeas;* qui ſenſus ab hujus loci ſententia prorſum alienus eſt. Quid, ſi ſic refingimus?

Age nóui tuum animúm, quaſi hujus jam tibi ſint viginti minae.

ut ſupra II, 1, 9. *Hujus non faciam;* cum ſtipulam vel floccum vel ſummum digitum oſtendit. Vide tamen, ne illud *Jam uſquam* totum a correctoribus fuerit, non a manu luſcitioſi librarii: fortaſſis ab Auctore ſic erat.

Age nóui tuum áanimum, quaſi teruncí tíbi ſint viginti minae.

Plaut. Capt. III, 1, 17.

Neque ridiculos jam teruncí faciunt: ſeſe omnes amant.

Certe hoc modo juſtius collocantur Arſes & Theſes; & apte opponuntur XX minae ac teruncius.

Illuc vide, O. l. s. *illud vide.* FAERNUS. 20

Niſi eo ad mercatum veniam. Donatus & o. l. s. *venio.* FAERNUS. Quin & noſtri plerique omnes *Venio.* Praeterea pro *Damnum maxumumſt;* duo habent *Damnum eſt maxumum.* Plane ex more Terentii. 23

Nunc ſi hoc omittam, actum agam. Liber Bembinus & Victorianus & Donatus, *omitto.* FAERNUS. 24

Nunc ſi hoc omitto, actum agam. ubi illinc rediero.

Nihil eſt. Donatus ad locum: *Actum*

Complúres, et item hinc ália quae porró Cyprum.
Niſi eo ád mercatum uénio, damnum eſt máximum.
Nunc ſi hóc omittam, ac túm agam ubi illinc rédiero;
Nihil éſt: refrixerít res: nunc demúm uenis?
Cur páſſus? ubi eras? út ſit ſatius pérdere,
Quam aut híc manere támdiu, aut tum pérſequi.
SY. *Iamne énumeraſti id, quód ad te redíturúm putes?*
SA. *Hocine íllo dignumſt? hócine inceptare Aéſchinum?*
Per oppréſſionem ut hánc mi eripere póſtulet?
SY. *Labáſcit. unum hoc hábeo: uide ſi ſátis placet;*
Potiús quam uenias ín periclum, Sánnio,
Seruéſne an perdas tótum, diuiduúm face.
Minás decem conrádet alicunde. SA. *eí mihi,*
Etiám de ſorte núnc uenio in dubiúm miſer?
Pudét nihil? omnes déntes labefecít mihi:
Praetérea colaphis túber eſt totúm caput:
Etiam ínſuper defrúdet? nuſquam abeo. SY. *út lubet:*
Numquíd uis, quin abeam? SA. *ímmo hercle hoc quaeſó, Syre,*

agam, proverbium: hoc eſt, nihil agam. (hoc falſum) *Quod enim in jure ſemel judicatum eſt, reſcindi & iterum agi non poteſt: ſic in Phormione* (II, 3, 72) *Actum aiunt ne agas.* Et proverbio quidem utuntur Cicero, Livius, alii: ſed huic loco minime convenit. Quomodo enim *Actum agit*, hoc eſt, Iterum ſed fruſtra agit, ſi *Omittit* prorſus & nihil agit? Praeterea verſus laborat: neque enim hiatus in Caeſura Terentiani moris eſt; nec in diſyllabo *Actúm* Synaloepha ceſſare poteſt. Noſtri codices univerſi, *Omittam*. Repone:

Nunc ſi hoc omittam, ac túm *agam ubi illinc rediero;*
Nihil eſt. Ita ſupra v. 18, *Ubi illinc ſpero redieris tamen, hoc ages.* Egregia certe emendatio; ſed non noſtra. Fama tantum ad me pertulit, neſcio quem ſic correxiſſe.

27 *Quam aut hic nunc manere.* Idem liber & aliquot alii, *quam aut nunc manere.* alii & Donatus, *quam aut hic manere.* his duobus modis ſtat verſus aliter impeditus. FAERNUS.

Duo ex noſtris, *Aut hic manere:* ceteri *Aut hinc nunc manere. Hic* placet; non, ut Faernus dedit, *Nunc.*

Quod ad te rediturum putes? Multi antiqui libri, inter quos Bembinus, item Donatus, his anteponunt dictionem *id.* FAERNUS. Septem ex noſtris *Id quod.* 28

Hocine illo dignumſt? Hocine incipere Aeſchinum. Non convenit, ut in eodem verſiculo *Hocine* primam corripiat, deinde producat. Lege igitur, [*num?* 29

Hocine illo dignumſt? hocine inceptare Aeſchinum. Neque aliter olim Donatus; ut ex ejus verbis conjectare licet: *Quaſi de magno facinore dixit; ut in Heaut.* (III. 3, 39.) *Vah, vide quod inceptet facinus.*

Etiam de ſorte nunc venio in dubium miſer. Pudet nihil. Haec per interrogationem efferenda ſunt. 35

Etiam inſuper defraudas? Veterrimus noſter cum tribus aliis *Defrudet.* Sic & Rivii Fabriciique codices. Hoc placet. 38

Ut ut haec ſunt acta. Noſtri plerique omnes cum vett. Edd. *Facta.* Parum intereſt. 40

Scio non te uſum. Liber Bembinus ita collocat: *ſcio te non uſum.* ita & omnes alii, niſi 42

Ut ut haéc ſunt acta, pótius quam litís ſequar,
Meum mihi reddatur, ſáltem quanti emptáſt, Syre.
Scio nón te eſſe uſum antehác amicitiá mea:
Memorém me dices éſſe et gratum. SY. *ſédulo*
Faciám. ſet Cteſiphónem uideo: laétus eſt
De amíca. SY. *quid quod te óro?* SY. *pauliſpér mane.*

ACTUS II. SCAENA III.

CTESIPHO. SYRUS.

CT. *ABS quíuis homine, cum éſt opus, beneficium accipere gaúdeas;*
Uerum énimuero id demúm iuuat, ſi quem aéquomſt facere, is béne facit.
O fráter frater, quíd ego te nunc laúdem? ſatis certó ſcio;
Numquam íta magnifice quíequam dicam, id uírtus quin ſuperét tua:
Itaque únam hanc rem me habére praeter álias praecipuam árbitror,
Fratrem hómini neminí éſſe primarum ártium magis príncipem.
SY. *Q Ctéſipho.* CT. *o Syre, Aéſchinus ubi eſt?* SY. *éllum, te exſpectát domi.*
CT. *hem.*

niſi quod poſt *uſum* addunt verbum *eſſe*. quod ſtare non poteſt, Baſilicanus, *ſcio te non eſſe uſum*. FAERNUS. Noſtri cum Baſilicano conſentiunt: niſi quod Academicus, *Scio non te eſſe uſum*. Recte.

2 *Si quem aequom'ſt benefacere, is facit.* Donatus & liber Bembinus, Victorianus, & Decurtatus: *Si quem aequom'ſt facere, is bene facit.* reliqui omnes libri geminant lectionem *bene*: quod ſtare non poteſt. FAERNUS. Noſtri omnes bis habent *Bene*.

3 *Quid ego nunc te laúdem?* Quattuor noſtri veteres cum totidem aliis, *Quid ego té nunc laudem?* Ad digitos ſi exigas, nihil intereſt: ſi ad aurem & accentum, non parum.

5 *Itaque unam hanc rem me habere praeter alios praecipuam arbitror.* Vide modo, quas tenebras & turbas hic concitet Donatus, dum de ſententiae filo ſatagit. Et profecto, ſi *Praeter alios* legas, illud *Homini nemini* & ſupervacuum erit, & ſoloecum. Quippe ſic dictum oportuit, *Habeo unam rem praecipuam praeter alios homines, Fratrem primarum artium principem*. Cetera, quae his ſuperſunt, inepta ſunt & inſulſa. Cave tamen cum Donato credas, data opera ſic locutum Terentium, ut ruſticum adoleſcentem induceret *titubantem & pene balbutientem*. Unius literulae mutatio cum a Cteſiphone, tum ab Auctore propulſabit hanc injuriam:

Itaque unam hanc rem me habere praeter alias *praecipuam arbitror.*

Praecipuam praeter alias, prae aliis rebus, ut And. I, 1, 31.

Horum ille nihil egregie praeter cetera
Studebat, & 95.
Quia erat forma praeter ceteras Honeſta.

Hanc unam rem praeter ceteras a fortuna praecipuam habeo, Nemini fratrem omnibus bonis artibus ornatiorem contigiſſe.

Fratrem homini neminem eſſe. Lego, ut in 9
libro Bembino & aliquibus aliis, *homini nemini*. ita etiam videtur legiſſe Donatus, licet aliter habeant ejus libri. nam cum comparative legat, dicens ſubaudiendum eſſe *quam mihi* procul dubio debet eſſe cui comparetur, id eſt *homini nemini*. FAERNUS. Recte *Homini nemini*; ut Hec. III, 1, 1; & alibi *Homo nemo*: licet omnes Noſtri, uno Regio excepto, hic habeant *Neminem*.

SY. *Quid eſt?* CT. *quíd ſit? illius ópera, Syre, nunc uiuo: feſtiuóm caput,*
Quine ómnia ſibi póſt putauit éſſe prae meo cómmodo:
Maledícta, famam, méum amorem, et peccátum in ſeſe tránſtulit.
Nil ſúpra pote. nam quíd foris crepuit? SY. *máne mane. ipſe exít foras.*

ACTUS II. SCAENA IV.

AESCHINUS. SANNIO. CTESIPHO. SYRUS.

AE. *UBI éſt ille ſacrilegús?* SA. *me quaerit. núnquidnam effert? óccidi:*
Nil uídeo. AE. *ehem, opportúne: te ipſum quaéro: quid fit, Ctéſipho?*
In túto eſt omnis rés; omitte uéro triſtitiém tuam.
CT. *Ego illam hércle uero omítto, qui quidem te hábeam fratrem: o mi Aéſchine,*
O mí germane: ah uéreor coram in ós te laudare ámplius,
Ne id, ádſentandi mágis quam quo habeam grátum, facere exíſtumes.

9 *Qui omnia ſibi poſt putarit eſſe prae meo commodo.* Donatus pro *qui*, legit *quin*: dicens admirative pronuntiandum. & ita habet liber Vaticanus, ita & in Bembino emendatum eſt. itaque etiam exigit verſus, qui eſt octonarius Iambicus: ſed ſi legas *quin putarit*, non convenit, ſed *putavit*. quod & ipſum in aliquot libris ſcriptis inveni. eſt autem plenum *quine*, ut *Quemne ipſa reliqui*. deinde abjecto *e*, remanet *quin*. FAERNUS.

Qui omnia ſibi poſt putavit eſſe prae meo commodo:
Maledicta, famam, meum amorem, & peccatum in ſe tranſtulit.

Codices quidem vetuſtiores *Poſtputarit*; duo mediocres *Poſtputavit*: Etiam omnes, praeter duos veterrimos *Qui* pro *Quine*. *Quine*, *Quemne* tam Subjunctivo quam Indicativo junguntur. Lege igitur, *Poſtputavit*; quia ſequitur, *Tranſtulit*. Deinde pro *Se* lege *Sese*.

Maledicta, famam, meuni amorem & peccatum in ſeſe tranſtulit.

Heaut. II, 3, 110.

Et me & meum amorem & famam permiſto tibi.

11 *Nihil pote ſupra.* Libri noſtri omnes, *Nil ſupra poteſt*. Legendum igitur, *Nil ſupra pote*.

12. *Sed quiſnam foris crepuit?* Idem liber, item Donatus, non habent dictionem *ſed*; & pro *quiſnam*, *quidnam* legunt, ut & liber Victorinus. *fores* vero, pro *foris* tantum Donatus, & idem liber Victorianus, ac Decurtatus, & Baſilicanus; exponemus autem *quidnam fores crepuit*, qua de cauſa ſonuit janua. FAERNUS.

Noſtri omnes *Fores*, perperam pro *Foris*. *Set* plerique omittunt: *Quidnam* tres habent. Ego pro illo, quod dedit Faernus,

Nil póte ſupra. quidnám fores crepuit?

Sic repono;

Nil ſúpra pote. nam quíd foris crepuit?

Accentus ſic commode incidunt, quod in Arte primum eſt. Sic Virgilius Georg. IV, 445.

Nam quis te juvenum confidentiſſime, noſtras
Juſſit adire domos?

Ubi Servius: *Nam quis, id eſt, Quiſnam: hodie enim Nam particula poſtponitur; antea praeponebatur. Terentius in Phormione:* (V, 1, 5.) *Nam quae haec anus eſt a fratre egreſſa meo:* Noſter Phorm. I, 4, 23. *Nam quod ego huic nunc ſubito.* Ubi Donatus, *Nam quod* pro *Quodnam*. Apud Plautum paſſim venit.

13. *mane, ipſe exit foras.* O. l. s. & Donatus geminat dictionem *mane*; quare totum verſum ita legerim:

Nihil pote ſupra. quidnam fores crepuit?
mane mane, ipſe exit foras.

ut in quarta ſede ſit proceleuſmaticus, eliſo ex *fores s*. FAERNUS. Omnes noſtri, *Mane, mane*.

14 *Men quaerit?* Melius liber Bembinus, *me quaerit*. nec interrogative pronuntiandum eſt: non enim quicquam dubitat, audito ſacrilegi nomine, quin ipſe quaeratur. FAERNUS. Noſtri omnes *Men quaerit?* Sed recte Bembinus:

AE. *Age inépte, quaſi nunc nón norimus nós inter nos, Ctéſipho.*
Hoc míhi dolet, vos paéne ſero ſcíſſe, et in eum rém locum
Redíſſe, ut ſi omnes cúperent, tibi nil póſſent auxiliárier.
CT. *Pudébat.* AE. *ah, ſtultítiaſt iſtaec, nón pudor: tam ob páruolam*
Rem paéne e patria? túrpe dictu. deós quaeſo ut iſtaec próhibeant.
CT. *Peccáui.* AE. *quid ait tándem nobis Sánnio?* SY. *iam mítis eſt.*
AE. *Ego ád forum ibo, ut húnc abſoluam: tu íntro ad illam, Ctéſipho.*
SA. *Syre, ínſta.* SY. *eamus: námque hic properat ín Cyprum.* SA. *ne tám quidem:*
Quamuis etiam maneo ótioſus híc. SY. *reddetur, né time.*
SA. *At ut ómne reddat.* SY. *ómne reddet: táce modo, ac ſequere hác.* SA. *ſequor.*
CT. *Heus, heús, Syre.* SY. *ehem, quid eſt?* CT. *ébſecro hercle te, hóminem iſtum inpuríſſimum*
Quam primum abſoluitóte; ne ſi mágis inritatús ſiet,

binus: *Me quaerit.* Eun. V, 6, 5.
Sed ubi obſecro eſt? Me quaerit haec.
Plautus Pſeud. IV, 2. 19. Leno itidem, ut hic:
Hominem ego hic quaero malum,
Legirupam, impium, perjurum, atque improbum. Me quáeritat.
Perſ. I, 3, 10.
Jam pol hic aderit, credo, congerro meus.
Me dicit, enge.

2 *Te ipſum quaerito.* Omnes fere l. s. *quaero.* utroque modo ſtat verſus. FAERNUS. Quinque ex noſtris *Quaero.* Recte.

3 *Triſtitiam tuam,* Liber Bembinus *triſtitiem.* FAERNUS.

4 *Ego illam hercle vero omitto.* Hic & ſequens verſus, in libro Bembino, & multis aliis, ita ordinati ſunt in octonarios Iambicos:
Ego illam vero omitto, qui quidem te habeam fratrem, o mi Aeſchine,
O mi germane, ah vereor coram in os te laudare amplius.
Sed in priore verſu ex *quidem m* elidetur; quamvis ſequente conſonante. *habeam* vero in duas ſyllabas contrahetur. FAERNUS. *Habeam* in duas ſyllabas contrahi nec licet, nec hic opus eſt.

6 *Quam quod habeam gratum.* Liber Bembinus *quo,* ut & exigit verſus. *quo* autem pro *quod* expone. FAERNUS.
Noſtri omnes mendoſe *Quod.* Ceterum illud *Adſentandi* neſcio an rectius *Adſentande*: ſed Codicibus & Magiſtris hoc concedemus. Donatus: *Adſentandi, adulandi. Et utrum deeſt Cauſa, an ad ipſam litem ſic dicitur?* ſic editio Lindenbrogii. Quid autem eſt *Ad ipſam litem.* Editiones veteres: *Ab ipſa lite.* Lege, *An abſolute ſic dicitur?*

8 *Sed hoc mihi dolet.* Donatus, & liber Bembinus, non habent dictionem *ſed:* quod & venuſtius eſt & verſui congruentius. FAERNUS.
Hoc mihi dolet nos paene ſero ſciſſe, & paene in Rediſſe. [*eum locum*
Quid eſt *Nos rediſſe in eum locum?* Omnino hic deſideratur *Rem*; ut Heaut. II, 3, 118. *In eum res rediit jam locum, Ut ſit neceſſe.* Editiones ſane veteres, *Paene rem in eum locum.* Sic & ſcriptus codex apud Guyetum; ac duo alii *Rem paene.* Tu repone:
Hoc mihi dolet nos paene ſero ſciſſe & in eum Rediſſe. [*rem locum*
Sero eſt Nimis ſero; ſaepe apud Noſtrum & Plautum. *Dolet,* inquit, Donatus, *bis ſubaudiendum eſt.* Recte; ſi dixiſſet *Paene* bis ſubaudiri.

9 *Nihil tibi poſſent auxiliarier.* Noſtri univerſi cum Edd. vett. *Tibi nil.* Et Anapaeſtus in his verſibus ſuavior eſt Dactylo: & *Tibi* in Ictu eſſe debet.

11 *Paene ex patria.* Liber Bembinus, *paene e patria.* FAERNUS. Noſtri omnes *Ex.*

17 *Obſecro hercle hominem iſtum inpuriſſimum,* Lege ex veterrimo noſtro & altero, *Obſecro hercle te, hominem.* Alioqui claudicat verſus

Tum

Aliqua ád patrem hoc permánet; atque ego túm perpetuo périerim.
SY. *Non fiet, bono animo és: tu cum illa te íntus oblecta ínterim:* 20
Et léctulos iube ſtérni nobis, ét parari cétera.
Ego iám tranſacta ré conuortam mé domum cum obſónio.
CT. *Ita quaéſo: quando hoc béne ſucceſſit, hílare hunc ſumamús diem.*

ACTUS III. SCAENA I.

SOSTRATA. CANTHARA.

SO. *'OBSECRO, mea nútrix, quid nunc fiet?* CA. *quid fiét rogas?*

19 *Tunc perpetuo perierim.* Omnes fere l. s. *Tum.* FAERNUS. Tres tamen noſtri veterrimi *Tunc.*

20 *Bono animo eſto.* Liber Bembinus & Baſilicanus *bono animo es.* ita optime verſus procedit. FAERNUS. Noſtri perperam *Eſto.*

22 *Hilarem hunc ſumamus diem.* Correxit olim Palmerius *Hilare ſumamus*; cui tamen recte monenti nemo obtemperavit. Videamus, an nobis melius cadat alea. Plautus in eadem phraſi adverbium uſurpat. Epid. I, 2, 54. *Eamus intro ad te, ut hunc hodie diem Lucuſte habeamus.* Pſeud. V, 1, 23. *Hoc ego modo atque herus minor hunc diem Sumpſimus proſhyme.* Sed Poen. V, 6, 30. *Ut hunc diem Habeamus hilarem, hujus malo, & noſtro bono.* Ubi tamen fidenter emendes *Hilaré.* Nimirum ea aetate *Hilarus* dicebant; numquam, quod ſciamus, *Hilaris.* Extra haec loca nec Plautus neque noſter *Hilaris*, ſed ſemper *Hilarus. Hilarè* adverbium Nonius ex Afranio citat, & ex ipſo Cicerone; qui ter quaterque etiam alias eo adverbio utitur. Chariſius p. 180. *Hilariter* ab eo quod eſt *Hilaris: Hilare* autem ab *Hilarus.* Acron in Terentii Adelphos; ubi Terentius, *Hilare hunc ſumamus*, inquit, *diem.* Sed & Afranius in ſororibus: *Nunc te obſequentem atque hilarem, ut dixi, praebeas*: Hodie quidem apud Chariſium utrobique editum eſt *Hilarem.* Sed plane contra auctoris ſententiam; qui haec exempla ideo adducit, ut *Hilarus* olim dictum eſſe probet; non ut *Hilaris*, quod in communi tum ſermone erat.

1 *Obſecro, mea nutrix, quid nunc fiet?* CA. *quid fiet rogas?* Liber Bembinus, Victorianus. & Decurtatus, *quid fiat?* ſane in omnibus libris hic verſus terminatur in *rogas.* eſt autem trochaicus catalecticus, cum ſequentes ſint octonarii Iambici. FAERNUS.

Sic Eun. V, 9. Scena incipit a Trochaico; quem ſtatim ſubſequuntur Iambici. Qui, ut hic quoque par ſequentibus fiet, *An obſecro* ſubſtitui voluit, neſciebat illud *An*, non ſolum *Interjectionem eſſe mulieris conſternatae*, ut parum accurate Donatus, ſed abnegantis, rejicientis, aſpernantis id cui reſpondetur. Non igitur huic loco *Apprime convenit*; ne minime quidem convenit.

Modo dolores, mea tu, coepiunt primulum. 2
Tan. Faber nutrici haec verba adſignat, non Soſtratae; & laudatorem ſibi repperit. Cur hoc, ſi interroges; dicunt. *Mea tu* ancillae eſſe, reblandientis Herae, quae dixerat mea Nutrix. Atqui, o boni; *Mea tu*, familiarius eſt, quam ut a ſerva ad dominam dicatur. Vel pares dicunt *Mea tu*, vel dignior ad inferiorem.

Quaſi numquam adfuerit. Elegantius codex Petrenſis, *quam tute papereris.* 3
Jam nunc times quaſi nuſquam *adfuerit, num-*

Nec quem ad obſtetricem mittam. Et verſus, qui Iambicus eſſe debet, & ſententia legi poſtulant, 5
Nec éſt quem ad obſtetricem mittam, nec qui adcerſat. Aeſchinum.

Solus mearum miſeriarum eſt remedium. Sic recentiores noſtri, ſed veteres omnes, 7
Solus mearum eſt miſeriarum remedium.

E re nata melius fieri haud potuit, quam factumſt, hera. Sic Faernus dedit, auctore Donato: 8

Recte édepol ſpero. SO. *módo dolores, méa tu, occipiunt prímulum.*
CA. *Iam núnc times, quaſi núſquam adfueris, núnquam tute pépereris.*
SO. *Miſerám me, neminem hábeo, ſolae ſúmus: Geta autem hic nón adeſt:*
Nec éſt quem ad obſtetrícem mittam, néc qui adcerſat Aéſchinum.
CA. *Pol ís quidem iam hic áderit: nam numquam únum intermittít diem,*
Quin ſémper ueniat. SO. *ſólus mearum eſt míſeriarum rémedium.*
CA. *'E re natae mélius fieri haut pótuit quam factum éſt, era,*
Quándo uitium oblátum eſt: quod ad illum áttinet potíſſimum,
Tálem, tali ingénio atque animo, nátum ex tanta fámilia.
SO. *'Ita pol eſt ut dícis: ſaluos nóbis, deos quaeſo, út ſiet.*

Donato: ſed noſtri codices univerſi E *re natae*. Donatus ſic explicat: *E re nata, ſic propeie dicimus de iis quae contra voluntatem noſtram acciderunt, ut nunc vitium virginis: Ergo E re nata, ex vitio virginis.* Sic ſane Apuleius Metam. IV. *E re nata capto conſilio fugam deſino.* & iterum: *Tunc e re nata ſubtile conſilium ego & iſte babulus tale commeniſcimur.* & rurſum in V. *E re nata confingit, eſſe juvenem quendam.* In his locis, & de rebus *quae contra voluntatem acciderant* loquitur Apuleius, & ſimul ſignificat, *ex tempore, celeriter* conſilium captum. Iſte vero ſenſus huic Noſtri loco non convenit: & ſi *E re nata* cum Donato explices, *Ex vitio virginis*; quid cum illo facies quod ſequitur, *Quando vitium oblatum eſt?* Siquidem bis idem dicetur. Plautus Caſ. II, 5, 35.

Ita rem natam intellego,
Neceſſum eſt vorſis gladiis depugnarier.

& Bacch. II, 2, 40.

Edepol, Mneſiloche, ut hanc rem natam intellego,
Quod ames paratumſt, quod des inventoſt opus.

Ubi rem natam perinde eſt ac *Comparatam.* Sed neque hoc ſenſu dicere poſſis *E re nata*, e re comparata. Satius eſt omnino, ut librorum omnium lectionem retineamus, *E re natae*, ex commodo filiae tuae, melius haut fieri potuit, quam factum eſt. Phorm. V, 8, 76.

Non hercle ex re iſtius me inſtigaſti, Demipho.

Sic paſſim, *E re mea, tua, ſua: e re publica.* Neque vero metuas, ne *Natae* minus recte dicatur ab ea quae Mater ei non eſt. Sic enim infra V, 5, 1. Syrus ad Demeam;

Heus Demea, regat frater ne abeas longius.

10 *Talem tali genere, atque animo, natum ex tanta familia.* Multum laborat Donatus, ut *Genere* a *Familia* diſtinguat. Genus, inquit, *jam ad vivos pertinet*, Familia *etiam ad defunctos: alii* Genus *ad nobilitatem referunt*, Familiam *ad copias.* Haec magiſtrorum deliramenta ſunt; dum quae emendare neſciunt, quovis modo explicare volunt. *Genus* & *Familia* prorſus idem ſunt; nec ut res diſparatae in eodem commate uſquam conjunguntur. Quod Teſipho dicit III, 3, 55.

Haecine flagitia facere te? haec te admittere?
Indigna genere noſtro?

id Hegio III, 4, 2. ſic effert, *Ex illan familia*
Tam inliberale facinus eſſe ortum?

Sed eſto, ut *Genus* & *Familia* diſtingui hic poſſint: certe ſignificationis ſunt admodum propinquae. Cur ergo inter duo iſta tertium quid inſeritur ſignificationis plane diverſae? Cur primum *Genus* laudat, deinde *Animum*, & rurſus ad *Familiam* redit? Hoc Donatus mihi liquido explicet, & ſummus Magiſtrorum a me audiet. Quid multis agimus? Reſtituo antiquam. Poëtae manum, & ſuum ſibi reddo:

Talem, tali ingenio *atque animo, natum ex tanta familia.*

Ingenium atque animus, utpote cognatae ſignificationis, paſſim juncta veniunt. Infra V, 3, 42. *Scire eſt liberum Ingenium atque animum.* And. I, 1, 86.

Haec ego putabam eſſe omnia, humani ingeni.
Manſuetique animi officia.

Plautus Bacch. III, 3, 90.

Ut illius animum atque ingenium regas.

Trin. I, 2, 55.

Sunt quorum ingenia atque animos nequeo noſcere.

Cicero Ep. Fam. IX, 14. *Sed contigit magnitudine cum animi, tum etiam ingenii atque conſilii.* Philip. II. *Redimeret adoleſcentem ſumma ſpe & animi & ingenii praeditum.* Ita ipſe alibi & Livius aliique ſaepe.

ACTUS

ACTUS III. SCAENA II.

GETA. SOSTRATA. CANTHARA.

G. *NUNC illud eſt, quod ſi ómnia omnes ſúa conſilia cónferant,*
Atque huíc malo ſalútem quaerant, aúxili nihil ádferant,
Quod míhique eraeque fíliaeque eríli eſt. uae miſeró mihi,
Tot rés repente círcumuallant, únde emergi nón poteſt,
Uís, egeſtas, íniuſtitia, ſólitudo, infámia. 5
Hócine ſaeclum? o ſcélera, o genera ſácrilega, o hominem ímpium.
SO. *Me míſeram, quidnamſt, quód ſic uideo tímidum et properantém Getam?*
G. *Quem néque fides neque iúſiurandum néque illum miſericórdia*
Repréſſit, neque refléxit, neque quod pártus inſtabát prope:
Cui míſerae indigne pér uim uitium obtúlerat. SO. *non intéllego* 10
Satis, quaé loquatur. CA. *própius obſecro áccedamus, Soſtrata.* G. *ah,*
Me míſerum, uix ſum cómpos animi, ita árdeo iracúndia.
Nihil éſt quod malim, quam íllam totam fámiliam dari mi óbuiam,
Ut ego íram hanc in eos éuomam omnem, dum aégritudo eſt haéc recens:

1 *Nunc illud eſt, quod ſi omnes omnia.* Miror ſic dediſſe Faernum: cum plerique codices & Edd. vett. habeant,

Nunc illud eſt, quod ſi omnia omnes.

Vide infra V, 9, 21. Quanto hoc venuſtius eſt, & collocatione & numeris.

6 *Hocine ſaeculum?* Liber Bembinus, Victorianus, & Baſilicanus; *ſaeclum.* utroque modo ſtat trochaicus. FAERNUS. Noſtri codices *Saeclum:* neque aliter ſtat verſus.

14 *Ut iram hanc.* Lege ex libro Bembino, & aliis fere omnibus, *ut ego iram hanc.* FAERNUS. Unus tantum & alter e noſtris *Ego.* Ceterum unus ex veteribus, *Aegritudo eſt haéc recens,* non *Haec eſt.* Recte.

15 *Satis mihi id habeam ſupplicii, dum illos ulciſcar modo.* Verſus claudicat; niſi in *Dum* ſynaloepha ceſſet, plane contra artem & Terentii morem. Dele iſta, *Dum illos ulciſcar modo.* Hemiſtichium eſt, ut mox v. 19.

18 *Sublimem medium arriperem, capite primum in terram ſtatuerem.* Alia collocatio mihi magis probata eſt in libro Bembino:

Sublimem medium primum arriperem, & capite in t. ſ. FAERNUS.

Hoc quod Bembinus exhibet, *Sublimem medium primum arriperem,* a Correctore ſe natum prodit; qui cum id in recepta lectione, *Primum ſtatuerem capite in terram,* ineptum eſſe vidiſſet, cum poſt illud *Primum* nihil deinceps ſequatur, illud *Primum* ad prius verſiculi colon retraxit. Atqui, o quiſquis eras, alia via ſuccurrendum erat huic difficultati: ſic enim legendum:

Sublimem medium arriperem, & capite pronum *in terram ſtatuerem.*

Pronum, Primum, Privum facile inter ſe in ſcriptis permutantur: id adeo, quia *Pro, Prae, Per, Pri* compendioſe olim ſcriberentur, una tantum litera *P* in textu relicta. Vide nos ad Horat. Art. Poet. v. 60. *Pronum* hic Palmerius primus reſtituit, accedente poſtea Guyeto. Catullus Epig. XVII. *Nunc eum volo de tuo ponte mittere* pronum. *Capite ſtatuere,* active; ut Plautus neutraliter, *Capite ſiſtere.* Curc. II, 3, 8.

Quin cadat, quin capite ſiſtat in via, de ſemita.

Capt. IV, 2, 13.

Nam qui obſtiterit, ore ſiſtet.

Tunderem, & proſternerem. Tunderem, quod 21

omnes

Satís mi id habeam súpplici: [dum illos ulciſcar modo.]
Seni ánimam primum extínguerem ipſi, qui íllud produxít ſcelus:
Tum autém Syrum impulſórem, uah, quibus íllum lacerarém modis?
Sublímem medium arríperem, et capite prónum in terram ſtátuerem,
Ut cérebro diſpergát uiam:
'Adoleſcenti ipſi ériperem oculos: póſthaec praecipitém darem.
Céteros ruerem, ágerem, raperem, fúnderem, et proſtérnerem.
Set céſſo eram hoc malo ímpertiri própere? SO. *reuocemús.* Geta. G. *hem,*
Quíſquis es, ſine me. SO. *égo ſum Soſtrata.* G. *úbinam es? te ipſam quaérito:*
Te éxpeto: oppido ópportune te óbtuliſti mi óbuiam,
'Era. SO. *quid eſt? quid trépidas?* G. *ei mi.* SO. *quíd feſtinas, mí Geta?*
'Animam recipe. G. *prórſus.* SO. *quid iſtuc prórſus ergoſt?* G. *périimus:*
'Actumſt. SO. *loquere ergo, obſecro te, quíd ſit.* G. *iam.* SO. *quid iám, Geta?*
G. *Aéſchinus.* SO. *quid is érgo?* G. *alienus éſt ab noſtra fámilia.* SO. *hem,*
Périi. quare? G. *amáre occepit áliam.* SO. *uae miſeraé mihi.*
G. *Néque id occulte fért, ab lenone ípſus eripuít palam.*
SO. *Sátin hoc certumſt?* G. *certum: hiſce oculis égomet uidi, Sóſtrata.* SO. *ah,*

omnes Codices habent, minime hic conuenit. Etſi ita Nonius citet v. Ruere: & ita vetuſtus ibi codex. Omnino verum eſt, quod & Guyetus vidit, *Funderem & proſternerem:* Sic *Fuſi hoſtes*, paſſim: omnia haec verba a militari pugna tranſlata ſunt.

22 *Ego ſum Soſtrata. Ubi ea eſt?* Corrige, *Ubinam es?* ut alibi. *Ubinam eſt?*

24 *Te expecto.* Sic codices alii: ſed lege, *Expeto*, ut codex Academicus. Cur enim *Expectaret*, cui hoc totum inexſpectatum accidit? Vide nos ad Eun. IV, 6, 5.

26 *Animum recipe.* Placet mihi lectio libri Bembini, *animam recipe:* hoc enim & Terentii ſenſui, & iis quae Donatus de anhelitu dicit, magis quadrat. FAERNUS. Certa lectio *Animam*; & ſic codex noſter 900 annorum.

27 *Eloquere obſecro quid ſit.* Multi l. s. inter quos Bembinus, poſt *eloquere*, addunt *ergo*; quod vero ſequitur, etiam praeter eos libros & Baſilicanum, Donatus habet hoc modo, *obſecro te quid ſit*; quae mihi plenior videtur oratio: verſui certe optime conſulit. FAERNUS.

Actumſt. Eloquere ergo obſecro te quid ſit. Jam. Quid jam Geta.
Sic dedit Faernus; & adſcito *Ergo* Iambicum inter Trochaicos fecit. Veteres noſtri fere omnes non habent *Ergo*. Sed recentiores quinque habent. Lege,
Actumſt. Loquere ergo obſecro te.

so. *Quid ergo is?* O. l. s. *quid is ergo?* & 28
eo amplius liber Bembinus & alii antiqui, *ab noſtra.* FAERNUS. Noſtri omnes, *Quid is ergo.* Pauci *Ab:* ceteri *Ex* vel *A noſtra.*

Ab lenone ipſus eripuit palam. Codex unus 30
A lenone. Palmerius ſubdiſtinguit; *A lenone: ipſus eripuit palam.* Hoc eſt *Amare coepit a lenone.* Vide nos ad Eun. V, 4, 4. Sed ſana eſt recepta diſtinctio, Plaut. Aſin. I, 1, 55.
Per fallaciam,
Quam amabam abduxit a lenone mulierem.

Satin hoc certe? Donatus legit, *ſciſne hoc* 31
certo? libri aliqui, inter quos Bembinus, *ſatine hoc certum'ſt:* quod vero ſequitur, ſolus Bembinus ita habet: GE. *certum.* quam reſponſionem interrogatio, quae per *certum eſt* facta, videtur exigere. FAERNUS. Noſtri *Certe, certe:* vel *Certo, certo.*

Me míseram, quid iam crédas? aut cui crédas? noſtrumne Aéſchinum?
Noſtram ómnium uitam, ín quo noſtrae ſpés opeſque omnés ſitae?
Qui ſé ſine hac iurábat unum núnquam victurum diem?
Qui ſe ín ſui gremió poſiturum púerum dicebát patris?
Ita obſecraturum, út liceret hánc ſe uxorem dúcere?
G. *Era, lácrumas mitte: ac pótius, quod ad hanc rem opus eſt, porro, conſule.*
Patiámur an narrémus cuipiam. CA. *áu au, mi homo ſánus es?*
An próferendum hoc tíbi uidetur úſquam? G. *mi quidem nón placet.*
Iam prímum illum alieno ánimo a nobis éſſe, res ipſa índicat.
Nunc ſi hóc palam proférimus, ille infítias ibit, ſát ſcio:
Tua fáma et gnatae uíta in dubium uénient. tum ſí máxume

32 *Noſtrum Aeſchinum? Noſtrumne Aeſchinum* habent aliqui libri etiam antiqui, inter quos Bembinus: qua lectione optime ſtat trochaicus. FAERNUS.

Me miſeram, quid credas jam? Veteres noſtri omnes, *Quid jam credas?* Sic & verſus flagitat, & accentus ratio.

33 *In quo noſtrae ſpes, omneſque opes ſitae.* O. l. s. ita collocant, *ſpes opeſque omnes ſitae.* FAERNUS.

Noſtram vitam omnium. in quo noſtrae ſpes opeſque omnes ſitae
Erant: qui ſine hac jurábat ſe unum numquam victurum diem.

Sic codices omnes; fallor tamen, an Auctor ſic dedit:

Noſtram omnium vitam: in quo noſtrae ſpes opeſque omnes ſitae;
Qui ſe ſine hac jurabat unum numquam victurum diem.

35 *Qui ſe in ſui gremio poſiturum puerum dicebat, patrem*
Ita obſecraturum, ut liceret ſibi hanc uxorem ducere. Liber Bembinus & Vaticanus pro *patrem*, habent *patris*, ut ſit ordo, in gremio ſui patris. in Baſilicano, & pleriſque aliis legitur *patres*; quod & hanc lectionem ex parte confirmat. Quod vero ſequitur, ita Bembinus habet; *hanc ſi uxorem ducere*; ut conjicere detur *ſi*, pro *ſibi*, ſicut *mi* pro *mihi*, antiquos ſcripſiſſe. nec ſane aliter ſtat verſus, niſi aut ita ſcribas, aut certe in ſcanſione eam dictionem in unam ſyllabam contrahas: quae deinde per ſynaloepham elidatur. FAERNUS. *Patris* duo ex noſtris veterrimi. Ceteri *Patres*. Porro ex Petrenſi codice legendum, *Hanc ſe uxorem ducere*. Sic Heaut. IV, 1, 53.

Non licet hominem eſſe ſaepe ita ut volt.

Tam accuſativum poſt ſe admittit *Licet*, quam dativum.

37 *Porro conſule.* Donatus & omnes, quotquot ſunt l. s. praeter Vaticanum, *porro praſtice.* FAERNUS. Tres ex noſtris veterrimi, *Conſule.* Recte. *Conſule, delibera, utrum patiamur, an narremus. Patiamur* lege, dempto *Ne*, ut Phorm. I, 3, 22.

Cui de integro eſt poteſtas etiam conſulendi
quid velis,
Retinere, amare, an mittere.

38 CAN. *au au, mi homo.* Liber Bembinus & Victorianus & Donatus, ſemel tantum *au* habent. FAERNUS. Noſtri uno excepto omnes *Au au*: neque aliter ſtat verſus. *Cuipiam* non poteſt non elidere ultimam.

39 *An hoc proferendum tibi uſquam eſſe videtur?* O. l. s. *tibi videtur eſſe uſquam*, praeter Bembinum, in quo legitur *uſquam eſſe.* Ceterum prima hujus verſus ſyllaba in praecedentem verſum rejicitur, verſus vero ſtat abjecto *r*, ex *videtur*, item *m*, ex *quidem*: quamvis conſonans conſequatur. FAERNUS.

An hoc proferendum tibi videtur uſquam eſſe? Noſtri partim *Eſſe uſquam* partim *Uſquam eſſe.* Sed unus ex Regiis, non habet *Eſſe*: Idem cum tribus aliis *Proferendum hoc.* Lege:

An proferendum hoc tibi videtur uſquam?
Mi quidem non placet.

41 *Nunc ſi hoc palam proferemus.* Lectio libri Bembini, in quo eſt *proferimus*, verſum hunc ſuſtentat. FAERNUS. Noſtri omnes mendoſe *Proferemus.*

Cum

Fateátur; cum amet áliam, non eſt útile huic, illí dari.
Quaprópter quoquo pácto taciteſt ópus. SO. *ah, minime géntium:*
Non fáciam. G. *quid ais?* SO. *próferam.* CA. *hem, mea Sóſtrata, uide*
quám rem agas.
SO. *Peióre res locó non potis eſt éſſe, quam in quo núnc ſitaſt.*
Primum índotata eſt: tum praeterea, quae ſecunda ei dós erat,
Periit: pro uirginé dari nuptum nón poteſt. hoc rélliquum eſt,
Si infítias ibit, téſtis mecum eſt ámulus, quem ipſe amíſerat.
Poſtrémo quando ego míhi ſum conſcia, á me culpam eſſe hánc procul,
Neque prétium neque rem ullam íntercesſe aut illa aut me indignám, Geta;
Expériar. G. *quid iſtic? cédo, ut melius dícas.* SO. *tu quantum potes*

43 *Cum amet aliam, non eſt utile huic illi dari.* Repone: *Non eſt utile huic, illi dari.* Hec. I, 2, 76. *Eam ludibrio haberi, Parmeno,*
Quin integram itidem reddam, ut accepi ab ſuis,
Neque honeſtum mihi, neque utile ipſi virgini eſt.
Ita ſaepe alias, cum dativo.

44 *Quapropter quoquo pacto celato eſt opus.* Liber Bembinus & omnes fere alii, *tacito'ſt opus.* & ita verſus ſtat: aliter non. FAERNUS. Quinque ex noſtris *Tacito:* plures & vetuſtiores *Celato.* Cui hoc placet, ita legat:
Quapropter quoquo pacto eſt celato opus. Ah minime gentium.

45 GE. *quid agis?* Aliqui libri, inter quos Bembinus, *quid ages?* ut & exigit ratio, cum ſequatur reſponſum Soſtratae in futuro, *proferam.* FAERNUS.
Unus ex noſtris *Ages.* Alii *Agis.* Unus ex Regiis *Quid ais?* & Recte: Eſt admirantis & diſſentientis, non interroganti. Si *Agis* legas, bis idem dicitur, cum mox ait. *Quam rem agas.* Porro quae ſequuntur, *Mea Soſtrata, vide quam rem agas,* Cantharae verba ſunt, non Getae: ut vel illud indicat, *Mea Soſtrata;* quod muliebre blandimentum eſt. Uterque & Geta & Cantharа conſilium Soſtratae repudiant.

46 *Pejore res loco non poteſt eſſe, quam in quo nunc ſita eſt.* Ex libro Bembino pro *poteſt,* lego *potis eſt;* aliter nullo modo poteſt procedere hic verſus, neque ut Iambicus, neque ut trochaicus. FAERNUS. Noſtri perpetam *Poteſt.*

49 *Annulus, quem amiſerat.* Noſtri fere omnes cum Edd. vett.
Annulus, quem ipſe amiſerat.
Recte: abjecto, ut ſolet, *s; Anulus* fit dactylus. *Ipſe* ſententiae non parum confert.

Poſtremo quando ego conſcia mihi ſum. Muta ordinem, & ſcribe, 50
Poſtremo quando ego mihi ſum conſcia.

Interceſſiſſe illa aut me indignam, Geta. Repone: 51
Interceſſe aut illa aut me indignam, Geta.

Quid iſtuc? Aliqui libri, inter quos Bembinus, Baſilicanus, & Victorianus, *quid iſtic?* 52
ita & Donatus; nam quamvis in eo mendoſe legatur, *quid iſtuc?* tamen in expoſitione aſſerit hoc ita dici, quaſi diceretur, quid hic reſiſtam? ſane ita ordinantur verſus in libro Bembino & aliquibus aliis, ut ponatur ante haec verba dictio *experiar,* & ſit hic integer verſus,
Experiar. GE. *quid iſtic? accedo ut melius dicas.* SO. *tu quantum potes,*
Eſt autem octonarius Iambicus, ut ceteri, rejecta prima ſyllaba in praecedentem verſum. FAERNUS.
Experiar. Quid iſtic? accedo ut melius dicas.
Tu quantum potes.
Verſus juſto longior eſt. Repone:
Experiar. Quid iſtic? cedo, *ut melius dicas.*
Cedo, concedo tibi, ut melius dicas, quam ego dixeram. Fateor, agnoſco, te melius dicere. *Cedere* in Cauſa, Actione, Diſputatione, paſſim. Eſt qui ſic legi velit, GE. *Quid iſtic?* SO. *accedo,* GE. *Ut melius dicas.* Et *Quid iſtic?* ait, *diſſentientis eſt.* Itane vero? tum erit, cum *Non* & *Minime* erunt aſſentientis. Sed & aliud experitur, *Quid iſtic cedo? ut eum in jus ducas?* O conjecturas lepidas & probabiles! Priſcianus

Abi; atque Hégioni cógnato huius rem énarrato omnem órdine:
Nam is nóstro Simuló fuit ſummus, ét nos coluit máxume.
G. *Nam hercle álius nemo réſpicit nos.* SO. *própere tu, mea Cánthara,*
Curre: óbſtetricem accérſe: ut cum opus ſit, ne ín mora nobís ſiet.

ACTUS III. SCAENA III.

DEMEA. SYRUS.

D. *DISPE'RII: Cteſíphonem audiui fílium*
Una ádfuiſſe in ráptione cum Aéſchino.
Id míſero reſtat míhi mali, ſi illúm poteſt,
Qui alícuí rei eſt, etiam cum ád nequitiem addúcere.
Ubi ego íllum quaeram? crédo abductum in gáneum
Aliquó: perſuaſit ílle impurus, ſát ſcio.
Set eccúm Syrum ire uideo: hinc ſcibo iam, úbi ſiet.
Atque hércle hic de grege íllo eſt: ſi me ſénſerit
Eum quaéritare, núnquam dicet cárnufex.
Non oſtendam id me uélle. SY. *omnem rem módo ſeni,*
Quo páćto haberet, énarramus órdine.
Nil quícquam uidi laétius. D. *pro Iúppiter,*
Hominís ſtultitiam. SY. *cónlaudauit filium:*
Mihi, qui íd dediſſem cónſilium, egit grátias.
D. *Diſrúmpor.* SY. *argentum ádnumerauit ílico:*
Dedít praeterea in ſúmptum, dimidiúm minae:
Id diſtributum ſáne eſt ex ſenténtia. D. *hem,*

p. 1020. *Confirmativa, ut Quidni, Cur non, Sic eſt, Quid iſtic: quo frequenter Terentius utitur in Confirmatione, ut in Adelphis, Quid iſtic? accedo ut rectius dicas.* Sic MSS, *Iſtic*, non, ut Putſchius dedit, *Iſtuc.*

53 *Abi atque Hegioni, cognato hujus, rem omnem enarrato ordine.* Aliqui l. s. inter quos Bembinus, ita habent, *rem enarrato omnem ordine*, in *Hegioni* autem duae mediae vocales in unam coeunt. & pro *hujus*, Bembinus habet, *ejus*. FAERNUS. *Hegioni* non fit triſyllabon: ſed *Atque* corripitur, ut paſſim. Noſtri omnes *Hujus*. Recte.

55 *Propera tu, mea Canthara, Curre.* Repone: *Propere tu, mea Canthara, Curre.* Saepe ſic erratum eſt.

2 *Una affuiſſe.* Liber Bembinus *fuiſſe*. FAERNUS. Sic dedit ille: ſed noſtri omnes *Adfuiſſe.* Nec ſpernendum. And. I, 1, 80. *Una aderat frequens.* Eun. II, 3, 75. *Aderit una in uuis aedibus.* Heaut. II, 2, 18. *Una adſunt tibi.* Amat noſter poſtremas ſyllabas, quantum poteſt, cum ſequentibus colliquefacere. Etiam apud Nonium v. *Raptus* legitur *Affuiſſe.*

4 *Ad nequitiam adducere.* Idem liber, *ad nequitiem*, quod magis ſapit antiquitatem. FAERNUS. Noſtri omnes *Nequitiam.*

10 *Non oſtendam me id velle.* O. l. s. *id me velle.* FAERNUS. Sic & noſtri omnes.

14 *Mihi, qui dediſſem conſilium.* Eſt in aliquibus libris, & inter eos Bembino & Baſilicano, *qui id dediſſem.* FAERNUS. Noſtri omnes *Qui id.*

Simile

Huic mándes, ſiquid récte curatúm uelis.
SY. *Ehem, Démea, haut aſpéxeram te: quíd agitur?*
D. *Quid agátur? uoſtram néqueo mirarí ſatis*
Rationem. SY. *eſt hercle inépta, ne dicám dolo, atque*
Abſúrda. piſcis céteros purgá, Dromo:
Congrum iſtum maxumum in aqua ſinito lúdere
Pauliſper: ubi ego uénero, exoſſábitur:
Prius nólo. D. *haecine flagítia?* SY. *mi quidem nón placent:*
Et clámo ſaepe. ſálſamenta haec, Stéphanio,
Fac mácerentur púlchre. D. *di uoſtrám fidem,*
Utrúm ſtudione id ſíbi habet, an laudí putat
Fore, ſí perdiderit gnátum? uae miſeró mihi,
Uidére uideor iám diem illum, cum hínc egens
Profúgiet aliquo mílitatum. SY. *o Démea,*
Iſtúc eſt ſapere, nón quod ante pedés modoſt
Uidére, ſet etiam ílla quae futúra ſunt
Proſpícere. D. *quid? iſtaec iám penes uos pſáltria eſt?*
SY. *Ellam íntus.* D. *eho, an eſt dómi habiturus?* SY. *crédo: ut eſt*
Deméntia. D. *haecine fíeri?* SY. *inepta lénitas*
Patris, ét facilitas práua. D. *fratris mé quidem*
Pudét pigetque. SY. *nímium inter uos, Démea, nc*
Non quía ades praeſens díco hoc, permimium íntereſt.
Tu, quántus quantus, níl niſi ſapiéntia es:
Ille, ſómnium. ſinerés uero illum tú tuum

23 *Sinito ludere pauliſper, ubi ego venero, exoſſabitur.* In Bembino pro *pauliſper* eſt *tantiſper:* quamvis deinde mutatum in *pauliſper.* ſed retinendo antiquam lectionem, *tantiſper* abſolute ponitur: idemque eſt quod, interea. ſane in eodem libro pro *venero*, eſt *rediero:* quod & ipſum placet. FAERNUS.

Tantiſper, ubi ego rediero, exoſſabitur. Sic dedit Faernus. Noſtri omnes *Pauliſper*, & *Venero*, Utrumque recte. Nam & *Tantiſper* nuſquam alias abſolute: & Syrus *Venero* dicit; quia jam in Scena ſive in Platea eſt, & nondum domum venerat. Coquis haec praecipit; dum ipſe in Scena moratur. Certe *Rediero* locum hic non habet; niſi jam inde aliquo abiturus eſſet Syrus: quod non fit.

35 SY. *Eſt jam intus.* Super his verbis Donatus haec dicit: *Eſt jam intus: ut ellum confidens, catus.* ex iis Donati verbis adducor ut credam: atque adeo pro certo teneam, legendum eſſe, *ellam intus*, aliter quae ex Andria huc citat, non quadrant. FAERNUS. Noſtri omnes, *Eſt jam:* ſed recte *Ellam* ex Donato; & praeterea pro *Eho, an domi eſt habiturus?* Lege, *Eho, an eſt domi habiturus?*

36 D. *haecine fieri flagitia.* Liber Bembinus non habet dictionem *flagitia*, ſine qua procedit ſenarius ſine detrimento ſenſus. FAERNUS. Etiam a tribus noſtris abeſt *Flagitia.*

41 *Ille futilis, ſomnium. ſineres vero illum tuum.* *Tu futilis* non habet, nec Donatus, nec liber Bembinus, aut Vaticanus: quae dictio & valde impedit ſenarium, qui ea deleta ſuſtentatur, corripiendo priorem in *ille:* addendoque dictionem *tu* poſt *illum*, ex libro Vaticano & Baſilicano,

Facere haéc? D. *ſinerem illum? aut nón ſex totis ménſibus*
Prius ólfeciſſem, quam ille quicquam coéperet?
SY. *Vigilántiam tuám tum mihi?* D. *ſíc ſit modo,*
Ut núnc eſt, quaeſo. SY. *ut quiſque ſuum uolt éſſe, itaſt.*
D. *Quid eúm? uidiſtin hódie?* SY. *tuumne fílium?*
Abigam húnc rus. iamdudum áliquid ruri agere árbitror.
D. *Satin ſcís ibi eſſe?* SY. *oh, quem égomet produxi.* D. *éptumeſt.*
Metui ne haereret híc. SY. *atque iratum ádmodum.*
D. *Quid aútem?* SY. *adortus iúrgio eſt fratrem ápud forum*
De pſáltria hac. D. *ain uéro?* SY. *uah, nil réticuit.*
Nam ut númerabatur fórte argentum, intéruenit
Homo de ínprouiſo: coépit clamare, o Aéſchine,
Haecíne flagitia fácere te? haec te admíttere
Indígna genere nóſtro? D. *oh, lacrumo gaúdio.*
SY. *Non tu hóc argentum pérdis, ſet uitám tuam.*
D. *Saluós ſit; ſpero erit ſímilis maiorúm ſuum.* SY. *hui.*
D. *Syre, praéceptorumſt plénus iſtorum ílle.* SY. *phy.*
Domi hábuit unde díſceret. D. *fit ſédulo:*
Nil praétermitto: cónſuefacio: dénique,
Inſpícere, tanquam in ſpéculum, in uitas ómnium

Baſilicano, quam recentiores habent poſt *vero*: Bembinus vero nuſquam. FAERNUS. Noſtri omnes perperam *Futilis* addunt; ſed ex eis duo recte, *Illum tu tuum* non *Tu illum tuum.*

42 *An non ſex totis menſibus.* O. l. s. *aut non.* FAERNUS. Sic & noſtri *Aut.* Bis tamen apud Priſcianum *Ac*; ut in codice vetuſto legitur.

43 *Quam ille quicquam coeperit?* In aliquibus libris Terentii, & Donati ſcriptum eſt *coeperet*: & ita in hunc modum Priſcianus citat. FAERNUS. Priſcianus p. 879. Praeteritum imperfectum eſſe dicit a *Coepio*. Sed p. 1193. habet *Coeperit*, & codex ibi vetus. Duo veteres ex noſtris *Coeperit*, reliqui *Coeperet*.

44 *Vigilantiam tuam tu mihi narras?* D. *ſic ſiet*
Modo ut nunc eſt, quaeſo. Ut quiſque ſuum
vult eſſe, itaſt. Lego,
Vigilantiam tuam tum mihi? ſic ſit modo,
Ut nunc eſt, quaeſo.
Hecyr. V, 3, 22. *Ha ha haec, tum tui iſtuc?* Plautus Pſeud. IV, 1, 28. *Tum' id mihi?*

Quid, eum vidiſtin hodie? Diſtingue: *Quid eum? vidiſtin hodie?* Donatus hoc nos docet: *Quid eum? Initium interrogationis futurae de perſona adcujus. Sic in Heaut.* (V, 1, 77.) *Sed Syrum. Quid eum?* 46

Satin ſcis ibi eum eſſe? Dictio *eum* in nullo eſt l. s. quam & alioqui verſus reſpuit, nec ſermo deſiderat: utique enim intelligitur *eum*. FAERNUS. Nec in noſtris eſt *Eum*. 48

Qui egomet produxi. Hic variant libri, alii *qui*; ut Bembinus & Baſilicanus: alii, *quin*: alii, *quem*; ut Victorianus & Decurtatus ac Donatus: quos ſequimur. FAERNUS. Ib.

Ita variant & noſtri; ita tamen ut vetuſtiores *Qui*: mediocres *Quin*; recentiores *Quem*. Nonius v. Producere. *Terentius Adelphis: O quin' egomet produxi.* Sic & codex ibi vetuſtus. Edd. Terentii vett. & ibi Donatus *Quem*. Hoc ideo praefero, quia ſequitur mox *Iratum*. *Quem egomet produxi atque iratum admodum.* Certe *Quin'*, quod quidam mavult, ſtare hic non poteſt; niſi ex *Scis ibi eſſe* Dactylus fiat; &

Iubeo: átque ex aliis súmere exemplúm sibi.
Hoc fácito. SY. *recte sáne.* D. *hoc fugito.* SY. *cállide.*
D. *Hoc laúdi est.* SY. *istaec rés est.* D. *hoc uitió datur.*
SY. *Probíssume.* D. *porro aútem.* SY. *non hercle ótiumst:*
Nunc mi aúscultandi. píscis ex senténtia
Nactús sum: hi mihi ne córrumpantur, caútiost:
Nam id nóbis tam flagítiumst, quam illa, o Démea,
Non fácere uobis, módo quae dixti: et quód queo
Conséruis ad eundem ístunc praecipió modum:
Hoc sálsumst, hoc adústumst, hoc lautúmst parum:
Illúd recte: iterum síc memento: sédulo
Moneó, quae possum pró mea sapiéntia:
Postrémo, tamquam in spéculum, in patinas, Démea,
Inspícere iubeo, et móneo quid facto úsus sit.
Inépta haec esse, nós quae facimus, séntio:
Uerúm quid facias? út homost, ita morém geras.
Numquíd uis? D. *mentem uóbis meliorém dari.*
SY. *Tu rús hinc ibis.* D. *récta.* SY. *nam quid tu híc agas,*
Ubi, síquid bene praecípias, nemo obtémperet?
D. *Ego uéro hinc abeo, quándo is, quamobrem huc uéneram,*

& balbutientem ac titubantem senem hoc devolvisse, fingamus.

50 *Adortus jurgio fratrem aput forum*
De psaltria istac.

Omnes Codices *Adortus est.* Lege:

Adortus jurgio est fratrem aput forum
De psaltria hac.

Recte Syrus *Hac psaltria*, quia in iisdem aedibus degebat: recte Demea v. 34. *Istaec psaltria*, quia ruri & procul. *Adortus jurgio est*, etiam apud Donatum.

57 *Salvos sit: spero est similis majorum suum. Hui.*
Sic quidem codices; sed repone:
Salvos sit; spero erit *similis.*
Erit corripit hic ultimam ut supra II, 1, 26. Speramus certe de futuro, non de praesenti.

58 *Syre, praeceptorum plenus istorum ille. Phy.*
Omnes libri *Plenus est.* Lege:
Syre, praeceptorumst plenus istorum ille. Phy.

61 *Inspicere tanquam in speculum vitas omnium.*
Liber Bembinus habet *in vitas.* FAERNUS. A nostris omnibus male abest *In.*

Quam illa, Demea. Lege ex vetere nostro 900 annorum codice, *Quam illa, o Demea.* In ista sede spondeus suavior Trochaeo est. Praeterea, pro *Quae modo dixti*, Lege, *Modo quae dixti.* Anapaestus hic suavior Dactylo. 68

Et moneo quid facto usus siet. Liber Bembinus *usus sit.* ita pulchre stat senarius, eliso ex *usus*, posteriore *s.* FAERNUS. Tres ex nostris, *Opus siet.* Etiam bene. 75

SY. *Tu rus hinc abis?* DE. *recte.* O. fere l. s. inter quos Bembinus & Victorianus, *hinc ibis*, ut exigit versus, solus vero Bembinus pro *recto*, habet *recta*; quod maxime placet: ut sit sensus, *recta eo rus.* FAERNUS. Nostri meliores *Ibis*: & Codex C. C. pro varia lectione *Recta*: in textu, ut ceteri, *Recte.* 79

Nemo obtemperat. Obtemperet est in aliquot libris etiam antiquis, & in iis, Bembino. FAERNUS. Quattuor ex nostris *Obtemperet.* 81

Rus.

Rus ábiit: illum cúro: unum illud ad me ádtinet,
Quando íta volt frater: de íſtoc ipſe uíderit.
Set quís illic eſt, quem uídeo procul? eſtne Hégio
Tribúlis noſter? ſí ſatis cerno, is hércle: uah,
Homo amícus nobis iam índe a puero: dí boni,
Ne illiúſmodi iam mágna nobis cíuium
Paenúriaſt, antíqua uirtute ác fide.
Haut cíto mali quid órtum ex hoc ſit públice.
Quam gaúdeo: ubi etiam hútus generis réliquias
Reſtáre uideo, uíuere etiam núnc lubet.
Oppériar hominem hic, út ſalutem et cónloquar.

ACTUS III. SCAENA IV.

HEGIO. GETA. DEMEA. PAMPHILA.

H. *PRO di ínmortales, fácinus indignúm, Geta:*
Quid nárras? G. *ſic eſt fáctum.* H. *ex illan fámilia*
Tam inliberale fácinus eſſe ortum? o Aéſchine,
Pol haút paternum iſtúc dediſti. D. *uídelicet*
De pſáltria hoc audíuit: id illi núnc dolet
Aliéno. pater is níhili pendit: eí mihi.

82 *Rus abiit: illum curo unum: ille ad me adtinet.*
Quando ita volt frater, de iſtoc ipſe viderit.
Lege & diſtingue: [*tinet,*
Rus abiit: illum curo: unum illud ad me ad-
Quando ita volt frater: de iſtoc ipſe viderit.
ita ſupra, I, 1, 24.
In eo me oblecto: ſolum id eſt curum mihi.
& I, 2, 50.
Curemus aequam uterque partem; tu alterum,
Ego item alterum: nam curare ambos propemo-
Repoſcere illum eſt quem dediſti. [*dum*
Quando ita vult frater, illud unum ad me adtinere: *de iſtoc* Aeſchino *viderit ipſe.*

84 *Sed quis illic eſt quem procul video?* Aptior verſui collocatio eſt, quae eſt in libro Bembino, & Donato, *Quem video procul*, in eo vero, quod mox ſequitur, *eſtne hic Hegio*, particulam *hic*, non habent nec Donatus, nec liber Bembinus, nec multi alii. FAERNUS. Utraque lectio ad digitos reſpondet; ſed in una eſt *Procúl*, in altera *Prócul*.

85 *Tribulis noſter?* Hic verſus & ſequens, in libro Bembino, Victoriano, & aliis omnibus, ita ordinati ſunt,

Tribulis noſter? ſi ſatis cerno, is hercleſt. vah.
Homo amicus nobis jam inde a puero. Di boni.

Horum poſterior verſus optime procedit: prior haeret. & neceſſe eſt, aut eum facere trimetrum Iambicum ſcazontem, aut legere, *hercule*. dictionem vero *vah*, ſequenti verſui applicare. FAERNUS. Unus ex Academicis *Is eſt hercle. Vah.* Petrenſis, *Is hercle. Vah.* Hoc placet. Infra IV, 2, 39. *Verum hercle. Vah.*

87 *Ne illiuſmodi jam nobis magna civium*
Paenuriaſt, homo antiqua virtute ac fide.

Sic Faernus. Sed omnes noſtri cum vett, Edd. innumeroſus, *Magna nobis*. Reponè:

Ne illiuſmodi jam magna nobis civium
Paenuriaſt, antiqua virtute ac fide.

Deleatur *Homo*, quod verſum onerat; & patide hic iteratur, cum altero abhinc verſu praeceſſerit. *Civium illiuſmodi antiqua virtute ac fide.* In quibus Hegio comprehenſus aeque laudatur, ac ſi addas *Homo*.

Quam

Utinam híc prope adeſſet álicubi: atque audíret haec.
H. *Niſi fácient quae illos aéquomſt, haut ſic aúferent.*
G. *In té ſpes omnis, Hégio, nobís ſita eſt:*
Te ſólum habemus: tú es patronus, tú pater:
Illé tibi moriens nós commendauít ſenex:
Si déſeris tu, périimus. H. *caue díxeris:*
Neque fáciam, neque me ſátis pie poſſe árbitror.
D. *Adíbo. ſaluere Hégionem plúrimum*
Iubeo. H. *óh, te quaerebam ípſum: ſalue, Démea.*
D. *Quid aútem?* H. *maior filius tuus Aéſchinus,*
Quem frátri adoptandúm dediſti, néque boni
Neque líberalis fúnctus officium éſt uiri.
D. *Quid iſtúc eſt?* H. *noſtrum amícum noras Símulum, atque*
Aequálem? D. *quidni?* H. *fíliam eius uírginem*
Uitiáuit. D. *hem.* H. *mane. nóndum audiſti, Démea,*
Quod éſt grauiſſimum, D. *án quid eſt etiam ámplius?*
H. *Uero ámplius: nam hoc quídem ferundum aliquó modoſt:*
Perſuáſit nox, amór, uinum, aduleſcéntia;
Humánumſt. ubi ſcit fáctum, ad matrem uírginis
Uenit ípſus ultro, lácrumans, orans, óbſecrans,
Fidém dans, iurans ſé illam ductúrum domum.

90 *Quam gaudeo, ubi etiam hujus generis reliquias Reſtare video. vah, vivere etiam nunc lubet.* Illud *Vah* & ſupra metrum redundat, &, cum admirantis & una indignantis ſit, nullum hic locum habet. Lege & diſtingue: [*quias Quam gaudeo: ubi etiam hujus generis reli- Reſtare video, vivere etiam nunc lubet.* *Quam gaudeo*, veterem amicum & virum optimum diu non viſum obviam mihi habere: inter tales etiam diutius vivere juvat.

5 *De pſaltria hac audivit.* Non dixiſſet Demea *Hac*, ſed *Iſtac*, ut ſupra dixit III, 4, 25. *Iſtaec jam penes vos pſaltriaſt?* Unus ex Meadianis *Hic*, ſcilicet Hegio. Sed ille nongentorum annorum, *De pſaltria hoc audivit.* Recte: ſic Eun. III, 2, 45. *Et illud de Rhodio.*

9 *Ni facient.* O. l. s. & Donatus, *niſi facient.* & eſt in prima ſede proceleuſmaticus. FAERNUS. Et noſtri omnes *Niſi.*

12 *Si deſeris tu perimus.* Sic Faernus & Codices. Sed legendum, *Periimus.*

HE. *te quaerebam ipſum.* Omnes fere l. s. inter quos Bembinus, *oh, te quaerebam ipſum.* FAERNUS. 15

Salvere Hegionem plurimum Jubeo. Sic libri omnes. Sed Priſcianus p. 1132. 'Gaudere 'dicunt pro *Gaude*: & ſubauditur *Jubeo* vel 'Volo vel Opto. Sic enim antiqui, *Gaudere te* 'jubeo pro *Gaude*. Terent. Adelph. *Gaudere* 'Hegionem plurimum jubeo, pro *Gaude Hegio.* Sic quattuor ſcripti: licet Putſchius ediderit. *Salvere Heg.* & *Salve Heg.* Memoriane lapſus eſt Magiſter, an verbo verbum *Gaudere* eſt χαίρειν? 14

Functus eſt officium. Antiqui libri ita collocant, *functus officium eſt.* FAERNUS. Sic & noſtri collocant. 18

An quicquam eſt etiam amplius? Liber Bembinus, *an quid eſt e. a.* FAERNUS. Noſtri *Quicquam* non *Quid.* Utrumvis recte: ſed hoc magis. 22

Ignótumſt; tacitumſt; créditumſt. uirgo éx eo
Compréſſu grauida fácta eſt; menſis décimus eſt:
Ille bónus uir nobis pſáltriam, ſi dís placet,
Paráuit, quicum uíuat: illam déſerit.
D. *Pro cérton tu iſtaec dícis?* H. *mater úirginis*
In médioſt; ipſa uírgo: res ipſa: híc Geta
Praetérea, ut captus ſéruolorum eſt, nón malus
Neque inérs: alit illas; ſólus omnem fámiliam
Suſténtat. hunc abdúce, uinci, quaére rem.
G. *Immo hércle extorque, níſi ita factumſt, Démea:*
Poſtrémo non negábit; coram ipſúm cedo.
D. *Pudét: nec, quid agam, néque quid huic reſpóndeam*
Sció. PA. *miſeram me, dífferor dolóribus.*
Iunó Lucina fér opem: ſerua me óbſecro. H. *hem,*
Numnam ílla quaeſo párturit? G. *certe, Hégio.* H. *hem;*

29 *Menſis hic decimus eſt.* Etſi ſic citet Lactantius ad Statii Thebaidem I, *Menſis hic decimus eſt*; Tolle tamen *Hic* quod & verſus reſpuit, nec ſenſus deſiderat. Pomponius apud Nonium v. Verminari:

Decimus menſis eſt, cum factumſt: ita fit,
ita ſemper ſolet:
Decimo menſe demum turgens verminatur,
parturit.

30 *Ille bonus vir, nobis pſaltriam, ſi dis placet.* Vel *pſaltriam* ſpondeus eſt per ſynizeſin duarum extremarum vocalium. vel, quod magis placet, *ille bonus* proceleuſmaticus eſt, eliſo uno *l*, ex *ille*, & *s*, ex *bonus*. FAERNUS.

31 *Illam deſerat.* Liber Bembinus, & aliqui libri Donati, *deſerit*. quod forte melius eſt, contra o. l. s. FAERNUS. Sine dubio rectius *Deſerit*; licet omnes noſtri *Deſerat*. Itaque & in textum admiſi, quod Faernus facere neglexit.

34 *Praeterea, ut captus eſt ſervulorum, non malus.* Dictioni *ſervulorum* verſus repugnat: *ſervorum* admittit: ut in libro Bembino eſt, itemque Donato, hos Afranii verſus citante: *Is, ut ſervorum captus eſt, facillime Domo atque noſtra familia provenditur.* FAERNUS.

Praeterea, ut captus eſt ſervorum, non malus. Sic dedit nobis e Bembino Faernus: & Bembino olim Correctior aliquis. Noſtri omnes *Servulorum*, contra metrum: repoſuit itaque *Servorum*. Immo ſic reponendum erat,

Praeterea, ut captus ſérvolorum eſt, non malus.

Et tamen Priſcianus p. 729. *Eſt ſervorum*; ut vetuſtus quoque ibi codex.

Coram ipſo cedo. Liber Bembinus & Vati- 38
canus: *coram ipſum, cedo:* id eſt, exhibe eum in conſpectum noſtrum, FAERNUS. Veterrimus ex noſtris *Ipſum:* ceteri *Ipſo*.

Quod vos jus cogit. Antiqui libri pro *jus*, 44
vis habent, ſed Bembinus, etiam aſcriptam in margine interpretationem, *Vis, neceſſitas legum*. quamvis autem in libris Donati haec dictio ita ſcripta ſit, ut & pro *vis*, & pro *jus*, legi poſſit: ſi tamen interpretationis ejus verba conſiderentur, apparet eum *vis* legiſſe; dicit enim, *vis, legum* intelligitur; ubi ſi *jus* legiſſet, ſupervacue expoſuiſſet *jus, legum*. FAERNUS.

Quod vos vis cogit, id voluntate impetret. Utrum *Jus* an *Vis* ſcriptum fuerit, in vetuſtiſſimis membranis vix poſſis dignoſcere: *Vis* tamen hic legendum; ut ex obliquis caſibus, ubi magna differentia eſt, facile probes. Ipſum illud *Cogit* potius *Vim* quam *Jus* ſibi adjungi poſtulat. Hec. II, 2, 26.

Nam poſtquam attendi
Magis & vi coepi cogere.

Vis legum intelligitur, non *militum* aut *latronum*. Sic Phor. I, 4, 37.

Vi coactum te eſſe, invitum, lege, judicio tenes?

Ipſe

Illaéc fidem nunc uóſtram implorat, Démea;
Quod uós uis cogit, íd uoluntate ímpetret.
Haec prímum ut fiant, deós quaeſo, ut uobís decet.
Sin áliter animus uéſter eſt; ego, Démea,
Summá ui defendam hás atque illum mórtuum.
Cognátus mi erat: úna a pueris párvolis
Sumus éducti: una ſémper militiae ét domi
Fuimús: paupertatem una pertulimús grauem.
Quaprópter nitar, fáciam, experiar, dénique
Animám relinquam pótius quam illas déſeram.
Quid míhi reſpondes? D. *frátrem conueniam, Hégio:*
Is, quód mihi de hac re déderit conſilium, íd ſequar.
HE. *Set, Démea, hoc tu fácito cum animo cógites,*
Quam uós facillume ágitis, quam eſtis máxume
Poténtes, dites, fórtunati, nóbiles,

Ipſe Hegio mox v. 47. *Ego, Demea, Summa vi defendam has atque illum mortuum.* Plaut. Bacch. I, 3, 37.

Nam poſtquam praetor recuperatores dedit.
Damnatus demum, vi coactus, reddidit
Ducentos & mille Philippûm.

In his locis, ubi tamen de jure ac legibus agitur, non poſſis *Jure* pro *Vi* ſubſtituere: & ſcriptura diſcrepat, & verſus reſpuit. Donatus ad locum: *Vis cogit: Artificioſe; ne totum ſimpliciter agendo diffidere cauſae videatur. Vis igitur legum intelligitur.* Ubi quid ſodes eſt *Simpliciter?* Lege certiſſime, *Ne totum ſupplicitor agendo.* Ergo precibus minas addit Hegio, probus orandi artifex: & fruſtra ille eſt, qui ideo *Jus* hic mavult quam *Vis*, quod vir bonus & amicus noluiſſet tam inclementer loqui, praeſertim in primo congreſſu. Atqui illud *Vis* nihilo durius eſt quam *Jus*; & nihil amplius quam jus & leges minatur.

47 *Hanc defendam.* O. l. s. & Donatus, *defendam hanc.* ut & ratio verſus expoſcit. FAERNUS. Sic etiam noſtri omnes *Defendam hanc.* Lego tamen *Defendam has*, hoc eſt, Matrem & Filiam. Sic mox v. 52. *Potius quam illas deſeram.* & IV, 3, 17. *Purgare ipſis coram.* & IV, 4, 17. *Ad illas ibo, ut purgem me.*

48 *Una a pueris parvoli.* Liber Bembinus, *parvolis.* alios quoque libros vidi, in quibus prius ita erat, ſed deinde ex ea voce *s* abraſum fuit. FAERNUS. Tres ex noſtris praecipui *Parvolis:* ceteri inepte *Parvuli.* Quomodo enim a pueris parvuli educantur, cum parvuli etiam pueris natu ſint minores?

Sumus educati. Vix ſtare hic verſus po- 49
teſt, niſi legas, *educti.* quod tamen in nullo l. s. eſt. FAERNUS. Noſtri quoque *Educati.* Sed miror Faernum plus Librariis, quam verſus legi & ipſi Auctori tribuiſſe; qui illud non in textum adſciverit.

Conſilium, id exequar. Omnes libri anti- 54
qui, & plerique alii ex recentibus, *id ſequar.* ſane in Bembino totus hic verſus deerat, ſed qui eum in margine aſcripſit, ſcripſit *exequar.* FAERNUS. Plerique etiam noſtri, *Id ſequar.*

Tecum animo cogites. Lectio libri Bembini, 55
Victoriani, Baſilicani, *cum animo cogites*, ſanat hunc verſum. FAERNUS. Veterrimus noſter *Cum animo*; reliqui *Tecum animo.* Vel legendum eſt, *Facito, cum animo cogites*; vel *Facitodum animo cogites*, vel *Facito, tecum cogites.* Pari omnia ſenſu & uſu: ſed poſtremum placet: ſic infra V, 3, 22.

Quaeſo hoc facito tecum cogites.

Quam eſtis maxumi. Victorianus, & omnes 56
fere l. s. *quam eſtis maxume*, ut conſequentia ſermonis videtur exigere: ſequitur enim *tam maxume.* FAERNUS.

Tam máxume uos aéquo animo aequa nóſcere
Opórtet, ſi uos uóltis perhiberí probos.
D. *Redíto: fient, fíeri quae aequomſt, ómnia.*
HE. *Decét te facere. Géta, duc me intro ad Sóſtratam.*
D. *Non me indicente haec fíunt: utinam hic ſít modo*
Defúnctum: uerum nímia illaec licéntia
Profécto euadet ín aliquod magnúm malum.
Ibo, ác requiram frátrem, ut in eum haec éuomam.

ACTUS III. SCAENA V.

HEGIO.

BONO ánimo fac ſis, Sóſtrata; et iſtam, quód potes,
Eac cónſolere. ego Mícionem, ſi áput forumſt,
Conuéniam; atque, ut res géſtaſt, narrabo órdine:
Si ita éſt, facturus út ſit officium ſuum,
Faciát: ſin aliter de hác re eſt eius ſenténtia,

60 *Redito: fient, quae fieri aequomſt, omnia.* Lege; *Redito: fient, fieri quae aequomſt, omnia.*

62 *Non me indicente haec fient. Fient* Bembinus liber, ſed alii omnes, *fiunt.* & ut videtur, etiam Donatus, qui afferit hoc Demeam dicere, quia dixerat, *ipſe ſentias poſterius.* quod non quadraret, ſi nunc de futuro loqueretur. ſenſus enim eſt, haec fiunt me non tacente, ſed potius reprehendente: poteſt tamen ſuſtentari *fient*, ut ſit, haec tacente me, non admittentur, quin ea reprehendam & objurgem. quod tamen durum eſt, cum haec praeterita jam ſint, nec tractum praeſentis temporis habeant. hic gloſſema aſcriptum eſt in margine libri Bembini; *Indicente: tacente: nove, immo potius κατὰ ἀρχαϊσμὸν: nam nuſquam legimus, niſi in hoc loco: indicentem enim dixit, non dicentem.* FAERNUS. Noſtri omnes *Fiunt:* de *Indicente* vide Gronovium ad Livii XXII. 39.

Ib. *Utinam hoc ſit modo defunctum.* Duo antiqui libri Bembinus & Victorianus, *utinam hic* habent. ita *defunctum* impersonale erit: ut ſit ſenſus: utinam ſit defunctum hic, id eſt, in hoc negotio: ne Aeſchinus pejora committat. FAERNUS.

Donatus ad locum: *Hi ſex verſus in quibuſdam non feruntur.* Hoc arripuit Guyetus, & more ſuo ſpurios & additicios eſſe pronuntiavit. *Soſtrata*, inquit, *nec in hac Scena, nec in praecedenti comparet, qui igitur eam alloqui poteſt Hegio?* Dicam. Scena priore v. 61. Hegio dixerat, *Duc me intro ad Soſtratam.* Dum Demea quattuor verſus ſequentes pronuntiat, & e Scena abit; redit ab Soſtrata Hegio, & ei quae intus eſt, haec narrat de Scena: plane ut Lesbia, And. III, 3. Archylim, quae domi erat, e Scena alloquitur, & Heaut. V, 1. Chremes Soſtratam uxorem. Porro, in hac de qua agitur Scena, v. 2. *Ego Micionem*, inquit Hegio, *Conveniam, ſi apud forum eſt.* Si hoc tollat Guyetus; unde & ex qua Arte mox Act. IV. Sc. III. Hegio cum Micione eſt?

Si eſt, facturus ut ſit officium ſuum. Si hic ſine ſynaloepha eſt; contra morem & Artem. Lege, *Si ita eſt.* Vel ſic etiam poteris, *Sive eſt*, & *Sive aliter.*

Sin aliter de hac re eſt ejus ſententia. Scandendus hic verſus eſt contractione *ejus* in unam ſyllabam: aut ea dictio delenda, quae nec in libro Bembino eſt. FAERNUS. Omnes noſtri habent *Ejus*; & id verſus poſtulat. *Ejus* monoſyllabon fieri, ſingulae oſtendunt paginae.

Sin

Respondeat mi: ut, quid agam, quam primum sciam.

ACTUS IV. SCAENA I.

CTESIPHO. SYRUS.

CT. *AIN patrem hinc abisse rus? S. iam dudum.* C. *dic sodes.* S. *aput villam est.*
Nunc cum maxume operis aliquid facere credo. C. *utinam quidem,*
Quod cum salute eius fiat, ita se defetigarit uelim,
Ut triduo hoc perpetuo prorsum e lecto nequeat surgere.
SY. *Ita fiat, et istoc si quid potis est rectius.* C. *ita: nam hunc diem*
Nimis misere cupio, ut coepi, perpetuum in laetitia degere.
Et illud rus nulla alia causa tam male odi, nisi quia propest:
Quod si abesset longius,
Prius nox oppressisset illic, quam huc reuerti posset iterum.
Nunc ubi me illic non uidebit, iam huc recurret, sat scio:
Rogabit me: ubi fuerim, quem ego hodie toto non uidi die:

1 *Ain patrem hinc abiisse rus.?* SY. *iamdudum.* CT. *dic sodes.* SY. *apud villam est.* Versus hic est trochaicus tetrameter acatalecticus. FAERNUS.

2 *Nunc cum maxume operis aliquid facere credo.* Legendum, *nunc cum maxume*, ut in libro Bembino & Vaticano est. versus autem est trochaicus catalecticus. Donatus, in hac parte corruptus, nec *eum*, nec *cum*, sed *autem* habet. FAERNUS. Recte *Cum maxume:* Nostri *Eum*, vel *Autem*, vel nihil omnino.

6 *Nam hunc diem Misere nimis cupio.* Nostri fere omnes *Misere cupio*, nec agnoscunt illud *Nimis*. Unus tamen ex Regiis *Nimis misere cupio*. Rectissime: & inde est, quod in ceteris desit *Nimis*. Quippe inter *Diem* & *Misere* absorptum est *Nimis*. (*Diemmisere.*)

7 *Et illud rus.* Hunc versum & sequentem ita ordinatos habet liber Bembinus,

Et illud rus nulla alia causa tam male odi, nisi quia prope'st. Quod si abesset longius.

Prior versus Iambicus est octonarius, qui multis quidem rationibus sustentari potest; sed haec mihi simplicissima videtur, ut ex *tam m*, elidatur, quamvis sequente consonante. posterior vero Iambicus dimeter, non facta synaloepha in *si abesset*; vel facta, trochaicus dimeter catalecticus. FAERNUS. Aliud agebat vir optimus, Nec in *Tam* eliditur *M:* nec synaloepha cessat in *Si abesset.*

8 *Quam huc reuerti posset iterum.* Finis est versus trochaici tetrametri acatalectici. puto tamen eum corruptum, & pro *posset* legendum esse *possiet*, dictionem vero *iterum*, delendam, eo magis quod in libro Bembino non omnino legitur, *posset iterum*, sed *posse iterum* in quodam vero alio libro, *posset iter.* quod non ita multum distat a *possiet*. ita versus esset octonarius Iambicus, ut ceteri, quod si etiam sensum spectes, si Demea, qui semel tantum rure venerat, nunc rediisset, non reversus iterum, sed tantummodo reversus esset. FAERNUS.

Falsus est animi Faernus, cum putaret *Iterum reverti* esse *Bis reverti*. Iterum reverti; Rursum redire, vetuste, pro eo quod est simpliciter Redire. Supra I, 1, 46.

Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit. Infra IV, 2, 40. *In porticum rursus redi.* Eun. IV, 2, 6. *Redeo rursum, male me vero habens.*

10 *Rogabit me ubi fuerim.* Liber Bembinus, *rogitabit.* quod instantius est. FAERNUS.

Rogitabit ubi fuerim: Nostri omnes cum

Quid dícam? S. *nihíne in méntem eſt?* C. *nuſquam quícquam.* S. *tanto méquior.*
Cliéns, amicus, hóſpes, nemoſt uóbis? C. *ſunt. quid póſtea?*
SY. *Hiſce ópera ut data ſit.* C. *quaé non data ſit? nón poteſt fierí.* S. *poteſt.*
CT. *Intérdiu: ſet ſi híc pernócto, caúſae quid dicám, Syre?*
SY. *Uah, quám uellem etiam nóctu amicis óperam mos eſſet dari.*
Quin tu ótioſus és: ego illius ſénſum pulchre cálleo.
Cum féruit maxumé, tam placidum, quam óvis eſt, reddo. C. *quó modo?*
SY. *Laudárier te audít libenter: fácio te apud illúm Deum:*
Uirtútes narro. C. *neáſne?* S. *tuas: homini ílico lacrumaé cadunt,*
Quaſi púero, gaudio. éxin tibi autem. C. *quídnam eſt?* S. *lupus in fábula.*
CT. *Patérne?* S. *is ipſus.* C. *Sýre, quid agimus?* S. *fúge modo intro, ego uídero.*
CT. *Si quíd rogabit, núſquam tu me: audíſtin?* SY. *potin ut déſinas?*

ACTUS IV. SCAENA II.

DEMEA. CTESIPHO. SYRUS.

D. *NE égo homo infélix. prímum fratrem núſquam inuenio géntium:*

Edd. vett. *Rogabit me, ubi fuerim.* Recte. *Ubi* accentum hic habet in ſyllaba priore. Ergo *Ubi fue* proceleuſmaticus eſt, Dactyli tempus habens; & irato apprime convenit rapide loqui.

12 *Nihilne in mente eſt?* Ita aliqui libri, ſed plerique, inter quos Bembinus, *nihilne in mentem eſt.* ego ex infra ſcriptis verbis Donati conjicio legendum ſine verbo *eſt: nihilne in mentem?* ut ſubaudiatur *venit:* dicit enim ſuper eo verſu: *Hiſce opera ut data ſit: A ſuperiore ſubauditur, veniat in mentem:* haec Donatus. Non poſſet autem ſubaudiri *veniat*, niſi ſupra eſſet, aut in voce, aut in ſenſu. Sane hic locus ſimilis eſt ei, qui in Heautontimorumeno eſt, *ego dicam, quod mihi in mentem.* FAERNUS.

Vera eſt Bembini codicis lectio *Nihilne in mentem eſt?* atque ita noſter ille 900 annorum: ceteri *In mente eſt.* Vide nos ad Heaut. V, 2, 33. Porro pro *Numquam* lege *Nuſquam quicquam. Nuſquam*, in re praeſenti ſcilicet: non *Numquam*, ut ſemper ſtolidum ſe & bardum eſſe fateatur.

18 *Cum fervit maxume, tam placidum quam ovem reddo.* Priſcianus ita citat,

Cum maxume fervit tam placidum quaſi ovem redda.

eſt autem antiqua locutio, poſt *tam*, inferre, *quaſi.* FAERNUS.

Priſcianus p. 866. ubi & codex vetus *Quaſi ovem.* Quod autem ait *Tam — quaſi* antiquam locutionem eſſe; voluit credo illud Plauti Curc. I, 51.

Tam a me pudicaſt, quaſi ſoror mea ſit, niſi
Si eſt oſculanda quippiam impudicior.

Ubi codex tamen Regius *Quam ſi.* Lege.

Tam a me pudicaſt, quam ſi ſoror mi ſit, niſi.

ut Horat. Epiſt. I, 7.

Tam teneor dono, quam ſi dimittar onuſtus.

Siquis igitur illud *Quaſi* a Priſciano accipiat, non *Tam* hic legat, ſed *Tum:*

Cum fervit maxume, tum placidum quaſi ovem reddo.

Illud enim obſervandum, *Reddo tam placidum*; cum *Reddo* dicis, nec *Quam ovem*, nec *Quaſi ovem* poſſis dicere: ſubaudiretur enim *Quaſi ovem reddam.* Atqui ovis non *redditur* placida, non ex fera cicuratur, manſuefit; ſed natura & indole eſt placida. Repone.

Cum fervit maxume, tam placidum, quam óvis eſt, reddo.

ut infra V, 3, 63. [*bo eſt. Plautes.*

Tam excoctam reddam atque atram quam carbo.

Plaut. Poen. I, 2, 143.

Jam hercle tu periſti, niſi illam mihi tam tranquillam facis,

Quam

Praéterea autem, dum illum quaero, a uilla mercennárium
Uídi: is filiúm negat esse rúri: nec quid agám scio.
CT. *Syre.* SY. *quid est?* CT. *men quaérit?* SY. *uerum.* CT. *périi.* SY. *quin tu bóno animo es.*
D. *Quíd hoc, malum, infelícitatis? néqueo satis decérnere:*
Nísi me credo huic ésse natum rei, ferundis míseriis.
Primus sentió mala nostra: primus resciſco ómnia:
Primus porro obnúntio: aegre sólus, si quid fít, fero.
SY. *Rídeo hunc: se prímum ait scire: is sólus nescit ómnia.*
D. *Núnc redeo: si fórte frater rédierit uiſó.* CT. *Syre,*
Obsecro, uide ne ílle huc prorsus se íntruat. SY. *etiám taces?*
Ego cauebo. CT. *númquam hercle hodie ego ístuc committám tibi:*
Nám me in cellulam áliquam cum illa cóncludam: id tutíssimumst.
SY. *Age, tamen ego hunc ámouebo.* D. *sét eccum sceleratúm Syrum.*
SY. *Nón hercle hic quidem pérdurare quíſquam, si sic fít, potest.*
Scíre equidem uoló, quot mihi sint dómini: quae haec est míseria?

Quam mare olim est, cum ibi alcedo pullos Bacch. IV, 5, 7. [*educit suos.*
Tam frictum ego illum reddam, quam frictumst cicer.

22 *Páter est? Ipsus. Syre, quid agimus?* Tres ex noſtris *Paterne est? Ipsus.* Lege, *Paterne? Is ipsus.* Vide Phor. I, 3, 26. Verſu 20 pro *Meas? tuas* lege *Meásne? tuas.*

1 *Ne ego homo sum infelix,* Verſus eſt juſto longior. Duo ex noſtris non habent *Homo.* Malim tamen *Sum* ejicere:
Ne égo homo infelix; prímum:
Heaut. IV, 6, 21. *Ne ego fortunatus homo sum.* Plaut. Amph. I, 1, 168. *Ne ego homo infelix fui.*

4 CT. *Syre.* SY. *quid ais?* Bembinus liber, & omnes fere alii, *quid est?* FAERNUS.
Unus tantum ex noſtris *Est*, ceteri *Ais, Agis.* Porro pro *Animó bono es* lege ex tribus noſtris; *Bono animo es*, ut infra IV, 5, 62.
Bono animo es, duces uxorem. Hem. Bono animo es, inquam. Pater.

9 *Rídeo hunc: primum ait se scire.* Demea ter dixerat eodem accentu, *Prímus* ſentio, *Prímus* reſciſco, *Prímus* obnuntio. Quid Syrus? *Primum ait ſe ſcire*; Ita depreſſit *Primum* in Theſi, ut quod elate dicendum eſſet, vix poſſet exaudiri. Tu repone:
Rídeo hunc: se prímum ait scire: is sólus nescit ómnia.
Sed neſcio an legendum ſit, *Ait primus ſcire.* Mutarunt forte Magiſtri; ne Soloeciſmo ſcilicet diſcipulos inſueſcerent. Chariſius p. 239. *Soloeciſmus eſt oratio inconſequens. Per caſus: ut,*
Vir bonus & ſapiens dignis ait eſſe paratus:
pro Paratum ſe eſſe. Videſne, ut ad iſtam formam Magiſtri hic mutaverint; *Ait primus ſcire, Ait primum ſe ſcire?* Verſus autem, quem citat Chariſius, Horatii eſt, Epiſt. I, 7, 22: citatus etiam Servio ad Aen. II, 377. ubi tamen & ſcripti plerique & editi *Paratum* habent. Adeo invaluerat Soloeciſmi metus. Catullus Epig IV.
Phaſelus ille, quem videtis hoſpites,
Ait fuiſſe navium celerrimus.
ubi ſimiliter plerique codices, *Celerrimum.*

Nám me jam in cellam áliquam cum illa. 13
Cellam hic in Theſi deliteſcit, quod maxime proferendum erat. Nullus ex codicibus noſtris agnoſcit illud *Jam.* Lege igitur:
Nám me in céllulam aliquam.
ut Eun. II, 3, 18.
Cum in céllulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.

Nón hercle hic quidém duráre. Nimis laxo 15
ſocco incedit hic verſiculus. Repone:

Nón.

D. *Quíd ille gannit? quíd uolt? quid ais, bóne uir? eſt fratér domi?*
SY. *Quíd, malum, mihi bóne uir narras? équidem perii.* D. *quíd tibi eſt?*
SY. *Rógitas? Cteſiphó me pugnis míſerum, et iſtam pſáltriam*
Uſque occidit. D. *ém, quid narras?* SY. *ém, uide ut diſcidít labrum.*
D. *Quámobrem?* SY. *me inpulſóre hanc emptam eſſe áit.* D. *non tu eum rus hínc modo*
Próduxe aibas? SY. *fáctum: uerum uénit poſt inſániens:*
Níl pepercit. nón puduiſſe uérberare hominém ſenem?
Quém ego puerum módo tantillum in mánibus geſtauí meis?
D. *Laúdo: o Cteſiphó, patriſſas: ábi, uirum te iúdico.*
SY. *Laúdas? ne ille cóntinebit póſthac, ſi ſapiét, manus.*
D. *Fórtiter.* SY. *perquám, quia míſeram múlierem et me ſéruolum,*
Quí referire nón audebam, uícit: hui, perfórtiter.
D. *Nón potuit meliús. idem quod ego ſénſit te eſſe huic reí caput.*
Sét eſtne frater íntus? SY. *non eſt.* D. *úbi illum quaeram, cógito.*
SY. *Scío ubi ſit, uerum hódie numquam mónſtrabo.* D. *hem, quid ais?* SY. *ita.*
D. *Díminuetur tíbi quidem iam cérebrum.* SY. *at nomen néſcio*

Nón hercle hic quidem pérdurare.
ut Hec. II, 2, 27. [*durare.*
Non poſſe apud vos Pamphilo ſe abſente per-
Nonius tamen v. Durum *Durare* hinc citat.

18 *Quid, malum, Bone vir, mihi narras?* Demea dixerat *Bóne vir*, Syrus in repetitione accentum mutat *Bone vír*. Hoc non ab Auctore, ſed a Librariis venit. Repone:
Quid malum, mihi Bóne vir narras?
Ceterum v. 22. Unus ex Regiis *Aibas* habet, ut nos ubique reponimus, non *Aiebas*.

22 *Rus hinc modo.* Haec verba praecedenti verſui attribuimus, qui eſt trochaicus catalecticus, ut & hic ipſe, qui ſupereſt demptis his verbis, ſi tamen *aiebas* in duas ſyllabas contrahatur; aliter eſſet octonarius Iambicus. FAERNUS.

24 *Quem égo modó puerúm tantillum.* Ictus non belle in finales ſyllabas cadunt. Repone:
Quém ego púerum módo tantillum.

25 *Laudo, Cteſipho: patriſſas.* Lege & diſtingue.
Laudo: o Cteſipho, patriſſas.
O addunt tres ex noſtris, quorum duo inter optimos. Eleganter Plaut. Bacc. III, 3, 39.
Cum patrem adeas poſtulatum; puero ſic dicit pater:

Noſter eſto: dum te poteris defenſare injuria.

Idem ſenſit quod ego. Liber Bembinus, *idem quod ego ſenſit:* poſtea deleto *s* medio, remanſit *ſentit*, quod perſpicue melius eſt. eadem collocatio eſt in Vaticano, Baſilicano, & in aliquibus aliis libris, & apud Donatum: licet verbum non habeat, ut poſſit ſciri, utrum legerit *ſenſit*, an *ſentit*. FAERNUS. 29
Nón potuit meliús, idem quód ego.
Sic noſtri omnes, & *Senſit*. Sed vides, ut incommode Accentus in finales incidant. Contra, ac ſupra II, 2, 7. *Qui pótui mélius.* Facile igitur inducor, ut ſic olim fuiſſe exiſtimem:
Non pote mélius. idem ille quod ego ſénſit
té eſſe huic rei caput.
Sic Adel. II, 3, 11. *Nil pote ſupra.*
Senſit, intellexit, percepit, olfecit. Qui *Sentit* in Bembino interpolavit, voluit opinor *Cenſet*, quod eſt, *Putat*, exiſtimat.

Ubi illum quaeram cogito. In Bembino eſt *inveniam.* FAERNUS. 30
Ubi illum quaeram cogito. Sic dedit Faernus, non auſus Bembino ſuo fidere. Noſtri omnes *Quaeram:* rectum tamen eſt *Inveniam*. Phor. IV, 5, 15.
Ubi illas nunc ego repperire poſſim, cogito.
Nec

'Illius hominis, ſét locum noui úbi ſit. D. *dic ergó locum.*
SY. *Nóſtin porticum áput macellum hac deórſum?* D. *quidni nóuerim?*
SY. *Praéterito hac réćta platea ſúrſus: ubi eo uéneris,*
Clíuos deorſum uórſum eſt; hac te praécipitato: póſtea
'Eſt ad hanc manúm ſacellum: ibi ángiportum própter eſt:
'Illic ubi etiam cáprificus mágna eſt. D. *noui.* SY. *hac pérgito.*
D. *'Id quidem angipórtum non eſt péruium.* SY. *uerum hércle. uah,*
Cénſen hominem me éſſe? erraui: in pórticum rurſúm redi:
Sáne hac multo própius ibis, ét minor eſt errátio.
Scín Cratini huius dítis aedes? D. *ſcío.* SY. *ubi eas praeterieris,*
'Ad ſiniſtram hac réćta platea; ubi ád Dianae uéneris,
'Ito ad dextram: príus quam ad portam uénias, aput ipſúm lacum
'Eſt piſtrilla, et éxaduorſum fábrica: ibi eſt. D. *quid ibi facit?*
SY. *Léctulos in ſóle ilignis pédibus faciundós dedit.*
D. *'Ubi potetis uós: bene ſane. ſét ceſſo ad eum pérgere?*
SY. *'I ſane: ego te exércebo hodie, ut dignus es, ſilicérnium.*
Aéſchinus odióſus ceſſat: prándium corrúmpitur:

Nec minus rectum *Quaeram*. Plautus Merc. V, 2, 16.
Cogito, quonam ego illum curram quaeritatum.

31 *Scio ubi ſit.* In fine hujus verſus aſcribe dictionem *ita*, quae eſt prima ſubſequentis. ſic hi duo verſus erunt trochaici catalectici, ut ceteri. ita quoque ordinantur in Bembino & aliquot aliis libris. FAERNUS.

35 *Surſum: ubi eo veneris.* In *Surſum* igitur aut *Ubi* ceſſat Synaloephae vis. Sed tu repone, *Surſus: ubi eo veneris.*

36 *Clivos deorſum vorſum eſt. hac te praecipitato: poſtea.* Liber Bembinus *hac praecipitato* abſolute habet. ut Virgilius: *nox humida coelo Praecipitat.* ita quoque videtur legere Donatus, ita dicens, *Praecipitato: Cito deſcende.* qua lectione admiſſa, licet verſus ſic quoque ſuſtentari poſſit, tamen ut melius habeat, quia in aliquibus libris pro *vorſum* eſt *verſus*, legerim *vorſus*. FAERNUS.
Clivos deorſum vorſus eſt: hac praecipitato: poſtea. Sic dedit Faernus. Noſtri cum vett. Edd. *Vorſum eſt; hac te praecipitato.* Unus tantum habet *Vorſus*, idem tamen *Te* habet. Utroque modo & verſus & ſententia conſtat. Priſcianus *Vorſum* hic legit p. 1013. de Adverbiis in *Um*: *Orientem verſum, Occidentem verſum: Deorſum verſum Terentius in Adelphis.* Sic codices ſcripti: in Putſchii editione deeſt *Deorſum verſum.*

D. *Quonam?* s. *Illic ubi etiam caprificus magna eſt, noſtin?* Deleta ex auctoritate libri Bembini dictione *noſtin*, verſus remanet trochaicus catalecticus, ut ceteri. FAERNUS. Vetus noſter delet *Noſtin*: tu dele etiam *Quonam*. 38

Eſt piſtrilla & ex adverſum eſt fabrica. Nullus l. s. habet verbum *eſt*, ſecundo loco. FAERNUS. Neque noſtri habent *Eſt*. 45

Ilignеis pedibus. Liber Bembinus *Ilignis*. Virgilius: *Currentem ilignis potare canalibus undam.* FAERNUS. Noſtri omnes *Iligneis*. *Lectulos in ſole* junctim accipe, ut lectorum ſpeciem tum notam & ſic appellatam. 46

Ubi potetis vos. D. *ſane bene.* Idem liber haec omnia Demeae attribuit: in cujus perſona optime quadrant. ut erat in Victoriano, & ita collocat Bembinus cum Baſilicano. *bene ſane*, quod & venuſtius eſt. FAERNUS. *Bene ſane*, noſtri omnes. 47

Aeſchinus odioſe ceſſat. Unus ex Regiis *Otioſus*. Lege *Odioſus*. Sic Eunc. IV, 6, 16. *Odioſa ceſſas.* 49

Ctésipho autem in amóre est totus. égo iam prospiciám mihi:
Nám iam adibo, atque únum quicquid, quód quidem erit bellíssimum,
Cárpam: et cyathos sórbilans paulátim hunc producám diem.

ACTUS IV. SCAENA III.

MICIO. HEGIO.

M. *EGO in hác re nil repério, quamobrem laúder tantopere, Hégio.*
Meum offícium facio: quód peccatum a nóbis ortumst, córrigo.
Nisi sí me in illo crédidisti esse hóminum numero, qui íta putant;
Sibi fieri iniuriam últro, si quam fécere ipsi expóstules,
Et últro accusant: íd quia non est á me factum, agis grátias?

52 *Carpam & cyathos sórbillans.* Sic Faernus & Codices plerique: sed unus ex Meadianis *Sorbilans.* Recte, secunda brevi, ut *Ventilans.* Ita *Sorbilum*, quod postea *Sorbitio*, jus quod sorbeatur. Plaut. Poen. I. 2, 183.

Nam mihi jam video propter tete victitandum sorbilo.

Corrigendus apud Festum v. Senium Caecilius in Hymnide:

Sine suam senectutem ducat usque ad senium sorbilo.

Trochaicus est tetrameter: hodie fertur *Sorbitio* & *Utique.* Ceterum id sedulo cavetur, ne verbum ex tribus longis factum, ut *Sorbillans*, duplicem accentum habeat: auribus enim id ingratum; quas rogo consulas, dum hunc Plauti senarium legis. Mil. II, 6, 22.

Nisi mihi supplicium virgarúm de te datur.

Ecquid sentiunt scabri & absoni? sed Poëtae ipsi noli vitio vertere: sic enim ipse dederat,

Nisi mihi supplicium virgeúm de te datur.

ut mox ibi v. 31.

Nisi mihi supplicium stimuleum de te datur.

Vides jam, quantum interfit, non Grammatice sed Poetae, *Sorbillans* hic legeris, an *Sorbilans.*

3 *Nisi me.* Aliqui libri, inter quos Bembinus, Basilicanus, & Vaticanus, *nisi si me.* ita versus, aliter claudicans, sustentatur. FAERNUS. Sic e nostris meliores quique *Nisi si.*

4 *Qui ita putant, sibi fieri injuriam, ultro si quam fecere ipsi expostulant.*

Et ultro accusant. Valde se torquet Donatus super hoc loco, nec tamen explicat; nimirum & ipse in mendosum librum Terentii inciderat. legendum est ex libro Bembino *expostules.* & sensus est, de facta ab eis tibi injuria, etiam insuper te accusant. FAERNUS. Recte hic Bembinus *Expostules*, quod vel ex conjectura facile erat restituisse: nostri *Expostulant.* & Priscianus p. 1143 *Expostulent.* Sic etiam vetus ibi codex.

9 *Suspicionem hanc propter fratrem ejus esse, & illam psaltriam.* Sic & Donatus legit: *Nimis*, inquit, *breviter & succincte: & illam psaltriam*, Propter fratrem ejus esse, *subaudiendum est.* Nimis quidem *Succincte*, & nimis obscure ac illepide. Sed vetus est erratum. Codex Meadianus pro *Ejus esse* habet *Esse ejus.* Repone:

Suspicionem hanc propter fratrem esse: ejus esse illam psaltriam.

Ejus, id est *Fratris.* Sic Heaut. IV, 3. 25. *Hanc esse Clitiphonis.* & hic IV, 4. 16. *Dicam fratris esse hanc?* Jam nihil nimis succincte: nec quicquam subaudiendum.

10 *Si ita aequum censes. aut si ita opus est.* Posterius *si* non est in libro Bembino. FAERNUS. *Aut ita opus est* Faernus dedit, ex solo Bembino: Nostri universi *Aut si ita:* & sic solet Terentius passim, ut And. I, 3, 8.

Si senserit, perii, aut si lubitum fuerit.

Revocetur itaque in Textum; unde superstitione ejectus est.

11 *Nam & illi animúm jam relevabis, quae dolore ac miseria.* Principio, *Relevaris* legendum, ut versu sequente est *Fueris functus*, non *Eungéris.* Deinde vide, ut Accentus cadat

HE. *Ah, minime: unquam te áliter atque es, in animum induxí meum.*
Set quaéſo ut una mécum ad matrem uírginis eas, Mício,
Atque íſtaec eadem, quaé mihi dixti, túte dicas múlieri;
Suſpícionem hanc própter fratrem eſſe: eíus eſſe illam pſáltriam.
M. *Si ita aéquom cenſes, aút ſi ita opus eſt fácto, eamus.* HE. *béne facis:*
Nam etílli iam animum rélleuaris, quaé dolore ac míſeria
Tabéſcit: et tuo offício fueris fúnctus. ſet ſi alitér putas,
Egomét narrabo quaé mihi dixti. M. *immo égo quoque ibo.* HE. *béne facis:*
Omnés, quibus res ſunt mínus ſecundae, mágis ſunt neſcio quó modo
Suſpícioſi: ad cóntumeliam ómnia accipiúnt magis:
Proptér ſuam inpoténtiam ſe ſémper credunt lúdier.

dat in ultimam *Animúm*. Repone:
Nam & illi jam ánimum rellevaris, quae dolore & miſeria.
Praepoſitio *Re* in compoſitione fere duplicat conſonantes apud vetuſtos; ut *Redduco, Repperio; Relleuo*. Pharm. Prol. v. 22.
Quod ab illo adlatumſt, ſibi eſſe id rellatum putet.
Non opus eſt ergo febriculoſis cujuſquam conjecturis, *Illius; Illi tu, Prae dolore*. Ceterum Donatus ad locum. *A jaſte, ait, & utili eſt tota ſententia. Et ſane hi verſus deſunt, quos multa exemplaria non habent.* Quos intelligit verſus, ſunt 11, 12, & 13. Et caſu ex exemplaribus nonnullis exciderant; eo quod decimus, & tertius decimus eodem vocabulo *Benefacis* terminentur. Hoc in nullo non codice fere evenire, norunt qui libros ſcriptos verſaverunt. Sed vide nunc Guyeti indolem & ingenium: arrepta hac a Donato ſuſpicione, hos omnes quattuor pro nothis, ſpuriis, & inſititiis damnat.

13 *Egomet narrabo quae mihi dixti. Immo ego ibo. Bene facis.* Hiat verſus, nec ſententia ſatis plena eſt. Ut utrique mederis, repone: *Immo ego quoque ibo:* nempe una cum Hegione; ut ſequitur hic v. 18. *Sequere me ergo hac intro.*

16 *Propter ſuam impotentiam ſe ſemper credunt negligi.* Cum vidiſſem in libro Bembino pro *neglegi* ſcriptum eſſe in contextu *claudier:* Donatumque affirmare, legi etiam, & *claudere*, & *claudicare*, ſane hunc locum ſemper habui de mendo ſuſpectum: nam *negligi* quidem, quae recentior lectio eſt, negotio quo de agitur, non convenit; non enim dicit Hegio Micioni, i tu ad Soſtratam, & Aeſchinum illi purga, nuptiaſque confirma, ne ſe putet a te neglectam, ſi per alium hoc feceris: non inquam hoc dicit, nam *negligi* ſane, & admodum leve eſſet, & pauperibus ac miſeris, cujuſmodi erat Soſtrata, uſitatiſſimum, quorum fortuna adeo palam cunctis neglectui eſt, ut negligi ſe, non credant, ſed pro certo ſciant, perſpicueque videant: ſed hoc ſignificare vult Hegio, ſi ego Soſtratam tuo nomine convenirem, ut Aeſchinum ei purgarem, & nuptias confirmarem, illa, quae non eam profecto fidem mihi tuo nomine nuntianti haberet, ac tibi ipſi, decipi ſe, ſibique verba dari arbitraretur. *omnes enim quibus res ſunt minus ſecundae, magis ſunt neſcio quomodo ſuſpicioſi: ad contumeliam omnia accipiunt magis:* quam tu illi ſuſpicionem dempſeris, praeſens praeſentem alloquendo. haec contra recentiorem lectionem; vetuſtam vero, id eſt, *claudier*, quod eſt in libro Bembino, ad quod & Donatus alludit, omnes vident ad ſenſum poetae non quadrare. quare in eam conjecturam venimus, ut pro *claudier*, unius tantum litterae, id eſt *d*, detractione, & unius item litterae tranſpoſitione, ut pro *cla, cal* ſcribatur, legendum arbitremur *calvier*, qui eſt infinitivus modus verbi *calvor*, quod aliquando paſſivum invenitur apud auctores, & pro *decipi* accipitur, ita exponente Priſciano. aliquando deponens, & pro *fruſtrari* exponitur a Pompeio Feſto, item a Caio jureconſulto Cap. Si calvitur, De verborum ſignificatione. Exempla vero uſurpati hujus vocabuli ab

Quaprópter te ipſum púrgare ipſis córam, placabílius eſt.
M. *Et récte et uerum dícis.* HE. *ſequere me érgo hac intro.* M. *máxume.*

ACTUS IV. SCAENA IV.

AESCHINUS.

DISCRU'CIOR animi:

auctoribus, haec ex Feſto exſcripta, ſubjeci, ex leg. XII. tabularum: *Si calvitur, pedemve ſtruit, manum endoiacito.* Plautus: *Nam ubi domi ſola ſum ſopor manus calvitur.* Pacuvius in Medo: *Sentio pater te vocis calvi ſimilitudine. Sed quid conſpicio? num me lactans calvitur aetas? Sed memet calvor: vos iſtum juſſi ecyus abſtrahite.* Lucilius Satyrarum libro XXVIII: *Si non it, capito, inquit, eum: & ſi calvitur ergo Fur dominum.* Pacuvius in Duloreſte: *Me calvitur ſuſpicio, hoc eſt quod fare occulte Ajax praedixit.* Salluſtius hiſtoriarum libro tertio: *Contra ille calvi ratus.* Sane, quae ſupra adduximus verba ex XII. tabulis, ita intelligi debent; *ſi calvitur*, active accipiendum, id eſt, ſi fruſtratur, & ſubaudiendum putamus, debitor, vel quid tale; *pedemve ſtruit*, id eſt fugit: ita enim exponitur a Ser. Sulpicio; *manum endoiacito*, pro manum injicito: antiqui enim, teſte eodem Feſto, *endo* pro *in* ponebant; unde *endoitium*, pro initium: *endoploro* pro imploro; *endo procinctu* pro in procinctu. eſt ergo ſenſus: ſi debitor fruſtratur, aut fugit, manum injicito. FAERNUS.

Se ſemper credunt calvier.

Sic in textum ipſum conjecturam ſuam *Calvier* adſcivit Faernus. Nollem factum: *Calvi* plerumque active ſignificat; *Fruſtrari:* nonnumquam tamen paſſive, *Falli, decipi.* Salluſtius Hiſt. III. *Contra ille calvi ratus; quaenit extis an ſomnio portenderetur theſaurus.* Extat apud Eutychem p. 2186. prior quoque pars apud Nonium; & Priſcianum p. 883, ubi *Calvi* interpretatur *Decipi.* Pacuvius apud Nonium:

Sentio, pater, te calvi vocis ſimilitudine.

Sed notabis illic *Calvi ſomnio*, hic *Calvi ſono* dici; & ſimpliciter *Falli* accipiendum, nulla addita, quod Terentii locus poſtulat, *Contumeliae* ſignificatione. Sic ubi Active ſumitur, *Sopor manus calvitur, Aetas me calvitur, Sed memet calvor*; ſimpliciter notat *Fruſtrari*; ſed contumelioſe non omnino. Ergo ad hanc formam, illud Faerni, *Se ſemper credunt calvier*; ſic exponendum erit, *Se ſemper credunt errare, falli opinione, decipi errore:* quod & falſum eſt, & a Terentii loco prorſus alienum. Valeat itaque *Calvier:* & quaeratur aliud, quod notionem *Contumeliae* in ſe habeat: id enim iſta plane flagitant, *Ad contumeliam omnia accipiunt magis.* Et quidem illud *Neglegi*, quod in omnibus noſtris inſedit, non omnino incommode habet: ſed unde illud *Claudier* in Bembino; & illud in Donato, *Neglegi: Legitur & Claudicare?* (ſic Edd. vett. non addunt *Et claudere.*) Sine dubio altius quid hic latet; quod me e puteo extracturum exiſtimo. *Claudere* in priſcis membranis plerumque ſcribitur *Cludere*; & opinor in Bembino fuiſſe *Cludier:* Repono:

Propter ſuam impotentiam ſe ſemper credunt ludier.

Apud Donatum quoque, pro *Claudicare* repono *Ludificari:* quae interpretatio eſt τῦ *Ludier.* Jam, opinor, quadrant omnia; & *Contumeliae* notionem ſecum gerunt. And. IV, 4. 48. *Hic eſt ille; non te credas Davum ludere.* Infra in hoc ipſo negotio IV, 5, 5. *Cur non ludo hunc aliquantiſper?* & v. 64. *Obſecro, num ludis tu nunc me?* Eunc. II, 3. 94. *Pater ut a me ludatur dolis?* Phor. V, 8. 55. *Quid vos, malum, ergo me ſic ludificamini?* Propter impotentiam ſuam ſuſpicioſi ſunt, vera dicentibus vix fidem habent, ſemper credunt ſe a potentioribus ludificari, & falſis promiſſis decipi.

Purgare ipſis coram. Idem liber *ipſi coram.* ut ſit ordo, purgare ipſi, id eſt matri; coram, id eſt praeſentem praeſenti. coram enim ſine adjectione plerumque ponitur, ut, *Coram quem quaeritis adſum.* quod autem purgare ſe matri, nec ulli alii intelligendum ſit, ex iis, quae ſupra dixit, apparet:

Sed

Hócine ex ínprouiſó mali mi óbiici
Tántum; ut neque quid dé me faciam, néc quid agam certúm ſiet?
Mémbra metu débilia ſúnt: animus praé timóre
'Obſtipuit: péctore conſíſtere nil cónſilí quit.
Uah, quómodo me ex hác expediam túrba, neſcio: tánta nunc
Suſpício de me íncidit:
Néque ea inmerito: Soſtrata credit, mihi me pſaltriam hánc emiſſe: id

Sed quaeſo ut una mecum ad matrem virginis eas Micio,
Atque iſtaec eadem, quae mihi dixti, tuto dicas mulieri. FAERNUS.

Ipſi coram: immo cum aliis omnibus ſcriptis & Edd. vett. lege *Ipſis coram*; hoc eſt, Matre & Virgine. Nam ad Matrem virginis ire, & Virginem ipſam, quae domi erat, non alloqui; non modo non placabilius eſſet; ſed contumelioſius, quam ſi nec Matrem adiiſſet. *Ipſis* etiam apud Priſcianum p. 1130: & ſic quattuor ibi codices.

1 *Diſcrucier animi.* Primi hujus ſcaenae verſus ſane difficiles ſunt: tres tamen in principio ſitos, trochaicos catalecticos eſſe manifeſtum eſt. quorum primus dactylum habet in quinta ſede, correpta ultima ſyllaba adverbii *deimproviſo*. tertius vero in ſexta ſede trochaeum, non facta ſynaloepha in *timore*. Iambum vero in ſeptima. duabus ultimis ſyllabis dictionis *obſtipuit* in unam contractis. quartus Iambicus trimeter ſcazon. quintus Iambicus dimeter hypercatalecticus. ſextus trochaicus tetrameter acatalecticus, habens in penultima ſede anapaeſtum, non faciendo collisionem in *neque ea*. ſeptimus cujus ſit generis, aliis judicandum relinquo. octavus dimeter Iambicus brachycatalecticus. Sed verius eſt hos omnes verſus, praeter duos primos, eſſe generis ejus, quod confuſum vocavimus. FAERNUS.

Diſcrucior animi: hocine de improviſo mali mihi objici?

Sic primum verſum conſtituit Faernus: ſed perperam. In veterrimo noſtro, *Diſcrucier animi* clauſula eſt, ſive per ſe verſum conſtituit, ut Eun. II, 3. *Occidi.* Recte. Sic enim Varro apud Rufinum De Metris Comicis p. 2707. 'Varro in VII de Lingua Latina: 'Clauſulas quoque primum appellatas dicunt, 'quod clauderent ſententiam: ut apud Accium,

An haec jam obliti ſunt Phryges?

'Nonnumquam ab his initium ſit, ut apud 'Caecilium. *Di boni, quid hoc?* 'apud Terentium, *Diſcrucior animi.*

Hocine de improviſo mali mihi objici. Repone, 2
Hócine ex ínprouiſó mali mi óbjici.

Creticus verſus eſt, ex Creticis pedibus cum uno Moloſſo conſtans. *Hocine* primam producit: vide nos ad And. IV, 1, 1. *Ex improviſo:* Mutarunt, quia alias Terentius *De improviſo* utitur. Sed aeque *Ex* dicebant Cicero atque alii: Plautus Rud. IV, 5, 2.

Qui ex improviſo filiam inveni meam.

Tantum; ut neque quid me faciam, neque 3
quid agam, certum ſiet. Sic Faernus dedit. Tu repone Trochaicum tetrametrum:

Tantum; ut neque quid de me faciam, nec quid agam, certum ſiet?

Nec in ſecundo loco pro *Neque* tres noſtri veterrimi cum quattuor aliis habent. *Quid de me*, tres ex noſtris cum Edd. vett.

Membra metu debilia ſunt: animus timore 4
obſtipuit.
Pectore conſiſtere nihil conſilii quit. Vah.

Ita Faernus: ſed in hunc modum verſus redigo, qui Choriambici ſunt:

Mémbra metu débilia ſúnt: animus praé timore
'Obſtipuit: péctore conſiſtere nil cónſilí quit.

Prae timore lego ut alibi *Prae ſtudio, prae iracundia, prae gaudio, prae agritudine.* Plautus Rud. I, 2, 85. *Ut prae timore in genua in undas concidit.*

Quomodo me ex hac expediam turba 5
Tanta? nunc ſuſpicio de me incidit: neque ea inmerito.

Sic verſus ordinavit Faernus: ſed aliter veterrimus noſter; ut ſcias Magiſtros veteres nihil hic ſciviſſe. *Vah* ex priore verſu huc retraho; & *Neſcio* huc adſumo, cum propter verſum, tum & ſententiam:

Vah,

'Anus mi indicium fécit.
Nám ut hinc forte ea ad óbstetricem erat míssa, ubi eam uidi, ílico
Accédo; rogito, Pámphila quid agat; iámne partus ádsiet,
Eone óbstetricem accérsat. illa exclámat, Abi, abi, iam, Aéschine,
Satis diú dedísti uérbis: sat adhuc túa nos fruſtratáſt fides.
Hem, quíd iſtuc obſecro, ínquamſt? Ualeas, hábeas illam quae placet.
Senſi ílico id illas ſúſpicari: ſét me reprehendí tamen,
Ne quíd de fratre gárrulae illi dícerem, ac fierét palam.
Núnc quid faciam? dícam fratris ésſe hanc? quod miniméſt opus
'Uſquam efferri: ac mítto: fieri pótis eſt ut ne qua éxeat:
'Ipſum id metuo ut crédant: tot concúrrunt ueriſímilia:
'Egomet rapui: ipſe égomet ſolui argéntum: ad me abducta éſt domum.
Haéc adeo mea cúlpa fateor fíeri. non me hanc rém patri,
'Ut ut erat geſta, índicaſſe? exóraſſem ut eam dúcerem.
Céſſatum uſque adhúc eſt: nunc porro, Aéſchine, expergíſcere:
Núnc hoc primumſt: ád illas ibo, ut púrgem me. accedam ád fores:
Périi. horreſco ſémper, ubi pultáre haſce occipió miſer.
Heús, heus: Aeſchinús ego ſum. aperite áliquis actutum óſtium.
Pródit neſcio quís: concedam huc. ——

Vah. Quó modo me ex hác expediam túrba, neſcio: tánta nunc
Suſpicio de me íncidit;
Néque ea inmerito: Sóſtrata credit míhi me pſaltriam hánc emiſſe: id
'Anus mi indicium fécit.

Noti generis hi verſus ſunt, Tetrameter catalecticus & plenus cum clauſulis ſuis; ut ſolemne eſt in magna animi commotione. *Vah* vel intra verſum, vel extra eſſe poteſt, ut apud Graecos Tragicos, φεῦ. Faernus ſic dedit

Soſtrata credit mihi me pſaltriam hanc emiſ-
Mihi indicium fecit. [*ſe: id anus*

Ceterum, qui ad And. III, 2, 1. pollicitus erat, *ſe ſeptem hic latentes Bacchiacos, a nemine ad hunc uſque diem intellectos expediturum*; ubi ad rem ventum eſt. quid promiſſis dignum efficit? Malim lectori, ſiquis legat & cum noſtris conferat, integrum judicium remittere.

11 *Jam partus adſiet.* Duo ex noſtris & Edd. vett. *Jamne partus adſiet?* Quod & verſui commodius.

13 *Satis diu verba dediſti nobis. ſatis adhuc tua fruſtrata eſt fides.* O. l. s. ita collocant, *dediſti verba.* omneſque poſt *tua*, habent dictionem *nos*, itemque Donatus. dictionem vero *nobis*, nec Donatus habet, nec liber Bembinus: & pro *ſatis adhuc*, uterque habet *ſat adhuc.* itaque verſus aliter impeditus, Iambicus octonarius eſt ut ceteri, duabus primis dictionibus, anapaeſtum in prima ſede facientibus, hoc modo:

Satis diu dediſti verba, ſat adhuc tua nos
fruſtrata eſt fides. FAERNUS.

Recte hoc. Noſtri omnes mendoſe. *Verba nobis: ſatis.*

Sed me reprehendi tamen. Tres ex noſtris cum Edd. vett. *Sed me reppreſſi tamen.* Etiam probe. Heaut. I, 2, 25. *Illene? ſed reprimam me:* Et Hec. V, 1, 39. 15

Age mitto. Liber Victorianus *amitto.* Bembinus *ac mitto*, ut & in Phormione: *Ac mitto imperium.* FAERNUS. Noſtri univerſi *Age.* 18

Exoraſſem. Duo ex noſtris Petrenſis & C. C. *Indicaſſe? exoraſſe, ut eam ducerem?* 22

Nunc jam porro Aeſchine. Donatus & aliqui libri, inter quos Bembinus, Baſilicanus, & Vatica- 23

ACTUS IV. SCAENA V.

MICIO. AESCHINUS.

M. ——'ITA uti dixti, Sóstrata,
Fácito: ego Aeschinúm conueniam; ut, quémodo acta haec sínt, scíat.
Sét quis óstium hóc pultauit? AE. *páter hercle est, perii.* M. *Aéschine.*
AE. *Quid huic hóc negotíst?* M. *túne has pepulísti fores?*
Tacet. cúr non ludo hunc áliquantísper? mélius est,
Quandóquidem hoc numquam mi ípse uoluit crédere.
Nil míhi respondes? AE. *nón equidem ístas, quód sciam.*
M. *Ita: nám mirabar quíd hic negoti essét tibi.*
Erúbuit: salua rés est. AE. *dic sodés, pater,*
Tibi uéro quid istic reí fuit? M. *nil míhi quidem.*
Amícus quidam me á foro abduxít modo
Huc áduocatum síbi. AE. *quid?* M. *ego dicám tibi:*
Habitánt hic quaedam múlieres; paupérculae,
Ut opíner has non nósse te: et certó scio:
Neque ením diu huc commigrárunt. AE. *quid tum póstea?*

Vaticanus particulam *jam* non habent. sine qua ſtat trochaicus; aliter non. FAERNUS.

25 *Ubi pulsare hasce occipio fores.* Sic eſt in Bembino: in aliis varie legitur; plerique enim ita habent, *occipio fores miser.* aliqui. inter quos Victorianus, & Decurtatus, non habent vocem *fores:* itaque etiam Ubaldinus Bandinellus legebat. & ſane hic dictio *fores* ſuperfluit; utique enim ea vox ſubintelligitur ex proximo verſu. hoc & Joannes Rivius annotavit. FAERNUS. Noſtri mendoſe, *Fores miſer;* & v. 23. deeſt *Jam.*

1 *Ita ut dixi Soſtrata.* Videtur elidendum *t* ex *ut,* quemadmodum infra primo verſu ſcenae tertiae, actus quinti. FAERNUS.

Aliud hic agebat Faernus. An neſciebat hunc cum ultimo prioris Scenae Trochaicum facere? Tantum abeſt, ut elidas quid ex *Ut;* ut adjiciendum aliquid ſit, *Uti;* & ſic quattuor ex noſtris meliores.

Ib. *Ita ut dixi, Soſtrata, Facito.* Sic Faernus: ſed omnes noſtri *Facito,* & quattuor *Dixti:* duo *Dixiſti.* Enimvero legendum eſt,
Ita uti dixti, Soſtrata, Facito.
Quippe hoc Micionis ingenio convenit; non imperare, ſed obſequi.

2 *Quemodo acta haec ſint.* O. l. s. *ſunt.* FAERNUS. Noſtri quoque *Sunt.*

5 *Tacet. cur non ludo.* Et hic quoque ex *tacet* videtur elidendum *t* ultimum: ut ſit anapaeſtus in prima. FAERNUS. *Tacet* & ſimilia prima ſede corripi, frequens eſt.

8 M. *Itan? nam mirabar.* O. l. s. & Donatus, *ita.* FAERNUS. Noſtri etiam *Ita:* ſed male Faernus per interrogationem protulit.

10 *Tibi vero quid iſtic eſt rei. Nihil mihi quidem.* Sic Faernus: ſed noſtri fere omnes *Rei eſt.* Repono:
Tibi vero quid iſtic rei fuit? nil mihi quidem.
Fuit, non *Eſt:* jam enim inde exierat. *Eſt* tum conveniret, ſi domum introiturus eſſet.

14 *Ut opinor, has non noſſe te, & certe ſcio.* Hoc ne Latine quidem dictum eſt. Guyetus verſum ejicit. Donatus ad locum: *Adeo obſcurae ſunt & nullius pretii, ut opinor has non noſſe te.* Cum dicit *Adeo ut:* neceſſe eſt ut legerit.

Ut

M. *Uirgo éſt cum matre.* AE. *pérge.* M. *haec uirgo orbáſt patre:*
Hic méus amicusílli genere eſt próxumus:
Huic léges cogunt núbere hanc. AE. *perií.* M. *quid eſt?*
AE. *Nil: réčte: perge.* M. *is uénit ut ſecum áuehat:*
Nam habitát Mileti. AE. *hem, uírginem ut ſecum áuehat?*
M. *Sic éſt.* AE. *Miletum uſque óbſecro?* M. *ita.* AE. *animó maleſt.*
Quid ipſaé? quid aiunt? M. *quíd illas cenſes? níhil enim.*
Comménta mater éſt, eſſe ex alió uiro
Neſcío quo puerum nátum: neque eum nóminat:
Priórem eſſe illum, nón oportere huíc dari.
AE. *Eho, nónne haec iuſta tíbi uidentur póſtea?*
M. *Non.* AE. *óbſecro non? an íllam hinc abducét, pater?*
M. *Quid illám ni abducat?* AE. *fáctum a uobis dúriter,*
Inmíſericorditérque, atque etiam, ſi éſt pater
Dicendum magis apérte, inliberáliter.
M. *Quamobrém? rogas me? quíd illi tandem créditis*
Fore ánimi miſero, quí cum ea conſuéuit prior?
Qui infélix haut ſcio an íllam miſere núnc amat,
Cum hanc ſíbi uidebit praéſens praeſentem éripi,

Ut opiner has non noſſe te: & certo ſcio.
Et ſic legendum eſt; diſtinctione quoque, ut dedimus, adjuvandum.

22 M. *Quid iſtas cenſes?* Hic quoque Donatus, & liber Bembinus & omnes recentes, *quid illas cenſes?* FAERNUS. Unus tantum ex noſtris, *Illas.*

23 *Quidni illam abducat?* Omnes antiqui libri, & plerique ex recentibus, *quid illam ni abducat.* FAERNUS. Ita noſtri quoque plerique omnes.

32 *Qui cum illa conſuevit prius.* Donatus, & liber Bembinus, *qui illa.* ceterum dictionem *prius*, non ponit Donatus: liber vero Bembinus & plerique alii antiqui, loco ejus, habent *prior*, ut & in Eunucho, *Quia laeſit prior.* FAERNUS.

Qui illa conſuevit prior; Sic ex Bembino Faernus: ſed a Correctore vetere eſt, metrorum perito. Noſtri univerſi *Cum illa* & *Prius.* Hoc, ſi *Cum illa* caſu ablativo accipias, verſum nimis longum facit. Ille igitur Ariſtarchus *Cum* hinc abire juſſit. Hoc eſt παραδιορθῶν. Tu, vel repone; ut codices ceteri: quod ab alio praereptum video,

Fore animi miſero, quicum illa conſuevit prius.
Illa caſu recto: *Quicum*, idem quod *Quocum.* Hec. IV, 1, 40.

Quicum tot conſueſſet annos.
Etiam de muliere *Conſuescere* dicitur. Plaut. Ciſtell. I, 1, 89.

Sed tu en umquam cum quiquam viro Conſue-
vel, quod verius exiſtimo: [*viſti:*

Fore animi miſero, qui cum ea conſuevit prior.
Phormio V. 7, 34.

Cum ejus conſuevit olim matre.
Servius tamen ad Aen. IV, 408. *Qui cum illa conſuevit?*

An illam nunc miſere amet. O. fere l. s. & in iis Bembinus, & Baſilicanus, *An illam miſere nunc amat:* ut & verſui convenit. FAERNUS. Ita omnes noſtri. 33

Cum hanc ſibi videbit praeſens praeſenti eripi. Ineptiſſima haec lectio eſt; quae tamen neſcio quo fuco minus acutos & diligentes facile fallat. *Praeſens praeſenti.* Inſpice atque excute; & reperies eundem eſſe qui *Praeſens* eſt, & cui *Praeſenti* eripitur. Quicquamne eſſe poteſt abſurdius? Donatus ad locum: 34

Adju-

Abdúci ab oculis? fácinus indignúm, pater.
M. *Qua rátione iſtuc? quís deſpondit? quís dedit?*
Cui, quándo nupſit? aúctor his rebús quis eſt?
Cur dúxit alienam? AE. *án ſedere opórtuit*
Domi uírginem tam grándem, dum cognátus hinc
Illínc ueniret éxſpectantem? haec, mi pater,
Te dícere aequum fúit, et id defendere.
M. *Ridículum: aduorſuſne illum cauſam dícerem,*
Cui uéneram aduocátus? ſet quid iſta, Aéſchine,
Noſtra? aút quid nobis cum illis? abeamús. quid eſt?
Quid lacrumas? AE. *pater, óbſecro, auſculta.* M. *Aéſchine, audiui émnia,*
Et ſcio: nam té amo: quo magis, quaé agis, curae ſúnt mihi.
AE. *Ita uelim me prómerentem amés, dum uiuas, mi pater,*
Ut me hoc delictum ádmiſiſſe in me, íd mihi uehementér dolet:
Et me tui pudét. M. *credo hercle: nam íngenium nouí tuum*
Líberale: ſét uereor ne indíligens nimiúm ſies.
In qua ciuitáte tandem te árbitrare uíuere?
Uírginem uitiáſti, quam te nón ius fuerat tángere.
Iám peccatum prímum id magnum, mágnum at humanúm tamen.

Adjuvant ſignificationem haec ex abundanti addita. ut Virgil. Illum abſens abſentem auditque videtque. Atqui, o Magiſter, hic duo ſunt, *Abſens Dido abſentem Aeneam.* Addit ex eodem aliud, *Fratrem ne deſere frater.* At etiam hic duo ſunt, *Frater Liger fratrem Lucagum.* Ergo ad hanc ſpeciem hic repone:

Cum hanc ſibi videbit praeſens praeſentem eripi.

Praeſens amator praeſentem amicam. Et ita plane apud Servium citatur, ad dictum Virgilii locum Aen. IV, 83.

39 *Dum cognatus huc Illinc veniret.* Sic Faernus, & ſic codices noſtri. Sed multo elegantius eſt, quod vett. Edd. & codex Rivii habent, *Dum cognatus hinc Illinc veniret.* Sic & Donatus quoque legit, qui adnotat *Proverbialiter Hinc Illinc.* Senſus eſt, Dum cognatus aliquis alicunde veniat; quo innuitur, nullum ei omnino fuiſſe cognatum, cui nubere poſſet. At ſi *Huc illinc* legas; confitetur Mileſium illum vere cognatum eſſe & diu exſpectatum; dum virgo grandiuſcula facta ſit.

42 *Adverſumne.* Lego *Adverſuſne*; quia hoc verſu ceterae omnes dictiones in *m* exeunt.

Quam te jus non erat tangere. O. l. s. *fuerat.* ita ſtat trochaicus. praeterea liber Bembinus, ita collocat, *non jus fuerat.* FAERNUS. Noſtri omnes *Jus non fuerat.* 52

Jam id peccatum primum magnum, at humanum tamen. Verſus hic trimeter trochaicus eſt hypercatalecticus, cujuſmodi nullum alium apud Terentium invenio. ego puto geminari debere dictionem *magnum.* diſtinguendo utrobique hoc modo: 53

Jam id peccatum primum magnum: magnum, at humanum tamen.

Ita verſus eſt trochaicus tetrameter catalecticus, ut ceteri: non tamen moveo vulgatam lectionem. FAERNUS.

Certiſſimum eſt *Magnum* geminari hic debere: & nimis timide Faernus, qui in Textum non adſciverit:

Jam peccatum primum id magnum: magnum at humanum tamen.

Sic Euphoniae cauſa lego, non *Jam id peccatum primum magnum.* Ceterum redonamus cuidam correctiunculam, qua *Civem* apponit verſus initio. Quippe *Civem* fuiſſe jam iſta indicaverant, *Quam te non jus fuerat tangere.*

Fécere alii ſaépe item boni. at póſtquam id euenít, cedo
Númquid circumſpéxti? aut numquid túte proſpextí tibi
Quíd fieret? qua fieret? ſi te mi ípſum puduit dícere,
Quá reſciſcerem? haéc dum dubitas, ménſes abieránt decem.
Pródidiſti et te, ét illam miſeram, et gnátum, quod quidem in té fuit.
Quíd credebas? dórmienti haec tíbi confecturós deos?
Et illam ſine tua ópera in cubiculum íri deductúm domum?
Nólim ceterárum rerum té ſocordem eodém modo.
Bóno animo es, ducés uxorem. AE. *hem.* M. *béno animo es inquám.*
AE. *pater,*
Obſecro num lúdis tu nunc me? M. *égo te? quamobrem?* AE. *néſcio:*
Niſi tam miſere hoc éſſe cupio uérum, eo uereór magis.
M. *Abi domum, ac deos cómprecare, ut úxorem accerſás: abi.*
AE. *Quíd, iam uxorem?* M. *iám.* AE. *iam?* M. *iam quantúm poteſt.* AE. *di mé, pater,*
Omnes oderint, ni magis te, quam óculos nunc ego amó meos.
M. *Quíd? quam illam?* AE. *aeque.* M. *pérbenigne.* AE. *quíd? ille ubi eſt Miléſius?*
M. *Abiit, periit, náuem aſcendit; ſét cur ceſſas?* AE. *ábi pater:*
Tú deos potius cómprecare: nám tibi eos certó ſcio,
Quó uir melior múlto es quam ego, obtémperaturós magis.
M. *Ego eo intro: ut, quae opus ſúnt, parentur: tú fac ut dixi, ſí ſapis.*

56 *Si te ipſum mihi puduit dicere.* Lege ex noſtris fere omnibus,
Si te mihi ipſum puduit dicere.

58 *Prodidiſti & te, & illam miſeram, & gnatum, quod quidem in te fuit,* Ex *illam* elidendum eſt alterum *l*, & ex *quod d*; ita *te, & illam*, & *quod quidem in*, erunt duo anapaeſti, & verſus procedet. FAERNUS.

62 *Bono animo es, duces uxorem hanc.* A. *hem.* M. *bono animo es inquam. Pater.* Verſus juſto longior eſt; Tolle *Hanc*, quod non agnoſcit Donatus. Satis conſtabat quam uxorem intelligeret.

64 *Niſi quia tam miſere.* Et dictionem *niſi* reſpuit verſus: nec eam habet Donatus, nec ullus antiquus liber. FAERNUS.
Tres ex noſtris cum Edd. vett. *Niſi quia.* Correctores olim ejecerunt *Niſi*: atqui ejiciendum fuerat *Quia*. *Neſcio: Niſi tam miſere hoc eſſe cupio verum, eo vereor* Vide nos ad And, IV, 1, 39. [*magis.*

65 *Quid jamne uxorem.* Particula *ne*, nec a Donato ponitur, nec eſt in libro Bembino. utroque tamen modo ſtat verſus. FAERNUS. Noſtri *Jamne*. Sed pro *Quantum potes*, veterrimus noſter *Quantum poteſt:* & ſic Donatus; cum ſic explicat, *Aut deeſt cito; aut Quantum poteſt eſſe.* Vide Phor. IV, 3, 69.

67 *Oculos nunc amo meos.* Codices plerique omnes, *Nunc ego amo meos.* Recte; ut in ea ſede Dactylus ſit, non Trochaeus.

70 *Tu potiùs deos comprecare.* Lege, *Tu deos pótius.*

72 M *Ego eo intro, ut quae opus ſunt parentur: tu fac ut dixi, ſi ſapis.* Hic trochaicus una ſyllaba eſt longior, niſi ex *ut* t elidatur, ut & alibi. FAERNUS.

Itaque

AE. *Quid hoc éſt negoti? hoc éſt patrem eſſe, aut hóc eſt filium éſſe?*
Si fráter aut ſodális eſſet, quí magis morem géreret?
Hic nón amandus? hícine non geſtándus in ſinu éſt? hem;
Itaque ádeo magnam mi íniicit ſua cómmoditate cúram:
Ne inprúdens faciam fórte quod nolít, ſciens cauébo.
Set céſſo ire intro, né morae meis núptiis egomét ſim?

ACTUS IV. SCAENA. VI.

DEMEA.

DEFE'SSUS ſum ambulándo: ut, Syre, te cúm tua
Monſtrátione mágnus perdat Iúppiter.
Perréptaui uſque omne óppidum: ad portam, ád lacum:
Quo nón? nec fabrica illi úlla erat: nec frátrem homo
Uidíſſe ſe aibat quíſquam. nunc ueró domi
Certum óbſidere eſt úſque, donec rédierit.

ACTUS IV. SCAENA VII.

MICIO. DEMEA.

M. *IBO, íllis dicam núllam eſſe in nobís moram.*
D. *Set eccum ípſum: te iamdúdum quaero, o Mício.*

76 *Itaque adeo magnam mihi injecit ſua commoditate curam.* Lege, ut neceſſario poſtulat verſus *Injicit:* quin & ſententia idem flagitat.

77 *Ne forte inprudens faciam quod nolit, ſciens cavebo.* Sic Faernus. Sed ex lege verſus *Faciam* Tribrachys eſſe debet, non (ut eſt) Anapaeſtus. Tres ex noſtris *Ne imprudens forte:* ab aliis quattuor *Forte* abeſt. Repone, metri cauſa, & diſtingue:
Ne inprudens faciam forte quod nolit, ſciens cavebo.

78 *Ne mora meis nuptiis egomet ſiem.* Liber Bembinus, *morae.* utroque modo ſtat verſus; ſed hoc rectius. FAERNUS. Noſtri plerique *Mora.* Duo *In mora.* Lege autem *Sim,* non *Siem.* Plautus Rud. II, 3, 8.
Nunc ne morae illi ſim, petam hinc aquam.

4 *Neque fratrem homo.* Aliqui libri, in quibus eſt Bembinus, *nec fratrem homo.* Baſilicanus utrobique habet *nec: nec illic fabrica, nec fratrem.* FAERNUS.
Quo non? neque illíc fabrica úlla erat: neque fratrem homo.
Sic dedit Faernus: ſed eo pacto *Fabrica,* quod emphaſin habet, in Theſi occultatur. Noſtri omnes; *Fabrica illic ulla.* Repone:
Quo non? nec fábrica illi úlla erat: nec fratrem homo.
Illi pro *Illic,* paſſim apud Noſtrum & Plautum. *Nec nec* noſtri quam plurimi.

Vidiſſe ſe aiebat. Aut *ſe* delendum; & ſane librum vidimus, qui eam particulam non habebat: aut *aiebat* in duas ſyllabas contrahendum per ſynizeſin, ut ſaepe. FAERNUS. Immo ſemper Diſyllabon apud noſtrum eſt, & ſcribendum *Aibat.* 5

Te jamdudum quaero, Micio. Lege ex noſtris pleriſque, *Te jam dudum quaero, o Micio.* 2

M. *Quiánam? D. fero alia flágitia ad te ingéntia*
Boni íllius aduleſcéntis. M. ecce autém. D. noua,
Capitália. M. ohe, iam. D. ah néſcis qui uir ſít. M. ſcio.
D. *O ſtúlte, tu de pſáltria me ſómnias*
Agere: hóc peccatum in uírginem eſt ciuém. M. ſcio.
D. *Oho, ſcís et patere? M. quídni patiar? D. díc mihi,*
Non clámas? non inſánis? M. non. malím quidem.
D. *Puer nátuſt. M. di bene nórtant. D. uirgo níhil habet.*
M. *Audíui. D. et ducenda índotataſt. M. ſcílicet.*
D. *Quid núnc futurumſt? M. íd enim quod res ípſa fert:*
Illínc huc transferétur uirgo. D. o Iúppiter,
Iſtócine pácto opórtet? M. quid faciam ámplius?
D. *Quid fácias? ſi non ípſa re tibi iſtúc dolet,*
Simuláre certe eſt hóminis. M. quin iam uírginem
Deſpóndi: res compósita eſt: fiunt núptiae:
Dempſí metum omnem: haec mágis ſunt hominis. D. céterum,
Placét tibi factum, Mício? M. non, ſí queam

5 *Neſcis qui vir ſit.* Lege ex compluribus noſtris, *Ah neſcis qui vir ſit.*

6 DE. *Ah ſtulte, tu de pſaltria me ſomnias agere. Hoc peccatum eſt in virginem civem.* M. *ſcio.* *O ſtulte* habet liber Bembinús: quod magis videtur corripientis eſſe. praeterea apud omnes l. s. haec verba hunc ordinem habent, *hoc peccatum in virginem eſt civem*, verſuſque ita in Bembino & aliis ordinati ſunt:

O ſtulte, tu de pſaltria me ſomnias
Agere, hoc peccatum in virginem eſt civem.
M, ſcio. FAERNUS.

Pro *o* noſtri omnes, *Ah ſtulte.* Forte utrumque retinendum: *Scio.* DE. *ah, O ſtulte.* Ut Demea ex animo dolens, vix loqui poſſit ſine interjectione dolentis.

8 *Eho, ſcis & patere?* Ex libro Bembino corrige, *oho.* FAERNUS. Noſtri *Eho.*

11 *Et ducenda indotataſt?* Tolle notam interrogationis; ut infra v. 33.

15 *Quid facias, rogitas? ſi non re ipſa tibi iſtuc dolet.* Duo hic mutanda: nam & verbum *rogitas*, quod nec eſt in libro Bembino, & verſui repugnat, delendum eſt. & haec verba hoc ordine ſunt ponenda: *ſi non ipſa re*; idque ex o. l. s. FAERNUS. Noſtri omnes *Rogitas.*

21 *Ita vita eſt hominum, quaſi cum ludas teſſeris.* Jubet Donatus, *Notare genus locutionis. Rectum quippe erat, Quemadmodum teſſeris ludere.* Hoc nempe vult *Cum* illud ſupervacuum eſſe. Et ſic profecto eſt. Auctor enim dedit,

Ita vita eſt hominum, quaſi ſi ludas teſſeris.

Quaſi ſi ut *Niſi ſi.* Plautus ſaepe, & hic infra V, 8, 18. *Si* a priore ſyllaba abſorpto, ſuppoſuerunt *Cum.*

22 *Si illud quod eſt maxime opus.* Ex iiſdem omnibus libris, & Donato, repone hunc ordinem verborum, *ſi illud quod maxime opus eſt.* FAERNUS. Sic & noſtri.

26 *Si non pretio, at gratis.* Particulam *at*, non ſane neceſſariam, non habet liber Bembinus. Ceterum nos pro *gratis*, ex ratione verſus, *gratiis* legendum eſſe contendimus. FAERNUS.

Noſtri omnes *Vel gratis.* Recte Faernus *Gratiis*, ut Phorm. III, 2, 15. & ſaepe apud Plautum; licet interdum, ut hic, depravatum. Moſt. I, 3, 19.

Neque patiar te iſtam gratiis laudaſſe, quae pla-
Perſ. II, 4, 14. *cet mi.*

At

Mutáre: nunc cum nón queo, animo aequó fero.
Ita uítaſt hominum, quáſi ſi ludas téſſeris.
Si illúd, quod maxume ópus eſt iactu, nón cadit,
Illúd quod cecidit fórte, id arte ut córrigas.
D. *Corréctor. nempe tua árte uigintí minae*
Pro pſáltria periére: quae quantúm poteſt,
Aliquo ábiicienda eſt: ſí non pretio, grátiis.
M. *Neque éſt, neque illam ſáne ſtudeo uéndere.*
D. *Quid illa ígitur facias?* M. *dómi erit.* D. *pro diuóm fidem,*
Meretrix et mater fámilias una ín domo?
M. *Cur nón?* D. *ſanumne crédis te eſſe?* M. *equidem árbitror.*
D. *Ita mé di ament, ut uídeo tuam ego inéptiam;*
Factúrum credo, ut hábeas quicum cántites.
M. *Cur nón?* D. *et noua nupta éadem haec diſcet.* M. *ſcílicet.*
D. *Tu intér eas reſtim dúctans ſaltabís.* M. *probe.*
Et túte nobiſcum úna, ſi opus ſit. D. *eí mihi.*
Non te haéc pudent? M. *iam uéro omitte, o Démea,*

At non ſum ita ut tu gratiis. Confidens. Sum hercle vero.
Sic legendum eſſe vel verſus oſtendunt; libri tamen ibi *Gratis*. Certum eſt nec noſtrum nec Plautum uſquam dixiſſe *Gratis*, ſemper τετυλλάβως *Gratiis*.

28 *Quid igitur facies? Domi erit.* Noſtri veterrimi & ex ceteris plerique *Facias?* Recte: non *Velis facere*, ſed *Poſſis facere?* & inſuper legendum, *Quid illa igitur facias?* Reſponſum *Domi erit* poſtulat *Illa*.

29 *Meretrix & mater familias erit una in domo?* Sic quidem etiam ſtare poſſet hic verſus; ſed melius habet, ut in libro Bembino, detracta dictione *erit*, quod ne ſenſui quidem quicquam nocet: utique enim ſubauditur, vel *erit*, vel *erunt*. FAERNUS. Noſtri perperam *Erit*.

30 *Sanumne te credis eſſe?* Delenda eſt particula *ne* juxta o. l. s. verſuſque rationem. FAERNUS. *Sanum te credis eſſe.* Mirum hoc; cum noſtri univerſi *Sanumne* habeant: & recte: modo ordinem mutes, *Sanumne credis te eſſe?*

31 *Ita me di ament, ut video egó tuam ineptiam.* Meliores noſtri magno numero.
Ut video tuam ego ineptiam: Recte.

Et nova nupta eadem haec diſcet? Non hoc per interrogationem effertur, ſed affirmative per irriſionem: ut ſupra v. 11. 33

M. *Probe. & tu nobiſcum.* Liber Bembinus geminat dictionem *probe*, habens eam ſecundo loco ſub perſona Demeae. quam lectionem & Rivius ex ſuo libro annotavit. Ita etiam verſus optime conſtat. FAERNUS. 34

DE. *Probe?* M. *Et tu nobiſcum una, ſi opus ſit.* DE. *Hei mihi.*
Illud *Probe* a Correctore Bembino provenit, ad verſum fulciendum. Ex tot noſtris duo, tantum *Probe* repetunt. atqui illi ex mediocribus. Et ſane inepta, enervis, putida, repetitio eſt; nec reliquis hic convenit, quae ironia & irriſione omnia dicuntur. Longe facilior & verior in promptu erat correctio.
D. *Tu inter eas reſtim ductans ſaltabis.* M. *probe.*
Et tute nobiſcum una, ſi opus ſit. DE. *Hei mihi!*

Jam vero omitte, Demea. Duo ex noſtris melioris notae, *Jam vero mitte, o Demea.* Certe ſive *Mitte* ſive *Omitte* legas; *o Demea* omnino retinebis, ne in iſta ſede Trochaeus ſit, quem data opera evitat noſter. 36

Ia

Tuam íſtanc iracúndiam: atque ita útí decet
Hilarum ác lubentem fác te gnati in núptiis.
Ego hós conueniam; póſt huc redeo. D. *o Iúppiter,*
Hancíne uitam? hoſcine móres? hanc deméntiam?
Uxór ſine dote uéniet: intus pſáltria eſt:
Domus ſúmptuoſa: aduléſcens luxu péraitus:
Senéx delirans. ípſa ſi cupiát Salus,
Seruáre prorſus nón poteſt hanc fámiliam.

ACTUS V. SCAENA I.

SYRUS. DEMEA.

SY. *EDEPÓL, Syriſce, té curaſti mélliter,*
Lautéque munus ádminiſtraſti tuum:
Abi. ſét poſtquam intus ſum ómnium rerúm ſatur,
Prodeámbulare huc líbitum eſt. D. *illuc ſís uide;*
Exémplum diſciplínae. SY. *ecce autem híc adeſt*
Senex nóſter. quid fit? quíd tu es triſtis? D. *óh ſcelus.*
SY. *Ohe. iám: tu uerba fúndis hic ſapiéntia?*
D. *Tu ſí meus eſſes,* SY. *dís quidem eſſes, Démea;*
Ac tuám rem conſtabilíſſes. D. *exemplo ómnibus*
Curárem ut eſſes. SY. *quámobrem? quid fecí?* D. *rogas?*
In ípſa turba, atque ín peccato máxumo,
Quod núnc ſedatum ſátis eſt, potaſtí, ſcelus,

38 *In nati nuptiis.* Liber Bembinus & plerique alii habent, *gnati in nuptiis.* FAERNUS. Noſtri omnes *In nati nuptiis.*

4 *Illud ſis vide Exemplum diſciplinae.* Lege & ſubdiſtingue: *Illuc ſis vide; Exemplum diſciplinae.*

5 *Exemplum diſciplinae.* SY *ecce autem hic adeſt ſenex*
Noſter. quid fit? quid tu es triſtis? D. *ohe ſcelus.* Et Bembinus, & omnes fere alii libri, ita ordinant, ut in *adeſt* finiant verſum, & ſequentem incipiant a *ſenex.* & pro *ohe ſcelus,* aliqui, *o ſcelus,* vel *oh* habent ut Bembinus. ita ergo legimus:
Exemplum diſciplinae. SY *ecce autem hic adeſt*
Senex noſter, quid fit? quid tu es triſtis?
D. *oh ſcelus.*
Multis autem modis ſuſtentatur hic verſus. FAERNUS.

SY. *ohe jam tu verba fundis hic ſapientia?* 7
Aliquot libri, *oh jam* habent; Bembinus *ohe jam.* quam lectionem recipimus, diſtinguendo poſt *jam,* quaſi dicere velit, *ohe jam* deſine: deinde per interrogationem reliqua ſubdendo. FAERNUS. Unus ex noſtris, *Fundes.* Non male.

Tun ſi meus eſſes? Plures & meliores ex 8
noſtris, *Tu ſi meus eſſes,* Recte: continuatur enim oratio. *exemplo omnibus Curarem ut eſſes.*

Exemplum omnibus Curarem ut eſſes. Liber 9
Bembinus, *exempla.* ſunt autem *exempla,* exquiſita ſupplicia; hic tamen accipit Terentius *exempla,* pro eo exemplo, quod omnibus datur ex exquiſito ſuppliciо alicujus facinoroſi. FAERNUS.

Quaſi ré bene geſta. SY. *ſáne nollem hunc éxitum.*

ACTUS V. SCAENA II.

DROMO. SYRUS. DEMEA.

DR. *HEUS, Sýre, rogat te Ctéſipho ut redeás.* SY. *abi.*
D. *Quid Ctéſiphonem hic nárrat?* SY. *nil.* D. *eho, cármufex,*
Eſt Ctéſipho intus? SY. *nón eſt.* D. *cur hic néminat?*
SY. *Eſt álius quidam, páraſitaſter paúlulus:*
Noſtín? D. *iam ſcibo.* SY. *quid agis? quo abis?* D. *mítte me.*
SY. *Noli ínquam.* D. *non mánum ábſtines, maſtígia?*
An tíbi iam mauis cérebrum diſpergam hic? SY. *abit.*
Edepól comiſſatórem haut ſane cómmodum,
Praeſértim Cteſiphóni. quid ego núnc agam?
Niſi dum haé ſileſcunt túrbae, interea in ángulum
Aliquo ábeam, atque edormíſcam hoc uilli. ſíc agam.

ACTUS V. SCAENA III.

MICIO. DEMEA.

M. *PARÁTA a nobis ſúnt, ita ut dixi, Sóſtrata,*
Ubi uís. quiſnam a me pépulit tam grauitér fores?
D. *Ei míhi quid faciam? quid agam? quid clamem? aút querar?*
O caélum, o terra, o mária Neptuni. M. *ém tibi,*

FAERNUS. Immo *Exemplo*, ut credo, in Bembino fuit. Sic enim legendum eſſe vel puer videat. Noſtri perperam *Exemplum*. Vide ad Eun. V, 4, 18.

Noſſe omnia haec ſaluti eſt adoleſcentibus.

12 *Potaſti ſcelus.* Sic Faernus, & ſic noſtri omnes. Donatus tamen legebat *Potaſtis*; & explicat, *Oratorie Potaſtis dicit, cum unum ebrium cernat.* Fruſtra. Haefit in ejus exemplari s ex verbo ſequenti.

4 *Eſt alius quidam paraſitaſter parvolus.* Sic dedit Faernus; & nihil adnotavit; mirante hoc Victorio Var. Lect. XXXVI, 18; qui teſtatur ibi in Bembino codice *Paululus* haberi, non *Parvolus*: ſic & Noſtri plerique omnes. Livius XXXV, 11. *Equi hominesque* (Numidae) *paululi & graciles*: ita Plautus aliique. *Parvolus* de aetate etiam dicitur, *Paululus* numquam niſi de ſtatura; ut hic fit.

An tibi mavis cerebrum diſpergi hic? SY. *abiit.* 7
Multi l. s. poſt *tibi*, habent dictionem *jam*. Bembinus ita totum hunc verſum habet:

An tibi jam mavis cerebrum diſpergam hic?
SY. *abit.*

Sane *diſpergam* minacius mihi videtur, quam *diſpergi*; *abit*, quam *abiit*, numeroſius. FAERNUS. Recte hic Bembinus. Unus tantum ex noſtris *Jam*, omnes *Diſpergi*.

Hei mihi quid faciam? Poſt haec verba 3
addendum eſt, *quid agam?* ex libro Bembino, & aliquot aliis, ac Donato, verſuſque ratione. FAERNUS. Duo tantum ex tot noſtris, *Quid agam*; atque id prave poſitum ante *Quid faciam*.

id

Reſcíuit omnem rem. id nunc clamat ſcílicet:
Parátae lites: ſúccurrendumſt. D *éccum adeſt*
Commúnis corruptéla noſtrum líberum.
M. *Tandém reprime iracúndiam, atque ad té redi.*
D. *Repréſſi, redii, mítto maledícta ómnia:*
Rem ipſám putemus. dictum inter nos hóc fuit,
Ex te ádeo eſt ortum, né tu curarés meum,
Neue égo tuum? reſpónde. M. *factumſt, nón nego.*
D. *Cur núnc aput te pótat? cur recipís meum?*
Cur émis amicam, Mício? num quí minus
Mihi idém ius aequumſt éſſe, quod mecúmſt tibi?
Quando égo tuum non cúro, ne curá meum.
M. *Non aéquom dicis,* D. *nón?* M. *nam uetus uerbum hóc quidemſt,*
Commúnia eſſe amícorum inter ſe ómnia.
D. *Eácéte: nunc demum íſtaec nata orátioſt.*
M. *Auſcúlta paucis, níſi moleſtumſt, Démea.*

5 *Id nunc clamat ſcilicet; paratae lites.* In libro Bembino pro *ſcilicet*, *ilicet* legitur; itaque prius erat & in Victoriano, ſed deinde priore i abraſo, remanſit *licet*. Sed *ilicet* videtur etiam legiſſe Donatus, qui in locum ita ait, *ſcilicet paratae lites: videtur & ipſe pertimuiſſe dicendo ſcilicet, & paratae lites.* ex quibus conjicere licet, Donatum non *ſcilicet* legiſſe, quod nullam perturbationem metumve ſignificat, ſed *ilicet*, quod deſperantis adverbium eſt: ut in Eunucho: *Actum'ſt, ilicet periſti.* & apud Plautum in Ciſtellaria: *Ilicet, actum'ſt.* FAERNUS.

Id nunc clamat. ilicet. Et ſic Servius ad II Aen. 424. *Ilicet*, inquit, *apud veteres ſignificabat Actum eſt: ut Ter. in Adel. Id nunc clamat. Ilicet.* Bona tamen Bembini Serviique venia, retinemus quod noſtri omnes habent, *Id nunc clamat ſcilicet.* Plane ut And. I, 2, 14. *Id populus curat ſcilicet.* Et hic V, 4, 20. *Meam autem exſpectant ſcilicet.* Illud *Ilicet* ipſa ſententia repudiat. Si enim *Ilicet*, ut reipſa eſt, *Deſperantis* eſt; qui fit, ut proximis verbis dicat *Succurrendum eſt?* quod non eſt deſperantis, ſed confidentis & ſecuri. Atque illud inſuper non eſt nihil; quod ſi *Ilicet* legis, Trochaeum habes in ſede incommoda.

10 *Dictum inter nos hoc fuit.* Melior collocatio eſt in libro Bembino: *dictum hoc inter nos fuit.* FAERNUS.

Dictum hoc inter nos fuit. Sic ex ſolo Bembino dedit Faernus. Et ipſius & mei omnes. *Dictum inter nos hoc fuit.* Recte; ſi ex Arſeos & Theſeos ratione, quae praecipua poetae virtus eſt, etſi parum hodie intellecta, rem dijudices. *Inter nos*; Centies centieſque apud noſtrum pronomina haec, ut apud Graecos Enclitica, accentum in praecedens verbum reflectunt: *Hoc* autem omnino in Ictu hic eſſe oportet.

15 *Numqui minus Mihi idem jus aequumſt eſſe, quod mecumſt tibi?* Sic Faernus. Variant codices; ſed legendum arbitror:

Numqui minus
Mihi jus idem ſit tecum, quod mecumſt tibi?

Tecum ex ipſa Antitheſi neceſſarium videtur; *Idem jus mihi tecum, quod mecum tibi.* Plautus Amphit. Prol. v. 76. *Qui minus*
Eadem hiſtrioni ſit lex, quae ſummo viro?

17 M. *Non aequum dicis.* D. *Non?* M. *Nam vetus verbum hoc quidem eſt.* Donatus totum hoc Micioni tribuit; & ſic codex notae optimae apud G. Fabricium. Noſtri omnes Demeam interponunt. Utrumvis ita ſe commendat; ut neſcias utrum praeferas.

22 *Quaeſo facito haec tecum cogites.* Plaerique libri habent, *hoc tecum*; Bembinus, *Quaeſo hoc*

Principio, si id te mordet, sumptum filii
Quem faciunt, quaeso hoc facito tecum cogites:
Tu illos duo olim pro re tollebas tua,
Quod satis putabas tua bona ambobus fore;
Et me tum uxorem credidisti scilicet
Ductúrum: eandem illam rationem antiquam obtine;
Conserua, quaere, parce; fac quamplurimum
Illis relinquas, gloriamque istanc tibi:
Mea, quae praeter spem euenere, utantur sine:
De summa nil decedet: quod hinc accesserit,
Id de lucro putato esse omne. haec si uoles
In animo uere cogitare, Demea,
Et mi et tibi et illis dempseris molestiam.
D. *Mitto rem: consuetudinem ipsorum.* M. *mane:*
Scio: istuc ibam. multa in homine, Demea,
Signa insunt, quibus ex coniectura facile fit:

hoc facito. FAERNUS. Noſtri *Facito haec.*

23 *Tu illos duos olim pro re tollebas tua.* Idem liber, pro *duos, duo* habet: ut Virgilius,

Si duo praeterea tales Idaea tulisset Terra viros.

pro *tollebas, tollerabas*, per duo *l* licet mendoſe. nam debet eſſe per ſimplex: *tolerabas* autem, id eſt, alebas, & ſuſtentabas. Caeſar libro tertio belli civilis, *Equos eorum tolerari, reliqua vero jumenta interiisse.* Idem, *ut foliis ex arboribus strictis, & teneris arundinum radicibus contusis, equos alerent, & cogerentur his rationibus equitatum tolerare. tollebas* autem de adultis jam filiis non arbitror proprie dici: nec quid legerit hic Donatus, ſciri poteſt: quia tantummodo habet, *pro re tua.* eaque dumtaxat verba exponit. FAERNUS.

Tu illos duo olim pro re tolerabas tua.

Sic Faernus. & *Duo* quidem recte; *Tolerabas* perperam. Noſtri omnes *Duos* & *Tollebas*. Charisius p. 101. *Duo, hos duo. Terentius in Adelphis. Tu illos duo olim pro re tollebas tua: Ubi Helenius Acron: Duo pro Duos.* Vides & Libros & Grammaticos veteres *Tollebas* hic exhibere. Nam quod Faernus arbitratur, *Tollebas* de adultis jam filiis non proprie dici; id quidem verum eſt, ſed nihil ad rem. *Olim* enim tollebas. dicit; itaque non de adultis agitur, ſed infantibus.

Illis relinquas: gloriam tu istam obtine. Sic dedit Faernus, neſcio unde. Quippe omnes noſtri, & Edd. vett. *Gloriam tu istanc tibi obtine.* Cum autem verſu abhinc altero habuerimus, idque etiam in verſus fine, *Rationem antiquam obtine*; nullum mihi dubium eſt, quin *Obtine* hic addititium ſit. Repono: *Fac quam plurimum Illis relinquas, gloriamque istanc tibi.* 28

Ordo & ſeries eſt, *Quam plurimum relinquas illis, & istanc gloriam relinquas tibi.* Hec. III, 5, 11.

Qui sic sunt, haut multum heredem juvant:
Sibi vero hanc laudem relinquunt, vixit, dum vixit, bene.

Id de lucro putato esse. omnia haec si voles. 31 Nos ex libro Bembino, verſuſque ratione ita legimus, *Id de lucro putato esse omne, haec si voles.* FAERNUS.

Noſtri perperam *Omnia haec* Phor. II, 1, 16.

Quicquid praeter spem eveniat, omne id deputare esse in lucro.

Nota hic, *Mea quae praeter spem evenere*, & *Id de lucro putato esse omne*; & deprehendes Poetam ſuo jure illud e Phormione huc tranſtuliſſe.

Signa insunt, ex quibus conjectura facile fit. 36 Repone, *Signa insunt, quibus ex.*

Id metri venuſtas poſtulat. Plautus Aſin. IV, 1, 20. & ſaepe alibi,

Quo ex argentum acceperit.

Duo cúm idem faciunt, ſaépe ut poſſis dícere,
Hoc licet inpune fácere huic, illi nón licet:
Non quó diſſimilis rés ſit, ſet quo is quí facit.
Quae ego in illis eſſe uídeo, ut confidám fore
Ita ut uólumus. uideo eos ſápere, intellegere, ín loco
Uerére, inter ſe amáre: ſcire eſt líberum
Ingénium atque animum. quó uis illos tú die
Redúcas; at enim métuas, ne ab re ſínt tamen
Omíſſiores paúlo. o noſter Démea,
Ad ómnia alia aetáte ſapimus réctius:
Solum únum hoc uitium ſenéctus adfert hóminibus,
Adténtiores ſúmus ad rem omnes, quám ſat eſt:
Quod illós ſat aetas ácuet. D. *ne nimiúm modo*
Bonaé tuae iſtae nós rationes, Mício,
Et túus iſte animus aéquos ſubuortát. M. *tace,*
Non fíet. mitte iam íſtaec: da te hodié mihi:

39 *Non quod diſſimilis res ſit, ſed quod is qui facit.* Idem liber pro *quod* utrobique habet *quo*. liber vero Victorianus poſteriore tantum loco, *ſed quo is qui facit.* FAERNUS. Noſtri *Quod, quod.*

40 *Quae ego eſſe in illis video, ut confidam fore ita, ut volumus.* Donatus ita habet: *quae ego illis ineſſe* at liber Bembinus, *quae ego ineſſe illis.* qua lectione admiſſa, eſt tribrachus in prima, non elidendo diphthongum in *quae*. omnes vero quotquot ſunt libri, dictionem *ita* poſteriori verſui adſcriptam habent, cujus tamen prima ſyllaba in ſcanſione ad praecedentem pertinet verſum. FAERNUS.

Quae ego illis ineſſe video. Sic a Faerno eſt: ſed vett. Edd. *Quae ego eſſe in illis video.* Codices noſtri omnes, *Quae ego in illis eſſe video.* Recte. Eun. III, 1, 11. *Qui ſal habet, Quod in te eſt.* & V, 8, 63.

Dixin ego in hoc eſſe vobis Atticam elegantiam

41 *Video eos ſapere.* Dictio *eos* non eſt in libro Bembino, nec ſane verſui, aut ſenſui neceſſaria eſt. FAERNUS. Atqui *Eos* in omnibus fere noſtris eſt, & apprime huc convenit. In Bembino ideo deeſt, quod inter *video* & *ſapere*, *Eos* abſorptum ſit.

42 *Scire eſt liberum ingenium atque animum.* Ego ſic expoſuerim, Scire licet eorum ingenium atque animum liberalem eſſe & nobilem. Juvenalis:

Tu tibi liber homo, & regis conuiua videris.
FAERNUS.

47 *Solum unum hoc vitium adfert ſenectus hominibus.* Neſcio unde hoc cepit Faernus: vides *Adfert* in ultima Ictum ſuſcipere. Noſtri univerſi, [*minibus.*

Solum unum hoc vitium ſenectus adfert ho- Recte: *Senectus* diſyllabon eſt, quaſi ſcriberetur *Snectus*, ut *Senex* ſaepiſſime *Snex*. Sic Phorm. II, 3, 87.

Senectutem oblectet: reſpice aetatem tuam.

50 *Subvortat.* Noſtri omnes *Subvortant*. Utrumvis probe, & legerim etiam, *Bonae tuae iſtaec*, pro *Iſtae*, ut *Haec* pro *Hae*.

55 *Immo de nocte cenſeo.* Dictionem *immo* delemus & ex ratione verſus, & ex auctoritate libri Bembini. FAERNUS.

Ceterum tus ctus cum filio
Cum primo lucu ibo hinc. M. de nocte cenſeo.

Sic a Faerno eſt. Et vel hic facile deprehendas correctoris Bembini veſtigium. Noſtri codices univerſi ſic habent,

Cum prima luce ibo hinc. M. immo de nocte cenſeo.

Quem

Expórge frontem. D. *ſcílicet ita témpus fert,*
Faciúndumſt: ceterúm rus cras cum fílio
Cum prímo luci. M. *immó de nocte cénſeo:*
Hodié modo hilarum té face. D. *et iſtam pſáltriam*
Una illuc mecum hinc ábſtrahamus. M. *pugnáueris.*
Eo pácto prorſum illi álligaris fílium.
Modo fácito ut illam ſérues. D. *ego iſtuc uídero: atque*
Illí fauillae plénam, fumi ac póllinis,
Coquéndo ſit fuxo ét molendo: praéter haec
Merídie ipſo fáciam ut ſtipulam cólligat:
Tam excóctum reddam atque átram, quam carbóſt. M. *places.*
Nunc míhi uidere ſápere. atque equidem fílium,
Tum etiám ſi nolit, cógam ut cum illa uná cubet.
D. *Derídes? fortunátus, qui iſto animó ſies:*
Ego ſéntio. M. *ah, pergíſne?* D. *iam iam déſino.*
M. *I ergo intro; et cui rei eſt, ei rei hunc ſumamús diem.*

Quem verſum cum iſte intelligeret longiorem juſto eſſe; reduxit ad ſenarii menſuram, ejiciendo *Immo*. Atqui, o iſte, illud *Immo* retinendum erat, quo vix carere poteſt ſententia; ejicienda autem *Ibo hinc*, quibus libenter caret. Repone, *Ceterum rus cras cum filio*
Cum primo luci. M. *immo de nocte cenſeo.*
Longe aptius & iracundius eſt, ut *Ibo hinc* ſubintellegantur quam exprimantur. Et ſic Donatus: *Cum primo lucu: ἀνωνόμως. Lucu* quidem nunc apud Donatum ſcribitur: ſed rectum eſt *Luci* ut codex G. Fabricii hic in textu habuit. Ita Chariſiusex Siſenna laudat, *Luci* adverbium *i* litera terminatum ut *Mani*. & ſic ſaepe apud Plautum; numquam autem *Lucu*.

56 *Hodie modo hilarum fac te.* DE. *Et iſtam pſaltriam*. Lege ex tribus noſtris *Hilarum te face*; ceteri *Te fac*.

58 *Illic alligaris filium*. Ex iiſdem & Donato, *illi* adverbialiter. FAERNUS. *Illi*, id eſt, *Rure*.

Ego iſtuc videro,
60 *Atque illi favillae plenam, fumi, & pollinis.*
Codex noſter veterrimus cum altero Regio: *Atque ibi favillae*. Cum autem ceteri omnes habeant *Illi* vel *Illic*; apponemus potius *Atque* priori verſui, ſic ut *At* priori detur, *Que* poſteriori. *Ego iſtuc videro, atque*
Illi favillae. Sic alibi ter quaterque. Atque hoc longe melius, quam ut ſecundam in *Favillae* corripiamus, quod quidam facit.

Placet. Malim, *Places:* ut ſaepe alibi haec 63
permutantur.

Cogas ut cum illa una cubet. Huic verſui 65
laboranti, liber Bembinus & Baſilicanus, & alii plerique antiqui, qui habent *cogam*, ſuccurrunt. *cogam* autem exponendum pro, cogerem ſi ego eſſem tu. FAERNUS. Quinque ex noſtris *Cogam*. Certiſſima lectio *Cogam* quia *Equidem* praeceſſit, quod primae tantum perſonae tum jungebatur.

Fortunatus, qui iſtoc animo ſies. Lege, ut 66
habet liber Bembinus, *iſto*, & nullum ſcrupulum patietur hic verſus. aut ſi *iſtoc* legis, conſtitue anapaeſtum in quarta, eliſo *s* ex *fortunatus*, & ex *iſtoc*. FAERNUS. Vel lege, *Qui iſto animo ſies*, vel *Qui animo iſtoc ſies*.

I ergo intro, & cui opus eſt rei, ei rei hilarem 68
hunc ſumamus diem. Hic octonarius unicus poſt tot ſenarios non placet mihi. in libro Vaticano, Baſilicano, & Bembino ſenarius eſt, ut ceteri, hoc modo:
I ergo intro, & cui rei eſt, ei rei hunc ſumamus diem.

ACTUS V. SCAENA IV.

DEMEA.

NUMQUAM ita quisquam béne subducta rátione ad uitám fuat,
Quín res, aetas, úsus semper áliquid adportét nouí;
Aliquid moneat, út illa quae te scíre credas, néscias;
Et quae tibi putáris prima, in éxperiundo ut répudies:
Quód nunc mi euenít: nam ego uitam dúram, quam uixi úsque adhuc,
Prope decurso spátio omitto. id quámobrem? re ipsa répperi,
Facilitate níhil esse homini mélius neque cleméntia.
Id esse uerum, ex me átque ex fratre cuíuis facile est nóscere.
Ille suam semper égit uitam in ótio, in conuíuiis:
Clémens, placidus, núlli laedere ós, adridere ómnibus:
Sibi uixit: sibi súmptum fecit: ómnes benedicúnt, amant.
Ego ille agrestis, saéuos, tristis, párcus, truculentús, tenax

In hoc verſu, *ei* monoſyllabum eſt, & *rei* utrobiqua. eaque per ſynaloepham ſyllaba elidtur. abſolute autem dictum eſt, *cui rei eſt*, & ſubintelligendum *dies*. ut ſit cui rei dies hic dicatus eſt, vel deſtinatus, vel aliquid tale. FAERNUS. Hoc recte: noſtri omnes mendoſe.

1 *Numquam ita quiſquam bene ſubducta ratione ad vitam fuit.* Occultiſſimum hic diu latuit mendum, quod, cum indicavero, auferam. *Numquam quiſquam Fuit, quin res aetas Adportet, Moneat.* Atqui ſi *Fuit* hic ſcripſit, dixiſſet utique *Adportaret, Moneret*; vel *Monuerit*; ut Eun. V, 9, 82.

Numquam etiam fui *uſquam*, quin *me omnes* amarint *plurimum*.

Adel. II, 2, 13. *Ego numquam adeo aſtutus* fui, Quin, *quicquid poſſem*, mallem *auferre potius in praeſentia*.

Lege igitur hic, *Numquam quiſquam Fuat*; etiam ſenſu commodiore, hoc eſt, *Eſſe poſſit*. Hec. IV, 3, 4. *Fors fuat pol. Fuam, fuas, fuat* Plautus paſſim: Merc. V, 2. 3.

Ecquiſnam deus eſt, qui mea nunc laetus laetitia fuat?

Nonius v. ſubducere *Fuit* habet; etiam veteres ibi membranae.

4 *Et quae tibi putaris prima, in experiundo repudies.* Bembinus liber, & Decurtatus ante *repudies* habet adverbium *ut*, in Victoriano quoque, inſtar ejus dictionis abraſum eſt. FAERNUS. A noſtris abeſt.

5 *Quod mihi nunc evenit.* Contrahe *mihi* in unam ſyllabam, eamque poſt *nunc* colloca ex libro Bembino & aliis antiquis. ita ſtabit trochaicus. FAERNUS. Sic & noſtri plerique.

6 *Prope jam excurſo ſpatio omitto.* Sic codices univerſi: ſed Priſcianus quinquies hoc citat. p. 788, 790, 922, 1133, & 1159, & ubique legit *Decurſo ſpatio*. Recte. Correctorum hoc olim facinus; qui ut verſui conſulerent, *Excurſo* interpolabant; cum potius ejiciendum eſſet *Jam*:

Prope decurſo ſpatio omitto. id quamobrem?

Omitto ex tribus noſtris accipio, concinnitatis cauſa. *Decurſo ſpatio*, Plautus, Lucretius, Cicero, alii; *Excurſo* nemo dixit, neque adeo dicere potuit. Cum enim *Excurrere* numquam tranſitivum ſit, nec caſum accuſativum poſſe capiat; nullo modo participium paſſivum *Excurſus, ſa, ſum* inde formari poteſt.

7 *Facilitate nihil homini eſſe melius.* Nos ex o. l. s. ita collocamus, *nihil eſſe homini*. FAERNUS. Ita & noſtri omnes.

14 *Porro autem, dum ſtudeo.* Non facile ſtat hic verſus, niſi licentiis ſuſtentatus, quarum neceſ-

Dúxi uxorem: quam ibi miſeriam uídi? nati fílii,
'Alia cura: heia aútem, dum ſtudeo íllis ut quamplúrimum
Fácerem, contriui ín quaerundo uítam atque aetatém meam:
Núnc exacta aetáte hoc fructi pró labore ab eís fero,
'Odium: ille alter ſíne labore pátria potitur cómmoda:
'Illum amant, me fúgitant: illi crédunt conſilia ómnia:
'Illum diligúnt: aput illum ſúnt ambo, ego deſértus ſum:
'Illum ut uiuat óptant, meam autem mórtem exſpectant ſcílicet.
'Ita eos meo labóre eductos máxumo, hic fecít ſuos
Paúlo ſumptu: miſeriam omnem ego cápio; hic potitur gaúdia.
'Age nunc iam, experiámur porro cóntra, ecquid ego póſſiem
Blánde dicere aút benigne fácere, quando huc próuocat.
'Ego quoque a meís me amari et mágni pendi póſtulo.
Si íd ſit dando atque óbſequendo, nón poſteriorés feram.
Déerit: id mea míuume refert, quí ſum natu máxumus.

neceſſitatem evitabit qui pro *porro, heia* legerit, ut in libro Bembino & Victoriano eſt, ut ſit vox ſeipſum vel hortantis ad enumeranda, quae reſtant; vel de uxore ducta reprehendentis: aut quod aetatem contriverit in quaerendo, eſt enim *heia* adverbium corripientis, teſte Donato in commentariis in Hecyram, ſuper eo loco, *Nunc video in illarum poteſtate eſſe te.* ſane amat haec interjectio jungi cum adverbio *autem.* Plautus in Amphitryone: *Heia autem inimicos?* FAERNUS. Recte *Heia.* Noſtri mendoſe *Porro.*

16 *Pro labore ab iis fero.* Noſtri codices *His.* Lege *Eis*, ut Dactylus ſit in iſta ſede, non Trochaeus.

20 *Meam autem. Meam autem* in duas ſyllabas contrahitur, ut *Tum autem, Tuam autem.* Et monſtri ſimile eſt, exſtitiſſe aliquem, qui in his & ſimilibus diceret *Autem* primam corripere.

23 *Age, age, nunc experiamur contra haec quid ego poſſiem.* Poſſet hic verſus utcumque ſuſtentari, melius tamen habet in Bembino,

Age, age, nunc jam experiamur porro contra, & quid ego poſſiem,

ita trochaicus optime procedit, vel attribuendo primam ejus ſyllabam praecedenti, vel ex *quid d* elidendo. FAERNUS.

Age, age, nunc jam experiamur porro contra & quid ego poſſiem.

Sic ex Bembino ſuo dedit Faernus, verſu repugnante; quocumque ſe ille verterit. Ex noſtris unus Regius, *Experiar*; & ſic unus ex Palatinis apud Pareum. Sic igitur legas & diſtinguas:

Age, age nunc jam: experiar porro contra, ecquid ego poſſiem:

Experiar Indicativus Futurus. And. V, 2, 25.

Age nunc iam: ego pol hodie, ſi vivo, tibi
Oſtendam, quid herum ſit pericli fallere.

Phorm. III, 3, 26.

Solae triginta minae. Age, age, inventas reddam.

Donatus tamen magis comice dici putat *Experiamur*, quam ſi diceret *Experiar.* Qui hoc probat, legere poſſit, *Age nunc jam, experiamur*; deleto priore *Age.* Atque in iſto numero ego ſum.

Quando eo provocat. Donatus, & liber 243
Victorianus, ac Decurtatus pro *eo*, habet *huc*: quam lectionem Rivius in multis Terentii libris aſſerit inveniſſe. Bembinus vero *hoc*, antiquorum more pro *huc*; quod & placet. FAERNUS. Noſtri *Eo.* Utrumque probe. & *Eo* & *Huc. Provocat*, in certamen vocat: Plautus Curc. II, 3, 76.

Provocat me in aleam, ut ego ludam.

ACTUS V. SCENA V.

SYRUS. DEMEA.

SY. *HEUS, Démea, rógat fráter ne abeas lóngius.*
D. *Quis homo? ó Syre noſter, ſálue: quid fit? quíd agitur?*
SY. *Recte.* D. *óptumeſt. ium núnc haec tria primum áddidi*
Praetér naturam, o nóſter, quid fit? quid agitur?
Seruum haút inliberálem praebes te: ét tibi
Lubéns bene faxim. SY. *grátiam habeo.* D. *atquí, Syre,*
Hoc uérumſt, et ipſa re éxperiere própediem.

ACTUS V. SCAENA VI.

GETA. DEMEA.

G. *ERA, ego húc ad hos prouíſo, quam mox uírginem*
Accérſant. ſet eccum Démeam. ſaluós ſies.
D. *Ó, quí uocare?* G. *Géta.* D. *Geta, hominem máxumi*
Preti te eſſe hodie iúdicaui animó meo:
Nam is míhi profecto eſt ſéruos ſpectátus ſatis,
Cui dóminus curaeſt: íta uti tibi ſenſi, Geta.
Et tíbi ob eam rem, ſíquid uſus uénerit,
Lubéns bene faxim. méditor eſſe adfábilis,

1 *Era, ego hinc ad hos proviſum.* Placet mihi lectio libri Bembini: *era, ego hunc ad hos proviſo.* Baſilicanus *hunc.* FAERNUS.
Duo noſtri veterrimi *Hunc:* ceteri *Hinc.* Recte *Huc:* ſic alibi, *Poſt huc continuo exeo.* Eun. III, 1, 4. *Hinc proviſo.* Noſtri hic *Proviſam:* etiam recte, ut Plautus Men. V, 1, 4.
Proviſum, quam mox vir meus redeat domum.

4 *Pretii eſſe te.* Liber Bembinus *pretii te eſſe.* FAERNUS. Recte *Preti te eſſe hodie.* Noſtri omnes, *Pretii eſſe te hodie:* & eo pacto, *Preti* totum in Theſi occultabitur.

5 *Nam is mihi eſt profecto.* Aliqui libri, inter quos Bembinus, verbum *eſt* habent poſt *profecto.* FAERNUS. Noſtri univerſi, *Eſt profecto,* ut *Mihi* ſit monoſyllabon *Mi.*

6 *Ita ut tibi ſenſi Geta.* Ex libro Bembino lege *uti.* & melius verſus procedet. FAERNUS. Noſtri perperam *Ut tibi.*

Occidunt me quidem. In libro Bembino pro *quidem* eſt *equidem.* ita ſtat verſus ſine ulla licentia. ſi quis tamen retinere velit vulgatam lectionem, oporteret ex *quidem m* elidere. FAERNUS. Atqui id ſollemne eſt, *Quidem* poſtremam corripere ante conſonantem. *Equidem occidunt,* ea aetate inauditum erat. Etiam ultra Auguſti ſaeculum perduravit mos, non niſi primae perſonae *Equidem* jungi. 1

Student facere, in apparando conſumunt dies. Credo elidi *n* ex *in,* ut ſecundus pes ſit anapaeſtus. FAERNUS. Immo *Student* utramque corripit; ut in primo verſus pede ſolens eſt. 2

Verum hoc mihi mora eſt. Liber Victorianus *morae.* 5

Et béne procedit. G. *bónus es cum haec exíſtumas.*
D. *Paulátim plebem prímulum fació meam.*

ACTUS V. SCAENA VII.

AESCHINUS. DEMEA. SYRUS. GETA.

AE. *OCCÍDUNT me quidem, dúm nimis ſanctas núptias*
Student fácere; in apparándo conſumúnt diem.
D. *Quid ágitur, Aeſchine?* AE. *ehém, pater mi, tu híc eras?*
D. *Tuus hércle uero et ánimo et natúrá pater;*
Qui té amat plus quam hoſce óculos. ſed cur nón domum
Uxórem accerſis? AE. *cúpio: uerum hoc míhi moraeſt.*
Tibícina, et hymenaéum qui canténт. D. *eho,*
Uin tu huíc ſeni auſcultáre? AE. *quid?* D. *miſſa haée face,*
Hymenaéum, turbas, lúmpadas, tíbicinas:
Atque hánc in horto máceriam iube dírui
Quantúm poteſt: hac tránsfer: unam fác domum:
Tradúce et matrem et fámiliam omnem ad nós. AE. *placet,*
Patér lepidiſſime. D. *eúge, iam lepidús uocor.*
Fratri aédes fient péruiae: turbám domum
Adducet, ſumptum admíttet: multa: quíd mea?
Ego lépidus ineo grátiam. iube núnc iam
Dinúmeret ille Bábylo uiginti minas.

morae. poſtea diphthongo ſuperſcriptum eſt *ae*. contra in Bembino, cum prius eſſet *morá eſt* ſuperadditum eſt *e*, ut ſit vel *mora eſt*, vel *moraeſt*, quod poſterius placet. FAERNUS. Olim, cum nullom inter verba, ut nunc conſtat, ſpatium relinqueretur vacuum; *mora eſt*, & *morae ſt*, niſi a prudente lectore, diſtingui non poterant.

9 *Hymenaeum, turbam.* Donatus & liber Bembinus, *turbas*. FAERNUS. Noſtri plerique omnes, *Turbam, hymenaeum*. Unus ex Regiis *Turbas, hymenaeum*. Servius ad Aen. X, 432. *Turbas*.

15 *Et ſumptum admittet.* Idem liber, *ſumptum amittet*, deleta in eo conjunctione *&* quam & reſpuit verſus. FAERNUS. Noſtri male addunt *Et*; ſed plerique recte habent, *Admittet*; non ut Faernus dedit, *Amittet*.

Dinumeret Babylo ille viginti minas. Bembino libro hic finienti plura folia deficiunt. 17
Donatus legit *Dinumeret illi Babylo*: quam lectionem aliqui etiam libri Terentii habent; quae & numero magis ſervit. FAERNUS.

Iube nunc jam
Dinumeret illi Babylo viginti minas.

Codices plerique *Ille*, & Scholiaſtes Juvenalis. Hac lectione adſcita, ſic locum, qui neminem non exercitum habuit, explicare aggrediar. Neminem hic alloquitur Demea: averſus hoc dicit, ut illa priora, *Sumtum admittet, Ego lepidus ineo gratiam*. Patet hoc; quia nemo obtemperat, nemo exit; nec quicquam poſtea de viginti iſtis minis inaudimus. De praeterito loquitur Demea; in animo adhuc habet xx minas, quas pro pſaltria ſolverat Micio: IV, 7, 24.

Corrector! nempe tua arte viginti minae
Pro pſaltria periere.

Hic

Syre, céſſas ire ac fácere? SY. *quid ego?* D. *dirue.*
Tu illás abi et tradúce. G. *di tibi, Démea,*
Benefáciant, cum te uídeo noſtrae fámiliae
Tam ex ánimo factum uélle. D. *dignos árbitror.*
Quid tú ais? AE. *ſic opínor.* D. *multo réctiuſt,*
Quam illám puerperam hác nunc duci pér uiam
Aegrótam. AE. *nil enim uídi melius, mí pater.*
D. *Sic ſóleo. ſet eccum Mício egreditúr foras.*

ACTUS V. SCAENA. VIII.

MICIO. DEMEA. AESCHINUS.

M. *IUBET fráter? ubi is eſt? tún iubes hoc, Démea?*
D. *Ego uéro iubeo, et hác re et aliis ómnibus*
Quam máxume unam fácere nos hanc fámiliam;
Colere, ádiuuare, adiúngere. AE. *ita quaeſó, pater.*

Hic ergo fratrem ulciſcitur; aliam familiam domum ejus adducit, pervias ei aedes facit, aſſidue eum exedendum exponit: & inſultans, Age nunc, inquit, dinumeret ille Babylo, ille prodigus, XX minas pro pſaltria; parem ei gratiam nunc refero. Nam quod *Jube* perinde hic eſt atque *Age*, vidit olim Donatus, qui ſic ad locum: *Inſultantis eſt verbum* Jube: *apud ſe hoc dicit: nimis morale eſt, cum de abſente, tamquam de praeſente agimus: Eſt autem* Jube nunc jam *figura, etiam apud Plautum frequentiſſima.* Recte. Tranio ſervus, Moſt. II, 1, 79. de hero peregre adveniente, qui ab aedibus abſterrendus erat,

Jube venire nunc iam;
Ludos ego hodie vivo praeſenti huic ſeni
Faciam, quod credo mortuo numquam fore.

Ubi *Jube nunc jam venire* eſt inſultantis, provocantis. idem quod *Age veniat, ſine veniat.* Rud. III, 4, 3.

—Iſtine volueramus. jube modo accedat prope.

Ubi *Jube modo* eſt *Age ſine* accedat. *Babylo* autem ſive Babylonius pro prodigo & profuſo ponitur; quia Medi & Perſae tum omnium ditiſſimi & luxurioſiſſimi. Donatus: *Fratrem Babylonem vocat Demea, ob nimiam liberalitatem, ut nimis prodigum.* Scholiaſtes Juvenalis: ad III, 221. *Meliora & plura reponit Perſicus orborum lautiſſimus. Perſicum quaſi divitem poſuit; eo quod Perſae divites: ſic Horatius, Perſicos odi, puer, apparatus: Terentius, Dinumeret nunc ille Babylonias.* Sic editum: ſed dedit auctor, *Babylo* XX *minas.* Ceterum, ſi quis de novo ſumptu quem jam in familia tranſducenda impendi neceſſe erat, hoc accipere malit; non repugno; nec eo minus illa quae dixi etiam iſti interpretationi inſervient.

SY. *quid ago?* DE. *dirue.* Alii libri, *quid agam?* alii, *quid ago?* alii & ex his aliquot antiqui, *quid ego?* habent. quod poſtremum puto eſſe corruptum, a *quid ergo*; quod in libro vetuſto ſe legiſſe aſſerit Rivius. FAERNUS. Immo *Quid ego* vera lectio eſt; quam unus tantum ex noſtris habet: ceteri *Age*, *Agam*. *Quid ego?* ſubaudi *Faciam.* 18

Quam illam puerperám nunc duci huc per viam. Concinnius noſtri *Hac nunc duci. Hac*, per Scenam ſcilicet, quae ipſa platea eſt. 23

Et in hac re & aliis omnibus. Deme praepoſitionem *in*, ex fide omnium fere librorum. FAERNUS. Unus tantum ex noſtris recentior *In* habet. 2

Primum hujus uxoris eſt mater. M. *eſt. quid poſtea?* In reſponſione Micionis delemus verbum *eſt*. quod in nullo legitur l. s. & verſus melius 6

M. *Haut áliter cenſeo.* D. *ímmo hercle ita nobís decet:*
Primum huíus uxori eſt máter. M. *eſt. quid póſtea?*
D. *Proba ét modeſta.* M. *ita áiunt.* D. *natu grándior.*
M. *Scio.* D. *párere iam diu haéc per annos nón poteſt:*
Nec qui eám reſpiciat, quíſquam eſt: ſola eſt. M. *quam híc rem agit?*
D. *Hanc te aéquum eſt ducere: et té operam ut fiát dare.*
M. *Me dúcere autem?* D. *té.* M. *me?* D. *te inquam.* M. *inéptis.* D. *ſi tu ſís homo,*
Hic fáciat. AE. *mi patér.* M. *quid tu autem huic, áſine, auſcultas?* D. *níhil agis:*
Fieri áliter non potéſt. M. *deliras.* AE. *ſíne te exorem, mí pater.*
M. *Inſánis? aufer.* D. *ágе, da ueniam fílio.* M. *ſatin ſánus es?*
Ego nóuus maritus ánno demum quínto et ſexagéſimo
Fiam, átque anum decrépitam ducam? idne éſtis auctorés mihi?
AE. *Fac: prómiſi ego illis.* M. *prómiſti autem? dé te largitór, puer.*
D. *Age, quíd ſi quid te máius oret?* M. *quáſi ſi hoc non ſit máximum.*

melius procedet. ſed & ſic quoque, aut *hujus* monoſyllabum eſt, aut *s* eliſo, poſterior ejus ſyllaba per ſynaloephen abjicitur. FAERNUS.

Primum hujus uxoris éſt matér. Quid poſtea? Vides, quam *bene procedat* verſus, cum iſto accentu. Facilis erat & promta emendatio:

Primum hujus uxori eſt máter. Eſt, quíd poſtea?

Ita unus ex noſtris; neque aliter Latine dicas. *Eſt* repetitur, ut And. IV, 4, 50. *Eſt Simo intus? Eſt.* Ceterum hic Donatus: *Proba & modeſta: Vide laudes conſiliatoribus inventas & uſitatas.* Lege, *Conciliatoribus ſuetas.* (*iſitas, ſuetas.*)

8 *Parere jam diu per annos haec non poteſt.* Aliam collocationem verſui congruentem habent o. l. s. & Donatus,

Parere jam diu haec per annos non poteſt. FAERNUS. Sic & Noſtri.

12 *Hic faciet,* Placet mihi *faciat,* ut & Donatus legit, & omnes fere l. s. & Baſilicanus habent. item ex Donato lege *aufer,* ſine pronomine *te.* FAERNUS.

Tres ex noſtris veterrimi *Faciat:* alii plerique *Faciet:* nullus vero *Aufer* agnoſcit. Iterum hic videas duas correctorum factiones: Quidam ſic, quod libros noſtros occupavit.

Inſánis. Age da véniam quaeſo fílio. Satin ſáanus es. Alii ſic,

Inſánis, aufer. 'Age da veniam fílio. Satin ſánus es.

Hi *Aufer* ejecerunt, ut numeris conſulerent, illi *Quaeſo.* Placet *Aufer* abſolute poſitum: ut Phorm. III, 3, 26. *Auferte.* Horat. II Serm. II, 43. *Aufer Me voltu terrere.* Sic hic, *Aufer,* ſubintellige me orare, me amplexari. Donatus: *Aut Te deeſt aut Manum.*

Quid tu huic áſine auſultas? Plerique libri poſt *quid tu,* addunt adverbium *autem,* nos verſus hos, in o. l. confuſos, ita digerimus: 16b.

M. *Me ducere autem?* DE. *te.* MI. *me?* DE. *te inquam.* MI. *ineptis.* DE. *ſi tu ſis homo,*
Hic faciat. AE. *mi pater.* MI. *quid tu autem huic áſine auſcultas?* DE. *nihil agis.*
Fieri aliter non poteſt. MI. *deliras.* AE. *ſine te exorem, mi pater.*
MI. *Inſanis? aufer.* DE. *age, da veniam filio.* MI. *ſatin ſanus es?*
Ego novus maritus anno demum quinto & ſexageſimo.

Sunt hi octonarii Iambici acatalectici, in quorum quarto ex *ſatin* eliditur *n:* in quinto ex *novus s;* ut primus pes ſit tribrachus, ſecundus anapaeſtus. FAERNUS.

Quaſi hoc non ſit maximum. O. fere l. s. *quaſi non hoc.* ita octonarius optime conſtat. FAERNUS. 18

Quaſi non hoc ſit maximum.

D. *Da véniam.* AE. *ne gravâre.* D. *fac, promísse.* M. *non omíttitis?*
AE. *Non, níſi te exorem.* M. *nís eſt haec quidem.* D. *âge prolixe, Mício.*
M. *Etſi hóc mihi prauum, inéptum, abſurdum, atque álienum a uitá mea*
Uidétur: ſi uos tántopere iſtuc núltis, fiat. AE. *béne facis.*
D. *Meritó tuo te amo. uérum.* M. *quid?* D. *ego dícam, hoc cum fit quód uolo.*
M. *Quid núnc? quid reſtat?* D. *Hégio hic eſt hís cognatus próximus:*
Adfínis nobis; páuper: bene nos áliquid facere illí decet.
M. *Quid fácere?* D. *agelli eſt hic ſub urbe paúlum quod locitás foras:*
Huic démus qui fruátur. M. *paulum id autem eſt?* D. *ſi multúmſt, tamen*

Mirum profecto *omnes fere* Faerni *libros* ſic habuiſſe; cum noſtri univerſi habeant, *Quaſi hoc non ſit.* Recte; modo ſyllabam quae exciderat, huc revoces:

Quaſi ſi hoc non ſit maximum.

Vide ſupra IV, 7, 21. Plaut. Caſ. Prol. v. 46.

Quaſi ſi eſſet ex ſe nata non multo ſecus.

Ita *Niſi ſi* apud Noſtrum paſſim. *Hoc non*, ut Heaut. III, 2, 16. *At quaſi* is non *divitiis Abundet.* Hec. I, 2, 35. *Quaſi* tu non *multo malis.*

19 *Age da veniam.* AE. *ne gravare.* DE. *fac. promitte.* M. *non omittis?* Verbum *age* delendum; nec enim in ullo l. s. eſt, & impedit verſum, qui ne ſic quidem mihi ſatisfacit: remanet enim Iambicus tetrameter catalecticus, cum alii ſint acatalectici. cujuſmodi erit & hic verſus, ſi pro *omittis* legatur *omittitis*, ut in omnibus antiquis libris eſt, & nonnullis recentibus: ſed quia poteſt nonnullis videri contra hanc lectionem facere, quod in ſingulari ſequitur *exorem*, cogitetur, ita in comoediis induci multos rogare, ut ad unum pertineat exorare: ut in Heautontim. pro Clitiphone rogans Menedemus ad Chremetem dicit, *Da veniam Chreme. ſine te exoret.* ita hic *non omittitis*, quia multi rogabant; *exorem* vero, quia hoc proprie ad Aeſchinum pertinebat. FAERNUS.

Vetuſtiores quoque noſtri *Omittitis*: Recte procul dubio. Sed neque illud omittendum. noſtros omnes habere hic, *Ne gravare*, non, ut Faernus dedit, *Ne gravere.* Sic alibi ſaepe, *Ne nega, Ne crucia te*, &c.

20 AE. *non niſi exorem.* Ex ratione verſus & o. l. s. adde pronomen *te*, poſt *niſi*. FAERNUS. Omnes etiam noſtri *Te* addunt.

Atque alienum a vita mea videtur. Reponimus *videtur*, ex o. l. s. FAERNUS. Noſtri itidem *Videtur.* 22

AE. *Bene facis,*
Merito te amo. DE. *Verum quid ego dicam?* 23
hoc conſit quod volo.
Quid nunc quod reſtat. Hegio his eſt cognatus proxumus.

Donatus: *Hoc conſit quod volo: Perficitur, inquit, quod volo; ut ſumptum & turbam domum recipiat Micio. & ego inomo gratiam.* Idem hinc citat *Conſit* ad Andr. I, 1, 140. Ergo Demea haec ſecum & averſus loquitur. Prorſus inepte. Noſtri univerſi *Cum ſit*, pro *Conſit*. Unus ex Regiis *Quid reſtat?* non *Quod*. Lege, & ſuis ſingula perſonis redde.

AE. *Bene facis,*
DE. *Merito tuo te amo. Verum.* MI. *quid?* DE. *ego dicam, hoc cum ſit. quod volo.*
MI. *Quid nunc? quid reſtat?* DE. *Hegio his eſt his cognatus proxumus.*

Cum uterque tandem exoraſſent, uterque gratias agunt. Aeſchinus, *Benefacis*: Demea. *Merito tuo te amo.* & *Verum* addit, quaſi novum quid incepturus. Micio interpellat, *Quid?* inquiens. *Ego dicam*, reſpondet Demea, *Cum hoc quod volo* & in animo habeo perficitur. Cui iterum Micio, *Quid nunc? quid reſtat?* Anne aliquid amplius poſt meas nuptias adhuc deſignas? Immo, ait Demea, *Hegio hic* &c. Ceterum *Mérito te amo* &c. Trochaicus inter Iambicos, nulla cauſa. Lege, *Meritó tuo te amo.* Sic Eun. III, 2. *Ecquid nos amas? Plurimum* merito tuo. Etiam, pro *Hegio his eſt*, noſtri univerſi *Hegio eſt his.* Repone, ne hiet verſus, ceſſante Synaloepha.

Hegio hic eſt his cognatus proxumus.

Hegio hic, moraliter & ex conſuetudine, ut Heaut. V, 5, 21. *Archonidi hujus filiam.* Supra

Faciúndum eſt: pro patre huíc eſt; bonus eſt; nóſter eſt; rectè datur.
Poſtrémo nunc meúm illud uerbum fácio, quod tu, Mício,
Bene ét ſapienter díxti dudum, Útitum commune ómnium eſt, 30
Quod nímium ad rem in ſenécta attenti ſúmus. hanc maculam nós decet
Effúgere: dictum eſt uére, et re ipſa fíeri oportet, Mício.
M. *Quíd iſtic? dabitur quídem, quando hic uolt.* AE. *mí pater.* D. *núnc tu mihi, Mício, es germánus pariter ánimo ac corpore.* M. *gaúdeo.*
D. *Suó ſibi gladio hunc iúgula.* —— 35

pra IV, 2, 42. *Scin Cratini hujus ditis aedes?* Plaut. Trin. II, 2, 78.

Lesbonico huic adoleſcenti Charmidae hujus filio. Potes tamen & vulgatam lectionem tueri, *Hegió eſt*; cum vocalis iſte ſit longa longior, par Graeco ων, Hyíων. Sic Phorm. III, 2, 1. *Dorió, audi obſecro*, abſque ſynaloepha.

26 *Agelli hic ſub urbe eſt paululum quod locitas foris.* O. l. s. hunc ordinem verborum habent: *Agelli eſt hic ſub urbe paululum.* unus tantum habet *paulum*; ut ratio verſus expoſcit, licet & illo altero quoque modo utcunque verſus ſuſtentari poſſit. ſane pro *foris*, liber Vaticanus & Donatus habent *forus*. FAERNUS. Idem verborum ordo in noſtris: quorum alii *Foris* habent, alii *Forus*. Utrumque agnoſcit Donatus; ſed ut *Forae* malit. Recte.

27 *Si multum ſit, tamen.* In aliquot antiquis libris ita legitur, *& ſi multum eſt, tamen*, alicubi. *ſi multum ſit, tamen.* In aliis recentibus legitur. *ſi multum ſit, faciundum eſt*; quod ſtare non poteſt. Ceterum admiſſa lectione antiqua in hunc modum, *ſi multumſt, tamen:* verſus eſt tetrameter acatalecticus, ut ceteri. FAERNUS.

Paululum id autem? ſi multumſt, tamen. Noſtri omnes *Id autem eſt?* Unus vetuſtus *Paulum*; ut verſus ipſe poſtulat. *Tamen* nullus habet, praeter duos recentiores. *Si multum ſiet*, alii duo.

29 *Poſtremo nunc meum illud verbum facio.* Quod Palmerius & Gulielmus ex conjectura olim dederant, *Poſtremo nunc meum*; id clare habet codex Regius Chartaceus ex veterrimo quodam tranſcriptus. Recte: & fruſtra receptam explicare conantur.

Effugere, dictum eſt vere. Hujus & ſequentium verſuum ordinatio difficilis eſt: quae in hunc modum videtur poſſe fieri, 32

Effugere dictum eſt vere, & re ipſa fieri oportet.
MI. *Quid iſtic? dabitur quidem quandoquidem hic volt.* AE. *mi pater.*
DE. *Nunc tu mihi es germanus pariter corpore & animo.* MI. *gaudeo.*
DE. *Suo ſibi gladio hunc jugulo.*

Ut primi duo ſint trimetri Iambici: prior quidem hypercatalecticus, poſterior acatalecticus, tertius trochaicus tetrameter catalecticus: cujuſmodi genueris eſt & ſequens, conſtans ex duobus hemiſtichiis, uno in fine hujus ſcaenae; altero in principio ſequentis. ſane in his verſibus haec mutavimus, quod pro *iſtunc* fecimus, *quid iſtic?* quod aegre conſentientis eſt, ut ſaepe alibi: & pro *quidem quando, quandoquidem* ex libro Victoriano: & pro *hunc gladio jugulo*, collocavimus ex o. fere l. s. & Donato, *gladio hunc jugulo*. FAERNUS.

Non bene ſucceſſit Faerno ſequentium verſuum ordinatio. Nos alio modo conſtituemus: deinde ſingulorum rationem reddemus;

Effugere: dictum eſt vere, & re ipſa fieri oportet, Micio.
M. *Quid iſtic? dabitur quidem, quando hic volt.* AE. *Mi pater.* D. *Nunc tu mihi,*
Micio, es germanus pariter animo ac corpore.
M. *Gaudeo.*

In primo verſu *Micio* excidit; quia ſequebatur *Mitto*, nota perſonae locuturae. *Quidem, quando*, noſtri univerſi: Faernus maluit *Quandoquidem*; ut vitaret eliſionem in *Quidem*; quod tamen omnium frequentiſſimum eſt. In verſu tertio, iterum excidit *Micio*, abſorptum ſcilicet a praecedente *Mihi*. Poſtremo pro *Corpore & animo*, noſtri omnes, unico mediocri excepto; *Animo & corpore*. Lege *Ac*, & ſententiam claram habes, *Nunc*, cum hoc

ACTUS V. SCAENA IX.

SYRUS. DEMEA. MICIO. AESCHINUS.

SY. ——— *FACTUM eſt quód iuſſiſti, Démea.*

D. *Frúgi homo es. ego édepol hodie meá quidem ſenténtia*
Iúdico Syrum fíeri eſſe aequum líberum. M. *iſtunc líberum?*
Quódnam ob factum? D. *múlta.* SY. *o noſter Démea, edepol uír bonu's:*
'Ego iſtos uobis úſque a pueris cúraui ambos ſédulo;
Dócui, monui, béne praecepi ſémper, quae potui ómnia.
D. *Rés apparet. ét quidem porro haec, óbſonare cúm fide,*
Scórtum adducere, ápparare dé die conúiuium:
Nón mediocris hóminis haec ſunt óffícia. SY. *o lepidúm caput.*
D. *Póſtremo, hodie in pſáltria iſta emúnda hic adiutór fuit,*
Híc curauit: pródeſſe aequumſt: álii meliorés erunt:

a te impetro, cum liberaliter & benigne facis; nunc pariter animo mihi germanus es, ac ſemper corpore fuiſti. Ceterum eſt qui alia via hiatum hunc ſuppleverit;

Fieri oportet, [denique
Hic volt dari] M. *Quid iſtic? dabitur, quandoquidem hic nolt.*

Fundum conjecturae tam a ſpecie veri abhorrentis hunc ponit: *Unde*, inquit, *Micioni compertum eſt, Aeſchinum id voluiſſe? Illud*, Quandoquidem hic vult, *neceſſario exigit, ut aliquid praeceſſerit, unde id reſciri poterat; quod miror a nemine animadverſum.* Ergo de ſuo interſerit, & Demeae donat, *Denique Hic volt dari*; ut Micio ſcilicet reſcire poſſet, Aeſchinum hoc voluiſſe. Atqui, o bone, uno errore admiſſo, plures conſequuntur. Cum Micio dicit, *Quid iſtic? dabitur quidem, quando hic vult*, Aeſchinum utpote heredem intueatur, an conſentire velit: & *Hic* Demeam ſignificat. Patet hoc ex reſponſo Aeſchini conſentientis, *Mi pater.* Nunc ſane *miretur hoc non a ſe animadverſum.* Eidem diſplicet, Micionis nomen toties repeti a Demea. Atqui hoc ipſum eſt exſultantis & inſultantis: ut Plautus Moſt. I, 1, 15.

Rus tu mi objectas. Sane credo, Tranio
Quod te in puſtrinum ſcis actutum tradier,
Cis hercle paucas tempeſtates, Tranio.

1 *Factum eſt quod juſti, Demea.* Sic a Faerno eſt; & cum praecedente Commate junctum Trochaicum facit:

Suó ſibí gladio húnc jugulo. Factum eſt quod juſti, Demea.

Vides, opinor, perverſam Ictuum locationem; *Gladio* totum in Theſi abſconditum, *Jugulo* in ultima ſe efferentem. Codices noſtri fere omnes *Juſſiſti*; & ſic verſus ex abſono fit concinnus:

Suo ſibi gládio hunc júgulo. Factum eſt, quód juſſiſti, Demea.

2 *Frugi homo es, edepol hodie mea quidem ſententia.* O. fere l. s. & Donatus poſt verbum *es*, habent pronomen *ego*; Baſilicanus *ergo*: qua dictione, id eſt *ego*, adjecta, expeditior redditur verſus, qui eſt trochaicus, ut ceteri, qui ſequuntur. FAERNUS. In textu dedit Faernus, *Ego edepol. Ergo* habent vetuſtiores noſtri omnes. *Ergo*, propterea quia frugi eſt: ſed rectius *Ego*.

4 *Vir bonus es.* *Es* abeſt a veteribus noſtris: ſcribendum *Benu's*; quod ſono olim differebat a ſimplice *Bonus*. Errat, qui volebat ſcribere, *bon' es*. Nec *us* nec *s* eliditur ante vocalem. Cum Lucretius & Ennius dicant, *Proinde ac famul infimus eſſet*, non exterunt *us*, ut is exiſtimat, a *Famulus*: ſed abſolute uſurpant *Famul*, ut *Facul*, *Difficul*; quod notarunt Grammatici veteres.

7 *Res apparet, & quidem porro haec.* Ita Baſilicanus, Vaticanus, Victorianus: ſed ſunt aliquot libri, qui non habent pronomen *haec*: quod & verſui incommodat, nec orationem adjuvat.

Dénique hic uult fíeri. M. *uin tu hoc fíeri?* AE. *cupio.* M. *sí quidem*
Tú uis, Syre, eho accéde huc ad me: líber eſto. SY. *béne facis:*
'Omnibus gratiam hábeo: et ſeorſum tíbi praeterea, Démea.
D. *Gaúdeo.* AE. *et ego.* SY. *crédo: utinam hoc perpétuum fiat gaúdium,*
Phrygiam ut uxorém meam una mécum uideam líberam.
D. *'Optumam quidem múlierem.* SY. *et quidem tuó nepoti huius fílio*
Hódie prima mámmam dedit haec. D. *hércle uero ſério,*
Síquidem prima dédit; haut dubiumſt, quín emitti aequúm ſiet.
M. *'Ob eam rem?* D. *ob eam: póſtremo a me argéntum, quanti eſt ſúmito.*
SY. *Dí tibi, Demea, ómnia omnes ſémper optata ófferant.*
M. *Syre, proceſſiſti hódie pulchre.* D. *ſíquidem porro, Mício,*
Tú tuum officium fácies; atque huic áliquid paulum praé manu
Déderis, unde utátur. reddet tíbi cito. M. *iſtoc útilius.*
AE. *Frúgi homo eſt.* SY. *reddam hércle, da modo.* AE. *áge, pater.* M. *poſt cónſulam.*

adjuvat. verſus tamen ſic quoque ſuſtentari poteſt, elidendo ex *quem m*, quamvis ſequente conſonante. FAERNUS.

Noſtri omnes *Haec*. Et dolet, ideo *Haec* Faerno diſplicuiſſe, quod eo pacto *Quidem* corriperetur; & tamen id ſollemne eſt, & ſingulis occurrit paginis: bis mox in uno verſiculo v. 17.

10 *In pſaltria iſta emunda.* Aliqui libri habent *iſtac*, ſed impedita eſt ratio verſus. aliqui, & hi ex antiquioribus, *hac*, quod magis placet. FAERNUS. Noſtri omnes *Iſtac*. Lege *Iſta*, non *Hac*, Vide ſupra.

17 D. *Optumam quidem mulierem.* SY. *& quidem tuo nepoti, hujus filio.* Pro *& quidem, equidem* in multis eſt l. s. ſed adhuc tamen aliquam difficultatem patietur hic verſus, niſi legeretur *optumam equidem*; quod non placet. ego lectionem vulgatam retineo, verſumque ſuſtento elidendo utrobique *m*, ex *quidem*, quamvis ſequente conſonante: dictionem vero *hujus*, in unam ſyllabam contrahendo. FAERNUS. Piget, Virum doctum toties eadem chorda oberrantem inſequi.

18 *Siquidem prima dedit.* Nos *primam* reponimus ex aliquot l. s. quod convenientius videtur, ut referatur ad *mammam*. FAERNUS.

Hodie primam mammam dedit haec. D. *Hercle vero ſerio*
Siquidem primam dedit, haut dubium quin emitti aequum ſiet.

Sic a Faerno eſt: Noſtri meliores & vetuſtiores *Prima, Prima*, & *Haut dubium eſt*. Utrumque recipio; illud prius omnibus Scriptoribus uſitatum. Vide ſupra IV, 1, 7. *Primus ſentio* &c.

Di tibi Demea oro omnes. Verbum *oro* delemus, quod nec in ullo l. s. eſt, nec a Donato ponitur, & verſum corrumpit. FAERNUS. 22

Di tibi, Demea, omnes ſemper omnia optata offerant.

Donatus: *Omnes omnia, antiqua elegantia, & figurate.* Repone:

Di tibi, Demea, omnia omnes ſemper optata offerant. Sic ſupra III, 2, 1.

Nunc illud eſt, quod ſi omnia omnes ſua conſilia conferant.

Plaut. Capt. II, 2, 105.

Di tibi omnes omnia optata offerant.

Iſtoc vilius. Donatus: *Negatio eſt, floccum oſtendentis, aut quid tale. Hoc egit Terentius, ut, converſis officiis, uſque adeo prodigum redderet Demeam, donec parcum redderet Micionem.* Recte hoc poſtremum: ſed de *Iſtoc vilius* elegantem ſenſum & originem ex Suetonio, doctiſſimo antiquario, profert Charifius p. 180. *Iſto vilius: Rex qui vocabat ad cenam, ſi ſibi eares exhibenda indiceretur, quam exhibere non poſſet, reſpondit, ut Tranquillus refert, Iſto vilius; hoc eſt, erit cena.* Pro *Hoc eſt*, editum eſt *Hominis*. Non dubito, quin Terentius ad hoc dictum reſpexerit. Ergo *Iſtoc vilius* perinde hic eſt, ac *Priora dedi, hoc non dabo.* 24

D. *Fáciet.* SY. *o mi'r óptume.* AE. *o patér mi feſtiuiſſime.*
M. *Quíd iſtuc? quae res tám repente móres mutauit tuos?*
Quód prolubium? quae iſtaec ſubita eſt lárgitas? D. *dicám tibi:*
'Ut id oſtenderém, quod te iſti fácilem et feſtiuúm putant,
'Id non fieri ex uéra uita, néque adeo ex aequo ét bono;
Sét adſentando atque indulgendo et lárgiendo, Mício.
Núnc adeo ſi ob eám rem uobis méa uita inuiſa, Aéſchine, eſt;
Quía non iuſta iniúſta prorſus ómnia omnino óbſequor;
Miſſa facio: effúndite, emite, fácite quod uobís lubet.
Sét ſi id multis pótius, quae uos própter adulеſcéntiam
Mínus uidetis, mágis inpenſe cúpitis, conſulitís parum,
Haéc reprehendere ét corrigere quem, óbſecundare in loco:
'Ecce me, quid id fáciam uobis. AE. *tibi, pater, permíttimus:*
Plús ſcis quid opus fácto eſt. ſet de frátre quid fiét? D. *ſino.*
Hábeat: in iſtac finem faciat. M. *iſtuc recte. Plaúdite.*

27 O *mi pater feſtiviſſime.* Laborat hic verſus, niſi legatur, *o pater mi,* ut in Victoriano, & Decurtato collocatur. FAERNUS. Unus tantum ex noſtris Regius, *Pater mi.*

28 *Quod proluvium.* Liber Vaticanus, *quod prolubium* & ita etiam legit Donatus, ſic dicens: *Proluvium quod Graeci παῤῥησίαν: id eſt promptus animus ad largiendum.* quae expoſitio Donati cum *prolubium* optime quadrat: cum *proluvium* minime. FAERNUS.

Tres ex noſtris bonae notae *Prolubium*; ceteri *Proluvium.* Nonius ex hoc Terentii loco ut & Servius ad Aen. III, 217. *Proluvium* citat: ſed ex Accio, Novio, Laberio, *Prolubium.* Idem ex Varrone: *Varro de Lingua Latina lib.* v. *Prolubium & Prolubidinem dici, ab eo quod lubeat; unde etiam Lucus Veneris Lubentinus dicatur.* Si hoc Varro; abeat quo dignum eſt, *Proluvium.*

31 *Set eo adſentando, indulgendo, & largiendo, Micio.* Sic Faernus. Duo ex noſtris non habent *Ex.* Donatus Oxonienſis Manuſcriptus, *Atque indulgendo,* Repono: [*Micio.*
Set adſentando, atque indulgendo & largiendo, Fieri adſentando, ut ſupra V, 4, 26.
Si id fit dando atque obſequendo, non poſteriores feram.
Adſentando primam hic corripit, ut in ſimilibus fieri ſolet: magna verſui hoc pacto connitas accreſcit.

Mea vita inviſa eſt, Aeſchine. Negligenter hic agebat Faernus; nam noſtri omnes, *Inviſa, Aeſchine, eſt:* ut verſus ipſe poſtulat. 32

Et corrigere me, & obſecundare in loco. Sic quidem o. l. s; ſed Donatus legit *ſecundare,* quod tamen non placet. FAERNUS. 37
Haec reprehendere & corrigere me, & obſecundare in loco.
Donatus legit *Secundare,* hoc eſt, inquit, *In melius convertere vel obſequi,* Natum hoc ex Correctoribus, qui videbant ſyllabam verſui hic ſupereſſe: legebant itaque *Secundare,* quod nuſquam pro *Obſequi* occurrit. Sed aliud eſt, animadverſione dignum. *Si vultis,* ait, *me corrigere* &c. *Ecce me.* Prius *Me* inepte hic ponitur; ſi alterum *Me* ſequatur. Dixiſſet utique, *Si vultis me corrigere, faciam id vobis;* vel, *Siquem vultis corrigere, Ecce me, qui id vobis faciam.* Plautus Mil. III, 1, 69.
Opus erit tibi advocato, triſti, iracundo? Ecce me.
Non dixit, *Opus tibi me advocato:* putidum enim fuerit. Quare hic lego,
Et reprehendere & corrigere quem; obſecundare in loco.

Plus ſcis quid facto opus eſt. Sic Faernus: ſed noſtri univerſi paulo melius, *Plus ſcis quid opus facto eſt.* Ceterum *Iſtuc recte* Micioni tribuendum eſt, ut Donatus adnotat, non Aeſchino. 39

HEC Y-

HECYRA TERENTI.

Fabulæ interlocutores.

PHILOTIS meretrix.
SYRA anus.
PARMENO ſeruus.
LACHES ſenex.
SOSTRATA matrona.
PHIDIPPUS ſenex.
PAMPHILUS adoleſcens.
MYRRHINA matrona.
SOSIA ſeruus.
BACCHIS meretrix.

ACTA LUDIS MEGALENSIB. SEX. IUL. CAESARE CN. CORNELIO DOLABELLA AEDI. CURULIB. NON EST PERACTA. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDI. TIBIIS PARIB. TOTA GRAECA MENANDRU. FACTA EST. ACTA PRIMO SINE PROLOGO. DATA SECUNDO CN. OCTAVIO T. MANLIO COSS. RELATA EST. L. AEMILIO PAULO LUDIS FUNERALIB. NON EST PLACITA. TERTIO RELATA EST Q. FULVIO L. MARCIO AEDILIB. CURULIB. EGIT. L. AMBIVIUS TURPIO. PLACUIT.

HECYRA.

PROLOGUS.

HECYRA éſt huic nomen fábulaï: haec cúm data eſt
Nouae, eí nouum interuénit uitium et cálamitas,

1. Duos in hanc comoediam prologos fuiſſe conſcriptos, ex eo liquet, quod & in ejus inſcriptione, quam conſtat eſſe antiquiſſimam, & apud Donatum legimus, eam ter actam, diſerteque adjectum, primo actam eſſe ſine prologo ergo iterum & poſtremo cum prologo. Quare haec tota verſuum ſeries, quae in omnibus libris unus eſt prologus, divid[i] debet

Ut néque ſpectari néque cognoſci pótuerit:
Ita pópulus ſtudio ſtúpidus in funámbulo
Animum óccuparat. núnc haec plane eſt pró noua:
Et ís qui ſcripſit hánc, ob eam rem nóluit
Iterúm referre, ut íterum poſſet uéndere.
Aliás cognoſtis éius: quaeſo hanc nóſcite.

ALTER PROLOGUS.

ORÁTOR ad uos uénio ornatu prólogi:
Sinite éxorator ſim: eódem ut iure utí ſenem
Liceát, quo iure ſum úſus adoleſcéntior;
Nouás qui exactas féci ut inueteráſcerent;
Ne cúm poëta ſcríptura euanéſceret.
In hís, quas primum Caécili didicí nouas,
Partím ſum earum exáctus: partim uíx ſteti.
Quia ſcíbam dubiam fórtunam eſſe ſcaénicam,
Spe incérta, certum míhi laborem ſúſtuli.

debet in duos: quorum alter eſt ſuperior pars horum verſuum uſque ad nonum; alter, inferior. quod ita eſſe haec argumenta convincunt. Primum enim in priori parte dicit actor, comoediam hanc, cum data eſt nova, non potuiſſe ſpectari, occupato populo ſtudio funambuli; in poſteriori vero parte conqueritur ſeſe hanc bis antea agere aggreſſum, bis coactum fuiſſe deſiſtere, ſemel quidem cum primum eam agere coepit: ſpectaculo enim pugilum, & funambuli, actionem ejus diſturbatam fuiſſe; iterum vero cum allato de gladiatoribus dandis rumore, tumultuatus eſt populus. Ita utrobique, id eſt in priori, & poſteriori parte, narratur impedimentum primae actioni hujus comoediae, ex funambulo allatum, quod ſi in uno ſolo prologo fieret, vitio non careret. Praeterea Donatus, in primo verſu praefatus de arte & virtutibus prologi, ut ſemper in principiis ſolet, etiam de arte & virtutibus prologi praefatur in nono. Ex quo apparet duo illum principia, duos prologos habuiſſe diſtinctos. Cum haec ſcripſiſſemus, animadvertimus in libro Terentii Vaticano, diſtinctam eſſe hanc verſuum ſeriem in duos prologos, eo modo atque ordine, quo nos ſupra adnotaveramus, interpoſita inter utrumque hac dictione: *Prologus.* ſane liber Bembinus in hac parte deficit, uſque ad eum verſum, *In experiunde ut eſſem.* Poſtea quoque invenimus in libro Victoriano hanc duorum prologorum diſtinctionem majuſculis litteris ita minio notatam, L. AMBIVIUS. PROLOGUS. diſtinctus eſt etiam in Baſilicano, in quo cum carmina Terentii ſcripta ſint in modum proſae orationis, octavus finit non expleto uſque ad marginem verſu. Nonus vero grandi littera O, & extante extra marginem, ut fit in initiis, incipit. Eugraphius quoque duos prologos facit. FAERNUS.

Hecyra eſt huic nomen fabulae: haec cum data eſt Nova, novum intervenit vitium & calamitas.

Sic Faernus & ſcripti: ſed repone:

Hecyra eſt huic nomen fabulae: haec cum data eſt Nova, ei novum intervenit vitium & calamitas.

Út iterum poſſit vendere. Lege, *Poſſet.* 7

Sim uſus. Sic Faernus: credo Typographi culpa, pro *Sum uſus*, ut noſtri codices habent. 3

Dubiam fortunam eſſe ſcenicam. Antiquiſſimi libri *ſcaenicam* per *ae* diphthongum habent: & infra, *ſcaenicos.* ita & apud Virgilium *ſcaenis decora alta futuris* in antiquis libris ſcriptum eſt: ita & in vetuſtis marmoribus. eoque modo etiam ſcribendum aſſerit Varro libro De Lingua Latina: Item Priſcianus. Nam quod ad teſtimonia antiquorum lapidum facit, cum 8

alia

Easdem ágere coepi, ut áb eodem alias díscerem
Nouás, studiose; ne íllum ab studio abdúcerem.
Perféci ut spectaréntur. ubi sunt cógnitae,
Placitaé sunt. ita poétam restitui ín locum,
Prope iám remotum iniúria aduersárium
Ab stúdio, atque ab labóre, atque arte ab música.
Quod sí scriptorem spréuissem in praésentia,
Et in déterrendo uóluissem operam súmere,
Ut in ótio esset, pótius quam in negótio;
Detérruissem fácile, ne alias scríberet.
Nunc quíd petam, mea caúsa aequo animo atténdite.
Hecyram ád uos refero, quám mihi per siléntium
Numquam ágere licitum est; íta eam oppressit cálamitas.
Eam cálamitatem uéstra intellegéntia
Sedábit, si erit adiútrix nostrae indústriae.
Cum prímum eam agere coépi, pugilum glória,
Funámbuli eodem accédens exspectátio,

alia etiam citare possem, libet hic ponere inscriptionem, quam mihi Petrus Victorius dedit, a se inventam Vulsiniis in hortulo quodam, notatamque diligenter: cum ipsi mirum videretur verbum, quod ducitur e Graeco sermone, a Latinis hominibus aliter atque ipsi faciant, scribi solitum: est enim Graecis σκηνὴ & προσκήνιον: littera vero η, in ε productum mutari solet:

L. COMINIUS L. F. AN. C. CANULEIUS. L. F.
T. TULLIUS T. F. KANUS L. HIRRIUS L. F.
LATINUS
IIII. VIR. THEATRUM. ET PROSCAENIUM DE SUA
PECUNIA FACIUNDUM COERAVERUNT.
FAERNUS.

15 *Ab studio, atque ab labore, atque ab arte musica.* Ultimum *ab* versus ratio non admittit; quam particulam, etiam Donatum ibi non agnovisse, quisquis verba ejus, quanvis aliqua ex parte corrupta, attentius consideraverit, judicabit. quae nos, partim ex ipsius Donati libris scriptis, partim ex ejus sensu emendata, ita legimus, *Ab studio, atque ab labore.) bene ostendit se populo profuisse, Caecilium poetam ad laborem revocando. Atque arte musica.) ab tertio commode subaudiendum est, ut,*

Hic portus alii effodiunt: hic alta theatri
Fundamenta locant alii: immanesque columnas
Rupibus excidunt, scaenis decora alta futuris.

qui versus Virgiliani idcirco ab Donato adducti sunt, ut ostenderet quod sicut in iis ter dici debebat *hic alii*, & tamen non nisi bis dictum est, quia tertio loco commode subauditur, ita etiam fieri debet in hac particula *ab*, tertio loco subaudienda. Haec cum scripsissemus, postea nacti librum Victorianum, invenimus ita prorsus in eo scriptum fuisse, *atque arte musica*; sed deinde alia manu, alioque atramento interpositum fuisse *ab*. FAERNUS.

Nostri omnes *Ab arte musica.* Repone,

Ab studio, atque ab labore, atque arte ab musica.

Quod, Donati bona venia, & Nostri consuetudini & versui convenit.

Quod si scripturam sprevissem in praesentia. 16
Vide quae sequantur, *In deterrendo, In otio esset, Ne alias scriberet*; & tecum supple, *In deterrendo scripturam, In otio scriptura esset, Ne scriptura alias scriberet*; & tum demum senties sic ab Auctore profectum;

Quod si scriptorem sprevissem in praesentia.

Funambuli eodem accessit exspectatio. Illud 26
Accessit orationis seriem interrumpit & conturbat: Repone: *Pugilum gloria,*

Comitium conuentus, ſtrépitus, clamor mulierum
Fecére, ut ante témpus exirém foras.
Uetere ín noua coepi úti conſuetúdine,
In éxperiundo ut éſſem: refero dénuo.
Primo áctu placeo: cum ínterea rumór uenit
Datum íri gladiatóres: populus cónuolat:
Tumúltuantur, clámant, pugnant dé loco:
Ego intérea meum non pótui tutarí locum.
Nunc túrba non eſt: ótium et ſiléntium eſt:
Agéndi tempus míhi datum eſt: uobís datur
Potéſtas condecorándi ludos ſcaénicos.
Nolíte ſinere pér uos artem múſicam
Recídere ad paucos: fácite, ut ueſtra auctóritas
Meae auctóritati faútrix adiutrixque ſit.
Si númquam auare prétium ſtatui artí meae;
Et eum éſſe quaeſtum in ánimum induxi máxumum,
Quam máxume ſeruíre uoſtris cómmodis:
Sinite ímpetrare mé, qui in tutelám meam
Studiúm ſuum, et ſe in uóſtram commiſít fidem,

Funambuli eodem accedens exſpectatio,
Comitum conventus, ſtudium, clamor mulierum
Fecere ——

Porro Donatus: *Comitum conventus: utrum eos comites dicit, qui ſunt pugilum aſſectatores? an ſervos qui dominos ſequuntur?* Jure dubitat, quinam ſint. Equidem neſcio, qua conſuetudine iſti vel ulli ſpectatores dicantur *Comites*. Vide an Auctor dederit, *Comiti conventus*, caſu genitivo a *Comitium*.

35 *Nunc turba nulla eſt.* Liber Bembinus & Donatus, *non eſt*. FAERNUS. Noſtri omnes *Nulla eſt*.

37 *Mea cauſa cauſam hanc accipite.* Pronomen *hanc*, nec habet liber Bembinus, & ratio verſus omnino reſpuit. ſubaudiendum tamen, aliquid erit, ut ſit, cauſam ejus, vel cauſam poetae. FAERNUS.

38 *Ut lubeat ſcribere aliis, mihique ut diſcere Novas.* Donatus agnoſcit *Aliis*, cum explicat, Oratorie ἀπὸ τῆς ἰσοτητος; lege Απὸ τῆς ΙΣΟΤΗΤΟΣ. Et noſtri omnes *Aliis*. Repone tamen,

Ut lubeat ſcribere alias, mihique ut diſcere Novas expediat.

Ut lubeat Terentio ſcribere alias novas. Sic ſupra v. 10.

Eaſdem agere coepi, ut ab eodem alias diſcerem Novas. & Adelph. Prol. v. 25.

Poetae ad ſcribendum augeant induſtriam.

Poëtae, non *aliis Poëtis*.

Per pol quam paucos reperias meretricibus Fideles evenire amatores, Syra.

Donatus ad locum: *Quidam non Paucos, ſed Paucis legunt: ſic enim Apollodorus:* ΑΛΠΑΙ-ΣΗΡΑΣ ΤΗΣ rei ΙΟΝΗΝΣ ΤΗΡΑΙΣΣΙ ΡΑΓΓΙ-ΒΑΙΩΣ. Ita dedit Lindenbrogius ex codice Scripto; quae prima ſpecie Sibyllae folia videantur; ea tamen & ſententiae indicio & verſus ratione non difficulter in priſtinum ſtatum reduxi;

ΘΑΙΓΑΙΣ ΕΡΑΣΤΗΣ ΓΕΓΟΝ' ΕΤΑΙΡΑΙΣΙ, ΒΕΒΑΙΟΣ. [ΣΥΡΑ,

Paucis amator evénit meretricibus, Syra, Fidelis.

Recte itaque *Paucis*, non, quod hodie habent Codices, *Paucos*. *Paucis meretricibus fideles evenisse*; hoc eſt, ſingulis ſingulos; non *Paucos amatores*, quaſi uni plures contigiſſe vellet. Porro

Ne eum circumuentum iníque iniqui inrídeant.
Mea cáúſa cauſam accípite, et date ſiléntium:
Ut lúbeat ſcribere álias, mihique ut díſcere
Nouás expediat, póſthac pretio emptás meo.

ACTUS I. SCAENA I.

PHILOTIS meretrix. SYRA anus.

PH. *PER pól quam paucis réperias meretrícibus*
Fidélis euenísſe amatorés, Syra.
Uel hic Pámphilus iurábat quotiens Bácchidi,
Quam ſáncte, ut quiuis fácile poſſet crédere,
Numquam illa uiua uxórem dacturúm domum.
Em dúxit. SY. *ergo próptereа te ſédulo*
Et móneo et hortor, né te cuiuſquam míſereat:
Quin ſpólies, mutiles, láceres, quemquem nácta ſis.
PH. *Utín eximium néminem habeam?* SY. *néminem,*
Nam némo quiſquam illórum ſcito ad té uenit,
Quin íta paret ſeſe, ubi te út blanditiís ſuis

Porro ex iſto ΓΕΓΟΝΕ apparet hic legendum *Euenisſe*, quod & verſui commodius eſt, & ſententiae.

5 *Numquam illa viva dacturum uxorem domum.* Noſtri magno conſenſu melius,
Numquam illa viva uxorem ducturum domum.

6 *Hem duxit.* Donatus legit *en duxit*, quemadmodum teſtatur Rivius etiam nonnullos Terentii libros habere. in libro Bembino corrupte ſcriptum erat *ex duxit*. ſed poſtea emendatum, ut & in Victoriano legitur, *em duxit*. FAERNUS. Veteres noſtri *Em*, ceteri *En*.

7 *Ne cujuſquam miſereat.* Ita legit Donatus adnotans deeſſe *te*; ſed durum id mihi videtur, magiſque probaverim lectionem libri Bembini, *ne cujuſquam miſereas:* eo enim modo antiqui id verbum efferebant: Ennius; *Cogebant hoſtes, lacrumantes ut miſererent.* FAERNUS. *Ne cujuſquam miſereas.* Sic Faernus ex Bembino. Noſtri omnes, *Ne cujuſquam te miſereat.* Repone:
Et moneo & hortor, ne te cujuſquam miſereat. Ubi *Cujuſquam*, ut paſſim, diſyllabon. Plautus Trin. II, 2, 62:
Ut ita te aliorum miſereſcat, ne tui alios miſereat. & II, 4, 30.
Miſeret te aliorum: tui nec miſeret nec pudet.

8 *Quemquem nacta ſis.* Legimus, *quemque*, ex libro Bembino, & aliquot aliis. FAERNUS. *Quemque nacta ſis:* Duo noſtri veterrimi *Quemquem*, quod & verſus mavult. *Quemquam* hoc eſt, *Quemcunque.* Plautus Men. V, 1, 17.
Omnia mala ingerebat, quemquem adſpexerat. Poen. II, 1, 37. *Quemquem viſo offenderant.* Cledonius p. 1908. *Quiſquis, cuicui, quemquem: ut Terentius, Quemquem nacta ſis.*

10 *Nam nemo illorum quiſquam ſcito ad te venit.* Noſtri omnes concinnius:
Nam nemo quiſquam illorum ſcito ad te venit.

11 *Quin ita paret ſeſe.* Liber Bembinus unum tantum *ſe* habet. quo etiam modo ſtat verſus, non faciendo ſynaloepham. FAERNUS. Apage hanc ſuperſtitionem. Ut unum codicem in caelum efferat; nec ſynaloephas nec quicquam curat. Revoca huc *Seſe*, ut Noſtri univerſi.

Quam mínimo pretio ſuám uoluptatem éxpleat:
Hiſcíne tu amabo nón contra inſidiábere?
SY. *Tamén pol eandem iniúriumſt eſſe ómnibus.*
PH. *Iniúrium autem eſt úlciſci aduerſários?*
Aut quá uia captent té illi, eadem ipſós capi?
Eheú me miſeram, cúr non aut iſtaéc mihi
Aetás et forma eſt, aút tibi haec ſenténtia?

ACTUS I. SCAENA II.

PARMENO. PHILOTIS. SYRA.

PA. *SENEX ſi quaeret mé, modo iſſe dícito*
Ad pórtum, percontátum aduentum Pámphili.
Audín quid dicam, Scírte? ſi quaerét me, uti
Tum dícas: ſi non quaéret, nullus díxeris:
Aliás ut uti póſſim cauſa haec íntegra.
Set uídeon ego Philótium? unde haec áduenit?
Philótis, ſalue múltum. PH. *o ſalue, Pármeno.*
SY. *Salué mecaſtor, Pármeno.* PA. *et tu edepól, Syra.*
Philótis, dic mi ubi te óblectaſti támdiu?
PH. *Minime équidem me oblectáui, quae cum mílite*
Corínthum hinc ſum profécta inhumaníſſumo:
Biénnium ibi perpétuum miſera illúm tuli.
PA. *Edepól te deſidérium Athenarum árbitror.*

14 *Tamen eandem pol eſſe omnibus injurium eſt.* O. l. s. & Donatus ita collocant,
Tamen pol eandem injuriumſt eſſe omnibus,
verſu & compoſitione meliore. FAERNUS. Sic & noſtri omnes. *Tamén pol eándem*; ut *Tamén Simo audi*; *Tamén numquam auſus.* Fruſtra igitur, qui ſic interpolabat
Tamen pól eandém me injuriumſt eſſe omnibus.
Ubi cum magna artis peritia *Eandém* in fine acuit.

15 *Injurium eſt autem ulciſci adverſarios?* Donatus & liber Bembinus, Baſilicanus, aliique fere omnes, hunc ordinem horum verborum habent: *injurium autem eſt.* FAERNUS. Sic & noſtri, uno excepto.

16 *Aut qua via captent te illi.* O. l. s. & Donatus, *te captent illi*; ſoli Bembinus & Victorianus non habent *illi*, quod tamen ſubaudiendum eſt. FAERNUS.
Immo non ſubaudiendum; ſed repraeſentandum. Noſtri omnes, *Te captent illi*: Bembinus ejecit *Illi*, ut metro inſerviret: quod tamen ſalvum eſt, ſalvis verbis omnibus.
Aut qua via captent te illi, eadem ipſos capi. *Via* hic monoſyllabon, quod pronuntias ut noſtrum *Way*. Vide Heaut. I, 1, 49.

Dic mihī Philotis, ubi te oblectaſti. Ex *Philotis* abjicitur, ut facta ſynaloepha, fit anapaeſtus in tertia. FAERNUS. 9
Dic mihi, Philotis, ubi te oblectaſti tamdiu. Illud *s*, ſequenti vocali, non poteſt elidi. Quare olim Muretus *Philoti*. Atqui noſter vocativo Graeco nuſquam alias uritur; ſed O *Thais, Myſis, Archylis*. Quare lege, mutato ordine.
Philotis, dic mi ubi te oblectaſti tam diu.

Hinc redeundi & abeundi a milite. Nos conjunctionem, 16

Philótium, cepísse ſaepe: et té tuum
Conſílium contempſísse. PH. *non dicí poteſt,*
Quam cúpida eram huc redeúndi, abeundi a mílite,
Uoſque híc uidendi, antíqua ut conſuetúdine
Agitárem inter uos líbere conuíuium:
Nam illi haút licebat níſi praefinitó loqui,
Quae illí placerent. PA. *haút opinor cómmode*
Finém ſtatuiſſe orátioni mílitem.
PH. *Set quíd hoc negoti eſt? módo quae narrauít mihi*
Hic íntus Bacchis? quód ego numquam crédidi
Fore, ut ílle hac uiua póſſet animum indúcere
Uxórem habere. PA. *habére autem?* PH. *eho tu, an nón habet?*
PA. *Habét: ſet firmae haec uéreor ut ſint núptiae.*
PH. *Ita dí deaeque fáxint: ſi in rem eſt Bácchidis.*
Set quí iſtuc credam ita éſſe, dic mihi, Pármeno.
PA. *Non éſt opus proláto: hoc percontárier*
Deſíſte. PH. *nempe ea cauſa, ut ne id fiát palam.*
Ita mé di amabunt, haút propterea té rogo,
Ut hoc próferam, ſet ut tácita mecum gaúdeam.
PA. *Numquám tam dices cómmode, ut tergúm meum*
Tuam ín fidem committam. PH. *ah noli, Pármeno:*
Quaſi tú non multo mális narrare hóc mihi,
Quam ego quaé percontor, ſcíre. PA. *uera haec praédicat:*
Et illúd mihi uitiumſt máximum. ſi mihi fidem

junctionem & demimus ex ratione verſus, & fide libri Bembini & aliorum antiquorum. FAERNUS. A noſtris quoque abeſt *Et*.

19 *Nam illic haud licebat niſi praefinito loqui.* Donatus dicit legi & *illi*, pro *illic*. nec ſtat aliter verſus. FAERNUS. Noſtri *Illic*.

22 *Sed quid negotii hoc.* O. l. s. & Donatus, *ſed quid hoc negotii eſt*. eliditur autem *d*, in *quid*, ut ſaepe. FAERNUS. Noſtri quoque. *Quid hoc*. & *Quae narravit*.

24 *Fore ut hac ille viva.* Ex o. l. s. & Donato ita collocamus, *fore ut ille hac viva*. FAERNUS. Sic & Noſtri.

26 *Habet: ſed firmae hae vereor ut ſint nuptiae.* Duo ex noſtris codices, *Haec*. Recte; ut evitetur Homoeteleuton.

Ita me di bene ament. Tò *bene* non habet liber Bembinus, nec Donatus; ſed non ſtat verſus, niſi legas *amabunt*, ex eodem Donato. FAERNUS. Noſtri *Bene ament*. 32

Numquam dices tam commode. Ex o. l. s. *numquam tam dices commode*. FAERNUS. Sic & noſtri. 35

Quam ego quae percontor ſcire. Liber Bembinus & Victorianus, *percontor*. FAERNUS. 36

Duo ex noſtris *Percontor*. ceteri *Percontet*. Prius placet. Atque hoc differunt; ſi *Percontet* legeris, tum ordo erit, *Quam ego vola ſcira ea quae percontet*; Sin autem *Percontor*; tum hic ordo eſt, *Quam ego quae percontor vola ſcire hoc*.

Et illud mihi maximum vitiumſt. Donatus, & liber Bembinus, & Baſilicanus, & aliqui alii, ita. 37

Das, té tacituram, dícam. PH. *ad ingeniúm redis.*
Fidém do: loquere. PA. *auſcúlta.* PH. *iſtic ſum.* PA. *hanc Bácchidem*
Amábat, ut cum máxume, tum Pámphilus,
Cum páter, uxorem ut dúcat, orare óccipit:
Et haéc communia ómnium quae ſúnt patrum,
Seném ſeſe eſſe dícere, illum autem eſſe únicum:
Praeſídium uelle ſé ſenectutí ſuae.
Ille primo ſe negáre. ſet poſtquam ácrius
Pater ínſtat, fecit ánimi ut incertús foret,
Pudórin anne amóri obſequeretúr magis.
Tundéndo atque odio dénique effecít ſenex:
Deſpóndit ei gnatam huíus uicini próxumi.
Uſque íllud uiſum eſt Pámphilo ne utiquám graue;
Donéc iam in ipſis núptiis, poſtquám uidet
Parátas; nec moram úllam, quin ducát, dari:
Ibi démum ita aegre túlit, ut ipſam Bácchidem,
Si adéſſet, credo ibi eíus commiſeréſceret.
Ubicúmque datum erat ſpátium ſolitúdinis,
Ut cónloqui mecum úna poſſet: Pármeno,
Perií, quid ego egi? in quód me conieci malum?
Non pótero ferre hoc, Pármeno: perií miſer.
PH. *At té di deaeque cúm tuo iſtoc odió, Laches.*
PA. *Ut ad paúca redeam, uxórem deduxít domum.*

ita collocant, *vitiumſt maximum.* FAERNUS. Sic & Noſtri.

43 *Se ſenem eſſe dicere; illum autem eſſe unicum.* Ex libro Bembino, ita corrige hunc verſum; *Seſe ſenem eſſe dicere; illum autem unicum.* Itaque in aliquibus libris comperiſſe ſe aſſerit Rivius. FAERNUS.
Seſé ſenem éſſe dicere, illum autem unicum. Sic Faernus. Sed male illud *Senem* in Theſi occultatur. Unus Regius, *Senem ſe eſſe.* Repone; *Seném ſeſe eſſe dicere, illum autem eſſe unicum.* Omnes noſtri *Eſſe* ponunt ante *Unicum.*

45 *Ille primo ſe negare.* Meliorem collocationem continet idem liber, *ille ſe primo negare.* FAERNUS. *Ille ſe primó negare.* Quae haec ſervitus eſt? Unico libro obſequi in mendo manifeſto *Primó*; cum ceteri ubique codices recte habeant, *Ille primo ſe negare.*

Neutiquam. Duo ex noſtris *Ne utiquam:* & ita ſemper ſcribendum: ſemper enim primam corripit. 50

Non potero hoc ferre, Parmeno, perii miſer. Noſtri omnes, *Non potero ferre hoc:* quod metro commodius. 58

At te dii deaeque perduint, cum iſtoc odio, Laches. Ex Bembino, & nonnullis aliis libris, legimus *iſto.* ſunt & aliqui, qui pro *perduint,* habent *perdant.* ſane libri ſcripti Donati, aut verbum non habent, aut habent *perdant*; quo lectione verſus optime conſtat: aut *perduint* in ſpondeum contrahendum. FAERNUS. 59
At te di deaeque perduint cum iſto odio, Laches. Bene eſt, quod monuit Faernus pleroſque Donati ſcriptos Codices non habere verbum *Perduint.* Praeſtat ſane, ut ſubaudiatur: nimis inhumane

Nocte illa prima uírginem non áttigit:
Quae cónsecutaſt nóx eam, nihiló magis.
PH. *Quid aís? cum uirgine úna adoleſcens cúbuerit*
Plus pótus, ſeſe illa ábſtinere ut pótuerit?
Non uériſimile dícis: neque uerum árbitror.
PA. *Credo íta uideri tíbi: nam nemo ad té uenit*
Niſi cúpiens tui: ille inuítus illam dúxerat.
PH. *Quid deínde fit?* PA. *diébus ſane paúculis*
Poſt, Pámphilus me ſólum ſeducít foras;
Narrátque, ut uirgo ab ſe íntegra etiam túm ſiet:
Seque ánte, quam eam uxórem duxiſſét domum,
Speráſſe, eas toleráre poſſe núptias.
Set quám decrerim mé non poſſe díutius
Habére, eam ludíbrio haberi, Pármeno,
Quin íntegram itidem réddam, ut accepí, ſuis,
Neque honéſtum mihi, neque útile ipſi uírgini eſt.
PH. *Pium ác pudicum ingénium narras Pámphili.*
PA. *Hoc égo proferre, incómmodum mi eſſe árbitror:*
Reddí patri autem, cuí tu nil dicás uiti,
Supérbum eſt: ſet illam ſpéro, ubi hoc cognóuerit
Non póſſe ſe mecum éſſe, abituram dénique.
PH. *Quid intérea? ibatne ad Bácchidem?* PA. *cotídie:*
Set út fit, poſtquam hunc álienum ab ſeſé uidet,

inhumane profertur, ab ea quae non irata ſit neque animo commota. Repone:

At te di deaeque cum tuo iſtoc odio, Laches.

Vide ad Heaut. IV, 6, 7. *Cum tuo iſta invento.* Vel ſic fortaſſe eſt legendum:

At te di deaeque faxint cum iſto odio, Laches.

ut Plaut. Moſt. II, 3, 33.

Di te deaeque omnes faxint cum iſtoc omine.

Faxint occultius id notat, quod *Perduint* apertius.

64 *Plus potus ſe illa.* Liber Bembinus geminat dictionem *ſe*, ut & verſus requirit. FAERNUS. Noſtri *Se.*

65 *Nec verum arbitror.* Noſtri omnes *Neque verum.*

70 *A ſe integra.* Tres antiquiſſimi libri & Baſilicanus, *ab ſe integra.* & infra Victorianus, *ut accepi ab ſuis.* FAERNUS. Noſtri hic *Ab* habent; mox *A ſuis.*

Set quam decrerim. Quam — eam, ut paſſim noſter. Nodum igitur in Scirpo quaerit, qui hic mavult. *Set quum*, Codices Terentiani nuſquam *Quum* exhibent, ſed *Cum.* 73

Quin integram itidem reddam, ut accepi, ab ſuis. Noſtri omnes *A ſuis.* Sed reponendum: 75

Quin integram itidem reddam, ut accepi, ſuis.

Reddam ſuis, ut accepi. And. I, 5, 63.

Hanc mi in manum das, mors continuo ipſam occupat:
Accepi; accepiam ſervabo. [&] V, 4, 46.

De uxore, ita ut poſſedi, nil mutat Chremes.

Incommodum eſſe mihi arbitror. Ex o l. s. ita collocamus, *mihi eſſe arbitror*; & ſtat verſus, ſi *mihi* monoſyllabum ſit. FAERNUS. Sic & noſtri. 78

Maligne

Malígna magìs et mágis procax facta ílico est.
PH. *Non édepol mirum.* PA. *atque éa res multo máxume*
Disiúnxit illum ab ílla; postquam et ípse se,
Et íllam, et hanc quae dómi erat, cognouít satis,
Ad amússim ambarum móres earum exístumans.
Haec, íta uti liberáli atque ingenuaé decet,
Pudéns, modesta; incómmoda, atque iniúrias
Uiri ómnis ferre; et tégere contumélias.
Hic ánimus partim uxóris misericórdia
Deuínctus, partim uíctus huius iniúria,

84 *Maligna multo & magis procax facta ilico est.* Si vera lectio est; mirifica sane verborum collocatio est; cum ordo sit, *Ilico facta est multo magis maligna & procax.* Duo ex nostris codices non habent illud *Multo.* Repone:

Maligna magis & magis procax facta ilico est. Eun. II, 1, 21.

Magis severus, nec magis continens. & V, 4, 13.

Nec magis compositum quicquam, nec magis elegans. Nonius tamen v. Procacitas, *Maligna multo* habet.

85 *Atqui ea res.* Multi libri, etiam ex antiquis, pro *atqui, atque,* & Basilicanus. FAERNUS. Unus tantum ex nostris *Atqui.*

88 *Ad exemplum ambarum mores earum existumans.* Sic libri omnes; sed nec versus, nec sententia constat. Guyetus totum, ut ineptum & inutilem, ejiciendum putat. Donatus agnoscit; *Ad exemplum, quasi ad imaginem & collationem & specimen comparationis.* Sed ad quod, quaeso, exemplum? Si dixisset, *Hujus mores ad exemplum alterius*; quid illud esset, intellegerem: sed *Ambarum mores ad exemplum* mera caligo est; nisi, quod sit exemplum, indices. Nimirum hic, ut alias, boni Magistri verbum priscum & παλαιοῦ κόμματος ejecerunt:

Ad amussim ambarum mores earum existumans. *Existumare,* ut Heaut. II, 3, 41. *Copia existumandi consuetudinem vitae cotidianae,* est considerare, judicare, expendere. *Ad amussim* autem & *Examussim,* idem quod diligenter, accurate, absolute. Plautus Amphit. II, 2, 213. de Muliere:

Nae ista edepol, si haec vera loquitur, examussim est optuma.

& Most. I, 2, 19.

Aedes cum sunt factae probe, examussim. & Men. Prol. v. 50.

Ut hanc rem vobis examussim disputem. Apuleius Met. II. *Ceram in modum prosectarum formatam aurium ei applicant examussim.* & IV. *Thrasyleon examussim capto noctis latrocinali momento.* Festus Pompeius: *Examussim, regulariter: Amussis enim regula fabrorum est: vel, ut alii volunt, ferramentum quo in poliendo utuntur.* Idem fere habet v. Amussim. Nonius: *Examussim, dicitur Examinato, ad regulam vel coagmentum: est enim Amussis regula Fabrorum, quam architecti, dum opus probant, rubrica illinunt.* Sisenna apud Charisium p. 178. *Amussis est tabula rubricata, quae demittitur examinandi operis gratia, an rectum opus surgat.* Varro apud Nonium: *Amussis est aequamen, laevamentum; id est, apud fabros tabula quaedam qua utuntur ad saxa coagmentanda.* De *Examussim* hactenus diximus; quod sine dubio adverbium est ab *Ex amussi* formatum: *Adamussim,* sive junctim adverbium accipias, sive divisim *Ad amussim,* utrumque hic convenit. Gellius I, 4. *Aut virtutes pensitabat, aut vitia rimabatur, ut judicium esse factum ad amussim diceres.* Sic codices scripti, etiam veterrimus ille in Bibliotheca Regis Galliarum, non ut primus edidit Cario. *Examussim.* Iterum xx, 1. *Aut talionem in eo vel ad amussim aequipararent, vel in librili perpenderent.* Macrobius Sat. I, 4. *Quam ut ad amussim verum sit festorum dierum nomina sic vocata.* Varro De Re Rustica II, 1. *Si inquam numerus non est ad amussim; ut non est, cum dicimus mille naves isse ad Trojam.* Idem Quaestionum Plautinarum II, apud Nonium: *Quare, si dingens est ad amussim, per me licet assumes tenee διακον.* Ubi in sententia tam curta, tutius forte esset cum Mercero manum abstinere; sed tamen periculum

Paulátim elapſuſt Bácchidi, atque huc tránſtulit
Amórem, poſtquam pár ingenium náctus eſt.
Intérea in Imbro móritur cognatús ſenex
Horúnce. ad hos ea rédiit lege heréditas.
Eo amántem inuitum Pámphilum extrudít pater.
Relíquit hic cum mátre uxorem: nám ſenex
Rus ábdit ſeſe: huc ráro in urbem cómmeat.
PH. *Quid adhúc habent infírmitatis núptiae?*
PA. *Nunc aúdies. primo hós dies complúſculos*
Bene cónuenibat ſáne inter eas. ínterim

periculum faciam, & fortaſſe bene cedet; Lego igitur, *Quare ſi numerus eſt ad amuſſim, per me licet aſſumas γνησιλίανον.* Habes jam ſententiam, ut opinor, claram. *Mores ambarum ad amuſſim exiſtumans*; judicans, expendens, examinans, exigens ad amuſſim, accurate, diligenter, ſcrupuloſe.

89 *Haec, ita uti liberali eſſe ingenio decet*
Pudens, modeſta.
Liberale ingenium habes Adel. IV, 5, 49. *Nam ingenium novi tuum Liberale.* Niſi tamen *Liberali ingenio* pro ipſa Muliere hic accipias, quod opinor nolis, non cohaeret cum reliqua oratione. Repono:
Haec, ita uti liberali atque ingenuae decet,
Pudens, modeſta.
Decet cum Dativo paſſim: *Ita nobis decet:* Plaut. Amph. II, 2, 187. *Noſtro generi non decet.* Phor. I, 3, 16.
Ut ne addam, quod ſine ſumptu ingenuam, liberalem *nactus es.*
Ingenua opponitur Meretrici: quales fere ſemper Manumiſſae aut Peregrinae.

93 *Partim victus hujuſce injuriis.* Omnes fere l. s. & in iis antiquiſſimi, *hujus*, quod in unam ſyllabam contrahendum eſt. FAERNUS.
Partim victus hujus injuriis. Noſtri quoque *Hujus*; & praeterea univerſi cum Edd. vett. *Injuria*, non *Injuriis*, ut neſcio unde dedit Faernus. *Injuria* hic non eſt ſingulare aliquod factum, ſed univerſim id quod *Injuſtitia.* Lucretius V, 1151.
Circumretit enim vis atque injuria quemque.

94 *Atque huic tranſtulit.* Liber Bembinus *huc*, perſpicue melius. FAERNUS. Noſtri *Huic.* Sed recte *Huc.* III, 1, 18. *Vixque huc contuleram.*

Horum. ea ad hos redibat lege hereditas. 97
Horunce ad hos ea, eſt in libro Bembino. ita verſus melius procedit. in libro Victoriano *horunc* etiam ſcriptum fuiſſe conjicio. nam *m* in litura eſt. quod vero ſequitur *redibat*, omnes antiqui libri, & quidam ex recentibus, itemque Donatus habent, *rediebat.* FAERNUS.
Horunce: ea ad hos rediebat lege hereditas. *Horum* omnes noſtri. *Ea* in octo deeſt; non incommode ſi *Rediebat* legeris. Sed Bembinus alio ordine *Ad hos ea*; & ex noſtris duo *Rediit.* Quare ſic etiam legas;
Horunce: ad hos ea rediit lege hereditas.
Sic And. IV, 5, 4.
Hujus morte ea ad me lege redierunt bona.

Reliquit cum matre hic uxorem. Ex iiſdem 99
libris Bembino & Victoriano & ex Donato, lego *relinquit.* ita & Robertus Stephanus impreſſit. FAERNUS. Donatus: *Relinquit: Legitur Reliquit.* Noſtri omnes *Reliquit.* Et praeterea pro *Reliquit cum matre hic uxorem*, ubi *Matre* in Theſi mergitur, duo ex noſtris notae primariae,
Reliquit hic cum mátre uxorem.

Rus abdidit ſe huc raro in urbem commeat. 100
Noſtri univerſi *ſeſe.* Repone:
Rus abdit ſeſe; huc raro in urbem commeat.

Primum dies compluſculos. In libro Bembino 102
erat *primos dies compl.* poſtea *s* deleto, remanſit *primo*, quod habuit & Victorianus. FAERNUS. Noſtri omnes *Primum.* Ex Bembino *Primos* repone, *Primo hos dies compluſculos.* Ita paſſim, *Aliquot hos dies, Hoſce aliquot dies* &c.

Bene conveniebat. Unus ex Regiis *Con-* 103
venibat; & ſic ſcribendum.

Miris modis odísse coepit Sóstratam:
Neque lites ullae intér eas, postulátio
Numquám. PH. *quid igitur?* PA. *sí quando ad eam accésserat*
Confábulatum, fúgere e conspectu ílico,
Uidére nolle: dénique ubi non quít pati,
Simulát se ad matrem accérsi ad rem divínam, abit;
Ubi illíc dies est complúris, accersí iubet:
Dixére causam néscio quam. iterúm iubet;
Nemó remísit. póst quam accersit saépius,
Aegram ésse simulant múlierem. nostra ílico
It uísere ad eam: admísit nemo. hoc úbi senex
Resciuit, heri ea caúsa rure huc áduenit,
Patrém continuo cónuenit Philúmenae.
Quid égerint intér se, nondum etiám scio:
Nisi sáne curae est, quórsum euenturum hóc siet.
Habés omnem rem: pérgam quo coepi hóc iter.

104 *Miris modis odisse coepit Sostratam.* Cledonius p. 1915. *Odi, temporis praeteriti perfecti est: nam Terentius: Miris modis odisse miunt adolescentem Sostratam.* Vide an ex hoc mendoso Cledonii loco reponendum hic sit,

Miris modis odisse adulescens Sostratam.

ut *Coepit* vel simile ex more subaudiatur: *Adulescens* autem de muliere, ut infra IV, 4, 39. de hac ipsa, & itidem de Phanio *Adulescens mulier.* Phorm. V, 3, 11. Quin & absolute And. III, 2, 8.

Cumque huic est veritus optumae adulescenti facere injuriam.

Odisse, ut mox v. 107. *Fugere e conspectu ilico, Videre nolle.* ubi non commode subintellegas, *Coepit.*

109 *Simulat se a matre accersi ad rem divinam: abiit.* Idem liber pro *a matre*, habet *ad matrem:* & pro *abiit, abit.* utrunque placet. ita habebat & Victorianus. postea emendatum fuit in lectionem vulgatam. FAERNUS. Nostri omnes, *A matre.*

111 *Dixere causam tum nescio quam iterum jubet.* Nostri omnes *Tunc causam.* Ejice illud *Tunc* vel *Tum*; quod & versum gravat, & sedem incertam habet, & sententiae nihil confert.

112 *Postquam accersunt saepius.* Aliquot ex nostris, *Accersivit*; inde ex scripturae similitudine natum *Accersunt.* Sed recte duo ex nostris *Accersit.*

Quod hoc genus est, quae haec conjuratio. 3
O. l. s. & Donatus geminat verbum *est, quae haec est conjuratio.* est autem extrema pars octonarii Iambici, qui abjecto ex *quod d*, bene procedit. FAERNUS. Sic & nostri.

Ut omnes mulieres eademque aequae studeant. 2
Concitatius est, quemadmodum legitur in libris Bembino & Victoriano, *utin omnes.* FAERNUS. *Utin omnes mulieres.* Nostri *Ut.* Lege, *Utne. Utin* hic nequit consistere; quia ultimam semper producit.

Itaque adeo uno animo omnes socrus oderunt 4
nurus. Versus hic toto pede deficit; ab ambiguitate laborat; filum orationis interrumpit, denique spurius est & adulterinus: natus ex nota marginali. Dixerat Auctor;

Utn' omnes mulieres eadem aeque studeant nolintque omnia?
Neque declinatam quicquam ab aliarum ingenio ullam reperias?

Vides hic *Omnium mulierum* crimen aliquod commune proferri: male igitur infertur singulare hoc *Socruum.* Id quoque vides, *Omnes mulieres* Eadem *studere ac nolle*, amare

&

PH. *Et quídem ego: nam conſtítui cum quodam hóſpite* 120
Me eſſe íllum conuentúram. PA. *di uortánt bene*
Quod agás. PH. *uale.* PA. *et tu béne uale, Philótium.*

ACTUS II. SCAENA I.

LACHES. SOSTRATA.

L. *PRO Deum átque hominum fidém, quod hoc genus eſt, quae haéc eſt*
coniurátio?
Utn' ómnes mulierés eadem aeque ſtúdeant, volintque ómnia?
Neque déclinatam quícquam ab aliarum íngenio ullam réperias?
[Itaque adeo uno animo omnes ſocrus oderunt nurus.]
Uirís aduerſari aéque ſtudium eſt, ſímilis pertináciaſt. 5
In eódemque omnes míhi uidentur lúdo doctae ad málitiam.
Ei lúdo, ſi ulla ſít magiſtra, hanc éſſe ſatis certó ſcio.
Me míſeram, quae nunc, quámobrem accuſer, néſcio. L. *hem, tu néſcias.*

& odiſſe. Pone jam illud ſpurium; & hoc ipſum negas. Quomodo enim omnes *Eadem* volunt ac nolunt; cum quiequid volunt *Nurus*, id prae ſimultate nolunt *Socrus?* Haec ſecum pugnant. Illud denique quod ſequitur, vide;

Viris eſſe adverſas aeque ſtudium eſt, ſimilis pertinacia eſt.

Hoc plane ad *Omnes mulieres* ſpectat, non ad *Socrus* & *Nurus* quae in ſententiam intro repſerunt. Hoc peccant, non qua *Socrus* ſunt, ſed qua Mulieres, qua Uxores. Tolle igitur hoc Emblema; & videbis tres iſtos verſus tam arcte apteque inter ſe cohaerere, ut divelli nec debeant nec poſſint. Agnoſcit tamen id Donatus, & ſimul *Ambigui* vitium, quod tamen ſic excuſatum it: *Neceſſaria*, ait, *ſententiae ἀμφιβολία, ad deſcribendam utramque perſonam.* Ergo ex hoc Donati colore & excuſatione, Senex hic tam incuſat & culpat nurum Philumenam, quam uxorem Soſtratam; quod falſum eſt, & ab ipſa Fabula refutatur. Ut tamen agnoſcas Donati hujus diſcipulum, *Ambiguum* illud bis a praeceptore mutuatur Sanctus Hieronymus: In Michaeam p. 1550. *Terentius in Hecyra, Quid hoc eſt? inquit, omnes ſocrus oderunt nurus. Quod quamquam ambiguum ſit; tamen propemodum naturale eſt, ut nurus ſocrum, & ſocrus oderit nurum.* Et adverſus Jovinianum p. 191. *Ut ſcias illud verum eſſe Terentii, quod conſulto ambigue extulit; Quid eſt hoc? omnes ſocrus oderunt nurus.*

Viris eſſe adverſas. In *viris s* abjicitur, ut ſtet verſus. FAERNUS. 5

Viris eſſe adverſas aeque ſtudium eſt, ſimilis pertinaciaſt.

Laborat hic verſus; aut primam in *Adverſas* corripit, aut ſecundam in *Viris:* quorum neutrum ex more; & ſi poſterius eligis, totum in Theſi latebit *Viris*; quod tamen praecipue eſt efferendum. Repone:

Virís adverſari aéque ſtudium eſt.

Infra II, 2, 29. *Non poſſum adverſari meis.* & IV, 4, 32.

Reduc uxorem, ac uoli adverſari mihi.

Plautus Caſ. II, 2, 32. de uxore & viro; *Noli ſis tu illi adverſari.* II, 3, 35.

Sed quid ais? jam domuiſti animum, potius ut quod vir velit
Fieri, id facias; quam adverſere contra.

Et ei ludo. Liber Bembinus non habet conjunctionem *&*. FAERNUS. 7

Ei ludo, ſi ullus eſt, magiſtram hanc eſſe ſatis certo ſcio.

Noſtri omnes perperam, *Et ei ludo.* Sed aliud hic quaerendum: Quorſum quaeſo, jam dubitat, *Si ullus eſt ludus?* cum praecedente verſu

SO. *Ita mé di bene ament, mí Laches,*
Itaque úna inter nos ágere aetatem líceat. L. *di mala próhibeant.*
SO. *Meque ábs te inmerito eſſe áccuſatam, póſtmodo reſciſcés, ſcio.*
L. *Te inmérito? an quicquam pro íſtis factis dígnum te dicí poteſt?*
Quae me ét te et familiám dedecoras, fílio luctúm paras.
Tum autem, éx amicis ínimici ut ſint nóbis adfinés, facis:
Qui illúm decrerunt dígnum, ſuos cui liberos committerent.
Tu ſóla exorere, quaé perturbes haéc, tua inprudéntia.
SO. *Egon?* L. *tu, ínquam, mulier, quaé me omnino lápidem, non hominém putas.*
An, quía ruri eſſe crébro ſoleo, néſcire arbitrámini
Quo quiſque pacto hic uítam ueſtrorum éxigat?
Múlto melius hic quae fiunt, quam illi ubi ſum adſidué, ſcio:
Ideo quia, ut uos dómi mihi eritis, proínde ego ero famá foris.
Iámpridem equidem audíui cepiſſe ódium tui Philúmenam:

ſu ludum talem eſſe, ut notum & compertum ſumpſiſſet. Haec non belle conveniunt. Sed aliud dederat Auctor,

Ei ludo, ſi ulla ſit magiſtra, hanc eſſe ſatis certo ſcio.

De ludo nullus dubitat; de magiſtra dubitandi cauſa bona erat: an cuiquam Magiſtrae obtemperare vellent; an omnes aequales eſſe mallent, aut πολυκοιρανίαν inſtituerent.

9 *Non ita me di bene ament.* Non fere invenias librum, in quo ſit dictio *bene*. ſed nec Donatus eam habet: qua dempta oportebit ſuſtentare verſum, qui eſt ſenarius, vel applicando ei ultimam particulam verſus praecedentis, vel producendo poſteriorem ſyllabam in *ita*. FAERNUS.

Me miſeram, quae nunc quamobrem accuſer, neſcio. Hem,
Tu neſcis? Non, ita me di ament, mi Laches.

Sic verſus conſtituit Faernus: quorum poſteriori deeſt ſyllaba; quam fruſtra ille penſare ſtudet, vel *applicando* vel *producendo*. Cur autem Senarii hi inter ſeptenarios veniunt, nulla de cauſa; cum metrum non poſtea immutetur? Repone:

Me míſeram quae nunc quamobrem accuſer, neſcio. LA. *Hem, tu neſcias?*
SO. *Ita me di bene ament, mi Laches.*

Eſt ſeptenarius cum clauſula; ut paſſim. *Neſcias* lego, pro *Neſcis*. Semper enim in repetitione ex Indicativo Subjunctivum faciunt. Illud autem *Non* ſeptem e noſtris omittunt, *Bene* tres tantum habent. Nimirum olim inter correctores hic factio erat. Qui *Non* in Textum adſciverunt, jubente ipſo verſu ejecerunt *Bene*: contra quibus *Non* diſplicebat, verſus gratia receperunt *Bene*. Inter priores Donatus erat: *Non: ita me di ament: Animadvertendum*, inquit, *veteres non minus τὸ ῥυθμικὸν in verbis, quam καιρόφωνον neglexiſſe.* Hoc ideo adnotat; quia junctim quis efferre poſſit, *Non ita me di ament*. Sed ſi *Non* huc inducas; etiam aliud *neglexerit* Terentius. Qui enim ad *Tu neſcias* reſpondet *Non*, idem dicit quod *Scio*.

Poſtmodum reſciſces. Idem liber *poſt modo* habet, ut & exigit verſus. in quo correpta extrema hujus dictionis ſyllaba, ut apud Ovidium, *Poſt modo ſi perges*: eſt anapaeſtus in ſexta. FAERNUS. 11

Meque abs te inmerito eſſe accuſatam poſtmodo reſciſces. LA. *ſcio?*
Te immerito?

Noſtri omnes mendoſe *Poſtmodum*. Sed aliud ſpecta: Quorſum pertinet illud *Scio?* aut quomodo irato ſeni convenit? quis non videat *Te immerito* orationem inchoare? Repone, ut Soſtratae hoc detur:

Meque abs te inmerito eſſe accuſatam poſtmodo reſciſces, ſcio.

Scio cum Indicativo ſequente, ut paſſim: Adel. IV, 1, 10. *Jam huc recurret, ſat ſcio.*

Et familiam dedecoras. In libro Bembino 13
eſt,

Minimeque adeo mirum; et, ni id fecíſſet, magis mirúm foret.
Sét non credidi ádeo, ut etiam tótam hanc odiſſét domum:
Quód ſi ſciſſem, illa híc maneret pótius, tu hinc iſſés foras.
At uide, quam inmerito aégritudo haec óritur mi abs te, Sóſtrata:
Rús habitatum abíi, concedens uóbis et rei ſéruiens;
Súmptus ueſtros ótiumque ut nóſtra res poſſét pati,
Meó labori haut párcens, praeter aéquom atque aetatém meam.
Nón te pro his curáſſe rebus, né quid aegre eſſét mihi?
SO. *Nón mea opera, néque pol culpa euénit.* L. *immo máxume:*
Sóla hic fuiſti: in te ómnis haeret cúlpa ſóla, Sóſtrata.
Quae híc erant curáres; cum ego uos cúris ſolui céteris.
Cúm puella anúm ſuſcepiſſe ínimicitias nón pudet?
Illius dices cúlpa factum? SO. *haut équidem dico, mí Laches.*
L. *Gaúdeo, ita me dí ament, gnati caúſa: nam de té quidem,*

eſt, & *familiam omnem dedecoras:* verſu etiam non repugnante. FAERNUS.

Quae me & te & familiam omnem dedecoras. *Omnem* ex Bembino addidit Faernus; *Verſu,* inquit, *non repugnante.* Miror, qui vir ſic ſatis metrorum peritus, hoc dicere potuerit. Omnes noſtri, non minus quam verſus ipſe, repudiant. Quin & ipſa ſententia abnegat. Si enim *Omnem* dicis, Servos dicis & ancillas; ut Adel. V, 7, 12. *Traduce & matrem & familiam omnem ad nos.* An igitur & famulitium dedecorat Soſtrata? Immo *Familiam,* Genus ſcilicet & Majores.

16 *Tua inprudentia.* Tres ex Noſtris, & pro varia lectione quartus, *Inprudentia.* Recte; neque enim verſus amat in ea ſede Trochaeum; neque Laches eo procedit, ut moratiſſimam uxorem *Impudentiae* accuſet. *Imprudentia* etiam bono marito, ſi iratus ſit, convenit, ut Heaut. IV, 1, 20. *Scio.*

Te inſcientem atque inprudentem dicere ac facere omnia.

Impudentia vero non eſt humani viri dictum ergo uxorem.

17 *Tu inquam mulier.* Verſum hunc ita invenias in pleriſque libris ſcriptum:

SO. *Egone?* LA. *tu inquam mulier, quae me omnino lapidem non hominem putas.*

Et ſtat optime hic octonarius, ſi primam ejus ſyllabam praecedenti attribueris. ſane etiam Donatus legit, *non hominem putas.* FAERNUS. *Egone? Tu inquam mulier:* Sic dedit Faernus: ſed miſere metro providet, cum *E* ſuperiori apponit, & hunc a *Gone* inchoat. Repone; ut paſſim *Egon* corripitur.

Egon. Tu inquam mulier.

An quia ruri crebro eſſe ſoleo. Sentis, opinor, quam inconcinne *Ruri* poſteriorem acuat, *Crebro* autem in Theſi lateat. Duo noſtri vetuſtiſſimi cum uno ex Regiis, 18

An quia ruri eſſe crebro ſoleo.

Quo quiſque pacto hic vitam veſtrorum exigat. In libro Bembino eſt *veſtrarum.* FAERNUS. 19

Veſtrarum exigat. Sic & duo Meadiani, *Veſtrarum:* ceteri omnes *Veſtrorum,* atque etiam Donatus. Recte; *Veſtrorum* pro *Veſtrum,* ut tam mares, quam feminas concludat.

Multo melius hic quae fiunt, quam illic ubi ſum adſidue, ſcio. Sic Faernus dedit, & ſic Codices. Sed recte Muretus *Illi* pro *Illic,* verſu ipſo exposcente. Et fruſtra eſt, qui ex Plauto patrocinari vult tam aperto errato. 20

Ideo quia ut vos mihi domi eritis. Unus ex Noſtris, *Mihi eritis domi.* Alter, *Domi mihi eritis.* Hoc recte: quippe *Domi* in Actu eſſe debet; & ultimam paſſim corripit. 21

Ideo, quia ut vos domi mihi eritis.

Cum ego vos ſolvi curis ceteris. Quinque ex Noſtris, *Solvi a curis.* Ex Regiis unus; *Ego ſolvi curis vos ceteris.* Dedit auctor, ſuo more: *Cum ego vos curis ſolvi ceteris.* 22

Ut

Sátis ſcio, peccándo detrimẽnti nil fierí poteſt.
SO. *Quí ſcis, an ea cauſa, mi uir, me ádiſſe adſimuláuerit,*
Ut cum matre plús una eſſet? L. *quid ais? non ſigni hoc ſat eſt,*
Quód heri nemo uóluit uiſentem ád eam te intro admittere?
SO. *Enim laſſam oppidó tum eſſe aibant: eo ád eam non admíſſa ſum.*
L. *Tuós eſſe ego illi móres morbum mágis quam ullam aliam rem árbitror:*
Et meritó adeo: nám noſtrarum núlla eſt, quin quantúm uelit
Dúcere uxorem: ót quae uobis plácita eſt, condició datur:
Ubi duxere impúlſu ueſtro, uéſtro impulſu eaſdem éxigunt.

ACTUS

39 *Ut cum matre una plus eſſet? Plus una.* ita collocatur in antiquis libris Bembino, & Baſilicano, & Donato. FAERNUS. Noſtri quoque, *Plus una eſſet.*

Ib. *Non ſigni ſat eſt.* Liber Bembinus & alii antiqui ita habent, *non ſigni hoc ſat eſt.* FAERNUS. Noſtri partim habent *Hoc*, partim abnegant.

40 *Viſentem te ad eam intromittere?* Nos ex eodem libro ita legimus, *viſentem ad eam te intro admittere.* FAERNUS. Noſtri quoque omnes, *Te intro.*

41 *Enim laſſam oppido tum aiebant.* Non male videtur addi poſſe verbum *eſſe*, ut in libro Bembino eſt, *enim laſſam oppido tum eſſe aiebant.* nec verſus repugnat ſi *ò oppido* ſit dactylus, ut *ilico.* ſed utramvis lectionem ſequare, prima hujus verſus ſyllaba ad praecedentem pertinet verſum: ſunt autem trochaici. ſane & in aliis antiquis legitur, *enim laſſam oppido aiebant tum eſſe.* FAERNUS.

Enim laſſam oppido tum eſſe aiebant. Sic Faernus: neque tamen opus eſt, ut aut *Oppido* dactylus ſit, aut prima verſus ſyllaba praecedenti apponatur: modo, ut eſt, *aiebant* diſyllabon ſit. Noſtri plerique, *Enim laſſam eam oppido tum aiebant.* Feſtus Pompeius: *Adfatim, dictum a copia fandi, ſive Abundanter. Livius: Adfatim edi, bibi, luſi. Terentius Adfatim dixit pro eo quod eſt Ad laſſitudinem.* Hodie *Adfatim* apud Terentium non exſtat, Et nihil propius eſt, quam ut cenſeas *Oppido* a Magiſtris pro *Adfatim* ſuppoſitum: nam *Laſſam adfatim* eſt quod Feſtus dicit, *Adfatim* apud Terentium pro *Ad laſſitudinem* eſſe.

42 L. *Tuos eſſe illi mores morbum.* Ex eodem libro interponimus pronomen *ego*, *tuos eſſe ego illi mores*, nec repugnat trochaicus, ſi *tuos* monoſyllabum ſit: *illi* vero priorem corripiat, uno *l* abjecto, ut ſaepe alibi. FAERNUS. A noſtris abeſt *Ego.* Utroque modo *Tues* monoſyllabon erit.

1 *Etſi ſcio Philumena.* Ex o. l. s. & Donato addimus pronomen *ego*, hoc modo, *etſi ſcio ego Philumena.* FAERNUS. Et noſtri omnes *Ego.*

2 *Quae ego imperem facere.* Iambicus eſt tetrameter catalecticus, qui bene procedet, & habebit Iambum in quarta, ſi duos proceleuſmaticos admiſeris, unum in tertia ſede, alterum in quinta. FAERNUS. Nulla hic, quod ad verſum attinet, difficultas eſt.

4 *Ex hoc jam ſcibo quid ſiet.* Convenientior verſui eſt lectio libri Bembini, quam & Donatus, ut varietatem lectionis, adducit, *hinc jam ſcibo*; propter verſum tamen, qui eſt Iambicus tetrameter catalecticus, ego legerim *ſit*, ubi eſt *ſiet.* FAERNUS. Noſtri male *Ex hoc. Sit* tam ſcribendum, quam pronuntiandum.

Phidippe

ACTUS II. SCAENA II.

PHIDIPPUS. LACHES. SOSTRATA.

PH. *ETSI' ſcio ego, Philúmena, meum iús eſſe, ut te cógam*
Quae ego ímperem facere: égo tamen patrio ánimo uictus fáciam,
Ut tíbi concedam; néque tuae libídini aduerſábor.
L. *Atquae éccum Phidippum óptume uideo: hínc iam ſcibo quíd ſit.*
Phidíppe, et ego meis me ómnibus ſcio eſſe ádprime obſequéntem;
Set non adeo ut mea fácilitas corrúmpat illorum ánimos:
Quod tú ſi idem facerés, magis rem in uóſtram et noſtram id éſſet.
Nunc uídeo in illarum éſſe te poteſtate. PH. *heia néro.*
L. *Adíi te heri de filia: ut ueni, ítidem incertum amíſti.*
Haut íta decet, ſi pérpetem hanc uis éſſe adfinitátem,
Celáre te iras. ſí quid eſt peccátum a nobis, prófer:

5 *Phidippe etſi ego meis omnibus ſcio me eſſe apprime obſequentem.* Verſui aptior collocatio eſt in omnibus fere l. s. & Donato, *etſi ego meis me omnibus ſcio eſſe apprime obſequentem.* FAERNUS.

Phidippe, etſi ego meis me omnibus. Sic Faernus & noſtri plerique omnes. Sed illud inſpice. *Etſi ſcio me — Quod tu ſi idem faceres.* Quorſum illud *Etſi?* plane enim inconſequens oratio eſt. Notatum hoc & Veteribus. Charisius p. 203. *Etſi, ut ait C. Julius Romanus, ἀναπόδοτον eſt; quotieſcumque non Etſi non reddimus Tamen: ut Terentii illud ex Hecyra eſt, Etſi ego me meis omnibus — corrumpas animos.* Quid ergo? an ſinemus Terentium ἀναπόδοτα hoc eſt Soloeciſmi reum peragi? Praeſertim cum tam proclivis & tam certa ſit ejus culpae purgatio? Repone,

Phidippe, et ego meis me omnibus.

Et ego, id quod *Etiam ego.* Oratorie, primo ſe fatetur levioris culpae reum eſſe, ut Phidippum gravioris arguat.

6 *Sed non adeo ut facilitas mea illarum corrumpat animos.* Ex libro Vaticano & Baſilicano ac Donato, ita collocamus, *mea facilitas:* ex omnibus autem l. s. *corrumpat illorum animos.* verſus eſt Iambicus tetrameter catalecticus, in quo contracta dictione *mea* in unam ſyllabam, eſt Iambus in quarta. FAERNUS. Noſtri, uno excepto, omnes, *Mea facilitas:* nec opus eſt, ut *Mea* in unam ſyllabam contrahatur.

7 *Quod ſi tu idem faceres.* Melior eſt ordo verborum in libro Bembino, *Quod tu ſi idem faceres.* FAERNUS.

Noſtri male *Si tu. Tu* enim ſub ictu eſſe debet, ut v. 5. *Ego.* Ceterum pro *In rem noſtram & voſtram* Noſtri magno conſenſu, *In rem voſtram & noſtram.* Hoc civilius & moratius eſt, ut illorum commodum prius ſpectetur. Repone igitur:

Quod tu ſi idem faceres, magis rem in voſtram & noſtram id eſſet.

Rem in ipſe verſus efflagitat.

8 *Nam video in illarum poteſtate eſſe te. Heia vero.* Non indignus quidem venia Poeta foret, ſi in medio verbo caeſuram hic poneret. Sed non credo eum data opera id feciſſe; cum in manu eſſet, venia ea non indigere. Repone igitur,

Nunc video in illarum eſſe te poteſtate. Heja vero.

10 *Haut ita decet ſi perpetuam vis eſſe adfinitatem hanc. Perpetuam* verſus reſpuit; qui in ea ſede vel Creticum poſtulat vel Paeonem quartum. Noſtri omnes *Hanc* ponunt poſt *Perpetuam.* Repono:

Haut ita decet ſi perpetem hanc vis eſſe adfinitatem.

Purpes idem quod *Perpetuus*, ut Plautus *Noctem perpetem, Alea perpeti:* & alii *Diem; Annum perpetem.*

Aut:

Aut éa refellendó tibi aut purgándo corrigémus,
Te iúdice ipſo. ſín eaſt retinéndi cauſa apút uos,
Quia ægra eſt: te mi iniúriam facere árbitror, Phidíppe;
Si métuis ſatis ut meaé domi curétur diligénter.
At íta me di ament, haút tibi hoc concédo, etſi illi páter es,
Ut tu illam ſaluam mágis uelis; id ádeo gnati cauſa:
Quem ego íntellexi illam haút minus quam ſe ípſum magni fácere.
Neque ádeo clam te eſt, quam éſſe eum latúrum grauiter crédam,
Hoc ſí reſcierit: eó domum ſtudeo hánc, prius quam ille huc rédeat.
PH. *Lachés, et diligéntiam ueſtram ét benignitátem*
Noui: ét quae dicis, ómnia eſſe, ut dícis, animum indúco:
Et te hóc mi cupìo crédere: illam ad uós redire ſtúdeo,
Si fácere poſſim ullo modo. L. *quae rés te id facere próhibet?*
Eho, númquidnam accuſát uirum? PH, *minumé: nam poſtquam atténdi*
Magis, ét ui coepi cógere ut rediret; ſancte adiúrat,

12 *Aut ea refellendo aut purgando vobis corrigemus.* In hoc genere crebro occurrunt peccata contra metrum; ideo quod neſcirent veteres Correctores, nullam hic in medio verſu ſive in caeſura licentiam permitti. *Purgando*, niſi primam corripit, quod abſurdiſſimum, ſtare in ea ſede nequit. Sed remedium ſponte ſuccurrit:

Aut ea refellendo tibi aut purgando corrigemus. *Tibi*, ut patriſamilias, qui ceteros regas: ſic ſuperiore verſu, *Celare te iras*, & *Te judice ipſo.*

13 *Sin ea eſt cauſa retinendi aput vos. Cauſa* in fine acuitur, nulla neceſſitate aut cauſa. Repone: *Sin ea eſt retinendi cauſa aput vos.*

17 *Ut tu illam ſalvam magis velis, quam ego: id adeo gnati cauſa.* Illud *Quam ego* nimis onerat verſum, etſi non ſuffocet & elidat. Sententiae autem adeo non neceſſarium eſt, ut noceat & incommodet. *Haut tibi concedo, ut tu illam ſalvam magis velis.* Quid opus eſt iſto *Quam ego?* Id enim totum anticipatur in *Haut tibi concedo*; & putide rurſus ingeritur. Lege igitur,

Ut tu illam ſalvam magis velis: id adeo gnati cauſa.

18 *Quam ſe ipſum magnificare.* Ita & liber Bembinus, & fere omnes alii antiqui & recentes. FAERNUS. *Quam ſe ipſum, magnificare.* Atqui tres noſtri vetuſtiſſimi *Magni facere.* Recte. Nuſquam alias apud noſtrum venit *Magnificare*; nec verſus amat in ea ſede Dactylum. Noſter ſolet dicere. *Magni, maxumi facere:* Et Plautus; niſi ſemel atque iterum, ubi idem, quod hic, mendum inſedit.

19 *Neque adeo me clam eſt.* O. l. s. *clam me eſt.* quod vero ſequitur *reſciverit*, libri Bembinus & omnes alii antiqui, *reſcierit*, appoſite ad rationem verſus. FAERNUS.

Noſtri quoque *Clam me eſt* & *Reſcierit.* Sed & illud reſpice, *Gravitér laturum credam.* Credaſne hunc accentum ab Auctore eſſe, cum nullo negotio aliter potuit?

Neque adeo clam me eſt, quam eſſe eum laturum gráviter credam.

Sed quid ſodes illud eſt, *Non clam me eſt, quam credam?* Quomodo *Clam* ei eſſe poſſit, quid ipſe *Credat?* Recta erat locutio, *Non clam me eſt, quam graviter laturus ſit:* ut infra IV, 1, 52. *Non edepol clam me eſt, ut hic laturus hoc ſit.* & And. I, 5, 52. *Non clam te eſt, quam utraeque res utiles ſint.* Repone igitur.

Neque adeo clam te eſt, quam eſſe eum laturum graviter credam.

20 *Eo domum ſtudeo haec prius quam ille huc redeat.* In antiquiſſimis libris Bembino & Victoriano & Decurtato p o, *huc redeat*, legitur, *ut redeat.* & eſt ordo; eo ſtudeo ut haec redeat

Non póſſe aput uos Pámphilo ſe abſénte perduráre:
Aliúd fortaſſe alii uiti eſt: ego ſum ánimo leni nátus:
Non póſſum aduorſarí meis L. *hem, Sóſtrata.* SO. *heu me míſeram.*
L. *Certúmne eſt iſtuc?* PH. *núnc quidem ut uidétur: ſet numquíd uis?*
Nam eſt quód me tranſire ád forum iam opórtet. L. *eo tecum úna.*

ACTUS II. SCAENA III.

SOSTRATA.

'EDEPOL ne nos ſúmus inique aeque ómnes inuiſaé uiris,
Própter paucas: quae ómnes faciunt dignae ut uideamúr malo.
Nam íta me di ament, quód me accuſat uír nunc, ſum extra nóxiam.
Sét non facile eſt éxpurgatu: ita ánimum induxerúnt, ſocrus
'Omnis eſſe iníquas: haut pol mé quidem: nam numquám, ſecus
Hábui illam, ac ſi ex mé eſſet nata: néc, qui hoc mi eueniát, ſcio:
Níſi pol filiúm multimodis iam éxpeto, ut redeát domum.

redeat domum prius quam ille. FAERNUS. Noſtri omnes *Huc*, & Donatus cum Edd. vett. *Ut* a Correctoribus venit, qui neſciebant unum mendum corrigere, niſi inducendo alterum. Lege cum Edd. vett.

Hoc ſi reſcierit: eo domum ſtudeo hanc, *priuſquam ille huc redeat.*

Hanc non *Haec*: & *Redire*, *Reuocare* vel ſimile quid, ut paſſim, ſubauditur.

24 *Quae res te facere id prohibet?* Noſtri meliores magno numero, *Quae res te id facere prohibet?* Numeris paulo melioribus.

28 *Aliud fortaſſe aliis vitii eſt.* Septem ex noſtris *Alii*. Recte. Et Lachetem ipſum intellegit. Sic etiam Donatus legit; *Mollius dixit Alii, quam ſi Tibi dixiſſet.* Hodie in Donato *Aliis* eſt editum: ſed res ipſa refragatur.

31 *Nam eſt quod me ad forum tranſire jam oportet.* L. *eo tecum una.* Ex libro Bembino ita lego,

Nam eſt quod me tranſire ad forum jam oporteat. LA. *eo tecum una.*

Ita etiam collocant alii omnes libri, & maxime antiqui, in quibus tamen ſcriptum eſt, *oportet*. verſus eſt ejuſdem cujus ſupra generis, & ipſe habens Iambum in quarta. in quo tamen verſu verbum *eo*, in unam ſyllabam contrahendum eſt. FAERNUS.

Cetera recte, & Noſtris conſentientibus. Sed *Oportet* univerſi. Recte: volente ipſo verſu. Ut *Eſt qui dicit*, & *Eſt qui dicat*; aeque bene dixeris; ita *Eſt quod oportet* tam recte, quam *Eſt quod oporteat*.

1 *Edepol ne nos ſumus mulieres inique aeque omnes inviſae viris.* Tà *mulieres* delemus ex auctoritate libri Bembini. quam dictionem alioqui nec oratio expoſcit: utique enim ſubintelligitur, nec ratio trochaici admittit. FAERNUS. Recte hic Bembinus. Et perperam altera Correctorum factio; qui *Mulieres* retinebant, *Inique* extrudebant; ut Noſtri fere omnes. *Aeque inique*, ut Heaut. IV, 3, 7. *Aeque commode.*

3 *Nam ita di me ament:* O. l. s. & Donatus, *nam ita me di ament.* FAERNUS. Noſtri omnes *Me di ament*. Et praeterea pro *Nunc vir*, Codex C. C. *Vir nunc.* Recte, ut *Vir* ſit in lectu.

5 *Haut pol me quidem.* Ex *quidem m* elidendum, licet conſonans conſequatur. ut ſit dactylus in quinta ſede hujus trochaici, cujus haec pars eſt. FAERNUS. Hoc uſitatum & tritum eſt.

7 *Niſi pol filium multis modis jam expecto ut redeat domum.* Ex ratione verſus, qui eſt trochaicus catalecticus, legendum *multimodis*;

ACTUS III. SCAENA I.

PAMPHILUS. PARMENO. MYRRHINA.

PAM. *NE'MINI plura ego acérba credo ésse éx amore homini úmquam oblata,*
Quám mi. heu me infelícem, hancine ego uítam parsi pérdere?
Hácine causa eram égo tantopere cúpidus redeundi domum? ah,
Quánto fuerat praéstabilius, úbivis gentium ágere aetatem,
Quam húc redire? atque haéc ita ésse míserum me resciscere?
Nam ómnibus nobis, quíbus est alicunde áliquis obiectús labos,
'Omne quod est intérea tempus príusquam id rescitúmst, lucrost.
PAR. *'At sic citius quí te expedias hís aerumnis, réperins.*
Sí non rediisses, haec irae fáctae essent multo ámpliores:
Sét nunc aduentúm tuum ambas, Pámphile, scio réurituras.
Rém cognosces: íram expedies: rúrsum in gratiám restitues.

quam dictionem & in Andria reposuimus, ex libro Bombino, ubi in vulgata lectione pariter erat *multis modis*. FAERNUS.

Recte *Multimodis*; nam Nostri *Multis modis*. Sed aliud restat aliquanto majus. Pro *Exspecto*, lege & sententia & versu gratulantibus, *Expeto ut redeas domum*. Vide ad Eunuchum IV, 6, 5.

1 *Nemini ego plura acerba esse credo ex amore*
homini umquam oblata
Quam mihi. heu me infelicem, hancine ego
vitam parsi perdere?

Prioris versus verba alii libri scripti aliter collocant: sed nos antiquam lectionem, & Donatum sequemur, in quibus hoc tantum ab impressa lectione variatur, quod in iis est, *credo esse*. sane hic versus, contracto in unam syllabam pronomine *ego*, ita ut *nemini ego* fit dactylus, est trochaicus tetrameter acatalecticus: posterior vero versus, dictione *mihi* monosyllaba effecta, eademque per synaloephen elisa, & ipse trochaicus est, catalecticus tamen, ut sequentes. quartus vero & ipse trochaicus acatalecticus, coalescentibus in unam syllabam duabus extremis syllabis in voce *gentium*. FAERNUS.

Nemini ego plura acerba credo esse.

Sic dedit Faernus. Nostri *Credo esse*; sed iidem *Plura ego*. Repone,

Nemini plura ego acerba credo esse.

Nemini pronuntiatur hic διαλλάττων, quasi esset *Nemni*. Sic Plaut. Poen. V, 6, 11.

Nemnem venire, qui istas adferret manu.

Haecine causa ego eram tantopere. Vide modo accentus: & statim repones, 3
Haccine causa eram ego tantopere.

Cui quanto fuerat praestabilius, ubivis gentium agere aetatem. Hic versus, octonarius plenus, Trochaicus semper est, nusquam Iambicus; nisi ubi, ut hic mendum subrepsit. Tolle illud *Cui*, & substitue *Ah: Redeundi domum. ah, Quanto fuerat*: quo pacto & metro, & loquentis simul affectui vim & spiritum addes. Sic Andr. II, 1, 7. *Nisi Philumenam. Ah, Quanto satius!* 4

Nam nos omnes, quibus est. Ordo est, *Nam est nos omnes.* Sic libri plerique, & sic Donatus: *Hos, ait, genus orationis absolutum dicitur* (Legendum opinor, *Solecismus dicitur*) *Tale est apud Virgilium* (X, 244.)

Crastina lux, mea si non irrita dicta putaris,
Ingentes Rutulae spectabis caedis acervos.

Ubi apud Servium quoque Velius Longus & alii Magistri legebant *Spectabis*. Atqui & Virgilius *Spectabis*; ut nunc codices vetusti; & Terentius, opinor (neque enim sciens prudens συλλαμβάνειν maluit). 6

Nam omnibus nobis, quibus est alicunde.

Ita codex ex Regiis unus; Duo alii *Nam nobis omnibus*. Infra III, 3, 20.

Omnibus nobis ut res dant sese.

Ita

Léuia ſunt, quae tú pergrauia eſſe ín animum induxtí tuum.
PAM. *Quid cónſolare me? án quiſquam uſquam géntiumſt aequé miſer?*
Prius quam háne uxorem dúxi, habebam alibi ánimum amori déditum:
Iam in hác re, ut taceam, cuíuis facile eſt ſcítu, quam fuerím miſer:
Tamén numquam auſus ſúm recuſare eám, quam mi obtrudít pater.
Uix me hínc abſtraxi, atque ínpeditum in eo éxpediui animúm meum;
Uixque húc contuleram: em nóua res ortaſt, pórro ab hac quae me ábſtrahat.
Tum aut mátrem ex ea re me aút uxorem in cúlpa inuenturum árbitror:
Quod cum íta eſſe inueneró, quid reſtat, níſi porro ut fiám miſer?
Nam mátris ferre iniúrias me, Pármeno, pietás iubet:
Tum uxóri obnoxiús ſum; ita olim ſuó me ingenio pértulit:
Tot meás iniuriás quae numquam núllo patefecít loco.
Set mágnum neſcio quíd neceſſe eſt éueniſſe, Pármeno,
Unde íra inter eas interceſſit, quaé tam permanſít diu.
PAR. *Aut quidem hércle paruom, ſí uis ueram uérba ad rationem éxigi.*

9 *Si non rediſſes, haec irae factae eſſent multo ampliores.* Verſus eſt trochaicus tetrameter acatalecticus, ſi pro verbo *rediſſes*, in ſcanſione fit *rediiſſes*: & in *haec irae* non fiat ſynaloepha. FAERNUS.

Si non rediſſes haec irae. Repone, *Si non rediiſſes haec irae. Haec* unus ex noſtris, alter vetuſtus *Haç. Haec* femininum pro *Hae* jam ſaepe habuimus.

15 *Cuivis facile ſcitu.* Addo *eſt*, ex libro Bembino Vaticano & Baſilicano, quod & in Victoriano erat, ſed poſtea abraſum fuit. FAERNUS. *Facile ſcitu eſt.* Tres ex Noſtris cum Edd. vett. *Facile eſt ſcitu.* Concinnius paulo.

17 *Vix me illinc abſtraxi.* Hic verſus poteſt utcumque ſuſtentari, ut ſit trochaicus tetrameter hypercatalecticus. ſed hujuſmodi verſus inter Iambicos non placet mihi. quare legerim, ut in libro Bembino, *vix me illi abſtraxi*; ita erit octonarius Iambicus, ut ceteri. *illi* autem, vel dativus erit, pro *ab illa*, vel adverbium de loco, ſicut alibi, in loco. FAERNUS. Noſtri *Illinc*. Lege: *Vix me hinc abſtraxi*. *Hinc* ut v. 15. *In hac re.*

Ib. *Impeditum in ea expedivi animum meum.* Lege, *In eo*, ſcilicet *In eo amore impeditum*, non in ea Bacchide, ut v. 14. *Habebam alibi animum amori deditum.* Sic And. V, 1, 10. *Adoleſcensne? In alio occupato amore.*

Tum matrem ex ea re, aut me uxorem. 19
Idem liber, itemque Victorianus haec verba ſic collocant, *tum matrem ex ea re me aut uxorem.* FAERNUS. *Tum matrem ex ea re me aut uxorem.* Lege, *Tum aut matrem.*

Tot meas injurias quae numquam in ullo 23
patefecit loco. Donatus: *Non dixit Quas, ſed Quae: ut ad omnia non ad Injurias referatur extrema concluſio.* Fallit magnus Magiſter: *Quae* enim non eſt Neutrum plurale, ſed ſingulare Femininum, *Quae numquam patefecit tot meas injurias.* Porro tres ex noſtris *Numquam ullo*, non *In ullo*. Repone,
Numquam nullo patefecit loco.

Haud quidem hercle parum eſt, ſi vis vero 26
veram rationem exequi.
Ex ejuſdem libri & aliquot aliorum auctoritate, itemque Donati, delemus verbum *eſt*, & pro *parum*, ſcribimus *parvom* quod & alii libri habent, & idem Donatus: licet per duo *u*, ſcriptum. ſane qui expoſitionem Donati ſuper hoc verbo *parvum* conſideraverit, intelliget eum affirmative legere, non negative. ex quo conjecit Lolgius legendum, *at quidem hercle parvum*, ut ſubaudiendum ſit ex ſententia Donati *evenit*: nam ſi negative legas, pugnabit cum conſequente ſententia, & cum eo quod infra dicit, *fortaſſe unum aliquod verbum*; quam & ego conjecturam probo, eo magis quod in meo quodam libro ſcriptum erat *ant.* ut facilis lapſus fuerit per ad-

Non máxumae, quae máxumae ſunt interdum irae, iniúriae
Faciúnt: nam ſaepe eſt, quíbus in rebus álius ne iratús quidem eſt,
Cum de eádem cauſa eſt íracundus fáctus inimicíſſimus.
Pueri inter ſeſe quas pro leuibus nóxiis irás gerunt? 30
Quaprópter? quia enim qui eós gubernat ánimus, infirmúm gerunt.
Itidem íllae mulierés ſunt, ferme ut púeri, leui ſenténtia:
Fortáſſe unum aliquod uérbum inter eas íram hanc conciuíſſe, ere.
PAM. *Abi, Pármeno, intro, ac mé ueniſſe núntia.* PAR. *hem quid hoc éſt?* PAM. *tace.*
Trepidári ſentio, ét curſari rúrſum prorſum. PAR. *agedum, ád fores* 35
Accédo propius. hém, ſenſiſtin? PAM. *nóli fabulárier.*
Pro Iúppiter, clamórem audiui. PAR. *túte loqueris, mé uetas.*
M. *Tace óbſecro mea gnáta.* PAM. *matris uóx uiſaſt Philúmenae.*
Nullús ſum. PAR. *qui dum?* PAM. *périi.* PAR. *quamobrem?* PAM. *néſcio*
quod magnúm malum

jectionem unius litterae ex *at* in *aut*. Hujus autem verſus prima ſyllaba praecedenti attribuitur, ut verſus ſint octonarii Iambici quadrati. FAERNUS.

Noſtri *Haut*. Sed quid eſt, *Si vis vera?* Donatus: *Vero vel Nomen eſt vel Conjunctio vel Adverbium.* Nonne haec loco obſcuro magnam lucem inferunt? Quid porro eſt, *Veram rationem exſequi?* quis ſic locutus eſt? Vide an rem ipſam conjectura tetigerim:

Aut quidem hercle parvom; ſi vis veram
verba ad rationem exigi.

Dixerat Pamphilus, *Magnum quid eveniſſe;* reſpondet ſervus, Aut quidem *Parvum*, ſi veris ſuis nominibus res appellari vis, ſi vis verba exigi ad veram rationem: ut Cicero *Exigere columnas ad perpendiculum.* Ovid. Met. IX. 500.

Sunt ſuperis ſua jura. quid ad caeleſtia vitus
Exigere humanos diverſaque foedera tentet?

27 *Non maxumas quae maxumae ſunt interdum* [*irae injurias*
Faciunt.

Sic hodie libri omnes: prorſus contra loci ſententiam. Donatus: *Injuriae faciunt iras, non irae injurias; ſed hic ἐναλλαγὴν dixit. Alii, Faciunt, pro probant, oſtendunt.* Atqui quis ſanae mentis ſcriptor *Faciunt* hic poſuiſſet pro *Oſtendunt?* Aut quo modo, ſi Hypallagen nomines, continuo ex atris alba fient? Repone,

Non maxumae, quae maxumae ſunt interdum [*irae, injuriae*
Faciunt.

Hellenismum, credo, agnoſcis; *Irae pro Iras*; quo nomen ſequitur caſum pronominis. Ut And. Prol.

Populo ut placerent, quas feciſſet fabulas:

pro *Fabulae*: ſic contra hic *Irae* pro *Iras*; quia hic *Quae* pronomen eſt, ibi *Quas*. Sic mox v. 31.

mus, infirmum gerunt.
Quaprapter? quia enim qui eos gubernat ani-

Animus pro *Animum* propter pronomen *Qui*.

Pro levibus noxis iras gerunt? *Noxiis* exigit ratio octonarii, & ita eſt in multis libris, & in iis Bembino, Victoriano, Baſilicano, & Donato. FAERNUS. 30

Pueri inter ſeſe quam pro levibus. Noſtri etiam plerique *Noxiis*. Sed inſuper repone, magno ſententiae incremento, [*gerunt?*

Pueri inter ſeſe quas pro levibus noxiis iras

Itidem illae mulieres. Niſi quis *mulieres* triſyllabum faciat, eliſo medio *e*, verſus non conſtat. ſed judicio meo delendum eſſet *rò illae*, quod alioqui non modo non adjuvat ſenſum, ſed ei etiam incommodat. FAERNUS. Immo alia via ſervatur rythmus. *Levi* hic monoſyllabon eſt, ut alibi *Novo*: quod facile feres, ſi pronuntiaveris eo quo veteres ſono, *Lewi, Nowo.* 32

Fortaſſe unum aliquod verbum inter eas íram 33
hánc conciverit. Vides in *Iram* ſynaloepham negligi, contra morem & legem. Guyetus. *Hanc irám conciverit.* Sed ille ad digitos pedes numerabat; accentuum ignarus & ſecu-

rus.

Profécto, Parmenó, me celas. PAR. *úxorem Philúmenam*
Pauitáre neſcio quíd dixerunt: íd ſi forte eſt, néſcio.
PAM. *Intérii: cur id míhi non dixti?* PAR. *quía non poteram una ómnia.*
PAM. *Quid mórbi eſt?* PAR. *neſció.* PAM. *quid? nemon médicum adduxit?*
PAR. *néſcio.*
PAM. *Ceſſo hínc ire intro, ut hóc quamprimum, quícquid eſt, certó ſciam?*
Quonám modo, Philúmena mea, núnc te offendam adfectam?
Nam ſí periclum in te úllum ineſt, períſſe me una haut dúbium eſt.
PAR. *Non úſus facto eſt míhi nunc hunc intró ſequi:*
Nam inuiſos omnis nós eſſe illis ſéntio.
Heri némo uoluit Sóſtratam intro admíttere.
Si fórte morbus ámplior factús ſiet,
Quod ſáne nolim, máxume eri cauſá mei;
Seruom ílico introiiſſe dicent Sóſtratae,

rus. Edd. vett. *Inter eas iras has:* ſed tria homoeoteleuta parum concinne veniunt; & praeterea codicum quicquid ubique eſt *Iram hanc.* Donatus ad locum: *Legitur & Conſciviſſe* (lege *Conciviſſe*) *Sic Plautus: Fortaſſe te amare ſuſpicauere. Nam veteres infinitiuo modo adjungebant Fortaſſe.* Plauti locus hodie non extat; ſic tamen corrigendus.

Fortaſſe tete amare ſuſpicarier.

ut Poen. V, 2, 44.

Fortaſſe medicos nos eſſe arbitrarier.

Noluerunt Magiſtri pueros ſuos obſolete loqui; ſed vel verſus diſpendio Infinitivum mutarunt. Revocemus vero denuo;

Fortaſſe unum aliquod verbum inter eas iram hanc conciviſſe, ere.

Addidimus *Ere*, verſus quidem cauſa; ſed, ut puto, veriſſime. Nam qui exiſtimabat, *Conciviſſe* per ſe adſcito, fore Iamb. Tetram. Catalecticum, is neſciebat quid ſit ejuſmodi Iambicus.

35 *Age dum ad fores accede propius.* PAR. *hem, ſenſiſtine?* Haec omnia aſcripta ſunt in libro Bembino Parmenonis perſonae: in eo tamen pro *accedo*, legitur *accedo*, & pro *ſenſiſtine*, *ſenſiſtin*, quod poſterius in omnibus libris eſt. eſt autem *age dum*, vox ſe ipſum hortantis ad exequendum erile mandatum. FAERNUS. Noſtri *Accedo.*

37 *Pro Iuppiter, clamorem audio.* In libro Bembino & Victoriano eſt *audivi*: ut & exigit verſus. FAERNUS. Noſtri perperam *Audio.*

39 *Quia perii.* Aliqui libri, inter quos Bembinus non habent *quia*, quod nec ſenſum juvat, & impedit verſum, quem nos hoc modo ordinamus, ut ſit tetrameter Iambicus acatalecticus.

Nullus ſum. PAR. *qui dum?* PAM. *perii.* PAR. *quamobrem.* PAM *neſcio quod magnum malum.* FAERNUS. In noſtris male *Quia.*

40 *Celas.* Noſtri omnes *Celant*; nisi quod unus *Celas.*

42 *Interii, cur mihi id non dixti.* Lege ex Noſtris fere omnibus,

Interii, cur id mihi non dixti?

43 *Nemone medicum adduxit?* Liber Bembinus, Baſilicanus, Vaticanus, & Victorianus, *nemon.* FAERNUS. Noſtri quoque *Nemon.*

44 *Quicquid eſt, certum ſciam.* Libri Bembinus, & Victorianus, *certo ſciam.* FAERNUS. Noſtri *Certum.*

46 *Nam ſi periculum ullum in te eſt.* Ita aliqui libri habent: Bembinus vero, *ullum ineſt*, Vaticanus, Baſilicanus, & alii, ac Donatus, *ullum in te ineſt*, quam & veram lectionem arbitramur; & ex Vaticano, & Baſilicano legimus *periclum.* FAERNUS.

Nam ſi periclum ullum in te ineſt. Concinnius id, quo Bembinus nos ducit,

Nam ſi periclum in te ullum ineſt.

52 *Introiſſe.* Scribe *Introiiſſe.* Medium enim e eliditur;

Aliquid tuliſſe cómminiſcentúr mali,
Capiti átque aetati illórum, morbus qui aúctus ſit.
Era in crímen ueniet, égo uero in magnúm malum.

ACTUS III. SCAENA II.

SOSTRATA. PARMENO. PAMPHILUS.

SO. *NESCI'O quid iamdudum aúdio hic tumúltuari míſera:*
Male métuo, ne Philúmenae magis mórbus adgraueſcat:
Quod te Aéſculapi, et té Salus, ne quíd ſit huius, óro.
Nunc ád eam uiſam. PAR. *heus, Sóſtrata.* SO. *hem.* PAR. *iterum iſtinc excludére?*
SO. *Ehem Pármeno, tun híc eras? perií, quid faciam míſera?*
Non uíſam uxorem Pámphili, cum in próximo hic ſit aégra?
PAR. *Non uíſas? ne mittás quidem uiſéndi cauſa quémquam.*
Nam quí amat cui odio ípſus eſt, bis fácere ſtulte dúco.
Labórem inanem ipſús capit, et illí moleſtiam ádfert.
Tum fílius tuus íntroiit uidére, ut uenit, quíd agat.
SO. *Quid áis? an uenit Pámphilus?* PAR. *uenít.* SO. *dis gratiam hábeo.*
Hem, iſtóc uerbo animus mí rediit, et cúra ex corde excéſſit.

eliditur; perinde ac ſi duobus verbis ſcriptum ſit *Intro Iſſe.*

54 *Morbus qui auctus ſiet.* Ex ratione verſus legendum videtur *ſit*; niſi quis velit *ſiet* monoſyllabum facere, quod eſt durum, praeſertim in fine verſus. FAERNUS. *Auctus ſiet. Sit* & pronuntiandum & ſcribendum.

55 *Era in crimen veniet. ego vero in magnum m.* Arbitror ex priore *in*, *n* elidi, ut ſit in prima ſede anapaeſtus. FAERNUS.

1 *Neſcio quid jam dudum hic audio.* Ordo verborum alius eſt in o. l. s. & Donato, in hunc modum, *jam dudum audio hic.* quod & numeroſius eſt: facit enim Iambum in quarta ſede verſus, qui eſt Iambicus tetrameter cataleCticus. FAERNUS. Eodem ordine Noſtri, *Audio hic.*

4 *Iterum iſtinc excludere.* Lege per interrogationem.

7 *Nec mittas quidem.* Non fere invenias librum ſcriptum, in quo pro *nec*, non ſit *ne*. FAERNUS. Noſtri quoque *Ne*. Et lege *Non viſas?* Interrogative.

10 *Tum autem filius introiit.* Et hic quoque numeroſiorem lectionem habent o. l. s. & Donatus, *tum filius tuus i.* FAERNUS. Sic & noſtri omnes.

11 *Dis habeo gratias.* Verſus eſſe debet Iambicus tetrameter cataleCticus, ut ceteris quare ex o. fere l. s. ita legimus, *Dis gratiam habeo.* FAERNUS. Unus & alter ex noſtris *Gratiam habeo:* reliqui *Gratias.*

13 *Huc nunc introire nolo.* Hic quoque o. l. s. ita collocant, *nunc huc introire nolo.* ita *introire*, triſyllabum erit. FAERNUS. Noſtri quoque omnes *Nunc huc.*

14 *Nam ſi remittent quippiam Philumenam dolores.* Donatus legit *Philumenae*: dicens, *remittent, verbum activum, poſitum eſſe, quaſi neutrum.* ita etiam legit Ruſinus in libro de metris comicis. itaque etiam ſcriptum videtur fuiſſe in libro Victoriano; ſed deinde mutatum in

PAR. *Iam eá te causa máxume nunc húc introire nólo:*
Nam sí remittent quíppiam Philúmenam dolóres;
Omnem rem narrabit, scio, contínuo sola sáli.
Quae intér uos interuénerint, unde ortum ést initium írae.
Atque éccum uideo ipsum égredi. quam tristis. SO. *o mi gnáte.*
PAM. *Mea máter, salue.* SO. *gaúdeo uenísse saluom. sáluan*
Philúmena est? PAM. *meliúscula est.* SO. *utinam ístuc ita di fáxint.*
Quid tu igitur lacrumas? aút quid es tam tristis? PAM. *recte, máter.*
SO. *Quid fúit tumulti? díc mihi: an dolór repente inuásit?*
PAM. *Ita fáctumst.* SO. *quid morbi est?* PAM. *febris.* SO. *cotídiana?* PAM. *ita áiunt.*
I sódes intro, cónsequar iam té, mea mater. SO. *fiat.*
PAM. *Tu púeris curre, Pármeno, obuiam, átque eis onera adiúta.*
PAR. *Quid? nón sciunt ipsí uiam, domúm qua redeant?* PAM. *céssas?*

ACTVS III. SCAENA III.

PAMPHILVS.

NEQUEO mearum rérum initium ullum ínuenire idóneum,
Vnde exordiár narrare, quaé nec opinanti áccidunt;

in lectionem vulgatam. FAERNVS.

Philumenam dolores. Sic plerique noſtri: unus tantum Regius *Philumenae*. Donatus poſterius recipit; & certe, *Dolor, morbus remittit*, paſſim occurrit. Tamen ob id quod ſequitur, *Philumenam* hic adſcifco. *Sola ſoli*, inquit, *narrabit*. Si *Philumenam* ſcribis, ea eſt iſta *Sola*: ſin *Philumenae*, quae iſta *Sola* ſit, neſcias.

16 *Quae inter vos intervenit.* Liber Bembinus, *intervenerit*. ita ſine ulla licentia procedit verſus. ita etiam prius videtur fuiſſe in Victoriano, cui nimis ſaepe ſcioli manus admoverunt. FAERNVS.

Noſtri *Intervenit*. Sed adhuc reſtat, quod Bembino ſuppetias ferat. Repone;

Quae inter vos intervenerint; unde ortum eſt initium irae.

Quae enim non refertur ad *Rem*; ſed eſt neutri pluralis. *Omnem rem narrabit; Quae inter vos intervenerint, narrabit.* Neque aliter Donatus olim legebat: *Quae inter vos intervenerit: molius ſic, quam ſi diceret, Quae illi feceris.* Satis opinor, conſtat, (etſi hodie hic *Intervenerit* editum ſit) *Quae* hic numero plurali accepiſſe Donatum; & proinde *Intervenerint* legiſſe: quod & verſus ipſe poſtulat.

Quam triſtis eſt! O mi gnate. *Eſt* verſui incommodat; &, me judice, ejiciendum eſt. Sic Heaut. V, 3, 21. 17

Set ipſe egreditur, quam ſeverus!

Cui hoc minus placet, legat *Quam triſtis't!* vel, *Quam triſtis eſt! mi gnate*; ut mox *Mea mater* ſine O.

Gaudeo veniſſe ſaluum. ſalvane. Bembinus liber *ſalvam*. at aliqui alii, & in iis Victorianus & Baſilicanus, itemque Donatus, *ſalvan* habent. ita verſus eſt tetrameter Iambicus acatalecticus, ut ceteri. FAERNVS. Noſtri omnes *Salvan*. 18

Atque his onera adjuta. Liber Bembinus, & Donatus, *atque eis*. FAERNVS. Duo noſtri veterrimi *Atque iis*. 24

Domum qua redeant? Idem liber *veniant*. utrumque ſtare poteſt. FAERNVS. 25

Nam.

Pártim quae perſpéxi his oculis, pártim quae accepi aúribus:
Quá me propter éxanimatum cítius eduxí foras.
Nám modo intro ut mé corripui tímidus, alio ſúſpicans
Mórbo me uiſúrum adfectam ac ſénſi uxorem eſſe; eí mihi,
Póſtquam me aſpexére ancillae aduéniſſe, ilico omnés ſimul
Laétae exclamant, Uénit, id quod dérepente aſpéxerant.
Sét continuo uóltum earum ſénſi inmutari ómnium,
Quía tam incommode íllis fors obtúlerat aduentúm meum.
'Una illarum intérea propere praécucurrit, núntians
Mé ueniſſe: ego éius uidendi cúpidus, recta cónſequor.
Póſtquam intro adueni, éxtemplo eius mórbum cognoui miſer:
Nám neque, ut celáre poſſet, témpus ſpatium ullúm dabat:
Néque uoce alia, ac rés monebát ípſa, poterat cónqueri.
Póſtquam aſpexi, o fácinus indignum ínquam: et corripui ílico
Me índe lacrumans, íncredibili re átque atroci pércitus:
Máter conſequitúr: iam ut limen éxirem, ad genua áccidit,
Lácrumans miſera: míſeritum eſt. profécto hoc ſic eſt, út puto.
'Omnibus nobis út res dant ſeſe, íta magni atque humilés ſumus.

5 *Nam modó me intro út corripui.* Lege ex noſtris univerſis;
Nam modo intro ut me corripui.

6 *Ac ſenſi eſſe uxorem, hei mihi.* Sic unus tantum Regius; reliqui, *Ac ſenſi uxorem eſſe.*

7 *Poſtquam me aſpexere ancillae adueniſſe, ilico omnes ſimul.* Aut ego fallor, aut ex *omnes*, *m* eliſo, prioreque ejus dictionis ſyllaba correpta, erit in ſexta ſede dactylus, & verſus procedet, ut ceteri, qui ſunt trochaici tetrametri catalectici. FAERNUS.
Ilico omnes ſimul. Codex Regius Chartaceus non habet *ſimul*. Legere igitur poſſis, *Aduenisſe, omnes ilico Laetae exclamant.*

8 *Venit id quod me repente aſpexerant.* Sic dedit Faernus; ſed noſtri univerſi *Me derepente.* Si hoc mavis, *Venit* eſt temporis praeſentis; ſi *Repente*, eſt praeteriti. Sed melius eſt *Me* ejicere, cum egregio G. Fabricii codice: *Id quod derepente aſp.*

10 *Incommode illis.* Duo noſtri veterrimi *Illuc.*

11 *Una illarum forte interea propere praecurrit, nuntians.* Verſum hunc in ſuum genus redigimus hoc modo: dictionem *forte* delemus ex auctoritate libri Bembini, & pro *praecurrit*, reponimus *praecucurrit*, ex Baſilicano, & aliis multis l. s. ita procedit trochaicus. FAERNUS.
Una earum interea propere praecucurrit. Ita citat Priſcianus p. 901. & ſic ibi codex vetus. Noſtri omnes, *Una illarum forte interea propere praecurrit.* Volebant hi Correctores, *Propere currit.* In Petrenſi deeſt *Propere.*

13 *Poſtquam introii, extemplo ejus morbum.* 'Ne hic quidem trochaicus ſtat, niſi ad lectionem librorum Bembini & Victoriani emendetur, *Poſtquam intro adveni, extemplo ejus morbum.* FAERNUS.
Póſtquam intro ádveni, éxtemplo ejus morbum cognovi miſer.
Sic Faernus ex Bembino ſuo dedit: ſed correctorem ſapit. Noſtri enim univerſi & alii ubique, *Poſtquam introii.* Forte,
Poſtquam introivi, extempulo ejus morbum cognovi miſer.
ut Plautus ſaepe, Aul. I. 2, 15.
Nam ſi ignis vivet, tu extinguére extempulo.

14 *Nam neque ut celari poſſet, tempus ſpatium ullum dabat,*
Neque voce alia, ac res monebat, ipſa poterat conqueri. Lege ac diſtingue; *Ut celare poſſet,*

Hánc habere vrátionem mécum principio ínſtitit:
'O mi Pamphile, ábs te quamobrem haec ábierit, cauſám uides:
Nám uitium eſt oblátum uirgini ólim ab neſcio quo ínprobo.
Núnc huc confugít, te atque alios pártum ut celarét ſuum.
Sét cum orata eiús reminiſcor, néqueo quin lacrumém miſer.
Quaéque fors fortúna eſt, inquit, nóbis quae te hodie óbtulit,
Pér eam te obſecrámus ambae, ſí ius, ſi fas éſt, uti
'Aduorſa eius pér te tecta tácitaque aput omnís ſient.
Si úmquam te erga animo éſſe amico ſénſti eam, mi Pámphile;
Síne labore hanc grátiam te ut ſíbi des pro illa, núnc rogat.
Céterum de rédducenda id fácias, quod in rem ſít tuam.
Párturire eám, neque grauidam eſſe éx te, ſolus cónſcius.
Nam áiunt tecum póſt duobus cóncubuiſſe eam ménſibus.
Túm, poſtquam ad te uénit, menſis ágitur hic iam ſéptimus:
Quód te ſcire, ipſa índicat res. núnc ſi potis eſt, Pámphile,
Máxume uoló doque operam, ut clam éueniat partús patrem,
'Atque adeo omnis. ſét ſi id fieri nón poteſt quin ſéntiant,
Dícam abortum eſſé: ſcio nemini áliter ſuſpectúm fore,

poſſet, & *Ac res monebat ipſa*. And. III, 3, 19.
Neque poſtulem abs te, ni ipſa res moneat.
Quid eſt?
Ut poſſes celare morbum; uxor ſcilicet; quam ſtatim adiit oſculaturus. Niſi *Celare* legeris; *Ipſa* disjungendum erit a *Res*.

21 *Mecum a principio inſtitit.* Placet mihi ut ſine τὸ *a* legatur: *principio inſtitit*, ut eſt in libro Bembino. FAERNUS. Noſtri omnes *A principio*.

29 *Si umquam erga te animo eſſe amico ſenſiſti eam, mi Pamphile.* Lege,
Si umquam te erga animo eſſe amico ſenſti eam, mi Pamphile.

30 *Hanc gratiam te uti ſibi des.* Idem liber & Donatus, non *uti*, ſed *ut*, habent. nec ſtat aliter verſus, cum *uti* poſteriorem producat. & dictio *ut*, etiam erat in Victoriano, ſed deinde factum *uti*. FAERNUS.

31 *Ceterum de reducenda. Redducenda* per duo *d* ſcribimus: nam Iambum trochaicus non admittit. & infra, *nam de redducenda*. FAERNUS.

33 *Nam aiunt tecum.* Haec ſatis clara & perſpicua ſunt: neſcio tamen quomodo miras hic tenebras aut cauſſantur aut faciunt Interpretes. *Duobus poſt menſibus*, hoc eſt, poſt vitium oblatum tibi nupta tecum concubuit. *Poſtquam ad te venit, menſis jam agitur ſeptimus*, hoc eſt, a prima nocte nuptiali menſes jam ſeptem ſunt. Ergo novem menſes a raptu & compreſſione, ſeptem a nuptiis. Partus itaque ſeptimeſtris habebitur, & pro abortivo exponetur.

Concubuiſſe eam menſibus. Vocem *eam* ex libri Bembini auctoritate ſuſtulimus: quae tamen ſubauditur ex praecedenti verſu. FAERNUS. *Eam* ex Noſtris reducimus: nam in ea ſede Trochaeus raro invenitur. Ib.

Menſis jam hic agitur ſeptimus: Ratio trochaici exigit hanc collocationem verborum, quae eſt in omnibus fere l. s. *menſis agitur hic jam ſeptimus*. FAERNUS. Sic & Noſtri. 34

Ut clam partus eveniat partem. Liber Bembinus, Baſilicanus, & multi alii, ac Donatus, *ut clam evenias partus patrem*. utraque collocatione ſtat trochaicus. FAERNUS. Sic plerique Noſtri. 36

Sed ſi fieri id non poteſt. Noſtri vel non habent *id*, vel collocant ante *Fieri*. 37

Quín, quod uerísimile eſt, ex te récte eum natúm putent.
Cóntinuo exponétur: hic tibi níhil eſt quicquam incómmodi:
Et illi miſerae indígne factam iniúriam contéxeris.
Póllicitus ſum; et ſéruare in eo cértumſt, quod dixí, fidem.
Nám de reducénda, id uero ne útiquam honeſtum eſſe árbitror:
Néc faciam; etſi amór me grauiter cónſuetudoque éius tenet.
Lácrumo, quae poſthác futuraſt uíta cum in mentém uenit
Sólitudoque. ó fortuna, ut númquam perpetua és data.
Sét iam prior amór me ad hanc rem exércitatum réddidit.
Quó ego eum conſílio miſſum feci, eodem huic operám dabo.
Adeſt Pármeno cum púeris: hunc miniméſt opus
In hác re adeſſe: nam ólim ſoli crédidi,
Eá me abſtinuiſſe ín principio, cúm data eſt:
Uereór, ſi clamorem éius hic crebro exaúdiat,
Ne párturire intéllegat. aliquó mihi eſt
Hinc áblegandus, dúm parit Philúmena.

ACTUS

44 *Nec faciam; etſi me amor graviter conſuetudoque ejus tenet.*
Hunc verſum ita habet liber Bembinus:
Nec faciam etſi amor conſuetudoque ejus graviter tenet.
Ego tamen, aliorum collocationem ſequens, & Bembinum librum, in eo quod non habet vocem *me*, ita legerim:
Nec faciam, etſi amor graviter conſuetudoque ejus tenet. FAERNUS.
Nec faciam. etſi amor gravitér conſuétudoque ejus tenet.
Sic Faernus; numeris peſſimis. Noſtri omnes *Amor me*; & in pleriſque deeſt *Ejus*.

45 *Quae poſthac futura ſit vita.* Donatus & o. l. s. *futura eſt*, ut & trochaicus poſtulat. FAERNUS. Sic & Noſtri *Eſt*.

46 *O fortuna, ut numquam perpetuo es bona.* Pro *Bona* Donatus legebat *Data*. *Hic*, inquit, *Fortunam pro Bona poſuit. Bona* igitur non erat in Textu. *Bona; Legitur & Data: nam & ſic pro Bona intelligitur neceſſario.* Recipimus illud *Data*, quod tamen libri noſtri repudiant, & inſuper legimus *Perpetua*. Lucilius apud Nonium v. Proprium:
Cum ſciam nihil eſſe in vita proprium mortali datum.
Plaut. Ciſt. I, 3, 46.
Ut ſunt humana, nihil eſt perpetuum datum.
Fortunam abſolute pro *Bonam* etiam Ennius uſurpavit, apud Macrobium:
Hautquaquam quemquam ſemper Fortuna ſecutaſt.
Quae tria loca collegit Vir eruditus G. Fabricius. Adde illud Phorm. V, 7, 1.
Tantam fortunam de improviſo eſſe his datum.
Sententia igitur haec eſt, O bona fortuna, O fors fortuna, ut numquam mortalibus data es propria & perpetua.

48 *Quem ego conſilio miſſum feci, idem nunc operam huic dabo.* O. l. s. habent, *quem ego tum conſilio*: quae vero ſequuntur, ita & illi, & Donatus collocant, *nunc huic operam dabo*; ſed hoc modo eſt Iambicus octonarius, poſt tot trochaicos. quod quamvis non placet nobis, tamen conſenſum omnium librorum ſequemur. FAERNUS.
Quem ego tum conſilio miſſum feci, idem nunc huic operam dabo.
Hic verſus inter Trochaicos Iambicus venit: praeterea

ACTUS III. SCAENA IV.

PARMENO. SOSIA. PAMPHILUS.

PAR. *AIN tú tibi hoc incómmodum euenísse iter?*
SO. *Non hércle uerbis, Pármeno, dicí potest*
Tantúm, quam re ipsa náuigare incommodumst.
PAR. *Itane est?* SO. *o fortunáte, nescis quíd mali*
Praetérieris, qui númquam es ingressús mare.
Nam aliás ut mittam míserias, unam hánc uide:
Diés triginta aut plús eo in nauí fui,
Cum intérea semper mórtem exspectabám miser:
Ita úsque aduorsa témpestate usí sumus.
PAR. *Odiósum.* SO. *haut clam me est: dénique hercle aufúgerim*
Potiús, quam redeam, si eó mi redeundúm sciam.
PAR. *Olím quidem te caúsae impellebánt leues,*
Quod núnc minitare fácere, ut faceres, Sósia.
Set Pámphilum ipsum uídeo stare ante óstium:
Ite íntro: ego hunc adíbo, si quid mé uelit.
Ere, étiam tu hic stas? PAM. *ét quidem te exspectáns.* PAR. *quid est?*

praeterea ſententia vel nulla vel falſa eſt; ut Guyetus verſum ſpurium pronuntiaverit. Donatus *Idem* & *Eidem* agnoſcit; *Si idem*, inquit, *Ego: ſi Eidem, hoc eſt Amori.* Veterrimus noſter cum altero *Item.* Duo inſuper pro *Tum* habent *Cum.* Repone;

Quó ego eum consílio missum féci, eodem
huic operám dabo.

Quo conſilio miſſum feci eum amorem; eodem conſilio huic amori dabo operam, ut hunc pariter miſſum faciam. *Nunc* addiderunt, quia praeceſſerat *Tum:* nos *Eum* legimus, cui opponitur *Huic.* *Quo consílio — eodem:* ſic ſupra I, 1, 15.

Aut qua via captent te illi, eadem illos capi.

52 *Hic crebro exaudias.* Aliqui libri, inter quos Bembinus, *audias*; quo quidem modo procedit Iambicus ſine ulla licentia. FAERNUS.

Vereor ſi clamorem ejus hic crebro audias.

Noſtri univerſi *Exaudias:* & ſic quoque procedit verſus ſine ulla licentia: *Ejus* ut paſſim, in unam ſyllabam contracto.

53 *Ne parturire eam intelligas.* Nullus omnino liber ſcriptus habet *eam*, quod nec neceſſarium eſt: commode enim ab verſu ſuperiore repetitur. FAERNUS. Neque Noſtri habent *Eam.*

Non hercle Parmeno verbis dici potest. Numeroſior verſus eſt in o. l. s. 2

Non hercle verbis Parmeno. d. p. FAERNUS. Sic & Noſtri omnes.

Nam alias ut emittam miserias. Aliqui libri, inter quos Bembinus, *ut mittam.* FAERNUS. Sic tres ex Noſtris vetuſtiſſimi, *Mittam.* 6

Ere, etiam tu nunc hic stas? PAM. *& quidem te exspecto.* PAR. *quid est?* Si quis conſervare velit hanc lectionem, quae eſt eadem libri Bembini & multorum aliorum, neceſſe eſt, ut contracta per ſynizeſin voce *etiam* in duas ſyllabas, primus pes ſit anapaeſtus; pro *nunc* vero *num* legatur: ut ſit ordo *etiamnum*, & fieri poſſit eliſio, quod ſaepe apud Statium invenitur; ex *quidem* vero *m* abjiciatur, quanvis ſequente conſonante. ſi vero aliam collocationem verborum, quae eſt in aliquot antiquis admittas in hunc modum, *etiam nunc tu*, & pro *& quidem* legas *equidem*, ut aliqui 16

PAM. *In árcem tranſcurſo ópus eſt.* PAR. *cui hominí?* PAM. *tibi.*
PAR. *In árcem? quid eo?* PAM. *Cállidemidem hóſpitem*
Mycónium, qui mecum úna uectuſt, cónueni.
PAR. *Perii. uouiſſe hunc dícam, ſi ſaluós domum*
Redíſſet unquam, ut me ámbulando rúmperet.
PAM. *Quid céſſas?* PAR. *quid uis dícam? an conueniám modo?*
PAM. *Immo, quód conſtitui me hódie conuentúrum eum,*
Non póſſe, ne me frúſtra illi exſpectét. uola.
PAR. *At nón noui hominis fáciem.* PAM. *at faciam ut nóueris:*
Magnús, rubicundus, críſpus, craſſus, caéſius,
Lentíginoſa fácie. PAR. *di illum pérduint.*
Quid, ſi non ueniet? máneamne uſque ad uéſperum?
PAM. *Manéto: curre.* PAR. *nón queo: ita defeſſus ſum.*
PAM. *Ille ábiit. quid agam infélix? prorſus néſcio*
Quo pácto hoc celem, quód me orauit Myrrhinae,
Suae gnátae partum: nám me miſeret múlieris.

recentiores libri & Donatus habent, planius verſus procedet. FAERNUS.

Ere, etiam tu nunc hic ſtas? PAM. *& quidem te exſpecto.* PAR. *quid eſt?*

Quicquid laboret hic Faernus & alius quidam, ſyllaba verſui ſupereſt. Repone.

Ere etiam tu hic ſtas? Et quidem te exſpectans. Quid eſt?

Dele *Nunc*, quod larem incertum habet, in his Codicibus ante *Tu*, in illis poſt *Tu*. *Etiam.* ut Eun. II, 2, 55. *Etiamne tu hic ſtas, Parmeno?* Plaut. Moſtel. II, 2, 89.

Sed tu etiamne adſtas, nec quae dico obtemperas?

Et quidem te exſpectans; ſubintellige *Sto*. Eun. III, 5, 46. *Sto exſpectans ſiquid mi imperent.* Si *Exſpecto* hic legeris, melius eſt *Equidem*; quod tamen vetuſti omnes abnegant. Sin *Et quidem*, tum ſine dubio legas *Exſpectans*: & reſponſio plenior ac apertior eſt.

19 *Una advectus eſt mecum.* Repono *vectus* ex libro Bembino; ſed ex ratione verſus, ex *vectus eſt*; *vectu'ſt*, faciendum. FAERNUS. Noſtri omnes *Advectus*.

20 *Non poſſe, ne me frustra illic exſpectet. vola.* In libro Victoriano ſcriptum erat *illes* ſed *illi* exigit ſenſus, quod pro *illic* exponitur: pro *ilic*, *illi* exigit verſus. aut ſi *illic* legetur, *c* in ſcanſione non pronuntiabitur. FAERNUS. Recte *Illi*; & in Textum recepimus: licet Noſtri omnes *Illic*.

Cadaveroſa facies. Liber Bembinus, & Donatus legunt *facie*; & haec verba non Parmenoni, ſed Pamphilo attribuunt. FAERNUS. 27

Magnus, rubicundus, criſpus, craſſus, caeſius Cadaveroſa facie.

Noſtri omnes *Facies* perperam. Sed illud animadverte, Quo pacto idem & *Rubicundus, magnus, craſſus* dicatur; & tamen idem *Cadaveroſa* eſſe *facie*? An data opera, ut fingens ac mentiens; an ut feſtinans, oblivione ſibi pugnantia dixit? Neutrum placet. Cur enim Parmeno, qui curioſus & garrulus, ſed minime ſtultus inducitur, non hoc notavit, nec quicquam reſpondit? Addo amplius; nullam omnino faciem *Cadaveroſam* dici poſſe: cum enim tot in cadaverum facie diverſitates ſint, quot in vivorum; quae una ſpecies cadaveroſa dici poterit? Unane ſunt facie, qui ſani in pugna occiduntur, qui apoplexia occidunt; quique fame, maraſmo, cancro moriuntur? Quid quod, hoc loco excepto, nuſquam omnino occurrat verbum *Cadaveroſus*; ob eam nempe quam dixi rationem; quia varia & incerta eſt cadaverum forma. Qui hoc igitur in Terentio non libenter ferent; illi mecum reponant,

Magnus.

Quod pótero faciam, támen ut pietatém colam:
Nam mé parenti pótius quam amori óbsequi
Opórtet. attat éccum Phidippum ét patrem
Video: hórsum pergunt. quíd dicam hísce, incértus sum.

ACTUS III. SCAENA V.

LACHES. PHIDIPPUS. PAMPHILUS.

L. *DI'XTIN dudum illám dixisse, se éxspectare fílium?*
PH. *Fáctum.* L. *uenisse áiunt: redeat.* PA. *caúsae quid dicám patri,*
Quámobrem non reddúcam, néscio. L. *quém ego hic audiui loqui?*
PA. *Certum offirmare ést uiam me, quám decreui pérsequi.*
L. *'Ipsus est de quo hóc agebam técum.* PA. *salue, mi pater.*
L. *Gnáte mi, saluć.* PH. *bene factum te áduenisse, Pámphile:*
'Et adeo, quod máxumumst, saluum átque ualidum. PA. *créditur.*
L. *'Aduenis modo?* PA. *ádmodum.* L. *cedo, quíd reliquit Phánia*

Magnus, rubicundus, crispus, crassus, caesius Lentiginosa facie.

Valerius Max. I, 7. Ext. 6. De Dionysio Syracusano: *Praevalentem virum, flavi coloris, lentiginosi oris, ferreis catenis vinctum.* Donatus ad Eun. IV, 4, 22, *Maculoso corio: nempe ad id genus coloris facies exprimitur Eunuchorum, quia plerique lentiginosi sunt.* Ergo *Lentiginosa facie*, idem quod ibi dixit Noster, *Colore stellionino*, & Heaut. V, 5, 18. *Ore sparso.* Glossarium vetus: φάκωψις, *Lentiginosus, sparso ore.* Certe jam habes, quod intelligi saltem potest: at de *Cadaverosa* vide quid commentetur magnus Magister: *Cadaverosa*, inquit, *sublivida, ac personata rubore & livore: potest & pulposa intelligi & crassa & carnosa.* Nonne qui haec dicit, sibi conscius est & plane fatetur se nihil dicere? Porro quod adnotat Donatus, dignum est quod & hic legatur. Imperite Terentium de Myconio *Crispum* dixisse aiunt; cum Apollodorus *Calvum* dixerit, quod proprium Myconiis est: ut Lucilius: *Myconi calva omnis juventus:* unde etiam proverbium Graecum, Μυκόνιος φαλακρός. Sed ego Terentium puto scientem, facetius Myconium *Crispum* dixisse. De *Calvo Myconio* quod dicit, verum est. Strabo lib. X. Καὶ τὰς φαλακρὰς δέ τινες Μυκονίους καλοῦσιν, ἀπὸ τοῦ τὸ πάθος τοῦτο ἐπιχωριάζειν τῇ νήσῳ. *Calvos homines, Myconios quidam vocant; quod istud vitium ea insula sit admodum frequens.* Plin. Hist. XI, 47. *In capite, cunctorum animalium homini plurimus pilus: sed Myconii carentes eo gignuntur.* Quid igitur fiet? An dicemus *Crispum* hic mendosum esse, & ab auctore fuisse *Calvum?* an studio hic Nostrum a Graeco discessisse; ob oeconomiam Actus V. Scaenae III; ut in arce diutius haereret Parmeno, & plurimos compellaret, non paucos calvos?

Dixtine dudum dixisse illam, se exspectare filium? O. l. s. & Donatus, *dixtin* habent; & *illam dixisse.* ita versus trochaicus est, ut qui sequuntur. FAERNUS. Sic & Nostri. 1

Quám causám dicám patri. Vides & accentum male incidere, *Causám*; & tria verba continua in *Am* exire. Quicquid nunc dicant Librarii, ne dubita quin a Terentio sic profectum sit, *Caúsae quid dicam patri.* ut And. III, 4, 21. *Quid causae est, quin hinc.* & Adel. IV, 2, 15. 2

Sed si hic permolto, causae quid dicam, Syre? Plaut. Aul. 1, 2, 14.
Ne causae quid sit, quod te quisquam quaeritet.

Atque adeo. Placet *Et adeo*; quod & plurimi & vetusti habent. 3

Haud.

Cónſobrinus nóſter? PA. *ſane hercle hómo voluptati obſequens*
Fúit, dum uixit: ét qui ſic ſunt, haút multum heredém iuuant.
Sibi uero hanc laudém relinquont: uíxit, dum uixít, bene.
L. *Túm tu igitur nihil áttuliſti huc úna plus ſenténtia?*
PA. *Quícquid eſt id, quód reliquit, prófuit.* L. *immo óbfuit:*
Nam íllum uiuum ét ſáluom uéllem. PH. *inpúne optare iſtúc licet:*
'Ille reuiuiſcét iam numquam; et támen utrum malís ſcio.
L. *Héri Philumenam ád ſe adcerſi hic iúſſit: dic iuſſiſſe te.*
PH. *Nóli fodere: iúſſi.* L. *ſet eam iám remittet.* PH. *ſcílicet.*
PA. *'Omnem rem ſcio, út ſit geſta: aduéniens audiui modo.*
L. *'At iſtos inuídos di perdant, qui haéc libenter núntiant.*
PA. *'Ego me ſcio cauiſſe, ne ulla mérito contumélia*
Fieri a uobis póſſet: idque ſi nunc memorare híc uelim,
Quám fideli animo ét benigno in illam et clementí fui,
Uére poſſum; ní te ex ipſa haec mágis uelim reſciſcere:

10 *Haud multum heredem adjuvant.* Liber Bembinus & alii antiqui, *heredem juvant.* FAERNUS. Sic & Noſtri, *Juvant.*

11 *Hanc laudem reliquit.* Idem libri *relinquont.* ita & Donatus, licet per duo *u.* FAERNUS. Noſtri quoque, uno excepto, *Relinquunt.*

12 *Plus una ſententia.* Aut legendum, *'Una plus ſententia*; aut, *Plus una hac ſentantia.*

13 *Profuit.* L. *immo obfuit.* In *profuit*, poſtrema producitur, quod antiquiſſimi in dictionibus deſinentibus in *t*, ſaepe faciebant. FAERNUS. *Profuit. Immo obfuit.* Cum producitur *t*, & in caeſura eſt, & in Praeteritis quae Neutralia ſunt, ut *Rediit, periit*, & ſimilia. Potius igitur legerim: *Profuit. Immo vero obfuit*, And. V, 2, 13. *'Immo vero indignúm.* & infra IV, 4. 104. *Immo véro abi.* V, 4, 37. *Immo véro ſcio.* Phor. III, 2, 43. *Siccine hunc decipis? immo enim vero hic me decipit.*

16 *Heri Philumenam.* Aut in *heri* poſterior ſyllaba corripienda, aut *here* legendum; quod tamen in nullo l. s. invenimus. FAERNUS. Noſtri *Heri.*

17 *Sed jam remittet eam.* Trochaicum claudicantem corrigo, ordinando verba, ut in libro Bembino, & Victoriano. *Sed eam jam remittet.* FAERNUS. Sic & Noſtri.

18 *Adveniens audivi omnia.* Noſtri univerſi in fine addunt *Modo*: & in uno Regio deeſt *Omnia*; ut in quibuſdam G. Fabricii. Repone: *Adveniens audivi modo.* Cur enim addat *Omnia*; cum jam dixerit *Omnem rem?*

20 *Ego ſcio me caviſſe.* Ita quidem liber Bembinus & Donatus: ſed venuſtius videtur, quod in aliis omnibus libris eſt, *ego me ſcio caviſſe.* FAERNUS. Sic & unus Noſter vetuſtus, *Scio me*: reliqui *Me ſcio.*

23 *Vere poſſim.* Parvi quidem hoc refert, omnes tamen l. s. *poſſum* habent. FAERNUS. Sic & Noſtri omnes *Poſſum.*

25 *Cum illa, quae nunc in me iniqua eſt.* Meliores & plures noſtri meliore ordine ponunt: *Cum illa, quae in me nunc iniqua eſt.*

26 *Neque culpa hoc eveniſſe diſſidium mea, id teſtor deos.* Collocanda ſunt verba, ut in libro Bembino, Vaticano, Baſilicano, ac Victoriano & Donato: *Neque mea culpa hoc diſcidium eveniſſe, id teſtor deos.* FAERNUS. Sic, uno excepto, Noſtri omnes.

27 *Sed quando ſeſe indignam deputat matri meae cui concedat.* Addimus ex o. l. s. verbum *eſſe*, hoc modo, *ſeſe eſſe*, ut & poſtulat verſus.

ſane

Námque eo pacto máxume aput te méo erit ingenió fides,
Cum illa, quae in me nunc íniqua eſt, aéqua de me díxerit.
Néque mea culpa hóc diſcidium euéniſſe, id teſtór deos.
Sét quando eſſe indígnam ſeſe députat, matri meae
Quaé concedat, quaéque eius mores tóleret ſua modéſtia;
Néque alio compóni pacto pótis inter eas grátiaſt;
Ségreganda aut máter a me eſt, Phídippe, aut Philúmena:
Núnc me pietas mátris potius cómmodum ſuadét ſequi.
L. *Pámphile, haut inuíto ad aures ſérmo mi acceſſit tuus,*
Cúm res poſtputáſſe te omnes praé parente intéllego.
Uérum uide, ne inpúlſus ira práue inſiſtas, Pámphile.
PA. *Quid ego íra inpulſus núnc in illam iníquos ſim?*
Quae númquam quicquam ergá me commeritáſt, pater,
Quod nóllem; et ſaepe méritam quod uellém ſcio:
Amóque et laudo et uéhementer deſídero:

ſane in libro Bembino legitur, *quae concedat*; licet & in eo quoque libro prius eſſet *cui*; ſed *quae* etiam Ubaldino Bandinello placebat. nos tamen antiquam lectionem non mutamus. FAERNUS.

Set quandó ſeſe eſſe indignam deputat matri meae,
Cui concedat, cujuſque mores toleret ſua modeſtia.

Sic a Faerno eſt. Noſtri plerique *Seſe eſſe*. Unus tamen Academicus non habet *Seſe*. Unus e Meadianis, *Set quando eſſe indignam ſe dep.* In altero verſu pro *Cui* Bembinus a manu ſecunda *Quae*. Lege & diſtingue:

Sét quando éſſe indignam ſeſe deputat, matri meae
Quae concedat, quaéque ejus móres toleret ſua modeſtia.

Indignam quae concedat quaeque toleret. Ita Eun. V, 2, 27. *Nam ſi digna hac contumelia*
Sum maxume; at tu indignus qui faceres tamen.
Donatus, falſa lectione implicitus, miris modis ſe torquet; nec tamen ſe extricat. Id ceteris quoque Interpretibus evenit.

29 *Neque alio pactó componi poteſt inter eas gratia.* Vides *Pactó* in ultima acui, contra Latinae Linguae indolem; deinde *Poteſt* utramque corripere. Neutrum ab Auctore eſt, qui ſic dederat,

Neque alio componi pacto potis inter eas gratiaſt.

Sic Adel. III, 2, 46. *Pejore res loco non potis eſt eſſe.* Plautus Poen. IV, 2, 24.

Qui ipſus hercle ignaviorem potis eſt facere ignaviam.

Segreganda aut mater eſt a me. Ex libro Bembino & aliis antiquis & ratione verſus, haec verba ſic ordino, *mater a me eſt*. FAERNUS. Sic & Noſtri omnes, *A me eſt*.

Pamphile, ad aures haud invito. In o. l. s. & Donato, ita haec verba invenias collocata: *Pamphile, haud invito ad aures*. FAERNUS. Sic & Noſtri univerſi.

Cum te poſtputaſſe omnes res prae parente intellego. Repone, quod tanto artifice dignius eſt,

Cum res poſtputaſſe te omnes.

Quibus iris inpulſus nunc in illam iniquos ſiem? Hic verſus juſto longior eſt, ut quivis metri peritus ſtatim videat. Inde eſt, quod veterrimus noſter cum tribus aliis habeant,

Quibus iris pulſus.

Hoc enim quivis corrector poterat. Sed notandum, in reſponſione ſemper eadem verba repeti, & accentu quoque eodem. Non credam igitur *Inpulſus ira* mutari hic in *Iris pulſus*. Repone:

Quid ego ira inpulſus nunc in illam iniquos ſim?

Quod nóllem, & ſaepe quod vellém meritam ſcio. Sentis, opinor, *Vellem* in ultima male acui

Nam fuísse ergo me míro ingenio expértus sum:
Illíque exopto, ut rélliquam uitam éxigat
Cum eó uiro, me quí sit fortunátior:
Quandóquidem illam a me dístrahit necéssitas.
PH. *Tibi id ín manu est, ne fiat.* L. *si sanús sies,*
Iube illám redire. PA. *nón est consílium, pater:*
Matrís seruibo cómmodis. L. *quo abís? mane,*
Mane, ínquam: quo abis? PH. *quae haéc est pertínacia?*
L. *Dixín, Phidippe, hanc rem aégre laturum ésse eum?*
Quamobrém te orabam, fíliam ut remítteres.
PH. *Non crédidi edepol ádeo inhumanúm fore:*
Itan ís nunc sibi me súpplicaturúm putat?
Si est, út uelit reddúcere uxorém; licet:
Sin álio est animo; rénumeret dotem húc, eat.
L. *Ecce aútem tu quoque próterue iracúndus es.*
PH. *Percóntumax redísti huc nobis, Pámphile.*
L. *Decédet ira haec: étsi merito irátus est.*
PH. *Quia paúlum uobis áccessit pecúniae,*
Subláti animi sunt. L. *étiam mecum lítigas?*

acui in sede media. Suppetias ferunt Nostri & meliores & numero plures;
Quod nollem, & saepe meritam quod vellem scio.

48 *Ut filiam remitteres.* Liber Bembinus, *filiam ut remitteres.* FAERNUS. Nostri universi, *Ut filiám.* Sed recte Bembinus; ut evitetur accentus in ultima.

50 *Ita núnc is sibi me supplicaturum putat?* Donatus ad locum: *Sibi & me; Magno pondere legendum est utrumque pronomen.* Bene: sed illud pondus adhuc augetur, ordine paulum immutato. Unus ex nostris, *Is nunc,* pro *Nunc is:* alter *Itan* pro *Ita.* Repone:
Itan is nunc sibi me supplicaturum putat.

55 *Decedet jam ira haec.* Idem liber, & Donatus, *decedat.* FAERNUS.
Decedat jam ira haec, etsi merito iratus est.
Sic a Faerno. Sed Donatus in omnibus quod sciam editis *Decedet*; & sic nostri omnes; sententia quoque flagitante. Porro in melioribus & pluribus Nostris deest *Jam?* Recte: non enim *Jam,* statim; sed die ac tempore.

Quia paululum vobis. Aliqui libri, & in iis Vaticanus & Basilicanus habent *paulum:* quod versui magis convenit. FAERNUS. Nostri meliores *Paulum.* 56

Ut alii, si huic non sit, siet. Liber Bembinus, *si huic non est, siet.* quorum utrum melius sit, statuere nescio; & tamen antiquiorem lectionem semper elegerim. FAERNUS. Nostri omnes *Sit.* 59

Ad uxorem: cujus fiunt haec consilio omnia. In o. l. s. & Donato, hic est ordo verborum, *cujus haec fiunt.* multis autem rationibus sustentari potest versus. FAERNUS. Sic & Nostri. 64

Quid méo viro respondebo. O. l. s. *quid viro meo.* est autem hic versus trochaicus acatalecticus, ejusdem generis est & secundus hujus scaenae versus, si tamen pro *audisse,* legas *audivisse,* ex libro Bembino ac Victoriano & Basilicano ac Donato. item quartus, si pro *resciverit, rescierit* legas, ex iisdem libris. Item octavus, cui tamen attribuimus haec verba, *atque eccam,* dempta ex praecedenti versu: quam ordinationem versuum habet liber Victo- 1

PH. *Deliberet, renúntietque hodié mihi,*
Uelítne an non: ut álii, ſi huic non éſt, ſiet.
L. *Phidíppe, ades, audi paúcis. abiit. quíd mea?*
Poſtrémo inter ſe tránſigant ipſi, út lubet:
Quandó nec gnatus neque híc mi quicquam obtémperant;
Quae díco paruipéndunt. porro hoc iúrgium
Ad uxórem, cuius haec fiunt conſilio ómnia:
Atque ín eam hoc omne, quód mihi aegreſt, éuomam.

ACTUS IV. SCAENA I.

MYRRHINA. PHIDIPPUS.

M. *PE'RII, quid agam? quó me uortam? quíd uiro meo réſpondebo*
Míſera? nam audiuiſſe uocem púeri uiſuſt uágientis:
'Ita corripuit dérepente tácitus ſeſe ad fíliam:
Quód ſi reſcierít peperiſſe eam; íd qua cauſa clám me habuiſſe
Dícam, non edepól ſcio.
Sét oſtium concrépuit: credo ipſum éxire ad me: núlla ſum.
PH. *'Uxor, ubi me ad fíliam ire ſénſit, ſe eduxít foras:*

Victorianus, & Robertus Stephanus: in quo etiam verſu ex eodem Victoriano, & Bembino lego *quid ais?* interrogat enim Phidippus Myrrhinam, quidnam ſit quod ipſa ſecum loquatur. item nonus, in quo ex libro Bembino lego *vir ego tuus ſim?* item undecimus, item duodecimus, eliſo ex *taces s:* item quartus decimus, & decimus ſeptimus: ubi tamen *adeon* legendum ex o. l. s. item decimus nonus, in quo ex omnibus fere libris ſcriptis, verſuſque ratione, legendum *advorſum.* quintus dimeter trochaicus catalecticus. Hi vero, quos infra dicam, trochaici ſunt tetrametri catalectici, tertius, & ſextus, eliſo tamen *d*, ex *ſed*, ut in prima ſede ſit trochaeus. Item ſeptimus, & decimus. item tertius decimus contracta dictione *niſi*, in unam ſyllabam. Item quintus decimus, deleta in hoc dictione *hunc*, quae nec eſt in libro Bembino, neque ponitur a Donato, neque ſane multum ſenſui ſervit, & verſui incommodat. item ſextus decimus, vigeſimus, vigeſimus ſecundus, cujus poſtrema verba in libro Bembino, & Victoriano hunc ordinem habent, numero dulciore, *poſſe filiam tuam te pati.* ubi *tuam* monoſyllabum eſt, item vigeſimus quartus, non facta eliſione in *cum eo.* item vigeſimus quintus, in quo pro *malo*, lege *mavolo*, ex eiſdem duobus antiquiſſimis libris, verſuſque ratione. item vigeſimus ſextus, & vigeſimus ſeptimus. At qui ſequuntur quattuor verſus, ſunt octonarii Iambici acatalectici: ſi tamen in vigeſimo octavo, poſt *τὸ quoque*, addas dictionem *etiam*, quae eſt in omnibus libris. in vigeſimo vero nono ex tribus antiquiſſimis, pro *eandem*, legas *eademne* diſtinguendo poſt *oſtendiſti*, ut ſit ordo, nihil ceſſaviſti uſque adhuc eadem eſſe, ut olim te oſtendiſti: pro, quam olim te oſtendiſti. FAERNUS.

Ad me exire nulla ſum. Melius Noſtri meliores & plures, *Exire ad me.* 6

Se duxit foras. Ita quidem Libri, & Donatus: *Se duxit*; *Verbis uſus eſt intra domeſticos parietes artis* (lege *natis*) *τῆς ἰδιωτικῆς.* Habeat is ſuum ſibi *ἰδιωτικὸν*: & repone, *Se eduxit foras:* ut ſupra III, 3, 4. 7

Qua me propter exanimatum citius eduxi foras. Plaut. Truc. I, 1, 18.

Piſces uſque adeo donicum eduxit foras.

'Atque eccam uideo. quíd ais, Myrrhina? heús tibi dico. M. *míhine, mi uir?*
PH. *Uír ego tuus ſim? tú uirum me, aut hóminem deputás adeo eſſe?*
Nám ſi utrumuis hórum, mulier, úmquam tibi uiſús forem,
Nón ſic ludibrió tuis factis hábitus eſſem. M. *quibus?* PH. *at rógitas?*
Péperit filia? hém, tacen? ex quo? M. *iſtúc patrem rogáre eſt aequom?*
Périi: ex quo cenſés, niſi ex illo, cuí data eſt nuptum, óbſecro?
PH. *Crédo: neque adeo árbitrari pátris eſt aliter. ſét demiror,*
Quíd ſit, quamobrem tántopere omnis nós celari uólueris
Pártum; praeſertím cum et recte et témpore ſuo pépererit.
'Adeon peruicáci eſſe animo, ut púerum praeoptarés perire,
'Ex quo firmiórem inter nos fóre amicitiam pósthac ſcires:
Pótius quam aduorſum ánimi tui libídinem eſſet cum illo nupta?
'Ego etiam illorum éſſe culpam hanc crédidi, quae te éſt penes.
M. *Míſera ſum.* PH. *utinam ſciam ita eſſe iſtuc. ſét nunc mi in mentém uenit,*
De hác re quod locúta es olim, cum illum generum cépimus:
Nám negabas fíliam tuam póſſe te nuptám pati
Cúm eo qui meretrícem amaret, quí pernoctarét foris.
M. *Quámuis cauſam hunc ſúſpicari, quam ípſam ueram, máuolo.*
PH. *Múlto prius, quam tú, illum ſciui habére amicam, Myrrhina:*

12 *Hem, taces? ex quo.* Sic Libri. Sed *Taces* vix corripiat poſteriorem. Repone, *Hem tacen. Tacen, Viden* brevia ſunt.

15 *Nos celare volueris.* Trochaeus in ea ſede minus gratus eſt. Dedit Auctor: *Nos celari volueris:* ut infra IV, 4, 23.
Noſne id celatos tam diu.

20 *Ego etiam illorum eſſe hanc culpam.* Tres ex noſtris concinnius,
Ego etiam illorum eſſe culpam hanc.

22 *Ex hac re quod locuta es olim.* Hic verſus inter Trochaicos Iambicus incedit: Lege,
Sed nunc mi in mentem venit,
De hac re quod locuta es olim cum illum generum cepimus.
Ita clare citat Donatus ad Hec. IV, 4, 89.

23 *Nam negabas nuptam poſſe filiam tuam te pati.* Noſtri plerique *Nuptam filiam poſſe*; Quattuor alio & inter ſe diverſo modo verba collocant. Repone, commodiſſime ad verſum:
Nam negabas filiam tuam poſſe te nuptam pati.

Mavolo. Sic praeter Faerni duos duo Noſtri veterrimi: ceteri *Malo.* 25

Multo prius ſciví quam tu illum amicam habere, Myrrhina. Sic a Faerno. Noſtri plerique omnes, numeroſius, *Habere amicam.* Sed & illud *Sciví* incommode acuitur. Repone. 26
Multo prius, quam tu, illum ſciui habere amicam, Myrrhina.

Nam id omnibus innatumſt. Vel lege, *Nám id innatumſt,* ut Trochaicus ſit cum praecedentibus; vel *Nam id omnibus innatum*; ut Iambicus ſit cum ſequentibus. Porro noſtri omnes, *Aderit tempus, cum.* Quid ſi ſic legas, & diſtinguas: 28
Verum id vitium numquam decrevi eſſe ego:
aduleſcentiae
Innatum eſt: at pol jam aderit tempus, ſe
quoque etiam cum aderit.
Sic Plautus Bacch. III, 3, 14.
Jam aderit tempus, cum ſeſe etiam ipſe oderit: morem geras.
Virgil. Eclog. IV.
Aggredere o magnos, aderit jam tempus, honores.
Sed Noſter And. I, 1, 125.

Prop-

Uérum id uitium númquam decreui éſſe ego aduleſcéntiae:
Nam id ómnibus innatum. át pol iam aderit, ſé quoque etiam cum óderit.
Set, ut ólim te oſtendíſti, nil ceſſáuiſti eadem eſſe úſque adhuc:
Ut filiam ab eo abdúceres; neu, quód ego egiſſem, eſſét ratum.
Id núnc res indicium haéc facit, quo páćto factum uólueris.
M. *'Adeon me eſſe péruicacem cénſes, cui matér ſiem*
'Ut eo eſſem animo, ſi éſſet noſtro ex úſu hoc matrimónium?
PH. *Tún proſpicere aut iúdicare nóſtram in rem quod ſít potes?*
Aúdiſti ex aliquó fortaſſe, quí uidiſſe eum díceret
'Exeuntem aut íntroeuntem ad amícam. quid tum póſtea?
Sí modeſte ac ráro hoc fecit: nónne diſſimuláre nos
Mágis humanum eſt, quám dare operam id ſcíre, qui nos óderit?
Nám ſi is póſſet áb ea ſeſe dérepente auéllere,
Quácum tot conſuéſſet annos; nón eum hominem dúcerem,
Néc uirum ſatis firmum gnatae. M. *mitte aduleſcentem óbſecro:*
'Et quae me peccáſſe ais. abi, eum ſólum ſólus cónueni:
Róga, uelitne annón uxorem: ſi éſt, ut dicat uélle ſe,
Rédde: ſin eſt aútem ut nolit, réćte conſului meae.
PH. *Sí quidem ille ipſe nón uolt, et tu ſénſti eſſe in eo, My'rrhina,*

Prope adeſt, cum alieno more viuendum ſit mihi.

29 *Set ut olim te oſtendiſti, eadem éſſe nihil ceſſaviſti uſque adhuc.* Male *Eadem*, quod accentu erigi debebat, in Theſi deprimitur. Melius Edd. vett. & ex noſtris unus:
Sed ut olim te oſtendiſti, nihil ceſſaviſti éadem eſſe uſque adhuc.

33 *Si éx uſu éſſet noſtro hoc matrimonium. Uſu* hic in Theſi male occultatur. Repone:
Si eſſet noſtro ex úſu hoc matrimonium.

34 *Tune proſpicere.* Nos ex l. 5. verſuſque ratione, *tun pro'picere.* FAERNUS. Et noſtri quoque *Tun.*

37 *Nonne ea diſſimulare nos.* Perperam *Ea* numero plurali; cum praecedat *Hoc*, & ſubſequatur *Id*. Quare recte ejiciunt *Ea* noſtri codices magno conſenſu.

42 *Et quae me peccáſſe áis: abi, ſolum ſolus conveni.* Non bene in duos pedes diſtribuitur *Abi*. Repone ut monoſyllabon ſit:
Et quae me peccaſſe áis: abi, eum ſolum ſolus conveni.

Eum ſolum, ut *Te ſolum*. Plaut. Capt. III. 4. 70. *Solus te ſolum volo.*

43 *Roga, velitne annon uxorem. ſi eſt ut dicat velle ſe. Roga* poſteriorem corripiet. Martialis:
Incideris quotiens in baſia fellatoris, In ſolio puta te Flacce lavare caput.
praeterea liber Bembinus & Donatus hunc ordinem verborum habent, *roga velitne uxorem annon?* ſed ſic verſum ſuſtentabimus, non faciendo colliſionem vocalium in *ſi eſt*. FAERNUS.
Roga velitne uxorem annon: ſi eſt, ut dicat velle ſe. Nifi vel in *Uxorem* vel in *Si* ceſſet Synaloepha, quorum neutrum ex arte licet, verſus hic ſtare nequit. Repone ex noſtris fere omnibus, id quod Faernus ejecerat;
Roga velitne annon uxorem.

44 *Recte conſului meae.* Nos addimus pronomen *ego* ex libris Bembino ac Victoriano, & Donato, *recte ego conſului meae.* FAERNUS. In Noſtris deeſt *Ego*; verſu gratulante.

45 *Et tu ſenſiſti eſſe.* Legendum videtur *ſenſti*, per ſyncopam; aut certe ita in ſcanſione pronuntiandum. FAERNUS. Si pronuntietur *Senſti*; quidni & ſcribatur?

Péccatum; aderam, cuíus consílio fúerat ea par próspici.
Quámobrem incendor íra, te ausam fácere haec iniussú meo:
Interdico ne éxtuliſſe extra aédis puerum uſquám uelis.
Sét ego ſtultiór, meis dictis párere hanc qui póſtulem.
Ibo intro, atque edícam ſeruis, né quoquam ecferrí ſinant.
M. *Nullám pol credo múlierem me míſeriorem uíuere:*
Nam ut híc laturus hóc ſit, ſi ipſam rem, út ſiet, reſcíuerit,
Non édepol clam me eſt, cum hóc quod leuiuſt, tam ánimo iracundó tulit:
Nec, quá uia ſenténtia eius póſſit mutarí, ſcio.
Hoc mi únum ex plurimís miſeriis rélliquum fuerát malum,
Si púerum ut tollam cógit, cui nos quí ſit neſcimús pater:
Nam cúm compreſſa eſt guáta, forma in ténebris noſci nón quita eſt:
Neque détractum ei tum quícquam eſt, qui poſt póſſet noſci quí ſiet:
Ipſe éripuit ui, in dígito quem habuit, uírgini abiens ánulum.
Simul uéreor Pamphilúm, ne orata nóſtra nequeat diútius
Celáre, cum ſciét alienum púerum tolli pró ſuo.

ACTUS

46 *Cujus conſilio ea par fuerat proſpici.* Etiam hic ſine Synaloepha eſt *Conſilio.* Repone cum noſtris univerſis.
Cujus conſilio fuerat ea par proſpici.

47 *Quamobrem incendor ira te eſſe auſam facere haec injuſſu meo.* Ea collocatione verborum, quam habet liber Victorianus, ſtat trochaicus, ut pronomen *te*, poſt τὸ *haec*, ponatur. FAERNUS.
Quamobrem incendor ira, eſſe auſam facere haec te injuſſu meo.
Noſtri omnes *Te* ante *Eſſe*. Tolle *Eſſe*, & veram lectionem habes:
Quamobrem incendor ira, te auſam facere haec injuſſu meo.

54 *Mutari poſſit, ſcio.* O. l. s. & Donatus, *poſſit mutari:* quod numeroſius eſt. FAERNUS. Sic & Noſtri omnes.

56 *Cujus nos qui ſit neſcimus pater.* Satis bene *Cujus*; ſed adhuc melius *Cui nos.*

58 *Neque detractum ei tum quicquam eſt, qui poſt poſſit neſcier qui ſiet:* Hic verſus nullo modo poteſt ſtare: quem nos ex libro Bembino, ita corrigimus;
Neque detractum ei eſt quicquam, qui poſſet poſt noſci qui ſiet.
ei autem hic ſpondeus eſt, ut ſaepe apud Lucretium. FAERNUS.
Neque detractum ei eſt quicquam, qui poſſet poſt noſci qui ſiet. Sic a Faerno eſt; in quo *Ei* diſyllabon eſt, & ſcribendum *Eii*; hoc ferendum: ſed ut *Poſſet* acuat ſecundam, ferri non debet. Quanto melius Noſtri fere omnes; ſi *Noſcier* in *Noſci* mutes.
Neque detractum ei tum quicquam eſt, qui poſt poſſet noſci qui ſiet.

60 *Simul vereor Pamphilum.* Arbitror ex *ſimul* *l* elidi, ut primus pes ſit proceleuſmaticus, ſecundus ſpondeus. FAERNUS. Recte de *Simul*; & in primo pede haec corripi frequentiſſimum eſt.

1 *Non clam me eſt mi gnate.* Aliam collocationem verborum habet liber Bembinus, & aliquot alii, verſui aeque aptam, qui eſt octonarius Iambicus quadratus; *non clam me eſt gnate mi.* FAERNUS.

Ecrri

ACTUS IV. SCAENA II.

SOSTRATA. PAMPHILUS.

NON clám me eſt, gnate mí, tibi me eſſe ſúſpectam, uxorém tuam
Proptér meos mores hínc abiſſe: etſi éa diſſimulas ſédulo:
Uerum íta me di ament, ítaque obtingant éx te quae exopto mihi,
Ut núnquam ſciens commérui, merito ut cáperet odium illám mei:
Teque ánte quod me amáre rebar, eí rei firmaſtí fidem:
Nam mi íntus tuus patér narrauit módo, quo pacto me hábueris
Praepóſitam amori tuó: nunc tibi me cértum eſt contra grátiam
Referre, ut aput me praémium eſſe póſitum pietatí ſcias.
Mi Pámphile, hoc et uóbis et meae cómmodum famae árbitror:
Ego rús abituram hinc cúm tuo me eſſe cérto decreuí patre;
Ne méa praeſentia óbſtet, neu cauſa úlla reſtet rélliqua,
Quin túa Philumena ád te redeat. PA. *quaéſo quid iſtuc cónſilí eſt?*
Illíus ſtultitia uícta, ex urbe tú rus habitatúm migres?
Haut fácies: neque ſinam, út qui nobis, máter, maledictúm uelit,
Mea pértinacia éſſe dicat fáctum, haut tua modéſtia.

Ferri haec poſſunt; ideo nihil hic muto. Sed aperiam ſuſpicionem meam, fortaſſis ab Auctore ſic primum veniſſe.

Non clam me eſt, eſſe tibi ſuſpectum, gnate mi, uxorem tuam
Propter meos mores hinc abiſſe; etſi id diſſimulas ſedulo.

Eſſe tibi ſuſpectum; ut ſupra III, 3, 38. *Scio nemini aliter ſuſpectum fore.*

3 *Quae opto mihi. Quae exoptem* habet liber Bembinus, reliqui fere *exopto*, quod & placet. FAERNUS. Unus ex noſtris *Exopto*; ceteri *Opto*.

4 *Ut caperet odium illa mei.* Hic eſt trochaeus in ſeptima ſede octonarii, quem pedem verſus Iambicus non admittit. quare aut legendum eſt, ut habent o. l. s. recentiores, *ut caperet illa odium mei*, aut conſervata collocatione verborum impreſſa, quae eadem eſt in libro Bembino, & aliis antiquis, emendandum, licet reclamantibus omnibus libris *illam*: ut fit, *ut caperet odium illam mei*; & fit ordo, ut odium mei caperet illam: ſicut & ſupra dicitur: *Iampridem equidem audivi, coepiſſe odium tui Philumenam.* & in Eunucho; *Tum ſicubi eum ſatietas hominum, aut negoti ſi quando odium ceperat.* hoc & Ubaldino Bandinello placebat. FAERNUS. In duobus Noſtris *Illam* erat; & *m* poſtea eraſum.

Teque ante quam me amare rebar, ei rei firmaſti fidem. Satagit hic Donatus; agit nihil. Unus Academicus pro varia lectione *Ante quem*. Sed adhuc reſtat ἀνακόλουθον: niſi legas *Teque, ante quem*. Rem conficit noſter veterrimus. 5

Teque ante quod me amare rebar, ei rei firmaſti fidem.

Ordo eſt; *Quodque ante rebar, te me amare, ei rei fidem firmaſti.*

Ut apud me praemium eſſe poſitum pietatis ſcias. Ex libro Victoriano lego, *pietati*. FAERNUS. Plerique ex noſtris *Pietati*. Plaut. Poen. V, 4, 17. *Praemium ut eſſe ſciam Pietati.* 8

Mea pertinacia dicat eſſe factum. Ex libro Bembino & aliis antiquis ac Donato, verſuſque ratione, ita ordinamus haec verba, *eſſe dicat factum*. FAERNUS. Pars melior Noſtrorum *Eſſe dicat*. 15

Nihil

Tum tuás amicas te ét cognatas déſerere et feſtós dies
Mea caúſa, nolo. SO. *níl pol iam iſtaec míhi res uóluptatís ferunt:*
Dum aetátis tempus tulít, perfuncta ſátis ſum: ſatias iám tenet
Studiórum iſtorum: haec míhi nunc cura eſt máxuma, ut ne cuí mea
Longínquitas aetátis obſtet; mórtemue exſpectét meam. 20
Hic uídeo me eſſe inuiſam immerito: témpus eſt concédere.
Sic óptume, ut ego opinor, omnis caúſas praecidam ómnibus:
Et me hác ſuſpicióne exſoluam, et íllis morem gérſero.
Sine me óbſecro hoc effúgere, uolgus quód male audit múlierum.
PA. *Quam fórtunatus céteris ſim rébus, abſque una hác foret,* 25
Hanc mátrem habens talem, íllam autem uxorem. SO. *óbſecro, mi Pámphile,*
Non túte incommodám rem, ut quaeque eſt, ín animum inducés pati?
Si cétera ita ſunt út uis, itaque ut éſſe ego illa exíſtumo;
Mi gnáte, da mi hanc uéniam, redduc íllam. PA. *uae miſeró mihi.*
SO. *Et míhi quidem: nam haec rés non minus me mále habet quam te,*
gnáte mi.

17 *Nihil jam mihi iſtaec res voluptatis ferunt.* Liber Bembinus *iſtae res*; quanvis & *iſtaec*, genere feminino, nominativo plurali efferret antiquitas. Terentius in Eunucho. *Continuo haec adornant ut lavet.* FAERNUS.

Mea cauſa nolo. Nihil jam mihi iſtaec res voluptatis ferunt.

Lege ex noſtris univerſis:

Mea cauſa nolo: Nil pol jam iſthaec mihi res voluptatis ferunt.

Ejectum *Pol* ab eis eſt, qui neſcirent *Voluptatis* ſecundam corripere ſolere. *Iſtaec* omnes Codices, ſolo Bembino excepto, pro *Iſtae*. Vide ſupra IV, 3, 12. *Illaec* pro *Illae*.

18 *Satias me jam tenet.* Delemus pronomen *me*, ex auctoritate libri Bembini, & ratione verſus. FAERNUS. In veterrimo noſtro deeſt *Me*: ceteri habent.

19 *Ne cui meae longinquitas aetatis obſtet.* Aliqui libri, inter quos Bembinus, & alii antiqui, habent *mea*. FAERNUS. Plerique ex Noſtris *Mea*.

20 *Mortémve exoptet meam.* Nos *exſpectet* legimus, ex Donato, & libro Bembino. ita etiam ſcriptum fuiſſe in Victoriano, conjicere licet ex raſura, ubi repoſita eſt dictio *exoptet*. FAERNUS. Noſtri omnes *Exoptet*.

25 *Abſque una haec foret.* Sic & Noſtri codices *Haec*, & Donatus; ut *Abſque* adverbium ſit, *Abſque foret*, abeſſet. Idem tamen agnoſcit aliam lectionem. *Abſque una hac foret*, ut *Abſque* ſit praepoſitio: Male tamen explicat, *Una*, id eſt, *Uxore*. Immo *Ceteris rebus, abſque una hac*, re ſcilicet. *Abſque eſſet* cum ablativo paſſim obverſatur. Porro pro *Sum* lege *Sim*.

Non tute rem incommodam. Bembinus liber & aliqui alii, *non tute incommodam rem*: quae collocatio verſum, aliter laborantem, ſuſtentat. & paulo poſt in eodem Bembino pro *inducas, induces*. & legendum eſt cum affectu hortantis ad patientiam, ut & tangere videtur Donatus. FAERNUS. Noſtri *Incommodam rem*; ſed iidem *Inducas*. 27

Si cetera ſunt, ita ut tu vis. Pronomen *tu*, non eſt in libro Bembino: ac ne neceſſarium quidem eſt: collocationem vero verborum o. l. s. eo excepto, & cum iis Donatus, hanc habent, *ſi cetera ita ſunt*. FAERNUS. 28

Si cetera ita ſunt, ut vis, itaque ut eſſe ego illam exiſtimo.

Noſtri omnes, *Ut tu vis*: ſed recte Bembinus *Ut vis*: alioquin *Ita* & *Itaque* non eodem accentu fuerint. Noſtri univerſi *Illam*, & (quod miror) Donatus qui intelligit *Nuram*. Quis non videat *Illa* legendum, & referendum ad *Cetera*. Sed hoc plus toto ſaeculo jam innotuit.

Mi

ACTUS IV. SCAENA III.

LACHES. SOSTRATA. PAMPHILUS.

L. *QUE'M cum iſtoc ſermónem habueris, prócul hic aſtans áccepi, uxor.*
'Iſtuc eſt ſapere, qui úbicunque opus ſit ánimum poſſis fléctere;
Quód ſit faciundúm fortaſſe póſt, idem hoc nunc ſi féceris.
SO. *Fórs fuat pol.* L. *ábi rus ergo hinc: íbi ego te et tu mé feres.*
SO. *Spéro ecaſtor.* L. *í ergo intro, et compóne quae tecúm ſimul* 5
Ferántur. dixi. SO. *ita út iubes, faciám.* PA. *pater.*
L. *Quíd uis, Pamphile?* PA. *hínc abire mátrem? minume.* L. *quíd ita iſtuc uis?*
PA. *Quía de uxore incértus ſum etiam quíd ſim facturús.* L. *quid eſt?*
Quíd uis facere, níſi reducere? PA. *équidem cupio, et uix contineor:*
Sét non minuam meúm conſilium: ex úſu quod eſt, id pérſequar: 10
Crédo ea gratiá concordes mágis, ſi reducám, fore.

29 *Mi gnate, dá veniam háne mihi, reduc illam. Veniam* in Theſi totum latet. *Reduce* noſtri omnes. Lege.

Mi gnate, da mi hanc veniam, redduc illam. Plaut. Amph. III, 2, 4.

Da mihi hanc veniam, ignoſce, irata ne ſies.

1 *Procul hinc ſtans.* Tres ex noſtris *Hic*; & lege *Aſtans*, ut Heaut. V, 2, 7.

3 *Quod faciundum fortaſſe ſit poſt, idem hoc nunc ſi feceris.* Hic verſus, ut trochaicus non poteſt ſtare, ut lambicus autem vix atque aegre, adeo impeditus eſt inverſione verborum; quae nos ex Donato, & libro Bembino ita collocamus: *Quod faciundum ſit poſt fortaſſe.* ita trochaicus erit, in quo tamen in *idem hoc*, non fiet colliſio. Victorianus, & alliqui alii libri ita habent:

Quod faciundum ſit fortaſſe poſt idem hoc nunc ſi feceris.

alii, *Quod ſit faciundum fortaſſe*, & in his Baſilicanus. FAERNUS.

Quod faciundum ſit poſt fortaſſe, idem hoc nunc ſi feceris.

Sic dedit Faernus; ut in *Idem* nulla fiat colliſio: quae tamen licentia non poteſt concedi. Noſtri veterrimi cum aliis pleriſque *Quod ſit faciundum*: Unus cum Victoriano, *Fortaſſe poſt*. Repone:

Quod ſit faciundum fortaſſe poſt, idem hoc nunc ſi feceris.

Ubi vides & *Póſt* & ei oppoſitum *Nunc* utrumque in Ictu eſſe.

Quae ſimul tecum. Inverſa verba ſic collo- 5
ca ex libro Bembino, & aliis antiquis, & ratione trochaici, *quae tecum ſimul*. FAERNUS. Noſtri quoque omnes *Tecum ſimul*.

Quid vis Pamphile? Verſus eſt trochai- 7
cus tetrameter acatalecticus, ut & nonus. FAERNUS.

Equidem cupio & vix contineo. Complu- 9
res libri, & in iis antiquiſſimi, *contineor*. FAERNUS. Noſtri etiam *Contineor*.

Credo ea gratia concordes magis, ſi non redu- 11
cam, fore. Quamlibet Donatus aliter legat, ex auctoritate libri Vaticani & Baſilicani, verſuſque ratione, delemus adverbium *magis*; quod etiam in Victoriano reperimus expunctum. *reducam* vero per duo *d* ſcribimus ex libro Bembino. FAERNUS.

Credo ea gratia concordes, ſi non redducam, fore. Sic a Faerno: ſed ſententia ſtolida eſt, & miror qui Donato & aliis imponere potuerit. *Concordes fore, ſi non reducam.* Qualis quaeſo iſta *Concordia?* ubi deſiit familiaritas & ipſa notitia. Qualis porro Lachetis reſponſio. *Neſcias* ſi

L. *Néſcius. uerúm tua refert níhil, utrum illae fécerint,*
Quándo haec aberit. ódioſa haec eſt aétas aduleſcéntulis:
'E medio aequum excédere eſt; poſtrémo nos iam fábula
Sumus, Pámphile, Senex átque anus. 15
Set uídeo Phidippum égredi per témpus, accedámus.

ACTUS IV. SCAENA IV.

PHIDIPPUS. LACHES. PAMPHILUS.

PH. *TIBI quoque iratus édepol ſum, Philúmena,*
Grauitér quidem: nam hercle ábs te eſt factum túrpiter:
Etſí tibi cauſa eſt de hác re: mater te ínpulit:
Huic uéro nulla eſt. L. *ópportune té mihi,*

ſcias? Quid *neſciat* Pamphilus? nempe *Concordes fore. ſi non reducat.* Pergit tamen Laches, *Tua nil refert, cum haec aberit.* Cur vero *haec abſit* vel rus concedat, ſi *ea non reducitur?* Nonne haec Lachetis clare indicant, de *reducenda* uxore locutum eſſe Pamphilum, non de *non reducenda?* Et profecto ſic res eſt. Quinque ex Noſtris cum Edd. vett. & Donato, *Concordes magis, ſi non.* Correctores, cum verſum longiorem juſto vidiſſent, ejecerunt *Magis.* Atqui ejiciendum erat *Non*, & ſententia per Ironiam & ſimulationem efferenda; [*fore.*

Credo ea gratia concordes magis, ſi reducam, Hoc eſt, *Non credo:* & jam aptiſſima ſunt, quae reſpondet Laches. Ita Eun. I, 2, 18.

Credo, ut ſit, miſera prae amore excluſti hunc foras.

& V, 2, 23. *Quid ita? vero debeam*
Credo iſti quicquam furcifero, ſi id fecerim.
Phorm. I, 2, 90. *Ad precatorem adeam, credo.* V, 9, 42. *At meo merito credo.*

12 *Verum id tua refert nihil.* Tò *id*, non habent antiquiſſimi libri Bembinus, Vaticanus, Baſilicanus. FAERNUS.

Utrum illae fecerint. Philarg. ad Georg. III, 105. *Hae quoque non cura nobis leviore tenendae. Legitur & Haec: nam veteribus mos fuit, ut neutra femininis jungerentur. Unde Terentius: Tua nil refert, utrum illuec fecerint: & in Eunucho: Haec adornant, ut lavent.*

13 *Quando haec abierit.* Liber Bembinus, *aberit.* quo quidem modo melius ſtat verſus. FAERNUS. Noſtri, *Abierit.*

14 *E medio aequum eſt excedere.* Omnes antiqui libri, *aequum excedere eſt.* FAERNUS.

15 *Jam nos fabulae.* Liber Bembinus, Baſilicanus ac Victorianus, & Donatus, *nos jam fabulae.* FAERNUS.

Noſtri ſimiliter, *Nos jam fabulae.* Sed jam dudum alii viderunt *Fabula* hic legendum. Neque aliter Donatus, ut ex Interpretatione colligas: *Pronuntia Senex atque Anus, quaſi initium Fabulae.*

16 *Set video Phidippum per tempus egredi.* Multi l. s. inter quos Bembinus & alii antiqui, ità collocant, *Phidippum egredi per tempus:* qui reſtitutus ordo verborum, Iambum conſtituit in quarta hujus verſus ſede, qui eſt Iambicus tetrameter catalecticus. FAERNUS. Sic Noſtri univerſi.

1 *Tibi quoque edepol ſum iratus, Philumena.* Concinnius vetus noſter 900 annorum cum altero Regio:

Tibi quoque iratus edepol ſum, Philumena.

2 *Abs te factum eſt.* Noſtri fere omnes. *Abs te eſt factum.*

3 *Mater te impulit.* Sic recte Donatus. Noſtri omnes, *Quae te impulit.*

5 *Quid reſpondebo his? aut quo pacto hoc eperiam?* Complures libri ſcripti, inter quos anti-

Phidíppe, in ipſo témpore oſtendís. PH. *quid eſt?*
PA. *Quid réſpondebo his? aút quo pacto hoc óperiam?*
L. *Dic fíliae rus cónceſſuram hinc Sóſtratam:*
Ne réuereatur, mínus iam quo redeát domum. PH. *ah,*
Nullám de his rebus cúlpam commeruít tua:
A Myrrhina haec ſunt mea úxore exorta ómnia:
PA. *Mutátio fit.* PH. *éa nos perturbát, Lache.*
PA. *Dum né reducam; túrbet porro, quám uelit.*
PH. *Ego, Pámphile, eſſe intér nos, ſi fieri poteſt,*
Adfínitatem hanc ſáne perpetuám uolo:
Sin éſt, ut aliter túa ſiet ſenténtia,
Accípias puerum. PA. *ſénſit peperiſſe: óccidi.*
L. *Puerúm? quem puerum?* PH. *nátus eſt nobís nepos:*

antiquiſſimi habent *aperiam:* quemadmodum & Donatus legit. ita dicens, *Hoc modo oſtendit nec eſſe quod ſimulet. nec id quod verum eſt, dicendum ſibi eſſe.* ita etiam Robertus Stephanus impreſſit. FAERNUS.

Quid reſpondebo his? aut quo pacto hoc aperiam? Sic dedit Faernus: & verum eſt vetuſtiores & plures Codices *Aperiam* habere. Duo ſoli ex Noſtris *Operiam:* haec tamen vera lectio eſt; & ſic Donatus; ut ex interpretatione ejus colligas, contra ac ſenſit Faernus. *Hoc,* inquit, *modo oſtendit, nec eſſe quod ſimulet* (Hoc refer ad *Quid reſpondebo?*) *nec id quod verum eſt, dicendum eſſe ſibi: Si non eſt dicendum;* certe eſt *Operiendum,* celandum, non *Aperiendum.* Vidit hoc olim & vir doctus Jo. Rivius. Pamphilus ipſe ſupra III, 4, 30.

Ille abiit. quid agam infelix? prorſus neſcio
Quo pacto hoc celem, quod me oravit Myrrhina,
Gnatae ſuae partum.

Crediſne jam homini ipſi? *Quo pacto hoc celem,* id ipſum eſt, quod *Quo pacto hoc operiam.*

11 *Ea nos perturbat Laches.* Liber Bembinus, & Priſcianus, *Lache.* ſic & infra ex ratione verſus legendum eſſe contendimus: *Voſmet videte jam Lache & tu Pamphile.* licet in omnibus libris ſit *Laches.* FAERNUS.

PH. *A Myrrhina haec ſunt mea uxore exorta omnia.*
Mutatio fit: ea nos perturbat, Lache.

Sudat hic multum Donatus, ſed operam ludit. Guyetus illud *Mutatio fit* totumque adeo verſum ut ineptum & ſpurium damnat. Dignus ſane eſt, ut nunc quidem habetur. Sed ſingula ſuis perſonis redde; & genuinum ſe probabit. [*omnia.*

PHR. *A Myrrhina haec ſunt mea uxore exorta*
PAM. *Mutatio fit.* PHI. *ea nos perturbat, Lache.*

Mutatio fit ſunt Pamphili verba: quae ut ſecreti conſcius, averſus a ſenibus loquitur. Hoc, cum indicatum jam ſemel eſt, ſat ſcio, ſua ſe luce cuivis commendabit. Sed aliud dabo, quod adhuc fidem faciat. Niſi hoc Pamphilo tribuas, *Ea nos perturbat,* non erit *Ea uxor Myrrhina,* quod Donatus tamen monendum putavit; ſed *Ea mutatio nos perturbat.* Tam inepte & putide, ut nihil infra.

Dum ne reducam; turbent porro quam velint. 12
'Donatus ad locum: *Quam* non eſt generis 'feminini, ſed eſt *Quantum: Turbent,* errent, '& tumultuentur, ſignificat; vel turbentur. '*Quam velint, quantum* velint, aut eam *quam* 'velint mulierem; ſed melius eſt quod ſupra 'diximus. Si ſtandum erit huic lectioni *Turbent,* quam & codices omnes exhibent; recte ſane magnus Magiſter. Sed cum illud inſpicio, *Ea nos perturbat, Lache;* cui averſus Pamphilus hoc reſponſi dat; vix poſſum dubitare, quin a Terentio ſic fuerit:

Dum ne reducam; turbet porro quam velit.
Myrrhina, inquit Phidippus, *perturbat nos:* ad hoc Pamphilus; *Turbet porro,* perturbet vos adhuc magis Myrrhina, quantum velit; modo ne reducam. Plautus Moſt. III, 1, 15.

Verum ut res ſeſe habet,
Pergam turbare porro: ita haec res poſtulat.

Nam abdúcta a uobis praégnas fuerat fília,
Neque fuísse praegnatem úmquam ante hunc ſciuí diem.
L. *Bene, íta me di ament, núntias: et gaúdeo*
Natum íllum, et illam ſáluam: ſet quid múlieris
Uxórem habes? aut quíbus moratam móribus?
Noſne hóc celatos támdiu? nequeó ſatis,
Quam hoc míhi uidetur fáctum praue, próloqui.
PH. *Non míhi illud factum mínus dolet, quam tíbi, Lache.*
PA. *Etiám ſi dudum fúerat ambiguum hóc mihi,*
Nunc nón eſt; cum eam ſéquitur alienús puer.
L. *Nullá tibi, Pamphile, híc iam conſultátioſt.*
PA. *Perii.* L. *húnc uidere ſaépe optabamús diem,*
Cum ex te éſſet aliquis, quí te appellarét patrem:
Euénit: habeo grátiam dis. PA. *núllus ſum.*
L. *Redúc uxorem, ac nóli aduorſarí mihi.*
PA. *Patér, ſi ex me illa líberos uellét ſibi,*
Aut ſé eſſe mecum núptam; ſatis certó ſcio,

18 *Nam abducta a vobis praegnans fuerat filia: Neque fuisse praegnantem.* Antiquiſſimi libri Bembinus & Vaticanus hanc vocem *praegnans* & *praegnantem* ſine *n* littera habent hoc modo, *praegna, praegnatem:* itaque ſemper & in Pandectis Florentinis ſcripta invenitur haec dictio. Me vero non tantum uſus ſcribendi vetuſtiſſimus movet, quantum hujus dictionis derivatio ab Donato tradita: is enim hunc locum exponens, ait, *Praegnans eſt ante gnatum vel ante genetricem; eſt enim prae ante:* ex quibus Donati verbis liquet hanc vocem non eſſe participium, quod neceſſario per *n* efferendum eſſet, ſed nomen a prae & gnatus, vel a prae & genetrix; quae utraque vox nullam neceſſitatem infert nomini ab ſe deducto, aſſumendae litterae *n*. FAERNUS. Noſtri *Praegnans* & *Praegnantem*.

21 *Natum illum & tibi illam ſalvam.* Noſtri univerſi cum Edd. vett.
Natum illum & illam ſalvam. Dele *Tibi*.

25 *Non tibi illud factum minus placet, quam mihi, Laches.* Sic Faernus, & ſic Libri. Donatus, hac prava lectione irretitus, eo venit, ut dicat, *Placet pro Diſplicet intelligamus.* Quid eſt ſi hoc non eſt ἄνω ποταμῶν? Nimirum aliud innuit ſententia, aliud tinniunt verba. Par locus eſt ſupra IV, 2, 30. *Haec res non minus me male habet, quam te.* Ad iſtam igitur faciem, hic legendum erit, *Non mihi illud factum minus dolet, quam tibi Lache. Dolet mihi, aegre eſt mihi, male me habet,* eodem omnia ſenſu.

Etſi jamdudum. Aliqui libri ſcripti, & in iis vetuſtiſſimi, *etiam ſi dudum.* FAERNUS. Sic Noſtri omnes. 26

Nunc non eſt, cum eam jam conſequitur alienus puer. Adverbium *jam* nullus habet liber ſcriptus: nec Donatus; nec id admittit ratio verſus. FAERNUS. 27
Jam nullus ex Noſtris habet. Sed duo ſic,
Nunc nón eſt, cúm eam ſequitur alienus puer.
Con in compoſitione non niſi una litera eſt inverſa, in libris vetuſtis. *Cum eam* in unam ſyllabam conſtringi, minus placet.

Pater, ſi illa ex me. Elegantior videtur collocatio, quae eſt in libro Bembino, *Pater, ſi ex me illa.* FAERNUS. 33
In textu Faernus dedit, *Si ex me illa.* Atqui noſtri univerſi *Illa ex me.* Placet Bembinus: ut pronuntiemus, *Ex mé illa*; & mox, *Aut ſé eſſe.*

Quae coloſſe intelligo. Vaticanus liber: & 35
unus

Non clám me haberet, quód celaſſe intéllego.
Nunc, cum éius alienum á me eſſe animum ſéntiam,
Neque cónuenturum intér nos poſthac árbitrer;
Quamobrém reducam? L. *máter quod ſuaſit ſua,*
Adoléſcens mulier fécit. mirandúmne id eſt?
Cenſén te poſſe réperire ullam múlierem,
Quae cáreat culpa? an quía non delinquúnt uiri?
PH. *Uoſmét uidete iám, Lache et tu Pámphile,*
Remíſſan opus ſit uóbis, reductán domum.
Uxór quid faciat, ín manu non éſt mea.
Neutra ín re uobis difficultas á me erit.
Set quíd faciemus púero? L. *ridiculé rogas:*
Quicquíd futurumſt, huíc ſuum reddas ſcílicet;
Ut alámus noſtrum. PA. *quem ípſe neclexít pater,*
Ego alám? L. *quid dixti? eho an nón alemus, Pámphile?*
Prodémus quaeſo pótius? quae haec amentia eſt?
Enimuéro prorſus iám tacere nón queo.

unus tantum liber ſcriptus Donati, habet *quae*; Bembinus, *quod*; omnes alii, & Donati, & Terentii libri, *quem:* quod forte procederet ſubintelligendo partum: magis tamen placet *quod*. FAERNUS.

Non mé clam haberet, quod celaſſe intellego. Lege ex Noſtris fere omnibus; *Non clám me haberet*; ut paſſim apud Noſtrum, *Clám* in Arſi. *Quae* plures Noſtri; ceteri *Quem*. Aut lege *Quod* aut *Quae*.

36 *Nunc cum ejus alienum éſſe a me ánimum ſentiam.* Noſtri fere omnes, *Alienum á me eſſe animum*. Recte. *A me*, virtute enclitici *Me* eſt in Ictu; at totum *A me* in Theſi occultari non ex arte eſt.

37 *Nec conventurum inter nos poſthac arbitror:* Sic Faernus. Sed *Arbitror*, quicquid dicant Librarii, cum Mureto legendum. Ceterum omnes pro *Nec* habent *Neque*; & plerique omnes *Poſthac eſſe arbitror:* unus *Poſt eſſe arbitror*: alter, *Poſthac arbitror*.

43 *Remiſſam opus ſit vobis an reductam domum.* Liber Bembinus penultimam dictionem hujus verſus habet per duo *d*, ita etiam verſus ratione exigente: & praeterea hic liber & Baſilicanus, & duo alii antiquiſſimi, item alii multi eam ipſam dictionem, id eſt *reductam*, item aliam praecedentem id eſt *remiſſam*, per *n* in fine habent. ita & Donatus, ſic inquiens: *Remiſſa opus ſit vobis) in veris codicibus ſic eſt, remiſſam, reductam, ut ſit remiſſam, reductam.* quae expoſitio Donati facit, ut pro *remiſſam, remiſſan, pro reductam, reductan*, ipſum ex veris codicibus citaſſe conjiciam. Sed hoc modo dictio *an*, & orationi ſupervacanea erit, & verſui incommoda, quam nos ex auctoritate complurium librorum, in quibus aut expuncta eſt, aut non eſt omnino, delemus. FAERNUS. Sic & Noſtri plerique delent *An*. Omnes *Remiſſan*, & quinque primarii *Reductan*.

Huic reddas ſuum ſcilicet. Omnes fere libri, 47
inter quos vetuſtiſſimi, & Donatus, ita haec verba ordinant, *huic ſuum reddas ſ.* FARRNUS. Pauciores ex Noſtris, *Suum reddas*.

Quem ipſa neglexit, pater ego alam. Lectio 49
libri Bembini, Vaticani, Baſilicani, & aliquorum aliorum eſt, *quem ipſe*; ut haec verba ſint Pamphili ſecum, ne pater & ſocer intelligant, obmurmurantis alium eſſe patrem nati pueri, non ſe. quod autem haec ſecum Pamphilus dicat, oſtenditur ex Chremetis verbis, ſtatim Pamphilum interrogantis quid dixe-

Nam cógis, ea quae nólo ut praeſente hóc loquar.
Ignárum cenſes tuárum lacrumarum éſſe me?
Aut quíd ſit hoc, quod ſóllicitere ad húnc modum?
Primum háne ubi dixti cauſam, te proptér tuam
Matrém non poſſe habére hanc uxorém domi;
Pollícita eſt ea ſe cónceſſuram ex aédibus.
Nunc, póſtquam ademptam hanc quóque tibi cauſám uides;
Puér quia clam te eſt nátus, nactus álteram es.
Erràs, tui animi ſi me eſſe ignarúm putas.
Aliquándo tandem huc ánimum ut adducás tuum,
Quam lóngum ſpatium amándi amicam tíbi dedi?
Sumptús quos feciſti ín eam, quam animo aequó tuli?
Egi átque orauí técum, uxorem ut dúceres.
Tempús dixi eſſe: inpúlſu duxiſtí meo.
Quae tum óbſecutus míhi, feciſti ut décuerat.
Nunc ánimum rurſum ad méretricem induxtí tuum:
Cui tu óbſecutus, fácis huic adeo iniúriam.
Nam in eándem uitam té reuolutum dénuo
Uideo éſſe. PA. *meue?* L. *te ípſum: et facis iniúriam.*
Confíngis falſas caúſas ad diſcórdiam.

sit, ſane Donatus *quem ipſa* magis probat, quod (cum reverentia ejus dixerimus) non ſat bona ratione facere videtur. cui enim Pamphilus ſe probaturum hoc putet, quod ideo alere filium nolit, quia eundem mater neglexerit? idne ſat cauſae cuiquam videri poteſt, ut filium ſuum abjiciat, quod ſit a matre neglectus? FAERNUS.

Recte hic Faernus contra Donatum. Unus tantum ex Noſtris *Ipſa*. Pamphilus averſus dicit, *Quem ipſe neglexit pater*; deinde dum ad eos ſe convertit, *Ego alam?* quod ultimum Chremes audivit. Haec, quae in agendo fiunt, rem reddunt ſatis claram; & iſtis, qui *Ipſa* malunt, os plane obſtruunt.

54 *Aut quid ſit id.* Noſtri plures & meliores, *Quid ſit hoc.*

55 *Primum ubi hanc dixti cauſam.* O. l. s. & Donatus, *hanc ubi dixti.* FAERNUS. Sic & Noſtri.

58 *Ademptam quoque hanc.* O. l. s. *ademptam hanc quoque.* FAERNUS. Noſtri quoque omnes.

Puer quia clam te natus eſt. Liber Bembinus, *clam te eſt natus.* FAERNUS. Noſtri quoque, *Eſt natus.* 59

Animum ut adjungas tuum. Sic dedit Faernus. Atqui codices Noſtri univerſi *Adducas*: ut infra V, 3, 38. 61

Numquam animum quaeſti gratia ad malas adducam partes. Adducas Rivii quoque & Fabricii codices; & Edd. vett. cum Donato. Fallor, an audaculus quiſpiam *Adjungas* hic ſuppoſuit, ex And. I, 1, 29. *Ut animum ad aliquod ſtudium adjungant.*

Quae tum obſecutus mihi feciſti, ut decuerat. Et mox verſu tantum interpoſito, 66

Cui tu obſecutus, facis huic adeo injuriam,
& rurſus v. 70.

Video eſſe. Meue? Te ipſum: & facis injuriam. Niſi has repetitiones ideo factas putes, ut ſenilem loquacitatem coram Auctor oſtenderet; mihi quidem *obſecutus* fueris, ſi vel unum vel utrumque ex prioribus iſtis verſibus expunxeris.

Cum fingis falſas cauſas. Quattuor antiqui libri. 71

Ut cum illa uiuas, téstem hanc cum abs te amóueris:
Sensítque adeo uxor. nam ei causa alia quaé fuit,
Quamobrem ábs te abiret? PH. *pláne hic diuinát: nam id est.*
PA. *Dabo iúsiurandum, níhil esse istorúm tibi.* L. *ah,*
Redúc uxorem: aut, quámobrem non opus sít, cedo.
PA. *Non ést nunc tempus.* L. *púerum accipias: nam ís quidem*
In cúlpa non est: póst de matre uídero.
PA. *Omníbus modis miser sum: nec, quid agám, scio:*
Tot mé nunc rebus míserum concludít pater.
Abíbo hinc, praesens quándo promoueó parum.
Nam púerum iniussu crédo non tollént meo;
Praesértim in ea re cúm sit mi adiutrix socrus.
L. *Fugis? hém, nec quicquam cérti respondés mihi?*
Num tíbi uidetur ésse aput sesé? sine:
Puerúm, Phidippe, míhi cedo: ego alam. PH. *máxume.*
Non mírum fecit úxor, si hoc aegré tulit:
Amárae mulierés sunt, non facile haéc ferunt.
Proptérea haec iracst: nam ípsa narrauit mihi:
Id ego hóc praesente tíbi nolueram dícere:
Neque illí credebam prímo: nunc uerúm palam est.

libri *confingis*. FAERNUS. Vetuſtiores noſtri *Confingis*: alii *Cum fingis*.

73 *Nam ei alia cauſa quae fuit*. O. l. s. *nam ei cauſa alia quae fuit*. FAERNUS. Sic & Noſtri.

80 *Tot nunc me rebus*. O. l. s. *tot me nunc rebus*. FAERNUS. Noſtri vetuſtiores *Tot me nunc*.

82 *Nam puerum credo injuſſu non tollent meo*. In o. l. s. & Donato hic eſt ordo verborum, *injuſſu credo*: pro *tollent* autem Donatus habet *tollit*, corrupte ut opinor pro *tollet*, quod eſt in libro Remb. quod ideo placet ut referatur ad Lachetem, cujus utpote avi, in tollendo puero, ſumma poteſtas erat. FAERNUS.

Nam puerum injuſſu credo non tollet meo. Noſtri omnes *Injuſſu credo*; & iidem *Tollent*. Recte utrumque. *Tollens* Pater & Socer: hoc certum, cum *Adjutricem ſocrum* dixerit: ergo in conſilium de illa re ituros eſſe exiſtimat.

87 *Non mirum fecit uxor mea, ſi hoc aegre tulit*. Aliqui, ut verſui conſulerent, impreſſerunt ſine pronomine *mea*; contra tamen omnium librorum fidem. nos ea dictione retenta, ita verſum ſuſtentamus, ut τὸ *mea* in unam ſyllabam brevem contracto, itemque τὸ *hoc* correpto; in quarta ſede ſit dactylus. FAERNUS.

Non mirum fecit uxor mea, ſi hoc aegre tulit: Sic dedit Faernus, ex omnium, ut ait, librorum fide: & verum eſt; nam & ſic Noſtri univerſi. Sed iſta fides jamdudum apud me decoxit. *Uxor mea* eſſet Myrrhina. Atqui res ipſa praedicat Philumenam Pamphili hic intelligi; ut ſupra v. 73.

Senſitque adeo uxor: nam ei cauſa alia quae
Quamobrem abs te abiret? [*fuit,*
Nam ibi certe *Uxor* non Myrrhina eſt, ſed Philumena; cum verba Lachetis ſint ad Pamphilum. Quid quod ſi *Mea* legas, nullo pacto verſum inde conſtituas? *Mea ſi hoc aeg.* Faerni, nonne bellus eſt Anapaeſtus?

Id ego praeſente hoc tibi nolebam dicere. 90
O. l. s. *id ego hoc praeſente*: Bembinus vero & Victorianus & aliqui alii, pro *nolebam*, *nolueram*. FAERNUS. Sic & Noſtri. Unus tantum *Nolebam*.

Nunc vero palam eſt. Poteſt haec lectio te- 95
neri,

Nam omnino abhorrere animum huic uideo a núptiis.
L. *Quid érgo agam, Phidippe? quid das cónsili?*
PH. *Quid agás? meretricem hanc primum adeundam cénseo:*
Orémus: accusémus: grauius dénique
Minitémur, si cum illo hábuerit rem póstea.
L. *Faciam út mones. eho cúrre, puer, ad Bácchidem hanc*
Uicínam nostram: huc éuoca uerbis meis.
At te óro porro in hác re aduitor sis mihi. PH. *ab,*
Iamdúdum dixi, itidémque nunc dicó, Lache:
Manére adfinitátem hanc inter nós uolo,
Si ullo modo est ut póssit; quod speró fore.
Set uín adesse me una, dum istam cónuenis?
L. *Immo uéro abi, aliquam púero nutricém para.*

ACTUS

neri, sed mihi ea, quae est in libro Bembino vehementer placet, *nunc verum palam est.* ut *verum* sit nomen, & sit sensus, jam veritas manifesta est. FAERNUS. Nostri *Vero.*

92 *Abhorrere animum huic video a nuptiis.* Praepositio *a* non est in libro Bembino, & in Victoriano quoque abrasa est. FAERNUS. Nostri, *A nuptiis:* Recte, ut Andr. V, 1, 10. *Abhorrentem ab re uxoria.*

97 *Eho, puer, curre ad Bacchidem hanc.* Lege ex tribus Nostris;
Eho curre, puer, ad Bacchidem hanc.

99 *Et te oro porro.* Liber Bembinus, pro *&, at* habet: nos tamen *&* malumus. FAERNUS. Nostri *Et.* Sed placet Bembinum *At*; siquidem, nisi *At* legas, etiam hoc ad Puerum loqui videatur.

100 *Itidemque nunc dico Lache.* Non displicet mihi haec lectio; omnes tamen l. s. quoscunque vidi, habent *idemque.* FAERNUS. Unus ex Nostris bonae notae, Codex C. C., *Itidemque*; Alter *Itidem quod.* Utrumvis bene; sed prius magis placet.

103 *Sed visne adesse?* Liber Bembinus, & Donatus, *sed vin adesse?* FAERNUS. Nostri *Visne.*

Nunc me conventam. Liber Bembinus, Basilicanus, Vaticanus, *me nunc c.* meliore collocatione. FAERNUS. Unus modo ex Nostris *Nunc me.* 1

Videndum est ne minus propter iram hanc impetrem, quam possiem. Sic codices: sed ab Auctore erat, *Propter iram hinc impetrem. Hinc* id est *Ab hac Bacchide.* ut Adel. III, 3, 7. 3
Set eccum Syrum ire video: hinc scibo jam ubi sint.
Hinc, ab hoc Syro. Sic *Unde* passim.

Quod me post minus feciss satius sit. Ex libro Bembino, ac Victoriano, & Donato hanc ordinem verborum repono, *quod post me:* elidit autem *s* ex *satius,* ut sit Iambus in ultima: est enim octonarius Iambicus quadratus, sicut & tres primi hujus scaenae. sequentes vero ex eodem libro ita ordinamus: 4
Adgredior. Bacchis salve.
B. *Salve Laches.* LA. *credo edepol te nonnihil mirari Bacchis,*
Quid sit, quapropter te huc foras puerum evocare jussi.
ut primus horum sit dimeter Iambicus catalecticus; secundus, contracto *nihil* in unam syllabam, item tertius sint Iambici octonarii catalectici; qui vero sequuntur, ut in impressis ordinati sunt, ita eos conservamus. FAERNUS. Nostri plerique, *Me post.*

Salve

ACTUS V. SCAENA I.

BACCHIS. LACHES.

B. *NON hóc de nihiloſt, quód Laches me núnc conuentam eſſe éxpetit:*
Nec pól me multum fállit: quin quod ſúſpicor ſit quód uelit.
L. *Uidéndum eſt ne minus própter iram hinc ímpetrem, quam póſſiem:*
Aut né quid faciam plús, quod poſt me mínus feciſſe ſátius ſit.
Adgrédiar. Bacchis, ſálue.
B. *Saluć, Lache.* L. *edepol crédo te non níl mirari, Bácchis,*
Quid ſít, quapropter te húc foras puerum éuocare iúſſi.
B. *Ego pól quoque etiam tímida ſum, cum uénit in mentem quaé ſim:*
Ne nómen quaeſti mi óbſiet: nam móres facile tútor.
L. *Si uéra dicis, níl tibi eſt a mé pericli, múlier:*
Nam iam aétate ea ſum, ut nón ſiet peccáto mi ignoſci aéquom:
Quo mágis res omnis caútius, ne témere faciam, adcúro.
Nam ſi íd nunc facis factúraue es, bonás quod par eſt fácere;

6 *Salve, Laches.* LA. *credo edepol te non nihil mirari, Bacchis.* Lege, verſu ipſo poſtulante:
Salve, Lache. LA. *edepol credo te non nil mirari, Bacchis.*

8 *Ego pol quoque etiam timida ſum, cum venit mihi in mentem, quae ſim. Venit*, quod praeſentis temporis eſt, pyrrichius eſt, eliſo *t*, aut certe τὸ *mihi* additicium eſt: utique enim *mihi* ſubintelligitur, ut & in Eunucho.
Et illud de Rhodia dictum cum in mentem venit.
Virg. *Nec venit in mentem, quorum conſederis arvis.* FAERNUS.
Recte ſenſit Faernus *Mihi* additicium eſſe: ſed non auſus eſt ejicere. Nos, verſu gaudente, ejiciemus.

9 *Ne nomen mihi quaeſtus obſtet apud te: nam mores facile tutor.* *Quaeſti* legitur in libro Bembino, antiqua declinatione. Ceterum nec in eo libro, nec in Vaticano, nec in Victoriano ſunt duae illae dictiones, *apud te*, quae multum incommodant verſui, & parum ſenſui proſunt. ſed ne ſic quidem verſus procedit, niſi ex magna licentia: deeſt enim una ſyllaba, quam nos unius tantum litterae mutatione ſupplemus, legendo pro *obſtet*, *obſtet*. ut ſit, *Ne nomen mihi quaeſti obſtet*. hoc modo, & verſus eſt Iambicus tetrameter catalecticus, ut ceteri, & Iambum habet in quarta, quod huic generi verſuum prope ſolemne eſt, & antiquiſſima lectio conſervatur. Si quis tamen malit *obſtet*, verſus ſuſtentatur diſſolutione diphthongi. FAERNUS.
Noſtri *Quaeſtus obſtet*. Tres e noſtris non habent *Apud te*. Egregie hic Faernus: niſi quod in fine ſe prodit, cum a *Quaëſti obſtet* ſuſtentari poſſe verſum exiſtimat. Ceterum unus ex Regiis *Quaeſtus mihi obſtet*. Repone:
Ne nomen quaeſti mi obſtet.
Omnino in Ictu eſſe debet *Quaéſti*, non in Theſi obmuteſcere. Atque hoc ordine *Quaeſtus* ſtare hic poteſt, aeque commode ac *Quaeſti*.

Si vera dicis nihil tibi pericli a me eſt mulier. 10
Aliam collocationem verborum, quae verſui convenientior eſt, habent o. l. s. *nihil tibi eſt a me pericli mulier*. FAERNUS. Sic & Noſtri omnes.

Quo magis omnis res cautius. Lege ex 12.
Noſtris fere omnibus,
Quo magis res omnes cautius.

Nam ſi id nunc facis; facturaue es. Τὸ *nunc*, 13.
non ponit Donatus, citans hanc ſuper eo loco, *Fac eadem, ut ſis porro.* ne liber quidem Bembinus eam vocem habet: ac neque particulam *id*. FAERNUS.

Nam

Inſcítum offerre iniúriam tibi ínmerenti, iníquom eſt.
B. *Eſt mágnam ecaſtor grátiam de iſtác re quod tibi hábeam.*
Nam quí poſt factam iniúriam ſe expúrget, parum mihi próſit.
Sét quid iſtuc eſt? L. *meúm receptas fílium ad te Pámphilum.* B. *ah.*
L. *Síne dum: uxorem hanc príus quam duxit, uóſtrum amorem pértuli.*
Máne, nondum etiam díxi id quod te uólui. hic nunc uxórem habet:
Quaére alium tibi fírmiorem, dúm tibi tempus cónſulendi eſt:
Nám neque ille hoc animo érit aetatem, néque pol tu eadem iſtác aetate.
B. *Quís id ait?* L. *ſocrus.* B. *méne?* L. *te ipſam: et fíliam abduxít ſuam:*
Púerumque ob eam rém clam uoluit, nátus qui eſt, extínguere.
B. *'Alid ſi ſcirem, quí firmare méam aput uos poſſém fidem,*
Sánctius quam iúſiurandum; id póllicerer tíbi, Lache,

Nam ſi facis facturave es. Sic dedit Faernus, Bembino ſuo nimium addictus. Noſtri univerſi;

Nam ſi id nunc facis facturave es.

Recte: *Facis* finalem *s* abjicit; quod uſitatiſſimum. *Nunc* ſuam vim hic habet, ut oppoſitum futuro *Facturave es.*

14 *Inſcitum offerre injuriam tibi me immerenti iniquom eſt.* Bembinus liber non habet dictionem *me*; quam & Donatus, eam ſubaudiri volens, non eſſe in contextu oſtendit. alii libri eam varie collocatam habent; aliqui enim dictioni *tibi* praeponunt, aliqui poſtponunt: ut ſaepe evenit dictionibus ſubditiciis. ſane in aliquibus libris, inter quos eſt idem Bembinus & Victorianus, hi verſus ita ordinati ſunt:

Nam ſi facis, facturave es, bonas quod par eſt facere,
Inſcitum offerre injuriam tibi: immerenti iniquom eſt.

Diſtinguendum eſt autem poſt *tibi*, ut ſit ſenſus, offerre injuriam tibi, quae vel mulier ſis, vel meretrix, eſt inſcitum: immerenti vero, etiam iniquum eſt. FAERNUS. Ab uno ex Noſtris abeſt *Me*: ceteri *Tibi me*. Diſtinctio illa apud Faernum non placet.

15 *Eſt magna ecaſtor gratia de iſtac re quam tibi habeam.* Et verſus claudicat, & dictio ſoloeciſſat. Repone:

Eſt magnam ecaſtor gratiam de iſtac re quod tibi habeam.

Ubi ordo, *Eſt quod habeam tibi magnam gratiam.* Plautus Rud. IV, 6, 32.

Bonam eſt quod habeas gratiam merito mihi,
Qui te ex inſulſo falſum feci opera mea.

16 *Nam qui poſt factam injuriam ſe expurget parum mihi proſit.* Hic neceſſe eſt vel ex *parum m* elidere, quamvis ſequente conſonante, ut dactylus ſit in ſexta, vel *injuriam* triſyllabum facere, coaleſcentibus in unum duabus extremis vocalibus. mihi tamen magis placeret, ſi deleto pronomine *ſe*, quod ego arbitror ab interpretante ſuperſcriptum, deinde in contextum irrepſiſſe, abſolute legatur, *Nam qui poſt factam injuriam expurget.* non tamen muto, neque detraho quicquam. FAERNUS.

Quod *Parum* corripit Faernus, recte: quod *Injuriam* triſyllabum facit; & verbum & verſum contrucidat.

18 *Sine dícam: uxorem hanc prius quam duxit, veſtrum amorem pertuli.* Atqui hic verſus, ut prior & ſequentes Trochaicus eſſe debet, non Iambicus. Quare audacter repone:

Síne dum: uxorem hanc príus quam.

Ita Noſter alibi, *Mane dum, Dic dum, Abi dum, Facito dum.* Plautus Truc. II, 7, 67. *Sed vera Sine dum petere.*

19 *Mane, nondum etiam dixi id quod volui. hic nunc uxorem habet.* Niſi in *Dixi* aut *Volui* ſynaloepha, quod non licitum eſt, ceſſet; verſus ſyllaba adhuc caret. Eam ego ſtatim praeſtabo.

Máne; nondum etiam dixi id quod te volui. *Quod te volui*; ut And. I, 1. *Paucis te volo,* *Quod me velis.* III, 3, 4. *Quid ego te velim.*

Habeat

Ségregatum habuísse, uxorem ut dúxit, a me Pámphilum.
L. *Lépida es. ſet ſcin, quíd uolo potius ſódes facias?* B. *quíd? cedo.*
L. *Eás ad mulierés huc intro, atque íſtuc iuſturándum idem*
Pólliceare illís: exple animum iis, téque hoc crimine éxpedi.
B. *Fáciam: quod pol, ſi éſſet alia ex quaéſtu hoc, haut facerét, ſcio;*
Ut de tali cauſa nuptae múlieri ſe oſténderet.
Sét nolo eſſe fálſa fama gnátum ſuſpectúm tuum;
Néc leuiorem uóbis, quibus eſt minume aequom, uidérier
Inmerito: nam méritus de me eſt, quód queam, illi ut cómmodem.
L. *Fácilem beniuolúmque lingua túa iam tibi me réddidit:*
Nám non ſunt ſolae árbitratae haec: égo quoque etiam hoc crédidi.
Núnc cum ego te eſſe praéter noſtram opínionem cómperi,

Habeat itaque ſuas ſibi conjecturas, *Mane ſodes*, & *Laches, Mane*, & *Mane mane*; qui ne id quidem ſenſit, ſe id agere ut Iambicus ſit, qui ab Auctore Trochaicus exibat.

20 *Quaere alium tibi amicum firmiorem, dum tempus conſulendi eſt.* Aliqui libri non habent dictionem *amicum*, & ex iis eſt Victorianus: in quo tamen poſtea ſuperſcripta eſt. Bembinus eam dictionem praepoſitam habet dictioni *firmiorem*; alii libri & Donatus poſtpoſitam, ut jam diximus evenire ſubditiciis dictionibus, ut nullam certam ſedem habeant. Ceterum quod ſequitur, idem liber Victorianus & Bembinus ita habent, *Dum tibi tempus conſulendi eſt.* ut exigit ratio verſus, qui eſt trochaicus tetrameter acatalecticus, ut ſequens. FAERNUS. Recte haec omnia. Noſtri & *Amicum* habent, & *Tibi* non habent.

21 *Nam neque ille hoc animo erit aetatem. Aetatem*, quod & agnoſcit Donatus, & explicat, in nullo Noſtrorum eſt.

23 *Qui natus eſt, extinguere.* Omnes fere libri ſcripti inter quos Bembinus & Victorianus, ita collocant, ut & ratio trochaici expoſcit, *natus qui eſt.* FAERNUS. Quin & Noſtri omnes, *Natus qui eſt.*

24 *Aliud ſi ſcirem.* Lege, verſu ipſo jubente, *Alid ſi ſcirem:* alioqui Iambicus erit inter Trochaicos. De *Alid* jam ante diximus.

26 *Me ſegregatum habuiſſe.* Eandem ob cauſam, ne Iambicus hic ſit, tolle illud *Me*; quod abeſſe vel elegantiae intereſt, cum ſequatur *A me:*

Ségregatum habuíſſe, uxorem ut dúxit, a me Pamphilum.

Scin quid volo potius ſodes facias. Quid vis, cedo? Vis & verſui ſupereſt, & ſententiae; atque ideo recte id Muretus ejecit. Heaut. IV, 4, 14 SY. *At ſcin quid ſodes?* BA. *Quid?* 27

Fáciam: quod pol, ſi éſſet alia ex hoc quaeſtu, haút facerét, ſcio. Vides illud *Quaeſtu*, ut ſupra v. 9, in Theſi latitare. Repone: *Ex quaéſtu hoc.* 30

Sed eſſe falſa fama nolo. In Bembino deeſt τὸ *eſſe*, ſed perperam: ceterum hunc ordinem verborum habet, quem & Donatus ponit, addito tamen verbo *eſſe: ſed nolo falſa fama eſſe*; aliqui etiam libri ſic habent, *ſed nolo eſſe falſa fama.* utrumque melius quam quod in lectione vulgata eſt; quod quidem ad verſum attinet. FAERNUS. 32

Sed nolo falſa fama eſſe gnatum ſuſpectum tuum. Plurimi ex Noſtris, *Séd nolo éſſe fálſa fama.* Tres *Séd eſſe nólo fálſa fama.* Ex his Faernus omnium deterrimam elegit.

Ego queque hoc etiam credidi. Ex auctoritate libri Bembini deleo dictionem *hoc*, ſine detrimento verſus & ſenſus. FAERNUS. Faernus ejecit *Hoc.* Noſtri omnes retinent, ſed alio ordine. Pro *Hae* duo ex Noſtris *Haec*; ut ſaepe ante. Lege igitur: 36

Nam non ſunt ſolae arbitratae haec: *ego queque etiam* hoc *credidi.*

Fác eadem ut ſis pórro: noſtra utére amicitia, út uoles:
Aliter ſi: ſet répprimam me, ne aégre quicquam ex me aúdias:
Uérum hoc te moneo únum, qualis ſim amícus, aut quid póſſiem, 40
Pótius quam inimicús, periclum fácias. ——

ACTUS V. SCAENA II.

PHIDIPPUS. LACHES. BACCHIS.

PH. —— *NIL aput mé tibi*
Defíeri patiar: quín, quod eſt, benígne praebeátur.
Set tú cum ſatura atque ébria es, et púer ut ſatur ſit fácito.
L. *Noſtér ſocer, uideó, uenit: nutrícem puero addúcit.*
Phidíppe, Bacchis déierat perſáncte. PH. *haecine eaſt?* L. *haéc eſt.* 5

39 *Sed reprimam.* Tò *ſed* delendum ex auctoritate libri Bembini ac Victoriani, & ratione trochaici. FAERNUS.

Aliter ſi facias. reprimam me. Noſtri omnes *Sed reprimam.* Sed verſus gratia Correctores *Sed* olim ejecerunt. Immo retine, & verſui aliter conſule, *Facias* abire jubens:

Aliter ſi: ſet répprimám me.

Heaut. I, 2, 25. *Illéne ? ſet réprimám me. Aliter ſi,* Apoſiopeſis rei congrua. ut Virgil. *Quos ego: ſed motos,* & *Quamquam O; ſed vincant:* ſic hic, *Aliter ſi, ſed reprimam.* Ita ſaepe apud quoſvis ſcriptores, *Sin*; reliquis per Apoſiopeſin omiſſis.

40 *Verum te hoc moneo unum,* Noſtri, uno excepto, omnes, *Verum hoc té moneo unum*; ut *Té* in Ictu ſit. Recte: Et *Qualis* elidit *s* ante conſonantem, ut paſſim: non, ut quidam volunt, *Amicus* ejicit *us* ante vocalem.

41 *Potiuſquam inimicus, periculum facias.* B *faciam ſedulo.* Reſponſionem Bacchidis in hoc verſu, Bembinus liber non habet, quam & in pauciſſimis aliis invenias: & putamus non neceſſariam. ſupereſt ut verſui conſulatur, quod ſic facimus: ex aliquibus libris ſcriptis, in quibus eſt Victorianus, legimus *periclum*, & quattuor primis ſequentis ſcaenae verbis hunc verſum ſupplemus: ea ſunt, *nihil apud me tibi.* ut *nihil* in unam ſyllabam contracto, & *d*, ex *apud* eliſo, ſit in ſexta ſede hujus trochaici, dactylus. FAERNUS. Unus tantum ex tot Noſtris habet, *Faciam ſedulo.*

Defieri patiar, quin quod opus ſit benigne praebeatur. Hunc verſum omnes fere l. s. ſimul ponunt, cum illis quattuor verbis, quibus ultimum verſum praecedentis ſcaenae ſupplevimus. ſed illis detractis remanet ille quem aſcripſimus, qui eſt trochaicus tetrameter, ut praecedentes: licet illi catalectici, hic acatalecticus. FAERNUS. 2

Defieri patiar: quín quod opus ſit, benígne praebeátur.

Nec *Quod opus ſit*, nec, quod quidem voluit, *Quod opuſt* in hujus verſus caeſura poſſunt conſiſtere. In Regio Chartaceo deeſt *Opus*. At in Codice C.C. *Quin quod eſt*. Egregie:

Defieri patiar: quin, quod eſt, benigne praebeatur.

Quod eſt, quod domi eſt, quod res noſtra praebet.

Sed cúm tu ſátura atque ébria éris, puér ut ſatúr ſit facito. Vides, ut invenuſte diſpertiantur Accentus: quamvis apud Priſcianum quoque p. 701. *Eris* legatur, etiam in codice ſcripto. Repone: 3

Sed tú cum ſatura atque ébria es, & púer ut ſátur ſit facito.

Puero nutricem adduxit. Placet mihi *adducit*, quod in libro Bembino eſt, ut per praeſens tempus omnia enuntientur, *venit, adducit*. ita conjicere licet fuiſſe & in Victoriano, nam *x* in litura eſt. FAERNUS. Duo ex Noſtris *Adducit*. Sed inſuper inverſis verbis lege, *Nutricem puero adducit*. 4

Licet

PH. *Nec pól iſtae metuunt deós: neque has reſpícere deos opínor.*
BA. *Ancíllas dedo: quólubet cruciátu per me exquíre.*
Haec rés hic agitur: Pámphilo me fácere ut redeat úxor,
Opórtet: quod ſi effécero, non poénitet me fámae,
Solám feciſſe id quód aliae meretríces facere fúgitant.
L. *Phidíppe, noſtras múlieres ſuſpéctas fuiſſe fálſo*
Nobís in re ipſa inuénimus: porro háne nunc experiámur.
Nam ſí compererit crímini tua ſe úxor credidíſſe,
Miſſam íram faciet: ſín item eſt ob eám rem iratus gnátus,
Quod péperit uxor clam, íd leueſt: cito áb eo haec ira abſcédet.
Profécto in hac re níl mali eſt, quod ſít diſcidio dígnum.
PH. *Uelím quidem hercle.* L. *exquíre: adeſt: quod ſátis ſit, faciet ípſa.*
PH. *Quid mi íſtaec narras? quiane non tute ípſe dudum audíſti,*

8 *Licet haec res hic agitur. Licet* non eſt in libro Bembino nec Victoriano: nec ponitur a Donato, & a verſu reſpuitur. FAERNUS. Recte: ſed *Licet* in omnibus Noſtris eſt, uno Regio excepto.

9 *Oportet: quod ſi perficio, non poenitet me famae. Perficio* verſum jugulat, qui Creticum vel ei parem pedem in caeſura poſtulat. Donatus in Edd. vett. *Perfecero*, & ſic ſcriptus Oxonienſis. Repone:

Oportet, quod ſi effecero, non poenitet me famae. Effecero, quo nullum hic verbum aptius. Eun. V, 8, 26. *Hoc ſi effeceris.* Phorm. IV, 1, 24. *Donec tibi id, quod pollicitus ſum, effecero.*

13 *Nam ſi compererit crimini tua ſe uxor credidiſſe.* Noſtri omnes poſt *Uxor* addunt *Falſo.* Sed inepte, & verſu reſpuente. *Crimen* per ſe habet notionem falſitatis. Donatus: *Crimen proprie dicitur, id quod factum eſt:* Immo lege, *Id quod falſum eſt.*

14 *Miſſam iram faciet: ſin autem eſt ob eam rem iratus gnatus.* Profecto hujus metri in caeſura ratio Correctoribus vetuſtis latebat: ita nunc frequenter in his verſibus peccant Libri veteres. *Sin autem eſt* pro Cretico hic inambulat. Tu repone, *Sin item eſt*; etiam ſententiae commodius.

17 *Quod ſatis ſit, faciet.* B. *faciam.* In contextu libri Bembini non eſt reſponſum Bacchidis, ſed loco ejus pronomen *ipſa*; ita & Donatus legit, ita & o. l. s. niſi quod in iis ſequitur reſponſum Bacchidis, perperam id quidem: nam verſus repugnat. FAERNUS.

Noſtri omnes addunt, ut Bacchidis reſponſum, *Faciam.* Non placet: nam verſu infra 20 Laches eam monet, *Quod mihi pollicita es, ſerves.* Id vero pollicita eſt V, 1, 30. *Eas intro ad mulieres: Faciam.* Quod ſi hic quoque dicat *Faciam*; non jam *Mihi pollicita es* diceret, ſed *Nobis.*

18 *Quid iſtaec mihi narras? an quia non tute ipſe audiſti dudum.* Liber Bembinus, & omnes fere alii, ac Donatus; *quid mihi iſtaec:* Baſilicanus *quid mi iſtaec*, & infra iidem libri, *dudum audiſti.* Donatus vero non, *tute ipſe*, ſed *tu ipſe* habet. ita eſt Iambus, vel Pyrrichius in quarta. FAERNUS.

Quid mihi iſtaec narras? an quia non tu ipſe dudum audiſti.

Sic dedit Faernus; ex Donato, ut narrat, *Tu ipſe.* Donatus in vett. Edd. habet *Tute ipſe*; ut omnes hic Noſtri & item Faerni. Sentio, quid illum induxerit: *An quia non*, ſi *Tute* legas, pro Cretico male ponitur: maluit ergo Dactylum *An quia*; & idcirco *Tu ipſe* adſcivit. Infelix laboris: neutrum enim hic ſtare poteſt. Repone:

Quid mi iſtaec narras? quiane non tute ipſe dudum audiſti.

Plautus Perſ. V, 2, 69. *Quiane te voco, bene ut tibi ſit.* Virgil. Aen. IV, 538. *Quiane auxilio juvat ante levatos.*

De hac re ánimus meus ut ſít, Laches? illís modo explete ánimum.
L. *Quaeſo édepol, Bacchis, quód mihi es pollícita, tute ut ſérues.*
B. *Ob eám rem uin ergo íntroeam? L. i, atque éxple iis animum, ut crédant.*
B. *Eo; étſi ſcio pol hís meum fore cónſpectum inuiſum hódie:*
Nam núpta meretrici hóſtis eſt, a utro ubi ſegregáta eſt.
L. *At haéc amicae erúnt, ubi quamobrem adueneris reſcíſcent.*
PH. *At eáſdem amicas fóre tibi promítto, rem ubi cognórint:*
Nam illás errore et té ſimul ſuſpícione exſólues.
B. *Perii, pudet Philúmenae: uos ſéquimini intro huc ámbae.*
L. *Quid eſt míhi quod malim, quám quod huic intéllego euenire?*
Ut grátiam ineam ſíne meo diſpéndio et mihi próſim.
Nam ſi éſt ut haec nunc Pámphilum uere áb ſe ſegregárit,

19 *Illis modo exple animum.* Liber Bembinus, & Donatus, *explete*: eſt enim ſermo non ad Lachetem ſolum, ſed & ad Bacchidem. verſus quoque hunc lectionem exigit. FAERNUS. Unus ex Noſtris vetus, *Modo explete*: ceteri *Modo exple*.

21 *Vis ergo introeam?* Liber Bembinus *Vin ergo introeam?* ita prius erat & in Victoriano. FAERNUS. Noſtri omnes *Vis*, non *Vin*.

B. *I atque éxple animum iis ut credant.* I hic non patitur ſynaloepham: vetuſtus Noſter, ut alibi, *Ii* duplice *i* ſcribit; nam duplicis poteſtatem habet; idcirco, ut O & *Au*, non elidítur. Ceterum mutato ordine lege, *Atque exple iis animum, ut credant.*

22 *Eo: etſi ſcio pol his foré meum conſpectum inviſum hodie.* Salvus eſt etiam in hac lectione numerus: ſed ex codice Petrenſi lego;
Eo: etſi ſcio pol his meum fore.
Et collocatio elegantior eſt.

24 *At hae amicae erunt.* Liber Bembinus *haec amicae*, ut & exigit verſus. FAERNUS. Etiam Chartaceus Noſter *Haec*, ut ſcias a veterrimo codice tranſcriptum. *Haec* feminino plurali ſaepe habuimus.

25 *At eaſdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cognoverint.* Hunc totum verſum idem liber non habet, & ſane ſupervacaneus videtur, quamvis a Donato ponatur, prima pars ejus: ſane, ſi hunc verſum retinemus, *cognorint* legendum ex ratione verſus, contra omnium librorum fidem, FAERNUS.

Uterque verſus commodus & genuinus. Poſterior, ut fit, in Bembino & in C. C. & Petrenſi, omiſſus eſt; quia ab *At* eodem quo prior verbo inchoatur. Uterque ſenex, ut par erat, fidem hanc Bacchidi dant; & magis Phidippus, qui ibi paterfamilias eſt.

27 *Perii, pudet Philumenae: ſequimini me intro huc ambae.* Non temere eſt, quod nec liber Bembinus, nec Donatus habent dictionem *huc*; aliique libri, qui eam habent, partim dictioni *intro* praeponunt, partim poſtponunt, ex quo apparet, ut ſubditiciam, certum eam locum non habere. pronomen vero *me*, non poſt *ſequimini*, ſed ante, habet liber Bembinus. alii libri, & hi complures, & ante & poſt habent: quam & veram arbitror lectionem, detracto adverbio *huc*. FAERNUS.
Perii, pudet Philumenae me: ſequimini me intro ambae.
Sic dedit Faernus. Sed Noſtri univerſi *Huc* habent. Repone:
Perii, pudet Philumenae: vos ſequimini intro huc ambae.
Sic *Sequimini* abſolute Eun. IV, 7, 2. & Phor. II, 3, 8. *Vos ſequimini*, ut Eun. III, 2, 53. VII. 2, 46. *Vos* potius quam *Me*; ut in caeſura Ambiguum evitetur.

29 *Et mihi una proſit.* Donatus, & liber Bembinus & Baſilicanus, & Vaticanus & plerique alii non habent τὸ *una*. quod & reſpuit verſus. FAERNUS.
Duo tantum ex Noſtris addunt *Una*. Sed vide ipſos verſus.
Quid eſt quod mihi malim, quam quod huic intellego evenire,

Ut

Scit sé nobilitatem éx ea re náctam et gloriam ésse:
Refert grátiam eii, unáque nos sibi ópera amicos iúngit.

ACTUS V. SCAENA III.

PARMENO. BACCHIS.

PA. *'EDEPOL ne meam érus esse operam députat paruí preti;*
Qui ób rem nullam míssit, frustra ubi tótum desedí diem:
My'conium hospitém dum exspecto in árce Callidémidem.
'Itaque ineptus hódie dum illi sédeo, ut quisquam uénerat,
'Accedebam: adulescens, dic dum quaéso, tun es My'conius?
Nón sum. at Callidémides? non. hospitem ecquem Pámphilum

Ut gratiam ineat sine suo dispendio, & mihi prosit.
Quid hoc est? *Quid mihi malim, quam ut* sine suo dispendio *mihi prosit meretrix?* Immo, credo, vel cum maximo meretricis, quam modo angue pejus oderat, dispendio id sibi optet senex. Donatus, prava lectione irretitus, quo non se versat? Repono, re ipsa me eo ducente;
Quid est mihi quod malim quam quod huic intellego evenire?
Ut gratiam ineam sine meo dispendio, & mihi prosim.
Quid est, inquit, *quod Mihi malim, quam ut gratiam ineam* &c. *quod Huic evenire intellego.* Vides, opinor, sententiam claram; & una vides, quo pacto evenerit, ut interpolaretur. Cum enim *Huic*, quod vero ordine postremum est, in medio veniret; eo decepti Librarii personas primas *Ineam* & *Meo* in tertias mutaverunt.

31 *Scit sibi nobilitatem ex eo & rem natam & gloriam esse.* Sic libri omnes. Donatus: *Ex eo, utrum ex Pamphilo; an ex eo, ex ea re: & hoc melius.* Certe melius: sed hoc etiam expediat summus Magister; cur Noster inter *Nobilitatem* & *Gloriam*, quae cognatae sunt significationis, *Rem* in medium intruserit, prorsus diversae. Quomodo autem REM *natam? Quia multa*, inquit idem, *in eam contulit Pamphilus.* Itane vero? Atqui de re ventura hic agitur, non de praeterita: & *si vere ab se segregarit*, non res creverit, sed damnum obvenerit. Codex unus ex Regiis *Nactam* pro *Natam.* Repone:

Scit se nobilitatem ex ea re nactam & gloriam esse.
Ubi ordo est, *Scit se ex ea re nactam esse nobilitatem & gloriam.*

Referetque gratiam ei. Ex auctoritate libri 32
Bembini & Victoriani delemus conjunctionem *que*, nec sermoni necessariam, & versui incommodam, qui est Iambicus tetrameter catalecticus ut ceteri, habens dactylum in secunda. FAERNUS,

Referet gratiam ei unaque nos sibi opera amicos junget. Sic voluit Faernus; etsi in Editione sit *Referetque.* Bene sane, quod duo primarii libri *Que* ejiciant. Sed ne sic quidem versus commodus est. Codex Academicus *Refertque.* Repone:
Refert grátiam eii, unaque nos sibi opera amicos jungit.
Refert, Jungit, ut supra *Scit*, elegantius quam ista Futura. *Refert* corripitur; quae licentia in primo pede facile conceditur.

Deputat parvi pretii. Idem liber *preti.* 33
FAERNUS. Sic & Nostri meliores *Preti*, ut *Viti, Gaudi, Consili.* Semper ita oportet, ut in Andria semel docuimus.

Ut quisque venerat. Duo ex Nostris *Quisquam*; & ad versum commodius & ad sententiam. 34

Dic dum quaeso, es tu Myconius. Nisi 35
Quaeso fine Synaloepha sit, quod non licet, versui deerit Syllaba. Unus ex Nostris *Tu es.* Lege, *Tun es Myconius?* vel *An es tu Myconius?*

Neque

Híc habes? omnés negabant: néque eum quemquam esse árbitror.
Dénique hercle iám pudebat: ábii. set quid Bácchidem
'Ab nostro adfine éxeuntem uídeo? quid huic hic ést rei?
B. *Pármeno, opportúne te offers, própere curre ad Pámphilum.*
PA. *Quíd eo?* B. *dic me oráre, ut ueniat.* P. *ád te?* B. *immo ad Philúmenam.*
PA. *Quíd rei est?* B. *tua quód nil refert, pércontari désinas.*
PA. *Nil aliud dícam?* B. *étiam: cognósse ánulum illum Myrrhinam*
Gnátae suae fuísse, quem ipsus ólim mi dederát. P. *scio.*
Tántumne est? B. *tantum: áderit continuo, hóc ubi ex te audíuerit.*
Sét cessas? P. *minume équidem; nam hodie míhi potestas haút datast:*
'Ita cursando atque ámbulando tótum hunc contriúi diem.
B. *Quantam óbtuli aduentú meo laetítiam Pamphilo hódie?*
Quot cómmodas res áttuli? quot aútem ademi cúras?
Gnatum eí restítuo, paéne qui harum ipsíusque opera périit:
Uxórem, quam nunquam ést ratus posthác se habiturum, réddo:
Qua ré suspectus suó patri et Phidíppo fuit, exsólui:
Hic ádeo his rebus ánulus fuit ínitium inueniúndis.
Nam mémini abhinc mensés decem fere ád me nocte prima
Confúgere anhelantém domum, sine cómite, uini plénum,
Cum hoc ánulo: extimui ílico: mi Pámphile, inquam, amábo,
Quid éxanimatu's óbsecro? aut unde ánulum istum náctu's?
Dic mi. ílle alias res ágere se símuláre. postquam uídeo
Nescío quid suspectárier, magis coépi instare ut dícat.

7 *Neque enim quemquam esse arbitror,* O. l. s. *neque eum.* ita & Donatus, si bene confideretur. FAERNUS. Sic & Noſtri *Eum.*

14 *Quem ipsus mihi olim dederat.* Ex o. l. s. & ratione verſus, ita colloco, *olim mihi.* FAERNUS. Ita & Noſtri.

15 *Haec ubi ex te audierit.* O. l. s. *hoc ubi,* & in *audierit,* antepenultima producenda, aut *audiverit* legendum. FAERNUS. Sic & Noſtri. Sed *Audiverit* repoſuimus, ut ſcriptura pronuntiationi ſit congrua.

20 *Gnatum ei reſtituo, qui paene harum ipſiuſque opera periit.* Sic omnes libri, gemente verſu. Sed facilis medicina eſt:
Gnatum ei reſtituo, paene qui harum.
Tute animadvertes, ſolere Noſtrum pronomen *Qui* in ſecundo loco ponere.

27 *Quid exanimatus es obſecro?* Plerique Noſtri, *Quid es exanimatus?* Lege, *Quid exanimatu's obſecro?* & ſic *Nactu's.* *Es* apud Noſtrum produci ſolet, & a verſu hic reſpuitur.

28 *Poſtquam id video. Neſcio quid ſuſpicarier.* Pronomen *id* in nullo eſt l. s. niſi in Victoriano, ubi & deletum eſt. FAERNUS. Lege, *Poſtquam video Neſcio quid ſuſpectarier.*

30 *Virginem neſcio quam compreſſiſſe.* Ex ratione verſus, & ex fide libri Bembini, Vaticani, & Baſilicani, & aliquot aliorum, ac Donato delemus *vè virginem.* FAERNUS. Ita Noſtri plerique.

31 *Dicitque ſe illi.* *Se* geminamus ex o. l. s. FAERNUS. Et Noſtri omnes *Seſe.*

34 *Philumenam eſſe compreſſam ab eo.* Hic ordo verborum eſt in libro Bembino, *compreſ-*
ſam

Hemo sé fatetur ui ín uia neſcío quam compreſſíſſe:
Dicítque ſeſe illi ánulum, dum lúctat, detraxíſſe:
Eúm cognouit My'rrhina haec, in dígito modo me habénte:
Rogat únde ſit: narro ómnia haec: indéſt cognitio fácta,
Philúmenam compréſſam eſſe ab eo, et fílium inde hunc nátum.
Haec tót propter me gaúdia illi cóntigiſſe laétor:
Etſi hóc meretrices nón uolunt aliné: neque enim in rem eſt nóſtram,
Ut quíſquam amator núptiis laetétur. uerum ecáſtor,
Numquam ánimum quaeſti grátia ad malás adducam pártis.
Ego dum íllo licitumſt úſa ſum benígno et lepido et cómi.
Incómmode mihi núptiis euénit: factum fáteor:
At pól me feciſſe árbitror, ne id mérito mi euenéret.
Multa éx quo fuerint cómmoda, eius incómmoda aequumſt férre.

ACTUS V. SCAENA IV.

PAMPHILUS. PARMENO. BACCHIS.

PAM. *UI'DE, mi Parmeno, étiam ſodes, út mi haec certa et clára attuleris:*
Né me in breue pellícias tempus gaúdio hoc falſó frui.
PAR. *Uíſum eſt.* PAM. *certen?* PAR. *cérte.* PAM. *deus ſum, ſi hóc itaſt.*
PAR. *uerum réperies.*
PAM. *Mánedum ſodes: tímeo ne aliud crédam, atque aliud núnties.*
PAR. *Máneo.* PAM. *ſic te díxe opinor, ínueniſſe My'rrhinam*

ſum eſſe. FAERNUS. Noſtri *Eſſe compreſſam.* Recte Bembinus: *Eſſe* hic priorem corripit.

32 *Eum haec cognovit Myrrhina in digito modo me habentem.* Atqui Myrrhina non cognovit Bacchidem habentem in digito anulum; ſed *ipſum anulum cognovit*; ut Eun. V, 3, 6. *Cognoſcitne ſigna?* & Heaut. IV. 1, 44. *Poſtquam aſpexi anulum, ilico cognovi.* Repone: [*habente.*
Eum cognovit Myrrhina haec, in digito modo me

36 *Et ſi hoc meretrices aliae nolunt; neque enim eſt in rem noſtram.* Claudicat in caeſura hic verſiculus; cui ſic opitulaberis.
Et ſi hoc meretrices non volunt aliae; neque enim in rem eſt noſtram.

1 *Vide mi Parmene.* Verſus hi trochaici ſunt tetrametri: ſed hic & ſeptimus, acatalectici, alii catalectici. FAERNUS.

2 *Ne me in breve hoc conjicias tempus, gaudio.* Ex aliquibus libris, inter quos eſt Victorianus, & ratione trochaici, deleo pronomen *hoc.* FAERNUS. Legendum exiſtimo:
Ne me in breve pellicias *tempus gaudio hoc falſo frui.*

PAR. *Viſum eſt.* PAM. *certone?* PAR. *certe.* PAM. *deus ſum ſi hoc ita eſt.* PAR. *uerum reperies.* O. l. 8. *certene* habent, praeter Bembinum & Victorianum, qui *certen*, quo poſteriore modo verſus eſt trochaicus catalecticus, ut ceteri, correpta tamen τὸ *hoc.* FAERNUS. Hoc recte. Noſtri *Certene.*

Maneó: Sic te dixíſſe opinor, ínueniſſe My'rrhinam
Bacchidem anulum ſuum habere.
Verſus prior, ſi hanc lectionem recipis, pro Trochaico Iambicus fit. Vel ergo *Dixe* legas pro *Dixiſſe*, vel cum codice Meadiano, inverſo ordine,

Manee:

Bácchidem ſuum ánulum habere. PAR. *fáctum.* PAM. *eum quem olim eí dedi:*
'Eaque hoc mihi te núntiare iúſſit: itane eſt fáctum? PAR. *ita inquam.*
PAM. *Quís me eſt fortunátior? uenuſtátiſque adeo plénior?*
'Egone pro hoc te núntio quid dónem? quid? quid? néſcio.
PAR. *At égo ſcio.* PAM. *quid?* PAR. *níhil enim:*
Nám neque in nuntió neque in me ipſo tíbi boni quid ſít ſcio.
PAM. *'Egon te, qui ab orco mórtuum me réducem in lucem féceris,*
Sinám ſine munere á me abire? ah nímium me ingratúm putas.
Set Bácchidem eccam uídeo ſtare ante óſtium:
Me exſpéctat, credo: adíbo. B. *ſalue, Pámphile.*
PAM. *O Bácchis, o mea Bácchis, ſeruatrix mea.*
B. *Bene fáctum; et uolupeſt.* PAM. *fáctis, ut credám, facis:*

Maneo: Sic dixiſſe opinor te, inveniſſe Myrrhinam
Bacchidem ſuum anulum habere.
Anulum ſuum ceteri codices; ſed veterrimus cum Petrenſi, *Suum anulum.* Concinnius.

7 *Eaque hoc té mihi núntiare.* Duo ex Noſtris verius: *Eaque hoc mihi te nuntiare.*

8 *Qui me eſt fortunatior.* Hunc verſum & tres ſequentes, partim ex libro Bembino & Victoriano, partim ex aliis ita ordinamus:
PAM. *Quis me eſt fortunatior, venuſtatiſque adeo plenior?*
Egon te pro hoc nuntio quid donem? quid? quid? neſcio.
PAR. *At ego ſcio.* PAM. *quid?* PAR. *nihil enim.*
Nam neque in nuntio, neque in me ipſo, tibi boni quid ſit, ſcio.
ut prius horum, eliſo ex *venuſtatis s*, item ſecundus ſint trochaici tetrametri catalectici, item quartus, eliſo tamen *n*, ex dictione *in*, bis poſita. FAERNUS.

9 *Egon te pro hoc nuntio quid donem? quid? quid? neſcio.* Verſus pede claudo incedit. Lege ex Noſtris univerſis:
Egone pro hoc te nuntio quid donem?

12 *Egon, qui ab orco.* Editio vetus & unus ex Regiis recentior, *Egon te, qui ab Orco.* Et tum verſus Iambicus erit, ut ſequens.

19 *Ut voluptati obitus.* In *voluptati*, eliditur *p*, ut verſus ſit octonarius Iambicus, ut ſequentes. FAERNUS.
Ut voluptati obitus, ſermo, adventus tuus, quocumque adveneris.
Vides haec ſingula, *Obitus*, deinde *Sermo*, rurſus *Adventus*, idem ſcilicet quod *Obitus*; poſtremo *Adventus quocumque adveneris.* Haeccine placent? aut pro cetera Terentii elegantia ſunt? Donatus lectione prava circumventus quid non comminiſcitur? *Inter Obitum atque Adventum hoc*, inquit, *intereſt, quod Obitus eſt, quem caſus affert, Adventus, quem voluntas & deſtinatus locus.* Atqui hoc falſum & ſolvendae difficultatis gratia confictum eſſe, res certa eſt. Nonius; *Obitus, adventus.* Turpilius Epiclero:
Ecquis hic eſt qui interrumpit ſermonem meum obitu ſuo.
Eſto tamen ut *Obitus* differat quidem ab *Adventu*: cur non junctim ſaltem veniunt? cur *Sermo*, diverſae notionis, intervenit? Repone:
Ut voluptati obitus, ſermo, adfatus tuus, quocumque adveneris.
Sermo ad omnes, *Adfatus* ad hunc vel illum. Virgil. Aen. IV, 283. [*renem*
Heu quid agat? quo nunc reginam ambire furentem
Audeat adfatu?
Et vide ut gradatim procedat ſententia, *Obitus, ſermo, adfatus.*

21 *Ut unus hominum homo.* Aliqui libri, inter quos Bembinus, *Ut unus omnium homo*, quod & probo, pulchre enim opponuntur, *unus, omnium.* FAERNUS.
Ut unus omnium homo te vivat numquam quiſquam blandior.
Sic dedit Faernus. Ex Noſtris unus tantum Regius *Ommium* habet; ceteri *Hominum.* Plures autem ex iis cum Edd. vett. *Nuſquam.* Recte. Si enim *Numquam*; non dixiſſet *Vivat*, ſed *Vixerit.*

Antíquamque adeo tuám uenustatem óbtines,
Ut uóluptati obitus, sérmo, adfatus tuús, quocumque aduéneris,
Sempér sit. B. *ac tu ecástor morem antíquom atque ingenium óbtines,*
Ut únus omnium hómo te uiuat núsquam quisquam blándior.
PAM. *Ha, ha, hé, tun mi istuc?* B. *récte amasti, Pámphile, uxorém tuam:*
Nam númquam ante hunc diém meis oculis eám, quod nossem, uíderam:
Perliberalis uísast. PAM. *dic uerum.* B. *íta me di ament, Pámphile.*
PAM. *Dic mi, hárum rerum núm quid dixti iám patri?* B. *nil.* PAM. *néque opus est*
Adeó muttito. plácet haut fieri hoc ítidem ut in comoédiis,
Omnia ómnes ubi rescíscunt. hic, quos fúerat par rescíscere,
Sciúnt: quos non autem aéquomst scire, néque resciscent néque scient.
B. *Immo etiam, qui hoc óccultum iri fácilius credás, dabo.*

22. *Tune mihi istuc?* Ex eodem libro & Victoriano lege *tun*, & versus procedit, si *mihi* monosyllabum feceris. FAERNUS. Sic & Nostri.

26. *Placet non fieri hoc.* Ferri quidem hoc potest; sed cur non potius quod in proximo est, *Placet haut fieri.*

27. *Omnia omnes ubi resciscunt: hic quos par fuerat resciscere.* Hic versus trochaicus est tetrameter hypercatalecticus; sed tales non placent mihi. quomodo ergo possit esse catalecticus ex antiquis lectionibus eruendum. Bembinus ita habet, *hic quos fuerit par resciscere.* Donatus sic, *hic quos par fuerit.* Vaticanus, Basilicanus, & nonnulli alii pro *resciscere, sciscere* habent. quod idem est, quod *scire.* Plautus in Amphitr. *Accedo ut sciscam quid velit:* sed ne sic quidem versus procedit. ego considerata lectione libri Bembini & Donati, quae est *fuerit*, quod tamen cum de futuro sit, & in praesenti sequatur *sciunt*, non sat bene cum eo cohaeret, pro *fuerit, fuit* legendum censuerim. ita & versui & orationi optime consulitur, & antiqua lectio partim conservatur, partim minima immutatione emendatur: legemus ergo, *hic quos fuit par sciscere.* FAERNUS.

Omnia omnes ubi resciscunt, hic quos fuit par sciscere. Nusquam tam male cessit Faerno, quam in hoc loco; dum laborat versum qui Iambicus est, ad Trochaici formam redigere. Repone

Omnia ómnes ubi resciscunt. Hic, quos fuerat par resciscere.

Nostri codices, *Hi quos.* Sed recte *Hic*, ut Donatus, *In hac comoedia, vel in hac re. Par fuerat resciscere*, nostri universi: ordinem, accentus gratia, ex Bembino adscivimus. *Omnia* in primo pede rite corripitur.

Sciunt: quos non autem scire aequum est. 28
Bembinus liber hanc collocationem verborum habet: *Quos non autem aequumst scire.* ita procedit trochaicus, contracto *sciunt* in unam syllabam. FAERNUS. Iterum Trochaicum hic quaerit Faernus, cum Iambicum invenisset.

Neque resciscunt, neque scient. O. fere l. 8. Ib.
& in iis Bembinus, & Victorianus, & Basilicanus: itemque Donatus, *resciscent:* FAERNUS. Nostri quoque omnes, *Resciscent.*

Immo etiam hoc qui occultari posse. In libro 29
Bembino, non est *τὸ posse*, sed & in Victoriano expunctum est. collocationem vero praecedentium verborum nullus liber scriptus eam, quae in impressis est, habet. Sed Bembinus quidem: *qui occultari hoc:* alii omnes *qui hoc occultari.* quam & veram arbitror: ita enim optime procedit trochaicus,

Immo etiam qui hoc occultari facilius credas, dabo. FAERNUS.

Immo etiam qui hoc occultari facilius credas, dabo. Sic a Faerno: sed plurimi Codices, etiam vetusti, *Occultari posse*, cum *Posse* extra numeros currat. Unde hoc evenerit, dicam. Nimirum intelligebant, de futuro hic agi, *Occultari posse*; non in praesenti *Occultari*, quod

Tenui ésse oratióne et scripturá leui:
Quia núsquam insanum fécit adulescéntulum
Ceruám uidere fúgere, et sectári canes:
Et eám plorare, oráre ut subueniát sibi.
Quod si íntellegeret, ólim cum stetít nova,
Actóris opera mágis stetisse quám sua;
Minus múlto audacter, quám nunc laedit, laéderet.
Nunc síquis est, qui hoc dícat aut sic cógitet;
Uetus si poëta nón lacessíssét prior,
Nullum inuenire prólogum possét nouus
Quem díceret, nisi habéret cui maledíceret:

6 *Quia nusquam scripsit insanum adulescentulum* Iidem haec verba ita collocant, *insanum scripsit adulescentulum.* FAERNUS.

Quia nusquam insanum scripsit adulescentulum
Cervam videre fugere, & sectari canes.

Donatus ad locum: *Scripsit: legitur & Fecit.* Nostri quidem hodie Codices *Scripsit.* Sed vera lectio est *Fecit:* id enim verbum Poëtae proprium. Mutarunt; quia vix crediderunt, *Fecit* Infinitivum post se posse admittere. Frustra: nam & Virgil. Aen. II, 538.

Qui nati coram me cernere letum
Fecisti, Lucretius ita passim; ut VI, 66.
Flumina abundare ut facerent; camposque natare.

Noster Prol. Heaut.

Qui nuper fecit feruo currenti in via
Decesse populum.

8 *Cum stetit olim nova. Stetit* posteriorem hic producit, more antiquorum, apud quos finientia in *t* indifferentia erant. FAERNUS. Non omnia in *t* exeuntia, sed contracta praeterita, ut *Subiit, Rediit.* Ergo hic lego. *Olim cum stetit nova*; ut alii jam viderunt.

11 *Laederet. Et magis placerent quas fecisset fabulas.* Versum hunc ut nec a Donato positum, nec in tribus antiquissimis libris Bembino, Vaticano, & Victoriano scriptum, nec boni quicquam sensus afferentem, delevimus. FAERNUS.

Recte Faernus, qui versum spurium ejecit. Quae enim sententia est? Si intellegeret, fabulam istam non sua virtute, sed Actoris opera atque arte placuisse; ceterae ejus fabulae magis placerent. Quid ineptius dici potest? Si intellegeret, unam fabulam fuisse malam, ceterae essent bonae. Petitum est ab Andr. Prol. v. 3.

Populo ut placerent quas fecisset fabulas.

14 *Potuisset nouus.* Sic quidem libri: sed versus gratia repone.:

Nullum invenire prologum posset nouus.

Prologus apud veteres primam producit.

18 *Ab studio studuit rejicere.* Iidem tres antiquissimi libri, & Basilicanus habent *reicere* per unum *i*, ut exigit versus. FAERNUS. Quinque etiam ex Nostris meliores *Reicere*; ut Virgil. Eclog. III.

Tityre, pascentis a flumine reice capellas.

21 *Quod ab ipso adlatumst, sibi esse id rellatum putet.* O. fere l. s. & Donatus, *Quod ab illo.* sequentium vero verborum ordinem hunc habent omnes fere libri, *sibi esse id relatum.* Donatus *sibi id esse.* quod & commodissimum est versui. Liber Bembinus *id sibi esse rellatum:* quam & sequemur. sustentatur contrahendo in scansione *sibi* in unam syllabam, vel elisione *d*, ex *id*, ut sit dactylus in tertia, & quarta sede. FAERNUS.

Quod ab illo adlatumst, id sibi esse relatum putet. Sic a Faerno: qui id multis agit, ut pejorem lectionem eligat. Fraudi ei fuit, quod nesciebat *Rellatum* primam producere, ut *Reductum.* Lege ex Nostris plurimis.

Quod ab illo adlatumst, sibi esse id rellatum putet.

22 *Quod ab illo adlatumst, sibi esse id rellatum putet.*

De illo jam finem faciam dicendi mihi,
Peccandi cum ipse de se finem non facit.

Ars

Is sibi responsum hoc hábeat; in medio ómnibus
Palmam ésse positam, qui ártem tractant músicam.
Ille ád famem hunc ab stúdio studuit reícere:
Hic réspondere uóluit, non lacéssere.
Benedíctis si certásset, audissét bene:
Quod ab íllo adlatumst, sibi esse id rellatúm putet.
De illó tum finem fáciam dicundí mihi,
Peccándi cum ipse dé se finem fécerit.
Nunc quíd uelim animum atténdite. adportó nouam
Epídicazomenen quám uocant comoédiam
Graecé, Latine hic Phórmionem nóminat:

Ἀπὸ τῆς ἐπιεικείας τοῦ λέγοντος inquit Donatus: & magnum sane mansuetudinis exemplum. Sententia est, Quoniam ille non desinit mihi maledicere; ego desinam ei remaledicere. Patientia paene Christiana; modo si ne a principio quidem remaledixisset. Sed vide, quam parum hoc congruat cum versu praecedente, *Quod adlatum, id rellatum*, par pari. Hocine etiam est τῆς ἐπιεικείας? Quid illud Andr. Prol. v. 22.

Dehinc ut quiescant porro moneo & desinant
Maledicere, malefacta ne noscant sua.

Quid Eun. 18?

Habeo alia multa, nunc quae condonabitur;
Quae proferentur post, si perget laedere.

Quid Heaut. 33?

De illius peccatis plura dicet, cum dabit
Alias novas: nisi finem maledictis facit.

Ad istam faciem, quis non videat etiam hic legendum,

De illo tum finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cum ipse de se finem fecerit.

25 *Epidicazomenon quam vocant Comoediam.* 'Donatus ad locum: *Epidicazomenon*; Hic 'manifeste errat Terentius. Nam haec Fabula, 'quam transtulit, *Epidicazomene* dicta est a pu'ella de qua judicium est: cum sit alia *Epidi'cazomenos* ejusdem Apollodori. Debuit ergo 'dicere *Epidicazomenen* Graece. Quid agetur? Nec falli hic potuit Donatus, sive alius unde habuit; nec Terentius nescire potuit nomen Fabulae, quam ipse Latine vertit. Id miror, maluisse Donatum *manifesti erroris* arguere Auctorem, quam occulti errati suum quo utebatur Exemplar. Repone hic,

Epidicazomenen quam vocant Comoediam.

Ἐπίδικος, apud Harpocrationem & alios, virgo est orba, ἡ ἀμφισβητουμένη, ὅτω χρὴ γαμηθῆναι, *de qua lis est, cui debeat in matrimonium locari.* Ea in hac fabula est Phanium. Τὰς δὲ ἀπορουμένας κόρας ἐξεδίδοσαν οἱ ἄγχιστα γένους, πέντε μνᾶς ἐπιδιδόντες. *Pauperes autem puellas locabant qui genere proximi erant, doti dantes minas quinque.* Et hoc Phanio convenit, I, 2, 75:

Lex est, ut orbae qui sint genere proximi
Iis nubant; & illos ducere eadem lex jubet.

Aut ipsos ducere jubet, aut si ipsi jam mariti sunt, alii cum dote V minarum elocare. II, 3, 62.

Itidem ut cognata si sit, id quod lex jubet
Dotem dare; abduce hanc: minas quinque accipe.

Ἐπίδικος igitur, virgo de qua adhuc lis est; ἐπιδικαζομένη, de qua judicium factum est, ut hic Phanium. Frustra igitur Guyetus *Epidicazomenon* tutatur.

Graeci, Latini Phormionem nominant. Id 26 vero miraculi instar est, si jam Latini nominant Phormionem, priusquam acta fuerit, priusquam eam cognoverint. Mendum sine dubio hic latet; quod jam & eruimus, & eluemus. Unus ex Meadianis *Graeci Latine*; at vetustissimus Noster *Graece Latine*. Repone:

Epidicazomenen quam vocant Comoediam
Graece, Latine hic Phormionem nominat.

Hic est Auctor, Terentius, de quo vide ad Andr. Prol. v. 13. Scriptor autem ipse nomen suae Fabulae indere solebat. *Graece* autem & *Latine*, non *Graeci* & *Latini*. Plautus Asin. Prol. 12.

Huic nomen Graece Onago est Fabulae.
Demophilus scripsit: Marcus vertit Barbare:
Asinariam volt esse, si per vos licet.

Casina Prol. 31.

Clerus

Quia prímas partis quí aget, is erit Phórmio
Parasítus, per quem rés geretur máxume;
Uolúntas uostra si ád poëtam accésserit.
Date óperam, adeste aequo ánimo per siléntium;
Né símili utamur fórtuna, atque usí sumus
Cum pér tumultum nóster grex motús locost:
Quem actóris uirtus nóbis restituít locum,
Bonitásque uestra adiútans atque aequánimitas:

ACTUS I. SCAENA I.

DAUUS.

AMI'CUS summus méus et popularís Geta
Hèri ád me uenit. érat ei de ratiúncula
Iamprídem aput me rélliquum pauxíllulum
Nummórum: id ut confícerem. confeci: ádfero.
Nam erílem filium éius duxisse aúdio
Uxórem: ei credo múnus hoc conráditur.
Quam iníque conparátumst, ii qui mínus habent,
Ut sémper aliquid áddant diuitióribus?
Quod ille únciatim uíx de demensó suo,
Suúm defrudans génium, conpersít miser;
Id illa úniuersum abrípiet: haut exístumans
Quantó labore pártum. porro autém Geta
Feriétur alio múnere, ubi era pépererit:

Clerumenos vocatur haec comoedia
Graece, Latine Sortientes.
Mil. II, 1, 8.
Alazon Graece est nomen huic Comoediae;
Id nos Latine Gloriosum dicimus.
Merc. Prol. 10.
Graece haec vocatur Emporos Philemonis:
Eadem Latine Mercator Mactici.
Poen. Prol. 53.
Karchedonios vocatur haec Comoedia,
Latine Plautus, Patruus Pultiphagonides.
Trin. Prol. 20.
Huic nomen Graece est Thesauro fabulae:
Philemo scripsit: Plautus vertit Barbare:
Nomen Trinummo fecit.
Satis opinor utrumque confirmatum est, & *Graece, Latine*; & *Hic nominat.*

Quia primas partes. Bembinus & Victorianus, *partis.* FAERNUS. *Partis*, Recte. Si Genitivus pluralis in *Ium* exeat, Accusativus in *Is* exit, non *Es*. Ita vetusti Codices Plauti, Lucretii, Virgilii, Horatii &c. 27

Per quem res agetur maxime. Libri omnes antiqui ac Donatus, *geretur.* FAERNUS. Et Nostri plerique *Geretur.* 28

Addant ditioribus. O. l. 2. & Donatus, *divitioribus.* FAERNUS. Duo ex Nostris vetusti cum totidem mediocribus, *Ditioribus.* Utcumque scribas, pronuntiatio eadem est. 8

Comparsit miser. Liber Bembinus, *conpersit.* FAERNUS. *Conpersit.* Ea vetus scriptura est; 10

Porro álio autem, ubi erit púero natalís dies:
Ubi ínitiabunt: ómne hoc mater aúferet:
Puer caúſa erit mittúndi. ſet uideón Getam?

ACTUS I. SCAENA II.

GETA. DAUUS.

G. *SI quís me quaeret rúfus.* D. *praeſtoſt, déſine.* G. *oh,*
At ego óbuiam conábar tibi, Daue. D. *áccipe, em*
Lectúmſt; conueniet númerus quantum débui.
G. *Amó te: et non necléxiſſe habeo grátiam.*
D. *Praeſértim ut nunc ſunt móres: adeo rés redit;*
Si quís quid reddit, mágna habendaſt grátia.
Set quíd tu es triſtis? G. *égone? neſcis quo in metu et*
Quanto ín periclo ſimus. D. *quid iſtuc éſt?* G. *ſcies,*
Modo út tacere póſſis. D. *abi ſis, ínſciens:*
Cuius tú fidem in pecúnia perſpéxeris,
Uerére uerba ei crédere? ubi quid mihi lucri eſt
Te fállere? G. *ergo auſcúlta.* D. *hanc operam tíbi dico.*
G. *Senis nóſtri, Daue, frátrem maiorém Chremen*
Noſtíne? D. *quidni?* G. *quid? eius natum Phaédriam?*
D. *Tam, quám te.* G. *euenit ſénibus ambobús ſimul,*
Iterílli in Lemnum ut éſſet, noſtro in Cilictam
Ad hóſpitem antiquom: ís ſenem per epiſtolas
Pelléxit, modo non móntis auri póllicens.

---

eſt, & in Textum recipimus. Nonius v. Genium, habet *Comperſit*. Charisius p. 197. *Comparſit*. Feſtus: *Comparſit Terentius pro Compeſcuit poſuit*. Lego *pro Compepercit*.

14 *Porro alio autem ubi erit.* Aliquot libri, inter quos Bembinus, hanc collocationem habent, *porro autem alio:* ſed hoc modo oportet *alio*, in duas ſyllabas contrahere: aut eſſe proceleuſmaticum in ſecunda. FAERNUS. Facile admittitur Proceleuſmaticus. Sed placet lectio veterum Noſtrorum codicum *Porro álio autem*. Sic *Alio* in Ictu erit, ut verſu praecedente.

15 *Et quanto in periculo ſim.* Libet Bembinus & Baſilicanus *ſimus*. Victorianus & aliqui alii *ſumus*. reliqui *ſim*, & Donatus: nos tamen antiquam lectionem malumus, id eſt *ſimus*: id eſt, ego & erilis filius, legendo ex libro Baſilicano. & ratione verſus. FAERNUS. Veterrimi duo Noſtri, *Simus*.

14 *Noſtin? Quidni? Quid? eius natum Phae-driam?* Sic Faernus & Codices: ſed lege, *Noſtine? Quidni? Quid?* Et ſic accentus rite locabuntur. Eun. II, 3, 36. *Noſtine? Quidni? I, dum hanc ſequor, ſi mi obviam.*

15 *Tamquam te.* Divide verbum, & lege, *Tam, quam te.* ut Eun. IV, 4, 50. *Tam ſcio, quam me vivere.*

16 *Per epiſtolas.* Tres ex Noſtris *Epiſtolam*: & ſic Priſcianus p. 1190. Etiam manu ſcriptus.

Abeuntes

D. *Cui tánta erat res, ét ſupererat?* G. *déſinas:*
Sic éſt ingenium. D. *oh, régem me eſſe opórtuit.*
G. *Abeúntes ambo hinc túm ſenes me fíliis*
Relínquont quaſi magíſtrum. D. *o Geta, prouínciam*
Cepíſti duram. G. *mi úſus uenit, hóc ſcio:*
Meminí relinqui mé, deo irató meo.
Coepi áduerſari primo: quid uerbís opuſt?
Senibús fidelis dúm ſum, ſcapulas pérdidi.
Uenére in mentem mi iſthaec: namque inſcítiaſt,
Aduórſum ſtimulum cálces. coepi iis ómnia
Facere, obſequi quae uéllent. D. *ſciſti uti foro.*
G. *Noſtér mali nil quícquam primo: hic Phaédria*
Continuo quandam náctus eſt puéllulam
Citharíſtriam: hanc amáre coepit pérdite.
Ea ſéruiebat lénoni impuriſſimo:
Neque quód daretur quícquam, id curárant pátres.
Reſtábat aliud níl, niſi oculos páſcere,
Sectári, in ludum dúcere, et reddúcere.
Nos ótioſi operám dabamus Phaédriae.
In quo haéc diſcebat lúdo, ex aduerſo ílico
Tonſtrína erat quaedam. hic ſolebamus fere
Plerúmque eam opperíri, dum inde íret domum.

21 *Abeuntes ambo hinc tum ſenes.* Et *hinc* & *hic* legi teſtatur Donatus; in libro Bembino eſt *hic*. FAERNUS. Noſtri *Hinc*, & placet; quia verba *Abeuntes hinc* propinqua ſunt; *Me relinquunt*, remotiora.

23 *Mihi uſu venit hoc, ſcio.* Omnes antiqui libri habent *uſus venit*, ſolus Bembinus *uſus evenit*. FAERNUS. Noſtri, uno excepto, *Uſu venit*. Utrumque more dicitur, ſenſu eodem.

26 *Senibus fidelis dum ſum.* Atqui v. 21, Ambo ſenes reliquerunt eum, quaſi filiis magiſtrum, ergo hic repono;
Senibus fidelis dum ſum, ſcapulas pardidi.

27 *Venere in mentem iſtaec mihi.* Q. l. s. & Donatus, *mihi iſtaec*. & ſtat verſus, ſi rò *mihi* in unam ſyllabam contrahatur. FAERNUS. Noſtri etiam plerique, *Venere in mentem mi iſtaec*: niſi quod duo, *Venere mi in mentem iſtaec*. Ceterum videlicet Donati: *Hoc dictum & ſuperioris perſonae eſſe poteſt, & alterius*: hoc eſt, & Getae & Davi. Davo quidem hodie libri tribuunt; meo judicio non commode. Quomodo enim Davus dicit, *Venere mihi iſtaec in mentem?* qui, niſi Geta nunc narrante, non noverat ſenes peregre abeſſe. At Getae, verberibus admonito, tandem iſta venerint in mentem.

Nam quae inſolita eſt. Q. ſere l. s. & in iis quatuor antiqui, item Donatus, pro duobus primis dictionibus, unam pertem orationis habent, *namque*, hoc & Ubaldino Bandiello placebat. FAERNUS. Noſtri omnes *Namque*. Ib.

38 *Ex adverſum ei loco.* Liber Bembinus, & multi alii ac Donatus, *ex adverſo*; ſed Bembinus hoc amplius, quod pro, *ei loco*, *illico* habuit: quod deinde mutatum eſt in lectionem

Interea dum ſedémus illi, intéruenit
Aduléſcens quidam lácrumans. nos mirárier.
Rogámus quid ſit: númquam aeque, inquit, ác modo
Paupértas mihi onus uiſa eſt et miſerum ét graue.
Modo quándam uidi uírginem hic uicíniae
Miſerám, ſuam matrem lámentari mórtuam:
Ea ſita erat exaduórſum. neque illi béneuolens
Neque nótus neque cognátus extra unam ániculam
Quiſquam áderat, qui adiutáret funus. míſeritumſt.
Uirgo ípſa facie egrégia. quid uerbís opuſt?
Commórat omnes nós. ibi continuo Antipho:
Uoltíſne eamus uíſere? alius; cénſeo:
Eámus: duc nos ſódes: imus, uénimus:
Uidémus: uirgo púlchra: et quo magis díceres,
Nihil áderat adiuménti ad pulchritúdinem:
Capíllus paſſus, núdus pes, ipſa hórrida,
Lacrumaé, ueſtitus túrpis: ut, ni uís boni
In ípſa ineſſet fórma, haec formam extínguerent.
Ille qui íllam amabat fídicinam tantúmmodo,
Satis, inquit, ſcitaſt: nóſter uero D. *iám ſcio:*
Amáre coepit. G. *ſcín quam? quo euadát, uide.*
Poſtrídie ad anum récta pergit: óbſecrat,

nem vulgatam. & ſane Donatus etiam *ilico* legi affirmat: eſſeque dictionem ex abundanti additam, ut multa apud veteres. nos hanc ipſam vocem obſervavimus in Adelphis, poſitam pro additamento loci, ita eam exponente Donato, *Otioſe nunc jam ilico hic conſiſte*: quam vim & hic habere arbitramur. FAERNUS.

Exadverſo ilico Tonſtrina erat quaedam. Sic dedit Faernus, Bembino ſuo favens. *Exadverſo* tres ex Noſtris habent; omnes *Ei loco*, Priſcianus p. 977. *Quando Adverſum τὸ ἐναντίον ſignificat, magis adverbium oſtenditur; ut Ter. in Phorm. Ei loco exadverſum tonſtrina erat quaedam.* Idem p. 1037. *Exadverſum ei loco pro Adverſum.* Gellius VII, 7. *In eo quod nos Exadverſum dicimus, (Annianus poeta) ſecundam ſyllabam debere acui exiſtimabat; quoniam una non duae eſſent orationis partes. atque ita oportere apud Terentium legi dicebat in his verſibus:*

In quo haec diſcebat ludo exadverſum loco
Tonſtrina erat quaedam.

Recte quidem Annianus, quod ad hunc locum attinet; nam hic *Exadverſum* acuit ſecundam: ſed mox v. 47, & Adel. IV, 2, 45. primam acuit *Exadvérſum*: ut apud Plautum Bacch. IV. 17, 37.

Video éxadverſum Piſtoclerum & Bacchidem:

Ad nihilum ergo recidit Anniani illius ſubtilitas.

Paupertas mihi onus viſumſt & miſerum & grave. 44
Mira ſane conſtructio, *Paupertas viſum eſt.* Codex C. C. notae optimae *Viſa eſt*; & ſic apud Priſcianum citatur p. 1026, etiam in ſcriptis codicibus.

Ea ſita erat ex advorſo. Hic liber Bembinus, & Victorianus habet, *ex advorſum*, ita habebat & Vaticanus, ſed deinde, abraſis poſterioribus litteris *o* ſuppoſitum eſt. FAERNUS. Noſtri omnes hic habent *Ex adverſo*. 47

Ut ſibi eius faciat cópiam. illa enim ſé negat:
Neque eum aéquom facere ait: íllam ciuem eſſe Atticam,
Bonám, bonis prognátam: ſi uxorém uelit,
Lege íd licere fácere: ſin alitér, negat.
Noſtér, quid ageret néſcire: et illam dúcere
Cupiébat, et metuébat abſentém patrem.
D. *Non, ſí rediſſet, eí pater ueniám daret?*
G. *Ille índotatam uírginem atque ignóbilem*
Daret illi? numquam fáceret. D. *quid fit dénique?*
G. *Quid fíat? eſt paraſitus quidam Phórmio,*
Homó confidens: qui íllum di omnes pérduint.
D. *Quid is fécit?* G. *hoc conſílium quod dicám dedit:*
Lex éſt, ut orbae, quí ſunt genere próxumi,
Iis núbant, et illos dúcere eadem haec léx iubet.
Ego té cognatum dícam, et tibi ſcribám dicam:
Patérnum amicum me ádſimulabo uírginis:
Ad iúdices ueniémus: qui fuerít pater,
Quae máter, qui cognáta tibi ſit; ómnia haec
Confíngam: quod erit míhi bonum atque cómmodum,
Cum tu hórum nil refélles, uincam ſcílicet.
Pater áderit. mihi parátae lites: quíd mea?
Illá quidem noſtra erít. D. *iocularem audáciam.*

63 *Ut ſibi ejus faciat copiam. illa enim ſe negat.* In dimetiendo hoc verſu commodum videtur, ut *ſibi* in unam ſyllabam contrahatur, & ex *tò illa*, unum *l* elidatur, ut in prima & tertia ſede ſit ſpondeus, in ſecunda dactylus, in quarta tribrachus. FAERNUS. *Sibi ejus* Anapaeſtus eſt, *Illa* primam corripit.

64 *Neque eum aequum aít facere: illam ciuem eſſe Atticam.* Sic Faernus, & unus tantum ex Noſtris: ceteri numeris melioribus, *Neque eum aequum facere ait.* Et *Facere* quidem ſic ſatis convenit; ſed quanto melius eſt, *Neque eum aequum patere ait?* ut infra, *Num iniquum poſtulo?* And. V, 3, 30. *Aequum poſtulat, da veniam.* & Plautus Pſeud. V, 2, 16. *Jus petis, fateor.* Donatus tamen: *Non quod amet, ſed quod hoc petat:* ubi clare indicat, ſe *Facere* legiſſe. Heaut. I, 1, 39. *Non ſinam, inquam. Ah non aequum facis:* Sed ibi Chremes raſtros manu prehendit, & facit aliquid: Antipho hic nihil facit; ſed orat, obſecrat, petit.

Pater ei veniam daret? O. l. s. & Donatus, ita collocant, *ei pater*, quod & venuſtius eſt. FAERNUS. Sic & Noſtri. 63

Illene indotatam. In libri Bembini contextu non eſt *tò ne:* qua particula dempta, melius verſus procederet; ſed ſic quoque ſuſtentari poteſt. FAERNUS. Noſtri omnes *Illene.* 70

Perſuaſit homini. Idem liber *perſuaſum'ſt* habet, ut & videtur legere Donatus: parvi tamen refert, utrum legas. FAERNUS. Immo magni refert. *Perſuaſumſt*, cum ceteris iſtis paſſivis, longe elegantius, quam *Perſuaſit*; quod Noſtri codices habent. 85

Quod ſors ferat. Sic a Faerno eſt; ſed errore, credo, Typographi. Omnes ſcripti *Fors ferat.* Recte. Praeterea, *Placet* melius hic quam *Placet.* 88

In me omnis ſpes eſt mihi. Ex eodem libro, 89

ac

G. *Perſuáſumſt homini. fáctumſt. uentumſt; úincimur:*
Duxít. D. *quid narras?* G. *hóc quod audis.* D. *ó Geta,*
Quid té futurumſt? G. *néſcio hercle: unum hóc ſcio*
Quod fórs feret, ferémus aequo animó. D. *places:*
Hem iſtúc uiriſt offícium. G. *in me omnis ſpés mihi eſt.*
D. *Laudo.* G. *ád precatorem ádeam credo, quí mihi*
Sic óret: nunc amítte quaeſo hunc: céterum
Poſthác ſi quicquam, níl precor. tantúmmodo
Non áddit: ubi ego hinc ábiero uel occídito.
D. *Quid paédagogus ílle qui citharíſtriam?*
Quid reí gerit? G. *ſic, ténuiter.* D. *non múltum habet*
Quod dét fortaſſe. G. *immó nihil, niſi ſpém meram.*
D. *Pater éius rediit, ánnon?* G. *nondum.* D. *quíd? ſenem*
Quoad éxſpectatis uéſtrum? G *non certúm ſcio:*
Set epíſtolam ab eo adlátam eſſe audiuí modo:
Et ad pórtitores éſſe delatam; háne petam.
D. *Numquíd, Geta, aliud mé uis?* G. *ut bene ſít tibi.*
Puer heús. nemon huc ródit? cape, da hoc Dórcio.

ACTUS I. SCAENA III.

ANTIPHO. PHAEDRIA.

A. *'ADEON rem redíſſe, ut qui mi cónſultum optumé uelit eſſe,*

ac Victoriano, & Baſilicano, & Donato, verſuſque ratione, ita collocamus, *ſpes mihi eſt.* FAERNUS. Sic & Noſtri, *Spes mihi eſt.*

90 *Ad precatorem abeam.* Ex libro Bembino legimus *adeam*, quod magis proprium videtur: nam adire, ſupplicis eſt. FAERNUS Noſtri omnes *Abeam.*

91 *Amitte hunc.* Sic Donatus. Noſtri omnes *Omitte.*

93 *Non addat.* Multi l. s. in quibus omnes antiquiſſimi, *non addit.* FAERNUS. Noſtri etiam plerique *Addit*, unus & alter *Addet*, vel *Addat.*

94 *Quid ille paedagogus.* O. l. s. & Donatus *quid paedagogus ille* habent; numero & compoſitione meliore. FAERNUS. Sic & Noſtri.

101 *Ut bene ſit tibi.* Donatus; Ἀρχαϊκῶς pro *Nihil.* Miror, qui hoc *veteriſte* dictum exiſtimet. Editio vetus habet Ἀττικῶς: lege Ἀστείως. Hoc eſt, *urbane* dictum pro *Nihil.*

Da hoc Dorcio. Apparet, hanc Dorcium 102
conſervam & uxorem Getae eſſe: ergo dat illi pecuniam ſervandam. Ita Syri uxor Phrygia conſerva, Adel. V, 9, 16.

Adeon rem rediſſe. Primus hic verſus tro- 1
chaicus eſt tetrameter acatalecticus, item quartus, in quo ex libro Bembino legendum, *mi conſcius ſis.* item quintus; ſextus vero & ſeptimus ejuſdem generis, ſed catalectici. item octavus, in quo in ſecunda ſede eſt dactylus. ſecundus vero, ubi ex multis libris, etiam antiquiſſimis, & Donato legendum eſt, *patrem ut extimeſcam*, licet aliud *ut* praecedat: item tertius, nonus, & reliqui, octonarii Iambici, praeter unum dimetrum Iambicum. FAERNUS.

Phaédria, patrem ut éxtimeſcam, ubi eíus aduenti uénit in mentem?
Quód ni fuiſſem incógitans, ita eum éxſpectarem, ut pár fuit.
P. *Quíd iſtuc? A. rogitas? quí tam audacis fácinoris mi cónſcius ſis?*
Quód utinam ne Phórmioni id ſuádere in mentem íncidiſſet,
Neú me cupidum eo ínpuliſſet, quód mi principiúmſt mali.
Nón potitus éſſem: fuiſſet tum íllos mi aegre áliquót dies:
At nón cotidiána cura haec ángeret animum. P. *aúdio.*
A. *Dum exſpécto quam mox uéniat, qui hanc mihi ádimat conſuetúdinem.*
P. *Aliís quia defit quód amant, aegreſt: tíbi, quia ſuperéſt, dolet.*
Amóre abundas, Antipho.
Nam túa quidem hercle cérto uita haec éxpetenda optándaque eſt.
Ita mé di bene ament, út mi liceat támdiu quod amó frui,
Iam dépeciſci mórte cupio; tú coniicito céterum,
Quid ego hác ex inopiá nunc capiam; et quíd tu ex iſtac cópia:
Ut ne áddam, quod ſine ſúmptu ingenuam líberalem náctus es:
Quod habés, ita ut uoluíſti, uxorem ſíne mala fámá palam:

2 *Phaedria patrem ut extimeſcam, ubi in mentem ejus adventi venit.* Sic codices Noſtri; niſi quod *Adventus* habeant. At Donatus *Adventi* & Priſcianus bis, p. 712. & 1101. Sed apud Priſcianum aliter verba collocantur, ita ut octonarium plenum faciant,

Phaedria patrem ut extimeſcam, ubi ejus adventi venit in mentem.

Recte: ſic duo pleni erunt, & tertius Catalecticus: ut mox iterum Quartus & Quintus pleni ſunt, Sextus Catalecticus.

3 *Quod ni fuiſſem incógitans.* Cave ſic hunc pronuntles, ut Iambicus ſit; quod quidam fecit, octonarium enim plenum ſemper excipit Trochaicus. Sic ergo effer,

Quódni fuiſſem incogitans.

Fuiſſem in diſyllabon contrahitur, ut mox v. 7. *Fuiſſet.*

4 *Quid iſtuc eſt? Rogitas? qui tam audacis facinoris mihi conſcius ſis.* Non ſolus Bembinus, ſed Noſtri magno numero *Conſcius ſis.* Sed legendum *Quid iſtuc? Rogitas?* Alioquî octonarius plenus fiet Iambicus: plane contra morem atque artem.

5 *Qui adimat hanc mihi conſuetudinem.* Longe concinnius codices Noſtri fere omnes,

Qui hanc mihi adimat conſuetudinem.

Nam tua quidem hercle certe. Tres Noſtri 12 veterrimi cum pleriſque aliis *Certo.* Plautus Menaec. II. 2, 38.

Nam tu quidem hercle certo non ſanus's ſatis.

Tu conjicito cetera. Donatus: *Aut Cetera* 14 *abundat, aut deeſt Per, ut ſit Per cetera.* Neutrum ex his verum: mendoſa enim lectio eſt. Repone, *Tu conjicito ceterum.* Unum enim erat, non plura, quod conjiceret; *Quid ego ex hac inopia* &c. Plautus Perſ. IV, 6, 16. *Numquid ceterum voltis?* Rud. IV, 6, 20. *Tu interibi adorna ceterum quod opuſt.* Capt. V, 3, 12. *Argentum accepi, nil curavi ceterum.* Caſina, I, 1, 6. *Debinc conjicito ceterum,*

Poſſisne necne clam mi futilis tuis
Praeripere Caſinam uxorem.

Quid ego éx hac inopia. Repone: 15

Quid ego hác ex inopia nunc capiam, & quid tu ex iſtac copia.

ut oppoſita iſta *Hac Iſtac,* ambo acuantur.

Ni unum hoc deſit. Tò *hoc* non eſt in libris 18 Bembino, & Victoriano. ſed ſive cum eo, ſive ſine eo, legas, non magni refert. FAERNUS. Noſtri plerique *Unum hoc*; & placet. Amat enim Terentius finales ſyllabas liquefacere.

Ita plerique ingenio ſumus omnes. Sic codi- 20 cet plerique; & ſic Gellio citatur, XX, 6. Placet tamen

Beátus, ni unum hoc déſit, animus quí modeſte iſtaéc ferat.
Quod ſi tibi res ſit cum eó lenone quócum mi eſt, tum ſéntias.
Ita plérique omnes ſúmus ingenio, nóſtri noſmet poénitet.
A. *At tú mihi contra núnc uidere fórtunatus, Phaédria,*
Cui de íntegro eſt potéſtas etiam cónſulendi, quíd uelis;
Retinére, amare, an míttere: ego in eum íncidi infelíx locum,
Ut néque mi ius ſit ámittendi, néc retinendi cópia.
Set quíd hoc eſt? uideon égo Getam curréntem huc aduenire?
Is eſt ípſus: ei timeó miſer, quam hic mihi nunc nuntiét rem.

ACTUS I. SCAENA IV.

GETA. ANTIPHO. PHAEDRIA.

G. *NU'LLU'S, Geta, niſi áliquod iam conſílium celere répereris:*
Ita nunc inparátum ſubito tánta in me inpendént mala:
Quae néque uti deuitém ſcio, neque quómodo me inde éxtraham:

tamen ordo, quem codex C. C. exhibet:
Ita plérique omnes ſúmus ingénio: noſtri noſ-
Sic And. I, 1, 28. [*met poenitet.*
Quod plerique omnes faciunt adulescentuli.

23 *Conſulendi quid uelis; Retinere, amare, amittere.* Sic codices. Atqui poſt *Conſulendi, conſultandi, deliberandi*; ſequi debet *Utrum, An, Ne*, ut Hec. III, 5, 59.
Deliberet, renuntietque hodie mihi,
Velitne annon.
Adel. II, 1, 41. *Delibera hoc, utrum uis argentum accipere, an cauſam meditari tuam.*
Quare hic repone,
Retinere, amare, an mittere.
Quomodo enim *amittere* potuit, quam nondum habuit?

24 *Ut neque mihi eius ſit amittendi, nec retinendi copia.* Elegantiſſima & certiſſima lectio eſt, quam in duobus Regiis & uno Academico repperi, & Guyetus in codice Puteaneo:
Ut neque mi jus ſit amittendi, nec retinendi copia.
Non *Jus amittendi*, repudiandi; propter leges quibus coactus eam duxerat: non *Copia retinendi*; propter patrem qui eam ejecturus erat domo. *Jus*, quod fieri liceat; *Copia*, quod fieri poſſit.

25 *Sed quid hoc eſt? uidone ego Getam curren-*
rentem advenire huc? O. l. s. *videon* habent: & *huc advenire?* quae collocatio verſui, alioqui non bene procedenti, conſulit, elidendo ex *quid d*; vel corripiendo *hoc*. verſus autem eſt Iambicus tetrameter catalecticus, ita & ſequens; ſi tamen ejus primam ſyllabam praecedenti attribuas; & ex o. fere l. s. haec verba ſic ordines, *quam hic nunc mihi nuntiet rem.* FAERNUS. Recte haec; niſi quod Noſtri codices meliore numero,
Quam hic mihi nunc nuntiet rem.

Nullus es Geta, niſi aliquod jam tibi conſilium E.
celere repereris. Omnes antiqui libri, & aliquot ex recentibus, ac Donatus hanc collocationem verborum habent, *niſi jam aliquod.* & pro *repereris*, antiqui omnes *repperis.* FAERNUS.
Nullus es, Geta, niſi jam aliquod tibi conſilium celere repperis.
Sic Faernus. Atqui Noſtri veterrimi cum magno aliorum comitatu *Repereris*, & ſic Priſcianus bis, p. 647, 760. *Aliquod jam* Codex C. C. & Priſcianus p. 760. ut codex ibi vetuſtus. *Tibi* apud Priſcianum deeſt. Repone:
Nullus, Geta; niſi aliquod jam conſilium celere repereris.

Tanta te inpendent mala. Donatus: *Tanta* 2.
te inpendent mala: Accuſativo caſu impendent:
aut

Nam nón poteſt celári noſtra díutius iam audácia.
[*Quae ſi non aſtu prouideantur, me aut erum peſſum dabunt.*]
A. *Quidnam ílle commotús uenit?*
G. *Tum témporis mihi púnctum ad hanc rem eſt. érus adeſt.* A. *quid iſtúc maliſt?*
G. *Quód cum audierit, quód eius remedium ínueniam iracúndiae?*
Lóquar? incendam: táceam? inſtigem: púrgem me? laterém lauem.
Ehéu me miſerum: cúm mihi pauco, tum 'Antipho me excrúciat animi:
Eíus me miſeret: eí nunc timeo: is núnc me retinet: nam ábſque eo eſſet,
Récte ego mihi uidíſſem: et ſenis eſſem últus iracúndiam:
'Aliquid conraſíſſem, atque hinc me prótinam coniicerem ín pedes.

aut ἀνατροφῇ, In te pendent. Cum ſupra, Nullus es Geta, dixerit: hic tranſitum fecit ad primam perſonam. Satis hinc conſtat, Donatum *Me* hic legiſſe non *Te*: & ſic codex Academicus *Me* in textu, *Te* pro varia lectione inter lineas. Repone:

Ita nunc inparatum ſubito tanta in me inpendent mala.

Sane commodius eſt *Me*; cum mox ſequatur *Devitem*, non *Devites*. *In me* huc adſciſco; cum nuſquam alibi *Impendere* reperias; niſi aut Dativo junctum aut cum praepoſitione Accuſativo. Plautus Epidico I, 1, 77.

Tantae in te impendent ruinae.

5 *Quae ſi non aſtu prouidéntur, me aut herum peſſum dabunt.* Verſus hic inſititius eſt, ex Andr. I, 3, 3. integer huc traductus. Atqui ibi aptiſſime venit; *Quae nuptiae ſi non aſtu prouidentur*; caventur, vitantur: Hic vero quid facit? Nihil eſt, quo referatur; ſententiam certe peſſumdat. Abeſt ab uno veterrimo Noſtro: in uno Regio larem mutat, & ante v. quartum venit.

6 *Quidnam ille commotus.* Hos verſus ita ordinamus, partim ex ratione metrica, partim etiam adjuti ab libro Bembino:

A. *Quidnam ille commotus venit?*
G. *Tum temporis mihi punctum ad hanc rem eſt, erus adeſt.* A. *quid iſtuc mali eſt?*

Verſus Iambici ſunt, prior dimeter, poſterior octonarius. FAERNUS.

8 *Quód cum audierit, quód ejus.* Hinc Trochaici incipiunt; & cave Iambicos hunc & ſequentem facias.

Lóquarne? incéndam. Etiam hoc patietur Trochaicus; ſed elegantius ſine *Ne*, ut ſequentia: 9

Lóquar? incendam: táceam? inſtigem: púrgem me? laterém lauem.

Ehen me miſerum. Hic & ſequens verſus trochaici tetrametri acatalectici ſunt. FAERNUS. Tres ex Noſtris, *Heu*. Eadem recidit; nam *Ehen* hic, ut alias, monoſyllabon eſt. 10

Aliquid conuaſaſſem. Hic & Donatus, & liber Bembinus, & Baſilicanus habent *conuaſiſſem*, & ita emendatum eſt in Victoriano: quod ſi recipimus, deductum erit a *conuaſo conuaſis* tertiae declinationis. FAERNUS. 13

Aliquid conuaſiſſem, atque hinc me conjicerem protinus in pedes.

Sic dedit Faernus, gemino errato. Nam illud *Conuaſare* nihili eſt; utique, ſi a vaſe ducitur, legendum erit *Conuaſare*. Donatus: *Conuaſaſſem, figuratum eſt a colligendis vaſis.* Sane *vaſa conclamari* jubet imperator, caſtra moturus. Chariſius p. 188. *Protinus futuri ſignificationem capit. Ter. Phorm.*

Aliquid conuaſaſſem, atque h. m. c. protinus in pedes.

Nonius: *Conuaſare dicitur, furto omnia colligere: Ter. Phorm. Aliquid conuaſaſſem, atque hinc me ego conjicerem protinus in pedes.* Mirifice vero *Furto*. Homo inepeus ex ipſo loco figuficationem fingit. Atqui cum clam & furto caſtra movet imperator, non jubet vaſa conclamari. Neque ſane Getae aufugienti *Vaſa* & impedimenta colligenda erant; ſed pecuniae aliquid parandum, ut levis & expeditus fugeret. Duo tantum e Noſtris *Conuaſaſſem*: ceteri

A. *Quamnam híc fugam aut furtúm parat?*
G. *Set ubi 'Antiphonem réperiam? aut qua quaérere insistám uia?*
PH. *Te nóminat.* A. *nescío quod magnum hoc núntio exspectó malum.* PH. *ah,*
Sánun es? G. *domum íre pergam: ibi plúrimumst.* PH. *reuocémus hominem.* A. *stá ilico.* G. *hem,*
Sátis pro imperio quísquis es. A. *Geta.* G. *ípse est, quem uolui óbuiam.*
A. *Cédo quid portas, óbsecro; atque id, sí potes, uerbo éxpedi.*
G. *Fáciam.* A. *eloquere.* G. *módo aput portum.* A. *meúmne?* G. *intellexti.* A. *óccidi.* P. *hem.*
A. *Quíd agam?* PH. *quid ais?* G. *huíus patrem uidísse me, patruúm tuum.*
A. *Nám quod ego huic nunc súbito exitio rémedium inueniám miser?*

ceteri plerique *Convasissem*; tres, unus Academicus & duo Meadiani, *Conrasissem*. Recte istuc:

Aliquid conrasissem, atque hinc me conjicerem protinam in pedes.

Corrasissem aliquid pecuniolae a debitoribus, ab amicis. Adel. II, 2, 34.

Minas decem conradet alicunde. Hei mihi,

Supra I, 1, 6. *Ei credo munus hoc conraditur.* Plautus Poen. V, 6, 23.

Trecentos, credo, ad Philippos conradi potest.

Porro *Protinam* in recepto verborum ordine versus ipse efflagitat. Mutarunt discipulorum gratia Magistri. Donatus: *Protinus: Protinam fuit: & sic Nigidius legit.* Festus: *Protinam, protinus. Terentius: Protinam conjiciam me in pedes.* Apud Plautum, qui a Magistris tutus erat, saepe occurrit *Protinam.* Bacch. III, 1, 7.

Quae ut adspexi, me continuo contuli protinam in pedes.

Ceterum nota illud Festi, *Protinam conjiciam*; ut in duobus Nostris *Protinus conjicerem*; & lege numeris melioribus,

Aliquid conrasissem, atque hinc me protinam conjicerem in pedes.

14 *Quam hic fugam aut furtum parat?* Post versum catalecticum oportet ex Musicae rationibus clausulam Iambicam esse, non, ut haec est, Trochaicam. Lege ergo,

Quamnam hic fugam aut furtum parat.

15 *Aut qua quaerere insistam via?* Liber Bembinus *viam*, & recte: dicimus enim insistere viam. FAERNUS. Noster etiam 900 annorum codex *Viam*; sed ceteri *Via*; quod placet.

Hominem. A. *sta ilico.* G. *hem.* Hic versus videtur monometer trochaicus hypercatalecticus. FAERNUS. 17

Ah sanusne es? Domum ire pergam: ibi plurimumst. Revocemus
Hominem. Sta ilico. Hem.

Sic versus distribuit Faernus; alii aliter. Perperam, opinor, omnes. *Ah*, nisi duo ex Nostris recentiores, nullus habet. Quod si retines, appone tamen versui praecedenti, *Exspecto malum. Ah.* Reliqua unum versum faciunt, Trochaicum pentametrum.

Sánun es? Domum íre pergam: ibi plúrimumst.
Revocémus hominem. Stá ilico. Hem.

Quinque, ut vides, Ictus habet; & in hac fabula iterum recurrit, III, 2, 1.

Dório, audi óbsecro. Non aúdio. Parúmper;
Quin omítte me.

Hephaestion p. 19. Καὶ τῷ πενταμέτρῳ δὲ Τροχαικῷ, καίπερ ὄντι ὑπερμέτρῳ, πολλοὺς κεχρῆσθαι συμβέβηκεν, οἷον ἐστι καὶ τὸ Καλλιμάχου: *Contigit etiam, ut Trochaico Pentametro, quamvis Hypermeter sit, multi usi fuerint; quale illud est Callimachi,*

Ἔρχεται πολὺς μὲν Αἴγαιον διατμήξας ἀπ' οἰνηρῆς Χίου
Ἀμφορεὺς, πολὺς δὲ Λεσβίης ἄωτον νέκταρ οἰνάνθης ἄγων.

Prior tantum versus apud Hephaestionem exstat; sed alterum ex Anthologia inedita dedi ad Callimachum. Num. cxv.

G. *Faciam.* A *eloquere.* G. *modo apud portum.* A. *meumne.* G. *intellexti.* A. *occidi.* G. *hem.* 20
Ex his verbis, quae in duos versus in omnibus libris distincta sunt, unum facimus trochaicum

Quód si eo meae fortúnae redeunt, Phánium, abs te ut díſtrahar,
Núllaſt mihi uita éxpetenda. G. *ergo íſtaec cum ita ſint, 'Antipho,*
Tánto magis te aduigilare aequomſt: fórtis fortuna ádiuuat.
A. *Nón ſum aput me.* G. *atqui ópus eſt nunc cum máxume ut ſis, 'Antipho:*
Nám ſi ſenſerít te timidum páter eſſe, arbitrábitur
Cómeruiſſe cúlpam. PH. *hoc uerumſt.* A. *nón poſſum immutárier.*
G. *Quíd faceres, ſi aliúd quid grauius tíbi nunc faciundúm foret?*
A. *Cum hóc non poſſum, illúd minus poſſem.* G. *hoc níhil eſt, Phaedria: ílicet.*
Quíd hic conterimus óperam fruſtra? quín abeo? PH. *et quidem ego.*
A. *óbſecro,*
Quíd ſi adſimulo, ſátin eſt? G. *garris.* A. *uóltum contemplámini: em,*
Sátin eſt ſic? G. *non.* A. *quíd ſi ſic,?* G. *propémodum.* A. *quid ſi ſíc?*
G. *ſat eſt:*
'Em, iſtuc ſerua: et uérbum uerbo, pár pari ut reſpóndeas;
Né te iratus ſuís ſaeuidicis díctis protelét. A. *ſcio.*
G. *Uí coactum te éſſe, inuitum, lége, iudició: tenes?*
Sét quis hic eſt ſenéx, quem uideo in última platea? A. *ípſus eſt.*
Non póſſum adeſſe. G. *ah, quíd agis? quo abis, 'Antipho?*
Mane ínquam. A. *egomet me nóui et peccatúm meum:*

chaicum tetrametrum catalecticum, cujuſmodi ſunt & ceteri. FAERNUS.

Recte: ſed illud *Hem* non Getae tribuendum, ſed Phaedriae. Donatus elegantiſſime. *Occidi. Hem. Proprium & ſuum cuique perſonae exhibuit; celeritatem ex praeſagio, metuenti Antiphoni; & tarditatem intellectus, quieti pectoris & ſecuro Phaedriae.*

27 *Nam ſi te ſenſerit.* O. l. s. & Donatus, *nam ſi ſenſerit te.* ut & exigit verſus. FAERNUS. Sic & Noſtri.

29 *Quid faceres, ſi aliud quid gravius tibi nunc.* Ex *quid gravius*, τὸ *quid* delemus ex auctoritate omnium fere librorum, & Donati, & ſtat verſus producendo poſteriorem in *tibi*. FAERNUS.

Quid faceres, ſi aliúd gravíus tibí nunc faciundum foret? Sic Faernus; ſed ſentis, opinor, accentus invenuſte collocari. Ceterum videat de ſuis ille; Noſtri univerſi *Quid* habent, verſu quoque jubente:

Quid facerés, ſi aliúd quid grávius.

Facerés acuitur, ob interrogationem; *Aliúd* ob ſequens Encliticum.

Quid conterimus operam fruſtra? quin abeam? 31 Liber Bembinus & Victorianus, *quid hic conterimus operam fruſtra? quin abeo?* placet autem *quin abeo* pro, cur non abeo; ita enim *quin* exponitur a Donato. ſane in Victoriano & Baſilicano *abeo* in *abeam* mutatum eſt. FAERNUS. *Hic* Noſtri omnes, *Abeo* veterrimus ſolus.

Quid ſi adſimulabo. Trochaicus exigit, 32 *adſimulo*; quod & in libro Bembino eſt. FAERNUS. Noſtri perperam *Adſimulabo.*

Satin ſic eſt? G. *non.* A. *quid ſi ſic?* G. *propemodum.* A. *quid ſi ſic?* G. *ſat eſt.* Ut trochaicus ſtare poſſit, legendum eſt ex libro Bembino, & Baſilicano, pro *ſatin, ſatine:* pro quo Victorianus habet *ſatiſne*; & ubi poſteriore loco dicitur, *quid ſi ſic*, lege *quid ſic*, deleto *ſi* ex fide libri Bembini. FAERNUS. Noſtri omnes poſteriore loco *Quid ſi ſic.* Omnino decor & venuſtas poſtulat, ut *Sic* ubique acuatur. Lego igitur, 33

Satin eſt ſic? Non. Quid ſi ſic? Propemodum. Quid ſi ſic? Sat eſt.

Ne te iratus ſuis ſaevis dictis. In omnibus 35 antiquis

Vobís commendo Phánium et uitám meam.
PH. *Geta, quíd nunc fiet?* G. *tú iam lites aúdies:*
Ego pléctar pendens, níſi quid me feféllerit.
Set quód modo hic nos 'Antiphonem mónuimus,
Id nóſmet ipſos fácere oportet, Phaédria.
PH. *Auſér mi oportet: quín tu, quid faciam, ímpera.*
G. *Meminíſtin, olim ut fúerit uoſtra orátio*
In re incipiunda ad défendendam nóxiam,
Iuſtam íllam cauſam, fácilem, uincibilem, óptumam?
PH. *Memini.* G. *ém, nunc ipſaſt ópus ea; aut, ſiquíd poteſt,*
Melióre et callidióre. PH. *fiet ſédulo.*
G. *Nunc príor adito tu. égo in ſubſidiis híc ero*
Succénturiatus, ſí quid deficiás. PH. *age.*

ACTUS II. SCAENA I.

DEMIPHO. GETA. PHAEDRIA.

D. *'ITANE tandem uxórem duxit 'Antipho iniuſſú meo?*
Néc meum imperium: ac mítto imperium: nón ſimultatém meam

antiquis libris, & aliquot recentibus, item apud Donatum legitur, *ſuis ſaevidicis dictis.* ut & ratio verſus expoſcit. FAERNUS. Noſtri quoque *Saevidicis.*

38 *Quo abis Antipho? mane.* Tò *mane*, in fine hujus verſus delemus ex auctoritate libri Bembini & Vaticani: ipſumque verſum ſuſtentamus, ut in *quo abis* non fiat ſynaloepha. FAERNUS. A duobus Noſtris primariis abeſt *Mane.* *Quo* non patitur Synaloepham; quia prima eſt ſyllaba Anapaeſti & in ictu; *Quó abis.*

45 *Quod faciam impera.* *Quid faciam* habet liber Bembinus & Victorianus. FAERNUS. Quattuor Noſtri *Quid.*

46 *Uti fuerit veſtra oratio.* O. l. s. & Donatus, *ut fuerit.* FAERNUS. Noſtri omnes, *Ut fuerit:* & quattuor *Noſtra*; etſi Donatus contra: *Ut magis excitaret,* inquit, *non Noſtra dixit, ſed Veſtra.*

48 *Nunc ipſa'ſt opus.* Poſt τὸ *opus*, liber Bembinus habet dictionem *ea*, ut ſit, *ipſa ea.* ita etiam melius ſenarius procedit. FAERNUS. A Noſtris abeſt *Ea.*

Si quid deficies. Melius videtur *deficias,* quod in eodem libro eſt. FAERNUS. 52

Codex etiam noſter 900 annorum & Priſcianus de Ponderibus p. 1354. *Deficias.* Idem pro *In inſidiis* habet *In ſubſidiis*, & ex Regiis unus, & liber Colonienſis apud Palmerium. Recte. Cornelius Fronto De differentiis vocum. *Subſidium eſt, quod ſubeſt deficientibus.* Nonius tamen v. *Concenturiare* habet *Inſidiis.* Donatus: *Ego in inſidiis hic ero: Tota metaphora de re militari eſt.* Legebat ergo *Subſidiis:* nam etiam extra rem militarem *Inſidiae* ſunt. Plautus Pſeud. IV, 2, 7. *At ego hic in inſidiis ero.*

Age mitto imperium. *Ac mitto* habet liber 8
Bembinus, & habuit Victorianus. ita etiam videtur legiſſe Cicero in epiſtolis ad Atticum libro XII. Donatus hoc loco dicit. *legitur & jeci:* quod aliqui impreſſerunt, *legitur & taceo:* nos putamus legendum eſſe, *legitur & ac.* FAERNUS.

Locus Ciceronis non eſt in XII, ſed in II, 19. ubi tacito Poetae nomine haec citat:

Nec meum imperium, ac mitto imperium, non Revereri ſaltem? [*ſimultatem meam* Noſtri omnes *Age* habent.

Reuerêri ſaltem? nón pudere? o fácinus audax, ó Geta
Monitór. G. *uix tandem.* D. *quíd mihi dicent? aút quam cauſam réperient?*
Demíror. G. *atqui réperi iam: aliud cúra.* D. *an hoc dicét mihi?*
Inuítus feci; léx coegit. aúdio. fateór. G. *places.*
D. *Uerúm ſcientem, tácitum, cauſam trádere aduerſáriis,*
Etiam ídne lex coégit? G. *illud dúrum.* P. *ego expediám: ſine.*
D. *Incértumſt quid agam; quía praeter ſpem, atque íncredibile hoc mi óbtigit:*
Ita ſum ínritatus, ánimum ut nequeam ad cógitandum inſtítuere.
Quamobrem ómnes, cum ſecúndae res ſunt máxume, tum máxume
Meditári ſecum opórtet, quo pácto áduorſam aerumnám ferant.

4 *Quid mihi dicent, aut quam cauſam reperient.* Puto ab Auctore fuiſſe.
Quid mihi dicent, aut quid cauſae reperient. Vide Heaut. IV, 3, 23.

5 *Anne hoc dicent mihi?* Tò *ne* non eſt in libro Bembino, quod nec orationi quicquam, nec verſui prodeſt. & pro *dicent*, habet is liber *dicet*: & ſubaudiendum Antipho, a plurali ad ſingularem numerum ſermone tranſlato, ut & ſequentia oſtendunt, *invitus feci.* & *verum ſcientem, tacitum.* FAERNUS. Noſtri, *Anne* & *Dicent.*

6 *Audio, & fateor.* Idem liber, hoc aſyndeton habet, *audio, fateor.* FAERNUS. Noſtri, *Audio & fateor. Placet.*

8 *Etiamne id lex coegit?* RH. *illud durum.* GE. *ego expediam, ſine.* Donatus: *Illud durum dicit, qui ſupra dixit, Atqui reperi jam.* Apparet ergo Donatum, contra ac hodie faciunt, *Durum illud* Getae tribuiſſe, poſterius Phaedriae. Recte; atque ita plane perſonas dividit Codex C. C. Et ſane Phaedria egregie hoc expedit, infra v. 51. Voluit Auctor adoleſcentem non ſtultum ſuſtinere primam aciem, Getam in ſubſidiis tantum eſſe. Ceterum, *Etiámne id lex coegit*, quod Codices habent, minime ſermoni congruit: *Id* enim, cujus praecipua hic vis eſt, acui debebat. Codex Regius, *Etiamne idne.* Repone. *Etiam idne lex coegit.* Ita infra V, 1, 9. ubi nunc *Etiamne id dubiumſt?* Codex bonae notae. *Etiam idne dubiumſt?* Adel. V, 8, 16. *Idne eſtis auctores mihi?*

11 *Quamobrem omnes.* Hunc verſum & ſequentes quinque citat Cicero Tuſcul. III, 14; & ſubjungit, *Ergo hoc Terentius a Philoſophia ſumptum cum tam commode dixerit, Nos e quorum fontibus id hauſtum eſt, non & dicemus hoc melius & conſtantius ſentiemus?*

Pericla, damna, exilia, peregre rediens ſemper cogitet. Apud Ciceronem ſic fertur, tam in libris editis quam ſcriptis, 31
Pericla, damna peregre rediens ſemper ſecum cogitet.
Ubi *Exilia* deeſt, & ejus vicem additur *Secum.* Quaeritur, utrum verum & Terentii ſit. Dico illud *Exilia* ſpurium & ineptum eſſe. Primo incertam ſedem habet; in magna codicum parte eſt *Exilia, damna.* A codice autem C. C. prorſus abeſt. Quis porro *Exilia* dixiſſet numero plurali? Quot exilia in una & modica familia? Aut quomodo ſibi exilia cogitet, qui ipſe tum peregre eſt? Haecine ut in ſe admiſerit Terentius? Quare certam eſſe apud Ciceronem ſcripturam, ut & mox aliam, audacter pronuncies. Unde ergo natum eſt illud *Exilia*; aut quo caſu malum huc pedem intulit? Dicam quod mihi in mentem venit, tu exiſtima. Super illa verba *Peregre rediens* adſcripſerat olim quis inter lineas *Ex Cilicia:* quippe I, 2, 16. Demiphoni iter erat *in Ciliciam.* Poſtea inde factum eſt *Exilia.*

Aut filii peccatum. In eodem libro, ita 14
etiam verſus ratione exigente; qui eſt octonarius Iambicus, legitur *fili* per unum *i* in fine. FAERNUS. *Fili, gaudi, ingeni* & ſimilia & Terentii aetate & diu poſtea ſemper dicebantur.

Cete-

Pericla, damna, péregre rediens ſemper ſecum cógitet,
Aut fili peccatum, aút uxoris mórtem, aut morbum filiae:
Communia eſſe haec: néquid horum umquam áccidat animó nouom.
Quicquíd praeter ſpem euéniat, omne id députare eſſe ín lucro.
G. *O Phaédria, incredíbile quantum erum ánteeo ſapiéntia.*
Meditáta mihi ſunt ómnia mea incómmoda, erus ſi rédierit:
Moléndumſt in piſtríno: uapulándum: habendum cómpedes:
Opus rúri faciundum: hórum nil quicquam áccidet animó nouom.
Quicquíd praeter ſpem euéniet, omne id députabo eſſe ín lucro.
Sét quid ceſſas hóminem adire, et blánde in principio ádloqui?
D. *Phaédriam mei frátris uideo filium mi ire óbuiam.*
P. *Mi pátrue, ſalue.* D. *ſálue: ſet ubi eſt Antipho?*

15 *Communia eſſe haec.* Hic verſus ita a M. Tullio, libro tertio Tuſculanarum quaeſtionum, citatur, ut quidem legitur in libris ſcriptis, *Communia eſſe haec; nequid horum unquam accidat animo novum.* quod quanvis nobis placeat, nos tamen lectionem vulgatam Terentii non mutamus: quia fieri potuit, ut & Cicero memoria laberetur & in citando Terentio ſenſum ejus reddiderit, melius etiam atque elegantius quam ipſe Terentius. FAERNUS.

Communia eſſe haec, fieri poſſe, ut nequid animo ſit novum.

Sic Faernus & ſic libri. Sed vide modo ſententiam. *Communia eſſe haec.* Si *communia* ſunt, quis dubitet *poſſe fieri?* nempe *Communiter fieri ſolent, & fieri poſſunt.* An Noſter, mentis, ſiquis umquam, bene ſane, poſt illud hoc intuliſſet? Cave credas vel etiam ſuſpiceris. Iterum praeſto eſt nobis Cicero, qui veram lectionem ſervavit:

Communia eſſe haec: nequid horum umquam accidat animo novum.

Hanc, inquam, veram eſſe vel Apodoſis ſive redditio Getae oſtendit. v. ao.

Opus rúri faciundum: horum nil quicquam accidet animo novum.

Sed ſagax ſibi viſus eſt Faernus, cum Ciceronem aut melius forte & elegantius haec dediſſe, quam ipſum Terentium. Immo de elegantia ne Ciceroni quidem ipſi concedit Noſter. Verum hoc nunc non agitur, utrum Terentius minus eleganter, ſed an inſipienter, inepte, ac ſolide locutus ſit.

17 *Quanto erum anteeo ſapientia.* Ol. s. praeter Vaticanum, & Baſilicanum habent *quantum.* ut ſit, *quantum anteeo.* ſane *anteeo* prò *anteeam*, Donatus exponit. FAERNUS.

O Phaedria, incredibileſt quantum erum anteeo ſapientia.

Codices Noſtri *Anteeo.* Sed Donatus: *Anteeam. Legitur & Anteeo: ſed pronuntiativum Anteeo pro conjunctivo Anteeam.* Sane ſi legas *Incredibile eſt*; conſequens erit ut *Anteeam* legas. Sed repone:

O Phaedria, incredibile quantum erum anteeo ſapientia.

Incredibile quantum abſolute, ut *Mirum quantum, Nimium quantum, Immane quantum.* Vide infra IV, 3, 38.

19 *Molendum uſque in piſtrino.* Liber Bembinus, ac Victorianus, & Donatus pro *uſque*, habent *eſſe*. alii libri utramque dictionem continent, contra rationem verſus. FAERNUS.

Molendum eſſe in piſtrino, vapulandum, habendae compedes,
Opus rúri faciundum.

Sic Faernus. Sed Donatus: *Vitioſam locutionem ſervili perſonae dedit Terentius: nam integra eſſet, ſi diceret, Habendas compedes: unde quidam non Eſſe ſed Uſque legunt.* Recte quidem hoc, ſi *Molendum eſſe* legeris, vitioſe inferri *Habendae.* Sed demiror eum toties auctori id vitio vertere, quod peccaverant Librarii, *Habendae* etiam apud Priſcianum eſt p. 651. Noſtri omnes *Habendae*, & plerique *Molendum mihi eſſe uſque.* Repone;

Molendumſt in piſtrino, vapulandum, habendum compedes,
Opus rúri faciundum.

P. *Salvom áduenire.* D. *crédo: reſponde hóc mihi.*
P. *Ualet: híc eſt: ſet ſatin ómnia ex ſenténtia?*
D. *Uellém quidem.* P. *quid iſtúc eſt?* D. *rogitas, Phaédria?*
Bonás, me abſente, hic cónfeciſtis núptias.
P. *Eho, an íd ſuſcenſes núnc illi?* G. *o artificém probum.*
D. *Egon ílli non ſuſcénſeam? ipſum géſtio*
Dari mi ín conſpectum, núnc ſua culpa út ſciat
Leném patrem illum fáctum me eſſe acérrimum.
P. *Atquí nil fecit, pátrue, quod ſuſcénſeas.*
D. *Ecce aútem ſimilia ómnia: omnes cóngruunt:*
Unúm cum noris, ómnis noris. P. *haút itaſt.*
D. *Cum in nóxia hic eſt; ílle ad defféndendum adeſt:*
Cum ille éſt, praeſto hic eſt: trádunt operas mútuas.
G. *Probe hórum facta inprúdens depinxít ſenex.*
D. *Nam ni haéc ita eſſent, cum íllo haut ſtares, Phaédria.*
P. *Si eſt, pátrue, culpam ut Antipho in ſe admíſerit,*
Ex quá re minus rei fóret aut famae témperans:

Omnia hic Gerundia ſunt; non, ut Donatus, *Supra Gerundia, infra participia.* Interpolarunt locum Magiſtri. Plautus Trin. IV, 2, 27.

Hercle opinor mi advenienti hac noctu agitan- Lucretius: [*dumſt vigilias.*

Multa novis verbis praeſertim cum ſit agendum. Sed haec jam apud Grammaticos trita ſunt.

25 *Salvum advenire.* Liber Bembinus, *ſalvom venire.* FAERNUS.

Noſtri omnes *Advenire*; ſed pro *Hoc reſponde mihi* Noſtri plerique *Reſponde hoc mihi.* Recte, ut *Hoc* acuatur. Donatus: *Salve: ſed ubi eſt Antipho: Bene expreſſit promptum animum ad litigandum,* raptim *addita ſalute,* & protinus *ad jurgium praevertendo.* Ubi tamen vulgo habetur *Partim* & *Potius.* O bonum ſcriptorem a malis Librariis foediſſime paſſim acceptum.

27 *Quid iſtuc?* Adde verbum *eſt* ex o. l. s. & Donato; & in dimetiendo verſu *d* elide. FAERNUS. Noſtri *Eſt* addunt.

29 *Eho, an tu id ſuſcenſes.* Pronomen *tu,* nec habet liber Bembinus, nec Donatus; nec exigit verſus. FAERNUS. Deeſt *Tu* in uno ex Regiis.

30 *Egone illi.* In eodem libro & Baſilicano eſt, *egon*; quod parvi refert. FAERNUS. Noſtri *Egone.*

Ipſum geſtio dari. Verbum *dari* ex Bembino & aliquibus aliis libris, non huic verſui, ſed ſubſequenti applicamus: hoc modo, lb.

Dari mihi in conſpectum: nunc ſua culpa ut ſciat.

in cujus ſcanſione, *mihi* & *ſua,* in unam ſyllabam contrahuntur. FAERNUS.

Sic ſcanſionem inſtituit Faernus:

Dari mi in conſpectúm nunc ſuá culpa ut ſciat.

Vides, quid interſit, utrum ad aurem exigas, an ad ſolos digitos metiaris. *Dari* in pede primo, ut ſollemne eſt, corripitur. Concinnius autem legas. *Nunc ſua ut culpa ſciat.*

Unum cognoris, omnes noris. Varie, inquit 35
Donatus, *Cegnoris, noris.* At codices ex Noſtris aliquot. *Unum cum noris, omnes noris.* Et quanto gratior eſt haec ſimplicitas; quam iſta varietas? Sic And. Prol.

Qui utramvis recte norit, ambas noverit.

Hic in noxia eſt, ille ad defendendum cenſum 36
adeſt. O. fere l. s. praeter Bembinum, & Baſilicanum, & Vaticanum *noxa* habent: quod & adjuvat verſum, qui in ſuſtentandus eſt, ut ex *ille,* unum *l,* ex *ad d* elidatur, ita ut *ille ad de-* fit anapaeſtus; aut forte melius ex

Non caúſam dico, quín quod meritus ſít, ferat.
Set ſí quis forte málitia fretús ſua
Inſídias noſtrae fécit aduleſcéntiae,
Ac uícit; noſtran cúlpa ea eſt? an iúdicum,
Qui ſaépe propter ínuidiam adimunt díuiti,
Aut própter miſericórdiam addunt paúperi?
G. *Ni nóſſem cauſam, créderem uera húnc loqui.*
D. *An quíſquam iudex éſt, qui poſſit nóſcere*
Tua iúſta, ubi tute uérbum non reſpóndeas,
Ita ut ílle fecit? P. *fúnctus aduleſcéntuli eſt*
Offícium liberális: poſtquam ad iúdices
Uentúmſt, non potuit cógitata próloqui:
Ita eúm tum timidum ibi óbſtupefecít pudor.
G. *Laudo húnc: ſet ceſſo adíre quamprimúm ſenem?*
Ere, ſálue: ſaluom te áduenìſſe gaúdeo. D. *oh,*
Bone cúſtos, ſalue, cólumen uero fámiliae:
Cui cómmendaui fílium hic abiéns meum.

ex *in n* elidetur, ita ut in prima ſede ſit is ipſe pes. FAERNUS.

Hic in noxaſt, ille ad defendendam cauſam adeſt.
Cum ille eſt, hic praeſto eſt: tradunt operas mutuas.

Sic Faernus: ſed ut ejus tres praeſtantiſſimi, ita Noſtri quinque veterrimi *Noxia* habent, non *Noxa*. Latet aliquid altius mendum. Repone:

Cum in nóxia híc eſt; ílle ad defendendum adeſt.
Cum ílle eſt; praeſto híc eſt: tradunt operas mutuas.

Ad defendendum, ſubintellige *Noxiam*; ut ſupra I, 4. 47. *Ut fuerit voſtra oratio In re incipiunda ad defendendam noxiam.* Sane, cum dixerit *Noxiam*, ſupervacue inferret *Cauſam*; addo & inſcite, cum *Cauſa* etiam bona eſſe poſſit. *Praeſto hic eſt*; ſic unus e Regiis; & eo pacto *Hic* recte acuitur. Apud Aſconium p. 119. hodie editum eſt *Noxa*, & *defendendam cauſam*.

37 *Cum ille eſt, hic praeſto eſt.* Nullum invenio librum qui ita habeat, praeter Vaticanum, Baſilicanum, & Victorianum, alii, ſed pauci admodum, poſt *ille*, nullum verbum habent. in ceteris omnibus, inter quos eſt & Bembinus, legitur *abeſt*. quod etiam verbum habent o. l. s. Donati, duntaxat tamen ubi verba Terentii recenſet: nam in expoſitione apertiſſime legit, *cum ille eſt*. quod & ego melius exiſtimo. FAERNUS. Noſtri omnes, *Cum ille eſt*.

Probe eorum factu. O. l. s. & Donatus, 38 *horum*. FAERNUS. Duo ex Noſtris *Eorum*.

Cum illo haud ſtares. Servius ad Aen. 39 VIII, 653. *Stabant pro templo: ſic Terentius; Pro illo haud ſtares, Phaedria.* Codices Noſtri & Donatus *Cum illo*: Utrumque recte & more dicitur, ſenſu eodem.

Quin quod meritus eſt, ferat. Bembinus, 42 & omnes fere alii libri, ac Donatus, *meritus ſit*. FAERNUS. Unus ex Noſtris *Eſt*.

Ac vicit, noſtrane ea culpa eſt, an judicum? 45 Plerique l. s. inter quos Vaticanus, Victorianus, & Baſilicanus ita habent, & numeroſius judicio meo *noſtran culpa ea eſt*. Donatus, & liber Bembinus, in hac parte corrupti ſunt. FAERNUS. Meliores quique ex Noſtris, *Noſtran culpa ea eſt*.

Ita eum tum timidum obſtupefecit. Ex ra- 54 tione verſus legendum arbitror; ut in contextu eſt libri Bembini, *ibi ſtupefecit*. vel, *ibi obſtupefecit*, ut in Victoriano: ita ut, *ſtupefecit* antepenultimam producat; ut apud Catullum:

Alia

G. *Iamdúdum te omnis nós accuſare aúdio*
Inmérito: et me horunc ómnium inmeritíſſimo:
Nam quíd me in hac re fácere uoluiſtí tibi?
Seruom hóminem cauſam oráre leges nón ſinunt:
Neque téſtimoni díctio eſt. D. *mitto ómnia.*
Addo íſtuc: inprudens tímuit adoleſcéns: ſino:
Tu ſéruus: uerum ſí cognata eſt máxume,
Non fuít neceſſe habére: ſet id quod léx iubet,
Dotém daretis; quaéreret aliúm uirum.
Qua rátione inopem pótius ducebát domum?
G. *Non rátio, uerum argéntum deerat.* D. *ſúmeret*
Alicúnde. G. *alicunde? níhil eſt dictu fácilius.*
D. *Poſtrémo, ſi nullo álio pacto, faénore.*
G. *Hui, díxti pulchre: ſí quidem quiſquam créderet,*
Te uíuo. D. *non, non ſíc futurumſt: nón poteſt.*
Egon íllam cum illo ut pátiar nuptam unúm diem?

Alia tepefaciat permixta flumina caede. poteſt tamen & juxta vulgatam lectionem ſuſtentari verſus, non faciendo eliſionem in *timidum*. FAERNUS. Ab omnibus Noſtris praeter unum male abeſt *Ibi*.

60 *Immerito, & me omnium horum immeritiſſimo.* In libro Bembino, ita haec collocantur: *& me horum omnium*. Donatus vero, a quo bis haec verba exponuntur, in ſecunda expoſitione, ita ea citat, *Horum commerito*, quod nos ita legimus, *Horunc. o immerit.* id eſt, *Horunc omnium immeritiſſimo:* ita optime ſtat verſus. poſtea in libro Baſilicano invenimus ſcriptum *horunc*. FAERNUS. Veterrimus quoque Noſter *Horunc*.

64 *Adde iſtuc.* Idem liber *addo iſtuc.* quod magis conſequens videtur aliis, quae in prima perſona a Demiphone efferuntur, *mitto, ſino*. hoc & Ubaldino Bandinello placebat. FAERNUS. Noſtri *Adde*.

66 *Neceſſe.* Duo veteres Noſtri *Neceſſum*.

70 *Nihil eſt dictu facilius.* Ex libro Bembino legimus *dicto*. quod perſpicue melius eſt. hoc enim dicere vult Geta, nihil facilius eſſe quam dicere; non quod hoc quod dixit Demipho, ſit facillimum omnium ad dicendum. FAERNUS. Noſtri *Dictu*: & Recte: *Nihil dictu facilius eſt*, quam illud *Alicunde*. Fefellit hic ſua Faernum ſubtilitas.

Poſtremo ſi nullo alio pacto, vel foenore. Tò *vel*. & reſpuitur a verſu, nec eſt in libro Bembino, ac ne in Victoriano quidem, niſi adjectum: nec a Priſciano ponitur, citante hunc locum libro XV. ut quidem in ejus libris ſcriptis legitur. FAERNUS. A veterrimo Noſtro cum duobus aliis abeſt *Vel*. Apud Priſcianum p. 1009. ſcripti duo *Vel* habent. 71

Nihil ſuave meritum eſt. Donatus: *Nihil mihi mercedis ſuave eſt, ut ego illam cum ilio nuptam feram: ſuave meritum enim ſuavem mercedem ſignificat.* Quid faceret? illigatus mendoſae lectioni, pejus nihilo dixit, ne nihil diceret. Eſt tamen, qui hoc a Donato *paucis verbis optime explicatum* putet. Felicem fane cerebri! Sed quouſque tandem ab hac lectionis larva ludificari nos ſinemus? Repone: 73

Egon illam cum illo ut patiar nuptam unum
Nil ſuave meritaſt. [*diem?*

Merita eſt, Illa ſcilicet, illa dolo & malitia impoſita filio, ut genere proxima. Minus bene Goveanus & Guyetus, *Nil ſuave meritu'ſt*, Antipho ſcilicet. Quippe jam excuſatus erat Antipho: nec cum ex compacto, ſed bona fide in nuptias tractum invitum credebat ſenex. *Nil ſuave meritaſt*, ut And. I, 5, 46.

Unum

Nil ſuáue meritaſt. hóminem commonſtrárier
Mi iſtúm uolo: aut ubi hábitet, demonſtrárier.
G. *Nempe Phórmionem.* D. *iſtúnc patronum múlieris.*
G. *Iam fáxo hic aderit.* D. *Antipho ubi nunc eſt?* G. *foris.*
D. *Abi, Phaédria, eum requíre, atque adduce húc.* PH. *eo:*
Recta uia quidem illuc. G. *nempe ad Pámphilam.*
D. *Ego deós penatis hínc ſalutatúm domum*
Deuórtar: inde ibo ád forum, atque aliquót mihi
Amícos aduocábo, ad hanc rem qui ádſient;
Ut ne ínparatus ſím, ſi aduéniat Phórmio.

ACTUS II. SCAENA II.

PHORMIO. GETA.

P. *ITANE patris áis conſpectum uéritum hinc abiiſſe?* G. *ádmodum.*
P. *Phánium relictam ſolam?* G. *ſíc.* P. *et iratúm ſenem?*

Unum hoc ſcio, eſſe meritam ut memor eſſes ſui. Eun. IV. 6, 12.
Et habetur & referetur, Thais, ita uti merita es, gratia.

77 *Nempe Phormionem.* Apparet hic in *Phormionem* primam corripi, quemadmodum & Apollodorum feciſſe teſtatur Donatus. ſed forte verius eſt in *nempe*, priorem corripi. ut ſaepe apud Plautum: forte eliſione *m*. FAERNUS.

Non recte cepit, quod e Donato narrat Faernus. Ille quidem ad Prol. v. 28, *Φόρμιον Tegiculum dicunt Graeci, quo inſternitur pauimentum: unde Phormio correpta prima ſyllaba apud Apollodorum eſt.* Nempe hoc voluit Donatus, apud Apollodorum Φορμίων dici, ο μικρῷ & correpte, non Φορμίων, producte. Ceterum *Nempe* & hic & apud Plautum ſaepius corripit primam: ſed in primo pede, ubi facilior venia eſt; non temere in verſu medio, Lege item, *Iſtunc patronum* pro *Iſtum*; & ſic accentum in ultimam trahit.

78 DE. *Antipho ubi nunc eſt.* PH. *Foris.* Illud *Foris* quod libri editi Phaedriae tribuunt, dandum erat Getae. Sic alter ex Meadianis. Donatus: *Mitius nunc quaerit, ubi ſit. Antipho; & an amatae adhaereat, ſubtiliter quaerit: quod ſeruus intelligens reſpondet, Foris.* Videe, ut ſervus, Geta ſcilicet, reſpondeat. Et quidem recte: quomodo enim Phaedria hoc ſciret, qui in alia domo vivebat?

Recta via equidem illuc. Hunc verſum 80
laborantem ſanat lectio libri Bembini & Donati, in quibus pro *equidem*, legitur *quidem*. FAERNUS. Noſtri male *Equidem*.

At ego deos penatis hinc ſalutatum domum. 82
Delendum illud *At*, quod verſus reſpuit; licet libri huc adjudicent, Neque vero apponendum eſt verſui priori; ut quidam voluit: quippe Phaedria & Geta averſi iſta inter ſe loquebantur; ut ſenex non audiverit. Ergo nullum hic *At* locum habet.

Cum adveniat Phormio. Hic variant libri 84
ſcripti, alii ut in impreſſis habent: alii *cum adveniet*, quod non diſplicet nobis: alii *cum adveneris*, quod ſtare non poteſt: Bembinus. *ſi adveniat:* quam poſtremam lectionem tanquam antiquiſſimam recipimus: forte enim dubitat, Phormionem non adventurum. FAERNUS.

Ex Noſtris plerique *Cum adveniat*; Tres *Cum adveniet*; Unus *Cum adveneris*. Bembini illud, *Si adveniat*, ideo placet; quod neſciret Demipho an Phormio tum domi eſſet, & eo die conveniri poſſet. Nam poſtea conventum iri vel legea coëgerint.

Obſerva

G. 'Oppido. P. ad te ſúmma ſolum, Phórmio, rerúm redit:
Túte hoc intriſti: tibi omne eſt éxedendum: accíngere.
G. 'Obſecro te. P. ſí rogabit. G. ín te ſpes eſt. P. éccere,
Quid ſi reddet? G. tu ínpuliſti. P. ſíc opinor. G. ſúbueni.
P. Cédo ſenem: iam inſtrúcta mihi ſunt córde conſilia ómnia.
G. Quíd ages? P. quid uis? níſi uti maneat Phánium: atque ex crímine hoc
'Antiphonem erípiam: atque in me omnem íram deriuém ſenis?
G. 'O uir fortis átque amicus. uérum hoc ſaepe, Phórmio,
Uéreor, ne iſtaec fórtitudo in néruom erumpat dénique. P. ah,
Nón ita eſt: factum éſt periclum, iám pedum uiſáſt uia.
Quót me cenſes hómines iam deuérberaſſe uſque ád necem,
Hóſpites, tum cíuis? quo magis nóui, tanto ſaépius.
Cédo dum, en unquam iniúriarum audíſti mihi ſcriptám dicam?
G. Quí iſtuc? P. quia non réte accipitri ténditur neque mílüo,
Quí male faciunt nóbis: illis quí nil faciunt, ténditur:
Quía enim in illis frúctus eſt, in iſtis opera lúditur.
'Aliis aliunde éſt periclum, unde áliquid abradí poteſt:
Míhi ſciunt nil éſſe. dices, dúcent damnatúm domum:
'Alere nolunt hóminem edacem: et ſápiunt mea ſenténtia,

5 *Obſecro te ſi rogitabit.* Bembinus, & o. fere l. s. *rogabit.* FAERNUS. Duo tantum ex Noſtris, *Rogitabit.*

9 *Inſtructa ſunt mihi corde.* Iidem libri, *in corde.* FAERNUS.
Melius libri noſtri magno numero;
Cedo ſenem; jam inſtructa mihi ſunt corde conſilia omnia.
ut *Míhi*, quod oportet, acuatur. Cicero de Nat. Deor. III, 29. *Mihi ſunt in corde:* ſed ex ordine ipſo ſcias *In* ibi delendum eſſe.

8 *Niſi ut maneat Phanium.* Ex libro Bembino ſcribimus *uti*; ita etiam verſus ratione ſuadente. FAERNUS. Noſtri imperite, *Niſi ut.*

9 *Omnem iram derivem ſenis.* Ex Noſtris duo tantum *Senis*, ceteri *Patris.* Utrumvis recte.

10 *Verum hoc ſaepe, Phormio.* Malim, *o Phormio:* ut in ea ſede Trochaeus evitetur.

12 *Non ita eſt, factum'ſt periculum. Periclum* exigit verſus, & ita eſt in libris Vaticano & Victoriano & Baſilicano. item infra legendum, *aliis aliunde eſt periclum:* ut & in Baſilicano. FAERNUS. Noſtri utrobique *Periclum.*

Neque milvio. In o. l. invenies ſcriptum *miluo.* FAERNUS. Sic Noſtri *Miluo:* & ita apud alios ſcriptores libri vetuſti. 16

In his opera luditur. In Bembino & Baſilicano legitur, *in illis.* ita & apud Donatum. FAERNUS. Sic & Noſtri: ſed quid eſt *In illis, In illis?* pro poſteriore repone *In iſtis*; Accipitre ſcilicet & Milüo. *Iſti* dicunt, de iis quos contemnunt aut averſantur. 18

Et ſapiunt mea quidem ſententia. Sublata dictione *quidem*, quae non eſt in libro Bembino, & contracto *mea*, in unam ſyllabam, verſus conſtat, qui eſt trochaicus tetrameter cataleCticus, ut ceteri. FAERNUS. Noſtri, *Quidem.* 21

Non poteſt ſatis pro merito ab illo. Ex *ſatis* poſterius eliditur: ex *illo* unum *l*, ut in ſecunda, & tertia ſede ſit dactylus, in quarta anapaeſtus. FAERNUS. Sic metrum conſtituit Faernus; *Non poteſt ſatis pro merito ab illo:* 23

Pró maleficio ſí beneficium ſúmmum nolunt réddere.
G. *Nón pote ſatis pro mérito ab illo tíbi referri grátia.*
P. *Immo enim nemo ſátis pro merito grátiam regí refert.*
Tén aſymbolúm uenire, unctum átque lautum e bálneis,
Otioſum ab ánimo; cum ille et cúra et ſumptu abſúmitur:
Dúm fit, tibi quod pláceat, ille ríngitur: tu rídeas:
Prior bibas; priór decumbas: céna dubia appónitur.
G. *Quíd iſtuc uerbi eſt?* P. *úbi tu dubites quid ſumas potíſſimum.*
Haéc cum rationem íneas quam ſint ſuáuia, et quam cára ſint;
Ea qui praebet, nón tu hunc habeas pláne praeſentém deum?
G. *Sénex adeſt: uide quíd agas: prima cóitioſt acérrima:*
Si eám ſuſtinueris, poſt illa iam, út lubet, ludás licet.

ACTUS II. SCAENA III.

DEMIPHO. GETA. PHORMIO.

D. *EN úmquam cuiquam cóntumelióſius*
Audíſtis factam iniúriam quam haec éſt mihi?
Adéſte quaeſo. G. *irátus eſt.* P. *quin tu hóc age:*

illo: nos aliter, *Nón pote ſátis pro mérito ab illo:* Et ſic verſu ſequente *Sátis pro merito. Pote* pro *poteſt. Mater pote, Quiſque pote:* Propertius.

24 *Immo enim nemo.* Vel ex *immo*, vel ex *enim*, elidetur *m:* primo modo anapaeſtus in prima eſt, ſecundo dactylus. FAERNUS. *Immo* primam ſaepe corripit, praeſertim in pede primo.

27 *Dum tibi ſit quod placeat.* Libri Bembinus & Victorianus *dum tibi ſit*; quod forte melius eſt. FAERNUS. Duo ex Noſtris, quorum alter notae optimae *Fit.* Donatus: *Acuenda vox, in eo quod ait Tibi.* Atqui acui nequit, niſi legas, *Dum ſit, tibi quod placeat.*

28 *Prior bibas. Prior* monoſyllabum: vel *r* poſterius eliditur, ut primus pes ſit tribrachus. FAERNUS.

30 *Haec cum ratione ineas.* Libri Bembinus, & Vaticanus & Baſilicanus, *rationem ineas.* ita habuit & Victorianus: ut ex raſura notae litterae *m* appareat. FAERNUS. Duo Noſtri veterrimi *Rationem*; ſed ex altero *m* eraſum, ut in Victoriano Faerni.

Quin tu hoc age. Super his verbis, ita dicit Donatus: *Annuit ut taceat, & ſignificat ſilentium.* ſed unde hoc Donato venit in mentem, quod per haec verba quis annuat alteri ut taceat? non quidem ex eorum ſignificatione: nullam enim talem vim habent, ſed nimirum aliquid eſſe debuit in hujus poetae libris, quos habuit ipſe caſtigatiores, quod eum ad ita intelligendum hunc locum induxerit; ſane omnes antiqui libri pro *age*, habent *ages:* quod nobis viam aperuit ad hanc lectionem reſtituendam. nam littera *s* ex *ages* detracta, ſeorſumque conſtituta, eique addito *t*, fit nota ſilentii *ſt*, ita erit, *quin tu hoc age ſt:* & clariſſime intelligetur, Phormionem Getae ſilentium indicere. ſupereſt ut verba Donati, quae & ipſa corrupta ſunt, emendemus. quis enim non videt quam otioſa ſit illa repetitio poſt, *annuit ut taceat*, quod per ſe ſenſui ſufficit, ſubdendo, *& ſignificat ſilentium?* quam vero abſurde dicitur, eum qui annuit alteri ut taceat, ſignificare ſilentium, cum ſignificandi facultas non perſonis, ſed vocabulis attributa ſit? quare pro *&*, mutatione unius litterae, *ſt* legendum arbitramur; ut ſit haec lectio Donati, *quin tu hoc* 3

Iam ego húnc agitabo. pró deum inmortálium,
Negat Phánium eſſe hanc ſibi cognatam Démipho?
Hanc Démipho negat éſſe cognatám? G. *negat.*
P. *Ipſum éſſe opinor dé quo agebam. ſéquimini.*
D. *Neque eíus patrem ſe ſcíre qui fuerít?* G. *negat.*
P. *Nec Stílphonem ipſum ſcíre qui fuerít?* G. *negat.*
P. *Quia egéns relícta eſt míſera, ignoratúr parens:*
Neclégitur ipſa: uíde, auaritia quíd facit.
G. *Si erum ínſimulabis málitiae, male aúdies.*

age, ſt.) *Annuit ut taceat, ſt ſignificat ſilentium.* Cum haec ſcripſiſſemus, diligentius inſpicere voluimus antiquiſſimos Terentii libros, & in Victoriano invenimus poſt *ages*, raſuram unius litterae, inſtar *t:* ut facile conjici poſſit, ſcriptum prius fuiſſe *age ſt.* id vero omnem nobis dubitationem, ſi qua de hac noſtra emendatione reſtabat, exemit. FAERNUS.

Quin tu hoc age, ſt. Sic dedit Faernus; & multis verbis vir optimus nihil profecit. Donati verba ſat bene explicari poſſunt, ſine iſto *St. Quin tu age*, vel *agis* (nam plerique codices *Ages*) ſilentium hic ſignificant; & Phormio hic vel innuit Getae, vel cubito eum fodit. Docui ad And. IV, 1, 59. *St* per ſe ſyllabam facere; non poteſt itaque cum *Age* in Iambum coaleſcere. Idque ipſe experiendo ſcies. Nam in *St* pronuntiando, non attrahitur ſpiritus, ſed propellitur. Eſt tamen, qui affirmet *St* fere ſemper apud Plautum cum priore ſyllaba coaleſcere. Sane ita, ubi *St* pro *Eſt* venit, ut *Mirum 'ſt, Miſerum 'ſt*; ſed ne ſemel quidem, ubi ſilentii nota eſt; ut Moſt. II, 2, 58.

Quis homo, án gnatus meus. S't, tace: auſculta modo.

9 *Nec Stilphonem ipſum ſcire qui fuerit? Negat.* Omnes fere codices paulo vetuſtiores hoc ordine verſus exhibent.

Hanc Demipho negat eſſe cognatam? Negat.
Ipſum eſſe opinor de quo agebam: ſequimini.
Neque ejus patrem ſe ſcire qui fuerit? Negat.
Neque Stilphonem ipſum ſcire qui fuerit? Negat.

Ex his verſibus tertium codex 900 annorum non agnoſcit; codex item Petrenſis in margine tantum. At quartum hic omittit codex ex Regiis; & ponit [illegible] poſt v. 25. Scio, facile ex his alterum a Librariis omitti potuiſſe; quia uterque eodem verbo *Negat* terminatur. Scio item, ſat congrue bis idem repeti in perſona audacis ſycophantae, quaſi clamando & vociferando ſtrepitu ipſo ſe rem geſturum ſperaret. Sed vide an Paraſito minime ſtulto aut ſomnolento id conveniat, ut v. mox 40 tam cito immemor ſit nominis, quod hic, id eſt, modo jam nunc ante memoraverat, *Stilphonis*. Me itaque lubente, verſum ex his nonum expunxeris.

Si erum inſimulabis avaritiae. O. l. a. quot quot vidi, & Donatus, *malitiae*. FAERNUS. *Ex tot Noſtris unus tantum Avaritiae.* 12

Etiam me ultro accuſatum advenit. Lege cum codice Regio; 13

O audaciam! etiamne ultro accuſatum advenit?

Sic Adel. IV, 3, 5. abſolute; *Et ultro accuſans.* Eun. V, 2, 21.

Monſtrum, etiam ultro deriſum advenit.

Pauper, cui opera vita erat, ruri fere. Sic dedit Faernus, ex Donato ut arbitror; codices enim Noſtri univerſi, *Cui in opere. Opera* ſexto caſu ſeu ablativo accipit Donatus; Recentiores interpretes caſu recto. Utrique fruſtra: cum lectio mendoſa ſit, & a verſu ipſo repudietur. *Cui* enim, cum in Iōbu non ſit, neceſſario elidetur, & metrum claudicabit. Repone ex libris omnibus. 16

Pauper, cui in opere vita erat, ruri fere
Se continebat.

Cui in opere vita erat, hoc eſt, qui opere ruſtico faciendo victum ſibi quaerebat. *Opus* abſolute pro opere ruſtico ſaepe. Eun. II, 1, 14.

Opus faciam, ut defatiger uſque.

Vita in opere, ut contra *In otio.* Adel. V, 4, 9.

Ille ſuam ſemper egit vitam, in otio, in conviviis.

Ita paſſim de Militibus Hiſtorici. *In opere eſſe, In opere occupari.* Priſcianus tamen p. 1006. *Cui opera*; ut & ibi MSti.

Ubi

D. *O audáciam, etiamne últro accusatum áduenit?*
P. *Nam iam ádulescenti níhil est quod suscénseam,*
Si illúm minus norat: quíppe homo iam grándior,
Paupér, cui in opere uíta erat, rurí fere
Se cóntinebat: íbi agrum de nostró patre
Coléndum habebat: saépe interea míhi senex
Narrábat, se hunc neclégere cognatúm suum:
At quém uirum? quem ego uíderim in uita óptumum.
G. *Uideás te atque illum, ut nárras.* P. *i in malám crucem.*

21 *Abi in malam crucem.* In libro Bembino legitur, *i in malam crucem.* Donatus dicit, dictum hoc esse adverbialiter; quod erit, si dempto verbo *i*, legas ut Donatus, *in malam crucem: in*, autem pro *isne:* ut saepe antea. FAERNUS.

Videas te atque illum, ut narras. In malam crucem.

Nostri *Abi hinc in m. c.* Unus, *Abi in m. c.* Sed quid sodes illud est, *Videas te atque illum, ut narras?* Donatus, ut solet implicatus falsae lectioni, quo se vertat, nescit: quattuor diversas interpretationes adfert, omnes exsibilandas. Nec recentiores se expediunt: Palmerius emendationem tentat, sed infeliciter; *Videas ted, illum ut narras. Videas te; cogita vide quid dicas.* Si de Stilphone male locutus esset; non incommode hic diceret, *Videas te:* ut Plautus Pseud. II, 2, 18.

Non soles respicere te, cum dicas injuste alteri?

Nunc autem, cum laudaverit Stilphonem; nescio quo id pertineat. Liceat mihi in re deplorata novam medicinam experiri. Ac primo, id animadverto, *Ut narras, Ut praedicas, Ut video, Quantum audio, Quantum intelligo,* omnia sensu eodem, verbum modi Indicativi secum trahere. Exemplis quid velim intelliges. Eun. IV, 1, 1. *Quantum ego illum vidi, nonnihil timeo.* Heaut. II, 4, 22. *Ut patrem tuum vidi esse, diu etiam dabit.* IV, 3, 4. *Cognita est, quantum audio ejus verba.* V, 2, 30. *Quantum ego intellegere possum, non esse horum te arbitror.* And. I, 3, 2. *Nihil loci est segnitiae, quantum intellexi.* II, 5, 18. *Herus, quantum audio, uxore excidit.* IV, 4, 17. *Ab Andria est haec, quantum intellego.* Eun. I, 2, 62. *Sed, ego quantum suspicor, Ad virginem animum adjecit.* Plautus Asin. V, 2, 52. *Amat homo hic te, ut praedicat.* Casina II, 5, 4.

Salvos sum, salva spes est, ut verba audio.

Pseud. I, 5, 58. *Hercle, ut tu praedicas,*
Cavendum est mi abs te irato.
& II, 4, 59.
Probus homo est, ut praedicare te audio.
Rud. I, 2, 50.
Ut verba praehibes, me perisse praedicas.
Mil. II, 5, 61.
Edepol nae tu tibi malam rem repperisti, ut praedicas.
Men. III, 2, 40.
Non tibi Sanumst, adulescens, sinciput, ut intellego.
Bacch. III, 3, 45.
Acris postulatio haec est, cum hujus dicta intellego.
& IV, 2, 15.
Cum ego hujus verba interpretor, mihi cautio est.

Vides in hujusmodi sententiis Indicativos semper adhiberi; & si rationem tecum ineas, non posse aliter esse intelleges. Ergo ad hanc faciem, *Ut narras,* Indicativum hic secum postulat, non Subjunctivum *Videas.* Hoc posito fundamento, divinationem occepi; & vide quid in mentem venerit. Dixerat Phormio:

At quem virum? quem ego viderim in vita optimum.

Ubi *In vita,* idem est quod *Umquam, In vita mea:* non, ut Donatus, *In vita, in actu, in moribus,* ut ad Stilphonem spectet. Heaut. V, 3, 4. *Nullamne ego rem umquam in vita mea volui?* Quid ergo ad hoc, *Stilphonem virum optimum fuisse, quem umquam viderit,* respondet Geta? Hoc, opinor;

Vidisti nullum, ut narras. I in malam crucem.

Si is vir optimus, quem umquam videris; pro verbis tuis, videris nullum omnino vidisse. Simile est Gnathonis responsum, Eun. III, 1, 19.

THR *Immo sic homo st:*
Perpaucorum hominumst. GNA. *Immo nullorum arbitror,*
Si tecum vivit.

Et Gripi apud Plautum Rud. IV, 4, 70.

TRA. *Eo tacent, quia tacita st melior mulier semper quam loquens.*

Nam ni íta eum exiſtimáſſem, numquam tám grauis
Ob hanc ínimicitias cáperem in uoſtram fámiliam,
Quam is áſpernatur núnc tam inliberáliter.
G. *Pergín ero abſenti mále loqui, inpuríſſime?*
P. *Dignum aútem hoc illo eſt.* G. *áin tamen, carcér?* D. *Geta.*
G. *Bonórum extortor, légum contortór.* G. *Geta.*
P. *Reſpónde.* G. *quis homo eſt? ehém.* D. *tace.* G. *abſentí tibi*
Te indígnas ſeque dígnas contumélias
Numquám ceſſauit dícere. D. *obe déſine.*
Aduléſcens, primum abs te hóc bona uenia éxpeto,
Si tíbi placere pótis eſt, mi ut reſpóndeas:
Quem amícum tuum ais fuíſſe iſtum, explaná mihi:
Et quí cognatum mé ſibi eſſe díceret.
P. *Proinde éxpiſcare quáſi non noſſes.* D. *nóſſem?* P. *ita.*
D. *Ego mé nego: tu quí ais redige in mémoriam.*
P. *Eho tú ſobrinum tuóm non noras?* D. *énicas:*
Dic nómen. P. *nomen?* D. *máxume. quid núnc taces?*
P. *Perii hércle, nomen péradidi.* D. *hem, quid ais.* P. *Geta,*
Si méminiſti id quod ólim dictumſt, ſúbiice. hem,

GR. *Tum pol tu pro oratione nea vir nec mulier mihi es.*
TR. *Qui dum?* GR. *Quia enim neque loquens es neque tacens unquam bonus.*
Ceterum *I in* ſcribendum, ex libro Bembino: Noſtri *Abi in.* Interrogatio *Iſne* non convenit cum ſequente *Nam.*

22 *Nam ni ita eum exiſtimaſſem.* Liber Bembinus in contextu habet, *nam ni eum eſſe exiſtimaſſem*, exponemus autem *eum*, pro ejuſmodi, eaque dictio in unam ſyllabam contracta, in ſcanſione tota elidetur. ſane Donatus legit, *exiſtimarem*, quod magis videtur convenire cum *caperem*. FAERNUS.

23 *Nunquam tam gravis ob hanc inimicitias caperem in noſtram familiam.* Aut ex *gravis* elidendo *s*, *ob* quae prima hujus verſus eſt ſyllaba, praecedenti verſui adjungitur: aut ſcandat hunc verſum, qui melius ſciat: ego me neſcire confiteor. FAERNUS.

Eb. *In noſtram familiam.* Aliqui libri ſunt, qui habent *in veſtram*. ita & Bembinus, licet per a quod vera ſequitur, *Quam is aſpernatur nunc tam illiberaliter*, τὸ *quam* ad puellam referri Donatus affirmat. erit ergo ordo, ob hanc quam is aſpernatur. FAERNUS. Noſtri plerique *Noſtram*, non *Voſtram*. *Hanc* autem corripitur, conceſſa in pede primo licentia: & ſic Faerno ſatis fiet.

Ain tandem, carcer? Tandem & verſui 26
officit, & ſententiae. Repone, *Ain tamen, carcer?*

Numquam ceſſavit dicere hodie. DE. *obe deſine.* 30
Obe agnoſcit Donatus: *Hodie* nullus ex Noſtris habet, uno excepto. Vel lege,
Numquam ceſſavit dicere. obe deſine,
Vel, cum tribus Noſtris,
Numquam ceſſavit dicere. obé jam deſine.
Horat. Serm. II, 5, 96.
Importunus amat laudari? donec obé jam.
& I, 5, 12. *Trecentos inſeris. obe*
Jam ſatis eſt.
Nimirum interjectiones hujuſmodi variant accentum pro arbitrio loquentis; ut *Ha ha hae* nunc Dactylus eſt, nunc Anapaeſtus.

Abi ita hoc bona venia expeto. Liber Bem- 32
binus,

Non dico: quasi non nóris, temptatum áduenis.
D. *Egone aútem tempto?* G. *Stílpho.* P. *atque adeo quíd mea?*
Stilphóst. D. *quem dixti?* P. *Stílphonem inquam nóueras.*
D. *Neque ego íllum noram, néque mi cognatús fuit*
Quíſquam íſtoc nomine. P. *ítane? non te horúm pudet?*
At ſi talentum rém reliquiſſét decem,
D. *Di tíbi malefaciant.* P. *primus eſſes mémoriter*
Progéniem ueſtram uſque áb auo atque atauo próferens.
D. *Ita ut dícis. ego tum cum áduenìſſem, quí mihi*
Cognáta ea eſſet, dícerem: itidem tú face:
Cedo qui éſt cognata? G. *eu nóſter, recte: heus tú, caue.*
P. *Dilúcide expedíui, quibus me opórtuit*
Iudícibus: tum id ſi fálſum fuerat, fílius
Cur nón refellit? D. *filium narrás mihi?*
Cuius dé ſtultitia díci, ut dignumſt, nón poteſt.
P. *At tú qui ſapiens és, magiſtratús adi;*
Iudícium de eadem caúſa iterum ut reddánt tibi:
Quandóquidem ſolus régnas; et ſolí licet
Hic de eádem cauſa bís iudicium apíſcier.

binus, & Victorianus, & multi alii, *peto*. FAERNUS. Noſtri omnes *Expeto*; Recte. Et amat noſter liquefacere poſtremas ſyllabas; & averſatur homoeoteleuta.

38 *Dic nomen.* PH. *nomen? maxume.* DE. *Quid nunc taces?* Sic divide perſonas:
Dic nomen. PH. *nomen?* DE. *maxume. quid nunc taces?*

49 *Ego tum ſi adveniſſem.* Idem liber *cum adveniſſem*, ita & Donatus in expoſitione hujus loci, quamvis recitando verba Terentii aliter dicat. ſane in Victoriano eſt *ſi*, ſed in litura, ut appareat, aliud ibi prius fuiſſe. FAERNUS. Noſtri omnes *Si*.

50 *Itidem tu face: cedo.* Liber Bembinus, & aliquot alii, τὸ *cedo*, ſequenti verſui attribuunt: qua ratione uterque verſus ſanatur. FAERNUS.

51 *Heus noſter, recte.* Alii libri ſunt, qui *euge* habent, quod ſtare non poteſt: alii qui *heu*, ut Baſilicanus habebat, & Victorianus; Bembinus & Vaticanus *eu*, ſine aſpiratione: quod & tenendum eſt; ut & infra, *Eu Phormio*, ex Bembino & Victoriano. FAERNUS. Noſtri quoque meliores *Eu*.

Tum ſi id falſum. Tum id ſi falſum. ex eiſdem libris Bembino, Baſilicano, Victoriano. FAERNUS. Et Noſtri plerique, *Tum id ſi falſum*. 53

Iudicium de eadem cauſa iterum ut reddant tibi. Verſu abhinc altero redeunt fere eadem verba: crederim hunc nothum eſſe; vel ſi retineatur, legerim 57

Iudicium de eadem re iterum ut reddatur tibi.
Tres noſtri *Reddatur*. *Re* pro *ea*, hoc eſt *Cauſa*. In recepta lectione *Iterum*; cujus emphaſis praecipua eſt, in Theſi obmuteſcit.

De eadem cauſa bis judicium adipiſcier. 59
Repone, verſu obſecrante & implorante,
De eadem cauſa bis judicium apiſcier.
Plautus Epid. V, 2, 3.
Tace modo, ſine me hominem apiſci.
Noſter Heaut. IV, 3, 15. *Deorum vitam apti ſumus.* Ubi codices plerique *Aucpti*. *Apiſci* Lucretio frequens eſt.

D. *Etsí mihi facta iniúriast; verúm tamen*
Potiús quam lites séctter aut quam te aúdiam,
Itidem út cognata sí sit, id quod léx iubet
Dotém dare, abduce hánc: minas quinque áccipe.
P. *Ha, ha, haé, homo suavis.* D. *quid? num iniquum póstulo?*
An ne hóc quidem ego adipíscar, quod ius públicumst?
P. *Itan tándem quaeso, item út meretricem ubi abúsus sis;*
Mercédem dare lex iúbet eii atque amittere?
An, ut né quid ciuis túrpe in sese admítteret
Proptér egestatem, próxumo inssást dari;
Ut cum úno aetatem dégeret? quod tú metas.
D. *Ita, próxumo quidem: át nos unde? aut quámobrem?* P. *abe,*
Actum, áiunt, ne agas. D. *nón agam? immo haut désinam*
Donéc perfecero hóc. P. *ineptis.* D. *síne modo.*
P. *Postrémo tecum níl rei mihi, Démipho, est:*
Tuus ést damnatus gnátus, non tu: nám tua
Praetérierat iam ad dícendum aetas. D. *ómnia haec*
Illúm putato, quae égo nunc dico, dícere:
Aut quídem cum uxore hac ípsum prohibebó domo.
G. *Irátus est.* P. *tute ídem melius féceris.*
D. *Itane és paratus fácere me aduorsum ómnia,*
Infélix? P. *metuit híc nos, tametsi séduło*
Dissímulat. G. *bene habent tibi principia.* P. *quín quod est*
Feréndum, fers: tuis dígnum factis féceris:

64 *Ha ha he: homo suavis. Quid est? num iniquum postulo?* Lege versus gratia: *Quid? num iniquom postulo?*

66 *Itane tandem quaeso; civem item ut meretricem ubi abusus sis.* In antiquis libris non est τὸ *civem*; nec a Donato ponitur. qua dictione sublata, adhuc tamen in dimetiendo senario remanet aliqua difficultas. existimem ego, vel τὸ *ita*, hic monosyllabum esse, vel ex *ut t* abjiciendum. FAERNUS. Lege *Itan tándem*; & nulla restat difficultas. *Civem* a Nostris quoque abest.

67 *Atque amittere? an.* Τὸ *an*, in o. l. s. principium est infrequentis versus: quae tamen particula in seansione ad hunc ipsum pertinet. FAERNUS. Immo ad sequentem pertinet *An*; & *Ut* corripitur.

An ut nequid turpe civis in se admitteret. 68 Nostri, uno excepto, omnes, *Civis turpe.* Lege igitur & numero & ordine meliore:
An ut nequid civis turpe in sese admitteret.

Ipsum prohibeo domo. Numerosius est, quod 78 in duobus antiquissimis libris, & Basilicano legitur. *prohibebo.* hoc & Ubaldino Bandinello placebat; ita emendatum est & in Victoriano. FAERNUS. Complures Nostri, *Prohibebo.*

Quin quod est ferundum, feras: tuis factis 83 *dignum feceris.* Liber Bembinus habet *feres:* Ubaldinus Bandinellus legebat *fers*; nos *fers.* ut fit, quin fers quod est ferundum? nam & Donatus, haec per praesens tempus exponit, sic dicens, *Cur non inquit accomodas necessitati voluntatem.* haec ille. Ita procedit versus, aliter impeditus: quae vero sequuntur, & ille ipse

Ut amíci inter nos ſímus. D. *egon tuam éxpetam*
Amícitiam? aut te uíſum aut auditúm uelim?
P. *Si cóncordabis cum ílla, habebis quaé tuam*
Senectútem oblectet: réſpice aetatém tuam.
D. *Te obléctet: tibi habe.* P. *mínue uero iram.* D. *hóc age.*
Satis iám uerborumſt: níſi tu properas múlierem
Abdúcere, ego illam eiíciam: dixi, Phórmio.
P. *Si tu íllam attigeris ſéous quam dignum eſt líberam,*
Dicám tibi inpingam grándem: dixi, Démipho.
Si quíd opus fuerit, heús domo me. G. *intéllego.*

ACTUS II. SCAENA IV.

DEMIPHO. GETA. HEGIO. CRATINUS. CRITO.

D. *QUANT'A me cura et ſóllicitudine ádficit*
Gnatús, qui me et ſe hiſce inpediuit núptiis?
Neque mi ín conſpectum pródit; ut ſaltém ſciam
Quid de hác re dicat, quídue ſit ſenténtiae.
Abi, uíſe redieritne iam an nondúm domum.
G. *Eó.* D. *uidetis quo ín loco res haéc ſiet:*
Quid ágo? dic, Hegio. H. *égo? Cratinus, cénſeo:*
Si tíbi uidetur. D. *díc, Cratine.* CRA. *méne uis?*
Ego quae ín rem tuam ſint, éa uelim faciás: mihi
Sic hóc uidetur. quód te abſente hic fílius

ipſe antiquiſſimus liber, & Vaticanus, & Baſilicanus, & aliqui alii, ita collocant, *tuis dignum factis feceris.* FAERNUS Recte *Fers:* Noſtri *Dignum factis:* Sed perperam *Feras.*

84 *Egono tuam expetam.* O. l. s. *egon.* FAERNUS. Sic & Noſtri *Egon.*

87 *Senectutem oblectet.* In dimetiendo verſu, *ſenectutem* triſyllabum eſt, eadem ratione qua *ſenex* monoſyllabum. FAERNUS.

89 *Niſi tu properes.* Aliqui libri, & in iis Bembinus & Victorianus, *properas.* FAERNUS. Noſtri *Properes.*

92 *Dicam inpingam tibi grandem.* O. l. s. hunc ordinem verborum habent, *dicam tibi inpingam.* puto autem *tibi* in unam ſyllabam contrahi, & per ſynaloephen elidi. FAERNUS.

Abi tu viſe redieritne jam an nondum domum. 5
Lege ex codice Petrenſi, *Abi viſe.* Et verſum ſtrangulat.

Ego? Cratinum cenſeo. Repone:
Quid ago, dic Hegio. Ego? Cratinus, cenſeo. 7
Id eſt, *Cratinus dicas.*

Dic, Cratine. CR. *Mene vis?* 9
DE. *Te.* CR. *Ego quae in rem tuam ſint.*
Te quod reſponſum hic facit, exaudiri ſaltem debet, non liquefieri & abſorberi. Repone igitur, *Mene vis? Ego quae.* Moraliter. Non exſpectat reſponſum in re levi. Sic Heaut. IV, 1, 11. *Vin me iſtuc tibi credere? credo.* Eſt tamen, qui non *Te* ſed *Vis* hinc abjicis, & ſic

Egít, reſtitui in íntegrum aequom eſſe ác bonum:
Et id ímpetrabis. díxi. D. *dic nunc, Hégio.*
H. *Ego ſédulo hunc dixíſſe credo: uérum ita eſt,*
Quot hómines tot ſenténtiae: ſuus cuíque mos.
Mihi nón uidetur, quód ſit factum légibus,
Reſcíndi poſſe: et túrpe inceptu eſt. D. *díc, Crito.*
C. *Ego ámplius delíberandum cénſeo:*
Res mágna eſt. H. *nunquid nós uis?* D. *feciſtís probe:*
Incértior ſum múlto quam dudúm. G. *negant*
Redíſſe. D. *frater éſt exſpectandús mihi:*
Is quód mihi de hac re déderit conſilium, íd ſequar.
Percóntatum ibo ad pórtum, quoad ſe récipiat.
G. *At ego Antiphonem quaéram; ut quae acta hic ſínt ſciat.*
Set eccum ípſum uideo in témpore huc ſe récipere.

ACTUS

ſic verſum conſtituit. *Dic, Cratine. Mene? Te.* Pudeat incuriae, qui non viderit, ſi *Vis* auferatur, dicendum eſſe non *Mene? Te:* ſed *Egone? Tu.*

11 *Aequum eſt & bonum.* Noſtri, *Aequum ac bonum eſt.* Repone:
Sic hoc videtur; quod te abſente filius
Egit, reſtitui in integrum aequom eſſe ac bonum.
Videtur aequum eſſe; ut mox v. 16. *Non videtur reſcindi poſſe.*

16 *Et turpe inceptu eſt.* Liber Bembinus & Victorianus, *inceptum.* FAERNUS. Plures ex Noſtris *Inceptum.* Utrumvis probe. Sed placet *Inceptu.* Vide ad And. I, 5, 1.

21 *Quod mihi dederit de hac re conſilium, id exequar.* Juxta librum Bembinum dictionem *is*, quae praecedentem verſum finit, hujus principio attribuo & pro *exequar*, lego *ſequar.* FAERNUS. Unus ex Noſtris *Sequar*; atque idem hoc ordine verba ponit, *Is quod mihi de hac re dederit conſilium, id ſequar:* ut exſtat Adel. III, 5, 54.

Ut quae acta hic ſunt, ſciat. Complures libri, in quibus antiquiſſimi quattuor *ſint.* FAERNUS. Plerique etiam ex Noſtris *ſint.* 23

Enimvero, Antipho multis modis cum iſtoc animo es vituperandus. Iiſdem rationibus, quibus ſupra legendum arbitramur *multimodis.* ita verſus erit trochaicus tetrameter catalecticus, ut tres ſequentes; ſi tamen *enim* ve ſit anapaeſtus, ut ſaepe in hoc poeta, & apud Plautum. FAERNUS. Noſtri *Multis modis.* 1

Itane hinc abiſſo. In libro Victoriano ſcriptum erat, *itane te hinc abiſſe.* quemadmodum & Ubaldinus Bandinellus legebat, quod & orationi & verſui commodiſſimum videtur. FAERNUS. A Noſtris *Te* abeſt. 2

Magis quam te animadverſuros? Liber Bembinus, *quam tete.* appoſite ad rationem verſus. FAERNUS. Noſtri *Te.* 3

Nam ut ut erant alia, illi certe quae nunc domi tuae eſt conſuleres. Liber Bembinus, *quae nunc tibi domi eſt:* quomodo & infra dicitur. 4

ACTUS III. SCAENA I.

ANTIPHO. GETA.

A. *'ENIMUERO, Antiphó, multimodis cum íſtoc animo es uítuperandus:*
'Itane te hinc abíſſe, et uitam tuám tutandam aliís dediſſe?
'Alios tuam rem crédidiſti mágis quam tete animáduerſuros?
Nam út ut erant alia; íllí certe quaé nunc tibi domíſt conſuleres,
Néquid propter tuám fidem decépta potirétur mali:
Cuius nunc miſerae ſpés opeſque ſúnt in te uno omnés ſitae.
G. *Et quídem, ere, nos iamdúdum hic te abſentem íncuſamus, qui ábieris.*
A. *Te ipſúm quaerebam.* G. *ſét ea cauſa níhilo magis defécimus.*
A. *Loquere óbſecro quonam ín loco ſunt rés et fortunaé meae:*
Num pátri quid ſubolet? G. *níl etiam.* A. *ecquid ſpeíi porroſt?* G. *néſcio.* A. *ah.*
G. *Niſi Phaédria haut ceſſáuit pro te eníti.* A. *nil fecít noui.*
G. *Tum Phórmio itidem in hác re, ut aliis, ſtrénuum hominem praébuit.*
A. *Quid is fécit.* G. *confutáuit uerbis ádmodum iratúm ſenem.*
A. *Eu, Phórmio.* G. *ego quod pótui porro.* A. *mí Geta, omnis uós amo.*
G. *Sic habent princípia ſeſe, ut díco: adhuc tranquílla res eſt:*
Mánſuruſque pátruum pater eſt, dum húc aduenìat. A. *quíd eum?* G. *id aibat*
De eíus conſilio uélle ſeſe fácere, quod ad hanc rem áttinet.

citur. *Cui quod amas domi'ſt.* item, *mihin domi'ſt.* (III, 2, 19.) ita verſus quoque expeditiſſimus eſt. FAERNUS. Noſtri *Tuae domi.*

5 *Nequid —— pateretur mali.* Donatus: *Legitur & Potiretur, quia Potiri τῶν μέσων fuit. Plautus: Hoſtium potitus.* Magiſtrorum flagitio hoc ejectum eſt. Sed ſaepius exſtat apud Plautum & Lucretium: *Ne quid potiretur*, caſu accuſativo; ut Adel. V, 4, 17. *Patria potitur commoda.* Vide Nonium v. *Potiri.*

7 *Equidem ere nos jamdudum.* Aliqui libri, inter quos tres antiquiſſimi, & Baſilicanus, *& quidem*: quod inceptivum eſt, ut & in Hecyra, *& quidem te exſpecto.* FAERNUS. Noſtri quoque *Et quidem. Equidem* ea aetate non niſi cum perſona prima ſingulari jungebatur.

10 *Numquid patri ſubolet.* Ne *Patri* in Theſi totum deliteſcat, lege *Num pátri quid ſubolet*; & *Spei διαλλάξας* pro *Spei.*

12 *Itidem in hac re, ut in aliis.* Liber Bembinus ſecundo loco *in* praepoſitionem non habet, quam & reſpuit verſus; tamen ſubaudienda eſt. FAERNUS.

Admodum iratum patrem. Iratum ſenem, 13 habet liber Bembinus: quod conſuetudini ſermonis videtur accommodatius. FAERNUS. Noſtri omnes *Patrem* & ſic Nonius v. Confutare, & Eutyches p. 2185.

Sic habent principia. Hic & ſequens verſus trochaici ſunt tetrametri acatalectici. FAERNUS. 15

Ut aiebat, De ejus conſilio velle ſeſe facere. 16 *Ανακόλουθον* hoc eſt, & ſoloeciſſat. Repone:

Id aibat
De ejus conſilio velle ſeſe facere, quod ad hanc rem attinet.

Id quod; ut ſingulis fere paginis.

De ejus conſilio velle ſeſe facere. O. fere l. s. 17 *ſeſe velle facere.* FAERNUS.

De ejus conſilio ſeſe velle facere. Lege ex uno Regio & Edd. vett. *De ejus conſilio velle ſeſe*: numeris melioribus.

A. *Quántus metus eſt míhi, uenire huc ſáluom nunc patruúm, Geta?*
Nám de eius una, ut aúdio, aut uiuam aút moriar ſenténtia.
G. *Phaédria tibi adeſt.* A. *úbinamſt?* G. *eccum ab ſuá palaeſtra exít foras.*

ACTUS III. SCAENA II.

PHAEDRIA. DORIO. ANTIPHO. GETA.

P. *DO'RIO, audi óbſecro.* D. *non aúdio.* P. *parúmper.* D. *quin omítte me.*
P. *'Audi quid dicam.* D. *át enim taedet iam áudire eadem mílies.*
P. *'At nunc dicam quód lubenter aúdias.* D. *loquere, aúdio.*
P. *Néqueo te exoráre ut maneas tríduum hoc? quo núnc abis?*

18 *Quantus metus eſt mihi.* Venuſtius videtur, *quantum metus*, quod eſt in libro Bembino. FAERNUS.

Quantúm metús eſt. Sic e Bembino dedit Faernus: ſed correctorem hoc ſapit; qui Iambicum hunc reddere voluit, ut cum ſequente congrueret. *Quantus metus*, Noſtri univerſi, ut ſupra I, 2, 7. *Neſcis quo in metu & Quanto in periclo ſimus. Quantum metui*, quaſi divideretur metus, & in trutina poneretur, meo judicio putidum eſt.

19 *Nam per ejus unam.* Hic verſus eliſo *r*, ex *per*, & *ejus* in unam ſyllabam contracto, ſuſtentari poteſt: ut ſit trochaicus tetrameter catalecticus, aliter eſſet hypercatalecticus. FAERNUS.

Nam pér ejus unam, ut audio, aut vivam aut moriar, ſententiam.

Sic libri: & Iambicus eſt; cum ex ſerie Trochaicus eſſe debeat. Lego;

Nám de ejus una, ut audio, aut vivam aut moriar ſententia.

De ſententia, ut ſupra, v. 17. *De ejus conſilio.*

20 *A ſua palaeſtra.* Idem liber & Victorianus, *ab ſua.* FAERNUS.

Phaédria tibi adéſt. Ubinam? 'Eccum. Illud *Ubinam*, quod ut interrogatio acui debet, in Theſi deprimitur. Repone ex duobus Regiis;

Phaédria tibi adeſt. 'Ubinamſt? Eccum.

1 *Quin omitte me.* Videtur legendum *mitte*, ex ratione verſus, ut ſit trochaicus tetrameter catalecticus, ut ſequentes; in quo ſit anapaeſtus in tertia. aliter eſſe poteſt ejuſdem generis hypercatalecticus: in quo ſit in ea ſede ſpondeus producendo penultimam in *obſecro*. FAERNUS. Eſt Trochaicus pentameter; *Dorió*, utpote in Ictu, non patitur ſynaloepham. Sic Adel. V, 8, 24. *Hegió eſt.* De metro vide ſupra I, 4, 17.

2 *Audi quod dicam.* Noſtri plerique cum Edd. vett. *Audi quid dicam*; ut And. IV, 4, 7. *Quid dicam aliud, neſcio.* Eun. V, 8, 7. *Audin tu, hic quid ait?* Hoc. I, 2, 3. *Audin quid dicam, Scirte?*

6 A. *Ei metuo lenonem, nequid ſuo ſuat capiti.* G. *idem ego metuo.* Magis variatur oratio, lectione libri Bembini: *idem ego vereor.* verſus utroque modo eſt trochaicus tetrameter acatalecticus. FAERNUS.

Ei, metuo lenonem, nequid ſuo ſuat capiti. GE. *idem ego vereor.* Sic a Faerno eſt: ſed paene recte Guyetus, *Hoc non verſum eſſe, ſed monſtrum.* Quid enim eſt, *Suere aliquid ſuo capiti?* Donatus: *Suat, id eſt, Appingat, affigat, & ſuo capiti dixit, cum dicturus eſſet, Phaedriae capiti.* Mureti codex variabat ordinem, *Nequid ſuat ſuo capiti.* Hoc arripuit vir diſertiſſimus; & ſubdiſtinguit, *Nequid ſuat:* deinde infert, *Suo capiti*, hoc eſt, quod in lenonis ipſius caput vertat. Atque haec interpretatio regnavit hactenus, multis tamen exceptionibus obnoxia. *Suere*, inquit, *ut apud Graecos* Ῥάπτειν, *eſt aliquid, quod alteri damnoſum ſit, ſtruere & machinari.* Atqui neutrum verum eſt. Nec *Suere* nec Ῥάπτειν, abſolute ut hic poſitum, *Machinari* ſignificat. Ex adjuncto quidem metaphoram capit; Ῥάπτειν κακὸν, δόλον, θάνατον, φόνον, unde κακορράπος, δολόρραπος. Sed abſolutum Ῥάπτειν, ut apud Latinos

D. *Mirábar ſi tu míhi quicquam adferrés noui.* A. *ei*
Metuó lenonem, néquid. G. *ſuo capití fuat.*
P. *Nón mihi credis?* D. *hárialare.* P. *ſín fidem do.* D. *fábulae.*
P. *Faéneratum iſtúc beneficium púlchre tibi dicés.* D. *logi.*
P. *Créde mihi, gaudébis facto: uérum hercle hoc eſt.* D. *ſómnia.*
P. *'Experire: nón eſt longum.* D. *cántilenam eandém canis.*
P. *Tú cognatus, tú parens, tu amícus, tu.* D. *garrí modo.*
P. *'Adeon ingenio éſſe duro te átque inexorábili,*
'Út neque miſericórdia neque précibus mollirí queas?
D. *'Adeon te eſſe incógitantem atque ímprudentem, Phaédria,*
'Ut phaleratis dictis ducas me; ét meam ductes grátiis?

Latinos *Suere*, nihil aliud eſt, quam quod dicit Lucilius,

Sarcinatorem eſſe ſummum, ſuere centonem optumo.

Deinde, ut concedam *Suere* eſſe *Machinari*; non omnino id a Lenone metuebant, ut *machinaretur* quicquam adverſus Phaedriam: nulla enim fuberat ſimultas. Id unum metuebant, ne Leno odore lucri illectus Fidicinam alii venderet, & Phaedriam praeverteret. Denique, ſi ex Mureti ſententia dixiſſet Antipho, *Suo capiti*; non utique ſubjunxiſſet Geta, *Idem ego vereor, metuo*; ſed *Idem ego precor, opto.* Aliud itaque tentandum eſt. A codice noſtro 900 annorum abſunt iſta *Ego vereor*, vel ut ceteri habent, *Ego metuo.* Repone:

Mirabar, ſi tu mihi quicquam adferres noui.
AN. *ei*
Metuo lenonem, nequid. GE. *ſuo capiti fuat.*

Hei, Hui, Hem frequentius in fine verſus ponuntur. *Metuo lenonem, nequid*; hoc eſt, *Metuo, nequid leno:* ut Eun. III, 5, 62.

Metuo fratrem,
Ne intus ſit: porro autem patrem, ne rure redierit.

Metuo lenonem, nequid: dicturus erat, *novae turbae faciat*, aut quid ſimile; ſed excipit & interpellat Geta: *Suo capiti fuat*, hoc eſt, ſiquid male faciat. *Fuat*, idem quod *Sit*; vide nos ad Adel. V, 4, 1. Coelius apud Cic. Fam. VII, 1. *Te, quod illorum capiti ſit, diſſiparunt periiſſe.* Tibullus, I, 2, 12.

Et mala, ſiqua tibi dixit dementia noſtra,
Ignoſces: capiti ſunt procor illa meo.

Quod apud iſtos *Sit* & *Sunt*; id apud Terentium *Fuat*. Ceterum illud animadvertes, Senarium hic Senario commode ſubjici.

Tibi pulchre dices. O. l. s. *pulchre tibi dices.* 8
FAERNUS. Sic & Noſtri omnes.

DO. *Somnium.* Magis ex more ſermonis 9
eſt *ſomnia*; quod in libro Bembino eſt. praeſertim cum & alia in plurali praecefſerint: *fabulae, logi*, idem & in Victoriano fuiſſe conjicio ex raſura poſtremae litterae hujus dictionis. FAERNUS. Noſtri omnes *Somnium.*

Garris modo. Quanto venuſtius, quod eſt 11
in o. l. s. *garri modo.* FAERNUS.

Garri, ex Noſtris & plures & meliores. Sed aliud reſtat, jam enim ex Trochaicis nulla rerum mutatione Iambicus hic fit, *Tu mihi cognatus.* Tolle, *Mihi*, & reſcribe:

Tu cognatus, tu parens, tu amicus, tu. Garri modo.

Adeon ingenio te eſſe duro atque inexorabili. 12
Hunc trochaicum claudicantem ſic corrigo, ex libris Bembino & Victoriano: *Adeon ingenio eſſe duro te a, i.* FAERNUS. Recte. Noſtri *Te eſſe duro*, uno Regio excepto.

Adeon te eſſe incogitantem atque impudentem, 14
Phaedria. Impudentem? Hocine ut a lenone dici conveniat ad adoleſcentem liberum & tantae familiae? Immo lege ex Petrenſi & Meadiano, *Atque imprudentem:* hoc eſt, rerum humanarum imperitum. Jam nulla contumelia eſt. Sic enim Andr. V, 4, 7.

Tune hic adoleſcentulus
Imperitos rerum, eductos libere.

& ſupra II, 1, 64.

Addo iſtuc: imprudens timuit adoleſcens: ſcio.

Et meam ductes gratis? Liber Bembinus 15

A. *Míseritumſt.* P. *ei uéris uincor.* G. *quám uterque eſt ſimilís ſui.*
P. *Néque, Antipho alia cum óccupatus éſſet ſollicitúdine,*
Tum hóc eſſe mi obiectúm malum? A. *ah, quid íſtuc autem eſt, Phaédria?*
P. *'O fortunatíſſime Antipho.* A. *égone?* P. *cui quod amás domiſt:*
Néc cum huiuſmodi umquam úſus uenit út conflictarés malo.
A. *Mín domiſt? immo, íd quod aiunt, aúribus teneó lupum:*
[*Nam neque quo pacto a me amittam: neque, uti retineam, ſcio.*]
D. *'Ipſum iſtuc mi in hóc eſt.* A. *heia, né parum lenó ſies.*
Númquid hic confécit? P. *hicine? quód homo inhumaníſſimus:*
Pámphilam meam uéndidit. G. *quid? uéndidit?* A. *ain uéndidit?*
P. *Uéndidit.* D. *quam indígnum facinus, áncillam aere emptám ſuo.*
P. *Néqueo exorare út me maneat, ét cum illa ut mutét fidem,*

habet *gratiis*, ut ratio troehaici expoſcit. FAERNUS. Recte *Grasiis*; quamquam Noſtri omnes *Gratis*. Vide nos ad Adel. IV, 7, 26. Porro vetuſtiſſimi quique Noſtri, Latino more *Faleratis*, non *Phaleratis*.

17 *Neque, Antipho alia cum occupatus eſſet ſollicitudine,*
Tum hoc eſſe mi objectum malum.
Donatus ſic explicat, *Alia, Levi quapiam, non hac de nuptiis quae eſt graviſſima*; hoc voluit; Dolere Phaedriam, adeo occupatum eſſe Antiphonem; ut de ſuo hoc negotio nec ſpatium ei cogitandi nec voluntas ſit. Atque haec interpretatio fere hodie obtinet; niſi quod Guyetus, cui illa non ſatis fecit, antiquum ſuum obtinens, tres hos verſus ut inſitities damnat. Omnino aliud eſt, quod voluit Poeta. Indignatur Phaedria, vel ex aemulatione & invidia inter pares & cognatos, vel quod in miſeria ſocii ſe invicem magis curant & adjuvant; ſe tum in ſolicitudine eſſe, cum Antipho beatiſſimus ſit. Hoc idem ſenſit ſupra I, 3. Antiphonem *amore abundare*, nimia felicitatis copia gravari: & nunc id ipſum hic ſenſiſſe, quae ſequuntur, oſtendunt; *Quid iſtuc eſt autem, Phaedria? O fortunatiſſime Antipho.*

18 *Quid iſtuc eſt autem, Phaedria.* Lege ex Noſtris omnibus,
Quid iſtuc autem eſt, Phaedria.

21 *Mihine domi eſt? immo, quod aiunt.* Legendum eſt ex o. fere l. s. *mihin domi'ſt? immo id quod aiunt.* in dimetiendo autem verſu *mihin*, monoſyllabum faciendum, ut ſit trochaicus; ut proxime praecedentes, & ſequentes. FAERNUS. Sic & Noſtri, *Mihin.*

22 *Nam neque quomodo amittam a me invenio,*
neque uti retineam, ſcio. Verſus hic eſt trochaicus hypercatalecticus, qui mihi non placet; in Bembino eſt catalecticus, ut ceteri, magis preſſa locutione, magiſque Terentiana:
Nam neque quo pacto a me amittam, neque uti retineam ſcio.
idem eſt & in Victoriano, niſi quod pro *pacto*, habet *quomodo*. FAERNUS.
Nam neque quo pacto a me amittam, neque uti retineam ſcio:
Sic a Faerno eſt: ſed Noſtri omnes: *Nam neque quomodo a me amittam, invenio; neque uti retineam ſcio.* Nimirum huc traductum eſt a I, 3, 24.
Ut neque mi jus ſit amittendi, nec retinendi copia.
& cum in margine libri a quodam annotatum ſit, poſtea in verſus formam redegit corrector ille Bembinus. Parum credibile eſt, eandem ſententiam in eadem fabula ab eadem perſona ad eandem bis dici; neque pro cetera Terentii cura & elegantia eſt, *Auribus teneo lupum*, tam notae ſignificationis, & vulgo tritum proverbium erat; ut explicatione iſta non indigeret.

27 *Nequeo exorare ut maneat.* In eodem libro eſt; *ut me maneat.* ita etiam trochaico poſtulante. conjicio & in Victoriano fuiſſe *me*, ſed poſt *maneat*: tantum enim loci in raſura vacat. FAERNUS.
A Noſtris abeſt *Me*; niſi quod unus *Maneat me.*

Tríduum hoc: dum id, quód eſt prómiſſum, ab amícis argentum aúfero:
Sí non tum dedero, únam praeterea hóram ne oppertús ſiet.
D. *'Optume.* A. *haut longúmſt quod orat, Dório: exorét ſine:*
'Idem hic tibi, quod béne promeritus fúeris, conduplicáuerit.
D. *Uérba iſtaec ſunt.* A. *Pámphilamne hac úrbe priuarí ſines?*
Túm praeterea horúnc amorem díſtrahi poterín pati?
D. *Néque ego, neque tu.* G. *dí tibi omnes íd quod es dignús duint.*
D. *'Ego te compluris aduorſum ingénium meum menſés tuli,*
Póllicitantem et níl ferentem, fléntem: nunc, contra ómnia haec,
Répperi qui dét neque lacrumet: dá locum melióribus.
A. *Cérte hercle, ego ſi ſátis commemini, tíbi quidem eſt olím dies,*
Quoád dares huic, praéſtituta. P. *fáctum.* D. *num ego iſtúc nego?*

me, pro *Me maneat*. *Cum illo mutet fidem*. Sic Leno apud Plautum Pſeud. I, 3, 141.

Si tu argentum adtuleris, cum illo perdiderim fidem.

29 *Nè oppertus ſiet*. Repone, ipſa ſententia eo vocante, *Oppertus ſiet*; ut ante *Maneat*, *Mutet*. Non hoc ad Lenonem loquitur, ſed de Lenone ad Antiphonem & Getam.

30 DO. *Obtundis.* A. *haud longum'ſt id quod orat, Dorio: exoret ſine.* Verſus hic octonarius Iambicus, inter trochaicos, quod, ut ſaepe dixi, non placet mihi. ſunt aliqui libri, inter quos eſt Victorianus, & Baſilicanus, qui non *obtundis*, ſed *obtunde* habent, imperandi modo; ut ſupra, *garri modo*. ita procedit trochaicus, ſi ex *quod d*, abjicias. FAERNUS.

Obtunde. AN. *haut longumſt id quod orat, Dorio, exoret ſine.*

Sic a Faerno: ſed fallitur vir optimus, cum exiſtimat hoc pacto Trochaicum fieri. *Quod* elidi nequit, & *Obtunde*, ſi primam acuat, ingrato modulo aurem vulnerat. Repono:

Optume. AN. *Haut longumſt quod orat.*

Optume per Ironiam, ut *Bene ſane*. Plautus Bacch. III, 4, 3.

Illum exoptavit potius? habeat. Optume ſit.

& IV, 6, 13.

Men criminatuſt? optume ſit. Ego ſum malus.

vel forte. AN. *Tríduum? haut longumſt.*

31 *Idem hoc tibi quod bene promeritus fueris*. In eiſdem duobus libris non *hoc*, ſed *hic* legitur: quod placet. ut tamen ſit adverbium, id eſt, in hoc negotio. FAERNUS. Noſtri *Hoc*. Recte *Hic*, ſed pronomen eſt.

Tum praeterea horum amorem. Convenientius verſui erit, ſi legas *horunc*: ut in libro Baſilicano. FAERNUS. Noſtri *Horum*. 32

Di tibi omnes id quod eſt dignum duint. Magis figuratam lectionem continent omnes antiqui libri: *Di tibi omnes id quod es dignus duint*. FAERNUS. Ex Noſtris tres primarii, *Es dignus*. 34

Nunc contra omnia. Liber Bembinus addit in fine pronomen *haec*; aliqui alii quoque *id* habent, ſed alia collocatione verſui repugnante. FAERNUS. 36

Recte *Haec* unus ex Noſtris *Haec omnia*: a ceteris *Haec* abeſt. Sed diſtingue,

Nunc, contra omnia haec,
Repperi, qui det. ut Adel. I, 1, 19.
Illo, contra haec omnia, Ruri agere vitam.

Certe hercle ſi ſatis commemini, tibi quidem olim eſt dies. Aliqui libri poſt *certe* habent pronomen *ego*. Bembinus & Baſilicanus, & Victorianus poſt *hercle*; quos & ſequimur. quae vero ſequuntur verba, omnes quotquot ſunt, & Donatus, ita ordinant, *tibi quidem eſt olim dies*. Haec laborantem trochaicum ſanant. FAERNUS. Utrumque confirmant libri Noſtri. 38

Eſt olim dies, Quam ad dares huic, praeſtituta. Lege ex Petreni ſi noſtro: *Quoad dares*. *Quoad* ad quam diem. Supra I, 2, 98. *Quid? ſenem Quoad exſpectatis veſtrum?* & II, 4, 22. 39

Percontatum ibo ad portum, quoad ſe recipiat.

Plautus

A. *Tam éa praeteriit?* D. *nón, uerum haec ei ántecessit.* A. *nón pudet*
Uánitatis? D. *mínume, dum ob rem.* G. *stérculinum.* P. *Dório,*
'Itane tandem fácere oportet? D. *síc sum: si placeo, útere.*
A. *Sícine hunc decipis?* D. *ímmo enimuero hic, 'Antipho, me décipit:*
Nam híc me huiusmodi scíbat esse: ego húnc esse aliter crédidi:
'Iste me feféllit; ego isti níhilo sum aliter ác fui.
Sét ut ut haec sunt, támen hoc faciam: crás mane argentúm mihi
Míles dare se díxit: si mihi príor tu attuleris, Phaédria,
Meá lege utar; út sit potior, príor ad dandum qui ést. Uale.

ACTUS III. SCAENA III.

PHAEDRIA. ANTIPHO. GETA.

P. *QUI'D faciam? unde ego núnc tam subito huic árgentum inueniám miser,*
Cui minus nihilo est? quód si hinc pote fuísset exorárier

Plautus Pseud. II, 2, 29. *Argento haec dies Praestitutast, quoad referret nobis, neque dum rettulit.*

40 *Verum ei haec antecessit.* O. l. s. *verum haec ei.* FAERNUS. Sic, uno excepto, Nostri omnes.

41 *Stercilinium, Dorio.* Sic dedit Faernus; versu ipso melius admonente. Noster quoque 900 annorum, *Stercilinium*; sed veterrimus *Sterculinum.* Vel hoc retine vel *Stercilinum:* semper enim, quantum ex metro scimus, quadrisyllabum est. Plaut. Pers. III. 3, 3.

Conmictum coenum, stercilinum publicum.

Sic habet & veterrimus Varronis codex, teste Victorio. Casin. I, 1, 26.

Ex sterculino effosse, tua illaec praeda sit?

Sic Pandectae Florentini; sic in veterrimo Palladii codice reperi. Glossarium vetus. *Sterculinum, κοπροδοχεῖον, κοπριά.* Phaedrus III, 12.

In sterculino pullus gallinaceus,
Dum quaerit escam, margaritam repperit.

43 *Immo enimvero, Antipho, hic me decipit,* Lege versus gratia,

Immo enimvero hic, Antipho, me decipit.

45 *Is me fefellit.* Bembinus liber, & multi alii, *iste me fefellit.* ut & exigit versus. FAERNUS. Unus tantum ex Regiis *iste:* ceteri *Is.*

Miles se dare dixit. O. l. s. *miles dare se dixit.* FAERNUS. Etiam Nostri omnes, *Dare se.* 47

Mea lege utar, ut potiór sit, quí prior ad dandum est. Vale. Unus Regius cum Edd. vett. *Sit potior.* Repone: 48

Ut sit pótior, príor ad dandum qui est. Vale.

Quod si hic potuisset nunc exorarier. Aliqui libri, & in iis tres antiquissimi & Basilicanus, ita haec verba ordinant, *quod hic si;* quod vero sequitur, ita est in Bembino, *pote fuisset exorarier;* ita etiam fuisse in Victoriano apparet ex litura, rasuraque litterarum, in qua emendatum est *potuisset.* Ceterum τὸ *nunc,* extra contextum additum est. sane exponendum, *pote fuisset,* pro *potuisset:* sicut & absolute dixit in Andria: *Si tibi placere potis est,* pro *potest.* In scandendo autem versu, ex *quod d* elidendum. *quod* vero non adverbium est, sed pronomen. est autem hic ordo constructioque verborum; unde ego miser cui minus nihilo est, nunc tam subito huic inveniam argentum, quod promissum fuerat, si hic pote fuisset exorarier triduum hoc. FAERNUS. 2

Immo *Quod* elidi non potest. Tres ex Nostris *Quod si hic:* & Meadianus *Quod si hic pote fuisset.* Repone:

Cui minus nihilo est? quod si hinc pote fuisset exorarier,

Triduum

Triduum hoc, promíſſum fuerat. A. *ítane hunc patiemúr, Geta,*
Fíeri miſerum, quí me dudum, ut díxti, adiuvit cómiter?
Quín, cum opus eſt, benéficium vicíſſim ei éxperimur réddere?
G. *Scío equidem hoc eſſe aéquom.* A. *age ergo, ſólus ſeruare húnc poteſ.*
G. *Quíd faciam?* A. *inveniás argentum.* G. *cúpio: ſed id unde, édoce.*
A. *Páter adeſt hic.* G. *ſcío: ſed quid tum?* A. *ah, dictum ſapienti ſat eſt.*
G. *Itan ais?* A. *ita.* G. *ſane hércle pulchre ſuádes: etiam tu hinc abis?*
Non triumpho, ex núptiis tuis ſi nil nanciſcor mali,
Ni étiam nunc me huius cauſa quaerere in malo iubeás malum?
A. *Uérum hic dicit.* P. *quíd? ego uobis, Géta, alienus fum?* G. *haúd puto:*
Sét parumne eſt, quod ómnibus nunc nóbis ſuſcenſét ſenex,
Ni inſtigemus étiam, ut nullus lócus relinquatúr preci?
P. *Alius ab oculís meis illam in ignotum abducét locum? hem:*
Quín igitur, dum licet dumque adſum, lóquimini mecum, Antipho,
Contemptamini me. A. *quamobrem? aut quídnam facturús, cedo.*

Triduum hoc, promiſſum fuerat. Pote neutrius eſt generis, & Triduum caſus recti. *Hinc*, ab hoc lenone; ut Adel. III, 3, 7. *Hinc ſcibo*, ab hoc Syro. Plautus Trin. III, 3, 30.

Ab amico alicunde argentum roges.
Potin eſt ab amico alicunde exorari? Poteſt. Adel. II, 4, 30.
Cenſen? talentum magnum exorari poteſt
Ab hoc ſene? ut det, qui ſummus liberis.

4 *Adjuvavit comiter?* Nos *adjuerit* ſcribimus per ſubtractionem unius *u*, antepenultima hujus verbi correpta; ita & exigente verſu, & legente Donato, qui ſuper hoc verbo ita dicit. *ſecundum u pronunciari debet.* ex iis Donati verbis liquet, ſecundum *u* ſcriptum non fuiſſe, alioqui ſupervacuum fuiſſet de ejus pronuntiatione praecipere. FAERNUS.

Immo ſcribendum *Adjurit*; ut Ennius apud Cic. De Senectute:

O Tite, ſiquid ego adjure curamve levaſſe.

ut & Muretus vidit.

5 *Quin cum opus eſt, benefitium eurſum ei experiamur reddere?* Liber Bembinus *experiemur*. nos *experimur* legendum eſſe conjicimus. FAERNUS. Noſtri omnes *Experiamur*.

9 *Itane. Ita. Itane* non poteſt pedem hic ſuſtentare. Codex Regius: *Itane ditis? Ita.* Lege: *Itan ais? Ita.*

Ex tuis nuptiis. O. l. s. *ex nuptiis tuis*, ut & exigit verſus: *tuis* autem monoſyllabam eſt, ſicut & *nihil*, quod ſequitur. FAERNUS. Et omnes Noſtri *Nuptiis tuis*. 10

Quaerere in malo jubeas crucem. Donatus ad *locum*: *in malo aliud malum.* Legebat certe, *Quaerere in malo jubeas malum.* Plautus Ciſt. I, 2, 23. 11

Item ut alias pariunt, quae malum quaerunt ſibi. Poen. V, 5, 37.

Qui huic es moleſtus, an malam rem quaeritas? Mil. II, 3, 3. *Me vidiſſe hic proximae vicinae Philocomaſium herilem amicam ſibi malam rem quaerere.* Sic ibi corrigo: Vulgo, *ſibi alium quaerere.* Caſ. II, 3, 48. *Tu tibi malam rem quaeris. Quaerere malum*, ultro accerſere. Bacch. III, 3, 22. *Hoc etiam ad malum accerſebatur malum.* Noſter infra v. 22. *Verum enim metuo malum.* Malum, non crucem.

In ignotum hinc abducet locum? Tò *hinc* non eſt in libro Bembino, nec Victoriano, qua dempta dictione, ſtat trochaicus, aliter impedjtus. FAERNUS. Abeſt a duobus Noſtris. 15

Dum igitur diem licet, dumque adſum. Hanc lectionem in nullo repperi libro ſcripto; omnes enim ita habent, *Dum igitur licet dumque adſum*, exceptis Bembino, Victoriano, qui ita, *Tum igitur dum licet*, quam nos lectionem, ut & antiquiſſimam, & verſui commodam, ita recipimus, 16

P. *Quóquo hinc aſportábitur terrárum, certum eſt pérſequi,*
Aút perire. G. *dí bene uortant, quód agas: pedetemptim tamen.*
A. *Uíde opis ſiquid pótes adferre huic.* G. *ſiquid? quid?* A. *quaere óbſecro:*
Néquid plus minúſue faxit, quód nos poſt pigeát, Geta.
G. *Quaéro: ſaluos éſt, ut opinor: uérum enim metuó malum.*
A. *Nóli metuere: úna tecum bóna, mala, tolerábimus.*
G. *Quántum eſt opus argénti, eloquere.* P. *ſólae trigintá minae.*
G. *Tríginta? hui percáraſt, Phaedria.* P. *iſtaec uero uílis eſt.*
G. *'Age, age, inuentas réddam.* P. *o lepidum.* G. *auférte.* P. *iam opuſt.*
G. *iám feres:*
Sét opus eſt mi Phórmionem ad háne rem adiutorém dari.
A. *Praéſtoſt: audacíſſume oneris quíduis impone, ét feret:*
Sólus eſt homo amíco amicus. G. *eámus ergo ad eum ócius.*
A. *Númquid eſt quod operá mea uobis ópus ſit?* G. *nil: uerum ábi domum.*
'Et illam miſeram, quam égo nunc intus ſcío eſſe exanimatám metu,
Cónſolare. céſſas? A. *nihil eſt, aéque quod faciám lubens.*
P. *Quá uia iſtuc fácies?* G. *dicam in ítere: modo te hinc ámoue.*

cipimus, ut tamen *dumque adſum* legamus ex Victoriano, & ceteris, praeter Bembinum, qui copulam non habet. FAERNUS.

Unus Noſter 900 annorum *Tum igitur*, ceteri *Dum igitur licet*. Veram lectionem ſervavit Servius ad Aen. IX, 484.

Quin igitur dum licet dumque adſum.

In principio verſus, ut in Membranis ſolet, initiali litera omiſſa ut minio poſtea ſcribatur; reſtat *um*; quod neſcias, utrum ad *Dum, Tum, Cum*, an ad *Quin* pertineat. Inde errato initium.

19 *Pedetemptim.* Sic codices Faerni veteres & Noſtri. Apud Nonium ſcribitur *Pedetemtim.* Hoc in omne genus MSS animadverti, tam veterrimis mille & ducentorum annorum quam recentioribus, vel *Temptare* ſcribi vel rarius *Temtare*; numquam, quod hodie obtinet, *Tentare.*

20 *Vide ſiquid opis potes adferre huic. Síquid? quid?* Ex repetitione, quae prioris accentum ſervare debet; repone:

Vide opis ſiquid potes adferre huic. Síquid.

23 *Bona malaque tolerabimus.* Conjunctione deleta ex auctoritate ejuſdem antiquiſſimi libri, hunc trochaicum ſuſtentamus, aliter laborantem. FAERNUS. Noſtri *Malaque.*

Quantum opus eſt tibi argenti. Ratio trochaici exigit, ut *tibi* monoſyllabum ſit. FAERNUS. 24

Quantum opus eſt tibi argenti, loquere. Tibi in unam ſyllabam redigi negat. A codice Petrenſi abeſt *Tibi.* Pro *Loquere* Codex C. C. *Eloquere.* Ex Meadianis alter,

Quantum eſt opus tibi argenti, eloquere.

Repone, ut *'Opus* in Ictu ſit,

Quantum eſt opus argenti, eloquere. Solae triginta minae.

Iſtaec vero vilis eſt. Noſtri plerique, *Iſta vero.* 25

G. *Age, age inventas reddam.* PH. *o lepidum caput.* In libro Bembino non eſt ea dictio, *caput*, quam nos proinde delentes, ita verſum ordinamus, ut ſit trochaicus tetrameter catalecticus, ut ceteri hoc modo: 26

G. *Age, age, inventas reddam.* PH. *o lepidum.*
G. *auſer te hinc.* PH. *iam opus eſt.* G. *iam feres.*

FAERNUS.

O lepidum. Auſer te hinc. Jam opus eſt. Jam feres. Noſtri omnes *Caput.* Tres bonae notae *Auferte.* A veterrimo abeſt *Hinc.* Repone:

Age

ACTUS IV. SCAENA I.

DEMIPHO. CHREMES.

D. *QUID? quá profectus caúſa hinc es Lemnúm, Chreme,*
Addúxtin tecum fíliam? C. *non.* D. *quíd ita non?*
C. *Poſtquám uidet me eius máter eſſe hic díutius;*
Simul aútem non manébat aetas uírginis
Meam néclegentiam; ípſam cum omni fámilia
Ad mé profectam eſſe aíbant. D. *quid illic támdiu*
Quaeſo ígitur commorábare, ubi id audíueras?
C. *Pol mé detinuit mórbus.* D. *unde? aut quí?* C. *rogas?*
Senéctus ipſaſt mórbus. ſet uenísſe eas
Saluás audiui ex naúta qui illas uéxerat.
D. *Quid gnáto optigerit me ábſente, audiſtín, Chreme?*
C. *Quod quídem me factum cónſili incertúm facit.*
Nam hanc cónditionem ſí cui tulero extrário,

Age age, inventas reddam. O lepidum. Auferte. Jám opuſt: Jám feres. *Auferte*; abſolute; ut Adel. V, 8, 14. *Inſanis: aufer.* Et *Auferte amplexari*; quia uterque prae gaudio in amplexus Getae ruebant. *Jám opuſt* melius; quam *Jam ópus eſt:* ut utrumque *Jám* acuatur.

29 PH. *abi, dic praeſto ut ſit domi.* Haec verba neque in libro Bembino ſunt, neque in contextu Victoriani: proinde ſubditicia ſuſpicamur. FAERNUS.
Duplex clauſula jam olim huic verſui appoſita eſt: [GE. *Eamus ergo ad eum ocius.*
AN. *Solus eſt homo amico amicus:* —
[PH. *Abi dic, praeſto ut ſit domi.*
Et fieri quidem poteſt, ut utraque vera ſit; ſcilicet ut eodem tempore uterque, Geta & Phaedria, loqueretur: ut Hec. V, 2, 24, & 25. videntur eodem tempore Laches & Phidippus ſuos verſus pronuntiaſſe. Libri Noſtri utramque habent; niſi quod veterrimus priorem omittit: Bembinus contra & Victorianus poſteriorem. Si ex eventu judicare licet (etſi Phaedria, tum ignarus quid Geta moliretur, *abire* eum fortaſſe juſſerit, ipſe ſecuturus) poſterior repudianda erit. Geta enim, non praecurrit ad Phormionem; ſed una cum Phaedria ad eum viſit.

Numquid eſt, quod opera mea. Ex *numquid*, & ex *quod d* eliditur: *mea* & *nihil* monoſyllaba ſunt. FAERNUS. *Eſt* hic corripitur, non *Quid* & *Quod* eliduntur. 30

Dicam in itinere. Lege, *Dicam in itere.* Vide ad Heaut. II, 3, 30. 33

Ad me profectam eſſe aiebant. Aiebant diſſyllabum eſt, ut ſtet verſus. ſunt tamen complures libri, qui verſum hunc ea verborum collocatione habent, ut in dimetiendo nihil ſit difficultatis, *Ad me eſſe profectum aiebant.* nos tamen vulgatam ſequimur, ut antiquiſſimam. FAERNUS. Noſtri omnes *Profectam eſſe.* Recte. *Aibant* diſyllabon ſemper apud Noſtrum. 6

Ubi id audiveras? Antiquiſſimi libri, & multi alii *audieras.* ſed & hoc modo penultima producenda. FAERNUS. Quattuor Noſtri primarii, praeter alios, *Audiveras*; ſic pronuntiandum, ſic & ſcribendum. 7

Quod quidem me factum. Arbitror ex *quod d* elidi, ut brevi remanente ea ſyllaba, primus pes ſit anapaeſtus. FAERNUS. Immo *Quidem*, ut paſſim, ultimam corripit. 12

Quo pácto aut unde míhi ſit, dicundum órdine eſt.
Te míhi fidélem eſſe aéque atque egomet ſúm mihi
Scibam: ille ſi me aliénus adfiném uolet,
Tacébit, dum intercédet familiáritas:
Sin ſpréuerit me, plús quam opus eſt ſcité ſciet.
Uereórque, ne uxor áliqua hoc reſciſcát mea:
Quod ſí fit, ut me excútiam atque egrediár domo,
Id réſtat: nam ego meórum ſolus ſúm meus.
D. *Scio ita éſſe: et iſtaec míhi res ſollicitúdiniſt:*
Neque défetiſcar úſque adeo experírier,
Donéc tibi id quod póllicitus ſum effécero.

ACTUS IV. SCAENA II.

GETA.

EGO hóminem callidiórem uidi néminem,
Quam Phórmionem. uénio ad hominem, ut dícerem
Argéntum opus eſſe, et íd quo pácto fieret.
Uix dúm dimidium díxeram, intelléxerat:
Gaudébat: me laudábat: quaerebát ſenem:

26 *Sciebam: ille ſi me alienus.* Ex libro Bembino lego *ſcibam*: ita verſus ſine ulla difficultate procedit. FAERNUS. Noſtri *Sciebam*; & ex Bembino hic colligas, recte nos feciſſe qui in ceteris locis, ubi ipſe Bembinus fallit, ex metri lege ſyllabas contraximus.

20 *Uti me excutiam* O. l. ſo. *ut*. FAERNUS. Et Noſtri omnes *Ut*.

23 *Neque defetiſcar uſque ego experirier.* Maxima quidem pars librorum ita habet, ut in lectione vulgata. ſed Bembinus ita. *Neque adeo defitiſcar umquam experirier*, quod ſtare non poteſt, niſi *tò adeo*, penultima ſit dictio hujus verſus: quemadmodum & in libro Terentii ſcripto inveni eam collocatam, & apud Priſcianum libro decimo hunc locum citantem. ita etiam Paulus Manutius impreſſit. nos tamen lectionem libri Bembini, ut antiquiſſimam malumus, ſuſtentantes verſum, vel eliſione *r*, ex *defetiſcar*, vel *e*, ex *experirier*. FAERNUS.

Neque adeo defetiſcar umquam experirier.

Sic dedit Faernus; ſed eliſiones iſtae, quas ſuggerit, indignae ſunt Terentio. Noſtri, ad verſum ſaltem, commodius;

Neque defetiſcar umquam ego experirier.

Sed bis hunc citat locum Priſcianus p. 889 & 1147; atque ibi tam in editis quam ſcriptis ſic exhibetur;

Neque defetiſcar uſque adeo experirier.

Recte. *Uſque adeo donec*: ut And. IV, 1, 38. *Suadere, orare, uſque adeo donec perpulit.*

Argento opus eſſe. In Bembino legitur *argentum*: quod non diſplicet: antiqui enim *opus eſſe* etiam cum accuſativo jungebant. FAERNUS. Noſtri *Argento*. 3

Ubi Phaedriae ſe oſtenderet nihilo minus Amicum eſſe, quam Antiphoni: hominem ad forum. Alter ex his verſus vitio quodam laborat, quod per te ipſe deprehendes. Codex Regius habet, *Amicum ſe eſſe*; etſi in priore colo *Se* habuerit. Repone: 7

Ubi Phaedriae oſtenderet nihilo minus Amicum ſe eſſe, quam Antiphoni: hominem ad forum.

Phaedriai, ut ſupra *Cliniai*, *Hoſpitai*.

Qui

Dis grátias agébat, tempus ſibi dari,
Ubi Phaédriai oſténderet nihiló minus
Amícum ſe eſſe, quam 'Antiphoni. hominem ád forum
Iuſſi ópperiri: eo me éſſe adducturúm ſenem.
Set eccum ípſum. qui eſt ultérior? attat Phaédriae
Pater uénit. ſet quid pértimui autem bélua?
An quía, quos fallam, pro úno duo ſunt míhi dati?
Commódius eſſe opínor duplici ſpe útier.
Petam hínc unde a primo inſtitui: is ſi dát, ſat eſt:
Si ab eó nil fiet, tum húnc adoriar hóſpitem.

ACTUS IV. SCAENA III.

ANTIPHO. GETA. CHREMES. DEMIPHO.

A. *EXSPE'CTO, quam mox récipiat ſeſé Geta.*
Set pátruum uideo cúm patre adſtantem. eí mihi,
Quam tímeo, aduentus húius quo inpellát patrem.
G. *Adíbo: o ſalue, nóſter Chreme.* C. *ſalué, Geta.*
G. *Uenire ſaluum uólupeſt.* D. *credo.* G. *quíd agitur?*
C. *Multa áduenienti, ut fít, noua hic complúria.*

10 *Quis eſt ulterior?* Corrige. *Qui eſt ulterior?* vel fortaſſe, *Qui iſte ulterior?*

11 *Pater venit.* Ex *pater r* debet elidi. FAERNUS. Id ſollemne eſt in primo verſus pede.

15 *Si ab hoc nihil fiat.* Liber Bembinus, *ſi ab eo.* & praeterea, & hic liber, & omnes alii, *nihil fiet* habent. FAERNUS. *Fiet* Noſtri omnes; iidem tamen *Hoc.*

1 *Exſpecto quam mox recipiat huc ſeſe Geta.* Tres antiquiſſimi libri & Baſilicanus non habent, τὸ *huc*, nec Donatus. FAERNUS. Etiam Noſtri neſciunt illud *Huc.*

2 *Sed patruum cum patre video.* O. l. s. *Sed patruum video cum patre.* quae collocatio meliorem efficit numerum. FAERNUS. Sic & Noſtri.

4 *Adibo hoſce: o noſter Chremes.* CH. *ſalve Geta.* Liber Bembinus ita habet, *O ſalve noſter Chreme.* quod ſi recipimus, oportebit primam hujus verſus ſyllabam praecedenti applicare. & vel ex *noſter r* elidere, vel in *Chreme*, poſteriorem corripere. ita etiam numerus erit melior. nam in vulgata lectione duo medii pedes ſinguli ex integris conſtant partibus orationis, quod in ſenariis, & heroicis verſibus vitioſum eſſe, auctor eſt Gellius lib. XVIII. cap. ultimo. FAERNUS.

Adibo hoſce. o ſalve noſter Chreme. Salve Geta. Sic a Faerno eſt ex Bembino. Sed tolle illud *Hoſce*, & repone.

Adibo: o ſalve noſter Chreme: ſalve Geta. *Adibo* abſolute, ut Eun. III, 2, 8.

Adibo, atque adſimulabo, quaſi nunc exeam. Adel. III, 4, 14.

Adibo: ſalvere Hegionem plurimum Jubeo. & ita ſaepe alibi. Noſtri omnes ſic habent.

Adibo hoſce: o noſtér Chremés. Salve Geta. In quo hoc primum peccatur; quod Geta Chremetem ſalvere non jubet: deinde id quod ex Gellio notat Faernus, medios duos pedes *Noſter Chremes* ex integris verbis conſtare; id vitioſe fieri metrici olim animadverterunt; nempe quia tum neceſſe eſt, ut ſyllabae ultimae acuantur, contra Latinae linguae indolem.

G. *Ita. de Antiphone audíſtin quae facta?* C. *ómnia.*
G. *Tun díxeras huic? fácinus indignúm, Chreme,*
Sic círcumiri? D. *id cum hóc agebam cómmodum.*
G. *Nam hercle égo quoque id quidem ágitans mecum ſédulo,*
Inuéni, opinor, rémedium huic rei. C. *quíd, Geta?*
D. *Quod rémedium?* G. *ut abii ábs te, ſit forte óbuiam*
Mihi Phórmio. C. *qui Phórmio?* G. *is qui iſtám.* C. *ſcio.*
G. *Uiſum éſt mi, ut eius temptárem prius ſenténtiam.*
Prendo hóminem ſolum: cúr non, inquam, Phórmio,
Uidémus, inter nós haec potius cúm bona
Ut cómponantur grátia, quam cúm mala?
Erus líberalis éſt et fugitans lítium:
Nam céteri quidem hércle amici omnés modo
Uno óre auctores fuére, ut praecipitem hánc daret.
A. *Quid hic coéptat, aut quo euádet hodie?* G. *an légibus*
Datûrum poenas díces, ſi illam eiécerit?
Iam id éxploratumſt: heía ſudabís ſatis,
Si cum íllo inceptas hómine: ea eloquéntia eſt.

9 *Cum hoc id agebam commodum.* O. l. s. *id cum hoc a. c.* FAERNUS. Sic & omnes Noſtri.

10 *Nam hercle ego quoque id quidem mecum agitans ſedulo.* Soli libri Vaticanus, & Victorianus, & Baſilicanus ita habent; ut in lectione vulgata. at vero omnes alii, & in iis Bembinus, ſine τὸ *quidem*, hoc modo,

Nam hercle ego quoque id agitans mecum ſedulo;

qua lectione admiſſa, non fiet colliſio in, *nam hercle.* FAERNUS.

Nam hercle ego quoque id agitans mecum ſedulo. Sic dedit Faernus; ſed in *Nam hercle* neceſſario fit colliſio; Ergo recte, quod & Noſtri omnes, recentiore uno excepto,

Num hercle ego quoque id quidem agitans mecum ſedulo.

11 DE. *quid Geta?* Haec verba Chremeti liber Bembinus aſcribit, duo ſequentia Demiphoni. FAERNUS.

Recte hoc Bembinus; & idcirco, quod omiſit Faernus, in Textum recepimus. Prior reſpondet Chremes; cujus major res agitur, & propior cura ac ſollicitudo eſt.

14 *Viſum eſt mihi, ut ejus témptarém ſententiam.* Codex noſter veterrimus pro *Ejus* habet *Prius*; alter 900 annorum *Prius ejus*: Tertius *Ejus pertemptarem.* Certe illud *Témptarém*, pes moloſſus cum duplice accentu, dehoneſtat hunc verſum. Repono:

Viſum éſt mi, ut ejus temptárem prius ſenténtiam.

Ovid. Metam. I, 190. *Cuncta prius temptata.*

16 *Vides, inter vos ſic haec potius cum bona.* Non placet illud *Sic*; ab aliquot libris abeſt; in allis *Si.* Praeterea in multis eſt *Nos* non *Vos*; & ſic olim Eugraphius, qui ita παραφράζει, *Ut haec componamus.* Repono.

Videmus, inter nos haec potius cum bona
Ut componantur gratia, quam cum mala.

Certe cum *Inter nos* vel *Inter vos* dicit; utriuſque partis officium notat, non unius tantum. Quare aut *Videmus inter nos* lege; aut *Videtis inter vos.* Apud Priſcianum tamen p. 1103. *Vides inter vos.*

25 *Verum pone eſſe victum eum.* Idem liber *pono*; quaſi diceret, concedo. FAERNUS. Noſtri omnes: *Pone.*

26 *Non capitis ejus res agitur, ſed pecuniae.* In ſcandendo verſu, *ejus* monoſyllabum eſt; quae

Uerúm pono eſſe uíctum eum: at tandém tamen
Non cápitis ei res ágitur, ſet pecúniae.
Poſtquam hóminem his uerbis ſéntio mollírier;
Solí ſumus nunc, ínquam, hic: eho, quid uís dari
Tibi ín manum, érus ut hís deſiſtat lítibus:
Haec hínc faceſſat, tú moleſtus né ſies.
A. *Satinílli di ſunt própitii?* G. *nam ſát ſcio,*
Si tu áliquam partem aequíbonique díxeris,
Ut eſt ílle bonus uir, tría non commutábitis
Uerba hódie inter nos. D. *quís te iſtaec iuſſit loqui?*
C. *Immó non potuit mélius peruenírier*
Eo quó nos uolumus. A. *óccidi.* C. *perge éloqui.*
G. *A prímo homo inſaníbat.* D. *cedo, quid póſtulat?*
G. *Quid? nímium quantum.* C. *quántum? dic.* G. *ſiquís daret*
Taléntum magnum. D. *immó malum hercle: ut níl pudet?*
G. *Quod díxi adeo ei: quaéſo, quid ſi fíliam*
Suam únicam locáret? parui réttulit
Non ſúſcepiſſe: inuénta eſt quae dotém petat.

quae licentia vitaretur ſi legeretur, ut in contextu libri Victoriani:

Non capitis ejus agitur, ſed pecuniae.

aut ut in Bembino, *non capis.* quod forte procedit pro *capitis*, ſicut antiqui, *lapis* dixerunt in genitivo. FAERNUS.

Nihil opus eſt iſtis: *Ejus* monoſyllabon eſt ſaepius fere quam diſyllabon. Potius tamen legendum eſt, ut in veteri codice apud Guyetum;

Non capitis ei res agitur, ſed pecuniae.

28 *Soli ſumus nunc inquam: eho dic quid velis dari.* In o. l. s. *nunc hic inquam* legitur; in aliquibus non eſt verbum *dic*, inter quos eſt Bembinus, qui etiam pro *velis*, *vis* habet, ut verſus expoſcit. ita legendum:

Soli ſumus nunc hic, inquam; eho, quid vis dari.

FAERNUS.

Soli ſumus nunc hic, inquam: eho quid vis dari. Miror in omnibus Faerni libris *Hic inquam* fuiſſe; cum in Noſtris ſit univerſis *Inquam hic:* atque id recte; ut *Inquam* ſit in Ictu. Noſtri tamen mox mendoſe, *Dic quid velis dari tibi in manum.*

29 *Tibi in manum, út erus his deſiſtat litibus.* Ne *Erus* extra Ictum penitus abſcondatur, Repone:

Tibi in manum, érus ut his deſiſtat litibus.

Ut ille eſt bonus vir. O. l. s. habent: *ut eſt ille s* in dimetiendo verſu ex *eſt s* elidetur; ut in prima ſede ſit anapaeſtus. FAERNUS. Codex C. C. & alter e Meadianis, *Ut ille eſt.* 37

Quid? nimium, quantum libuit. C. *dic.* G. *ſi quis daret.* Codex 900 annorum *Quantum voluit*; & *Libuit* pro varia lectione inter lineas. Hinc colligas utrumque additicium eſſe: Lege, quod jam ab aliis occupatum eſt. 38

G. *Quid? nimium quantum.* C. *Quantum? dic.* G. *Siquis daret.*

Sic olim legebat Celſus Grammaticus apud Chariſium p. 185. *Nimium quantum: Terentius in Phormione. Ubi Celſus pronunciat; uti* Immane quantum, Incredibile quantum. *Licet quidam ſic legant, inquit, ut* Nimium *ſervus dicat*, Quantum *vero ſenex: ſed ſententiam non intelleguns.*

CH. *Immo malum hercle.* Hoc cum Libris noſtris Demiphoni tribue: ut & illud ſuperius: *Cedo quid poſtulat?* Convenit illum exclamare; quippe qui de ſuo ſolvendum fore credebat. 39

Nam

Ut ad paúca redeam, ac míttam illius inéptias:
Haec dénique eius fuít poſtrema orátio:
Ego, ínquit, iam a princípio amici fíliam,
Ita ut aéquom fuerat, uólui uxorem dúcere.
Nam míhi uenibat ín mentem eius incómmodi,
In ſéruitutem paúperem ad ditém dari.
Set mi ópus erat, ut apérte tibi nunc fábuler,
Aliquántulum quae adférret qui diſſóluerem
Quae débeo: et etiám nunc, ſi uolt Démipho
Dare quántum ab hac accípio, quae ſponſáſt mihi;
Nullám mihi malim, quam íſtanc uxorém dari.
A. *Utrúm ſtultitia fácere ego hunc an málitia*
Dicám, ſcientem an ínprudentem, incértus ſum.
D. *Quid, ſi ánimam debet?* G. *áger oppoſituſt pígnori*
Ob décem mnas, inquit. D. *áge, age, iam ducát: dabo.*
G. *Aedículae item ſunt ób decem alias.* D. *oíei,*
Nimiúmſt. C. *ne clama: pétito illaſce a mé decem.*

47 *Nam mihi veniebat in mentem ejus incommodum,*
In ſervitutem pauperem ad ditem dari.
Non procedit oratio. *Ejus* hic eſt, Phanii virginis: conſequens ergo erat, ut *Eam* dari diceret, non generali ſententia *Pauperem*. Repone:
Nam mihi venibat in mentem ejus incommodi; hoc eſt, *Id incommodum in mentem veniebat*. Ita ſupra I, 3, 2. *Ubi in mentem ejus adventi venit*: ubi Donatus: *Sic veteres genitivo caſu proferebant; ut Cicero: Fac tibi paternae legis Acilias veniat in mentem. Venibat*, ut ſupra v. 37. *Inſanibas*.

57 *Ob decem minas, inquit*. Repone:
Ob décem mnas, inquit; ut Graeci μνᾶς. Ita ſaepe apud Plautum pronuntiatur.

58 DE *hoi, hui*. Liber Bembinus, *oi, ei*: quam lectionem ſequimur. FAERNUS. Noſtri perperam *Hui*. Vide ad Heaut. I, 3, 31.

59 *Petito haſce a me decem*. Repone verſus gratia; *Petito illaſce a me decem*.

60 *Tum autem pluſcula ſupellectile opus eſt*. *Tò autem* nullus habet liber ſcriptus, nec Priſcianus hunc locum citans: ſed nec verſus admittit. FAERNUS.
Uxori emenda ancillulaſt: tum pluſcula. Quid hoc eſt, quod nullus apud Faernum liber *Autem* habuerit, noſtri habeant univerſi? Et quidem melius, ſi cum codice Petrenſi *Ancilla* hic legatur:
Uxori emenda ancillaſt: tum autem pluſcula. And. I, 5, 34. *Tum autem hoc timet, Ne deſerás ſe*. Eun. II, 3, 11. *Tum autem qui illum flocci fecerim*. Omittit tamen Priſcian. p. 611.

61 *His rebus ſane pone inquit decem minas*. Hic verſus enervis & clumbis incedit. Noſtri omnes *Pone ſane*. A duobus abeſt *Minas*. Repone:
His rebus alias pone ſane, inquit, decem.

63 *Sexcentas proinde potius ſcribito jam mihi dicas*. Nec in libro Bembino, nec in Victoriano, nec etiam in quibuſdam libris ſcriptis Donati eſt *tò potius*: quod & verſui incommodum eſt. & praeterea in omnibus antiquiſſimis ſcriptum eſt *ſeſcentas* per *s*. FAERNUS. Noſtri *Perinde* vel *Proinde potius*; niſi quod ab uno abſit *Potius*.

68 *Aequum eſt amittere*. Ex o. l. s. & Donato ita

G. *Uxóri emunda ancíllaſt: tum autem plúſcula*
Supelléctile opus eſt: ópus eſt ſumptu ad núptias:
His rébus alias póne ſane, inquít, decem.
D. *Seſcéntas proinde ſcríbito iam míhi dicas:*
Nil do: inpuratus me ílle ut etiam inrídeat?
C. *Quaeſo, égo dabo, quiéſce: tu modo fílius*
Fac ut íllam ducat, nós quam uolumus. A. *eí mihi:*
Geta, óccidiſti mé tuis fallácíis.
C. *Mea cauſa eiicitur: me hóc eſt aequom amíttere.*
G. *Quantúm poteſt me cértiorem, inquít, face:*
Si illám dant, hanc ut míttam: ne incertús ſiem:
Nam illí mihi dotem iám conſtituerúnt dare.
C. *Iam accípiat: illis répudium renúntiet:*
Hanc dúcat. D. *quae quidem ílli res uortát male.*
C. *Oppórtune adeo argéntum nunc mecum áttuli,*
Fructúm, quem Lemni uxóris reddunt praédia:
Inde ſúmam: uxori, tíbi opus eſſe, díxero.

ita colloca, *eſt aequum*. FAERNUS. Sic & Noſtri.

69 *Quantum potes.* Liber Bembinus *poteſt:* quae duae ſunt partes orationis, *pote* & *eſt*. ut ſit ſenſus, tam celeriter quantum pote eſt me certiorem fac. FAERNUS. Noſtri *Potes*. Sed recte *Poteſt*. Vide Adel. IV, 6, 66.

70 *Hanc ut omittam.* Bembinus, & aliqui alii libri *mittam*. FAERNUS. Noſtri omnes *Mittam*.

72 *Jam accipiet.* Omnes fere libri: *jam accipiat*. ita & Bembinus & Victorianus & Baſilicanus. FAERNUS. Meliores Noſtri *Accipiat*.

74 *Nunc argentum mecum attuli.* Numero meliore collocantur haec verba in aliquot libris ſcriptis, & Donato: *nunc mecum argentum a.* at in Bembino, *argentum nunc mecum a.* licet deinde annotata ſit inverſio. FAERNUS.

Opportune adeo nunc mecum argentum attuli. Noſtri fere omnes *Argentum mecum:* quare placet qui in Bembino eſt ordo.

Opportune adeo argentum nunc mecum attuli.

Id ſumam. Sic & Donatus, ſed liber Bembinus *inde ſumam*. prima autem hujus verſus ſyllaba praecedentis fini applicabitur. FAERNUS. 76

Noſtri omnes *Id*, ſed perperam. Si *Id* legis, totum id quod a Lemno attulit Triginta minae erant: Si *Inde*, e multo majore ſumma ſumit minas triginta. Quin & Donatus, ſi animum attendas, legebat *Inde. Id ſumam; non fructum, ſed argentum*. Sic hodie editum: ſed, niſi *Inde* ſcripſeris, putidiſſima annotatio eſt. Quis enim dubitaverit, non conjungi *Id fructum?* Ceterum prima hic ſyllaba non priori verſui applicanda eſt; ſed primi pedis licentia *Inde* corripitur.

ACTUS IV. SCAENA IV.

ANTIPHO. GETA.

A. *GETA.* G. *hém.* A. *quid egisti?* G. *émunxi argentó ſenes.*
A. *Satin éſt id?* G. *neſcio hércle, tantum iúſſus ſum.*
A. *Eho, uérbero, aliud míhi reſpondes ác rogo?*
G. *Quid érgo narras?* A. *quíd ego narrem? operá tua*
Ad réſtim mi quidem rés redit planíſſume.
Ut té quidem omnes, dí deae, ſuperi ínferi,
Malís exemplis pérdant! em, ſi quíd uelis,
Huic mándes, qui te ad ſcópulum e tranquillo aúferat.
Quid mínus utibile fuít, quam hoc ulcus tángere
Aut nóminare uxórem? iniecta eſt ſpés patri
Poſſe íllam extrudi. cédo nunc porro, Phórmio
Dotém ſi accipiet, úxor ducenda eſt dómum,
Quid fíet? G. *non enim dúcet.* A. *noui. céterum*
Cum argéntum repetent, nóſtra cauſa ſcílicet

1 *Emunxi argento ſenes.* Nonius in v. Emungi & rurſus v. Emungere *Senem* habet.

2 *Satín id eſt?* Meliores Noſtri magno numero, *Satin éſt id?* Recte. Mox v. 5. lege *Redit* pro *Rediit*, & ſic Priſc. p. 757.

6 *Ut te quidem omnes dii deaeque, ſuperi, inferi.* Dele illud *Que*, quod cum verſui tum elegantiae inimicum eſt. Si ultima, certe & priora per aſyndeton dici debent. Et ſic codex vetus apud Guyetum: qui tamen hunc cum ſequentibus duobus pro ſpuriis ablegat. Quae haec veſania eſt? Apud Priſcianum p. 1141. & Chariſium p. 197. *Dii deaeque.*

8 *Qui te ad ſcopulum e tranquillo inferat.* Hic verſus nec eſt in libro Bembino, nec in Victoriano, nec Baſilicano, nec exponitur a Donato, nec ſane multum momenti ad ſenſum affert. & praeterea inuſitati, aut certe admodum rari generis eſt, quippe trochaicus dimeter hypercatalecticus. quibus omnibus adducti ſumus, ut eum ex libro noſtro deleremus: ut & Robertus Stephanus ante nos fecit. eum tamen verſum omnes alii habent libri ſcripti, ſed ita ut verba praecedentia, id eſt, *Quod quidem recte curatum velis*, aut non habeant, aut fere addita extra contextum habeant. in omnibus contextus hic fere ſit: *Huic mandes, qui te ad ſcopulum e tranquillo inferat.* hoc item modo verſus eſſet ſenarius, ſed nos antiquiſſimam lectionem ſequimur. FAERNUS.

Verſus hic jam olim duplici colo claudebatur:

[*qui te ad ſcopulum e tranquillo auferat*
Huic mandes,—
[*quod quidem recte curatum velis.*

In Noſtris pleriſque utrumque eſt; ſed in his hoc prius venit, in aliis illud: unus ex Regiis poſterius hoc non habet: contra tres primarii apud Faernum prius ignorant. Quaeritur jam, utrum ab Auctore ſit, utrum interpolatum. Faernus & poſt eum plerique alii prius hinc exulatum mittunt, poſterius adſciſcunt: in quo judicium eorum & acumen deſidero. Vix enim dubito, quin olim huc traductus ſit in marginem ex Adel. III, 3. duodeviceſimus verſus;

Em, huic mandes, ſiquid recte curatum velis,

ut huic geminus & germanus, *Em ſiquid velis, huic mandes.* Poſtea is, ut ſaepe evenit, in textum ſe inſinuavit. Atque in Adelphis quidem nihilo illo melius aptiuſve dici poteſt; hic nihil putidius aut inanius. Quid enim in ſe habet, quod non prius dictum ſit; *Si quid velis* id ipſum eſt quod *Siquid recte curatum velis.* Ergo hic habemus δὶς ταυτόν. Contra in

In néruom potius íbit. G. *nihil eſt, Antipho,*
Quin mále narrando póſſit deprauárier.
Tu id quód boni eſt excérpis: dicis quód mali eſt.
Audí nunc contra iám: ſi argentum accéperit,
Ducénda eſt uxor, út ais: concedó tibi:
Spatiúm quidem tandem ápparandis núptiis,
Uocándi, ſacrificándi dabitur paúlulum.
Interea amici, quód polliciti ſúnt, dabunt:
Inde íſte reddet. A. *quámobrem? aut quid dicét?* G. *rogas?*
Quot rés poſt illa mónſtra euenerúnt mihi?
Intróiit in aedis áter alienús canis:
Anguís in impluuium décidit de tégulis:
Gallína cecinit: ínterdixit hárioluſ:
Arúſpex uetuit: ánte brumam autém noui
Negóti nihil incípere cauſa eſt ſóntica.
Haec fíent. A. *ut modo fíant.* G. *fient: mé uide.*
Pater éxit: abi, dic éſſe argentum Phaédriae.

in altero verba egregia, ſententia illuſtris. *Qui in ſcopulum e tranquillo auferat.* Dixerat Geta III, 1, 15. *Sic ſe habent principia: adhuc tranquilla res eſt.* Jure ergo hic Getae iraſcitur; qui ex tranquilliſſima re in novas, ut putabat, turbas & in perniciem eum conjecerit. *Auferat*, ut plerique omnes libri habent, de tempeſtate & fluctu proprie dictum. Ovidius, Amor. II, 4.

Auferor ut rapida concita puppis aqua,

vel lege *Ferat*: Plautus Merc. I, 2, 84.

Equidem jam cenſebam me eſſe in terra atque in tuto loco:
Verum video me ad ſaxa ferri ſaevis fluctibus.

Moſt. III, 1, 147.

Iterum jam ad unum ſaxum me fluctus ferunt.

22 *Interea amici quod polliciti ſunt argentum dabunt.* Ex auctoritate libri Bembini, & Victoriani, verſuſque ratione delentes dictionem *argentum*, legimus, *quod polliciti ſunt, dabunt.* FAERNUS. Noſtri plerique neſciunt illud *Argentum.*

23 *Id iſtis reddet.* Idem liber *inde iſte.* Vaticanus, & Victorianus, Baſilicanus. *id ille iſtis.* nobis placet antiquior lectio. FAERNUS. Noſtri fere omnes *Id ille iſtis.*

Anguis per impluvium decidit de tegulis. 26 Recte hic Guyetus rem geſſit, reponens *In impluvium.* Plautus Amph. V, 1, 56.

Devolant angues jubati deorſum in impluvium

Vide nos ad Eun. III, 5, 41. [*duo.*

Aruſpex vetuit ante brumam aliquid novi 28
Negoti incipere. Antiquiſſimi libri non habent *τὸ aliquid:* ſed loco ejus *autem.* quod ſi admiſerimus, *Incipere* nomen erit: ut, *Scire tuum.* quaſi diceret, aruſpex vetuit inceptionem novi negotii. FAERNUS.

Aruſpex vetuit ante brumam autem novi
Negoti incipere, quae cauſaſt juſtiſſima.

Quicquid dicant illi antiquiſſimi; in hac conſtructione illud *Autem* extra locum & ordinem ponitur. Noſtri tamen meliores ſummo conſenſu *Autem*: ex recentioribus duo *Aliquid*, unus *Autem aliquid*, alter *Autem quid.* Nempe huc adductum eſt *Aliquid* vel *Quid*; quia ſententia alioqui manca & mutila eſſet. Aut valde fallor, aut magnum hic Magiſtrorum flagitium latet. Donatus ad locum: *Ante brumam autem) Irriſit homines Terentius, quibus religio ſit aggredi negotium aliquod diebus decreſcentibus.* Atqui non opus erat aruſpice, ut ſciret aliquis dies decreſcere. Ante brumam nihil magni negotii incipere, non ex aruſpicina fluxit, ſed alterius prorſus fuit ſuperſtitionis.

ACTUS IV. SCAENA V.

DEMIPHO. GETA. CHREMES.

D. *QUIETUS esto, inquam: égo curabo né quid uerborúm duit.*
Hoc témere numquam amíttam ego a me, quín mihi teſtis ádhibeam:
Cui dém, quamobrem dem, cómmemorabo. G. *ut cautus eſt, ubi níhil opuſt.*

C. *Atqui íta opus facto eſt, ét mature dúm libido eadem haéc manet:*
Nam ſi áltera illaec mágis inſtabit, fórſitan nos reíciat. 5

ſtitionis. Hoc poſito, videor mihi meo jure poſt *Vetuit* diſtinguere:

Gallina cecinit: interdixit hariolus:
Aruſpex vetuit:

Haec certe concinna ſunt, atque adeo non poſſunt non eſſe vera. Jam autem rite & ſuo ordine venit *Autem*, ſi hinc nova ſententia inchoetur, *Ante brumam autem:* modo ut iſta quae ſequuntur huc coaptari poſſint. Quidni & ego hariolus hic fiam? non a vero, ut opinor, longe abero. Repono:

Aruſpex vetuit: ante brumam autem novi
Negoti nihil incipere, cauſa eſt ſontica.

Cauſa ſontica, quia jam fere obſoletum erat, magiſtris non placuit, & pro interpretatione ſubſtituerunt *Juſtiſſima*. Idque ſatis perite. Feſtus: *Sonticum, juſtum; certum cum juſta cauſa; propter quod, quod eſt gerendum, agere deſiſtimus. Naevius:*

Sonticam cauſam eſſe oportet, quamobrem perdas mulierem.

M. Porcius Cato De re A. Atili: Quid dicam cauſae extitiſſe? timiduſne ſis, an impedimento tibi cauſam ſonticam fuiſſe? Tibullus I, 9.

Parce precor tenero: non illi ſontica cauſa eſt.

Illud quoque animadverte, *Quae cauſaſt juſtiſſima*, in leges metricas peccare: quia *cauſaſt* pes quartus integro verbo fit. Vide Gellium XVIII, 15.

2 *Nequid verborum duint.* Lego *duit:* de ſolo enim Phormione eſt ſermo, ut ex inſequentibus patet. eſt haec lectio omnium antiquiſſimorum librorum. FAERNUS. Sic & Noſtri plerique *Duit.*

3 *Quin mihi teſtes adhibeam, Cum dem.* Nimis hoc vapidum & ſenile eſt. *Numquam hoc a me amittam*, hoc eſt, *Numquam cuiquam hoc dabo; quin, cum dem, teſtes adhibeam.* Duo ex Noſtris *Cur dem.* Lege & diſtingue.

Hoc temere numquam amittam ego a me,
quin mihi teſtis adhibeam:
Cui dem, quamobrem dem, commemorabo.

Cui dem, ut tam de homine, quam de negotio jusjurandum dare poſſint.

4 *At matura.* Omnes fere, & in iis antiqui libri, *& matura.* FAERNUS.

Noſtri plerique *At:* unus & alter *Et*, Lego

Atqui ita opus facto eſt, & mature.

Matura & *Propera* pro *Mature* & *Propere* ſaepe hic ſe ingeſſerunt.

7 *Tranſito ad uxorem.* Addo pronomen *meam*, ex o. l. s. ita etiam octonarii exigente ratione, in fine vero hujus verſus lego, *abit* ex eadem verſus ratione. & tribus antiquiſſimis libris. FAERNUS. Noſtri omnes & *Meam* & *Abit.*

9 *Et magis eſſe illum idoneúm, qui ipſi ſit familiarior.* Lege ex codice Academico:

Et magis eſſe illum idóneum, ípſi qui ſit familiarior.

10 *Nos noſtro officio nihil egreſſos.* Aliqui libri pro *egreſſos* habent *digreſſos*, & in iis eſt Victorianus & Bembinus, qui etiam pro *nihil* vel *nil*, quod in aliquibus eſt, habet *non.* ita legimus, *Nos noſtro officio non digreſſos*; utroque tamen modo ſtat verſus. FAERNUS.

Nos noſtro officio non digreſſos eſſe: quantum
Datum eſſe dotis. [*is voluerit,*

Noſtri omnes *Nihil egreſſos: quantum.* Nullus agnoſcit illud *Eſſe.* Repono:

Nos noſtro officio nil degreſſos: quantum is vo-
Datum eſſe dotis. [*luerit dari,*
Degreſſus

G. *Rem ipſám putaſti.* D. *dúc me ad eum ergo.* G. *nón moror.* C. *ubi hoc égeris,*
Tranſíto ad uxorém meam, ut conuéniat hanc prius quam hínc abit.
Dicát eam dare nos Phórmioni núptum, ne ſuſcénſeat:
Et mágis eſſe illum idóneum, ipſi qui ſít familiárior:
Nos noſtro officio níl degreſſos: quántum is uoluerít dari, 10
Datum éſſe dotis. D. *quíd tua, malum, id réfert?* C. *magni, Démipho.*
Non ſátis eſt tuum te officium facere, fáma ſi id non ádprobat:
Uolo ipſíus quoque uoluntáte haec fieri, né ſe eiectam praédicet.
D. *Idem égo iſtuc facere póſſum.* C. *mulier múlieri magis cóngruet.*
D. *Rogábo.* C. *ubi ego illas núnc iam reperíre poſſim, cógito.* 15

Degreſſos officio; ut paſſim, *Decedere officio*. Plaut. Caſ. III, 5, 40.

Sciéns de via ín ſemitám degredire.

Dari autem abſorptum eſt a verbo ſequenti.

11 *Quid tua malum id refert?* Arbitror in dimetiendo hoc verſu, qui eſt octonarius Iambicus, ut ceteri, pronomen *tua*, poſteriorem corripere, quod poſſe fieri Donatus videtur innuere, cum dicit, *Et quaere quomodo dicatur, quid mea? quid tua? an deeſt ad, ut ſit ad mea, aut ad tua.* ex quibus Donati verbis videre licet, exiſtimare eum in accuſativo caſu efferri poſſe hanc dictionem, ita in quarta ſede eſſet tribrachus. FAERNUS.

Fruſtra hic ſolicitus eſt Faernus: *Tua* caſu eſt ablativo; & *Id*, ut paſſim, corripitur.

12 *Non ſat tuum officium feciſſe, ſi non id fama approbat?* In libro Bembino & Victoriano legitur hoc modo, *non ſatis eſt tuum te officium feciſſe*. ſed hoc modo verſus impeditus eſſet: niſi forte elidas ex *feciſſe* unum *s*, aut collocationem hanc ſequare, quae in aliquibus libris ſcriptis eſt: *id ſi non fama adprobat*. FAERNUS.

DE. *Non ſatis eſt tuum te officium feciſſe, ſi non id fama adprobat?*

Si haec recte habent; vel legendum hic *Faxe* pro *Feciſſe*; ut *Faxem* pro *Feciſſem*. Plautus Pſeud. I, 5, 84.

Piſtrinum in mundo ſcibam, ſi id faxem, mihi:

Vel, ut & duo ex Noſtris habent; *Id ſi non*. Sed corrigendum eſt *Facere*; praeterea tollendae ſunt illae Notae Perſonarum & Interrogationis. Omnia haec Chremetis ſunt; qui, ut par erat, rationem reddit, cur *Magni ſua referret*. Lege igitur & diſtingue:

CH. *magni, Demipho.*
Non ſátis eſt tuum te officium facere, fáma ſi id non ádprobat:
Volo ipſius quoque voluntate haec fieri, ne ſe ejectam praedicet.

Non ſatis eſt te facere: ſententia generalis; & proinde praeſente tempore *Facere* proferenda; non *Feciſſe*, quo ad rem hanc ſolam coarctetur.

Volo ipſius quoque voluntate hoc fieri, ne ſe 13
ejectam praedicet. Ex *ipſius* s elidetur, ut in ſecunda ſede ſit dactylus vel tribrachus. nam utrumque poteſt eſſe. *ejectam* vero in duas ſyllabas contrahetur: ut ſit in ſexta ſpondeus. FAERNUS.

Haec Noſtri univerſi, non *Hoc*. *Haec* omnia, quae in divortio tranſacta & tranſigenda ſunt. Ceterum nihil opus eſt, ut *Ejectam* in duas ſyllabas contrahatur; modo, quod paſſim fit apud veteres, in *Ipſius S* finale abjiciatur.

Mulier mulieri magis congruet. In libro 14
Bembino eſt *convenit*: in Batilicano *congruet*: in ceteris omnibus *congruit*. FAERNUS. Tres tantum ex Noſtris *Congruit*; ceteri omnes *Congruet*: quod placet.

Ubi nunc illas ergo. In nullo libro invenias 15
hanc lectionem, ſed fere in omnibus, *Ubi ego illas nunc*. in Bembino tantum, *Ubi illas nunc ego*. ut & verſus expoſcit. FAERNUS.

Rogabo. Ubi illas nunc egó reperire poſſim, cogito.

Noſtri omnes, *Ubi ego illas nunc rep.* Repone:

Rogábo. Ubi égo illas nunc iam reperire poſſim, cogito.

ACTUS V. SCAENA I.

SOPHRONA. CHREMES.

S. *QUI'D agam? quem mi amícum miſera inuéniam, quo conſília haec referam, atque*
'Unde mi auxiliúm petam?
Nám uereor, era ne ób meum ſuaſum indígne iniuria ádficiatur:
'Ita patrem aduleſcéntis facta haec tólerare audió uiolenter.
C. *Nám quae haec anus eſt, éxanimata a frátre quae egreſſáſt meo?* 5
S. *Quod ut fácerem egeſtas me ímpulit; cum ſcírem infirmas núptias*
Haſce éſſe: ut id conſúlerem, interea uíta ut in tutó foret.
C. *Cérte edepol, niſi me ánimus fallit, aút parum proſpíciunt oculi,*

1 *Aut cui conſilia.* In eodem libro, *aut quo conſilia.* verſus autem hos ita ordinamus, ut ſint trochaici, primus quidem tetrameter acatalecticus, quemadmodum & tertius, & quartus hujus ſcaenae: ſecundus vero demptis duabus dictionibus *nunc* & *mihi*, quae non ſunt in libro Bembino, nec in multis aliis, dimeter catalecticus, hoc modo:

Quid agam? quem mihi amicum inveniam miſera? aut quo conſilia haec referam?
Aut unde auxilium petam?

Baſilicanus & Victorianus, *aut unde mihi auxilium petam?* FAERNUS.

Quid agam? quem mihi amicum inveniam miſera? aut quo conſilia haec referam?
Aut unde auxilium petam?

Sic a Faerno. Sed Noſtri univerſi *Miſera inveniam:* & tres Noſtri primarii cum aliis duobus. *Unde mihi.* Repone;

Quid agam? quem mi amicum miſera inveniam, quo conſilia haec referam, atque
Unde mi auxilium petam?

Dele prius *Aut*, & pro altero ſubſtitue *Atque.* Series & nexus orationis hic eſt, *Quem inveniam amicum, quo* (id eſt, cui amico) *conſilia referam; atque unde* (a quo amico) *auxilium petam? Quo, Unde, Hinc, Inde* ſaepe ad Perſonas referuntur, non ſemper ad res. Vide Servium ad Aen. I, 10. *Genus unde Latinum.*

3 *Indigne injuria afficiatur.* Idem liber Bembinus & aliqui alii *indigna* habent; ut ad injuriam referatur. FAERNUS.

Indigna injuria adficiatur. Sic e ſuo Bembino Faernus, ſemper ei libro addictior, quam par erat. Noſtri omnes *Indigne*; & recte. Sic Heaut. III, 3, 4.

Facis adeo indigne injuriam illi, qui non abſtineas manum.

5 *Nam quae haec eſt anus.* Aliqui libri, inter quos Bembinus, & Baſilicanus, item Donatus, *nam quae haec anus eſt?* hic autem & duo ſequentes verſus trochaici ſunt tetrametri catalectici. FAERNUS.

Nam quae haec anus eſt exanimata, a fratre quae egreſſaſt mea?

Prava diſtinctio eſt, quam ſic corrigas;

Nam quae haec anus eſt, exanimata a fratre quae egreſſaſt meo.

Exanimata egreſſaſt, ut Eun. IV, 3, 14.

Set quid hoc, quod ſubito timida egreditur Pythias?

Noſtri quoque omnes *Haec anus eſt:* Recte: ut *Anus* in lectu ſit. Apud Servium ad Georg. IV, 445. *Nam quae eſt haec anus.*

8 *Aut parum oculi proſpiciunt.* O. l. s. *aut parum proſpiciunt oculi.* quae collocatio verborum verſum efficit trochaicum acatalecticum, cujuſmodi ſunt tres ſequentes. FAERNUS. Ita & Noſtri univerſi.

9 *Quid agam?* Legimus ex libro Bembino, *quid ago?* FAERNUS. Noſtri omnes *Agam.* Placet *Ago*, ut mox *Adeo, Maneo.*

10 *Adeone, an maneo, dum ea quae loquitur.* Ex eodem libro, & ratione trochaici, *adeo, maneo,*

Meaé nutricem gnátae uideo. S. *néque ille inueſtigátur,* C. *quid ago?*
S. *Qui éius pater eſt.* C. *ádeo? an maneo, dum haéc quae loquitur, mágis*
cognoſco?
S. *Quód ſi eum nunc reperíre poſſim, níhil eſt quod uereár.* C. *eaſt ipſa.*
Cónloquar. S. *quis hic lóquitur?* C. *Sophrona.* S. *ét meum nomen nóminat?*
C. *Réſpice ad me.* S. *di óbſecro uos, éſtne hic Stilpho?* C. *nón.* S. *negas?*
C. *Cóncede hinc a fóribus paulum iſtórſum ſodes, Sóphrona.*
Ne me iſtoc poſthac nómine appelláſſis. S. *quid? non óbſecro es*
Quem ſémper te eſſe dictitaſti? C. *'ſt.* S. *quid has metuís fores?*
C. *Conclúſam hic habeo uxórem ſaeuam. uérum iſtoc me nómine*
Eo pérperam olim díxi, ne uos fórte inprudentés foris
Effútiretis; átque id porro aliqua úxor mea reſciſceret.
S. *Iſtóc pol nos te hic ínuenire míſerae numquam pótuimus.*

maneo, dum haec quae loquitur. & eſt ordo, dum magis cognoſco, quae haec loquitur. FAERNUS.

Qui eſt ejús pater. Adeo? maneo? dum ea quae loquitur, magis cognoſco.

Sic in Faerni editione eſt: ſed apparet eum voluiſſe, *Haec quae loquitur*, ex Bembino: ut *Haec* ſit caſu recto ſingulari. Noſtri omnes *Ea*; ſed alterum rectius: ut infra V, 6, 6. *Num tu intellegis, hic quid narret,* Eun. V, 9, 7. *Audin tu, hic quid ait?* Porro omnes Noſtri, *Adeon an maneo.* Lege, *Adeo an maneo*; neque hic Bembino auſculta. Plautus Aul. IV, 9, 20.

Quid agam? abeam an maneam? adeam an [*fugiam?*

Curcul. IV, 4, 33.

Quid ego faciam? maneam an abeam?

Deinde pro *Qui eſt ejús pater*, noſtri omnes *Qui éſt pater ejus:* neutrum placet; quia *Pater* extra ictum ponitur. Repone:

Qui éjus páter eſt. Adeo? an maneo, dum haec quae loquitur magis cognoſco?

14 *Paululum iſtorſum.* Plerique l. s. ſed recentes habent *paulum*, ut & exigit verſus, qui eſt trochaicus catalecticus, ut duo praecedentes. Donatus videtur legiſſe, *paululum iſtoc.* FAERNUS.

Paululum iſtorſum. Sic & Noſtri *Paululum*; ſed *Paulum* reponendum, verſu ipſo jubente. Ceterum quod Faernus ait, Donatum legiſſe *Paululum iſtoc*; ex his ejus verbis collegiſſe ſibi viſus eſt: *Nunc Iſtorſum adverbium eſt loci; aliae nomen.* Quia *Iſtorſum* nuſquam nomen eſt; corrigebat illic *Iſtoc.* Sed fefellit virum acutiſſimum prava lectio: quippe veteres ibi Editiones, *Nunc Paululum adverbium eſt loci, aliae nomen.* Atque hoc vere dicitur.

Quid? non is obſecro es, Τὸ *is* aliquot libri non habent, inter quos Bembinus. FAERNUS. A Noſtris quoque abeſt *Is*; ſed iidem habent, *Non es, obſecro.* Perperam, niſi tollas *Quid*: tum bene habebit, *Non is obſecro es*; ut & apud Velium Longum eſt, p. 2213. 15

Quem ſemper te eſſe dictitaſti? CH. *ſt.* Ex extrema ſyllaba dictionis *dictitaſti*, & particula *ſt*, cui ſonum vocalis aſpiro, facio ſpondeum, ut octonarius conſtet. FAERNUS. 16

Pro *St* Noſtri omnes *Eſt*. Sed Velius citat *St:* & ex *S* & *T* ſyllabam fieri notat: quare ſalvus eſt ſpondeus.

Verum iſtoc de nomine, Ebo perperam olim dixi. Liber Bembinus primo habuit *iſtuc*, quod poſtea mutatum eſt in *iſtoc*, quemadmodum omnes alii libri habent: ſed lectio libri Victoriani mihi vehementiſſime placet, *verum iſtoc me nomine*, ut ſit ordo, verum dixi me iſtoc nomine. FAERNUS. 17

Iſtoc de nomine. Sic & Noſtri omnes: ſed vera eſt libri Victoriani lectio, *Iſtoc me nomine*; & in textum recipienda. Sic paulo ante, *Ne me iſtoc nomine appellaſſis*: & ſupra II, 3, 45. *Neque mi cognatus fuit quiſquam iſtoc nomine.*

s. Hem iſtoc pol. Auctoribus antiquiſſimis libris Bembino, & Vaticano, deleo particulam *hem*. FAERNUS. Noſtri *Hem* habent. 20

CH. *Ebo,*

C. *Eho dic mihi, quid rei tibi eſt cum familia hac unde éxis?*
Ubi illae? S. *miſeram me.* C. *hém, quid eſt? uiuúntne?* S. *uiuit gnáta.*
Matrem ipſam ex aegritúdine miſerám mors conſecúta eſt.
C. *Male fáctum.* S. *ego autem quae éſſem anus deſérta, egens, ignóta,*
Ut pótui, nuptum uírginem locáui huic aduleſcénti,
Harúm qui eſt dominus aédium. C. *Antiphónine?* S. *iſti inquam ípſi.*
C. *Quid? duáſne is uxorés?* S. *au, obſecro, únam ille quidem hanc ſólam.*
C. *Quid illam álteram quae dícitur cognáta?* S. *haec ergoſt.* C. *quíd ais?*
S. *Compóſito factumſt, quó modo hanc amáns habere póſſet*
Sine dóte. C. *di uoſtrám fidem, quam ſaépe forte témere*
Euéniunt quae non aúdeas optáre? offendi aduéniens

21 CH. *Eho, dic mihi, quid tibi rei eſt.* Tres antiquiſſimi libri, & Baſilicanus ita collocant, *quid rei tibi eſt.* verſus eſt tetrameter Iambicus catalecticus, ut ſequentes. FAERNUS. Sic & Noſtri plerique *Rei tibi eſt.*

22 *Aut ubi illae ſunt?* Ex ratione verſus, & fide omnium fere librorum, & in his Bembini, deleto τὸ *aut*, & in dimetiendo verſu corripito priorem ſyllabam in *illae.* FAERNUS.
Duo ex Noſtris *Ubi illae?* nec *Aut* neque *Sunt* agnoſcunt. Recte. Si cui tamen *Sunt* arrideat; is legat *Ubi illaec ſunt?* quo accentus in poſteriore ſyllaba rite fiat.

23 *Matrem ipſam ex aegritudine, miſeram mors conſecuta eſt.* O. fere l. s. & in iis Bembinus ita habent, *ex aegritudine hac.* quod exponemus, prae triſtitia, quod maritum ſuum invenire non poſſet. ſane Donatus exponit, *ex aegritudine*, infirmitate, ac morbo: quae expoſitio non quadrat ad hanc lectionem. FAERNUS.
Ne unus quidem ex tot Noſtris, nec Edd. vett. habent *Hac.* Corrector, credo, Bembinus verſus gratia addidit *Hac*, quo tamen verſus aeque commode carere poteſt; ſententia commodius caret. Plautus Poen. Prol. v. 69. *Conjicitur ipſe in morbum ex aegritudine.*

25 *Ut potui virginem nuptum.* Omnes fere libri, praeter Bembinum, *nuptum virginem.* ita eſt Iambus in quarta. FAERNUS. Noſtri omnes *Nuptum virginem*, quod & verſus poſtulat.

26 *Harum qui eſt dominus aedium. Antiphonin? Em, iſti ipſi.* Verſus hic claudicat; *Em* enim ſine ſynaloepha ſtare nequit. Duo ex Noſtris poſt *Antiphonine* addunt *Inquam:* tertius, qui ex Academicis eſt, ſic recte:
Harum qui eſt dominus aedium. Antiphonine? Iſti inquam ipſi.

27 *Unam quidem ille.* O. l. s. hunc ordinem verborum habent, *unam ille quidem* FAERNUS.
Quid duaſne is uxores habet. Au, obſecro, unam ille quidem hanc ſolam.
Etiam Noſtri *Ille quidem.* Verſus tamen ne hoc quidem pacto ſtare poteſt. Repone:
Quid duaſne is uxores? Au obſecro unam ille quidem hanc ſolam.
Habet ex interpretatione inter lineas natum eſt.

28 *Quid illa altera quae dicitur cognata? s. haec eſt.* Liber Bembinus, *quid illam alteram.* & ſubaudiendum eſt, nonne habet uxorem? vel aliquid tale. FAERNUS.
Etiam noſter veterrimus, *Quid illam alteram.* Recte: non tamen ſubaudiendum, *Habet uxorem:* ſed ut ſupra III, 1, 15. *Quid eum?* & Heaut. V, 1, 77.

32 *Quicum volebam atque ut volebam conlocatam filiam.* Liber Bembinus, in hac parte mendoſus, habet *conlocatam amari:* nos legendum putamus, *conlocatam gnatam*, ut verſus ſit Iambicus tetrameter catalecticus, ut ceteri. non tamen mutamus. ceterum pro *quicum*, idem liber, & Victorianus, & multi alii habent *quocum.* FAERNUS.
Quocum volebam, atque ut volebam, collocatam filiam. Sic dedit Faernus & verſu indignante, & ipſo qui *Gnatam* ex conjectura meluit.

Quicúm uolebam atque út uolebam fíliam locátam:
Quod nós ambo opere máxumo dabámus operam ut fíeret.
[*Sine noſtra cura maxima, ſua cura haec ſola fecit.*]
S. *Nunc quíd opus facto ſít uide. pater ádoleſcentis uénit:*
Eumque ánimo iniquo hoc óppido ferre áiunt. C. *nil períclíſt.*
Set pér deos atque hominés, meam eſſe hanc cáue reſciſcat quíſquam.
S. *Nemo éx me ſcibit.* C. *ſéquere me: intus cétera audiémus.*

ACTUS V. SCAENA II.

DEMIPHO. GETA.

D. *NOSTRÁPTE culpa fácimus, ut malís expediat éſſe:*

luit. *Quicum* Noſtri, & Priſcianus p. 934. Hoc recte. Ceterum illud in Bembino notandum pro *Filiam* poni *Amari*, nulla literarum ſimilitudine. Id mihi videtur a correctore metrico ortum, ut verſus ſuppleretur: cui rei fidem facit unus ex Noſtris, a quo *Filiam* abeſt; nec ejus vice quicquam ſubſtituitur. Ex his indiciis ſic repono:

Quicum volebam atque ut volebam filiam locatam.

ut ſupra IV, 3, 40. *Quid ſi filiam Suam unicam locaret?* & hic v. 25. *Virginem locavi huic adoleſcenti.* Plautus Aul. II, 2, 51. *Nunc ſi filiam locaſſim meam tibi.* Apud Priſcianum tamen, *Collocatam filiam.*

33 *Dabamus ut fieret operam.* O. l. s. *dabamus operam ut fieret.* FAERNUS. Ita Noſtri quoque omnes.

34 *Sine noſtra cura, maxima ſua cura haec ſola fecit.* Duo ex Noſtris *Maxume*. Sed vide mecum, quid verſus hic intus, ſi excutias, habeat. *Haec ſola* eſt Sophrona. Hoc ſemel poſito, quod reliquum eſt, expende. Dixerat Chremes, *Quod nos ambo opere maxumo:* nunc vero infert, *Sine noſtra cura.* Quomodo haec conſtant? An fieri quicquam poteſt *Opere maxumo*, & idem tamen *Sine cura?* Deinde illud vide, *Haec ſola ſua cura maxuma.* Si Sophrona hoc *Sua cura* & providentia effecit; quomodo *forte temere* evenit? Quae vero iſta Sophronae *cura?* cui fora Antiphonem primo obtulit; reliquum vero Phormionis cura & aſtutia eſt actum. Nimirum hic verſus a mala manu eſt; Corrector aliquis illud *Quod nos*, quod ad priora refertur, poſt ſe aliquid quo referatur requirere putabat, & hunc benigne verſiculum de ſuo donabat. Ceterum diſtinctione mutata nihil hoc emblemate erit opus. *Offendi*, inquit caſu ſponte & de improviſo factum, quod ego & frater maximopere diuque moliebamur, ut aliquando fieret.

Nunc quid facto eſt opus, vide. Liber Bembinus, & Victorianus, *nunc quid opus facto ſit vide.* appoſite ad rationem verſus. FAERNUS. Ex Meadianis alter *Sit*; ceteri perperam *Eſt.* 35

s. *Nemo ex me ſcibit.* CH. *ſequere me. cetera intus audies.* Ita Baſilicanus. verſus impeditus: & ut puto in omnibus libris mendoſus, liber Bembinus, & multi alii ita collocant, *intus cetera audies.* ita eſſet Iambicus tetrameter brachycatalecticus, vel forte trochaicus, non faciendo ſynaloepham, in *nemo ex.* ſane liber Bembinus habet *nemo e me ſ.* FAERNUS. 38

Plerique Noſtri cum Baſilicano faciunt, *Cetera intus audies:* tres cum Bembino, *Intus. cetera audies.* Repone:

so. *Nemo ex me ſcibit.* CH. *ſequere me: intus cetera audiemus.*

Audiemus; tam quae tu ex me, quam quae ex te ego audire cupimus.

Noſtrapte culpa facimus, ut malos expediat eſſe. Tres Noſtri veterrimi *Malis*. Recte. Vide ad Heaut. II, 4, 8. 1.

Notum illud Martialis:

Nobis non licet eſſe tam diſertis.

Etiam-

Dum nímium dici nós bonos ſtudémus et benígnos.
Ita fúgias ne praetér caſam, quod áiunt. nonne id ſát erat,
Accípere ab illo iniúriam? etiam argéntumſt ultro obiéctum:
Ut ſít qui uiuat, dum áliud aliquid flágiti confíciat.
G. *Planíſſime.* D. *iis nunc praémium eſt, qui récta praua fáciunt.*
G. *Ueríſſime.* D. *ut ſtultíſſime quidemílli rem geſſérimus.*
G. *Modo ut hóc conſilio póſſiet diſcédi, ut iſtam dúcat.*
D. *Etiam ídne dubiumſt?* G. *haút ſcio hercle, ut homóſt, an mutet ánimum.*
D. *Hem, mútet autem?* G. *néſcio: uerúm, ſi forte, díco.*
D. *Ita fáciam, ut frater cénſuit, ut uxórem huc eius addúcam:*
Cum iſta út loquatur. tú, Geta, abi prae: núntia hanc uentúram.
G. *Argéntum inuentumſt Phaédriae: de iúrgio ſilétur:*
Prouíſum eſt, ne in praeſéntia haec hinc ábeat: quid nunc pórro?
Quid fíet? in eodem haéſitas luto: uorſura ſóluis:

4 *Etiam argentum eſt ultro objectum ei.* Τὸ *ei* nullus habet l. s. quod nec ſenſui, nec verſui neceſſarium eſt. FAERNUS. Etiam Noſtri neſciunt illud *Ei*.

5 *Dum aliquid aliud.* Et Donatus, & libri Bembinus. & Victorianus, *dum aliud aliquid*. FAERNUS. Noſtri omnes uno excepto *Aliquid aliud*. Nec verſus nec ſententiae intereſt.

8 *Modo ut hoc conſilio poſſit. Poſſiet* exigit verſus; & ita eſt in libro Bembino. FAERNUS. Male Noſtri *Poſſit*.

9 *Etiamne id dubiumſt?* Lege ex uno Regio, *Etiam idne dubiumſt?* Vide ſupra II, 1, 8.

11 *Ut uxorem huc ejus adducam.* Recentiores fere libri non habent particulam *ut*; qua dempta, itaque collocatis verbis, ut in Bembino, & nonnullis aliis eſt *uxorem ejus huc adducam*; numeroſior verſus eſt, qui eſt Iambicus tetrameter catalecticus, ut ceteri. FAERNUS.

Omnes Noſtri, duobus exceptis, *Ut uxorem*. Quod autem Faernus putat, *Ut* dempto, numeroſiorem fore verſum, tota via erravit. Nec ineptum hic nec inutile *Ut* eſt, quod quidam putat. Hec. II, 2, 2.

Patrio animo victus faciam, ut tibi concedam. Porro duo ex Noſtris *Ejus huc*; ceteri *Huc ejus:* quod placet.

Geta abi. O. fere l. s. & in iis Bembinus, & Victorianus, *Tu Geta abi*. FAERNUS. 12

Sic & Noſtri plerique *Tu:* ſed diſtinctio mutanda eſt; non *Abi, praenuntia*, ſed *Abi prae, nuntia*. Sic *I prae, ſequar*. Eun. III, 2, 40. *Abi prae, cura ut ſint domi parata*. Plautus Amph. I, 3, 45. *Abi prae, Soſia, Jam ego ſequar*.

Verſuram ſolves. Aliqui maluerunt *verſura ſolvis*. quod neſcio qua ratione fecerint, cum o. l. s. & Donatus, habeant, *verſuram ſolves*. FAERNUS. 15

Quid fiet? in eodem luto haeſitas: verſuram ſolves,
Geta: praeſens quod fuerat malum, in diem abiit: plagae creſcunt.

Immo certa ratione faciunt, qui malunt *Verſura ſolvis*. Res jam nota eſt: Salmaſii induſtria & Frederici Gronovii. Cicero ad Atticum V, 15. *Ut verear, ne illud, quod tecum permutavi, verſura mihi ſolvendum ſit.* Verſura ſolvit, qui, ut vetus debitum expungat, novum contrahit: ut Geta hic unam culpam in nuptiis herilis filii admiſſam novis in Phaedriae fidicina fallaciis differt & in praeſens evadit. Ceterum duo ex codicibus Noſtris non habent *Geta*. Repono:

Quid fiet? in eodem haeſitas luto: verſura ſolvis:
Praeſens quod fuerat, in diem malum abiit: plagae creſcunt.

Nequid vereatur Phormionem, aut ejus orationem. 18

Praeſéns quod fuerat, ín diem malum ábiit: plagae créſcunt,
Niſi próſpicis. nunc hínc domum ibo; ac Phánium edocébo
Nequíd uereatur Naúſtratam, neque eíus oratiónem.

ACTUS V. SCAENA III.

DEMIPHO. NAUSISTATA. CHREMES.

D. *AGEDUM, út ſoles, Nauſíſtrata: fac illa út placetur nóbis,*
Ut ſuá uoluntate íd quod eſt faciúndum faciat. N. *fáciam.*
D. *Paritér nunc opera me ádiuuas, ac ré dudum opituláta es.*
N. *Factúm uolo: ac pol mínus queo uiri cúlpa, quam me dígnumſt.*
D. *Quid aútem?* N. *quia pol meí patris bene párta indiligénter*
Tutátur: nam ex iis praédiis talénta argenti bína
Capiébat ſtatim: hem uír uiro quid praéſtat? D. *bina quaéſo?*

tionem. Hic verſus jam a ſaeculo crucem interpretibus fixit. Quid enim Phanium vereretur *Phormionem*; qui ei & marito amiciſſimus erat, & nuptiarum inventor, inceptor, perfector? Quid *ejus orationem*; qui poſtea ad eam non aditurus erat, ſed domi cum Phaedria potaturus. Sola Nauſiſtrata erat, quae id nuntium de repudio ad Phanium portatura erat; idque Geta praeſente conſtitutum eſt. His ergo rebus offenſus Guyetus verſum, ut ſolet, in morboniam mittit. Tu repone:

Nequid vereatur Nauſtratam neque ejus orationem.

Nauſtrata eadem eſt, quae poſtea *Nauſiſtrata* dicitur. Sic *Naucrates* idem qui *Nauſicrates*; *Sopater* qui *Soſipater*. Brevius dicebant, qui familiarius. Id enim animadvertes; cum de abſente hic loquitur Geta, *Nauſtratam* vocat; poſtea qui praeſentem alloquuntur, *Nauſiſtratam*: hoc enim majoris dignitatis, & magis ad primariae feminae faſtum ac ſupercilium. Sic in Hecyra I, 2. eadem mulier & *Philotis* & *Philotium* appellatur: in Ciſtell. II, 3. Idem ſervus *Lampadiſcus* & *Lampadio*. Ceterum qui hoc neſciebant Librarii, etiam hic ut poſtea *Nauſiſtratam* ſcripſerunt, quod cum metri ratio non admitteret, correctores *Phormionem* ejus loco ſubſtituerunt.

1 *Fac ut illa placetur nobis.* O. l. s. *fac illa ut p. n.* quod meliorem efficit numerum. FAERNUS. Ita & Noſtri omnes.

Ac dudum re opitulata es. Libri Bembinus, & Victorianus, *ac re dudum.* FAERNUS. 3

Noſtri, excepto uno, *Dudum re.* Et, duobus exceptis, omnes cum Edd. vett. *Adjuvas*, non, ut Faernus dedit, *Adjuves*. Recte: Dixerat enim illa, *Faciam*. Non igitur ultra rogat Demipho, ſed gratias agit, agnoſcendo beneficium.

Pariter nunc opera me adjuuas, ac re dudum opitulata es.

Statim capiebat: hem, vir viro quid praeſtat? DE. *bina quaeſo?* Tè *hem* non habebat liber Bembinus, congruenter ad rationem verſus: poſtea ſuperadditum eſt. pro *bina* autem, habet *binas*. FAERNUS. 7.

Hem Noſtri omnes habent: quod cum verſum ſtrangularet, corrector ille metricus e textu ejecit. Atqui tantum ſententiae confert, quantum verſui officit. Reponendum erat,

Capiebat ſtatim. hem vir viro quid praeſtat? Bina quaeſo?

Invertebat aliquis verba, qui *Satim* putabat prima correpta eſſe. Atqui cum conſtanter, perpetuo, ſingulis annis, ut hic, ſignificat, primam producit. Nonius Marcellus: *Statim producta prima ſyllaba, a ſtando. perſeveranter & aequaliter ſignificat; Terentius: Bina talenta capiebat ſtatim.* Idem tamen v. *Capere* habet, *Statim capiebat*. Ceterum *Bina* Noſtri omnes, non *Binas*.

N. *Ac rébus uilióribus, tamén duo talénta.* D. *hui.*
N. *Quid haéc uidentur?* D. *ſcílicet.* N. *uirúm me natum véllem?*
Ego oſténderem D *certó ſcio.* N. *quo pácto.* D. *parce ſódes,*
Ut póſſis cum illa; né aduleſcens múlier te fatíget.
N. *Faciam, út iubes: ſet meúm uirum abs te exíre uideo.* C. *ehem, Démipho,*
Iam illí datum eſt argéntum? D. *curauí ílico.* C. *nollém datum.*
Ei, uídeo uxorem: paéne plus quam ſát erat. D. *cur nollés, Chreme?*
C. *Iam récte.* D. *quid tu? ecquíd locutus cum ípſa es, quamobrem hanc dúcimus?*
C. *Tranſégi.* D. *quid ait tándem?* C. *abduci nón poteſt.* D. *qui nón poteſt?*
C. *Quia utérque utrique eſt córdi.* D. *quid iſtuc nóſtra?* C. *magni: praéter haec,*
Cognâtam comperì éſſe nobis. D. *quíd? deliras.* C. *ſíc erit:*
Non témere dico: rédii mecum in mémoriam. D. *ſatin ſánus es?*
N. *Au óbſecro, caue ne ín cognatam pécces.* D. *non eſt.* C. *né nega:*

8 *Ac rebus uilioribus multo, tamen talenta bina.* D. *hui.* Poteſt hic verſus ſuſtentari, ut ſit Iambicus tetrameter catalecticus, ut ceteri, hoc modo; ut eliſo ex *uilioribus s*, ex *tamen n*, in quarta ſede ſit anapaeſtus, in quinta dactylus. FAERNUS.

Ac rebus uilioribus multo tamen talenta bina. Hui. Quicquid agat Faernus, vitioſus manet verſus: nam ex metri lege *oribu'* tribrachus eſſe debuit, non Dactylus. Noſtri univerſi cum Edd. vett. *Duo talenta*, non *Talenta bina*. Repone:

Ac rebus uilioribus tamen duo talenta. Hui.

Satis eſt ad ſententiam, ſi res viliores erant: ut *multo* eſſent viliores, nihil opus.

9 *Virum me natam vellem.* Liber Bembinus *natum*, quod non diſplicet. FAERNUS.

Recte habet Bembini codicis *Natum*; & ſic a prima manu Noſter ille 900 annorum. *Virum natam* ſoloecon eſt, & ſibi ipſum repugnat. In textum ergo, quod veritus eſt Faernus, *Natum* recipio.

11 *Ut poſſis cum illa; ne te aduleſcens mulier defetiget.* Et hic verſus vitio laborat; niſi *Aduleſcens* tertiam corripere poſſit. Repono:

Ut póſſis cum illa; né aduleſcens múlier te fatíget.

16 *Quid non poteſt?* Liber Bembinus, Victorianus, & Baſilicanus, *qui non poteſt? qui* autem pro quomodo exponetur. FAERNUS. Sic & Noſtri plerique *Qui*.

Satin ſanus es? Idem liber *ſatine: ita* octonarius impeditus procedit. FAERNUS. 19

Non temere dico: redi mecum in memoriam. Satine ſanus es. Noſtri omnes *Satin. Satine* a Bembino correctore eſt, quo laboranti, ut putabat, verſui ſuccurreret. Atqui *Redi*, ut alias non ſemel, poſitum erat pro *Redii*. Repone:

Non témere dico: rédii mecum in mémoriam
Satin ſanus es?

Si *Redi* voluiſſet, dixiſſet utique. *Redi tecum in memoriam*, non *Mecum*. Plautus Capt. V, 4, 25.

Nunc domum in memoriam redeo, cum mecum cogito.
Nunc edepol domum in memoriam regredior; audiviſſe me.

Non temere, inquit, dico; redii mecum in memoriam, cognatam eam nobis eſſe.

Au obſecro, vide ne in cognatam pecces. Unde Faernus illud *Vide?* nihil enim annotavit. Noſtri univerſi. *Cave ne*: quod in textum revocamus. Unus ex Regiis & Ed vet. *Cave in cognatam pecces* Utroque modo loqui ſolet Noſter; illud verſui acceptius eſt. 20

Neque

Patris nómen aliud dictum eſt: hoc tu erráſti. D. *non norát patrem?*
C. *Norát.* D. *cur aliud díxit?* C. *numquamne hódie concedés mihi,*
Neque intélleges? D. *ſi tú nil narras.* C. *pérgis?* N. *miror qui hóc ſiet.*
D. *Equidem hércle neſció.* C. *uin ſcire? at íta me ſeruet Iúppiter,*
Ut própior illi, quam égo ſum ac tu, homo némoſt. D. *di uoſtrám fidem:*
Eámus ad ipſam: una ómnis nos aut ſcíre aut neſcire hóc uolo. C. *ah.*
D. *Quid éſt?* C. *itan paruam míhi fidem eſſe apút te?* D. *uin me crédere?*
Uin ſátis quaeſitum mi íſtuc eſſe? age, fíat. quid? illa fília
Ámici noſtri quíd futurumſt? C. *récte.* D. *hanc igitur míttimus?*
C. *Quidni?* D. *illa maneat?* C. *ſíc.* D. *ire igitur tíbi licet, Nauſíſtrata.*
N. *Sic pól commodius éſſe in omnis árbitror, quam ut coéperas,*
Manére hanc; nam perlíberalis uíſaſt, cum uidí, mihi.
D. *Quid iſtúc negotiſt?* C. *iámne operuit óſtium?* D. *iam.* C. *o Iúppiter,*
Di nós reſpiciunt: gnátam inueni núptam cum tuo fílio. D. *hem,*
Quo pácto id potuit? C. *nón ſatis tutus éſt ad narrandum híc locus.*
D. *At tu íntro abi.* C. *heus, ne fílii quidem nóſtri hoc reſciſcánt, uolo.*

23 *Neque intelliges?* DE. *ſi tu nihil narres.* CH. *pergis.* N. *miror quid hoc ſiet.* Pro *narres*, *narras* eſt in o. fere l. s. & in iis Bembino. pro *pergis* vero, is tantum liber, & Victorianus habet *perdis*. Sane in dimetiendo verſu, ſuſpicatus quandoque ſum, ex *intelliges s* eliſo, ultimaque ſyllaba brevi remanente, ut apud Ennium, *Virgines nam ſibi quiſque domi Romanus habet ſas.* item ex *quid d, nihilque* in unam ſyllabam contracto, in prima ſede hujus octonarii Iambici eſſe Iambum, in ſecunda dactylum, in quinque ſequentibus ſpondeum: ſed tamen non valde placet haec ſuſtentatio verſus. FAERNUS.

Neque intelleges? Si tu nihil narras. Perdis. Miror quid hoc ſiet.

In verſu dimetiendo male rem geſſit Faernus: prius erat emendandus, quam ad digitos exigendus. Repone:

Neque intélleges? Si tu nil narras. Pergis? Miror, qui hoc ſiet.

Narras unus tantum ex Noſtris: omnes autem *Pergis?* quod alteri equidem praefero. *Miror, qui hoc ſiet?* i. e. quomodo hoc fit, vel ſententia ipſa poſtulat. *Quid* enim eſſet, ſciebat: *quomodo* id eſſe poſſet, jure mirabatur: ſic mox. v. 35. *Quo pacto id potuit?*

Quam ego ſum, ac tu, nemo eſt. Augere aſſeverationem videtur dictio *homo*, quae in o. fere l. s. eſt, etiam antiquis, praeter Bembinum, hoc modo, *homo nemo eſt.* FAERNUS. Tres ex Noſtris ignorant illud *Homo*: ceteri habent, verſu etiam gaudente. 25

Vin me credere? Hic quoque omnes libri ſcripti, praeter Bembinum habent, *vin me hoc credere.* Baſilicanus *vis.* FAERNUS. Omnes Noſtri *Hoc*; quod ideo minus placet, quod ſequatur *Iſtuc.* 27

Quo pacto id potuit? Non ſatis tutus éſt ad narrandum hic locus. Codex Regius *Tutus hic eſt:* A tribus abeſt *Hic.* Malim 35

Quo pacto id pote? non ſatis eſt tutus hic ad narrandum locus.

CH. *heus, ne filii noſtri quidem hoc reſciſcant volo.* Haec verba ita ordinata ſunt in libro Bembino, & Victoriano, *ne filii quidem hoc noſtri:* in omnibus aliis, *ne filii quidem noſtri hoc*, quam collocationem probo. & in dimetiendo verſu ex *quidem m* elido; quanvis ſequente conſonante. immo magis placet Bembina, utcumque verſus procedat. FAERNUS. Unus ex Noſtris *Hoc noſtri:* ceteri *Noſtri hoc.* Parum aut nihil intereſt. 36

ACTUS V. SCAENA IV.

ANTIPHO.

LAET'US sum, ut meae res sése habent, fratri óptigisse quód uolt.
Quam scítumst, eiusmodí parare in ánimo cupiditátes,
Quas, cúm res aduersaé sient, pauló mederi póssis?
Hic símul argentum répperit, curá sese expedíuit:
Ego núllo possum rémedio me euóluere ex his túrbis:
Quin si hóc celetur, ín metu; sin pátefit, in probró sim.
Neque mé domum nunc réciperem, ni mi ésset spes osténta
Huiúsce habendi. sét ubinam Getam ínuenire póssim?
Rogem, quód conueniundí patris me témpus capere iúbeat.

ACTUS V. SCAENA V.

PHORMIO. ANTIPHO.

P. *ARGE'NTUM accepi, trádidi lenóni: abduxi múlierem:*
Curáui, propria ea Phaédria ut poterétur: nam emissa ést manus.

1 *Laetus sum ut ut meae res sese habent.* Ex ratione versus, & fide libri Bembini lego, *Laetus sum ut meae*, detracto uno *ut*. immo lectio vulgata magis placet. FAERNUS.

Laetus sum, ut meae res sese habent. Sic a Faerno editum, ipso tamen, ut ex nota videtur, nolente. Nostri omnes *Sese:* quattuor *Ut*, non *Ut ut*. Si duplex *Ut* adsciveris, sensus erit, *Quamvis meae res male se habeant*; si simplex *Ut*; *Laetus sum*; pro malo rerum mearum statu; in quantum res meae me laetari patiuntur.

3 *Quas, cum res adversae sient, paulo mederi possis.* Quattuor ex Nostris, *Quibus*. Sed bis hoc citat Priscianus p. 795, & 1161, ut ostendat *Medeor* cum accusativo jungi.

5 *Me exsolvere ex his turbis.* O. l. s. *me evolvere:* pro expedire, tracta metaphora a fili glomere. FAERNUS.

6 *In probro siem.* Ratio versus exigit ut *sim* legatur; reclamantibus omnibus libris. FAERNUS.

7 *Ni mihi esset spes ostensa.* Complures libri *ostentata*. Bembinus, Victorianus, & Basilicanus, *ostenta* habent: ut in Eunucho, *An ego occasionem mihi ostentam.* FAERNUS.

Ex melioribus Nostris quattuor *Ostenta*. Apud Priscianum p. 1004. & Servium ad Georg. I, 248. *Ostentata*. Sed apud hunc *Ostenta* legi oportere, ipsius verba indicant. *Veteres*, inquit, *Ostentus participium, non Ostensus dicebant.*

Hujusce habendae. Lege *Habendi*. Vide ad V, 6, 41. 8

Invenire possum. O. fere l. s. *possim.* FAERNUS.

Me capere jubeat. Ita & Basilicanus: in aliis vero antiquissimis libris, item in multis aliis legitur, *me capere suadeat:* quod si recipimus, versus erit Iambicus tetrameter acatalecticus, qui in sequenti scaena; cum ii qui in hac sunt catalectici sint. FAERNUS. 9

Ut rogem, quod tempus conveniundi patris me capere jubeat. Jubeat nostri fere omnes. Sed versus misere habitus est. Repone:

Rogem, quód conveniundí patris me témpus capere júbeat.

Rogem in pede primo concessa venia corripitur.

Propria.

Nunc úna mihi res étiam reſtat, quae éſt conficiunda; ótium
Ab ſénibus ad potándum ut habeam: nam áliquot hos ſumám dies.
A. *Set Phórmioſt: quid aís?* P. *quid?* A. *quidnam núnc facturuſt Phaédria?*
Quo pácto ſatietátem amoris áit ſe uelle abſúmere?
B. *Uicíſſim partis tuás acturuſt.* A. *quás?* P. *uti fugitét patrem:*
Te ſuás rogauit rúrſum ut ageres; caúſam ut pro ſe díceres.
Nam pótaturus éſt aput me. ego me íre ſenibus Súnium
Dicam ád mercatum, ancíllulam emptum dúdum quam dixít Geta:
Ne cum híc non uideant mé, conficere crédant argentúm ſuum.
Set óſtium concrépuit abs te. A. *uíde qui egrediatúr.* P. *Getaſt.*

ACTUS V. SCAENA VI.

GETA. ANTIPHO. PHORMIO.

G. *'O fortuna, o fórs fortuna, quántis commoditátibus,*
Quám deſubito ero 'Antiphoni ope uéſtra hunc oneraſtís diem?
A. *Quídnam hic ſibi uolt?* G. *nóſque amicos eíus exoneraſtís metu?*
Sét ego nunc mihi céſſo, qui non úmerum hunc onero pállio;
'Atque hominem propero ínuenire: ut haéc quae contigerínt ſciat.

2 *Propria ea Phaedria ut potiretur.* Liber Bembinus *poteretur*; appoſite ad rationem verſus: ut & Catullus, *Liber ut innuptae poteretur flore nouercae.* FAERNUS.

Ib. *Curavi ea propria Phaedriæ ut potiretur,* Aliqui libri, & in iis Victorianus, non habent τὰ *ea*: Bembinus ita, *curavi propria ut Phaedria poteretur.* FAERNUS. Noſtri *Propria ea*; & duo primarii *Poteretur.*

3 *Nunc una res mihi etiam reſtat.* Venuſtior videtur collocatio librorum Bembini, & Victoriani, *nunc una mihi res.* FAERNUS. Tres ex Noſtris *Mihi res.*

4 *Facturus.* Ex optimis Noſtris aliquot *Facturus eſt.* Lege *Facturuſt.*

6 *Quo pacto ſatietatem amoris ait ſe velle ſumere?* Antiquiſſimi libri, & multi alii ex recentibus, *abſumere* habent. FAERNUS. Etiam Noſtri plerique *Abſumere.*

7 *Viciſſim partes tuas acturus eſt. Quas? Ut fugitet patrem.* *Quas* omnino acui debet. Repone igitur: *Viciſſim partes tuas acturuſt. Quás? Uti fugitet patrem.*

8 *Te ſuam rogavit rurſum ut ageres; cauſam ut pro ſe diceres. Suam* quidem legit Donatus, ſubaudiens, partem; mihi tamen magis placet *ſuas*, quod eſt in libro Bembino: & ſubaudio *partes*, FAERNUS. *Te ſuas rogavit.* Noſtri omnes perperam *Suam.*

10 *Quam dudum dixit Geta.* Unde hoc abſonum, tacente Faerno? Noſtri univerſi cum Edd. vett. *Dúdum quam dixit Geta.*

12 *Vide quis egrediatur.* Ex eodem libro legimus *qui.* & ex ratione verſus. FAERNUS. Noſtri male *Quis.*

2 *Quam ſubito ero meo Antiphoni.* In eodem libro eſt, *meo ero.* ita etiam exigente trochaico. FAERNUS.
Quam ſubitó meo ero Antiphoni ope veſtra hunc oneraſtis diem.
Noſtri, uno excepto, omnes *Ero meo.* Illud *Meo* inſititium eſt. Repono,
Quam deſúbito ero Antiphoni:

Quid

A. *Núm tu intellegís, quid hic narret?* P. *núm tu?* A. *nil.* P. *tantúndem ego.*
G. *'Ad lenonem hinc íre pergam: ibi núnc sunt.* A. *heus, Geta.* G. *ém tibi.*
Núm nouom aut mirúmst reuocari, cúrsum cum institeris? A. *Geta.*
G. *Pérgin? hercle númquam hodie odio tú me uinces.* A. *nón manes?*
G. *Uápula.* A. *id quidem tíbi iam fiet, níſi reſiſtis, uérbero.*
G. *Fámiliariórem oportet ésse hunc: minitatúr malum.*
Sét ísne est quem quaero, án non? ipsúst. cóngredere actutúm. A. *quid est?*
G. *O ómnium, quantum ést qui uiuont, hóminum homo ornatíssume:*
Nám sine controuérsia ab dis sólus diligere, 'Antipho.
A. *'Ita uelim: set, quí istuc credam ita ésse, mihi dicí uelim.*
G. *Sátin est si te délibutum gaúdio reddo?* A. *énicas.*
P. *Quín tu hinc pollicitátiones aúfer, et quod férs, cedo.* G. *oh,*
Tú quoque aderas, Phórmio? P. *aderam: sét tu cessas?* G. *áccipe, em,*
'Ut modo argentúm tibi dedimus áput forum, recta ád Chremem

6 *Quid hic narret?* Idem liber, *hic quid hic narret:* nos, *hic quid narret*, verſui congruenter. FAERNUS. Noſtri omnes, *Quid hic narret.* Et hoc praeſtat.

8 *Num mirum aut nouum eſt reuocari, curſum cum inſtitueris? Geta.* Lege ordine inverſo *Nouum aut mirum*, numero meliore. Recte etiam Guyetus ex codicibus ſcriptis *Inſtiteris:* Noſtri perperam *Inſtitueris*, verſu abnegante.

Num nouum aut mirumſt reuocari, curſum cum inſtiteris? Geta.

9 *Pergit hercle: numquam tu tuo odio vinces me.* Alii l. s. *pergin*, Bembinus *pergit* habet. lego autem, *pergis hercle*, conjuncte: ut & in Heautontim. *Quin mihi moleſtum eſt. Pergis hercle.* quae vero ſequuntur, omnes libri ita collocant, *nunquam tu odio tuo me vinces.* FAERNUS.

Pergis hercle: numquam tu odio tuo me vinces. Non manes? Noſtri plerique *Pergis.* Unus *Pergin? hercle.* Recte: atque ita legendum, Heaut. III, 3, 21, non *Pergis hercle.* Porro pro *Tu odio* codex Academicus *Hodio* habet, Utrumque retine & ſic repone,

Pergin? hercle numquam hodie odio tu me vinces. Non manes?

Odio abſolute ut Hec. I, 2, 48.

Tundendo atque odio denique effecit ſenem.

Plautus Rud. IV, 3, 7.

Enicas jam me odio, quiſquis es.

Numquam hodie, praeter Comicos, qui paſſim habent. etiam Virgilius;

Numquam omnes hodie moriemur inulti.

10 GE. *Vapulabis.* AN. *id tibi quidem jam fiet.* In libris Bembino. & Vaticano, eſt *vapula*; nec aliter verſus poteſt ſtare. hoc autem, id eſt *vapula*, verbum minantis eſt, non autem jam percutientis. & eſt hic locus tranſlatus ex Plauti Aſinaria: *Tun libero homini male ſervos loquere? Vapula. Id quidem tibi hercle fiet, Demenetum ſimul ac conſpexero.* quod vero ſequitur ita in omnibus libris ordinatur, *id quidem tibi.* verſus autem hoc modo ſuſtentabitur, ut vel eliſo *d*, ex *id*, in ſecunda ſede ſit anapaeſtus; vel *fiet*, in unam ſyllabam contracto, ſit in quarta ſpondeus. FAERNUS.

Noſtri omnes *Vapulabis*; perperam. Feſtus olim legebat hic *Vapula. Vapula, inquit, tum dici ſolitum, cum vellent minantibus ſignificare, ſe eos neglegere & non curare. Plautus in Feneratrice: Liberta ſalve: Vapula Papiria. Aelius hoc loco Vapula poſitum eſſe ait pro Dole; Varro pro Peri, teſte Terentio in Phormione. Non m* — Locus ibi mutilus eſt: Sed ſatis apparet Feſtum de hoc ipſo egiſſe, & proinde *Vapula* hic lectum eſſe. Ceterum poſtquam in textum ſe intulerat *Vapulabis*; nebulo aliquis ad verſum ſupplendum, hoc bellum emblema addidit, *Curialis vernula eſt, qui me vocat*; quod & in compluribus editionibus hodie viſitur. Nos in duobus Noſtris, ſed recentioribus invenimus: ſpurium tamen eſſe vel illud evincit; quod ſtare hic

non

Sumus profecti: interea mittit érus me ad uxorém tuam.
A. *Quámobrem? G. omitto próloqui: nam níhil ad hanc rem eſt, Antipho:*
Ubi in gynaeceum íre occipio, púer ad me accurrit Mida:
Póne adprehendit pállio, reſupinat: reſpicio: rogo,
Quámobrem retineát me: ait eſſe uétitum intro ad eram accédere.
Sóphrona modo frátrem huc, inquit, ſénis introduxít Chremem:
Eúmque nunc eſſe íntus cum illis: hóc ubi ego audiui, ád fores
Súſpenſo gradú placide ire pérrexi: acceſſi: áſtiti:
Animam compreſſi: aúrem admouí: ita ánimum coepi atténdere,
Hóc modo ſermónem captans. A. *eú, Geta.* G. *hic pulchérrumum*
Fácinus audiui: ítaque paene hercle éxclamaui gaúdio.
A. *Quód? G. quodnam arbitráre? A. neſcio. G. átqui mirificíſſumum:*
Pátruus tuus eſt páter inuentus Phánio uxorí tuae. A. *hem,*
Quíd ais? G. cum eius conſuéuit olim mátre in Lemno clánculum.

non poteſt, niſi legas *Vapulabis*: cum tamen compertum jam ſit legendum eſſe *Vapula*. Ut ne addam; niſi ſtatim poſt *Vapula* inferas, *Id tibi jam fiet*, hoc eſt *Vapulare*, ſententiam in reſponſo nullam fore.

11 *Minitatur malum.* Pronomen *qui*, non eſt in ullo ex antiquis libris: neque id verſus admittit. FAERNUS. Etiam Noſtri plerique neſciunt illud *Qui*.

12 *Ipſuſt.* PH. *Congredere actutum.* A. *Quid eſt?* Dele nomen Phormionis, & cum Codd. aliquot noſtris Getae totum attribue. *Ipſuſt: congredere actutum.* Certe a Phormione hoc non dici, vel illud indicio eſt, quod verſu demum 18 Phormionem adeſſe ſenſit Geta, *Eho, tu quoque aderas, Phormio.* Geta conſcius ſibi laetiſſimi nuntii jubet herum congredi quantum poteſt, ut eum illo impertiat. Sic apud Plautum Bacch. IV. 9, 56. Chryſalus ſervus, bono, ſed ficto, nuntio onuſtus, ad herum Nicobulum: *Rogas? congredere.* NI. *Congredior.*

13 *Qui vivant hominum homo honoratiſſime:* Liber Bembinus, *qui vivont homo hominum ornatiſſime*, ad rationem verſus accommodate. FAERNUS.

Accipimus a Bembino *Ornatiſſume*: retinemus tamen quod ceteri omnes habent, *Hominum homo*. Eun. II, 2, 1. *Homini homo quid praeſtat?* Adel. II, 2, 10. *Hominum homo ſtultiſſume.*

Tu quoque hic aderas Phormio? PH. *aderam. ſed ceſſas?* G. *accipio, hem.* Omnes fere libri, inter quos Bembinus, neque habent τὸ *hic*, & poſt *ſed*, habent pronomen *tu*. numero meliore trochaici. FAERNUS. Noſtri hic mendoſe *Hic* fine *Tu*.

Ut modo argentum tibi dedimus aput forum, recta domum
Sumus profecti: interea mittit herus me ad uxorem tuam.

Argentum dedimus, Ego ſcilicet & Herus Demipho, qui una ad forum ea cauſa ieramus, IV, 5, 6. Mox ſequitur, *Recta domum profecti ſumus*, Ego rurſus atque Herus. Atqui hoc falſiſſimum. Demipho enim recta ad Nauſiſtratam ibat; V, 2, 11, & V, 111, 1; ſic ut jufſerat frater, IV, 5, 7. *Ubi hoc egeris, Tranſito ad uxorem meam.* Rurſus ſi recta *domum* ibant; quid illud erit, *Mittit me ad uxorem tuam*; quae ipſa ibi domi erat? Regone igitur, emendatione certiſſima,

Recta ad Chremem
Sumus profecti.

Ad Chremem, hoc eſt, *ad domum Chremetis*; ubi uxor ejus Nauſiſtrata convenienda erat. Sic And. II, 2, 24. *Ego me continuo ad Chremem.*

Euge Geta. Liber Bembinus, & Victorianus, *eu Geta.* Baſilicanus, *heu Geta.* FAERNUS. Et Noſtri plerique *Eu Geta.*

Pater inventus eſt Phanio. Aliqui libri, in quibus Bembinus, ita habent, *eſt pater inventus.*

PH. *Sómnium: utn' haec ígnoraret ſuúm patrem?* G. *aliquid crédito,*
Phórmio, eſſe caúſae: ſet me cénſen potuiſſe ómnia
Intellegere extra óſtium, intus quae inter ſeſe ipſi égerint?
A. *Atque hercle ego quoque íllam inaudiui fábulam.* G. *immo etiám dabo*
Quó magis credas: pátruus interea inde huc egreditúr foras:
Haút multo poſt cúm patre idem récipit ſe intro dénuo:
Ait uterque tibi poteſtatem eíus habendi ſé dare:
Dénique ego ſum míſſus, te ut requírerem atque addúcerem. A. *em*
Quín ergo rape mé: quid ceſſas? G. *fécero.* A. *o mi Phórmio,*
Uále. P. *uale, Antiphó: bene, ita me dí ament, factum. gaúdeo*

ACTUS V. SCAENA VII.

PHORMIO.

TANT'AM fortunam de ínprouiſo eſſe hís datam.
Summa éludendi occáſioſt mi núnc ſenes,
Et Phaédriae curam ádimere argentáriam;
Ne cuíquam ſuorum aequálium ſuppléx ſiet.

tus. ita & Donatus; quae collocatio verborum adjuvat verſum. FAERNUS. Noſtri plerique; *Patruus tuús pater eſt:* male, quia *Páter* in Theſi deliteſcit.

34 *Somnium: utin' haec.* Duo ex Noſtris veteres, *Ut haec.* Lege. *Utn' haec.* Horat. *Utne tegam ſpurco Damae latus?*

37 P. *Atque hercle ego quoque illam audivi fabulam.* Ita libri Noſtri; ſed Donatus legebat, *Illam inaudivi*; *Plautus*, inquit, *in Milite glorioſo. Nam hoc cognomentum poëtae eſſe inaudivi.* Sic Editiones nuperae: ſed vetus; *Nam hoc columnatim.* Repone:

Nam os columnatum poetae eſſe inaudivi Barbaro.

Exſtat in Mil. Glor. II, 2, 56. Ceterum hoc noli *Phormioni* attribuere, ſed cum codice Academico *Antipheni*. Id ex reſponſo conſtabit, ubi *Patruus, Tibi poteſtatem, Te requirerem* ad Antiphonem referuntur. Praeterea, jam modo dixerat Phormio, *Somnium, utne illa ignoraret patrem?* non convenit ergo, ut continuo addat, *ſe rem prius inaudiviſſe.* Repone igitur,

AN. *Atque hercle ego quoque illam inaudivi fabulam.*

Recte: Antipho inaudivit, qui cognatus & familiaris; non Phormio qui alienus & ignotus. *Illam in us*, anapaeſtum facit. *Inaudire* Planto, Ciceroni, aliis, eſt rem prius occultam & celatam fando audire. Sine dubio igitur vera haec lectio eſt.

Ait uterque tibi poteſtatem ejus habendae ſe dare. In nullo omnino libro invenio pronomen *ſe*; omnes vero habent *dari*, pro *dare*. ſed verſus non conſtat, niſi legas pro *habendae, adhibendae*, quod in libro Bembino eſt. qua lectione admiſſa, licebit opinor exponere *adhibendae*, pro *habendae*: ſicut dicimus adamare pro amare, adhaerere, pro haerere, & ſimilia. aut *adhibendae*, aſciſcendae, adjungendae in matrimonium. ad has non ſane vulgatas hujus verbi expoſitiones, cogit me auctoritas tam vetuſti libri, cum verſus neceſſitate conjuncta. FAERNUS.

Ait uterque tibi poteſtatem ejus habendae dari. Illud *Adhibendae*, quod Bembinus exhibet, commentum eſt correctoris, qui verſum ruentem ſic fulcire voluit. Rectius, qui *Se* addiderunt; nam noſtri, tribus recentioribus exceptis, omnes *Dare* habent. Repone:

Ait uterque tibi poteſtatem ejus habendi ſe dare.

Ejus habendi; ut Heaut. Prol. v. 29. *Novarum ſpectandi*: Hec. III, 3, 12. de Virgine *Ejus videndi*;

Nam idem hóc argentum, ita út datumſt, ingrátiis
Ei dátum erit: hoc qui cógam, re ipſa répperi.
Nunc géſtus mihi uoltúſque eſt capiundús nouos.
Set hinc concedam in ángiportum hoc próxumum:
Inde híſce oſtendam me, úbi erunt egreſſí foras.
Quo me ádſimularam ire ád mercatum, nón eo.

ACTUS V. SCAENA VIII.

DEMIPHO. PHORMIO. CHREMES.

D. *DIS mágnas merito grátias habeo átque ago,*
Quando éuenere haec nóbis, frater, próſpere.
Quantúm poteſt, nunc cónueniundus Phórmio eſt,
Priuſquám dilapidat nóſtras trigintá minas,
Ut aúferamus. P. *Démiphonem, ſí domi eſt,*
Uiſam: út quod D. *at nos ád te ibamus, Phórmio.*
P. *De eadem hác fortaſſe caúſa. ita hercle crédidi.*

videndi; ubi codices nonnulli *Videndae*. Ovid. Her. XX, 74. de Cydippe.

Copia placandi ſit mode parua tui.

Sic ibi, teſte Heinſio, membranae veteres: Editi *Placandae*. Ex *habendiſe*, natum eſt *habendae*.

41 *Denique ego ſum miſſus.* Idem liber, *ego miſſus ſum.* FAERNUS.

Denique ego miſſús ſum, te ut requirerem atque adducerem.

Vides, ut prave acuatur in ultima *Miſſús*. Deinde Noſtri univerſi addunt *Em*. Repone:

Denique ego ſum míſſus, te ut requirerem atque adducerem. AN. *Em.*

42 AN. *Hem quin ergo.* Τὸ *hem*, is liber non habet; quod nec verſui, nec ſenſui eſt neceſſarium, FAERNUS.

Non hujus initio convenit *Em*; ſed, ut fere ſemper, prioris fini eſt apponendum. Ceterum verſu ſequente, pro *Gaudeo* Guyetus *Plaudite:* & ſcenas ſequentes ſpurias eſſe pronuntiat; neminemque, *Siquidem ſanus fuerit*, a ſe diſſenſurum putat. Credaſne hunc hominem ſanae tum mentis fuiſſe, cum haec effutiret? certe ad Anticyras relegandus tum erat; non nunc argumentis refutandus. Nihil in toto Terentio ſequentibus ſcenis pulchrius, venuſtius, urbanius, moratius: ſine quibus reliqua fabula, quae nulli cedit, ex fulgore in fumum exiret.

Ita ut ingratis eſt datum. O. l. s. *ita ut datum eſt ingratis:* ſolus Bembinus, *datum'ſt ingratiis*, ut poſtulat verſus. FAERNUS. 5

His datum erit. Quomodo *his*, cum de Phaedria ſolo ſit ſermo, cui adimenda erat cura argentaria? itaque vera lectio mihi videtur, quam idem antiquiſſimus liber continet, *ei datum erit.* in Victoriano eſt τὸ *his*, ſed in litura: ut conjiciam ibi quoque ſcriptum prius fuiſſe *ei*. FAERNUS. 6

Noſtri *Ingratiis* & aliquot addunt *His* vel *Iis*, aliquot nihil.

Angiportum hoc proxumum. Hunc duo ex Noſtris; & ſic citat Priſcianus p. 714; ut probet & *Hoc angiportum* & *Hic angiportus* dici. 8

Prius quam dilapidet. Liber Bembinus *dilapidat*. FAERNUS. Noſtri *Dilapidet*. Utrumvis probe. 4

PH. *De eadem hac fortaſſe cauſa?* D. *Ita hercle.* PH. *credidi.* Tolle nomen Demiphonis; & totum da Phormioni, hoc modo: 7

Quid âd me ibatis? ridiculum: an uerémini
Ne nón id facerem quód recepiſſém ſemel?
Heus, quánta quanta haec méa paupertas éſt, tamen
Adhúc curaui unum hóc quidem, ut mi eſſét fides,
C. *Eſtne íta uti dixi líberalis?* D. *óppido.*
P. *Idque ádeo aduenio núntiatum, Démipho,*
Parátum me eſſe: ubi uóltis, uxorém date.
Nam omnís poſthabui míhi res, ita uti pár fuit,
Poſtquám tantopere id uós uelle animaduérteram.
D. *At híc dehortatus éſt me, ne illam tíbi darem:*
Nam quí erit rumor pópuli, inquit, ſi id féceris?
Olím cum honeſte pótuit, tum non éſt data:
Nunc uíduam extrudi túrpeſt: ferme eadem ómnia
Quae túte dudum córam me incuſáueras.
P. *Satis pól ſuperbe inlúditis me.* D. *quí?* P. *rogas?*

PH. *De eadem hac fortaſſe cauſa. ita hercle credidi.*
Hoc pro conceſſo ſumit Phormio; ut ſequentia inferat. Demipho non potuit dicere *Ita hercle*; cum res non ita eſſet. Phormio enim fingit eos velle, ut Phanium abduceret: hi re vera veniunt, ut ne abduceret, ſed pecuniam reſcriberet.

8 *An verebamini.* Tò *an* non habet idem liber: arbitror autem in ſcanſione hujus verſus primum *e* elidi, ſicut in *ſenex*, poſſet tamen elidi *u*, ſicut in *invidia*. FAERNUS.
Quid ad me ibatis? ridiculum: verebamini
Ne non id facerem.
Sic a Faerno eſt: ſed verſu abhorrente. Lege cum plurimis Noſtris, vetuſtioribus certe univerſis:
Quid ad me ibatis? ridiculum: an veremini.
Veremini, ne non facerem: prorſus ut ſupra IV, 2, 2; *Venio ad hominem, ut dicerem:* & Heaut. III, 1, 83.
Dum id quaero, qui tibi filium reſtituerem.
Taceant ergo poſthac, qui indignam & turpem licentiam verſui huic impetrari poſtulant.

10 *Heus heus, quanta haec mea paupertas eſt, tamen.* Huic verſui, una ſyllaba deficienti, ſuccurrit lectio ejuſdem libri, *heus quanta quanta haec.* FAERNUS. Noſtri *Quanta haec*; niſi quod unus *Quantacumque haec.*

CH. *Eſtne ea ita ut dixi liberalis?* D. *oppido.* 12
Sine *ea*, & praeterea mutatis perſonis, hunc verſum continet idem liber in hunc modum.
D. *Eſtne ita ut dixi liberalis?* CH. *oppido.* forte eſt ironia ſenum in Phormionem. cum pronomine vero *ea*, fateor me hunc locum non intelligere. FAERNUS.
DE. *Eſtne ita ut dixi liberalis?* CH. *oppido.*
Sic dedit Faernus; qui ſi *Ea* hic legatur, fatetur ſe hunc locum non intelligere. Nimirum Bembino ſerviliter addictus perſonas prave diſtinxit; quae ſic ex omnibus aliis libris ſunt diſponendae; & leviter emendandum eſt,
CH. *Eſtne ita uti dixi liberalis?* DE. *oppido.*
Chremes fratrem interrogat, an filia, quam iſte jam primum viderat, liberali facie & forma ſit; ut ipſe de abſente dudum praedicaverat. Nimirum ſenes, quibus jam tota fallacia ſatis innotuerat, parum curabant quid Phormio magnifice diceret, ſed alias res inter ſe agebant. Atque hinc quoque cognoſcas, *Ita hercle*, v. 7. non aſſignandum eſſe Demiphoni.

Itaque ad vos venio nuntiatum Demipho. 13
Multi libri ſcripti, & in his Victorianus, pro *itaque*, *idque* habent. Bembinus, *idque adeo.* quo etiam modo ſtaret verſus, attributa prima ejus ſyllaba verſui praecedenti. FAERNUS.
Idque ad vos venio. Duo ex Noſtris, *Idque:* omnes

Quia ne álteram quidem íllam potero dúcere:
Nam quó redibo ore ád eam quam contémpſerim?
C. *Tum autem Antiphonem uídeo ab ſeſe amíttere*
Inuítum eam: inque. D. *túm aútem uideo fílium*
Inuítum ſane múlierem ab ſe amíttere.
Set tránſi ſodes ád forum, atque illúd mihi
Argéntum rurſum iúbe reſcribi, Phórmio.
P. *Quodne égo diſcripſi pórro illis quibus débui?*
D. *Quid ígitur fiet?* P. *ſí uis mi uxorém dare*
Quam déſpondiſti, dúcam: ſin eſt út uelis
Manére illam aput te, dós hic maneat, Démipho.
Nam nón eſt aequom mé propter uos décipi:
Cum ego uéſtri honoris caúſa repudium álterae
Remíſerim, quae dótis tantundém dabat.
D. *In' hinc malam rem cum íſtac magnificéntia,*

omnes *Ad vos.* Repone; *Idque adeo advenio.*

18 *Nam qui erit rumor populi, inquis, ſi id feceris. Inquis* poſteriorem acuit; quia praeteriti temporis eſt: ut Cicero *Inquiſti.* Vide Priſcianum p. 876.

20 *Nunc viduam extrudi turpe eſt.* Quomodo *viduam*, quae ſine viro remanſura non erat? an forte *viduam* exponendum eſt, a priore viro ſeparatam? in eo libro antiquiſſimo ſine ea dictione *viduam*, in hunc modum legitur, *Eam nunc extrudi turpe'ſt.* FAERNUS. Et hinc ſcias indolem correctoris Bembini. Noſtri omnes *Nunc viduam. Viduus* hoc ſenſu non ſemel apud Plautum eſt.

22 *Satin ſuperbe inluditis?* Aliqui libri, & in iis Bembinus, affirmative habent *ſatis.* FAERNUS. Alter ex Meadianis *Satis:* reliqui *Satin.* Lego: *Satis pol ſuperbe:* ut Heaut. IV, 4. 1. *Satis pol proterve.*

24 *Nam quo ore redibo.* O. fere l. s. *nam quo redibo ore.* FAERNUS. Sic & Noſtri omnes.

29 *Argentum jube rurſum.* O. l. s. *argentum rurſum jubo.* FAERNUS.

30 *Quodne ego perſcripſi.* O. fere l. s. *deſcripſi:* Bembinus *diſcripſi:* & ita etiam videtur legiſſe Donatus: qui ſuper hoc loco ita dicit, *Multis per ſcripturam reddidi, multis dedi: ut apud Virgilium: Diditur hic ſubito Trojana per agmina murmur.* quod exemplum ex Virgilio ad *diſcripſi* optime facit; ad *perſcripſi* nullo modo. FAERNUS. Noſtri omnes *Perſcripſi.*

Repudium alteri. Multis in libris, & inter hos Bembino, & Victoriano ſcriptum eſt *alterae:* ut & in Heautontim. *Id ipſa alterae dum narrat.* FAERNUS. Noſtri *Alteri.* 35

Quae tantundem dotis dabat. Meliore numero habent o. l. s. *quae dotis tantundem dabat.* FAERNUS. Sic & Noſtri omnes. 36

I hinc in malam rem. Meliorem compoſitionem continet liber Bembinus, hoc modo, *I in malam rem hinc:* & ſic quoque ſtat verſus. FAERNUS. 37

Noſtri omnes *I hinc in malam rem.* Puto legendum, *In' hinc malam rem.* adverbialiter vel abſolute; ut Plautus Poen. II, 1, 48. *Malam crucem ibo potius.* Menaech. II, 2, 53. *Ut eas maxumam malam crucem.* Noſter III, 3, 30. *Malam rem hinc ibis?* Ubi Donatus, *Adverbialiter, ut Domum ibis.* Supra II, 3, 21. *In' malam crucem:* ubi iterum *Donatus, Adverbialiter, ut Huic viciniae.* Cum *Adverbialiter* dicit, hoc vult, Accuſativum abſolute poni ſine praepoſitione.

Fugitíue? etiamnum créais te ignorárier,
Aut túa facta adeo? P. *inrítor.* D. *tune hanc dúceres,*
Si tíbi data eſſet? P. *fác periclum.* D. *ut filius*
Cum illa hábitet aput te, hoc uéſtrum conſiliúm fuit.
P. *Quaeſó quid narras?* D. *quín tu mi argentúm cedo.*
P. *Immo uéro uxorem tú cedo.* D. *in ius ámbula.*
P. *Enimuéro ſi porro éſſe odioſi pérgitis,*
D. *Quid fácies?* P. *egone? uós me indotatís modo*
Patrócinari fórtaſſe arbitrámini:
Etiám dotatis ſóleo. C. *quid id noſtrá?* P. *nihil.*
Hic quándam noram, cuíus uir uxorem C. *hém.* D. *quid eſt?*
P. *Lemni hábuit aliam:* C. *núllus ſum.* P. *ex qua fíliam*
Suſcépit: et eam clam éducat. C. *ſepúltus ſum.*
P. *Haec ádeo ego illi iám denarrabo.* C. *óbſecro,*
Ne fácias. P. *oh, tune ís eras?* D. *ut ludós facit.*
C. *Miſſúm te facimus.* P. *fábulae.* C. *quid uís tibi?*
Argéntum quod habes cóndonamus te. P. *aúdio.*

38 *Fugitive: etiám nunc credis te ignorarier?* Repone *Etiám num:* quo pacto *Etiám* rite acuet ultimam ob ſequens Encliticon.

39 *Tune hanc duceres, ſi tibi data eſſet?* Liber Bembinus, *ſi tibi daretur?* quod magis convenit, & cum *duceres*, & cum eo quod ſequitur, *fac periculum.* ubi ex ratione verſus *periclum* legimus. FAERNUS.

Si tibi daretur. Noſtri univerſi *Data eſſet*, Quod recipio. *Si data eſſet, duceres.* ut And. *Niſi me lactaſſes amantem, & falſa ſpe produceres.* & ſupra, *Aliquid conraſiſſem, atque hinc me protinam conjicerem in pedes.*

43 *Immo vero tu uxorem cedo.* Idem liber numeroſiore ordine haec verba habet, *uxorem tu cedo.* ſane utroque modo hujus verſus prima ſyllaba ad praecedentem pertinet verſum. FAERNUS.

Unus tantum ex Noſtris, *Tu cedo.* Ceterum prima verſus ſyllaba non pertinet ad praecedentem. *Immo vero* numquam non primam corripit.

44 PH. *In jus? enimvero ſi porro eſſe odioſi pergitis.* Hic verſus ſeptem pedum eſt; nec ex l. 2. ullum remedium. Donatus dicit *enimvero* principium eſſe aliquid per iracundiam dicturi: ſicut apud M. Tullium, *Enimvero hoc ferendum non eſt.* quod ſi hoc Terentianum principium tale ſit, quale illud Tullianum, ubi nihil omnino praecedat, poteſt dici, ea duo verba *in jus* eſſe delenda & abſolute incipiendum, *Enimvero ſi porro*, nos tamen ea verba retinebimus: verſum ſuſtentantes applicando primam hujus verſus ſyllabam verſui praecedenti: & ex *jus* s elidendo. FAERNUS.

In prima ſententia perſtitiſſe debuit, delendum illud *In jus?* quod huc ex v. 88. traductum eſt;

In jus eamus. In jus? huc ſi quid lubet.

Et ibi quidem recte venit: hic vero & verſus repudiat, neque ſententia deſiderat.

Cedo, cape. O. fere l. & in iis Bembinus, *cape, cedo.* FAERNUS. 47

Duo tantum ex Noſtris *Cape, cedo.* Placet tamen quia rei geſtae ordinem ſervat. Quippe prius dederant minas triginta, nunc repetunt.

Quod modo erat ratum, irritumſt. Ratum omnino acui debebat. Repone igitur: 48

Quod dictum, indictumſt; quod modo ratum erat, irritumſt.

Nis.

Quid uós, malum, ergo mé sic ludificámini,
Inépti uestra púerili sententia?
Nolo, uolo: uolo nólo rursum: cápe, cedo:
Quod dictum, indictumst: quód modo ratum erat, írritumst.
C. *Quo pácto aut unde haec híc resciuit?* D. *néscio,*
Nisi mé dixisse némini, id certó scio.
C. *Monstri, íta me di ament, símile.* P. *inieci scrúpulum.* D. *hem,*
Hicíne ut a nobis tántum hoc argenti aúferat,
Tam apérte inridens? émori hercle sátius est:
Animó uirili praésentique ut sís, para.
Uidés peccatum tuum hóc esse elatúm foras:
Neque iám celare id pósse te uxorém tuam:
Nunc quód ipsa ex aliis aúditura sít, Chreme,
Id nósmet indicáre placabílius est.
Tum hunc ínpuratum póterimus nostró modo
Ulcísci. P. *atattat, níst mi prospicio, haéreo.*
Hi gládiatorio ánimo ad me adfectánt uiam.

60 *Nisi me dixisse nemini, id certo scio.* Alii libri scripti habent, *id nemini:* solus Bembinus non habet τὸ *id*, quod & placet, ut ex superioribus subaudiatur *haec*. FAERNUS.

Duo ex Nostris cum Bembino consentiunt. Placet tamen, *Id certo scio*; ut in *Nemini* ultima liqueſcat; neque eo minus subaudiatur *Haec*.

62 *Hicine ut a nobis hoc tantum argenti auferat?* Videsne *Tantum* quod in primis acuere auctor debuit, in Thesi conticescere. Lege ex Nostris fere omnibus:

Hicine ut a nobis tántum hoc argenti auferat.

65 *Vides tuum peccatum esse elatum foras?* Omnes l. s. hoc ordine collocant, *peccatum tuum*. ita non oporteret ex *tuum*, quicquam elidere. aliqui libri recentiores habent, *jam esse elatum*: Bembinus, *esse delatum*. quod ita recipiendum est, ut *d* sit medium duarum vocalium ut in *med erga*. FAERNUS.

Vides peccatum tuum esse delatum foras: *D* addi ad hiatum supplendum, praesertim post vocalem brevem; & Terentio & Faerno indignum est. Nostri universi *Esse elatum*; ut Adel. IV, 4, 15. *Quod minume est opus usquam efferri*; hoc est, *Divulgari*. Lucilius apud Nonium v. Committere; *Nec mysteria eeferres foras*. Sic alii passim. At Bembinus, corrector de versu magis quam de sententia, sollicitus, *Delatum* de suo dedit. Quantilla opera utrique melius consulitur?

Vides peccatum tuum hoc esse elatum foras. *Peccatum tuum hoc*; ut alias, *Thaide* hac *tua*: *Tua* illa *duritia*: *Tuo* isto *invento*; *Tuae* istae *rationes*, *Tuus* iste *animus aequus*. *Mea* hoc *Eunucho*: *Opinionem* hanc *tuam*.

Neque jam id celare posse te uxorem tuam. 66 Nostri plerique *Neque id jam*. Lege,

Neque jam celare id posse te u. t.

Nunc quod ipsa ex aliis auditura sit Chreme, 67 Liber Bembinus *auditurast*; sed versus laborat, nisi vel duae primae dictiones facta diaeresi in *quod*, constituant dactylum, vel ejus dictionis postrema littera elisa, deinde vocali per synaloephen abjecta in prima sede sit spondeus; in secunda vero, non facta vicissim synaloepha in sequentium dictionum vocalium concursu, Iambus. FAERNUS. Nostri *Auditura sit*, versu ipso jubente.

Ulcisci. Attat. Hiat versus, contra artem 70 & Nostri morem. Repone:

Ulcisci: atattat, nisi mi prospicio, haereo.

Vide ad And. I, 1, 98.

Itane.

C. *At uéreor ut placári poſſit.* D. *bóno animo es.*
Ego rédigam uos in grátiam; hoc fretús, Chreme,
Cum e médio exceſſit únde haec ſuſceptáſt tibi.
P. *Itane ágitis mecum? ſátis aſtute. adgrédimini.*
Non hércle ex re iſtius me inſtigaſti, Démipho.
Ain tu? úbi quae lubitum fúerit, peregre féceris,
Neque huíus ſis ueritus faéminae primáriae,
Quin noúo modo eii fáceres contuméliam;
Ueniás mihi precibus laútum peccatúm tuum?
Hiſce égo illam dictis íta tibi incenſám dabo,
Ut né reſtinguas, lácrumis ſi extilláueris.
D. *Malúm, quod iſti dí deaeque omnés duint.*
Tantáne adfectum quémquam eſſe hominem audácia?

75 *Itane agitis mecum? ſatis aſtute adgredimini.* Prava diſtinctio eſt, & ſententiae incommoda. Tu ſic:

Itane agitis mecum? ſatis aſtute. adgredimini.

Ubi *Satis aſtute*, Ironia eſt: & *Adgredimini*, modi imperativi. Provocat eos, ad adgrediendum, ſi auſint.

77 *Ain tu? ubi peregre tibi quod lubitum fuerit feceris.* In libro Bembino, ita legitur:

Ain tu? ubi quae libitum fuerit peregre feceris.

quod & numeroſius, & ſermoni cotidiano accommodatius eſt. FAERNUS.

Bembinus hic recte: Noſtri mendoſe: *Ain tu tandem, ubi peregre tibi quod lubitum fuerit feceris.* Cave vero pro *Ain tu*, cum quodam ſubſtituas *An tu*. Cur hoc? Quia nihil praeceſſit, inquit, ad quod referatur. Atqui vel ſic uſurpant *Ain tu?* nativa Latio elegantia. Plautus Aſin. IV, 2, 3.

Ain tu? apud amicam munus adoleſcentuli
Fungare? Capt. IV, 2, 112.
Ain tu? dubium habebis, etiam ſancte cum
ego juro tibi?

79 *Novo modo ei quin faceres contumelias.* Liber Bembinus habet *contumeliam:* quod & uſitatius eſt cum verbo *facere*. omnes vero quotquot ſunt libri ſcripti verba ſic ordinant, *quin novo modo ei*. qua lectione admiſſa, verſum ita ſuſtentamus. ut in *novo* ſubtracta littera *u*, quemadmodum in *invidia*, duo *o* in unam ſyllabam coeant: *ei* vero fit ſpondeus, ut ſaepe apud antiquos poetas. FAERNUS. Noſtri *Contumelius:* cetera recte. In *Novo* non *ſubtracta u*, ſed contracta ſyllaba, pronuntiatione veteri *Nowo*. Sic Plautus *Nowo modo* Mil. III, 1, 30. & Pſeud. I, 5, 156. Atque ita alibi per numeros caſuſque fere omnes, una ſyllaba, *Nowi, nowae, nowa, nowis.* Epid. V, 2, 62. Moſt. I, 3, 105. Caſ. I, 1, 30. Truc. II, 1, 35. II, 4, 32. III, 2, 9.

Venias nunc precibus lautum peccatum tuum. 80 Noſtri plerique, *Venias nunc mihi precibus:* unus, *Venias mihi nunc precibus:* alter, *Venias mihi precibus nunc:* Tolle illud *Nunc*, quod & ſedis incertae eſt; & nihil ſententiae confert; & lege, quod Comicum & ex medio ſumptum eſt,

Venias mihi precibus lautum peccatum tuum.

Hominem quemquam eſſe audacia. O. l. s. 84 ſic verba ordinant, *quemquam eſſe hominem audacia?* FAERNUS. Sic & Noſtri.

Nonne hoc publicitus. Τὸ *ne* non eſt in libro 85 Bembino. ita reſtat nuda negatio, quae per interrogationem prolata, expreſſionem habet indignitatis, ut, *Non haec o Palla dederas promiſſa parenti.* FAERNUS. Noſtri omnes *Nonne*. Nihil intereſt.

Neſciam prorſus. Liber Bembinus, *prorſum* 87 appoſite ad rationem verſus. FAERNUS.

Ut quid agam cum illo, neſciam prorſum. Ego ſcio. Quinque Noſtri *Ex illo*, non *Cum illo*. Deinde illud nota, quod Faernus ex Bembino dedit.

Non hóc publicitus ſcélus hinc deportárier
In ſólas terras? C. *ín id redactus ſúm loci,*
Ut quíd agam ex illo prórſus neſciam. D. *égo ſcio:*
In iús eamus. P. *ín ius? huc, ſi quíd lubet.*
D. *Adſéquere ac retine, dúm ego huc ſeruos éuoco.*
C. *Enim ſólus nequeo: accúrre huc.* P. *una iniúriaſt*
Tecúm. C. *lege agito ergo.* P. *áltera eſt tecúm, Chreme.*
D. *Rape húnc.* P. *itan agitis? énimuero uocéſt opus:*
Nauſíſtrata, exi. C. *os ópprime.* D. *inpurúm uide,*
Quantúm ualet. P. *Nauſíſtrata, inquam.* C. *nón taces?*
P. *Taceám?* D. *niſi ſequitur, púgnos in uentrem íngere.*
P. *Uel óculum exculpe: eſt úbi uos ulciſcár probe.*

dedit. *Neſciam prorſum. Ego ſcio.* ubi *Prorſum*, quod ſemper apud Noſtrum alias, & ſuo jure debet acui, in Theſi deprimitur. Unus ex Noſtris, *Prorſus neſciam.* Repone:

Ut quid agam ex illo prorſus neſciam. Ego ſcio. Prorſus neſciam; ut Hec. III, 4, 30. *Prorſus neſcio, Quo pacto hoc colum. Ex illo*, idem quod *Poſtilla, Poſthac, Ex illo, loco, tempore, facto.* Virgil. Aen. II, 169.

Ex illo fluere ac retro ſublapſa referri.

Ubi Servius: *Ex illo: facto vel tempore.* Eo, inquit Chremes, loci redactus ſum, ut quid deinde faciam neſcio. Nam *quod cum Phormione faceret*, nil difficile: condonaret ei argentum.

89 *Adſequere ac retine dum ego hinc ſervos evoco.* Liber Bembinus aſyndeton profert: & pro *hinc*, & is liber, & Victorianus habet *huc*: hoc modo: *Adſequere ac retine dum ego huc ſervos evoco.* FAERNUS. Noſtri omnes, *Ac retine*: duo *Huc*, non *Hinc.*

90 *Etenim nequeo ſolus. adcurre huc.* Bembinus liber, Baſilicanus & Victorianus, & aliqui alii, ac Donatus pro *etenim, enim* habent. ſoli vero ii duo antiquiſſimi libri, id eſt Bembinus & Victorianus *rò huc* non habent: ita ſtat verſus, tranſeunte tamen hujus prima ſyllaba in ultimam praecedentis. FAERNUS.

Enim nequeo ſolus accurre. Una injuriaſt. Sic Bembinus & Victorianus. Contra Noſtri omnes cum Edd. vett.

Enim ſolus nequeo: accurre huc. Una injuriaſt. Utrumque verſui ſatisfacit: placet tamen poſterius.

Itane agitis? Idem liber *ſic agitis*, ut & verſus expoſcit. FAERNUS. Noſtri omnes *Itane*, verſu patiente. 92

Vel oculum exculpe. Omnes l. s. praeter Bembinum *exclude* habent. quam & veram arbitror lectionem. eſt enim antiqua locutio, *excludere oculum.* Plautus in Poenulo: *Excludito mihi hercle oculum, ſi dedero.* FAERNUS. 96

Eſt ubi vos ulciſcar locus. In eodem libro Ib. legitur *ulciſcar probe.* non enim de loco, quem non erat mutaturus, eſt ſermo; ſed de facultate, quam habebat ulciſcendi ſenes. FAERNUS.

Noſtri *Exclude*; & pro *Probe*, *Locus*, & ſic Priſcianus p. 1029. Placet lectio Bembina. Plautus Pſeud. V, 2, 26. *Erit, ubi te ulciſcar, ſi vivo.* Poen. V, 4, 56. *Nam pol ego te ulciſcar probe.*

ACTUS V. SCAENA IX.

NAUSISTRATA. CHREMES. PHORMIO. DEMIPHO.

N. *QUI nóminat me?* C. *hem.* N. *quíd iſtuc turbaeſt óbſecro,*
Mi uír? P. *ehem, quid nunc óbſtipuiſti?* N. *qui híc homoſt?*
Non míhi reſpondes? P. *hícine ut tibi reſpóndeat?*
Qui hercle, úbi ſit, neſcit. C. *cáue iſti quicquam créduas.*
P. *Abi, tánge: ſi non tótus friget, me énica.*
C. *Nihil éſt.* N. *quid ergo eſt quód iſtic narrat?* P. *iám ſcies:*
Auſcúlta. C. *pergin crédere?* N. *quid ego óbſecro*
Huic crédam, qui nil díxit? P. *delirát miſer*
Timóre. N. *non pol témereſt, quod tu tám times.*
C. *Egon tímeo?* P. *recte ſáne: quando níl times,*

2 *Mi vir.* PH. *hem quid nunc obticuiſti?* Plures l. s. *obſtupuiſti*, ita & Victorianus, & Bembinus, ſed hic per *i* in ſecunda ſyllaba hoc modo *obſtipuiſti.* ſane hoc non Admiratus es exponemus, ſed Stupidus, & quaſi ſaxeus effectus es prae timore. ceterum in verſu dimetiendo, vel ex *vir r* elidendum, vel ex *hem m:* quanvis conſonans conſequatur. vel legendum, ut in Victoriano, & Baſilicano, *ehem.* FAERNUS. Noſtri *Ehem*, & ex illis duo *Obſtupuiſti.* Porro lege *Qui hic* non *Quis hic.*

4 *Cave iſti quicquam credas.* Legendum *credas*, niſi quis Iambicum trimetrum catalecticum facere velit: quod non placet: in *iſti* autem haud dubie *s* elidendum. FAERNUS. Libri quidem *Credas*; ſed verſus ipſe jubet *Credas.*

6 N. *Quid ergo eſt?* Liber Bembinus non habet τὸ *eſt*, quod nec neceſſarium videtur: a ſuperiore enim repetitur. FAERNUS. *Quid ergo? quid iſtic narrat?* Noſtri omnes *Eſt*; & nonnulli *Quod iſtic.* Lege & diſtingue:
Nihil eſt. Quid ergo eſt quod iſtic narrat?

11 *Et hoc nihil eſt quód ego dico.* Lege, accentu venuſtiore,
Et hoc nihil eſt égo quod dico, tu narra.

12 PH. *Eho tu.* Idem liber *ehe tu.* FAERNUS. *Oho tu* ex Bembino Faernus, Noſtri omnes *Eho*; quod placet. Sic enim paſſim, *Eho, Ehodum.*

13 *Mi vir non mihi narras?* Idem liber, *non mihi dicis.* FAERNUS. Noſtri omnes *Narras.* Placet *Dicis*, quia ſequitur *Dixe.*

15 *In Lemno. Hem quid ais? Non taces?* Tres ex Noſtris bonae notae, *Hem quid agis?* quod ſine dubio huc recipiendum.

19 *Pro di immortales facinus indignum & malum.* O. l. s. praeter Victorianum, & Vaticanum, & Baſilicanum, ita habent: *facinus miſerandum & malum. miſerandum* autem, quoad Nauſiſtratam, in quam ex hoc miſeria redundabat: *malum*, quoad Chremetem, qui id amiſerat. FAERNUS. Noſtri univerſi *Indignum.*

20 PH. *Hoc actumſt.* NA. *an quicquam hodie eſt factum indignius?*
Qui mi ubi ad uxores ventumſt, tum ſunt ſenes. Sic a Faerno eſt, qui quod in vett. Edd. invenerat, vel non auſus eſt mutare, vel non curavit. Atqui omnes Noſtri codices alias his perſonas aſſignant; hoc modo:
DE. *Hoc actumſt.* PH. *an quicquam hodie eſt factum indignius?*
Qui mi ubi ad uxores ventum eſt, tum ſunt ſenes,
NA. *Demipho, te appello.*
Dixerat Chremes, *Quid agimus?* Jam Demipho, *Hoc actum eſt.* Utrumque eſt diffidentis

&

Et hoc nihil eſt ego quod dico, tu narrá. D. *ſcelus,*
Tibi nárret? P. *eho tu, fáctumſt abs te ſédulo*
Pro frátre. N. *mi uir, nón mihi dicis?* C. *át* N. *quid at?*
C. *Non ópus eſt dicto.* P. *tibi quidem: at ſcito huíc opuſt.*
In Lémno. C. *hem, quid agis?* D. *nón taces?* P. *clam te.* C. *eí mihi.*
P. *Uxórem duxit.* N. *mí homo, di meliús duint.*
P. *Sic fáctumſt.* N. *perii míſera.* P. *et inde fíliam*
Suſcépit iam unam, dúm tu dormis. C. *quíd agimus?*
N. *Pro di ínmortales, fácinus indignum ét malum.*
D. *Hoc áctumſt.* P. *an quicquam hódie eſt factum indígnius?*
Qui mi, úbi ad uxores uéntumſt, tum fiúnt ſenes.
N. *Démipho, te appéllo; nam me cum iſto diſtaedét loqui.*
Haéc illae erant itiónes crebrae et mánſiones díutinae
Lémni? haecine erat éa quae noſtros mínuit fructus úilitas?
D. *'Ego, Nauſiſtrata, éſſe in hac re cúlpam meritum nón nego;*

& deſperantis. Sic alibi *Actum eſt ilicet:* & Heaut. III, 3, 3. *Acta haec res eſt.* Jam vero Nauſiſtratae ea quae ſequuntur dare, Plauto dignius eſt quam Terentio. Quanto honeſtius a Phormione dicuntur, quam ab honeſtiſſima matrona? Ille enim hoc agit, ut crimen ſenis aggravet, & uxorem ira incendat. Deinde illud ſpecta: *Indignum facinus* & mox *Indignius* uni & eidem perſonae non belle aſſignari, at diverſis optime.

22 *Nam me cum hoc diſtaedet loqui.* O. l. s. *nam me cum hoc ipſo diſtaedet loqui.* hoc modo verſus, qui ut ſenarius Iambicus ſtare non poteſt, cujuſmodi ſunt praecedentes, ſtat ut trochaicus tetrameter cataleCticus, cujuſmodi ſunt ſequentes. FAERNUS.

Cum hoc ipſo diſtaedet loqui. Sic & plerique Noſtri *Cum hoc ipſo*; verſu tamen reſpuente. Codex Petrenſis *Cum hoc iſto:* Regius *Cum iſto.* Repone:

Demipho, te appello: nam me cum iſto diſtaedet loqui.

Charisius p. 178. *Dis, valde: Ter. Phorm. Cum hac pol diſtaedet loqui.* Unde hic reponere poſſis, *Cum hoc pol.* Sed *Iſto* potius eſt: nam, ut Donatus alicubi, *Iſte* de eo dicimus, quem contemnimus aut averſamur.

23 *Haecine erant itiones crebrae.* Donatus ad Eun. III, 5, 34. *Haec pro Hae, ut in Phormione: Haec illae erant itiones crebrae.* Ita certe hic legendum: *Illae itiones*; ut verſu ſequente *Ea vilitas.* Sic And. I, 1, 100.

Haec illae lacrimae, haec illa eſt miſericordia.

Illae fine ſententiae damno abeſſe hinc non poteſt.

24 *Haecine erat, quae noſtros fructus minuebat vilitas?* Aliqui libri, inter quos Bembinus, Victorianus, & Baſilicanus, poſt *erat*, habent pronomen *ea*; ceterum Bembinus, & Victorianus pro *minuebat*, quod reſpuit verſus, habent *minuit.* quod ſi recipimus, praeteriti temporis erit. ſane in libro Bembino ita collocantur verba, *Ea quae noſtros minuit fructus vilitas.* FAERNUS.

Ea quae noſtros fructus minuit vilitas. Ea Noſtri fere omnes, & *Minuebat.* Unus tantum *Fructus minuit:* alius *Minuebat fructus.* Repone cum Bembino.

Ea quae noſtros minuit fructus vilitas.

Ea ſuavior collocatio eſt, & magis de more Terentiano.

25 *Culpam meritam non nego. Meritum* habent aliqui libri, inter quos Bembinus; ſubaudiendum eſt, Chremetem culpam meritum. quo modo & ſupra dictum eſt, *arbitrabitur commeruiſſe culpam.* item Plauto in Captivis: *Neque te commeruiſſe culpam.* FAERNUS.

Noſtri omnes *Meritam*; & ſic in textu reliquerat Faernus. Nos *Meritum*, ut par eſt, reponimus. Plautus Aul. IV, 10, 8.

Fateor peccaviſſe me, & me culpam commeritum ſcio.

Sét ea quin ſit ígnoſcenda, P. *uérba fiunt mórtuo.*
D. *Nám neque neclegéntia tua néque odio id fecít tuo.*
Uínolentus fére abhinc annos quíndecim muliérculam
Eám compreſſit, únde haec nataſt: néque poſtilla unquam áttigit.
'Ea mortem obiit, é medio abiit: quí fuit in re hac ſcrúpulus.
Quámobrem te oro, ut ália tua ſunt fácta, aequo animo et hóc feras.
N. *Quíd ego aequo animo? cúpio miſera in hác re iam defúngier,*
Sét qui ſperem? aetáte porro mínus peccaturúm putem?
Nón iam tum erat ſénex, ſenectus ſí uerecundós facit?
'An mea forma atque aétas magis nunc éxpetendaſt, Démipho?
Quíd mi hic adfers, quámobrem exſpectem aut ſpérem porro nón fore?
P. *'Exſequias Chreméti quibus eſt cómmodum ire, em témpus eſt.*
Síc dabo: age nunc, Phórmionem quí uolet lacéſſito:
Fáxo eum talí mactatum atque hic eſt infortúnio.

26 *Sed eam quae ſit ignoſcenda.* Bembinus liber, & omnes fere alii *ſed ea*, quod vero ſequitur, Bembinus ita habet, *quin ſit ignoſcenda:* & ſubaudiendum eſt, negare non poteris: vel, nemo negaverit. atque hanc eſſe germanam Terentii lectionem, etiam Donatus oſtendit, exponens eum locum, *Verba fiunt mortuo:* ubi dicit non eſſe paſſum parafitum, ut totam ſententiam ſenex explicaret. FAERNUS.

Noſtri mendoſe *Quae.* Ceterum male Donatus, qui *Mortuo* intelligit Chremeti. Immo de Nauſiſtrata accipiendum; fruſtra aeque eam orari, ac mortuo verba fieri. Vide Plaut. IV, 2, 18. & Bacch. III, 4, 21.

27 *Neque id odio fecit tuo.* Idem liber Bembinus, & Victorianus, & Donatus, *neque odio id fecit tuo.* numero & compoſitione meliore. FAERNUS. Sic & Noſtri *Id fecit.*

30 *Qui ſit in re hac ſcrupulus.* O. l. s. *qui fuit*, & pronuntiative legendum, ut ſit ſenſus, ea ſublata eſt, cujus vita, huic rei ſcrupulum afferret: jure enim poſſes viro iraſci, a quo ſuperducta tibi uxor adhuc viveret. FAERNUS.

31 *Ut alia tua facta ſunt.* Liber Bembinus, Baſilicanus, & Victorianus, *facta tua ſunt.* quae collocatio etiam trochaicum ſanat, aliter laborantem. FAERNUS.

Quámobrem te oro, ut ália facta túa ſunt, aéque animo hác feras.

Sic a Faerno. Noſtri *Facta tua ſunt, Tua facta ſunt, Facta ſunt tua:* Petrenſis *Tua ſunt facta.* Repono:

Quamobrem te oro, ut alia tua ſunt facta, aequo animo & hoc feras.

Túa ſunt facta, ut ſupra V, 8. 39. *Aut túa facta adeo.* Porro illud nota, in Faerni lectione *Aéque animo* pronuntiari; in noſtra, alio accentu. *Aequo ánimo:* atque hunc verum eſſe repetitio ipſa probat,

Quid ego aequo ánimo?

Nam, ut ſaepe ante dixi, verba repetita eodem ſemper accentu iterantur.

Set quid ſperem? Lege ex ſcripto codice 33
apud Lindenbrogium, *Set qui ſperem?* quomodo, quo pacto?

Jam tum erat ſenex. Lego per interro- 34
gationem, ut priora & ſequentia:

Non jam túm erat ſenex, ſenectus ſi verecundos facit?

Senex per unam ſyllabam, vel duas breves ſaepe habes apud Noſtrum.

An mea forma atque aetas nunc magis. 35
Repone, ut *Mágis* in Ictu ſit.

An mea forma atque aetas mágis nunc expetendaſt, Demipho?

Quid mihi nunc affers. Idem duo anti- 36
quiſſimi libri Bembinus, & Victorianus, & Donatus, *quid mihi hic affers.* nec ſane aliter ſtat.

Rédeat ſane in grátiam: iam ſúpplici ſatis éſt mihi.
Hábet haec eíi quód, dum uiuat, úſque ad aurem oggániat.
N. *'At meo merito crédo: quid ego núnc commemorem, Démipho,*
Síngulatim, quális ego in hunc fúerim? D. *noui aeque ómnia*
Técum. N. *merito hoc meó uidetur fáctum?* D. *minume géntium:*
Uérum quando iam áccuſando fíeri infectum nón poteſt,
'Ignoſce: orat; cónfitetur; púrgat: quid uis ámplius?
P. *'Enimuero prius quam haéc dat ueniam, míhi proſpiciam et Phaédriae.*
Heús Naufiſtrata, priuſquam huic reſpóndes temere, audí. N. *quid eſt?*
P. *'Ego minas trigínta per fallácias ab iſto ábſtuli.*
Eás dedi tuo gnáto. is pro ſua amíca lenoní dedit.
C. *Hém, quid ais?* N. *adeón indignum hoc tíbi uidetur, fílius*
Hómo adulefcens ſí habet unam amícam, tu uxorés duas?
Níl pudere? quo óre illum obiurgábis? reſpondé mihi.

ſtat verſus; *mihi* autem una ſyllaba eſt. FAERNUS.

37 *Jam tempus eſt.* Multi l. s. inter quos Bembinus, & Baſilicanus, pro *jam* habent *hem.* ita etiam metrica ratione exigente. ſed Bembinus ſine aſpiratione. FAERNUS.

38 *Sic dabo: age nunc age.* Multo plures libri ſcripti, & in iis Bembinus & Victorianus, item Donatus non habent poſterius *age*, quod & reſpuit verſus, qui debet eſſe trochaicus, ut ceteri. FAERNUS.

39 *Faxo tali eum mactatum atque hic eſt infortunio.* In libro Bembino, ita ſunt haec verba, *Faxo tali ſit mactatus.* quae locutio ut uſitatior eſt, Virg. *Haud ſibi cum Danais rem faxo, & pube Pelaſga, Eſſe putet*, ita rationi verſus incommoda. nam niſi ex *mactatus s* elidatur, ſtare non poteſt. nos ergo vulgatam ſequemur, ut Donatus. FAERNUS.

Unus quoque ex Noſtris cum Ed. vet. *Faxo tali ſit mactatus.* Ceteri fere. *Faxo tali eum mactatum.* Lege ex codice Regio.

Faxo tum tali mactatum atque hic eſt infortunio. Heaut. II, 3, 100.

Ademptum tibi jam faxo omnem metum:

42 *Quid ego nunc commemorem, Demipho.* Liber Bembinus, & Baſilicanus *nunc ea*, ita emendatum eſt & in Victoriano. FAERNUS.

Quid ego nunc ea commemorem, Demipho.

Dele *Ea* cum tribus Noſtris, & verſu volente & ſententia.

Singillatim qualis in hunc fuerim. Singillatim Baſilicanus, & Victorianus; at Bembinus, & aliqui alii *ſingulatim:* omnes vero illi; *qualis ego in hunc fuerim.* & τὸ *ſingulatim* quidem verſus admittit, ſicut & *ſingillatim*, pronomen vero *ego* etiam exigit. FAERNUS. *Singulatim* duo Noſtri; *Ego in hunc* omnes. 43

Meriton hoc meo videtur factum? Ita Baſilicanus & Victorianus. at aliqui libri, & in iis Bembinus, *merito hoc meo*, nec aliter ſtat verſus: in quo etiam τὸ *meo* monoſyllabon eſt. FAERNUS. Etiam Noſtri aliquot. *Merito.* 46

Ego minas triginta per fallaciam ab illo abſtuli. Unus ex Noſtris *Fallacias*, tres *Ab iſto.* Repone, verſu exigente: 49

Ego minas triginta per fallacias ab iſto abſtuli.

Sic ſupra IV, 3, 67. *Occidiſti me tuis fallaciis.* De una techna & fabrica dictum pluraliter. Plautus Mil. III, 3, 2.

Hanc fabricam fallaciaſque
Minus ſi tenetis, domino volo percipiatis plane.

Iſto eſt contemnentis.

Hem quid ais? Adeone hoc indignum. Noſtri plerique, *Adeo hoc.* Repone: 52

Hem quid ais? Adeon indignum hoc tibi
videtur, filius.

D. *Fáciet ut volés.* N. *immo ut meam iám scias senténtiam:*
Néque ego ignoſco, néque promitto quícquam, neque reſpóndeo,
Prius quam gnatum vidéro: eius iudício permitto ómnia.
Quód is iubebit, fáciam. D. *mulier ſápiens es, Nauſíſtrata.*
N. *Sátin tibi eſt, Chreme?* C. *immo vero púlchre diſcedo ét probe,*
'Et praeter ſpem. N. *tú tibi nomen díc quod eſt?* P. *mihi? Phórmio:*
Uéſtrae familiae hércle amicus, ét tuo ſummus Phaédriae.
N. *Phórmio, at ego ecáſtor poſthac tíbi quod potero et quaé voles*
Fáciamque et dicám. P. *benigne dicis.* N. *pol meritúmſt tuum.*
P. *Uín primum hodie fáoere, quod ego gaúdeam, Nauſíſtrata,*
'Et quod tuo viro óculi doleant? N. *cúpio.* P. *me ad cenám voca.*
N. *Pól vero voco.* D. *eámus intro hinc.* C. *fiat: ſet ubi eſt Phaédria*
Iúdex noſter? P. *iam híc faxo aderit. Uós valete et plaúdite.*

54 *Immo ut jam ſcias meam ſententiam.* Alii aliter, ſed Bembinus ita, *immo ut meam jam ſcias ſententiam.* FAERNUS. Noſtri *jam meam.*

56 *Priuſquam, gnatum video. ejus judicio.* O. l. s. *videro:* in dimetiendo autem verſu, *ejus* monoſyllabum eſt. FAERNUS. Sic Noſtri fere omnes *Videro.*

58 *Satis tibi eſt.* Bembinus, & omnes alii fere l. s. *ſatin.* ego puto ſic ſtare verſum, ut eliſo *n*, ex *ſatin*, & in *tibi eſt*, non facta ſynaloephe, in prima ſede ſit tribrachus, in ſecunda Iambus. FAERNUS.

Quod is jubebit, faciam. PH. *Mulier ſapiens es, Nauſiſtrata.*
NA. *Satin tibi eſt?* PH. *Immo vero pulchre diſcedo & probe,*
Et praeter ſpem. Fruſtra laborat Faernus de verſu conſtituendo: *Sátin ti—bí eſt*, ut ſecundus ſit Iambus, ſtare non poteſt: ne addam, in ſecunda ſede non *Iambum*, ut ille aliud agens dicit, ſed Trochaeum aut Spondeum requiri. Tu repone, Perſonis quoque mutatis;

Quod is jubebit, faciam. DE. *Mulier ſapiens es, Nauſiſtrata.*
NA. *Satin tibi eſt, Chreme?* CH. *Immo vero pulchre diſcedo & probe,*
Et praeter ſpem. Demipho, laetus de tam proſpero rei exitu, cum Phaedriam videret de patre ſuo judicem conſtitui, *Mulier*, inquit, *ſapiens es:* illa vero ad maritum, *Satin tibi eſt*, ſi filii tui judicio tibi ſtandum erit? Cui ille inſperato gaudio elatus, cum nihil a filio metuendum erat, *Pulchre*, inquit, *& probe & praeter ſpem diſcedo.* In lite, cauſa, pugna, *Diſcedere* quis dicitur *Inferior* vel *Superior*: ergo hic *Pulchre diſcedit.* Librarii vero, qui haec Phormioni dederunt, venerem omnem ſuſtulerunt ex Fabulae fine: laeti jam omnes, qui in culpa aut metu erant, hic abeunt, placata Nauſiſtrata. Sic in aliis omnibus ſolet Terentius. Qualis ergo conjecturae reus eſt, qui Phormioni haec tribuens, etiam in tertum recepit, *Diſcedo [ultus] & probe?* Quaſi vero Phormio, rebus jam tranquillatis, Phaedriae amici ſui patrem odiſſe vellet aut poſſet?

59 *Tu tuum nomen dic quod eſt? mihin? Phormio.* Si *Tuum nomen*; tum intuliſſet *Meumne*, non *Mihin.* Lege ergo cum codice Regio,

Et praeter ſpem. NA. *Tu tibi nomen dic quod eſt?* PH. *Min? Phormio.*

65 CH. *Fiat: ſet ubi eſt Phaedria Judex noſter?* Donatus, Ed. vet. & unus ex Regiis *Nauſiſtratae* hoc tribuunt; ceteri libri *Chremeti.* Utrumvis ſatis commode: malim tamen Chremetis hoc eſſe; & ſenem cura ac miſeria liberum non ſine joco ex Scena exire.

FINIS.

PHAEDRI

AUGUSTI LIBERTI

FABULARUM AESOPIARUM

LIBRI QUINQUE.

PUBLII SYRI

ET ALIORUM VETERUM

SENTENTIAE.

RECENSUIT ET NOTAS ADDIDIT

RICHARDUS BENTLEIUS.

CANTABRIGIAE
Apud CORNELIUM CROWNFIELD.
MDCCXXVI.

CELSISSIMO PRINCIPI

GULIELMO AUGUSTO,

GEORGII WALLIAE PRINCIPIS

FILIO MINORI;

GEORGII

MAGNAE BRITANNIAE FRAN. ET HIB. REGIS

NEPOTI;

GENEROSA HEROICAQUE INDOLE PUERO,

VULTU VENUSTATIS MAJESTATISQUE MEDIO;

AMORI AC DELICIIS GENTIS BRITANNICAE;

NOVAM HANC PHAEDRI AC PUBLII EDITIONEM

VOTIS OMINIBUSQUE FAUSTIS

DAT DICAT NUNCUPAT

RICHARDUS BENTLEIUS.

LECTORI SALUTEM.

QUOD Phaedri fabulas & Publii Syri Sententias huic Terentii Editioni ſubjunxerim; ea partim cauſa erat, quod hi ſoli praeter Plautum & fragmenta quaedam aliorum nunc extent, qui eadem qua Terentius Licentia in Senariis ſint uſi; partim quod hi tres pari conditione Liberti & Peregrini, in non ita diſſimili argumento Comoediis Mimis & Apologis, omnia Italorum ingenia facile ſuperaverint; partim quod poſt egregias plurimorum operas adhuc incurata reſtarent non pauca ab indoctis Librariis inflicta vulnera, quibus ipſe mihi videbar poſſe medicari. Phaedrum ſane quod attinet; duo tantum, ut credibile eſt, hodie ſuperſunt ejus operis Exemplaria, mutila illa & ex eodem Apographo deſcripta, tam negligenter ac vitioſe, ut verſiculorum numerum mendorum copia videatur excedere. Ceterum quae in Notulis noſtris ex iſtis Exemplaribus lectiones producuntur, eae celeberrimorum virorum, *Pithoei*, *Rigaltii*, *Gudii*, *Heinſii*que, qui aut Membranas ambas aut earum alteram verſaverunt, fide conſtant. Notae autem ad luculentam illam doctiſſimi amiciſſimique *Petri Burmanni* Editionem exactae ſunt, quae A. D. MDCCXVIII cum integris multorum Commentariis bonae frugis pleniſſimis prodiit. Ubicumque igitur ab illius Textu noſter diverſus abit; ea de re Lector in Notis admonitus utramque ſub uno conſpectu editionem habebit. Porro in emendationibus noſtris proponendis, Brevitatis laudem, qua Phaedrus ipſe tantopere ſe effert, ſtudio ſectati ſumus: contenti fere rationem correctionis uno verbo indicaſſe; nonnumquam ne uno quidem; ſtudioſis, qui poſt me mea probabunt, eam provinciam relinquens. Publianae autem Sententiae in pleriſque Manuſcriptis quaſi *Senecae* feruntur. Quattuor codices nos ipſi verſavimus in Bibliothecis, Cottoniana & Collegiorum apud nos Trinitatis, Caii, & Sidneii. Quintum in Bibliotheca Leidenſi conſuluit eruditiſſimus Juvenis qui ad avitam laudem ſtrenue feſtinat *Abrahamus Gronovius*. Ceterum, etiam in Scriptis Codicibus, ſecundum Alphabeti ordinem Sententiae collocantur: quae in Gruteri Editione, neſcio unde prolatae, ſunt numero octingentae & plus quinquaginta: quarum pars major neque in Codicibus noſtris comparent, neque quicquam Publiani coloris ſaporiſve in ſe habent. Eas nos ut vel lectu indignas ab Editione hac ejecimus: quae vero acumine ſe ſuo ac Venere & Metri concinnitate commendant, Lectori hic exhibemus.

TESTI-

TESTIMONIA DE PHAEDRO.

MARTIALIS, Epigram. III, 20.

DIC, Muſa, quid agat Canius meus Rufus:
Utrumne chartis tradat ille victuris
Legenda temporum acta Claudianorum?
An quae Neroni falſus adſtruit Scriptor?
* *An aemulatur improbi jocos* PHAEDRI?
Laſcivus Elegis, an ſeverus Herois,
An in Cothurnis horridus Sophocleis? &c.

AVIENUS, Praefatione ad Fabulas Aeſopias.

HUJUS materiae ducem nobis Aeſopum *noveris:— quas Fabulas Graecis Iambis* Babrias *repetens in duo volumina coartavit:* PHAEDRUS *etiam partem aliquam Quinque in libellos reſolvit.*

* Ad Phaedrum noſtrum & ad has ipſas Fabulas Martialem hic reſpicere, vel inde contra nonnullorum ſententiam conſtabit; quod *Jocos* appellet. Sic enim de his libellis ipſe Phaedrus.

Prol. 1. *Fictis* jocari *nos meminerit fabulis.*
Prol. 2. *Quicumque fuerit ergo narrandus* jocus.
Prol. 3. *Calumniamque fictis eluſit* Jocis.
Prol. 4. Joculare *hoc tibi videtur; & ſane rei Dum nihil habemus majus, eulamo ludimus.*
IV, 6. *Et hoc* Jocorum *legere faſtidis genus.*

Improbum autem cur Phaedrum vocet, facile is intelliget, qui fabulas III, 3 de Aeſopo & Ruſtico; IV, 17 de Canum legatis; IV, 13 & 14 de Prometheo legerit: quales fortaſſe plures ab Auctore ſcriptae ſint, ſed a Librariis Chriſtianis rejectae.

TESTIMONIA DE PUBLIO SYRO.

SENECA pater Controv. VII. c. 3.

MEMINI nos quum loqueremur de hoc genere ſententiarum, quo jam infecta erant adoleſcentulorum omnium ingenia, queri de Publio, quaſi jam ille hanc inſaniam introduxiſſet. Caſſius Severus, ſummus Publii amator, aiebat, non illius hoc vitium eſſe, ſed illorum, qui illum ex parte, qua tranſire deberent, imitarentur; tranſirent quae apud eum melius eſſent dicta, quam apud quemquam Comicum Tragicumque aut Romanum aut Graecum: ut illum verſum, quo aiebat unum verſum inveniri non poſſe meliorem:

Tam deeſt avaro quod habet, quam quod non habet.

& illud de eadem re dictum:

Deſunt luxuriae multa, avaritiae omnia.

& illos verſus, qui huic quoque Ter abdicato poſſent convenire:

O vita miſero longa, felici brevis.

Et plurimos deinceps verſus referebat Publii diſertiſſimos.

SENECA filius Epiſt. VIII.

QUANTUM diſertiſſimorum verſuum inter Mimos jacet? Quam multa Publii non excalceatis ſed cothurnatis dicenda ſunt? Unum ejus verſum, qui ad Philoſophiam pertinet, & ad hanc partem, quae modo fuit in manibus, referam, quo negat fortuita in noſtris habenda,

Alienum eſt omne quicquid optando venit.

Rurſus de Tranquill. animi.

PUBLIUS Tragicis Comiciſque vehementior ingeniis, quoties Mimicas ineptias, & verba ad ſummam caveam ſpectantia reliquit, inter multa alia cothurno, non tantum ſipario fortiora, & hoc ait,

Cuivis poteſt accidere quod cuiquam poteſt.

Hoc ſi quis in medullas demiſerit, & omnia aliena mala, quorum ingens quotidie copia eſt, ſic aſpexerit, tamquam illis liberum & ad ſe iter ſit, multo ante ſe armabit quam petatur.

VIDE plura apud A. Gellium VIII, 14. Macrobium Saturnal. II, 2. & 7. Johannem Sarcsberienſem VIII, 14; qui *Publium Clodium Syrum* eum nominat: ut Libertus fuerit alicujus ex gente Clodia.

INDEX

INDEX FABULARUM.

Aesopus ad Garrulum 3, 19
Aesopus ludens 3, 14
Aesopus & petulans 3, 5
Aesopus & rusticus 3, 3
Anus ad amphoram 3, 1
Anus diligens virum aetatis mediae, item Puella 2, 2
Apes & fuci, vespa judice 3, 13
Aquila, cornix, & testudo 2, 6
Aquila, felis, & aper 2, 4
Arbores in Deorum tutela 3, 17
Asinus ad senem pastorem 1, 15
Asinus & Galli 3, 20
Asinus & leo venantes 1, 11
Asinus irridens aprum 1, 29

Caesar Tiberius ad atriensem 2, 5
Calvus & musca 5, 3
Calvi duo 5, 6
Canes famelici 1, 20
Canes & corcodilus 1, 25
Canis ad agnum 3, 15
Canis & lupus 3, 7
Canis & venator 5, 10
Canis fidelis 1, 28
Canis per fluvium carnem ferens 1, 4
Canis parturiens 1, 19
Canis & thesaurus, & vulturius 1, 27
Canum legati ad Jovem 4, 17
Capellae & hirci 4, 15
Cervus ad fontem 1, 12
Cervus & ovis 1, 16
Cervus & boves 2, 8
Cicada & noctua 3, 16

Demetrius & Menander 5, 1

Equus & aper 4, 3
Eunuchus ad improbum 3, 11

Formica & musca 4, 23
Frater & soror 3, 8
Fur aram compilans 4, 10

Gallus ad margaritam 3, 12
Graculus superbus & pavo 1, 3
Gubernator & nautae 4, 16

Hercules & Plutus 4, 11
Homo & asinus 5, 4
Homo & canis 2, 3
Homo & colubra 4, 18

Leo & praedator 2, 1
Leo regnans 4, 12
Leo senex, aper, taurus & asinus 1, 21
Lupus & agnus 1, 1
Lupus & gruis 1, 8
Lupus & vulpes, judice Simio 1, 10

Medicus ex sutore 1, 14
Milius & columbae 1, 31
Mons parturiens 4, 22
Muli & latrones 2, 7
Mulier parturiens 1, 18
Musca & mula 3, 6
Mustela & homo 1, 22
Mustela & mures 4, 1
Mustelarum & murium pugna 4, 5

Occasio depicta 5, 8
Ovis, canis & lupus 1, 17

Panthera & pastores 3, 2
Passer & lepus 1, 9
Pavo ad Junonem 3, 18
Perae vitiorum duae 4, 9
Princeps tibicen 5, 7
Prometheus 4, 14

Rana & bos 1, 24
Ranae ad solem 1, 6
Ranae metuentes taurorum praelia 1, 30
Ranae regem petentes 1, 2

Scurra & rusticus 5, 5
Simii caput 3, 4
Simonides a diis servatus 4, 24
Simonidis naufragium 4, 21
Socrates ad amicos 3, 9

Taurus & vitulus 5, 9

Vacca, capella, ovis & leo 1, 5
Viatores & latro 5, 2
Vipera & lima 4, 7
Vulpes & aquila 1, 28
Vulpes & ciconia 1, 26
Vulpes & corvus 1, 13
Vulpes & draco 4, 19
Vulpes & hircus 4, 8
Vulpes & uva 4, 2
Vulpes ad personam tragicam 1, 7

FINIS.

PHAEDRI AUGUSTI LIBERTI
FABULARUM
AESOPIARUM
LIBER I.

PROLOGUS.

AESOPUS auctor quám materiam répperit,
Hanc égo poliui uérſibus ſenáriis.
Dupléx libelli dós eſt; quod riſúm mouet,
Et quód prudenti uítam conſilió monet.
Calúmniari ſi quis autem nóluerit,
Quod et árbores loquántur, non tantúm ferae:
Fictís iocari nós meminerit fábulis.

FAB. I.

Lupus & Agnus.

AD ríuum eundem lúpus et agnus uénerant,
Sití compulſi: ſúperior ſtabát lupus,
Longéque inferior ágnus: tunc fame ímproba
Latro íncitatus iúrgii cauſam íntulit.
Cur, ínquit, turbuléntam mihi feciſti aquam,

PROL.

6 *Quod arbores loquantur, non tantum ferae.*
Repone;
Quod & arbores loquantur, non tantum ferae.
hoc eſt, *Etiam arbores.*

I.

Tunc face improba
3 *Latro incitatus jurgii cauſam intulit.*
Ex ſcriptis codicibus unus *Fauce*, alter *Face*. Neutrum placet. Cum enim *Incitatus* dixeris, intelligas oportet *affectu aliquo vel appetitu*. Recte, opinor, Ritterſhuſius,

Tunc fame *improba*
Latro incitatus.
Virgil. Aen. II. *Inde* lupi *ceu*
Raptores atra in nebula, quos improba ventris
Exegit caecos rabies.

Cur, inquit, turbulentam feciſti mihi
Iſtam bibenti?
Libri ſcripti & editiones principes,
Cur, inquit, turbulentam mihi feciſti aquam
Iſtam bibenti?
Qui *Aquam* hinc ejecerunt, ſubintelligi eam

Obſtáns bibenti? Lániger contrá timens;
Qui póſſum, quaeſo, fácere quod quereris, Lupe?
A té decurrit ád meos hauſtús liquor.
Repúlſus ille uéritatis úiribus,
Ante hós ſex menſes mále, ait, dixiſtí mihi.
Reſpóndet agnus, Equidem natus nón eram.
Pater hércle tum tuus, ínquit, maledixít mihi:
Atque íta correptum máctat iniuſtá nece.
Haec própter illos ſcripta eſt homines fábula,
Qui fictis cauſis innocentes óppriment.

FAB. II.

Ranae Regem petentes.

ATHE'NAE cum florérent aequis légibus;
Procáx libertas cíuitatem míſcuit,
Frenúmque ſoluit príſtinum licéntia.
Hic cónſpiratis fáctionum pártibus,
Arcém tyrannus óccupat Piſiſtratus.
Cum triſtem ſeruitútem flerent Attici,
(Non quía crudelis ille; ſed quoniám graue
Omne inſuëtis ónus) et coepiſſént queri;
Aeſópus talem túm fabellam réttulit.

commode poſſe exiſtimabant. Atqui poſt *Rivum eundem*, dixiſſet opinor Phaedrus *Turbulentum iſtum*. Sed nec *Iſtum* neque *Iſtam*, ut ſit δεικτικὸν, locum hic habet; cum agnus *longe* inferior ſtaret. Repone;

Cur, inquit, turbulentam mihi feciſti aquam,
Obſtans *bibenti?*

Sic Graecus Neveleti Fab. 232. Ηπάσατο αὐτὸν, ὡς θολοῦντα τὸ ὕδωρ, καὶ πίνειν αὐτὸν μὴ ἐῶντα: *Incuſavit agnum, quaſi aquam turbulentam faceret, & bibere eum non ſineret.*

7 *Qui poſſum, quaeſo, facere quod querere, Lupe?* Pro *Querere* libri ſcripti *Queris*. Repone, ut numeri molliores incedant:

Qui poſſum, quaeſo, facere quod quereris, *Lupe?*

11 *Reſpondit agnus.* Lege, ut verba hic cetera, praeſenti tempore, *Reſpondet agnus.*

Pater hercule tuus, inquit, male dixit mihi. 12 *Hercule* verſus gratia repoſuit Rigaltius: nam codices *Hercle*. Lege,

Pater hercle tum tuus, inquit, maledixit mihi.

Tum abſorptum eſt a ſyllaba ſequente.

Lacerat injuſta nece, 13 male Latine hoc dicitur. Lege *Mactat*, immolat. Noſter IV, 5. *Muros immolatos avidis dentibus.*

H.

Miſſum quod ſubito vadi- 14 *Motu, ſonoque.* Quo miſſum eſt? cur hoc tacetur? Codex alter, *Vadis*. Recte. *Miſſum vadis*; ut Horat.

Jam ſatis terris *nivis atque dirae*
Grandinis miſit *pater.*

Hoc merſum limo cum jaceret diutius. 15 Quomodo *mergi* potuit lignum aqua levius? aut

Ranaé, uagantes líberis palúdibus,
Clamóre magno régem petiere á Ioue,
Qui díſſolutos móres ui compéſceret.
Patér Deorum ríſit, atque illís dedit
Paruúm tigillum; míſſum quod ſubitó uadis,
Motú ſonoque térruit pauidúm genus.
Immérſae limo cúm laterent diutius;
Forte úna tacite prófert e ſtagnó caput,
Et éxplorato régе cunctas éuocat.
Illaé, timore póſito, certatim ádnatant;
Lignúmque ſupra túrba petulans inſilit:
Quod cum inquinaſſent ómni contumélia,
Aliúm rogatum régem miſere ád Iouem;
Inútilis quoniam éſſet, qui fuerát datus.
Tum miſit illis hydrum, qui dente áſpero
Corrípere coepit ſíngulas: fruſtrá necem
Fugitánt inertes; uócem praecludít metus.
Furtim ígitur dant Mercúrio mandata ád Iouem,
Adflictis ut ſuccúrrat. Tunc contrá Deus,
Quia nóluiſtis uéſtrum ferre, inquít, bonum;
Malúm perferte. Uós quoque, o ciués, ait,
Hoc ſúſtinete, máius ne ueniát malum.

aut ſi ſemel limo merſum eſt, cur non ibi permanſit? aut cur rana exploratrix *e ſtagno caput profert*, ſi rex in fundo videndus eſſet? Repone,

Immerſae *limo cum* laterent *diutius.*

De Ranis haec accipienda, non de *Tigno.* Et ſic olim legit Scriptor a Nilantio editus, qui Phaedri ſcrinia compilavit, Fab. XXXI. *Iupiter dedit eis Tigillum, quod ſubito miſſum leui motu ſonoque terruit pauidum genus.* Merſae limo cum laterent diutius; *forte una tacite profert amne caput.* Et ſic Graecus Neveleti Fab. 170. Ξύλον εἰς τὴν λίμνην καθῆκε, καὶ οἱ βάτραχοι πρῶτον καταπλαγέντες τὸν ψόφον, εἶς᾽ τὰ βάθη τῆς λίμνης ἔδυσαν: *Lignum in paludem demiſit, & Ranae primum ſonitu territae,* in profunda paludis ſe abdiderunt.

Tignumque ſupra turba petulans inſilit. 20
Tignum ex conjectura dederunt Gudius atque Heinſius; quia paulo ante *Tigillum* dicitur. At codex uterque *Lignum.* Recte. Rex ille, tot modis ſpretus contemptus, etiam vocabulo ut *Ligneus* faſtiditur. *Tignum* vero majeſtatis quid habet, prae illo altero *Paruum tigillum.* Graecus hic ξύλον, *lignum.*

Alium rogantes regem miſere ad Iouem. 22
Si ranae ipſae *rogaſſent regem.* ſive (ut v. 11.) *clamore regem petiſſent*, quid opus erat, ut ad Jovem *mitterent* legatos? Repone:

Alium rogatum *regem miſere ad Iouem:*

hoc eſt, miſere qui rogarent alium regem. Ita infra IV, 17. *Canes miſere ad Iovem* oratum &c.

FAB. III.

Graculus ſuperbus & Pavo.

NE glóriari líbeat alienís bonis,
Suó quin potius hábitu uitam dégere,
Aeſópus nobis hóc exemplum pródidit.
Tuméns inani Gráculus ſupérbia
Pennás, pauoni quae deciderant, ſúſtulit,
Seque éxornauit: deínde contemnéns ſuos
Immíſcet ſe formóſo pauonúm gregi.
Illi impudenti pénnas eripiúnt aui,
Fugántque roſtris. Mále mulcatus Gráculus
Redíre moerens coépit ad propriúm genus:
A quó repulſus tríſtem ſuſtinuít notam.
Tum quídam ex illis, quós prius deſpéxerat:
Conténtus noſtris ſi fuiſſes ſédibus,
Et, quód natura déderat, uoluiſſés pati;
Nec íllam expertus éſſes contuméliam,
Nec hánc repulſam túa ſentiret cálamitas.

FAB. IV.

Canis per fluuium carnem ferens.

AMITTIT merito próprium, qui alienum ápetit.
Canís per flumen cárnem dum ferrét natans,

III.

2 *Suoque potius habitu vitam degere.* Illud *Que* perinde hic fuerit ac *Sed*, *At*, *Verum*. Recte Meurſius,

Suo quin *potius habitu vitam degere.*

Terent. Adel. II. 2, 14.

Verum ego numquam tam aſtutus fui,
Quin *quicquid poſſem mallem auferre* potius *in praeſentia.*

Haec ſcripſeram; cum in Nilantiano Scriptore animadverti Fab. XXVI. *Ne libeat gloriari bonis alienis*; ſuis quin potius *vivere malle.*

7 *Formoſo ſe pavonum immiſcuit gregi.* Hoc a Gudio eſt, numeris non admodum venuſtis. Scripti hoc ordine verba exhibent; *Immiſcuit ſe formoſo pavonum gregi.* Et auctor Nilantianus, *Contemnens ſuos miſcuit ſe formoſo pavonum gregi.* Repone,

Inmiſcet *ſe formoſo pavonum gregi.*

Immiſcet tempore praeſenti; ut mox *Eripiunt*, *Fugant.*

IV.

4 *Aliamque praedam ab alio ferri putans.* Repone, quod & verſus & ſententia poſtulant,

Aliamque praedam ab alio cane *ferri putans.*

7 *Nec quem petebat adeo potuit adtingere.* Numeri hic contra metrum peccant. Recte Urſinus, qui ſic repoſuit.

Nec quem petebat potuit adeo *adtingere.*

Ego

Lymphárum in ſpeculo uídit ſimulacrúm ſuum:
Aliámque praedam ab álio cane ferrí putans,
Erípere uoluit: uérum decepta áuiditas
Et quém tenebat óre dimiſit cibum;
Nec quém petebat pótuit adeo adtíngere.

FAB. V.

Vacca & Capella & Ovis & Leo.

NUMQUAM éſt fidelis cúm potente ſócietas:
Teſtátur haec fabélla propoſitúm meum.
Uacca ét Capella et pátiens Ouis iniúriae
Socií fuere cúm Leone in ſáltibus.
Hi cúm cepiſſent céruum uaſti córporis,
Sic éſt locutus pártibus factís Leo:
Ego prímam tollo nómine hoc, quia ſúm Leo:
Secúndam, quia ſum fórtis, tribuetís mihi:
Tum quía plus ualeo, mé ſequetur tértia:
Male áccipietur, ſí quis quartam tétigerit.
Sic tótam praedam ſóla improbitas ábſtulit.

FAB. VI.

Ranae ad ſolem.

UICÍNI ut Furis célebres uidit núptias
Aeſópus, ſic continuo narrare íncipit:

V.

7 *Ego primam tollo, nominor quia leo.* Sic & Nilantii liber.

Ego primam tollo partem, quia nominor leo. Verſus claudicat: *Quia* enim ubique poſteriorem corripit. Piget autem referre febriculoſas aliorum conjecturas. Neminemne ſenſiſſe, illud *nominor* in mendo cubare? Non eo ceteris feris excellit, quod *nominetur*, ſed quod *ſit* Leo: ut ne addam, quod non ubique gentium ſic nominetur. Repone;

Ego primam tollo nomine hoc, *quia* ſum *leo.*

Hoc nomine, eo nomine, quo nomine paſſim obvia ſunt; id eſt, *Hac cauſa, hoc jure* &c. Cum autem *nomine hoc* ſemel immutatum eſſet in *Nominor*; conſequens plane erat, ut *Sum* ex verſu expungeretur.

Male adficietur, ſiquis quartam tetigerit. 10
Malo adfici fruſtra opinor quaeras apud bonos auctores. Repone:

Male accipietur, *ſiquis quartam tetigerit:* hoc eſt, *male mulcabitur.* Nihil vulgatius.

VI.

Vicini furis celebres vidit nuptias 1
Aeſopus, & continuo narrare incipit.

Ita quidem Librarii; ſed Auctor, niſi fallor, hoc modo:

Vicini ut *furis celebres vidit nuptias*
Aeſopus, ſic *continuo narrare incipit.*

Sic narrare, ut Lib. IV, 3. *Sic eſt locutus.*

Uxórem quondam ſól cum uellet dúcere,
Clamórem Ranae ſúſtulere ad ſídera.
Conuício permótus quaerit Iúppiter
Cauſám querelae. Quaédam tum ſtagni íncola,
Nunc, ínquit, omnes únus exurít lacus,
Cogítque miſeras áridâ ſede émori:
Quidnám futurum eſt, ſí crearit líberos?

FAB. VII.

Vulpes ad Perſonam tragicam.

PERSO'NAM tragicam fórte ut Uulpes uíderat;
O quánta ſpecies, ínquit, cerebrum nón habes.
Hoc íllis dictum eſt, quibus honorem et glóriam
Fortúna tribuit, ſénſum communem ábſtulit.

FAB. VIII.

Lupus & Gruis.

QUI prétium meriti ab ímprobis deſíderat,
Bis péccat: primum quóniam indignos ádiuuat;
Impúne abire deínde quia iam nón poteſt.
Os déuoratum fauce cum haererét Lupo;
Magnó dolore uíctus coepit ſíngulos
Inlícere pretio, ut íllud extraherént malum.
Tandém perſuaſa eſt iúreiurandó Gruis:
Gulaéque credens cólli longitúdinem,
Periculoſam fécit medicinám Lupo.

IV, 17. *Sic locutus traditur.* Cum ſemel excidiſſet *Ut*, quod in his Fabulis ſaepe eveniſſe comperies, pro *Sic* neceſſario ſubſtituebant *Et*.

3 *Uxorem quondam Solem uelle ducere*
Reponendum erat ex Manuſcripto altero:
Uxorem quondam Sol cum vellet *ducere*.
ut infra XI.
Venari aſello comite cum vellet *Leo*.
Niſi hoc fiat, dicendum erit *Ranas ſuſtuliſſe*, non *Ranae ſuſtulere*; & ſic in ſequentibus.

VII.

1 *Perſonam tragicam forte Vulpes viderat:*
O quanta ſpecies, inquit, cerebrum non habet.
Vides, opinor, arenam ſine calce, & ſcopas diſſolutas. Pro caemento ac vinculo adde *Ut*, & ſic repone:
Perſonam tragicam forte ut *Vulpes viderat,*
O quanta ſpecies, inquit, cerebrum non habes.

VIII.

Os devoratum fauce cum haereret Lupi, 4
Magno dolore victus coepit ſingulos.
In hac lectione deeſt ad conſtructionem *Is* vel *Ille*. Repone;
Os devoratum fauce cui *haerebas*, Lupus:
vel

A quó cum pactum flágitaret praémium:
Ingráta es, inquit, óre quae e noſtró caput
Incólume abſtuleris, ét mercedem póſtules.

FAB. IX.

Paſſer & Lepus.

SIBI nón cauere et áliis conſiliúm dare,
Stultum éſſe paucis óſtendamus uérſibus.
Oppréſſum ab Aquila ac flétus edentém graues
Leporem óbiurgabat Páſſer: Ubi pernícitas
Nota, ínquit, illa eſt? quíd ita ceſſarúnt pedes?
Dum lóquitur, ipſum Accípiter necopinúm rapit,
Queſtúque uano clámitantem intérficit.
Lepús ſemanimis mórtis in ſolátio:
Qui módo ſecurus nóſtra inridebás mala,
Similí querela fáta deplorás tua.

FAB. X.

Lupus & Vulpes, judice Simio.

QUICUMQUE turpi fraúde ſemel innótuit,
Etiámſi uerum dícit, amittít fidem.
Hoc átteſtatur bréuis Aeſopi fábula.
Lupus árguebat Uúlpem furti crímine:
Negábat illa ſe éſſe culpae huic próximam:
Tunc iúdex inter íllos ſedit Símius.
Utérque cauſam cúm peroraſſént ſuam,

vel potius,
Os devoratum fauce cum haereret Lupo.

10 *Pro quo cum pactum flagitaret praemium.* Codex unus & Editio princeps, *Pro quo cum facto.* Gudius ex altero codice, qui *Factum* habet, recte emendavit *Pactum.* Reſtabat aliud, quod corrigi oportuit; ſi enim *Pro* hic admittitur, utique reponendum erit *Pro qua*, ſcilicet *Medicina.* Verum aliud quid ab Auctore eſt,
A quo cum pactum flagitaret praemium.
A quo nempe *Lupo.* Utramque emendationem *A quo* & *Pactum* agnoſcit & firmat Nilantii liber Fab. LXIV.

Ore quae noſtro caput. Reponendum erat, 15
Ore quae e noſtro caput.
IX.
Oppreſſum ab Aquila, fletus edentem graves.
Hiantem ſententiam ſic adjuva: 3
Oppreſſum ab Aquila ac *fletus edentem graves*
X.
Negabat illa ſe eſſe culpae proximam. Excidit vox, quae reponenda eſt, 5
Negabat illa ſe eſſe culpae huic *proximam.*
Dixiſſe

Dixísse hanc fertur Símius senténtiam:
Tu nón uideris pérdidisse, quód petis:
Te crédo surripuísse, quod pulchré negas.

FAB. XI.

Asinus & Leo venantes.

UIRTÚTIS expers, uérbis iactans Glória
Ignótos fallit, nótis est derísui.
Uenári Asello cómite cum uellét Leo,
Contéxit illum frútice; et admonuít simul,
Ut ínsuëta uóce terrerét feras:
Fugiéntes ipse excíperet. Hic aurítulus
Clamórem subito tótis tollit uíribus,
Nouóque turbat béstias miráculo:
Quae dúm pauentes éxitus notós petunt,
Leónis adfligúntur horrendo ímpetu.
Qui, póstquam caede féssus est, Asínum éuocat;
Iubétque uocem prémere: tunc ille ínsolens,
Qualís uidetur ópera tibi uocís meae?
Insígnis, inquit; síc ut, nisi nossém tuum
Animúm genusque, símili fugissém metu.

FAB. XII.

Cervus ad Fontem.

LAUDÁTIS utilióra quae contémpseris
Saepe ínueniri, téstis haec narrátio est.

---

8 *Dixisse fertur simius sententiam.* Iterum eandem vocem repone:
Dixisse hanc *fertur simius sententiam.*

XI.

1 *Virtutis expers, verbis jactans gloriam.* Quid sodes est *Jactare gloriam verbis?* an gloriosa ac magnifica verba? Dederat Auctor:
Virtutis expers, verbis jactans Gloria
Ignotos fallit, notis est derisui.
Sic supra IV. *Verum decepta* aviditas
Et quem tenebat ore dimisit cibum. & 13.
Tum demum ingemuit corvi deceptus stupor.
& 22. *servit* utilitas *sibi,*
Et meritum inane jactat imprudentibus.

XII.

2 *Saepe inveniri, haec exerit narratio.* Quid hic loci habet *Exerit?* Reponendum erat ex codice altero:
Saepe inveniri, testis haec *narratio est.*
ut supra X.
Hoc adteſtatur brevis Aesopi fabula.

14 *Ut illa mihi profuerint, quae despexeram.* Melior est alterius codicis lectio;
Utilia *mihi* quam *fuerint, quae despexeram.*

Serae

Ad fóntem Ceruus, cúm bibiſſet, réſtitit;
Et ín liquore uídit effigiém ſuam.
Ibi dúm ramoſa mírans laudat córnua,
Crurúmque nimiam ténuitatem uítuperat;
Uenántum ſubito uócibus contérritus
Per cámpum fugere coépit, et curſú leui
Canés eluſit. Silua tum excepít ferum:
In quá retentis ímpeditus córnibus,
Lacerári coepit mórſibus ſaeuís canum.
Tunc móriens uocem hanc édidiſſe dícitur:
O me ínfelicem, quí nunc demum intélligo,
Utília mihi quam fúerint, quae deſpéxeram;
Et, quaé laudaram, quántum luctus hábuerint.

FAB. XIII.

Vulpes & Corvus.

QUI ſé laudari gaúdent uerbis ſúbdolis,
Feré dant poenas túrpi poeniténtia.
Cum dé feneſtra córuus raptum cáſeum
Coméſſe uellet, célſa reſidens árbore;
Hunc uídit Uulpes, deínde ſic coepít loqui:
O quí tuarum, córue, pennarum éſt nitor!
Quantúm decoris córpore et uultú geris!
Si uócem haberes, núlla prior alés foret.
At ílle, dum etiam uócem uult oſténdere,
Emíſit ore cáſeum; quem céleriter
Dolóſa uulpes áuidis rapuit déntibus.

XIII.

2 *Serae dant poenas turpes poenitentiae.* Sic codex unus: ſed perperam. *Poena* enim poenitentiae, ut *Poena ſceleris, maleficii, ſtultitiae, temeritatis* &c. eſſet Poena ob pravam poenitentiam; cujus ſcilicet poenitentiae poſtea poeniteret. Qui tamen ſenſus ab hoc loco alieniſſimus eſt. Rectius igitur, qui legunt *Sera poenitentia.* Sed adhuc in hac lectione diſplicet *Poenas turpes.* Codex alter, & editio princeps,

Fere dant poenas turpi poenitentia.

Recte, ſiquid mihi judicii eſt. *Fere*, eſt *Plerumque*; & ſic in ἐπιῤῥήσει ſolet Noſter. Infra I, 29:

Plerumque ſtulti riſum dum captant levem.

& III, 16.

Humanitati qui ſe non accommodat,
Plerumque poenas oppetit ſuperbiae.

Quin & Nilantianus ſcriptor veſtigium hujus lectionis ſervat, Fab. xv. *Qui ſe laudari verbis ſubdolis gaudent*, ferunt *poenas turpi poenitentia.*

Hunc vidit vulpes: dehinc ſic occepit loqui. 5

Elegantior eſt alterius codicis lectio;

Hunc vidit Vulpes: deinde ſic coepit loqui.

At ille ſtultus dum vult vocem oſtendere. 9

Unde illud *Stulius* huc pedem intulerit, ne-

Tum démum ingemuit Córui deceptús ſtupor.
[Hac re probatur, quantum ingenium ualet,
Uirtute et ſemper praeualet ſapientia.]

FAB. XIV.

Ex Sutore Medicus.

MALUS cum ſutor ínopia proterritus,
Medicínam ignoto fácere coepiſſét loco;
Et uénditaret fálſo antidotum nómine;
Uerbóſis adquiſíuit ſibi famám ſtrophis.
Hic, cúm iaceret mórbo confectús graui
Rex úrbis, eius éxperiendi grátia
Scyphúm popoſcit: fúſa dein ſimuláns aqua
Antídoto miſcere íllius ſe tóxicum,
Ebíbere iuſſit ípſum, poſito praémio.
Timóre mortis ílle tum conféſſus eſt,
Non ártis ulla médicae ſe prudéntia,
Uerúm ſtupore múlgi factum nóbilem.
Rex áduocata cóncione haec édidit:
Quantaé putatis éſſe uos deméntiae;
Qui cápita ueſtra nón dubitatis crédere,

ſcio: certe malum pedem: nam in media fabula anticipat quod in exitu demum comparere debuit. Codex alter ſic locum exhibet, *At ille, dum etiam vult vocem oſtendere latiorem, emiſit ore caſeum.* Voluit, credo, Librarius *Elatiorem.* Sed ſatis eſt, ſi vocem qualemcumque corvus oſtendat; cum antea in fabula tacuerit. Repone:

At ille, dum etiam vocem vult oſtendere,
Emiſit ore caſeum.

Nilantii liber: *Ille dum vult vocem oſtendere latiorem:* illud *Stultus* non habet.

B4 *Hac re probatur, quantum ingenium valet,*
Virtute & ſemper praevalet ſapientia.

Verſus ſpurii, nec numeris probis, nec oratione Latina, nec ſententia quicquam ad fabulam pertinente. Qui enim Corvo *Virtus* convenit, ut Vulpi *Sapientia?* an Corvus fortior Vulpe? Quid quod Ἐπιμύθιον in principio Fabulae hic veniat, nec umquam geminetur?

XIV.

Malus cum ſutor inopia deperditus. 1

Peſſimum hic habemus Librariorum facinus. Quis enim, cui ullus Latinitatis ſenſus eſt, nedum Phaedrus ſic loquatur, *Inopia deperditus?* Ex verbis tamen, quae continuo ſequuntur, *Ignoto loco,* ſententia eluceſcit: qua ſemel viſa, non difficile erat etiam verba invenire. Et primo quidem in mentem veniebat,

Malus cum ſutor, inopia verteus ſolum.

Niſi enim ſolum vertiſſet fugiſſetque e civitate, qui potuit in *ignoto loco* medicinam profiteri? Sed quia literae nimium quantum a recepta lectione diſtabant; eadem quidem ſententia, ſed aliis verbis opus erat: atque illa ſe quaerenti non invita ſed ultro obtulerunt:

Malus cum ſutor inopia proterritus,
Medicinam ignoto facere coepiſſet loco.

Inopia proterritus; plane ut in re eadem Plautus loquitur, Trinummo III. 2.

Atque agrum dederis, nec quicquam hic tibi
ſit, qui vitam colas;

Effugias

Cui cálceandos némo commiſit pedes?
Hoc pértinere uére ad illos díxerim,
Quorúm ſtultitia quaéſtus impudéntiae eſt.

FAB. XV.

Aſinus ad ſenem Paſtorem.

IN príncipatu cómmutando cíuium
Nil praéter domini nómen mutant paúperes.
Id éſſe uerum párua haec fabella índicat.
Aſéllum in prato quídam paſcebát ſenex.
Is, hóſtium clamóre ſubito térritus,
Suadébat Aſino fúgere, ne poſſét capi.
At ílle lentus: Quaéſo, num binás mihi
Clitéllas impoſitúrum uictorém putas?
Senéx negauit. Ergo quid refért mea,
Cui ſéruiam? clitéllas dum portém meas.

FAB. XVI.

Cervus & Ovis.

FRAUDATOR hominem cúm uocat ſponſum ímprobum,

Effugias ex urbe inanis, *profugus patriam deſeras:*
Mea opera hinc proterritum *te meaque auaritia autument.*
& Terentius Heaut. III, 1.
Primum olim potius quam paterere filium
Commetare ad mulierculam, quae paululo
Tum erat contenta, cuique erant grata omnia,
Proterruiſti *hinc.*
Hoc eſt, *Inopia proterruiſti*; prorſus ut ſcena ſequente, *At quaſi is non diuitiis*
Abundat, gnatus ejus profugit inopia.

9 *Hoc bibere juſſit ipſum, poſito praemio.*
A codicibus abeſt *Hoc.* Lege,
Ebibere *juſſit ipſum poſito praemio.*
Ebibere eſt totum abſorbere.

XV.

4 *Aſellum in prato timidus paſcebat ſenex.*
Cur obſecro *timidus?* an quia *ſubito hoſtium clamore terrebatur?* quaſi vero *timidus* dicendus erat, qui *mus* & *ſenex* adverſus integram cohortem ſtare non ſuſtineret? Nihil ad fabulam, ſeu ſenex ille *timidus* ſive *audax* fuerit: neque epitheto *χαρακτήρος* ullus hic erat locus: Repone:
Aſellum in prato quidam *paſcebat ſenex.*
Quidam ut III, 19. *Quidam e turba garrulus.* & II, 2. *Aetatis mediae quendam.* Error hic ortus, quod Librarii compendia ſectarentur, *Timid', Quid'.* Mox v. 6. pro *Poſſent* lege *Poſſet.*

XVI.

Fraudator: nomen cum locat ſponſu improbo, 2
Non rem expedire, ſed mala videre expetit.
Haec corruptiſſima ſunt; unde ampla conjecturarum ſeges exorta eſt. Codex alter ita exhibet; *Fraudator, homines cum avocat ſponſore improbo.* Nihil veriſimilius doctiſſimi Burmanni emendatione, *Cum vocat ſponſum,* ut Horat. Epiſt. II, 2, 67. *Hic ſponſum vocat, hic auditum ſcripta.* Veriſimilis item illa Fred. Gronovii, *Malum dare,* pro *Mala videre.*

Non rem expedire, ſéd malum dare expetit.
Ouém rogabat Céruus modium trítici,
Lupó ſponſore. At ílla praemetuéns doli
Rapere átque abire ſemper adſueuít lupus,
Tu dé conſpectu fúgere ueloci ímpetu:
Ubi uós requiram, cúm dies aduénerit?

FAB. XVII.

Ovis, Canis & Lupus.

SOLE'NT mendaces lúere poenas máleſici.
Calúmniator áb oue cum peterét Canis,
Quem cómmodaſſe pánem ſe conténderet;
Lupús citatus téſtis non unúm modo
Debéri dixit, uérum affirmauít decem.
Ouís damnata fálſo teſtimónio,
Quod nón debebat, ſóluit: poſt paucós dies
Forte út iacentem in fóuea conſpexít lupum:
Haéc, inquit, merces fraúdis a ſuperís datur.

FAB. XVIII.

Mulier Parturiens.

NEMO' libenter récolit, qui laeſit, locum.
Inſtánte partu múlier actis ménſibus
Humí iacebat, flébiles gemitús ciens.
Uir éſt hortatus, córpus lecto réciperet;

Horum ſententiae ipſe accedo; atque adeo in textu repono; [bum,
Frandator, hominem cum vocat ſponſum impro-
Non rem expedire, ſed malum dare expetit.

XVII.

8 *Bidens jacentem in fovea proſpexit lupum.* Codex unus *Videns* —— *proſpexit*; alter *Ovis* —— *conſpexit*. Illud *Bidens* ab Heinſio eſt. Cum autem *Ovis* bis veniat, & ſupervacaneum prorſus ſit; tanto deterius eſt *Bidens*, quanto affectatius. Dedit opinor Phaedrus,

Forte ut *jacentem in fovea* conſpexit *lupum.*

ut ſupra VII.

Perſonam tragicam forte ut *vulpes* viderat. & III, 8.

Ut ſpeculum in cathedra matris forte inſpexerant.

XVIII.

Onus naturae melius ut deponeret. Recte Heinſius *Onus maturum*: & piget Gudii, qui illud alterum tuetur. 5

Minime, inquit, illo poſſe confido loco. Melior eſt alterius codicis Lectio, 6

Minime, inquit illa, poſſe confido hoc loco.

Illa mulier *inquit*; alioqui *Vir* potius intelligatur, conſtructione, ſi non ſenſu.

Dum

Onús maturum mélius quo depóneret.
Minime, ínquit illa, pósse confido hóc loco
Malúm finiri, quó conceptum est ínitio.

FAB. XIX.

Canis Parturiens.

HABE'NT insidias hóminis blanditiaé mali:
Quas út uitemus, uérsus subiectí monent.
Canís parturiens cúm rogasset álteram,
Ut foétum in eius túgurio depóneret,
Facile ímpetrauit: deín reposcentí locum
Precés admouit; témpus exoráns breue,
Dum fírmiores pósset catulos dúcere.
Hoc quóque consumpto, flágitari ut uálidius
Cubíle coepit: Sí mihi et turbaé meae
Par, ínquit, esse pótueris, cedám loco.

FAB. XX.

Canes Famelici.

STULTU'M consilium nón modo effectú caret,
Sed ád perniciem quóque mortales déuocat.
Coriúm depressum in flúuio uiderúnt Canes:
Id út comesse extráctum possent fácilius,
Aquám coeperunt bíbere: sed ruptí prius
Periére, quam quod pétierant contíngerent.

XIX.

7 *Dum firmiores posset catulos ducere.* Illud *Ducere* magnam interpretibus molestiam creat. Sed sanus est locus, Homerus Iliad. P. 133.

Εἰςήκει ὡς τίς τε λέων περὶ οἶσι τέκεσσιν,
Ὧ ῥά τε νήπι' ἄγοντι συναντήσονται ἐν ὕλῃ
Ἄνδρες ἐπακτῆρες.

Ubi νήπι' ἄγοντι est verbum verbo *Catulos ducenti.* Idemque est Σκυμναγωγεῖν, *Catulos ducere*, ut Παιδαγωγεῖν, Γεροντοαγωγεῖν. Eustathius ad locum: Ἰςοροῦσιν, ὅτι λέων ἄῤῥην ὁ σκυμναγωγεῖ.

8 *Flagitare validius*

Cubile coepit. Utra quaeso duarum canum coepit flagitare? si sententiam spectas, *Canis tugurii domina*; si constructionem, *Canis hospes.* Repone igitur,

Hoc quoque consumpto, flagitari ut *validius*
Cubile coepit.

Flagitari, a cane scilicet domina.

XX.

Aquam coepere bibere: sed rupti prius. Codex alter *Coepere ebibere*; quod viris doctis probari miror. Cum enim *Ebibere* id sit quod *Totum bibere*: quem hic locum habeat *Coepere*? Certe *Ebibere*, non incipientis est, sed perficientis. Nitidior erit versus, hoc modo;

Aquam coeperunt *bibere.*

Nilantii

FAB. XXI.

Leo ſenex, Aper, Taurus, & Aſinus.

QUICUMQUE amiſit dignitatem priſtinam,
Ignáuis etiam iócus eſt in caſú graui.
Conféctus annis ét defectus uíribus
Leo cúm iaceret, ſpíritum extremúm trahens;
Apér fulmineis ád eum uenit déntibus,
Et uíndicauit íctu ueterem iniúriam:
Inféſtis Taurus móx confodit córnibus
Hoſtíle corpus. Aſinus, ut uidít ferum
Impúne laedi, cálcibus frontem éxterit.
At ílle exſpirans; Fórtes indigné tuli
Mihi inſultare: té, naturae dédecus,
Quod férre certe cógor, bis uideór mori.

FAB. XXII.

Muſtela & Homo.

MUSTÉLA ab Homine prénſa cum inſtantém necem
Effúgere uellet; Párce quaeſo, inquit, mihi,
Quae tíbi moleſtis múribus purgó domum.
Reſpóndit ille: Fáceres ſi cauſá mea;
Gratum éſſet, et dedíſſem ueniam ſúpplici:
Nunc quía laboras, út fruaris réliquiis,

Nilantii liber Fab. II. ex Phaedro, *Aquam coeperunt lambere.* Forte is legerat.

Aquam coeperunt lambere: at rupti prius.

Lambere, λάπτειν; proprie dictum de canibus, vulpibus &c.

XXI.

3 *Defectus annis & deſertus viribus.* De utroque verſus membro litigant Interpretes. Nilantii liber Fab. XVI. *Defectus annis & deſolatus viribus.* Romulus Fab. XIV. *Annoſum leonem, viribus defectum.* Dedit ſine dubio Phaedrus, quod, niſi multum fallor, utroque eſt elegantius:

Confectus annis & defectus viribus.

Confectus annis, aevo, aetate, ſenio, ſenectute paſſim occurrunt: & ſatis frequenter *Defectus robore, viribus.* Lucanus III, 625. *Defectis robore nervis.* Seneca Hippol. 375. *Vadit incerto pede, Jam viribus defecta.*

Calcibus frontem extudit. Recte MS. alter. 9
Exteris.

Quod ferre certe cogor, bis videor mori. 12
Non placet illud *Certe.* Melius utique dixiſſet, *Quod ſuſtinere cogor*, vel, *Quod ferre inultus cogor.*

XXII.

Effugere vellet: quaeſo, inquit, parcas mihi. 2
Pro *Parcas* codices habent *Parce* & Nilantii liber, *Rogo parce mihi, quia a moleſtis muribus purgavi*

Quas ſúnt roſuri, ſimul et ipſos dévores;
Noli imputare uánum beneficiúm mihi.
Atque íta locutus ímprobam letó dedit.
Hoc ín ſe dictum débent illi agnóſcere;
Quorúm priuata ſéruit utilitás ſibi,
Et méritum inane iáctat imprudéntibus.

FAB. XXIII.

Canis Fidelis.

REPE'NTE liberális, ſtultis grátus eſt;
Rerúm peritis ínritos tendít dolos.
Noctúrnus cum Fur pánem miſiſſét Cani,
Obiécto temptans ún cibo poſſét capi;
Heus, ínquit, linguam ús meam praeclúdere,
Ne látrem pro re dómini? multum fálleris.
Namque iſta ſubita mé iubet benígnitas
Uigiláre, facias né mea culpá lucrum.

FAB. XXIV.

Rana rupta & Bos.

INO'PS, potentem dúm uult imitarí, perit.
In práto quondam Rána conſpexít Bouem;
Et, tácta inuidia tántae magnitúdinis,
Rugóſam inflauit péllem: tum natós ſuos

purgavi domum. Credo ab Auctore fuiſſe, *Effugere vellet:* Parce quaeſo, inquit, mihi.

XXIII.

2 *Verum peritis inritos tendit dolos.* Nec *Verum* in hac diſtinctione, nec in ſententia *Peritis* abſolute poſitum, diſertiſſimo auctori convenit. Dedit, opinor, ille:

Rerum *peritis inritos tendit dolos.*

Rerum periti, rerum imperiti paſſim occurrunt, ut *Uſu periti.*

4 *An cibo poſſit capi.* Rectius alii *Poſſet.*

5 *Heus ſi, inquit, linguam vis meam praecludere,*
Ne latrem pro re domini, multum fallexis.

Illud *Si* ab Heinſio additum eſt: abeſt a manuſcriptis; & merito: ſi diſtinctione ſententiam adjuves:

Heus, inquit, linguam vis meam praecludere,
Ne latrem pro re domini? multum falleris.

Heus, inquit; ut II, 5. *Heus, inquit dominus:* & III, 14.

Heus, inquit, Sapiens; expedi quid fecerim.

XXIV.

In prato quodam rana conſpexit bovem. 2.
Recte acutiſſimus Heinſius, *In prato quondam:* ut I, 6.

Uxorem quondam *ſol cum vellet ducere.* & I, 28.

Vulpinos catulos aquila quondam *ſuſtulit.*

Quis

Interrogauit, an Boue esset látior.
Illi negarunt. Rursus intendit cutem
Maióre nisu; et símili quaesiuit modo.
[*Quis maior esset. Illi dixerunt Bouem.*]
Nouíssime indignáta, dum uult uálidius
Inflare sese, rúpto iacuit córpore.

FAB. XXV.

Canis & Corcodilus.

CONSILIA qui dant práua cautis hóminibus,
Et pérdunt operam, et déridentur túrpiter.
Canes currentes bíbere e Nilo flúmine,
A Córcodilis né rapiantur, tráditum est.
Igitur cum currens bíbere coepisset Canis;
Sic Córcodilus: Quá lubet lambe ótio,
[*Accede, pota leniter, et noli dolos,*]
Nolí uereri. At ílle; Facerem mehércule,
Nisi ésse scirem cárnis te cupidúm meae.

FAB.

3 *Quis major esset. Illi dixerunt bovem.* Tolle hunc versiculum, utpote spurium & κακῶ κόμματος. *Quis major* de duobus, pro *Uter major.* Bis quidem vel ter in tota Latinitate *Quis* sic accipitur: sed loca mendi suspecta sunt. *Illi dixerunt bovem*; pro eo quod alius dixisset, *Bos*, ut Horat. Art. Poet. 328. *Poterat dixisse, Triens? eu!*
Rem poteris seruare tuam.
Jam vero sententia ipsa quam sine nervis, sine venere? Cum ait auctor, *Simili modo*; satis indicat quid *Rana* quaesiverit; nec in re manifesta dubium, quid *Pulli* respondérint.

10 *Inflare sese, rupto jacuit corpore.* Nilantii liber Fab. XXXIII. *Novissime indignata, dum vult validius inflare sese, rupta interiit.* Unde fortasse est reponendum:
Inflare sese, rupto interiit *corpore.*
Causa varietatis scribendi compendium. *Intiit, Iacuit.*

XXV.

3 *Canes currentes bibere in Nilo flumine.* Recte Rittershusius, *E nilo:* ut Aelianus I, 4. de re eadem, Ἐκ τοῦ ποταμοῦ πίνουσι *E fluvio bibunt*, non ἐν τῷ ποταμῷ. Et Nilantii liber Fab. XXXI. *Canes currendo ex Nilo flumine.* Miror eorum judicium, qui *In nilo* dictum volunt; ut *In patera bibere, in auro, in ossibus capitum.* Quasi Nilus non pro poculento, sed pro poculo acciperetur: quasi alveus fluvii Nilus dicéretur, non aqua in alveo.

Sic corcodilus: quamlibet lambe otio, 6
Accede, pota leniter, & noli dolos,
Inquit, vereri. Quis ferre potest illud *Inquit* a capite sententiae tam longe remotum? scilicet ita viri docti edolaverunt scabra illa & incondita, quae in codicibus extant: *Lambe otio, pota, accede, noli timere sedulo at, at noli vereri inquit.* Recte Rigaltius; qui laciniis istis exulare jussis, sic locum edidit:
Quamlibet lambe otio,
Noli vereri.
Nilantii liber hoc tantum habet: *Dixit ei corcodilus, Quod libet labio tuo, noli vereri.* Ubi vides

FAB. XXVI.

Vulpes & Ciconia.

NULLI nocendum; si quis uero laeserit,
Mactándum simili uice fabella haec ádmonet.
Uulpés ad coenam dícitur Cicóniam
Prior ínuitasse, etílli in patina líquidam
Posuísse sorbitiónem, quam nulló modo
Gustáre esuriens pótuerit Cicónia:
Quae úúlpem cum reuocásset, intritó cibo
Plenám lagenam pósuit: huic rostrum ínserens
Satiátur ipsa, tórquet conuiuám fame:
Quae cúm lagenae frústra collum lámberet,
Peregrínam sic locútam uolucrem accépimus:
Sua quísque exempla débet aequo animó pati.

FAB. XXVII.

Canis & Thesaurus & Vulturius.

[*HAEC rés auaris ésse conueniéns potest,*
Et qui húmiles nati dici locupletés student.]

vides *Labio tuo* natum esse ex *Lambe otio*. Tu pro *Quamlibet* repone *Qua lubet*, id est, *Ubicumque lubet*. Plautus Aul. IV, 4. *Agedum, excutedum pallium: tempta* qua lubet.

XXVI.

1 *Nulli nocendum: siquis vero laeserit,*
Multandum simili jure fabella admonet.

Si haec excusseris, infra Phaedri elegantiam esse facile reperies. Non placet *Multandum*, nec quod Heinsius substituit *Mulcandum*; neque *simili jure* est probi saporis. Repone,

Mactandum *simili* vice *fabella* haec *admonet*. Sic *Mactare malo, damno, cruciatu, infortunio. Simili vice*, hoc est, simili poena, injuria. Horat. Carm. I, 28. *Viceque superbae Te maneant ipsum.* Tacitus Hist. IV, 3. *Tanto promptius est injuriae quam beneficio vicem exsolvere. Fabella haec*, ut supra V.

Testatur haec fabella propositum meum.

4 *Prior invitasse, & illi in patina liquidam*
Posuisse sorbitionem.

Hic verborum ordo ab Heinsio est; codices enim habent, *Et illi liquidam in patina*. Lucretius quidem primam in *Liquidus* plerumque corripit, nonnumquam producit. Sed non idem jus sua aetate Phaedro, quod olim Lucretio. Crediderim auctorem sic dedisse:

Prior invitasse, & liquidam in patina fictili,
Posuisse sorbitionem.

Patinam fictilem ter quaterque habes apud Plinium. Ex *fictili* prodiit *Illi*. Sed *Illi* hinc abesse debere, probat quod mox sequitur, *Intrito cibo plenam lagenam posuit*. Scilicet patinam & lagenam ambabus simul fuisse positas, non hanc illi, huic illam. Nilantii liber: *Et posuit illi in scutella sorbitiunculam.*

XXVII.

Haec res avaris esse conveniens potest,
Et qui humiles nati dici locupletes student:

Versus inepti & spurii. Quam inficete dictum *Haec res* pro *Haec fabula*! Enimvero idem his versibus pater est, qui & illis Fab. XIV, *Hac re probatur, quantum ingenium valet*, &c.

Humána effodiens óſſa, theſaurúm canis
Inuénit, et uiolárat quia Manés Deos,
Iniécta eſt illi díuitiarum cúpiditas,
Poenás ut ſanctae Réligioni pénderet.
Itaque aúrum dum cuſtódit, oblitús cibi
Fame éſt conſumptus; quém ſtans Uulturiús ſuper
Fertúr locutus: 'O Canis, meritó iaces,
Qui cóncupiſti ſúbito regalés opes,
Triuió conceptus, éducatus ſtércore.

FAB. XXVIII.

Vulpis & Aquila.

QUAMUIS ſublimes débent humiles métuere,
Uindícta docili quía patet ſolértiae.
Uulpínos catulos 'Aquila quondam ſúſtulit,
Nidóque poſuit, púllis eſcam ut cónderet:
Hanc pérſecuta máter, orare íncipit,
Ne tántum miſerae lúctum importarét ſibi.
Contémſit illa, túta quippe ipſó loco.
Uulpés ab ara rápuit ardentém facem,
Totámque flammis árborem circúmdedit,
Proprii dolorem dámno ulciſcens ſánguinis.
Aquila út periclo mórtis eriperét ſuos,
Incólumes natos ſúpplex uulpi trádidit.

Neque vero iis fabula convenit, qui *dici*, ſed qui *eſſe* locupletes ſtudent. Ἐπιμυθίου locum ſupplent Vulturii verba, *O canis merito jaces* &c.

4 *Invenit, & violavit quia Manes deos.* Codex unus *Violat*, alter *Violarat*. Retinendum hoc poſterius; quod jure Gudio & Burmanno placebat.

11 *Trivio conceptus, & educatus ſtercore.* Tam verſu, quam ſententia volente, ſic repones: *Trivio conceptus, educatus ſtercore.*

XXVIII.

4 *Nidoque poſuit pullis eſcam ut carperent.* Si, ut oportet, poſt *Poſuit* ſubdiſtinguis, ſyntaxis eſt vitioſa. *Pullis* pro *Pulli*. Inde factum, ut Heinſius ſubſtitutum iret *Carperet*. Dedit, opinor, Auctor,

Nidoque poſuit, pullis eſcam ut conderet.

Conderet cibos, fructus, frumentum, & alia id genus, ſaepe habemus. Poſuit catulos in nido, ut paratam haberet eſcam, cum pulli eſurirent. Certe aquilam ſuſtuliſſe catulos, ut *reſervaret*, non ut ſtatim *carperet* & *laceraret*, vel inde cognoſcas, quia poſt aliquod tempus *incolumes* eos matri reddidit.

10 *Hoſti dolorem damno miſcens ſanguinis.* Haec corruptiſſima eſſe prima fronte ſe produnt. Repone,

Proprii *dolorem damno* ulciſcens *ſanguinis.*

Valer. Max. II. 10. *Sed & rex, & laceſſitus, majeſtatem excellentiſſimi viri venerari, quam dolo-*

FAB. XXIX.

Asinus irridens Aprum.

PLERUMQUE ſtulti riſum dum captant leuem,
Graui deſtringunt álios contumélia,
Et ſibi uiciſſim cóncitant periculum.
Aſéllus apro cúm fuiſſet óbuius,
Salue, inquit, frater. Ille indignans répudiat
Officium, et quaerit, cúr ſic mentirí uelit?
Aſinús demiſſo péne: ſimilem ſí negas
Tibi me éſſe, certe ſímile eſt hoc roſtró tuo.
Apér cum uellet fácere generoſum ímpetum,
Repréſſit iram: et, Fácilis uindicta éſt mihi:
Sed ínquinari nólo ignauo ſánguine.

FAB. XXX.

Ranae metuentes taurorum proelia.

HUMILES laborant, úbi potentes díſſident.
Rana, é palude púgnam Taurorum íntuens,
Heu quánta nobis ínſtat perniciés, ait.
Intérrogata ab ália, cur hoc díceret,
De príncipatu cúm decertarént gregis,
Longéque ab illis dégerent uitám boues:

dolorem ſuum ulciſci *maluit*. Ovidius de Philomela,

Quae proprii damno ſanguinis ulta *virum eſt.*

Mirum eſt, acutiſſimos viros, quibus haec loca ante oculos erant emendationem iſtam non perſpexiſſe. Vulpes dolorem ſuum ultum ibat, vel propriorum catulorum incendio; quos adhuc vivos eſſe ſciebat ex vocibus eorum ac querelis. *Hoſti, ppi*; ſic olim compendio ſcribebant.

XXIX.

Et ſibi nocivum concitant periculum.

3 Dubium adhuc eſt, an vox *Nocivus* Latinitate aut R. civitate donata ſit. Uno tantummodo hoc loco & Plinii altero jus ſuum tuetur. Sed hic quidem non placet; cum iners & inceptum Epitheton ſit: nec quiſquam *noxium*, adeo non *nocivum periculum* dixit. Repone:

Et ſibi viciſſim *concitant periculum.*

Aliena *vice* contumeliam, ſua periculum.

Si ſimilem negas 7
Tibi me eſſe, certe ſimile eſt hoc roſtro tuo.

Gudius ad locum. *MS. Similem ſi negas. Melius.* Cur *Melius* ſit, quod ille tacuit, dicam: nempe hoc pacto utrumque & *Similem* & *Simile* accentum habent in prima. quod in repetitione attendi ſolet.

XXX.

Rana in palude pugnam taurorum intuens. 2

Ex hac lectione ſuſpicari quis poſſit pugnam taurorum *pugnatam in palude* eſſe; plane contra fabulae mentem. Repone,

Rana e palude pugnam taurorum intuens.

Esto, inquit, dispar uita, ac diuersum genus:
Sed pulsus regno nemoris qui profugerit,
Paludis in secreta ueniet latibula,
Et proculcatas obteret duro pede.
Ita caput ad nostrum furor illorum pertinet.

FAB. XXXI.

Miluus & Columba.

QUI se committit homini tutandum improbo,
Auxilium dum requirit, exitium inuenit.
Columbae cum saepe effugissent Miluum,
Et celeritate pennae euitassent necem,
Consilium raptor uertit ad fallaciam,
Et genus inermie tali decepit dolo:
Quare sollicitum potius aeuum ducitis,
Quam regem me creatis icto foedere,
Qui uos ab omni tutas praestem iniuria?
Illae credentes, tradunt sese Miluo:

7. *Est statio seperata ac diversum genus.* MS, teste Gudio, *Est ratio separata, inquit, ac diversum genus.* Unde sic locum refingo;
Esto, *inquit*, dispar vita *ac diversum genus.* Respondet versui praecedenti.
Longeque ab illis degerent vitam *boves.*
Dispar vita ac diversum genus Tauris & Ranis; illi in Sicco vitam degunt, ranae in palude. *Esto* casu mutatum est in *Est ro*, id compendiose est *Ratio.*

11. *Capút ita ad nostrum furor illorum pertinet.* Lege numeris melioribus,
Ita caput ad nostrum furor illorum pertinet.

XXXI.

2. *Auxilia dum requirit, exitium invenit.* Dedit Auctor *Auxilium*; & elegantius est Antitheton, *auxilium, Exitium.* Hoc scripseram; cum in Nilantii libro Fab. XXII reperi: *Auxilium cum quaerit, exitium invenit.*

3. *Columbae saepe cum fugissent Miluium.* *Miluus* in veteribus Membranis ubique scribitur, non *Miluius.* Ceterum pro *Fugissent* repone *Effugissent.* Non enim omnes qui fugiunt, etiam effugiunt. Lege igitur,
Columbae cum saepe effugissent Miluum.

Et celeritate pennae vitassent necem. 4
Recte Heinsius; *Euitassent*, eadem de causa qua nos *Effugissent.* Saepe enim vitat, qui evitare non potest. Horat. Serm. II, 7.
Teque ipsum vitas *fugitivus & erro:*
Frustra: *nam comes atra premit sequiturque fugacem.*

De reliquis tunc una, Merito plectimur. 13
Codices alio ordine locant,
Tunc de reliquis una, Merito plectimur.
Recte, ut *Reliquiis* sit quattuor syllabarum. Ita Noster ubique, ut III, 4.
Inter reliquias *merces atque obsonia.*
& IV, 24.
Accepit partem: cum reliquum *posceret.*
Atque hac occasione alios docebo, quod ipse nunc primum disco. *Reliquus* apud veteres semper quattuor syllabis efferebatur; Terent. Eunuch. V, 5, 26.
Reliquom tantum est, cesso huc introrumperet
Plautus Cistell. I, 3, 40.
Nunc quod reliquom restat, volo persolvere.
In his locis, & apud Plautum saepius, necessario quattuor habet syllabas; in ceteris locis, ubi *Relliquum* nunc fertur tribus syllabis prima longa, aeque commode ad versum in quattuor

Qui, régnum adeptus, coépit ueſci ſíngulas,
Et éxercere impérium ſaeuis ánguibus.
Tunc dé reliqüis úna, Merito pléctimur.

Explicit.

INCIPIT

LIBER SECUNDUS.

PROLOGUS.

EXEMPLIS continétur humanúm genus:
Nec áliud quicquam pér Fabellas quaéritur,
Quam córrigatur érror ut mortálium,
Acuátque ſeſe díligens indúſtria.
Quicúmque fuerit érgo narrandús iocus, 5
Dum cápiat aurem, et ſéruet propoſitúm ſuum,
Re cómmendetur, nón auctoris nómine.

quattuor reſolvitur, prima brevi. Eamque veram & ſolam olim pronuntiationem fuiſſe Phaedrus noſter Lucretiuſque evincent. Hic ut in *Relligio*, ita in *Relliquus* ubique geminat literam *L*; ita tamen, ut ſemper ſyllabis conſtet quattuor: I, 560.

Numquam id relliqüo *reparari tempore poſſet.* IV, 973.

Relliqüas *tamen eſſe vias in mente patentes.* Libro quidem III, 649 ſic hodie fertur,

Et ſimul in pugnae ſtudio quod dedita mens eſt,
Corpore cum reliquo *pugnam caedeſque petiſſit.*

Sed ibi corrigendum, ſententia quoque volente,

Corpore relliqüo *pugnam caedeſque petiſſit.*

Denique iis temporibus *Reliquus* numquam non τετρασύλλαβον fuiſſe, vel id certo indicio eſt; quod apud Virgilium, Horatium, Tibullum, Propertium &c. nuſquam reperiatur; verſu ſcilicet Heroico & Pentametro tale τετρασύλλαβον cum tribus brevibus non admittente. Quae enim cauſa alia vel fingi poteſt? Poſtea quidem τετρασύλλαβον factum facile admittebatur. Martial. IV, 42.

Vir reliquis, *uni ſit puer ille mihi.*

Juvenal. V, 153.

Virro ſibi & reliquis *Virronibus illa jubebit.*

Scribendum igitur ubique in Plauto & Terentio *Reliqüum* & ſic caſibus in ceteris, nuſquam ut nunc fit *Relliquum.* MSS *Relicuüm.*

PROL.

Exemplis continetur Aeſopi genus. E
Fruſtra explicare conantur illud *Aeſopi*; quod facinus eſt Librariorum aliud agentium. Dedit Auctor,

Exemplis continetur humanum *genus.*

Hoc eſt, Exemplis potius continentur homines, reguntur, flectuntur, gubernantur, quam legibus aut praeceptis: nec aliud per fabulas ſive beſtiarum exempla quaeritur, quam ut hominibus proſimus.

Quicumque fuerit ergo narranti jocus. 5
Ita viri docti interpolarunt; ſed codices exhibent *Narrandi locus.* Lege ipſius ſententiae ductu,

Quicumque fuerit ergo narrandus jocus.

Hoc eſt, *Quaecumque ſcribenda erit fabula.* Sic Prol. III. *Fictis jocis.* & IV, 6. *Hoc jocorum genus.* & I, 6. III, 12. *Hoc illis narro.*

Re commendatur. Recte Heinſius Re *commendetur:* hoc eſt, *commendari debet.* Ita V, 5. 7

Quae commendari *tanto* debet *juſtius.*

Dicterium

Equidem ómni cura mórem ſeruabó Senis:
Sed ſí libuerit áliquid interpónere
Diuérſum, ſenſus út delectet uárietas,
Bonás in partes Lector accipiát uelim;
Ita, ſí rependit ílli breuitas grátiam.
Cuiús uerboſa né ſit commendátio;
Atténde, cur negáre cupidis débeas;
Modéſtis, etiam offérre quod non pétierint.

FAB. I.

Juvencus, Leo & Praedator.

SUPER Iuuencum ut ſtábat deiectúm Leo;
Praedátor interuénit, partem póſtulans.
Darem, ínquit, niſi ſoléres per te ſúmere:
Et ímprobum reiécit. Forte innóxius
Uiátor eſt dedúctus in eumdém locum,
Feróque uiſo réttulit retró pedem.
Cui plácidus ille; Nón eſt quod timeás, ait:
Et, quaé debetur párs tuae modéſtiae,
Audácter tolle. túnc diuiſo térgore,
Siluás petiuit, hómini ut acceſſúm daret.
Exémplum egregium prórſus et laudábile:
Uerum éſt auiditas díues, et paupér pudor.

FAB.

10 *Dictorum ſenſus ut delectet varietas.* Quae conſtructionis ratio ſit, in ambiguo eſt: an *Varietas dictorum delectet ſenſus*, an *Varietas ſenſûs dictorum delectet*, an *Varietas delectet ſenſus dictorum?* Nihil horum trium, ſi excutias, placebit. Repone,

Diverſum, *ſenſus ut delectet varietas.*

Si aliquid diverſum, inquit, interpoſuero, non Apologum more Aeſopi, ſed narrationem veram & rem geſtam; quales ſunt II, 5 de Tiberio, III, 10 de Auguſto, IIII, 21, 24 de Simonide, V, 1 de Demetrio Phalereo, V, 7 de Principe tibicine, condonabit mihi lector. Quid quaeſo eſt *aliquid* interponere, niſi addideris *diverſum*, hoc eſt, diſſimilis argumenti?

11 *Bonas in partes, lector,* accipias *velim.*
Ita ſic *rependet illi brevitas gratiam,*
Cujus verboſa neſcit *commendatio.*

Recte Heinſius, *Ita, ſi* pro *Ita ſic*, & *Ne ſit* pro *Neſcit*. Reſtabat, ut pro *Accipias*, corrigeretur *Accipias*. Refinge totum locum:

Bonas in partes lector accipiat *velim:*
Ita, ſi rependit *illi breuitas gratiam:*
Cujus verboſa ne ſit *commendatio,*
Attende cur &c.

Rependit codices habent. *Cujus* brevitatis ne

FAB. II.

Anus diligens virum aetatis mediae, item Puella.

A Féminis utcúmque ſpoliarí Uiros,
Amént, amentur, némpe exemplo hoc diſcimus.
Aetátis mediae quéndam mulier nón rudis
Tenébat, annos célans elegántia:
Animóſque eiuſdem púlchra iuuenis céperat.
Ambaé uideri dúm uolunt illí pares,
Capíllos homini légere coepere ínuicem.
Cum ſé putaret fíngi cura múlierum,
Caluús repente fáctus eſt; nam fúnditus
Canós puella, nígros anus euéllerat.

FAB. III.

Homo & Canis.

LACERA'TUS quidam mórſu uehementís canis,
Tinctúm cruore pánem miſit máleſico,
Audíerat eſſe quód remedium uúlneris.
Tunc ſíc Aeſopus: Nóli coram plúribus
Hoc fácere canibus, né nos uiuos déuorent;
Cum tále ſcierint éſſe culpae praémium.
Succéſſus improbórum plures ádlicit.

FAB.

ne commendatio quoque non brevis ſit, *Attende* &c.

I.

1 *Super juvencum ſtabat dejectum Leo.* Iterum inſere *Ut. Juvencum* ut *ſtabat.*

12 *Verum eſt aviditas dives & pauper pudor.* Aut fallor, aut dedit Auctor:
Verum hodie *aviditas dives* eſt, *pauper pudor.*

II.

2 *Ament, amentur; nempe exemplis diſcimus.* Repone,
Ament, amentur; nempe exemplo hoc *diſcimus.*
Fabula ſuperiore,
Exemplum *egregium prorſus & laudabile.*
Ita I, 3.
Aeſopus nobis hoc exemplum *prodidit.*
III, 10.
Utriuſque exemplum *breviter exponam rei.*
IV, 2. *Adſcribere* hoc *debebunt* exemplum *ſibi.*
V, Prol. *Sed ad fabellam talis* exempli *feror.*
In hoc exemplo *amabat* anus, *amabatur* juvencula.

III.

Cum ſcierint eſſe tale culpae praemium. 6
Lege numeris mollioribus,
Cum tale ſcierint eſſe *culpae praemium.*

Aquila.

FAB. IV.

Aquila, Feles, & Aper.

AQUILA ín ſuprema quércu nidum fécerat:
Felés cauernam náćta in media pépererat:
Sus némoricultrix foétum ad imam póſuerat.
Tum fórtuitum Féles contubérnium
Fraude ét ſceleſta ſíc euertit málitia.
Ad nídum ſcandit Uólucris; Perniciés, ait,
Tibí paratur, fórſan et miſeraé mihi:
Nam fódere terram quód uides cotídie
Aprum, ínſidioſus quércum uult euértere,
Ut nóſtram in plano fácile progeniem ópprimat.
Terróre offuſo et pérturbatis ſénſibus,
Derépit ad cubile ſetoſaé Suis;
Magno, ínquit, in períclo ſunt natí tui.
Nam ſímul exieris páſtum cum teneró grege,
Aquila éſt parata rápere porcellós tibi.
Hunc quóque timore póſtquam compleuít locum,
Dolóſa noto cóndidit ſeſé cauo:
Inde éuagata nóctu ſuſpenſó pede,
Ubi éſca ſe repléuit et prolém ſuam,
Pauórem ſimulans próſpicit totó die.
Ruínam metuens áquila ramis déſidet:
Apér rapinam uítans non prodít foras.

IV.

1 *Aquila in ſublimi quercu nidum fecerat.*
In *ſublimi* Aquila, in *media* Feles, ad *imam* Sus. Repone,
Aquila in ſuprema *quercu nidum fecerat.*
Nam & feles, quae in media quercu, in ſublimi erat nihilo minus.

9 *Aprum inſidioſum, quercum vult evertere.*
Nimis cito *Inſidioſum* vocat, cauſa nondum reddita. Corrige,
Aprum, inſidioſus *quercum vult evertere.*

17 *Doloſa tuto condidit ſeſe cavo.*
Codices habent *Toto.* Repone cum Heinſio *Noto. Notus cavus* eſt caverna in qua pepererat; *tutus cavus* poſſit alius eſſe quicumque.

Quid multa? inedia ſunt conſumpti cum ſuis, 23
Feliſque catulis largam praebuerunt dapem.
Cur *catulis* tantum, ac non matri quoque? Repone.
Quid multa? inedia ſic *conſumpti cum ſuis*
Feli atque *catulis largam praebuerunt dapem.*

Documentum habere ſtulta credulitas poteſt. 25
Scribe cum Heinſio, *Documentum habere* hoc. Poteris etiam *Hinc.*

V.

Proſpectat Siculum & proſpicit Tuſcum mare. 30
Inepta lectio; cum *Proſpectat* & *Proſpicit* ſenſu non differant. MSS *Perſpicit.* Viri eruditi *Reſpicit*;

Quid múlta? inedia ſúnt conſumpti cúm ſuis;
Feliſque catulis lárgam praebuerúnt dapem.
Quantum hómo bilinguis ſaépe concinnét mali,
Documéntum habere ſtúlta credulitás poteſt.

FAB. V.

Caeſar ad Atrienſem.

EST árdelionum quaédam Romae nátio,
Trepidé concurſans, óccupata in ótio,
Gratís anhelans, múlta agendo níhil agens,
Sibí moleſta, et áliis odioſíſſima:
Hanc émendare, ſí tamen poſſúm, uolo
Uerá fabella: prétium eſt operae atténdere.
Caeſár Tíberius cúm petens Neápolim,
In Míſenenſem úillam ueniſſét ſuam,
Quae mónte ſummo póſita Lucullí manu,
Proſpéctat Siculum et déſpicit Tuſcúm mare;
Ex álticinctis únus Atriénſibus,
Cui túnica ab humeris línteo Peluſio
Erát deſtricta, círris dependéntibus,
Perámbulante laéta domino úiridia,
Aluéolo coepit ligneo conſpérgere
Humum aéſtuantem, iáctans officium leue:
Sed déridetur. Inde notis fléxibus
Praecúrrit alium in xyſtum, ſedans púluerem.

Reſpicit; ego malim cum Guyeto, *Proſpectat Siculum & deſpicit Tuſcum mare.* Villa monte ſummo poſita Siculum mare e longinquo *proſpectat*, Tuſcum e propinquo *deſpicit*, ſive deſuper ſpectat. Virg. Aen. I.

Collem, *qui plurimus urbi*
Imminet, adverſaſque aſpectat deſuper arces.

Silius XII, 487. *Qui moenibus inſtat*
Collis, *& o tumulis ſubjectam* deſpicit *urbem.*

15 *Humum aeſtuantem, come officium jactitans.* MSS *Factans officium come*, hoc eſt, cum a DCC annis diphthongus *ae* ſimplici *e* ſcribi ſolitura ſit, *Comae.* Interpretes *Come* acceperunt Neutrum a *Comis*; inde verborum ordinem immutarunt, quia *Comis* priorem producit. Unde vero arriſit illis *Come officium?* Nempe ita Manilius V, 635.

Veloceſque dabit ſub tali tempore partus,
Come per officium *vigilantia membra ferentes.*

Sic quidem dedit ex Codice Gemblacenſi Scaliger: ſed Venetus antiquus *Roma per*; recentiores *Omne per officium*; quae vera lectio eſt, ſententia ipſa flagitante. *Omne officium*, ut Claudianus in Eutrop. I, 367.

Communiter omni
Fungitur officio, *gaudetque potentia flecti.*

Horat. Epiſt. II, 2, 68.

Vocat hic auditum ſcripta, relictis
Omnibus officiis.

Seneca Conſol. ad Marciam XII; *Cito pater, cito*

Agnóscit hominem Caésar, remque intélligit.
Id út putauit ésse neścio quíd boni,
Heus, ínquit Dominus: ílle enimuero ádsilit,
Donátionis álacer certae gaúdio.
Tum síc iocata est tánti maiestás Ducis:
Non múltum egisti, et ópera nequicquám perit:
Multó maioris álapae mecum uéneunt.

FAB. VI.

Aquila, Cornix, & Testudo.

CONTRA' potentes némo est munitús satis:
Si uéro accessit cónsiliator máleficus;
Uis ét nequitia quícquid oppugnánt, ruit.
Aquila in sublime súbtulit Testúdinem:
Quae cum ábdidisset córnea corpús domo,
Pactó nec ullo laédi posset cándita;
Uenít per auras córnix: et propter uolans;
Opímam sane praédam rapuisti únguibus:
Sed, níst monstraro quíd sit faciendúm tibi,
Grauí nequicquam té lassabis péndere.
Promíssa parte, suádet ut scopulúm super
Altís ab astris dúram inlidat córticem;

omnis officii *curiosus*. Ubi plura vide exempla apud Gronovium. Martialis I, 90.

Omne sed officium *circa te semper obibat.*
Turba tui sexus, non adeunte viro.

Sic codices omnes; sine dubio vere: sed *Come* ibi dedit Scriverius, auctore Scaligero: postea tamen in Notis sententiam mutavit. Quid igitur fiet? Nusquam jam apparet *Come officium*, & de alia emendatione hic cogitandum. Nam ut alias, quod non est, officium aliquod *Come* dicatur; hic certe minime, quod *deridetur*. Mihi quidem nunc temporis nihil propius succurrit, quam ut legatur, *Factans officium* leve. Id est, *levem operam*: ut mox Tiberius *Non multum egisti.*

25 *Multo majoris alapae mecum veneunt.* Nequeo satis mirari tot egregios viros *Alapas* hic de *servorum manumissione* interpretari. Vestram fidem! quomodo sodes *jocatus est* Tiberius, si tam triste & aridum responsum dederit? Immo *alapae* hic sunt *Colaphi*. *Donationem* id est pecuniolam expectabat servulus; Tiberius contra, Nondum eum ob stultam & ingratam diligentiam colaphos meruisse: majoris eos apud se venire, non nisi ob graviora delicta solitum irasci. Terent. Adel. II, 1.

Quamquam est scelestus, non committet hodie
unquam iterum ut vapulet.

VI.

Contra potentes nemo est munitus satis. 1
Recte: sed & satis bene alter Codex;
Contra potentes tutus est nemo satis.

Nec ullo pacto laedi posset condita. 6
Concinnius hoc modo:
Pacto nec ullo *laedi posset condita.*

Qua

Qua cómminuta fácili uescatúr cibo.
Indúcta ueris Aquila monito páruit,
Simul ét magistrae lárgam diuisít dapem.
Sic túta quae natúrae fuerat múnere,
Impár duabus óccidit tristí nece.

FAB. VII.

Muli duo & Latrones.

MULI grauati sárcinis ibánt duo:
Unús ferebat físcos cum pecúnia,
Altér tumentes múlto saccos hórdeo.
Ille ónere diues, célsa it ceruice éminens,
Clarúmque collo iáctans tintinnábulum:
Comés quietus séquitur et placidó gradu.
Subitó Latrones éx insidiis áduolant,
Intérque caedem férro Mulum saúciant:
Dirípiunt nummos: néglegunt uile hórdeum.
Spoliátus igitur cásus quum flerét suos;
Equidem, inquit Alter, mé contemptum gaúdeo:
Nam níhil amisi, néc sum laesus úúlnere.
Hoc árgumento, túta est hominum ténuitas,
Magnaé periclo sunt opes obnóxiae.

13 *Qua comminuta, facile vescatur cibo.* Repone, *Qua comminuta,* facili *vescatur cibo.*

14 *Inducta verbis aquila, monitis paruit.* Amplector emendationes Gronovii, priorem; posteriorem Heinsii;
Inducta veris *aquila,* monito *paruit.*

15 *Simul & magistrae large divisit dapem.* *Large,* liberaliter; quasi plura & meliora dapis cornici dederit; quod ingenio aquilae non adeo convenit. Placet igitur doctissimi Burmanni emendatio;
Simul & magistrae largam *divisit dapem.*
Ita Noster III, 7. *Largo saturari cibo;* & II, 4. *Feli atque catulis largam praebuerunt dapem.*

VII.

Ille onere dives, celsa cervice eminens. 4
Repone,
Ille onere dives, celsa it *cervice eminens.*
Ille *it,* comes *sequitur.*

Comes quieto sequitur & placido gradu. 6
Auctor, nisi fallor, sic dedit,
Comes quietus *sequitur & placido gradu.*

Interque caedem ferro mulum trusitant. 8
MSS uterque *Trucidant.* Noli dubitare, quin dederit auctor, quod & Heinsio in mentem venerat,
Interque caedem ferro mulum sauciant.

FAB. VIII.

Cervus & Boves.

CERVVS nemoroſis éxcitatus látibulis
A uénatore, ut fúgeret inſtantém necem,
Caecó timore próximam uillám petit,
Et ópportuno ſé bubili cóndidit.
Hic Bós latenti, Quídnam uoluiſtí tibi,
Infélix, ultro qui ád necem cucúrreris,
Hominúmque tecto ſpíritum commíſeris?
At ílle ſupplex: Uós modo, inquit, párcite:
Occáſione rúrſus erumpám data.
Spatiúm dieí nóctis excipiúnt uices.
Frondém bubulcus ádfert, nec ideó uidet.
Eúnt ſubinde et rédeunt omnes rúſtici:
Nemo ánimaduertit: tránſit etiam úillicus,
Nec ílle quicquam ſéntit. Tum gaudéns Ferus
Bobús quietus ágere coepit grátias,
Hoſpítium aduerſo quód praeſtiterint témpore:
Reſpóndit unus: Sáluum te cupimús quidem:
Sed ílle, qui oculos céntum habet, ſi uénerit,
Magno ín periclo uíta uertetúr tua.
Haec ínter ipſe Dóminus a cená redit:
Et quíd corruptos úíderat nupér boues,
Accédit ad praeſépe: Cur frondís parum eſt?

VIII.

1 *Cervus nemoroſis excitatus latibulis*
Ut venatorum fugeret inſtantem necem.
Ridiculum: *Necem venatorum*, pro *A venatoribus*. *Excitatus* autem, a quo vel quibus? Corrige & diſtingue,
Cervus nemoroſis excitatus latibulis
A venatore, ut fugeret inſtantem necem.
ubi ordo eſt, *Cervus a venatore excitatus* &c.

15 *Bobus quietis agere caepit gratias.*
Cur Bobus *quietis*; quaſi illis aut periculi quicquam aut metus adfuiſſet? Repone:
Tum gaudens ferus,
Bobus quietus agere coepit gratias.
Quietus, id eſt ſecurus: Terent. Phor. IV, 5. *Quietus eſto, inquam.* Ubi Donatus: *Quietus, id eſt ſecurus: ab eo quod praecedit, id quod ſequitur. Gaudens ferus quietus coepit*, adjectivo & participio: ut I, 3. *Male mulcatus graculus moerens coepit.* & III, 3. *Monſtro exterritus moerens curris.*

23 *Quantum eſt laboris?* Recte Heinſius, *Quanti eſt laboris*: hoc eſt, quam parvi, quam nullius.

EPIL.

1 *Aeſopo ingentem ſtatuam poſuere Attici.*
Cur obſecro *ingentem*? an Coloſſum? nugae. Codices, *Aeſopi*. Unde obvia & certa eſt Gudii emendatio:
Aeſopi ingenio ſtatuam poſuere Attici.

Fuere

Stramenta deſunt? Tóllere haec aránea
Quanti éſt laboris? Dúm ſcrutatur ſíngula,
Ceruí quoque alta eſt cónſpicatus córnua:
Quem cónuocata iúbet occidi fámilia,
Praedámque tollit. Haéc ſignificat fábula,
Dominúm uidére plúrimum in rebús ſuis.

EPILOGUS.

AESÓPI ingenio ſtátuam poſuere 'Attici,
Seruúmque collocárunt aeterna in baſi:
Patére honori ſcírent ut cunctí uiam;
Nec géneri tribui, ſéd uirtuti, glóriam.
Quoniam óccuparat álter, ut primús foret,
Ne ſólus eſſet, ſtúdui, quod ſupérfuit.
Nec haéc inuidia, uérum eſt aemulátio.
Quod ſí labori fáuerit Latiúm meo;
Plurés habebit, quós opponat Graéciae.
Sin líuor obtrectáre curam uóluerit,
Non támen eripiet laúdis conſciéntiam.
Si nóſtrum ſtudium ad aúres peruenít tuas,
Et árte fictas ánimus ſentit fábulas,
Omném querelam ſúbmouet felícitas.
Sin aútem ab illis dóctus obteritúr labor,
Siníſtra quos in lúcem natura éxtulit,
[*Nec quidquam poſſunt, niſi meliores carpere,*]

3 *Patere honoris ſcirent ut cunctis viam.* Quinam iſti, qui *ſcirent?* Codices pro *Honoris* habent *Homini*. Repone:
Patere honori *ſcirent ut* cuncti *viam.*

5 *Quoniam occuparat alter, ne primus forem.* Codices *Foret*, non *Forem*. Quanto igitur elegantius, quod ab auctore erat,
Quoniam occuparat alter, ut *primus* foret, *Ne ſolus eſſet, ſtudui.*

10 *Si liver obtrectare.* Recte Schefferus, Sin *liver.*

15 *Sin autem, ac illis doctus occurrit labor.* *Doctus labor* eſt ipſe hic libellus. Quidni igitur *occurrat*, qui publice venum exponitur? Pro *Ac illis* codices *Ab illis*. Reſtitue:
Sin autem ab *illis doctus* obteritur *labor.*
Obteritur livore, invidia, obtrectatione. *Ur* finale in priſcis membranis non literis, ſed apice exprimitur.

17 *Nec quicquam poſſunt niſi meliores carpere.* Hunc verſum a mala manu huc inſertum eſſe, multa ſunt indicia. Syntaxis vitioſa eſt; *Nec quicquam poſſunt* pro *Quique nihil poſſunt*: Pronomen certe deſideratur. Qualis vero ſententia? miſerum & mirum genus hominum, qui *nihil* poſſunt, niſi carpere. Numeri denique abſoni ſunt, nec in Senario ferendi. Abeat igitur quo dignus eſt verſiculus, & unde malum pedem tulit.

Fatale.

Fatále euentum córde durató feram,
Donéc fortunam críminis pudeát ſui.

Explicit Liber II.

INCIPIT

LIBER TERTIUS.

PROLOGUS ad Eutychum.

PHAEDRI libellos légere ſi deſideras;
Uacés oportet, Eútyche, a negótiis,
Ut líber animus ſéntiat uim cárminis.
Uerum, ínquis, tanti nón eſt ingenium tuum,
Moméntum ut horae péreat officiis meis.
Non érgo cauſa eſt mánibus id tangí tuis,
Quod óccupatis aúribus non cónuenit.
Fortáſſe, dices, áliquae uenient fériae;
Quae mé ſoluto péctore ad ſtudium uocent.
Legéſne, quaeſo, pótius uiles naénias,
Impéndas curam quám rei doméſticae,
Reddás amicis témpora, uxori uaces,
Animum relaxes; ótium des córpori,
Ut ádſuetam fórtius praeſtés uicem?
Mutándum tibi propóſitum eſt et uitae genus,
Intráre ſi Muſárum limen cógitas.
Ego, quém Pierio máter enixa éſt iugo,
In quó tonanti ſáncta Mnemoſyné Ioui,
Fecúnda nouies, ártium peperít chorum;

28 *Fatale exitium corde durato feram.* Quid quaeſo eſt *Exitium*, niſi Interitus, occidio, internecio? Quo igitur pacto *patienter quis ferat exitium*, qui ipſe interiit & nullus eſt? Senſit hoc acutiſſimus Gronovius; & reposuit *Fatale vitium*; non ea, qua ſolitus erat, felicitate. Reſtituo ſuam auctori manum:

Fatale eventum *corde durato feram.*

Cicero de Aruſpicum reſponſis c. IV. P. *ille Scipio, qui Carthaginem, quaſi* fatali eventu, *ſolus everti.*

PROL.

Momentum ut horae pereat officiis meis. 5
Recte Heinſius;

Momentum ut horae pereat officiis meis.

Horat. Epiſt. I, 7.

Cauſſque Philippus agendis
Clarus, ab officiis octavam circiter horam
Dum redit. Porro v. 4. Pro *Inquis* lege *Inquis*, ut mox habemus *Dices*.

Quam-

Quamuís in ipsa péne sim natús schola,
Curámque habendi pénitus corde eráserim,
Et laúde inuita uítam in hanc incúbuerim,
Fastídiose támen in coetum récipior.
Quid crédis illi accídere, qui magnás opes
Exággerare quaérit omni uígilia,
Doctó labori dúlce praeponéns lucrum?
Sed iám, Quodcumque fúerit (ut dixít Sinon,
Ad Régem cum Dardániae perductús foret)
Librum éxarabo tértium Aesopí stilo,
Honóri et meritis dédicans illúm tuis.
Quem sí leges, laetábor; sin autém minus,
Habébunt certe, quó se oblectent pósteri.
Nunc, Fábularum cúr sit inuentúm genus,
Breuí docebo. Séruitus obnóxia,
Quia quaé uolebat nón audebat dícere,
Adféctus proprios ín fabellas tránstulit,
Calúmniamque fíctis elusít iocis.
Ego íllius pro sémita fecí uiam,
Et cógitaui plúra, quam relíquerat,
In cálamitatem déligens quaedám meam.
Quod si áccusator álius Seianó foret,
Si téstis alius, iúdex alius dénique;
Dignúm faterer ésse me tantís malis:
Nec hís dolorem délenirem rémediis.
Suspícione sí quis errabít sua,
Et rápiet ad se quód erit commune ómnium,
Stulté nudabit ánimi consciéntiam.
Huic éxcusatum mé uelim nihiló minus:
Neque ením notare síngulos mens ést mihi.

20 *Quamvis in ipsa natus sim pene schola.*
Repone numerorum commodo:
Quamvis in ipsa pene sim natus *schola.*

22 *Et laude invita in hanc vitam incubúverim.*
Cascum illud & Opicum *Incubuverim* versus gratia reposuit Rittershusius: MSti *Incubuerim:* & facile fuit cum Praschio substituere,
Et laude invita vitam in hanc *incúbuerim.*
Ceterum quid sit *Laude invita*, quidve item sit *Incumbere in vitam*, fateor me non intelligere.

Ego porro illius semita feci viam. 38
Codices alio ordine, *Ego illius porro semita:* sed, teste Gudio pro *Porro* habent *po.* Recte Gudius. *Ego illius* pro *semita feci viam.* Pro Aesopi angusta semita viam latam & patentem feci, plura enim de meo inveni, quam ab illo relicta accepi. Martial. VII, 61.
Et modo quae fuerat semita, facta via est.

Rem

Uerum ípſam uitam et móres hominum oſténdere.
Rem mé profeſſum dícet forſan quís grauem.
Phrygibús ſi Aeſopus pótuit, ſi Anacharſís Scythis,
Aetérnam famam cóndere ingenió ſuo;
Ego, líteratae quí ſum propior Graéciae,
Cur ſómno inerti déſeram patriaé decus?
Threíſſa cum gens númeret auctorés ſuos;
Linóque Apollo ſít parens, Muſa 'Orpheo:
Qui ſáxa cantu móuit, edomuít feras,
Hebríque tenuit ímpetus dulcí mora.
Ergo hínc abeſto, Líuor, ne fruſtrá gemas,
Quoniám perennis míhi debetur glória.
Indúxi te ad legéndum? ſincerúm mihi
Candóre noto réddas iudicíum, peto.

FAB. I.

Anus ad Amphoram.

ANUS iacere uídit epotam 'Amphoram,
Adhúc Falernae e faéce et teſta nóbili
Odórem quae iucúndum late ſpárgeret.
Hunc póſtquam totis áuida traxit náribus:
O ſuáuis anima! quálem te dicam, 'Amphora,
Antehác fuiſſe; táles cum ſint réliquiae?
Hoc quó pertineat dícet, qui me nóuerit.

FAB.

51 *Rem me profeſſum dicet fors aliquis gravem.* Pro *Fors aliquis* Codices *Forſan aliquis*. Lege cum Heinſio *Forſan quis*.

52 *Si Phryx Aeſopus potuit, Anacharſis Scytha.* Codices habent, *Phryge fuiſſe Aeſopus potuit, Anacharſae Scythae.* Unde veram loci lectionem eruas,

Phrygibus *ſi Aeſopus potuit, ſi Anacharſis*
Aeternam famam condere ingenio ſuo.

Quippe magni auctores etiam patriam ſuam celebrem faciunt. Ovid. Amor. III. 15.

Mantua Virgilio gaudet, Verona Catullo:
Peligna dicar gloria gentis Ego.

Porro veram hanc conjecturam eſſe, probant quae ſtatim inferuntur,

Ego literatae qui ſum propior Graeciae,
Cur ſomno inerti deſeram patriae decus.

Nota illud *Patriae*, & filum orationis ſic evolve; ſi Aeſopus Phrygibus, Scythis Anacharſis uterque patriae ſuae barbarae famam & decus contulerunt; cur non & ego patriae meae idem facere poſſim?

58 *Qui ſaxa cantu movit, & domuit feras.* Aliquanto eſt concinnius, id quod ab Auctore erat,

Qui ſaxa cantu movit, edomuit *feras.*

61 *Quoniám mihi ſolemnis debetur glória.* Numeri abſoni ſunt; nec quid *ſolemnis gloria* ſibi

FAB. II.

Panthera & Paſtores.

SOLET á deſpectis pár referri grátia.
Panthéra imprudens ólim in foueam ut décidit;
Uidére agreſtes; álii fuſtes íngerunt,
Alii óneránt ſaxis: quídam contra míſeriti,
Peritúrae quippe quámuis nemo laéderet,
Miſére panem, ut ſúſtineret ſpíritum.
Nox ínſecuta eſt: ábeunt ſecurí domum,
Quaſi ínuenturi mórtuam poſtrídie.
At ílla uires út refecit lánguidas,
Uelóci ſaltu fóuea ſeſe líberat,
Et ín cubile cóncito properát gradu.
Paucís diebus ínterpoſitis, próuolat,
Pecús trucidat, ípſos paſtorés necat,
Et cúncta uaſtans ſaéuit irato ímpetu.
Tum ſíbi timentes, quí ferae pepércerant,
Damnum haúd recuſant, tántum pro uitá rogant.
At ílla; Memini, quí me ſaxo pétierint,
Qui pánem dederint: uós timere abſíſtite:
Illís reuertor hóſtis, qui me laéſerant.

FAB.

ſibi velit, capere poſſum. Dedit, ut fateberis, Auctor:

Quoniam perennis *mihi deberur gloria.*

Notum illud Naſonis:

Carmina quam tribuent, fama perennis erit.

I.

2 *Adhuc Falerna faece e teſta nobili.*

Repone,

Adhuc Falerna e *faece & teſta nobili.*

5 *O ſuavis anima, quale in te dicam bonum.*

In codicibus ſic habetur, *Qualem te dicam bonam.* Reſtituo priſcam & veram lectionem:

O ſuavis anima! qualem te dicam, Amfora, Antehac fuiſſe, tales cum ſint reliquiae.

Prima ſyllaba abſorpta eſt a praecedente; *Dicambonā, dicamfora.* Qualis eras, o amfora, cum plena eſſes; quae vel inanis talis es. Niſi *Amfora* hic reponas, *Te* ad *animam* ſive odorem referendum erit. Atqui odor in teſta recens epota *adhuc tam jucundus* erat, quam *antehac. Amfora* per *f* fere ſcribitur in veteribus Membranis.

II.

Panthera imprudens olim in foveam decidit: 2
Videre agreſtes: alii fuſtes congerunt.

Primo repone *Ingerunt. Ictus, plagae* congeruntur; *Saxa, tela, fuſtes, pugni* ingeruntur. Deinde inſere *Ut: In foveam* ut *decidit, Videre agreſtes.*

FAB. III.

Aesopus & Rusticus.

USU' peritus hariolo uelócior
Uulgo ésse fertur: causa sed non dícitur:
Notéscet quae nunc primum fabellá mea.
Alénti cuidam pécora pepererúnt oues
Agnós humano cápite. Monstro extérritus,
Ad cónsulendos cúrrit moerens hariolos.
Hic pértinere ad dómini respondét caput,
Et áuertendum uíctima perículum.
Ille aútem adfirmat cóniugem esse adúlteram,
Et ínsitiuos significari líberos:
Sed éxpiari pósse maiori hóstia.
Quid múlta? uariis díssident sententiis;
Hominíque curam cúra maiore ádgrauant.
Aesópus ibi tum, náris emunctae senex,
Natúra numquam uérba cui potuít dare:
Si prócurare uís ostentum, Rústice,
Uxóres, inquit, dá tuis pastóribus.

FAB. IV.

Simii Caput.

PENDE'RE ad lanium quídam ut uidit Símium

III.

4. *Habenti cuidam pecora pepererunt oves.* Repone, Alenti *cuidam pecora.* Ter. Adel. I, 1. *Equos alere.*

13 *Hominisque curam cura majore aggravant.* Dedit Auctor, Hominique *curam.*

14. *Aesopus ibi stans naris emunctae senex.* *Ibi stans*, praeter id quod scabrum anapaestum facit, etiam sensu deficit. Cur enim *Stans*; quasi totum hoc in uno loco in foro & vulgi corona sit actum? Repone,

Aesopus ibi tum *naris emunctae senex.* Terent. And. I, 1.

Ibi tum *exanimatus Pamphilus.*

Noster V; 10. Hic tum *venator dolens.*

IV.

Pendere ad lanium quidam vidit Simium. 1 Iterum excidit *Ut*, sollemni librariorum errore.

Pendere ad lanium quidam ut *vidit Simium, Quaesivit quidnam saperet.*

Ridicule magis hoc dictum, quam vere aestimo. 5 *Aestimo* in hoc sensu inferiorum aetatum est. Codices, teste Gudio, alio ordine; *Ridicule hoc dictum magis.* Repone,

Ridicule hoc dictum, mage *quam vere* existimo. Virgil. Aen. X, 481.

Aspice, num mage *sit nostrum penetrabile telum.*

Succes-

Intér reliqüas mérces atque obſónia;
Quaeſíuit, quidnam ſáperet. Tum Laniús iocans:
Quale, ínquit, caput eſt, tális praeſtatúr ſapor.
Ridícule hoc dictum máge quam uere exíſtimo.
Quando ét formoſos ſaépe inueni péſſimos:
Et túrpi facie múltos cognoui óptimos.

FAB. V.

Aeſopus & Petulans.

SUCCE'SSUS ad pernícium ſtultos dévocat.
Aeſópo ut quidam pétulans lapidem impégerat;
Tanto, ínquit, melior. 'Aſſem deinde illí dedit,
Sic próſecutus: Plús non habeo mehércule;
Sed únde accipere póſſis, monſtrabó tibi:
Uenit écce diues ét potens: huic ſímiliter
Impínge lapidem, et dignum accipies praémium.
Perſuáſus ille, fécit quod monitús fuit.
Sed ſpés fefellit ímpudentem audáciam:
Comprénſus namque poénas perſoluit cruce.

FAB. VI.

Muſca & Mula.

MUSCA ín temone ſédit, et mulam íncrepans:
Quam tárde is? inquit, Nón uis citius prógredi?

V.

1 *Succeſſus ad perniciem multos devocat.*
Pro *Multos* codices habent *Saepe multos*: Repone,
Succeſſus ad perniciem ſtultos *devocat.*
Compendia ſcribendi hoc erratum, ut fere cetera, pepererunt.

2 *Aeſopo quidam petulans lapidem impegerat, Tanto, inquit, melior.*
Rurſus hiat oratio, fatali quaſi errore. Repone,
Aeſopo ut *quidam petulans lapidem impegerat. Inquit*, hoc eſt, Dixit *Aeſopus*. Neſcias alioquin ex conſtructione, uter hoc dixerit, Aeſopus an Petulans.

VI.

Quam tarda es? inquit, non vis citius progredi 2
Si *Tarda es* legis, dicis mulam tardigradam, ſive naturaliter inceſſu tardam. Cur igitur ait, Non *vis?* cum *Tardam* tarde incedere, non voluntatis ſit, ſed neceſſitatis. Vidit hoc ſagaciſſimus Heinſius; & repoſuit *Non quis.* In aliud tamen vitium incidit; Si enim non *quit* mula citius progredi, cur objurgatur? Repone:
Quam tarde is, *inquit? non vis citius progredi?*
Ita *Romulus* in hac fabula, *Quam tarde ambulas?* Horat. Serm. II, 3. *Quia* tardius irent *Propter onus ſegnes.*

Uide, né dolone hoc cóllum compungám tibi.
Respóndit illa: Uérbis non moueór tuis;
Sed ístum timeo, sélla qui primá sedens
Tergúm flagello témperat lentó meum,
Et óra frenis cóntinet spumántibus.
Quaprópter aufer fríuolam insoléntiam:
Nam et úbi tricandum et úbi currendum sít scio.
Hac dérideri fábula meritó potest,
Qui síne uirtute uánas exercét minas.

FAB. VII.

Canis & Lupus.

QUAM dúlce sit libértas, breuiter próloquar.
Caní perpasto mácie confectús lupus
Forte óccucurrit. Deín salutans, ínuicem
Ut réstiterunt, 'Unde sic, quaesó, nites?
Aut quó cibo fecísti tantum córporis?
Ego, quí sum longe fórtior, pereó fame.
Canís simpliciter: 'Eadem est conditió tibi,
Praestáre domino sí par officiúm potes.
Quod? ínquit ille. Cústos ut sis líminis,
A fúribus tueáris et noctú domum.

3 *Vide, ne dolone collum compungam tibi.* *Dolo* est baculus intus pugionem habens; sed figurate hic ponitur pro muscae aculeo. Legendum est igitur,

Vide ne dolone hoc *collum compungam tibi.*

Hoc dicens Musca, aculeum exerit & ostendit.

6 *Jugum flagello temperat lento meum,*
Et lora frenis continet spumantibus.

Recte Praschius *Ora frenis*; ut Hor. Carm. I, 8. *Gallica nec lupatis Temperat ora frenis.* Utrumque versum sic refingo,

Tergum *flagello temperat lento meum,*
Et ora *frenis continet spumantibus.*

Tergum flagello cum citius me ire vult; *Ora frenis*, cum lentius. Romulus in hac fabula: *Mulionis, qui prima sella sedet, qui frenis ora regit, & loris iter flectit flagello excusso.*

9 *Namque ubi strigandum est, & ubi currendum, scio.* Ut supra III, 3. *Ibi stans*, ita hic *Ubi stri* non ita bellus est anapaestus. Et bene sane, quod non a Phaedro est, sed a correctoribus. Codices *Tricandum*; illud alterum primus aut Gruterus aut Salmasius invexit; quod postea cum plausu acceptum. *Strigare* est interquiescere, interjungere; cum jumenta jugo solvuntur. Atqui strigandi commodum tempus *Mulio* scit, non ut hic *Mula*. Ut ne addam, τῷ *Currere* non recte hic opponi *Quiescere*; non enim ubi non *quiesceret* Mula, *currendum* ei erat; sed leni plerumque passu incedendum. Revocetur antiqua lectio,

Namque úbi tricandum *& úbi currendum* sit, *scio.* *Sit*, ut Terent. Adel. IV, 2.

Scio ubi sit, verum hodie numquam monstrabo.

'Ubi, úbi utrobique Ictum habet: quod in repetitione venustum est. *Tricandum* autem est cessandum, tarde & otiose eundum. Glossae veteres; *Tricosus, cessator*, λαγγὼν, ἀργός.

Quam

Ego uéro ſum parátus. nunc patiór niues
Imbréſque, in ſiluis áſperam uitám trahens.
Quanto éſt utilius mihi ſub tecto uíuere,
Et ótioſe lárgo ſaturarí cibo?
Ueni érgo mecum. Dúm procedunt, ádſpicit
Lupus á catena cóllum detritúm cani.
Unde hóc, amice? Níhil eſt. Dic, quaeſó, tamen.
Quia uídeor acer, ádligant me intérdiu,
Luce út quieſcam, et uígilem nox cum uénerit.
Crepúſculo ſolútus, qua uiſum éſt, uagor:
Adfértur ultro pánis: de menſá ſua
Dat óſſa dominus: frúſta iactat fámilia,
Et quód faſtidit quiſque pulmentárium:
Sic ſíne labore uénter impletúr meus.
Age, ſí quo abire eſt ánimus, eſt licéntia?
Non pláne eſt, inquit. Frúere, quae laudás, canis:
Regnáre nolo, líber ut non ſím mihi.

FAB. VIII.

Frater & Soror.

PRAECE'PTO hoc monitus, ſaépe te conſídera.
Habébat quidam fíliam turpíſſimam,

VII.

1 *Quam dulcis ſit libertas, breviter proloquar.* Dedit auctor,
Quam dulce *ſit libertas, breviter proloquar.*
Dulce, res dulcis. Virgil. Eclog. III.
Dulce ſatis humor, depulſis arbutus haedis.

3 *Forte occurrit. Salútantes dein ínvicem*
Ut reſtiterunt, unde ſic quaeſo nites?
Priore verſu numeri inconcinni ſunt; *Salutantes* autem conſtructionem vitiat; poſt ſe enim poſtulat *Inquiunt*; non quod in ſententia eſt *Inquit*. Codices, fide Gudii, habent *Dein ſalutantes invicem*; unde facilis eſt emendatio:
Forte occucurrit: *dein* ſalutans, *invicem*
Ut reſtiterunt, unde ſic quaeſo nites?
Ut invicem reſtiterunt; uterque ſcilicet ſimul: ne cane progrediente, fruſtra lupus haec loqueretur, nullo audiente.

Quanto eſt facilius mihi ſub tecto vivere 13
Et otioſum largo ſatiari cibo.
Cur quaeſo *Facilius?* quod tam dura lege conceditur, ut lupus conditionem recuſet. *Facile vivere, agere*, nota quidem phraſis; ſed ſi hic *Facilius* conjungas cum *Vivere*; quid fiet de *Quanto eſt*, quod nudum deſtituetur? Dedit opinor Auctor,
Quanto eſt utilius *mihi, ſub tecto vivere?*
Vel ſi quovis modo *Facilius* retinendum ſit, hoc modo refingas licet; Cur patiar *nives?*
Quando *eſt, facilius mihi ſub tecto vivere.*
Utrumvis horum praetuleris, omnino lege cum Heinſio *Otioſe*; ne pro dativo accuſativum ponas: & verſu ſequente lege *Cani*, non *Canis*.

VIII.

1 *Praecepto monitus ſaepe te conſidera.*
Recte Schefferus, *Praecepto hoc*. Vide II, 2.

Eidemque

Itidémque ingenua et púlchra facie fílium.
Hi ſpéculum in cathedra mátris ut poſitúm ſuae,
Puerîliter ludéntes, forte inſpéxerant;
Hic ſé formoſum iáctat; illa iráſcitur,
Nec glóriantis ſúſtinet fratrís iocos;
Accípiens quippe cúncta in contuméliam.
Ergo ád patrem decúrrit, laeſura ínuicem;
Magnáque inuidia críminatur fílium,
Uir nátus quod rem féminarum tétigerit.
Ampléxus ille utrúmque, et carpens óſcula,
Dulcémque in ambos cáritatem pártiens:
Cotídie, inquit, ſpéculo uos utí uolo:
Te, fórmam ne corrúmpas nequitiae malis;
Te, fáciem ut iſtam móribus penſés bonis.

FAB. IX.

Socrates ad Amicos.

UULGÁRE amici nómen, ſed rara éſt fides.
Cum páruas aedes ſíbi fundaſſet Sócrates,

3 *Itidemque inſigni & pulchra facie filium.* *Inſignis*, ſi in laude eſt, majus quid eſt quam *Pulchra*, & male locum priorem occupat, ſententia decreſcente. Sed cum ſaepius de Facie in vituperationem capiatur, *Inſignis & Inſignitus*; ut Cicero De Leg. III, 8. *Inſignis ad deformitatem puer*; quis non videat prave ac ambigue hic poni? Ab auctore, credo, hoc erat;

Itidemque ingenua *& pulchra facie filium.*
Notum illud,

Ingenui vultus puer ingenuique pudoris.
Martial. III, 33.

Si facie *nobis haec erit* ingenua.

4 *Hi ſpeculum in cathedra, matris ut poſitum fuit.* *Ut poſitum fuit*: indignum hoc eſt tanto auctore. Lege, oratione continuata,

Hi ſpeculum in cathedra matris ut poſitum ſuae
Puerîliter ludentes forte inſpexerant.

Ubi ordo eſt, *Hi, ut forte inſpexerant ſpeculum* &c.

8 *Accipiens quid enim cuncta in contumeliam.* *Quid enim* apud Virgilium Horatium alioſque reperiri ſcio; ſenſu tamen, qui huic loco non convenit. Repone:

Accipiens quippe *cuncta in contumeliam.*
Quippe hic cauſam reddit, cur jocos fratris non ſuſtineret. Sic I, 28.

Contempſit illa, tuta quippe *ipſo loco.*
& III, 2. *Quidam contra miſeriti,*
Perituras quippe, *quamvis nemo laederet.*
Cauſam habes, cur illa contempſerit, hi miſeriti ſint. Error, ut paſſim, ex ſcribendi compendio natus.

9 *Ergo ad patrem cucurrit laeſura invicem.* Recte codices & editio princeps *Decurrit*; tempore praeſenti, ut mox *Criminatur*. *Decurrit*, hoc eſt, *Confugit*.

11 *Amplexus utrumque ille & carpens oſcula.* Codices & editiones veteres, rectius,

Amplexus ille utrumque.

15 *Tu formam ne corrumpas nequitiae malis,*
Tu faciem ut iſtam moribus vincas bonis.
Recte habet *Nequitiae malis*, & perperam mutant. Juvenalis XIV, 216 eodem ac hic ſenſu;

Parcen-

(Cuiús non fugio mórtem, ſi famam ádſequar;
Et cédo inuidiae, dúm modo abſoluár cinis)
E pópulo ſic neſcío quis, ut fierí ſolet:
Quaeſó, tam anguſtam tális uir ponís domum?
Utinam, ínquit, ueris hánc amicis ímpleam.

FAB. X.

Poëta de Credere & non Credere.

PERÍCULOSUM, et crédere, et non crédere.
Utriúſque exemplum bréuiter exponám rei.
Hippólitus obiit, quía nouercae créditum eſt.
Caſſándrae quia non créditum, ruit 'Ilium.
Ergo éxploranda eſt uéritas multum ét diu;
Ne ſtúlta praue iúdicet ſenténtia.
Sed fábuloſam né uetuſtatém eleues,
Narrábo tibi, memória quod factum éſt mea.
Marítus quidam cúm diligeret cóniugem,
Togámque puram iám pararet fílio;
Sedúctus in ſecrétum a liberto éſt ſuo

Parcendum eſt teneris: nondum implevere me-
Nativae mala nequitiae. [*dullas*
Bis, ter tamen hic peccatum eſt, quod nemo deprehendit. Repone:
Te, *formam ne corrumpas nequitiae malis;*
Te, *faciem ut iſtam moribus* penſes *bonis.*
Volo *vos*, ait, uti ſpeculo; unde idem caſus ſequitur, *Te, Te. Vincere faciem* quid hic faciat, nullus video. *Penſare malam formam moribus bonis* proprie dicitur. Plinius IX, 41. de Echenecide, *Quae crimina una laude penſat.* Sappho in Ovid. Ep.
Si mihi difficilis formam natura negavit;
Ingenio formae damna rependo meae.

X.

1 *Periculoſum eſt credere, & non credere.*
Repone, ſententia gratias agente,
Periculoſum, & credere & non credere.

5 *Ergo exploranda eſt veritas multum prius,*
Quam ſtulta prave judicet ſententia.
Multum prius: quis ſic dicentem ferat pro *Multo?* Terent. Hec. IV, 1. *Multo prius, quam tu, illum ſcivi.* Hoc opinor videns Scheffe-rus divellit verba; ut ordo ſit, *Multum exploranda priuſquam* &c. Sed laterem lavat: cum in iſtam ſententiam *ſtulta prave* ſtultiſſime ingeruntur. *Veritas multum exploranda eſt, priuſquam ſententia judicet:* hoc recte. Priuſquam *ſtulta* judicet, hoc ineptiſſime: cum veritate explorata, non poſſit eſſe *ſtulta.* Repono auctoris verba:
Ergo exploranda eſt veritas multum & diu,
Ne *ſtulta prave judicet ſententia.*
Multum & diu ſaepe conjuncta veniunt. Plaut. Moſtell. I, 2.
Recórdatus múltum & diú *cogitávi.*

Sed fabuloſa ne vetuſtate elevem. 7
Quid cavet ne *elevet?* ſententia manca eſt & nihil dicit. Codices, teſte Gudio, *vetuſta-tem.* Repone.
Sed fabuloſam *ne vetuſtatem* eleves.
Ne contemnas iſta Hippolyti & Caſſandrae, ut vetuſta & ficta. Lucanus IX, 359.
Invidus, annoſo famam qui derogat aevo.

Seductus in ſecretum a liberto ſuo. 11
Repone, ne pendeat ſententia;
Seductus in ſecretum a liberto eſt *ſuo.*

Qui

Speránte heredem ſúffici ſe próximum.
Qui, cúm de puero múlta mentitús foret,
Et plúra de flagítiis caſtae múlieris,
Adiécit (id quod ſéntiebat máxime
Dolitúrum amanti) uéntitare adúlterum,
Stupróque turpi póllui famám domus.
Incénſus ille fálſo uxoris crímine
Simuláuit iter ad uíllam, clamque in óppido
Subſédit; dein de nócte ſubito iánuam
Intráuit, recta cúbiculum uxoris petens;
In quó dormire máter natum iúſſerat,
Aetátem adultam ſéruans diligéntius.
Dum quaérunt lumen, dúm concurſant fámilia;
Iraé furentis ímpetum non ſúſtinens,
Ad léctum accedit, téntat in tenebrís caput.
Ut ſéntit tonſum, gládio pectus tránſigit;
Nihíl reſpiciens, dúm dolorem uíndicet.
Lucérna inlata, ſímul adſpexit fílium,
Sanctóque uxorem dórmientem cúbiculo,
Sopíta primo quaé nil ſomno ſénſerat;
Repraéſentauit ín ſe poenam fácinoris,
Et férro incubuit, quód credulitas ſtrínxerat.
Accúſatores póſtularunt múlierem,
Romámque pertraxérunt ad centúmuiros.
Malígna inſontem déprimit ſuſpício,
Quod bóna poſſideat: ſtánt patroni, fórtiter
Cauſám tuentes ínnocentis féminae.
A Díuo Auguſto túnc petiere iúdices,

13 *Qui*, dum *de puero multa mentitus foret.* Jam diu recte repoſuerunt *Cum.*

20 *Subſedit: deinde noctu ſubito januam.* Repone quod concinnius eſt, ideoque & verum: *Subſedit:* dein de nocte *ſubito januam.* Terent. Adel. V, 3. *Cum primo luci ibo hinc.* De nocte *cenſeo.*

29 *Lucerna adlata, ſimul adſpexit filium.* Recte Heinſius, *Inlata.* Exempla paſſim obvia ſunt.

40 *Ut adjuvaret jurisjurandi fidem.* Noſter infra IV, 4. in re non diſſimili, cum ſenſus teſtamenti colligi non poſſet, Fidem advocavit, *jure neglecto, parens.* An & hic legendum, *Ut* advocarent *jurisjurandi fidem?* Hoc eſt, Cum nec condemnare mulierem nec abſolvere vellent, petiere Centumviri ab Auguſto, *Ut liceret eis ejurare illud judicium; quoniam ſibi non liqueret.*

47 *Quod ſi damnanda perſcrutatus crimina.* *Damnanda* iners hic & inſulſum Epitheton. In varias igitur conjecturas itum eſt. Rem acu

Ut áduocarent iúrisiurandí fidem,
Ipſós quod error ímplicuiſſet críminis.
Qui póſtquam tenebras díſpulit calúmniae,
Certúmque fontem uéritatis répperit;
Luat, ínquit, poenas caúſa libertús mali:
Namque órbam nato ſímul et priuatám uiro,
Miſerándam potius quám damnandam exíſtimo.
Quod ſí cunctando pérſcrutatus crímina
Patérfamilias éſſet, ſi mendácium
Subtíliter rimátus a radícibus;
Non éuertiſſet ſcélere funeſtó domum.
Nil ſpérnat auris, néc tamen credát ſtatim.
Quandóquidem et illi péccant, quos minimé putes,
Et quí non peccant, impugnantur fraúdibus.
Hoc ádmonere ſímplices etiám poteſt,
Opínione altérius ne quid pónderent.
Ambítio namque díſſidens mortálium
Aut grátiae ſubſcribit, aut odió ſuo.
Erit ílle notus, quém per te cognóueris.
Haec éxſecutus ſúm propterea plúribus,
Breuitáte nimia quóniam quoſdam offéndimus.

FAB. XI.

Eunuchus ad Improbum.

EUNU'CHUS litigábat cum quodam ímprobo;
Qui, ſúper obſcoena dícta et petulans iúrgium,
Damnum ínſectatus éſt amiſſi córporis.
Quin, áit, hoc unum eſt, cúr laborem uálidius;

acu tetigiſſe videor legendo,
Quod ſi cunctando *perſcrutatus crimina.*
Cunctando opponitur verſui XV,
Irae furentis impetum non ſuſtinens.
Unus homo nobis cunctando *reſtituit rem.*
Juvenalis VI, 220.
Quis teſtis adeſt? quis detulit? audi:
Nulla unquam de morte hominis cunctatio *longa eſt.*

48 *Si mendacium*
Subtiliter limaſſet, a radicibus
Non euertiſſet ſcelere funeſto domum.

Limare mendacium nihil aliud ſignificet, quam mendacium, jam impudens & incredibile, ita expolire & refingere, ut fidem mereatur. Quid ergo hic facit, ubi nullus tali ſenſui locus? Corrige & diſtingue; *Si mendacium*
Subtiliter rimatus *a radicibus;*
Non euertiſſet ſcelere funeſto domum.
Rimari a radicibus, ut Plautus, *Ab ſtirpe exquirere. Eſſet* bis hic accipitur; *Si perſcrutatus eſſet, ſi rimatus.*

XI.

En, ait, hoc unum eſt, cur laborem validius. 4
Recte Heinſius *Quin, ait.*

Intégritatis téſtes quia deſúnt mihi.
Sed quíd fortunae, ſtúlte, delictum árguis?
Id démum eſt homini túrpe, quod meruít pati.

FAB. XII.

Pullus ad Margaritam.

IN ſtérculino púllus gallináceus,
Dum quaérit eſcam, Márgaritam ut répperit;
Iacés indigno quánta res, inquít, loco?
Te ſí quis pretii cúpidus uidiſſét tui,
Olím rediſſes ád ſplendorem príſtinum.
Ego quód te inueni, pótior cui multo éſt cibus,
Nec tíbi prodeſſe néc mihi quicquám poteſt.
Hoc íllis narro, quí me non intéllegunt.

FAB. XIII.

Apes & Fuci, Veſpa judice.

APES in alta quércu ut fecerúnt fauos,
Hos Fúci inertes éſſe dicebánt ſuos.
Lis ád forum dedúcta eſt, Ueſpa iúdice:
Quae génus utrumque nóſſet cum pulchérrime,
Legém duabus hánc propoſuit pártibus:
Non inconcinnus córpus et par éſt color,
In dúbium plane rés ut merito uénerit.
Sed, né religio péccet imprudéns mea,

XII.

1 *In ſterquilinio pullus Gallinaceus.* Recte Gudius. *Sterculino*, verſu id flagitante. Vide nos ad Terent. Phor. III, 3, 41.

2 *Dum quaerit eſcam, margaritam repperit.* Laxa haec & hiantia ſic connecte; *Dum quaerit eſcam, margaritam* ut *repperit; Faces indigno* &c.

4 Hoc *ſiquis pretii cupidus vidiſſet tui, Olim rediſſes ad ſplendorem maximum.* Repone, *Te ſiquis pretii cupidus vidiſſet tui, Olim rediſſes ad ſplendorem* priſtinum. Utrumque confirmat Romulus Fab. I; *Si aliquis cupidus invenisset* te, *gaudens te confeſtim rapuiſſet, ut* ad priſtinum ſplendorem *decoris tui rediret.* Nec minus ipſa ſententia utrumque flagitat.

6 *Ego qui te inveni, potior cui multo eſt cibus, Nec tibi prodeſſe, nec mihi quicquam potes.* Oratio ſoloeca eſt: pro *Potes* requiritur *Poſſum.* Egregie Heinſius,
Ego quòd *te inveni, potior cui multo eſt cibus, Nec tibi prodeſſe, nec mihi quicquam* poteſt.

XIII.

1 *Apes in alta quercu fecerant favos.* Codices, fide Gudii; *Fecerunt.* Repone;

Apes

Alnós accipite, et céris opus infúndite;
Ut éx ſapore méllis et formá faui,
De quís nunc agitur, aúctor horum adpáreat.
Fucí recuſant: 'Apibus conditió placet.
Tunc ílla hæc litem ſúſtulit ſenténtia;
Apértum eſt, quis non póſſit, aut quis fécerit.
Quaprópter Apibus frúctum reſtituó ſuum.
Hanc præteriſſem fábulam ſiléntio,
Si légem Fuci nón recuſaſſént datam.

FAB. XIV.

Aeſopus ludens.

PUERO'RUM in turba quídam ludentem 'Atticus
Aeſópum nucibus cúm uidiſſet; réſtitit,
Et quáſi delirum ríſit. Quod ſenſit ſimul
Deríſor potius quám deridendús ſenex;
Arcúm retenſum póſuit in mediá uia:
Heus, ínquit, ſapiens, éxpedi quid fécerim.
Concúrrit populus. 'Ille ſe torquét diu,
Nec quaéſtionis póſitae cauſam intéllegit:
Nouiſſime ſuccúmbit. Tum uictór ſophos:
Corrúmpes arcum, ſémper tenſum ſi hábueris:
At ſí laxaris; cúra uoles, erit útilis.
Sic lúdus animo débet aliquandó dari,
Ad cógitandum mélior ut redeát ſibi.

Apes in alta quercu ut fecerunt *fauos*;

13 *Tunc illa talem ſuſtulit ſententiam* Codices *Sententia*. Repone,
Tunc illa hac litem *ſuſtulit* ſententia.

17 *Si pactam fuci non recuſaſſent fidem.* Nec quid omnino ſit, *Recuſare pactam fidem*, ſcio; nec ullum quod fuci fecerint pactum hic invenio. *Lex* eis, ſive *conditio* propoſita eſt, quam recuſarunt: Pactio nulla intervenit. Reponendum puto,

Si legem *fuci non recuſaſſent* datam.

XIV.

Cito rumpes arcum, ſemper ſi tenſum habueris. 10 Sententia perabſurda. Dum enim *tenſus habetur* arcus, quomodo *rumpi* poteſt? Si *ſemper* tenſus, quomodo *cito* rumpetur? Repone;
Corrumpes *arcum, ſemper tenſum ſi habueris.*

Ad cogitandum melior ut redeat tibi. 13 Immo repone.
Ad cogitandum melior ut redeat ſibi.
Non *Tibi*; nam animus cujuſque is eſt quiſque.

FAB. XV.

Canis ad Agnum.

INTER capellas Agno palanti Canis,
Stulte, inquit, erras, non est hic mater tua:
Ouéſque ſegregátas oſtendit procul.
Non illam curo, quae, cum libitum eſt, concipit;
Dein pórtat onus ingrátum certis ménſibus; 5
Nouiſſime prolápſam effundit ſárcinam:
Uerum iſtam, quae me nútrit admoto úbere;
Fraudátque natos lácte, ne deſit mihi.
Tamen illa eſt potior, quae te peperit. Non ita eſt.
Unde illa ſciuit, níger an albus náſcerer? 10
Age pórro ſciſſet. Cum crearer máſculus;
Beneficium magnum ſáne natali dedit,
Ut éxſpectarem lánium in horas ſíngulas.
Cuius poteſtas núlla in gignendo fuit,
Cur hác ſit potior, quae iacentis míſerita eſt, 15
Dulcémque praeſtat ſponte beneuoléntiam?
Facit parentes bónitas, non necéſſitas.
His démonſtrare uóluit auctor uérſibus,
Obſiſtere homines légibus, meritis capi.

FAB. XVI.

Cicada & Noctua.

HUMANITATI qui ſe non accómmodat,
Plerúmque poenas óppetit ſupérbiae.

XV.

5. *Dein portat onus ignotum certis menſibus.* Cur *Ignotum?* an quia in utero clauſum & nondum viſum? atqui eodem nomine & cor, pulmones, inteſtina dici poſſint *Ignota*. Corrige,

Dein portat onus ingratum *certis menſibus.* Recte elevat matris beneficia; quod non libenter ſed ingratiis onus portaret. Catull. LXIX.

Ingratum *tremuli tolle parentis* onus.

15. *Dulcemque ſponte praeſtat benevolentiam.*

Repone non parvo verſus commodo:

Dulcemque praeſtat ſponte *benevolentiam.*

XVI.

5. *Cavoque ramo capere ſomnum interdiu.* *Ramus* arboris non temere *cavus* eſt. Dedit auctor,

Cavoque trunco *capere ſomnum interdiu.* Horat. Carm. II, 19. *Atque* truncis *Labſa* cavis *iterare mella.*

6. *Regata eſt ut taceret, multo validius.* Repone, quod hiulca iſta connectat;

Regata.

Cicáda acerbum Nóctuae conuícium
Faciébat, ſolitae uíctum in tenebris quaérere,
Cauóque trunco cápere ſomnum intérdiu.
Rogáta uti taceret, multo válidius
Clamáre coepit: rúrſus admotá prece,
Accénſa magis eſt. Nóctua, ut uidít ſibi
Nullum éſſe auxilium, et uérba contemní ſua,
Hac éſt adgreſſa gárrulam fallácia:
Dormíre quia me nón ſinunt cantús tui,
Sonáre citharam quós putes Apóllinis;
Potáre eſt animus néctar, quod Pallás mihi
Nupér donauit: ſí non faſtidís, ueni;
Una bibamus. Illa, quae ardebát ſiti,
Simúl cognouit uócem laudarí ſuam,
Cupide áduolauit. Nóctua egreſſa é cauo
Trepidántem conſectáta eſt, et letó dedit.
Sic, uíua quod negárat, tribuit mórtua.

FAB. XVII.

Arbores in Deorum tutela.

OLIM, quas uellent éſſe in tutelá ſua,
Diuí legerunt Arbores: quercús Iouí,
Et myrtus Ueneri plácuit; Phoebo laúrea,
Pinús Cybebae, pópulus celſa Hérculi.
Minérua admirans, quáre ſteriles ſúmerent,
Intérrogauit cauſam. Dixit Iúppiter;
Honórem fructu né uideamur uéndere.
At, Mehércule, illa, nárret quod quis uóluerit;

Rogata uti *taceret, multo validius*
Clamare coepit.

12 *Sonare citharae quos putes Apollinis.*
Repone,
Sonare citharam *quos putes Apollinis.*
Orde eſt, *Citharam ſonare cantus.*

XVII.

6 *Interrogauit. Cauſam dixit Iuppiter.*
Diſtingue,
Minerua, admirans quare ſteriles ſumerent,
Interrogauit cauſam. Dixit Iuppiter.

Honore fructum ne videamur vendere. 71
Rectius, opinor, alii:
Honorem fructu *ne videamur vendere.*
hoc eſt, Honorem quem tribuimus, fructu quem accipimus.

At mehercule narrabit, quod quis voluerit. 8
Verſus claudicat, quem ſic emendandum puto;
At, Mehercule, illa, narret *quod quis voluerit.*
Ita III, 2.
At illa. *Memini qui me ſaxo petierint:*
I, 25. At ille, *Facerem mehercule.* I, 31. At illa

Oliua nobis própter fructum est grátior.
Tunc sic Deorum génitor atque hominúm sator:
O náta, merito sápere dicêre ómnibus:
Nisi útile est, quod fácimus, stulta est glória.
Nihil ágere, quod non prósit, fabella ádmonet.

F A B. XVIII.

Pavo ad Junonem.

PAUO ád Iunonem uénit, indigné ferens
Cantús Luscinii quód sibi non tribuerit:
Illum ésse cunctis áuibus admirábilem:
Se dérideri, símul ac uocem míserit.
Tunc cónsolandi grátia dixít Dea:
Sed fórma uincis, uíncis magnitúdine;
Nitór Smaragdi céllo praefulgét tuo;
Pictísque plumis gémmeam caudam éxplicas.
Quo mi, ínquit, mutam spéciem, si uincór sono?
Fatórum arbitrio pártes sunt auibús datae:
Tibi fórma, uires áquilae, luscinió melos,
Augúrium coruo, laéua cornici ómina:
Omnésque propriis súnt contentae dótibus.
Noli ádfectare, quód tibi non ést datum;
Delúsa ne spes ád querelam récidat.

F A B. XIX.

Aesopus ad Garrulum.

AESO'PUS domino sólus cum esset fámilia,

ille expirans. I, 15. At ille *lentus*. *Narret* autem, potius quam *Narrabit*; ut Plautus Perf. III, 1.

Dicat *quod quisque volt, ego de hac sententia*
Non demovebor.

XVIII.

3 *Illam esse cunctis auribus admirabilem.*
Codices quidem *Auribus*; sed jam olim reposuerunt *Avibus*, tam sententia quam versu gaudente. Cum admiratio solius Animi sit; scire velim quo pacto Aures admirari possint.

Omnes quae propriis sunt contentae vocibus. 13
Egregie Heinsius,

Omnesque propriis sunt contentae dotibus.

XIX.

Coepit redire. Et quidam e turba garrulus. 7
Recte Heinsius, *Hic quidam*, id est, *Tum*.

XX.

Galli Cybebes circum quaestus ducere. 4
Pro *Quaestus* dedit auctor *Vicos* vel *Pagos*. Babrias in eadem fabula *Κώμην* usurpat:

Οὗτοι δὲ κύκλῳ πᾶσαν ἐξ ἔθους κώμην
Περιιόντες. &c.

Paráre cenam iúſſus eſt matúrius.
Ignem érgo quaerens áliquot luſtrauit domos;
Tandémque inuenit, úbi lucernam accénderet.
Tum circumeunti fúerat quod iter lóngius,
Effécit breuius: námque recta pér forum
Coepít redire. Hic quídam è turba gárrulus;
Aeſópe, medio ſóle quid cum lúmine?
Hominem, ínquit, quaero; et ábiit feſtinans domum.
Hoc ſí moleſtus ille ad animum réttulit;
Senſít profecto, ſe hóminem non uíſum ſeni,
Intémpeſtiue qui occupato adlúſerit.

FAB. XX.

Aſinus & Galli.

Qui nátus eſt infélix, non uitám modo
Triſtém decurrit; uérum poſt obitúm quoque
Perſéquitur illum dúra fati míſeria.
Gallí Cybebes círcum pagos dúcere
Aſinúm ſolebant, báiulantem ſárcinas.
Huic, cúm labore et plágis eſſet mórtuus,
Detrácta pelle, ſíbi fecerunt týmpana.
Rogáti mox a quódam, Delicíi ſuo
Quidnám feciſſent; hóc iocati ſúnt modo:
Putábat ſe poſt mórtem ſecurúm fore:
Ecce áliae plagae cóngeruntur mórtuo.

Explicit Liber III.

Hi do mere omnes vicos circumeuntes. Gloſſae veteres, Κώμη, vicus, pagus.

Huic, *cum labore & plagis eſſet mortuus, Detracta pelle.*

6 *Is cum labore & plagis eſſet mortuus.* Repone.

Quidnam feciſſent, hoc locuti ſunt modo. 9
Recte Heinſius, *Hoc* jocati *ſunt modo.*

INCIPIT

INCIPIT

LIBER QUARTUS.

PROLOGUS.

IOCULÁRE hoc tibi uidétur: et ſané rei
Dum níhil habemus máius, calamo lúdimus.
Sed díligenter ſi íntuere has naénias,
Quantám ſub illis útilitatem réperies?
Non ſémper res ſunt, quód uidentur: décipit
Frons príma multos: rára mens intéllegit,
Quid ínteriore cóndat natura ángulo.
Hoc né locutus ſíne mercede exíſtimer,
Fabéllam adiíciam dé Muſtela et Múribus.

FAB. I.

Muſtela & Mures.

MUSTÉLA, cum annis ét ſenécta débilis
Murés ueloces nón ualeret ádſequi,
Inuóluit ſe farína, et obſcuró loco
Abiécit negligénter. Mus eſcám putans
Adſíluit, et comprénſus occubuít nece.
Altér ſimiliter périit, deinde et tértius.

PROL.

1 *Joculare tibi videtur: & ſane levi,*
Dum nihil habemus majus, calamo ludimus. *Leve* in codicibus eſt; *Levi* a Scheffero venit. Atqui haud dixerit quis *levi calamo*, eo ſenſu quo *Levi brachio, Leviore lyra*; quia *Levis* generale *calami* Epitheton eſt, neque quicquam novae ſignificationis addit. Virgil. Eclog. V.
Tu calamos *inflare* leves, *ego dicere verſus.*
Martial. IX, 75.
Frange leves calamos, *& ſcinde, Thalia, libellos.*
Mallet autem Heinſius, *Joculares tibi videmur:* fruſtra, niſi fallor; cum *Jocoſus* quidem tam de Perſona quam Re praedicetur, *Jocularis* de Re tantum. Dedit, opinor, auctor:
Joculare hoc *tibi videtur: & ſane* rei
Dum nihil habemus majus, calamo ludimus. *Nihil rei*, ut Ter. Adel. IV, 5.
Tibi vero quid iſtic rei *fuit.* Nihil *mihi quidem.* & II, 1. *Quid tibi rei mecum eſt? Nihil.* *Rei* in fine verſus, ut noſter IV, 3. *Parvae vindictam rei Dum quaero demens. Dum rei nihil habemus majus*, dum graviore negotio non occupamur, Terent. Andr. V, 4. *Habet aliud, magis ex ſeſe, & majus.*

Non ſemper ea ſunt, quae videntur. 5
Ea ad *Naenias* referri, genus Neutrum prohibet: nihil autem eſt aliud, quo referatur. Repone:
Non ſemper res *ſunt*, quod *videntur.*
Exemplo in proxima Fabula Muſtela eſt, quae Farina

Aliquót ſecutis, uénit et retórridus,
Qui ſaépe laqueos ét muſcipula effúgerat;
Procúlque inſidias cérnens hoſtis cállidi,
Sic uáleas, inquit, út farina es quaé iaces.

FAB. II.

Vulpes & Uva.

FAME' coacta Uúlpes alta in uínea
Uuam ádpetebat, ſúmmis ſaliens úiribus:
Quam tángere ut non pótuit, diſcedéns ait:
Nondúm matura eſt, nólo acerbam ſúmere.
Qui, fácere quae non póſſunt, uerbis éleuant,
Adſcríbere hoc debébunt exemplúm ſibi.

FAB. III.

Equus & Aper.

EQUU'S ſedare ſólitus quo fuerát ſitim,
Dum ſéſe Aper uolútat, turbauit uadum.
Hinc órta lis eſt. Sónipes iratús Fero
Auxílium petiit Hóminis: quem dorſó leuans,
It in hóſtem laetus. Iáctis hunc telís eques
Poſtquam ínterfecit, ſíc locutus tráditur:
Laetór tuliſſe auxílium me precibús tuis;
Nam praédam cepi, et dídici quam ſis útilis:

Farina & eſca videbatur, ſed non erat.

7 *Quod interiore condidit cura angulo.*
Repono:
Quid *interiore* condat natura *angulo.*
Ter. Phorm. V, 6.
Num tu intellegis, quid hic narret?
Noſter III, 3. *Naris emunctae ſenex.*
Natura numquam verba cui potuit dare.
Hi tres verſus non ad fabulas has ſpectant, ſed Γνῶμαι ſunt & generales ſententiae.

I.

5 *Adſiluit, & compreſſus occubuit neci.*
Recte jam olim repoſuerunt *Compreſſus.*

6 *Alter ſimiliter, deinde periit tertius.*
Codices habent, *Periit & tertius.* Repone,
Alter ſimiliter periit, deinde & tertius.
Romulus in hac Fabula:
Alter ſimiliter capitur, deinde & tertius.

III.

Rediit ad hoſtem. Jactis hunc telis eques. 5
Codices ſic exhibent: *Redit ad hoſtem laetus: jactis hunc telis eques.* Viri eruditi ex verſu ejecerunt *Laetus:* quod tamen ſine ſententiae damno abeſſe non poteſt. Dedit auctor:
It in *hoſtem* laetus. *Jactis hunc telis eques.*
Virgil. Aen. XI. *Nec longe ſcilicet* Hoſtes
Quaerendi nobis; circumſtant undique muros.
Imus in adverſos? *quid ceſſas?*
It in hoſtem, hoſtili animo: *Redit ad hoſtem,* etiam qui in gratiam rediturus eſt.

Atque íta coëgit frénos inuitúm pati.
Tum moéſtus ille: Páruae uindictám rei
Dum quaéro demens, ſéruitutem répperi.
Haec íracundos ádmonebit fábula,
Impúne potius laédi, quam dedi álteri.

FAB. IV.

Aeſopus.

PLUS éſſe in uno ſaépe quam in turbá boni,
Narrátione póſteris tradám breui.
Quidám decedens trés reliquit fílias;
Unám formoſam, et óculis uenantém uiros;
At álteram laníficam, frugi, et rúſticam;
Deuótam uino tértiam, et turpíſſimam.
Harum aútem matrem fécit heredém ſenex
Sub cónditione, tótam ut fortunám tribus
Aequáliter diſtríbuat, ſed talí modo:
Ne dáta poſſideant aút fruantur; túm, ſimul
Habére res deſíerint quas accéperint,
Centéna matri cónferant ſeſtértia.
Athénas rumor ímplet. Mater ſédula
Iuris peritos cónſulit. Nemo éxpedit,
Quo páćto non poſſideant quod fuerít datum,
Fructúmue capiant; deínde quae habuerínt nihil.
Quanám ratione cónferant pecúniam.
Poſtquám conſumpta eſt témporis longí mora,
Nec téſtamenti pótuit ſenſus cólligi;
Fidem áduocauit, iúre neglectó, parens.

IV.

15 *Quo pacto non poſſideant, quod fuerat datum.* Lege. *Fuerit.*

16 *Fructumve capiant: deinde quae* tulerint *nihil.* Repone, *Deinde quae* habuerint *nihil:* ut ſupra v. 11. *Tum ſimul* habere *res deſierint.*

19 *Aeſopus media ſubito in turba conſtitit.* Repone *Ut*, quod fere ſemper omiſerunt Librarii;

Aeſopus media ſubito in turba ut *conſtitit.*

Interpretari non potuiſſent *Attici.* 32
Lege *Potuerint.*

Agros, vités & pecora cum paſtoribus. 38
Illud *Vites*, cum ſyllabam poſteriorem acuat, tam metro, quam ſententiae nocet. Codices, habent non *Uites*, ſed *Utiles*. Repono:
Agros & uillam *& pecora cum paſtoribus.*
Firmat hoc verſus 23,

Lanificae

Sepónit moechae uéſtem, mundum múliebrem,
Lauátionem argénteam, eunuchós glabros:
Lanificae agellos, pécora, uillam, operários,
Boués, iumenta, et ínſtrumentum rúſticum:
Potríci plenam antíquis apothecám cadis,
Domúm politam, et délicatos hórtulos.
Sic déſtinata dáre cum uellet ſíngulis,
Et ádprobaret pópulus, qui illas nóuerat;
Aeſópus media ſúbito in turba ut cónſtitit:
O ſi maneret cóndito ſenſús patri,
Quam gráuiter ferret, quód uoluntatém ſuam
Intérpretari nón potuerint Attici!
Rogátus deinde, ſóluit errorem ómnium:
Domum et órnamenta cúm uenuſtis hórtulis
Et uína uetera dáte lanificae rúſticae.
Ueſtem, úniones, pédiſequos, et cétera
Illi ádſignate, uítam quae luxú trahit.
Agrós et uillam et pécora cum paſtóribus
Donáte moechae. Núlla poterit pérpeti,
Ut móribus quid téneat alienúm ſuis.
Deformis cultum uéndet, ut uinúm bibat.
Agrós abiiciet moécha, ut ornatúm paret.
At illa gaudens pécore, et lanae dédita,
Quacúmque ſumma trádet luxuriaé domum.
Sic núlla poſſidébit quod fuerít datum,
Et dictam matri cónferent pecúniam
Ex prétio rerum, quás uendiderint ſíngulae.
Ita, quód multorum fúgit imprudéntiam,
Unius hominis répperit ſolértia.

Lanificae agellos, pecora, villam, *operarios.*

41 *Deformis cultum vendet, ut vinum paret.* Cum *Paret* etiam proximo verſu & eodem pede iteretur, Gronovius ex conjectura *Petat.* Atqui *Vinum petere*, eſt ex taberna venale ſubinde petere, non domi in penu poſſidere. Repone,

Deformis cultum vendet, ut vinum bibat.

FAB. V.

Pugna Murium & Muſtelarum.

CUM uícti Mures Múſtelarum exércitum
(Hiſtória quorum et ín tabernis píngitur)
Fugerént, et artos círcum trepidarént cauos;
Aegré recepti, támen euaſerúnt necem.
Ducés at horum, quí capitibus córnua
Suís ligarant, út conſpicuum in proélio
Habérent ſignum quod ſequerentur mílites,
Haeſére in portis, ſúntque capti ab hóſtibus:
Quos ímmolatos uíctor auidis déntibus
Capácis alui mérſit tartareó ſpecu.
Quemcúmque populum tríſtis euentús premit,
Periclitatur mágnitudo príncipum,
Minúta plebes fácili praeſidió latet.

FAB. VI.

Poëta.

TU, quí naſutus ſcrípta deſtringís mea,
Et hóc iocorum légere faſtidís genus;
Paruá labellum ſúſtine patiéntia,
Seuéritatem fróntis dum placó tuae:
Et ín cothurnis pródit Aeſopús nouis.
Utinám nec umquam Pélii nemoris iugo
Pinús bipenni cóncidiſſet Théſſala;

V.

1 *Cum victi mures muſtelarum evercitu.*
Victi exercitu, quo ſodes exemplo ſic loquamur? Repone,
Cum victi mures muſtelarum exercitum
(Hiſtoria quorum & in tabernis pingitur)
Fugerent.
Et hoc eſt *Etiam* & Heinſius viderat.

4 *Duces eorum, qui capitibus cornua.*
Recte Heinſius: *Duces at horum.*

VI.

1 *Tu qui, naſute, ſcripta deſtringis mea.*
Repone,
Tu qui naſutus *ſcripta deſtringis mea.*

Parua libellum ſuſtine patientia. 3
Quid eſt *Suſtine libellum?* ne pondere ſuo decidat, aut taedio tuo projiciatur? Nugae. Reſtituo ſibi manum auctoris,
Parva labellum *ſuſtine patientia.*
In faſtidio, contempto, offenſa labium inferius exporrigi ſolet. Tu, inquit, qui *faſtidis* hoc genus jocorum, ſuſtine parumper *labellum*; omitte faſtidium & ſeveritatem. Perſius III, 81.
Murmura cum ſecum & rabioſa ſilentia rodunt,
Atque exporrecto *truſinantur verba* labello.
Juvenalis XIV, 325.
Hoc quoque ſi rugam trahit, extenditque labellum.

hoc

Nec ád professae mórtis audacém uiam
Fabricásset Argus ópere Palladió ratem:
Inhóspitalis príma quae Pontí sinus
Patefécit, in perníciem Graiûm et Bárbarûm.
Namque ét superbi lúget Aeëtaé domus,
Et régna Peliae scélere Medeaé iacent:
Quae saéuum ingenium uáriis inuoluéns modis,
Illíc per artus frátris explicuít fugam;
Hic caéde patris Péliadum infecít manus.
Quid tíbi uidetur? Hóc quoque insulsum ést, ais,
Falsóque dictum: lónge quia uetústior
Aegaéa Minos clásse perdomuít freta,
Iustíque uindicáuit exemplum ímperi.
Quid ego érgo possum fácere tibi, lectór Cato?
Si néc fabellae té iuuant nec fábulae;
Nolí molestus ésse omnino líteris,
Maiórem exhibeant né tibi moléstiam.
Hoc íllis dictum est, quí consulto naúseant,
Et, út putentur sápere, nil non uítuperant,

FAB. VII.

Vipera & Lima.

MORDÁCIOREM qui ímprobo dente ádpetit,
Hoc árgumento sé describi séntiat.
In ófficinam fábri uenit Uípera:
Hic cúm tentaret sí qua res essét cibo,

hoc est, ut ibi Scholiastes, *Si displicet & tristem facit.* & X, 67. de Seiani fastu & superbia: *Quae* labra, *quis illi*
Vultus erat?

20 *Justoque vindicavit exemplo impetum.*
Codices scripti *Imperium*, Egregie Heinsius:
Justique vindicavit exemplum imperi.
Imperi, prisco Genitivo, ut I, 17. *Malefici.*

21 *Quid ergo possum facere tibi, lector Cato?*
Lege, *Quid* ego *ergo possum.*

25 *Hoc illis dictum est, si qui stulti nauseant.*
Et, ut putentur sapere, caelum vituperant.
Caelum vituperare, numquam, quod falso aiunt, proverbii loco dictum est. Caelum enim crassum, insalubre, hibernum merito vituperatur. Pro *Siqui stulti* Codices *Qui stultitiam.* Repone:
Hoc illis dictum est, qui consulto *nauseant;*
Et, ut putentur sapere, nil non *vituperant.*

VII.

Haec cum tentaret, siqua res esset cibi. 4
Res cibi, inquiunt, ut Graeci passim χρῆμα συὸς &c. Frustra tamen Hellenismus huc advocatur. Repone;
Hic *cum tentaret, si qua res esset* cibo.
Siquid esset, quod edere posset. Hor. Serm. II, 6.
Hoc juvat, & melli est; *non mentiar.*

Homo

Limám momordit. Illa contra cóntumax,
Quid me, ínquit, ſtulta, dénte captas laédere,
Omne ádſuëui férrum quae corrédere?

FAB. VIII.

Vulpes & Hircus.

HOMO ſímul ac uenit ín periclum cállidus,
Reperíre effugium quaérit alteriús malo.
Cum décidiſſet Uúlpes in puteum ínſcia,
Et áltiori claúderetur márgine;
Deuénit Hircus ſítiens in eumdém locum:
Simúl rogauit, éſſet an dulcís liquor
Et cópioſus. Illa fraudem móliens,
Deſcénde, amice: tánta bonitas éſt aquae,
Uolúptas ut non póſſit ſatiarí mea.
Immíſit ſe Barbátus. Tum Uulpécula
Euáſit puteo, níxa celſis córnibus;
Hircúmque clauſo líquit haerentém uado.

FAB. IX.

Perae duae.

PERÁS impoſuit Iúppiter nobís duas:
Propriís repletam uítiis poſt tergúm dedit,
Aliénis ante péctus ſuſpendít grauem.
Hac ré uidere nóſtra mala non póſſumus:
Alíi ſimul delínquunt, cenſorés ſumus.

FAB.

VIII.

1 *Homo ſimul ac venit in magnúm periculum,*
Effugium reperire alterius quaerit malo.
Haec & metro & ſententia peccant. Repone:
Homo ſimul ac venit in periclum callidus,
Reperire effugium quaerit alterius malo.
Ita, teſte Gudio, codex Remenſis: niſi quod ex *Alterius quaerit*, mutato ordine fecerim *Quaerit alterius.*

Voluptas ut ſatiari non poſſit mea. 3
Lege, numero meliore.
Voluptas ut non poſſit ſatiari mea.

X.

Tamen, ſceleſte, ſpiritu culpam lues. 7
Recte

FAB. X.

Fur templum compilans.

LUCE'RNAM Fur accéndit ex ará Iouis,
Ipſúmque compiláuit ad lumén ſuum.
Onúſtus qui ſacrilégio cum diſcéderet,
Repénte uocem ſáncta miſit Réligio;
Malórum quamuis íſta fuerint múnera,
Mihíque inuiſa, ut nón offendar ſúbripi:
Tamén ſceleſto ſpíritu culpám lues,
Olím cum adſcriptus uénerit poenaé dies.
Sed ne ígnis noſter fácinori praelúceat,
Per quém colendos cénſuit Pietás Deos,
Ueto éſſe tale lúminis commércium.
Ita hódie nec lucérnam de flammá Deûm,
Nec dé lucerna fás eſt accendí ſacrum.
Quot rés contineat hóc argumentum útiles,
Non éxplicarit álius, quam qui répperit.
Significat primo, Saépe quos ipſe álueris
Tibi ínueniri máxime contrários.
Secúndo oſtendit, Scélera non irá Deûm,
Fatórum dicto ſéd puniri témpore.
Nouíſſime interdícit, Ne cum máleſico
Uſúm bonus conſóciet ullíus rei.

FAB. XI.

Hercules & Plutus.

OPE'S inuiſae mérito ſunt fortí uiro,
Quia díues arca uéram laudem intércipit.
Caeló receptus própter uirtutem Hércules,

Recte Heinſius, *Sceleſto ſpiritu.* Virg. Aen. XII. *Immolat, & poenam* ſcelerato ex ſanguine *ſumit.*

10 *Per quem verendos excolit pietas deos.* Quid hic ſit *Excolere deos* neſcire me fateor: neque *Verendos deos* qui dixerit, memini. Hoc ſaltem ſcire videor, *Verendos deos* a ſupremo Jove non ex decoro dici. Codex Pithaei pro *Verendos* habet *Colendos.* Repone,

Per quem colendos cenſuit *pietas deos.*

Colendos cenſuit, hoc eſt, Coli debere exiſtimavit.

Non explicabit alius, quam qui repperit. 15
Recte Heinſius *Explicarit.*

Avertis:

Cum grátulantes pérſalutaſſét Deos;
Ueniénte Pluto, qui Fortunae eſt fílius,
Auértit oculos. Caúſam ut quaeſiuít pater;
Odi, ínquit, illum, quía malis amícus eſt,
Simúlque obiecto cúncta corrumpít lucro.

FAB. XII.

Leo regnans.

UTI'LIUS nihil eſſe hómini quam rectè loqui,
Probánda cunctis éſt quidem ſenténtia,
Sed ád perniciem ſólet agi ſincéritas.
Cum ſé ferarum régem feciſſét Leo,
Et aequitatis uéllet famam cónſequi;
A priſtina deſléxit conſuetúdine:
Atque ínter illas ténui contentús cibo,
Sancta íncorrupta iúra reddebát fide.
Poſtquám labare coépit poeniténtia.
* * * * * * * * * *
* * * * * * * * * *

FAB. XIII.

* * * * * * * * * *

Adfíctione uéretri linguam múlieris;
Adfínitatem tráxit inde obſcoénitas.

FAB. XIV.

Aeſopus.

ROGÁUIT alter, tríbadas et mollés mares
Quae rátio procreáſſet? expoſuít Senex:
Idém Prometheus, aúctor uulgi fíctilis
Qui, ſimul offendit ád fortunam, frángitur;

XI.

6 *Avertit oculos. Cauſam quaeſivit Pater.* Inſere *Ut*, quod Librarii toties omiſerunt; *Cauſam* ut *quaeſivit pater; Odi, inquit, illum.*

XII.

8 *Utilius homini nihil eſt, quam recte loqui.* Repone, *Utilius* nihil eſſe homini, *quam recte loqui.*

XV.

9 *Pares dum non ſint veſtrae fortitudinis.* Recte Ritterſhuſius, *Fortitudini.*

Aeſopus

Natúrae partes, uéſte quas celát pudor,
Cum ſéparatim tóto finxiſſét die,
Aptáre mox ut póſſet corporibús ſuis,
Ad cénam eſt inuitátus ſubito a Líbero.
Ubi írrigatus múlto uenas néctare,
Seró domum eſt reuérſus titubantí pede.
Tum ſémiſomno córde, et errore ébrio,
Adplícuit uirginále generi máſculo,
Et máſculina mémbra adplicuit féminis.
Ita núnc libido práuo fruitur gaúdio.

FAB. XV.

Capellae & Hirci.

BARBÁM Capellae cum ímpetraſſent áb Ioue,
Hircí moerentes índignari coéperant,
Quod dígnitatem féminae aequaſſént ſuam.
Sinite, ínquit, illas glória uaná frui,
Et úſurpare uéſtri ornatum múneris;
Parés dum non ſint uéſtrae fortitúdini.
Hoc árgumentum mónet, ut ſuſtineás tibi
Habitu éſſe ſimiles, quí ſunt uirtute ímpares.

FAB. XVI.

Gubernator & Nautae.

CUM dé fortunis quídam quereretúr ſuis;
Aeſópus finxit cónſolandi hoc grátia.
Uexáta ſaeuis náuis tempeſtátibus,
Intér uectorum lácrimas et mortís metum
Faciem ád ſerenam ſúbito ut mutatúr dies,
Ferrí ſecundis túta coepit flátibus;
Nimiáque nautae ſe hílaritate extóllere.

XVI.

2 *Aeſopus finxit conſolandi gratia.* Lege, *Aeſopus finxit conſolandi* hoc *gratia.*

3 *Vexata ſaevis* navi *tempeſtatibus.* Codices *Navis.* Recte: modo ſi verſu V pro

Subito mutatur dies reponas *Subito* ut *mutatur dies.* Utramque emendationem praeripuit Gudius.

Nimiaque nautas hilaritate extollere. 7
Pro *Nautas* recte Heinſius *Nautae ſe.*

Factús periclo túm gubernatór Sophos;
Parcé gaudere opórtet, et ſenſím queri,
Totám quia uitam míſcet dolor et gaúdium.

FAB. XVII.

Canum Legati ad Jovem.

CANES legatos ólim miſere ád Iouem,
Melióra uitae témpora oratúm ſibi:
Ut ſéſe eriperet hóminum contuméliis,
Furfúribus ſibi conſpérſum quod paném darent,
Fimóque turpi máximam expleránt famem.
Profécti ſunt legáti non celerí pede,
Dum náribus ſcrutántur eſcam in ſtércore.
Citáti non reſpóndent. Uix tandem ínuenit
Eós Mercurius, ét turbatos ástrahit.
Tum uéro uultum mágni ut uiderúnt Iouis,
Totám timentes cóncacarunt régiam.
Propúlſi uero fúſtibus uadúnt foras.
Uetát dimitti mágnus illos Iúppiter.
Miráti ſibi legátos non reuértier,
Turpe aútumantes áliquid commiſſum á ſuis,
Poſt áliquod tempus álios adſciri iubent.
Uentér legatos ſúperiores pródidit.
Timéntes rurſus áliquid ne ſimile áccidat,
Odóre canibus ánum ſed multó replent:
Mandánt, dent operas út dimittantúr ſtatim.

XVII.

2 *Melioris vitae tempus oratum ſuae.* Docte & ingenioſe Heinſius; Meliora *vitae* tempora *oratum* ſibi.

3 *Ut ſeſe abriperet hominum contumeliis.* Codices *Ariperet*. Recte Gudius, *Ut ſeſe* eriperet. Virgilius: *Eripe me his, invicte, malis.*

15 *Turpe aſtimantes aliquod commiſſum a ſuis.* Repone: *Turpe* autumantes *aliquod commiſſum a ſuis.*

16 *Poſt aliquod tempus alios adſcribi jubent.* Repone, quod & Codices habent, *Adſciri jubent.*

Rumor legatos ſuperiores prodidit. Repone, 17
Venter *legatos ſuperiores prodidit.*
Plautus Rudente II, 7.
Quaſo vinis Graecis Neptunus nobis ſuffudit mare:
Itaque alvum prodi *ſperavit nobis falſis poculis.*

Odore canibus anum, ſed multo, replent. 19
Legendum forte,
Odore canibus anum, ſed ſpurco, *replent.*

Mandata dant, legati mittuntur ſtatim. 20
Codices ſcripti haec tantum habent; *Mandant dimittuntur ſtatim.* Repone,
Mandant, dent operas ut *dimittantur ſtatim.*

Canes,

Abeúnt. Rogantes áditum, continuo ímpetrant.
Conſédit genitor túm Deorum máximus,
Quaſſátque fulmen: trémere coepere ómnia.
Canés confuſi (ſúbitus terruerát fragor)
Repénte odorem míxtis cum merdís cacant.
Ut clámant omnes, uíndicandam iniúriam;
Sic éſt locutus ánte poenam Iúppiter:
Non éſt legatos régis non dimíttere;
Nec éſt difficile poénas culpae impónere.
Sed hóc ferent hi pró iudicio praémium:
Non ólo dimitti, uérum cruciarí fame,
Ne uéntrem continére non poſſínt ſuum.
Illi aútem, qui miſérunt hos tam fútiles,
Numquám carebunt hóminis contumélia.
Ita núnc legatos quíſque exſpectans póſterûm,
Novúm uenire cúm uidet, culum ólfacit.

FAB. XVIII.

Homo & Colubra.

QUI férт malis auxílium, poſt tempús dolet.
Gelú rigentem quídam colubram ſúſtulit,
Sinúque fouit, cóntra ſe ipſe míſericors.
Namque út refecta eſt, nécuit hominem prótinus.
Hanc ália cum rogáret cauſam fácinoris,
Reſpóndit: Ne quis díſcat prodeſſe ímprobis.

24 *Canes, confuſus ſubito quod fuerat fragor.* Lege,
Canes confuſi (ſubitus terruerat fragor.)

26 *Reclamant omnes vindicandam injuriam.* Lege. *Ut clamant.*

30 *Sed hoc feretis pro judicio praemium.* Recte Meurſius: *Sed hoc ferent hi.*

31 *Non peto dimitti, verum cruciari fame.* Repone. *Non volo dimitti.*

33 *Illi autem, qui miſerunt vos tam futiles.* Lege, *Hos tam futiles.*

Ita nunc legatos exſpectant & poſteri;
Novumque venire qui videt, culum olfacit.
Haec a Correctoribus venerunt, metro indignante. Codices ita habent:
Ita nunc legatos expectantes poſteros,
Novum venire cum videt, culum olfacit.
Reponas, neſcio an vere, melius certe quam nunc habetur;
Ita nunc legatos quiſque expectans poſterum,
Novum venire cum videt culum olfacit.
Sed forte verſus hinc excidit; ut alii plures in hac Fabula.

FAB. XIX.

Vulpes & Draco.

Uulpés cubile fódiens, dum terram éruit,
Agítque plures áltius cunículos,
Peruénit ad dracónis ſpeluncam íntimam;
Cuſtódiebat quí theſauros ábditos.
Hunc ſímul adſpexit; 'Oro, ut imprudéntiae
Des prímum ueniam; deínde, ſi pulchré uides
Quam nón conueniens aúrum ſit uitaé meae,
Reſpóndeas cleménter: Quem fructúm capis
Hoc éx labore quódue tantum praémium,
Ut cáreas ſomno, et aéuum in tenebris éxigas?
Nullum, ínquit ille: uérum hoc a ſummó mihi
Ioue áttributum eſt. 'Ergo nec ſumís tibi,
Nec úlli donas quícquam? Sic fatís placet.
Nolo íraſcaris, líbere ſi díxero:
Diis éſt iratis nátus, qui eſt ſimilís tibi.
Abitúrus illuc, quó priores ábierunt,
Quid ménte caeca míſerum torques ſpíritum?
Tibi díco, auare, gaúdium heredís tui,
Qui túre ſuperos, ípſum te fraudás cibo;
Qui tríſtis audis músicum citharaé ſonum;
Quem tíbiarum mácerat iocúnditas;
Opſóniorum prétia cui gemitum éxprimunt;
Qui, dúm quadrantes ággeras património,
Coelúm fatigas ſórdido periúrio;
Qui círcumcidis ómnem impenſam fúneris,
Libitína ne quod dé tuo faciát lucrum.

XIX.

3 *Peruenit ad draconis ſpeluncam ultimam.* Heinſius mallet *Ultimò*, ut *Poſtremò*. Ego ſic repono:

Peruenit ad draconis ſpeluncam intimam. Noſter IV Prol.

Quid interiore *condat natura* angulo.
Horat. Carm. I. 9.

Nunc & latentis proditor intimo
Gratus puellae riſus ab angulo.
Sic *Intimus ſinus, Intimus receſſus* &c.

9 *Hoc ex labore, quodve tantum eſt praemium.* Repone, *Quem fructum capis*
Hoc ex labore quodve tantum praemium?
Quem fructum quodve praemium capis. Ita *Fructum & praemium* conjungit Cicero &c.

Libitina.

FAB. XX.

Phaedrus.

QUID praédicare cógitet liuór modo,
Licét dissimulet, púlchre tamen intéllego.
Quicquíd putabit ésse dignum mémoriae,
Aesópi dicet; sí quid minus adríserit,
A mé contendet fictum quouis pígnore.
Quem uólo refelli iám nunc respónsó meo:
Siue hóc ineptum, síue laudandum ést opus,
Inuénit ille, nóstra perfecít manus.
Sed éxsequamur coéptum propositi órdinem.

FAB. XXI.

Naufragium Simonidis.

HOMO dóctus in se sémper diuitiás habet:
Simónides, qui scripsit egregiúm melos,
Quo paúpertatem sústineret fácilius,
Circumíre coepit úrbes Asiae nóbiles,
Mercéde accepta laúdem uictorúm canens.
Hoc génere quaestus póstquam locuples fáctus est,
Uenire in patriam uóluit cursu pélagio:
(Erat aútem, ut aiunt, nátus in Cea ínsula)
Adscéndit nauem: quám tempestas hórrida
Simul ét uetustas médio ut dissolúit mari;
Hi zónas, illi rés pretiosas cólligunt,
Subsídium uitae. Quídam curiósior;
Simónide, tu ex ópibus nil sumís tuis?
Mecum, ínquit, mea sunt cúncta. Tunc pauci ênatant;

26 *Libidina nequid de tuo faciat lucrum.*
Jamdiu a doctis obſervatum, vel *Nequod lucrum* legendum eſſe, vel *Nequid lucri.*

XX.

1 *Quid judicare cogitet liuor modo.*
Recte olim repoſuere *Cogitet*; cum MSS habeant *Cogitur*. Reſtat aliud corrigendum. Lege,
Quid praedicare cogitet liuor modo,

XXI.

Erat autem natus, ut aiunt, in Ceo inſula. 8
Repone,
Erat autem, ut aiunt, natus *in* Cea *inſula.*
Cea jam olim emendatum.

Simul & vetuſtas medio diſſolvit mari. 10
Repone, quod toties omiſerunt,
Simul & vetuſtas medio ut *diſſolvit mari.*

Quia-

Quia plúres onere dégrauati périerant.
Praedónes adſunt, rápiunt quod quiſque éxtulit;
Nudós relinquunt. Fórte Clazomenaé prope
Antíqua fuit urbs, quám petierunt naúfragi.
Hic líterarum quídam ſtudio déditus,
Simónidis qui ſaépe uerſus légerat,
Erátque abſentis ádmirator máximus,
Sermóne ab ipſo cógnitum cupidíſſime
Ad ſé recepit: uéſte, nummis, fámilia
Hominem éxornauit. Céteri tabulám ſuam
Portánt, rogantes uíctum. Quos caſu óbuios,
Simónides ut uídit; Dixi, inquít, mea
Mecum éſſe cuncta: uós quod habuiſtís, perit.

FAB. XXII.

Mons parturiens.

MONS párturibat, gémitus immanés ciens:
Erátque in terris máxima exſpectátio.
At ílle murem péperit. Hoc ſcriptum éſt tibi,
Qui, mágna cum mináris, extricás nihil.

FAB. XXIII.

Formica & Muſca.

FORMI'CA et Muſca cóntendebant ácriter,
Quae plúris eſſet. Múſca ſic coepít prior:
Conférre noſtris tú potes te laúdibus?
Ubi ímmolatur, éxta praeguſtó Deûm:
Moror ínter aras, témpla perluſtro ómnia:

---

25 *Quia plures onere degravati perierunt.* *Perierunt* ab Heinſio eſt. Recte codices *Perierant.* Ideo *Fauci* enatant, quia plures jam *Perierant.*

25 *Portant rogantes victum. Quos caſu obvios.* Recte Salmaſius *Obvios.*

27 *Mecum eſſe cuncta: vos quod rapuiſtis, perit.* Cur quaeſo *Rapuiſtis?* an res *ſuas* in ſubſidium vitae colligere eſt *Rapere?* Repone,
Mecum eſſe cuncta: vos quod habuiſtis, *perit.*

XXIII.

Quid horum ſimile tibi contingit, Raſtica? 9 Repone;
Quid horum ſimile tibi? Contra infit *Raſtica:* Ita Noſter ſaepius I, 1. *Laniger contra timens.* V, 10. *Cui ſenex contra Lacon. Inſit,* incipit; Virgilius paſſim.

Sed illi qui invitatur, non qui inviſus eſt. 11 Dedit auctor, *Invitatus,* & *inviſus.* Bis accipitur *Eſt.*

Superbo

In cápite Regis ſédeo, cum uiſum éſt mihi;
Et mátronarum cáſta delibo óſcula:
Labóro nihil, atque óptimis rebús fruor.
Quid hórum ſimile tíbi? Contra ínfit Ruſtica:
Eſt glórioſus ſáne conuictús Deûm;
Sed ílli qui inuitátus, non qui inuíſus eſt.
Regés commemoras, ét matronarum óſcula:
Super étiam iactas, tégere quod iubét pudor.
Ego gránum in hiemem cúm ſtudioſe cóngero,
Te círcum rura úideo paſci ſtércore.
Arás frequentas: némpe abigeris, quó uenis.
Nihíl laboras: ídeo, cum opus eſt, níhil habes.
Aeſtáte me lacéſſis: cum bruma éſt, ſiles.
Mori contractam cúm te cogunt frígora,
Me cópioſa récipit incolumém domus.
Satís profecto réttudi ſupérbiam.
Fabélla talis hóminum diſcernít notas;
Eórum, qui ſe fálſis ornant laúdibus,
Et quórum uirtus éxhibet ſolidúm decus.

FAB. XXIV.

Simonides a Diis ſervatus.

QUANTU'M ualerent ínter Homines líterae,
Dixí ſuperius: quántus nunc illís honos
A Súperis ſit tribútus, tradam mémoriae.
Simónides, idem ílle de quo réttuli,
Victóris laudem cuídam Pyctae ut ſcríberet
Certó conductus prétio, ſecretúm petit.
Exígua cum frenáret materia ímpetum,

13 *Superba jactas, tegere quod debet pudor.* *Superba* a Pithoeo eſt. Codices habent, Super etiam *jactas, tegere quod debet pudor.* Recte. *Super* eſt *Inſuper. Super etiam*, ut Terent. Eun. V, 7. *Ni miſerum* inſuper etiam *patri indicares.* Adel. II, 2. *Etiam inſuper defraudas?* Pro *Debet* lege, *Jubet pudor.* Ceterum hic verſus in Edd. vett. decimus tertius venit; non, ut hodie, XVII.

14 *Te circa murum video paſci ſtercore.* Repone, *Te* circum rura *video paſci ſtercore.*

XXIV.

Certo condixit pretio: ſecretum petit. Codices ſcripti *Conduxit.* Lege & diſtingue; *Certo* conductus *pretio, ſecretum petit.* Ut *Conductus mercede.* Horat. Serm. II, 7. *Mercede diurna Conductum pavit.* Corn. Nepos Praef. *Nulla vidua quae non ad cenam eat mercede conducta.* Simonidis venale ingenium a pluribus olim notatum.

Uſus-

Usús poëta móris est licéntia:
Atque ínterposuit gémina Ledae sídera,
Auctóritatis ílla referens grátia.
Opus ádprobauit: séd mercedis tértiam
Accépit partem. Cúm reliqüum pósceret,
Illi, ínquit, reddant, quórum sunt laudís duae:
Uerum, út ne irate té dimissum cénseas,
Ad coénam mihi promítte: cognatós uolo
Hodie ínuitare, quórum es in numeró mihi.
Fraudátus quamuis ét dolens iniúria,
Ne mále dimissus grátiam corrúmperet,
Promísit: rediit: hóra dicta récubuit.
Splendébat hilare póculis conuíuium:
Magno ádparatu laéta resonabát domus:
Repénte duo cum iúuenes, sparsi púluere,
Sudóre multo díffluentes córpora,
Humánam supra fórmam, cuidam sérmulo
Mandánt, ut ad se próuocet Simóniden:
Illíus interésse ne faciát moram.
Homo pérturbatus éxcitat Simóniden.
Unúm promorat uíx pedem triclínio,
Ruína camarae súbito oppressit céteros:
Nec úlli iuuenes súnt reperti ad iánuam.
Ut ést uulgatus órdo narratáe rei;
Omnés sciuerunt Núminum preséntiam
Uatí dedisse uítam mercedís loco.

FAB.

8 *Usus poëtae, ut moris est, licentia.*
Repone, *Usus* poëta *moris est licentia.*
Ordo est, *Usus est poeta licentiâ moris*; hoc est, licentia more concessa.

10 *Auctoritatem similis referens gloriae.*
Quocumque te vertas, nihil hinc extricabis. Repono:
Auctoritatis illa referens gratia.
Gratia & *Gloria* passim a Librariis confunduntur, dum sectantur compendia. Noster lib. V Prol. 2.
Aesopi nomen sicubi interposuero,
Auctoritatis esse scito gratia.
Et nota hic *Interposuit*, illic *Interposuero*.

13 *Illi, inquit, reddent querum sunt partes duae.*
Repone, *Reddant.* Reddant illi, si volunt, non ego.

14 *Verum ut ne irato dimissum te sentiam.*
Repone,
Verum ut ne irate te dimissum censeas.
Ne putes me iratum te dimittere, ad cenam te invito &c.

XXV.

2 *Primum esse ne tibi videar molestior.*
Codices habent, deficiente syllaba:
Primum

FAB. XXV.

Poëta.

SUPERSUNT mihi quae ſcríbam, ſed parcó ſciens:
Primum éſſe uidear né tibi moléſtior,
Diſtríngit quem multárum rerum uárietas:
Dein ſí quis eadem fórte conarí uelit,
Habére ut poſſit áliquid operis réſidui.
Quamuís materiae tánta abundet cópia,
Labóri faber ut déſit, non fabró labor.
Breuitáti noſtrae praémium ut reddás, peto,
Quod és pollicitus: éxhibe uocís fidem.
Nam uíta morti própior eſt cotídie:
Et hóc minus peruéniet ad me múneris,
Quo plús conſumet témporis dilátio.
Si cíto rem perages, úſus fiet lóngior.
Fruár diutius, ſí celerius coépero.
Languéntis aeui dúm ſunt aliquae réliquiae,
Auxílio locus eſt: ólim ſenio débilem
Fruſtra ádiuuare bónitas nitetúr tua:
Cum iám deſierit éſſe beneficium útile,
Et mórs uicina flágitarit débitum.
Stultum ádmouere tíbi preces eſt, Eútyche;
Proclíuis ultro cúm ſis miſericórdiae.
Saepe ímpetrauit uéniam confeſſús reus:
Quanto innocenti iúſtius debét dari?

Primum eſſe tibi ne videar *moleſtior.*
Repone,
Primum eſſe videar ne tibi *moleſtior.*
Tibi poſteriore longa. *Tibí, quem varietas diſtringit.* Accentus hic dignitatem pronomini addit.

19 *Et mors vicina flagitabit debitum.*
Repone *Flagitarit*; nam verſu praecedente *Deſierit.*

20 *Stultum admovere tibi preces exiſtima:*
Proclivis ultro cum ſis miſericordia.
Exiſtima a Pithoeo eſt. Mallem cum Celeberrimo Burmanno *Exiſtimo.* Sed Codicum unus *Preceſexes*, alter *Precepſexis.* Unde Gudius conjecit,
Stultum admovere tibi preces ſexcenties.
Quod ideo minus placet, quia ſic loqui, eſſet hominis indignantis, quod toties ſupplicaſſet. Repono;
Stultum admovere tibi preces eſt, Eutyche,
Proclivis ultro cum ſis miſericordiae.
Is *Eutychus* eſt, cui & tertium librum dedicavit. Sane tot preces hic admovere, cum neminem nominaverit, ſtultiſſimum eſſet. Excidit vocabulum ex fine verſus, ut lib. V Prol. 3, & 4.

Tuaé ſunt partes; fúerant illorúm prius:
Dein ſímili gyro uénient aliorúm uices.
Decérne quod relígio, quod poſcít fides;
Et grátulari mé fac iudició tuo.
Excédit animus, quém propoſuit, términum:
Sed difficulter cóntinetur ſpíritus;
Intégritatis quí ſincerae cónſcius
A nóxiorum prémitur inſolèntiis.
Qui ſint, requiris? ádparebunt témpore.
Ego, quóndam legi quám puer ſenténtiam,
Palám mutire plébeio piáculum eſt,
Dum ſánitas conſtábit, pulcre méminero.

Explicit Liber IV.

24 *Tuae prius ſunt partes, aliorum dein,*
Similique gyro venient aliorum vices.

Dein hic Iambum facit; cum ubique ſit monoſyllabon. Codices ſic habent:

Tuae ſunt partes, fuerunt aliorum:
Dein ſimili gyro venient aliorum prius vices.

Ubi *Prius* ex priore verſu in poſteriorem decidit. Repone;

Tuae ſunt partes: fuerant illorum prius:
Dein ſimili gyro venient aliorum vices.

Decerne quod religio, quod patitur fides. 26
Malim, *Quod poſcit* fides. *Patit', poſcit.*

Qui ſint, requires; apparebunt tempore. 32
Repone, *Qui ſint, requiris?* Interrogas me, qui ſint?

INCIPIT

INCIPIT

LIBER QUINTUS.

PROLOGUS.

CUM déſtinaſſem términum operi ſtátuere,
In hóc, ut aliis éſſet materiaé ſatis;
Conſílium tacito córde damnaui ſtatim.
Nam ſí qui talis étiam tituli eſt aémulus;
Quo pácto diuinábit quiánam omíſerim,
Ut íllud ipſum cúpiat famae trádere?
Sua cuíque cum ſit ánimi conſciéntia,
Dolórque proprius? 'Ergo non leuitás mihi,
Sed cérta ratio caúſam ſcribendí dedit.
Quaré, Particulo, quóniam caperis fábulis,
(Quas Aéſopeas, nón Aeſopi nómino:
Quia paúcas ille oſténdit, ego plurés fero;

PROL.

1 *Cum deſtinaſſem operis habere terminum.* Codices habent;
Cum deſtinaſſem terminum operis habere. Unde recte, & ſententia & metro meliore.
Cum deſtinaſſem terminum operi ſtatuere.

3 *Conſilium tacito corde damnavi* meum. Deeſt verſui in Codicibus pes ſextus. Supplerunt *Meum.* Recte, opinor,
Conſilium tacite corde damnavi ſtatim.

4 *Nam ſi quis talis etiam eſt tituli* artifex. Excidit in Codicibus a fine dactylus: Rigaltius addidit *Artifex:* ſatis inepte. Longe melius Freinſhemius, *Tituli eſt appetens.* Credo me in rem ipſam incidiſſe:
Nam ſi qui *talis etiam tituli eſt* aemulus: Servius ad Aen. V, 187. *Aemula: ejuſdem rei ſtudioſa; ut Cicero: Illo aemulo atque imitatore ſtudiorum meorum.* Exempla ubique obvia ſunt.

7 *Sua cuique cum ſit animi cogitatio*
Colorque proprius.
Mendoſiſſima haec ſunt. Quid eſt enim *Animi cogitatio?* quid *Animi color?* quidve *Cuique color proprius.* Apage iſtas labes ab opere elegantiſſimo. Repono;
Sua cuique cum ſit animi conſcientia,
Dolorque *proprius.*
Rationem reddit, cur alius quivis, qui poſt eum fabulas ſcribere velit, non in eaſdem incidet, quas ipſe in animo habebat. Quia auctor ſua *animi conſcientia,* proprio *dolore* motus, ad fabulas ſcribendas acceſſit. Sic III, Prol. Aeſopus,
Affectus proprios *in fabellas tranſtulit.*
Phaedrus quoque de ſe idem profitetur,
In calamitatem *deligens quaedam meam.*
& mox,
Nec his dolorem *delenirem remediis.*
Cum igitur ſua cuique mens ſit, ſuus cuique dolor, ſua calamitatis ſors; duo homines numquam eaſdem fabulas ſcribendas ſibi deligent. *Animi conſcientiam* praeter alios multos Noſter habet III Prol.
Sulte nudabit animi conſcientiam.

Quaſi paucas oſtenderit, ego plures diſſero. 12
Qualis hic oratio eſt, tales ſunt numeri: nihil pote inficetius. Codex unus, *Quaſi paucas tale oſtendit;* alter, *Ille oſtendit.* Repone;
Quia *paucas ille oſtendit, ego plures* fero.

Uſús uetuſto génere, ſed rebús nouis)
Quintúm libellum, cúm uacarit, pérleges.
Huic óbtrectare ſí uolet malígnitas,
Imitári dum non póſſit, obtrectét licet.
Mihi párta laus eſt: quód tu, quod ſimilés tui,
Ueſtrás in chartas uérba transfertís mea;
Dignúmque longa iúdicatis mémoria:
Inliteratum plaúſum nec deſídero.

IDEM POETA.

AESÓPI nomen ſícubi interpóſuero,
Cui réddidi iam prídem quidquid débui,
Auctóritatis éſſe ſcito grátia.
Ut quídam artifices nóſtro faciunt ſaéculo:
Qui prétium operibus máius inueniúnt nouis;
Si mármori adſcripſére Praxitelén, Scopan
Aerí, Myronem argénto, tabulae Zeúxidem.
Adeó fucatae plús uetuſtatí fauet
Inuídia mordax, quám bonis praeſéntibus.
Sed iam ád fabellam tális exemplí feror:

FAB. I.

Demetrius & Menander.

DEMÉTRIUS qui dictus eſt Phaléreus,
Athénas cum occupáuit imperio ímprobo;
Ut mós eſt, Uulgus páſſim et certatím ruit,

14 *Quartum libellum dum vacive perleges.* *Vacive* a Pithoeo eſt, adverbium inauditum. Codices habent, *Dum varie perleges.* Repone; Quintum *libellum*, cum vacarit, *perleges.* Sine dubio hunc *Quintum*; quem Particuloni nunc mittit. Prologi, licet initio veniant, ultimi ſcribebantur.

POETA.

4 *Ut quidam artifices noſtro faciunt ſaeculo;*
Qui pretium operibus majus inveniunt, novo
Si marmori adſcripſerunt Praxitelen ſuo,
Trito Myronem argento. Fabulae exaudiant
Adeo fugatae. Plus vetuſtis nam favet
Invidia mordax, quam bonis praeſentibus.

Locus deploratus, in quo emaculando nemo eruditorum ne ſibi quidem ſatisfecit. Ego, dum ſententiam auctoris, neglectis literarum ductibus, cogitatione verſo; in ipſam veram caſu neſcio an ſagacitate incidi: qua reperta, verba ſponte ſe offerebant. Repono;

Qui pretium operibus majus inveniunt novis;
Si marmori adſcripſere *Praxitelen*, Scopan
Aeri, *Myronem argento*, tabulae Zeuxidem.
Adeo fucatae *plus* vetuſtati *favet*
Invidia mordax, quam bonis praeſentibus.

Ubi vides ex *Suo* factum *Scopan*; ex *Detrito* (ſic

FELICITER *ſubclámat: ipſi Príncipes*
Illam ósculantur quá ſunt oppreſſi manum,
Tacité gementes tríſtem fortunaé uicem.
Quin étiam reſídes ét ſequentes ótium,
Ne défuiſſe nóceat, reptant últimi.
In quís Menander nóbilis Comoédiis
(Quas ípſum ignorans légerat Demétrius,
Et ádmiratus fúerat ingeniúm uiri)
Unguénto delibútus, ueſtitu ádfluens,
Ueniébat greſſu délicato et lánguido.
Hunc úbi Tyrannus uídit extremo ágmine;
Quiſnám cinaedus ílle in conſpectú meo
Audét uenire? Réſponderunt próximi;
Hic éſt Menander ſcríptor. Mutatur ſtatim.

FAB. II.

Viatores & Latro.

* * * * * * * * * * *

ET uíndicauit ſéſe forti déxtera.
Latróne occiſo, tímidus adcurrit comes,
Stringítque gladium: deín reiecta pénula,
Cedo, ínquit, illum: iám curabo ſéntiat
Quos ádtentarit. Túnc qui depugnáuerat:
Uellem íſtis uerbis ſáltem adiuuiſſés modo:
Conſtántior fuíſſem, uera exíſtimans.
Nunc cónde ferrum et línguam pariter fútilem,
Ut póſſis alios ignorantes fállere.

(ſic enim Codices, non *Trito*) *Aeri*: ex *Fabulae exaudiant, Tabulae Zeuxidem*; ex *Fugatae vetuſtis nam, Fuentae vetuſtati*. Scilicet cum novis operibus vetuſta nomina adſcribendo *fucus* emptori factus eſt. De *Scopa* & reliquis, qui in dictis materiis excelluerunt, habes omnia apud Junium De Pictura veterum. Ceterum & facilis & egregia jam ſententia eſt: cumque emendationes tam longa ſerie altera ſuccedant alteri, non poſſunt in lingua emortua non eſſe verae.

I.

2 *Athenas occupavit imperio improbo.*

Repone.
Athenas cum *occupavit imperio improbo.*

Ut mos eſt vulgi, paſſim & certatim ruunt 3
FELICITER *ſubclamant.* Repone,
Ut mos eſt, vulgus paſſim & certatim ruit;
Feliciter ſubclamat: *ipſi principes* &c.
Codices habent *Ruit. Vulgus* &. *Principes* hic opponuntur.

Ne defuiſſe noceat, repunt ultimi. 8
Codices *Repetunt.* Recte Ritterſhuſius, *Reptant ultimi.*

Scio

Ego, quí ſum expertus quántis fugiás utíribus,
Scio quám uirtuti nón ſit credendúm tuae.
Illi ádſignari débet haec narrátio,
Qui ré ſecunda fórtis eſt, dubiá fugax.

FAB. III.

Calvus & Muſca.

CALUI' momordit múſca nudatúm caput:
Quam opprímere captans álapam ſibi duxít grauem.
Tunc íllа irridens; Púnctum uolucris párvulae
Voluíſti morte ulcíſci: quid faciés tibi,
Iniúriae qui addíderis contuméliam?
Reſpóndit, Mecum fácile redeo in grátiam,
Cui nón fuiſſe méntem laedendí ſcio:
Sed té, contemti géneris animal ímprobum,
Quae délectaris bíbere humanum ſánguinem,
Optém necare uél maiore incómmodo.
Hoc árgumentum uéniam dandam illí docet,
Qui cáſu peccat: nám qui conſilio éſt nocens,
Illum éſſe quauis poéna dignum iúdico.

FAB. IV.

Homo & Aſinus.

QUIDAM immolaſſet uérrem cum ſancto Hérculi,
Cui pró ſalute uótum debebát ſua,
Aſéllo iuſſit réliquias poni hórdei.
Quas áſpernatus ílle ſic locútus eſt:
Libénter iſtum prórſus adpeterém cibum,
Niſi, quí nutritus íllo eſt, iugulatús foret.
Huiús reſpectu fábulae detérritu,

II.

11 *Scio quod virtuti non ſit credendum tuae.* Recte Gronovius; *Scio* quam *virtuti.*

III.

7 *Quia non fuiſſe mentem laedendi ſcio.* Repone,
Cui *non fuiſſe mentem laedendi ſcio.*

Hoc argumentum veniam mage dari docet 11
Qui caſu peccat, quam qui conſilio eſt nocens.
Codices non habent *Mage.* Repone.
Hoc argumentum veniam dandam illi *docet,*
Qui caſu peccat: nam *qui conſilio eſt nocens.*

IV.

Tuum libenter prorſus adpeterem cibum. 5
MS. *Libenter tuum.* Repone,
Libenter

Perículoſum ſémper reputauí lucrum.
Sed díces, Qui latuére, diuitiás habent.
Numerémus agedum, quí deprenſi périerint:
Maiórem turbam púnitorum réperies.
Paucís temeritas éſt bono, multís malo.

FAB. V.

Scurra & Ruſticus.

PRAUO' fauore lábi mortalés ſolent;
Et, pró iudicio dúm ſtant errorís ſui,
Ad poénitendum rébus manifeſtís agi.
Factúrus ludos quídam diues nóbiles
Propóſito cunctos ínuitauit praémio;
Quam quíſque poſſet, út nouitatem oſténderet.
Uenére artifices laúdis ad certámina.
Quos ínter Scurra nótus urbanó ſale
Habére dixit ſé genus ſpectáculi,
Quod ín theatro núnquam prolatúm foret.
Diſpérſus rumor cíuitatem cóncitat:
Paulo ánte uacua túrbam deficiúnt loca.
In ſcéna uero póſtquam ſolus cónſtitit,
Sine ádparatu, núllis adiutóribus,
Siléntium ipſa fécit exſpectátio.
Ille ín ſinum repénte demiſít caput,
Et ſíc porcelli uócem eſt imitatús ſuæ;
Uerum út ſubeſſe pállio conténderent,
Et éxcuti iubérent. Quo factó, ſimul
Nihil éſt repertum, múltis onerant laúdibus,
Hominémque plauſu próſequuntur máximo.
Hoc uídet ut fieri Rúſticus; Non mehércule
Me uíncet, inquit: ét ſtatim profétſus eſt,

Libenter iſtum *prorſus adpeterem cibum.*

8 *Periculoſum ſemper vitavi lucrum.*
Rectius Codex Pithoei:
Periculoſum ſemper reputavi lucrum.
Reputavi lucrum eſſe rem periculoſam.

9 *Sed dicis qui rapuere divitias, habent.*
Repone,

Sed dices, *Qui* latuere, *divitias habent.*
Vides *Qui latuere* opponi eis qui *deprenſi* ſunt.
V.

Verum ut ſubeſſe pallio contenderent. 18
Heinſius *Verrem.* Non placet.

Hoc vidit fieri Ruſticus: Non mehercule. 22
Recte jam Heinſius, *Hoc videt ut fieri.*

Per-

Idém facturum mélius se postridie.
Fit túrba maior: iám fauor mentés tenet,
Et dérisuri, nón spectaturi, sedent.
Utérque prodit: Scúrra degrunnít prior,
Mouétque plausus ét clamores súscitat.
Tunc símulans sese uéstimentis Rústicus
Porcéllum obtegere (quód faciebat scílicet,
Sed, ín priore quía nil compereránt, latens)
Peruéllit aurem uéro quem celáuerat,
Et cúm dolore uócem naturae éxprimit.
Adclámat populus, Scúrram multo símilius
Imitátum; et cogit rústicum trudí foras.
At ílle profert ípsum porcellum é sinu:
Turpémque aperto pígnore erorém probans;
En híc declarat, quáles sitis iúdices.

Poëta.

ADHUC superfunt múlta, quae possim éloqui:
Et cópiosa abúndat rerum uárietas.
Sed témperatae suáue sunt argútiae:
Immódicae offendunt. Quáre, uir sanctíssime
Partículo (chartis nómen uicturúm meis,
Latínis dum manébit pretium líteris)
Si nón ingenium, cérte breuitatem ádproba:
Quae cómmendari tánto debet iústius,
Quantó Poëtae sunt molesti uálidius.

FAB. VI.

Duo Calvi.

INUENIT caluus fórte in triuio péctinem,

32 *Pervellit aurem vero quem celaverat.*
Rursus Heinsius *Verri.* Non assentior.

41 *Sed temperatae suaves sunt argutiae.*
Repone,
Sed temperatae suave *sunt argutiae.*

VI.

2 *Accessit alter aeque defectus pilis.*
Repone,
Accedens *alter aeque defectus pilis,*
Eia, inquit &c.

Quem spes delusit, huic querela convenit. 7
Repone,
Quem spes delusit, huic querela haec *convenit.*

Nec

Accédens alter, aéque defectús pilis:
Eia, ínquit, in commúne quodcumque éſt lucri.
Oſténdit ille praédam, et adiecít ſimul:
Superúm uoluntas fáuit; ſed fato ínuido
Carbónem, ut aiunt, pró theſauro inuénimus.
Quem ſpés deluſit, huíc querela haec cónuenit.

FAB. VII.

Princeps Tibicen.

UBI uánas animus, aúra captus fríuola,
Adrípuit inſoléntem ſibi fidúciam;
Facile ád deriſum ſtúlta leuitas dúcitur.
Princéps tibicen nótior pauló fuit,
Operám Bathyllo ſólitus in ſcená dare.
Is fórte ludis (nón ſatis meminí quibus)
Dum pégma rapitur, cóncidit caſú graui
Necopínus, et ſiníſtram fregit tíbiam;
Duás cum dextras máluiſſet pérdere.
Intér manus ſublátus et multúm gemens
Domúm refertur. Aliquot menſes tránſeunt,
Ad ſánitatem dúm uenit curátio.
Ut ſpéctatorum mós eſt et lepidúm genus;
Deſíderari coépit, cuius flátibus
Solébat excitári ſaltantís uigor.
Erát facturus lúdos quidam nóbiles:
Et, ut íncipiebat póſſe Princeps íngredi,
Indúcit pretio, précibus, ut tantúmmodo
Ipſó ludorum oſténderet ſeſé die.
Qui ſímul aduenit, rúmor de Tibícine
Fremit ín theatro: quídam adfirmant mórtuum,
Quidam ín conſpectum próditurum ſine mora.

VII.

8 *Nec opinans, & ſiniſtram fregit tibiam.* Recte Neveletus, *Necopinus*: ut ſupra I, 9. *Ipſum accipiter necopinum rapit.* Codices hic, *Nec opia ſed ſiniſtram.*

17 *Et incipiebat Princeps ingredier. Eum Adducit pretio, precibus.*

Verſus prior ob malos numeros exſibilandus. Codices habent, *Et incipiebat princeps abduci reum, ingredi a ſe reducit pretio.* Repone;

Erat facturus ludos quidam nobiles:
Et ut *incipiebat* poſſe *princeps ingredi,*
Inducit pretio, precibus.

Aulaéo miſſo, déuolutis tónitrubus,
Dii ſúnt locuti móre tranſlatítio.
Tunc chórus ignotum móre docto cánticum
Inſónuit, cuius haéc fuit ſenténtia;
Laetáre incolumis Róma, ſaluo Príncipe.
In plaúſus conſurréctum eſt. Iactat báſia
Tibícen, gratulári fautorés putat.
Equéſter ordo ſtúltum errorem intéllegit:
Magnóque riſu cánticum repetí iubet.
Iterátur. Illic hómo meus ſe in púlpito
Totúm proſternit. Plaúdit inludéns eques:
Rogáre populus húnc coronam exíſtimat.
Ut uéro cuneis nótuit res ómnibus;
Princéps ligato crúre niuea fáſcia,
Niueiſque tunicis, níueis etiam cálceis,
Supérbiens honóre diuinae domus,
Ab úniuerſis cápite eſt protruſús foras.

FAB. VIII.

Occaſio depicta.

CURSU ílle uolucri péndens in nouácula,
Caluús, comoſa fróute, nudo córpore,
Quem ſi óccuparis, téneas; elapſúm ſemel

25. *Chorus reducto tunc & notum canticum Impoſuit, cujus haec fuit ſententia.*
Haec neque ſenſum ullum habent, & immane quantum a codicum ſcriptura diſcrepant; ii ſic habent;
Tunc chorus ignotum more docto canticum Impoſuit. Repone,
Tunc chorus ignotum more docto canticum Inſonuit.
hoc eſt, Novum de more canticum chorus inſonuit. Horat. Carm. II, 13.
Et te ſonantem dura navis,
Dura fugae mala, dura belli.

26. *In plauſus conſurrectum eſt. Factant baſia. Tibicen gratulari fautores putat.*
Reſtitue, quod Codices exhibent,
In plauſus conſurrectum eſt. Jactat *baſia*
Tibicen, gratulari fautores putat.
Niſi enim *ipſe jactaſſet baſia*, qui *potuiſſent equites ſtultum* tibicinis *errorem* intelligere? Profecto ex geſtu illo intelligebant, non alio pacto.

Iteratur illud. Homo meus ſe in pulpito. 32.
Repone,
Iteratur. Illic *homo meus ſe in pulpito.*
Hic & *Illic* eleganter pro *Tunc*; ut I, 10.
Hic auritulus
Clamorem ſubito totis tollit viribus.

VIII.

Curſu volucri pendens in novacula: 1
Repone,
Curſu ille *volucri pendens in novacula.*

Man-

Non ípſe poſſit Iúppiter reprehéndere ;
Occáſionem rérum ſignificát breuem.
Effectus impediret ne ſegnis mora,
Finxére antiqui tálem effigiem Témporis.

FAB. IX.

Taurus & Vitulus.

ANGUSTO in aditu Taúrus luctans córnibus
Cum uix intrare póſſet ad praeſépia ;
Monſtrábat Uitulus, quó ſe pacto flécteret.
Tace, ínquit, ante hoc nóui, quam tu nátus es.
Qui dóctiorem eméndat, ſibi dicí putet.

FAB. X.

Venator & Canis.

ADUERSUS omnes fórtis et uelóx feras
Canis, cum domino ſémper feciſſet ſatis,
Languére ut coepit ánnis ingrauántibus ;
Aliquándo obiectus hiſpidi pugnaé ſuis,
Adrípuit aure : ſéd carioſis déntibus
Praedám dimiſit. Híc tum Uenatór dolens
Canem óbiurgauit. Cui ſenex contrá Lacon :

IX.

Monſtrabat vitulus, quo ſe pacto plecteret.
3 Recte alii repoſuerunt, *Quo ſe pacto* flecteret.

X.

Adverſus omnes fortis veloces feras.
1 Codices *Fortes & veloces.* Recte Heinſius:
Adverſus omnes fortis & velox *feras.*
Fortis adverſus apros, leones: *velox* contra lepores, cervos.

Languere coepit annis ingravantibus.
3 Repone,
Languere ut *coepit annis ingravantibus.*

5 *Adripuit aurem.* Recte Heinſius *Aure.*

7 *Canem objurgabat. Cui latrans contra ſenex.*
Codices verſo ordine, *Cui ſenex contra latrans.*
Atqui *Latrare* nuſquam primam corripit ; cum a gravi vaſtoque ſono verbum ipſum primo fictum fuerit. Neque tamen hilo melior erit verſus, ſi *Latrans* a pede ſexto ad quartum reduxeris. Dedit Auctor ;
Canem objurgavit. Cui ſenex contra Lacon.
Lacon, fortis & velox adverſus omnes feras.
Horat. Epod. VI.
Nam qualis aut Moloſſus aut fulvus Lacon,
Amica vis paſtoribus,
Agam per altas aure ſublata nives,
Quaecumque *praecedet* fera.
Eleganter autem, cum prius *Canis* dixiſſet, poſtea intulit *Lacon:* ut Virgil. Aen. XII, 750.
Incluſum veluti ſiquando flumine nactus
Cervum ac puniceae ſeptum formidine pennae,
Venator curſu Canis *& latratibus inſtat :*
Ille autem inſidiis ac ripa territus alta
Mille fugit refugitque vias: at vividus Umber
Haeret hians, jam jamque tenet.

Non mé deſtituit ánimus, ſed uirés meae.
Quod fúimus lauda, ſi iam damnas quód ſumus.
Hoc cúr, Philete, ſcripſerim; pulcré uides. 10

8 *Non te deſtituit animus, ſed vires meae.* Lege, *Non* me *deſtituit.*

9 *Quod fuimus laudas, jam damnas quod non ſumus.* Verſus male natus. *Damnas* priore longa in pede quarto, ut ſupra *Latras*, metrum corrumpit. Codices ita habent.

Quod fuimus laudas, jam damnas quod ſumus.

Recte Gudius;

Quod fuimus lauda, ſi *jam damnas quod ſumus.*

Explicit Liber V & ultimus.

F I N I S.

PUBLII

PUBLII SYRI

ET ALIORUM VETERUM

SENTENTIAE.

A B álio exſpectes, álteri quod féceris.
Ab amánte lacrimis rédimas iracúndiam.
Abſéntem laedit, cum ébrio qui lítigat.
Ad cálamitatem quílibet rumór ualet.
Ad poénitendum próperat, cito qui iúdicat.
Ad tríſtem partem ſtrénua eſt ſuſpício.
Aegré reprendas, quód ſinas conſuéſcere.
Aliéna nobis, nóſtra plus aliís placent.
Aliénum aes homini ingénuo acerba eſt ſéruitus.
Aliénum eſt omne, quicquid optandó uenit.
Amáns irátus múlta mentitúr ſibi.
Amáns quid cupiat, ſcít; quid ſapiat, nón uidet.
Amáns quod ſuſpicátur, uigilans ſómniat.
Amáns, ita ut fax, ágitando ardeſcít magis.
Amáre & ſapere, uíx Deo concéditur.
Amáre iuueni frúctus eſt, crimén ſeni.
Amés parentem, ſi aéquus eſt; ſi alitér, feras.
Amíci uitia ſi feras, facís tua.
Amíſſum quod neſcítur, non amíttitur.
Amor ánimi arbitrio ſúmitur, non pónitur.

1 *Ab alio ſpectes, alteri quod feceris.* Sic Scaliger & Gruterus. Codices noſtri *Exſpectes*, atque ita apud Senecam exſtat Ep. XCIV.

19 *Dimiſſum quod neſcitur, non amittitur.* Sic & noſtri Codices, *Dimiſſum*. Perperam. Quod enim *Dimittitur*, ſeu a volente ſive ab invito, certe a conſcio dimittitur, & *neſciri* non poteſt. Repone *Amiſſum quod neſcitur*: ut in locuplete domo, *Ubi multa ſuperſunt, Et dominum fallunt, & proſunt furibus.*

20 *Animi arbitrio amor ſumitur, non ponitur.* Sic a Scaligero & Grutero. Noſtri Codd. alio ordine, numeris melioribus,
Amor animi arbitrio ſumitur, non ponitur.
Amoris

Amor éxtorqueri nón pote, elabí pote.
Amóris uulnus ſánat idem, quí facit.
Amór miſceri cúm timore nón poteſt.
Animó dolenti níhil oportet crédere.
Anús cum ludit, mórti delitiás facit.
Apérte mala cum eſt múlier, tum demum éſt bona.
Auáro quid mali óptes, niſi Uiuás diu?
Auárum facile cápias, ubi non ſís idem.
Auárus animus núllo ſatiátúr lucro.
Auárus, niſi cum méritur, nil rectè facit.
Aut ámat aut odit múlier: nihil eſt tértium.
Auxília humilia firma conſenſús facit.

BENE cógitata, ſi éxcidunt, non óccidunt.
Bene dórmit, qui non ſéntit, quam male dórmiat.
Beneficia plura récipit, qui ſcit réddere.
Beneficium accipere, libertatem eſt uéndere.
Beneficium dando accépit, qui digno dedit.
Beneficium dignis úbi des, omnes óbliges.
Beneficium dare qui néſcit, iniuſté petit.
Beneficium qui dediſſe ſe dicít, petit.
Beneficium ſaepe dáre, docere eſt réddere.
Bene pérdis gaudium, úbi dolor paritér perit.
Bene pérdit nummos, iúdici quos dát nocens.
Bene uíxit is, qui pótuit cum uoluít mori.
Bis émori eſt, altérius arbitrió mori.
Bis grátum eſt, quod dato ópus eſt, ultro ſi ófferas.
Bis interimitur, quí ſuis armís perit.
Bis péccas, cum peccánti obſequium accómmodas.
Bis uíncit, qui ſe uíncit in uictória.
Blanditia, non império, fit dulcís Uenus.

22 *Amoris vulnus idem, qui ſanat, facit.*
Hoc ὕστερον πρότερον eſt. Repone:
Amoris vulnus ſanat idem, qui facit.
Et ſic fere codex Trin. *Amoris vulnus idem eſt qui facit.*

27 *Avaro quid mali optes, niſi ut vivat diu.*
Tolle *Ut* fide codicis Caiani, verſu gratulante, & lege *Vivas.*

Beneficium qui dare neſcit, injuſte petit. 39
Sic & Codices noſtri; ſed repone *Dare qui neſcit.*

Bene perdit nummos, judici cum dat nocens. 43
Rectius codex Leidenſis,
Bene perdit nummos, judici quos dat nocens.

Bis eſt gratúm, quod opus eſt, ultro ſi offeras. 46
Invenuſte cadit accentus in poſteriorem ſȳ
Gratúm.

Bona cómparat praesídia misericórdia.
Bona fáma in tenebris próprium splendorem óbtinet.
Bona mórs est omnis, uítae quae exstinguít mala.
Bona némini hora est, út non alicui sít mala.
Bonárum rerum cónsuetudo est péssima.
Bonitátis uerba imitári, maior málitia est.
Bonórum crimen ést officiosús miser.
Bonum ád uirum cito móritur iracúndia.
Bonum ést fugienda aspícere in alieno malo.
Breuis ipsa uita est, séd malis fit lóngior.

CAECI sunt oculi, cum ánimus alias rés agit.
Carét periclo, qui étiam cum est tutús cauet.
Casta ád uirum matróna parendo ímperat.
Casús quem saepe tránsit, aliquando ínuenit.
Cito ád naturam ficta reciderint suam.
Cito ignominia fit superbi glória.
Comés facundus ín uia pro uéhiculo est.
Consuéta uitia férimus, noua repréndimus.
Contra ímpudentem, stúlta est nimia ingénuitas.
Cotídie damnátur, qui sempér timet.
Cotídie est detérior posteriór dies.
Crimén relinquit uitae, qui mortem áppetit.
Crudélem medicum intémperans aegér facit.
Crudélis est, non fórtis, qui infantém necat.
Crudélis est in re áduersa obiurgátio.
Crudélis lacrimis páscitur, non frángitur.
Cui nólis saepe iráSci, irascáris semel.
Cui omnés bene dicunt, pósSidet populí bona.
Cui plús licet quam pár est, plus uult quám licet:
Cui sémper dederis, úbi negas, rapere ímperas.

Gratúm, cum prior longa sit. Nostri Codd. *Bis gratum est.* Repone:

Bis gratum est, quod dato *opus est, ultro si offeras.*

Nisi addideris *Dato*, sententia quoque friget.

53 *Bona mors est homini, vitae quae exstinguit mala.* Abest a Cod. Trin. *Homini*, pro quo Cottonianus *Animi*. Lege,

Bona mors est omnis, *vitae quae exstinguit mala.*

Ficta cito ad naturam reciderint suam. 65
Ut Iambus fiat, sic repone;

Cito ad naturam ficta reciderint suam.

Consueta vitia ferimus, non reprehendimus. 68
Sic & nostri Codd. sed sine aculeo. Dederat Auctor:

Consueta vitia ferimus, nova reprehendimus.

Cuivis,

Cuiuís dolori rémedio eſt patiéntia.
Cuiuís poteſt accídere, quod cuiquám poteſt.
Cum inimíco nemo in grátiam tutó redit.
Cum uítia proſunt, péccat qui rectè facit.

DAMNÁRE eſt, obiurgáre cum auxilio éſt opus.
Damnum áppellandum eſt cúm mala famá lucrum.
Darí bonum quod pótuit, auferrí poteſt.
Delíberando ſaépe perit occáſio.
Delíberandum eſt diú, quod ſtatuendum éſt ſemel.
Deſpícere oportet, quícquid poſſis pérdere.
Didicére flere féminae in mendácium.
Diés quod donat tímeas: cito raptúm uenit.
Difficilem oportet aúrem habere ad crímina.
Diſcípulus eſt prióris poſteriór dies.
Diſcórdia fit cárior concórdia.
Diu ápparandum eſt béllum, ut uincas célerius.
Dolór decreſcit, úbi quo creſcat nón habet.
Ducis ín conſilio póſita eſt uirtus mílitum.
Dum uíta grata eſt, mórtis conditio óptima eſt.

ET deéſt et ſupereſt míſeris cogitátio.
Etiám capillus únus habet umbrám ſuam.
Etiám celeritas ín deſiderió mora eſt.
Etiam ínnocentes cógit mentirí dolor.
Etiam ín peccáto rectè praeſtatúr fides.

82 *Cuivis dolori remedium eſt patientia.* Sic & noſtri: ſed repone *Remedio.*

90 *Deſpicere oportet, quod poſſis deperdere.* Numeri invenuſti ſunt. Repone:
Deſpicere oportet, quicquid poſſis perdere. Ita Cod. Trin. & Sidn. niſi quod habeant *Aſpicere.*

93 *Difficilem habere oportet aurem ad crimina.* Tres ex noſtris, *Oportet habere,* Repone:
Difficilem oportet aurem habere ad crimina.

100 *Et deeſt & ſuperat miſeris cogitatio.* Sic & Noſtri: Repone tamen *Supereſt.*

Etiam obliviſci quid ſis, interdum expedit. 105
Recte codex Caianus, *Qui ſis.*

Etiam qui faciunt, oderunt injuriam. 108
Noſtri quoque *Oderunt:* Scaliger *Odio habent.* Repone,
Etiam qui faciunt, oderint *injuriam.*
hoc eſt, Odiſſe vellent, ſi ab alio fieret.

Fer difficilia, facilia levius perferes. 113
Sic Gruterus, metro repugnante. Scaliger hoc modo:
Fer difficilia, ut & facilia perferas.
Codex Trin. & Caianus,
Feras difficilia, ut facilia perferas.
Atque ita Sidneianus, niſi quod ante *Perferas* inſerat

Etiam óbliuiſci, quí ſis, interdum éxpedit.
Etiám qui faciunt, óderint iniúriam.
Excélſis multo fácilius caſús nocet.
Ex útio alterius ſápiens emendát ſuum.

FACI'LITAS animi ad pártem ſtultitiné rapit.
Factúm tacendo, crímen facias ácrius.
Fatétur facinus, ís qui iudiciúm fugit.
Felíx improbitas óptimorum eſt cálamitas.
Ferás facilia, ut difficilia pérferas.
Ferás, non culpes, quód mutari nón poteſt.
Fidém nemo unquam pérdit, niſi qui nón habet.
Fidém qui perdit, péraere ultra níl poteſt.
Fidém qui perdit, quó ſe ſeruet réliqüo?
Fidés, ut anima, unde ábiit, eo nunquám redit.
Formóſa facies múta commendátio eſt.
Fortúna cum blandítur, captatúm uenit.
Fortúna ad omne plús quam conſiliúm ualet.
Fortúnam citius réperias, quam rétineas.
Fortúna, nimium quém fouet, ſtultúm facit.
Fortúna obeſſe núlli contenta éſt ſemel.
Fortúna quo ſe, eódem et inclinát fauor.
Fortúna uitrea eſt; túm, cum ſplendet, frángitur.
Frugálitas miſéria eſt rumoris boni.
Furór fit laeſa ſaépius patiéntia.

inſerat *Levius*. Cottonianus autem:
Feras facilia, ut facilius levius perferas.
Credo ab Auctore fuiſſe;
Feras facilia, ut difficilia perferas.

121 *Fortuna plus homini quam conſilium valet.* Codices noſtri; *Fortuna homini plus:* vel *Homine.* Repone:
Fortuna in re omni *plus quam conſilium valet.* vel,
Fortuna ad omne *plus quam conſilium valet.*

127 *Frugalitas inſerta eſt rumoris boni.* Hic verſiculus Publii Syri eſt, a Gellio Macrobioque laudatus. *Inſerta*, inquit Scaliger, eſt *Emblema*, ut in annulo; vel *Inſtita*, ut in veſte; Frugalitas ergo eſt ornamentum vel acceſſio bonae famae. Atqui illud *Inſerta* nuſquam alibi Latinis cognitum: nec ſententia illa quicquam habet Publiani coloris. Plerique codices habent,
Frugalitas incerta *eſt rumoris boni.*
Atque hanc lectionem Salmaſius ad Solinum probat; quia Frugalitas nonnumquam Avaritiae famam habet; ab his laudatur, ab illis culpatur. Nec tamen aut bene Latine hoc dicitur; aut ad Publii acumen & elegantiam attingit. Repone, quod in codice Macrobii Cottoniano mille annorum reperi:
Frugalitas miſeria *eſt rumoris boni.*
Frugaliter nempe vivere, perinde eſt ac parce duriter, miſere vivere; niſi quod cum rumore

GRATUM facit fortúna, cui nemo ínuidet.
Graue crímen, etiam léuiter cum dictum éſt, nocet.
Grauióra quaedam ſúnt periclis rémedia.
Grauiſſimum eſt impérium conſuetúdinis.
Grauiús nocet, quodcúmque inexpertum áccidit.

HABET ſuum uenénum blanda orátio.
Herédem ferre utílius eſt, quam quaérere.
Herédis fletus ſúb perſona ríſus eſt.
Heu quám difficilis glóriae cuſtódia eſt!
Hominem éxperiri múlta, paupertás iubet.
Homini conſilium túnc deeſt, cum multa ínuenit.
Homo tóties moritur, quóties amittít ſuos.
Honéſte ſeruit, quí ſuccumbit témpori.
Honós honeſtum décorat, inhoneſtúm notat.

IGNO'SCITO ſaepe álteri, numquám tibi.
Illó nocens ſe dámnat, quo peccát die.
Impúne pecces ín eum, qui peccát prior.
In amóre ſemper méndax iracúndia eſt.
In cálamitoſo ríſus etiam iniúria eſt.
In núllum auarus bónus eſt, in ſe péſſimus.
Inférior diſcit, quícquid peccat ſúperior.
In uíndicando crímineſa eſt céleritas.
Ingrátus unus ómnibus miſeris nocet.
Inimícum quamuis húmilem docti eſt métuere.

more fit bono. Ita hic accipitur *Miſeria*, ut Terent. Heaut. III, 2.

Sed habet patrem quendam avidum, miſerum *atque aridum.*

& Plaut. *Parce ac miſere victitare. Miſeria rumoris boni*, ut *Res ingentis exempli* &c. Porro in hac ſententia non laudari, ſed infamari Frugalitatem, teſtem do Sarisberienſem, ante annos DCC ſaeculi ſui doctiſſimum, Policrat. VIII, 13. *Luxuriam perſequi videor ad laudem Frugalitatis: mihique ab inſulſis, inepte viventibus & indiſcrete loquentibus, illud Publii Clodii ſubſannando ingeritur, quia Frugalitas boni rumoris miſeria eſt.* Sic ibi codices, poſcente etiam ſententia. Editores tamen ibi quoque dederunt *Inſerta.*

Facit gratum fortuna, quem nemo videt. 129
Sic Scaliger & Gruterus: nec aliter codices noſtri; niſi quod unus *Quam*, Repono:

Gratum facit fortuna, cui nemo invidet.

Graviora quaedam ſunt remedia periculis. 131
Concinnius hoc modo:

Graviora quaedam ſunt periclis remedia.

Impune in eum pecces, qui peccat prior. 145
Ita vulgo fertur, aut nulla ſententia, aut improbiſſima. Codices noſtri *Pecces in eum.* Repone,

Impune pecces in eum, qui peccat prior,

Terentius Prol. Eunuchi.

Tum

Iniúriarum rémedium eſt obliuio.
Inópiae deſunt paúca, auaritiae ómnia.
Inſánus omnis fúrere credit céteros.
Inſtrúcta inopia eſt, ín diuitiis cúpiditas.
In rébus dubiis plúrimi eſt audácia.
Inuídia tacite, ſéd inimice iráſcitur.
Inuídiam ferre aut fórtis aut felíx poteſt.
Inuítum cum retíneas, exire íncites.
Irátum breuiter uítes, inimicúm diu.
Irátus cum ad ſe rédiit, ſibi tum iráſcitur.
Irátus etiam fácinus conſiliúm putat.
Ita créde amico, né ſit inimicó locus.
Iter éſt, quacumque dát prior ueſtígium.
Iucúndum nihil eſt, níſi quod reſicit uárietas.
Iudéx damnatur, cúm nocens abſóluitur.

LAUS nóua niſi oritur, étiam uetus amíttitur.
Legém nocens uerétur, Fortunam ínnocens.
Lex úniuerſi eſt, quaé iubet naſci ét mori.
Luxúriae deſunt múlta, auaritiae ómnia.

MALA éſt medicina, ubi áliquid naturaé perit.
Maledíctum interpretándo facias ácrius.
Malefácere qui uult, númquam non cauſam ínuenit.
Maléuolus ſemper ſuá natura uéſcitur.
Malignos fieri máxime ingratí docent.

Tum ſiquis eſt, qui dictum in ſe inclementius
Exiſtimarit eſſe, ſic exiſtimet:
Reſponſum, non dictum eſſe; quia laeſit prior.

149 *Inferior reſcit, quicquid peccat ſuperior.*
Sic Scaliger & Gruterus. Sed illud *Reſcit* in nullo codice comparet. Ex noſtris duo *Horreſcit*, Caianus *Creſcit*, Leidenſis *Neſcit*, Cottonianus *Caſat*. Repone,
Inferior diſcit, *quicquid peccat ſuperior.*
Ejuſdem ſententiae eſt, quod poſtea ſequitur,
Ubi peccat *aetas major, male* diſcit *minor.*

150 *In judicando criminoſa eſt celeritas.*
Scaliger & Gruterus *Judicando*: ſed Codices noſtri magno conſenſu *Vindicando*. Recte: Horat. Epiſt. I, 2, 59.
Qui non moderabitur irae,
Infectum volet eſſe dolor quod ſuaſerit, & mens
Dum poenas odio per vim feſtinat inulto.
Ad illud alterum *Judicando* ſupra habuimus melioribus verbis;
Ad poenitendum properat, cito qui judicat.

In rebus dubiis plurima eſt audacia. 157
Sic & noſtri Codices: ſed legendum *Plurimi eſt*; hoc eſt, Plurimum valet.

Invitum cum retineas, exire incitas. 160
Rectius codex Trin. *Exire incites.*

Male géritur, quicquid géritur Fortunaé fide.
Male ſécum agit aeger, médicum qui heredém facit.
Malo ín conſilio féminae uincúnt uiros.
Malúm conſilium cónſultori eſt péſſimum.
Malum éſt conſilium, quód mutari nón poteſt.
Malús bonum ubi ſe ſímulat, tunc eſt péſſimus.
Malus éſt uocandus, quí ſui cauſa éſt bonus.
Minimum éripit Fortúna cui minimúm dedit.
Minús decipitur, cuí negatur céleriter.
Miſera éſt uoluptas, úbi pericli mémoria eſt.
Miſérrima eſt fortúna, quae inimicó caret.
Muliebris lacrima cóndimentum málitiae eſt.
Muliér cum ſola cógitat, male cógitat.
Muliér quae multis núbit, multis nón placet.
Multís minatur, qui úni facit iniúriam.

NECESSE eſt multos tímeat, quem multí timent.
Negándi cauſa auáro numquam déficit.
Negát ſibi ipſe, quí quod difficile éſt petit.
Nemó qui coepit éx ſe, riſum praébuit.
Nemo immature móritur, qui moritúr miſer.
Nihil éripit Fortúna, niſi quod ét dedit.
Nil péccent oculi, ſi óculis animus ímperet.
Nil túrpius, quam uíuere incipiéns ſenex.
Nimium áltercando uéritas amíttitur.
Niſi pér te ſapias, frúſtra ſapientem aúdias.
Niſi quí ſcit facere, inſídias neſcit métuere.
Niſi uíndices delícta, improbitatem ádiuues.
Nocéns precatur, ínnocens iráſcitur.
Non éſt tuum, Fortúna quod fecít tuum.
Numquám periclum ſíne periclo uíncitur.

183 *Malus eſt vocandus, qui ſua cauſa eſt bonus.*
Sic & codices: ſed lege *Sui cauſa.*

210 *Pejora multo cogitat mutus dolor.*
Repone:
Pejora querulo *cogitat mutus dolor.*
Ovid. Triſt. III, 8.

Et numquam queruli *cauſa* doloris *abeſt.*

Prius negare, poſt feciſſe, fallere eſt. 218
Sic a Grutero eſt. Repone:
Prius negatum *poſt feciſſe, eſt fallere.*

Pupillus eſt avarus aetatis brevis. 221
Ita Scaliger & Gruterus, nullo ſenſu. MStus apud

OBSEQUIUM nuptae cito fit odium pellicis.
Occásio aegre offértur, facile amíttitur.
Omnés aequo animo párent, digni ubi ímperant.
O uíta misero lónga, felicí breuis!

PARENS iratus ín se eſt crudelíſſimus.
Pars bénefici eſt, quod pétitur, ſi bellé neges.
Pars bénefici eſt, quod pétitur, ſi citó neges.
Patiéndo multa, uéniunt quae nequeás pati.
Paucórum improbitas, úniuerſis cálamitas.
Peccátum extenuat, quí celeriter córrigit.
Peióra querulo cógitat mutús dolor.
Perfúgere ad inferiórem, ſeipſum eſt trádere.
Perícla timidus, étiam quae non ſúnt, uidet.
Populi éſt mancipium, quíſquis patriae eſt útilis.
Poſt cálamitatem mémoria alia eſt cálamitas.
Poténs miſericors pública eſt felícitas.
Poténti iraſci, ſíbi periclum eſt quaérere.
Praeſéns eſt ſemper, qui ábſens etiam ulcíſcitur.
Priús negatum póſt feciſſe, eſt fállere.
Probús libertus ſine natura eſt fílius.
Pudór dimiſſus núnquam redit in grátiam.
Pudór doceri nón poteſt, naſcí poteſt.
Pupíllus hominis áuidi eſt aetatís breuis.

QUICQUID futurum eſt ſúmmum, ab imo náſcitur.
Qui pro ínnocente dícit, ſatis eſt éloquens.
Qui ſe ípſe laudat, cíto deriſorem ínuenit.
Quod aétas uitium póſuit, aetas aúferet.
Quod quíſque amat, laudándo commendát ſibi.
Quod núlt habet, qui uélle quod ſatis éſt poteſt.

apud Gruterum: *Homines auaros pupillos aetatis eſſe brevis.* ubi corrigendum, *Hominis auari pupillos.* Et Iambus ſic conſtituendus,
Pupillus hominis avidi, *eſt aetatis brevis.*
Avidus idem qui *Avarus*: ut Terent.
Sed habet patrem quendam, avidum, miſerum, atque aridum.

Perſius Sat. II, 12.
Pupillumve utinam, quem proximus heres
Impello, expungam: namque eſt ſcabioſus & acri
Bile tumet.

Qui ſeipſum laudat, cito deriſorem invenit. 224.
Lege, *Qui ſe ipſe laudat.*

Rama.

RARUM ésse oportet, quód diu carúm uelis.
Remédium frustra est cóntra fulmen quaérere.

SAPIENS quod petitur, úbi tacet, breuitér negat.
Secréto amicos ádmone, laudá palam.
Sibi ípse improbitas cógit fieri iniúriam.
Sibi ípse dat supplícium, quem admissi pudet.
Solet ésse in dubiis pró consílio témeritas.

TAM deést auaro quód habet, quam quod nón habet.
Timidús uocat se cautum, parcum sórdidus.

UBI péccat aetas máior, male díscit minor.
Ueterém ferendo iniúriam, inuités nouam.

VERSUS TROCHAICI.

'ALEATOR, quánto in arte est mélior, tanto est néquior.
Bénevoli coniúnctio animi máxima est cognátio.
Cónscientia ánimi nullas ínuenit linguaé preces.
Díxeris maledícta cuncta, ingrátum cum hominem díxeris.
'Est honésta túrpitudo pró bona causá mori.
'Exul is, cui núsquam domus est, síne sepúlcro est mórtuus.
Féminae tutélam gerere, désperare est ótium.
Frústra, cum ad senéctam est uentum, répetas adolescéntiam.
Fúlmen est, ubi cúm potestate hábitat iracúndia.
Hábet in aduersís auxilia, qui ín secundis cómmodat.

239 *Remedium, fraus est, contra flumen quaerere.* Ambigit Gruterus de lectionis hujus sinceritate. Et merito quidem; nam sensu cassa est. Reponendum:
Remedium frustra *est contra* fulmen *quaerere.*

240 *Benevoli conjunctio animi maxima est cognatio.* Ita nostri Codices. Male Gruterus inter Iambicos posuit,
Benevolus animus maxima est cognatio.
Et iterum;
Conjunctio animi maxima est cognatio.

241 *Conscientia amici nullius linguae invenit preces.* Sic a Grutero est; sed neque sententia neque numeri sibi constant. Cod. Trin. *Nullus invenit linguae.* Repone:
Conscientia animi nullas *invenit linguae preces.*
Phaedrus III Prolog.
Stulte nudabit animi conscientiam.
Sensus fere idem est, qui supra;
Nocens precatur, innocens irascitur.

245 *Feminarum curam gerere, desperare est otium.* Ita Scaliger & Gruterus: sed codices nostri omnes *Feminae*, tres *Naturam* pro *Curam*. Repone:
Feminae tutelam *gerere, desperare est otium.*

Hem

Heú, dolor quam míser eſt, qui in torménto uocem nón habet!
Heú, quam miſerum eſt áb eo laedi, dé quo non auſís queri!
Hómo, qui in homine cálamitoſo eſt míſericors, meminit ſui.
'Improbe Neptúnum accuſat, qui íterum naufragiúm facit.
'In malis ſperáre bene, niſi innocens, nemó ſolet.
'Iracundiám qui uincit, hóſtem ſuperat máximum.
'Irritare eſt cálamitatem, cúm te felicém uocas.
'Ita amicum habeas, póſſe ut facile fíeri hunc inimicúm putes.
Mórtuo munús qui mittit; níl dat illi, adimít ſibi.
Néſcias quid óptes, aut quid fúgias; ita ludít dies.
Núlla, quae multós amicos récépit, anguſta éſt domus.
Núlla tam bona éſt fortuna, dé qua nil poſſís queri.
Núſquam melius mórimur homines, quam úbi libenter uíximus.
'Obiurgari in cálamitate, gráuius eſt quam cálamitas.
Quánto ſeriús peccatur, tánto incipitur túrpius.
Saépe diſſimuláre ſatius, quám uel ulciſcí, fuit.
Théſaurum in ſepúlcro ponit, qui ſenem heredém facit.

249 *Heu, dolor quam miſer eſt, qui in tormentis vocem non habet.*
Melius noſtri omnes *Tormento*.

256 *Ita habeas amicum, poſſe ut fieri inimicum putei.*
Laudatur ut Publii Syri, Gellio XVII, 14. Macrobio Saturn. II, 7. Johanni Saresberienſi VIII, 14. Omnes tamen alio ordine *Ita amicum habeas*. Porro Gellius & codex Macrobii vetus habent *Hunc* poſt *Fieri*. Utrumque firmant codices noſtri Sententiarum. Repone ex Cod. Caiano:

Ita amicum habeas, poſſe ut facile fieri hunc inimicum putes.

Objurgare in calamitate, gravius eſt quam calamitas. 262
Sic Gruterus: ſed corrigendum *Objurgari*.

Saepe diſſimulare, quam vel ulciſci, ſatius fuit. 264
Sic Scaliger & Gruterus. Repone numeris melioribus;
Saepe diſſimulare ſatius, quam vel ulciſci fuit.
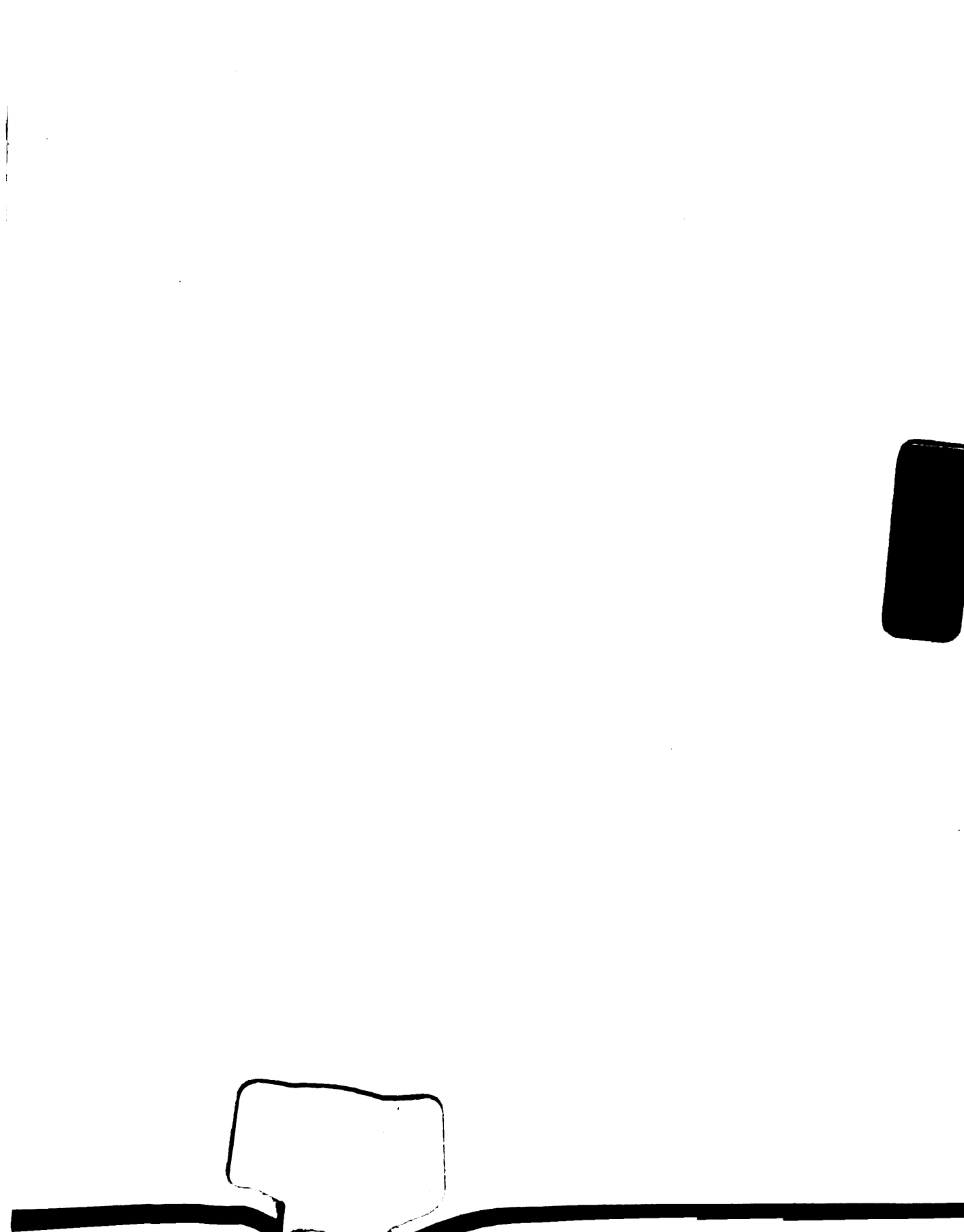
FINIS.